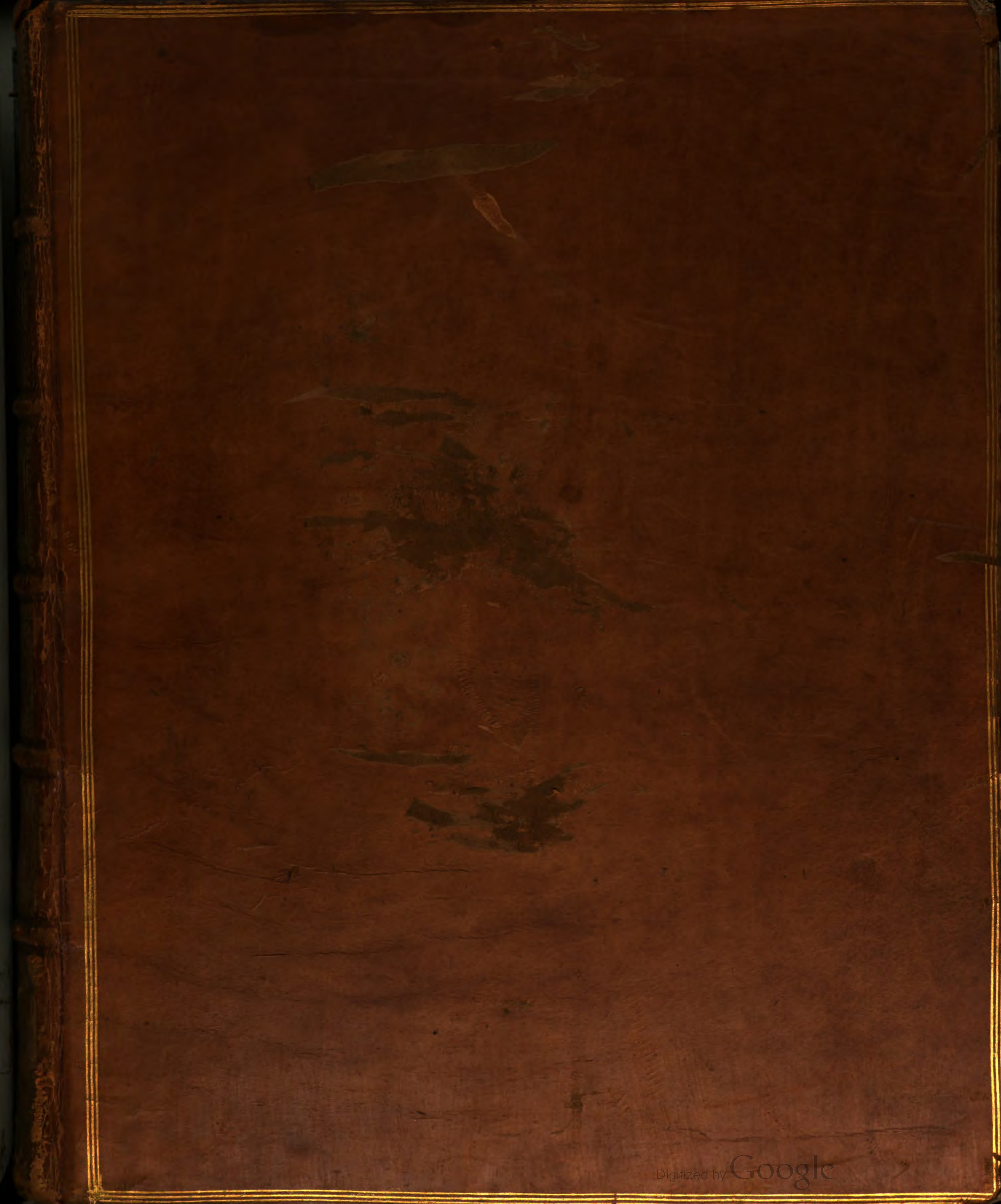
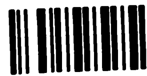
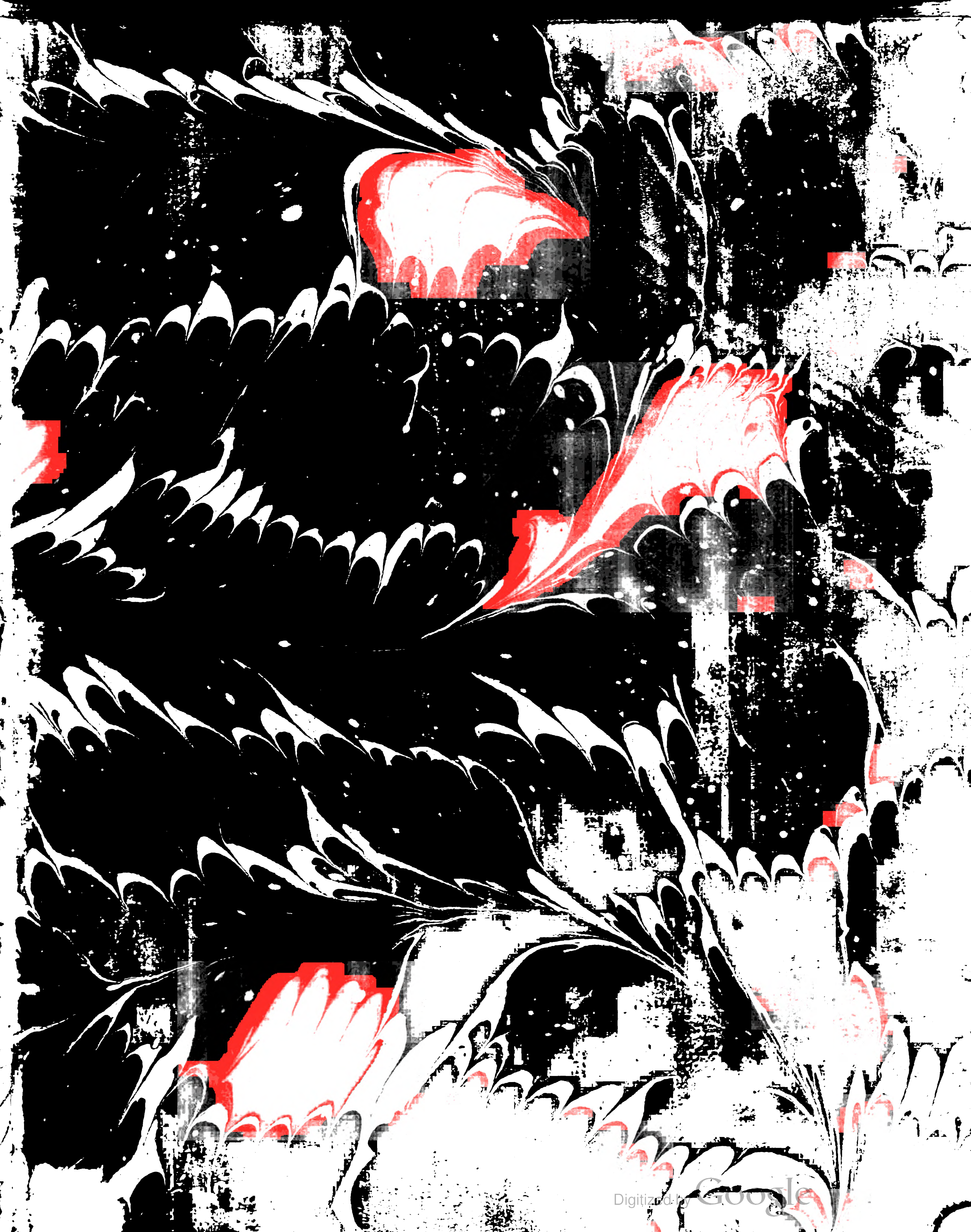








ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,

Η

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLUTARCHI PARALLELA,

SEU

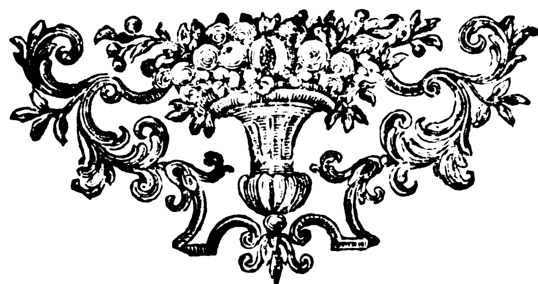
VITÆ PARALLELÆ.

VOLUMEN QUARTUM.

LONDINI:
Ex Officinâ JACOBI TONSON, & JOHANNIS WATTS.
M DCC XXIII.



Hoc VOLUMINE Continentur



Com: Winchelsea. R. G. V^dr Gucht Sculp.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

ΤΟΝ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως βίον, καὶ τοῦ Καίσαρος ὑφ' οὗ κατελύθη Πομπήϊος, ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ γράφοντες, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποκειμένων πράξεων οὐδὲν ἄλλο προεροῦμεν, ἢ παραιτησόμεθα τοὺς ἀναγινώσκοντας, ἐὰν μὴ πάντα, μηδὲ καθ' ἕκαστον ἐξειργασμένως τι τῶν περιβοήτων ἀπαγγέλλωμεν, ἀλλὰ ἐπιτέμνοντες τὰ πλεῖστα, μὴ συκοφαντεῖν. οὔτε γὰρ ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίους, οὔτε ταῖς ἐπιφανεστάταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δήλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας, ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα, καὶ παιδιά τις ἔμφασιν ἤθους ἐποίησεν μᾶλλον, ἢ μάχαι μυριόνεκροι, καὶ παρατάξεις αἱ μέγισται, καὶ πολιορκία πόλεων. ὥσπερ οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου, καὶ τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνεται τὸ ἦθος, ἀναλαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες· οὕτως ἡμῖν

ALEXANDRI regis vitam & C. Cæsaris, a quo est Pompeius oppressus, hoc commentario descripturi, ob numerosas res eorum gestas, nihil præfabimur aliud quam ab lectoribus postulabimus, si non omnia, neque sigillatim factum quoddam celebre ad amussim persequamur, sed perstringamus pleraque, ne mihi obstrepant. Neque enim historias, sed vitas conscribimus: neque semper clarissimæ quæque res virtutes vel vitia repræsentant, sed exiguum subinde factum dictumque, & jocus aliquis citius speciem edat morum, quam funestissima prœlia, maximæ acies, & urbium expugnationes. Ut ergo pictores ex facie & vultu, ex quibus elucent mores, imaginem desumunt, nec de cæteris membris laborant mag

pe

ἡμῖν δοτέον εἰς τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐνδύεσθαι, καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἑκάστου βίον, ἐάσαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας.

Ἀλέξανδρος, ὅτι τῷ γένει πρὸς πατρὸς μὲν ἦν Ἡρακλείδης ἀπὸ Καράνου, πρὸς δὲ μητρὸς, Αἰακίδης ἀπὸ Νεοπτολέμου, τῶν πάνυ πεπιστευμένων ἐστίν. λέγεται δὲ Φίλιππος, ἐν Σαμοθρᾴκῃ τῇ Ὀλυμπιάδι συμμυηθεὶς, αὐτός τε μειράκιον ὢν ἔτι, κἀκείνης παιδὸς ὀρφανῆς γονέων ἐρασθῆναι, καὶ τὸν γάμον οὕτως ἁρμόσαι, πείσας τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἀρύμβαν. ἡ μὲν οὖν νύμφη, πρὸ τῆς νυκτὸς ᾗ συνειρχθησαν εἰς τὸν θάλαμον, ἔδοξε βροντῆς γενομένης ἐμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνόν· ἐκ δὲ τῆς πληγῆς, πολὺ πῦρ ἀναφθὲν, εἶτα ῥηγνύμενον εἰς φλόγας πάντῃ φερομένας, διαλυθῆναι. ὁ δὲ Φίλιππος ὑστέρῳ χρόνῳ μετὰ τὸν γάμον, εἶδεν ὄναρ αὐτὸν ἐπιβάλλοντα σφραγῖδα τῇ γαστρὶ τῆς γυναικός. ἡ δὲ γλυφὴ τῆς σφραγῖδος, ὡς ᾤετο, λέοντος εἶχεν εἰκόνα. τῶν δὲ ἄλλων μάντεων ὑφορωμένων τὴν ὄψιν, ὡς ἀκριβεστέρας φυλακῆς δεομένων τῷ Φιλίππῳ τῶν περὶ τὸν γάμον, Ἀρίστανδρος ὁ Τελμησσεὺς κύειν ἔφη τὴν ἄνθρωπον (οὐθὲν γὰρ ἀποσφραγίζεσθαι τῶν κενῶν) καὶ κύειν παῖδα θυμοειδῆ καὶ λεοντώδη τὴν φύσιν. ὤφθη δὲ ποτε καὶ δράκων, κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος, παρεκτεταμένος τῷ σώματι. καὶ τοῦτο μάλιστα τοῦ Φιλίππου τὸν ἔρωτα καὶ τὰς φιλοφροσύνας ἀμαυρῶσαι λέγουσιν, ὡς μηδὲ φοιτᾷν ἔτι πολλάκις παρ᾽ αὐτὴν ἀναπαυσόμενον· εἴτε δείσαντά τινας μαγείας ἐπ᾽ αὐτῷ καὶ φάρμακα τῆς γυναικὸς, εἴτε τὴν ὁμιλίαν, ὡς κρείττονι συνούσῃ, ἀφοσιούμενον. ἕτερος δὲ περὶ τούτων ἐστὶ λόγος, ὡς πᾶσαι μὲν αἱ

τῇδε

pere: ita concedendum nobis est, animi indicia ut scrutemur, ac cujusque per hæc informemus vitam, aliis molem rerum & certamina permittamus.

Alexander ex gente Herculis per Caranum, & genere materno Æacidem per Neoptolemum fuisse pro certo creditur. Fama est in Samothrace initiatum cum Olympiade Philippum, quum esset ipse tum adolescens, illam item puellam parentibus orbam amasse, atque inde parata fratris voluntate Arymbæ nuptias coisse. Sponsæ, ante noctem qua thoro geniali juncti fuere, visus est Jove tonante venter suus de cœlo tangi, atque ex ictu largum succensum ignem, qui mox erumpens in flammas passim dispersas dissiparetur. Philippus spatio aliquo post nuptias, vidit in somnis uxoris se ventrem consignare. Habebat sigilli sculptura (ut visa ei est) imaginem leonis. Ea visione, vatibus interpretantibus cæteris, Philippo custodiis acrioribus sepiendam conjugem, Aristander Telmesius uterum illam ait ferre, (nihil enim quod inane sit signari) ac concepisse eam infantem animosum & natura leonina. Visus est draco etiam ad dormientis Olympiadis corpus exporrectus: idque præcipue Philippi erga eam amorem & familiarem consuetudinem aiunt extenuasse, ut raro cubitum ad illam commearet, quod vel timeret fascinationes ejus & veneficia, vel consuetudinem ejus, ut quæ consuesceret cum numine quopiam, devitaret. Alii aliter de his memorant, nempe omnes istius regionis fœminas

nas

τῇδε γυναῖκες ἔνοχοι τοῖς Ὀρφικοῖς οὖσαι καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ἐκ τοῦ πάνυ παλαιοῦ, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ ταῖς Ἠδωνίσιν καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἷμον Θρήσσαις ὅμοια δρῶσιν· ἀφ' ὧν δοκεῖ καὶ τὸ θρησκεύειν ὄνομα ταῖς κατακόροις γενέσθαι καὶ περιέργοις ἱερουργίαις. ἡ δὲ Ὀλυμπιὰς μᾶλλον ἑτέρων ζηλώσασα τὰς κατοχὰς, καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἐξάγουσα βαρβαρικώτερον, ὄφεις μεγάλους χειροήθεις ἐφείλκετο τοῖς θιάσοις, οἳ πολλάκις ἐκ τοῦ κιττοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων παραναδυόμενοι, καὶ περιελιττόμενοι τοῖς θύρσοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς στεφάνοις, ἐξέπληττον τοὺς ἄνδρας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ Φιλίππῳ μὲν μετὰ τὸ φάσμα πέμψαντι Χαίρωνα τὸν Μεγαλοπολίτην εἰς Δελφοὺς, χρησμὸν κομισθῆναι λέγουσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ, κελεύοντος Ἄμμωνι θύειν καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν Θεόν· ἀποβαλεῖν δὲ τῶν ὄψεων αὐτὸν τὴν ἑτέραν, ἣν τῷ τῆς θύρας ἁρμῷ προσβαλὼν, κατώπτευσεν ἐν μορφῇ δράκοντος συνευναζόμενον τῇ γυναικὶ τὸν Θεόν. ἡ δὲ Ὀλυμπιὰς, ὡς Ἐρατοσθένης φησὶ, προπέμπουσα τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν, καὶ φράσασα μόνῳ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόῤῥητον, ἐκέλευσεν ἄξια φρονεῖν τῆς γενέσεως. ἕτεροι δέ φασιν αὐτὴν ἀφοσιοῦσθαι καὶ λέγειν, οὐ παύσεταί με διαβάλλων Ἀλέξανδρος πρὸς τὴν Ἥραν. ἐγεννήθη δ' οὖν Ἀλέξανδρος ἱσταμένου μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος, ὃν Μακεδόνες Λῶον καλοῦσιν, ἕκτῃ, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρήσθη νεώς· ὡς Ἡγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ

ψυχρίας

nas Orphicis & Liberi patris sacris antiquitus contactas, Clodonasque & Mimallonas cognomento dictas, multa Edonidibus ac Thressis Æmum accolentibus agere consimilia. Unde θρησκεύειν dictio tributa est immodicis & superstitiosis sacrificiis. Olympias autem, præ cæteris motum lymphaticum æmulans, & fanaticum peragens ritum horridiore spectaculo, serpentes mansuefactos trahebat thiasis ingentes, qui ex hedera subinde & mysticis cunis obiter prorepentes, thyrsosque & coronas circumjecti percellebant viros.

Verum Philippo, qui post eam speciem Megalopolitanum Chæronem Delphos misit, sortes referunt fuisse ab Apolline allatas, jubente, ut Ammoni sacrificaret, atque hunc Deum coleret imprimis: amisisse vero eum alterum oculum, quem rimæ ostii admovens Deum conspexit serpentis figura cum uxore sua concubantem. Olympias autem (ut Eratosthenes est autor) quum euntem ad bellum prosequeretur Alexandrum, arcanum ortum ejus soli detexit, hortata ut pro natalibus gereret animos. Alii hoc illam aiunt abominatam dixisse, Non desinet Alexander in crimen me apud Junonem vocare. Natus Alexander est die sexto mensis Hecatombæonis, quem Loum vocant Macedones: quo die fanum Dianæ Ephesiæ conflagravit, cui rei ita frigidam acclamationem attexuit Hegesias Magnesius, ut ea incendium illud va-

lucrit

ψυχείας δυνάμενον· εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν νεὼν, τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μαίωσιν. ὅσοι δὲ τῶν μάγων ἐν Ἐφέσῳ διατρίβοντες ἔτυχον, τὸ περὶ τὸν νεὼν πάθος ἡγούμενοι πάθους ἑτέρου σημεῖον εἶναι, διέθεον τὰ πρόσωπα τυπτόμενοι, καὶ βοῶντες ἄτην ἅμα καὶ συμφορὰν μεγάλην τῇ Ἀσίᾳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τετοκέναι. Φιλίππῳ δὲ ἄρτι Ποτίδαιαν ᾑρηκότι τρεῖς ἧκον ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἡ μὲν, Ἰλλυριοὺς ἡττᾶσθαι μάχῃ μεγάλῃ διὰ Παρμενίωνος· ἡ δὲ, Ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλητι νενικηκέναι· τρίτη δὲ, περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου γενέσεως. ἐφ᾽ οἷς ἡδόμενον, ὡς εἰκὸς, ἔτι μᾶλλον οἱ μάντεις ἐπῆραν, ἀποφαινόμενοι τὸν παῖδα τρισὶ νίκαις συγγεγενημένον, ἀνίκητον ἔσεσθαι.

Τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν, ὑφ᾽ οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι. καὶ γὰρ μάλιστα πολλοὶ τῶν διαδόχων ὕστερον καὶ τῶν φίλων ἀπεμιμοῦντο, τήν τε ἀνάτασιν τοῦ αὐχένος εἰς εὐώνυμον ἡσυχῆ κεκλιμένου, καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων διατετήρηκεν ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης. Ἀπελλῆς δὲ, γράφων τὸν κεραυνοφόρον, οὐκ ἐμιμήσατο τὴν χρόαν, ἀλλὰ φαιότερον καὶ πεπινωμένον ἐποίησεν. ἦν δὲ λευκὸς, ὥς φασιν, ἡ δὲ λευκότης ἐπεφοίνισσεν αὐτοῦ περὶ τὸ στῆθος μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον. ὅτι δὲ τοῦ χρωτὸς ἥδιστον ἀπέπνει, καὶ τὸ στόμα κατεῖχεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν, ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους, ἀνέγνωμεν ἐν ὑπομνήμασιν Ἀριστοξενείοις. αἰτία δὲ ἴσως, ἡ τοῦ σώματος κρᾶσις, πολύθερμος οὖσα καὶ πυρώδης. ἡ γὰρ εὐωδία γίνεται πέψει τῶν ὑγρῶν ὑπὸ θερμότητος, ὡς οἴεται Θεόφραστος· ὅθεν οἱ ξηροὶ καὶ διάπυροι

τόποι

luerit reſtinguere. Merito enim arſiſſe ait templum, dum fuit Diana in Alexandri enixu obſtetricando diſtricta. Magi vero, quotquot agebant Epheſi, fani inflammationem exiſtimantes alterius eſſe prodigium cladis, diſcurrerunt, faciemque ceciderunt, clamaveruntque grandem peſtem & perniciem Aſiæ illo die editam. Philippus capta modo Potidæa, eodem die tres nuntios accepit, fuſos a Parmenione ingenti pugna Illyrios, alterum, Olympiis ſe equi pernicitate viciſſe, tertium, natum Alexandrum. His nimirum lætum magis etiam erexere vates, qui affirmaverunt, infantem, in cujus natales triplex concurrerat victoria, fore invictum.

Corporis ejus figuram Lyſippi ſtatuæ maxime demonſtrant, a quo voluit ſolo fingi. Etenim, quam præcipue ſucceſſores ejus complures poſt & amici æmulati ſunt, projectam cervicem & in ſiniſtrum humerum modice propenſam, oculorumque volubilitatem ad unguem expreſſit ille artifex. Alexandrum pingens fulmen tenentem non repræſentavit Apelles colorem ejus: magis fuſcum & ſordidiorem fecit, quum fuerit (ut aiunt) candidus, qui color in pectore & facie potiſſimum purpuraſcebat. Odorem autem ex cute ejus gratiſſimum afflaſſe, os ejus totumque corpus reddidiſſe fragrantiam, quam interiores tunicæ retinebant, in commentariis Ariſtoxeni legimus. In cauſa fuit fortaſſis fervidum & igneum corporis ejus temperamentum. Gignitur enim odoris ſuavitas (ut Theophraſti eſt opinio) conctis a calore humoribus. Unde aridi & fervidi

tractus

τόποι τῆς οἰκουμένης τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἀρωμάτων φέρουσιν. ἐξαίρει γὰρ ὁ ἥλιος τὸ ὑγρὸν, ὥσπερ ὕλην σηπεδόνος, ἐπιπολάζον τοῖς σώμασιν. Ἀλέξανδρον δὲ ἡ θερμότης τοῦ σώματος, ὡς ἔοικεν, καὶ ποτικὸν καὶ θυμοειδῆ παρεῖχεν. ἔτι δὲ ὄντος αὐτοῦ παιδὸς, ἥ τε σωφροσύνη διεφαίνετο, πρὸς τἆλλα ῥαγδαῖον ὄντα καὶ φερόμενον σφοδρῶς, ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα δυσκίνητον εἶναι, καὶ μετὰ πολλῆς πραότητος ἅπτεσθαι τῶν τοιούτων· ἥ τε φιλοτιμία παρ' ἡλικίαν ἐμβριθὲς εἶχεν τὸ φρόνημα καὶ μεγαλόψυχον. οὐδὲ γὰρ ἀπὸ παντὸς οὐδὲ πᾶσαν ἠγάπα δόξαν, ὡς Φίλιππος λόγου τε δεινότητι σοφιστικῶς καλλωπιζόμενος, καὶ τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ νίκας τῶν ἁρμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίσμασιν· ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων εἰ βούλοιτ' ἂν Ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι στάδιον, (ἦν γὰρ ποδώκης) Εἴ γε, ἔφη, βασιλεῖς ἔμελλον ἕξειν ἀνταγωνιστάς. φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος ἀλλοτρίως ἔχων· πλείστους γέ τοι θεὶς ἀγῶνας οὐ μόνον τραγῳδῶν καὶ αὐλητῶν καὶ κιθαρῳδῶν, ἀλλὰ καὶ ῥαψῳδῶν, θήρας τε παντοδαπῆς καὶ ῥαβδομαχίας, οὔτε πυγμῆς, οὔτε παγκρατίου μετά τινος σπουδῆς ἔθηκεν ἆθλον.

Τοὺς δὲ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις ἥκοντας ἀποδημοῦντος Φιλίππου ξενίζων, καὶ γενόμενος συνήθης, οὕτως ἐχειρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ, καὶ τῷ μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι, μηδὲ μικρὸν, ἀλλ' ὁδῶν τε μήκη, καὶ πορείας τῆς ἄνω τρόπον ἐκπυνθάνεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ βασιλέως, ὁποῖος εἴη πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τίς ἡ Περσῶν ἀλκὴ καὶ δύναμις· ὥστε θαυμά-

ζειν

tractus plurimas & optimas species aromatum edunt. Exhaurit enim sol humorem in summis corporibus existentem, ut putredinis materiam. Alexandrum autem calor corporis vinosum reddidit & iracundum. A prima pueritia forte eluxit temperantia ejus. Nam quum ad alia vehemens esset & ardens, haud facile movebatur corporis voluptatibus, ac summa cum moderatione eas degustabat. At gloriæ cupiditas ejus supra ætatem spiritus habebat solidos & celsos. Neque enim undique neque gloriam aucupabatur omnem, ut Philippus, qui sophistarum more facundiam suam ostentabat, & victoriis curruum Olympiacis suis nummos signabat: sed quum tentarent eum ministri, quia pernix erat pedibus, an Olympiis certare curriculo vellet, Sane, si habiturus sim, inquit, adversarios reges. Apparet autem abhorruisse eum prorsus ab athletarum natione; quippe qui agonas ediderit plurimos tragœdorum, tibicinum, fidicinum, immo etiam rhapsodorum, venationis cujusque generis, & fustuariarum pugnarum: neque pugilatus, neque pancratii studiose certamen exhibuit.

Legatos ab rege Persarum missos absente Philippo accipiens hospitio, factusque his familiaris, ita cepit comitate sua, & quod nihil interrogaret puerile vel demissum, sed prolixitates viarum exquireret, atque itineris in superioribus regionibus rationem; ac de rege, qui adversus hostes, quæ denique vires & potentia essent Persarum: ut stupe-

rent

ζειν ἐκείνους, καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου δεινότητα μηδὲν ἡγεῖσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὁρμὴν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην. ὁσάκις γοῦν ἀπαγγελθείη Φίλιππος ἢ πόλιν ἔνδοξον ᾑρηκὼς, ἢ μάχην τινὰ περιβόητον νενικηκὼς, οὐ πάνυ φαιδρὸς ἦν ἀκούων, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡλικιώτας ἔλεγεν, ὦ παῖδες, πάντα προλήψεται ὁ πατήρ· ἐμοὶ δὲ οὐδὲν ἀπολείψει μεθ' ὑμῶν ἔργον ἀποδείξασθαι μέγα καὶ λαμπρόν. οὐ γὰρ ἡδονὴν ζηλῶν, οὐδὲ πλοῦτον, ἀλλ' ἀρετὴν καὶ δόξαν, ἐνόμιζεν, ὅσῳ πλείονα λήψεται παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐλάττονα κατορθώσειν δι' ἑαυτοῦ. διὸ τοῖς πράγμασιν αὐξομένοις καταναλίσκεσθαι τὰς πράξεις εἰς ἐκεῖνον ἡγούμενος, ἐβούλετο μὴ χρήματα μηδὲ τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλ' ἀγῶνας καὶ πολέμους καὶ φιλοτιμίας ἔχουσαν ἀρχὴν παραλαβεῖν. πολλοὶ μὲν οὖν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς εἰκὸς, ἦσαν αὐτοῦ, τροφεῖς καὶ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι λεγόμενοι· πᾶσιν δ' ἐφεστήκει Λεωνίδας, ἀνὴρ τό,τε ἦθος αὐστηρὸς, καὶ συγγενὴς Ὀλυμπιάδος· αὐτὸς μὲν οὖν φεύγων τὸ τῆς παιδαγωγίας ὄνομα, καλὸν ἔργον ἐχούσης καὶ λαμπρὸν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν οἰκειότητα τροφεὺς Ἀλεξάνδρου καὶ καθηγητὴς καλούμενος. ὁ δὲ τὸ σχῆμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὴν προσηγορίαν ὑποποιούμενος, ἦν Λυσίμαχος, τῷ γένει Ἀκαρνὰν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχων ἀστεῖον, ὅτι δ' ἑαυτὸν μὲν ὠνόμαζεν Φοίνικα, τὸν δ' Ἀλέξανδρον, Ἀχιλλέα, Πηλέα δὲ, τὸν Φίλιππον, ἠγαπᾶτο, καὶ δευτέραν εἶχε χώραν.

Ἐπεὶ

rent illi, celebratamque Philippi solertiam & vim nihil putarent cum hujus pueri comparandam alacritate & magnificis factis, quæ promittebat. Itaque quum allatum esset aut nobilem urbem a Philippo captam, aut illum insigni potitum victoria, non usque adeo gaudebat iis nuntiis, verum ad æquales dicebat, Omnia præripiet, sodales, pater, neque ullum mihi insigne & illustre relinquet vobiscum perpetrandum facinus. Quum enim neque delicias concupisceret neque opes, sed virtutem & gloriam, quo plura acciperet a parente, eo arbitrabatur se per se designaturum pauciora. Quare increscente imperio, absumi sibi materiam præclararum actionum judicans, gestiebat non pecuniam, non luxum, non voluptates; sed certaminum, sed bellorum, sed gloriæ refertum imperium accipere ab eo. Multi ejus institutionis nimirum appositi fuerunt nutritii, pædagogi, & magistri appellati: quibus omnibus impositus Leonidas erat, vir & moribus severus & propinquitate Olympiada contingens. Hic pædagogi nomen cum honesto & specioso conjunctum officio repudiabat, atque ab aliis dignitatis & necessitudinis causa nutritius Alexandri & rector vocabatur: ille qui speciem pædagogi & vocabulum sumebat Lysimachus, natione Acarnan, urbanitate nulla præditus erat alia, sed, quod Phœnicem nominaret se, Alexandrum, Achillem, & Philippum, Peleum, ideo gratus erat, & secundum locum tenebat.

Quum

Ἐπεὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκέφαλον ἀγαγόντος ὤνιον τῷ Φιλίππῳ τρισκαίδεκα ταλάντων, κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον δοκιμάσοντες τὸν ἵππον· ἐδόκει τε χαλεπὸς εἶναι καὶ κομιδῇ δύσχρηστος, οὔτε ἀναβάτην προσιέμενος, οὔτε φωνὴν ὑπομένων τινὸς τῶν περὶ τὸν Φίλιππον, ἀλλ᾽ ἁπάντων κατεξανιστάμενος· δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Φιλίππου, καὶ κελεύοντος ἀπάγειν ὡς παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀκόλαστον· παρὼν Ἀλέξανδρος εἶπεν, οἷον ἵππον ἀπολλύουσι, δι᾽ ἀπειρίαν καὶ μαλακίαν χρήσασθαι μὴ δυνάμενοι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Φίλιππος ἐσιώπησεν· πολλάκις δ᾽ αὐτοῦ παραφθεγγομένου καὶ περιπαθοῦντος, Ἐπιτιμᾷς σύ, ἔφη, πρεσβυτέροις, ὥς τι πλέον αὐτὸς εἰδώς, ἢ μᾶλλον ἵππῳ χρήσασθαι δυνάμενος; Τούτῳ γοῦν, ἔφη, χρησαίμην ἂν ἑτέρου βέλτιον. ἂν δὲ μὴ χρήσῃ, τίνα δίκην τῆς προπετείας ὑφέξεις; Ἐγώ, νὴ Δία, εἶπεν, ἀποτίσω τοῦ ἵππου τὴν τιμήν. γενομένου δὲ γέλωτος, εἶτα ὁρισμοῦ πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ ἀργύριον, εὐθὺς προσδραμὼν τῷ ἵππῳ, καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν ἐπέστρεψε πρὸς τὸν ἥλιον· ὡς ἔοικεν, ἐννοήσας ὅτι τὴν σκιὰν προπίπτουσαν καὶ σαλευομένην ὁρῶν πρὸ αὐτοῦ, διαταράττοιτο. μικρὰ δὲ οὕτω παραμαλάξας καὶ καταψήσας, ὡς ἑώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος, ἀπορρίψας ἡσυχῇ τὴν χλαμύδα, καὶ μετεωρίσας αὑτόν, ἀσφαλῶς περιέβη. καὶ μικρὰ μὲν περιλαβὼν ταῖς ἡνίαις τὸν χαλινὸν ἄνευ πληγῆς καὶ σπαραγμοῦ προσανέστειλεν· ὡς δὲ ἑώρα τὸν ἵππον ἀφεικότα τὴν ἀπειλήν, ὀργῶντα δὲ πρὸς τὸν δρόμον, ἀφεὶς ἐδίωκεν, ἤδη φωνῇ θρασυτέρᾳ καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος. τῶν δὲ περὶ τὸν Φίλιπ-

πον

Quum Bucephalum Philonicus Thessalus ad Philippum duxisset tredecim talentis venalem, descenderunt ad equum probandum in campum. Videbatur autem morosus & perquam tractatu difficilis, neque quenquam admittebat in sedem, nec vocem ferebat ullius Philippi comitum, verum in omnes insurgebat. Igitur ubi pertæsus Philippus abduci jussit quasi omnino ferum & indomitum, assistens Alexander ait, Quem equum perdunt isti, qui propter imperitiam & mollitiem tractare eum nequeunt! Id primum tacitus Philippus tulit. At crebrius quum obloqueretur & angeretur, Culpas tu, inquit, majores natu, quasi peritior sis, aut tractare equum noveris rectius? Hunc certe melius, inquit, aliis tractem. Si non tractes, inquit Philippus, quam poenam pendes temeritatis? Ego hercle, infit, pretium equi dependam, Alexander. Hic risus consequutus est, inde sponsio inter eos de pecunia. Mox accurrit ad equum Alexander, correptisque habenis convertit eum adversus solem. Adverterat nimirum, quod incurrentem & agitatam ante oculos umbram cernens percelleretur. Tum molliter eum palpavit manuque leniter ducta permulsit: quem ubi ferocientem vidit & exultantem, abjecta leniter chlamyde insiliit in eum, & nullo negotio conscendit. Frænum autem placide habenis adducens, sine verberibus vel calcaribus impetum ejus repressit. Ut ferocia lenita equum currere gestientem vidit, admisit jam eum, vocemque ferociorem ac pedum pulsum adhibuit. Hic Philip-

pi

πον ἦν ἀγωνία καὶ σιγὴ τὸ πρῶτον· ὡς δὲ κάμψας ἐπέστρεψεν ὀρθῶς, σοβαρὸς καὶ γεγηθώς, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἠλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ δακρῦσαί τι λέγεται πρὸς τὴν χαράν, καὶ καταβάντος αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν φιλήσας, ὦ παῖ, φάναι, ζήτει σεαυτῷ βασιλείαν ἴσην· Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ.

Καθορῶν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ δυσκίνητον μὲν οὖσαν, ἐρείσαντος μὴ βιασθῆναι, ῥᾳδίως δὲ ἀγομένην ὑπὸ λόγου πρὸς τὸ δέον, αὐτός τε πείθειν ἐπειρᾶτο μᾶλλον ἢ προστάττειν, καὶ τοῖς περὶ μουσικὴν καὶ τὰ ἐγκύκλια παιδευταῖς οὐ πάνυ τι πιστεύων τὴν ἐπιστασίαν αὐτοῦ καὶ κατάρτισιν, ὡς μείζονος οὖσαν πραγματείας, καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα,

Πολλῶν χαλινῶν ἔργον οἰάκων θ' ἅμα,

μετεπέμψατο τῶν φιλοσόφων τὸν ἐνδοξότατον καὶ λογιώτατον, Ἀριστοτέλην, καλὰ καὶ πρέποντα διδασκάλια τελέσας αὐτῷ. τὴν γὰρ Σταγειριτῶν πόλιν, ἐξ ἧς ἦν Ἀριστοτέλης, ἀνάστατον ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένην, συνῴκισε πάλιν, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἢ δουλεύοντας τῶν πολιτῶν ἀποκατέστησεν. σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ διατριβὴν τὸ περὶ Μίεζαν νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἕδρας τε λιθίνας, καὶ ὑποσκίους περιπάτους δεικνύουσιν. ἔοικεν δὲ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραλαβεῖν λόγον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ βαρυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ ἄνδρες ἰδίως ἀκροαματικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορεύοντες, οὐκ ἐξέφερον εἰς πολλοὺς μετασχεῖν, ἤδη γὰρ εἰς Ἀσίαν διαβεβηκώς, καὶ πυθόμενος λόγους τινὰς ἐν βι-

βλίοις

pi comitatum solicitudo primum ac silentium incessit: ut vero flexit & rite convertit equum glorians, ovansque, cæteri omnes applausere: patri vero manasse etiam aliquantulum gaudio lacrymas ferunt: at postquam desiliit ex equo, caput ejus osculatus, Quære, inquit, fili, par tibi regnum: siquidem non capit te Macedonia.

Porro ingenium ejus considerans non facile impelli, quod reluctaretur cogentibus, sed rationibus prompte ad officium duci, etiam ipse suadere potius quam imperare tentavit ei. Musicæ & trivialium artium doctoribus non facile credens institutionem & expolitionem ejus, quod rem duceret magis arduam, atque eam quæ haberet, ut apud Sophoclem est,

Multis opus frænis, etiam clavis simul:

philosophorum clarissimum & eruditissimum accivit, Aristotelem, præmiumque ei dedit institutionis præclarum & decorum. Stagiram nempe patriam Aristotelis, quam exciderat, iterum frequentavit incolis, civesque, qui in exilio aut in servitute erant, reduxit domum. Ludum eis & studii locum Nymphæum prope Miezam assignavit: ubi & hac ætate sedes Aristotelis lapideas & ambulationes umbrosas monstrant. Probabile est autem Alexandrum ab eo non ethica modo & politica præcepta percepisse, verum etiam ex interioribus & gravioribus disciplinis, quas acroamaticas & epopticas illi peculiariter nuncupant, neque efferebant in vulgus, attigisse. Quum enim jam in Asiam transisset, atque ad se esset delatum commen-

men-

βλίοις περὶ τούτων ὑπ' Ἀριστοτέλους ἐκδεδόσθαι, γράφει πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ φιλοσοφίας παρρησιαζόμενος ἐπιστολήν, ἧς ἀντίγραφόν ἐστιν· Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ δὴ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο. ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ παραμυθούμενος Ἀριστοτέλης, ἀπολογεῖται· περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς ἐκδεδομένων καὶ μὴ ἐκδεδομένων. ἀληθῶς γάρ, ἡ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματεία, πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον, ὑπόδειγμα τοῖς πεπαιδευμένοις ἀπ' ἀρχῆς γέγραπται.

Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ φιλιατρεῖν Ἀλεξάνδρῳ προστρεῖψαι μᾶλλον ἑτέρων Ἀριστοτέλης. οὐ γὰρ μόνον τὴν θεωρίαν ἠγάπησεν, ἀλλὰ καὶ νοσοῦσιν ἐβοήθει τοῖς φίλοις, καὶ συνέταττε θεραπείας τινὰς καὶ διαίτας, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν λαβεῖν ἐστιν. ἦν δὲ καὶ φύσει φιλόλογος καὶ φιλομαθὴς καὶ φιλαναγνώστης· καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, ἔλαβεν μὲν Ἀριστοτέλους διορθώσαντος, ἣν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν· εἶχεν δὲ ἀεὶ μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὡς Ὀνησικράτης ἱστόρηκεν. τῶν δὲ ἄλλων βιβλίων οὐκ εὐπορῶν ἐν τοῖς ἄνω τόποις, Ἅρπαλον ἐκέλευσε πέμψαι. κἀκεῖνος ἔπεμψεν αὐτῷ τάς τε Φιλίστου βίβλους, καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου τραγῳδιῶν συχνάς, καὶ Τελέστου καὶ Φιλοξένου

mentarios de his ab Ariſtotele editos, philoſophiæ nomine expoſtulans ſcribit ad eum literas, quarum hoc eſt exemplum. Alexander Ariſtoteli ſalutem. Parum recte feciſti quod diſciplinas acroamaticas vulgaveris. Ubi enim cæteris præſtabimus, ſi hæ in quibus inſtituti ſumus, omnibus promiſcuæ erunt diſciplinæ? Ego vero optimarum rerum ſcientia mallem me quam potentia præcellere. Vale. Quam illius ambitionem Ariſtoteles leniens, purgat ſe de illis diſciplinis, aſſerens ita eſſe in lucem prolatas ut non eſſent prolatæ. Revera enim commentarius ille de rebus metaphyſicis ad docendum vel diſcendum nihil habet compendii. Eſt autem ea ſcriptus mente, ſpecimen modo ut eſſet eruditis.

Ego quidem arbitror medicinæ quoque ſtudio imbutum præcipue ab Ariſtotele Alexandrum. Namque non tantum commentatione ejus delectatus eſt, verum multis etiam amicis ſuccurrit in morbis, præſcripſitque certa remedia & rationem victus; quod ex epiſtolis ejus diſcas. Fuit præterea natura ſtudioſus & multæ lectionis. Iliada autem virtutis bellicæ & credens & appellans inſtitutionem, accepit ab Ariſtotele correctam, quam ex narthecio vocant. Eam ſemper cum pugione (ut prodidit Oneſicritus) repoſitam habebat ſub pulvino. Aliorum librorum quum in ſuperioribus provinciis non eſſet ei facultas, mandavit Harpalo ut mitteret. Ille miſit ei Philiſti libros, Euripidiſque & Sophoclis, & Æſchyli tragœdiarum magnam vim: Teleſtis quoque Philoxenique

λοξένου διθυράμβους. Ἀριστοτέλη δὲ θαυμάζων ἐν ἀρχῇ, καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἧττον, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοῦ πατρὸς, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν, ὕστερον ὑποπτότερον ἔσχεν, οὐχ ὥστε ποιῆσαί τι κακὸν, ἀλλ' αἱ φιλοφροσύναι τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ στερκτικὸν οὐκ ἔχουσαι πρὸς αὐτὸν, ἀλλοτριότητος ἐγένοντο τεκμήριον. ὁ μέντοι πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπεφυκὼς καὶ συντεθραμμένος ἀπ' ἀρχῆς αὐτῷ ζῆλος καὶ πόθος οὐκ ἐξερρύη τῆς ψυχῆς, ὡς ἡ περὶ Ἀνάξαρχόν τε τιμὴ, καὶ τὰ πεμφθέντα Ξενοκράτει πεντήκοντα τάλαντα, καὶ Δάνδαμις καὶ Κάλανος οὕτω σπουδασθέντες μαρτυροῦσιν.

Φιλίππου δὲ στρατευομένου ἐπὶ Βυζαντίους, ἦν μὲν ἑκκαιδεκέτης ὁ Ἀλέξανδρος· ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγῖδος, Μεδάρων τε τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἑλὼν αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπήλασεν, συμμίκτους δὲ κατοικίσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. ἐν δὲ Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρὼν μετέσχεν, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θηβαίων. ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη δρῦς, πρὸς ἣν τότε κατεσκήνωσεν, καὶ τὸ πολυάνδριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν. ἐκ μὲν οὖν τούτων, ὡς εἰκὸς, Φίλιππος ὑπερηγάπα τὸν υἱόν, ὥστε καὶ χαίρειν, τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον μὲν, βασιλέα, Φίλιππον δὲ, στρατηγὸν καλούντων. αἱ δὲ περὶ τὴν οἰκίαν ταραχαὶ διὰ τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ, τρόπον τινὰ τῆς βασιλείας τῇ γυναικωνίτιδι συννοσούσης, πολλὰς αἰτίας καὶ μεγάλας διαφορὰς παρεῖχον· ἃς ἡ τῆς Ὀλυμπιάδος

χαλε-

loxenique dithyrambos. Aristotelem vero, quem initio suspexit & charum habuit non secus (ut ipse dictitabat) quam parentem, quod hujus beneficio viveret, illius, honeste viveret, habuit post suspectiorem: non quo illum ulla in re læderet, sed familiaritas pristinum ardorem & dilectionem non retinens, notam prætulit alienationis. Hic tamen erga sapientiæ studium innatus & innutritus a prima ætate amor desideriumque non effluxit ex animo ejus: quod habitus Anaxarcho honos, & quinquaginta missa talenta Xenocrati, Dandamisque & Calanus ita ab eo culti testantur.

Movente in Byzantinos Philippo annum ætatis gerebat Alexander sextum decimum. Demandata ei Macedoniæ & sigilli cum libera potestate cura, Medaros rebellantes subegit, captoque oppido expulit barbaros, ac deducta illuc colonia mistorum, Alexandropolin id appellavit. Prœlio adversus Græcos ad Cheroneam commisso interfuit, ac primus dicitur in sacram Thebanorum cohortem incurrisse. Annosa quercus adhuc nostra memoria prope Cephisum ostendebatur, Alexandri dicta, ad quam tunc tetendit, neque procul tumulus Macedonum abest. Hinc filium non immerito Philippus admodum dilexit, ut etiam gauderet, quum Alexandrum Macedones regem, Philippum appellarent ducem. At domestici ex nuptiis & amoribus ejus fluctus, contacto aliquatenus simul gynæcei ægritudine regno, multa jurgia inter eos magnasque invexere dissensiones, quas Olympiadis

accr-

χαλεπότης, δυσζήλου καὶ βαρυθύμου γυναικὸς, ἔτι μείζονας ἐποίει, παροξυνούσης τὸν Ἀλέξανδρον. ἐκφανεστάτην δὲ Ἄτταλος παρέσχεν ἐν τοῖς Κλεοπάτρας γάμοις, ἣν ὁ Φίλιππος ἠγάγετο παρθένον, ἐρασθεὶς παρ' ἡλικίαν τῆς κόρης. θεῖος γὰρ ὢν αὐτῆς ὁ Ἄτταλος, ἐν τῷ πότῳ μεθύων, παρεκάλει τοὺς Μακεδόνας αἰτεῖσθαι παρὰ θεῶν γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας γενέσθαι διάδοχον τῆς βασιλείας. ἐπὶ τούτῳ παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ εἰπὼν, ἡμεῖς δέ σοι, κακὴ κεφαλὴ, νόθοι δοκοῦμεν; ἔβαλε σκύφον ἐπ' αὐτόν. ὁ δὲ Φίλιππος ἐπ' ἐκεῖνον ἐξανέστη, σπασάμενος τὸ ξίφος· εὐτυχίᾳ δὲ ἑκατέρου, διὰ τὸν θυμὸν καὶ τὸν οἶνον ἔπεσεν σφαλείς. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐφυβρίζων, Οὗτος μέντοι, εἶπεν, ἄνδρες, εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται. μετὰ ταύτην τὴν παροινίαν, ἀναλαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα, καὶ καταστήσας εἰς Ἤπειρον, αὐτὸς ἐν Ἰλλυριοῖς διέτριβεν. ἐν τούτῳ δὲ Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, ξένος ὢν τῆς οἰκίας, καὶ παῤῥησίας μετέχων, ἀφίκετο πρὸς Φίλιππον, μετὰ δὲ τὰς πρώτας δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας, ἐπερωτῶντος τοῦ Φιλίππου πῶς ἔχουσιν ὁμονοίας πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, Πάνυ γοῦν, ἔφη, σοὶ προσήκει Φίλιππε κήδεσθαι τῆς Ἑλλάδος, ὃς τὸν οἶκον τὸν σεαυτοῦ στάσεως τοσαύτης καὶ κακῶν ἐμπέπληκας. οὕτω δὴ συμφρονήσας ὁ Φίλιππος, ἔπεμψε καὶ κατήγαγε, πείσας διὰ τοῦ Δημαράτου τὸν Ἀλέξανδρον.

Ἐπεὶ δὲ Πηξόδωρος ὁ Καρίας σατράπης, ὑποδυόμενος δι' οἰκειότητος εἰς τὴν Φιλίππου συμμαχίαν, ἐβούλετο τὴν πρεσβυτάτην τῶν θυγατέρων

acerbitas, ſuſpicioſæ mulieris & triſtis, quod incenderet Alexandrum, exaggeravit. Exagitavit maxime eas Attalus in nuptiis Cleopatræ, quam Philippus virginem, amore præter ætatem captus, duxit. Nam quum in convivio Attalus, qui illius fuit avunculus, vino incaluiſſet, hortatus eſt Macedonas ut expoſcerent a Diis juſtum ex Philippo & Cleopatra regni ſucceſſorem. Exarſit inde Alexander: ac quum dixiſſet, Quid nos tibi, ſcelus, num adulterini videmur? ſcypho eum petiit. In eum Philippus ſtricto enſe exiliit, ſed bona utriuſque fortuna, impacto per iram & vinum pede eſt prolapſus. Cui Alexander inſultans, Hic vero Macedones, inquit, in Aſiam parabat ex Europa tranſmittere, qui ex lecto in lectum tranſgrediens procidit. Poſt hanc inſolentiam abduxit ſecum Olympiada, quam in Epiro collocavit. Ipſe contulit ſe in Illyricum. Interea Corinthius Demaratus hoſpes familiæ regiæ, & libere loqui apud regem ſolitus, inviſit Philippum. Poſtquam primæ ſalutationes & amplexus defluxere, percunctante Philippo, qui conveniret inter Græcos, Scilicet tibi, inquit, convenit Philippe, ſolicitudinem gerere Græciæ, qui domum tuam tanta ſeditione & malis obruiſti. Ita ad ſe reverſus Philippus, miſſis nuntiis flexum Demarati opera Alexandrum revocavit.

Quum autem Pexodorus, Cariæ ſatrapa, neceſſitudinis vinculo ſe in Philippi ſocietatem inſinuans, cuperet filiam ſuæ ſtirpis maxi-

ρων Ἀρριδαίῳ τῷ Φιλίππου γυναῖκα δοῦναι, καὶ περὶ τούτων Ἀριστόκριτον εἰς Μακεδονίαν ἀπέστειλεν, αὖθις ἐγίνοντο λόγοι καὶ διαβολαὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς Ἀρριδαῖον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Φιλίππου γάμοις λαμπροῖς καὶ πράγμασι μεγάλοις εἰσοικειοῦντος. ὑφ᾽ ὧν διαταραχθεὶς, πέμπει Θεσσαλὸν εἰς Καρίαν τὸν τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴν, Πηξοδώρῳ διαλεξόμενον, ὡς χρὴ τὸν νόθον ἐάσαντα, καὶ οὐ φρενήρη, μεθαρμόσασθαι τὸ κῆδος εἰς Ἀλέξανδρον. καὶ Πηξοδώρῳ μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἤρεσκε ταῦτα τῶν προτέρων μᾶλλον· ὁ δὲ Φίλιππος αἰσθόμενος ὄντα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ δωμάτιον, παραλαβὼν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἕνα Φιλώταν τὸν Παρμενίωνος, ἐπετίμησεν ἰσχυρῶς, καὶ πικρῶς ἐλοιδόρησεν ὡς ἀγεννῆ καὶ τῶν ὑπαρχόντων περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον, εἰ Καρὸς ἀνθρώπου, καὶ βαρβάρῳ βασιλεῖ δουλεύοντος, ἀγαπᾷ γαμβρὸς γενέσθαι. τὸν δὲ Θετταλὸν ἔγραψε Κορινθίοις ὅπως ἀναπέμψωσιν ἐπὶ πέδαις δεδεμένον. τῶν δὲ ἄλλων ἑταίρων Ἅρπαλον καὶ Νέαρχον, ἔτι δὲ Φρύγιον καὶ Πτολεμαῖον, ἐκ Μακεδονίας μετέστησεν· οὓς ὕστερον Ἀλέξανδρος καταγαγὼν, ἐν ταῖς μεγίσταις εἶχε τιμαῖς. ἐπεὶ δὲ Παυσανίας Ἀττάλου γνώμῃ καὶ Κλεοπάτρας ὑβρισθεὶς καὶ μὴ τυχὼν δίκης ἀνεῖλε Φίλιππον, τὸ μὲν πλεῖστον εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς αἰτίας περιῆλθεν, ὡς θυμουμένῳ τῷ νεανίσκῳ προσεγκελευσαμένην καὶ παροξύνασαν· ἥψατο δέ τις καὶ Ἀλεξάνδρου διαβολή. λέγεται γὰρ, ἐντυχόντος αὐτῷ τοῦ Παυσανίου μετὰ τὴν ὕβριν ἐκείνην, καὶ ἀποδυρομένου, προενέγκασθαι τὸ τῆς Μηδείας ἰαμβεῖον,

Τὸν

maximam Aridæo Philippi filio despondere, atque Aristocritum hac de re in Macedoniam misisset, sermones denuo agitati & calumniæ sunt apud Alexandrum ab amicis & matre, id agere Philippum ut splendidis nuptiis & insignibus subsidiis imponeret regno Aridæum. Hinc commotus Thessalum, tragœdiarum histrionem, in Cariam legat ad agendum cum Pexodoro, ut misso adulterino & mentis impote, traduceret ad Alexandrum affinitatem, quæ conditio longe magis Pexodoro quam prior arrisit. Id Philippus quum olfecisset, Alexandrum in cubiculo, adhibito uno ex amicis & familiaribus ejus Philota, Parmenionis filio, graviter increpavit, & amare objurgavit ut degenerem, & spe, quæ eum manebat, indignum, qui hominis Caris & regi servientis barbaro ambiret gener fieri. Thessalum autem scripsit Corinthiis ut vinctum ad se mitterent: ex cæteris vero amicis ejus Harpalum, Nearchum, Phrygium insuper & Ptolemæum ex Macedonia relegavit, quos reduxit deinceps Alexander, atque in summo honore habuit. At postquam Pausanias ex Attali & Cleopatræ consilio stuprum perpessus, quod jus suum exequi non valuisset, occidit Philippum, maxima pars criminis apud Olympiada hæsit, quod flagrantem ira adhortata esset & stimulasset hunc adolescentem. Neque extitit immunis a calumnia Alexander: quippe quum appellasset eum post stuprum sibi illatum Pausanias, vicemque suam doleret, dicitur protulisse hunc Medeæ iambum,

Τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην.

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συναιτίους τῆς ἐπιβουλῆς ἀναζητήσας ἐκόλασεν, καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἀποδημοῦντος αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος ὠμῶς μεταχειρισαμένης ἠγανάκτησεν.

Παρέλαβε μὲν οὖν ἔτη γεγονὼς εἴκοσι τὴν βασιλείαν, φθόνους μεγάλους καὶ δεινὰ μίση καὶ κινδύνους πανταχόθεν ἔχουσαν. οὔτε γὰρ τὰ βάρβαρα καὶ πρόσοικα ἔθνη τὴν δούλωσιν ἔφερεν, ποθοῦντα τὰς πατρίους βασιλείας· οὔτε τὴν Ἑλλάδα κρατήσας τοῖς ὅπλοις ὁ Φίλιππος, οἷον καταζεῦξαι καὶ τιθασσεῦσαι χρόνον ἔσχεν, ἀλλὰ μόνον μεταβαλὼν καὶ ταράξας τὰ πράγματα, πολλὴν σάλον ἔχοντα καὶ κίνησιν ὑπὸ ἀηθείας, ἀπέλιπεν. φοβουμένων δὲ τῶν Μακεδόνων τὸν καιρὸν, καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ πάντως ἀφεῖναι, καὶ μὴ προσβιάζεσθαι τὸν Ἀλέξανδρον οἰομένων δεῖν, τοὺς δὲ ἀφισταμένους τῶν βαρβάρων ἀνακαλεῖσθαι πράως, καὶ θεραπεύειν τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτερισμῶν, αὐτὸς ἀπ' ἐναντίων λογισμῶν ὥρμησε τόλμῃ καὶ μεγαλοφροσύνῃ κτᾶσθαι τὴν ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν· ὡς, κἂν ὁτιοῦν ὑφιέμενος ὀφθῇ τοῦ φρονήματος, ἐπιβησομένων ἁπάντων. τὰ μὲν οὖν βαρβαρικὰ κινήματα καὶ τοὺς ἐκεῖ πολέμους κατέπαυσεν ὀξέως ἐπιδραμὼν στρατῷ μέχρι πρὸς τὸν Ἴστρον· οὗ καὶ Σύρμον ἐνίκησε μάχῃ μεγάλῃ τὸν βασιλέα τῶν Τριβαλλῶν. Θηβαίους δὲ ἀφεστάναι πυθόμενος, καὶ συμφρονεῖν αὐτοῖς Ἀθηναίους, ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι, εὐθὺς ἦγε διὰ πυλῶν τὴν δύναμιν, εἰπὼν ὅτι Δημοσθένει, παῖδα μὲν αὐτὸν, ἕως ἦν ἐν Ἰλλυριοῖς

Dantemque ducentemque, sponsam quoque neca.

Veruntamen conscios insidiarum requisivit & punivit: & quod de Cleopatra Olympias absente se atrociter consuluisset, indignatus est.

Igitur annos natus viginti regnum accepit, magna invidia, gravi odio & periculis pressum undique. Quippe & vicinæ gentes domesticorum desiderio regum servitutem tentabant excutere: neque Philippus Græciæ, quam subjugaverat armis, domandæ & pacandæ spatium habuerat, tantum conversas & commistas res in magnis undis & jactatione ob insolentiam reliquit. Timentibus ergo articulum Macedonibus, ac negotia Græciæ prorsus abjicienda Alexandro, nec vim consentibus afferendam, deficientes autem barbaros leniter ad officium revocandos, principiisque medendum novationum, ipse ex diversis consiliis adortus est audacia & animi magnitudine rebus suis securitatem & salutem quærere: existimans, si paulum modo animum demisisse videretur, cunctos se supersusuros ipsi. Barbarorum igitur motus & suspecta inde bella compescuit, subito cum exercitu incurrens usque ad Istrum, ubi Syrmum magno prœlio Triballorum regem fudit. Thebanos autem accipiens rebellare, atque cum eis conspirare Athenienses, quo virum se ostenderet, confestim exercitum per Thermopylas traduxit, dicens Demostheni, qui puerum se, dum in Illyrico

λυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς, ἀπεκάλει, μειράκιον δὲ περὶ Θετταλίαν γενόμενον, βούλεσθαι πρὸς τοῖς Ἀθηναίων τείχεσιν ἀνὴρ φανῆναι. προσμίξας δὲ ταῖς Θήβαις, καὶ διδοὺς ἔτι τῶν πεπραγμένων μετάνοιαν, ἐξῄτει Φοίνικα καὶ Προθύτην· καὶ τοῖς μεταβαλλομένοις πρὸς αὐτὸν ἄδειαν ἐκήρυττε. τῶν δὲ Θηβαίων ἀντεξαιτούντων μὲν παρ' αὐτοῦ Φιλώταν καὶ Ἀντίπατρον, κηρυττόντων δὲ, τοὺς τὴν Ἑλλάδα βουλομένους συνελευθεροῦν, τάττεσθαι μετ' αὐτῶν, οὕτως ἔτρεψε τοὺς Μακεδόνας πρὸς πόλεμον. ἠγωνίσθη μὲν οὖν ὑπὲρ δύναμιν ἀρετῇ καὶ προθυμίᾳ τὰ παρὰ τῶν Θηβαίων πολλαπλασίοις οὖσι τοῖς πολεμίοις ἀντιταχθέντων. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Καδμείαν ἀφέντες οἱ φρουροὶ τῶν Μακεδόνων ἐπέπιπτον αὐτοῖς ἐξόπισθεν, κυκλωθέντες οἱ πλεῖστοι κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἔπεσον· ἡ δὲ πόλις ἥλω, καὶ διαρπασθεῖσα κατεσκάφη· τὸ μὲν ὅλον, προσδοκήσαντος αὐτοῦ τοὺς Ἕλληνας ἐκπλαγέντας πάθει τηλικούτῳ καὶ πτήξαντας ἀτρεμήσειν, ἄλλως δὲ καλλωπισαμένου χαρίζεσθαι τοῖς τῶν συμμάχων ἐγκλήμασι· καὶ γὰρ Φωκεῖς καὶ Πλαταιεῖς τῶν Θηβαίων κατηγόρησαν. ὑπεξελόμενος δὲ τοὺς ἱερεῖς, καὶ τοὺς ξένους τῶν Μακεδόνων ἅπαντας, καὶ τοὺς ἀπὸ Πινδάρου γεγονότας, καὶ τοὺς ὑπεναντιωθέντας τοῖς ψηφισαμένοις τὴν ἀπόστασιν, ἀπέδοτο τοὺς ἄλλους, περὶ τρισμυρίους γενομένους· οἱ δὲ ἀποθανόντες, ὑπὲρ ἑξακισχιλίους ἦσαν.

Ἐν δὲ τοῖς πολλοῖς πάθεσι καὶ χαλεποῖς ἐκείνοις, ἃ τὴν πόλιν κατεῖχε, Θρᾷκές τινες ἐκκόψαντες οἰκίαν Τιμοκλείας γυναικὸς ἐνδόξου καὶ σώφρονος, αὐτοὶ μὲν τὰ χρήματα διήρπαζον, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῇ γυναικὶ πρὸς βίαν

βίαν

lyrico & Triballis ageret, appellaverat, & adolescentulum, quum Thessaliam inisset, velle sub Atheniensium mœnibus virum se monstrare. Ubi pervenit ad portas Thebanorum, permissa iis adhuc præteritorum pœnitentia, exposcit Phœnicem & Prothytam, & si quis ad se transiisset, impunitatem pronuntiat. Ex altera parte deposcentibus ab eo Thebanis Philotam & Antipatrum, pronuntiantibusque per præconem, qui asserere una in libertatem Græciam vellent, hi ut ipsis se associarent, tum convertit Macedonas ad bellum. Certatum est igitur supra vires ex parte Thebanorum, qui cum multis hostibus comparati singuli erant. Ubi vero præsidiarii Macedones Cadmia relicta terga eorum cædere cœperunt, circumventi plerique in ipsa acie cecidere. Urbs capta direptaque & diruta, quod exspectaret eo exemplo perculsos & trepidantes quietem acturos Græcos. Colore tamen usus alioquin hoc est, non potuisse id se sociorum querimoniis denegare: quippe criminabantur eos Phocenses & Platæenses. Sacerdotibus igitur Macedonumque hospitibus omnibus exceptis, & Pindari stirpe, iisque qui defectionem sciscentibus repugnaverant, cæteros ad triginta millia sub corona vendidit. Occubuerant supra sex millia.

Inter multas illas & atroces calamitates, quæ eam civitatem pressere, Thraces aliquot domum Timocleæ illustris fœminæ & castæ exciderunt. Prædam autem hausere milites. Præfectus vero ubi ei per

vim

βίαν συγγενόμενος καὶ καταισχύνας, ἀνέκρινεν εἴ που χρυσίον ἔχοι κεκρυμμένον ἢ ἀργύρεον. ἡ δὲ ἔχειν ὡμολόγησεν, καὶ μόνον εἰς τὸν κῆπον ἀγαγοῦσα, καὶ δείξασα φρέαρ, ἐνταῦθα ἔφη τῆς πόλεως ἁλισκομένης καταβαλεῖν αὐτὴ τὰ τιμιώτατα τῶν χρημάτων. ἐγκύπτοντος δὲ τοῦ Θρᾳκὸς, καὶ κατασκεπτομένου τὸν τόπον, ὦσεν αὐτὸν ἐξόπισθεν γενομένη, καὶ τῶν λίθων ἐπεμβαλοῦσα πολλοὺς, ἀπέκτεινεν. ὡς δὲ ἀνήχθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν δεδεμένη, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς βαδίσεως ἐφάνη τις ἀξιωματικὴ καὶ μεγαλόφρων, ἀνεκπλήκτως καὶ ἀδεῶς ἑπομένη τοῖς ἄγουσιν. ἔπειτα τοῦ βασιλέως ἐρωτήσαντος ἥτις εἴη γυναικῶν, ἀπεκρίνατο Θεαγένους ἀδελφὴ γεγονέναι, τοῦ παραταξαμένου πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, καὶ πεσόντος ἐν Χαιρωνείᾳ στρατηγοῦντος. θαυμάσας οὖν ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς καὶ τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὴν πρᾶξιν, ἐκέλευσεν ἐλευθέραν ἀπιέναι μετὰ τῶν τέκνων.

Ἀθηναίοις δὲ διηλλάγη, καίπερ οὐ μετρίως ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυστύχημα. καὶ γὰρ τὴν τῶν μυστηρίων ἑορτὴν ἐν χερσὶν ἔχοντες, ὑπὸ πένθους ἀφῆκαν, καὶ τοῖς καταφυγοῦσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἁπάντων μετεδίδοσαν τῶν φιλανθρώπων. ἀλλ' εἴτε μεστὸς ὢν ἤδη τὸν θυμὸν, ὥσπερ οἱ λέοντες, εἴτε ἐπιεικὲς ἔργον ὠμοτάτῳ καὶ σκυθρωποτάτῳ παραβαλεῖν βουλόμενος, οὐ μόνον ἀφῆκεν αἰτίας πάσης, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ἐκέλευσε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν τὴν πόλιν, ὡς, εἴ τι συμβαίη περὶ αὐτὸν, ἄρξουσαν τῆς Ἑλλάδος. ὕστερον μέντοι πολλάκις αὐτὸν ἡ Θηβαίων ἀνιάσαι συμφορὰ λέγεται, καὶ πρᾳό-

τερον

vim stuprum obtulit, quæsivit ecquid alicubi auri vel argenti occuluisset. Illa habere confessa, solum in hortos duxit, monstratoque puteo, In hunc, inquit, dum expugnatur urbs, charissimas quasque res meas projeci. Inclinantem caput Thracem & despicientem locum, impulit stans a tergo hominem, multisque in eum provolutis saxis oppressit. Ut rapta a Thracibus est in vinculis ad Alexandrum, primum ille ex ore & incessu dignitatem mulieris & magnanimitatem animadvertit, imperterrite & constanter ducentes sequentis. Deinde interrogata a rege quænam mulier esset, Theagenis respondit sororem se esse, ejus qui dimicasset acie pro libertate Græcorum contra Philippum, & dux Chæroneæ cecidisset. Cujus Alexander admiratus & responsum & factum, liberam abire cum liberis jussit.

At cum Atheniensibus rediit in gratiam, quamvis Thebanorum cladem non modice tulissent. Nam mysteriorum solenne, quod in manibus erat, ob luctum prætermisere, refugientesque ad urbem suam omnibus officiis coluere. Cæterum, sive ira ejus fuerit jam exsatiata ut leonis, sive clementiæ exemplum sævissimo & tristissimo facinori voluerit conjungere, non modo omni culpa liberavit eos, sed & civitatem adhortatus est, susciperet rerum curam, quod ad ipsam devolvendum imperium esset Græciæ, siquid sibi accidisset humanitus. Postmodum tamen sæpius dicitur clades Thebanorum eum torsisse, atque in causa fuisse

τρέψαι, οὐκ ὀλίγοις παρασχεῖν. ὅλως δὲ καὶ τὸ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴνῳ γενόμενον, καὶ τὴν πρὸς Ἰνδοῖς τῶν Μακεδόνων ἀποδειλίασιν, ὥσπερ ἀτελῆ τὴν στρατείαν καὶ δόξαν αὐτοῦ προεμένων, εἰς μῆνιν ἀνῆγε Διονύσου καὶ νέμεσιν. τῶν δὲ Θηβαίων οὐδεὶς τῶν περιγενομένων, ὃς ἐντυχών τι καὶ δεηθεὶς ὕστερον οὐ διεπράξατο παρ' αὐτοῦ. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Θήβας.

Εἰς δὲ τὸν Ἰσθμὸν τῶν Ἑλλήνων συλλεγέντων, καὶ ψηφισαμένων ἐπὶ Πέρσας μετ' Ἀλεξάνδρου στρατεύειν, ἡγεμὼν ἀνηγορεύθη. πολλῶν δὲ καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἀπηντηκότων αὐτῷ, καὶ συνηδομένων, ἤλπιζε καὶ Διογένην τὸν Σινωπέα ταυτὸ ποιήσειν, διατρίβοντα περὶ Κόρινθον. ὡς δὲ ἐκεῖνος ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων, ἐν τῷ Κρανείῳ σχολὴν ἦγεν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. ἔτυχε δὲ κατακείμενος ἐν ἡλίῳ, καὶ μικρὸν μὲν ἀνεκάθισεν, ἀνθρώπων τοσούτων ἐπερχομένων, καὶ διέβλεψεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον· ὡς δὲ ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν αὐτὸν ἠρώτησεν εἴ τινος τυγχάνει δεόμενος, μικρὸν, εἶπεν, ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετάστηθι. πρὸς τοῦτο λέγεται τὸν Ἀλέξανδρον οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι καταφρονηθέντα τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρὸς, ὥστε τῶν περὶ αὐτὸν, ὡς ἀπῄεσαν, διαγελώντων καὶ σκωπτόντων, ἀλλὰ μὴν ἐγὼ, εἶπεν, εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἤμην, Διογένης ἂν ἤμην. βουλόμενος δὲ τῷ θεῷ χρήσασθαι περὶ τῆς στρατείας, ἦλθεν εἰς Δελφούς· καὶ κατὰ τύχην ἡμερῶν ἀποφράδων οὐσῶν, ἐν αἷς οὐ νενόμισται θεμιστεύειν, πρῶτον μὲν ἔπεμπεν παρακαλῶν τὴν πρόμαντιν·

isse quod non paucis praebuerit se mitiorem. Prorsus vero admissum per temulentiam in Clitum facinus, illamque contra Indos Macedonum ignaviam, quasi rudem relinquentium expeditionem suam & gloriam, ad iram & invidiam retulit Liberi patris. Neque vero quisquam fuit Thebanorum, qui incolumes forent, qui postea rem ullam frustra ab eo postularet aut oraret. Hactenus de rebus Thebanis.

Agentibus conventum Graecis in Isthmo, ubi bellum cum Alexandro contra Persas decrevere, dux est declaratus. Quem quum viri respub. tractantes philosophique frequentes obviam irent salutatum gratulatumque, idem officium exspectavit ab Sinopensi Diogene, qui apud Corinthum agebat. Ut hic in Cranio otium agens minime de Alexandro laboravit, profectus ipse ad illum est. Forte apricabatur tunc in sole stratus. Paululum autem allevavit corpus tanta hominum accedente caterva, atque Alexandrum intuitus est. Qui ubi eum salutavit, affatusque requisivit ecqua re haberet opus: Recede, inquit, paulisper ex sole. Perhibetur hinc adeo permotus Alexander fuisse & obstupuisse contemplatus despicientiam hominis & animi celsitudinem, ut quum comites sui inter abeundum ipsum riderent luderentque, Atqui ego, inquit, nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem. Delphos ad Apollinem de bello consulendum profectus, quod forte dies nefasti essent, quibus non erat solenne oracula edere, primo misit certos, qui vatem orarent ut veniret.

τιν· ὡς δὲ ἀρνουμένης, καὶ προϊσχομένης τὸν νόμον, αὐτὸς ἀναβὰς βίᾳ πρὸς τὸν ναὸν εἷλκεν αὐτήν· ἡ δὲ, ὥσπερ ἐξηττημένη τῆς σπουδῆς, εἶπεν, ἀνίκητος εἶ, ὦ παῖ· τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος, οὐκ ἔτι ἔφη χρήσειν ἑτέρου μαντεύματος, ἀλλ' ἔχειν ὃν ἐβούλετο παρ' αὐτῆς χρησμόν. ἐπεὶ δὲ ὥρμησεν πρὸς τὴν στρατείαν, ἄλλα τε δοκεῖ σημεῖα παρὰ τοῦ δαιμονίου γενέσθαι, καὶ τὸ περὶ Λείβηθρα τοῦ Ὀρφέως ξόανον (ἦν δὲ κυπαρίττινον) ἱδρῶτα πολὺν ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀφῆκεν. φοβουμένων δὲ πάντων τὸ σημεῖον, Ἀρίστανδρος ἐκέλευε θαῤῥεῖν, ὡς ἀοιδίμους καὶ περιβοήτους κατεργασόμενον πράξεις, αἳ πολὺν ἱδρῶτα καὶ πόνον ὑμνοῦσι ποιηταῖς καὶ μουσικοῖς παρέξουσι.

Τῆς δὲ στρατιᾶς τὸ πλῆθος, οἱ μὲν ἐλάχιστον λέγοντες, τρισμυρίους πεζοὺς, καὶ πεντακισχιλίους ἱππεῖς· οἱ δὲ πλεῖστον, πεζοὺς μὲν τετρακισχιλίους καὶ τρισμυρίους, ἱππέας δὲ τετρακισχιλίους ἀναγράφουσιν. ἐφόδιον δὲ τούτοις, οὐ πλέον ἑβδομήκοντα ταλάντων ἔχειν αὐτὸν Ἀριστόβουλος ἱστορεῖ· Δοῦρις δὲ, τριάκοντα μόνον ἡμερῶν διατροφήν· Ὀνησίκριτος δὲ, καὶ διακόσια τάλαντα προσοφείλειν. ἀλλὰ καίπερ ἀπὸ μικρῶν καὶ στενῶν οὕτως ὁρμώμενος, οὐ πρότερον ἐπέβη τῆς νεὼς, ἢ τὰ τῶν ἑταίρων πράγματα σκεψάμενος, ἀπονεῖμαι τῷ μὲν ἀγρὸν, τῷ δὲ κώμην, τῷ δὲ συνοικίας πρόσοδον ἢ λιμένος. ἤδη δὲ κατηναλωμένων καὶ διαγεγραμμένων σχεδὸν ἁπάντων τῶν βασιλικῶν, ὁ Περδίκκας, σεαυτῷ δὲ, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, τί καταλείπεις; τοῦ δὲ φήσαντος, ὅτι τὰς ἐλπίδας, Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ἡμεῖς τούτων κοινωνήσομεν, οἱ

μετ

niret. Recusante illa & legem prætendente, ascendit ipse, atque vi traxit eam ad templum. Quæ illius expugnata contentione ait, Invictus es, fili. Id audiens Alexander, negavit se alias sortes quærere, sed habere quod peteret ab ea oraculum. Postquam ad bellum movit, cum alia prodigia Deorum nuntiata sunt, tum Orphei signum apud Libethra, quod cupressinum erat, sub ea tempestate copioso manavit sudore. Eo portento omnibus exterritis, bono animo jussit illum Aristander esse, res eum gesturum nunquam obliterandas, ac celebres; quæ multum sudoris & laboris decantantibus eas poetis & musicis essent præbituræ.

Copiarum ejus numerum, qui minimum edunt, peditum triginta millia, equitum quinque: qui maximum, peditum quatuor & triginta millia, equitum quatuor tradunt. Stipendium his septuaginta talenta, non amplius eum Aristobulus habuisse memoriæ prodidit: Duris triginta duntaxat dierum cibaria; Onesicritus insuper talenta ducenta eum habuisse æris alieni. Ille autem quamvis subsidiis rem suscepit adeo exiguis & angustis, non ante tamen conscendit navem, quam consideratis rationibus amicorum erogasset huic agrum, illi pagum, alteri vici proventum vel portus. Quum jam essent vectigalia pene omnia distributa regia & diplomatibus consignata, Perdiccas, Tibi ipsi, rex, inquit, quid reliquum fecisti? Cui quum ille respondisset, Spes meas: Ergo nos quoque, inquit, qui auspicia

μετὰ σοῦ στρατευόμενοι; παραιτησαμένου δὲ τοῦ Περδίκκου τὴν διαγεγραμμένην κτῆσιν αὐτῷ, καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἔνιοι τὸ αὐτὸ ἐποίησαν· τοῖς δὲ λαμβάνουσι καὶ δεομένοις προθύμως ἐχαρίζετο, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διανέμων οὕτω κατηνάλωσεν. τοιαύτῃ μὲν ὁρμῇ καὶ παρασκευῇ διανοίας τὸν Ἑλλήσποντον διεπέρασεν. ἀναβὰς δὲ εἰς Ἴλιον, ἔθυσε τῇ Ἀθηνᾷ, καὶ τοῖς ἥρωσιν ἔσπεισεν. τὴν δὲ Ἀχιλλέως στήλην ἀλειψάμενος λίπα, καὶ μετὰ τῶν ἑταίρων συναναδραμὼν γυμνὸς, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν, ἐστεφάνωσεν, μακαρίσας αὐτὸν, ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ, καὶ τελευτήσας μεγάλου κήρυκος ἔτυχεν. ἐν δὲ τῷ περιϊέναι καὶ θεᾶσθαι τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἐρομένου τινὸς αὐτὸν εἰ βούλεται τὴν Ἀλεξάνδρου λύραν ἰδεῖν, ἐλάχιστα φροντίζειν ἐκείνης ἔφη· τὴν δ' Ἀχιλλέως ζητεῖν, ᾗ τὰ κλέα καὶ τὰς πράξεις ὕμνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐκεῖνος.

Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Δαρείου στρατηγῶν μεγάλην δύναμιν ἠθροικότων, καὶ παρατεταγμένων ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ Γρανικοῦ, μάχεσθαι μὲν ἴσως ἀναγκαῖον ἦν, ὥσπερ ἐν πύλαις τῆς Ἀσίας, περὶ τῆς εἰσόδου καὶ ἀρχῆς· τοῦ δὲ ποταμοῦ τὸ βάθος, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τραχύτητα τῶν πέραν ὄχθων, πρὸς οὓς ἔδει γίνεσθαι τὴν ἀπόβασιν μετὰ μάχης, τῶν πλείστων δεδιότων, ἐνίων δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν μῆνα νενομισμένων οἰομένων δεῖν φυλάξασθαι· Δαισίου γὰρ οὐκ εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἐξάγειν τὴν στρατιάν· τοῦτο μὲν ἐπηνωρθώσατο, κελεύσας δεύτερον Ἀρτεμίσιον ἄγειν. τοῦ δὲ Παρμενίωνος, ὡς ὀψὲ τῆς ὥρας οὔσης, οὐκ ἐῶντος ἀποκινδυνεύειν, εἰπὼν αἰ-
σχύνεσθαι

auſpicia ſequimur tua, harum erimus conſortes. Repudiantem aſſignatum ſibi diplomate prædium Perdiccam nonnulli alii ex amicis ſunt imitati. Accipientibus & petentibus largitus eſt benigne, ac patrimonium quidem Macedonicum diſtributum hoc modo profudit. Hoc impetu & alacritate animi tranſmiſit Helleſpontum. Ilium aggreſſus Minervæ ſacrificavit, heroibuſque libavit, Achillis cippum unctus circum eum una cum amicis de more cucurrit nudus, eique coronam impoſuit, beatum prædicans Achillem, quod & dum viveret, fidum amicum, & poſt fata eſſet nactus magnum præconem. In obeundo & viſendo oppido, quum quæreret quiſpiam ex eo, velletne Alexandri lyram contemplari: Non morari ait ſe illam, ſed Achillis quærere eam, qua decora & res geſtas ille clarorum virorum celebraverat.

Interea Darii duces ingentem manum conſcripſere, aciemque inſtruxerunt in ripa Granici. Ibi, velut in porta Aſiæ, de ingreſſu & limine quodammodo erat dimicandum: Quum autem amnis altitudinem, iniquitatemque atque ſalebras plerique timerent ulterioris ripæ, quo pugnando evadendum erat, pars etiam ſolennia illius menſis in religionem traherent (menſe enim Dæſio non erat moris regum Macedonum ſigna movere) hoc correxit, edicens ut denuo agerent Artemiſium. Monente etiam Parmenione, quod veſper eſſet, ne ſe committeret periculo, rubore ſuf-

χυνεῖσθαι τὸν Ἑλλήσποντον, εἰ φοβήσεται τὸν Γρανικὸν, διαβεβηκὼς ἐκεῖνον, ἐμβάλλει τῷ ῥεύματι σὺν ἴλαις ἱππέων τρισκαίδεκα· καὶ πρὸς ἐναντία βέλη καὶ τόπους ἀποῤῥῶγας, ὅπλοις καταπεφραγμένους καὶ ἵππους ἐλαύνων, καὶ διὰ ῥεύματος παραφέροντος καὶ περικλύζοντος, ἔδοξεν μανικῶς καὶ πρὸς ἀπόνοιαν μᾶλλον ἢ γνώμῃ στρατηγεῖν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐμφὺς τῇ διαβάσει, καὶ κρατήσας τῶν τόπων χαλεπῶς καὶ μόλις, ὑγρῶν καὶ περισφαλῶν γινομένων διὰ τὸν πηλὸν, εὐθὺς ἠναγκάζετο φύρδην μάχεσθαι, καὶ κατ' ἄνδρα συμπλέκεσθαι τοῖς ἐπιφερομένοις, πρὶν εἰς τάξιν τινὰ καταστῆναι τοὺς διαβαίνοντας. ἐνέκειντο γὰρ κραυγῇ, καὶ τοὺς ἵππους παραβάλλοντες τοῖς ἵπποις, ἐχρῶντο δόρασι, καὶ ξίφεσι, τῶν δοράτων συντριβέντων. ὠσαμένων δὲ πολλῶν ἐπ' αὐτὸν (ἦν δὲ τῇ πέλτῃ καὶ τοῦ κράνους τῇ χαίτῃ διαπρεπὴς, ἧς ἑκατέρωθεν εἱστήκει πτερὸν λευκότητι καὶ μεγέθει θαυμαστὸν) ἀκοντισθεὶς μὲν ὑπὸ τὴν ὑποπτυχίδα τοῦ θώρακος οὐκ ἐτρώθη· Ῥοισάκου δὲ καὶ Σπιθριδάτου τῶν στρατηγῶν προσφερομένων ἅμα, τὸν μὲν ἐκκλίνας, Ῥοισάκῃ δὲ προεμβαλὼν τεθωρακισμένῳ τὸ δόρυ, καὶ κατακλάσας τοῦτο, ἐπὶ τὸ ἐγχειρίδιον ὥρμησεν. συμπεπτωκότων δὲ αὐτῶν, ὁ Σπιθριδάτης ὑποστήσας ἐκ πλαγίων τὸν ἵππον, καὶ μετὰ σπουδῆς συνεξαναστὰς, κοπίδι βαρβαρικῇ κατήνεγκεν· καὶ τὸν μὲν λόφον ἀπέρραξεν μετὰ θατέρου πτεροῦ, τὸ δὲ κράνος πρὸς τὴν πληγὴν ἀκριβῶς καὶ μόλις ἀντέσχεν, ὥστε τῶν πρώτων ψαῦσαι τριχῶν τὴν πτέρυγα τῆς κοπίδος. ἑτέραν δὲ τὸν Σπιθριδάτην πάλιν ἐπαιρόμενον, ἔφθασε Κλεῖτος ὁ μέγας, τῷ ξυστῷ διελάσας μέσον. ὁμοῦ δὲ καὶ Ῥοισάκης ἐπε-

fusum iri ait Hellespontum, hunc si formidaret, quum trajecerit illum; simulque irrupit in flumen turmis equitum tredecim, ruensque in infesta tela & loca praerupta, quae armis stipata & equis erant, perque undam transversos auferentem & obruentem, videbatur furore & insania magis quam consilio rem gerere. Attamen urgens transitum, superatis aegre magnoque cum labore locis madidis lubricisque ob limum, e vestigio coactus est, priusquam in ordinem aliquem collocare transeuntes valeret, incondito agmine confligere, ac viritim manus cum inferentibus se hostibus conserere. Institerunt enim clamore illi, equosque equis conferentes, lanceis, & post eas infractas gladiis pugnaverunt. Quum multi imminerent illi (erat enim pelta insignis & galeae juba, quae hinc inde pinnas directas habebat candore & magnitudine singulares) jaculo sub loricae compagine percussus non accepit vulnus. At Rhoesace & Spithridate ducibus simul in ipsum invehentibus, hunc declinavit, Rhoesaci praevenit lanceam loricato infligere. Ea praefracta, gladium strinxit. His manus conferentibus adigit Spithridates ex latere equum, atque Alexandrum omni conatu assurgens copide barbarica ferit; cristamque cum altera avellit pinna. Galea probe quidem, sed aegre tamen restitit ictui, ac mucro copidis supremos capillos ejus perstrinxit. Alterum ictum librantem Spithridatem occupavit Clitus Magnus hasta medium transfigere. Simul Rhoesaces ense

ἔπεσεν, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ξίφει πληγείς. ἐν τούτῳ δὲ κινδύνου καὶ ἀγῶνος οὔσης τῆς ἱππομαχίας, ἥ τε φάλαγξ διέβαινε τῶν Μακεδόνων, καὶ συνῆγον αἱ πεζαὶ δυνάμεις. οὐ μὴν ὑπέστησαν ἐῤῥωμένως οὐδὲ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἔφυγον τραπόμενοι, πλὴν τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων. οὗτοι δὲ πρός τινι λόφῳ συστάντες, ᾔτουν τὰ πιστὰ τὸν Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ πρῶτος ἐμβαλὼν, τόν τε ἵππον ἀποβάλλει, ξίφει πληγέντα διὰ τῶν πλευρῶν (ἦν δὲ ἕτερος, οὐχ ὁ Βουκεφάλας) καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἀποθανόντων καὶ τραυματισθέντων ἐκεῖ συνέβη κινδυνεῦσαι καὶ πεσεῖν, πρὸς ἀνθρώπους ἀπεγνωκότας καὶ μαχίμους συμπλεκομένους. λέγονται δὲ πεζοὶ μὲν δισμύριοι τῶν βαρβάρων, ἱππεῖς δὲ δισχίλιοι πεντακόσιοι πεσεῖν. τῶν δὲ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον, Ἀριστόβουλος φησὶν τέσσαρας καὶ τριάκοντα νεκροὺς γενέσθαι τοὺς πάντας, ὧν ἐννέα πεζοὺς εἶναι. τούτων μὲν οὖν ἐκέλευσεν εἰκόνας ἀνασταθῆναι χαλκᾶς, ἃς Λύσιππος εἰργάσατο. κοινούμενος δὲ τὴν νίκην τοῖς Ἕλλησιν, ἰδίᾳ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἔπεμψεν τῶν αἰχμαλώτων τριακοσίας ἀσπίδας, κοινῇ δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐκέλευσεν ἐπιγράψαι φιλοτιμοτάτην ἐπιγραφὴν, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΛΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ. ἐκπώματα δὲ καὶ πορφύρας καὶ ὅσα τοιαῦτα τῶν Περσικῶν ἔλαβεν, πάντα τῇ μητρὶ, πλὴν ὀλίγων, ἔπεμψεν.

Οὗτος

ſe ab Alexandro ictus concidit. Dum eo in diſcrimine & certamine equeſtris pugna verſatur, phalanx Macedonum trajecit, & pedeſtres copiæ concurrerunt: haud ſtrenue tamen neque diu locum tenuerunt hoſtes, ſed terga dederunt omnes præter mercenarios Græcos. Hi enim in tumulo quodam globo facto in fidem recipi ab Alexandro petiere, qui ira potius quam conſilio primus in eos impreſſionem faciens, confoſſum lateribus equum amiſit. Alius fuit hic, non Bucephalas: & qui interfecti ſunt aut vulnera acceperunt, his ibi contigit in præcipitem caſum venire & cadere, dum cum viris fortibus & deſperatis confligunt. De barbaris peditum viginti millia, equitum duo millia quingenti cecidiſſe dicuntur. De Alexandri exercitu deſiderati (ut Ariſtobulus autor eſt) in totum quatuor & triginta, inter quos pedites novem fuere. His ſtatuas ex ære erexit, quas finxit Lyſippus. Participans autem Græcis victoriam, Athenienſibus extra ordinem trecentos clypeos miſit de ſpoliis. Cæteris manubiis in communi glorioſiſſimum titulum inſcribi juſſit, ALEXANDER PHILIPPI, ET GRAECI, PRAETER LACEDAEMONIOS, DE BARBARIS ASIATICIS. Pocula, purpuram, atque ejus generis Perſicam prædam paucis exceptis matri cuncta miſit.

Hoc

Οὗτος ὁ ἀγὼν μεγάλην εὐθὺς ἐποίησεν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν πρὸς Ἀλέξανδρον· ὥστε καὶ Σάρδεις τὸ πρόσχημα τῆς ἐπὶ θαλάσσῃ τῶν βαρβάρων ἡγεμονίας παραλαβεῖν, καὶ τἆλλα προστίθεσθαι. μόνη δ᾽ Ἁλικαρνασσὸς ἀνέστη καὶ Μίλητος, ἃς ἑλὼν κατὰ κράτος, καὶ τὰ περὶ αὐτὰς πάντα χειρωσάμενος, ἀμφίβολος ἦν πρὸς τὰ λοιπὰ τῇ γνώμῃ. καὶ πολλάκις μὲν ἐσπούδαζεν Δαρείῳ συμπεσὼν ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων, πολλάκις δὲ τοῖς ἐπὶ θαλάσσῃ πράγμασι καὶ χρήμασι διενοεῖτο πρῶτον οἷον ἐνασκήσας καὶ ῥώσας αὐτὸν, οὕτως ἀναβαίνειν ἐπ᾽ ἐκεῖνον. ἔστιν δὲ τῆς Λυκίας κρήνη περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν, ἧς τότε λέγουσιν αὐτομάτως περιτραπείσης καὶ ὑπερβαλούσης, ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν, τύπους ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύσεσθαι τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καταλυθεῖσαν. τούτοις ἐπαρθεὶς, ἠπείγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθήρασθαι μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας. ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ, πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἔκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θείᾳ τινὶ τύχῃ παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θάλασσαν, ἄλλως ἀεὶ τραχεῖαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δὲ λεπτοὺς καὶ προσηχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερρωγότα τῆς ὀρεινῆς πάγους διακαλύπτουσαν. δηλοῖ δὲ καὶ Μένανδρος, ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παράδοξον,

Ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο. κἂν ζητῶ τινα,
Αὐτόματος οὗτος παρέσται. κἂν διελθεῖν δηλαδὴ

Δια

Hoc prœlio immensa rerum inclinatio est ad Alexandrum insequuta, adeoque imperii maritimi barbarorum domicilium permisere se ei Sardeis, ac cætera ad eum defecere. Una restitit Halicarnassus & Miletus: quibus expugnatis, circaque omnibus subactis, suspensus animo fuit ad reliqua. Subinde properabat cum Dario quam primum confligere, ac de summa rerum aleam jacere. Subinde deliberabat viribus & opibus maritimis prius quasi exercere se & roborare, inde in illum movere. Fons est Lyciæ prope Xanthum oppidum. Hujus id temporis aiunt exundatione inflati spontanea tabulam ab imo æream erupisse: figuram ea repræsentavit vetustarum literarum, quibus significabatur imperium Persarum eversum a Græcis desiturum. His erectus ad oram maritimam pacandam usque ad Phœniciam & Ciliciam perrexit. Pamphyliæ percursus iste compluribus suppeditavit historicis elegans ad miraculum excitandum & pompam argumentum, quasi divina quadam sorte cederet Alexandro mare, quod sævum alias ex alto littus verberaret, raro autem tenuia & resonantia sub abruptis & confragosis rupibus aperiret saxa. Id quod Menander quoque indicat in comœdia ad rei novitatem alludens,

Quantum Alexandrina jam ista: quod si forte quempiam
Quæro; is ultro adest: quod si videlicet me oporteat

Per-

Διὰ θαλάσσης δέῃ τόπον τιν', οὗτος ἔσται μοι βατός.

αὐτὸς δ' Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος, ὁδοποιῆσαί φησι τὴν λεγομένην Κλίμακα, καὶ διελθεῖν, ὁρμήσας ἐκ Φασήλιδος. διὸ καὶ πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει διέτριψεν· ἐν αἷς καὶ Θεοδέκτου τεθνηκότος (ἦν δὲ Φασηλίτης) ἰδὼν εἰκόνα ἀνακειμένην ἐν ἀγορᾷ, μετὰ δεῖπνον ἐπεκώμασε μεθύων, καὶ τῶν στεφάνων ἐπέρριψε πολλούς· οὐκ ἄχαριν ἐν παιδιᾷ ἀποδιδοὺς τιμὴν τῇ γενομένῃ δι' Ἀριστοτέλην καὶ φιλοσοφίαν ὁμιλίᾳ πρὸς τὸν ἄνδρα.

Μετὰ ταῦτα Πισιδῶν τε τοὺς ἀντιστάντας ᾕρει, καὶ Φρυγίαν ἐχειροῦτο· καὶ Γόρδιον πόλιν, ἑστίαν Μίδου τοῦ παλαιοῦ γενέσθαι λεγομένην, παραλαβὼν, τὴν θρυλλουμένην ἅμαξαν εἶδεν φλοιῷ κρανείας ἐνδεδεμένην, καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ πιστευόμενον ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἤκουσεν, ὡς τῷ λύσαντι τὸν δεσμὸν εἵμαρται βασιλεῖ γενέσθαι τῆς οἰκουμένης. οἱ μὲν οὖν πολλοί φασι τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἐχόντων τὰς ἀρχὰς καὶ δι' ἀλλήλων πολλάκις σκολιοῖς ἑλιγμοῖς ὑποφερομένων, τὸν Ἀλέξανδρον ἀμηχανοῦντα λῦσαι, διατεμεῖν τῇ μαχαίρᾳ τὸ σύναμμα, καὶ πολλὰς ἐξ αὐτοῦ κοπέντος ἀρχὰς φανῆναι· Ἀριστόβουλος δὲ καὶ πάνυ λέγει ῥᾳδίαν αὐτῷ τὴν λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι τοῦ ῥυμοῦ τὸν ἕστορα καλούμενον, ὃ συνεῖχε τὸ ζυγόδεσμον, εἶθ' οὕτως ὑφελκύσαντι τὸν ζυγόν. ἐντεῦθεν Παφλαγόνας τε καὶ Καππαδόκας προσαγαγόμενος, καὶ τὴν Μέμνονος ἀκούσας τελευτὴν, ὃς τῶν ἐπὶ θαλάττῃ Δαρείου στρατηγῶν ἐπίδοξος ἦν Ἀλεξάνδρῳ πολλὰ πράγματα καὶ μυρίας ἀντι-

Pertransire aliquem maris locum, patebit transitus. Alexander autem ipse in epistolis suis nihil portenti ejuscemodi jactans, iter narrat fecisse se per Climaca appellatam, atque ex Phaselide progressum eam peragrasse. Unde dies complures in eo oppido substitit: quibus quum Theodecti jam fato functi (fuit autem Phaselites) statuam vidisset in foro locatam, perrexit eo saltatum a cœna temulentus, crebrasque coronas ei injecit; haud invenustum tribuens per ludum honorem consuetudini, quæ per Aristotelem & philosophiam ei cum illo intercesserat.

Hinc Pisidas, quos in armis reperit, opprimit, Phrygiam subjugat. Gordium oppidum, quod veteris Midæ fertur domicilium fuisse, in fidem accipiens, nobilitatum illud spectavit vehiculum cortice revinctum corneo: ac pro vero a barbaris accepit credi in fatis esse, qui vinculum id solvisset, is ut imperio orbis terræ potiretur. Commemorant quidem multi, vinculum, quod tortuosis orbibus nodi in semetipsis identidem implicati celarent loramentorum capita, Alexandrum solvere desperantem, gladio nexum dissecuisse, atque multa eo resoluto capita invenisse. Aristobulus vero sane quam expedite nodum ait eum solvisse, quum exemisset ex temone clavum, quem vocant, qui temoni alligat jugum, atque ita inde jugum subtraxisset. Hinc Paphlagonas & Cappadocas in ditionem accepit. Adfertur etiam Memnonis exitus, qui Darii præfectus classis, multum Alexandro laboris exhibiturus, sexcentasque diffi-

ἀντιλήψεις καὶ ἀσχολίας παρέξειν, ἐπερρώσθη πρὸς τὴν ἄνω στρατείαν μᾶλλον. ἤδη δὲ καὶ Δαρεῖος ἐκ Σούσων κατέβαινεν, ἐπαιρόμενός τε τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως (ἑξήκοντα γὰρ ἦγε μυριάδας στρατοῦ) καί τινος ὀνείρου θαρρύνοντος αὐτὸν, ὃν οἱ μάγοι πρὸς χάριν ἐξηγοῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ εἰκός. ἔδοξε γὰρ πυρὶ νέμεσθαι πολλῷ τὴν Μακεδόνων φάλαγγα· τὸν δ' Ἀλέξανδρον ἔχοντα στολὴν, ἣν αὐτὸς ἐφόρει πρότερον, ἀσγάνδης ὢν βασιλέως, ὑπηρετεῖν αὐτῷ· παρελθόντα δ' εἰς τὸ τοῦ Βήλου τέμενος, ἀφανῆ γενέσθαι. διὰ τούτων, ὡς ἔοικεν, ὑπεδηλοῦτο παρὰ τοῦ Θεοῦ, λαμπρὰ γενέσθαι καὶ περιφανῆ τὰ τῶν Μακεδόνων· Ἀλέξανδρον δὲ τῆς μὲν Ἀσίας κρατήσειν, ὥσπερ ἐκράτησε Δαρεῖος, ἐξ ἀσγάνδου βασιλεὺς γενόμενος, ταχὺ δὲ σὺν δόξῃ τὸν βίον ἀπολείψειν.

Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐθάρρησε, καταγνοὺς δειλίαν Ἀλεξάνδρου πολὺν χρόνον ἐν Κιλικίᾳ διατρίψαντος. ἦν δὲ ἡ διατριβὴ διὰ νόσον, ἣν οἱ μὲν ἐκ κόπων, οἱ δὲ λουσαμένῳ ἐν τῷ τοῦ Κύδνου ῥεύματι καταπαγέντι προσπεσεῖν λέγουσι. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰατρῶν οὐδεὶς ἐθάρρει βοηθήσειν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον οἰόμενοι πάσης ἰσχυρότερον εἶναι βοηθείας, ἐφοβοῦντο τὴν ἐκ τοῦ σφαλῆναι διαβολὴν πρὸς τοὺς Μακεδόνας· Φίλιππος δ' ὁ Ἀκαρνὰν μοχθηρὰ μὲν ἑώρα τὰ περὶ αὐτὸν ὄντα, τῇ δὲ φιλίᾳ πιστεύων, καὶ δεινὸν ἡγούμενος εἰ κινδυνεύοντι μὴ συγκινδυνεύσει, μέχρι τῆς ἐσχάτης πείρας βοηθῶν καὶ παραβαλλόμενος, ἐπεχείρησε φαρμακείᾳ καὶ συνέπεισεν αὐτὸν ὑπομεῖναι καὶ πιεῖν, σπεύ-

difficultates & negotia putabatur. Ita magis ad bellum in superiores provincias promovendum est confirmatus. Jam Darius e Susis moverat, tum copiarum subnixus multitudine (quippe sexcenta millia militum sub signis habebat) tum fretus somnio quodam, quod blandientes ei magis quam pro verisimilitudine interpretati fuerant magi. Macedonum agmen magno ignis fulgore visum est collucere: Alexander autem, quo ante ipse cultu fuerat indutus, quum regis esset asgandes, sibi ministrare, ac quum in Beli templum esset ingressus, ex oculis esse subductus. His nimirum portendit Deus magnificas & claras res Macedonas gesturos, & potiturum Asia Alexandrum, sicut potitus ea Darius fuerat, ex asgande factus rex; verum brevi vitam cum gloria depositurum.

Multo vero magis est animatus, quod Alexandrum pro ignavo duceret, qui multum temporis trivisset in Cilicia. Detinuit eum morbus, quo alii eum ex laboribus, alii, quum in amni Cydno gelidissimo corpus abluisset, correptum referunt. Hic quum ex cæteris medicis remedium nemo promitteret, sed periculum existimantes omnis superius opis esse, timerent, si titubassent, obtrectationem apud Macedonas: Philippus Acarnan spem salutis quidem in præcipiti videbat esse, verum amicitia ejus fretus, & indignum ratus si cum rege in discrimine posito non una discrimen subiret, nec ultima remedia tentaret vel cum periculo, aggressus est remedium ei afferre, adhortatusque eum ut admitteret id & hauriret, si festinaret valetudinem recipere,

ἀποδιδόντα ῥωσθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον. ἐν τούτῳ δὲ Παρμενίων ἔπεμψεν ἐπιστολὴν ἀπὸ στρατοπέδου, διακελευόμενος αὐτῷ φυλάξασθαι τὸν Φίλιππον, ὡς ὑπὸ Δαρείου πεπεισμένον ἐπὶ δωρεαῖς μεγάλαις καὶ γάμῳ θυγατρὸς ἀνελεῖν Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ, τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, καὶ μηδενὶ δείξας τῶν φίλων, ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέθηκεν. ὡς δὲ τοῦ καιροῦ παρόντος εἰσῆλθεν μετὰ τῶν ἑταίρων ὁ Φίλιππος τὸ φάρμακον ἐν κύλικι κομίζων, ἐκείνῳ μὲν ἐπέδωκεν τὴν ἐπιστολὴν, αὐτὸς δὲ τὸ φάρμακον ἐδέξατο προθύμως καὶ ἀνυπόπτως· ὥστε θαυμαστὴν καὶ θεατρικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, τοῦ μὲν, ἀναγινώσκοντος, τοῦ δὲ, πίνοντος· εἶτα ἅμα πρὸς ἀλλήλους ἀποβλεπόντων οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένῳ τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον εὐμένειαν καὶ πίστιν ἀποφαίνοντος· ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν διαβολὴν ἐξισταμένου, καὶ πότε μὲν θεοκλυτοῦντος καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνοντος τὰς χεῖρας, ποτὲ δὲ τῇ κλίνῃ περιπίπτοντος, καὶ παρακαλοῦντος τὸν Ἀλέξανδρον εὐθυμεῖν καὶ προσέχειν αὐτῷ. τὸ γὰρ φάρμακον ἐν ἀρχῇ κρατῆσαν τοῦ σώματος, οἷον ἀπέωσε καὶ κατέδυσεν εἰς βάθος τὴν δύναμιν, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλείπειν καὶ τὰ περὶ τὴν αἴσθησιν ἀσαφῆ καὶ μικρὰ κομιδῆ γενέσθαι, λειποθυμίας ἐπιπεσούσης. οὐ μὴν ἀλλὰ ταχέως ἀναληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, καὶ ῥώσας αὐτὸν ἐπέδειξε τοῖς Μακεδόσιν. οὐ γὰρ ἐπαύοντο πρὶν ἰδεῖν τὸν Ἀλέξανδρον ἀθυμοῦντες.

Ἦν δέ τις ἐν τῷ Δαρείου στρατῷ πεφευγὼς ἐκ Μακεδονίας, ἀνὴρ Μακεδὼν, Ἀμύντας, οὐκ ἄπειρος τῆς Ἀλεξάνδρου φύσεως. οὗτος ὡρμημένον

ἰδὼν

re, ut ad bellum pergeret. Inter hæc a Parmenione accepit ex castris literas, quibus ei denuntiat ne salutem suam committat Philippo, magnis muneribus eum a Dario & nuptiis filiæ ejus esse ad interficiendum Alexandrum redemptum. Hic postquam epistolam accepit, nulli eam amicorum ostendit, sed subjecit eam pulvino. Ubi tempus offerendi medicamenti advenit, & Philippus cum amicis ejus & poculo, in quo diluerat medicamentum, intravit, tradidit illi epistolam, ipse medicinam accepit alacriter & intrepide. Fuit mirificum & visendum spectaculum tum hujus bibentis tum illius legentis, inde simul inter se dispari modo contuentium: verum Alexandri læto vultu & exporrecto suam in Philippum benevolentiam & fidem præferentis, indignantis illius ob calumniam, & nunc Deorum fidem inclamantis, manusque ad cœlum tendentis, nunc in lectum incumbentis, & Alexandrum omisso metu sibi hortantis ut fidem haberet. Medicamen enim superato initio corpore, quasi impulit & demersit in imum vires, ut vox quoque intercluderetur, atque interveniente insuper animi defectu, sensus superesset exilis & perexiguus. Cito tamen sanitati a Philippo restitutus, viribusque recuperatis in conspectum Macedonum venit. Neque enim prius a consternatione discesserunt quam aspexissent Alexandrum.

Erat in Darii præsidiis Macedo quidam extorris Macedonia, Amyntas, ingenii Alexandri non rudis. Hic molientem cernens

nens

ἰδὼν Δαρεῖον εἴσω τῶν στενῶν βαδίζειν ἐπ' Ἀλέξανδρον, ἐδεῖτο κατὰ χώραν ὑπομένειν, ἐν πλάτος ἔχουσι πεδίοις καὶ ἀναπεπταμένοις πρὸς ἐλάττονας πλήθει τοσούτῳ διαμαχούμενον. ἀποκριναμένου δὲ Δαρείου δεδιέναι μὴ φθάσωσιν αὐτὸν ἀποδράντες οἱ πολέμιοι, καὶ διαφυγὼν Ἀλέξανδρος, Ἀλλὰ τούτου γε, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, χάριν, θάρρει· βαδιεῖται γὰρ ἐκεῖνος ἐπί σε, καὶ σχεδὸν ἤδη βαδίζει. ταῦτα λέγων Ἀμύντας οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ἀναστὰς ἐπορεύετο Δαρεῖος εἰς Κιλικίαν, ἅμα δὲ Ἀλέξανδρος εἰς Συρίαν ἐπ' ἐκεῖνον. ἐν δὲ τῇ νυκτὶ διαμαρτόντες ἀλλήλων, αὖθις ἀνέστρεφον, Ἀλέξανδρος μὲν ἡδόμενός τε τῇ συντυχίᾳ, καὶ σπεύδων ἀπαντῆσαι περὶ τὰ στενά, Δαρεῖος δὲ, τὴν προτέραν ἀναλαβεῖν στρατοπεδείαν, καὶ τῶν στενῶν ἐξελίξαι τὴν δύναμιν. ἤδη γὰρ ἐγνώκει παρὰ τὸ συμφέρον ἐμβεβληκὼς ἑαυτὸν εἰς χωρία θαλάττῃ καὶ ὄρεσι καὶ ποταμῷ διὰ μέσου ῥέοντι τῷ Πινδάρῳ δύσιππα, καὶ διεσπασμένα πολλαχοῦ, καὶ πρὸς τῆς ὀλιγότητος τῶν πολεμίων ἔχοντα τὴν θέσιν. Ἀλεξάνδρῳ δὲ τὸν μὲν τόπον ἡ τύχη παρέσχεν· ἐστρατήγησεν δὲ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ὑπαρχόντων πρὸς τὸ νικῆσαι βέλτιον. ὅσγε τοσούτῳ πλήθει τῶν βαρβάρων λειπόμενος, ἐκείνοις μὲν οὐ παρέσχε κύκλωσιν, αὐτὸς δὲ τῷ δεξιῷ τὸ εὐώνυμον ὑπερβαλὼν, καὶ γενόμενος κατὰ κέρας, φυγὴν ἐποίησεν τῶν καθ' αὐτὸν βαρβάρων, ἐν πρώτοις ἀγωνιζόμενος· ὥστε τρωθῆναι ξίφει τὸν μηρὸν, ὡς μὲν Χάρης φησὶν, ὑπὸ Δαρείου (συμπεσεῖν γὰρ αὐτοὺς εἰς χεῖρας) Ἀλέξανδρος δὲ περὶ τῆς μάχης ἐπιστέλλων τοῖς περὶ τὸν Ἀντίπατρον, οὐκ εἴρηκεν ὅστις ἦν ὁ τρώσας, ὅτι δὲ τρωθείη τὸν μηρὸν ἐγχειριδίῳ, δυσχε-

nens Darium intra anguſtias in Alexandrum contendere, oravit eum ut ſubſiſteret, atque operiretur illum in liberis & patentibus campis, qui tanto pluribus copiis aggreſſurus pauciores eſſet. Cui ut reſpondit Darius, vereri ſe ne maturarent hoſtes fugam capeſſere, & Alexander ſe ſubducere, Atqui, quod ad id pertinet, inquit, nihil eſt, rex, quod timeas: movebit enim in te ille, & prope jam movet. His dictis nihil movit Amyntas Darium, ſed motis ſignis ille in Ciliciam perrexit, ſimul Alexander contra illum in Syriam. Nocte quum a mutuo occurſu in itinere aberraſſent, retro ſe recepere. Fuit eo caſu Alexander lætus, qui occurrere intra fauces properabat hoſti, Darius ſuperiora repetere caſtra, atque ex anguſtiis copias explicare. Jam enim intelligebat ſuo incommodo in loca ſe conjeciſſe, ob mare, montes, & amnem interlabentem Pindarum, equitatui incommoda & paſſim interrupta, hoſtiumque paucitati opportuna. Locum quidem Alexandro fortuna præbuit: verum hic acie inſtruenda ad victoriam obtinendam vicit beneficia fortunæ. Qui quum tanto barbarorum numero eſſet inferior, non dedit illis facultatem circundandi ſe. Ipſe dextro cornu ſiniſtrum eorum ita præteriit, ut ex obliquo irruens, oppoſitos ſibi barbaros avertit ante ſigna dimicans, ac vulnus in femore accepit (ut Chares ait) a Dario, cum quo manus contuliſſet Alexander. Cæterum Alexander de hac pugna ad Antipatrum ſcribens, non meminit ejus qui ſauciaverat ipſum. Vulneratum quidem femur gladio, ſed

δυσχερὲς δ' οὐδὲν ἀπὸ τοῦ τραύματος συμβαίη, γέγραφεν. νικήσας δὲ λαμπρῶς, καὶ καταβαλὼν ὑπὲρ ἕνδεκα μυριάδας τῶν πολεμίων, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἷλεν, τέτταρας σταδίους ἢ πέντε προλαβόντα τῇ φυγῇ, τὸ δὲ ἅρμα καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ λαβὼν ἐπανῆλθεν· καὶ κατέλαβε τοὺς Μακεδόνας τὸν μὲν ἄλλον πλοῦτον ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοπέδου φέροντας καὶ ἄγοντας ὑπερβάλλοντα πλήθει, καίπερ εὐζώνων πρὸς τὴν μάχην παραγενομένων, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἀποσκευῆς ἐν Δαμασκῷ καταλιπόντων, τὴν δὲ Δαρείου σκηνὴν ἐξῃρηκότας ἐκείνῳ, θεραπείας τε λαμπρᾶς καὶ παρασκευῆς καὶ χρημάτων πολλῶν γέμουσαν. εὐθὺς οὖν ἀποδυσάμενος τὰ ὅπλα, πρὸς τὸ λουτρὸν ἐβάδιζεν, εἰπών, Ἴωμεν ἀπολουσόμενοι τὸν ἀπὸ τῆς μάχης ἱδρῶτα τῷ Δαρείου λουτρῷ. καί τις τῶν ἑταίρων, Μὰ τὸν Δία, εἶπεν, ἀλλὰ τῷ Ἀλεξάνδρου· τὰ γὰρ τῶν ἡττωμένων εἶναί τε δεῖ καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος. ὡς δὲ εἶδεν μενάλκια καὶ κρωσσοὺς καὶ πυέλους καὶ ἀλαβάστρους, πάντα χρυσοῦ ἠσκημένα περιττῶς, ὠδώδει δὲ θεσπέσιον οἷον ὑπὸ ἀρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος· ἐκ δὲ τούτου παρῆλθεν εἰς σκηνὴν ὕψει τε καὶ μεγέθει καὶ τῶν περὶ τὴν στρωμνὴν καὶ τραπέζας καὶ τὸ δεῖπνον αὐτοῦ κόσμῳ θαύματος ἄξια, διαβλέψας πρὸς τοὺς ἑταίρους, Τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν, ἔφη, τὸ βασιλεύειν.

Τρεπομένῳ δὲ πρὸς τὸ δεῖπνον αὐτῷ, φράζει τις ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀγομένας μητέρα καὶ γυναῖκα Δαρείου, καὶ θυγατέρας δύο παρθένους, ἰδούσας τὸ ἅρμα καὶ τὰ τόξα κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, ὡς ἀπολωλότος ἐκείνου. συχνὸν οὖν ἐπισχὼν χρόνον Ἀλέξανδρος, καὶ ταῖς ἐκείνων τύ-

χαις

sed nihil ex vulnere periculi scribit accidisse. Insigni parta victoria, & plus centum & viginti millibus interfectis, non cepit Darium, qui quatuor aut quinque stadia fuga praeceperat, sed curru & arcu ejus potitus, recepit se, offenditque Macedonas caeteram opulentiam ex barbarorum castris immensam egerentes, tametsi expediti illi ad pugnam venissent, maximamque impedimentorum partem reliquissent Damasci. Tabernaculum Darii reservarant illi refertum egregio famulitio, instrumento regio & magna vi auri & argenti. Ibi confestim armis exutis ad balneum processit, dicens, Eamus ad abluendum Darii balneo contractum ex pugna sudorem. Ibi quidam ex amicis, Minime vero, inquit, immo Alexandri: quae enim ad victos pertinuere, ea & esse & dici debent victoris. Ut vero pyxides vidit, guttos, ampullas, alabastros, ex auro fabrefacta omnia, domusque excitatissimo odore & aromatibus & unguentis fragravit, inde in tabernaculum transiit fastigio, laxitate, lecti mensarumque & coenae illius nitore admirandum, oculos ad amicos intendens: Hoc nimirum, inquit, erat regnare.

Verso ad coenam nuntiat quispiam matrem uxoremque Darii, & duas filias virgines, quae inter captivas ducebantur, ubi viderunt currum & arcum illius, plangere & lamentari eum quasi peremptum. Diu ibi Alexander obticescens, atque illarum magis

quam

χαις μᾶλλον ἢ ταῖς ἑαυτοῦ ἐμπαθὴς γενόμενος, πέμπει Λεοννάτον, ἀπαγγεῖλαι κελεύσας ὡς οὔτε Δαρεῖος τέθνηκεν, οὔτε Ἀλέξανδρον δεδιέναι χρή· Δαρείῳ γὰρ ὑπὲρ ἡγεμονίας πολεμεῖν, ἐκείναις δὲ πάντα ὑπάρξειν ὧν καὶ Δαρείου βασιλεύοντος ἠξιοῦντο. τοῦ δὲ λόγου ταῖς γυναιξὶν ἡμέρου καὶ χρηστοῦ φανέντος, ἔτι μᾶλλον γενομέναις αἰχμαλώτοις τὰ ἀπὸ τῶν ἔργων ἀπήντα φιλάνθρωπα. θάψαι γὰρ ὅσους ἐβούλοντο Περσῶν ἔδωκεν, ἐσθῆτι καὶ κόσμῳ χρησαμένας ἐκ τῶν λαφύρων· θεραπείας τε καὶ τιμῆς ἣν εἶχον, οὐδ' ὁτιοῦν ἀφεῖλεν, συντάξεις δὲ μείζονας ἐκαρποῦντο τῶν προτέρων. ἡ δὲ καλλίστη καὶ βασιλικωτάτη χάρις ἦν παρ' αὐτοῦ, γυναιξὶ γενναίαις γενομέναις αἰχμαλώτοις καὶ σώφροσι, μήτε ἀκοῦσαί τι, μήτε ὑπονοῆσαι, μήτε προσδοκῆσαι τῶν αἰσχρῶν, ἀλλ', ὥσπερ οὐκ ἐν στρατοπέδῳ πολεμίων, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς καὶ ἁγίοις φυλαττομένας παρθενῶσιν, ἀπόρρητον ἔχειν καὶ ἀόρατον ἑτέροις δίαιταν. καίτοι λέγεταί γε τὴν Δαρείου γυναῖκα πολὺ πασῶν τῶν βασιλίδων εὐπρεπεστάτην γενέσθαι, καθάπερ καὶ αὐτὸς Δαρεῖος ἀνδρῶν κάλλιστος καὶ μέγιστος· τὰς δὲ παῖδας ἐοικέναι τοῖς γονεῦσιν. ἀλλ' Ἀλέξανδρος, ὡς ἔοικε, τοῦ νικᾷν τοὺς πολεμίους, τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ βασιλικώτερον ἡγούμενος, οὔτε τούτων ἔθιγεν, οὔτε ἄλλην ἔγνω γυναῖκα πρὸ γάμου, πλὴν Βαρσήνης. αὕτη δὲ μετὰ τὴν Μέμνονος τελευτὴν χήρα γενομένη, περὶ Δαμασκὸν ἐλήφθη. πεπαιδευμένη δὲ παιδείαν Ἑλληνικήν, καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικὴς οὖσα, καὶ πατρὸς Ἀρταβάζου, γεγονότος ἐκ βασιλέως θυγατρὸς, ἐγνώσθη, Παρμενίωνος προτρεψαμένου τὸν Ἀλέξανδρον, ὥς φησιν Ἀρι-

quam sua permotus fortuna, Leonatum mittit, imperatque ut nuntiet eis nec Darium mortuum, nec esse quod Alexandrum timeant: quippe bellum cum Dario Alexandrum de imperio gerere, neque illis quicquam ex pristina fortuna, quæ regnante fuerat Dario, desore. His dictis allevatæ sunt & recreatæ fœminæ: multo vero magis jam captivæ facta benigna compecere. Quoscunque enim vellent permisit eis Persas sepelire, utque vestem & apparatum sumerent de præda: neque de cultu aut dignatione quam habuerant vel minimum detraxit: reditus eis etiam prioribus ampliores attribuit. At pulcherrimum & maxime rege dignum beneficium ejus in fœminas generosas captivas & castas extitit, quod nihil neque audirent, neque suspicarentur, neque exspectarent turpe; sed quasi non in hostium castris, verum in sacris & sanctis virginum domiciliis servatæ in abdito extra aliorum oculos vitam agerent. Quanquam quidem perhibetur Darii conjunx longe omnium reginarum fuisse venustissima, ut virorum ille pulcherrimus & eminentissimus: filiæ etiam similes fuisse parentum. Sed Alexander profecto, temperare sibi quam hostes vincere magis regium ducens, nec has attigit, nec mulierem ante nuptias cognovit ullam, excepta Barsene. Hæc post Memnonis mortem vidua Damasci capta est. Cum ea, quæ literis Græcis instituta & moribus erat placida, patre Artabazo ex filia regis prognato, concubuit Alexander, incitante eum (ut Aristobulus autor

Ἀριστόβουλος, καλῆς καὶ γενναίας καὶ τὸ κάλλος ἅψασθαι γυναικός. τὰς δὲ ἄλλας αἰχμαλώτους ὁρῶν ὁ Ἀλέξανδρος κάλλει καὶ μεγέθει διαφερούσας ἔλεγε παίζων, ὡς εἰσὶν ἀλγηδόνες ὀμμάτων αἱ Περσίδες. ἀντεπιδεικνύμενος δὲ πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν ἐκείνων τὸ τῆς ἰδίας ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης κάλλος, ὥσπερ ἀψύχους εἰκόνας ἀγαλμάτων παρέπεμπεν.

Ἐπεὶ δὲ Φιλόξενος, ὁ τῶν ἐπὶ θαλάττης στρατηγὸς, ἔγραψεν εἶναι παρ' αὐτῷ Θεόδωρόν τινα Ταραντῖνον, ἔχοντα παῖδας ὠνίους δύο, τὴν ὄψιν ὑπερφυεῖς, καὶ πυνθανόμενος εἰ πρίηται, χαλεπῶς ἐνεγκὼν, ἐβόα πολλάκις πρὸς τοὺς φίλους ἐρωτῶν, τί πώποτε Φιλόξενος αἰσχρὸν αὐτῷ συνεγνωκὼς, τοιαῦτα ὀνείδη προξενῶν κάθηται. τὸν δὲ Φιλόξενον αὐτὸν ἐν ἐπιστολῇ πολλὰ λοιδορήσας, ἐκέλευεν αὐτοῖς φορτίοις τὸν Θεόδωρον εἰς τὸν ὄλεθρον ἀποστέλλειν. ἐπέπληξεν δὲ καὶ Ἄγνωνι νεανίσκῳ, γράψαντι πρὸς αὐτὸν, ὅτι Κρωβύλον εὐδοκιμοῦντα ἐν Κορίνθῳ βούλεται πριάμενος ἀγαγεῖν πρὸς αὐτόν. πυνθανόμενος δὲ μισθοφόρων τινῶν γύναια διεφθαρκέναι Δάμωνα καὶ Τιμόθεον Μακεδόνας τῶν ὑπὸ Παρμενίωνι στρατευομένων, ἔγραψε Παρμενίωνι, κελεύων, ἐὰν ἐλεγχθῶσιν, ὡς θηρία ἐπὶ καταφθορᾷ τῶν ἀνθρώπων γεγονότα τιμωρησάμενον ἀποκτεῖναι. καὶ περὶ ἑαυτοῦ κατὰ λέξιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ γέγραφε, Ἐγὼ γὰρ οὐχ ὅτι ἑωρακὼς ἂν εὑρεθείην τὴν Δαρείου γυναῖκα, ἢ βεβουλευμένος ἰδεῖν, ἀλλ' οὔτε τῶν λεγόντων περὶ τῆς εὐμορφίας αὐτῆς προσδεδεγμένος τὸν λόγον. ἔλεγε δὲ μάλιστα συνιέναι θνητὸς

tor eſt) Parmenione, ut elegantem mulierem, & præter formam generoſam attingeret. Cæteras captivas ut vidit Alexander ſpecie & ſtatura eximias, dixit joco, Quam magni oculorum dolores ſunt Perſides! Ad æmulationem vero illarum formæ oſtentans ſuæ continentiæ & moderationis pulchritudinem, ſicut inanimatas ſignorum imagines transſmittebat eas.

Quum oræ maritimæ præfectus ad eum Philoxenus ſcripſiſſet, eſſe apud ſe Theodorum quendam Tarentinum, qui pueros duos haberet forma præcellenti, quærens an emeret eos, indignatus, atque identidem ad amicos exclamans, rogavit quam unquam in ſe turpitudinem deprehendiſſet Philoxenus, qui, deſidens ibi, talia opprobria procuraret ſibi. Ipſi Philoxeno, in epiſtola multis proſciſſo convitiis, Theodorum juſſit ut cum mercibus ſuis in malam rem ablegaret. Agnonem adoleſcentem etiam caſtigavit, quod ſibi ſcripſiſſet Crobylum velle ſe celebris apud Corinthios nominis puerum comparare atque ad ipſum mittere. Quum ad eum delatum eſſet mercenariorum quorundam militum uxores a Damone & Timotheo Macedonibus, qui ſub Parmenione merebant, ſtupratas, Parmenioni per litteras mandavit, ſi manifeſti criminis forent, ut eos tanquam natas ad hominum corruptelam belluas puniret atque interficeret. Ac de ſemetipſo in hac epiſtola ad verbum ſcripſit, Ego enim non ſolum non vidiſſe inveniar Darii uxorem, aut videre cogitaſſe, verum nec verba facientes de ejus decore ſuſtinuiſſe audire. Dicebat mortalem ſe eſſe

θνητὸς ὢν, ἐκ τοῦ καθεύδειν καὶ συνουσιάζειν· ὡς ἀπὸ μιᾶς ἐγγινόμενον ἀσθενείας τῇ φύσει καὶ τὸ πονοῦν καὶ τὸ ἡδόμενον. ἦν δὲ καὶ γαστρὸς ἐγκρατέστατος, ὡς καὶ τοῦτο ἄλλοις τε πολλοῖς ἐδήλωσεν, καὶ τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖσιν, ἣν ἐποιήσατο μητέρα, καὶ Καρίας βασίλισσαν ἀπέδειξεν. ὡς γὰρ ἐκείνη φιλοφρονουμένη πολλὰ μὲν ὄψα καθ' ἡμέραν ἀπέστελλεν αὐτῷ καὶ πέμματα, τέλος δὲ, τοὺς δοκοῦντας εἶναι δεινοτάτους ὀψοποιοὺς καὶ ἀρτοποιοὺς, ἔφη τούτων μηδὲν δεῖσθαι· βελτίονας γὰρ ὀψοποιοὺς ἔχειν ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ Λεωνίδου δεδομένους αὐτῷ, πρὸς μὲν τὸ ἄριστον, νυκτοπορίαν, πρὸς δὲ τὸ δεῖπνον, ὀλιγαριστίαν. Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ, ἔφη, καὶ τῶν στρωμάτων ἐπιὼν τὰ ἀγγεῖα καὶ τῶν ἱματίων ἔλυσεν, ἐπισκοπῶν μή τι μοι τρυφερὸν ἢ περισσὸν ἡ μήτηρ συντέθεικεν.

Ἦν δὲ καὶ πρὸς οἶνον ἧττον ἢ ἐδόκει καταφερής. ἔδοξε δὲ, διὰ τὸν χρόνον, ὃν οὐ πίνων μᾶλλον ἢ λαλῶν εἷλκεν, ἐφ' ἑκάστης κύλικος ἀεὶ μακρόν τινα λόγον διατιθέμενος, καὶ ταῦτα, πολλῆς σχολῆς οὔσης. ἐπεὶ πρός γε τὰς πράξεις, οὐκ οἶνος ἐκεῖνον, οὐχ ὕπνος, οὐ παιδιά τις, οὐ γάμος, οὐ θέα, καθάπερ ἄλλους στρατηγοὺς, ἐπέσχεν. δηλοῖ δὲ ὁ βίος, ὃν βιώσας βραχὺν παντάπασιν, πλείστων καὶ μεγίστων πράξεων ἐνέπλησεν. ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς, πρῶτον μὲν ἀναστὰς καὶ θύσας τοῖς Θεοῖς, εὐθὺς ἠρίστα καθήμενος, ἔπειτα διημέρευεν κυνηγῶν, ἢ συντάττων, ἢ δικάζων τι τῶν πολεμικῶν, ἢ ἀναγινώσκων. εἰ δὲ ὁδὸν βαδίζοι μὴ λίαν ἐπείγουσαν, ἐμάνθανεν ἅμα πορευόμενος ἢ τοξεύειν, ἢ ἐπιβαίνειν ἅρματος ἐλαυνομένου καὶ ἀποβαίνειν. πολ-

esse intelligere se potissimum ex somno & concubitu, quod ab eadem imbecillitate naturam incessat lassitudo & voluptas. Fuit & gulæ temperantissimus, quod cum aliis signis ostendit, tum suis ad Adan verbis, quam matrem adoptaverat, & Cariæ designaverat reginam. Nam quum comiter illa multa quotidie fercula ei & bellaria mitteret, coquos denique & pistores, quos putabat intelligentissimos, nihil ait his sibi esse opus, meliores habere se coquos a pædagogo donatos Leonida, ad prandium iter antelucanum, ad cœnam angustum prandium. Idem ille, inquit, stragulorum meorum repositorium solitus erat adire vestiariumque, atque ea solvere, inspiciens numquid mihi ad mollitiem mater vel ad luxum addidisset.

Jam in vinum quoque fuit minus opinione effusus. Habitus est tamen, ob spatium quod non bibendo magis quam fabulando producebat, singulis calicibus prolixum sermonem interponens semper, idque quum abundaret otio; quando a negotiis quidem non vinum illum, non somnus, nullus ludus, non nuptiæ, non spectaculum (sicut alios duces) abduxit. Testatur vita, quam, etsi egit brevissimam, plurimis maximisque rebus gestis implevit. Quum vacuus esset negotiis, ubi primum surrexit, & sacra Diis fecit, mox prandebat sedens: inde tempus traducebat vel venando, vel commentando, vel aliquid inter milites disceptando, vel legendo. Si iter faceret minus urgens, discebat simul in progrediendo aut jaculari, aut in currum concitatum insilire & desilire.

πολλάκις δὲ παίζων καὶ ἀλώπεκας ἐθήρευεν, καὶ ὄρνιθας, ὡς ἔστι λαβεῖν ἐκ τῶν ἐφημερίδων. καταλύσας δὲ καὶ τρεπόμενος πρὸς λουτρὸν ἢ ἄλειμμα, τοὺς ἐπὶ τῶν σιτοποιῶν καὶ μαγείρων ἀνέκρινεν, εἰ τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον εὐπρεπῶς ἔχουσι· καὶ δειπνεῖν μὲν ὀψὲ καὶ σκότους ἤδη κατακλινόμενος ἤρχετο. θαυμαστὴ δὲ ἦν ἡ ἐπιμέλεια καὶ περίβλεψις ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπως μηδὲν ἀνίσως, μηδὲ ὀλιγώρως διανέμοιτο· τὸν δὲ πότον, ὥσπερ εἴρηται, μακρὸν ὑπὸ ἀδολεσχίας ἐξέτεινεν. καὶ τἆλλα πάντων ἥδιστος ὢν βασιλέων συνεῖναι, καὶ χάριτος οὐδεμιᾶς ἀμοιρῶν, τότε ταῖς μεγαλαυχίαις ἀηδὴς ἐγίνετο, καὶ λίαν στρατιωτικὸς, αὐτός τε πρὸς τὸ κομπῶδες ὑποφερόμενος, καὶ τοῖς κόλαξιν ἑαυτὸν ἀνεικὼς ἱππάσιμον, ὑφ᾽ ὧν οἱ χαριέστατοι τῶν παρόντων ἐπετρίβοντο, μήτε ἁμιλλᾶσθαι τοῖς κόλαξι μήτε λείπεσθαι βουλόμενοι τῶν αὐτῶν ἐπαίνων. τὸ μὲν γὰρ, αἰσχρὸν ἐδόκει, τὸ δὲ, κίνδυνον ἔφερεν. μετὰ δὲ τὸν πότον λουσάμενος ἐκάθευδε πολλάκις μέχρι μέσης ἡμέρας· ἔστιν δ᾽ ὅτε καὶ διημέρευεν ἐν τῷ καθεύδειν. αὐτὸς μὲν οὖν καὶ ὄψων ἐγκρατὴς ἦν, ὥστε καὶ τὰ σπανιώτατα πολλάκις τῶν ἀπὸ θαλάττης αὐτῷ κομιζομένων ἀκροδρύων καὶ ἰχθύων, ἑκάστῳ διαπεμπόμενος τῶν ἑταίρων, πολλάκις ἑαυτῷ μόνῳ μηδὲν καταλιπεῖν. τὸ μέντοι δεῖπνον ἦν ἀεὶ μεγαλοπρεπὲς, καὶ τοῖς εὐτυχήμασι τῆς δαπάνης ἅμα συναυξανομένης, τέλος εἰς μυρίας δραχμὰς προῆλθεν. ἐνταῦθα δὲ ἔστη, καὶ τοσοῦτον ὡρίσθη τελεῖν τοῖς ὑποδεχομένοις Ἀλέξανδρον.

Μετὰ

Crebro præterea animi causa vulpes venabatur & aucupabatur: quod discas ex diario ejus. Ubi ad diversorium venit, & ad balneum ungendumque vertit se, rogabat panificum & coquorum magistros, ecquid cœna recte & ordine parata esset. Ad cœnam sero & sub tenebras jam accumbebat. Erat mirifica ejus sedulitas & circumspectio in mensa, nequid inæqualiter aut incuria distribueretur. Conpotationem (uti diximus) in longum fabulando trahebat. Et qui alioquin omnium regum erat in consuetudine festivissimus, neque ullius exsors leporis, tunc jactantia odiosus evadebat, & plus satis castrensis: atque cum ipse ad arrogantiam delabebatur, tum mancipabat seipsum adulatoribus tanquam equitandum, a quibus optimi convivæ obterebantur, qui neque certare volebant cum adulatoribus, neque minus quam illi eum audebant prædicare. Hoc enim periculum adferebat, illud ducebant turpe. A poculis lotus conferebat se dormitum usque in meridiem subinde. Interdum totum diem cubabat. Fuit insuper obsonii temperans. Ac rarissimas sæpe, quæ a mari ad ipsum afferebantur, delicias fructuum arboreorum & piscium cuique amicorum mittebat, adeo ut sibi uni admodum nihil reservaret. Cœna erat semper splendida tamen, atque una cum secunda fortuna sumptus assurgebat, postremo ad decem millia drachmarum progressus est. Hic substitit, tantæque impensæ Alexandrum invitantibus fuerunt præfinitæ.

Secun-

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τὴν ἐν Ἰσσῷ, πέμψας εἰς Δαμασκὸν, ἔλαβεν τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς, καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν Περσῶν· καὶ πλεῖστα μὲν ὠφελήθησαν οἱ τῶν Θεσσαλῶν ἱππεῖς. τούτους γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς διαφερόντως ἐν τῇ μάχῃ γενομένους, ἔπεμψεν ἐπίτηδες ὠφεληθῆναι βουλόμενος. ἐνεπλήσθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν εὐπορίας στρατόπεδον· καὶ γευσάμενοι τότε πρῶτον οἱ Μακεδόνες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ γυναικῶν καὶ διαίτης βαρβαρικῆς, ὥσπερ κύνες, ἔσπευδον ἀψάμενοι στίβου διώκειν καὶ ἀνιχνεύειν τὸν Περσῶν πλοῦτον. οὐ μὴν ἀλλ' Ἀλεξάνδρῳ πρῶτον ἐδόκει κρατυνέσθαι τὰ πρὸς θαλάσσῃ. Κύπρου μὲν οὖν εὐθὺς οἱ βασιλεῖς ἧκον ἐγχειρίζοντες αὐτῷ, καὶ Φοινίκην, πλὴν Τύρου. Τύρον δὲ πολιορκῶν ἑπτὰ μῆνας χώμασι καὶ μηχαναῖς καὶ τριήρεσι διακοσίαις ἐκ θαλάττης, ὄναρ εἶδε τὸν Ἡρακλέα δεξιούμενον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ καλοῦντα. τῶν δὲ Τυρίων πολλοῖς κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ Ἀπόλλων λέγειν, ὡς ἄπεισι πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ τὰ πραττόμενα κατὰ τὴν πόλιν. ἀλλ' αὐτοὶ μὲν, ὥσπερ ἄνθρωπον αὐτομολοῦντα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν Θεὸν εἰληφότες, σειράς τε τῷ κολοσσῷ περιέβαλον αὐτοῦ, καὶ καθήλουν πρὸς τὴν βάσιν, Ἀλεξανδριστὴν καλοῦντες. ἑτέραν δὲ ὄψιν Ἀλέξανδρος εἶδεν κατὰ τοὺς ὕπνους· σάτυρος αὐτῷ φανεὶς ἐδόκει προσπαίζειν πόρρωθεν, εἶτα βουλομένου λαβεῖν, ὑπεξέφυγεν· τέλος δὲ πολλὰ λιπαρήσαντος καὶ περιδρομόντος, ἦλθεν εἰς χεῖρας. οἱ δὲ μάντεις τοὔνομα διαιροῦντες, οὐκ ἀπιθάνως ἔφασαν αὐτῷ, σὴ γενήσεται Τύρος. καὶ κρήνην δέ τινα δεικνύουσιν, πρὸς ἣν

κατὰ

Secundum pugnam ad Issum, Damascum misit ad pecuniam, sarcinas, liberosque & conjuges Persarum accipiendas. Ingenti præda ibi Thessali equites potiti sunt. Hos enim illuc, quod eorum fortissima opera usus in prœlio fuisset, ex composito, quod ditescerent, misit: cæterum reliquus quoque exercitus opulentia est refertus. Ibi Macedones primum gustato auro, argento, mulieribus & vita barbarica, sicut canes olfactis vestigiis, maturabant insequi atque investigare Persarum divitias. At Alexandro primum visum est oram maritimam in potestatem suam redigere. Atque illi qui in Cypro regnabant, venerunt ad insulam ei dedendam & Phœnicen, præter Tyrum. Eam urbem dum per menses septem aggeribus, machinis atque ex mari triremibus ducentis oppugnat, per quietem Herculem vidit ex muro sibi manus tendentem invitantemque. Tyriorum multis visus in somniis Apollo est dicere ad Alexandrum se transire: neque enim sibi cordi esse ea quæ in urbe agerentur. Illi vero, sicut transfugæ sceleris comperti, Apollinis simulacrum devinxere catenis, clavisque basi affixere, Alexandri fautorem appellantes. Alia species est noctu Alexandro obversata. Satyrus ei oblatus est: visus est hic procul ei alludere. Quem quum corripere conaretur, subducere se: tandem post preces multas suas & circumcursitationes venire in manus suas. Ei vates dissecto nomine non absurde responderunt, Tua erit Tyrus: ita enim vox græca bipartita significat. Ostendunt fontem, apud quem

videre

κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξεν τὸν σάτυρον. διὰ μέσου δὲ τῆς πολιορκίας, ἐπὶ τοὺς Ἄραβας τοὺς προσοικοῦντας τῷ Ἀντιλιβάνῳ στρατεύσας, ἐκινδύνευσεν διὰ τὸν παιδαγωγὸν Λυσίμαχον· ἐξηκολούθησε γὰρ αὐτῷ, λέγων τοῦ Φοίνικος οὐκ εἶναι χείρων οὐδὲ πρεσβύτερος. ἐπεὶ δὲ πλησιάσας τοῖς ὀρεινοῖς, καὶ τοὺς ἵππους ἀπολιπὼν, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ μὲν ἄλλοι πολὺ προῆλθον, αὐτὸς δὲ τὸν Λυσίμαχον, ἑσπέρας ἤδη καταλαμβανούσης, καὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων, ἀπαγορεύοντα καὶ βαρυνόμενον οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν, ἀλλ' ἀνακαλούμενος καὶ παρακομίζων, ἔλαθεν τοῦ στρατεύματος ἀποσπασθεὶς μετ' ὀλίγων, καὶ σκότους ἅμα καὶ ῥίγους σφοδροῦ νυκτερεύων ἐν χωρίοις χαλεποῖς. εἶδεν οὖν πόρρω πυρὰ πολλὰ καιόμενα σποράδην τῶν πολεμίων. θαρρῶν δὲ τοῦ σώματος τῇ κουφότητι, καὶ τῷ πονεῖν αὐτὸς ἀεὶ, παραμυθούμενος τὴν ἀπορίαν τῶν Μακεδόνων, προσέδραμε τοῖς ἔγγιστα πῦρ καίουσιν· καὶ παρακαθημένους τῇ πυρᾷ δύο βαρβάρους πατάξας τῷ ἐγχειριδίῳ, καὶ δαλὸν ἁρπάσας, ἧκεν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ κομίζων. ἐκκαύσαντες δὲ πῦρ πολὺ, τοὺς μὲν εὐθὺς ἐφόβησαν, ὥστε φυγεῖν, τοὺς δ' ἐπιόντας ἐτρέψαντο, καὶ κατηυλίσθησαν ἀκινδύνως. ταῦτα μὲν οὖν Χάρης ἱστόρηκεν.

Ἡ δὲ πολιορκία τοιοῦτον ἔσχε πέρας· Ἀλεξάνδρου τὴν μὲν πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων τῶν ἔμπροσθεν, ὀλίγους δέ τινας, ὡς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τείχεσι προσάγοντος, Ἀρίστανδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν, θρασύτερον διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας, ἐν ἐκείνῳ τῷ μηνὶ πάντως ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν.

γενομένου

videre secundum quietem visus est Satyrum. Dum tenet obsidio, movet in Arabas qui Antilibanum accolunt. Ibi in periculum venit pædagogi causa Lysimachi, qui comitabatur eum, jactans se Phœnice neque virtute inferiorem neque ætate esse graviorem. Postquam jam ad montana pervenit, ac relictis equis, iter fecit pedibus, alii longe præcesserant, ipse vero nocte ingruente atque non longe ab hostibus fatiscentem & defessum haud sustinens deserere Lysimachum, dum excitat eum & promovet, ab exercitu imprudens cum paucis est distractus, noctemque in tenebris & acri gelu asperis locis egit. Quum autem frequentes ignes apud hostes sparsim lucentes videret, fretus corporis sui agilitate, atque in partem ipse laboris semper veniendo perplexitatem Macedonum leniens, accurrit ad proximum ignem, barbarisque duobus, qui assidebant, gladio confossis, ac correpto titione rediit ad suos. Tum ingenti accenso igne alios extemplo exterruerunt, ut fugam capesserent: alios, qui ipsos invasere, profligaverunt, ac tutam noctem transegere. Hæc scripta reliquit Chares.

Porro obsidio hunc habuit exitum. Dum exercitum pene totum reficit a superioribus laboribus Alexander, paucos autem, ne respirarent hostes, mœnibus admovet, vates Aristander victimis cæsis quum inspiceret exta, confidentius asseruit apud coronam, urbem illo mense haud dubie expugnandam.

Qua

γινομένου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ μηνὸς ἡμέρα) διηπορημένον αὐτὸν ἰδὼν ὁ βασιλεύς, καὶ συμφιλοτιμούμενον ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν, ἐκέλευε μηκέτι τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος ἀριθμεῖν· καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας, ἀπεπειρᾶτο τῶν τειχῶν ἐρρωμενέστερον ἤπερ ἐξ ἀρχῆς διενοήθη. γινομένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς, καὶ μηδὲ τῶν ἀπὸ στρατοπέδου καρτερούντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ προσβοηθούντων, ἀπεῖπον οἱ Τύριοι· καὶ τὴν πόλιν εἷλεν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. μετὰ δὲ ταῦτα πολιορκοῦντι Γάζαν αὐτῷ, τῆς Συρίας μεγίστην πόλιν, ἐμπίπτει βῶλος εἰς τὸν ὦμον, ἀφεθεὶς ἄνωθεν ὑπὸ ὄρνιθος. ὁ δὲ ὄρνις ὑφ' ἓν τῶν μηχανημάτων καθίσας, ἔλαθεν ἐνσχεθεὶς τοῖς νευρίνοις κεκρυφάλοις, οἷς πρὸς τὰς ἐπιστροφὰς τῶν σχοινίων ἐχρῶντο. καὶ τὸ σημεῖον ἀπέβη κατὰ τὴν Ἀριστάνδρου πρόρρησιν· ἐτρώθη μὲν γὰρ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ὦμον, ἔλαβεν δὲ τὴν πόλιν. ἀποστέλλων δὲ πολλὰ τῶν λαφύρων Ὀλυμπιάδι καὶ Κλεοπάτρᾳ καὶ τοῖς φίλοις, κατέπεμψε καὶ Λεωνίδῃ τῷ παιδαγωγῷ τάλαντα λιβανωτοῦ πεντακόσια, καὶ σμύρνης ἑκατόν, ἀναμνησθεὶς παιδικῆς ἐλπίδος. ὁ γὰρ Λεωνίδης, ὡς ἔοικεν, ἐν θυσίᾳ ποτὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπιδραξάμενον ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν καὶ καθαγίσαντα τοῦ θυμιάματος, Ὅταν, ἔφη, τῆς ἀρωματοφόρου κρατήσῃς Ἀλέξανδρε, πλουσίως οὕτως ἐπιθυμιάσεις· νῦν δὲ φειδομένως χρῶ τοῖς παροῦσιν. τότε οὖν Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς αὐτόν, Ἀπέσταλκα μέν σοι λιβανωτὸν ἄφθονον καὶ σμύρναν, ὅπως παύσῃ πρὸς τοὺς Θεοὺς μικρολογούμενος.

Κι-

Qua dictum ejus ludibrio & risu excipiente, quod dies ea novissima esset, cernens rex perplexum, favensque semper vaticiniis, vetuit deinceps, trigesimum illum diem, sed vigesimum octavum mensis numerari, signoque tuba dato, murum acrius, quam ab initio instituerat, est adortus. Quum urbs oppugnaretur impigre, neque illi qui in castris erant, quiescerent, sed concurrerent ad opem ferendam, fracti Tyrii sunt, urbemque Alexander illo cepit die. Postea circumsidenti Gazam urbem Syriæ maximam, gleba à supervolante emissa alite in humerum delapsa est. Avis in una machina considens, subito nervorum nexibus, quibus ad versandos utebantur funes, est irretita. Hoc portentum Aristandri prædictioni eventum habuit respondentem. Nam accepit in humero Alexander vulnus, & urbem recepit. Quum Olympiadi, Cleopatræ, & amicis multa de præda mitteret, Leonidæ quoque misit pædagogo thuris talenta quingenta, & myrrhæ centum, ubi spei puerilis subiit eum recordatio. Quippe Leonidas ingerenti in sacrificio ambabus manibus & libanti suffitum Alexandro, Ubi potitus eris, inquit, regione odorifera, tum munifice adolebis, nunc modice utere præsentibus. Hic ergo scripsit ei Alexander, Thus tibi & myrrham affatim misimus, quo tandem desinas esse in Deos adstrictus.

Quum

Κιβωτίου δέ τινος αὐτῷ προσενεχθέντος, οὗ πολυτελέστερον οὐδὲν ἐφαίνετο τοῖς τὰ Δαρείου χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς παραλαμβάνουσιν, ἠρώτα τοὺς φίλους ὅ, τι δοκοίη μάλιστα τῆς ἀξίαν σπουδῆς εἰς αὐτὸ καταθέσθαι. πολλὰ δὲ πολλῶν λεγόντων, αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φρουρήσειν ἐνταῦθα καταθέμενος. καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιοπίστων μεμαρτυρήκασιν. εἰ δ' ὅπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν, Ἡρακλείδῃ πιστεύοντες, ἀληθές ἐστιν, οὔκουν οὐκ ἀργὸς οὐδὲ ἀσύμβολος αὐτῷ συστρατεύειν ἔοικεν Ὅμηρος. λέγουσι γὰρ ὅτι τὴν Αἴγυπτον κρατήσας, ἐβούλετο πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον Ἑλληνίδα συνοικίσας, ἐπώνυμον ἑαυτοῦ καταλιπεῖν· καί τινα τόπον γνώμῃ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον οὐδέπω διεμετρεῖτο καὶ περιέβαλεν. εἶτα νύκτωρ κοιμώμενος, ὄψιν εἶδε θαυμαστήν· ἀνὴρ πολιὸς εὖ μάλα τὴν κόμην, καὶ γεραρὸς τὸ εἶδος, ἔδοξεν αὐτῷ παραστὰς λέγειν τὰ ἔπη τάδε,

Νῆσος ἔπειτά τις ἐστὶ πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,
Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δέ ἑ κικλήσκουσιν.

εὐθὺς οὖν ἐξαναστὰς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν Φάρον, ἣ τότε μὲν ἔτι νῆσος ἦν, τοῦ Κανωβικοῦ μικρὸν ἀνωτέρω στόματος, νῦν δὲ διὰ χώματος ἀνείληπται πρὸς τὴν ἤπειρον. ὡς οὖν εἶδε τόπον εὐφυΐᾳ διαφέροντα (ταινία γάρ ἐστιν ἰσθμῷ πλάτος ἔχοντι σύμμετρον ἐπιεικῶς διείργουσα λίμνην τε πολλὴν καὶ θάλασσαν ἐν λιμένι μεγάλῳ τελευτῶσαν) εἰπὼν, ὡς Ὅμηρος ἦν ἄρα τά τε ἄλλα θαυμαστὸς, καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων, ἐκέλευσε διαγράψαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως τῷ τόπῳ συναρμόττοντα. καὶ γῆ μὲν οὐ παρῆν λευκή· τῶν δὲ ἀλ-

Quum oblatum ei scrinium, quo nihil visum pretiosius est iis qui Darii opes & sarcinas in custodiam accipiebant, rogavit amicos, quid potissimum ex rebus charis in eo reponeret: aliis alia proponentibus, ipse Iliadem illius repositorio affirmat se servaturum. Hæc testes magnæ fidei non pauci confirmavere. Si vero, quod Alexandrini commemorant Heraclidis fide, verum est, haud otiosum vel inutilem apparet Homerum eum comitatum esse commilitonem. Ferunt enim eum Ægypto recepta amplam voluisse & populosam Græcam urbem condere, eique indere nomen suum. Mox de architectorum consilio locum metato & complexo mira species nocte insequenti est per quietem oblata. Vir veneranda canicie atque facie visus est ei assistens hæc carmina promere,

Exinde undoso quædam jacet insula ponto
Ægypto pretenta, Pharum quam nomine dicunt.

Ac confestim surgens perrexit ad Pharum, quæ id temporis insula adhuc erat paulo supra Canobicum ostium, nunc cum continente commissa est aggere. Ut loci præcellens visa est commoditas (est enim longa cervice satis patenti laxam disterminans paludem terminansque in spatiosum portum mare) Homerum dixit cum cætera eximium, tum prudentissimum esse architectum, jussitque formam urbis delineari loco congruentem. Quia vero ad manum non erat creta, polenta in cam-

ἀλφίτων λαμβάνοντες ἐν πεδίῳ μελαγγείῳ κυκλοτερῆ κόλπον ἦγον, οὗ τὴν ἐντὸς περιφέρειαν εὐθεῖαι βάσεις, ὥσπερ ἀπὸ κρασπέδων εἰς σχῆμα χλαμύδος ὑπελάμβανον, ἐξ ἴσου συνάγουσαι τὸ μέγεθος. ἡσθέντος δὲ τῇ διαθέσει τοῦ βασιλέως, αἰφνίδιον ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λίμνης, πλήθει τε ἄπειροι, καὶ κατὰ γένος παντοδαποὶ καὶ μεγάλοι, ἐπὶ τὸν τόπον καταίροντες, νέφεσιν ἐοικότες, οὐδὲ μικρὸν ὑπελίποντο τῶν ἀλφίτων· ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον διαταραχθῆναι πρὸς τὸν οἰωνόν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν μάντεων θαρρεῖν παραινούντων (πολυαρκεστάτην γὰρ οἰκίζεσθαι πόλιν ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ παντοδαπῶν ἀνθρώπων ἐσομένην τροφὸν) ἔργου κελεύσας ἔχεσθαι τοὺς ἐπιμελητάς, αὐτὸς ὥρμησεν εἰς Ἄμμωνος ὁδὸν μακρὰν, καὶ πολλὰ μὲν ἔχουσαν ἐργώδη καὶ ταλαίπωρα, κινδύνους δὲ δύο, τὸν μὲν, ἀνυδρίας, δι᾽ ἣν ἔρημός ἐστιν οὐκ ὀλίγων ἡμερῶν· τὸν δὲ, εἰ λάβρος ἐν ἄμμῳ βαθείᾳ καὶ ἀχανεῖ πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος· ὥς που καὶ πάλαι λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν, ἀναστήσας θῖνα μεγάλην, καὶ κυματώσας τὸ πεδίον, μυριάδας ἀνθρώπων πέντε καταχῶσαι καὶ διαφθεῖραι. ταῦτα πάντα σχεδὸν πάντες ἐλογίζοντο, χαλεπὸν δὲ ἦν Ἀλέξανδρον ἀποστρέψαι πρὸς ὁτιοῦν ὡρμημένον. ἥ τε γὰρ τύχη ταῖς ἐπιβολαῖς ὑπείκουσα τὴν γνώμην ἰσχυρὰν ἐποίει, καὶ τὸ θυμοειδὲς ἄχρι τῶν πραγμάτων ἐπεξέφερε τὴν φιλονεικίαν ἀήττητον, οὐ μόνον πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τόπους καὶ καιροὺς καταβιαζομένην.

Ἐν γοῦν τῇ τότε πορείᾳ, τὰ συντυχόντα ταῖς ἀπορίαις παρὰ τοῦ θεοῦ βοηθήματα, τῶν ὕστερον χρησμῶν ἐπιστεύθη μᾶλλον· τρόπον δέ τινα καὶ τοῖς χρησ-

campo nigro usi ad effigiem metati sunt chlamydis orbe gyrato laciniosæ sinum, cujus esset ab directis basibus æqualis procursus. Hæc descriptio quum regi placeret, aves repente a flumine & lacu innumero grege omnisque generis & grandes instar nubium eum in locum delatæ polentam sunt omnem depastæ. Quo augurio obtorpescenti Alexandro augures animum dedere: quippe copiosam urbem ostenderunt ab eo condi, multarumque nationum futuram alumnam. Tunc instare operi, quibus id demandaverat, jussis ad Ammonis oraculum profectus est. Iter prolixum erat, ac cum multorum laborum ærumnarumque plenum, tum cum duobus conjunctum periculis, uno ob aquæ penuriam, ex qua desolata regio non paucorum dierum via est: altero, si procellosus in alto & vasto sabulo progredientes Auster occupaverit, ut quondam dicitur Cambysis exercitui accidisse, quum arenæ ingentem cumulum excitavit, volvitque per campum fluctus, ut quinquaginta millia capitum obruerit oppresseritque. Cuncta hæc reputabant fere omnes: cæterum arduum erat, Alexandrum, quodcunque intendisset, ab eo deflectere. Siquidem & fortuna cœptis aspirans animum ejus firmabat, animique magnitudo usque ad facta progrediebatur pervicacia invicta, quæ non hostibus modo, sed locis etiam & temporibus afferret vim.

Quas illo in itinere difficultatibus ejus Dii opes attulerunt, hæ quam insequuta oracula fidem meruere majorem: immo oraculis hæ quo-

χρησμοῖς ἡ πίστις ἐκ τούτων ὑπῆρξεν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ Διὸς ὕδωρ πολὺ καὶ διαρκεῖς ὑετοὶ γενόμενοι τόν τε τῆς δίψης φόβον ἔλυσαν, καὶ τὴν ξηρότητα κατασβέσαντες τῆς ἄμμου νοτερᾶς γενομένης, καὶ πρὸς αὑτὴν ξυμπεσούσης, εὔπνουν τὸν ἀέρα καὶ καθαρώτερον παρέσχον. ἔπειτα τῶν ὅρων οἵπερ ἦσαν τοῖς ὁδηγοῖς συγχυθέντων, καὶ πλάνης οὔσης καὶ διασπασμοῦ τῶν βαδιζόντων διὰ τὴν ἄγνοιαν, κόρακες ἐκφανέντες ὑπελάμβανον τὴν ἡγεμονίαν τῆς πορείας, ἑπομένων μὲν, ἔμπροσθεν πετόμενοι καὶ σπεύδοντες, ὑστεροῦντας δὲ καὶ βραδύνοντας ἀναμένοντες. ὃ δὲ ἦν θαυμασιώτατον, ὡς Καλλισθένης φησὶν, ταῖς φωναῖς ἀνακαλούμενοι τοὺς πλανωμένους νύκτωρ, καὶ κλάζοντες, εἰς ἴχνος καθίσασαν τῆς πορείας. ἐπεὶ δὲ διεξελθὼν τὴν ἔρημον ἧκεν εἰς τὴν πόλιν, ὁ μὲν προφήτης αὐτὸν ὁ Ἄμμωνος, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χαίρειν, ὡς ἀπὸ πατρὸς, προσεῖπεν· ὁ δὲ ἐπήρετο μή τις αὐτὸν εἴη διαπεφευγὼς τῶν τοῦ πατρὸς φονέων. εὐφημεῖν δὲ τοῦ προφήτου κελεύσαντος, οὐ γὰρ εἶναι πατέρα θνητὸν αὐτῷ, μεταβαλὼν ἐπυνθάνετο τοὺς Φιλίππου φονεῖς εἰ πάντας εἴη τετιμωρημένος· εἶτα περὶ τῆς ἀρχῆς, εἰ πάντων αὐτῷ δίδωσιν ἀνθρώπων κυρίῳ γενέσθαι. χρήσαντος δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο διδόναι, καὶ Φίλιππον ἀπέχειν ἐκπλέω τὴν δίκην, ἐδωρεῖτο τὸν Θεὸν ἀναθήμασι λαμπροῖς, καὶ χρήμασι τοὺς ἀνθρώπους. ταῦτα περὶ τῶν χρησμῶν οἱ πλεῖστοι γράφουσιν· αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα φησὶν γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρήτους, ἃς αὐτὸς ἐπανελθὼν φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην. ἔνιοι δέ φασιν, τὸν μὲν προφήτην, Ἑλληνιστὶ βουλόμενον προσειπεῖν μετά τινος φιλο-

quodammodo fidem astruxere. Primum enim cœlestes aquæ & largi excussi imbres, sitis timorem discusserunt, ariditateque extincta sabuli irrigati & jam compactioris liquidum aera reddiderunt & puriorem. Deinde confusis, quibus duces itineris utebantur, notis, quum erraret agmen per ignorantiam atque ab itinere deflecteret, corvi oblati duces præbuerunt se profectionis. Si agmen sequebatur, incitatis antecedebant pennis: sin incederet lentius & tardius, operiebantur. Quod vero miraculum superabat omne (ut autor est Callisthenes) vocibus & crocitatione, siqui nocte aberrarent, hos revocabant, atque ad vestigium viæ reducebant. Ut emensus solitudinem, quo tendebat venit ad urbem, vates Ammonis eum Dei nomine ut parentis salutavit. Ille quæsivit an interfectores parentis sui omnes pœnas dedissent. Cui vates, Dii meliora, inquit: neque enim tuus mortalis parens est. Ita varians rogavit, omnesne Philippi punivisset percussores. Hinc de imperio, an dominatum sibi omnium gentium concederet. Quum Deus ostendisset & hoc annuere se, & Philippi peractam plene ultionem: Deum magnificis donis & sacerdotes honoravit pecunia. Hæc de oraculis tradunt plerique. Ipse in epistola ad matrem Alexander sortes quasdam sibi ait arcanas redditas, quas reversus soli ei relaturus esset. Sunt qui dictitant, vatem, quum appellare comiter Alexandrum Græce vellet

φροσύνης, ὦ παιδίον, ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν φθόγγων ὑπὸ βαρβαρισμοῦ πρὸς τὸ σίγμα ἐξενεχθῆναι, καὶ εἰπεῖν, ὦ παιδίος, ἀντὶ τοῦ ν, τῷ σ χρησάμενον. ἀσμένῳ δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σφάλμα τῆς φωνῆς γενέσθαι, καὶ διαδοθῆναι λόγον, ὡς παῖδα Διὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ προσειπόντος. λέγεται δὲ καὶ Ψάμμωνος ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ φιλοσόφου διακούσας, ἀποδέξασθαι μάλιστα τῶν λεχθέντων, ὅτι πάντες ἄνθρωποι βασιλεύονται ὑπὸ Θεοῦ· τὸ γὰρ ἄρχον ἐν ἑκάστῳ καὶ κρατοῦν, θεῖόν ἐστιν. ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτὸς περὶ τούτων φιλοσοφώτερον δοξάζειν, καὶ λέγειν, ὡς πάντων μὲν ὄντα κοινὸν ἀνθρώπων πατέρα, τὸν Θεὸν, ἰδίους δὲ ποιούμενον ἑαυτοῦ, τοὺς ἀρίστους.

Καθόλου δὲ πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους σοβαρὸς ἦν, καὶ σφόδρα πεπεισμένῳ περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ γενέσεως καὶ τεκνώσεως ὅμοιος, τοῖς δὲ Ἕλλησι μετρίως καὶ ὑποφειδόμενος ἑαυτὸν ἐξεθείαζεν· πλὴν, περὶ Σάμου γράφων Ἀθηναίοις, Ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν, φησὶν, ὑμῖν ἐλευθέραν πόλιν ἔδωκα καὶ ἔνδοξον· ἔχετε δὲ αὐτὴν λαβόντες παρὰ τοῦ τότε κυρίου καὶ πατρὸς ἐμοῦ προσαγορευομένου, λέγων τὸν Φίλιππον. ὕστερον δὲ πληγῇ περιπεσὼν ὑπὸ τοξεύματος, καὶ περιαλγὴς γενόμενος, Τοῦτο μὲν, εἶπεν, ὦ φίλοι τὸ ῥέον, αἷμα καὶ οὐκ ἰχὼρ,

——οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι Θεοῖσιν.

ἐπεὶ δὲ μεγάλης ποτὲ βροντῆς γενομένης, καὶ πάντων ἐκπλαγέντων, Ἀνάξαρχος ὁ σοφιστὴς παρὼν ἔφη πρὸς αὐτὸν, μή τι σὺ τοιοῦτον ὁ τοῦ Διός; γελάσας ἐκεῖνος, Οὐ βούλομαι γὰρ, εἶπεν, φοβερὸς εἶναι τοῖς φίλοις, ὥσπερ σύ με κελεύεις, ὁ καταφαυλίζων μου τὸ δεῖπνον, ὅτι ταῖς τραπέζαις ἰχθύας ὁρᾷς

let Ὦ παιδίον, *id est filiole*, postremam syllabam ut barbarum, per ς pronuntiasse, ac dixisse Ὦ παῖ Διός, loco ν usurpantem ς: neque invito claudicasse in voce Alexandro, increbuisseque sermonem, Jovis eum a Deo appellatum filium. Perhibetur etiam, quum Psammonem philosophum audivisset in Ægypto, ex dictis ejus præcipue probasse, omnes mortales a Deo regi: quippe quod in quaque re imperat & dominatur, esse divinum. Et vero opinionem habuisse eum de his multo sapientiorem, ac pronuntiasse, cunctorum quidem esse mortalium Deum communem parentem, sed peculiariter sibi adoptare optimum quemque.

Omnino autem adversus barbaros inflatus erat, & mire præ se ferebat probatum sibi ortum & stirpem suam divinam. Ad Græcos vero divinitatem usurpabat modice & parcius, extra quam scribens de Samo Atheniensibus, Equidem liberam vobis, infit, urbem tam claram non donaverim: verum eam beneficio tenetis illius qui tunc dominus & parens meus appellabatur: Philippum significans. Postea sagitta ictus atque ingenti pressus dolore, Hic, amici, inquit, qui fluit, sanguis est humanus, non talis,

—— *Diis ut solitus manare beatis.*

Quum aliquando per magna tonitrua omnibus consternatis, sophista Anaxarchus, qui apud eum erat, diceret ei, Num quid tu tale Jovis filius? Ridens ille, Nolo vero, inquit, formidolosus esse, sicut tu me vis, amicis; qui cœnam fastidis meam, quod pisces videas in men-

ὁρᾶς ἐπικειμένους, οὐ σατραπῶν κεφαλάς. τοῦτο γὰρ ὄντι λέγεται τὸν Ἀνάξαρχον, ἰχθυδίων Ἡφαιστίωνι πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τὸν προειρημένον ἐπιφθέγξασθαι λόγον, οἷον ἐξευτελίζοντα καὶ κατειρωνευόμενον τοὺς τὰ περίβλεπτα μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις διώκοντας, ὡς οὐδὲν ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσι πλέον ἔχοντας τῶν ἄλλων. ὁ γ᾽ οὖν Ἀλέξανδρος καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων δῆλός ἐστιν αὐτὸς οὐδὲν πεπονθὼς, οὐδὲ τετυφωμένος, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους καταδουλούμενος τῇ δόξῃ τῆς θειότητος.

Εἰς δὲ Φοινίκην ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου, θυσίας τοῖς θεοῖς καὶ πομπὰς ἐπετέλει, καὶ χορῶν ἐγκυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας, οὐ μόνον ταῖς παρασκευαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἁμίλλαις λαμπροὺς γενομένους. ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, ὥσπερ Ἀθήνησιν οἱ κληρούμενοι τὰς φυλάς· καὶ ἠγωνίζοντο θαυμαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους. μάλιστα δὲ Νικοκρέων ὁ Σαλαμίνιος καὶ Πασικράτης ὁ Σόλιος διεφιλονείκησαν. οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς χορηγεῖν, Πασικράτης μὲν, Ἀθηνοδόρῳ, Νικοκρέων δὲ, Θεσσαλῷ, περὶ ὃν ἐσπουδάκει καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος. οὐ μὴν διέφηνε τὴν σπουδὴν πρότερον ἢ ταῖς ψήφοις ἀναγορευθῆναι νικῶντα τὸν Ἀθηνόδωρον. τότε δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀπιὼν, ἔφη τοὺς μὲν κριτὰς ἐπαινεῖν, αὐτὸς μέντοι μέρος ἂν ἡδέως προέσθαι τῆς βασιλείας ἐπὶ τῷ μὴ Θεσσαλὸν ἰδεῖν νενικημένον. ἐπεὶ δὲ Ἀθηνόδωρος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ζημιωθεὶς ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν Διονυσίων οὐκ ἀπήντησεν, ἠξίου γράψαι περὶ αὐτοῦ τὸν βασιλέα, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, τὴν δὲ ζημίαν ἀπέστειλεν παρ᾽ ἑαυτοῦ. Λύκωνος δὲ τοῦ Σκαρ-

mensis, non satraparum capita apposita. Siquidem vera fama est Anaxarchum missis a rege Hephæstioni pisciculis dictum illud jactasse, quasi contemnentem deridentemque eos qui magnis laboribus & periculis venantur speciosa, quum nihil aut parum in deliciis & voluptatibus habeant præ aliis præcipui. Ex iis ergo quæ commemoravimus, liquet nihil sibi Alexandrum persuasisse, vani aut inflatum fuisse, verum intendisse divinitatis opinione reddere sibi obnoxios alios.

In Phœniciam ex Ægypto regressus, Diis honorem habuit, pompasque egit, chorum etiam encyclium & tragicorum ludos, concertationibus etiam, nedum apparatu celebres. Quippe fuerunt Cypriorum reges choragi, sicut ii qui apud Athenienses sorte ex tribubus ad id sunt electi. Certaverunt mira inter se contentione. Nicocreon præsertim Salaminius & Solius Pasicrates studio decertavere acri: quando his sorte evenerat ut histriones maxime conspicuos exhiberent, Pasicrates Athenodorum: Thessalum, cui ipse favebat Alexander, Nicocreon. Non ante detexit tamen studium suum quam suffragiis victor esset renuntiatus Athenodorus. Tunc vero (uti fertur) in digressu laudare ait judices se: sed maluisse portionis regni facere jacturam, quam vidisse Thessalum victum. Quum autem esset Athenodoro ab Atheniensibus mulcta dicta, quod ad Bacchanalium ludos non occurrisset, atque a rege ille, ut pro se deprecaretur literis, postulasset, id ei denegavit, sed mulctam misit de suo. Quum Lycon Scar-

Σκαρφέως εὐημεροῦντος ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ στίχον εἰς τὴν κωμῳδίαν ἐμβαλόντος αἴτησιν περιέχοντα δέκα ταλάντων, γελάσας ἔδωκεν. Δαρείου δὲ πέμψαντος ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ φίλους δεομένους μύρια μὲν ὑπὲρ τῶν ἑαλωκότων λαβεῖν τάλαντα, τὴν δὲ ἐντὸς Εὐφράτου πᾶσαν ἔχοντα, καὶ γήμαντα μίαν τῶν θυγατέρων, φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, ἐκοινοῦτο τοῖς ἑταίροις· καὶ Παρμενίωνος εἰπόντος, ἐγὼ μὲν, εἰ Ἀλέξανδρος ἤμην, ἔλαβον ἂν ταῦτα, Κἀγὼ νὴ Δία, εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος, εἰ Παρμενίων. πρὸς δὲ τὸν Δαρεῖον ἔγραψεν, ὡς οὐδενὸς ἀτυχήσει τῶν φιλανθρώπων ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν, εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς ἐπ' ἐκεῖνον ἤδη πορεύεσθαι.

Ταχὺ μέντοι μετεμελήθη, τῆς τοῦ Δαρείου γυναικὸς ἀποθανούσης ἐν ὠδῖσιν· καὶ φανερὸς ἦν ἀνιώμενος, ὡς ἐπίδειξιν οὐ μικρὰν ἀφῃρημένος χρηστότητος. ἔθαψεν οὖν τὴν ἄνθρωπον, οὐδεμιᾶς πολυτελείας φειδόμενος. τῶν δὲ θαλαμηπόλων τις εὐνούχων, οἳ συνεαλώκεισαν ταῖς γυναιξὶν, ἀποδρὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ πρὸς Δαρεῖον ἀφιππασάμενος, Τίρεως ὄνομα, φράζει τὸν θάνατον αὐτῷ τῆς γυναικός. ὡς δὲ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνακλαύσας, Φεῦ τοῦ Περσῶν, ἔφη, δαίμονος, εἰ τὴν βασιλέως γυναῖκα καὶ ἀδελφὴν, οὐ μόνον αἰχμάλωτον γενέσθαι ζῶσαν, ἀλλὰ καὶ τελευτήσασαν, ἄμοιρον κεῖσθαι ταφῆς βασιλικῆς· ὑπολαβὼν ὁ θαλαμηπόλος, Ἀλλὰ ταφῆς γε χάριν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, καὶ τιμῆς ἁπάσης καὶ τοῦ πρέποντος, οὐδὲν ἔχεις αἰτιάσασθαι τὸν πονηρὸν δαίμονα Περσῶν. οὔτε γὰρ ζώσῃ τῇ δεσποίνῃ Στατείρᾳ, καὶ μητρὶ σῇ, καὶ τέκνοις, ἐνέδει τῶν πρόσθεν ἀγαθῶν καὶ

κα-

Scarphensis in theatro placeret, intexuisset-que in comoedia versum, qui petitionem continebat decem talentorum, arridens, largitus est ea. Missa a Dario ad Alexandrum epistola & amicis, qui orarent ut pretio decem millium talentorum redderet sibi captivos, offerretque ad amicitiam ejus & societatem impetrandam quicquid terrarum citra Euphratem esset, atque unius filiarum suarum nuptias, retulit id ad consilium amicorum. Quum Parmenio diceret, Equidem, si Alexander essem, has conditiones acciperem: Et ego quoque hercule, inquit Alexander, si Parmenio essem. Dario vero rescripsit, si ad se venisset, omni genere humanitatis se eum prosequuturum: sin minus, se jam moturum in illum.

Brevi tamen poenituit eum, mortua ex partu Darii uxore, nec dissimulavit dolorem, quod magna demonstrandæ clementiæ esset occasione fraudatus. Extulit autem eam immenso sumptu. At e spadonibus cubiculariis, qui circa reginam erant cum foeminis capti, elapsus ex castris unus est, Tircus nomine. Hic, equum nactus & ad Darium profectus, mortem nuntiat ei conjugis suæ: qui quum caput offensans ejulansque diceret, Hem Persarum fortunam! regisne conjugem & sororem non tantum vivam captam, sed & defunctam regiarum exequiarum jacere expertem? Excipiens cubicularius, Atqui exequiarum nomine, inquit, rex, omnisque honoris & ornamenti, nihil est quod fortunam Persarum malignam incuses. Nihil enim vivæ dominæ Statiræ, vel matri tuæ liberisque ex pristina

fortuna

καλῶν ἢ τὸ σὸν ὁρᾶν φῶς, ὃ πάλιν ἀναλάμψει λαμπρὸν ὁ κύριος Ὠρομάσδης· οὔτε ἀποθανοῦσα κόσμου τινὸς ἄμοιρος γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίων τετίμηται δάκρυσιν. οὕτω γὰρ ἐστὶ χρηστὸς κρατήσας Ἀλέξανδρος, ὡς δεινὸς μαχόμενος. ταῦτα ἀκούσαντα Δαρεῖον ἡ ταραχὴ καὶ τὸ πάθος ἐξέφερεν πρὸς ὑποψίας ἀτόπους· καὶ τὸν εὐνοῦχον ἐνδοτέρω τῆς σκηνῆς ἀπαγαγὼν, Εἰ μὴ καὶ σὺ μετὰ τῆς Περσῶν, ἔφη, τύχης μακεδονίζεις, ἀλλ' ἔτι σοὶ δεσπότης ἐγὼ Δαρεῖος, εἰπέ μοι, σεβόμενος Μίθρου τε φῶς μέγα καὶ δεξιὰν βασίλειον, ἆρα μὴ τὰ μικρότατα τῶν Στατείρας κλαίω κακῶν, οἰκτρότερα δὲ ζώσης ἐπάσχομεν, καὶ μᾶλλον ἂν κατ' ἀξίαν ἐδυστυχοῦμεν, ὠμῷ καὶ σκυθρωπῷ περιπεσόντες ἐχθρῷ; τί γὰρ εὐπρεπὲς ἀνδρὶ νέῳ πρὸς ἐχθροῦ γυναῖκα μέχρι τιμῆς τοσαύτης συμβόλαιον; ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, καταβαλὼν ἐπὶ τοὺς πόδας Τείρεως αὐτὸν, ἱκέτευεν εὐφημεῖν, καὶ μήτε Ἀλέξανδρον ἀδικεῖν, μήτε τὴν τεθνεῶσαν ἀδελφὴν καὶ γυναῖκα καταισχῦναι· μήτε αὐτοῦ τὴν μεγίστην ὧν ἔπταικεν ἀφαιρεῖσθαι παραμυθίαν, τὸ δοκεῖν ὑπ' ἀνδρὸς ἡττῆσθαι κρείττονος ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· ἀλλὰ καὶ θαυμάζειν Ἀλέξανδρον, ὡς πλείονα ταῖς Περσῶν γυναιξὶ σωφροσύνην, ἢ Πέρσαις ἀνδρείαν ἐπιδεδειγμένον. ἅμα δὲ ὅρκους τε φρικώδεις τοῦ θαλαμηπόλου κινοῦντος ὑπὲρ τούτων, καὶ περὶ τῆς ἄλλης ἐγκρατείας καὶ μεγαλοψυχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου λέγοντος, ἐξελθὼν πρὸς τοὺς ἑταίρους ὁ Δαρεῖος, καὶ χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐπεύξατο, Θεοὶ γενέθλιοι καὶ βασίλειοι, μάλιστα μὲν ἐμοὶ διδοίητε τὴν

fortuna abfuit, niſi tuum videre lumen, quod iterum illuſtrabit ſummus Oromaſdes: nec ornatus mortuæ defuit ullus. Immo hoſtium quoque decorata eſt lacrymis: quippe ita eſt indulgens victor Alexander, ut bellator acris. Hæc audientem Darium conſternatio & dolor animi ad ſuſpiciones detorſerunt abſonas: qui abducto in tabernaculum interius Tireo, Niſi tu quoque cum Perſarum, inquit, fortuna pro Macedonibus facis: ſed ſi ulla tibi ſupereſt regis reverentia Darii, noli me celare per Mithræ ingens jubar & regiam dextram, num minimam partem deploro Statiræ calamitatum, qua viva magis noſtra miſeranda fortuna erat, minuſque dolenda pro noſtra majeſtate aſperitas ejus eſſet, ſi in hoſtem incidiſſemus ſæviorem & triſtiorem? Quodnam enim juveni cum hoſtis uxore uſque ad tantos honores commercium honeſtum? Nondum finierat ille ſermonem, quum ad pedes ejus Tireus abjecit ſe, ac ſupplex petiit, abſtineret iis verbis, neque Alexandrum afficeret injuria, neve defunctam ſororem & conjugem conſpurcaret, neque maximam ſibi omnis adverſitatis præcideret conſolationem, quod a viro eſſet humana ſorte majore ſuperatus: verum ſuſpiceret etiam Alexandrum, qui Perſarum uxoribus continentiam quam virtutem oſtendiſſet Perſis majorem. Simul horrenda ſacramenta Tireus hiſce de rebus concepit, moderationemque & animi celſitudinem reliquam Alexandri commemoravit. Tum progreſſus ad amicos Darius, atque ad cœlum manus tendens, haſce fudit preces, Dii patrii & regnorum præſides, primum mihi concedite ut fortu-

5 nam

τὴν Περσῶν τύχην εἰς ὀρθὸν αὖθις σταθεῖσαν, ἐφ' οἷς ἐδεξάμην ἀγαθοῖς, ἀπολιπεῖν, ἵνα κρατήσας ἀμείψωμαι τὰς Ἀλεξάνδρου χάριτας, ὧν εἰς τὰ φίλτατα πταίσας ἔτυχον. εἰ δ' ἄρα τις οὗτος εἱμαρτὸς ἥκει χρόνος ὀφειλόμενος νεμέσει, καὶ μεταβολῇ παύσασθαι τὰ Περσῶν, μηδεὶς ἄλλος ἀνθρώπων καθίσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλεξάνδρου. ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι τε καὶ λεχθῆναι φασὶν οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων.

Ἀλέξανδρος δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος, ἤλαυνεν ἐπὶ Δαρεῖον ἑκατὸν μυριάσιν στρατοῦ καταβαίνοντα. καί τις αὐτῷ φράζει τῶν ἑταίρων, ὡς δὴ γέλωτος ἄξιον πρᾶγμα, τοὺς ἀκολούθους παίζοντας, εἰς δύο μέρη διῃρημένους σφᾶς αὐτοὺς, ὧν ἑκατέρου στρατηγὸν εἶναι καὶ ἡγεμόνα, τὸν μὲν, Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ, Δαρεῖον ὑπ' αὐτῶν προσαγορευόμενον· ἀρξαμένους δὲ βώλοις ἀκροβολίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους, εἶτα πυγμαῖς, τέλος ἐκκεκαῦσθαι τῇ φιλονεικίᾳ, καὶ μέχρι λίθων καὶ ξύλων πολλοὺς δυσκαταπαύστους γεγονότας. ταῦτα ἀκούσας, ἐκέλευσεν αὐτοὺς μονομαχῆσαι τοὺς ἡγεμόνας, καὶ τὸν μὲν Ἀλέξανδρον αὐτὸς ὥπλισεν, τὸν δὲ Δαρεῖον Φιλώτας. ἐθεᾶτο δὲ ὁ στρατὸς ἐν οἰωνῷ τινι τοῦ μέλλοντος τιθέμενος τὸ γιγνόμενον. ἰσχυρᾶς δὲ τῆς μάχης γενομένης, ἐνίκησεν ὁ καλούμενος Ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβεν δώδεκα κώμας, καὶ στολῇ Περσικῇ χρῆσθαι. ταῦτα μὲν οὖν Ἐρατοσθένης ἱστόρηκεν. τὴν δὲ μεγάλην μάχην πρὸς Δαρεῖον οὐκ ἐν Ἀρβήλοις, ὥσπερ οἱ πολλοὶ γράφουσιν, ἀλλὰ ἐν Γαυσαμή-

λοις

nam Persarum in gradum restitutam, quo eam accepi splendore, relinquam; quo Alexandro gratiam referam eorum quæ in meo adverso casu charissimis meis præstitit pignoribus. Quod si fato hoc adest tempus Deorum invidiæ & rerum vicissitudini præfinitum, de Persarum regno ut sit transactum, ne quis mortalium alius in Cyri solio sedeat quam Alexander. Hæc ita gesta & dicta plerique scriptores tradunt.

At Alexander omni cis Euphratem subacta Asia, signa in adventantem Darium decies centenis millibus militum movit. Hic ex amicis quidam retulit ei pro ridiculo, servitia, quæ castra sequebantur, per ludum se in duas partes divisisse, utrique esse ducem & imperatorem, uni Alexandrum, alteri ab iis nuncupatum Darium, cœpisse glebis inter se velitari, mox pugnis, tandem exarsisse certamine, atque ad lapides sudesque multos progressos, nec dirimi eos facile potuisse. Quod ubi accepit, ipsos jussit solos congredi duces. Alexandrum ipse armavit, Philotas Darium. Spectavit exercitus pugnam, omen ex eventu capturus. Acri conserta pugna, ille qui Alexander dicebatur, tulit palmam, donoque duodecim vicos & jus stola Persica utendi accepit. Hoc scriptum reliquit Eratosthenes. Magnum autem cum Dario prœlium non apud Arbela, (ut multi prodidere) sed fuit apud Gausame-

la

λοις γενέσθαι συνέπεσεν. σημαίνειν δέ φασιν οἶκον καμήλου τὴν διάλεκτον, ἐπεὶ τῶν πάλαι τις βασιλέων ἐκφυγὼν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος, ἐνταῦθα καθίδρυσεν αὐτὴν, ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν. ἡ μὲν οὖν σελήνη τοῦ Βοηδρομιῶνος ἐξέλιπεν, περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τῶν Ἀθήνησιν ἀρχήν. ἑνδεκάτῃ δὲ ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως νυκτὶ, τῶν στρατοπέδων ἐν ὄψει γεγονότων, Δαρεῖος μὲν ἐν ὅπλοις συνεῖχε τὴν δύναμιν, ὑπὸ λαμπάδων ἐπιπορευόμενος τὰς τάξεις· Ἀλέξανδρος δὲ, τῶν Μακεδόνων ἀναπαυομένων, αὐτὸς πρὸ τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ μάντεως Ἀριστάνδρου διετέλεσεν, ἱερουργίας τινὰς ἀπορρήτους ἱερουργούμενος, καὶ τῷ Φοίβῳ σφαγιαζόμενος. οἱ δὲ πρεσβύτεροι τῶν ἑταίρων, καὶ μάλιστα Παρμενίων, ὡς τὸ μὲν πεδίον τὸ μεταξὺ τοῦ Νιφάτου καὶ τῶν ὀρῶν τῶν Γορδυαίων, ἅπαν ἑωρᾶτο καταλαμπόμενον τοῖς βαρβαρικοῖς φέγγεσιν, ἀτέκμαρτος δέ τις φωνὴ συμμεμιγμένη καὶ θόρυβος καὶ φόβος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καθάπερ ἐξ ἀχανοῦς προσήχει πελάγους, θαυμάσαντες τὸ πλῆθος, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεχθέντες, ὡς μέγα καὶ χαλεπὸν ἔργον εἴη, συμπεσόντας ἐκ προφανοῦς τοσοῦτον ὤσασθαι πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἱερῶν γενομένῳ τῷ βασιλεῖ προσελθόντες, ἔπειθον αὐτὸν ἐπιχειρῆσαι νύκτωρ τοῖς πολεμίοις, καὶ τῷ σκότῳ τὸ φοβερώτατον συγκαλύψαι τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος. ὁ δὲ τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν, οὐ κλέπτω τὴν νίκην, ἐνίοις μὲν ἔδοξε μειρακιώδη καὶ κενὴν ἀπόκρισιν πεποιῆσθαι, παίζων πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον· ἐνίοις δὲ, καὶ τῷ παρόντι θαρρεῖν, καὶ στοχάζεσθαι τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς, μὴ διδοὺς πρόφασιν ἡττηθέντι Δαρείῳ πρὸς

la commissum. Eam vocem denotare domum cameli aiunt, quod rex quidam olim, qui hostes effugerat camelo cursoria, hoc loco reposuerit eam, certis vicis vectigalibusque ad curam ejus attributis. Porro luna mense Boedromione defecit sub initium mysteriorum, ut ea Athenis agunt. Undecimo a defectione die, quum exercitus utrinque in conspectu essent, continuit Darius copias suas in armis, ad faces ordines suos lustrans. Alexander, quiescentibus Macedonibus, cum vate Aristandro egit pro tabernaculo suo sacris quibusdam arcanis operans, atque Apollini immolans. Majores autem natu amici ejus, Parmenio potissimum, ut campum interjacentem inter Niphatem montesque Gordiæos barbaricis luminibus omnem contemplati sunt collucere, incondita autem & confusa vox strepitusque horrendus ab exercitu quasi ex vasto resonabat pelago, multitudinem stupentes, atque inter se colloquuti, magnam rem & arduam fore, si aperto Marte tantum belli fluctum aggrederentur impellere, regressum a sacris regem adeunt, suadentque hostem ut nocte adoriatur, contegatque tenebris summum instantis terrorem certaminis. Ille enimvero celebratum hoc dictum fatus, Non furor victoriam, temerarium visus quibusdam est & arrogans responsum dedisse, qui tanto in periculo luderet: aliis & in præsentia recte animo constitisse, & vere conjicere de futuro, quod victo Dario ansam

πρὸς ἄλλην αὖθις ἀναθαρρῆσαι πεῖραν, αἰτιωμένῳ τούτων νύκτα καὶ σκότος, ὡς ὄρη καὶ στενὰ καὶ θάλασσαν τῶν προτέρων. οὐ γὰρ ὅπλων οὐδὲ σωμάτων ἐνδείᾳ παύσεσθαι πολεμοῦντα Δαρεῖον ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως καὶ χώρας τοσαύτης, ἀλλ' ὅταν ἀφῇ τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα, δι' ἐμφανοῦς ἥττης κατὰ κράτος ἐξελεγχθείς.

Ἀπελθόντων δὲ τούτων κατακλιθεὶς ὑπὸ σκηνὴν, λέγεται τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτὸς ὕπνῳ βαθεῖ κρατηθῆναι παρὰ τὸ εἰωθός· ὥστε θαυμάζειν ἐπελθόντας ὄρθρου τοὺς ἡγεμόνας, καὶ παρ' αὐτῶν ἐξενεγκεῖν παράγγελμα πρῶτον, ἀριστοποιεῖσθαι τοὺς στρατιώτας· ἔπειτα τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος, εἰσελθόντα Παρμενίωνα, καὶ παραστάντα τῇ κλίνῃ, δὶς ἢ τρὶς αὐτοῦ φθέγξασθαι τοὔνομα· καὶ διεγερθέντος, οὕτως ἐρωτᾶν ὅ,τι δὴ πεπονθὼς ὕπνον καθεύδει νενικηκότος, οὐχὶ μέλλοντος ἀγωνιεῖσθαι τὸν μέγιστον τῶν ἀγώνων· τὸν γοῦν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν διαμειδιάσαντα, τί γὰρ οὐκ ἤδη σοὶ νενικηκέναι δοκοῦμεν, ἀπηλλαγμένοι τοῦ πλανᾶσθαι καὶ διώκειν ἐν πολλῇ καὶ κατεφθαρμένῃ φυγομαχοῦντα χώρᾳ Δαρεῖον; οὐ μόνον δὲ πρὸ τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν κίνδυνον αὐτὸν ἐπεδείξατο μέγαν καὶ συνεστηκότα τῷ λογίζεσθαι καὶ θαρρεῖν ἑαυτόν. ἔσχε γὰρ ὁ ἀγὼν ἀποτροπὴν καὶ σάλον ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι κατὰ Παρμενίωνα, τῆς Βακτριανῆς ἵππου ῥύμῃ πολλῇ καὶ μετὰ βίας παρεμπεσούσης εἰς τοὺς Μακεδόνας, Μαζαίου δὲ περιπέμψαντος ἔξω τῆς φάλαγγος ἱππεῖς τοῖς σκευοφυλακοῦσι προσβαλόντας. διὸ καὶ θορυβούμενος ὑπ' ἀμφοτέρων ὁ Παρμενίων, ἀπέστειλεν πρὸς Ἀλέξανδρον ἀγγέλους φράζοντας οἴχεσθαι τὸν χάρακα

ansam non daret aliam denuo pugnæ aleam respiciendi, hujus cladis causam in noctem & tenebras conferenti, ut in montes, fauces, & mare, superioris. Quippe non armorum Darium penuria neque hominum, posìturum bellum, tanto imperio & ditione succinctum tam vasta, verum ubi extorta aperta acie victoria convictus animum & spem abjecisset.

Postquam hi digressi sunt, contulit se in tentorium cubitum, ubi dicitur reliquum noctis alto sopore fuisse præter solitum oppressus: adeo ut mirarentur duces, qui primo diluculo eum adierunt, militibusque suo nomine primum, ut pranderent, pronuntiavere. Deinde urgente articulo, ingressus Parmenio, & cubili assistens, bis terve nomine eum compellat. Ubi eum excitavit, rogat quid hoc rei sit, quod somno indulgeat perinde ac si vicerit, non autem maximum prœlium sit initurus. Tum arridens Alexander, Num tibi, inquit, non jam vicisse videamur, liberati a vagando, Dariumque in laxa & evastata tergiversantem regione consectando? At non ante pugnam modo, sed in ipso etiam discrimine magnum virum se & solido consilio animoque esse probavit. Siquidem sinistrum cornu, ubi agebat Parmenio, fluctuavit, ac pedem retulit, quum equitatus Bactrianus magna impressione & vi invectus in Macedonas fuisset, Mazæusque turmas aliquot equitum aciem circumvectos invadere jussisset impedimenta. Ita utraque re consternatus Parmenio, misit ad Alexandrum nuntios, qui significarent ei transactum

καὶ τὰς ἀποσκευὰς, εἰ μὴ κατὰ τάχος βοήθειαν ὀχυρὰν ἀπὸ τοῦ στόματος πέμψειεν τοῖς ὄπισθεν. ἔτυχε μὲν οὖν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐφόδου διδοὺς σημεῖον. ὡς δ' ἤκουσεν τὰ παρὰ τοῦ Παρμενίωνος, οὐκ ἔφη σωφρονεῖν αὐτὸν, οὐδὲ ἐντὸς εἶναι τῶν λογισμῶν, ἀλλ' ἐπιλελῆσθαι ταραττόμενον, ὅτι νικῶντες μὲν προσκτήσονται καὶ τὰ τῶν πολεμίων· ἡττώμενοι δὲ φροντιστέον οὐ χρημάτων οὐδὲ ἀνδραπόδων, ἀλλ' ὅπως ἀποθανοῦνται καλῶς καὶ λαμπρῶς ἀγωνιζόμενοι. ταῦτα ἐπιστείλας Παρμενίωνι, τὸ κράνος περιέθετο, τὸν δ' ἄλλον ὁπλισμὸν εὐθὺς ἀπὸ σκηνῆς εἶχεν, ἐπενδύμα τῶν Σικελικῶν ζωστόν· ἐπὶ δὲ τούτῳ, θώρακα διπλοῦν λινοῦν, ἐκ τῶν ληφθέντων ἐν Ἰσσῷ. τὸ δὲ κράνος, ἦν μὲν σιδηροῦν· ἔστιλβε δ' ὥσπερ ἄργυρος καθαρὸς, ἔργον Θεοφίλου. συνήρμοστο δὲ αὐτῷ περιτραχήλιον ὁμοίως σιδηροῦν, λιθοκόλλητον, μάχαιραν δὲ θαυμαστὴν βαφῇ καὶ κουφότητι, δωρησαμένου τοῦ Κιτιέων βασιλέως, ἣν εἶχεν ἠσκημένος τὰ πολλὰ χρῆσθαι μαχαίρᾳ παρὰ τὰς μάχας. ἐπιπόρπαμα δ' ἐφόρει, τῇ μὲν ἐργασίᾳ σοβαρώτερον ἢ κατὰ τὸν ἄλλον ὁπλισμόν. ἦν γὰρ ἔργον Ἑλικῶνος τοῦ παλαιοῦ, τιμὴ δὲ τῆς Ῥοδίων πόλεως, ὑφ' ἧς ἐδόθη δῶρον. ἐχρῆτο δὲ καὶ τούτῳ πρὸς τοὺς ἀγῶνας. ἄχρι μὲν οὖν συντάττων τι τῆς φάλαγγος, ἢ παρακελευόμενος ἢ διδάσκων ἢ ἐφορῶν παρεξήλαυνεν, ἄλλον ἵππον εἶχεν, τοῦ Βουκεφάλα φειδόμενος, ἤδη παρήλικος ὄντος· χωροῦντι δὲ πρὸς ἔργον ἐκεῖνος προσήγετο, καὶ μεταβὰς εὐθὺς ἦρχεν ἐφόδου.

Τότε

actum esse de castris & impedimentis, ni propere firmum subsidium ex prima acie novissimis submisisset. Sub idem autem tempus jam dederat suis signum pugnæ. Ut vero Parmenionis mandata audivit, negavit eum sanum esse, neque constare mente, sed præ consternatione oblitum acquirere victores etiam hostium opes, victis vero laborandum esse non de sarcinis, neque de mancipiis, verum ut pugnantes cadant quam honestissime & fortissime. His datis ad Parmenionem mandatis, galeam sumpsit. Reliquum munimentum corporis jam in tabernaculo induerat, amiculum Siculi operis cinctum, super eum thoracem lineum duplicem ex præda Issensi. Galea erat ferrea, quæ tamen instar candidi argenti refulgebat, Theophili opus. Jam collare habebat ex ferro item compactum quod gemmis erat distinctum: gladium mira tinctura & levitate, regis Citieorum donum, quo accinctus erat, assuetus fere gladio uti in prœlio. Balteum gestabat opere superbiore quam pro reliquæ ratione armaturæ. Opificium fuit veteris Heliconis, Rhodiorum donum, quo eum illa honoraverat civitas: hoc in conflictibus utebatur. Tantisper autem dum in acie instruenda vel dandis imperiis vel monendo vel inspiciendo obequitabat aciem, alio vehebatur equo: quod Bucephalæ, qui jam gravi ætate erat, parceret. Ubi prœlium iniret, admovebatur ille: in quem quum transiisset, illico signa jussit canere.

Ibi

Τότε δὲ τοῖς Θετταλοῖς πλεῖστα διαλεχθεὶς, καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὡς ἐπέῤῥωσαν αὐτὸν, βοῶντες ἄγειν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, τὸ ξυστὸν εἰς τὴν ἀριστερὰν μεταβαλὼν, τῇ δεξιᾷ παρεκάλει τοὺς Θεοὺς, ὡς Καλλισθένης φησὶν, ἐπευχόμενος, εἴπερ ὄντως Διόθεν γεγονὼς, ἀμῦναι καὶ συνεπιῤῥῶσαι τοὺς Ἕλληνας. ὁ δὲ μάντις Ἀρίστανδρος, χλανίδα λευκὴν ἔχων καὶ χρυσοῦν στέφανον, ἐπεδείκνυτο παριππεύων ἀετὸν ὑπὲρ κεφαλῆς Ἀλεξάνδρου συναιωρούμενον, καὶ κατευθύνοντα τῇ πτήσει ὄρθιον ἐπὶ τοὺς πολεμίους· ὥστε πολὺ μὲν θάρσος ἐγγίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν, ἐκ δὲ τοῦ θαῤῥεῖν καὶ παρακαλεῖν ἀλλήλους, δρόμῳ τοῖς ἱππεῦσιν ἱεμένοις ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐπικυμαίνειν τὴν φάλαγγα. πρὶν δὲ συμμίξαι τοὺς πρώτους, ἐξέκλιναν οἱ βάρβαροι, καὶ διωγμὸς ἦν πολὺς, εἰς τὰ μέσα συνελαύνοντος Ἀλεξάνδρου τὸ νικώμενον, ὅπου Δαρεῖος ἦν. πόῤῥωθεν γὰρ αὐτὸν κατεῖδεν διὰ τῶν προτεταγμένων ἐν βάθει τῆς βασιλικῆς ἴλης ἐκφανέντα, καλὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἐφ᾽ ἅρματος ὑψηλοῦ βεβῶτα, πολλοῖς ἱππεῦσιν καὶ λαμπροῖς καταπεφραγμένον, εὖ μάλα συνεσπειραμένοις περὶ τὸ ἅρμα, καὶ παρατεταγμένοις δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. ἀλλὰ δεινὸς ὀφθεὶς ἐγγύθεν Ἀλέξανδρος, καὶ τοὺς φεύγοντας ἐμβαλὼν εἰς τοὺς μένοντας, ἐξέπληξε καὶ διεσκέδασε τὸ πλεῖστον. οἱ δὲ ἄριστοι καὶ γενναιότατοι πρὸ τοῦ βασιλέως φονευόμενοι, καὶ κατ᾽ ἀλλήλων πίπτοντες, ἐμποδὼν τῆς διώξεως ἦσαν, ἐμπλεκόμενοι καὶ περισπαίροντες αὐτοῖς καὶ ἵπποις. Δαρεῖος δὲ, τῶν δεινῶν ἁπάντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων, καὶ τῶν προτεταγμένων δυνάμεων ἐρειπομένων εἰς αὐτὸν, ὡς

Ibi Theſſalos longa oratione adhortatus atque alios Græcos, ubi alacres oſtenderunt ſe conclamantes, duceret in barbaros, trajecta in ſiniſtram lancea, Deorum opem invocavit, ut autor eſt Calliſthenes, precatus, ſi vere ſatus Jove eſſet, ut Græcis adeſſent dextri & propitii. Vates Ariſtander candida læna amictus, coronamque auream geſtans, qui juxta Alexandrum vehebatur, oſtendit ſuper verticem ejus aquilam in aere ſe librare, curſumque volatu recta dirigere in hoſtes. Unde ingens ſpectantes inceſſit alacritas, ex alacritate autem & mutua adhortatione admiſſo in hoſtem equitatu inſtar fluctus ingruit phalanx. Cæterum priuſquam frontes concurrerunt, inclinavit barbarorum acies. Magna erat impulſio, quod redigeret cedentes Alexander in mediam aciem, ubi Darius agebat. Procul enim per anteſignanos conſpexit media in cohorte regia conſpicuum pulchrum virum & eminentem, qui curru vehebatur excelſo, frequentibus fortibuſque equitibus ſeptus arcte conglobatis circa currum, paratiſque hoſtem excipere. Sed Alexander, cujus terribilis ex propinquo apparebat aſpectus, dum fugientes conjicit in eos qui locum adhuc tenebant, perculit eos maxima ex parte diſturbavitque. Optimorum ac fortiſſimorum quorumque, quum pro rege contrucidarentur, cumulus exaggeratus cadentium, qui comprehendebant moribundi pedes virorum equorumque, inſectationem inhibuit. Darius vero, quum omnes terrores ante oculos eſſent, & copiæ quas ante ſe habebat, corruerent in eum, haud

ὡς οὐκ ἦν ἀποστρέψαι τὸ ἅρμα καὶ διεξελάσαι ῥᾴδιον, ἀλλ' οἵ τε τροχοὶ συνείχοντο πτώμασι πεφυρμένοις τοσούτοις, οἵ τε ἵπποι καταλαμβανόμενοι καὶ ἀποκρυπτόμενοι τῷ πλήθει τῶν νεκρῶν ἐξήλλοντο καὶ συνετάραττον τὸν ἡνίοχον, ἀπολείπει μὲν τὸ ἅρμα καὶ τὰ ὅπλα, θήλειαν δὲ, ὥς φασι, νεοτόκον ἵππον περιβὰς ἔφυγεν. οὐ μὴν τότε γ' ἂν ἐδόκει διαφεύγειν, εἰ μὴ πάλιν ἧκον ἕτεροι παρὰ τοῦ Παρμενίωνος ἱππεῖς, μετακαλοῦντες Ἀλέξανδρον, ὡς συνεστώσης ἔτι πολλῆς δυνάμεως ἐκεῖ, καὶ τῶν πολεμίων οὐκ ἐνδιδόντων. ὅλως γὰρ αἰτιῶνται Παρμενίωνα κατ' ἐκείνην τὴν μάχην νωθρὸν γενέσθαι καὶ δύσεργον· εἴτε τοῦ γήρως ἤδη τι παραλύοντος τῆς τόλμης, εἴτε τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν ὄγκον, ὡς Καλλισθένης φησὶ, τῆς Ἀλεξάνδρου δυνάμεως βαρυνόμενον καὶ προσφθονοῦντα. τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς ἀνιαθεὶς τῇ μεταπέμψει, τοῖς μὲν στρατιώταις οὐκ ἔφρασε τὸ ἀληθὲς, ἀλλ' ὡς ἀνέχων τοῦ φονεύειν, καὶ σκότους ὄντος, ἀνάκλησιν ἐσήμανεν. ἐλαύνων δὲ πρὸς τὸ κινδυνεῦον μέρος, ἤκουσε καθ' ὁδὸν ἡττῆσθαι παντάπασιν καὶ φεύγειν τοὺς πολεμίους.

Τοῦτο τῆς μάχης ἐκείνης λαβούσης τὸ πέρας, ἡ μὲν ἀρχὴ παντάπασιν ἡ Περσῶν ἐδόκει καταλελύσθαι· βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας Ἀλέξανδρος ἀνηγορευμένος, ἔθυε τοῖς θεοῖς μεγαλοπρεπῶς, καὶ τοῖς φίλοις ἐδωρεῖτο πλούτους καὶ οἴκους καὶ ἡγεμονίας. φιλοτιμούμενος δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἔγραψεν τὰς τυραννίδας πάσας καταλυθῆναι, καὶ πολιτεύειν αὐτονόμους· ἰδίᾳ δὲ Πλαταιεῦσι, τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν, ὅτι τὴν χώραν οἱ πατέρες αὐτῶν ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας παρέσχον. ἔπεμψε δὲ καὶ Κροτωνιάταις

haud facile currum flectere & pervadere valebat, sed quia rotæ retinebantur, tanto acervo intricatæ cadaverum, equi autem strage illa distenti & operti exiliebant consternabantque aurigam, curru armisque relictis equam (ut ferunt) recens enixam conscendens effudit se in fugam, non evasurus in præsentia tamen, uti videbatur, nisi alii iterum a Parmenione equites missi ad Alexandrum fuissent retrahendum, quod magna manus adhuc illa parte staret in acie, neque hostes pedem referrent. Insimulant sane Parmenionis omnino illo in conflictu ignaviam & segniciem, sive audaciam senium ejus jam resolvebat, sive potentiam Alexandri (ut tradit Callisthenes) ille gravabatur & æmulabatur gliscentem & insurgentem. Tunc igitur revocari se rex etsi ægre ferret, verumtamen non indicavit id militibus, sed quasi cædem inhibens ac præcipite in noctem die receptui cecinit. In itinere, dum pergit ad periclitantes suos, accepit omni ex parte fusos fugatosque hostes.

Hoc pugnæ illius eventu imperium Persarum pro semel subverso habitum, atque Asiæ rex renuntiatus Alexander, Diis magnifice sacra peregit, amicis opes, domos, provincias est largitus. Ad Græcos ambitiose se efferens scripsit, ut omnes tollerentur injusti dominatus, & immunes ipsi suis legibus viverent; privatim autem ad Platæenses, ut oppidum ipsorum instauraretur, quod agrum Græcis majores eorum ad decertandum in eo pro libertate cum barbaris præbuissent. Ad hæc Crotoniatis

τωνιάταις εἰς Ἰταλίαν μέρος τῶν λαφύρων, τὴν Φαΰλλου τοῦ ἀθλητοῦ τιμῶν προθυμίαν καὶ ἀρετήν, ὃς περὶ τὰ Μηδικὰ τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν ἀπεγνωκότων τοὺς Ἕλληνας, ἰδιόστολον ἔχων ναῦν ἔπλευσεν εἰς Σαλαμῖνα, τοῦ κινδύνου τι μεθέξων. οὕτω τις εὐμενὴς ἦν πρὸς ἅπασαν ἀρετήν, καὶ καλῶν ἔργων φύλαξ καὶ οἰκεῖος.

Ἐπιὼν δὲ τὴν Βαβυλωνίαν ἅπασαν εὐθὺς ἐπ' αὐτῷ γενομένην, ἐθαύμασε μάλιστα τό, τε χάσμα τοῦ πυρὸς ἐν Ἐκβατάνοις, ὥσπερ ἐκ πηγῆς συνεχῶς ἀναφερομένου, καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ νάφθα λιμνάζοντος διὰ τὸ πλῆθος, οὐ πόρρω τοῦ χάσματος. ὃς τἆλλα μὲν ἀσφάλτῳ προσέοικεν, οὕτω δὲ εὐπαθὴς πρὸς τὸ πῦρ ἐστιν, ὥστε πρὶν ἢ θιγεῖν τὴν φλόγα, δι' αὐτῆς τῆς περὶ τὸ φῶς ἐξαπτόμενος αὐγῆς, τὸν μεταξὺ πολλάκις ἀέρα συνεκκαίει. ἐπιδεικνύμενοι δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ φύσιν οἱ βάρβαροι, τὸν ἄγοντα πρὸς τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλέως στενωπὸν ἐλαφρῶς τῷ φαρμάκῳ κατεψέκασαν· εἶτα στάντες ἐπ' ἄκρῳ τοὺς λαμπτῆρας τοῖς βεβρεγμένοις προσέθηκαν· ἤδη γὰρ συνεσκόταζεν. τῶν δὲ πρώτων εὐθὺς ἁψαμένων, οὐκ ἔσχεν ἡ νομὴ χρόνον αἰσθητόν, ἀλλ' ἅμα νοήματι διῆξε πρὸς θάτερον πέρας, καὶ πῦρ ἐγεγόνει συνεχὴς ὁ στενωπός. ἦν δέ τις Ἀθηνοφάνης Ἀθηναῖος, τῶν περὶ ἄλειμμα καὶ λουτρὸν εἰωθότων τὸ σῶμα θεραπεύειν τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν διάνοιαν ἐμμελῶς ἀπάγειν ἐπὶ τὸ ῥᾴθυμον· οὗτος ἐν τῷ λουτρῶνι τότε παιδαρίου τῷ Ἀλεξάνδρῳ παρεστῶτος εὐτελοῦς σφόδρα καὶ γελοίου τὴν ὄψιν, ᾄδοντος δὲ χαριέντως, ὃς Στέφανος ἐκαλεῖτο, Βούλει, φησίν, ὦ βασιλεῦ, διάπειραν ἐν

toniatis in Italia prædam impertivit ad Phaylli athletæ honorandum studium virtutemque, qui bellis Medicis, quum Itali cæteri res Græcorum haberent pro deploratis, Salamina navi suis impensis instructa fuerat ad periculi societatem profectus. Usque adeo candidus erga omnem virtutem erat, factorumque ad memoriam custos & fautor honestorum.

Castra inde movit in Babyloniam, quæ protinus dedidit se ei tota. Miraculo ei fuit in Ecbatanis terræ hiatus ignem perpetuo sicut ex fonte subvehens, & scaturigo naphthæ ex abundantia non longe illo hiatu stagnantis; qui cætera bitumen repræsentat, cæterum cognationem habet cum igne adeo magnam, ut priusquam contingat flammam, interfusum aera frequenter solo splendore circa flammam elucente accendat. Quo vim ejus & indolem ostenderent barbari, viam ad regis tentorium tendentem irroravere minutis hujus medicamenti stillis, stantesque in extremo faculas irrigatis naptha particulis admovere. Jam enim tenebræ erant. Capite itaque accenso, mox flamma puncto temporis depasta reliqua est, atque momento ad alterum percurrit terminum, ac via continuo colluxit igne. Athenophanes erat Atheniensis ex iis qui inungendo & balneo curare regis corpus solebat, mentemque ejus scite abducere ad remissionem. Hic in balneo assistente tunc regi puero facie ridicula, sed qui caneret lepide, Stephanum dicebant, Vis, inquit, in

ἐν Στεφάνῳ τοῦ φαρμάκου λάβωμεν; ἂν γὰρ ἅψηται τούτου καὶ μὴ κατασβεσθῇ, παντάπασιν ἂν φαίην ἄμαχον καὶ δεινὴν αὐτοῦ τὴν δύναμιν εἶναι. προθύμως δέ πως καὶ τοῦ παιδαρίου διδόντος ἑαυτὸν πρὸς τὴν πεῖραν, ἅμα τῷ περιαλεῖψαι καὶ θίγειν, ἐξήνθησε φλόγα τοσαύτην τὸ σῶμα, καὶ πυρὶ κατεσχέθη πᾶν, ὥστε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς πᾶν ἀπορίας καὶ δέους ἐλθεῖν. εἰ δὲ μὴ κατὰ τύχην πολλὰ παρῆσαν ἀγγεῖα πρὸς τὸ λουτρὸν ὕδατος διὰ χειρῶν ἔχοντες, οὐκ ἂν ἔφθασεν ἡ βοήθεια τὴν ἐπινομήν. ἀλλὰ καὶ τότε μόγις κατέσβεσαν τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς δι' ὅλου πῦρ γενόμενον, καὶ μετὰ ταῦτα χαλεπῶς ἔσχεν. εἰκότως οὖν ἔνιοι τὸν μῦθον ἀνασώζοντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο φασὶν εἶναι τὸ τῆς Μηδείας φάρμακον, ᾧ τὸν τραγῳδούμενον στέφανον καὶ τὸν πέπλον ἔχρισεν· οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων, οὐδὲ ἀπ' αὐτομάτου λάμψαι τὸ πῦρ, ἀλλὰ φλογὸς ἐκεῖθεν παρατεθείσης, ὀξεῖαν ὁλκὴν καὶ συναφὴν ἄδηλον αἰσθήσει γενέσθαι. τὰς γὰρ ἀκτῖνας καὶ τὰ ῥεύματα τοῦ πυρὸς ἄπωθεν ἐπερχόμενα, τοῖς μὲν ἄλλοις σώμασιν φῶς καὶ θερμότητα προσβάλλειν μόνον, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ξηρότητα πνευματικὴν καὶ νοτίδα λιπαρὰν καὶ διαρκῆ κεκτημένοις ἀθροιζόμενα καὶ πυριμανοῦντα μεταβάλλειν ὀξέως τὴν ὕλην. παρεῖχεν δὲ ἀπορίαν ἡ γένεσις, εἴτε μᾶλλον ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς ὑπορρεῖ τὸ ὑγρὸν ἐκ τῆς γῆς φύσιν λιπαρὰν καὶ πυριγόνον ἐχούσης. καὶ γάρ ἐστιν ἡ Βαβυλωνία σφόδρα πυρώδης, ὥστε τὰς μὲν κριθὰς χαμόθεν ἐκπηδᾶν καὶ ἀποπάλλεσθαι πολλάκις, οἷον ὑπὸ φλεγμονῆς τῶν τόπων σφυγμοὺς

in Stephano, rex, periculum faciamus naphthæ? Nam hunc si attigerit, nec fuerit exstinctus, dicam vires ejus plane inexsuperabiles & eximias esse. Quum prompte puer offerret se ad experimentum, simul atque inunctus fuit, & attigit eum medicamentum, flammam corpus ejus tam ingentem effudit, & igne occupatum est totum, ut ad extremam perplexitatem trepidationemque reciderit Alexander. Quod ni adfuissent qui multa vasa aquæ in balnei usum ad manum habebant, nulla ope prohiberi potuisset quin corpus pueri esset ambustum. Sed & tunc corpus ejus undequaque inflammatum fuit, & ignem extinxerunt ægre, ac post male habuit. Itaque haud absurde fabulam quidam ad veritatem reducentes, hoc illud esse dictitant Medeæ medicamentum, quo decantatam illam coronam flammeumque inunxit. Quippe haud ex semetipsis neque sponte concepisse illa ignem, sed quum adjecta illinc fuisset flamma, citam ejus & continentem contagionem, quæ sensum effugeret, fuisse. Nam radios & profluvia ignis eminus ingruentia lumen aliis corporibus & fervorem tantummodo adjungere, in aliis ariditate halituosa, pinguique & saturo præditis liquore collecta atque vi gliscentia flammea statim ipsam mutare materiam. Movit generatio ejus dubitationes varias, an potius flammæ fomes liquor hic ex solo emanet vi oleosa inflammanteque prædito. Est enim perquam Babylonia ignea, ut hordeum ex humo subsultet & regeratur frequenter, quod ea regio quasi nimia inflammatione

μοὺς ἐχόντων· τοὺς δ' ἀνθρώπους ἐν τοῖς καύμασιν ἐπ' ἀσκῶν πεπληρωμένων ὕδατος καθεύδειν. Ἅρπαλος δὲ τῆς χώρας ἀπολειφθεὶς ἐπιμελητὴς, καὶ φιλοκαλῶν Ἑλληνικαῖς φυτείαις διακοσμῆσαι τὰ βασίλεια καὶ τοὺς περιπάτους, τῶν μὲν ἄλλων ἐκράτησεν, τὸν δὲ κιττὸν οὐκ ἔστεξεν ἡ γῆ μόνον, ἀλλ' ἀεὶ διέφθειρεν, οὐ φέροντα τὴν κρᾶσιν· ἡ μὲν γὰρ πυρώδης, ὁ δὲ φιλόψυχρος. τῶν μὲν οὖν τοιούτων παρεκβάσεων, ἂν μέτρον ἔχωσιν, ἧττον ἴσως οἱ δύσκολοι κατηγορήσουσιν.

Ἀλέξανδρος δὲ Σούσων κυριεύσας, παρέλαβεν ἐν τοῖς βασιλείοις τετρακισμύρια τάλαντα νομίσματος, τὴν δ' ἄλλην κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν ἀδιήγητον. ὅπου φησὶν καὶ πορφύρας Ἑρμιονικῆς εὑρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. αἴτιον δὲ τούτου φασὶν εἶναι, τὸ τὴν βαφὴν διὰ μέλιτος γίνεσθαι τῶν ἁλουργῶν, δι' ἐλαίου δὲ λευκοῦ, τῶν λευκῶν· καὶ γὰρ τούτων τὸν ἴσον χρόνον ἐχόντων τὴν λαμπρότητα καθαρὰν καὶ στίλβουσαν ὁρᾶσθαι. Δίνων δέ φησιν καὶ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἴστρου μετὰ τῶν ἄλλων μεταπεμπομένους εἰς τὴν γάζαν ἀποτίθεσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἷον ἐκβεβαιουμένους τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ κυριεύειν ἁπάντων.

Τῆς δὲ Περσίδος οὔσης διὰ τραχύτητα δυσεμβόλου, καὶ φυλαττομένης ὑπὸ γενναιοτάτων Περσῶν (Δαρεῖος μὲν γὰρ ἐπεφεύγει) γίγνεται τινὸς περιόδου κύκλον ἐχούσης οὐ πολὺν ἡγεμὼν αὐτῷ δίγλωσσος ἄνθρωπος, ἐκ πατρὸς Λυκίου, μητρὸς δὲ Περσίδος γεγονώς· ὅν φασιν ἔτι παιδὸς ὄντος Ἀλεξάν-
δρου

matione palpitet, habeantque homines per servores in utribus aqua impletis cubilia. Harpalo, qui regionis hujus relictus præfectus fuit, studenti Græcis plantationibus regiam & ambulationes excolere, cætera responderunt, unam respuit tellus hederam, quam semper corrupit impatientem ejus temperiei, quod hæc frigidis gaudeat, illa ferveat. Cæterum hujuscemodi digressus, si modum servent, minus fortassis reprehendent morosi.

Alexander Susis potitus, quadraginta millia talentorum argenti signati invenit, prætere instrumentum regium aliud, & res pretiosas innumerabiles: ubi etiam purpuræ Hermionicæ quinque millia talentorum narrat inventa, annos servatæ decem minus ducentos, quæ florem recentem adhuc ac novitium retineret. Cujus ferunt causam esse, quod puniceorum infectura melle perfecta fuerit, & candido oleo candidorum: quippe horum in pari ætate splendorem integrum & fulgentem conspici. Ad hæc ex Nilo & Istro haustum inter cætera Dinon memorat solenne fuisse, ut afferri imperarent atque in thesaurum reconderent reges, tanquam in pignus amplitudinis imperii & rerum se dominos esse.

Quum autem Persis ob asperitatem esset aditu difficilis, præsidiumque haberet delectissimorum Persarum (namque confugerat eo Darius) quidam utriusque linguæ peritus, qui patre Lycio, Perside matre ortus erat, quem puero etiamnum Alexandro præcinuisse

δρου τὴν Πυθίαν προειπεῖν, ὡς Λύκιος ἔσται καθηγεμὼν Ἀλεξάνδρῳ τῆς ἐπὶ Πέρσας πορείας. Φόνον μὲν οὖν ἐνταῦθα πολὺν τῶν ἁλισκομένων γενέσθαι συνέπεσεν. γράφει γὰρ αὐτὸς, ὡς νομίζων αὐτῷ τοῦτο λυσιτελεῖν ἐκέλευσεν ἀποσφάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· νομίσματος δ᾽ εὑρεῖν πλῆθος ὅσον ἐν Σούσοις, τὴν δ᾽ ἄλλην κατασκευὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἐκκομισθῆναι φασὶν μυρίοις ὀρικοῖς ζεύγεσιν καὶ πεντακισχιλίαις καμήλοις. Ξέρξου δ᾽ ἀνδριάντα μέγαν θεασάμενος ὑπὸ πλήθους τῶν ὠθουμένων εἰς τὰ βασίλεια πλημμελῶς ἀνατετραμμένον, ἐπέστη, καὶ καθάπερ ἔμψυχον προσαγορεύσας, Πότερόν σε, εἶπεν, διὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν κείμενον παρέλθωμεν, ἢ διὰ τὴν ἄλλην μεγαλοφροσύνην καὶ ἀρετὴν ἐγείρωμεν; τέλος δ᾽, πολὺν χρόνον πρὸς ἑαυτῷ γενόμενος καὶ σιωπήσας, παρῆλθεν. βουλόμενος δὲ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβεῖν (καὶ γὰρ ἦν χειμῶνος ὥρα) τέσσαρας μῆνας αὐτόθι διήγαγεν. λέγεται δ᾽, καθίσαντος αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ, τὸν Κορίνθιον Δημάρατον, εὔνουν ὄντα ἄνδρα καὶ πατρῷον φίλον Ἀλεξάνδρου, πρεσβυτικῶς ἐπιδακρῦσαι, καὶ εἰπεῖν, ὡς μεγάλης ἡδονῆς στερεῖντο τῶν Ἑλλήνων οἱ τεθνηκότες, πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον.

Ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον, ἔτυχεν μὲν εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἑταίροις ἑαυτὸν δεδωκὼς, ὥστε καὶ γύναια συμπίνειν ἐπὶ κῶμον ἥκοντα πρὸς τοὺς ἐραστάς. ἐν δὲ τούτοις εὐδοκιμοῦσα μάλιστα Θαΐς, ἡ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον ἑταίρα, γένος Ἀττική, τὰ μὲν ἐμ-

με-

nuisse perhibent Pythiam, nempe Lycium ducem Alexandro itineris in Persas fore, modico circuitu duxit eum in Persidem. Strages illic ingens captivorum edita: siquidem scribit ipse ratum se id e re sua esse, imperasse ut hostes contrucidarentur. Argenti reperit ibi parem ac Susis summam. Reliquum instrumentum regium & opes decem millibus jugorum mularium & quinque millibus camelorum egesta. Statuam ingentem Xerxis a turba contemplatus in regiam irrumpentium imprudenter eversam, substitit, ac sicut spirantem compellans, Utrum te, inquit, ob illatum Græcis bellum præteribimus prostratum, an ob cæteram animi tui celsitudinem & virtutem attollemus? Postremo, ut diu cogitabundus & tacitus restitit, prætergressus est. Quatuor menses ibi, quo exercitum reficeret, quod esset hyemis tempestas, transegit. Fama est, quum primum sub aurea testudine Alexander in solio regio consideret, Corinthium Demaratum Alexandri familiarem & amicum paternum, senili more illacrymasse, ac dixisse, fraudatos magna voluptate Græcos, qui ante quam in Darii solio Alexandrum spectassent sedentem, vita essent functi.

Hinc in Darium moturus, compotationem & lusum cum amicis iniit, interfueruntque meretrices, quæ comessatum venerant ad amatores suos. Inter has nobilis imprimis Thais, Ptolemæi, qui post regnavit, amica, ex Attica oriunda, partim scite

ce-

μελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ δὲ παίζουσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον εἰπεῖν προήχθη, τῷ μὲν τῆς πατρίδος ἤθει πρέποντα, μείζονα δὲ ἢ καθ' αὐτήν. ἔφη γὰρ, ὧν πεπόνηκε πεπλανημένη τὴν Ἀσίαν, ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἐντρυφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασιλείοις· ἔτι δ' ἂν ἥδιον ὑποπρῆσαι κωμάσασα τὸν Ξέρξου τοῦ κατακαύσαντος τὰς Ἀθήνας οἶκον, αὐτὴ τὸ πῦρ ἅψασα, τοῦ βασιλέως ὁρῶντος· ὡς ἂν λόγος ἔχῃ πρὸς ἀνθρώπους, ὅτι τῶν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων στρατηγῶν τὰ μετὰ Ἀλεξάνδρου γύναια μείζονα δίκην ἐπέθηκε Πέρσαις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. ἅμα δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ κρότου καὶ θορύβου γενομένου, καὶ παρακελεύσεως τῶν ἑταίρων καὶ φιλοτιμίας, ἐπισπασθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ ἀναπηδήσας, ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προῆγεν· οἱ δὲ ἑπόμενοι κώμῳ καὶ βοῇ περιΐσταντο τὰ βασίλεια· καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ πυνθανόμενοι συνέτρεχον μετὰ λαμπάδων χαίροντες. ἤλπιζον γὰρ ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντος ἐστὶ τὸν νοῦν, καὶ μὴ μέλλοντος ἐν βαρβάροις οἰκεῖν, τὸ πιμπράναι τὰ βασίλεια καὶ διαφθείρειν. οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασὶν, οἱ δὲ ἀπὸ γνώμης· ὅτι δ' οὖν μετενόησε ταχὺ καὶ κατασβέσαι προσέταξεν, ὁμολογεῖται.

Φύσει δὲ ὢν μεγαλοδωρότατος, ἔτι μᾶλλον ἐπέδωκεν εἰς τοῦτο τῶν πραγμάτων αὐξανομένων. καὶ προσῆν ἡ φιλοφροσύνη, μεθ' ἧς μόνης ὡς ἀληθῶς οἱ διδόντες χαρίζονται. μνησθήσομαι δὲ ὀλίγων ἀρίστων. ὁ τῶν Παιόνων ἡγούμενος, ἀποκτείνας πολέμιον ἄνδρα καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπιδειξάμενος αὐ-

celebrans Alexandrum, partim jocis alludens, in sermonem est temulenta provecta, patriæ quidem ejus congruentem moribus, sed supra ejus conditionem. Quippe laborum ait sibi in peragranda Asia exantlatorum illo die fructum recipere se, superbæ Persarum regiæ insultantem: verum multo libentius per ludum & lasciviam domicilium Xerxis, qui inflammavit Athenas, succensuram, facesque manibus suis inspectante subdituram rege: quo inter mortales vulgaretur, sequentes Alexandri castra mulierculas majores pœnas a Persis ob violatam Græciam, quam Græcos illos navalium & terrestrium copiarum duces expetiisse. Quum dicentem esset assensus & admurmuratio consequuta, adhortatioque & contentio amicorum, impulsus rex in eam sententiam exiliit, coronatusque & facem manu tenens progressus est. Alii sequentes ludibundi conclamantesque regiam cinxere: reliquorumque Macedonum, ubi id intellexerunt, concursus illuc cum lampadibus exultantium factus est. Sperabant enim domum respicientis esse signum, nec commoraturi inter barbaros, quod regiam eorum incenderet everteretque. Atque hæc ita aliqui autores sunt gesta fuisse, alii consulto. Atqui cito illum pœnituisse facti, atque ut restinguerent flammam imperasse, in confesso est.

Munificentia vero, quæ insita ei erat, multo magis excitata est rerum incremento. Adjuncta erat comitas, cujus unius accessione sane sunt munera grata. Hujus pauca exempla recensebo. Pæonibus præfectus Aristo, quum hostem obtruncasset, ostendissetque ei ca-

αὐτῷ, Τοῦτο, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, παρ' ἡμῖν ἐκπώματος χρυσοῦ τιμᾶται τὸ δῶρον. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος γελάσας, κενοῦ γε, εἶπεν, ἐγὼ δέ σοι μεστὸν ἀκράτου προπίομαι. τῶν δὲ πολλῶν τις Μακεδόνων ἤλαυνεν ἡμίονον, βασιλικὸν χρυσίον κομίζοντα· κάμνοντος δὲ τοῦ κτήνους, αὐτὸς ἀράμενος ἐκόμιζε τὸ φορτίον. ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς θλιβόμενον αὐτὸν σφόδρα, καὶ πυθόμενος τὸ πρᾶγμα, μέλλοντος καταθέσθαι, Μὴ κάμῃς, εἶπεν, ἀλλὰ πρόσθες ἔτι τὴν λοιπὴν ὁδὸν, ἐπὶ τὴν σκηνὴν σεαυτῷ τοῦτο κομίσας. ὅλως δὲ ἤχθετο τοῖς μὴ λαμβάνουσι μᾶλλον ἢ τοῖς αἰτοῦσιν. καὶ Φωκίωνι μὲν ἔγραψεν ἐπιστολὴν, ὡς οὐ χρησόμενος αὐτῷ φίλῳ τὸ λοιπὸν, εἰ διωθοῖτο τὰς χάριτας. Σεραπίωνι δὲ τῶν ἀπὸ σφαίρας τινὶ νεανίσκων οὐδὲν ἐδίδου, διὰ τὸ μηδὲν αἰτεῖν. ὡς οὖν εἰς τὸ σφαιρίζειν παραγενόμενος Σεραπίων, ἄλλοις ἔβαλε τὴν σφαῖραν· εἰπόντος δὲ τοῦ βασιλέως, ἐμοὶ δὲ οὐ δίδως; οὐ γὰρ αἰτεῖς, εἶπεν. τούτῳ μὲν δὴ γελάσας, πολλὰ δέδωκεν. Πρωτέᾳ δέ τινι τῶν περὶ σκώμματα καὶ πότον οὐκ ἀμούσων, ἔδοξεν δι' ὀργῆς γεγονέναι. τῶν δὲ φίλων δεομένων, κἀκείνου δακρύοντος, ἔφη διαλλάττεσθαι· κἀκεῖνος, οὐκοῦν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, δός τι μοι πιστὸν πρῶτον. ἐκέλευσεν οὖν αὐτῷ πέντε τάλαντα δοθῆναι. περὶ δὲ τῶν τοῖς φίλοις καὶ τοῖς σωματοφύλαξι νεμομένων πλούτων, ἡλίκον εἶχεν ὄγκον, ἐμφαίνει δι' ἐπιστολῆς Ὀλυμπιὰς, ἣν ἔγραψεν πρὸς αὐτόν. ἄλλως, φησὶν, εὖ ποίει τοὺς φίλους καὶ ἐνδόξως ἄγε· νῦν δ' ἰσοβασιλέας πάντας ποιεῖς, καὶ πολυφιλίας παρασκευάζεις αὐτοῖς, σεαυτὸν δὲ ἐρημοῖς. πολλάκις δὲ τοιαῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης, ἐφύλαττεν ἀπόρ-

caput, Hoc donum, rex, inquit, apud nos poculo aureo pensatur. Arridens Alexander, Nempe vacuo, inquit; Ego vero plenum mero tibi propino. Gregarius quidam Macedo mulum onustum auro regio agebat. Defesso jumento sarcinam ipse in humeros sublatam portabat. Vidit rex onere oppressum, ac re intellecta, quum ille id depositurus esset, Ne defatigeris, inquit, sed absolve reliquum itineris, atque in tentorium tuum hoc defer. Omnino succensebat magis, si non acciperes, quam si posceres. Phocioni enim per literas mandavit, si non admitteret dona sua, renuntiare ei se amicitiam. Serapioni uni ex grege eorum qui secum lusitabant pila, quia nihil petebat, nihil largiebatur. Quum autem ad ludum accessisset Serapion, adjecit pilam aliis: cui ubi dixit rex, Quin mihi das? Non petis, inquit. Risit rex, atque ampla largitione est eum prosequutus. Proteæ cuidam in dicteriis inter pocula non infestivo videbatur infensus. Quum deprecarentur amici pro eo, atque ille lacrymas profunderet, redire dixit se cum eo in gratiam. Tum ille, Igitur rex, inquit, pignus primum mihi aliquod ejus rei dato. Atque huic quinque talenta jussit numerari. In ditandis amicis & stipatoribus suis quam fuerit prolixus declarat Olympias epistola quam ad eum scripsit: Bene merere alias, inquit, de amicis, & splendore utere. Enimvero nunc omnes regi efficis pares, multosque amicos eis paras, temetipsum vero reddis solitarium. Ea quum identidem ad illum scriberet Olympias, servabat

ἀπόρρητα τὰ γράμματα. πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος, ὥσπερ εἰώθει, λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώσκοντος, οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος τὸν αὑτοῦ, προσέθηκεν τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγῖδα. Μαζαίου δὲ τοῦ μεγίστου παρὰ Δαρείῳ γενομένου παιδὶ σατραπείαν ἔχοντι, δευτέραν προσετίθει μείζονα. παραιτούμενος δὲ ἐκεῖνος εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, τότε μὲν ἦν εἷς Δαρεῖος, νῦν δὲ σὺ πολλοὺς πεποίηκας Ἀλεξάνδρους. Παρμενίωνι μὲν οὖν τὸν Βαγώου ἔδωκεν οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σούσων, χιλίων ταλάντων εὑρεθῆναι ἱματισμόν. πρὸς δ' Ἀντίπατρον ἔγραψεν κελεύων ἔχειν φύλακας τοῦ σώματος, ὡς ἐπιβουλευόμενον. τῇ δὲ μητρὶ πολλὰ μὲν ἐδωρεῖτο καὶ κατέπεμπεν, οὐκ εἴα δὲ πολυπραγμονεῖν, οὐδὲ παραστρατηγεῖν· ἐγκαλούσης δὲ, πράως ἔφερεν τὴν χαλεπότητα. πλὴν ἅπαξ ποτὲ μακρὰν Ἀντιπάτρου κατ' αὐτῆς γράψαντος ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, ἀγνοεῖν εἶπεν Ἀντίπατρον, ὅτι μυρίας ἐπιστολὰς ἓν δάκρυον ἀπαλείφει μητρός.

Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἑώρα παντάπασιν ἐκτετρυφηκότας, καὶ φορτικοὺς ταῖς διαίταις καὶ πολυτελείαις ὄντας, ὥστε Ἅγνωνα μὲν τὸν Τήιον ἀργυροῦς ἐν ταῖς κρηπῖσιν ἥλους φορεῖν, Λεοννάτῳ δὲ πολλαῖς καμήλοις ἀπ' Αἰγύπτου κόνιν εἰς τὰ γυμνάσια παρακομίζεσθαι, Φιλώτᾳ δὲ πρὸς θήρας σταδίων ἑκατὸν αὐλαίας γεγονέναι, μύρῳ δὲ χρωμένους ἰέναι πρὸς ἄλειμμα καὶ λουτρὸν ὅσους οὐδὲ ἐλαίῳ, τρίπτας δὲ καὶ κατευναστὰς περιαγομένους, ἐπετίμησεν πράως καὶ φιλοσόφως, θαυμάζειν φάμενος, εἰ τοσούτους ἠγωνισμένοι καὶ τηλικούτους ἀγῶνας, οὐ μνημονεύουσιν ὅτι τῶν κατα-

τα-

bat in abdito epiſtolas: niſi ſemel Hephæſtioni (ut aſſueverat) ſolutam epiſtolam ſecum legenti non vetuit, verum detracto digito anulo ſigillum ori illius admovit. Mazæi, cujus apud Darium ſumma fuerat gratia, filio ſatrapiæ præfecto, alteram adjecit ampliorem. At ille recuſans ait, Tunc, O rex, unus erat Darius, nunc tu multos effeciſti Alexandros. Parmenioni donavit Bagoæ domum, in qua ad cultum pertinentium veſtiarium mille talentorum invenit. Antipatro per literas mandavit ut cuſtodes corporis adverſus inſidias adhiberet. Matri dona multa miſit: cæterum interdixit ei rebus ſe ingerere, vel ducis munera vendicare. Expoſtulantis ſecum leniter tulit acerbitatem. Semel autem quum prolixas literas Antipatri illam criminantis perlegiſſet, latere dixit Antipatrum, ſexcentas epiſtolas una deleri matris lacrymula.

Quum autem amicos ſuos in totum cerneret luxu perditos, victuque & ſumptibus licentiores, atque Agnonem Teium clavis argenteis ſuffigere crepidas, Leonato multis camelis pulverem ex Ægypto uſque ad exercitationes ſupportari, Philotam ad venationem centum ſtadiorum aulæas habere, unguento plures quam oleo delibutos ad lavationes & unctiones ire, trahere eos ſecum frictores & cubicularios, caſtigavit eos placide & philoſophice, mirari ſe dicens ipſis, qui tot & tanta certamina decertaviſſent, memoria excidiſſe,

ταπονηθέντων οἱ καταπονήσαντες ἥδιον καθεύδουσιν· οὐδ᾽ ὁρῶσι, τοῖς Περσῶν βίοις τοὺς ἑαυτῶν παραβάλλοντες, ὅτι δουλικώτατον μέν ἐστι τὸ τρυφᾶν, βασιλικώτατον δὲ τὸ πονεῖν. καίτοι πῶς ἄν τις, ἔφη, δι᾽ ἑαυτοῦ θεραπεύσειεν ἵππον, ἢ λόγχην ἀσκήσειεν, ἢ κράνος, ἀπειθικὼς τοῦ φιλτάτου σώματος ἅπτεσθαι τὰς χεῖρας; οὐκ ἴστε, εἶπεν, ὅτι τοῦ κρατεῖν πέρας ἡμῖν ἐστι τὸ μὴ ταὐτὰ ποιεῖν τοῖς κεκρατημένοις; ἐπέτεινεν οὖν ἔτι μᾶλλον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν ταῖς στρατείαις καὶ ταῖς κυνηγεσίαις, κακοπαθῶν καὶ παραβαλλόμενος· ὥστε καὶ Λάκωνα πρεσβευτὴν παραγενόμενον αὐτῷ λέοντα καταβάλλοντι μέγαν εἰπεῖν, καλῶς γε Ἀλέξανδρε πρὸς τὸν λέοντα ἠγώνισαι περὶ τῆς βασιλείας. τοῦτο τὸ κυνήγιον Κρατερὸς εἰς Δελφοὺς ἀνέθηκεν, εἰκόνας χαλκᾶς ποιησάμενος τοῦ λέοντος καὶ τῶν κυνῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τῷ λέοντι συνεστῶτος, καὶ αὐτοῦ προσβοηθοῦντος· ὧν τὰ μὲν Λύσιππος ἔπλασεν, τὰ δὲ Λεωχάρης.

Ἀλέξανδρος μὲν οὖν ἑαυτὸν ἀσκῶν ἅμα καὶ τοὺς ἄλλους παροξύνων πρὸς ἀρετὴν ἐκινδύνευεν· οἱ δὲ φίλοι διὰ πλοῦτον καὶ ὄγκον ἤδη τρυφᾶν βουλόμενοι καὶ σχολάζειν, ἐβαρύνοντο τὰς πλάνας καὶ τὰς στρατείας, καὶ κατὰ μικρὸν οὕτω προῆλθον εἰς τὸ βλασφημεῖν καὶ κακῶς λέγειν αὐτόν. ὁ δὲ καὶ πάνυ πρᾴως ἐν ἀρχῇ πρὸς ταῦτα διέκειτο, φάσκων βασιλικὸν εἶναι τὸ κακῶς ἀκούειν εὖ ποιοῦντα. καίτοι τὰ μὲν μικρότατα τῶν γινομένων τοῖς συνήθεσι παρ᾽ αὐτοῦ, σημεῖα μεγάλης ὑπῆρχεν εὐνοίας καὶ τιμῆς· ὧν ὀλίγα παραθήσομαι. Πευκέστᾳ μὲν ἔγραψεν, μεμφόμενος ὅτι δηχθεὶς ὑπ᾽ ἄρκτου, τοῖς μὲν

Eos jucundius alios qui fatigant quam fatiscentes quiescere: neque animadvertere Persarum moribus æquiparantes suos, nihil esse servile magis quam indulgere deliciis, nec magis regium quam labores suscipere. Et quidem qui cures, inquit, tua opera equum, vel hastam galeamve polias, si inducere animum non potes ut corpori, quo nihil charius, admoveas manus? An ignoratis finem nobis vincendi esse, ne eadem ac victi faciamus? Igitur laborem ipse intendit, in expeditionibus & venationibus subigens corpus suum & periculis exponens: ut Spartanus quidam legatus, qui assistebat, quum conficeret grandem leonem, diceret, Macte Alexander ista cum leone de regno pugna. Hanc venationem Craterus Delphis dedicavit, ac simulacra ex ære leonis, canum, regis cum leone congressi, & suum ei succurrentis, facienda locavit: quorum Lysippus partem, partem fecit Leochares.

Ita Alexander quidem dum semetipsum pariter exercet, & incendit alios ad virtutem, in præcipites casus dabat se. Amici vero ejus ob opes & fastum voluptatibus indulgere & otio affectantes, tædebat errorum & expeditionum. Unde paulatim ad obtrectandum ei & allatrandum sunt progressi. Quod ille primum tulit leniter, regium esse ferens, quum benefeceris, male audire. Et quidem benefacta minima ejus in amicos ingentis fuerunt benevolentiæ & honoris, quem illis habebat, significationes: quorum pauca attexam. Molestum sibi esse mandavit per literas Peucestæ, morsum ab urso ipsum,

μὲν ἄλλοις ἔγραψεν, αὐτῷ δὲ οὐκ ἐδήλωσεν, Ἀλλὰ νῦν γε, φησὶν, γράψον τὸ πῶς ἔχεις, καὶ μή τινες σε τῶν συγκυνηγετούντων ἐγκατέλιπον, ἵνα δίκην δῶσιν. τοῖς δὲ περὶ Ἡφαιστίωνα διὰ πράξεις τινὰς ἀποῦσιν ἔγραψεν, ὅτι παιζόντων αὐτῶν πρὸς ἰχνεύμονα, τῷ Περδίκκου δορατίῳ περιπεσὼν Κρατερὸς τοὺς μηροὺς ἐτρώθη. Πευκέστα δὲ σωθέντος ἔκ τινος ἀσθενείας, ἔγραψεν πρὸς Ἀλέξιππον τὸν ἰατρὸν εὐχαριστῶν. Κρατεροῦ δὲ νοσοῦντος, ὄψιν ἰδὼν καθ' ὕπνον, αὐτός τε τινὰς θυσίας ἔθυεν ὑπὲρ αὐτοῦ, κἀκεῖνον θῦσαι ἐκέλευσεν. ἔγραψε δὲ καὶ Παυσανίᾳ τῷ ἰατρῷ βουλομένῳ τὸν Κρατερὸν ἐλλεβορίσαι, τὰ μὲν ἀγωνιῶν, τὰ δὲ παραινῶν ὅπως χρήσεται τῇ φαρμακείᾳ. τοὺς δὲ πρώτους τὴν Ἁρπάλου φυγὴν καὶ ἀπόδρασιν ἀπαγγείλαντας ἔδησεν, Ἐφιάλτην καὶ Κίσσον, ὡς καταψευδομένους τοῦ ἀνδρός. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτοῦ καὶ γέροντας εἰς οἶκον ἀποστέλλοντος, Εὐρύλοχος Αἰγαῖος ἀνέγραψεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς νοσοῦντας, εἶτα φωραθεὶς ἔχων οὐδὲν κακὸν, ὡμολόγησεν Τελεσίππας ἐρᾷν, καὶ συνεπακολουθεῖν ἐπὶ θάλασσαν ἀπιούσης ἐκείνης, ἠρώτησεν τίνων ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ γύναιον. ἀκούσας δὲ ὅτι τῶν ἐλευθέρων ἑταιρῶν, Ἡμᾶς μὲν, εἶπεν, ὦ Εὐρύλοχε, συνερῶντας ἔχεις· ὅρα δὲ ὅπως πείθωμεν ἢ δώροις ἢ λόγοις τὴν Τελεσίππαν, ἐπειδήπερ ἐξ ἐλευθέρας ἐστίν.

Θαυμάσαι δὲ αὐτόν ἐστιν, ὅτι καὶ μέχρι τοιούτων ἐπιστολῶν τοῖς φίλοις ἐσχόλασεν, οἷα γράφει, παῖδα Σελεύκου εἰς Κιλικίαν ἀποδεδρακότα κε-

λεύων

ipsum, quod aliis scripsisset, sibi non significasset; At nunc certe, inquit, scribe, ut vales, & num qui te sociorum in venatione deseruerunt, ut pœnas dent. Hephæstioni ob certa negotia absenti, pugnantibus per ludum ipsis cum ichneumone, Craterum scripsit in lanceam Perdiccæ induisse se, vulneratumque in utroque femore fuisse. Quum Peucestas ex morbo quodam revaluisset, ad medicum Alexippum scripsit agere se ei gratias. Cratero ægrotante, quum visio esset ei per quietem oblata, & ipse pro salute ejus sacrificavit, & illum jussit idem facere. Pausaniæ medico scripsit, ubi elleboro eum purgare Craterum accepit velle, partim æstuans, partim admonens quemadmodum medicamentum propinaret. Illos qui Harpali fugam primi nuntiaverunt in vincula conjecit, Ephialtem & Cissum, tanquam mendacia de eo nuntiantes. Quum infirmos & ætate graves domum remitteret, Eurylochus autem Ægæus retulisset se inter ægrotos, inde compertus nullo morbo teneri, Telesippæ amore confessus esset se deperire, ac comitari ad mare velle abeuntem, quæsivit cujus conditionis mulier esset. Audito meretricem liberam esse, Habes nos Euryloche, inquit, tibi in amore faventes: at tu da operam, quandoquidem libera est Telesippa, ut vel donis vel verbis eam inducamus.

Mirum vero est vacasse eum etiam hactenus amicis, literas ut hujuscemodi mitteret, cujuscemodi scripsit: Seleuci puerum qui in Ciliciam profugerat, imperans

rans

λούων ἀναζητῆσαι, καὶ Πευκέσταν ἐπαινῶν, ὅτι Νίκωνα Κρατεροῦ δοῦλον συνέλαβεν· καὶ Μεγαβύζῳ περὶ τοῦ θεράποντος τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ καθεζομένου, κελεύων αὐτόν, ἂν δύνηται, συλλαβεῖν ἔξω τοῦ ἱεροῦ προκαλεσάμενος, ἐν δὲ τῷ ἱερῷ μὴ προσάπτεσθαι. λέγεται δὲ καὶ τὰς δίκας διακρίνων ἐν ἀρχῇ τὰς θανατικάς, τὴν χεῖρα τῶν ὤτων τῷ ἑτέρῳ προστιθέναι τοῦ κατηγόρου λέγοντος, ὅπως τῷ κινδυνεύοντι καθαρὸν φυλάττηται καὶ ἀδιάβλητον. ἀλλ' ὕστερόν γε αὐτὸν ἐξετράχυναν αἱ πολλαὶ διαβολαί, διὰ τῶν ἀληθῶν παρόδων πίστιν ἐπὶ τὰ ψευδῆ λαβοῦσαι. καὶ μάλιστα κακῶς ἀκούων, ἐξίστατο τοῦ φρονεῖν, καὶ χαλεπὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος, ἅτε δὴ τὴν δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ τῆς βασιλείας ἠγαπηκώς. τότε δὴ ἐξήλαυνεν ἐπὶ Δαρεῖον, ὡς πάλιν μαχούμενος· ἀκούσας δὲ τὴν ὑπὸ Βήσσου γενομένην αὐτοῦ σύλληψιν, ἀπέλυσεν τοὺς Θεσσαλοὺς οἴκαδε, δισχίλια τάλαντα δωρεὰν ἐπιμετρήσας ταῖς μισθοφοραῖς. πρὸς δὲ τὴν δίωξιν ἀργαλέαν καὶ μακρὰν γενομένην (ἕνδεκα γὰρ ἡμέραις ἱππάσατο τρισχιλίους καὶ τετρακοσίους σταδίους) ἀπηγόρευσαν μὲν οἱ πλεῖστοι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἀνυδρίαν. ἔνθα δὴ Μακεδόνες τινὲς ἀπήντησαν αὐτῷ, ὕδωρ ἐν ἀσκοῖς ἐφ' ἡμιόνων κομίζοντες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ· καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη μεσημβρίας οὔσης κακῶς ὑπὸ δίψους ἔχοντα, ταχὺ πλησάμενοι κράνος προσήνεγκαν. πυθομένου δὲ αὐτοῦ τίσιν κομίζοιεν, υἱοῖς, ἔφασαν, ἰδίοις· ἀλλὰ σοῦ ζῶντος, ἑτέρους ποιησόμεθα, κἂν ἐκείνους ἀπολέσωμεν. ταῦτα ἀκούσας, ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ κράνος· περιβλέψας δὲ καὶ θεασάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς ἅπαντας ἐγκεκλικότας

rans requiri: Peuceſtam commendans, quod ſervum Crateri Niconem corripuiſſet: Megabyzo de ſervo qui ad ædem ſacram confugerat, jubens, ſi queat, extra templum ut invitatum occuparet, in templo ne ei injiceret manum. Jam initio quum judicia capitalia diſceptaret, fama tenet manum eum alteri auri dum diceret accuſator admovere ſolitum, reo ut alteram integram & intactam ſervaret a calumniis. Cæterum poſt crebræ calumniæ per veros tramites ad mendacia fidem accipientes exaſperaverunt eum: præcipue vero quum ſermonibus ſuorum carperetur, mentis impos fiebat, ſævuſque erat atque inexorabilis: nempe qui gloriam vitæ & regno anteferret. Porro ea tempeſtate in Darium, quaſi prœlium denuo initurus, perrexit. Quem ut vinctum accepit a Beſſo, Theſſalos remiſit in patriam, ac duo millia talentorum ſtipendiis eorum cumuli dono adjecit. Dum conſectatur Darium in itinere laborioſo & prolixo (nam diebus undecim tria millia trecenta ſtadia confecit,) plerique laſſitudine ſunt confecti, & præſertim aquæ penuria. Ibi occurrerunt ei Macedones quidam, qui aquam in utribus a flumine mulis portabant: conſpicienteſque Alexandrum medio jam die ſiti maceratum, impleverunt confeſtim galeam, eique obtulere. Requirente eo quibuſnam aquam afferrent: Liberis noſtris, reſpondere: verum te incolumi alios gignemus, etiamſi hos amiſerimus. Sub quorum dicta accepit galeam. Cæterum circumlatis oculis, ubi vidit qui ipſum comitabantur equites

κότας ταῖς κεφαλαῖς, καὶ πρὸς ποτὸν βλέποντας, ἐπέδωκεν, οὐ πιὼν, ἀλλὰ ἐπαινέσας τοὺς ἀνθρώπους, Ἂν γὰρ αὐτὸς, ἔφη, πίω μόνος, ἀθυμήσουσιν οὗτοι. θεασάμενοι δὲ τὴν ἐγκράτειαν αὐτοῦ καὶ μεγαλοψυχίαν οἱ ἱππεῖς, ἄγειν ἀνέκραγον θαῤῥοῦντα, καὶ τοὺς ἵππους ἐμάστιζον· οὔτε γὰρ κάμνειν, οὔτε διψᾶν, οὐθ' ὅλως θνητοὺς εἶναι νομίζειν αὑτοὺς, ἕως ἂν ἔχωσι βασιλέα τοιοῦτον.

Ἡ μὲν οὖν προθυμία πάντων ἦν ὁμοία, μόνους δέ φασιν ἑξήκοντα συνεκπεσεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. ἔνθα δὴ πολὺν μὲν ἄργυρον καὶ χρυσὸν ἐῤῥιμμένον ὑπερβαίνοντες, πολλὰς δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἁρμαμάξας ἡνιόχων ἐρήμους διαφερομένας παρερχόμενοι, τοὺς πρώτους ἐδίωκον, ὡς ἐν ἐκείνοις Δαρεῖον ὄντα. μόλις δὲ εὑρίσκεται πολλῶν ἀκοντισμάτων κατάπλεως τὸ σῶμα, κείμενος ἐν ἁρμαμάξῃ, μικρὸν ἀπολείπων τοῦ τελευτᾶν. ὅμως δὲ καὶ πιεῖν ᾔτησεν, καὶ πιὼν ὕδωρ ψυχρὸν, εἶπε πρὸς τὸν δόντα Πολύστρατον, Ὦ ἄνθρωπε, τοῦτό μοι πέρας γέγονεν δυστυχίας ἁπάσης, εὖ παθεῖν, ἀμείψασθαι μὴ δυνάμενον· ἀλλὰ Ἀλέξανδρος ἀποδώσει σοι τὴν χάριν· Ἀλεξάνδρῳ δὲ οἱ Θεοὶ, τῆς εἰς μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἐπιεικείας, ᾧ ταύτην δίδωμι τὴν δεξιὰν διὰ σοῦ. ταῦτα εἰπὼν καὶ λαβόμενος τῆς τοῦ Πολυστράτου χειρὸς ἐξέλιπεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ἀλγῶν τε τῷ πάθει φανερὸς ἦν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα λύσας ἐπέβαλεν τῷ σώματι, καὶ περιέστειλεν. καὶ Βῆσσον μὲν ὕστερον εὑρὼν διεσφενδόνησεν, ὀρθίων δένδρων εἰς ταὐτὸ καμφθέντων ἑκατέρῳ μέρος προσαρτήσας

tes capite inclinato potum respicientes, reddidit illis aquam non gustatam, laudavitque eos. Nam ego, inquit, si solus bibero, hi elanguescent. Regis conspicati equites continentiam & magnitudinem animi, duceret, & bono animo esset, vociferati sunt, & equos verberarunt: neque fatigari se neque sitire, sed nec mortales ducere esse, quod talem haberent regem.

Alacritas erat quidem omnium par, sed solos sexaginta ferunt Alexandrum in castra hostium persequutos. Ibi vim magnam auri & argenti projecti supergredientes, multa vehicula puerorum mulierumque aurigis destituta & vagantia prætervecti, primorum tergis inhæserunt, in illis rati Darium esse. Vix tandem invenitur corpore multis confosso jaculis, in curru jacens prope jam moribundus: potum tamen postulavit. Ut frigidam hausit, illum qui porrexerat, Polystratum affatus est, Hic mihi terminus, quicunque es, omnis est infelicitatis, quod beneficium acceptum nequeam rependere. Verum referet Alexander tibi gratiam: Alexandro Dii immortales, quod tam humanus in genitricem, uxorem & liberos meos fuerit; cui hanc dextram te interprete porrigo. Ita fatus, apprehensa Polystrati manu exspiravit. Postquam supervenit Alexander, non obscure indoluit huic misero casui, chlamydemque suam solvit, eaque injecta corpus involvit. Bessum post comprehensum dilaceravit, directis arboribus duabus in unum deflexis, quarum utrique corporis partem alli-

σας τοῦ σώματος· εἶτα μεθεὶς ἑκάτερον, ὡς ὥρμητο ῥύμῃ φερόμενον, τὸ προσῆκον αὐτῷ μέρος νείμασθαι. τότε δὲ τοῦ Δαρείου τὸ μὲν σῶμα κεκοσμημένον βασιλικῶς πρὸς τὴν μητέρα ἀπέστειλεν, τὸν δὲ ἀδελφὸν Ἐξάθρην εἰς τοὺς ἑταίρους ἀνέλαβεν.

Αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς ἀκμαιοτάτης δυνάμεως εἰς Ὑρκανίαν κατέβαινε· καὶ πελάγους ἰδὼν κόλπον, οὐκ ἐλάττονα μὲν τοῦ Πόντου φανέντα, γλυκύτερον δὲ τῆς ἄλλης θαλάττης, σαφὲς μὲν οὐδὲν ἔσχεν πυθέσθαι περὶ αὐτοῦ, μάλιστα δὲ εἴκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπὴν εἶναι. καίτοι τούς γε φυσικοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαθε τἀληθὲς, ἀλλὰ πολλοῖς ἔτεσιν ἔμπροσθεν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ἱστορήκασιν, ὅτι τεσσάρων κόλπων εἰσεχόντων ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάσσης, βορειότατος οὗτός ἐστιν, τὸ Ὑρκάνιον πέλαγος καὶ Κάσπιον ὁμοῦ προσαγορευόμενον. ἐνταῦθα τῶν βαρβάρων τινὲς ἀπροσδοκήτως περιτυχόντες τοῖς ἄγουσι τὸν ἵππον αὐτοῦ τὸν Βουκεφάλαν λαμβάνουσιν. ὁ δὲ ἤνεγκεν οὐ μετρίως, ἀλλὰ κήρυκα πέμψας, ἠπείλησεν πάντας ἀποκτενεῖν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, εἰ τὸν ἵππον αὐτῷ μὴ ἀναπέμψειαν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν ἵππον αὐτῷ ἄγοντες ἧκον, καὶ τὰς πόλεις ἐγχειρίζοντες, ἐχρήσατο φιλανθρώπως πᾶσι, καὶ τοῦ ἵππου λύτρα τοῖς λαβοῦσιν ἔδωκεν.

Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικὴν ἀναζεύξας καὶ σχολάζων, πρῶτον ἐνεδύσατο τὴν βαρβαρικὴν στολὴν, εἴτε βουλόμενος αὑτὸν συνοικειοῦν τοῖς ἐπιχωρίοις νόμοις, ὡς μέγα πρὸς ἐξημέρωσιν ἀνθρώπων τὸ σύνηθες καὶ ὁμόφυλον· εἴτ' ἀπόπειρά τις ὑφεῖτο τῆς προσκυνήσεως αὕτη τοῖς Μακεδόσι, κατὰ μικρὸν

alligavit: inde laxatæ ambæ, atque impetu in sedem suam relatæ, partem sibi annexam retinuere. Corpus Darii regio cultum more ad matrem ejus misit. Fratrem ejus Exathrem in cohortem recepit amicorum.

Hinc cum robore exercitus descendit in Hyrcaniam. Sinum illic maris Ponto (ut apparebat) invenit non minorem, sed cætero mari dulciorem. Verum certi nihil habuit de eo discere. Omnino conjecit Mæotin lacum illuc restagnare. Atqui non præteriit rerum naturalium studiosos veritas, sed multis ante Alexandri expeditionem annis scripserunt de quatuor sinubus, qui ex Oceano subeunt continentem, hunc maxime ad Boream vergere. Hyrcanum pelagus & Caspium pariter nuncupant. Ibi barbari repentino incursu exceperunt eos qui equum Alexandri Bucephalan ducebant. Quod ille haud moderate tulit, sed misso caduceatore, ni remisissent sibi equum, omnibus necem cum liberis & conjugibus denuntiavit. Quibus equum ad eum reducentibus, urbesque suas dedentibus, præbuit se omnibus humanum: atque illis qui ceperant equum, pretium dedit redemptionis.

Hinc Parthiam petens, quum in otio ageret, primum vestem barbaricam sumpsit, incertum, ut accommodaret se incolarum moribus, multum existimans valiturum ad mansuefaciendos homines, si consuetudinem & patrios mores eorum usurparet: an tentare hac re Macedonas, atque ad adorandum

μικρὸν ἀνασχέσθαι τὴν ἐκδιαίτησιν αὐτοῦ καὶ μεταβολὴν ἐθιζομένοις. οὐ μὴν τήν γε Μηδικὴν προσήκατο παντάπασι, βαρβαρικὴν καὶ ἀλλόκοτον οὖσαν, οὐδὲ ἀναξυρίδας, οὐδὲ κάνδυν, οὐδὲ τιάραν ἔλαβεν, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τινὰ τῆς Περσικῆς καὶ τῆς Μηδικῆς μιξάμενος εὖ πως, ἀτυφοτέραν μὲν ἐκείνης, ταύτης δὲ σοβαρωτέραν οὖσαν. ἐχρῆτο δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐντυγχάνων τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς ἑταίροις κατ' οἶκον, εἶτα τοῖς πολλοῖς οὕτως ἐξελαύνων καὶ χρηματίζων ἑωρᾶτο. καὶ λυπηρὸν μὲν ἦν τοῖς Μακεδόσι τὸ θέαμα· τὴν δὲ ἄλλην αὐτοῦ θαυμάζοντες ἀρετὴν, ᾤοντο δεῖν ἔνια τῶν πρὸς ἡδονὴν αὐτοῦ καὶ δόξαν ἐπιχωρεῖν. ὅς γε πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις, ἔναγχος τόξευμα μὲν εἰς τὴν κνήμην λαβὼν, ὑφ' οὗ τῆς κερκίδος ὀστέον ἀποθραυσθὲν ἐξέπεσε, λίθῳ δὲ πληγεὶς πάλιν εἰς τὸν τράχηλον, ὥστε καὶ ταῖς ὄψεσιν ἀχλὺν ὑποδραμεῖν, παραμείνασαν οὐκ ὀλίγον χρόνον, ὅμως οὐκ ἐπαύετο χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφειδῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀρεξάρτην διαβὰς ποταμὸν, ὃν αὐτὸς ᾤετο Τάναϊν εἶναι, καὶ τοὺς Σκύθας τρεψάμενος, ἐδίωξεν ἐπὶ σταδίους ἑκατὸν, ἐνοχλούμενος ὑπὸ διαρροίας.

Ἐνταῦθα δὲ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστι καὶ Πολύκριτος, καὶ Ὀνησίκριτος, καὶ Ἀντιγένης, καὶ Ἴστρος· Ἀριστόβουλος δὲ, καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεὺς, καὶ Πτολεμαῖος, καὶ Ἀντικλείδης, καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος, καὶ Φίλιππος ὁ εἰσαγγελεύς· πρὸς δὲ τούτοις, Ἑκαταῖος ὁ Ἐρετριεὺς, καὶ Φίλιππος ὁ Χαλκιδεὺς, καὶ Δοῦρις ὁ Σάμιος, πλάσμα φασὶ γεγονέναι τοῦτο. καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς ἔοικεν Ἀλέξανδρος. Ἀντιπάτρῳ γὰρ

dum se traducere, morumque patriorum ferre conversionem & transitum in alienos voluerit assuefacere. Habitum Medicum tamen, quod prorsus barbaricus esset & alienus, repudiavit, nec anaxyridas vel candyn tiaramve sumpsit, sed medium inter Persicum & Medicum scite temperavit, minus hoc tumidum, & insolentiorem illo. Usurpavit eum primum agens cum barbaris, ac sub tecto cum amicis, deinde eo cultu prodiit in publicum, ac quum vacaret postulationibus, conspiciendum ita dedit se omnibus. Erat acerbum id Macedonibus spectaculum: sed miraculo ducti reliquæ ejus virtutis, quædam putabant libidini & ostentationi concedenda ejus, qui præter omnia alia quum nuper sagitta in crure ictus, ut os radii infractum excideret, rursus lapide secundum cervicem afflictus, ut caligo oculis ejus offunderetur, quæ non parvo spatio tenuit eum, nusquam tamen parceret sibi in periculis; sed & transmisso Orexarte amne, quem ipse esse arbitrabatur Tanaim, fusos fugatosque Scythas, quamvis ventris fluore infestaretur, ad centum stadia est insectatus.

Eo venisse ad eum Amazonem perhibent multi, inter quos Clitarchus, Polycritus, Onesicritus, Antigenes, Ister sunt. Aristobulus vero, Chares Isangelus, Ptolemæus, Anticlides, Philo Thebanus, Philippus Isangelus, insuper Eretriensis Hecatæus, Philippus Chalcidensis, Duris Samius, esse hoc afferunt commentum; quibus adstipulari videtur Alexander: siquidem Antipatro omnia

γὰρ ἅπαντα γράφων ἀκριβῶς, τὸν μὲν Σκύθην φησὶν αὐτῷ διδόναι τὴν θυγατέρα πρὸς γάμον, Ἀμαζόνος δὲ οὐ μνημονεύει. λέγεται δὲ πολλοῖς χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύοντι Λυσιμάχῳ τῶν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν, ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῆς Ἀμαζόνος· τὸν οὖν Λυσίμαχον ἀτρέμα μειδιάσαντα, καὶ ποῦ, φάναι, τότε ἤμην ἐγώ; ταῦτα μὲν οὖν ἄν τις οὔτε ἀπιστῶν, ἧττον, οὔτε πιστεύων, μᾶλλον Ἀλέξανδρον θαυμάσειεν.

Φοβούμενος δὲ τοὺς Μακεδόνας, μὴ εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῆς στρατείας ἀπαγορεύσωσιν, τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος εἴασε κατὰ χώραν· τοὺς δὲ ἀρίστους ἔχων ἐν Ὑρκανίᾳ μεθ' ἑαυτοῦ, δισμυρίους πεζοὺς καὶ τρισχιλίους ἱππεῖς, προσέβαλε, λέγων, ὡς νῦν μὲν αὐτοὺς ἐνύπνιον τῶν βαρβάρων ὁρώντων· ἂν δὲ μόνον ταράξαντες τὴν Ἀσίαν ἀπίωσιν, ἐπιθησομένων εὐθὺς ὥσπερ γυναιξίν. οὐ μὴν ἀλλ' ἀπιέναι γε τοὺς βουλομένους ἔφη, καὶ μαρτυράμενος ὅτι τὴν οἰκουμένην τοῖς Μακεδόσι κτώμενος ἐγκαταλέλειπται μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἐθελόντων στρατεύειν. ταῦτα σχεδὸν αὐτοῖς ὀνόμασιν ἐν τῇ πρὸς Ἀντίπατρον ἐπιστολῇ γέγραπται, καὶ ὅτι ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ πάντες ἐξέκραγον, ὅπου βούλεται τῆς οἰκουμένης ἄγειν. δεξαμένων δὲ τούτων τὴν πεῖραν, οὐκ ἔτι ἦν χαλεπὸν προαχθῆναι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ ῥᾳδίως ἐπηκολούθησεν. οὕτω δὴ καὶ τὴν δίαιταν ἔτι μᾶλλον ὡμοίου τοῖς ἐπιχωρίοις ἑαυτὸν, ἐκεῖνά τε προσῆγε τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθεσιν, ἀνακράσει καὶ κοινωνίᾳ μᾶλλον δι' εὐνοίας καταστήσεσθαι τὰ πράγματα νομίζων ἢ βίᾳ, μακρὰν ἀπαίροντος αὐτοῦ. διὸ

καὶ

nia exacte scribens, Scytham ait filiæ sibi nuptias obtulisse, Amazonis nusquam meminit. Fama est multis annis post Lysimacho jam regnanti Onesicritum quartum librum suum recitavisse, in quo meminit Amazonis, ac Lysimachum subridentem dixisse, Et ubi tunc ego eram? His sive fidem detrahas, non eo Alexandrum minus, sive adjungas, pluris facias.

Porro timens ne ad reliqua expeditionis torpescerent Macedones, reliquam multitudinem reliquit in stativis. Delectissimos vero quum in Hyrcania secum haberet ad viginti millia peditum & tria equitum, proposuit his a barbaris nunc ipsos per somnium tantum visos esse. Quod si commota tantum decessissent Asia, mox adorituros illos velut fœminas. Veruntamen abire jussit, siquis vellet, contestatusque dum Macedonibus orbem terræ subigit, ipso in negotio se cum amicis & voluntariis militibus destitutum. Hæc pene ad verbum in epistola ad Antipatrum persequutus est: quæ quum dixisset, omnes conclamasse, duceret quo terrarum vellet. Horum explorata voluntate, proclive jam fuit inducere vulgus: quod facile est assensum. Tum vero multo magis se barbarorum moribus accommodavit, illosque cum institutis commiscuit Macedonicis, temperatura & communione stabiliturum firmius se per benevolentiam imperium existimans, quam vi, quum procul abscederet. Itaque

καὶ τρισμυρίους παῖδας ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσε γράμματά τε μανθάνειν Ἑλληνικὰ, καὶ Μακεδονικοῖς ὅπλοις ἐντρέφεσθαι, πολλοὺς ἐπιστάτας καταστήσας. καὶ τὰ περὶ Ῥωξάνην ἔρωτι μὲν ἐπράχθη, καλὴν καὶ ὡραίαν ἔν τινι χρόνῳ παρὰ πότον ὀφθεῖσαν· ἔδοξεν δ' οὐκ ἀνάρμοστα τοῖς ὑποκειμένοις εἶναι πράγμασιν. ἐθάῤῥησαν γὰρ οἱ βάρβαροι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ γάμου, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ὑπερηγάπησαν, ὅτι σωφρονέστατος περὶ ταῦτα γεγονὼς, οὐδὲ ἧς μόνης ἡττήθη γυναικὸς ἄνευ νόμου θιγεῖν ὑπέμεινεν. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν φίλων ἑώρα τῶν μεγίστων, Ἡφαιστίωνα μὲν ἐπαινοῦντα καὶ συμμετακοσμούμενον αὐτῷ, Κρατερὸν δὲ τοῖς πατρίοις ἐμμένοντα· δι' ἐκείνου μὲν ἐχρημάτιζε τοῖς βαρβάροις, διὰ τούτου δὲ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Μακεδόσι· καὶ ὅλως, τὸν μὲν ἐφίλει μάλιστα, τὸν δὲ ἐτίμα· νομίζων καὶ λέγων ἀεὶ, τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα, φιλαλέξανδρον εἶναι, τὸν δὲ Κρατερὸν, φιλοβασιλέα. διὸ καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπούλως ἔχοντες συνέκρουον πολλάκις. ἅπαξ δὲ περὶ τὴν Ἰνδικὴν καὶ εἰς χεῖρας ἦλθον, σπασάμενοι τὰ ξίφη· καὶ τῶν φίλων ἑκατέρῳ παραβοηθούντων, προσελάσας Ἀλέξανδρος ἐλοιδόρει τὸν Ἡφαιστίωνα φανερῶς, ἔμπληκτον καλῶν καὶ μαινόμενον, εἰ μὴ συνίησιν ὡς ἐάν τις αὐτοῦ τὸν Ἀλέξανδρον ἀφέληται, μηδέν ἐστιν. ἰδίᾳ δὲ καὶ τοῦ Κρατεροῦ πικρῶς καθήψατο· καὶ συναγαγὼν αὐτοὺς καὶ διαλλάξας, ἐπώμοσε τὸν Ἄμμωνα καὶ τοὺς ἄλλους Θεοὺς, ἦ μὴν μάλιστα φιλεῖν ἀνθρώπων ἁπάντων ἐκείνους· ἂν δὲ πάλιν αἴσθηται διαφερομένους, ἀποκτενεῖν ἀμφοτέρους, ἢ τὸν ἄρξα-

que triginta millia delectorum puerorum literis Græcis imbui ac Macedonicis institui armis curavit, quibus præposuit multos præceptores. Atque Roxanes quidem nuptias conciliavit præ amore, cujus eum species & forma aliquando inter pocula cepit; non alienæ præsentibus negotiis habitæ sunt tamen. Quippe harum fœdere nuptiarum erexerunt se barbari, miroque amore sunt Alexandrum prosequuti, quod qui esset in his continentissimus, ne eam quidem, cui succubuit uni, attingere mulierem nisi legitime sustinuerit. Quum autem ex primis amicis cerneret his assentientem Hephæstionem, atque ad institutum suum se accommodantem, Craterum vero patriis insistentem moribus, hoc interprete Græcis & Macedonibus responsa dabat, illo barbaris. Et omnino hunc in maximo honore habebat, illum maxime diligebat; existimans & dicens perpetuo Hephæstionem Alexandri amantem, Craterum regis esse. Quapropter existebant inter hos invicem æmulos crebræ offensiones. Semel in India etiam ad manus venere districtis ensibus. Subvenientibus utrique amicis accurrens Alexander, probris increpavit Hephæstionem, propalam stolidum eum & amentem vocans, nisi intelligeret, si quis ei detraheret Alexandrum, actum de ipso esse. Privatim Craterum corripuit amare, reconciliataque ac restituta inter eos gratia, per Ammonem atque omnes Deos sancte juravit eos sibi supra omnes mortales charos esse: quos tamen si iterum concertare perciperet, ambos necaturum se, aut eum initium

ἀρξάμενον. ὅθεν ὕστερον οὐδὲ παίζοντες εἰπεῖν τι οὐδὲ πρᾶξαι πρὸς ἀλλήλους λέγονται.

Φιλώτας δὲ ὁ Παρμενίωνος, ἀξίωμα μὲν εἶχεν ἐν τοῖς Μακεδόσι μέγα. καὶ γὰρ ἀνδρεῖος ἐδόκει καὶ καρτερικὸς εἶναι· φιλόδωρος δὲ οὕτω καὶ φιλέταιρος μετ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον οὐδείς. λέγεται δ' οὖν ὅτι τῶν συνήθων τινὸς αἰτοῦντος ἀργύριον, ἐκέλευσε δοῦναι· φήσαντος δὲ τοῦ διοικητοῦ μὴ ἔχειν, Τί λέγεις, εἶπεν, οὐδὲ ποτήριον ἔχεις, οὐδ' ἱμάτιον; ὄγκῳ δὲ φρονήματος καὶ βάρει πλούτου, καὶ τῇ περὶ τὸ σῶμα θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώμενος ἐπαχθέστερον ἢ κατ' ἰδιώτην, καὶ τότε δὴ τὸ σεμνὸν καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐμμελῶς, ἀλλ' ἄνευ χαρίτων τῷ σολοίκῳ καὶ παρασήμῳ μιμούμενος, ὑποψίαν καὶ φθόνον εἶχεν· ὥστε καὶ Παρμενίωνα ποτὲ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, Ὦ παῖ, χείρων μοι γίνου. πρὸς δὲ αὐτὸν Ἀλέξανδρον ἐκ πάνυ πολλῶν χρόνων ἐτύγχανε διαβεβλημένος. ὅτε γὰρ τὰ περὶ Δαμασκὸν ἑάλω χρήματα, Δαρείου νικηθέντος ἐν Κιλικίᾳ, πολλῶν σωμάτων κομισθέντων εἰς τὸ στρατόπεδον, εὑρέθη γύναιον ἐν ταῖς αἰχμαλώτοις, τῷ μὲν γένει Πυδναῖον, εὐπρεπὲς δὲ τὴν ὄψιν· ἐκαλεῖτο δὲ Ἀντιγόνη. τοῦτο εἶχεν ὁ Φιλώτας· οἷα δὲ νέος πρὸς ἐρωμένην, καὶ σὺν οἴνῳ πολλὰ φιλότιμα καὶ στρατιωτικὰ παρρησιαζόμενος, ἑαυτοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων ἀπέφαινε καὶ τοῦ πατρός· Ἀλέξανδρον δὲ, μειράκιον ἀπεκάλει, δι' αὐτοὺς τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα καρπούμενον. ταῦτα τῆς γυναικὸς ἐκφερούσης πρός τινα τῶν συνήθων, ἐκείνου δὲ, ὡς εἰκὸς, πρὸς ἕτερον, περιῆλθεν εἰς Κρατερὸν ὁ λόγος· καὶ λαβὼν τὸ γύναιον, εἰσήγαγεν κρύφα πρὸς Ἀλέξανδρον.

qui dediſſet. Unde ne per jocum quidem deinceps alter alterum ullo dicto vel facto dicitur laceſſiviſſe.

At Philotas Parmenionis filius autoritate inter Macedonas ſumma erat. Etenim ſtrenuus habebatur & laboris tolerans, munificus autem & effuſus in amicos adeo, ut ſecundum Alexandrum alius nemo. Ac fertur quum neceſſarius quidam illius argentum ab ipſo poſceret, juſſiſſe dari. Negante procuratore eſſe, Quid ais, inquit, ne poculum quidem aut veſtem habes? Cæterum animi tumore & opum ſupercilio, corporiſque cultu & victu inſolentior erat quam pro privati conditione. Et ſane iſtam gravitatem tunc amplitudinemque non urbanitate, ſed ſine gratiis inepte & inſulſe exprimens, ſuſpiciones ſibi conciliavit & invidiam: ut Parmenio etiam ei aliquando diceret, Fac mihi, fili, ut deterior videaris. Hic jamdudum delatus apud Alexandrum fuerat. Quum enim Dario in Cilicia ſuperato, præda capta Damaſci fuiſſet, multis capitibus in caſtra adductis, mulier inter captivos reperta fuit genere Pydnæa, eximia forma, Antigone dicta. Hanc tenebat Philotas. Ut vero juvenis apud amicam & per vinum, multa ambitioſe & militari effutiens ferocia arrogavit, quicquid præclare eſſet geſtum ſibi & patri: Alexandrum appellavit adoleſcentulum, qui ipſorum beneficio nomen regis teneret. Hæc mulier illa familiari cuidam enuntiavit, ille (ut fit) alteri: ita ad Craterum ſermo tandem eſt perlatus. Ille mulierem clam introduxit ad Alexandrum:

δρον. ἀκούσας δὲ ἐκεῖνος, ἐκέλευσεν φοιτᾶν εἰς ταὐτὸ τῷ Φιλώτᾳ, καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ἐκπύθηται, τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἀπαγγέλλειν βαδίζουσαν.

Ὁ μὲν οὖν Φιλώτας ἐπιβουλευόμενος οὕτως ἠγνόει, καὶ συνὼν τῇ Ἀντιγόνῃ, πολλὰ καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ μεγαλαυχίαν κατὰ τοῦ βασιλέως ῥήματα καὶ λόγους ἀνεπιτηδείους προϊέμενος. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, καίπερ καρτερᾶς ἐνδείξεως κατὰ τοῦ Φιλώτου προσπεσούσης, ἐκαρτέρησεν σιωπῇ καὶ κατέσχεν, εἴτε θαρρῶν τῇ Παρμενίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτὸν, εἴτε δεδιὼς τὴν δόξαν αὐτῶν καὶ τὴν δύναμιν. ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ Μακεδὼν ὄνομα Λίμνος, ἐκ Χαλαίστρας, χαλεπῶς ἐπιβουλεύων Ἀλεξάνδρῳ, Νικόμαχον τινὰ τῶν νέων, πρὸς ὃν αὐτὸς ἐρωτικῶς εἶχεν, ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς πράξεως παρεκάλει. τοῦ δὲ μὴ δεξαμένου, φράσαντος δὲ τῷ ἀδελφῷ Βαλείνῳ τὴν πεῖραν, ἐλθὼν ἐκεῖνος πρὸς Φιλώταν, ἐκέλευσεν εἰσάγειν αὐτοὺς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς περὶ ἀναγκαίων ἔχοντας ἐντυχεῖν καὶ μεγάλων. ὁ δ' ὅ,τι δὴ παθὼν (ἄδηλον γάρ ἐστιν) οὐ παρήγαγεν αὐτοὺς, ὡς πρὸς ἄλλοις μείζοσι γιγνομένου τοῦ βασιλέως. καὶ τοῦτο δὶς ἐποίησαν. οἱ δὲ καθ' ὑπεροψίαν ἤδη τοῦ Φιλώτου τραπόμενοι πρὸς ἕτερον, καὶ δι' ἐκείνου τῷ Ἀλεξάνδρῳ προσαχθέντες, πρῶτον μὲν τὰ τοῦ Λίμνου κατεῖπον, ἔπειτα παρεδήλωσαν ἡσυχῇ τὸν Φιλώταν, ὡς ἀμελήσειεν αὐτῶν δὶς ἐντυχόντων. καὶ τοῦτο δὴ σφόδρα παρώξυνε τὸν Ἀλέξανδρον· καὶ τοῦ πεμφθέντος ἐπὶ τὸν Λίμνον, ὡς ἠμύνετο συλλαμβανόμενος, ἀποκτείναντος αὐτὸν, ἔτι μᾶλλον διεταράχθη, τὸν ἔλεγχον ἐκπεφευγέναι τῆς ἐπιβουλῆς νομίζων. καὶ πικρῶς ἔχων πρὸς τὸν Φιλώταν, ἐπεσπά-

σατο

drum: qui his auditis consuetudine uti eam jussit Philotæ, & quicquid intellexisset ex eo, id ut mox ad se deferret.

Philotas vero, qui ita peti se ignorabat insidiis, in contubernio Antigones multa verba & sermones ineptos infeste & insolenter in regem habuit. At Alexander, etsi graviter delatus apud ipsum Philotas esset, omnia tamen vel benevolentia fretus erga se Parmenionis, vel autoritatem eorum & potentiam timens, tacitus tulit & silentio oppressit. Eadem tempestate Macedo, nomine Limnus, Chalæstræus, capitales Alexandro insidias struens, adolescentem quendam Nicomachum, cujus flagrabat amore, invitavit ad consilii societatem. Qui quum id repudiasset, & fratri indicasset Balino tentatum se, ille ad Philotam profectus petiit introduci se cum fratre ad Alexandrum, rem magnam se & atrocem ostendens habere, quam ei aperirent. Ille, haud scio qua de causa (incertum est enim) non introduxit eos ad illum, majoribus negotiis regem districtum causatus. Bis id fecere. Itaque hi insolentiam Philotæ aversati ad alium conversi, atque per eum ad Alexandrum admissi, primum Limni conjurationem detulerunt, deinde obiter adjecere, quum bis interpellassent Philotam, non fuisse rem ei curæ. Enimvero id Alexandrum stimulavit: atque ubi ille qui ad comprehendendum Limnum missus erat, defendentem se interfecit, impendio magis est commotus, indicem ratus amissum initæ in se conspirationis. Hujus in Philotam exacer-

batus

σατο τοὺς πάλαι μισοῦντας αὐτὸν, ἤδη φανερῶς λέγοντας, ὡς ῥαθυμία τοῦ βασιλέως εἴη, Λίμνον οἰόμενον Χαλαιστραῖον ἄνθρωπον ἐπιχειρῆσαι τολμήματι τοσούτῳ καθ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν ὑπηρέτην εἶναι, μᾶλλον δὲ ὄργανον ἀπὸ μείζονος ἀρχῆς ἀφικόμενον· ἐν ἐκείνοις δὲ τὴν ἐπιβουλὴν ζητητέον οἷς μάλιστα ταῦτα λανθάνειν συνέφερεν. τοιούτοις λόγοις καὶ ὑπονοίαις ἀναπετάσαντες τὰ ὦτα τοῦ βασιλέως, ἐπῆγον ἤδη μυρίας κατὰ τοῦ Φιλώτου διαβολάς. ἐκ τούτου δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο, τῶν ἑταίρων ἐφεστώτων ταῖς βασάνοις, Ἀλεξάνδρου δὲ κατακούοντος, ἔξωθεν αὐλαίας παρατεταμένης· ὅτε δὴ καί φασιν αὐτὸν εἰπεῖν, οἰκτρὰς καὶ ταπεινὰς τοῦ Φιλώτου φωνὰς καὶ δεήσεις τοῖς περὶ τὸν Ἡφαιστίωνα προσφέροντος, οὕτω δὴ μαλακὸς ὢν, ὦ Φιλώτα, καὶ ἄνανδρος, ἐπεχείρεις πράγμασι τηλικούτοις; ἀποθανόντος δὲ τοῦ Φιλώτα, καὶ Παρμενίωνα πέμψας εὐθὺς εἰς Μηδίαν ἀνεῖλεν, ἄνδρα πολλὰ μὲν Φιλίππῳ συγκατεργασάμενον, μόνον δὲ, ἢ μάλιστα τῶν πρεσβυτέρων φίλων, Ἀλέξανδρον εἰς Ἀσίαν ἐξορμήσαντα διαβῆναι· τριῶν δὲ υἱῶν, οὓς ἔσχεν ἐπὶ τῆς στρατιᾶς, δύο μὲν ἐπιδόντα πρότερον ἀποθανόντας, τῷ δὲ τρίτῳ συναναιρεθέντα. ταῦτα πραχθέντα πολλοῖς τῶν φίλων φοβερὸν ἐποίησεν τὸν Ἀλέξανδρον, μάλιστα δὲ Ἀντιπάτρῳ· καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς ἔπεμψε κρύφα, πίστεις διδοὺς καὶ λαμβάνων. ἐφοβοῦντο γὰρ Ἀλέξανδρον Αἰτωλοὶ διὰ τὴν Οἰνιαδῶν ἀνάστασιν, ἣν πυθόμενος, οὐκ Οἰνιαδῶν ἔφη παῖδας, ἀλλ' αὐτὸν ἐπιθήσειν δίκην Αἰτωλοῖς.

Οὐ

batus animus concitavit veteres inimicos ejus, qui clare jam fremebant socordem regem esse, quod Limnum censeat, hominem Chalæstræum tantum facinus suscepisse solum, sed hunc tantum administrum, immo potius esse organum a principio motum majore. In illis scrutandas insidias quibus maxime hæc tegi bono esset. Hisce verbis & suspicionibus patefactas regis aures oneraverunt jam sexcentis contra Philotam calumniis. Inde correptum torserunt, assistentibus quæstioni regis amicis, & Alexandro pone obtensam aulæam foris exaudiente. Quo tempore eum dixisse aiunt, quum miserandis & abjectis vocibus precibusque Philotas Hephæstionem compellaret, Adeone mollis tu Philota & effœminatus tantas res moliebare? Necato Philota, Parmenionem quoque certos misit in Mediam qui interficerent; virum qui magnificas res cum Philippo gesserat, solusque, aut præcipue ex veteribus amicis, ad transeundum in Asiam incitaverat Alexandrum. Ex tribus filiis quos in castris habuit, duos ante viderat defunctos, cum tertio est una trucidatus. Hæc facta Alexandrum amicis reddiderunt formidabilem, imprimis Antipatro. Is ad Ætolos clam misit legatos, fidem dans & accipiens: nam timebant Alexandrum Ætoli ob Oeniadarum excidium. Quod ubi nuntiatum ei est, non Oeniadarum ait filios, sed ipsum se pœnas ab Ætolis persequuturum.

Non

Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον συνηνέχθη καὶ τὰ περὶ Κλεῖτον, οὕτω μὲν ἁπλῶς πυνθανομένοις τῶν κατὰ Φιλώταν ἀγριώτερα, λόγῳ μέντοι συντιθέντες ἅμα καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν καιρὸν, οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ δυστυχίᾳ τινὶ ταῦτα εὑρίσκοντες πεπραγμένα τοῦ βασιλέως, ὀργὴν καὶ μέθην πρόφασιν τῷ Κλείτου δαίμονι παρασχόντος. ἐπράχθη δ' οὕτως. ἧκόν τινες ὀπώραν Ἑλληνικὴν ἀπὸ θαλάσσης τῷ βασιλεῖ κομίζοντες. ὁ δὲ θαυμάσας τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ κάλλος ἐκάλει τὸν Κλεῖτον, ἐπιδεῖξαι καὶ μεταδοῦναι βουλόμενος. ὁ δὲ θύων μὲν ἐτύγχανεν, ἀφεὶς δὲ τὴν θυσίαν ἐβάδιζεν, καὶ τρία τῶν κατεσπεισμένων προβάτων ἐπηκολούθησεν αὐτῷ. πυθόμενος δ' ὁ βασιλεὺς, ἀνεκοινοῦτο τοῖς μάντεσιν Ἀριστάνδρῳ καὶ Κλεομάντει τῷ Λάκωνι. φησάντων δὲ πονηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ἐκέλευσεν ἐκθύσασθαι κατὰ τάχος ὑπὲρ τοῦ Κλείτου. καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμέρᾳ τρίτῃ κατὰ τοὺς ὕπνους εἶδεν ὄψιν ἄτοπον· δόξαι γὰρ αὐτῷ τὸν Κλεῖτον μετὰ τῶν Παρμενίωνος υἱῶν ἐν μέλασιν ἱματίοις καθέζεσθαι, τεθνηκότων ἁπάντων. οὐ μὴν ἔφθασεν ὁ Κλεῖτος ἐκθυσάμενος, ἀλλ' εὐθὺς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἧκεν τεθυκότος τοῦ βασιλέως Διοσκόροις. πότου δὲ νεανικοῦ συρραγέντος, ᾔδετο ποιήματα Πρανίχου τινὸς, ὡς δέ φασιν ἔνιοι, Πιερίωνος, εἰς τοὺς στρατηγοὺς πεποιημένα τοὺς ἔναγχος ἡττημένους ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ γέλωτι. τῶν δὲ πρεσβυτέρων δυσχεραινόντων, καὶ λοιδορούντων τόν τε ποιητὴν καὶ τὸν ᾄδοντα, τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἡδέως ἀκροωμένων, καὶ λέγειν κελευόντων, ὁ Κλεῖτος ἤδη μεθύων, καὶ φύσει τραχὺς ὢν καὶ αὐθάδης, ἠγανάκτει, μάλιστα φάσκων οὐ καλῶς ἐν βαρβά-

ροις

Non multo post Cliti casus accidit, si sic nude audias, Philotæ calamitate tetrior: si tamen narrationi adjungas & caussam & tempus, non de industria, sed infortunio aliquo invenias patratum, quando regis ira & vinum diræ fortunæ Cliti præbuit occasionem. Id ad hunc modum gestum est: Quidam ab ora maritima poma Græca regi attulerant: ille viriditatem eorum & speciem miratus accivit Clitum, ut ei ostenderet illa, & impertiretur. Forte ille sacrificabat: qui relictis sacris, perrexit ad regem, eumque tres oves, in quas facta jam fuerat libatio, sunt sequutæ. Quo intellecto, rex rem ad vates retulit Aristandrum & Cleomanta Laconem. Denuntiantibus illis tetrum prodigium esse, præcepit ut propere pro Clito litarent: quippe triduo ante oblata ei fuerat in somniis fœda species. Visus est Clitum videre pullatum considentem inter Parmenionis filios, qui erant omnes extincti. At Clitus, nondum litato, confestim ad cœnam venit, quum rex Castori & Polluci sacrificasset. Dum strenue certatur poculis, cantata carmina sunt Pranichi cujusdam, aut (ut alii volunt) Pierionis, in duces qui pridem victi a barbaris fuerant, ad probrum & risum scripta. Stomachantibus majoribus natu, insectantibusque poetam & cantorem, Alexandro ex altera parte & assectis ejus libenter audientibus, atque ut recitaret, exhortantibus: Clitus jam vino gravis, naturaque asper & præfractus, fremuit, negans convenire, præsertim ut inter barba-

4 ros

ροις καὶ πολεμίοις ὑβρίζεσθαι Μακεδόνας πολὺ βελτίονας τῶν γελώντων, εἰ καὶ δυστυχίᾳ κέχρηνται. Φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Κλεῖτον αὑτῷ συνηγορεῖν, δυστυχίαν ἀποφαίνοντα τὴν δειλίαν, ἐπαναστὰς ὁ Κλεῖτος, Αὕτη μέντοι σε, εἶπεν, ἡ δειλία, τὸν ἐκ θεῶν, ἤδη τῷ Σπιθριδάτου ξίφει τὸ νῶτον ἐκτρέποντα περιεποίησε· καὶ τῷ Μακεδόνων αἵματι καὶ τοῖς τραύμασι τούτοις ἐγένου τηλικοῦτος, ὥστε Ἄμμωνι σαυτὸν εἰσποιεῖν ἀπειπάμενος Φίλιππον.

Παροξυνθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος, Ἦ ταῦτα, εἶπεν, ὦ κακὴ κεφαλὴ, σὺ περὶ ἡμῶν ἑκάστοτε λέγων, καὶ διαστασιάζων Μακεδόνας, χαιρήσειν νομίζεις; Ἀλλ' οὐδὲ νῦν, ἔφη, χαίρομεν, Ἀλέξανδρε, τοιαῦτα τέλη τῶν πόνων κομιζόμενοι· μακαρίζομεν δὲ τοὺς ἤδη τεθνηκότας, πρὶν ἐπιδεῖν Μηδικαῖς ῥάβδοις ξαινομένους Μακεδόνας, καὶ Περσῶν δεομένους, ἵνα τῷ βασιλεῖ προσέλθωμεν. τοιαῦτα τοῦ Κλείτου παῤῥησιαζομένου, καὶ τῶν περὶ Ἀλέξανδρον ἀντανισταμένων καὶ λοιδορούντων αὐτὸν, οἱ πρεσβύτεροι κατέχειν ἐπειρῶντο τὸν θόρυβον· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀποστραφεὶς πρὸς Ξενόδοχον τὸν Καρδιανὸν καὶ τὸν Κολοφώνιον Ἀρτέμιον, οὐ δοκοῦσιν, εἶπεν, ὑμῖν οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς Μακεδόσιν ὥσπερ ἐν θηρίοις ἡμίθεοι περιπατεῖν; τοῦ δὲ Κλείτου μὴ εἴκοντος, ἀλλὰ εἰς μέσον ἃ βούλεται λέγειν τὸν Ἀλέξανδρον κελεύοντος, ἢ μὴ καλεῖν ἐπὶ δεῖπνον ἄνδρας ἐλευθέρους, καὶ παῤῥησίαν ἔχοντας, ἀλλὰ μετὰ βαρβάρων ζῆν καὶ ἀνδραπόδων, οἳ τὴν Περσικὴν ζώνην καὶ τὸν διάλευκον αὐτοῦ χιτῶνα προσκυνήσουσιν, οὐκ ἔτι φέρων τὴν ὀργὴν Ἀλέξανδρος, μήλων παρα-

ros & hostes, Macedones multo quam qui riderent eos, etiamsi infesta essent fortuna usi, præstantiores, ludibrio haberentur. Ibi quum diceret Alexander, sibi ipsi Clitum patrocinari, qui timiditatem adversæ fortunæ nomine censeret, exsurgens Clitus, Atqui hæc, inquit, te timiditas, Diis prognatum a Spithridatis gladio terga jam dantem vindicavit: Macedonumque sanguine atque hisce vulneribus ad tantum pervenisti fastigii, ut repudiato Philippo, Ammonem tibi ipse asseras patrem.

Hinc accensus Alexander, De hisce, sceleste, inquit, quæ quotidie de nobis jactas & concitas Macedonas, gratulaturum te tibi speras? Enimvero nec nunc, inquit, nobis Alexander gratulamur, qui hæc præmia ferimus laborum: verum beatos ducimus illos qui jam prius fato functi sunt quam virgis Medicis lacerari viderint Macedonas, & aditum petentes ad regem a Persis. Ea effundente Clito, Alexandroque contra insurgente, ac Clitum proscindente convitiis, seniores comprimere conitebantur turbam. Ibi Alexander ad Xenodochum Cardianum & Colophonium Artemium versus, Nonne vobis, inquit, videntur inter Macedonas Græci, sicut inter feras semidei versari? Quum non cederet Clitus, sed clamaret ut Alexander, siquid vellet, in medium proferret, aut ne ad cœnam vocaret liberos homines & liberam linguam habentes, verum cum barbaris viveret & mancipiis, qui zonam Persicam & candicantem tunicam adoraturi essent, haud ultra par iræ Alexander, cum malis

παρακειμένων ἓν βαλὼν ἔπαισεν αὐτόν, καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ἐζήτει. τῶν δὲ σωματοφυλάκων ἑνὸς Ἀριστοφάνους φθάσαντος ὑφελέσθαι, καὶ τῶν ἄλλων περιεχόντων καὶ δεομένων, ἀναπηδήσας ἀνεβόα Μακεδονιστὶ καλῶν τοὺς ὑπασπιστὰς (τοῦτο δ' ἦν σύμβολον θορύβου μεγάλου) καὶ τὸν σαλπικτὴν ἐκέλευε σημαίνειν, καὶ πὺξ ἔπαισεν, ὡς διατρίβοντα καὶ μὴ βουλόμενον. οὗτος μὲν οὖν ὕστερον εὐδοκίμησεν, ὡς τοῦ μὴ συνταραχθῆναι τὸ στρατόπεδον αἰτιώτατος γενόμενος. τὸν δὲ Κλεῖτον οὐχ ὑφιέμενον οἱ φίλοι μόλις ἐξέωσαν τοῦ ἀνδρῶνος. ὁ δὲ κατ' ἄλλας θύρας αὖθις εἰσῄει, μάλα ὀλιγώρως καὶ θρασέως Εὐριπίδου τὰ ἐξ Ἀνδρομάχης ἰαμβεῖα ταῦτα περαίνων,

Οἴμοι καθ' Ἑλλάδ' ὡς κακῶς νομίζεται.

οὕτω δὴ λαβὼν παρά τινος τῶν δορυφόρων Ἀλέξανδρος αἰχμὴν, ἀπαντῶντα τὸν Κλεῖτον αὐτῷ, καὶ παράγοντα τὸ πρὸ τῆς θύρας παρακάλυμμα διελαύνει. πεσόντος δὲ μετὰ στεναγμοῦ καὶ βρυχήματος, εὐθὺς ἀφῆκεν ὁ θυμὸς αὐτόν. καὶ γενόμενος παρ' ἑαυτῷ, καὶ τοὺς φίλους ἰδὼν ἀφώνους ἑστῶτας, ἑλκύσασθαι μὲν ἐκ τοῦ νεκροῦ τὴν αἰχμὴν ἔφθασεν, παῖσαι δ' ἑαυτὸν ὁρμήσας παρὰ τὸν τράχηλον ἐπεσχέθη, σωματοφυλάκων τὰς χεῖρας αὐτοῦ λαβόντων, καὶ τὸ σῶμα βίᾳ παρενεγκόντων εἰς τὸν θάλαμον.

Ἐπεὶ δὲ τήν τε νύκτα κακῶς κλαίων διήνεγκεν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, ἤδη τῇ βοῇ καὶ θρηνεῖν ἀπειρηκὼς, ἄναυδος ἔκειτο, βαρεῖς ἀναφέρων στεναγμοὺς, δείσαντες οἱ φίλοι τὴν ἀποσιώπησιν, εἰσῆλθον βίᾳ. καὶ τῶν μὲν ἄλλων οὐ προσίετο τοὺς λόγους· Ἀριστάνδρου δὲ τοῦ μάντεως ἐπιμιμνήσκοντος αὐτὸν

his appositis uno conjecto percussit Clitum, & gladium quæsivit. Quem quum unus satellitum Aristophanes subtrahere maturasset, aliique eum complecterentur & obsecrarent, prosiliens exclamavit, & lingua Macedonica armigeros vocavit (id signum erat ingentis tumultus) ac tubicinem canere jussit: cui, quod cunctaretur & tergiversaretur, impegit colaphum. Verum hic postea laudem meruit, quod potissimum in causa fuisset ne tumultus cieretur in exercitu. At Clitum eadem intemperantia furentem amici ægre triclinio summovere. Quum ille altero ostio regreditur, insolenter admodum & ferociter Euripidis hos ex Andromache versus pronuntians,

Quam comparatum inique id est in Græcia!

tum ablata cuidam satelliti Alexander hasta, obvium Clitum removentemque velum januæ transfixit. Quo cum gemitu & fremitu cadente, mox ira animo ejus decessit. Reversus ad se, & amicos cernens stupentes silentio stare, evulsit ex mortui corpore telum, quod vertere quum in jugulum suum pararet, inhibitus est a stipatoribus, qui manus ejus corripuerunt, eumque vi detulerunt in cubiculum.

Ut noctem misere plorando transegit, ac proximo die ejulando lamentandoque defessum vox defecit, jacuitque alta trahens suspiria, metuentes amici silentium, vi sunt ad eum ingressi. Cæterorum quidem non admisit sermonem. At quum vates Aristander visum illi quod

αὐτὸν τήν τε ὄψιν ἣν εἶδεν περὶ τοῦ Κλείτου, καὶ τὸ σημεῖον, ὡς δὴ πάλαι καθειμαρμένων τούτων, ἔδοξεν ἐνδιδόναι. διὸ Καλλισθένη τε τὸν φιλόσοφον παρεισήγαγον, Ἀριστοτέλους οἰκεῖον ὄντα, καὶ τὸν Ἀβδηρίτην Ἀνάξαρχον. ὧν Καλλισθένης μὲν ἠθικῶς ἐπειρᾶτο καὶ πράως, ὑποδυόμενος τῷ λόγῳ καὶ περιϊὼν ἀλύπως λαβέσθαι τοῦ πένθους· ὁ δ' Ἀνάξαρχος, ἰδίαν τινὰ πορευόμενος ἐξ ἀρχῆς ὁδὸν ἐν φιλοσοφίᾳ, καὶ δόξαν εἰληφὼς ὑπεροψίας καὶ ὀλιγωρίας τῶν συνήθων, εὐθὺς εἰσελθὼν ἀνεβόησεν, Οὗτός ἐστιν Ἀλέξανδρος, εἰς ὃν ἡ οἰκουμένη νῦν ἀποβλέπει· ὁ δ' ἔρριπται κλαίων ὥσπερ ἀνδράποδον, ἀνθρώπων νόμον καὶ ψόγον δεδοικώς, οἷς αὐτὸν προσήκει νόμον εἶναι, καὶ ὅρον τῶν δικαίων, ἐπείπερ ἄρχειν καὶ κρατεῖν νενίκηκεν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν ὑπὸ κενῆς δόξης κεκρατημένον. οὐκ οἶσθα, εἶπεν, ὅτι τὴν Δίκην ἔχει πάρεδρον ὁ Ζεύς, καὶ τὴν Θέμιν, ἵνα πᾶν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ᾖ καὶ δίκαιον; τοιούτοις τισὶ λόγοις χρησάμενος ὁ Ἀνάξαρχος, τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε τοῦ βασιλέως, τὸ δ' ἦθος εἰς πολλὰ χαυνότερον καὶ παρανομώτερον ἐποίησεν· αὐτὸν δὲ δαιμονίως ἐνήρμοσεν, καὶ τοῦ Καλλισθένους τὴν ὁμιλίαν οὐδὲ ἄλλως ἐπίχαριν διὰ τὸ αὐστηρὸν οὖσαν προσδιέβαλλεν. λέγεται δέ ποτε παρὰ δεῖπνον ὑπὲρ ὡρῶν καὶ κράσεως τοῦ περιέχοντος λόγων ὄντων, τὸν Καλλισθένη μετέχοντα δόξης, τοῖς δὲ λέγουσι τἀκεῖ μᾶλλον εἶναι ψυχρὰ καὶ δυσχείμερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἐναντιουμένου τοῦ Ἀναξάρχου καὶ φιλονεικοῦντος, εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη σοι ταῦτα ἐκείνων ὁμολογεῖν ψυ-

quod de Clito fuerat ei repræsentatum & prodigium in memoriam revocaret, jamdudum hæc in fatis fuisse suggerens, visus est animum relaxare. Ita Callisthenem philosophum introduxerunt Aristotelis necessarium, & Abderitam Anaxarchum: quorum Callisthenes placide tentavit & modeste oratione subeundo & lenibus ambagibus reprimere mœrorem ejus: Anaxarchus vero, peculiari quadam ab initio in philosophia incedens via, despectorque & contemptor habitus sodalium suorum, simul atque ingressus est, exclamavit, En Alexander ille in quem orbis conjicit oculos: en abjectus in lacrymis instar mancipii jacet, legem & probra exhorrescens hominum, quibus ipse lex esse & juris regula deberet, si modo, ut imperaret & rerum potiretur, vicerit, non ut victus ab inani gloria serviret. Nescis, inquit, assessorem Jovi justitiam & Themin esse, quo quicquid actum ab dominante fuerit, id jus & fas sit? Hujuscemodi adhibita oratione, ægritudinem quidem Anaxarchus regis allevavit, mores tamen ejus multo fluxiores reddidit & violentiores, seipsum vero mirifice insinuavit in gratiam ejus: & Callisthenis consuetudinem vel alias ob austeritatem parum gratam, insuper reddidit invidiosam. Memorant orto super cœnam aliquando de tempestatibus anni & aeris temperatura sermone, assentientem Callisthenem opinioni illam regionem asserentium gelidiorem & rigentiorem Græcia, repugnante obstinate Anaxarcho dixisse, Enimvero non potes non fateri intentiorem hic quam illic rigorem

ψυχρότερα· σὺ γὰρ ἐκεῖ μὲν ἐν τρίβωνι διεχείμαζες, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ἐπιβεβλημένος δάπιδας κατάκεισαι. τὸν μὲν οὖν Ἀνάξαρχον καὶ τοῦτο προσπαρώξυνεν.

Τοὺς δὲ ἄλλους σοφιστὰς καὶ κόλακας ὁ Καλλισθένης ἐλύπει, σπουδαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν νέων διὰ τὸν λόγον, οὐχ ἧττον δὲ τοῖς πρεσβυτέροις ἀρέσκων διὰ τὸν βίον, εὔτακτον ὄντα καὶ σεμνὸν καὶ αὐτάρκη, καὶ βεβαιοῦντα τὴν λεγομένην τῆς ἀποδημίας πρόφασιν· ὅτι τοὺς πολίτας καταγαγεῖν καὶ κατοικίσαι πάλιν τὴν πατρίδα φιλοτιμούμενος, ἀνέβη πρὸς Ἀλέξανδρον. φθονούμενος δὲ διὰ τὴν δόξαν, ἔστιν ἃ καὶ καθ' αὑτοῦ τοῖς διαβάλλουσι παρεῖχεν, τάς τε κλήσεις τὰ πολλὰ διωθούμενος, ἐν δὲ τῷ συνεῖναι, βαρύτητι καὶ σιωπῇ δοκῶν οὐκ ἐπαινεῖν, οὐδὲ ἀρέσκεσθαι τοῖς γινομένοις· ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν ἐπ' αὐτῷ,

Μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐδ' αὑτῷ σοφός.

λέγεται δέ ποτε, πολλῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἐπαινέσαι κελευσθεὶς ἐπὶ τοῦ ποτηρίου Μακεδόνας ὁ Καλλισθένης, οὕτως εὐροῆσαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε ἀνισταμένους κροτεῖν καὶ βάλλειν τοὺς στεφάνους ἐπ' αὐτόν· εἰπεῖν οὖν τὸν Ἀλέξανδρον, ὅτι κατ' Εὐριπίδην, τὸν λαβόντα τῶν λόγων

Καλὰς ἀφορμὰς, οὐ μέγ' ἔργον εὐλογεῖν·

ἀλλ' ἔνδειξαι, φάναι, τὴν σαυτοῦ δύναμιν ἡμῖν, κατηγορήσας Μακεδόνων, ἵνα καὶ βελτίους γένωνται μαθόντες ἃ πλημμελοῦσιν. οὕτω δὴ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν παλινῳδίαν τραπόμενον, πολλὰ παρρησιάσασθαι κατὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν

rigorem esse: quippe tu in læna illic hyemem traducebas, hic tribus velatus tapetibus recumbis. Id vehementer etiam exasperavit Anaxarchum.

Cæteros vero sophistas & assentatores angebat Callisthenes, quod in gratia esset ob dicendi facultatem apud juventutem, neque minus acceptus senibus ob vitam modestam, gravem, continentem, & adstipulantem vulgato ejus peregrinationis prætextui: ideo scilicet profectum eum ad Alexandrum, quo cives suos in patriam reduceret, eamque denuo frequentaret. Qui quum premeretur ob existimationem suam invidia, interim etiam materiam ipse sui calumniandi præbebat, quod fere rejiceret vocationes, atque in conviviis quum adesset, significaret supercilio & silentio non laudare se vel probare ea quæ agerentur. Unde de eo dixit Alexander,

Odi sophistam qui sibi ipsi non sapit.

Dicitur aliquando multis ad cœnam invitatis inter pocula jussus Macedonas Callisthenes laudare, tam profluenti oratione hoc tractasse argumentum, ut exilientes ei plauderent & coronas ingererent: Alexander vero ibi dixisse ei, qui orationis nactus est

Campum bonum, haud ægre fit isthic eloquens.

At ostende (dixisse) facultatem tuam vituperandis Macedonibus, quo emendentur auditis delictis suis: ita ad retractanda ille priora versus, multa in Macedonas magna libertate disse-

τὴν Ἑλληνικὴν στάσιν, αἰτίαν ἀποφήναντα τῆς γενομένης περὶ Φίλιππον αὐξήσεως καὶ δυνάμεως, εἰπεῖν,

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς.

ἐφ᾽ ᾧ πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι μῖσος τοῖς Μακεδόσι· καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν, ὡς οὐ τῆς δεινότητος ὁ Καλλισθένης ἀλλὰ τῆς δυσμενείας Μακεδόσιν ἀπόδειξιν δέδωκεν.

Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ἕρμιππός φησιν τὸν ἀναγνώστην τοῦ Καλλισθένους Στροῖβον, Ἀριστοτέλει διηγεῖσθαι· τὸν δὲ Καλλισθένην συνέντα τὴν ἀλλοτριότητα τοῦ βασιλέως, δὶς ἢ τρὶς ἀπιόντα πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν,

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων.

οὐ φαύλως οὖν εἰπεῖν ἔοικεν ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι Καλλισθένης λέγων μὲν ἦν δυνατὸς καὶ μέγας, νοῦν δὲ οὐκ εἶχεν. ἀλλὰ τήν γε προσκύνησιν ἰσχυρῶς ἀπωσάμενος καὶ φιλοσόφως, καὶ μόνος ἐν φανερῷ διελθὼν ἃ κρύφα πάντες οἱ βέλτιστοι καὶ πρεσβύτατοι τῶν Μακεδόνων ἠγανάκτουν, τοὺς μὲν Ἕλληνας αἰσχύνης ἀπήλλαξε μεγάλης, καὶ μείζονος Ἀλέξανδρον, ἀποτρέψας τὴν προσκύνησιν, αὐτὸν δὲ ἀπώλεσεν, ἐκβιάσασθαι δοκῶν μᾶλλον ἢ πεῖσαι τὸν βασιλέα. Χάρης δὲ ὁ Μιτυληναῖος φησὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ συμποσίῳ πιόντα φιάλην, προτεῖναι τινὶ τῶν φίλων· τὸν δὲ δεξάμενον, πρὸς ἑστίαν ἀναστῆναι, καὶ πιόντα προσκυνῆσαι πρῶτον, εἶτα φιλῆσαι τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ συμποσίῳ, καὶ κατακλιθῆναι. πάντων δὲ τοῦτο ποιούντων ἐφεξῆς,

τὸν

ſeruiſſe, Græcorumque diſſenſionem demonſtraſſe cauſam fuiſſe Philippi incrementi & potentiæ, addito carmine

Diſſidio in populi capit & ſceleratus honorem.

Acerbam inde invidiam in eum & gravem concepiſſe Macedones, ac dixiſſe Alexander, non eloquentiæ ſuæ Calliſthenem, ſed malevolentiæ dediſſe Macedonibus documentum.

Hæc Hermippus autor eſt Calliſthenis anagnoſtem Ariſtoteli Stroibum retuliſſe: Calliſthenem autem, animum ab ſe alienatum regis quum percepiſſet, digredientem bis aut ter ad ſeipſum dixiſſe,

Te quoque Patroclus præſtantior occidit olim.

Non abſurde igitur dixiſſe apparet Ariſtotelem, facundum eſſe & magnum in dicendo Calliſthenem, verum mentem non habere. At dum fortiter & ut philoſophum decuit recuſat proſtratus humi Alexandrum ſalutare, ſoluſque differit publice ea quæ in occulto optimus quiſque & natu maximi inter Macedonas ſtomachabantur, magna quidem macula Græcos, & Alexandrum majore exſolvit, deterrens eum ab adoratione, ſe vero ipſe perdidit, quod extundere id magis regi quam videretur perſuadere. Chares Mitylenæus Alexandrum prædicat in convivio quodam, quum bibiſſet, phialam uni ex amicis porrexiſſe, illum phiala accepta ad aram verſum aſſurrexiſſe, ac quum hauſiſſet, adoraſſe primum, deinde oſculatum Alexandrum, in convivio mox accubuiſſe. Poſtquam id omnes deinceps feceruns, cepiſſe

phialam

τὸν Καλλισθένην λαβόντα τὴν φιάλην, οὐ προσέχοντος τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ Ἡφαιστίωνι προσδιαλεγομένου, πιόντα προσιέναι φιλήσοντα. Δημητρίου δὲ τοῦ προσονομαζομένου Φείδωνος εἰπόντος, ὦ βασιλεῦ, μὴ φιλήσῃς· οὗτος γάρ σε μόνος οὐ προσκεκύνηκεν· διακλῖναι τὸ φίλημα τὸν Ἀλέξανδρον· τὸν δὲ Καλλισθένην μέγα φθεγξάμενον εἰπεῖν, φιλήματι τοίνυν ἔλασσον ἔχων ἄπειμι.

Τοιαύτης ὑπογινομένης ἀλλοτριότητος, πρῶτον μὲν Ἡφαιστίων ἐπιστεύετο, λέγων ὅτι συνθέμενος πρὸς αὐτὸν ὁ Καλλισθένης προσκυνῆσαι ψεύσαιτο τὴν ὁμολογίαν· ἔπειτα Λυσίμαχοι καὶ Ἄγνωνες ἐπεφύοντο, φάσκοντες περιϊέναι τὸν σοφιστὴν, ὡς ἐπὶ καταλύσει τυραννίδος μέγα φρονοῦντα, καὶ συντρέχειν πρὸς αὐτὸν τὰ μειράκια, καὶ περιέπειν, ὡς μόνον ἐλεύθερον ἐν τοσαύταις μυριάσιν. διὸ καὶ τῶν περὶ Ἑρμόλαον ἐπιβουλευσάντων τῷ Ἀλεξάνδρῳ, καὶ φανερῶν γενομένων, ἔδοξαν ἀληθέσιν ὅμοια κατηγορεῖν οἱ διαβάλλοντες, ὡς τῷ μὲν προβάλλοντι, πῶς ἂν ἐνδοξότατος γένοιτο ἄνθρωπος, εἰπεῖν, ἂν ἀποκτείνῃ τὸν ἐνδοξότατον. τὸν δὲ Ἑρμόλαον ἐπὶ τὴν πρᾶξιν παροξύνων, ἐκέλευε μὴ δεδιέναι τὴν χρυσῆν κλίνην, ἀλλὰ μνημονεύειν ὅτι καὶ νοσοῦντι καὶ τιτρωσκομένῳ πρόσεισιν ἀνθρώπῳ. καίτοι τῶν περὶ Ἑρμόλαον οὐδεὶς οὐδὲ διὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης τοῦ Καλλισθένους κατεῖπεν. ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρος αὐτὸς εὐθὺς Κρατερῷ γράφων καὶ Ἀττάλῳ καὶ Ἀλκέτᾳ, φησὶν τοὺς παῖδας βασανιζομένους ὁμολογεῖν ὡς αὐτοὶ ταῦτα πράξειαν, ἄλλος δὲ οὐδεὶς συνειδείη. ὕστερον δὲ γράφων πρὸς Ἀντίπατρον, καὶ τὸν Καλλισθένην συνεπ-

phialam Callisthenem, ac non attendente rege, sed cum Hephæstione fabulante bibisse, atque ad ferendum regi osculum accessisse. Ibi quum Demetrius cognomine Phidon dixisset, Cave rex osculeris eum: nam unus hic non adoravit te: Alexandrum osculum declinasse, Callisthenem vero dixisse alta voce, Uno ergo osculo minus ferens abibo.

Ita exulcerato regis animo, primum habita Hephæstioni fides est, dicenti receptam sibi Callisthenem fidem, adoraturum ipsum regem, fefellisse. Inde Lysimachi & Agnones vellicaverunt eum, obambulare jactantes sophistam, tanquam eversa tyrannide intumescentem, concurrereque ad eum & observare adolescentes, tanquam unum in tot millibus liberum. Quocirca insidiis, quæ Alexandro paratæ ab Hermolao erant, detectis, crimina inimicorum ejus sunt probabilia visa: rogatum nempe ab hoc quemadmodum vir clarissimus evaderet, respondisse, si interfecisset clarissimum: concitantemque ad facinus Hermolaum, monuisse ne aureum lectum formidaret, sed meminisset rem sibi fore cum homine & morbis & vulneribus opportuno. Atqui ex Hermolai conjuratione nemo ne in extremis quidem tormentis Callisthenem nominavit. Sed & ipse Alexander Cratero protinus & Attalo & Alcetæ scribens, pueros in quæstione confessos ait se hoc consilium per se iniisse, neque fuisse alium conscium quenquam: post vero in epistola ad Antipatrum idem crimen impingit

συνεπαιτιασάμενος, Οἱ μὲν παῖδες, φησὶν, ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατελιθώθησαν· τὸν δὲ σοφιστὴν ἐγὼ κολάσω, καὶ τοὺς ἐκπέμψαντας αὐτὸν, καὶ τοὺς ὑποδεχομένους ταῖς πόλεσι τοὺς ἐμοὶ ἐπιβουλεύοντας. ἄντικρυς ἐν γε τούτοις ἀποκαλυπτόμενος πρὸς Ἀριστοτέλην· καὶ γὰρ ἐτέθραπτο Καλλισθένης παρ' αὐτῷ διὰ τὴν συγγένειαν, ἐξ Ἡροῦς γεγονὼς ἀνεψιᾶς Ἀριστοτέλους. ἀποθανεῖν δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου κρεμασθέντα λέγουσιν, οἱ δὲ, ἐν πέδαις δεδεμένον καὶ νοσήσαντα· Χάρης δὲ, μετὰ τὴν σύλληψιν ἑπτὰ μῆνας φυλάττεσθαι δεδεμένον, ὡς ἐν τῷ συνεδρίῳ κριθείη, παρόντος Ἀριστοτέλους· ἐν αἷς δὲ ἡμέραις Ἀλέξανδρος ἐν Μαλλοῖς Ὀξυδράκαις ἐτρώθη, περὶ τὴν Ἰνδίαν ἀποθανεῖν ὑπέρπαχυν γενόμενον καὶ φθειριάσαντα.

Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐπράχθη· Δημάρατος δὲ ὁ Κορίνθιος, ἤδη πρεσβύτερος ὢν, ἐφιλοτιμήθη πρὸς Ἀλέξανδρον ἀναβῆναι· καὶ θεασάμενος αὐτὸν, εἶπεν, μεγάλης ἡδονῆς ἐστερῆσθαι τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι τεθνήκασι πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον. οὐ μὴν ἐπὶ πλέον γε τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἀπέλαυσεν· ἀλλ' ἐξ ἀῤῥωστίας ἀποθανὼν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τάφον ἔχωσεν ὁ στρατὸς ἐπ' αὐτῷ, τῇ περιμέτρῳ μέγαν, ὕψος δὲ πηχῶν ὀγδοήκοντα. τὰ δὲ λείψανα τέθριππον κεκοσμημένον λαμπρῶς ἐπὶ θάλασσαν κατεκόμισε.

Μέλλων δὲ ὑπερβάλλειν εἰς τὴν Ἰνδικὴν, ὡς ἑώρα πλήθει λαφύρων τὴν στρατιὰν ἤδη βαρεῖαν καὶ δυσκίνητον οὖσαν, ἅμ' ἡμέρᾳ συνεσκευασμένων τῶν ἁμαξῶν, πρώτας μὲν ὑπέπρησεν τὰς αὐτοῦ καὶ τῶν ἑταίρων· μετὰ δὲ ταύτας ἐκέ-

git Callistheni. Ac pueri quidem, inquit, lapidibus sunt a Macedonibus cooperti: in sophistam ego consulam, & in illos qui eum miserunt, & oppidis suis insidiantes mihi recipiunt. In quibus animum adversus Aristotelem suum detegit: si quidem fuerat apud eum Callisthenes ob necessitudinem educatus, quod esset ex Hero Aristotelis consobrina editus. Decessisse eum alii ab Alexandro suspensum dictitant, in vinculis alii morbo afflictum: Chares, postquam comprehensus fuit, septem menses in vinculis custoditum, ut in concilio præsente Aristotele judicaretur, ac quo tempore in Mallis Oxydracis Indiæ sauciatus fuit Alexander, ex corpore supra modum obeso & morbo pediculari excessisse.

Ceterum hæc postea sunt insequuta. Demaratus Corinthius, jam annis gravis, affectavit ad Alexandrum proficisci, eoque adspecto, magna ait voluptate Græcos spoliatos, quotquot prius fato functi essent quam Alexandrum in solio Darii conspexissent considentem. Fructum tamen hic ex regis amicitia alium cepit nullum, quam quod morbo absumptus quum esset, elatus ab eo est magnifice, tumulumque ei aggessit exercitus ambitu magnum & cubitos octoginta excelsum. Reliquias ejus quadriga splendide exornata ad mare deportari curavit.

Porro in Indiam transiturus, ut vidit prædæ onere exercitum jam gravem & tardum, simul atque diluxit, plaustris oneratis sua & amicorum prima succendit. Inde Macedo-

num

ἐκέλευσε καὶ ταῖς τῶν Μακεδόνων ἐνεῖναι πῦρ. καὶ τοῦ πράγματος τὸ βούλευμα μεῖζον ἐφάνη, καὶ δεινότερον ἦν τὸ ἔργον. ὀλίγους μὲν γὰρ ἠνίασεν, οἱ δὲ πλεῖστοι βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ μετ' ἐνθουσιασμοῦ, τὰ μὲν ἀναγκαῖα τοῖς δεομένοις μεταδιδόντες, τὰ δὲ περιόντα τῆς χρείας, αὐτοὶ κατακαίοντες καὶ διαφθείροντες, ὁρμῆς καὶ προθυμίας ἐνεπίμπλασαν τὸν Ἀλέξανδρον. ἤδη δὲ καὶ φοβερὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος κολαστὴς τῶν πλημμελούντων. καὶ γὰρ Μένανδρόν τινα τῶν ἑταίρων, ἄρχοντα φρουρίου καταστήσας, ὡς οὐκ ἐβούλετο μένειν, ἀπέκτεινεν· καὶ τὸν ἀποστάντων βαρβάρων Ὀρσοδάτην αὐτὸς κατετόξευσεν. προβάτου δὲ τεκόντος ἄρνα περὶ τῇ κεφαλῇ σχῆμα καὶ χρῶμα τιάρας ἔχοντα, καὶ διδύμους ἑκατέρωθεν αὐτοῦ, βδελυχθεὶς τὸ σημεῖον, ἐκαθάρθη μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, οὓς ἐξ ἔθους ἐπήγετο πρὸς τὰ τοιαῦτα· διελέχθη δὲ πρὸς τοὺς φίλους, ὡς οὐ δι' αὐτόν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ταράττοιτο, μὴ τὸ κράτος εἰς ἀγεννῆ καὶ ἄναλκιν ἄνθρωπον ἐκλιπόντος αὐτοῦ περιστήσῃ τὸ δαιμόνιον. οὐ μὴν ἀλλὰ βέλτιόν τι σημεῖον γενόμενον τὴν ἀθυμίαν ἔλυσεν. ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν στρωματοφυλάκων τεταγμένος, ἀνὴρ Μακεδών, ὄνομα Πρόξενος, τῇ βασιλικῇ σκηνῇ χώραν ὀρύττων παρὰ τὸν Ὦξον ποταμόν, ἀνεκάλυψεν πηγὴν ὑγροῦ λιπαροῦ καὶ πιμελώδους· ἀπαντλουμένου δὲ τοῦ πρώτου, καθαρὸν ἀνέβλυζεν ἤδη καὶ διαυγὲς ἔλαιον, οὔτε ὀσμῇ δοκοῦν οὔτε γεύσει ἐλαίου διαφέρειν, στιλβότητά τε καὶ λιπαρότητα παντάπασιν ἀπαράλλακτον· καὶ ταῦτα, τῆς χώρας μηδὲ ἐλαίας φερούσης. λέγεται μὲν οὖν καὶ τὸν Ὦξον αὐτὸν εἶναι μαλακώτατον ὕδωρ, ὥστε τὸ δέρμα τοὺς λουομένους ἐπιλιπαίνειν. οὐ μὴν ἀλλὰ

num impedimentis imperavit ſubjici ignem. Apparuit autem re conſilium difficilius, magiſque ſtupendum inceptum. Paucos enim torſit. Plerique clamore atque ululatu ſublato tanquam divino quodam furore correpti, neceſſaria impertientes egenis, & quæ uſui ſupererant ibidem concremantes labefactanteſque impleverunt alacritate & ardore Alexandrum. Jam torvus eſſe cœpit & implacabilis in delictis puniendis. Quippe ex cohorte amicorum Menandrum, quod in præſidio, cui eum præfecerat, detrectaret manere, necavit. Ex rebellantibus barbaris Orſodatem ipſemet confixit jaculis. Quum autem ovis agnum edidiſſet, qui figuram & colorem tiaræ in capite, teſticuloſque utrinque præferebat, averſatus eſt portentum, atque expiatus per Babylonios, quos de more trahebat ſecum ad talia. Apud amicos vero negavit ſua cauſa ſe inde perculſum eſſe, ſed ipſorum, ne poſt fata ſua imperium Deus in hominem degenerem & imbellem conferret. At oſtentum oblatum lætius conſternationem ejus diſcuſſit. Præfectus enim eorum qui ſtragulis erant appoſiti, vir Macedo (Proxeno nomen erat) dum tabernaculo regio locum fodit juxta Oxum amnem, fontem detexit pinguis & oleoſi liquoris. Ubi primum exhauſit, liquidum inde & limpidum oleum emanavit, nec odore in ſpeciem nec guſtu ab oleo abhorrens, ſplendoreque & pinguedine indiſcreto; idque illa regione oleas non gignente. Perhibetur ipſa quoque Oxi molliſſima aqua eſſe, cutemque in eo lavantium pinguefacere. Mirifice vero

ἀλλὰ θαυμαστῶς Ἀλέξανδρος ἡσθεὶς δῆλός ἐστιν, ἐξ ὧν γράφει πρὸς Ἀντίπατρον, ἐν τοῖς μεγίστοις τοῦτο τῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ γεγονότων αὐτῷ τιθέμενος. οἱ δὲ μάντεις, ἐνδόξου μὲν στρατιᾶς, ἐπιπόνου δὲ καὶ χαλεπῆς τὸ σημεῖον ἐποιοῦντο· πόνων γὰρ ἀρωγὴν ἔλαιον ἀνθρώποις ὑπὸ Θεοῦ δεδόσθαι.

Πολλοὶ μὲν οὖν κατὰ τὰς μάχας αὐτῷ κίνδυνοι συνέπεσον, καὶ τραύμασι νεανικοῖς ἀπήντησεν· τὴν δὲ πλείστην φθορὰν ἀπορίαι τῶν ἀναγκαίων καὶ δυσκρασίαι τοῦ περιέχοντος ἀπειργάσαντο τῆς στρατιᾶς. αὐτὸς δὲ τόλμῃ τὴν τύχην ὑπερβαλέσθαι, καὶ τὴν δύναμιν ἀρετῇ φιλοτιμούμενος, οὐδὲν ᾤετο τοῖς θαρροῦσιν ἀνάλωτον, οὐδὲ ὀχυρὸν εἶναι τοῖς ἀτόλμοις. λέγεται δὲ τὴν Σισιμήθρου πολιορκῶν πέτραν, ἄβατον οὖσαν καὶ ἀπρόσβατον, ἀθυμούντων τῶν στρατιωτῶν, ἐρωτῆσαι τὸν Ὀξυάρτην ποῖός τις αὐτὸς εἴη τὴν ψυχὴν ὁ Σισιμήθρης. φήσαντος δὲ τοῦ Ὀξυάρτου, δειλότατον ἀνθρώπων, λέγεις σύ γε, φάναι, τὴν πέτραν ἁλώσιμον ἡμῖν εἶναι. τὸ γὰρ ἄρχον αὐτῆς, οὐκ ὀχυρόν ἐστιν. ταύτην μὲν οὖν, ἐκφοβήσας τὸν Σισιμήθρην, ἔλαβεν. ἑτέρᾳ δὲ ὁμοίως ἀποτόμῳ προσβαλὼν τοὺς νεωτέρους τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξανδρόν τινα καλούμενον προσαγορεύσας, Ἀλλὰ σοί γε, εἶπεν, ἀνδραγαθεῖν προσήκει καὶ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν. ἐπεὶ δὲ λαμπρῶς ἀγωνιζόμενος ὁ νεανίας ἔπεσεν, οὐ μετρίως ἐδήχθη. τῇ δὲ καλουμένῃ Νύσῃ τῶν Μακεδόνων ὀκνούντων προσάγειν, (καὶ γὰρ ποταμὸς ἦν πρὸς αὐτῇ βαθὺς) ἐπιστὰς, Τί γὰρ, εἶπεν, ὁ κάκιστος ἐγὼ νεῖν οὐκ ἔμαθον; καὶ ἤδη ἔχων τὴν ἀσπίδα περᾶν ἠθέλησεν. ἐπεὶ δὲ καταπαύσαντος τὴν μάχην αὐτοῦ, παρ-

ro erectum eo Alexandrum fuisse ex epistolis ejus ad Antipatrum liquet: ubi in maximis hoc a Deo sibi oblatis ostentis reponit. Vates id pro gloriosi quidem, sed operosi belli gravisque prodigio habuere: nam ad labores a Deo docuerunt datum hominibus oleum lenimentum.

Et multa sane ei in prœliis ibi pericula occurrerunt, & vulnera inconsulte accepit. Maximam autem exercitus stragem angustiæ necessariorum & cœli intemperies invexere. Ille vero superare fortunam audacia & vires virtute enitens, nihil censebat audentibus inexpugnabile, vel munitum esse animosis. Fama est Sisimethris obsidentem petram aviam & inaccessam, despondentibus animos militibus, de Oxyarte eum exquisivisse quid animi ipse haberet Sisimethres. Quum respondisset Oxyartes, omnium hominum eum trepidissimum esse, Profecto tu, dixisse, petram nobis ostendis esse superabilem, quando is qui præest ei non munitus est. Atque ita cepit eam pavore Sisimethri injecto. Alteram perinde abscissam Macedonum juventute adortus, quendam Alexandrum nomine appellavit, &, Te vero, inquit, fortem esse vel nominis causa decet. Quum hic juvenis fortiter pugnans cecidisset, haud mediocriter perculsus est. Nysam appellatam detrectantibus Macedonibus oppugnare (etenim amnis altus subluit eam) subsistens, Cur ego, inquit, miserrimus non didici natare? Jamque clypeum tenens transmeare parabat. Postquam pugna quondam ab eo compressa, missi

παρῆσαν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων πρέσβεις δεησόμενοι, πρῶτον μὲν ὀφθεὶς ἀθεράπευτος ἐν τοῖς ὅπλοις, ἐξέπληξεν αὐτούς· ἔπειτα προσκεφαλαίου τινὸς αὐτῷ κομισθέντος, ἐκέλευσε λαβόντα καθίσαι τὸν πρεσβύτατον· Ἄκουφις ἐκαλεῖτο. θαυμάσας οὖν τὴν λαμπρότητα καὶ φιλανθρωπίαν ὁ Ἄκουφις, ἠρώτα τί βούλεται ποιοῦντας αὐτοὺς ἔχειν φίλους. φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου, σὲ μὲν αὐτὸν ἄρχοντα καταστήσαντας αὐτῶν, πρὸς δὲ ἡμᾶς πέμψαντας ἑκατὸν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους· γελάσας ὁ Ἄκουφις, ἀλλὰ βέλτιον, εἶπεν, ἄρξω, βασιλεῦ, τοὺς κακίστους πρὸς σὲ πέμψας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀρίστους.

Ὁ δὲ Ταξίλης λέγεται μὲν τῆς Ἰνδικῆς ἔχειν μοῖραν οὐκ ἀποδέουσαν Αἰγύπτου τὸ μέγεθος, εὔβοτον δὲ καὶ καλλίκαρπον ἐν τοῖς μάλιστα· σοφὸς δέ τις ἀνὴρ εἶναι, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀσπασάμενος, τί δεῖ πολέμων, φάναι, καὶ μάχης ἡμῖν Ἀλέξανδρε πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ἡμῶν ἀφῖξαι, μήτε τροφὴν ἀναγκαίαν; ὑπὲρ ὧν μόνων ἀνάγκη διαμάχεσθαι νοῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις. τοῖς δὲ ἄλλοις χρήμασι καὶ κτήμασι λεγομένοις, εἰ μὲν εἰμὶ κρείττων, ἕτοιμος εὖ ποιεῖν· εἰ δὲ ἥττων, οὐ φεύγω χάριν ἔχειν εὖ παθών. ἡσθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ δεξιωσάμενος αὐτόν, Ἦ που νομίζεις, ἔφη, δίχα μάχης ἔσεσθαι τὴν ἔντευξιν ἡμῖν ἀπὸ τοιούτων λόγων καὶ φιλοφροσύνης; ἀλλ' οὐδέν σοι πλέον· ἐγὼ γὰρ ἀγωνιοῦμαι πρός σε καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὥς μου χρηστὸς ὢν μὴ περιγένῃ. λαβὼν δὲ δῶρα πολλά, καὶ δοὺς πλείονα, τέλος χίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ προέπιεν. ἐφ'

οἷς

missi a civitatibus obsessis legati supplices eum adiere, primum obstupuere, quum in armis eum sine ulla pompa contemplarentur. Hinc pulvinum qui allatus sibi erat, accipere, & considere maximum natu (Acuphi nomen erat) jussit. Cujus admiratus benignitatem & humanitatem Acuphis, quæsivit quibus conditionibus ipsos recipere in amicitiam vellet: respondente Alexandro, Ut teipsum patriæ tuæ principem imponamus, & vos centum ad nos viros optimos mittatis: arridens Acuphis, Atqui melius, inquit, imperavero, rex, si deterrimos ad te potius quam optimos misero.

Taxiles perhibetur Indiæ obtinuisse Ægypto non angustiorem laxitate portionem, pabulo autem lætam fœcundamque fructibus imprimis, ac vir ipse sapiens fuisse: atque quum salutaret Alexandrum, dixisse, Quid bellis inter nos & prœlio Alexander opus est, quum neque aquam nobis ademptum neque victum necessarium veneris? pro quibus solis necesse habent homines sani decertare. Reliquis vero opibus & facultatibus, quas vocant, si ego abundantior sum, impertiar tibi libens; sin inferior, non recuso accipere abs te grato animo beneficium. Delectatus ea oratione Alexander, illumque complexus, An tu, inquit, pugna arbitraris ex tali sermone & comitate colloquium fore immune? At nihil proficis: quippe contendam tecum & depugnabo beneficiis, ne me superes benignitate. Ac muneribus acceptis multis, datisque pluribus, denique mille talenta argenti signati ei propinavit. Qua

re

οἷς τοὺς μὲν φίλους ἰσχυρῶς ἐλύπησεν, τῶν δὲ βαρβάρων πολλοὺς ἐποίησεν ἡμερωτέρως ἔχειν πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ τῶν Ἰνδῶν οἱ μαχιμώτατοι μισθοφοροῦντες ἐπεφοίτων ταῖς πόλεσιν ἐῤῥωμένως ἀμύνοντες, καὶ κατὰ πολλὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκακοποίουν, σπεισάμενος ἔν τινι πόλει πρὸς αὐτοὺς, ἀπιόντας ἐν ὁδῷ λαβὼν, ἅπαντας ἀπέκτεινεν. καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ τἆλλα νομίμως καὶ βασιλικῶς πολεμήσαντος, ὡς κηλὶς πρόσεστιν. οὐκ ἐλάσσονα δὲ τούτων οἱ φιλόσοφοι πράγματα παρεῖχον αὐτῷ, τούς τε προστιθεμένους τῶν βασιλέων κακίζοντες, καὶ τοὺς ἐλευθέρους δήμους ἀφιστάντες. διὸ καὶ τούτων πολλοὺς ἐκρέμασεν.

Τὰ δὲ πρὸς Πῶρον αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὡς ἐπράχθη γέγραφεν. φησὶ γὰρ ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων τοῦ Ὑδάσπου ῥέοντος, ἀντιπρώρους ἱστάντα τοὺς ἐλέφαντας ἀεὶ τὸν Πῶρον ἐπιτηρεῖν τὴν διάβασιν· αὐτὸν μὲν οὖν καθ' ἡμέραν ἑκάστην ψόφον ποιεῖν καὶ θόρυβον ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺν, ἐθίζοντα τοὺς βαρβάρους μὴ φοβεῖσθαι· νυκτὸς δὲ χειμερίου καὶ ἀσελήνου, λαβόντα τῶν πεζῶν μέρος, ἱππεῖς δὲ τοὺς κρατίστους, καὶ προελθόντα πόῤῥω τῶν πολεμίων, διαπεράσαι πρὸς νῆσον οὐ μεγάλην. ἐνταῦθα δὲ ῥαγδαίου μὲν ἐκχυθέντος ὄμβρου, πρηστήρων δὲ πολλῶν καὶ κεραυνῶν εἰς τὸ στρατόπεδον φερομένων, ὅμως ὁρῶν ἀπολλυμένους τινὰς καὶ συμφλεγομένους ὑπὸ τῶν κεραυνῶν, ἀπὸ τῆς νησῖδος ἄρας, προσφέρεσθαι ταῖς ἀντιπέρας ὄχθαις. τραχὺν δὲ τὸν Ὑδάσπην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐπιόντα καὶ μετέωρον, ἔκρηγμα ποιῆσαι μέγα, καὶ πολὺ μέρος ἐκείνῃ φέρεσθαι τοῦ ῥεύματος· αὐτὸς δὲ δέξασθαι τὸ μέσον οὐ βεβαίως, ἅτε

δὴ

re torsit amicos acriter, sed barbaros multos sibi reddidit mansuetiores. Bellicosissimi Indi militabant mercede: hi urbes strenue defendebant, multisque modis Alexandrum fatigabant. Cum his inducias in oppido quodam fecit, mox recipientes se in itinere oppressit: quæ rebus illius bello gestis, juste alias & regaliter bellantis, quasi labes adhæsit. Non minus quam hi, infestabant eum philosophi: qui reges Alexandro qui se conjunxerant, insectabantur, & liberos populos solicitabant: quapropter multos ex his suspendit.

Cum Poro acta ipse in epistolis, quemadmodum sunt gesta, prodidit. Ait enim interlabente utraque castra Hydaspe, Porum elephantos semper frontibus ad fluvium conversis tenentem captasse transitum suum; se vero strepitum in castris & tumultum quotidie ingentem excitasse, quo assuefaceret suos non formidare barbaros. Hinc nocte brumali & obscura cum parte peditum & lectissimis equitibus procul se ab hostibus progressum, in insulam non magnam transmisisse. Ibi imbre ingentibus procellis fuso, crebrisque in exercitum presteribus & fulguribus cadentibus, solvisse tamen, quamvis interire nonnullos & perstringi fulmine videret, atque ex insula se ad ulteriorem ripam contendisse. Hydaspem, quum ex illa tempestate torrens & tumidus ferretur, perrupisse grandi eluvie ripam, magnamque partem illac undæ decurrisse. Terram se intermediam cepisse non stabili pede, utpote lubricam, quam

undi-

δὴ συνολισθαῖνον καὶ περιρρηγνύμενον. ἐνταῦθα δὲ εἰπεῖν φασιν αὐτὸν, ὦ Ἀθηναῖοι, ἆρά γε πιστεύσαιτε ἂν ἡλίκους ὑπομένω κινδύνους ἕνεκα τῆς παρ' ὑμῖν εὐδοξίας; ἀλλὰ τοῦτο μὲν Ὀνησίκριτος εἴρηκεν· αὐτὸς δέ φησιν, τὰς σχεδίας ἀφέντας αὐτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων τὸ ἔκρηγμα διαβαίνειν ἄχρι μαστῶν βρεχομένους. διαβὰς δὲ τῶν πεζῶν εἴκοσι σταδίους προϊππεῦσαι, λογιζόμενος, εἰ μὲν οἱ πολέμιοι τοῖς ἵπποις προσβάλλοιεν, πολὺ κρατήσειν· εἰ δὲ κινοῖεν τὴν φάλαγγα, φθήσεσθαι τοὺς πεζοὺς αὐτῷ προσγενομένους· θάτερον δὲ συμβῆναι. τῶν γὰρ ἱππέων χιλίους, καὶ τῶν ἁρμάτων ἑξήκοντα συμπεσόντα τρεψάμενος, τὰ μὲν ἅρματα λαβεῖν ἅπαντα, τῶν δ' ἱππέων ἀνελεῖν τετρακοσίους. οὕτω δὴ συμφρονήσαντα τὸν Πῶρον ὡς αὐτὸς εἴη διαβεβηκὼς Ἀλέξανδρος, ἐπιέναι μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, πλὴν ὅσον ἐμποδὼν εἶναι τοῖς διαβαίνουσι τῶν Μακεδόνων ἀπέλιπεν. φοβηθεὶς δὲ τὰ θηρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτὸς μὲν ἐνσεῖσαι κατὰ θάτερον κέρας, κοινῇ δὲ τῷ δεξιῷ προσβαλεῖν κελεῦσαι. γενομένης δὲ τροπῆς ἑκατέρωθεν, ἀναχωρεῖν ἀεὶ πρὸς τὰ θηρία καὶ συνειλεῖσθαι τοὺς ἐκβιαζομένους. ὅθεν ἤδη τὴν μάχην ἀναμεμιγμένην εἶναι, καὶ μόλις ὀγδόης ὥρας ἀπειπεῖν τοὺς πολεμίους. ταῦτα μὲν οὖν ὁ τῆς μάχης ποιητὴς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἴρηκεν. οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων ὁμολογοῦσι, τὸν Πῶρον ὑπεραίροντα τεσσάρων πηχῶν σπιθαμῇ τὸ μῆκος ἱππότου, μηδὲν ἀποδεῖν πρὸς τὸν ἐλέφαντα συμμετρίᾳ, διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος· καίτοι μέγιστος ἦν ὁ ἐλέφας. σύνεσιν δὲ θαυμαστὴν ἐπεδείξατο καὶ κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως, ἐρ-

ρωμένου

undique lacerabat unda. Ibi dixisse autumant eum, Quis credat, Athenienses, quanta pericula vestri praeconii causa subeam? Caeterum hoc prodidit Onesicritus. Ipse autor est ratibus relictis Macedonas sub armis eluviem illam superasse, pertingente ad pectus unda. Amne trajecto viginti stadia se ante peditatum provectum: si hostis confligeret secum equitatu, multo se ratum superiorem fore; sin moveret peditatum, mature peditatum suum se consequuturum. Evenisse alterum: nam fudisse se mille equites & currus sexaginta, qui secum fuerant congressi. Currus cepisse omnes, equites quadringentos occidisse. Ita advertente Poro ipsum transmisisse Alexandrum, cum omnibus copiis se intulisse, non pluribus ibi relictis quam qui transitum impedirent Macedonum. Belluarum & hostium multitudinis metu in alterum cornu invectum se, caeteros immisisse omnes in dextrum. Utroque averso cornu, eos qui premebantur ad bestias semper se recepisse, atque ibi agmen coegisse. Inde promiscue pugnatum, ut vix octava hora hostes terga dederint. Haec ipse proelii autor recensuit in epistolis. Porum plerique scriptores consentiunt quatuor cubitos palmo excedentem, ob corporis eminentiam & molem, elephanto, quantumvis fuerit grandis, equitis portione respondisse. Mirificam solertiam haec bellua demonstravit & solicitudinem pro rege. Qui eum ad-

μένους μὲν ἔτι, θυμῷ τοὺς προσμαχομένους ἀμυνόμενος καὶ ἀνακόπτων· ὡς δὲ ᾔσθετο βελῶν πλήθει καὶ τραυμάτων κάμνοντα, δείσας μὴ περιρρυῇ, τοῖς μὲν γόνασιν εἰς γῆν ὑφῆκεν πράως ἑαυτὸν, τῇ δὲ προνομαίᾳ λαμβάνων ἀτρέμα τῶν δορατίων ἕκαστον, ἐξῄρει τοῦ σώματος. ἐπεὶ δὲ ληφθέντα τὸν Πῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτα πῶς αὐτῷ χρήσηται, βασιλικῶς, εἶπεν· προσπυθομένου δὲ, μήτι ἄλλο λέγει, Πάντα, εἶπεν, ἐστὶν ἐν τῷ βασιλικῶς. οὐ μόνον οὖν ἀφῆκεν αὐτὸν ἄρχειν ὧν ἐβασίλευεν, σατράπην καλούμενον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκε χώραν, καὶ τοὺς αὐτονόμους καταστρεψάμενος, ἐν ᾗ πεντεκαίδεκα μὲν ἔθνη, πόλεις δὲ πεντακισχιλίας ἀξιολόγους, κώμας δὲ παμπόλλας εἶναι φασίν· ἄλλην δὲ τρὶς τοσαύτην, ἧς Φίλιππον τινὰ τῶν ἑταίρων σατράπην ἀπέδειξεν.

Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης καὶ ὁ Βουκεφάλας ἐτελεύτησεν, οὐκ εὐθὺς, ἀλλ' ὕστερον, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν, ὑπὸ τραυμάτων θεραπευόμενος· ὡς δὲ Ὀνησίκριτος, διὰ γῆρας ὑπέρπονος γενόμενος· τριάκοντα γὰρ ἐτῶν ἀποθανεῖν αὐτόν. ἐδήχθη δ' ἰσχυρῶς Ἀλέξανδρος, οὐδὲν ἄλλο ἢ συνήθη καὶ φίλον ἀποβεβληκέναι νομίζων· καὶ πόλιν οἰκίσας ἐπ' αὐτῷ παρὰ τὸν Ὑδάσπην, Βουκεφαλίαν προσηγόρευσεν. λέγεται δὲ καὶ κύνα Περίταν ὄνομα τεθραμμένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ στεργόμενον ἀποβαλὼν κτίσαι πόλιν ἐπώνυμον. τοῦτο δὲ Σωτίων φησὶν Ποτάμωνος ἀκοῦσαι τοῦ Λεσβίου.

Τοὺς μέντοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγὼν ἀμβλυτέρους ἐποίησεν, καὶ τὸ πρόσω τῆς Ἰνδικῆς ἔτι προσελθεῖν ἐπέσχεν. μόλις γὰρ ἐκεῖνον ὠσάμενοι, δισ-

adhuc valentem adorientes animose excepit & rejecit: ut vero telorum & vulnerum vi sensit confectum, veritus ne deflueret, genibus leniter humi demisit se, & proboscide singula jacula sensim ex corpore ejus evulsit. Ut captum Alexander Porum rogavit quomodo de ipso consuleret, Regaliter, respondit. Adjiciente Alexandro nihilne aliud vellet, Omnia, inquit, verbum Regaliter complectitur. Igitur non modo ei pristinum regnum sub satrapæ nomine restituit, verum etiam adjecit liberorum ibi populorum, quos subegit, regionem: in qua nationes quindecim, urbium non mediocrium quinque millia, & vicos quam plurimos memorant fuisse. Aliam domuit ter tantam, cujus Philippo uni ex cohorte amicorum præfecturam dedit.

Ex prœlio cum Poro commisso Bucephalas mortuus est, non extemplo, sed post, ut plerique produnt, sub vulnerum curatione: ut Onesicritus est autor, ob senium labore confectus. Nam triginta annorum ætate ait eum decessisse. Mortem ejus tulit Alexander graviter, non aliter existimans quam si familiarem & amicum amisisset. In memoriam ejus super Hydaspem condidit urbem, quam appellavit Bucephaliam. Ferunt canem quoque eum, Peritam nomine, alitum ab ipso atque in deliciis habitum amisisse, urbemque erexisse ei cognominem. Id Sotion de Potamone se Lesbio narrat audivisse.

At Macedonas illa cum Poro pugna reddidit segniores, repressitque, ne peterent ulteriorem Indiam. Quum enim ægre pepulissent illum

δισμυρίοις πεζοῖς καὶ δισχιλίοις ἱππεῦσι παραταξάμενον, ἀντέστησαν ἰσχυρῶς Ἀλεξάνδρῳ βιαζομένῳ καὶ τὸν Γάγγην περάσαι ποταμὸν, εὖρος μὲν αὐτοῦ δύο καὶ τριάκοντα σταδίων εἶναι πυνθανόμενοι, καὶ βάθος ὀργυιὰς ἑκατόν· ἀντιπέρας δὲ τὰς ὄχθας ἀποκεκρύφθαι πλήθεσιν ὅπλων καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων. ἐλέγοντο γὰρ ὀκτὼ μὲν μυριάδας ἱππότων, εἴκοσι δὲ πεζῶν, ἅρματα δὲ ὀκτακισχίλια, καὶ μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν καὶ Πραισίων βασιλεῖς ὑπομένειν. καὶ κόμπος οὐκ ἦν περὶ ταῦτα. Ἀνδρόκοττος γὰρ ὕστερον οὐ πολλῷ βασιλεύσας, Σελεύκῳ πεντακοσίους ἐλέφαντας ἐδωρήσατο, καὶ στρατοῦ μυριάσιν ἑξήκοντα τὴν Ἰνδικὴν ἐπῆλθεν ἅπασαν καταστρεφόμενος. τὸ μὲν οὖν πρῶτον, ὑπὸ δυσθυμίας καὶ ὀργῆς αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν καθείρξας ἔκειτο, χάριν οὐδεμίαν εἰδὼς τοῖς διαπεπραγμένοις, εἰ μὴ περάσειεν τὸν Γάγγην, ἀλλ᾽ ἐξομολόγησιν ἥττης τιθέμενος τὴν ἀναχώρησιν. ὡς δὲ οἵ τε φίλοι τὰ εἰκότα παρηγοροῦντες αὐτὸν, οἵ τε στρατιῶται κλαυθμῷ καὶ βοῇ προσιστάμενοι ταῖς θύραις ἱκέτευον, ἐπικλασθεὶς ἀνεζεύγνυεν, πολλὰ πρὸς δόξαν ἀπατηλὰ καὶ σοφιστικὰ μηχανώμενος. καὶ γὰρ ὅπλα μείζονα καὶ φάτνας ἵππων καὶ χαλινοὺς βαρυτέρους κατασκευάσας, ἀπέλιπέ τε καὶ διέρριψεν. ἱδρύσατο δὲ βωμοὺς Θεῶν, οὓς μέχρι νῦν οἱ Πραισιαίων βασιλεῖς διαβαίνοντες σέβονται, καὶ θύουσιν Ἑλληνικὰς θυσίας. Ἀνδρόκοττος δὲ, μειράκιον ὢν, αὐτὸν Ἀλέξανδρον εἶδεν, καὶ λέγεται πολλάκις εἰπεῖν ὕστερον, ὡς παρ᾽ οὐδὲν ἦλθεν τὰ πράγματα λαβεῖν Ἀλέξανδρος, μισουμένου τε καὶ καταφρονουμένου τοῦ βασιλέως διὰ μοχθηρίαν καὶ δυσγένειαν. Ἐν-

illum qui viginti millia peditum & duo millia equitum in aciem adduxerat, obnixe reluctati Alexandro sunt, superare contendenti etiam amnem Gangem: cujus accipiebant latitudinem duorum & triginta stadiorum esse, & ulnarum centum profunditatem, ripas ulteriores peditum, equitum, elephantorum agminibus coopertas. Siquidem fama tenebat octoginta equitum millibus, ducentis peditum, curruum octo, & elephantorum bellatorum sex millibus munitos Gandaritarum & Præsiorum reges ibi eum operiri. Neque ea vane jactata. Androcottus enim, qui non multo post regnavit, elephantos Seleuco quingentos dono dedit, & sexcentis millibus militum Indiam peragrans, omnem redegit in potestatem. Hic primum animi mœrore & ira tabernaculo inclusus abjecit se in terram, pœnitebatque eum rerum perpetratarum, nisi Gangem superaret, & pro confessione victum se esse, habebat reditum. At ubi amici eum, prout erat, suadentes, assistentesque foribus cum planctu & strepitu milites supplices oraverunt, infractus paravit se ad reditum, multaque fucata & commentitia est gloriæ causa machinatus. Quippe grandiora arma & equorum præsepia frænaque fabricatus ponderosiora, reliquit & disseminavit. Posuit præterea Deorum aras, quas hac quoque memoria Præsiorum reges trajecto flumine venerantur, immolantque hostias ibi Græco ritu. Androcottus id temporis adolescens ipsum Alexandrum vidit, ferturque sæpe postea dixisse, nihil factum fuisse propius quam ut rerum illic Alexander potitus fuisset, quod rex ob improbitatem & ignobilitatem invisus atque contemptus esset.

L 2 Inde

Ἐντεῦθεν ὁρμήσας Ἀλέξανδρος τὴν ἔξω θάλασσαν ἐπιδεῖν, καὶ πολλὰ πορθμεῖα κωπήρη καὶ σχεδίας πηξάμενος, ἐκόμιζε τοῖς ποταμοῖς ὑποφερόμενος σχολαίως. ὁ δὲ πλοῦς οὐκ ἀργὸς ἦν οὐδὲ ἀπόλεμος· προσβάλλων δὲ ταῖς πόλεσιν καὶ ἀποβαίνων, ἐχειροῦτο πάντα. πρὸς δὲ τοῖς καλουμένοις Μαλλοῖς, οὕς φασιν Ἰνδῶν μαχιμωτάτους γενέσθαι, μικρὸν ἐδέησεν κατακοπῆναι. τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους βέλεσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπεσκέδασεν· πρῶτος δὲ διὰ κλίμακος τεθείσης ἀναβὰς ἐπὶ τὸ τεῖχος, ὡς ἥ τε κλίμαξ συνετρίβη, καὶ τῶν βαρβάρων ὑφισταμένων παρὰ τὸ τεῖχος, ἐλάμβανε πληγὰς κάτωθεν, ὀλιγοστὸς ὤν, συστρέψας ἑαυτὸν εἰς μέσους ἀφῆκεν τοὺς πολεμίους, καὶ κατὰ τύχην ὀρθὸς ἔστη. τιναξαμένου δὲ τοῖς ὅπλοις, ἔδοξαν οἱ βάρβαροι σέλας τι καὶ φάσμα πρὸ τοῦ σώματος φέρεσθαι. διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἔφυγον καὶ διεσκεδάσθησαν· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν μετὰ δυεῖν ὑπασπιστῶν, ἐπιδραμόντες, οἱ μὲν ἐκ χειρὸς ξίφεσι καὶ δόρασι διὰ τῶν ὅπλων συνετίτρωσκον ἀμυνόμενον· εἷς δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στὰς, ἐφῆκεν ἀπὸ τόξου βέλος οὕτως εὔτονον καὶ βίαιον, ὥστε τὸν θώρακα διακόψαν ἐμπαγῆναι τοῖς περὶ τὸν μαστὸν ὀστέοις. πρὸς δὲ τὴν πληγὴν ἐνδόντος αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ κάμψαντος, ὁ μὲν βαλὼν ἐπέδραμεν, σπασάμενος βαρβαρικὴν μάχαιραν· Πευκέστας δὲ καὶ Λιμναῖος προέστησαν· ὧν πληγέντων ἑκατέρων, ὁ μὲν ἀπέθανεν, Πευκέστας δὲ ἀντεῖχεν. τὸν δὲ βάρβαρον Ἀλέξανδρος ἀπέκτεινεν· αὐτὸς δὲ τραύματα πολλὰ λαμβάνων, τέλος δὲ πληγεὶς ὑπέρῳ κατὰ τοῦ τραχήλου, προσήρεισε τῷ τείχει τὸ σῶμα, βλέπων πρὸς τοὺς πολεμίους. ἐν τούτῳ δὲ τῶν Μακεδόνων περιχυθέντων,

ἁρπασθεὶς,

Inde pergens Alexander ad contemplandum Oceanum, frequentes naves actuarias & rates parat, iisque secundo flumine per otium defertur. Non fuit inanis ea navigatio tamen neque belli exsors. Nam descensionibus faciendis urbibusque oppugnandis omnia redegit in potestatem. In Mallis vero, quos Indorum perhibent bellicosissimos fuisse, pene concisus est. Cives enim telis a muris rejecit, positisque scalis in murum evasit primus: quæ ubi imminutæ sunt, atque a barbaris infra stantibus juxta murum multa tela ingesta paucis comitato, librato corpore in medios saltu se immisit hostes, & forte fortuna se pedibus excepit. Cujus vibrantibus armis, jubar aliquod & spectrum barbaris videbatur pro corpore ejus obversari. Unde primum in fugam effusi sunt: cæterum ut duobus tantum comitatum armigeris conspexere, impressione facta, alii comminus gladiis lanceisque trajecerunt arma ejus, pugnantemque fortiter convulneraverunt. Unus paulo remotior sagittam arcu excussit tanta vi & impetu, ut adacta per loricam in costas ejus secundum mammam defigeretur. Ad ictum remittente Alexandro & inclinante corpus, ille qui miserat sagittam, ense districto barbarico occurrit. Assistebant ei Peucestas & Limnæus, qui vulnerati ambo, alter cecidit, Peucestas restitit: barbarum Alexander obtruncavit. Multis confixus vulneribus, tandemque ictus pistillo in collo, corpus mœnibus applicuit ad hostes respiciens. Interea circumfundentibus se Macedonibus abreptus, semianimisque

que

περιπαθεὶς, ἀναίσθητος ἤδη τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ σκηνῆς ἐκομίζετο. καὶ παραυτίκα μὲν ὡς τεθνεῶτος ἦν λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ· χαλεπῶς δὲ καὶ πολυπόνως τὸν οἰστὸν ἐκπρισάντων ξύλινον ὄντα, καὶ τοῦ θώρακος οὕτω μόλις ἀπολυθέντος, περὶ τὴν ἐκκοπὴν ἐγίνοντο, τῆς ἀκίδος ἐνδεδυκυίας ἐν ἑνὶ τῶν ὀστέων. λέγεται δὲ τὸ μὲν πλάτος, τριῶν δακτύλων εἶναι, τὸ δὲ μῆκος, τεσσάρων. διὸ ταῖς λειποθυμίαις ἔγγιστα θανάτου συνελαυνόμενος, ἐξαιρουμένης αὐτῆς, ὅμως ἀνέλαβεν. καὶ διαφυγὼν τὸν κίνδυνον, ἔτι δὲ ἀσθενὴς ὢν, καὶ πολὺν χρόνον ἐν διαίτῃ καὶ θεραπείαις ἔχων αὐτὸν, ἔξω θορυβοῦντας ὡς ᾔσθετο ποθοῦντας αὐτὸν ἰδεῖν τοὺς Μακεδόνας, λαβὼν ἱμάτιον προῆλθεν, καὶ θύσας τοῖς Θεοῖς, αὖθις ἀνῆλθεν, καὶ παρεκομίζετο χώραν τε πολλὴν καὶ πόλεις μεγάλας καταστρεφόμενος.

Τῶν δὲ γυμνοσοφιστῶν τοὺς μάλιστα τὸν Σάββαν ἀναπείσαντας ἀποστῆναι, καὶ κακὰ πλεῖστα τοῖς Μακεδόσι παρασχόντας, λαβὼν δέκα, δεινοὺς δοκοῦντας εἶναι περὶ τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυλόγους, ἐρωτήματα προὔγραψεν αὐτοῖς ἄπορα· φήσας ἀποκτενεῖν τὸν μὴ ὀρθῶς ἀποκρινόμενον πρῶτον, εἶτα ἐφεξῆς οὕτω τοὺς ἄλλους. ἕνα δὲ τὸν πρεσβύτατον ἐκέλευσε κρίνειν. ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶναι πλείονας, ἢ τοὺς τεθνηκότας, ἔφη τοὺς ζῶντας· οὐκ ἔτι γὰρ εἶναι τοὺς τεθνηκότας. ὁ δὲ δεύτερος, πότερον τὴν γῆν ἢ τὴν θάλατταν μείζονα τρέφειν θηρία· τὴν γῆν. ταύτης γὰρ ἔφη μέρος εἶναι τὴν θάλατταν. ὁ δὲ τρίτος, ποῖόν ἐστιν ζῶον πανουργότατον· ὃ μέχρι τοῦ νῦν, εἶπεν, ἄνθρωπος οὐκ ἔγνωκεν. ὁ δὲ τέταρτος ἀνακρινόμενος

τίνι

que jam in tabernaculum est relatus: ac mox regem vulgatum est in castris exspirasse. Ingenti autem difficultate ac labore sagittam, quæ lignea erat, abscindunt. Tum detracto tandem vix thorace, accingunt se ad evellendum spiculum, quod uni ossi erat infixum. Dicitur tres digitos latum fuisse, longum quatuor. Unde animo identidem linquente pene exanimis, exempto eo tamen recepit se. Quum ex periculo emersisset, esset tamen adhuc imbecillis, diuque in victus ratione & cura hæreret, ubi tumultuantes videndi sui desiderio Macedonas animadvertit, sumpto pallio prodiit, & quum Diis sacra fecisset, iterum conscendit naves. In transitu latum tractum urbesque amplas domuit.

Ex Gymnosophistis, qui præcipue Sabbam ad defectionem impulerant, & plurimum fatigaverant Macedonas, decem acres ad respondendum & succinctos in explicanda quæstione habitos cepit. His quæstiones obscuras posuit, necem denuntians primo qui parum recte respondisset, inde ordine reliquis. Unum natu maximum dedit judicem. Primus interrogatus, Vivosne plures esse, an mortuos censeret, Vivos ait: neque enim jam esse eos, qui mortui sunt. Secundus, Terram an pelagus grandiores gignere belluas, Terram: quippe hujus, inquit, pelagus portio est. Tertius, Quod animal callidissimum esset, Quod hactenus, inquit, homo non cognovit. Quartus requisitus, Quamobrem Sabbam

τίνι λογισμῷ τὸν Σάββαν ἀπέστησεν· ἀπεκρίνατο, καλῶς ζῆν βουλόμενον αὐτὸν, ἢ κακῶς ἀποθανεῖν. ὁ δὲ πέμπτος, ἐρωτηθεὶς πότερον οἴεται τὴν ἡμέραν ἢ τὴν νύκτα προτέραν γεγονέναι, Τὴν ἡμέραν, εἶπεν, ἡμέρᾳ μιᾷ· καὶ προσεῖπεν οὕτως θαυμάσαντος τοῦ βασιλέως, ὅτι τῶν ἀπόρων ἐρωτήσεων ἀνάγκη καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀπόρους εἶναι. μεταλαβὼν οὖν, τὸν ἕκτον ἠρώτα πῶς ἄν τις φιληθείη μάλιστα, Ἂν κράτιστος ὢν, ἔφη, μὴ φοβερὸς ᾖ. τῶν δὲ λοιπῶν, ὁ μὲν ἐρωτηθεὶς πῶς ἄν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο Θεὸς, Εἴ τι πράξειεν, εἶπεν, ὃ πρᾶξαι δυνατὸν ἀνθρώπῳ μὴ ἔστιν· ὁ δὲ, περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, πότερον ἰσχυρότερον, ἀπεκρίνατο, τὴν ζωὴν, τοσαῦτα κακὰ φέρουσαν. ὁ δὲ τελευταῖος, μέχρι τίνος ἄνθρωπον καλῶς ἔχον ζῆν· μέχρι οὗ μὴ νομίζει τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν ἄμεινον. οὕτω δὴ τραπόμενος πρὸς τὸν δικαστὴν, ἐκέλευσεν ἀποφαίνεσθαι. τοῦ δὲ ἕτερον ἑτέρου χεῖρον εἰρηκέναι φήσαντος, Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ σὺ πρῶτος ἀποθανῇ, τοιαῦτα κρίνων. Οὐκ ἄν γε, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, εἰ μὴ σὺ ψεύδῃ, φήσας πρῶτον ἀποκτενεῖν τὸν ἀποκρινόμενον κάκιστα.

Τούτους μὲν οὖν ἀφῆκεν δωρησάμενος· πρὸς δὲ τοὺς ἐν δόξῃ μάλιστα καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ ζῶντας ἔπεμψεν Ὀνησίκριτον, ἀφικέσθαι δεόμενος πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ Ὀνησίκριτος ἦν φιλόσοφος τῶν Διογένει τῷ Κυνικῷ συνεσχολακότων. καί φησιν τὸν μὲν Καλανὸν ὑβριστικῶς πάνυ καὶ τραχέως κελεύειν, ἀποδύντα τὸν χιτῶνα, γυμνὸν ἀκροᾶσθαι τῶν λόγων· ἄλλως δὲ οὐ διαλέξεσθαι πρὸς αὐτὸν, οὐδ' εἰ παρὰ τοῦ Διὸς ἀφῖκται· τὸν δὲ Δάνδαμιν, πρᾳ-

ότερον

bam ad rebellionem concitasset, responsum dedit, Quo honeste viveret, aut male periret. Quintus rogatus, Diem an noctem putaret fuisse priorem, Diem, ait, uno die. Adjecit autem (quum id rex admiraretur) implicatarum interrogationum necesse esse ut essent implicatæ responsiones. Ita progrediens sextum percunctatus est, Quemadmodum quis maxime se efficiat charum. Si potentissimus, inquit ille, nec formidabilis esset. Ex reliquis alius rogatus, Quemadmodum ex mortali quis Deus evadat. Siquid fecerit, inquit, quod facere impossibile sit homini. Alius, de vita & morte, utra valentior, respondit, vitam tam multa tolerantem mala. Postremus, quatenus hominem vivere deceat, eatenus dum mori quam vivere non censeat præstare. Ita tandem versus ad judicem pronuntiare eum jussit sententiam: qui quum alium alio dixisset pejus respondisse, Ergo tu, inquit, primus moriere, qui ita decernis: Minime vero, rex, inquit ille, nisi tu mentiaris; qui primum dixisti interfecturum te illum qui pessime respondisset.

Hos igitur muneribus honoratos dimisit. Ad eos vero qui erant clarissimi, solitariam autem quietamque vitam agebant, Onesicritum misit petitum, ad se ut venirent. Fuit Onesicritus philosophus ex Diogenis Cynici contubernio. Ait is Calanum sane quam superbe & aspere jussisse ei ut posita veste audiret se nudus: alioqui non congressurum cum eo se, ne si a Jove missus esset quidem. Dandamim egisse placidius,

ac

ότερον, καὶ διακούσαντα περὶ Σωκράτους καὶ Πυθαγόρου καὶ Διογένους, εἰπεῖν ὡς εὐφυεῖς μὲν αὐτῷ γεγονέναι δοκοῦσιν οἱ ἄνδρες, λίαν δὲ τοὺς νόμους αἰσχυνόμενοι βεβιωκέναι. ἄλλοι δέ φασιν τὸν Δάνδαμιν οὐδὲν εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τοσοῦτον μόνον, τίνος χάριν ὁ Ἀλέξανδρος ὁδὸν τοσαύτην δεῦρ' ἦλθεν; τὸν μέντοι Καλανὸν ἔπεισεν ὁ Ταξίλης ἐλθεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον. ἐκαλεῖτο δὲ Σφίνης· ἐπεὶ δὲ κατ' Ἰνδικὴν γλῶτταν τῷ καλὲ προσαγορεύων ἀντὶ τοῦ χαίρειν τοὺς ἐντυγχάνοντας ἠσπάζετο, Καλανὸς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάσθη. τοῦτον δὲ λέγεται καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχῆς τῷ Ἀλεξάνδρῳ προθέσθαι. καταβαλὼν γὰρ ἐν μέσῳ βύρσαν τινὰ ξηρὰν καὶ κατεσκληκυῖαν, ἐπάτησε τὸ ἄκρον· ἡ δὲ, εἰς ἓν πιεσθεῖσα, τοῖς ἄλλοις ἐπήρθη μέρεσιν. καὶ τοῦτο περιιὼν ἐν κύκλῳ καὶ πιέζων, καθ' ἕκαστον ἐδείκνυεν γιγνόμενον, ἄχρι οὗ τὸ μέσον ἐπιστὰς κατέσχεν, καὶ πάντα οὕτως ἠρέμησεν. ἐβούλετο δὲ ἡ εἰκὼν ἔνδειξις εἶναι τοῦ τὰ μέσα δεῖν μάλιστα τῆς ἀρχῆς πιέζειν, καὶ μὴ μακρὰν ἀποπλανᾶσθαι τὸν Ἀλέξανδρον.

Ἡ δὲ διὰ τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν θάλατταν ὑπαγωγὴ μηνῶν ἑπτὰ χρόνον ἀνήλωσεν. ἐμβαλὼν δὲ ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν Ὠκεανὸν, ἀνέπλευσεν πρὸς νῆσον ἣν Σκιλλοῦστιν αὐτὸς ὠνόμασεν, ἕτεροι δὲ Ψιλτοῦκιν. ἐνταῦθα δὲ ἀποβὰς, ἔθυεν τοῖς Θεοῖς, καὶ τὴν φύσιν ἐπεῖδεν τοῦ πελάγους καὶ τῆς παραλίας, ὅσον ἐφικτὸν ἦν. εἶτα ἐπευξάμενος μηδένα μετ' αὐτὸν ἀνθρώπων ὑπερβῆναι τοὺς ὅρους τῆς στρατείας, ἀνέστρεφεν. καὶ τὰς μὲν ναῦς ἐκέλευσε περιπλεῖν, ἐν δεξιᾷ τὴν Ἰνδικὴν ἐχούσας, ἡγεμόνα μὲν Νέαρχον ἀποδείξας,

ac de Socrate, Pythagora, Diogene quum audiviſſet, dixiſſe magno ingenio ſibi eos viros videri fuiſſe, ſed nimia legum reverentia vixiſſe. Alii Dandamim nihil memorant niſi ſolum hoc quæſiſſe, qua de cauſa Alexander eo veniſſet tam immenſo itinere. Calanum tamen, ut ad Alexandrum proficiſceretur, Taxiles induxit. Sphines vocabatur: ſed quod ſermone Indico Cale pro Salve ſalutans obvios compellaret, Calanus eſt a Græcis nominatus. Hunc referunt exemplum imperii ſui Alexandro ob oculos poſuiſſe. Corium in medium conjecit ſiccum & retorridum, cujus oram calcavit. Id uno loco preſſum cæteris partibus extulit ſe. Idem circulans undique & pedibus ſtringens in quaque parte oſtendit evenire, quoad medium pedibus occupavit, tunc omnes partes quievere. Ea imagine ſignificavit media regni maxime premenda, neque procul ab iis vagandum Alexandro eſſe.

Deſcenſus Alexandri per flumina ad Oceanum ſeptem menſium ſpatium abſumpſit. Ut vero claſſe ad Oceanum penetravit, acceſſit ad inſulam, quam ipſe Scilluſtin, Pſiltucin alii appellavere. Ibi excenſione facta Diis ſacrificavit, pelagique & oræ marinæ, quatenus aſſequi valuit, indolem colluſtravit. Inde precatus, ne quis poſt ſe mortalium expeditionis ſuæ tranſcenderet terminos, regreſſus eſt. Naves circumvehi juſſit, relicta ad dextram India. Claſſi præfecit Nearchum, magiſtrum

ξας, ἀρχικυβερνήτην δὲ Ὀνησίκριτον. αὐτὸς δὲ πεζῇ δι' Ὠρειτῶν πορευόμενος, εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν προήχθη, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπώλεσεν, ὥστε τῆς μαχίμου δυνάμεως μηδὲ τὸ τέταρτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀπαγαγεῖν· καίτοι δώδεκα μὲν μυριάδες ἦσαν οἱ πεζοὶ, τὸ δ' ἱππικὸν, εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους. ἀλλὰ καὶ νόσοι χαλεπαὶ, καὶ δίαιται πονηραὶ, καὶ καύματα ξηρὰ, καὶ πλείστους ὁ λιμὸς διέφθειρεν, ἄσπορον χώραν ἐπιόντας ἀνθρώπων κακοβίων, ὀλίγα καὶ ἀγεννῆ πρόβατα κεκτημένων, ἃ τοὺς θαλαττίους ἰχθύας εἰθισμένα προσφέρεσθαι, σάρκα μοχθηρὰν εἶχε καὶ δυσώδη. μόλις οὖν ἐν ἡμέραις ἑξήκοντα ταύτην διελθὼν, καὶ τῆς Γεδρωσίας ἁψάμενος, εὐθὺς ἐν ἀφθόνοις ἦν πᾶσιν, τῶν ἔγγιστα σατραπῶν καὶ βασιλέων παρασκευασάντων.

Ἀναλαβὼν οὖν ἐνταῦθα τὴν δύναμιν, ἐξώρμησε κώμῳ χρώμενος ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ διὰ τῆς Καρμανίας. αὐτὸν μὲν οὖν ἵπποι σχέδην ἐκόμιζον ὀκτὼ μετὰ τῶν ἑταίρων ὑπὲρ θυμέλης ἐν ὑψηλῷ καὶ περιφανεῖ πλαισίῳ πεπηγυίας, εὐωχούμενον συνεχῶς ἡμέρας καὶ νυκτός. ἅμαξαι δὲ παμπληθεῖς, αἱ μὲν ἁλουργοῖς καὶ ποικίλοις περιβολαίοις, αἱ δ' ὕλης ἀεὶ προσφάτου καὶ χλωρᾶς σκιαζόμεναι κλάδοις εἵποντο, τοὺς ἄλλους ἄγουσαι φίλους καὶ ἡγεμόνας ἐστεφανωμένους καὶ πίνοντας. εἶδες δ' ἂν οὐ πέλτην, οὐ κράνος, οὐ σάρισαν, ἀλλὰ φιάλαις καὶ ῥυτοῖς καὶ θηρικλείοις παρὰ τὴν ὁδὸν ἅπασαν οἱ στρατιῶται βαπτίζοντες ἐκ πίθων μεγάλων καὶ κρατήρων ἀλλήλοις προέπινον, οἱ μὲν, ἐν τῷ προάγειν ἅμα καὶ βαδίζειν, οἱ δὲ κατακείμενοι. πολλὴ δὲ μοῦσα συρίγγων καὶ αὐλῶν, ᾠδῆς τε καὶ ψαλμοῦ καὶ βακχείας γυναικῶν κατεῖχε πάντα τόπον.

strum gubernatorum Onesicritum creavit. Ipse pedestri itinere per Oritas pergens, in extremam inopiam recidit, multosque mortales amisit, ut militarium copiarum ne quartam quidem partem reduceret ex India, quum peditum essent centum viginti millia, equitum ad quindecim millia. Ad hæc graves morbi, pravus victus, fervores torridi plurimos consumpsere, dum regionem peragrant incultam hominum duram vitam agentium: qui paucas & viles habebant oves marinis piscibus assuetas vesci, atque hinc prava carne & putida præditas. Hanc tandem diebus sexaginta ægre emensus, Gedrosiam attigit. Ibi in rerum omnium egit affluentia, quod proximi satrapæ & reges de omnibus providissent.

Igitur refecto hic exercitu, incessit comessabundus diebus septem per Carmaniam. Illum equi octo composito gradu vehebant cum amicis super pulpitum in edito & conspicuo tabulato erectum quadrato, conviviis noctem diebus continuantem. Sequebantur currus frequentes, partim purpureis & picturatis tapetibus, partim arborum semper recentium & virentium inumbrati ramis, quibus alii vehebantur amici & duces ejus coronati potantesque. Videres non cetram, non galeam, non sarissam, sed phialis, pateris, calicibus Thericleis milites toto itinere ex grandibus doliis & crateris haurientes, præbibebant inter se, alii simul inter pergendum & progrediendum, alii recumbentes. Circumsonabant omnia loca fistulis, tibiis, carminibus, cantilenis, bacchabundis mulieribus.

τόπον· τῷ δὲ ἀτάκτῳ καὶ πεπλανημένῳ τῆς πορείας, παρείπετο ταῖς φιάλαις καὶ παιδιὰ βακχικῆς ὕβρεως, ὡς τοῦ Θεοῦ παρόντος αὐτοῦ, καὶ συμπαραπέμποντος τὸν κῶμον. ἐπεὶ δὲ ἧκε τῆς Γεδρωσίας εἰς τὸ βασίλειον, αὖθις ἀνελάμβανε τὴν στρατιὰν πανηγυρίζων. λέγεται δὲ μεθύοντα αὐτὸν θεωρεῖν ἀγῶνας χορῶν, τὸν δὲ ἐρώμενον Βαγόαν χορηγοῦντα νικῆσαι, καὶ κεκοσμημένον διὰ τοῦ θεάτρου παρελθόντα καθίσαι παρ' αὐτόν· ἰδόντας δὲ τοὺς Μακεδόνας, κροτεῖν καὶ βοᾶν, φιλῆσαι κελεύοντας, ἄχρις οὗ περιβαλὼν κατεφίλησεν.

Ἐνταῦθα τῶν περὶ Νέαρχον ἀναβάντων πρὸς αὐτὸν, ἡσθεὶς καὶ διακούσας τὰ περὶ τὸν πλοῦν, ὥρμησεν αὐτὸς πλεύσας κατὰ τὸν Εὐφράτην στόλῳ μεγάλῳ, εἶτα περὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Λιβύην παρακομισθεὶς, διὰ στηλῶν Ἡρακλείων ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἐντὸς θάλασσαν. καὶ πλοῖα παντοδαπὰ περὶ Θάψακον ἐπήγνυτο, καὶ συνήγοντο ναῦται καὶ κυβερνῆται πανταχόθεν. ἡ δὲ ἄνω στρατεία χαλεπὴ γενομένη, καὶ τὸ περὶ Μαλλοὺς στράτευμα καὶ ἡ φθορὰ πολλὴ λεχθεῖσα τῆς δυνάμεως, ἀπιστίᾳ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, τά τε ὑπήκοα πρὸς ἀποστάσεις ἐπῆρεν, καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ σατράπαις ἀδικίαν πολλὴν καὶ πλεονεξίαν καὶ ὕβριν ἐποίησεν· καὶ ὅλως διέδραμεν σάλος ἁπάντων καὶ νεωτερισμός. ὅπου καὶ πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπιὰς καὶ Κλεοπάτρα στασιάσασαι διείλοντο τὴν ἀρχὴν, Ὀλυμπιὰς μὲν, Ἤπειρον, Κλεοπάτρα δὲ Μακεδονίαν παραλαβοῦσα. καὶ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος, βέλτιον ἔφη βεβουλεῦσθαι τὴν μητέρα· Μακεδόνας γὰρ οὐκ ἂν ὑπομεῖναι βασιλευομένους ὑπὸ γυναικός. διὰ ταῦτα Νέαρχον μὲν αὖθις ἐπὶ θάλασσαν ἔπεμ-

lieribus. Tam incompoſito & incondito itinere comitabatur pocula bacchabundæ licentiæ ludus, quaſi ipſo præſente Baccho & comeſſationis duce. Poſtquam in regiam Gedroſiæ venit, relaxavit de integro exercitum tempeſtivis conviviis. Ferunt temulentum chororum ludos ſpectaſſe, amaſium ejus Bagoam choragum palmam obtinuiſſe, exornatumque medio theatro tranſiſſe, & ad latus ejus conſediſſe: Macedonas, quum id viderent, plaudentes ut oſculum ei ferret conclamaſſe, quoad illum complexus & diſſuaviatus ſit.

Huc rediit ad eum Nearchus, lætuſque ille intellecta navigatione, inſtituit ipſe magna claſſe devectus per Euphratem, Arabiam & Africam ambire, atque per columnas Herculis in mare mediterraneum decurrere. Omnis adeo generis navigia apud Thapſacum parabantur, nauticique & gubernatores conquirebantur undique. At fama duræ illius in ſuperioribus provinciis expeditionis, oppugnationiſque Mallorum atque ingentis ſtragis exercitus, ex diffidentia illius ſalutis concitavit ſubditos paratos ad defectionem, ducibuſque & ſatrapis magnæ exercendæ violentiæ, avaritiæ & flagitiorum dedit occaſionem. Brevi fluctus & ſeditio omnes pervaſit. Quando etiam Olympias & Cleopatra contra Antipatrum tumultuantes provinciam ejus partitæ ſunt; Olympias Epirum, Macedoniam Cleopatra ſumpſit. Qua re ad Alexandrum perlata, rectius dixit matrem ſuam conſuluiſſe: neque enim regnum Macedonas fuiſſe fœminæ toleraturos. Unde Nearchum extemplo ad mare mi-

ἔπεμψεν, ἐμπλῆσαι πολεμίων ἅπασαν ἐγνωκὼς τὴν παραλίαν· αὐτὸς δὲ καταβαίνων ἐκόλασεν τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. τῶν δὲ Ἀβουλίτου παίδων ἕνα μὲν Ὀξυάρτην αὐτὸς ἀπέκτεινε, σαρίσῃ διελάσας· Ἀβουλίτου δὲ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων παρασκευάσαντος, ἀλλ' ἢ τρισχίλια τάλαντα νομίσματος αὐτῷ προσαγαγόντος, ἐκέλευσε τοῖς ἵπποις τὸ ἀργύριον παραβαλεῖν. ὡς δ' οὐκ ἐγεύοντο, φήσας, τί οὖν ὄφελος ἡμῖν τῆς σῆς παρασκευῆς; καθεῖρξε τὸν Ἀβουλίτην.

Ἐν δὲ Πέρσαις, πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸ νόμισμα ταῖς γυναιξὶν, ὥσπερ εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς ὁσάκις εἰς Πέρσας ἀφίκοιντο διδόναι χρυσοῦν ἑκάστῃ. καὶ διὰ τοῦτο φασὶν ἐνίους μὴ πολλάκις, Ὦχον δὲ μηδὲ ἅπαξ εἰς Πέρσας παραγενέσθαι, διὰ μικρολογίαν ἀποξενώσαντα τῆς πατρίδος ἑαυτόν. ἔπειτα τὸν Κύρου τάφον εὑρὼν διορωρυγμένον, ἀπέκτεινε τὸν ἀδικήσαντα, καίτοι Πελλαῖος ἦν οὐ τῶν ἀσημοτάτων ὁ πλημμελήσας, ὄνομα Πολύμαχος. τὴν δὲ ἐπιγραφὴν ἀναγνοὺς, ἐκέλευσεν Ἑλληνικοῖς ὑποχαράξαι γράμμασιν, εἶχεν δὲ οὕτως, Ω ΑΝΘΡΩΠΕ, ΟΣΤΙΣ ΕΙ, ΚΑΙ ΠΟΘΕΝ ΗΚΕΙΣ (ΟΤΙ ΜΕΝ ΓΑΡ ΗΞΕΙΣ, ΟΙΔΑ) ΕΓΩ ΚΥΡΟΣ ΕΙΜΙ Ο ΠΕΡΣΑΙΣ ΚΤΗΣΑΜΕΝΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ. ΜΗ ΟΥΝ ΤΗΣ ΟΛΙΓΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΓΗΣ ΦΘΟΝΗΣΗΣ, Η ΤΟΥΜΟΝ ΣΩΜΑ ΠΕΡΙΚΑΛΥΠΤΕΙ. ταῦτα μὲν οὖν ἐμπαθῆ σφόδρα τὸν Ἀλέξανδρον ἐποίησεν, ἐν νῷ λαβόντα τὴν ἀδηλότητα καὶ τὴν μεταβολήν. ὁ δὲ Κάλανος ἐνταῦθα χρόνον οὐ πολὺν ὑπὸ κοιλίας ἐνοχληθεὶς, ᾐτήσατο πυ-

ρὰν

misit, statuitque oram maritimam armis omnem implere. In progrediendo sumpsit de ducibus qui deliquerant supplicium. Unum ipse ex Abulitis filiis Oxyartem interfecit, quem hasta transverberavit: Abuliti, qui nihil præparaverat commeatus, tantum argenti signati tria millia talentorum attulit, equis objicere jussit pecuniam. Quibus eam non gustantibus, Quo igitur nobis, inquit, hic paratus? ita Abulitem in vincula compegit.

In Perside nummos primum fœminis donavit, ut moris erat regibus, quoties inirent Persidem, singulis aureum largiri. Itaque aliquos referunt non crebro, Ochum vero ne semel quidem ob avaritiam Persas invisisse, exiliumque sibi patriæ indixisse. Hinc quum Cyri conditorium apertum comperisset, interfecit autorem, quamvis Pellæus esset non ex obscurissimis, qui id admiserat, Polymachus nomine. Titulum quum legisset, jussit Græcis quoque literis infra incidi. Is fuit hujuscemodi, QUISQUIS ES HOMO, ET UNDECUNQUE VENISTI (NAM VENTURUM NOVI) EGO CYRUS SUM, PERSIS QUI QUAESIVI IMPERIUM. NE INVIDEAS MIHI, ORO TE, EXIGUAM HANC HUMUM, QUAE CORPUS TEGIT MEUM. Hæc Alexandrum vehementer permovere secum reputantem rerum incertitudinem ac vicissitudinem. Eadem tempestate Calanus, quum non diu alvi fluore laborasset, rogum postu-

lavit

βωμὸν αὑτῷ γενέσθαι. καὶ κομισθεὶς ἵππῳ πρὸς αὐτήν, ἐπευξάμενος καὶ κατασπείσας ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τριχῶν ἀπαρξάμενος, ἀναβαίνων ἐδεξιοῦτο τοὺς παρόντας τῶν Μακεδόνων, καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡδέως γενέσθαι, καὶ μεθυσθῆναι μετὰ τοῦ βασιλέως· αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἔφη μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι. ταῦτα δὲ εἰπών, κατακλιθεὶς καὶ συγκαλυψάμενος, οὐκ ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλίθη σχήματι τοῦτο διατηρῶν, ἐκαλλιέρησεν ἑαυτὸν τῷ πατρίῳ νόμῳ τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν. τοῦτο πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον ἄλλος Ἰνδὸς ἐν Ἀθήναις Καίσαρι συνὼν ἐποίησεν· καὶ δείκνυται μέχρι νῦν τὸ μνημεῖον, Ἰνδοῦ προσαγορευόμενον.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος, καὶ συναγαγὼν πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπὶ δεῖπνον, ἀγῶνα προὔθηκεν καὶ στέφανον ἀκρατοποσίας. ὁ μὲν οὖν πλεῖστον πιὼν Πρόμαχος, ἄχρι χοῶν τεσσάρων προῆλθεν καὶ λαβὼν τὸ νικητήριον στέφανον τάλαντον, ἡμέρας τρεῖς ἐπέζησεν. τῶν δὲ ἄλλων, ὡς Χάρης φησίν, τετταράκοντα καὶ εἷς ἀπέθανον πίνοντες, ἰσχυροῦ τῇ μέθῃ κρύους ἐπιγενομένου. τῶν δὲ ἑταίρων γάμον ἐν Σούσοις ἐπιτελῶν, καὶ λαμβάνων μὲν αὐτὸς γυναῖκα τὴν Δαρείου θυγατέρα Στάτειραν, διανέμων δὲ τὰς ἀρίστας τοῖς ἀρίστοις, κοινὸν δὲ τῶν ἤδη προγεγαμηκότων Μακεδόνων γάμον καλὸν ἑστιάσας· ἐν ᾧ φασιν ἐνακισχιλίων τῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὄντων, ἑκάστῳ χρυσῆν φιάλην πρὸς τὰς σπονδὰς δοθῆναι· τά τε ἄλλα θαυμαστῶς ἐλαμπρύνατο, καὶ τὰ χρέα τοῖς δανείσασιν ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων αὐτὸς διαλύσας, τοῦ παντὸς ἀναλώματος ἐλασ-

lavit sibi strui. Ad quem postquam est equo delatus, Deos precatus, libamina sibi ipse infudit, primitiasque crinium suorum injecit. Inde rogum conscendens assistentes Macedonas complexus est, rogavitque lætum ut illum diem transigerent, & cum rege perpotarent: illum ipsum brevi ait Babylone se revisurum. Ita locutus decubuit operuitque se, neque se appropinquante igne movit, sed quo composuerat se habitu eum conservans, veteri illorum sophistarum more semetipse immolavit. Hoc multis annis post alius Indus Athenis ex comitatu Cæsaris imitatus est: cujus visitur hac quoque ætate monumentum, Indi appellatum.

Regressus a rogo Alexander frequentibus amicis & præfectis ad cœnam invitatis, certamen & præmium proposuit potandi meri. Qui plurimum hausit, Promachus ad quatuor congios progressus est, relatoque pro victoriæ pretio talento, triduum superstes fuit. Ex cæteris (ut Chares autor est) unus & quadraginta ex vinolentia exanimati, quum excepisset ingens gelu crapulam. Nuptias amicorum Susis celebravit, atque ipse Darii filiam duxit uxorem Statiram. Clarissimas clarissimis junxit, ac commune Macedonum, qui jam ante contraxerant connubia, celebravit splendide epulum nuptiale, in quo memorant cuique convivarum, quorum fuerit novem millium numerus, auream phialam ad libandum donatam. Jam fuit cum in cæteris mirifice largus, tum æs alienum exercitus creditoribus de suo dissolvit. Ejus impensæ universa

ἐλάσσονος μυρίων ταλάντων ἑκατὸν τριάκοντα ταλάντοις γινομένου. ἐπεὶ δὲ Ἀντιγένης ὁ ἑτερόφθαλμος, ὡς ὀφείλων ἀπεγράψατο ψευδῶς, καὶ παραγαγὼν τινὰ φάσκοντα δεδανεικέναι πρὸς τὴν τράπεζαν, ἀπέτισεν τὸ ἀργύριον, εἶτα ἐφωράθη ψευδόμενος· ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς, ἀπήλασεν τῆς αὐλῆς αὐτὸν, καὶ παρείλετο τὴν ἡγεμονίαν. ἦν δὲ λαμπρὸς ἐν τοῖς πολεμικοῖς ὁ Ἀντιγένης· καὶ ἔτι δὲ νέος ὢν Φιλίππου πολιορκοῦντος Πέρινθον, ἐμπεσόντος αὐτῷ καταπελτικοῦ βέλους εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, οὐ παρέσχεν βουλομένοις ἐξελεῖν τὸ βέλος, οὐδὲ ὑφήκατο, πρὶν ὤσασθαι προσμαχόμενος καὶ κατακλεῖσαι τοὺς πολεμίους εἰς τὸ τεῖχος. οὐ μετρίως οὖν τότε τὴν ἀτιμίαν ἔφερεν, ἀλλὰ δῆλος ἦν ἑαυτὸν ὑπὸ λύπης καὶ βαρυθυμίας διαχρησόμενος. καὶ τοῦτο δείσας ὁ βασιλεὺς, ἀνῆκεν τὴν ὀργὴν, καὶ τὰ χρήματα ἔχειν ἐκέλευσεν αὐτόν.

Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυρίων, οὓς ἀσκουμένους καὶ μανθάνοντας ἀπέλιπε, τοῖς τε σώμασιν ἀνδρείων φανέντων, καὶ τοῖς εἴδεσιν εὐπρεπῶν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς μελέταις εὐχέρειαν καὶ κουφότητα θαυμαστὴν ἐπιδειξαμένων, αὐτὸς μὲν ἥσθη· τοῖς δὲ Μακεδόσι δυσθυμία παρέστη καὶ δέος, ὡς ἧττον αὐτοῖς τοῦ βασιλέως προσέξοντος. διὸ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπηρωμένους αὐτοῦ καταπέμποντος ἐπὶ θάλατταν, ὕβριν ἔφασαν εἶναι καὶ προπηλακισμὸν, ἀνθρώποις ἀποχρησάμενον εἰς ἅπαντα, νῦν ἀποτίθεσθαι σὺν αἰσχύνῃ, καὶ προσρίπτειν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς γονεῦσιν, οὐ τοιούτους παραλαβόντα. πάντας οὖν ἐκέλευον ἀφιέναι, καὶ πάντας ἀχρήστους νομίζειν Μακεδόνας, ἔχοντα τοὺς νέους τούτους πυρ-

versa summa centum & triginta minus ad decem millia talenta pervenit. Antigenes autem unoculus obæratum simulans se, falso nomen dederat, adductoque certo ad mensam qui affirmavit se ei dedisse mutuo, repræsentavit ei pecuniam. Eo postea mendacii comperto exarsit rex, summovitque eum aula, atque præfecturam ademit. Fuit bello bonus Antigenes, ac juvenis etiamnum, quum obsideret Philippus Perinthum, intorto ex catapulta in oculum suum telo, non paruit eximere telum volentibus, neque pugnam remisit priusquam urgens pepulisset atque inter muros redegisset hostes. Non modice ergo tulit in præsentia ignominiam, verum præ se tulit dolore & mœrore manus sibi ipsum allaturum. Id timens Alexander, iram deposuit, & ipsum pecuniam eam jussit sibi habere.

Triginta millia puerorum, quos exercendos & instituendos reliquerat, virili corpore invenit & specie decora. Dederunt insuper illi miræ dexteritatis & agilitatis documenta. Ea re læto rege, angor Macedonas & metus incessit, minus regem ipsis addictum fore. Quapropter quum debiles & membris mutilatos remitteret ille domum, contumeliam dictitaverunt eam & opprobrium esse, quod quibus hominibus abusus ad omnia fuerat, eos ignominiose tunc in patriam & ad parentes detruderet, non eo quo acceperat eos statu. Igitur missionem omnes flagitare, conclamareque, omnes Macedonas pro inutilibus habe-

πυῤῥιχιστάς, σὺν οἷς ἐπιὼν κατακλήσεται τὴν οἰκουμένην. πρὸς ταῦτα χαλεπῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔσχεν, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησεν αὐτοὺς πρὸς ὀργὴν, ἀπελάσας δὲ, τὰς φυλακὰς παρέδωκε Πέρσαις, καὶ κατέστησεν ἐκ τούτων δορυφόρους καὶ ῥαβδοφόρους· ὑφ᾽ ὧν ὁρῶντες αὐτὸν παραπεμπόμενον, αὐτοὺς δὲ ἀπειργομένους καὶ προπηλακιζομένους, ἐταπεινοῦντο· καὶ διδόντες λόγον, εὕρισκον αὐτοὺς ὀλίγου δεῖν μανέντας ὑπὸ ζηλοτυπίας καὶ ὀργῆς. τέλος δὲ, συμφρονήσαντες ἐβάδιζον ἄνοπλοι καὶ μονοχίτωνες ἐπὶ τὴν σκηνὴν μετὰ βοῆς καὶ κλαυθμοῦ παραδιδόντες ἑαυτοὺς, δὲ χρήσασθαι κελεύοντες ὡς κακοῖς καὶ ἀχαρίστοις. ὁ δ᾽ οὐ προσίετο, καίπερ ἤδη μαλασσόμενος. οἱ δ᾽ οὐκ ἀπέστησαν, ἀλλ᾽ ἡμέρας δύο καὶ νύκτας οὕτω προεστῶτες καὶ ὀλοφυρόμενοι καὶ κοίρανον ἀνακαλοῦντες ἐκαρτέρησαν. τῇ δὲ τρίτῃ προελθὼν, καὶ θεασάμενος οἰκτροὺς καὶ τεταπεινωμένους, ἐδάκρυεν πολὺν χρόνον· εἶτα μεμψάμενος μέτρια, καὶ προσαγορεύσας φιλανθρώπως, ἀπέλυσε τοὺς ἀχρήστους, δωρησάμενος μεγαλοπρεπῶς, καὶ γράψας πρὸς Ἀντίπατρον, ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς θεάτροις προεδρείαν ἔχοντες ἐστεφανωμένοι καθέζοιντο. τῶν δὲ τεθνηκότων τοὺς παῖδας ὀρφανοὺς ὄντας, ἐμμίσθους ἐποίησεν.

Ὡς δὲ ἧκεν εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας, καὶ διῴκησε τὰ κατεπείγοντα, πάλιν ἦν ἐν θεάτροις καὶ πανηγύρεσιν, ἅτε δὴ τρισχιλίων αὐτῷ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀφιγμένων. ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας Ἡφαιστίων πυρέσσων· οἷα δὲ νέος καὶ στρατιωτικὸς, οὐ φέρων ἀκριβῆ δίαιταν, ἀλλὰ

haberet, ſolos juvenes hos retineret ſaltatores, quibuſcum orbem terræ iret ſubjugatum. Inde concitatus Alexander frendenſque multis convitiis hos proſcidit, eiſque amotis, corporis ſui cuſtodiam tradidit Perſis, atque ex his ſatellites apparitoreſque delegit. A quibus quum cernerent illum ſtipari, ſe vero rejici ignominioſe, conciderunt animis, ac colloquuti inter ſe deprehenderunt ſeipſos ex æmulatione & indignatione pene inſanire. Poſtremo ad ſe reverſi uno animo perrexerunt ad regis tabernaculum inermes & tunicati, cum clamore & plangore offerentes ſemetipſos, petenteſque uteretur ipſis quaſi improbis & ingratis. Ille vero, quamvis jam placatior, non admiſit eos. Non abſceſſerunt illi, ſed duos dies & noctes ita pro tabernaculo ejus lamentantes dominumque appellantes perduravere. Tertio die prodiit, ac quum lamentabiles abjectoſque vidiſſet, in lacrymas longo ſpatio eſt effuſus. Inde modice caſtigavit eos, tum appellavit humaniter, ac dimiſit inutiles, ubi eos magnifice donavit. Scripſit inſuper ad Antipatrum, ut omnibus in ludis & ſpectaculis primum locum tenerent, & coronati ibi conſiderent. Demortuorum liberis orbis ſtipendia parentum attribuit.

Poſtquam Ecbatana Mediæ venit, rebus compoſitis neceſſariis, retulit ſe ad ſpectacula & tempeſtiva convivia, quod tria millia artificum ad eum ex Græcia veniſſent. Sub idem tempus Hephæſtio febre correptus eſt. Ut juvenis & militaris exactioris impatiens victus, dum

ἀλλὰ τοῦ τὸν ἰατρὸν Γλαῦκον ἀπελθεῖν εἰς τὸ θέατρον, περὶ ἄριστον γενόμενος, καὶ καταφαγὼν ἀλεκτρυόνα ἑφθὸν, καὶ ψυκτῆρα μέγαν ἐκπιὼν οἴνου, κακῶς ἔσχεν, καὶ μικρὸν διαλιπὼν ἀπέθανεν. τοῦτο οὐδενὶ λογισμῷ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος ἤνεγκεν, ἀλλ᾽ εὐθὺς μὲν ἵππους τε κεῖραι πάντας ἐπὶ πένθει καὶ ἡμιόνους ἐκέλευσεν, καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἀφεῖλεν τὰς ἐπάλξεις· τὸν δὲ ἄθλιον ἰατρὸν ἀνεσταύρωσεν. αὐλοὺς δὲ κατέπαυσεν καὶ μουσικὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺν χρόνον, ἕως ἐξ Ἄμμωνος ἦλθεν μαντεία τιμᾶν Ἡφαιστίωνα, καὶ θύειν ὡς ἥρωϊ παρακελεύουσα. τοῦ δὲ πένθους παρηγορίᾳ τῷ πολέμῳ χρώμενος, ὥσπερ ἐπὶ θήραν καὶ κυνηγεσίαν ἀνθρώπων ἐξῆλθεν, καὶ τὸ Κουσσαίων ἔθνος κατεστρέφετο, πάντας ἡβηδὸν ἀποσφάττων. τοῦτο δὲ Ἡφαιστίωνος ἐναγισμὸς ἐκαλεῖτο. τύμβον δὲ καὶ τάφον αὐτοῦ καὶ τὸν περὶ ταῦτα κόσμον ἀπὸ μυρίων ταλάντων ἐπιτελέσαι διανοούμενος, ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δαπάνην, ἐπόθησεν μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην, μεγαλουργίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελλόμενον. οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχὼν, ἔφη τῶν ὀρῶν μάλιστα τὸν Θρᾴκιον Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν· ἂν οὖν κελεύῃ, μονιμώτατον ἀγαλμάτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξεργάσασθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνοντα μυρίανδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ῥεῦμα δαψιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀποῤῥέοντος. ταῦτα μὲν οὖν παρῃτήσατο, πολλῷ δὲ ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφιζόμενος τότε καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν. Εἰς

dum medicus Glaucus ad spectaculum abiit, prandium sumpsit, adesoque gallo gallinaceo asso, atque epoto ingenti vini frigefacti cratere, male habuit, pauloque post decessit. Hunc casum tulit parum sapienter Alexander, sed confestim equos omnes mulosque tonderi lugubriter jussit, circumjectorum oppidorum pinnas detraxit, miserum medicum egit in crucem, tibias musicamque perdiu in castris compescuit, quoad ab Ammone allatum oraculum est, ut Hephæstionem colerent tanquam Heroem, eique sacrificarent. Ad luctus elevationem bellum adhibuit, ac sicut ad venationem hominum egressus, Cussæorum gentem excidit, omnemque ad internecionem delevit. Ea Hephæstionis parentatio dicta. In tumbam & monumentum ejus atque in hac exornanda decem millia talentorum statuens expendere, operisque præstantia & exquisita arte superare sumptum, desideravit præter omnes artifices Stasicratem, qui projectam granditatem & magnificentiam in novis rebus edendis promittebat. Quippe hic antea jactaverat apud eum in colloquio, ex montibus Thracium Athum configurari & conformari ad hominis effigiem facillime posse. Itaque si vellet, simulacrum se ei ex Atho effecturum æternum & illustrissimum, quod sinistra teneret frequentem mille capitibus urbem, dextra fundentem largam fluminis undam in mare decurrentis: verum hoc repudiavit. At tunc de multo absurdioribus sumptuosioribusque quotidie agebat cum artificibus commentandis & machinandis.

Ba-

Εἰς δὲ Βαβυλῶνα προάγοντι αὐτῷ, Νέαρχος (ἀφίκετο γὰρ αὖθις εἰς τὸν Εὐφράτην διὰ τῆς μεγάλης θαλάσσης) ἔφη τινὰς ἐντυχεῖν αὐτῷ Χαλδαίους, παραινοῦντας ἀπέχεσθαι Βαβυλῶνος τὸν Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ οὐκ ἐφρόντισεν, ἀλλ' ἐπορεύετο· καὶ πρὸς τοῖς τείχεσι γενόμενος, κόρακας εἶδε πολλοὺς διαφερομένους, καὶ τύπτοντας ἀλλήλους, ὧν ἔνιοι κατέπεσον παρ' αὐτόν. ἔπειτα μηνύσεως γενομένης κατὰ Ἀπολλοδώρου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βαβυλῶνος, ὡς εἴη περὶ αὐτοῦ τεθυμένος, ἐκάλει Πυθαγόραν τὸν μάντιν. οὐκ ἀρνουμένου δὲ τὴν πρᾶξιν, ἠρώτησε τῶν ἱερῶν τὸν τρόπον. φήσαντος δὲ ὅτι τὸ ἧπαρ ἦν ἄλοβον, παπαὶ, εἶπεν, ἰσχυρὸν τὸ σημεῖον. καὶ τὸν Πυθαγόραν οὐδὲν ἠδίκησεν· ἤχθετο δὲ μὴ πεισθεὶς τῷ Νεάρχῳ, καὶ τὰ πολλὰ τῆς Βαβυλῶνος ἔξω κατασκηνῶν, καὶ περιπλέων τὸν Εὐφράτην διέτριβεν. ἠνώχλει δὲ αὐτὸν σημεῖα πολλά. καὶ γὰρ λέοντα τῶν τρεφομένων μέγιστον καὶ κάλλιστον ἥμερος ὄνος ἐπελθὼν καὶ λακτίσας ἀνεῖλεν. ἀποδυσαμένου δὲ πρὸς ἄλειμμα, καὶ σφαῖραν αὐτοῦ παίζοντος, οἱ νεανίσκοι οἱ σφαιρίζοντες, ὡς ἔδει πάλιν λαβεῖν τὰ ἱμάτια, καθορῶσιν ἄνθρωπον ἐν τῷ θρόνῳ καθεζόμενον σιωπῇ, τὸ διάδημα καὶ τὴν στολὴν τὴν βασιλικὴν περικείμενον. οὗτος ἀνακρινόμενος ὅστις εἴη, χρόνον πολὺν ἄναυδος ἦν· μόλις δὲ συμφρονήσας, Διονύσιος μὲν ἔφη καλεῖσθαι, Μεσσήνιος δὲ εἶναι τὸ γένος· ἐκ δέ τινος αἰτίας καὶ κατηγορίας ἐνταῦθα κομισθεὶς ἀπὸ θαλάσσης, πολὺν χρόνον γεγονέναι ἐν δεσμοῖς· ἄρτι δὲ αὐτῷ τὸν Σάραπιν ἐπιστάντα τοὺς δεσμοὺς ἀνεῖναι, καὶ προάγειν δεῦρο, καὶ κελεῦσαι λαβόντα τὴν στολὴν καὶ τὸ διάδημα καθίσαι καὶ σιωπᾶν.

Ταῦ-

Babylonem pergenti Nearchus, qui ab Oceano Euphratem invectus reverterat, refert convenisse se certos Chaldæos, qui monebant, Babylone ut abstineret Alexander. Nihil motus tamen progressus est. Postquam pervenit ad muros urbis, corvorum examen vidit certantium & se mutuo cædentium: quorum aliquot juxta ipsum sunt delapsi. Inde delato ad eum indicio præfectum Babylonis Apollodorum de ipso exta consuluisse, aruspicem Pythagoram accivit. Non inficiantem factum rogavit, quid deprehendisset in hostia: qui ubi respondit jecur sine capite fuisse, Papæ, inquit, fœdum prodigium! Nec Pythagoram violavit: verum pœnituit eum quod fidem non adhibuisset Nearcho: ac fere extra muros Babylonios divertit, circumvectusque est animi causa per Euphratem. Terrebant autem eum multa prodigia. Leonem grandissimum & speciosissimum eorum qui ibi alebantur, domesticus asinus adortus calce interfecit. Depositis vestibus unctus pila ludebat. Ibi juvenes qui pila luserant, ubi resumenda erant pallia, hominem contemplantur tacitum in solio sedentem, diademate & amictu regio ornatum. Hic in quæstione interrogatus qui esset, diu non reddidit vocem. Vix tandem, quum ad se rediisset, Dionysium ait dici se, esse Messenium genere, certis autem criminibus accusatum, atque eo a mari ductum, longo spatio in vinculis fuisse, modo Sarapim adstitisse sibi: vinculisque exemptum eo deduxisse, atque imperavisse ut veste regia sumpta & diademate, silentio consideret.

His

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν μὲν ἄνθρωπον, ὥσπερ ἐκέλευον οἱ μάντεις, ἠφάνισεν· αὐτὸς δὲ ἠθύμει καὶ δύσελπις ἦν πρὸς τὸ θεῖον ἤδη, καὶ πρὸς τοὺς φίλους ὕποπτος. μάλιστα δὲ Ἀντίπατρον ἐφοβεῖτο, καὶ τοὺς παῖδας, ὧν Ἰόλας μὲν ἀρχιοινοχόος ἦν· ὁ δὲ Κάσανδρος ἀφῖκτο μὲν νεωστί· θεασάμενος δὲ βαρβάρους τινὰς προσκυνοῦντας, ἅτε δὴ τεθραμμένος Ἑλληνικῶς, καὶ τοιοῦτο πρότερον μηδὲν ἑωρακὼς, ἐγέλασεν προπετέστερον. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὠργίσθη, καὶ δραξάμενος αὐτοῦ τῶν τριχῶν, σφόδρα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἔπαισε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον. αὖθις δὲ πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας Ἀντιπάτρου λέγειν τι βουλόμενον τὸν Κάσανδρον ἐκκρούων, τί λέγεις; ἔφη, τοσαύτην ὁδὸν ἀνθρώπους μηδὲν ἀδικουμένους, ἀλλὰ συκοφαντοῦντας ἐλθεῖν; φήσαντος δὲ τοῦ Κασάνδρου τοῦτο αὐτὸ σημεῖον εἶναι τοῦ συκοφαντεῖν, ὅτι μακρὰν ἥκουσι τῶν ἐλέγχων, ἀναγελάσας ὁ Ἀλέξανδρος, ταῦτα ἐκεῖνα, ἔφη, σοφίσματα τῶν Ἀριστοτέλους εἰς ἑκάτερον τῶν λόγων· οἰμωξόμενοι ἂν μικρὸν ἀδικοῦντες φανῆτε τοὺς ἀνθρώπους. τὸ δὲ ὅλον αὐτῷ φασιν δεινὸν ἐνδῦναι καὶ δυσοποιὸν ἐγγυέσθαι τῇ ψυχῇ τοῦ Κασάνδρου τὸ δέος, ὥστε ὕστερον χρόνοις πολλοῖς ἤδη Μακεδόνων βασιλεύοντα, καὶ κρατοῦντα τῆς Ἑλλάδος, ἐν Δελφοῖς περιπατοῦντα καὶ θεώμενον τοὺς ἀνδριάντας, εἰκόνος Ἀλεξάνδρου φανείσης, ἄφνω πληγέντα φρῖξαι καὶ κραδανθῆναι τὸ σῶμα, καὶ μόλις ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν ἰλιγγιάσαντα πρὸς τὴν ὄψιν.

Ὁ δ᾽ οὖν Ἀλέξανδρος ὡς ἐνέδωκεν τότε πρὸς τὰ θεῖα, ταραχώδης γε-

νο-

His Alexander auditis, illum ex vatum consilio sustulit de medio. Cæterum animo ipse anxio atque erga Deos diffidenti jam evasit, adversus amicos vero suspicioso. Antipatrum imprimis formidabat ejusque filios, ex quibus Iolaus princeps pincerna erat, Cassander nuper advenerat. Qui quum barbaros venerabundos illum salutantes conspexisset, vir in libertate enutritus Græca, atque hujuscemodi spectaculi hactenus insolens, in cachinnum liberiorem est effusus. Ea re exarsit ita Alexander, ut arreptum crinibus caput ejus ambabus manibus vehementer contuderit ad parietem. Alio tempore respondere Antipatri accusatoribus aliquid parantem interpellans Cassandrum, Quid ais, inquit, tam longa via homines nihil læsos tantum ad calumniandum venisse? Quum respondisset Cassander, esse id ipsum calumniæ indicium, quod tam procul ab iis, unde possent redargui, venissent: cachinnans Alexander, Hæc illa, inquit, commenta Aristotelis sunt in utramque partem dicendi: pœnam luetis, si parum eos convincemini læsisse. Omnino autem ingentem terrorem aiunt Cassandri animum subiisse & pertinaciter insedisse, usque adeo ut insequutis temporibus regnum Macedoniæ obtinens, & Græciæ potiens, quum Delphis inambularet contemplareturque statuas, simulacro conspecto Alexandri, subito horrore toto contremuerit corpore, & ad illius imaginis conspectum æstuans ægre colligeret se.

Alexander igitur postquam semel religione obstrictus est, tumultuante & trepidante

animo

νόμενος καὶ περίφοβος τὴν διάνοιαν, οὐδὲν ἦν μικρὸν οὕτως τῶν ἀήθων καὶ ἀτόπων, ὃ μὴ τέρας ἐποιεῖτο καὶ σημεῖον· ἀλλὰ θυομένων καὶ καθαιρόντων καὶ μαντευομένων μεστὸν ἦν τὸ βασίλειον. οὕτως ἄρα δεινὸν μὲν ἀπιστία πρὸς τὰ θεῖα, καὶ καταφρόνησις αὐτῶν· δεινὴ δὲ αὖθις ἡ δεισιδαιμονία, δίκην ὕδατος ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον, καὶ ἀναπληροῦν ἀβελτηρίας καὶ φόβου τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον. οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ χρησμῶν γε τῶν περὶ Ἡφαιστίωνος ἐκ Θεοῦ κομισθέντων, ἀποθέμενος τὸ πένθος, αὖθις ἦν ἐν θυσίαις καὶ πότοις. ἑστιάσας δὲ λαμπρῶς τοὺς περὶ Νέαρχον, εἶτα λουσάμενος ὥσπερ εἰώθει, μέλλων καθεύδειν, Μηδίου δεηθέντος, ᾤχετο κωμασόμενος πρὸς αὐτόν· κἀκεῖ πιὼν ὅλην τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, ἤρξατο πυρέττειν, οὔτε σκύφον Ἡρακλέους ἐκπιὼν, οὔτε ἄφνω διαλγὴς γενόμενος τὸ μετάφρενον, ὥσπερ λόγχῃ πεπληγώς· ἀλλὰ ταῦτα τινὲς ᾤοντο δεῖν γράφειν, ὥσπερ δράματος μεγάλου τραγικὸν ἐξόδιον καὶ περιπαθὲς πλάσαντες. Ἀριστόβουλος δέ φησιν αὐτὸν πυρέττοντα μανικῶς, διψήσαντα δὲ σφόδρα, πιεῖν οἶνον· ἐκ τούτου δὲ φρενιτιάσαι, καὶ τελευτῆσαι τριακάδι Δαισίου μηνός.

Ἐν δὲ ταῖς ἐφημερίσιν οὕτως γέγραπται περὶ τὴν νόσον. Ὀγδόη ἐπὶ δεκάτη Δαισίου μηνὸς ἐκάθευδεν ἐν τῷ λουτρῶνι διὰ τὸ πυρέξαι. τῇ δὲ ἑξῆς λουσάμενος εἰς τὸν θάλαμον μετῆλθεν, καὶ διημέρευε πρὸς Μήδιον κυβεύων. εἶτ᾽ ὀψὲ λουσάμενος, καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς Θεοῖς ἐπιθεὶς, ἐμφαγὼν, διὰ νυκτὸς ἐπύρεξεν. τῇ εἰκάδι λουσάμενος, πάλιν ἔθυσε τὴν εἰθισμένην θυσίαν· καὶ κατακείμενος ἐν τῷ λουτρῶνι τοῖς περὶ Νέαρχον ἐσχόλαζεν, ἀκροώμενος

τὰ

animo præditus, nulla res insolita & aliena tam exigua oblata est, quam non verteret in prodigium & ostentum, sed sacrificantium, expiantium, & vaticinantium erat regia referta. Adeo res est horrenda incredulitas & contemptio Deorum; horrenda item superstitio, quæ aquæ modo vergit ad demissa, impletque absurdis opinionibus & metu mortales, ut tunc Alexandrum. At ille oraculis de Hephæstione a Deo allatis luctum deposuit, iterumque ad sacrificia & pocula se convertit. Ac quum splendido convivio excepisset Nearchum, atque inde lotus de more suo esset iturus cubitum, ad obnixe rogantem Medium ivit comessatum. Apud hunc quum diem insequentem totum perpotasset, febre est tentatus. Non exhausit Herculis scyphum, neque repente spinæ dolore veluti hasta confixus ingemuit. Sed hæc putaverunt quidam scribenda, quasi magnæ fabulæ tragicum exitum & lamentabile fingentes. Aristobulus narrat, eum quum delirio ex febre teneretur, atque ingenti cruciaretur siti, vinum potasse, hinc in phrenesim incidisse, atque trigesimo mensis Dæsii die decessisse.

In diariis ad hunc modum de morbo ejus scriptum est: Octavo decimo die mensis Dæsii in balneo febris causa cubavit. Postero die lotus contulit se in cubiculum, eumque diem aleæ ludo cum Medio transegit. Inde vesperi lotus & sacris operatus cibum sumpsit avidius. Hinc nocte febre afflictus est. Die vigesimo lotus solenne sacrum iterum peregit, decumbensque in balneo Nearcho vacavit, navigationem

τὰ περὶ τὸν πλοῦν καὶ τὴν μεγάλην θάλατταν. τῇ δεκάτῃ φθίνοντος ταῦτα ποιήσας μᾶλλον ἀνεφλέχθη, καὶ τὴν νύκτα βαρέως ἔσχεν, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐπύρεττεν σφόδρα. καὶ μεταρθεὶς κατέκειτο παρὰ τὴν μεγάλην κολυμβήθραν· ὅτε δὴ τοῖς ἡγεμόσι διελέχθη περὶ τῶν ἐρήμων ἡγεμονίας τάξεων, ὅπως καταστήσωσι δοκιμάσαντες. ἑβδόμῃ, σφόδρα πυρέττων ἔθυσεν ἐξαρθεὶς πρὸς τὰ ἱερά. τῶν δὲ ἡγεμόνων ἐκέλευε τοὺς μεγίστους διατρίβειν ἐν τῇ αὐλῇ, ταξιάρχους δὲ καὶ πεντακοσιάρχους ἔξω νυκτερεύειν. εἰς δὲ τὰ πέραν βασίλεια διακομισθείς, τῇ ἕκτῃ σμικρὸν ὕπνωσεν· ὁ δὲ πυρετὸς οὐκ ἀνῆκεν. ἐπελθόντων δὲ τῶν ἡγεμόνων, ἦν ἄφωνος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν πέμπτην· διὸ καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἔδοξεν τεθνάναι, καὶ κατεβόων ἐλθόντες ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ διηπειλοῦντο τοῖς ἑταίροις, ἕως ἐβιάσαντο. καὶ τῶν θυρῶν αὐτοῖς ἀνοιχθεισῶν, ἐν τοῖς χιτῶσι καθ' ἕνα πάντες παρὰ τὴν κλίνην παρεξῆλθον. ταύτης δὲ τῆς ἡμέρας οἱ περὶ Πύθωνα καὶ Σέλευκον εἰς τὸ Σαραπεῖον ἀποσταλέντες, ἠρώτων εἰ κομίσουσιν ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον· ὁ δὲ Θεὸς κατὰ χώραν ἐᾶν ἀνεῖλεν. τῇ δὲ τρίτῃ φθίνοντος πρὸς δείλην ἀπέθανεν.

Τούτων τὰ πλεῖστα κατὰ λέξιν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν οὕτω γέγραπται. φαρμακείας δὲ ὑποψίαν αὐτίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχεν· ἕκτῳ δὲ ἔτει φασὶν μηνύσεως γενομένης τὴν Ὀλυμπιάδα πολλοὺς μὲν ἀνελεῖν, ἐκρίψαι δὲ τὰ λείψανα τοῦ Ἰόλα τεθνηκότος, ὡς τούτου τὸ φάρμακον ἐγχέαντος. οἱ δὲ Ἀριστοτέλη φάσκοντες Ἀντιπάτρῳ σύμβουλον γενέσθαι τῆς πράξεως, καὶ ὅλως δι' ἐκείνου κομισθῆναι τὸ φάρμακον, Ἁγνόθεμιν τινὰ διηγεῖσθαι λέγουσιν, ὡς Ἀντιγόνου

τοῦ

tionem suam, & quid vidisset in Oceano, exponenti. Vigesimo primo quum idem fecisset, aggravavit febris, noctemque egit gravem, ac postridie est acri febre tentatus, translatusque decubuit juxta magnum natatorium. Eodem tempore cum ducibus egit quemadmodum ordinibus vacuis præficerent spectatos. Vigesimo quarto ingravescente vi morbi sacris operatus est, ad quæ est deportatus, ac præcipuos duces in aula jussit commorari, centuriones & tribunos excubare pro foribus. Delatus in ulteriorem regiam vigesimo quinto die paulisper quievit, febris tamen non remisit. Quum adissent eum duces, jam vocem amiserat. Pari modo vigesimo sexto egit. Unde Macedones mortuum rati ad fores magno strepitu accesserunt, minisque amicos regis coegerunt ut admitterentur, ac foribus apertis tunicati ad unum omnes præter lectum ejus transierunt. Eodem die Python & Seleucus ad templum Serapis missi consuluerunt Deum an deportarent eo Alexandrum. Deus, ne eum moverent loco, respondit. Vigesimo octavo sub vesperam exspiravit.

Hæc fere in diariis ita perscripta ad verbum sunt. Veneni extemplo suspicionem nemo habuit. Sexto demum anno autumant indicio delato Olympiada multos necasse, ossa etiam projecisse mortui Iolæ, quasi venenum hic miscuisset. Qui vero autorem Aristotelem hujus facinoris perhibent Antipatro fuisse, atque omnino per illum allatum virus, hi Agnothemim quendam, qui id ex Antigono

rege

τοῦ βασιλέως ἀκούσαντα· τὸ δὲ φάρμακον, ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ παγετῶδες ἀπὸ πέτρας τινὸς ἐν Νονακρίδι οὔσης, ἣν ὥσπερ δρόσον λεπτὴν ἀναλαμβάνοντες εἰς ὄνου χηλὴν ἀποτίθενται· τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲν ἀγγείων στέγειν, ἀλλὰ διακόπτειν ὑπὸ ψυχρότητος καὶ δριμύτητος. οἱ δὲ πλεῖστοι τὸν λόγον ὅλως οἴονται πεπλάσθαι τὸν περὶ τῆς φαρμακείας· καὶ τεκμήριον αὐτοῖς οὐ μικρὸν, ὅτι τῶν ἡγεμόνων στασιασάντων ἐφ' ἡμέρας πολλὰς, ἀθεράπευτον τὸ σῶμα κείμενον ἐν τόποις θερμοῖς καὶ πνιγώδεσιν, οὐδὲν ἔσχεν τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλ' ἔμεινεν καθαρὸν καὶ πρόσφατον. ἡ δὲ Ῥωξάνη κύουσα μὲν ἐτύγχανε, καὶ διὰ τοῦτο τιμωμένη παρὰ τοῖς Μακεδόσιν· δυσζήλως δὲ ἔχουσα πρὸς τὴν Στάτειραν, ἐξηπάτησεν αὐτὴν ἐπιστολῇ τινι πεπλασμένῃ παραγενέσθαι, καὶ προσαγαγοῦσα, μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἀπέκτεινεν, καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς τὸ φρέαρ κατέβαλε καὶ συνέχωσεν, εἰδότος ταῦτα Περδίκκου καὶ συμπράττοντος. ἦν γὰρ ἐκεῖνος εὐθὺς ἐν δυνάμει μεγίστῃ, τὸν Ἀρριδαῖον, ὥσπερ δορυφόρημα τῆς βασιλείας, ἐφελκόμενος, γεγονότα μὲν ἐκ γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς Φιλίννης, ἀτελῆ δὲ τῷ φρονεῖν ὄντα διὰ σώματος νόσον, οὐ φύσει προσπεσοῦσαν, οὐδὲ αὐτομάτως· ἀλλὰ καὶ πάνυ φασὶν παιδὸς ὄντος αὐτοῦ διαφαίνεσθαι χάριεν ἦθος, καὶ οὐκ ἀγεννές, εἶτα μέντοι φαρμάκοις ὑπὸ Ὀλυμπιάδος κακωθέντα διαφθαρῆναι τὴν διάνοιαν.

rege audiisset, narrasse referunt. Venenum autem aquam frigidam fuisse & instar glaciei gelidam, quæ Nonacride ex petra quadam resudet. Eam sicut tenuem rorem excipientes asini ungula reponere: nullo enim vase ferri alio posse, verum erodere rigore suo & acrimonia omnia. Maxima pars tamen eam veneni fabulam prorsus existimant commentitiam, habentque argumentum non leve, quod dissentientibus per multos dies ducibus, corpus quum locis fervidis & æstuosis jacuisset non curatum, ejuscemodi veneni nullum vestigium præ se tulerit, verum sine livore & tabe permanserit recens. Roxane prægnans erat, atque ideo quum a Macedonibus coleretur, Statiram autem æmularetur, literis circumventam commentitiis evocavit: quam, ut venit, cum sorore necavit, ac cadavera earum in puteum præcipitavit, terramque ingessit, conscio & adjutore Perdicca. Ille enim mox in summa fuit potestate, Aridæo, velut regni umbra, stipatus. Natus hic ex obscura fuit muliere & vulgante corpus Philinna, neque mentis compos ex corporis vitio, non nativo neque spontaneo: immo vero perspicue ferunt in puero eluxisse festivam indolem nec ignavam; post tamen, quum medicamentis fuisset ab Olympiade vitiatus, mente debilitatum fuisse.





Penes J. Hedges A. — G. Vr Gucht Sculp.

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ.

Τὴν Κίννα τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορνηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλπίσιν οὔτε φόβῳ δυνηθεὶς ἀποσπάσαι Καίσαρος, ἐδήμευσε τὴν φερνὴν αὐτῆς. αἰτία δὲ Καίσαρι τῆς πρὸς Σύλλαν ἀπεχθείας, ἡ πρὸς Μάριον οἰκειότης ἦν. Ἰουλία γὰρ, πατρὸς ἀδελφὴ Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος συνῴκει Μάριος, ἐξ ἧς ἐγεγόνει Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὢν Καίσαρος. ὡς δ' ὑπὸ πλήθους φόνων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀσχολίας ὑπὸ Σύλλα παρορώμενος οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιὼν ἱερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προῆλθεν, οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς Σύλλας παρεσκεύασεν· περὶ δ' ἀναιρέσεως βουλευόμενος, ἐνίων λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχοι λόγον ἀποκτιννύναι παῖδα τηλικοῦτον, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτοὺς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν τῷ παιδὶ τούτῳ Μαρίους ἐνορῶσιν. ταύτης τῆς φωνῆς ἐνεχθείσης πρὸς Καίσαρα, συχνὸν μέν τινα χρόνον πλανώμενος

ἐν

Corneliam Cinnæ, qui Romæ rerum potitus est, filiam postquam victor Sylla neque spe neque metu perpellere Cæsarem valuit ut dimitteret, publicavit dotem ejus. Causa inimicitiæ in Syllam Cæsari necessitudo Marii erat. Juliam enim Cæsaris amitam Marius major in matrimonio habuit, ex qua Marius junior natus est Cæsaris consobrinus. Ut autem initio ob eorum qui interficiebantur multitudinem & occupationes est a Sylla neglectus, non acquievit, sed ad petitionem sacerdotii pene impubes venit in campum. Cæterum hujus repulsam adversante clam ei Sylla tulit: qui quum de necando eo deliberaret, & ostenderent nonnulli nihil esse causæ cur tantulum puerum trucidaret, Nihil mentis dixit eos habere, si non ei puero multos viderent Marios inesse. Hac voce ad Cæsarem perlata longo tempore palans

in

ἐν Σαβίνοις ἔκλεπτεν ἑαυτόν· ἔπειτα δι' ἀῤῥωσίαν εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος, κατὰ νύκτα περιπίπτει στρατιώταις τοῦ Σύλλα διερευνωμένοις ἐκεῖνα τὰ χωρία, καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμβάνουσιν. ὧν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυσὶ ταλάντοις ἀφείθη, καὶ καταβὰς εὐθὺς ἐπὶ θάλατταν, ἐξέπλευσεν εἰς Βιθυνίαν πρὸς Νικομήδη τὸν βασιλέα. παρ' ᾧ διατρίψας χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα ἀποπλέων, ἁλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακοῦσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν, ἤδη τότε στόλοις μεγάλοις καὶ σκάφεσιν ἀπλέτοις κατεχόντων τὴν θάλατταν.

Πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἴκοσι τάλαντα κατεγέλασεν, ὡς οὐκ εἰδότων ὃν ᾑρήκοιεν· αὐτὸς δὲ ὡμολόγησεν πεντήκοντα δώσειν. ἔπειτα τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλον εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τῶν χρημάτων πορισμὸν, ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις Κίλιξιν μεθ' ἑνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολούθοιν ἀπολελειμμένος, οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων ὁσάκις ἀναπαύοιτο, προσέταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. ἡμέραις δὲ τεσσαράκοντα δυεῖν δεούσαις, ὥσπερ οὐ φρουρούμενος, ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς ἀδείας συνέπαιζε καὶ συνεγυμνάζετο. καὶ ποιήματα γράφων καὶ λόγους τινὰς, ἀκροαταῖς ἐκείνοις ἐχρῆτο· καὶ τοὺς μὴ θαυμάζοντας, ἄντικρυς ἀπαιδεύτους καὶ βαρβάρους ἀπεκάλει, καὶ σὺν γέλωτι πολλάκις ἠπείλησεν κρεμᾶν αὐτούς. οἱ δὲ ἔχαιρον, ἀφελείᾳ τινὶ καὶ παιδιᾷ τὴν παῤῥησίαν ταύτην νέμοντες. ὡς δὲ ἧκον ἐκ Μιλήτου τὰ λύτρα, καὶ δοὺς ἀφείθη, πλοῖα πληρώσας εὐθὺς ἐκ τοῦ Μιλησίων λιμένος, ἐπὶ τοὺς λῃστὰς ἀνήγετο· καὶ κατα-

in Sabinis abdidit se. Inde dum valetudinis causa aliam in domum transfertur, incidit in Syllanos milites, qui illa loca scrutabantur, comprehendebantque, si qui delitescerent. Quorum ducem Cornelium duorum talentorum mercede induxit ut dimitteretur: ac conscensa protinus nave in Bithyniam ad regem Nicomedem est profectus. Apud quem quum non diu desedisset, discedens in pelago ad Pharmacusam insulam capitur a piratis, qui magnis jam classibus multisque navigiis mare infestum habebant.

Hos Cæsar primum postulantes pro ipsius redemptione viginti talenta derisit, quasi ignaros quem tenerent: ipse quinquaginta daturum se pollicitus est. Inde comitibus suis alio ad aliam urbem expediendæ pecuniæ gratia dimissis, inter homines immanissimos Cilicas cum uno amico & duobus servis relictus adeo eos despexit, ut quoties quiescebat, misso aliquo indiceret illis silentium. Dies duo de quadraginta, quasi non custodiretur, sed stiparetur ab eis, in summa securitate una ludebat & se exercebat. Jam carmina & orationes scribebat, eaque in circulo eorum pronuntiabat: si qui non admirarentur ea, hos palam illiteratos appellabat & barbaros: frequenter per jocum suspensurum eos se minabatur. Placebat id illis, simplicitati ejus & ætati hanc linguæ libertatem ascribentibus. Ut allata Mileto pecunia, qua redimeretur, & numerata missus est, complevit confestim naves, atque ex Milesiorum portu ad persequendos prædones solvit, occupansque

καταλαβὼν ἔτι πρὸς τῇ νήσῳ ναυλοχοῦντας, ἐκράτησεν τῶν πλείστων. καὶ τὰ μὲν χρήματα λείαν ἐποιήσατο, τοὺς δὲ ἄνδρας ἐν Περγάμῳ καταθέμενος εἰς τὸ δεσμωτήριον, αὐτὸς ἐπορεύθη πρὸς τὸν διέποντα τὴν Ἀσίαν Ἰούνιον, ὡς ἐκείνῳ προσῆκον ὄντι στρατηγῷ κολάσαι τοὺς ἑαλωκότας. ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλμιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων σκέψασθαι φάσκοντος ἐπὶ σχολῆς, χαίρειν ἐάσας αὐτὸν ὁ Καῖσαρ, εἰς Πέργαμον ᾤχετο, καὶ προαγαγὼν τοὺς λῃστὰς ἅπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὥσπερ αὐτοῖς δοκῶν παίζειν ἐν τῇ νήσῳ προειρήκει πολλάκις.

Ἐκ δὲ τούτου τῆς Σύλλα δυνάμεως ἤδη μαραινομένης, καὶ τῶν οἴκοι καλούντων αὐτόν, ἔπλευσεν εἰς Ῥόδον ἐπὶ σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος, οὗ καὶ Κικέρων ἠκροᾶτο, σοφιστεύοντος ἐπιφανῶς, καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικοῦς εἶναι δοκοῦντος. λέγεται δὲ καὶ φῦναι πρὸς λόγους πολιτικοὺς ὁ Καῖσαρ ἄριστα, καὶ διαπονῆσαι φιλοτιμότατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεῖα μὲν ἀδηρίτως ἔχειν, τὸ δὲ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἴη μᾶλλον· ἀλλ᾽ ἀσχοληθεὶς ὑφεῖναι, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑφηγεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δεινότητος, ὑπὸ στρατειῶν καὶ πολιτείας, ᾗ κατεκτήσατο τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἐξικόμενος. αὐτὸς δ᾽ οὖν ὕστερον ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῇ παραιτεῖται, μὴ στρατιωτικοῦ λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς δεινότητα ῥήτορος εὐφυοῦς, καὶ σχολὴν ἐπὶ τοῦτο πολλὴν ἄγοντος.

Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, Δολοβέλλαν ἔκρινεν κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. ὁ μὲν

οὖν

panſque ad illam inſulam adhuc ſtantes, pleroſque in poteſtatem redegit: quorum pecuniam in prædam vertit; ipſos Pergami dedit in cuſtodiam, atque ad Junium, qui cum imperio Aſiam obtinebat, profectus eſt, quod illius, ut prætoris, eſſet de captivis ſupplicium ſumere. Qui quum nummis eorum oculos adjeciſſet (neque enim pauca ſumma erat) & de captivis conſideraturum ſe diceret per otium, ſalute Cæſar prætori dicta Pergamum contendit, ſuſtulitque in crucem piratas omnes, ſicut per ſpeciem joci crebro in inſula illis prædixerat.

Exinde langueſcente jam Syllæ potentia, & neceſſariis eum domum revocantibus, Rhodum navigavit ad Apollonium Molonis, cujus etiam Cicero auditor erat, qui ſcholam aperuerat inſignem, apparebatque virum probum eſſe. Dicitur & ad civiles orationes optime fuiſſe natura comparatus, ingeniumque excoluiſſe ſedulo, ſecundas ut citra controverſiam ferret: primas vero in ea, ut potentia potius & armis eſſet primus, reliquiſſe aliis, neque eam, quo ducebat eum natura, vim dicendi, quo expeditionibus & tractandæ reipublicæ vacaret, quibus artibus imperium quæſivit, eſt aſſequutus. Ac poſtmodum in oratione, qua Ciceronis Catoni reſpondet, deprecatur ne quis hominis militaris dictionem cum oratoris ſolertis multumque ea in re otii ponentis contendat eloquentia.

Ad urbem reverſus poſtulavit Dolobellam repetundarum, civitateſque Græciæ frequentes teſtimonium ei dixere. Verum abſolutus

ὖν Δολοβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀμειβόμενος τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας, συνηγόρευσεν αὐτῇ Πόπλιον Ἀντώνιον διωκούσῃ δωροδοκίας, ἐπὶ Λευκούλλου τοῦ Μάρκου Μακεδονίας στρατηγοῦ. καὶ τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὥστε τὸν Ἀντώνιον ἐπικαλέσασθαι τοὺς δημάρχους, σκηψάμενον οὐκ ἔχειν τὸ ἴσον ἐν τῇ Ἑλλάδι πρὸς Ἕλληνας. ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπεν, πολλὴ δὲ τῆς περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ ὁμιλίας φιλοφροσύνης εὔνοια παρὰ τῶν δημοτῶν ἀπήντα, θεραπευτικοῦ παρ' ἡλικίαν ὄντος. ἦν δέ τις καὶ ἀπὸ δείπνων καὶ τραπέζης, καὶ ὅλως τῆς περὶ τὴν δίαιταν λαμπρότητος αὐξανομένη κατὰ μικρὸν αὐτῷ δύναμις εἰς τὴν πολιτείαν. ἣν τὸ πρῶτον οἱ φθονοῦντες, οἰόμενοι ταχὺ τῶν ἀναλωμάτων ἐπιλιπόντων ἐξίτηλον ἔσεσθαι, περιεώρων ἀνθοῦσαν ἐν τοῖς πολλοῖς· ὀψὲ δὲ ᾔσθοντο, μεγάλης καὶ δυσανατρέπτου γενομένης, καὶ βαδιζούσης ἄντικρυς ἐπὶ τὴν τῶν ὅλων μεταβολήν, ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγματος ἡγητέον μικράν, ἣν οὐ ταχὺ ποιεῖ μεγάλην τὸ ἐνδελεχές, ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι τὸ μὴ κωλυθῆναι λαβοῦσαν. ὁ γ' οὖν πρῶτος ὑπιδέσθαι δοκῶν αὐτοῦ καὶ φοβηθῆναι τῆς πολιτείας ὥσπερ θαλάττης τὰ διαγελῶντα, καὶ τὴν ἐν τῷ φιλανθρώπῳ καὶ ἱλαρῷ κεκρυμμένην δεινότητα τοῦ ἤθους καταμαθὼν Κικέρων, ἔλεγε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπιβουλεύμασιν αὐτοῦ καὶ πολιτεύμασιν τυραννικὴν ἐνορᾶν διάνοιαν· ἀλλ' ὅταν, ἔφη, τὴν κόμην οὕτω διακειμένην περιττῶς ἴδω, κἀκεῖνον ἑνὶ δακτύλῳ κνώμενον, οὔ μοι δοκεῖ πάλιν οὗτος ἄνθρωπος

solutus Dolobella est. Cæsar autem ad pensandum Græcorum studium, patrocinium eorum, quum P. Antonium apud M. Lucullum Macedoniæ prætorem captæ pecuniæ accusarent, suscepit, tantumque effecit, ut ad tribunos plebis Antonius provocaret, allegans non æquo jure in Græcia se cum Græcis contendere. Romæ vero multa orationis ejus in defensionibus effulsit venustas, multum etiam ex comitate in salutationibus & congressibus, quod supra ætatem blandus esset, favorem assequutus est ad populum. Ad hæc cœnarum & mensæ, & denique reliquo vitæ splendore colligebat paulatim in republica opes: quas invidi ejus brevi existimantes deficientibus sumptibus evanidas fore, securi inclarescere illum apud vulgus permisere: sero autem, ubi evasissent jam ingentes & prævalidæ, atque aperte in rerum integram mutationem senserunt eas erumpere, animadverterunt nullum censendum esse rei alicujus parvum exordium, quod non illico grande reddat continuatio, quodque ex eo quod contemnatur, assequitur ne impediatur. Itaque ille qui primus suspectam habuisse videtur & timuisse ejus in republica gerenda sicut in mari falso blandientem serenitatem, & latentem sub humanitate & hilaritate persensit acrimoniam, Cicero, dicebat in aliis ejus cœptis & actionibus perspicere se omnibus ingenium tyrannicum: Sed quum comam ejus, inquit, ita videam compositam accurate, ipsumque uno digito caput scabentem, contra non videtur iste

mihi

πος εἰς νοῦν ἂν ἐμβαλέσθαι τηλικοῦτο κακὸν, ἀναίρεσιν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

Τοῦ δὲ δήμου πρώτην μὲν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν, ὅτε πρὸς Γάϊον Πόπλιον ἐρίσας ὑπὲρ χιλιαρχίας, πρότερος ἀνηγορεύθη· δευτέραν δὲ, καὶ καταφανεστέραν, ὅτε τῆς Μαρίου γυναικὸς Ἰουλίας ἀποθανούσης, ἀδελφιδοῦς ὢν αὐτῆς ἐγκώμιόν τε λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ διῆλθεν, καὶ περὶ τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν εἰκόνας Μαρίου προθέσθαι, τότε πρῶτον ὀφθείσας μετὰ τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιτείαν, πολεμίων τῶν ἀνδρῶν κριθέντων. ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐνίων καταβοησάντων τοῦ Καίσαρος, ὁ δῆμος ἀντήχησε λαμπρῶς δεξάμενος κρότῳ, καὶ θαυμάσας ὥσπερ ἐξ ᾅδου διὰ χρόνων πολλῶν ἀνάγοντα τὰς Μαρίου τιμὰς εἰς τὴν πόλιν. τὸ μὲν οὖν ἐπὶ γυναιξὶν πρεσβυτέραις λόγους ἐπιταφίους διεξιέναι, πάτριον ἦν Ῥωμαίοις· νέαις δὲ οὐκ ὂν ἐν ἔθει, πρῶτος εἶπεν Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης· καὶ τοῦτο ἤνεγκεν αὐτῷ χάριν τινὰ, καὶ συνεδημαγώγησεν τῷ πάθει τοὺς πολλοὺς ὡς ἥμερον ἄνδρα καὶ περίμεστον ἤθους ἀγαπᾷν. θάψας δὲ τὴν γυναῖκα, ταμίας εἰς Ἰβηρίαν ἑνὶ τῶν στρατηγῶν Βαίτωρι συνεξῆλθεν, ὃν αὐτόν τε τιμῶν ἀεὶ διετέλεσεν, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πάλιν ἄρχων ταμίαν ἐποίησεν. γενόμενος δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηΐαν, ἔχων ἐκ Κορνηλίας θυγατέρα, τὴν ὕστερον Πομπηΐῳ Μάγνῳ γαμηθεῖσαν. χρώμενος δὲ ταῖς δαπάναις ἀφειδῶς, καὶ δοκῶν μὲν ἐφήμερον καὶ βραχεῖαν ἀντικαταλλάττεσθαι μεγάλων ἀναλωμάτων δόξαν, ὠνούμενος δὲ ταῖς ἀληθείαις

mihi tantum mali animo concepturus, ut Romanam rempublicam evertat. Cæterum hæc post.

Primum favoris erga se populi cepit documentum, quum tribunus militum competitore C. Popilio prior est renuntiatus: alterum & clarius, quum Marii uxorem Juliam, amitam suam defunctam eximie laudavit in foro, atque in funere ausus est præferre Marii imagines, quæ tum primum post Syllæ dominatum sunt conspectæ, quum esset hostis ille judicatus. Nam quum quidam idcirco obstreperent Cæsari, populus clamorem ex adverso reddidit, & magno plausu eum excepit probavitque, quod quasi ab inferis tanto intervallo honores Marii reduceret in urbem. In honorem quidem magnarum natu fœminarum orationes funebres habere, id moris erat Romani, in adolescentiorum vero funeribus quum moris non esset, primus Cæsar uxorem suam defunctam laudavit: qua re favorem meruit, benevolentiamque sibi plebis conciliavit hac pietate, ut quasi placidum virum & mollis ingenii exoscularentur eum. Justis uxori solutis, quæstor in Hispaniam profectus est cum uno prætore Vætere, quem & ipsum semper observavit, & filium ejus fecit vicissim, quum in provinciam proficisceretur prætor, quæstorem. Eo munere defunctus tertiam uxorem duxit Pompeiam, quum haberet ex Cornelia filiam, quam post Pompeio Magno despondit. Quod autem profusus sumptibus esset, temporariaque & brevi videretur gloria immensas impensas commutare, quum revera

θείαις τὰ μέγιστα μικρῶν, λέγεται πρὶν εἰς ἀρχήν τινα καθίστασθαι χιλίων καὶ τριακοσίων γενέσθαι χρεωφειλέτης ταλάντων. ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν, ὁδοῦ τῆς Ἀππίας ἀποδειχθεὶς ἐπιμελητὴς, πάμπολλα χρήματα προσανάλωσεν τῶν ἑαυτοῦ· τοῦτο δὲ, ἀγορανομῶν, ζεύγη μονομάχων τριακόσια καὶ εἴκοσι παρέσχεν, καὶ ταῖς ἄλλαις περὶ τὰ θέατρα καὶ πομπὰς καὶ δεῖπνα χορηγίαις καὶ πολυτελείαις τὰς πρὸ αὐτοῦ κατέκλυσε φιλοτιμίας, οὕτω διέθηκε τὸν δῆμον, ὡς καινὰς μὲν ἀρχὰς, καινὰς δὲ τιμὰς ζητεῖν ἕκαστον, αἷς ἀμείψαιντο.

Δυεῖν δὲ οὐσῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων, τῆς μὲν ἀπὸ Σύλλα, μέγα δυναμένης, τῆς δὲ, Μαριανῆς, ἣ τότε κατεπτήχει καὶ διεσπᾶτο, κομιδῇ ταπεινὰ πράττουσα, ταύτην ἀναῤῥῶσαι καὶ προσαγαγέσθαι βουλόμενος, ἐν ταῖς ἀγορανομικαῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἐχούσαις εἰκόνας ἐποιήσατο Μαρίου κρύφα, καὶ νίκας τροπαιοφόρους, ἃς φέρων νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέστησεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ, τοὺς θεασαμένους μαρμαίροντα πάντα χρυσῷ, καὶ τέχνῃ κατεσκευασμένα περιττῶς (διεδήλου δὲ γράμμασι τὰ Κιμβρικὰ κατορθώματα) θάμβος ἔσχεν τῆς τόλμης τοῦ ἀναθέντος. οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον· ταχὺ δὲ περιιὼν ὁ λόγος ἤθροιζε πάντας ἀνθρώπους πρὸς τὴν ὄψιν. ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἐβόων τυραννίδα πολιτεύεσθαι Καίσαρα, νόμοις καὶ δόγμασι κατορωρυγμένας ἐπανιστάντα τιμὰς, καὶ τοῦτο πεῖραν ἐπὶ τὸν δῆμον εἶναι προμαλαττόμενον, εἰ τιθασσεύεται ταῖς φιλοτιμίαις ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ δίδωσι παίζειν τοιαῦτα καὶ κενοτομεῖν· οἱ δὲ Μαριανοὶ παραθαῤῥύναντες αὐτοὺς, πλήθει τε θαυμαστοὶ ὅσοι διεφάνησαν

maxima exiguo redimeret pretio, dicitur priuſquam eſſet ullum magiſtratum adeptus, ad mille trecenta talenta habuiſſe æris alieni. Poſtquam vero viæ Appiæ curator deſignatus plurimum de ſuo in id muneris impendit, & in ædilitate gladiatorum paria viginti & trecenta dedit, ſumptibuſque aliis & profuſionibus in ludos, pompas, epulas, omnium priorum ſuperavit munificentiam, uſque adeo movit populum, ut novos magiſtratus, novos honores quiſque quæreret, quibus illum remuneraret.

Duæ factiones quum eſſent in civitate, una Syllana, quæ multum pollebat, Mariana altera, quæ tunc admodum jacebat ſummiſſa oppreſſaque & lacerata, hanc quo erigeret & adſciſceret ſibi, gliſcentibus muneribus ſuis ædilitiis clam Marii imagines & victorias triumphales fecit, quas nocte portatas poſuit in Capitolio. Prima luce omnia auro ſplendentia, & mira arte fabrefacta ſpectantes (nam titulum habebant Cimbricarum victoriarum) pavor inceſſit omnes audaciæ ejus qui poſuerat, neque erat id obſcurum: ac brevi delatus rumor omnes homines ad ſpectaculum concivit. At alii clamavere regnum Cæſarem moliri, ſepultos legibus & ſenatuſconſultis honores refodiendo, tentarique ea re populum, quem ante demulſerat, an muneribus ipſius præbeat ſe mancipandum, eaque ludibria & novationes admittat. Ex altera parte Mariani ſe ipſi confirmantes extiterunt repente innumera mul-

νησαν ἐξαίφνης, καὶ κρότῳ κατεῖχον τὸ Καπιτώλιον. πολλοῖς δὲ καὶ δάκρυα τὴν Μαρίου θεωμένοις ὄψιν ὑφ᾽ ἡδονῆς ἐχώρει καὶ μέγας ἦν ὁ Καῖσαρ ἐγκωμίοις αἰρόμενος, ὡς ἀντὶ πάντων ἄξιος εἴη ὁ ἀνὴρ τῆς Μαρίου συγγενείας. συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς, Κάτλος Λουτάτιος, ἀνὴρ εὐδοκιμῶν τότε μάλιστα Ῥωμαίων, ἀναστὰς καὶ κατηγορήσας Καίσαρος, ἐπεφθέγξατο τὸ μνημονευόμενον, οὐκ ἔτι γὰρ ὑπονόμοις, ἔφη, Καῖσαρ, ἀλλ᾽ ἤδη μηχαναῖς αἱρεῖ τὴν πολιτείαν. ἐπεὶ δὲ ἀπολογησάμενος πρὸς ταῦτα Καῖσαρ ἔπεισε τὴν σύγκλητον, ἔτι μᾶλλον οἱ θαυμάζοντες αὐτὸν ἐπήρθησαν, καὶ παρεκελεύοντο μηδενὶ τοῦ φρονήματος ὑφίεσθαι· πάντων γὰρ ἑκόντι τῷ δήμῳ περιέσεσθαι καὶ πρωτεύσειν.

Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μετέλλου τοῦ ἀρχιερέως τελευτήσαντος, καὶ τὴν ἱερωσύνην περιμάχητον οὖσαν Ἰσαυρικοῦ καὶ Κάτλου μετιόντων, ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένων, οὐχ ὑπεῖξεν αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ καταβὰς εἰς τὸν δῆμον ἀντιπαρήγγελλεν. ἀγχωμάλου δὲ τῆς σπουδῆς φαινομένης, ὁ Κάτλος ἀπὸ μείζονος ἀξίας μᾶλλον ὀρρωδῶν τὴν ἀδηλότητα, προσέπεμψεν πείθων ἀποστῆναι τὸν Καίσαρα τῆς φιλοτιμίας ἐπὶ πολλοῖς χρήμασιν. ὁ δὲ καὶ πλείω προσδανεισάμενος ἔφη διαγωνιεῖσθαι. τῆς δ᾽ ἡμέρας ἐνστάσης, καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ τὰς θύρας αὐτὸν οὐκ ἀδακρυτὶ προπεμπούσης, ἀσπασάμενος αὐτήν, ὦ μῆτερ, εἶπεν, τήμερον ἢ ἀρχιερέα τὸν υἱὸν, ἢ φυγάδα ὄψει. διενεχθείσης δὲ τῆς ψήφου, καὶ γενομένης ἁμίλλης ἐκράτησε, καὶ παρ-

ἔσχε

multitudine, Capitoliumque plauſu compleverunt. Multi etiam imagines Marii ſpectantes lacrymas gaudio effudere, laudibuſque Cæſarem in cœlum tulerunt, dixeruntque unum eum Marii affinitate dignum. Hanc ob cauſam coacto ſenatu, Lutatius Catulus, vir illius temporis inter Romanos clariſſimus, exſurgens accuſavit Cæſarem, adjecitque hoc dictum, quod adhuc in ore eſt, Non enim ultra, inquit, cuniculis Cæſar, verum machinis jam petit rempub. At Cæſar quum defenſione ſua ſenatui ſatisfeciſſet, multo magis elati ſunt illi qui eum ſuſpiciebant, adhortatique ſunt ne cui ſummitteret ſpiritus. Omnia enim volente eum populo aſſequuturum, atque principatum in civitate obtenturum.

Eadem tempeſtate Metello pontifice maximo defuncto, Iſaurico autem & Catulo petentibus ſacerdotium ejus, clariſſimis viris autoritatiſque in ſenatu ſummæ, non conceſſit Cæſar, ſed ad comitia competitorem ſe illorum profeſſus deſcendit. In ancipiti populi ſtudio Catulus ex majore dignitate magis eventum comitiorum formidans, miſit ad Cæſarem certos, qui eum magna oſtenſa mercede a petitione deducerent. Enimvero ille etiam ſi ſit ſumenda major pecuniæ ſumma ad hoc certamen reſpondit ſe deſcenſurum. Die inſtante matrem eum ad oſtium haud ſine lacrymis proſequentem oſculatus, Hodie mater, inquit, aut pontificem maximum filium aut exulem videbis. Suffragiis latis, quum comitia magno certamine acta eſſent, ſuperior fuit, ſenatuique & optimatibus ter-

ἦχε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις φόβον, ὡς ἐπὶ πᾶν θρασύτητος προάξων τὸν δῆμον. ὅθεν οἱ περὶ Πείσωνα καὶ Κάτλον ᾐτιῶντο Κικέρωνα, φεισάμενον Καίσαρος ἐν τοῖς περὶ Κατιλίναν λαβὴν παρασχόντος. ὁ γὰρ δὴ Κατιλίνας οὐ μόνον τὴν πολιτείαν μεταβαλεῖν, ἀλλ' ὅλην ἀνελεῖν τὴν ἡγεμονίαν καὶ πάντα τὰ πράγματα συγχέαι διανοηθεὶς, αὐτὸς μὲν ἐξέπεσεν περιπταίσας ἐλάττοσιν ἐλέγχοις, πρὶν ἢ τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ βουλὰς ἀποκαλυφθῆναι. Λέντλον δὲ καὶ Κέθηγον ἐν τῇ πόλει διαδόχους ἀπέλιπεν τῆς συνωμοσίας, οἷς εἰ μὲν κρύφα παρεῖχέ τι θάρσους καὶ δυνάμεως ὁ Καῖσαρ, ἄδηλός ἐστιν· ἐν δὲ τῇ βουλῇ κατὰ κράτος ἐξελεγχθέντων, καὶ Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου γνώμας ἐρωτῶντος περὶ κολάσεως ἕκαστον, οἱ μὲν ἄλλοι μέχρι Καίσαρος θανατοῦν ἐκέλευον· ὁ δὲ Καῖσαρ ἀναστὰς λόγον διῆλθεν πεφροντισμένον, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους ἄνδρας ἀξιώματι καὶ γένει λαμπροὺς οὐ δοκεῖ πάτριον οὐδὲ δίκαιον εἶναι, μὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. εἰ δὲ φρουροῖντο δεθέντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας, ἃς ἂν αὐτὸς ἕλοιτο Κικέρων, μέχρι οὗ καταπολεμηθῇ Κατιλίνας, ὕστερον ἐν εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν περὶ ἑκάστου τῇ βουλῇ γνῶναι πράξει.

Οὕτω δὲ τῆς γνώμης φιλανθρώπου φανείσης, καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ ῥηθέντος, οὐ μόνον οἱ μετὰ τοῦτον ἀνιστάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰς εἰρημένας γνώμας ἀπειπάμενοι, πρὸς τὴν ἐκείνου μετέστησαν· ἕως ἐπὶ Κάτωνα τὸ πρᾶγμα καὶ Κάτλον περιῆλθεν. τούτων δὲ νεανικῶς ἐναντιωθέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἅμα τῷ λόγῳ συνεπερείσαντος

terrorem injecit, provecturum eum populum ad omnem audaciam. Unde accusabant Piso & Catulus Ciceronem, quod Cæsari in conjuratione Catilinæ opportunam se opprimendi ansam præbenti pepercisset. Nam Catilina, qui non modo rempub. mutare, verum etiam totum evertere imperium, omniaque deliberaverat commiscere, exiguis pressus indiciis, urbe prius excessit quam totum consilium suum detegeretur. Lentulum autem & Cethegum successores reliquit in urbe conjurationis, quibus an quid clam fiduciæ & virium præbuerit Cæsar, in obscuro est. His in senatu manifeste convictis, & consule de pœna eorum omnes ordines sententiam rogante Cicerone, alii usque ad Cæsarem capitale supplicium de iis sumendum censuerunt. At Cæsar surgens habuit orationem accurate meditatam, retulitque viros dignitate & genere illustres indicta causa necare non videri sibi nec usitatum nec legitimum, nisi in ultima necessitate. Quod si vincti in municipiis per Italiam, quæ ipse eligeret Cicero, quoad debellatum foret cum Catilina, custodirentur, post quiete in otio senatum de unoquoque facultatem habiturum statuendi.

Ita ejus sententiæ, quæ lenis est visa, & quam facunda oratione munierat, non illi modo qui secundum eum sententiam dixerunt, sunt assensi, sed & qui dixerant priores, suis retractatis in illius transiere sententiam, donec ad Catonem & Catulum ventum est. His acriter repugnantibus, Catone vero etiam oratione sua detorquente in eum suspicionem,

σαντος αὐτῷ, καὶ συνεξαναστάντος ἐρρωμένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανούμενοι παρεδόθησαν, Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξιόντι πολλοὶ τῶν Κικέρωνα φρουρούντων τότε νέων γυμνὰ τὰ ξίφη συνδραμόντες ἐπέσχον. ἀλλὰ Κουρίων τότε λέγεται τῇ τηβέννῳ περιβαλὼν ὑπεξαγαγεῖν· αὐτός τε ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανίσκοι προσέβλεψαν, ἀνανεῦσαι, φοβηθεὶς τὸν δῆμον, ἢ τὸν φόνον ὅλως ἄδικον καὶ παράνομον ἡγούμενος. τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Κικέρων, εἴπερ ἦν ἀληθὲς, ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας οὐκ ἔγραψεν· αἰτίαν δὲ εἶχεν ὕστερον, ὡς ἄριστα τῷ καιρῷ τότε παρασχόντι κατὰ τοῦ Καίσαρος μὴ χρησάμενος, ἀλλ᾽ ἀποδειλιάσας τὸν δῆμον, ὑπερφυῶς περιεχόμενον τοῦ Καίσαρος. ὅς γε καὶ μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν βουλὴν εἰσελθόντος αὐτοῦ, καὶ περὶ ὧν ἐν ὑποψίαις ἦν ἀπολογουμένου, καὶ περιπίπτοντος θορύβοις πονηροῖς, ἐπειδὴ πλείων τοῦ συνήθους ἐγίγνετο τῇ βουλῇ καθεζομένῃ χρόνος, ἐπῆλθεν μετὰ κραυγῆς, καὶ περιέσχε τὴν σύγκλητον, ἀπαιτῶν τὸν ἄνδρα, καὶ κελεύων ἀφεῖναι. διὸ καὶ Κάτων φοβηθεὶς μάλιστα τὸν ἐκ τῶν ἀπόρων νεωτερισμὸν, οἳ τοῦ παντὸς ὑπέκκαυμα πλήθους ἦσαν, ἐν τῷ Καίσαρι τὰς ἐλπίδας ἔχοντες, ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον αὐτοῖς ἔμμηνον, ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασιν. τὸν μέντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι φόβον ἔσβεσεν περιφανῶς τὸ πολίτευμα τοῦτο, καὶ τὸ πλεῖστον ἀπέρρηξεν τῆς Καίσαρος δυνάμεως καὶ διεσκέδασεν ἐν καιρῷ, στρατηγεῖν μέλλοντος, καὶ φοβερωτέρου διὰ τὴν ἀρχὴν ὄντος.

Οὐ μὴν ἀπέβη τι ταραχῶδες ἀπ᾽ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τύχη τις ἄχαρις τῷ

ac valide cum eo pugnante, conjurati fuerunt rei capitalis damnati. Cæsari curia exeunti multi ex juventute, qui tunc Ciceronem stipabant, concursu facto intentabant strictos gladios. Verum Curio ibi dicitur toga sua eum texisse & eripuisse: atque ipse Cicero intuentibus eum juvenibus cædem vel populi metu, vel quod prorsus iniquam & violentam arbitraretur, abnuisse. Hoc ego Ciceronem miror, si verum est, in libro de consulatu suo præteriisse. Post sane culpatus est quod occasione in præsens contra Cæsarem non fuisset usus, metu deterritus amplectentis Cæsarem mirifice populi: qui quidem post aliquanto senatum eo ingresso, ac dum suspiciones, quibus erat adspersus, purgat, adversis clamoribus excepto, dum solito tardius dimittitur senatus, tumultuose accurrit, curiamque cinxit, Cæsarem repetens, jubensque eum dimitti. Quocirca veritus Cato ne egena plebs, quæ universæ multitudinis erat fax, ac spem omnem reponebat in Cæsare, res novas moliretur, fuit autor patribus ut divideret plebi frumentum menstruum. Unde cæteris oneribus accessit per singulos annos sumptus vicies & ducenties. Magnum tamen terrorem haud dubie restinxit in præsenti hæc actio, plurimumque Cæsari potentiæ detraxit & dissipavit in tempore, qui tum erat prætor designatus, ac magis ob eum magistratum timendus.

Atqui nihil in eo actum est tumultuose, verum occupavit fortuna quædam sinistra Cæ-

τῷ Καίσαρι συνηνέχθη περὶ τὸν οἶκον. Πόπλιος Κλώδιος ἦν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατρίδης, καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ λαμπρὸς, ὕβρει δὲ καὶ θρασύτητι τῶν ἐπὶ βδελυρίᾳ περιβοήτων οὐδενὸς δεύτερος. οὗτος ἤρα Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς, οὐδὲ αὐτῆς ἀκούσης. ἀλλὰ φυλακαί τε τῆς γυναικωνίτιδος ἀκριβεῖς ἦσαν, ἥ τε μήτηρ τοῦ Καίσαρος, Αὐρηλία, γυνὴ σώφρων, περιέπουσα τὴν νύμφην ἀεὶ, χαλεπὴν καὶ παρακεκινδυνευμένην αὐτοῖς ἐποίει τὴν ἔντευξιν. ἔστιν δὲ Ῥωμαίοις Θεὸς ἣν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἕλληνες Γυναικείαν. καὶ Φρύγες μὲν οἰκειούμενοι, Μίδα μητέρα τοῦ βασιλέως γενέσθαι φασὶν, Ῥωμαῖοι δὲ νύμφην Δρυάδα, Φαύνῳ συνοικήσασαν, Ἕλληνες δὲ τῶν Διονύσου μητέρων τὴν ἄρρητον. ὅθεν ἀμπελίνοις τε τὰς σκηνὰς κλήμασιν ἑορτάζουσαι κατερέφουσιν, καὶ δράκων ἱερὸς παρακαθίδρυται τῇ Θεῷ κατὰ τὸν μῦθον. ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις, οὐδ᾽ ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι, τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων. αὐταὶ δὲ καθ᾽ ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες πολλὰ τοῖς Ὀρφικοῖς ὁμολογοῦντα δρᾷν λέγονται περὶ τὴν ἱερουργίαν. ὅταν οὖν ὁ τῆς ἑορτῆς καθήκῃ χρόνος ὑπατεύοντος ἢ στρατηγοῦντος ἀνδρὸς, αὐτὸς μὲν ἐξίσταται, καὶ πᾶν τὸ ἄρρεν· ἡ δὲ γυνὴ τὴν οἰκίαν παραλαβοῦσα διακοσμεῖ, καὶ τὰ μέγιστα νύκτωρ τελεῖται, παιδιᾶς ἀναμεμιγμένης ταῖς παννυχίσι, καὶ μουσικῆς ἅμα πολλῆς παρούσης.

Ταύτην τότε τὴν ἑορτὴν τῆς Πομπηίας ἐπιτελούσης, ὁ Κλώδιος οὔπω γενειῶν, καὶ διὰ τοῦτο λήσειν οἰόμενος, ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλτρίας ἀναλαβὼν ἐχώρει, νέᾳ γυναικὶ τὴν ὄψιν ἐοικώς. καὶ ταῖς θύραις ἐπιτυχὼν ἀνεῳγμέναις, εἰσήχθη μὲν

Cæsaris domum. P. Clodius fuit nobili genere ortus, divitiis & facundia præcellens, sed insolentia & audacia nulli improbissimorum secundus. Hic uxorem Cæsaris Pompeiam amabat neque eam invitam. Verum gynæceum acri sepiebatur custodia, ejusque mater Aurelia, fœmina honesta, perpetuo lateri adhærens Pompeiæ, arduum & periculosum eis congressum efficiebat. Est apud Romanos Dea, quam Bonam dicunt, sicut Græci Muliebrem. Hanc Phryges sibi asserentes peculiarem, Midæ regis autumant matrem esse, Romani nympham Dryada, Fauno nuptam, Græci Liberi patris eam matrem, quam nefandum est nominare. Unde pampinis tentoria festum diem agitantes mulieres contegunt, ac sacer draco ex fabula ad pedes Deæ jacet. Eo virum fas non est accedere, neque dum sacra aguntur, in domo, ubi aguntur, esse. Solæ fœminæ multa Orphicis germana memorantur in solenni peragere. Ubi festus dies instat, celebratur in ædibus consulis vel prætoris, ipse autem domo & omne quod masculum cedit. Uxor sola domum parat, peragiturque fere nocte per lusum pervigilio commistum inter magnum concentum.

Hunc festum diem id temporis agitante Pompeia, Clodius imberbis etiamnum, ideoque fallere se existimans posse cæteras, vestitu & cultu sumpto psaltriæ, accessit eo, juvenculam facie referens. Quum fores offendisset patefactas, ab ancilla conscia est citra

μὲν ἀδεῶς ὑπὸ τῆς συνειδυίας θεραπαινίδος· ἐκείνης δὲ προδεδραμούσης ὡς τῇ Πομπηΐᾳ φράσειεν, καὶ γενομένης διατριβῆς, περιμένειν μὲν ὅπου κατελείφθη τῷ Κλωδίῳ μὴ καρτεροῦντι, πλανωμένῳ δ' ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ, καὶ περιφεύγοντι τὰ φῶτα, προσπεσοῦσα τῆς Αὐρηλίας ἀκόλουθος, ὡς δὴ γυνὴ γυναῖκα παίζειν προὐκαλεῖτο· καὶ μὴ βουλόμενον, εἰς τὸ μέσον εἷλκεν, καὶ τίς ἐστι καὶ πόθεν ἐπυνθάνετο. τοῦ δὲ Κλωδίου φήσαντος Ἄβραν περιμένειν Πομπηΐας, αὐτὸ τοῦτο καλουμένην, καὶ τῇ φωνῇ γενομένου καταφανοῦς, ἡ μὲν ἀκόλουθος εὐθὺς ἀπεπήδησεν κραυγῇ πρὸς τὰ φῶτα καὶ τὸν ὄχλον, ἄνδρα πεφωρακέναι βοῶσα. τῶν δὲ γυναικῶν διαπτοηθεισῶν, ἡ Αὐρηλία τὰ μὲν ὄργια τῆς θεοῦ κατέπαυσεν καὶ συνεκάλυψεν, αὐτὴ δὲ τὰς θύρας ἀποκλείσαι κελεύσασα, περιῄει τὴν οἰκίαν ὑπὸ λαμπάδων, ζητοῦσα τὸν Κλώδιον. εὑρίσκεται δ' εἰς οἴκημα παιδίσκης, ᾗ συνεισῆλθεν, καταπεφευγώς· καὶ γενόμενος φανερὸς ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐξελαύνεται διὰ τῶν θυρῶν. τὸ δὲ πρᾶγμα καὶ νύκτωρ εὐθὺς αἱ γυναῖκες ἀπιοῦσαι τοῖς αὐτῶν ἔφραζον ἀνδράσιν· καὶ μεθ' ἡμέραν ἐχώρει διὰ τῆς πόλεως ὁ λόγος, ὡς ἀθέσμοις ἐπικεχειρηκότος τοῦ Κλωδίου, καὶ δίκην οὐ τοῖς ὑβρισμένοις μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς θεοῖς ὀφείλοντος. ἐγράψατο μὲν οὖν τὸν Κλώδιον εἷς τῶν δημάρχων ἀσεβείας, καὶ συνέστησαν ἐπ' αὐτὸν οἱ δυνατώτατοι τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἄλλας τε δεινὰς ἀσελγείας καταμαρτυροῦντες, καὶ μοιχείαν ἀδελφῆς, ἣ Λουκούλλῳ συνῳκήκει. πρὸς δὲ τὰς τούτων σπουδὰς ὁ δῆμος ἀντιτάξας ἑαυτόν, ἤμυνε τῷ Κλωδίῳ, καὶ μέγα πρὸς τοὺς δικαστὰς ὄφελος ἦν,

tra impedimentum introductus. Dum autem illa properat ut id Pompeiæ nuntiet, mora interveniente, operiri ubi relictus erat non sustinenti Clodio, laxisque in ædibus erranti lumenque declinanti occurrit pedissequa Aureliæ, atque ut fœmina fœminam provocat ad lusum. Detrectantem in medium rapit, quæ sit & unde percunctatur. Quum respondisset Clodius Abram exspectare se Pompeiæ ancillam (nam id nominis ei erat) voce est detectus. Ibi repente pedissequa prosiliit cum clamore ad lumen & cœtum, virum vociferans se deprehendisse. Obstupefactis mulieribus, sacra Deæ Aurelia inhibet & obvelat. Mox jusso obserari fores, ad faces domum lustrat, Clodium quærens. Refugerat ille in ancillæ tabernaculum illius cum qua congressus fuerat, atque ibi deprehenditur. Cognitus a mulieribus exigitur foras. Hoc factum mulieres confestim de nocte domum digressæ viris suis nuntiaverunt, ac rumor postridie civitatem pervasit, rem a Clodio tentatam nefariam, pœnasque non læsorum tantum, verum reipub. etiam & Deorum nomine exigendas. Itaque postulavit profanatorum sacrorum Clodium unus ex tribunis, coieruntque in eum principes senatus, qui testimonia in eum dixerunt, cum de improbitatibus atrocibus aliis, tum de stupro cum sorore sua, quæ in Luculli matrimonio erat, admisso. Quorum studiis obnixus populus defendit Clodium, magnoque præsidio fuit ei

λου, ἐκπεπληγμένους καὶ δεδοικότας τὸ πλῆθος. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀπεπέμψατο μὲν εὐθὺς τὴν Πομπηΐαν· μάρτυς δὲ πρὸς τὴν δίκην κληθείς, οὐδὲν ἔφη τῶν λεγομένων κατὰ τοῦ Κλωδίου γιγνώσκειν. ὡς δὲ τοῦ λόγου παραδόξου φανέντος, ὁ κατήγορος ἠρώτησε, πῶς οὖν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα; Ὅτι, ἔφη, τὴν ἐμὴν ἠξίουν μηδ' ὑπονοηθῆναι. ταῦτα οἱ μὲν οὕτω φρονοῦντα τὸν Καίσαρα λέγουσιν εἰπεῖν, οἱ δὲ, τῷ δήμῳ χαριζόμενον ὡρμημένῳ σώζειν τὸν Κλώδιον. ἀποφεύγει δ' οὖν τὸ ἔγκλημα, τῶν πλείστων δικαστῶν συγκεχυμένας τοῖς πράγμασι τὰς γνώμας ἀποδιδόντων, ὅπως μήτε παρακινδυνεύσωσιν ἐν τοῖς πολλοῖς καταψηφισάμενοι, μήτε ἀπολύσαντες ἀδοξήσωσι παρὰ τοῖς ἀρίστοις.

Ὁ δὲ Καῖσαρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τῶν ἐπαρχιῶν τὴν Ἰβηρίαν λαβών, ὡς ἦν δυσδιάθετον αὐτῷ τὸ περὶ τοὺς δανειστάς, ἐνοχλοῦντας ἐξιόντι καὶ καταβοῶντας, ἐπὶ Κράσσον κατέφυγε, πλουσιώτατον ὄντα Ῥωμαίων, δεόμενον δὲ τῆς Καίσαρος ἀκμῆς καὶ θερμότητος ἐπὶ τὴν πρὸς Πομπήϊον ἀντιπολιτείαν. ἀναδεξαμένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπαραιτήτους τῶν δανειστῶν, καὶ διεγγυήσαντος ὀκτακοσίων καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν. λέγεται δὲ, τὰς Ἄλπεις ὑπερβαλόντος αὐτοῦ, καὶ πολίχνιόν τι βαρβαρικὸν οἰκούμενον ὑπ' ἀνθρώπων παντάπασιν ὀλίγων καὶ λυπρῶν παρερχομένους τοὺς ἑταίρους, ἅμα γέλωτι καὶ μετὰ παιδιᾶς, ἦπου, φάναι, κἀνταῦθα τινές εἰσιν ὑπὲρ ἀρχῶν φιλοτιμίαι, καὶ περὶ πρωτείων ἅμιλλαι, καὶ φθόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς ἀλλήλους; τὸν δὲ Καίσαρα σπουδάσαντα πρὸς

ei apud judices attonitos populique pavescentes. Cæsar protinus repudiavit Pompeiam, sed testis in reum citatus, nihil dixit eorum quæ Clodio objiciebantur compertum sibi esse. Quod quum videretur mirum, quæsivit accusator quamobrem ergo uxori nuntium remisisset, respondit, Uxorem meam volo & suspicione carere. Hæc Cæsarem aiunt aliqui ex animi sententia dixisse, alii in populi gratiam eripere enitentis Clodium. Itaque absolvitur a crimine, quod plerique judices sententiam confusis tabulis tulissent, ne in discrimen vocarentur ad populum, si eum damnassent, neu si liberassent eum, infames forent apud optimates.

Cæsar statim ex prætura provinciam sortitus Hispaniam, quum res ei difficili in loco cum creditoribus esset importunis profecturo probrisque incessentibus, ad Crassum confugit ditissimum civitatis, qui, quo resisteret Pompeii actionibus, Cæsaris quærebat vigorem & ardorem sibi adjungere. Atque ubi hic creditores in se recepisset molestissimos & durissimos, & octingenta triginta talenta pro eo intercessisset, tum est in provinciam profectus. Fama est in transgressu Alpium, prætereuntes amicos ejus oppidum barbarorum, quod homines admodum pauci tenuesque colebant, per risum & jocum dixisse, Num quæ hic quoque de honoribus ambitiones & de primatu certamina mutuæque factiosorum invidiæ forent? Ibi serio Cæsarem ad eos

πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην παρὰ τούτοις εἶναι μᾶλλον πρῶτος, ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος. ὁμοίως δὲ πάλιν ἐν Ἰβηρίᾳ σχολῆς οὔσης, ἀναγινώσκοντά τι τῶν περὶ Ἀλεξάνδρου γεγραμμένων, σφόδρα γενέσθαι πρὸς ἑαυτῷ πολὺν χρόνον, εἶτα καὶ δακρῦσαι· τῶν δὲ φίλων θαυμασάντων τὴν αἰτίαν, εἰπεῖν, οὐ δοκεῖ ὑμῖν ἄξιον εἶναι λύπης, εἰ τηλικοῦτος μὲν ὢν Ἀλέξανδρος, ἤδη τοσούτων ἐβασίλευεν, ἐμοὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὔπω πέπρακται.

Τῆς γοῦν Ἰβηρίας ἐπιβὰς, εὐθὺς ἦν ἐνεργὸς, ὥσθ' ἡμέραις ὀλίγαις δέκα σπείρας συναγαγεῖν πρὸς ταῖς πρότερον οὔσαις εἴκοσι· καὶ στρατεύσας ἐπὶ Καλλαϊκοὺς καὶ Λυσιτανοὺς, κρατῆσαι, καὶ προελθεῖν ἄχρι τῆς ἔξω θαλάσσης, τὰ μὴ πρότερον ὑπακούοντα Ῥωμαίοις ἔθνη καταστρεφόμενος. θέμενος δὲ τὰ τοῦ πολέμου καλῶς, οὐ χεῖρον ἐβράβευε τὰ τῆς εἰρήνης, ὁμόνοιάν τε ταῖς πόλεσι καθιστὰς, καὶ μάλιστα τὰς τῶν χρεωφειλετῶν καὶ δανειστῶν ἰώμενος διαφοράς. ἔταξε γὰρ τῶν προσιόντων τοῖς ὀφείλουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν δύο μὲν μέρη τὸν δανειστὴν ἀναιρεῖσθαι, τῷ δὲ λοιπῷ χρῆσθαι τὸν δεσπότην, ἄχρι ἂν οὕτως ἐκλυθῇ τὸ δάνειον. ἐπὶ τούτοις εὐδοκιμῶν, ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας, αὐτός τε πλούσιος γεγονὼς, καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφεληκὼς ἀπὸ τῶν στρατηγιῶν, καὶ προσηγορευμένος αὐτοκράτωρ ὑπ' αὐτῶν.

Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θρίαμβον ἔξω διατρίβειν ἔδει, τοὺς δὲ μετιόντας ὑπατείαν, παρόντας ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γεγονὼς ἀντινομίᾳ, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρεσίας, ἔπεμψε πρὸς τὴν σύγκλητον, αἰτούμενος αὐτῷ δοθῆναι παραγγέλλειν εἰς ὑπατείαν ἀπόντι.

πρὸς

eos dixiſſe, Mallem equidem apud hos primus eſſe quam Romæ ſecundus. Alio item tempore in Hiſpania quum legeret per otium Alexandri hiſtoriam, diu eum ſecum cogitabundum ſediſſe, inde lacrymas profudiſſe. Mirantibus cauſam amicis dixiſſe: Annon videtur vobis gemendum, quum hac ætate Alexander tot jam regna ſubegerit, me nihildum geſſiſſe præclari?

Ut ergo Hiſpaniam attigit, mox accinxit ſe operi, atque intra paucos dies cohortes decem ad priores viginti conſcripſit. Gallæcos & Luſitanos bello petiit domuitque: ac progreſſus uſque ad Oceanum gentes ante non pacatas imperio Romano ſubegit. Rebus bello egregie geſtis, non ſegnius pacis munia diſpenſavit, concordia in civitatibus conſtituenda, præſertim obæratorum & creditorum medendis controverſiis. Statuit enim ut ex debitoris proventibus ferret quotannis creditor beſſem, reliquum rediret ad dominum, quoad æs alienum eſſet diſſolutum. His actis clarus decedit provincia, tum ipſe pecunioſus, tum impletis præda militibus, atque imperator eſt ab illis appellatus.

Quia vero triumphum poſtulantibus manendum extra urbem, & candidatis conſulatus petendus erat in urbe, his legibus conflictatus contrariis, quum ad tempus comitiorum conſularium occurriſſet, contendit per amicos a ſenatu, ut abſentis ſui ratio haberetur.

διὰ τῶν φίλων. Κάτωνος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυριζομένου τῷ νόμῳ πρὸς τὴν ἀξίωσιν, εἶτα ὡς ἑώρα πολλοὺς τεθεραπευμένους ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐκκρούσαντος τῷ χρόνῳ τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατατρίψαντος, ἔγνω τὸν θρίαμβον ἀφεὶς ὁ Καῖσαρ ἔχεσθαι τῆς ὑπατείας· καὶ παρελθὼν εὐθὺς, ὑποδύεται πολίτευμά τι πάντας ἀνθρώπους ἐξαπατῆσαν πλὴν Κάτωνος. ἦν δὲ τοῦτο, διαλλαγὴ Πομπηΐου καὶ Κράσσου, τῶν μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυναμένων· οὓς συναγαγὼν ὁ Καῖσαρ εἰς φιλίαν ἐκ διαφορᾶς, καὶ τὴν ὑπ' ἀμφοῖν συνενεγκάμενος ἰσχὺν εἰς ἑαυτὸν, ἔργῳ φιλάνθρωπον ἔχοντι προσηγορίαν, ἔλαθε μεταστήσας τὴν πολιτείαν. οὐ γὰρ, ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν, ἡ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου διαφορὰ τοὺς ἐμφυλίους ἀπειργάσατο πολέμους, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φιλία, συστάντων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα οὕτω καὶ πρὸς ἀλλήλους διαστάντων. Κάτωνι δὲ πολλάκις τὰ μέλλοντα προθεσπίζοντι, περιῆν δυσκόλου μὲν ἀνθρώπου τότε καὶ πολυπράγμονος, ὕστερον δὲ, φρονίμου μὲν, οὐκ εὐτυχοῦς δὲ συμβούλου λαβεῖν δόξαν.

Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐν μέσῳ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηΐου φιλίας δορυφορούμενος, ἐπὶ τὴν ὑπατείαν προήχθη, καὶ λαμπρῶς ἀναγορευθεὶς μετὰ Καλπουρνίου Βίβλου, καὶ καταστὰς εἰς τὴν ἀρχὴν, εὐθὺς εἰσέφερε νόμους οὐχ ὑπάτῳ προσήκοντας, ἀλλὰ δημάρχῳ τινὶ θρασυτάτῳ, πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν κληρουχίας τινὰς χώρας καὶ διανομὰς εἰσηγούμενος. ἐν δὲ τῇ βουλῇ τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀντικρουσάντων, πάλαι δεόμενος προφάσεως, ἀνακραγὼν καὶ μαρτυράμενος ὡς εἰς τὸν δῆμον ἄκων ἐξελαύνοιτο, θερα-

πεύ-

tur. Contra cujus poſtulata inſiſtente legi Catone, mox ut multos advertit a Cæſare delinitos, tempore rem excludente, ac diem dicendo eximente, conſtituit dimiſſo triumpho Cæſar incumbere conſulatui, ingreſſuſque illico urbem ſuſcepit actionem, qua dempto Catone omnibus mortalibus impoſuit. Ea fuit, potentiſſimorum civium Pompeii & Craſſi reconciliatio. Quibus Cæſar ex ſimultate in gratiam reductis, atque utriuſque in ſe conflata potentia, facto in ſpeciem humano rempub. clam invertit. Neque enim (ut plerique omnes exiſtimabant) Cæſaris & Pompeii diſſenſio civilia invexit bella, immo conjunctio potius ad convellendos optimates conſpirantium primum, deinde tamen inter ſe diſſidentium. Catoni autem, qui impendentia crebro vaticinatus eſt, hoc reliquum fuit, ut importuni tunc & curioſi, poſt prudentis quidem ſed infelicis nomen conſiliarii ſortiretur.

Porro Cæſar Craſſi & Pompeii ſtipatus amicitia, conſulatum adeptus eſt, ac cum Calpurnio Bibulo magna gloria renunciatus. Inito magiſtratu extemplo leges non conſuli, ſed audaciſſimo tribuno plebis rogavit congruentes, in gratiam plebis legem de coloniis deducendis & leges agrarias promulgans. Qui, quum adverſarentur ei in ſenatu optimates, quod diu occaſionem quæſiſſet, vociferatus teſtatuſque invitum ſe tranſire ad populum, quem neceſſario & injuriis in ſe ſenatus

πλεῖστον ἐκείνων τῆς ἀναιδείας, ὕβρει καὶ χαλεπότητι τῆς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν ἐξεπήδησεν· καὶ περιστησάμενος ἔνθεν μὲν Κράσσον, ἔνθεν δὲ Πομπήϊον, ἠρώτησεν εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοῖεν. ἐπαινεῖν δὲ φασκόντων, παρεκάλει βοηθεῖν πρὸς τοὺς ἀνθισταμένους μετὰ ξιφῶν ἀπειλοῦντας. ἐκεῖνοι δὲ ὑπισχνοῦντο· Πομπήϊος δὲ καὶ προσεπεῖπεν, ὡς ἀφίξοιτο πρὸς τὰ ξίφη μετὰ τοῦ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. ἐπὶ τούτῳ τοὺς μὲν ἀριστοκρατικοὺς ἠνίασεν, οὐκ ἀξίαν τῆς περὶ αὐτὸν αἰδοῦς, οὐδὲ τῆς πρὸς τὴν σύγκλητον εὐλαβείας πρέπουσαν, ἀλλὰ μανικὴν καὶ μειρακιώδη φωνὴν ἀκούσαντας· ὁ δὲ δῆμος ἥσθη. Καῖσαρ δὲ μειζόνως ἔτι τῆς Πομπηΐου δυνάμεως ὑποδραττόμενος (ἦν γὰρ αὐτῷ Ἰουλία θυγάτηρ, ἐγγεγυημένη Σερβιλίῳ Καιπίωνι) ταύτην ἐνεγγύησε Πομπηΐῳ· τὴν δὲ Πομπηΐου τῷ Σερβιλίῳ δώσειν ἔφησεν, οὐδὲ αὐτὴν ἀνέγγυον οὖσαν, ἀλλὰ Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδὶ καθωμολογημένην. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἠγάγετο Καλπουρνίαν, θυγατέρα Πείσωνος, τὸν δὲ Πείσωνα κατέστησεν ὕπατον εἰς τὸ μέλλον. ἐνταῦθα δὴ καὶ σφόδρα μαρτυρομένου Κάτωνος, καὶ βοῶντος οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι, γάμοις διαμαστροπευομένης τῆς ἡγεμονίας, καὶ διὰ γυναίων εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα καὶ δυνάμεις ἀλλήλους ἀντεισαγόντων. ὁ μὲν οὖν συνάρχων τοῦ Καίσαρος Βίβλος, ἐπεὶ κωλύων τοὺς νόμους οὐδὲν ἐπέραινεν, ἀλλὰ πολλάκις ἐκινδύνευεν μετὰ Κάτωνος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀποθανεῖν, ἐγκλεισάμενος οἴκοι τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσεν. Πομπήϊος δὲ γήμας, εὐθὺς ἐνέπλησεν τὴν ἀγορὰν ὅπλων, καὶ συνεπεκύρου τῷ δήμῳ τοὺς νόμους· Καίσαρι δὲ τὴν ἐκτὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐντὸς ἅπασαν Κελτικήν, προσθεὶς τὸ Ἰλλυρικὸν

natus adductus cogeretur observare, ad eum prosiliit, cinctusque hinc Crasso illinc Pompeio, rogavit eos ecquid leges suas probarent. Quum probare dicerent, oravit ut contra adversarios, qui gladios minitarentur, essent sibi auxilio: id illi sunt polliciti. Adjecit insuper Pompeius, contra gladios cum gladio se venturum, & scutum quoque allaturum. Haec vox optimatum aures offendit, indigna ejus pudore, atque ab ejus erga senatum observantia abhorrens, immo insana & temeraria: populus vero exultavit. At Caesar, quo penitius in potentiam insinuaret se Pompeii, quum filiam Juliam haberet Servilio Caepioni pactam, hanc Pompeio despondit. Servilio Pompeii filiam ostendit se juncturum, ac ne eam quidem illocatam, sed Fausto Syllae filio destinatam. Brevi post Caesar Pisonis filiam Calpurniam nuptiis sibi adjunxit: Pisonem in proximum annum consulem creavit. Quo tempore palam testatus est Cato, clamavitque rem indignam esse, ut prostitueretur nuptiarum lenociniis imperium, ac per mulieres mutuo se ad provincias, imperia, exercitus provehèrent. Collega igitur Caesaris Bibulus quum intercedendo legibus ejus nihil proficeret, sed in foro saepius esset in mortis periculum cum Catone vocatus, toto consulatus tempore continuit se domi. Pompeius ducta Julia, statim forum armis implevit, legesque Caesaris populo firmavit. Caesari effecit ut Gallia cisalpina & transalpina omnis, adjuncto Illyrico,

κὸν μετὰ ταγμάτων τεσσάρων εἰς πενταετίαν. Κάτωνα μὲν οὖν ἐπιχειρήσαντα τούτοις ἀντιλέγειν, ἀπῆγεν εἰς φυλακὴν ὁ Καῖσαρ, οἰόμενος αὐτὸν ἐπικαλέσεσθαι τοὺς δημάρχους· ἐκείνου δὲ ἀφώνου βαδίζοντος, ὁρῶν ὁ Καῖσαρ οὐ μόνον τοὺς κρατίστους δυσφοροῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸ δημοτικὸν αἰδοῖ τῆς Κάτωνος ἀρετῆς σιωπῇ καὶ μετὰ κατηφείας ἑπόμενον, αὐτὸς ἐδεήθη κρύφα τῶν δημάρχων ἑνὸς ἀφελέσθαι τὸν Κάτωνα. τῶν δὲ ἄλλων συγκλητικῶν, ὀλίγοι παντάπασιν αὐτῷ συνήεσαν εἰς βουλήν, οἱ δὲ λοιποὶ δυσχεραίνοντες ἐκποδὼν ἦσαν. εἰπόντος δὲ Κονσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γερόντων, ὡς φοβούμενοι τὰ ὅπλα καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρχοιντο, Τί οὖν, ἔφη ὁ Καῖσαρ, οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιὼς οἰκουρεῖς; καὶ ὁ Κονσίδιος εἶπεν, ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας. ὁ γὰρ ἔτι λειπόμενος βίος, οὐ πολλῆς ὀλίγος ὢν δεῖται προνοίας. αἴσχιστον δὲ τῶν τότε πολιτευμάτων ἔδοξεν ἐν τῇ Καίσαρος ὑπατείᾳ, δήμαρχον αἱρεθῆναι Κλώδιον ἐκεῖνον, ὑφ' οὗ τὰ περὶ τὸν γάμον καὶ τὰς ἀπορρήτους παρενομήθη παννυχίδας. ᾑρέθη δὲ ἐπὶ τῇ Κικέρωνος καταλύσει· καὶ Καῖσαρ οὐ πρότερον ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν στρατείαν, ἢ καταστασιάσαι Κικέρωνα μετὰ Κλωδίου, καὶ συνεκβαλεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

Τοιαῦτα μὲν οὖν λέγεται γενέσθαι τὰ πρὸ τῶν Γαλατικῶν. ὁ δὲ τῶν πολέμων οὓς ἐπολέμησε μετὰ ταῦτα, καὶ τῶν στρατειῶν αἷς ἡμερώσατο τὴν Κελτικὴν χρόνος, ὥσπερ ἄλλην ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ, καὶ καταστάντος εἰς ἑτέραν τινὰ βίου καὶ πραγμάτων καινῶν ὁδόν, οὐκ ἔστιν ὅτου τῶν μάλιστα τεθαυμασμένων ἐφ' ἡγεμονίᾳ καὶ μεγίστων γεγονότων ἀπολείποντα πολεμιστὴν καὶ στρατηλά-

co, cum quatuor legionibus in quinquennium decerneretur. Hic reluctare sibi aggressum Catonem duci Cæsar in carcerem jussit, tribunos existimans appellaturum. Quo nulla voce missa pergente, cernens Cæsar non optimates tantum id ægre ferentes, verum plebem etiam virtutis verecundia Catonis tacitam & mœstam sequentem, rogavit clam ipse unum ex tribunis ut eriperet Catonem. Ex cæteris senatoribus in curiam venerunt eo consule sane pauci: reliqui indignantes senatu abstinuere. Quum Considius quidam natu grandis, armorum & militum diceret metu eos non convenire, Quin igitur, inquit, tu quoque, Cæsar, hac formidine domi te contines? Ibi Considius respondit, Quod metum mihi abstergat senectus: nam quod superest vitæ, quia parum est, haud magnam quærit cautionem. Inter illius temporis acta fœdissimum in Cæsaris consulatu, quod Clodius tribunus plebis designatus fuerit, ille a quo torus ejus atque arcana pervigilia fuerant temerata. Designatus est ad obterendum Ciceronem. Nec prius in provinciam profectus Cæsar est, quam socio Clodio Ciceronem factione oppressisset, atque Italia exterminasset.

Hæc gessisse dicitur ante bellum Gallicum. At bellorum quæ deinceps gessit, expeditionumque quibus domuit Galliam, tempus, quasi aliud exordium cepisset, & aliam vitæ actionumque esset ingressus viam novarum, nullo cum vel laudatissimorum atque summorum imperatorum inferiorem bellato-

rem

τηλάτην ἀπέδειξεν αὐτόν· ἀλλ' εἴτε Φαβίους καὶ Σκιπίωνας καὶ Μετέλλους καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, Σύλλαν καὶ Μάριον, ἀμφοτέρους τε Λουκούλλους, ἢ καὶ Πομπήϊον αὐτὸν, οὗ κλέος ὑπουράνιον ἤνθει τότε παντοίας περὶ πόλεμον ἀρετῆς, παραβάλοι τις, αἱ Καίσαρος ὑπερβάλλουσι πράξεις, τὸν μὲν χαλεπότητι τόπων, ἐν οἷς ἐπολέμησε, τὸν δὲ, μεγέθει χώρας ἣν προσεκτήσατο, τὸν δὲ, πλήθει καὶ βίᾳ πολεμίων οὓς ἐνίκησεν, τὸν δὲ, ἀτοπίαις καὶ ἀπιστίαις ἠθῶν ἃ καθωμάλισε, τὸν δὲ, ἐπιεικείᾳ καὶ πρᾳότητι πρὸς τοὺς ἁλισκομένους, τὸν δὲ, δώροις καὶ χάρισι πρὸς τοὺς συστρατευομένους, πάντας δὲ, τῷ πλείστας μεμαχῆσθαι μάχας, καὶ πλείστους ἀνῃρηκέναι τῶν ἀντιταχθέντων. ἔτη γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γαλατίαν, πόλεις μὲν ὑπὲρ ὀκτακοσίας κατὰ κράτος εἷλεν, ἔθνη δὲ ἐχειρώσατο τριακόσια· μυριάσι δὲ παραταξάμενος κατὰ μέρος τριακοσίαις, ἑκατὸν μὲν ἐν χερσὶν διέφθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐζώγρησε.

Εὐνοίᾳ δὲ καὶ προθυμίᾳ στρατιωτῶν ἐχρήσατο τοσαύτῃ περὶ αὐτὸν, ὥστε τοὺς ἑτέρων μηδὲν ἐν ταῖς ἄλλαις στρατείαις διαφέροντας, ἀμάχους καὶ ἀνυποστάτους φέρεσθαι πρὸς πᾶν δεινὸν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος δόξης. οἷος ἦν τοῦτο μὲν, Ἀκίλιος, ὃς ἐν τῇ περὶ Μασσαλίαν ναυμαχίᾳ, νεὼς πολεμίας ἐπιβεβηκὼς, τὴν μὲν δεξιὰν ἀπεκόπη χεῖρα μαχαίρᾳ, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὸν θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοὺς πολεμίους, ἀπέστρεψε πάντας, καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκράτησεν· τοῦτο δὲ, Κάσσιος Σκεύας, ὃς ἐν τῇ ἐπὶ Δυρράχιον μάχῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπεὶς τοξεύματι, τὸν δὲ ὦμον ὑσ-σῷ

rem & ducem ostendit: sed sive cum illo Fabios, Scipiones, Metellos, coævosque ejus aut paulo superiores, Syllam & Marium, ambosque Lucullos, vel ipsum etiam Pompeium, cujus ex omnis generis bellica virtute superabat gloria coelos, conferas, res gestæ Cæsaris antecellunt alium locorum, quibus bellum gessit, asperitate, alium provinciæ, quam subjugavit, amplitudine, multitudine alium & ferocitate, quos superavit, hostium, alium morum, quos cicuravit, feritate & immanitate, alium clementia & lenitate in devictos, alium in commilitones munificentia & beneficiis, omnes vero prœliorum & hostium interfectorum immenso numero. Quippe annis non totis decem gesto in Gallia bello, oppida plus octingenta vi cepit, gentes subegit trecentas, signa diversis temporibus contulit cum tricies centenis millibus: ex quibus decies centena millia in acie interfecit, alterum tantum cepit.

Studium erga se militum & promptitudinem habuit tantam, ut, qui, cæteris nihil aliis in expeditionibus præcellebant, invicti atque intolerabiles in omne discrimen pro Cæsaris gloria ruerent. Qualis fuit hinc Acilius, qui in prœlio navali apud Massiliam quum in hostilem navem transilisset, detruncata gladio dextra, retinuit sinistra scutum, quo pulsans hostium ora omnes avertit, navique est potitus: hinc Cassius Scæva, qui in pugna apud Dyrrhachium excusso sagitta oculo, humero pilo uno & fe-

σῷ καὶ τὸν μηρὸν ἑτέρῳ διεληλαμένος, τῷ δὲ θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πληγὰς ἀναδεδεγμένος, ἐκάλει τοὺς πολεμίους, ὡς παραδώσων ἑαυτόν. δυεῖν δὲ προσιόντων, τοῦ μὲν ἀπέκοψε τὸν ὦμον τῇ μαχαίρᾳ, τὸν δὲ κατὰ τοῦ προσώπου πατάξας ἀπέστρεψεν· αὐτὸς δὲ διεσώθη, τῶν οἰκείων περισχόντων. ἐν δὲ Βρεττανίᾳ τῶν πολεμίων εἰς τόπον ἑλώδη καὶ μεστὸν ὕδατος ἐμπεσοῦσι τοῖς πρώτοις ταξιάρχαις ἐπιθεμένων, στρατιώτης Καίσαρος, αὐτοῦ τὴν μάχην ἐφορῶντος, ὠσάμενος εἰς μέσους, καὶ πολλὰ καὶ περίοπτα τόλμης ἀποδειξάμενος ἔργα, τοὺς μὲν ταξιάρχους ἔσωσε, τῶν βαρβάρων φυγόντων, αὐτὸς δὲ χαλεπῶς ἐπὶ πᾶσι διαβαίνων, ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς ῥεύματα τελματώδη· καὶ μόλις ἄνευ τοῦ θυρεοῦ, τὰ μὲν νηχόμενος, τὰ δὲ βαδίζων διεπέρασεν. θαυμαζόντων δὲ τῶν περὶ τὸν Καίσαρα, καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ κραυγῆς ἀπαντώντων, αὐτὸς δὲ μάλα κατηφὴς καὶ δεδακρυμένος προσέπεσε τῷ Καίσαρι, συγγνώμην αἰτούμενος ἐπὶ τῷ προέσθαι τὸν θυρεόν. ἐν δὲ Λιβύῃ ναῦν ἔχοντες οἱ περὶ Σκιπίωνα Καίσαρος, ἐν ᾗ Γράνιος Πέτρων ἐπέπλει ταμίας ἀποδεδειγμένος, τοὺς μὲν ἄλλους ἐποιοῦντο λείαν, τῷ δὲ ταμίᾳ διδόναι τὴν σωτηρίαν ἔφασαν. ὁ δέ, εἰπὼν ὅτι τοὺς Καίσαρος στρατιώτας οὐ λαμβάνειν ἀλλὰ διδόναι σωτηρίαν ἔθος ἐστίν, ἑαυτὸν τῷ ξίφει πατάξας ἀνεῖλεν.

Τὰ δὲ τοιαῦτα λήμματα καὶ τὰς φιλοτιμίας αὐτὸς ἀνέθρεψεν καὶ κατεσκεύασε Καῖσαρ, πρῶτον μὲν τῷ χαρίζεσθαι καὶ τιμᾶν ἀφειδῶς, ἐνδεικνύμενος ὅτι τὸν πλοῦτον οὐκ εἰς τρυφὴν ἰδίαν, οὐδέ τινας ἡδυπαθείας ἐκ τῶν πολέμων ἀθροίζει, κοινὰ δὲ ἆθλα τῆς ἀνδραγαθίας παρ' αὐτῷ φυλασσόμενα ἀπόκειται· καὶ μέτεστιν ἐκείνῳ τοῦ πλουτεῖν, ὅσα τοῖς ἀξίοις τῶν στρατιωτῶν δι-

femore altero trajecto, scuto telorum triginta supra centum ictibus exceptis, tanquam dediturus se vocavit hostes: duobus accurrentibus, alterius humerum gladio desecuit, alterius sauciavit faciem, eumque in fugam vertit, ipse amicorum præsidio evasit incolumis. In Britannia quum hostes, primipilos, qui in loca palustria & profunda aquis inciderant, adorirentur, miles Cæsaris ipso pugnam spectante in medium irruit, multisque & eximiis editis virtutis operibus primipilos servavit: ac barbaris in fugam conjectis, ipse postremus omnium magno labore recipiens se, conjecit se in rivos lacustres, atque ægre relicto scuto qua natando qua gradiendo locum suum superavit. Stupente Cæsare, qui cum gratulatione & plausu occurrit ei, admodum hic mœstus lacrymarumque plenus abjecit se ad Cæsaris pedes, quod scutum amisisset veniam petens. In Africa Scipio capta Cæsaris navi, qua Granius Petronius quæstor designatus vehebatur, cæteros in prædam vertit, quæstori salutem se dixit dare: qui quum respondisset Cæsaris milites non accipere, sed dare consuesse salutem, gladio se confodit.

Hos spiritus atque hanc alacritatem ipse aluit & paravit Cæsar, primum immensa largitione & honoribus, ostendens non ad privatum luxum se opes neque ullas ad delicias accumulare ex bello, sed communia virtutis præmia apud se servata reponi: hactenus autem inde se ditescere, quatenus in bene

διδῶσιν· ἔπειτα τῷ πάντα μὲν κίνδυνον ἑκὼν ὑφίστασθαι, πρὸς μηδένα δὲ τῶν πόνων ἀπαγορεύειν. τὸ μὲν οὖν φιλοκίνδυνον οὐκ ἐθαύμαζον αὐτοῦ διὰ τὴν φιλοτιμίαν· ἡ δὲ τῶν πόνων ὑπομονὴ, παρὰ τὴν τοῦ σώματος δύναμιν ἐγκαρτερεῖν δοκοῦντος, ἐξέπληττεν· ὅτι καὶ τὴν ἕξιν ὢν ἰσχνὸς, καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ ἁπαλὸς, καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης, καὶ τοῖς ἐπιληπτικοῖς ἔνοχος, ἐν Κορδύβῃ πρῶτον αὐτῷ τοῦ πάθους, ὡς λέγεται, τούτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας ἐποιήσατο τὴν ἀρρωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν τῆς ἀρρωστίας τὴν στρατείαν, ταῖς ἀτρύτοις ὁδοιπορίαις, καὶ ταῖς εὐτελέσι διαίταις, καὶ τῷ θυραυλεῖν ἀπομαχόμενος τῷ πάθει, καὶ τὸ σῶμα φρουρῶν δυσάλωτον. ἐκοιμᾶτο μέν γε τοὺς πλείστους ὕπνους ἐν ὀχήμασιν ἢ φορείοις, εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνάπαυσιν κατατιθέμενος· ὠχεῖτο δὲ μεθ᾽ ἡμέραν ἐπὶ τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἑνὸς αὐτῷ συγκαθημένου παιδὸς, τῶν ὑπογράφειν ἅμα διώκοντος εἰθισμένων, ἑνὸς δ᾽ ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου, ξίφος ἔχοντος. συντόνως δὲ ἤλαυνεν οὕτως, ὥστε τὴν πρώτην ἔξοδον ἀπὸ Ῥώμης ποιησάμενος, ὀγδοαῖος ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν ἐλθεῖν. τὸ μὲν οὖν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥᾴδιον· εἴθιστο γὰρ εἰς τοὐπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων, καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων, ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον. ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ προσεξήσκησεν ἱππαζόμενος τὰς ἐπιστολὰς ὑπαγορεύειν, καὶ δυσὶν ὁμοῦ γράφουσιν ἐξαρκεῖν· ὡς δὲ Ὄππιός φησιν, καὶ πλείοσιν. λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον

bene meritos profundat milites; deinde, quod nullum non periculum ultro subiret, neque laboribus fatisceret in ullis. Enimvero intrepidum ejus ad subeunda pericula animum non mirabantur, quod gloriæ avidus esset: verum tolerantia laborum, quos supra corporis vires videbatur perferre, obstupefecit milites; quod qui habitu gracili corporeque candido & molli, debili quoque foret capite, ac morbo comitiali contactus (quod vitium ei fama est Cordubæ primum ingruisse) non quæsierit mollitiæ ex valetudinis imbecillitate prætextum, sed medicinam imbecillitatis militiam putaverit, indefatigatis itineribus, tenui victu, & tectum non subeundo resistens ægritudini, corpusque adversus injuriam validum custodiens: siquidem somnum plerumque in vehiculis aut lecticis capiebat, conferens etiam ad actionem requiem. Vehebatur interdiu ad arces, oppida, & castra. Assidebat ei puer unus ex iis qui dictata excipere inter proficiscendum assueti erant. Pone unus sedebat miles gladio accinctus. Strenue adeo iter faciebat, ut quum primo die exiisset urbe, ad Rhodanum octavo pervenerit. Atque equitandi quidem habuit ille a puero proclivem usum. Assuefactus enim erat reductis retro manibus atque in tergo complicatis incitatissime equum permittere. At illo in bello insuper meditatus fuerat dictare inter equitandum epistolas, duobusque simul amanuensibus sufficere, ut vero ait Oppius, etiam pluribus. Memorant eam præterea rationem cum amicis per literas agendi primum excogitasse Cæ-

τὸν μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων, τοῦ καιροῦ διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος μὴ περιμένοντος. τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου, Οὐαλερίου Λέοντος, παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν. Ἤρκει γάρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν· ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος. ἐν ὁδῷ δέ ποτε συνελαθεὶς ὑπὸ χειμῶνος εἰς ἔπαυλιν ἀνθρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὗρε πλέον οἰκήματος ἑνὸς γλίσχρως ἕνα δέξασθαι δυναμένου, πρὸς τοὺς φίλους εἰπών, ὡς τῶν μὲν ἐντίμων παραχωρητέον εἴη τοῖς κρατίστοις, τῶν δὲ ἀναγκαίων τοῖς ἀσθενεστάτοις, Ὄππιον ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι· μετὰ δὲ τῶν ἄλλων αὐτὸς ἐν τῷ προστεγίῳ τῆς θύρας ἐκάθευδεν.

Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρῶτος αὐτῷ τῶν Κελτικῶν πολέμων πρὸς Ἐλβητίους συνέστη καὶ Τιγυρίνους, οἳ τὰς αὐτῶν δώδεκα πόλεις καὶ κώμας τετρακοσίας ἐμπρήσαντες, ἐχώρουν πρόσω διὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις Γαλατίας, ὥσπερ πάλαι Κίμβροι καὶ Τεύτονες, οὔτε τόλμαν ἐκείνων ὑποδεέστεροι δοκοῦντες εἶναι, καὶ πλῆθος ὁμαλῶς τριάκοντα μὲν αἱ πᾶσαι μυριάδες ὄντες, εἴκοσι δὲ αἱ μαχόμεναι, μιᾶς δέουσαι. τούτων Τιγυρίνους μὲν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ Λαβιηνὸς πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄραρα ποταμὸν συνέτριψεν. Ἐλβητίων δὲ αὐτῷ πρός τινα πόλιν φίλην ἄγοντι τὴν στρατιὰν, καθ' ὁδὸν ἀπροσδοκήτως ἐπιθεμένων, φθάσας ἐπὶ χωρίον καρτερὸν κατέφυγε. κἀκεῖ συναγαγὼν

Cæsarem, quum colloquendi coram de rebus necessariis tempus propter occupationum multitudinem atque urbis laxitatem spatium non daret. Quam autem indifferens fuerit circa victum, hoc indicio demonstrant, quod invitatus Mediolani ad cœnam ab hospite Valerio Leone, qui asparagum apposuerat, atque olei loco infuderat unguentum, ipse simpliciter comederit & indignantes increpaverit amicos. Satis enim erat, inquit, abstinere iis, a quibus abhorrebatis: nunc eam rusticitatem qui reprehendit, ipse est rusticus. Compulsus aliquando in itinere per tempestatem in hominis pauperis casam, ubi nihil extra unum cubiculum reperit, quod capere vix posset unum, dixit amicis, honestiora optimis concedenda, necessaria debilissimis; atque Oppium illic jussit capere quietem, cum cæteris ipse in vestibulo januæ cubavit.

Porro bellorum Gallicorum primum cum Helvetiis & Tigurinis gessit. Hi oppidis suis duodecim & quadringentis vicis incensis, iter capiebant per Romanorum provinciam, sicut olim Cimbri & Teutones: quibus nec cedere eos animo apparebat, & numero item erant in summa trecenta millia capitum, ex quibus arma ferebant centum nonaginta millia. Horum Tigurinos non ipse, sed legatus ejus Labienus ad Ararim amnem oppressit. Quum Helvetii ad oppidum quoddam socium exercitum admoventem repente ex itinere adorirentur, occupavit ad locum munitum se recipere: quo loco contractis instructisque co-

γαγὼν καὶ παρατάξας τὴν δύναμιν, ὡς ἵππος αὐτῷ προσήχθη, Τούτῳ μὲν, ἔφη, νικήσας χρήσομαι πρὸς τὴν δίωξιν, νῦν δὲ ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ πεζὸς ὁρμήσας ἐνέβαλεν. χρόνῳ δὲ καὶ χαλεπῶς ὠσάμενος τὸ μάχιμον, περὶ ταῖς ἁμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλεῖστον ἔσχεν πόνον, οὐκ αὐτῶν μόνον ὑφισταμένων ἐκεῖ καὶ μαχομένων, ἀλλὰ καὶ παῖδες αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀμυνόμεναι μέχρι θανάτου συγκατεκόπησαν, ὥστε τὴν μάχην μόλις εἰς μέσας νύκτας τελευτῆσαι. καλῷ δὲ τῷ τῆς νίκης ἔργῳ κρεῖττον ἐπέθηκεν, τὸ συνοικίσαι τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης τῶν παρόντων βαρβάρων, καὶ καταναγκάσαι τὴν χώραν ἀναλαβεῖν ἣν ἀπέλιπον, καὶ τὰς πόλεις ἃς διέφθειραν, ὄντας ὑπὲρ δέκα μυριάδας. ἔπραξεν δὲ τοῦτο, δεδιὼς μὴ τὴν χώραν ἔρημον γενομένην οἱ Γερμανοὶ διαβάντες κατάσχωσιν.

Δεύτερον δὲ πρὸς Γερμανοὺς ἄντικρυς ὑπὲρ Κελτῶν ἐπολέμησεν, καίτοι τὸν βασιλέα πρότερον αὐτῶν Ἀριόβυστον ἐν Ῥώμῃ σύμμαχον πεποιημένος. ἀλλ' ἦσαν ἀφόρητοι τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ γείτονες, καὶ καιροῦ παραδόντος, οὐκ ἂν ἐδόκουν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀτρεμήσειν, ἀλλ' ἐπινομήσεσθαι καὶ καθέξειν τὴν Γαλατίαν. ὁρῶν δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ νέων αὐτῷ συνεξῆλθον, ὡς δὴ τρυφῇ χρησόμενοι καὶ χρηματισμῷ τῇ μετὰ Καίσαρος στρατείᾳ· συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν, ἐκέλευσεν ἀπιέναι, καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην, οὕτως ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς ἔχοντας· αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα μόνον παραλαβὼν, ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύεσθαι, μήτε κρείττοσι μέλλων Κίμβρων μαχεῖσθαι πολεμίοις, μήτε αὐτὸς

copiis, ubi fuit ei equus admotus, Hoc post obtentam victoriam, inquit, ad consectandos hostes utar: nunc in illos pergamus. Et pedibus profectus incurrit in eos. Postquam appepulit longinqua & acri pugna armatos, plurimum laboris habuit ad plaustra & vallum: ubi non viri modo eum substitere prœliatique sunt, sed & pueri fœminæque, usque ad mortem defendentes se, concisi sunt. Protracta est in mediam usque noctem pugna. Insigni hujus victoriæ operi adjecit insignius, quod horum barbarorum qui ex prœlio supererant plus centum millia in unum contraxerit, coegeritque repetere agrum quem reliquerant, & quæ incendio absumpserant oppida. Fecit autem id metuens ne agrum vacuum Germani transmisso Rheno invaderent.

Hinc cum Germanis plane pro Gallis bellavit, quamvis regem illorum Ariovistum ante Romæ appellaverat socium. Cæterum intolerabiles erant pacatis ejus vicini, apparebatque per occasionem præsentibus fortunis non acquieturos, verum incursaturos occupaturosque reliquam Galliam. Quoniam vero duces vidit trepidantes, præcipue autem quotquot ex nobilitate & juventute eum fuerant sequuti, quasi ad delicias & quæstum hac cum Cæsare expeditione usuri: concione advocata facessere eos jussit, neque contra animi sententiam adeo effœminatos ac molles subire periculum. Ac sola decima legione ostendit se barbaros adoriturum, neque cum fortioribus, quam Cimbri fuissent, dimicaturum hostibus, neque Mario se im-

αὐτὸς ὢν Μαρίου χείρων στρατηγός. ἐκ τούτου τὸ μὲν δέκατον τάγμα πρεσβευτὰς ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν, χάριν ἔχειν ὁμολογοῦντες· τὰ δὲ ἄλλα τοὺς ἑαυτῶν ἐκάκιζον ἡγεμόνας, ὁρμῆς δὲ καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες ἠκολούθησαν ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν, ἕως ἐν διακοσίοις τῶν πολεμίων σταδίοις κατεστρατοπέδευσαν. ἦν μὲν οὖν ὅ, τι καὶ πρὸς τὴν ἔφοδον αὐτὴν ἐτέθραυστο τῆς τόλμης τοῦ Ἀριοβίστου. Γερμανοῖς γὰρ ἐπιθήσεσθαι Ῥωμαίους, ὧν ἐπερχομένων οὐκ ἂν ἐδόκουν ὑποστῆναι, ὁ μὴ προσδοκήσας, ἐθαύμαζε τὴν Καίσαρος τόλμαν, καὶ τὸν στρατὸν ἑώρα τεταραγμένον. ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς ἤμβλυνε τὰ μαντεύματα τῶν ἱερῶν γυναικῶν, αἳ ποταμῶν δίναις προσβλέπουσαι, καὶ ῥευμάτων ἑλιγμοῖς καὶ ψόφοις τεκμαιρόμεναι προεθέσπιζον, οὐκ ἐῶσαι μάχην τίθεσθαι πρὶν ἐπιλάμψαι νέαν σελήνην. ταῦτα τῷ Καίσαρι πυνθανομένῳ, καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡσυχάζοντας ὁρῶντι, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἀπροθύμοις οὖσιν αὐτοῖς συμβάλλειν, μᾶλλον ἢ τὸν ἐκείνων ἀναμένοντα καιρὸν καθῆσθαι. καὶ προσβολὰς ποιούμενος τοῖς ἐρύμασι καὶ λόφοις ἐφ' ὧν ἐστρατοπέδευον, ἐξηγρίαινε καὶ παρώξυνε καταβάντας πρὸς ὀργὴν διαγωνίσασθαι. γενομένης δὲ λαμπρᾶς τροπῆς αὐτῶν, ἐπὶ σταδίους τριακοσίους ἄχρι τοῦ Ῥήνου διώξας, κατέπλησε τοῦτο πᾶν νεκρῶν τὸ πεδίον καὶ λαφύρων. Ἀριόβιστος δὲ φθάσας μετ' ὀλίγων, διεπέρασε τὸν Ῥῆνον. ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν, μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι.

Ταῦτα διαπραξάμενος, τὴν μὲν δύναμιν ἐν Σηκουανοῖς ἀπέλιπε διαχειμάσουσαν, αὐτὸς δὲ τοῖς ἐν Ῥώμῃ προσέχειν βουλόμενος, εἰς τὴν περὶ Πάδον

Γαλατίαν

imperatorem eſſe deteriorem. Ibi decima legio per legatos ei gratias egere: at cæteræ legiones inſectatæ ſunt duces ſuos, animorumque & alacritatis pleni eum omnes multorum dierum viam ſunt ſequuti, quoad viginti quinque millibus paſſuum ab hoſtibus caſtra poſuere. Fuit Arioviſti ob hunc ipſum adventum nonnihil infracta ferocia. Quippe impreſſionem Romanorum in Germanos, quorum non videbantur ſubſtituri incurſum, quia non exſpectaverat, Cæſaris obſtupuit audaciam, & obtorpeſcentem exercitum vidit. Magis inſuper vaticinia percellebant illos fatiloquarum mulierum, quæ amnium vorticibus inſpectis rivorumque gyris & ſtrepitibus notatis futura præcinebant. Hæ ſigna conferre antequam illuxiſſet nova luna vetabant. Quibus nuntiatis Cæſar, quum quieſcere cerneret Germanos, optimum factu ratus eſt, ut cum torpentibus potius confligeret, quam illorum exſpectans tempora deſideret. Itaque munimentis eorum & tumulis oppugnandis, quibus conſederant, laceſſivit irritavitque eos, ut cum furore ad dimicandum deſcenderent. Fuſos ingenti ſtrage triginta ſeptem millia quingentos paſſus uſque ad Rhenum inſequutus, campum hunc cadaveribus & ſpoliis totum complevit. Arioviſtus præcepta fuga Rhenum cum paucis trajecit. Cecidiſſe dicuntur octoginta millia.

His patratis exercitum reliquit in Sequanis hybernaturum, ac rebus urbanis intentus, in Galliam circumpadanam, quæ provinciæ erat

Γαλατίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὖσαν. ὁ γὰρ καλούμενος Ῥουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς Ἄλπεσι Κελτικῆς ὁρίζει τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. ἐνταῦθα καθήμενος ἐδημαγώγει, πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνουμένων, διδοὺς ὧν ἕκαστος δεηθείη· καὶ πάντας ἀποπέμπων, τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ᾽ αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐλπίζοντας. καὶ παρὰ τὸν ἄλλον δὲ πάντα τῆς στρατείας χρόνον ἐλάνθανε τὸν Πομπήϊον ἐν μέρει νῦν μὲν τοὺς πολεμίους τοῖς πολιτῶν ὅπλοις καταστρεφόμενος, νῦν δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασιν αἱρῶν τοὺς πολίτας καὶ χειρούμενος. ἐπεὶ δὲ Βέλγας ἤκουσε δυνατωτάτους Κελτῶν, καὶ τὴν τρίτην ἁπάσης τῆς Κελτικῆς νεμομένους, ἀφεστάναι, πολλὰς δή τινας μυριάδας ἐνόπλων ἀνδρῶν ἠθροικότας, ἐπιστρέψας εὐθὺς ἐχώρει τάχει πολλῷ· καὶ πορθοῦσι τοὺς συμμάχους Γαλάτας ἐπιπεσὼν τοῖς πολεμίοις, τοὺς μὲν ἀθρουστάτους καὶ πλείστους αἰσχρῶς ἀγωνισαμένους τρεψάμενος διέφθειρεν, ὥστε καὶ λίμνας καὶ ποταμοὺς βαθεῖς τοῖς Ῥωμαίοις νεκρῶν πλήθει περατοὺς γενέσθαι. τῶν δ᾽ ἀποστάντων, οἱ μὲν παρωκεάνιοι πάντες ἀμαχεὶ προσεχώρησαν· ἐπὶ δὲ τοὺς ἀγριωτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν τῇδε Νερβίους ἐστράτευσεν, οἵπερ εἰς συμμιγεῖς δρυμοὺς κατῳκημένοι, γενεὰς δὲ καὶ κτήσεις ἔν τινι βυθῷ τῆς ὕλης ἀπωτάτω θέμενοι τῶν πολεμίων, αὐτοὶ τῷ Καίσαρι ποιουμένῳ χάρακα, καὶ μὴ προσδεχομένῳ τηνικαῦτα τὴν μάχην, ἑξακισμύριοι τὸ πλῆθος ὄντες, αἰφνιδίως προσέπεσον· καὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς ἐτρέψαντο, τῶν δὲ ταγμάτων τὸ δωδέκατον καὶ τὸ ἕβδομον περισχόντες, ἅπαντας ἀπέκτειναν τοὺς ταξιάρχους. εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ ἁρπάσας τὸν θυρεὸν, καὶ διασχὼν τοὺς πρὸ αὐτοῦ μαχομένους, ἐνέβαλε τοῖς βαρβάροις, καὶ

suæ, contendit: siquidem amnis Rubico appellatus dirimit a Gallia cisalpina reliquam Italiam. Ibi sedens animos hominum captabat, confluebantque ad eum frequentes. Largiebatur autem quæ quisque postulabat. Dimittebat omnes partim muneribus, partim spe impletos; ac reliquo toto belli tempore, imprudente Pompeio invicem hinc civium armis hostes domuit, hinc hostium opibus captavit & sibi subegit cives. Ut vero Belgas audivit Gallorum pollentissimos, totiusque Galliæ tertiam sortitos partem rebellare, atque eos armatorum infinitas coegisse copias, confestim convertit se eo incredibili celeritate, & socios Gallos populantibus superveniens hostibus, maximum eorum globum ignaviter prœliantium fudit fugavitque, ut paludes & alta flumina ob cadaverum vim permearent Romani. Ex iis autem qui defecerant, Oceani accolæ sine certamine deditionem fecere: in ferocissimos & bellicosissimos Belgarum Nervios exercitum movit. Hi densas incolentes sylvas, liberis & possessionibus in vastissima sylvæ parte quam remotissime ab hoste abditis, castra munientem Cæsarem, nec pugnam id temporis exspectantem, sexaginta millia numero ex improviso invaserunt, equitatum ejus profligaverunt, legionis duodecimæ & septimæ circumventæ omnes centuriones occidere. Quod ni Cæsar rapto scuto erumpens per principes in barbaros irruisset, atque ex ver-

καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων τὸ δωδέκατον κινδυνεύοντος αὐτοῦ κατέδραμε, καὶ διέκοψε τὰς τάξεις τῶν πολεμίων, οὐδεὶς ἂν δοκεῖ περιγενέσθαι. νῦν δὲ τῇ Καίσαρος τόλμῃ τὴν λεγομένην ὑπὲρ δύναμιν μάχην ἀγωνισάμενοι, τρέπονται μὲν οὐδ' ὣς τοὺς Νερβίους, κατακόπτουσι δὲ ἀμυνομένους. πεντακόσιοι γὰρ ἀπὸ μυριάδων ἓξ σωθῆναι λέγονται, βουλευταὶ δὲ τρεῖς ἀπὸ τετρακοσίων.

Ταῦτα ἡ σύγκλητος πυθομένη, πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἐψηφίσατο θύειν τοῖς θεοῖς, καὶ σχολάζειν ἑορτάζοντας, ὅσας ἐπ' οὐδεμιᾷ νίκῃ πρότερον. καὶ γὰρ ὁ κίνδυνος ἐφάνη μέγας, ἐθνῶν ἅμα τοσούτων ἀναρραγέντων, καὶ τὸ νίκημα λαμπρότερον, ὅτι Καῖσαρ ἦν ὁ νικῶν, ἡ πρὸς ἐκεῖνον εὔνοια τῶν πολλῶν ἐποίει. καὶ γὰρ αὐτὸς εὖ θέμενος τὰ κατὰ τὴν Γαλατίαν, πάλιν ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διεχείμαζε, συσκευαζόμενος τὴν πόλιν. οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰς ἀρχὰς παραγγέλλοντες ἐκείνῳ χρώμενοι χορηγῷ, καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου χρήμασι διαφθείραντες τὸν δῆμον ἀνηγορεύοντο, καὶ πᾶν ἔπραττον ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὔξειν ἔμελλεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ πλεῖστοι συνῆλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λοῦκαν, Πομπήϊός τε καὶ Κράσσος, καὶ Ἄππιος ὁ τῆς Σαρδόνος ἡγεμὼν, καὶ Νέπως ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπατος· ὥστε ῥαβδούχους μὲν ἑκατὸν εἴκοσι γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ πλείονας ἢ διακοσίους. βουλὴν δὲ θέμενοι διεκρίθησαν. ἐπὶ τούτοις ἔδει Πομπήϊον μὲν καὶ Κράσσον ὑπάτους ἀποδειχθῆναι, Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταετίαν ἄλλην ἐπιμετρηθῆναι τῆς στρατηγίας· ὃ καὶ παραλογώτατον ἐφαίνετο τοῖς νοῦν ἔχουσιν. οἱ γὰρ τοσαῦτα χρήματα παρὰ Καίσαρος λαμβάνοντες, ὡς οὐκ ἔχοντι δι-

vertice montis duodecima legio ad periculum ejus decurrisset ac dissipasset hostium ordines, neminem apparebat superfuturum fuisse. Nunc quamvis ob Cæsaris audaciam contenderunt in hoc conflictu supra vires, ne sic quidem avertere Nervios, sed pugnantes contrucidavere. Siquidem ex sexaginta millibus ferunt quingentos tantum incolumes evasisse, & senatores ex quadringentis tres.

His senatus nuntiatis in dies quindecim, quot ob nullam ante victoriam, supplicationem decrevit. Nam & periculum videbatur ingens tot simul conspirantibus gentibus: & victoriam clariorem, quod victor esset Cæsar, favor efficiebat in illum plebis. Etenim Cæsar rebus in Gallia compositis, iterum in Gallia circumpadana hybernavit aucupans civitatem. Neque enim candidati modo, qui illum habebant præbitorem, redimebantque accepta ab eo pecunia populi suffragia, designabantur, atque omnia ad opes amplificandas illius agebant, verum etiam ex clarissimis & summis viris Lucam plerique ad eum convenere, Pompeius, Crassus, Sardiniæ prætor Appius, & Nepos Hispaniæ proconsul. Fuere lictores illic centum viginti, senatores amplius ducenti. Postquam consultationem transegerunt, digressi sunt. Convenit ibi, ut Pompeius & Crassus consules fierent. Hi Cæsari stipendium, atque in alterum quinquennium provinciam suam decernerent. Quæ res visa sanis absurdissima est. Quippe qui tantum argenti capiebant a Cæsare, hi senatui ut quasi

διδόναι τὴν βουλὴν ἔπειθον, μᾶλλον δὲ ἠνάγκαζον ἐπιστένουσαν οἷς ἐψηφίζοντο, Κάτωνος μὲν οὐ παρόντος· ἐπίτηδες γὰρ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἀπεδιοπομπήσαντο· Φαωνίου δὲ, ὃς ἦν ζηλωτὴς Κάτωνος, ὡς οὐδὲν ἐπέραινεν ἀντιλέγων, ἐξαλλομένου διὰ θυρῶν, καὶ βοῶντος εἰς τὸ πλῆθος. ἀλλὰ προσεῖχεν οὐδεὶς, τῶν μὲν Πομπήϊον αἰδουμένων καὶ Κράσσον· οἱ δὲ πλεῖστοι, Καίσαρι χαριζόμενοι, καὶ πρὸς τὰς ἀπ' ἐκείνου ζῶντες ἐλπίδας ἡσύχαζον.

Τραπόμενος δὲ αὖθις ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμεις, πολὺν καταλαμβάνει πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἐθνῶν μεγάλων ἐπὶ κατακλήσει γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων, Οὐσίπας καλοῦσι τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεντερίδας. περὶ δὲ τῆς πρὸς τούτους γενομένης μάχης ὁ μὲν Καῖσαρ ἐν ταῖς ἐφημερίσι γέγραφεν, ὡς οἱ βάρβαροι διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐν σπονδαῖς, ἐπιθοῖντο καθ' ὁδὸν, καὶ διὰ τοῦτο τρέψαιντο τοὺς αὐτοῦ πεντακισχιλίους ὄντας ἱππεῖς ὀκτακοσίοις τοῖς ἐκείνων μὴ προσδοκῶντας· εἶτα πέμψειαν ἑτέρους πρὸς αὐτὸν αὖθις ἐξαπατῶντας, οὓς κατασχὼν ἐπαγάγοιτο τοῖς βαρβάροις τὸ στράτευμα, τὴν πρὸς οὕτως ἀπίστους καὶ παρασπόνδους πίστιν, εὐήθειαν ἡγούμενος. Γανύσιος δὲ λέγει, Κάτωνα, τῆς βουλῆς ἐπὶ τῇ νίκῃ ψηφιζομένης ἑορτὰς καὶ θυσίας, ἀποφήνασθαι γνώμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάροις, ἀφοσιουμένους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἀρὰν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας. τῶν δὲ διαβάντων, αἱ μὲν κατακοπεῖσαι τεσσαράκοντα μυριάδες ἦσαν· ὀλίγους δὲ τοὺς ἀποπεράσαντας αὖθις ὑπεδέξαντο Σούγαμβροι, Γερμανικὸν ἔθνος. καὶ ταύ-

τὴν

inopi daret, consulebant, immo vero compellebant suis ingemiscentem decretis. Quippe Cato absens erat, quem commodum ablegaverant in Cyprum. Favonius vero, qui æmulus erat Catonis, ubi nihil profecit contradicendo, foras prosiliens ad plebem vociferatus est. At surdæ omnium erant aures, quod pars Pompeii & Crassi verecundiam haberent, plerique vero inservientes Cæsari atque ex spe ab illo proposita tanquam vitam ipsam ducentes conquiescerent.

Porro regressus Cæsar in Galliam ad exercitum, offendit ibi ingens bellum. Gentes enim Germanorum duæ numerosæ Rhenum modo ad agrum petendum transierant, alteros Usipetes, Tenchteros alteros vocant. De conflictu cum his commisso scribit in commentariis Cæsar, barbaros missis ad se legatis ex itinere se per inducias adortos, ita equitatum suum ad quinque millia octingentis ipsorum pepulisse. Inde alios denuò imposturæ causa legasse. Quibus comprehensis exercitum se in barbaros duxisse, fidem servare cum tam perfidis & fœdifragis amentiam ratus. Canusius Catonem narrat decernente victoriæ causa supplicationem senatu pro sententia dixisse, Cæsarem barbaris dedendum ad expiandam a violato jure gentium civitatem, & ad piaculum in autorem vertendum. Cæsi ex illis qui Rhenum transierant quadringenta millia. Paucos ex fuga reversos Sicambri gens Germanica recepere. Hoc

arrepto

τὴν λαβὼν αἰτίαν πρὸς αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ, ἄλλως δὲ δόξης ἐφιέμενος καὶ τοῦ πρῶτος ἀνθρώπων στρατῷ διαβῆναι τὸν Ῥῆνον, ἐγεφύρου πλάτος τε πολὺν ὄντα, καὶ κατ᾽ ἐκεῖνο τοῦ πόρου μάλιστα πλημμυροῦντα, καὶ τραχὺν καὶ ῥοώδη, καὶ τοῖς καταφερομένοις στελέχεσι καὶ ξύλοις πληγὰς καὶ σπαραγμοὺς ἐνδιδόντα κατὰ τῶν ἐρειδόντων τὴν γέφυραν. ἀλλὰ ταῦτα προβόλοις ξύλων μεγάλων διὰ τοῦ πόρου καταπεπηγότων ἀναδεχόμενος, καὶ χαλινώσας τὸ προσπίπτον ῥεῦμα τῷ ζεύγματι, πίστεως πάσης θέαμα κρεῖττον ἐπεδείξατο, τὴν γέφυραν ἡμέραις δέκα συντελεσθεῖσαν.

Περαιώσας δὲ τὴν δύναμιν, οὐδενὸς ὑπαντιάσαι τολμήσαντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων τοῦ Γερμανικοῦ Σουήβων εἰς βαθεῖς καὶ ὑλώδεις αὐλῶνας ἀνασκευασαμένων, πυρπολήσας μὲν τὴν τῶν πολεμίων, θαρρύνας δὲ τοὺς ἀεὶ τὰ Ῥωμαίων ἀσπαζομένους, ἀνεχώρησεν αὖθις εἰς τὴν Γαλατίαν, εἴκοσι δυεῖν δεούσας ἡμέρας ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετριφώς. ἡ δὲ ἐπὶ τοὺς Βρεττανοὺς στρατεία τὴν μὲν τόλμαν ἔσχεν ὀνομαστήν. πρῶτος γὰρ εἰς τὸν ἑσπέριον Ὠκεανὸν ἐπέβη στόλῳ, καὶ διὰ τῆς Ἀτλαντικῆς θαλάττης στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κομίζων ἔπλευσε· καὶ νῆσον ἀπιστουμένην ὑπὸ μεγέθους, καὶ πολλὴν ἔριν παμπόλλοις συγγραφεῦσι παρασχοῦσαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ γενομένης οὐδὲ οὔσης πέπλασται, κατασχεῖν ἐπιθέμενος, προσηγάγετο ἔξω τῆς οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. δὶς δὲ διαπλεύσας εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἀντιπέρας Γαλατίας, καὶ μάχαις πολλαῖς κακώσας τοὺς πολεμίους, μᾶλλον ἢ τοὺς ἰδίους ὠφελήσας (οὐδὲν γὰρ ὅ, τι καὶ λαβεῖν ἦν ἄξιον

arrepto contra eos prætextu Cæſar, revera gloriæ cupidus, atque ut primus mortalium exercitu Rhenum traduceret, amnem ponte junxit qua latiſſimum, qui eo in trajectu latiſſime diffundit ſe, aſperque eſt & torrens, truncisque & materia, quæ devehebat, concutiebat atque convellebat pontis fulcimenta. Verum hæc ſublicis ingentibus projectis ac medio flumine defixis excipiens, irruentemque in pontem undarum impetum leniens, quod excederet omnem fidem oſtendit ſpectaculum, diebus decem pontem abſolutum.

Tranſmiſſo exercitu quum occurrere ſuſtineret nemo, ſed etiam recepiſſent ſe virtute præſtantiſſimi Germanorum Suevi in convalles altas & ſylveſtres, fœdatis hoſtium agris, fidiſque ſociis populi Romani confirmatis, poſtquam duodeviginti dies in Germania egit, in Galliam eſt regreſſus. At expeditio ejus in Britanniam nobilis fuit audaciæ. Primus enim claſſem Oceano occidentali induxit, accitoque per mare Atlanticum exercitu ad bellum ibi faciendum navigavit. Illam autem quam magnitudinis cauſa credebat inſulam nemo, & quæ præbuit ſcriptoribus permultis controverſiam, quaſi nomen tantum & fabula nuſquam viſæ neque exiſtentis ficta eſſet, ſubigere aggreſſus, promovit extra orbem terræ Romanum imperium. Bis in hanc inſulam ex oppoſita tranſmiſit Gallia, crebriſque prœliis fatigavit hoſtes magis quam ſuos locupletavit. Quum enim prædam, quæ operæ pretium eſſet, ab homi-

ἄξιον ἀπ' ἀνθρώπων κακοβίων καὶ πενήτων) οὐχ οἷον ἐβούλετο τῷ πολέμῳ τέλος ἐπέθηκεν, ἀλλ' ὁμήρους λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ταξάμενος φόρους, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς νήσου. καὶ καταλαμβάνει γράμματα μέλλοντα διαπλεῖν πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, δηλοῦντα τὴν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τελευτήν· τελευτᾷ δὲ τίκτουσα παρὰ Πομπηΐῳ. καὶ μέγα μὲν αὐτὸν ἔσχε Πομπήϊον, μέγα δὲ Καίσαρα πένθος· οἱ δὲ φίλοι συνεταράχθησαν, ὡς τῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τἆλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν φυλαττούσης οἰκειότητος λελυμένης. καὶ γὰρ τὸ βρέφος εὐθὺς, οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν μητέρα διαζῆσαν, ἐτελεύτησεν. τὴν μὲν Ἰουλίαν βίᾳ τῶν δημάρχων ἀράμενον τὸ πλῆθος εἰς τὸ Ἄρειον ἤνεγκε πεδίον, κἀκεῖ κηδευθεῖσα κεῖται.

Τοῦ δὲ Καίσαρος μεγάλην ἤδη τὴν δύναμιν οὖσαν εἰς πολλὰ κατ' ἀνάγκην χειμάδια διελόντος, αὐτοῦ δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ εἰώθει, τραπομένου, πάντα μὲν αὖθις ἀνερρήγνυτο τὰ τῶν Γαλατῶν, καὶ στρατοὶ μεγάλοι περιϊόντες ἐξέκοπτον τὰ χειμάδια, καὶ προσεμάχοντο τοῖς χαρακώμασι τοῖς Ῥωμαίων. οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ κράτιστοι τῶν ἀποστάντων μετ' Ἀβριόριγος Κότταν μὲν αὐτῷ στρατοπέδῳ καὶ Τιτύριον διέφθειραν· τὸ δ' ὑπὸ Κικέρωνι τάγμα μυριάσιν ἓξ περισχόντες ἐπολιόρκουν, καὶ μικρὸν ἀπέλιπον ᾑρηκέναι κατὰ κράτος, συντετρωμένων ἁπάντων, καὶ παρὰ δύναμιν ὑπὸ προθυμίας ἀμυνομένων. ὡς δ' ἠγγέλη ταῦτα τῷ Καίσαρι μακρὰν ὄντι, ταχέως ἐπιστρέψας καὶ συναγαγὼν ἑπτακισχιλίους τοὺς σύμπαντας, ἠπείγετο τὸν Κικέρωνα τῆς πολιορκίας ἐξαιρησόμενος. τοὺς δὲ πολιορκοῦντας οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀπην-

hominibus duram vitam agentibus egenisque non posset parare, non qualem cupiebat exitum bello imposuit, sed obsidibus a rege acceptis, impositoque tributo excessit insula. Tunc literas offendit ab urbanis amicis missas, quæ ad eum transmittendæ erant. Ex his de morte filiæ cognoscit. Extincta fuit apud Pompeium ex partu: magnusque ipsum Pompeium, magnus Cæsarem occupavit luctus. Amici vero eorum simul exanimati sunt, quod quæ in pace & concordia ægrotantem alias continebat rempub. esset retexta necessitudo. Etenim partus mox non multis diebus matri superstes decessit. Juliam invitis tribunis populus in campum Martium extulit, ubi funerata & humata est.

At quum Cæsar exercitum ob nimiam jam multitudinem divisisset necessario in multa hyberna, atque Italiam suo more petivisset, omnis de integro conflagravit bello Gallia. Ingentes exercitus circumvolitantes hyberna iverunt excisum & adorti sunt castra Romana. Maxima manus & validissima rebellantium duce Ambiorige Cottam & Titurium cum exercitu delevere. Legionem, cui Q. Cicero præerat, sexaginta millibus militum arcte obsederunt oppugnaveruntque, sauciisque omnibus atque animi alacritate magis quam viribus propugnantibus pene expugnaverunt. His allatis, agens Cæsar in longinquis raptim eo se convertit, contractisque in totum septem millibus militum acceleravit ad eximendum obsidione Ciceronem. Non fefellit obsidentes, sed contempta Romanorum

ἀπιόντων ὡς ἀναρπασόμενοι, τῆς ὀλιγότητος καταφρονήσαντες. κἀκείνους ἐξαπατῶν ὑπέφευγεν ἀεί, καὶ χωρία λαβὼν ἐπιτηδείως ἔχοντα πρὸς πολλοὺς μαχομένῳ μετ' ὀλίγων, φράγνυται στρατόπεδον· καὶ μάχης ἔσχε τοὺς ἑαυτοῦ πάσης, ἀναγαγεῖν δὲ τὸν χάρακα καὶ τὰς πύλας ἀνοικοδομεῖν ὡς δεδοικότας ἠνάγκαζε, καταφρονηθῆναι στρατηγῶν. μέχρις οὗ σποράδην ὑπὸ θράσους βάλλοντας ἐπεξελθὼν ἐτρέψατο, καὶ πολλοὺς αὐτῶν διέφθειρε.

Τοῦτο τὰς πολλὰς ἀποστάσεις τῶν ἐνταῦθα Γαλατῶν κατεστόρεσε, καὶ τοῦ χειμῶνος αὐτὸς ἐπιφοιτῶν τε πανταχόσε καὶ προσέχων ὀξέως τοῖς νεωτερισμοῖς. καὶ γὰρ ἧκεν ἐξ Ἰταλίας ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων αὐτῷ τρία τάγματα, Πομπηΐου μὲν ἐκ τῶν ὑφ' αὐτῷ δύο χρήσαντος, ἓν δὲ νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας. πόρρω δὲ τούτων, αἱ πάλαι καταβεβλημέναι κρύφα καὶ νεμόμεναι διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν ἐν τοῖς μαχιμωτάτοις γένεσιν ἀρχαὶ τοῦ μεγίστου καὶ κινδυνωδεστάτου τῶν ἐκεῖ πολέμων ἀνεφαίνοντο, ῥωσθεῖσαι πολλῇ μὲν ἡλικίᾳ καὶ πανταχόθεν ὅπλοις ἀθροισθεῖσι, μεγάλοις δὲ πλούτοις εἰς ταυτὸ συνενεχθεῖσιν, ἰσχυραῖς δὲ πόλεσι, δυσεμβόλοις δὲ χώραις. τότε δὲ χειμῶνος ὥρᾳ, πάγοις ποταμῶν καὶ νιφετοῖς ἀποκεκρυμμένοι δρυμοί, καὶ πεδία χειμάρροις ἐπιλελιμνασμένα, καὶ πῇ μὲν ἀτέκμαρτοι βάθει χιόνος ἀτραποί, πῇ δὲ δι' ἑλῶν καὶ ῥευμάτων παρατρεπομένων ἀσάφεια πολλὴ τῆς πορείας παντάπασιν ἐδόκουν ἀνεπιχείρητα Καίσαρι τὰ τῶν ἀφισταμένων ποιεῖν. ἀφειστήκει μὲν οὖν πολλὰ φῦλα, πρόσχημα δὲ ἦσαν

rum paucitate proceſſerunt obviam quaſi eum obtrituri. Ille ludificans eos cedit perpetuo, dum loca idonea pugnanti paucis contra multos occupat. Ibi caſtra munit, ſuos omni pugna abſtinet: vallum altius educi, portas obſtrui timoris ſimulatione imperat, id agens ut contemnantur ſui, quouſque caſtra diſperſa ex ferocia ponentes infeſto exercitu adortus fudit & magna ex parte delevit.

Hoc Gallorum defectiones illic magna ex parte compreſſit, atque ipſe hyeme circumquaque obiens acriterque res novas molientibus intendens. Ad hæc ex Italia in locum amiſſorum venerunt ad eum tres legiones. Commodavit ei de ſuis Pompeius duas, tertia novella fuit in Gallia circumpadana conſcripta. Interim in locis longinquis ſeminata in occulto & ſerpentia per potentiſſimos bellicoſiſſimis in gentibus viros principia eruperunt belli omnium illic maximi periculoſiſſimique, magno juventutis flore ſuccincta, armis undique contractis, collata in communi ingenti pecunia, validis oppidis & oppugnatu difficilibus locis: tunc tempeſtate brumali flumina congelata, obtectæ nive ſylvæ, torrentibus ſtagnantes campi, hinc altitudine nivis oculos fallentes ſemitæ, hinc per paludes & flumina ſuper ripas effuſa admodum cæcæ viæ, nullum prorſus videbantur aggrediendi rebelles relinquere Cæſari locum. Nationes deſciverant multæ. Summa autoritas

ἦσαν Ἀρβέννοι καὶ Καρνουτῖνοι. τὸ δὲ σύμπαν αἱρεθεὶς κράτος εἶχε τοῦ πολέμου Οὐεργεντόριξ, οὗ τὸν πατέρα Γαλάται τυραννίδα δοκοῦντα πράττειν ἀπέκτειναν.

Οὗτος οὖν εἰς πολλὰ διελὼν τὴν δύναμιν μέρη, καὶ πολλοὺς ἐπιστήσας ἡγεμόνας, ᾠκειοῦτο τὴν πέριξ ἅπασαν ἄχρι τῶν πρὸς τὸν Ἄραριν κεκλιμένων· διανοούμενος ἤδη τῶν ἐν Ῥώμῃ συνισταμένων ἐπὶ Καίσαρα, σύμπασαν ἐγείρειν τῷ πολέμῳ Γαλατίαν. ὅπερ εἰ μικρὸν ὕστερον ἔπραξε, Καίσαρος εἰς τὸν ἐμφύλιον ἐμπεσόντος πόλεμον, οὐκ ἂν ἐλαφρότεροι τῶν Κιμβρικῶν ἐκείνων φόβοι τὴν Ἰταλίαν κατέσχον. νυνὶ δὲ ὁ πᾶσι μὲν ἄριστα χρῆσθαι δοκῶν τοῖς πρὸς πόλεμον, μάλιστα δὲ καιρῷ πεφυκὼς Καῖσαρ, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν ἀπόστασιν, ἄρας ἐχώρει ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ἃς διῆλθε· καὶ βίᾳ καὶ τάχει τῆς πορείας διὰ τοσούτου χειμῶνος ἐπιδειξάμενος τοῖς βαρβάροις, ὡς ἄμαχος αὐτοῖς καὶ ἀήττητος ἔπεισι στρατός. ὅπου γὰρ ἄγγελον ἢ γραμματοφόρον διαδῦναι παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολλῷ ἦν ἄπιστον, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἑωρᾶτο τῆς στρατιᾶς, ἅμα χώρας λυμαινόμενος αὐτῶν καὶ ἐκκόπτων τὰ χωρία, καταστρεφόμενος πόλεις, ἀναλαμβάνων τοὺς μετατιθεμένους· μέχρι καὶ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος ἐξεπολεμώθη πρὸς αὐτὸν, οἳ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς ἀναγορεύσαντες αὐτοὺς Ῥωμαίων, καὶ τιμώμενοι διαπρεπῶς, τότε δὲ τοῖς ἀποστάταις προσγενόμενοι, πολλὴν τῇ Καίσαρος στρατιᾷ περιέστησαν ἀθυμίαν. διόπερ καὶ κινήσας ἐκεῖθεν, ὑπερέβαλε τὰ Λιγγονικὰ, βουλόμενος ἅψασθαι τῶν Σηκουανῶν, φίλων ὄντων καὶ προκειμένων τῆς Ἰταλίας

πρὸς

tas penes Arvernos & Carnutes erat: imperium omne detulerant ad Vercingentorigem, cujus patrem, quod affectatæ tyrannidis esset suspectus, interfecerant Galli.

Hic in plures manus diffectis copiis, multisque impositis ducibus, regionem omnem circumjectam, usque ad eos qui vergunt ad Ararim amnem, instituit adsciscere, deliberans civitate Romana jam in Cæsarem conspirante omnem bello inflammare Galliam. Quod si paulo post Cæsare bello civili implicato hoc instituisset, terrores Cimbricis illis Italiam nihilo invasissent leviores. Nunc optime omnibus ad bellum visus, imprimis tempore doctus Cæsar uti, simul atque defectionem cognovit, iisdem quibus profectus fuerat viis duxit, impetuque ac celeritate itineris per tantam hyemem ostendit barbaris inexsuperabilem ipsos petere & invictum exercitum. Quo enim nuntium aut tabellarium ab se incredibile erat longo posse spatio penetrare, ibi cum cunctis conspiciebatur copiis, pariter agros eorum vexans, præsidia exscindens, urbes in potestatem subigens, recipiens transeuntes, donec & nomen Heduum declaravit se ei hostem, quum ante fratres appellassent se Hedui populi Romani, magnoque honore haberentur apud eum. Tunc vero reliquis sociati rebellibus magna trepidatione Cæsaris exercitum perfudere. Quare motis inde castris fines Lingonum superavit, quo ad Sequanos socios ac pro Italia reliquæ

Galliæ

πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ τῶν πολεμίων ἐπιπεσόντων, καὶ περισχόντων μυριάσι πολλαῖς, ὁρμήσας διαγωνίσασθαι, τοῖς μὲν ἄλλοις καταπολεμῶν ἐκράτησε, χρόνῳ πολλῷ καὶ φόβῳ καταβιασάμενος τοὺς βαρβάρους· ἔδοξε δὲ κατ᾽ ἀρχάς τι καὶ σφαλῆναι, καὶ δεικνύουσιν Ἀρβέρνοι ξιφίδιον πρὸς ἱερῷ κρεμάμενον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον. ὃ θεασάμενος αὐτὸς ὕστερον, ἐμειδίασε, καὶ τῶν φίλων καθελεῖν κελευόντων, οὐκ εἴασεν, ἱερὸν ἡγούμενος.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τῶν διαφυγόντων οἱ πλεῖστοι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς πόλιν Ἀλησίαν διέφυγον, καὶ πολιορκοῦντι ταύτην Καίσαρι, δοκοῦσαν ἀνάλωτον εἶναι μεγέθει τε τειχῶν καὶ πλήθει τῶν ἀπομαχομένων, ἐπιπίπτει παντὸς λόγου μείζων κίνδυνος ἔξωθεν. ὁ γὰρ ἦν ἐν Γαλατίᾳ κράτιστον ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀθροισθὲν ὅπλοις, ἧκον ἐπὶ τὴν Ἀλησίαν τριάκοντα μυριάδες· αἱ δ᾽ ἐν αὐτῇ τῶν μαχομένων οὐκ ἐλάττονες ἦσαν ἑπτακαίδεκα μυριάδων. ὥστε ἐν μέσῳ πολέμου τοσούτου τὸν Καίσαρα κατειλημμένον καὶ πολιορκούμενον, ἀναγκασθῆναι διττὰ τείχη προβαλέσθαι, τὸ μὲν πρὸς τὴν πόλιν, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπεληλυθότων, ὡς, εἰ συνέλθοιεν αἱ δυνάμεις, κομιδῇ διαπεπραγμένων τῶν καθ᾽ αὐτόν. διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλησίᾳ κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότητος οἷα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς παρασχόμενος· μάλιστα δὲ ἄν τις θαυμάσειε τὸ λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει Καίσαρα τοσαύταις μυριάσι ταῖς ἔξω συμβαλόντα καὶ περιγενόμενον· μᾶλλον δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς τὸ πρὸς τῇ πόλει τεῖχος φυλάττοντας. οὐ γὰρ πρότερον ᾔσθοντο

τὴν

Galliæ objectos perveniret. Ibi ingruentibus ei hostibus atque innumera cingentibus multitudine, gestiens acie decernere, cæteris rebus vicit, temporisque diuturnitate & metu subactos fudit fugavitque barbaros. At in principio habitus est nonnihil cespitasse, ostenduntque Arverni suspensum in templo gladium, quem de Cæsare jactant captum. Hunc ipse postea risit quum conspexisset, amicisque detrahi eum jubentibus non permisit, sacrum ducens.

At vero ex illis qui ex acie refugerant, plerique cum rege receperunt se in oppidum Alexiam. Hanc circumsidenti Cæsari, quam altitudine murorum & defensorum multitudine apparebat esse inexpugnabilem, occurrit extra majus quam exprimi possit periculum. Nam fortissimi quique Galliæ ex omnibus collecti nationibus trecenta millia numero Alexiam venere. Armati in urbe erant non infra centum septuaginta millia. Itaque in medio tanti belli Cæsar deprehensus obsessusque duplicem murum objicere necesse habuit, unum contra oppidum, alterum ex adverso illis qui recens advenerant: quæ si vires conjungerentur, omnino de Cæsare putabatur actum. Hoc ad Alexiam discrimen multis de causis ei haud immerito gloriam tulit, quod virtutis & consilii exempla ibi qualia certe nullo alio ediderit certamine. Mirificum fuit autem imprimis, quod illos qui in oppido erant, latuerit conflixisse cum tot millibus Cæsarem, eosque superasse: & vero magis quod fefellerit Romanos in statione positos obversi oppido muri. Neque enim victoriam

prius

τὴν νίκην, ἢ κλαυθμὸν ἐκ τῆς Ἀλησίας ἀνδρῶν καὶ κοπετὸν γυναικῶν ἀκουσθῆναι, θεασαμένων ἄρα κατὰ θάτερα μέρη πολλοὺς μὲν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένους θυρεοὺς, πολλοὺς δὲ αἵματι πεφυρμένους θώρακας, ἔτι δὲ ἐκπώματα καὶ σκηνὰς Γαλατικὰς ὑπὸ Ῥωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζομένας. οὕτως ὀξέως ἡ τοσαύτη δύναμις, ὥσπερ εἴδωλον ἢ ὄνειρον, ἠφάνιστο καὶ διεπεφόρητο, τῶν πλείστων ἐν τῇ μάχῃ πεσόντων. οἱ δὲ τὴν Ἀλησίαν ἔχοντες, οὐκ ὀλίγα πράγματα παρασχόντες ἑαυτοῖς καὶ Καίσαρι, τέλος παρέδοσαν ἑαυτούς. ὁ δὲ τοῦ σύμπαντος ἡγεμὼν πολέμου Οὐεργεντόριξ, ἀναλαβὼν τῶν ὅπλων τὰ κάλλιστα, καὶ κοσμήσας τὸν ἵππον, ἐξιππάσατο διὰ τῶν πυλῶν· καὶ κύκλῳ περὶ τὸν Καίσαρα καθεζόμενον ἐλάσας, εἶτα ἀφελόμενος τοῦ ἵππου, τὴν μὲν πανοπλίαν ἀπέρριψεν, αὐτὸς δὲ καθίσας ὑπὸ πόδας τοῦ Καίσαρος ἡσυχίαν ἦγεν, ἄχρι οὗ παρεδόθη φρουρησόμενος ἐπὶ τὸν θρίαμβον.

Καίσαρι δὲ πάλαι μὲν ἐδέδοκτο καταλύειν Πομπήϊον, ὥσπερ ἀμέλει κἀκείνῳ τοῦτον. Κράσσου γὰρ ἐν Πάρθοις ἀπολωλότος, ὃς ἦν ἔφεδρος ἀμφοῖν, ἀπελείπετο τῷ μὲν, ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι μεγίστῳ, τὸν ὄντα καταλύειν, τῷ δὲ, ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο, προαναιρεῖν ὃν ἐδεδοίκει. τοῦτο δὲ Πομπηΐῳ μὲν ἐξ ὀλίγου φοβεῖσθαι παρέστη, τέως ὑπερορῶντι Καίσαρος, ὡς οὐ χαλεπὸν ἔργον, ὃν αὐτὸς ηὔξησε, καταλυθῆναι πάλιν ὑπ' αὐτοῦ. Καῖσαρ δὲ ἀπ' ἀρχῆς ὑπόθεσιν ταύτην πεποιημένος ἐπὶ τῶν ἀνταγωνιστῶν, ὥσπερ ἀθλητὴς, ἑαυτὸν ἀποστήσας μακρὰν καὶ τοῖς Κελτικοῖς ἐγγυμνασάμενος πολέμοις, ἐπήσκησε μὲν τὴν δύναμιν, ηὔξησε δὲ τὴν δόξαν ἀπὸ τῶν ἔργων,

prius ſenſere quam ejulatum ex oppido virorum, mulierumque exaudirent planctum, contemplantium aliis ex partibus multa auro & argento exornata ſcuta, multas ſanguine imbutas loricas, ad hæc pocula & tentoria Gallica, quæ a Romanis deportabantur in caſtra. Tam brevi momento adeo immenſa manus cæſis in acie pleriſque ſicut ſpectrum vel ſomnium evanuit & diſſipata eſt. Qui Alexiam obtinebant, poſtquam non parum negotii tam ſibi quam Cæſari exhibuere, tandem venerunt in deditionem. Totius autem dux belli Vercingentorix ſumptis ſpecioſiſſimis armis, cultoque equo, exceſſit urbe, Cæſaremque conſidentem in orbem circumvectus eſt. Ablato inde equo arma abjecit, atque ad pedes ſe Cæſaris reponens conticuit, dum in cuſtodiam ad triumphum eſt datus.

Porro deliberatum jamdudum Cæſari erat evertere Pompeium, ut huic ſcilicet illum. Occiſo enim apud Parthos Craſſo, quem victor uterque habiturus eſſet adverſarium, reliquum erat Cæſari, quo evaderet maximus, ut eum qui erat, profligaret: illi ad id devitandum, ut anteverteret eum, quem formidabat, tollere. Id quidem Pompeio, qui Cæſarem deſpiciebat, parum tunc viſum timendum, perinde ac pronum eſſet, eum, ipſe quem evexerat, rurſus deprimere. Cæſar vero, qui hoc propoſitum a primo habuiſſet in adverſariis, velut athleta removit ſe procul, belliſque exercitatus Gallicis copias acuit, gloriamque amplificavit rebus

ἔργων, εἰς ἀντίπαλον ἀρθεὶς τοῖς Πομπηΐου κατορθώμασι, λαμβάνων προφάσεις, τὰς μὲν αὐτοῦ Πομπηΐου, τὰς δὲ τῶν καιρῶν ἐνδιδόντων, καὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ κακοπολιτείας, δι' ἣν οἱ μὲν ἀρχὰς μετιόντες, ἐν μέσῳ θέμενοι τραπέζας, ἐδέκαζον ἀναισχύντως τὰ πλήθη, κατήει δὲ ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος, ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόναις ἁμιλλώμενος. αἵματι δὲ καὶ νεκροῖς πολλάκις αἰσχύναντες τὸ βῆμα διεκρίθησαν, ἐν ἀναρχίᾳ τὴν πόλιν, ὥσπερ ἀκυβέρνητον ὑποφερομένην ἀπολιπόντες· ὥστε τοὺς νοῦν ἔχοντας ἀγαπᾷν εἰ πρὸς μηδὲν αὐτοῖς χεῖρον ἀλλὰ μοναρχίαν ἐκ τοιαύτης παραφροσύνης καὶ τοσούτου κλύδωνος ἐκπεσεῖται τὰ πράγματα. πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ καὶ λέγειν ἐν μέσῳ τολμῶντες ἤδη, πλὴν ὑπὸ μοναρχίας ἀνήκεστον εἶναι τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆναι τοῦ πραοτάτου τῶν ἰατρῶν ἀνασχέσθαι προσφέροντος· ὑποδηλοῦντες τὸν Πομπήϊον. ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνος λόγῳ παραιτεῖσθαι καλλωπιζόμενος, ἔργῳ παντὸς μᾶλλον ἐπέραινεν ἐξ ὧν ἀναδειχθήσοιτο δικτάτωρ, συμφρονήσαντες οἱ περὶ Κάτωνα, πείθουσι τὴν γερουσίαν ὕπατον αὐτὸν ἀποδεῖξαι μόνον, ὡς μὴ βιάσαιτο δικτάτωρ γενέσθαι, νομιμωτέρᾳ μοναρχίᾳ παρηγορηθείς. οἱ δὲ καὶ χρόνον ἐψηφίσαντο τῶν ἐπαρχιῶν. δύο δὲ εἶχεν, Ἰβηρίαν καὶ Λιβύην σύμπασαν, ἃς διῴκει πρεσβευτὰς ἀποστέλλων, καὶ στρατεύματα τρέφων, οἷς ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμιείου χίλια τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν.

Ἐκ τούτου Καῖσαρ ὑπατείαν ἐμνᾶτο πέμπων, καὶ χρόνον ὁμοίως τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν. τὸ μὲν οὖν πρῶτον Πομπηΐου σιωπῶντος, οἱ περὶ Μάρκελλον καὶ

Λέντλον

rebus gestis, unde in par decus sublatus est Pompeii rebus gestis. Prætextus cepit, quos partim ei ipse Pompeius, partim tempora præbuerunt ac Romanæ reipublicæ prava administratio, qua honorum candidati positis in medio mensis sine ullo rubore nundinabantur plebem. Descendebat in campum mercenarius populus non suffragiis pro præbitore, sed telis, gladiis, fundis decertans: identidem sanguine & cæde fœdatis rostris dirempti sunt, civitatem ad interregnum quasi sine gubernaculo relinquentes delabentem: ut præclare agi putarent sapientes, si in malum quam regnum respub. non gravius ex tanta insania & tantis fluctibus evaderet. Multi erant, qui etiam dicere publice non dubitarent, nisi summa rerum ad unum delata, deploratam rempub. esse, medicumque tolerandum, hanc medicinam qui faceret, quam lenissimum, Pompeium significantes. Quod ille quum aversari verbo simularet, revera omni ope eniteretur, dictator ut diceretur, Cato, re animadversa, fuit senatui autor ut eum solum faceret consulem, ne vi exprimeret dictaturam, dominatu placatus magis legitimo. Senatus vero tempus insuper ei prorogavit provinciarum. Duas obtinebat, Hispaniam & Africam totam, quas per legatos regebat, atque exercitus ibi alebat: in quorum stipendium accipiebat ex ærario per annos mille talenta.

Inde Cæsar per legatos consulatum petit & suarum item provinciarum prorogationem. Hic Pompeius primo tacuit: at Marcellus &

Lentulus

Λέντλον ἠναντιοῦντο, μισοῦντες ἄλλως Καίσαρα καὶ τοῖς ἀναγκαίοις οὐκ ἀναγκαῖα προστιθέντες εἰς ἀτιμίαν αὐτοῦ καὶ προπηλακισμόν. Νεοκωμίτας γὰρ ἔναγχος ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ κατῳκισμένους ἀφῃροῦντο τῆς πολιτείας· καὶ Μάρκελλος ὑπατεύων, ἕνα τῶν ἐκεῖ βουλευτῶν, εἰς Ῥώμην ἀφικόμενον ᾔκισε ῥάβδοις, ἐπιλέγων ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαῖον εἶναι παράσημα προστίθησιν αὐτῷ, καὶ δεικνύειν ἀπιόντα Καίσαρι ἐκέλευε. μετὰ δὲ Μάρκελλον, ἤδη Καίσαρος τὸν Γαλατικὸν πλοῦτον ἀρύεσθαι ῥύδην ἀφεικότος πᾶσι τοῖς πολιτευομένοις, καὶ Κουρίωνα μὲν δημαρχοῦντα πολλῶν ἐλευθερώσαντος δανείων, Παύλῳ δὲ ὑπάτῳ ὄντι χίλια καὶ πεντακόσια τάλαντα δόντος, ἀφ' ὧν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκεῖνος, ὀνομαστὸν ἀνάθημα, τῇ ἀγορᾷ προσεκόμισεν, ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκοδομηθεῖσαν· οὕτω δὴ φοβηθεὶς τὴν σύστασιν ὁ Πομπήϊος, ἀναφανδὸν ἤδη δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἔπραττεν, ἀποδειχθῆναι διάδοχον Καίσαρι τῆς ἀρχῆς· καὶ πέμπων ἀπῄτει τοὺς στρατιώτας οὓς ἔχρησεν αὐτῷ πρὸς τοὺς Κελτικοὺς ἀγῶνας. ὁ δὲ ἀποπέμπει, δωρησάμενος ἕκαστον ἄνδρα πεντήκοντα καὶ διακοσίαις δραχμαῖς· οἱ δὲ τούτους Πομπηΐῳ κομίσαντες, εἰς μὲν τὸ πλῆθος οὐκ ἐπιεικεῖς οὐδὲ χρηστοὺς κατέσπειραν λόγους ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἐλπίσι κεναῖς διέφθειραν, ὡς ποθούμενον ὑπὸ τῆς Καίσαρος στρατιᾶς, καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα διὰ φθόνον καὶ πολιτείας ὕπουλα μόλις ἔχοντα, τῆς δὲ ἐκεῖ δυνάμεως ἑτοίμης ὑπαρχούσης αὐτῷ, κἂν μόνον ὑπερβάλωσιν εἰς Ἰταλίαν, εὐθὺς ἐσομένης πρὸς ἐκεῖνον· οὕτω γεγονέναι τὸν Καίσαρα πλήθει στρατειῶν λυπηρὸν αὐτοῖς, καὶ φόβῳ μοναρχίας ὕποπτον.

Lentulus repugnaverunt, alias Cæſarem odio proſequentes, & ad probrum contumeliamque ejus neceſſaria non neceſſariis cumulantes. Colonis enim, quos Cæſar Novumcomum nuper in Galliam deduxerat, civitatem ademerunt, & conſul Marcellus unum illius coloniæ decurionem, qui Romam venerat, virgis cecidit, addens hanc ſe ei inurere notam, quod civis Romanus non eſſet: abiret, eamque Cæſari oſtenderet. Poſt Marcellum, quum Cæſar jam omnibus rempub. tractantibus opulentiam propinaſſet Gallicam affatim hauriendam, Curionem tribunum plebis magno ære alieno liberaviſſet, conſuli donaſſet Paulo mille & quingenta talenta, quo argento celebrem illam baſilicam juxta forum loco Fulviæ ædificavit dedicavitque, tum demum coitionem iſtam Pompeius veritus, per ſe & amicos in id incubuit aperte, ſucceſſor provinciæ ut Cæſari mitteretur, miſitque repetitum milites quos ei ad bellum Gallicum commodaverat. Eos Cæſar donatos ducentis quinquaginta drachmis remiſit: qui hos reportaverunt, rumorem ſparſerunt de Cæſare fœdum, & malignum, vanaque ſpe labefecere Pompeium, quaſi deſideraret eum exercitus Cæſaris, & quamvis res urbanas propter invidiam & reipub. perverſitatem ægre tenebat, Cæſaris copiæ eſſent ei tamen promptæ, ac quum primum tranſcendiſſent in Italiam, mox ad eum defecturæ; adeo aſſiduis expeditionibus acerbum eis Cæſarem & ſuſpectum dominatus metu

τον. ἐπὶ τούτοις Πομπήϊος ἐχαυνοῦτο, καὶ παρασκευῆς μὲν ἠμέλει στρατιωτῶν, ὡς μὴ δεδοικώς, λόγοις δὲ καὶ γνώμαις κατεπολιτεύετο, τῷ δοκεῖν Καίσαρα ψηφιζόμενος. ὧν ἐκεῖνος οὐδὲν ἐφρόντιζεν· ἀλλὰ λέγεταί τινα τῶν ἀφιγμένων παρ' αὐτοῦ ταξιαρχῶν ἑστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ πυθόμενον ὡς οὐ δίδωσιν ἡ γερουσία Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' αὕτη, φάναι, δώσει· κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν λαβὴν τῆς μαχαίρας.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἥ γε παρὰ Καίσαρος ἀξίωσις, τὸ πρόσχημα τῆς δικαιολογίας λαμπρὸν εἶχεν. ἠξίου γὰρ αὐτός τε καταθέσθαι τὰ ὅπλα, καὶ Πομπηΐου ταὐτὸ πράξαντος, ἀμφοτέρους ἰδιώτας γενομένους εὑρίσκεσθαί τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν· ὡς τοὺς αὐτὸν μὲν ἀφαιρουμένους, ἐκείνῳ δὲ ἣν εἶχε βεβαιοῦντας δύναμιν, ἕτερον διαβάλλοντας, ἕτερον κατασκευάζειν τύραννον. ταῦτα προκαλούμενος ἐν τῷ δήμῳ Κουρίων ὑπὲρ Καίσαρος, ἐκροτεῖτο λαμπρῶς· οἱ δὲ καὶ στεφάνους ἐπ' αὐτὸν, ὥσπερ ἀθλητὴν, ἀνθοβολοῦντες ἠφίεσαν. Ἀντώνιος δὲ δημαρχῶν Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν κομισθεῖσαν εἰς τὸ πλῆθος ἐξήνεγκε, καὶ ἀνέγνω διὰ τῶν ὑπάτων. ἐν δὲ τῇ βουλῇ, Σκιπίων μὲν ὁ Πομπηΐου πενθερὸς εἰσηγήσατο γνώμην, ἂν ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ μὴ κατάθηται τὰ ὅπλα Καῖσαρ, ἀποδειχθῆναι πολέμιον αὐτόν. ἐρωτώντων δὲ τῶν ὑπάτων εἰ δοκεῖ Πομπήϊον ἀφεῖναι τοὺς στρατιώτας, καὶ πάλιν εἰ δοκεῖ Καίσαρα, τῇ μὲν ὀλίγοι παντάπασι, τῇ δὲ πάντες παρ' ὀλίγους προσέθεντο. τῶν δὲ περὶ Ἀντώνιον πάλιν ἀξιούντων ἀμφοτέρους τὴν ἀρχὴν ἀφεῖναι, πάντες ὁμαλῶς προσεχώρησαν.

metu factum. His Pompeius inflatus, delectum militum quaſi nihil timens negligebat, premebat vero Cæſarem (ut putabat) verbis & decretis: quæ ille floccipendebat. Immo fama eſt unum ex miſſis ab eo centurionibus, qui pro curia ſtabat, & audiebat nolle Cæſari ſenatum prorogare provinciam, dixiſſe, At hic dabit, manu capulum gladii pulſantem.

Verum Cæſaris tamen poſtulata honeſtam ſpeciem magnificamque habebant. Offerebat arma poſiturum ſe, modo idem faceret Pompeius: ac ſic ut ambo privati peterent populi beneficia. Quando qui ſe ſpoliabant exercitu, & illi confirmabant, unum premendo, alterum facerent dominum. Has conditiones quum in concione Curio Cæſaris nomine proponeret, ingenti eſt plauſu exceptus. Aliqui etiam coronas in eum ſicut athletam floribus ſpargentes jactavere. Antonius tribunus plebis epiſtolam hiſce de rebus a Cæſare allatam protulit in concionem & conſulibus invitis recitavit. In curia Scipio ſocer Pompeii ſententiam dixit, Cæſarem, niſi præfinita die diſceſſiſſet ab exercitu, hoſtem declarandum. Diſceſſionem conſulibus facientibus, an dimiſſurus Pompeius exercitum eſſet, iterumque an Cæſar, in hanc partem exceptis paucis omnes, in illam pauci diſceſſere. Ibi poſtulante Antonio, ut diſceſſio fieret, an deponerent ambo provincias, in eam omnes pariter ivere.

ἔστησαν. ἀλλὰ ἐκβιαζομένου Σκιπίωνος, καὶ Λέντλου τοῦ ὑπάτου βοῶντος ὅπλων δεῖν πρὸς ἄνδρα λῃστὴν, οὐ ψήφων, τότε μὲν διελύθησαν, καὶ μετεβάλοντο τὰς ἐσθῆτας ἐπὶ πένθει διὰ τὴν στάσιν.

Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἧκον ἐπιστολαὶ μετριάζειν δοκοῦντος (ἠξίου γὰρ ἀφεὶς τὰ ἄλλα πάντα, τὴν ἐντὸς Ἄλπεων, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ δυεῖν ταγμάτων αὐτῷ δοθῆναι, μέχρις οὗ τὴν δευτέραν ὑπατείαν μέτεισι) καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ, ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ διαλλαγὰς πράττων, ἐμάλαττε τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ τἆλλα συγχωρῶν, τοὺς στρατιώτας ἀφῄρει. καὶ Κικέρων μὲν ἔπειθε τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις, καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίοις ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις. Πομπηΐου δὲ καμπτομένου καὶ διδόντος, οἱ περὶ Λέντλον οὐκ εἴων ὑπατεύοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς Ἀντώνιον καὶ Κουρίωνα προπηλακίσαντες, ἐξήλασαν ἀτίμως, τὴν εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι, καὶ δι' ἧς μάλιστα τοὺς στρατιώτας παρώξυνεν, ἐπιδεικνύμενος ἄνδρας ἐλλογίμους, καὶ ἄρχοντας ἐπὶ μισθίων ζευγῶν πεφευγότας ἐν ἐσθῆσιν οἰκετικαῖς. οὕτω γὰρ ἀπὸ Ῥώμης σκευάσαντες ἑαυτοὺς διὰ φόβον ὑπεξῄεσαν.

Ἦσαν μὲν οὖν περὶ αὐτὸν οὐ πλείους ἱππέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὁπλιτῶν· τὸ γὰρ ἄλλο στράτευμα πέραν Ἄλπεων ἀπολελειμμένον ἔμελλον ἄξειν οἱ πεμφθέντες. ὁρῶν δὲ τὴν ἀρχὴν ὧν ἐνίστατο πραγμάτων καὶ τὴν ἔφοδον οὐ πολυχειρίας δεομένην ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ θάμβει τε τόλμης καὶ τάχει καιροῦ καταληπτέαν οὖσαν (ἐκπλήξειν γὰρ ἀπιστούμενος ῥᾷον, ἢ βιάσεσθαι

Verum instante Scipione & Lentulo consule clamante, armis cum latrone non decretis agendum, in præsentia dimissus est senatus, luctuque ob dissensionem vestes mutavere.

Mox literæ allatæ à Cæsare sunt, quæ moderatæ videbantur. Ostendebat enim dimittere se cætera omnia velle, tantum postulabat ut sibi Gallia cisalpina & Illyricum cum duabus legionibus concederentur, dum secundum consulatum peteret. Ac Cicero orator modo ex Cilicia reversus de reconciliatione agens molliebat Pompeium. Hic vero reliqua permittens, adimebat legiones, & Cicero induxit amicos Cæsaris jam remissiores, ut contenti antedictis provinciis, & militibus solum sex millibus, inirent concordiam. Flexo Pompeio & concedente, consul reclamavit Lentulus, atque insuper Antonium & Curionem probris laceratos curia deformiter exegit. Itaque speciosissimum ipse dedit Cæsari colorem, quo potissimum inflammavit milites, claros viros & tribunitia potestate præditos ostendens meritoria rheda & vestitu servili profugisse. Ita enim instructi clam metu exierant Roma.

Erant eo tempore apud eum non amplius trecenti equites & quinque millia legionariorum. Reliquum enim exercitum trans Alpes relictum adducturi erant legati ejus. Quod autem videret cœptorum exordium & aggressionem non magnas requirere in præsentia copias, sed terrore potius audaciæ & temporis celeritate præcipiendam (quippe perculsurum citius inexspectatum se, quam si cum apparatu

θαι μετὰ παραγυμνώσεως ἐπελθὼν) τοὺς μὲν ἡγεμόνας καὶ ταξιάρχους ἐκέλευσε μαχαίρας ἔχοντας ἄνευ τῶν ἄλλων ὅπλων, καταχεῖν Ἀρίμινον, τῆς Κελτικῆς μεγάλην πόλιν, ὡς ἐνδέχεται μάλιστα φειδομένους φόνου καὶ ταραχῆς· Ὁρτησίῳ δὲ τὴν δύναμιν παρέδωκεν. αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἡμέραν διῆγεν ἐν φανερῷ, μονομάχοις ἐφεστὼς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος· μικρὸν δὲ πρὸ ἑσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα, καὶ παρελθὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ συγγενόμενος βραχέα τοῖς κεκλημένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἤδη συσκοτάζοντος ἐξανέστη, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεὶς, καὶ κελεύσας περιμένειν αὐτὸν ὡς ἐπανελευσόμενον· ὀλίγοις δὲ τῶν φίλων προείρητο μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντας, ἄλλον δὲ ἄλλῃ διώκειν. αὐτὸς δὲ τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιβὰς ἑνὸς, ἤλαυνεν ἑτέραν τινὰ πρῶτον ὁδὸν, εἶτα πρὸς τὸ Ἀρίμινον ἐπιστρέψας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν ὁρίζοντα τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποταμὸν (Ῥουβίκων καλεῖται) καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσῄει μᾶλλον ἐγγίζοντα τῷ δεινῷ, καὶ περιφερόμενον τῷ μεγέθει τῶν τολμωμένων, ἔσχετο δρόμου· καὶ τὴν πορείαν ἐπιστήσας, πολλὰ μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διήνεγκε, σιγῇ τὴν γνώμην ἐπ' ἀμφότερα μεταλαμβάνων, καὶ τροπὰς ἔσχεν αὐτῷ τότε τὸ βούλευμα πλείστας· πολλὰ δὲ καὶ τῶν φίλων τοῖς παροῦσιν, ὧν ἦν καὶ Πολλίων Ἀσίνιος, συνδιηπόρησεν, ἀναλογιζόμενος ἡλίκων κακῶν ἄρξει πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ διάβασις, ὅσον τε λόγον αὐτῆς τοῖς αὖθις ἀπολείψουσι. τέλος δὲ μετὰ θυμοῦ τινος, ὥσπερ ἀφεὶς ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ μέλλον, καὶ τοῦτο δὴ τὸ κοινὸν τοῖς εἰς τύχας ἐμβαίνουσιν ἀπόροις καὶ τόλμαις προ-

su ingrueret, impulsurum adversarios) imperavit tribunis & centurionibus ut gladiis modo accincti relictis armis aliis Ariminum amplam Galliæ urbem, quam maxime fieri posset, sine sanguine & tumultu occuparent. Exercitum quum tradidisset Hortensio, diem in publico traduxit gladiatoribus exercentibus se assistens spectator. Paulo ante vesperum curato corpore convivium ingressus hæsit paulisper ad convivas. Inde primis tenebris surrexit, ac reliquis comiter appellatis & operiri se jussis quasi regressurum, paucos amicos præmonuit ne eadem omnes, sed alius alia via sequerentur. Ipse vehiculo conscenso meritorio, aliam viam iniit primo, mox flexit Ariminum. Ut venit ad amnem qui Galliam cisalpinam a cætera Italia secernit (Rubico dicitur) & reputare ipse cœpit secum, quum ad periculum propius accederet, & fluctuaret cœptorum mole, cursum sustinuit, atque subsistens in itinere multa secum agitavit animo, ac tacitus huc illuc sententiam versavit, habuitque consilium ejus tunc plurima volumina; multum etiam cum amicis qui secum erant, inter quos fuit Asinius Pollio, disceptavit pensans, transitus suus quanta mortalibus allaturus mala, quantumque de eo sermonis essent posteris relicturi. Ad postremum cum quodam ardore quasi dejiciens se ex rationibus in eventum, atque hoc præfatus vulgare in fortunas se demittentibus ancipites

προοίμιον ὑπειπὼν, Ἀνεῤῥίφθω κύβος, ὥρμησε πρὸς τὴν διάβασιν· καὶ δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἤδη χρώμενος, εἰσέπεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον, καὶ κατέσχε. λέγεται δὲ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἔκθεσμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν ἄῤῥητον μίξιν.

Ἐπεὶ δὲ κατελήφθη τὸ Ἀρίμινον, ὥσπερ ἀνεῳγμένου τοῦ πολέμου πλατείαις πύλαις ἐπὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ συγκεχυμένων ἅμα τοῖς ὅροις τῆς ἐπαρχίας τῶν νόμων τῆς πόλεως, οὐκ ἄνδρας ἄν τις ᾠήθη καὶ γυναῖκας, ὥσπερ ἄλλοτε, σὺν ἐκπλήξει διαφοιτᾷν τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰς πόλεις αὐτὰς ἀνισαμένας, φυγῇ διαφέρεσθαι δι' ἀλλήλων· τὴν δὲ Ῥώμην, ὥσπερ ὑπὸ ῥευμάτων πιμπλαμένην, φυγαῖς τῶν πέριξ δήμων καὶ μεταστάσεσιν, οὔτε ἄρχοντι πεῖσαι ῥᾳδίαν οὖσαν, οὔτε λόγῳ καθεκτὴν ἐν πολλῷ κλύδωνι καὶ σάλῳ, μικρὸν ἀπολιπεῖν αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς ἀνατετράφθαι. πάθη γὰρ ἀντίπαλα, καὶ βίαια κατεῖχε κινήματα πάντα τόπον. οὔτε γὰρ τὸ χαῖρον ἡσυχίαν ἦγεν, ἀλλὰ τῷ δεδοικότι καὶ λυπουμένῳ κατὰ πολλὰ συμπίπτον ἐν μεγάλῃ πόλει, καὶ θρασυνόμενον ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος, δι' ἐρίδων ἦν. αὐτόν τε Πομπήϊον ἐκπεπληγμένον ἄλλος ἀλλαχόθεν ἐτάραττεν, τοῖς μὲν, ὡς ηὔξησε Καίσαρα καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἡγεμονίας, εὐθύνας ὑπέχοντα, τῶν δὲ, ὅτι παραχωροῦντα καὶ προτεινόμενον εὐγνώμονας διαλύσεις ἀφῆκε τοῖς περὶ Λέντλον ὑβρίσαι κατηγορούντων. Φαώνιος δὲ αὐτὸν ἐκέλευσε τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν· ἐπεὶ μεγαληγορῶν ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον, οὐδὲν εἴα πολυπραγμονεῖν οὐδὲ φροντίζειν ἐκείνους τῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον παρασκευῆς· αὐτὸς γὰρ, ὅταν

tes & audacia cœpta præludium, Jacta esto alea, aggressus est transitum. Inde citato cursu contendens Ariminum ante lucem ingreditur & occupat. Dicitur nocte, quæ transitum Rubiconis antecessit, nefarium habuisse somnium. Visus sibi est matrem suam stuprare.

Arimino capto tanquam porta bello in omnem terram & mare pariter patefacta, legibusque civitatis cum provinciæ confusis terminis, non viros diceres mulieresque (ut alias) attonitos per Italiam palari, verum ipsas sedibus suis excitas fuga inter se discurrere civitates; Romam vero quasi fluctibus circumjectorum populorum fuga & migratione impletam esse, quam neque magistratus sedare facile, neque verbis ullus valeret reprimere: ut parum abfuerit quin magnis in undis & jactatione prope a semetipsa fuerit eversa. Quippe diversi æstus motusque omnia graves tenebant. Neque enim, quæ exultaret, pars quiescebat, sed cum perterrita & mœsta passim concurrens in magna urbe & insultans conflictabatur cum ea de eventu, ipsumque per se obstupefactum alius aliunde sollicitabat Pompeium: quum hi objicerent, quod Cæsarem contra se & rempub. evexisset, luere eum pœnas: alii accusarent, quod de jure suo cedentem atque æquas offerentem pacis conditiones, Lentuli permisisset contumeliis: Favonius terram jussit ei pede pulsare, quod jactabundus aliquando in senatu dixisset, ne laborarent Patres, neque de belli apparatu essent soliciti; se, ubi

ὅταν ἀπίῃ, κρούσας τὸ ἔδαφος τῷ ποδὶ, στρατευμάτων ἐμπλήσειν τὴν Ἰταλίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε πλήθει δυνάμεως ὑπερέβαλεν ὁ Πομπήϊος τὴν Καίσαρος· εἴασε δ' οὐδεὶς τὸν ἄνδρα χρήσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ἀλλὰ ὑπ' ἀγγελμάτων πολλῶν καὶ ψευδῶν καὶ φόβων, ὡς ἐφεστῶτος ἤδη τοῦ πολεμίου, καὶ πάντα κατέχοντος, εἴξας συνεχύθη τῇ πάντων φορᾷ· καὶ ψηφίζεται ταραχὴν ὁρᾶν, καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπε, κελεύσας ἕπεσθαι τὴν γερουσίαν, καὶ μηδένα μένειν τῶν πρὸ τῆς τυραννίδος ᾑρημένων τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Οἱ μὲν οὖν ὕπατοι, μηδὲ ἃ νόμος ἐστὶ πρὸ ἐξόδου θύσαντες ἔφυγον· ἔφυγον δὲ καὶ τῶν βουλευτῶν οἱ πλεῖστοι, τρόπον τινὰ δι' ἁρπαγῆς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὅ, τι τύχοιεν, ὥσπερ ἀλλοτρίων, λαμβάνοντες. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ σφόδρα τὰ Καίσαρος ᾑρημένοι πρότερον, ἐξέπεσον ὑπὸ θάμβους τότε τῶν λογισμῶν, καὶ συμπαρηνέχθησαν οὐδὲν δεόμενοι τῷ ῥεύματι τῆς φορᾶς ἐκείνης. οἰκτρότατον δὲ θέαμα τῆς πόλεως ἦν, ἐπιφερομένου τοσούτου χειμῶνος, ὥσπερ νεὼς ὑπὸ κυβερνητῶν ἀπαγορευόντων πρὸς τὸ συντυχὸν ἐμπεσεῖν κομιζομένης. ἀλλὰ καίπερ οὕτω τῆς μεταστάσεως οἰκτρᾶς οὔσης, τὴν μὲν φυγὴν οἱ ἄνθρωποι πατρίδα διὰ Πομπήϊον ἡγοῦντο, τὴν δὲ Ῥώμην, ὡς Καίσαρος στρατόπεδον ἐξέλιπον. ὅπου καὶ Λαβιηνὸς, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα φίλος Καίσαρος, καὶ πρεσβευτὴς γεγονὼς, καὶ συνηγωνισμένος ἐν πᾶσι προθυμότατα τοῖς Κελτικοῖς πολέμοις, τότ' ἐκεῖνον ἀποδρὰς, ᾤχετο πρὸς Πομπήϊον. ἀλλὰ τούτῳ μὲν καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἀπέπεμψεν ὁ Καῖσαρ. Δομιτίῳ δὲ ἡγου-

ubi tellurem pede percussisset, Italiam legionibus impleturum. Attamen superabat tunc quoque Cæsarem Pompeius copiarum numero: verum nemo eum suis permittebat uti consiliis. Ita multis nuntiis, mendaciis, & terroribus, quasi ingruente jam hoste & omnia tenente, cedens, communi est impetu impulsus, decretoque tumultu urbem reliquit, senatum sequi jubens, nec remanere quenquam qui tyrannidi anteferret patriam & libertatem.

Ac consules ne solennibus quidem ante profectionem peractis sacris fugam arripuere. Fugerunt & senatores plerique, raptura quodammodo de propriis, quod ad manum erat, ut de alienis sumentes. Fuere qui Cæsaris pridem admodum studiosi, consilio suo tunc exciderunt, unaque cum illo fluctu transversi nulla necessitate ablati sunt. Urbis vero miserabilis facies tanta ingruente tempestate erat, quæ navis modo a gubernatoribus deploratæ in id quod sors obtulisset videbatur impactura. Quæ quanquam tam fuit calamitosa fuga, hoc exilium homines tamen ducebant Pompeii causa patriam esse, Romam vero ut Cæsaris castra deserebant. Quando Labienus quoque Cæsari familiarissimus, qui ejus in Gallia legatus fuerat, ac sub eo per totum bellum decertaverat fortissime, tunc illo relicto transiit ad Pompeium Cæterum huic remisit etiam pecuniam & sarcinas Cæsar. Hinc castra posuit sub mu-

ἡγουμένῳ σπειρῶν τριάκοντα, καὶ κατέχοντι Κορφίνιον, ἐπελθὼν παρεστρατοπέδευσεν. ὁ δὲ ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν, ᾔτησε τὸν ἰατρὸν οἰκέτην ὄντα φάρμακον· καὶ λαβὼν τὸ δοθὲν, ἔπιεν ὡς τεθνηξόμενος. μετ' ὀλίγον δὲ ἀκούσας τὸν Καίσαρα θαυμαστῇ τινι φιλανθρωπίᾳ χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἑαλωκότας, αὐτὸς αὑτὸν ἀπεθρήνει, καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ βουλεύματος ᾐτιᾶτο. τοῦ δὲ ἰατροῦ θαρρύνοντος αὐτὸν, ὡς ὑπνωτικὸν οὐ θανάσιμον πεπωκότα, περιχαρὴς, ἀναστὰς ἀπῄει πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιὰν, αὖθις διεξέπεσε πρὸς Πομπήϊον. ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλόμενα, τοὺς ἀνθρώπους ἡδίους ἐποίει, καί τινες φυγόντες ἀνέστρεψαν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ τήν τε τοῦ Δομιτίου στρατιὰν παρέλαβε, καὶ τοὺς ἄλλους ὅσους ἐν ταῖς πόλεσι Πομπηΐῳ στρατολογουμένους ἔφθασε καταλαβών. πολὺς δὲ γεγονὼς ἤδη, καὶ φοβερὸς ἐπ' αὐτὸν ἤλαυνε Πομπήϊον. ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὴν ἔφοδον, ἀλλ' εἰς Βρεντήσιον φυγὼν, τοὺς μὲν ὑπάτους πρότερον ἔστειλε μετὰ δυνάμεως εἰς Δυρράχιον, αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐπελθόντος Καίσαρος ἐξέπλευσεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφησομένοις τὰ καθ' ἕκαστα δηλωθήσεται. Καίσαρι δὲ βουλομένῳ μὲν εὐθὺς διώκειν, ἀπορία νεῶν ἦν. εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψεν, γεγονὼς ἐν ἡμέραις ἑξήκοντα πάσης ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας κύριος. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν εὗρε μᾶλλον ἢ προσεδόκα καθεστῶσαν, καὶ τῶν ἀπὸ βουλῆς ἐν αὐτῇ συχνοὺς, τούτοις μὲν ἐπιεικῆ καὶ δημοτικὰ διελέχθη, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πρὸς Πομπήϊον ἀποστέλλειν ἄνδρας ἐπὶ συμβάσεσι πρεπούσαις· ὑπήκουσε δ' οὐδεὶς, εἴτε φοβούμενοι Πομπήϊον ἐγκαταλελειμμένον, εἴτε νομίζοντες οὐχ οὕτω Καίσαρα φρονεῖν, ἀλλ' εὐπρεπείᾳ λόγων

muris Corfinii, quod Domitius cum triginta cohortibus tenebat. Hic ſpe abjecta ſalutis popoſcit a ſervo ſuo medico venenum, datumque pro lethali hauſit. Mox mirifica accepta Cæſaris in captivos humanitate, deploravit ſe, celeritatemque incuſavit conſilii ſui. Quem ubi medicus erexit, ſomnificum indicans non funebre bibiſſe eum medicamentum, ſurrexit admodum hilaris, & ad Cæſarem contendit, dataque ſibi ab eo venia, iterum profugit ad Pompeium. His Romam nuntiatis recreati ſunt homines, redieruntque eo aliqui ex fuga.

Cæſar Domitii copias accepit, aliaſque, quas per municipia ex Pompeii delectibus occupavit. Auctus jam magno exercitu ac terribili in ipſum movit Pompeium. Ille non exſpectato ejus adventu fugit Brunduſium, ac conſulibus Dyrrhachium cum exercitu præmiſſis paulo poſt adventum Cæſaris ſolvit, ut in illius vita minutatim ſingula recenſebimus. Geſtientem e veſtigio inſequi prohibuit Cæſarem inopia navium. Igitur Romam eſt regreſſus, tota Italia diebus ſexaginta ſine ſanguine in poteſtatem redacta: qui quum urbem ſupra exſpectationem ſuam offendiſſet compoſitam, & frequentes ibi ſenatores, appellavit hos benigne & populariter, hortans ut ad Pompeium mitterent de ineunda æquis conditionibus pace. At obtemperavit nemo, vel quod Pompeium timerent deſertum, vel quod ſecus Cæſarem ſentire exiſtimarent, & verbis

γων χρῆσθαι. τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρήματα λαμβάνειν, καὶ νόμους τινὰς προφέροντος, οὐκ ἔφη τὸν αὐτὸν ὅπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι· σὺ δὲ εἰ τοῖς πραττομένοις δυσκολαίνεις, νῦν μὲν ἐκποδὼν ἄπιθι· παρρησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος. ὅταν δὲ καταθῶμαι τὰ ὅπλα, συμβάσεων γενομένων, τότε παριὼν δημαγωγήσεις. καὶ ταῦτα, ἔφη, λέγω τῶν ἐμαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος. ἐμὸς γὰρ εἶ σὺ, καὶ πάντες ὅσους εἴληφα τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων. ταῦτα πρὸς τὸν Μέτελλον εἰπὼν, ἐβάδιζε πρὸς τὰς θύρας τοῦ ταμείου. μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν, χαλκεῖς μεταπεμψάμενος, ἐκκόπτειν ἐκέλευεν· αὖθις δὲ ἐνισταμένου τοῦ Μετέλλου, καί τινων ἐπαινούντων, διατεινόμενος ἠπείλησεν ἀποκτενεῖν αὐτὸν, εἰ μὴ παύσαιτο παρενοχλῶν. καὶ τοῦτο, ἔφη, μειράκιον οὐκ ἀγνοεῖς, ὅτι μοι δυσκολώτερον ἦν εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι. οὗτος ὁ λόγος τότε καὶ Μέτελλον ἀπελθεῖν ἐποίησε καταδείσαντα, καὶ τὰ ἄλλα ῥαδίως αὐτῷ καὶ ταχέως ὑπηρετεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον.

Ἐστράτευσε δ' εἰς Ἰβηρίαν, πρότερον ἐγνωκὼς τοὺς περὶ Ἀφράνιον καὶ Βάρωνα Πομπηΐου πρεσβευτὰς ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτῷ ποιησάμενος, οὕτως ἐπὶ Πομπήϊον ἐλαύνειν, μηδένα κατὰ νώτου τῶν πολεμίων ὑπολειπόμενος. κινδυνεύσας δὲ καὶ σώματι πολλάκις κατ' ἐνέδρας, καὶ τῷ στρατῷ μάλιστα διὰ λιμὸν, οὐκ ἀνῆκε πρότερον διώκων καὶ προκαλούμενος καὶ περιταφρεύων τοὺς ἄνδρας, ἢ κύριον βίᾳ γενέσθαι τῶν στρατοπέδων, καὶ τῶν δυνάμεων. οἱ δὲ ἡγεμόνες ᾤχοντο πρὸς Πομπήϊον φεύγοντες.

Ἐπαν-

verbis tantum uti ſpecioſis. Quum tribunus plebis Metellus argentum depromere ex templo Saturni vetaret ei, ac certas leges allegaret, dixit non idem armorum ac legum tempus eſſe. Quod ſi hæc (inquit) quæ ago, offendunt te, faceſſe in præſentia. Ferocia verba bellum non admittit. Ubi pace facta arma depoſuero, tunc popularia iſta declamabis. Atque hæc dico de jure meo remittens. Nam & tu & omnes alii, quos ex adverſariis meis cepi, in arbitrio eſtis meo. Sic ad Metellum fatus, profectus eſt ad fores ærarii. Non comparentibus clavibus fabros accivit, rumpi jubens eas. Intercedenti iterum Metello, laudantibuſque eum quibuſdam, intenta voce mortem ei, ni deſiſteret ab importunitate ſua, minitatus eſt. Atque hoc, inquit, haud te latet adoleſcens, dictu mihi quam factu eſſe difficilius. Hæc verba effecerunt, ut tum Metellus in præſentia metu attonitus abſcederet, tum reliqua facile & expedite ei ſubminiſtrarentur ad bellum.

Hinc in Hiſpaniam cum exercitu profectus eſt, prius ſtatuens Afranium & Varronem Pompeii legatos ſummovere, illiuſque legiones & provincias redigere in poteſtatem ſuam, inde in Pompeium nullo relicto à tergo hoſte pergere. Et quamvis in crebra pericula hinc corpore inſidiis circumventus, hinc præſertim per famem exercitus ſui incurriſſet, non ante tamen inſectari, laceſſere, circumvallare deſtitit illos, quam caſtris eorum & copiis eſſet potitus. Duces refugerunt ad Pompeium.

Ἐπανελθόντα δὲ εἰς Ῥώμην Καίσαρα Πείσων μὲν ὁ πενθερὸς παρεκάλει πρὸς Πομπήιον ἀποστέλλειν ἄνδρας ὑπὲρ διαλύσεως, Ἰσαυρικὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος ἀντεῖπεν. αἱρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς, φυγάδας τε κατήγαγε, καὶ τῶν ἐπὶ Σύλλα δυστυχησάντων τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε, καὶ σεισαχθείᾳ τινὶ τόκων ἐκούφιζε τοὺς χρεωφειλέτας· ἄλλων τε τοιούτων ἥψατο πολιτευμάτων, οὐ πολλῶν· ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἕνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπειπάμενος, ὕπατον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερβίλιον Ἰσαυρικὸν, εἴχετο τῆς στρατείας. καὶ τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις καθ' ὁδὸν ἐπειγόμενος παρῆλθεν, ἱππεῖς δὲ ἔχων λογάδας ἑξακοσίους, καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἱσταμένου Ἰανουαρίου μηνὸς (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσειδεὼν Ἀθηναίοις) ἀφῆκεν εἰς τὸ πέλαγος· καὶ διαβαλὼν τὸν Ἰόνιον, Ὤρικον καὶ Ἀπολλωνίαν αἱρεῖ, τὰ δὲ πλοῖα πάλιν ἀπέπεμψεν εἰς Βρεντήσιον ἐπὶ τοὺς ὑστερίσαντας τῇ πορείᾳ στρατιώτας. οἱ δὲ ἄχρι μὲν καθ' ὁδὸν ἦσαν, ἅτε δὴ καὶ παρηκμακότες ἤδη τοῖς σώμασι, καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν πολεμίων ἀπειρηκότες, ἐν αἰτίαις εἶχον τὸν Καίσαρα, Πῆ δὴ καὶ πρὸς τί πέρας ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ καταθήσεται, περιφέρων καὶ χρώμενος ὥσπερ ἀτρύτοις καὶ ἀψύχοις ἡμῖν; καὶ σίδηρος ἐξέκαμε πληγαῖς, καὶ θυρεοῦ τις ἐστὶ φειδὼ ἐν χρόνῳ τοσούτῳ καὶ θώρακος. οὐδὲ ἀπὸ τῶν τραυμάτων ἄρα λογίζεται Καῖσαρ ὅτι θνητῶν μὲν ἄρχει, θνητὰ δὲ πεφύκαμεν πάσχειν καὶ ἀλγεῖν; ὥραν δὲ χειμῶνος καὶ πνεύματος ἐν θαλάττῃ καιρὸν οὐδὲ Θεῷ βιάζεσθαι δυνατόν· ἀλλ' οὗτος παραβάλλεται καθάπερ οὐ διώκων πολεμίους, ἀλλὰ φεύγων. τοιαῦτα λέγοντες ἐπορεύοντο

χο-

Reverso ad urbem socer Piso consuluit, ut de pace mitteret ad Pompeium. Ei Isauricus venditans se Cæsari repugnavit. Dictator ab senatu dictus exules reduxit, & proscriptorum sub Sylla liberos famæ restituit, formaque aliqua tabularum novarum obæratos usuris sublevavit, atque alia ejuscemodi non multa delibavit instituta. Diebus nempe undecim dictatura abdicavit se, ac, postquam se & Servilium Isauricum consules declaravit, ad bellum convertit animum. Cæteras quidem copias in itinere properans præteriit: equites vero secum trahens delectos sexcentos & quinque legiones circa solstitium brumale ineunte mense Januario, qui apud Athenienses Posideon sit, in salum demisit se, transmissoque mari Ionio Oricum & Apolloniam capit. Navigia retro Brundusium ad milites, qui tardius advenerant, remittit. Hi dum in itinere erant, utpote corporibus jam defecti atque ex hostium multitudine fatiscentes, querebantur de Cæsare hujuscemodi verbis, Ubi tandem, & quam ad metam concedet nobis iste quietem, qui circumducit nos, utiturque sicut ferreis & inanimatis? Succumbit etiam ictibus ferrum, & scuto aliquando loricæque in tanto tempore parcitur. Annon ex vulneribus reputat Cæsar mortalibus se imperare, mortalibusque nos calamitatibus & doloribus esse obnoxios? Hyemi & venti in pelago tempestati facere vim ne Deus quidem potest. At hic tam projecte subit pericula, quasi fugeret, non consectaretur hostes. His dictis lentum iter Brundu-

χολαίως εἰς τὸ Βρεντήσιον. ὡς δὲ ἐλθόντες εὗρον ἀνηγμένον τὸν Καίσαρα, ταχὺ πάλιν αὖ μεταλαβόντες, ἐκάκιζον ἑαυτοὺς, προδότας ἀποκαλοῦντες τοῦ αὐτοκράτορος. ἐκάκιζον δὲ καὶ τοὺς ἡγεμόνας οὐκ ἐπιταχύναντας τὴν πορείαν. καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῶν ἄκρων πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὴν ἤπειρον, ἀπεσκόπουν τὰς ναῦς ἐφ' ὧν ἔμελλον περαιοῦσθαι πρὸς ἐκεῖνον.

Ἐν δὲ Ἀπολλωνίᾳ Καῖσαρ, οὐκ ἔχων ἀξιόμαχον τὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναμιν, βραδυνούσης δὲ τῆς ἐκεῖθεν, ἀπορούμενος καὶ περιπαθῶν, δεινὸν ἐβούλευσε βούλευμα, κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς τὸ μέγεθος δωδεκάσκαλμον, ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρεντήσιον τηλικούτοις στόλοις περιεχομένου τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν πολεμίων. νυκτὸς οὖν ἐσθῆτι θεράποντος ἐπικρυψάμενος ἀνέβη, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν, ὥς τινα τῶν παρημελημένων, ἡσύχαζεν. τοῦ δὲ Ἀνίου ποταμοῦ τὴν ναῦν ὑποφέροντος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μὲν ἑωθινὴν αὔραν, ἣ παρεῖχε τηνικαῦτα περὶ τὰς ἐκβολὰς γαλήνην, ἀπωθοῦσα πόρρω τὸ κῦμα, πολὺς πνεύσας πελάγιος διὰ νυκτὸς ἀπέσβεσε· πρὸς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἀντίβασιν τοῦ κλύδωνος ἀγριαίνων ὁ ποταμὸς, καὶ τραχὺς ἅμα καὶ κτύπῳ μεγάλῳ καὶ σκληραῖς ἀνακοπτόμενος δίναις, ἄπορος ἦν βιασθῆναι τῷ κυβερνήτῃ· καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας, ὡς ἀποστρέψων τὸν πλοῦν. αἰσθόμενος δὲ ὁ Καῖσαρ ἀναδείκνυσιν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ κυβερνήτου λαβόμενος τῆς χειρὸς, ἐκπεπληγμένου πρὸς τὴν ὄψιν, Ἴθι, ἔφη, γενναῖε, τόλμα καὶ δέδιθι μηδέν· Καίσαρα φέρεις, καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσαν. ἐλάθοντο τοῦ χειμῶνος οἱ ναῦται, καὶ ταῖς κώ-

dusium faciebant: quo ut convenerunt, & solvisse compererunt Cæsarem, subito mutato animo increpaverunt semetipsi, proditores appellantes imperatoris: increpaverunt etiam duces suos, quod iter non maturassent. Considebant in promontoriis, & ad mare Epirumque intentis oculis naves prospectabant, quibus essent ad illum transmissuri.

Apolloniæ Cæsar, quum copias Pompeio non haberet secum pares, quod cunctarentur reliquæ quæ erant Brundusii, suspensus anxiusque consilium init anceps: tantis nempe classibus pelago ab hostibus obsesso, clam omnibus navem conscendendi duodecim scalmorum magnitudine, eaque Brundusium petendi. Igitur noctu veste tectus servili conscendit, atque se ut contemptum aliquem silentio abjecit. Quum vero Anius amnis in pontum deferret navem, matutinam auram, quæ alias in ostio præbebat tranquillitatem longe undas impellens, exstinxit vehemens nocte increbrescens marinus ventus. Adeo ut ex æstu maris & fluctus occursu efferatus asperatusque fluvius, simul ingenti fragore gravibusque retro inhibitus vorticibus, superari a gubernatore nulla ratione potuit: itaque convertere navem nautis, ut remearet, jussit. Id Cæsar intelligens, qui sit, aperit gubernatori, apprehensaque manu ejus ad aspectum suum obstupefacti, Perge age, inquit, audacter, nec quicquam time, Cæsarem vehis, unaque Cæsaris fortunam. Ita tempestatis nautæ obliti, ac remis in-

κώπαις ἐμφυῶντες, ἐβιάζοντο πάσῃ προθυμίᾳ τὸν ποταμόν. ὡς δ' ἦν ἄπορα, δεξάμενος πολλὴν θάλατταν καὶ κινδυνεύσας ἐν τῷ στόματι, συνεχώρησε μάλα ἄκων τῷ κυβερνήτῃ μεταβαλεῖν. ἀνιόντι δ' αὐτῷ κατὰ πλῆθος ἀπήντων οἱ στρατιῶται, πολλὰ μεμφόμενοι καὶ δυσπαθοῦντες, εἰ μὴ πέπεισαι καὶ σὺν αὐτοῖς μόνοις ἱκανὸς εἶναι νικᾶν, ἀλλ' ἄχθεται καὶ παραβάλλεται διὰ τοὺς ἀπόντας, ὡς ἀπιστῶν τοῖς παροῦσιν.

Ἐκ τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ Βρεντησίου τὰς δυνάμεις ἄγων. θαῤῥήσας δ' Καῖσαρ προὐκαλεῖτο Πομπήϊον, ἱδρυμένον ἐν καλῷ, καὶ χορηγούμενον ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἀποχρώντως, αὐτὸς ἐν οὐκ ἀφθόνοις διάγων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ καὶ σφόδρα πιεσθεὶς ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων. ἀλλὰ ῥίζαν τινὰ κόπτοντες οἱ στρατιῶται, καὶ γάλακτι φυρῶντες προσεφέροντο, καί ποτε καὶ διαπλάσαντες ἐξ αὐτῆς ἄρτους, καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδραμόντες, ἔβαλλον εἴσω καὶ διεῤῥίπτουν, ἐπιλέγοντες, ὡς ἄχρι ἂν ἡ γῆ τοιαύτας ἐκφέρῃ ῥίζας, οὐ παύσονται πολιορκοῦντες Πομπήϊον. ὁ μέντοι Πομπήϊος οὔτε τοὺς ἄρτους οὔτε τοὺς λόγους εἴα τούτους ἐκφέρεσθαι πρὸς τὸ πλῆθος. ἠθύμουν γὰρ οἱ στρατιῶται, τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν ἀπάθειαν τῶν πολεμίων, ὥσπερ θηρίων, ὀῤῥωδοῦντες. ἀεὶ δέ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι τοῖς Πομπηΐου μάχαι σποράδες ἐγίγνοντο· καὶ περιῆν πάσαις ὁ Καῖσαρ, πλὴν μιᾶς ἐν ᾗ τροπῆς μεγάλης γενομένης, ἐκινδύνευσε μὲν ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον. Πομπηΐου γὰρ προσβαλόντος, οὐδεὶς ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ τάφροι κατεπίμπλαντο κτεινομένων, καὶ περὶ τοῖς αὐτῶν χαρακώμασι καὶ περιτειχίσ-

μασιν

incumbentes inſtitere magna alacritate urgere flumen. Ubi vero nequicquam fatigaverunt ſe, atque multa accepta aqua periculum ſubiit Cæſar in oſtio, permiſit perquam invitus gubernatori recipere curſum. Egreſſo occurrerunt catervatim milites, expoſtulaveruntque cum eo & indignati ſunt majorem in modum, quod dubitaret vel ſolis cum ipſis vincere hoſtes poſſe, ſed cruciaretur offerretque ſe diſcrimini ob abſentes, tanquam præſentibus diffidens.

Inde appulit Antonius copias Brunduſio adducens. Tum confirmatus Cæſar laceſſivit Pompeium. Ceperat hic commodum caſtris locum: eique neceſſaria affatim terra marique ſubvehebantur, quum ille non ageret in affluentibus commeatibus, poſt etiam graviter difficultate neceſſariorum premeretur: ac radicem quandam contunderent milites, eaque lacte ſubacta veſcerentur. Panes quoque ex ea confectos provecti ad hoſtium ſtationes, intro miſerunt projeceruntque, cum hiſce verbis, quouſque ejuſcemodi tellus ferret radices, non deſituros ſe obſidere Pompeium. At Pompeius nec eos panes nec ſermones permiſit in vulgus militum efferri, ne flacceſcerent, immanitatem ac duritiem hoſtium quaſi ferarum horrentes. Serebantur quotidie circa vallum Pompeii tumultuariæ pugnæ, in quibus Cæſar omnibus ſuperior extra unam fuit, in qua quum fœde fugerent ſui, caſtra pene amiſit. Nam quum eos eſſet Pompeius adortus, nemo locum tenuit: ſed & foſſæ cæſorum corporibus impletæ ſunt, atque ad vallum ſuum munitio-

neſque

μασιν ἔπιπτον ἐλαυνόμενοι προτροπάδην. Καῖσαρ δὲ ὑπαντιάζων, ἐπειρᾶτο μὲν ἀναστρέφειν τοὺς φεύγοντας, ἐπέραινε δὲ οὐδὲν ἀλλ᾽ ἐπιλαμβανομένου τῶν σημείων ἀπερρίπτουν οἱ κομίζοντες, ὥστε δύο καὶ τριάκοντα λαβεῖν τοὺς πολεμίους, αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. ἀνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ ῥωμαλέῳ φεύγοντι παρ᾽ αὐτὸν ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα, μένειν ἐκέλευσε, καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ μεστὸς ὢν ταραχῆς παρὰ τὸ δεινὸν, ἐπηρᾶτο τὴν μάχαιραν ὡς καθιξόμενος· φθάνει δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστὴς ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὦμον. οὕτω δὲ ἀπέγνω τὰ καθ᾽ αὐτὸν, ὥστ᾽ ἐπεὶ Πομπήϊος ὑπ᾽ εὐλαβείας τινὸς ἢ τύχης ἔργῳ μεγάλῳ τέλος οὐκ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ καθείρξας εἰς τὸν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἶπεν ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπιὼν ὁ Καῖσαρ, σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον. αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατακλιθεὶς, νύκτα πασῶν ἐκείνην ἀνιαροτάτην διήγαγεν, ἐν ἀπόροις λογισμοῖς, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκὼς, ὅτι καὶ χώρας ἐπικειμένης βαθείας καὶ πόλεων εὐδαιμόνων τῶν Μακεδονικῶν καὶ Θετταλικῶν, ἐάσας ἐκεῖ περισπάσαι τὸν πόλεμον, ἐνταῦθα καθέζοιτο πρὸς θαλάττῃ, ναυκρατούντων τῶν πολεμίων, πολιορκούμενος τοῖς ἀναγκαίοις μᾶλλον ἢ τοῖς ὅπλοις πολιορκῶν. οὕτω δὲ περιπαθεὶς καὶ ἀνιαθεὶς πρὸς τὴν ἀπορίαν καὶ χαλεπότητα τῶν παρόντων, ἀνίστη τὸν στρατὸν, ἐπὶ Σκιπίωνα προάγειν εἰς Μακεδονίαν ἐγνωκώς. ἢ γὰρ ἐπισπάσεσθαι τὸν Πομπήϊον ὅπου μαχεῖται μὴ χορηγούμενος ὁμοίως ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἢ περιέσεσθαι μεμονωμένου Σκιπίωνος.

Τοῦ-

nesque effuse fugientes cecidere. Fugam occurrens Cæsar quum sistere niteretur, nihil profecit. Quum ille signa corriperet, abjiciebant ea signiferi, ac triginta duo in potestatem hostium venere. Cæsar ipse fere fuit oppressus. Quum enim militi vasto & robusto fuga eum prætervehenti manus injiciens manere & convertere se imperaret in hostem, ille turbationis in discrimine plenus, gladio manum ad eum cædendum admovit: cujus occupavit humerum armiger Cæsaris abscindere. Adeo autem res deploratæ Cæsaris erant, ut quum Pompeius sive suspicione aliqua sive fortuna non esset facinus tam eximium prosequutus, sed compulsis intra vallum iis qui fugiebant, receptui ceciniflet, diceret discedens Cæsar ad amicos, Hodie penes hostes victoria erat, si haberent vincentem. Tabernaculum ingressus decubuit, noctemque egit omnium illam in perplexis consiliis mœstissimam: quod belli gerendi rationem instituisset imprudenter, qui, quum ager in propinquo latus esset, urbesque abundantes Macedoniæ & Thessaliæ, prætermisso illuc convertere bellum, ibi ad mare prævalentibus classe hostibus sederet, obsessus magis rerum penuria necessariarum, quam armis obsidens hostes. Ita conflictatus & solicitatus angustiis atque difficultate rerum suarum, vasis conclamatis ducere adversus Scipionem in Macedoniam constituit; ratus aut se attracturum Pompeium eo ubi non perinde copiam maritimam habiturus ad manum esset, aut desolatum oppressurum Scipionem.

Id

Τοῦτο τὴν Πομπηΐου στρατιὰν ἐπῆρε, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας, ὡς ἡττημένου καὶ φεύγοντος ἔχεσθαι Καίσαρος. αὐτὸς μὲν γὰρ εὐλαβῶς εἶχε Πομπήϊος ἀναῤῥῖψαι τὴν μάχην περὶ τηλικούτων, καὶ παρεσκευασμένος ἄριστα πᾶσι πρὸς τὸν χρόνον, ἠξίου τρίβειν καὶ μαραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν βραχεῖαν οὖσαν. τὸ γάρ τοι μαχιμώτατον τῆς Καίσαρος δυνάμεως ἐμπειρίαν μὲν εἶχε καὶ τόλμαν ἀνυπόστατον πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ἐν δὲ ταῖς πλάναις καὶ ταῖς στρατοπεδείαις καὶ τειχομαχοῦντες καὶ νυκτεγερτοῦντες ἐξέκαμνον ὑπὸ γήρως, καὶ βαρεῖς ἦσαν τοῖς σώμασι πρὸς τοὺς πόνους, δι' ἀσθένειαν ἐγκαταλιπόντες τὴν προθυμίαν. τότε δὲ καί τι νόσημα λοιμῶδες ἐλέχθη, τὴν ἀτοπίαν τῆς διαίτης ποιησάμενον ἀρχὴν, ἐν τῇ στρατιᾷ περιφέρεσθαι τῇ Καίσαρος. καὶ τὸ μέγιστον, οὔτε χρήμασιν ἐῤῥωμένος, οὔτε τροφῆς εὐπορῶν, χρόνου βραχέος ἐδόκει περὶ αὑτῷ καταλυθήσεσθαι.

Διὰ ταῦτα Πομπηΐῳ μάχεσθαι μὴ βουλομένῳ μόνος ἐπῄνει Κάτων, φειδοῖ τῶν πολιτῶν· ὅς γε καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων, εἰς χιλίους τὸ πλῆθος γενομένους, ἰδὼν, ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ καταδακρύσας. οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον τὸν Πομπήϊον φυγομαχοῦντα, καὶ παρώξυναν, Ἀγαμέμνονα καὶ βασιλέα βασιλέων ἀποκαλοῦντες, ὡς δὴ μὴ βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν, ἀλλ' ἀγαλλόμενον, ἡγεμόνων τοσούτων ἐξηρτημένων αὐτοῦ καὶ φοιτώντων ἐπὶ σκηνήν. Φαώνιος δὲ τὴν Κάτωνος παῤῥησίαν ὑποποιούμενος, μανικῶς ἐσχετλίαζεν, εἰ μηδὲ τῆτες ἔσται τῶν περὶ Τουσκλάνον ἀπολαῦσαι σύκων, διὰ τὴν Πομπηΐου μοναρχίαν. Ἀφράνιον δὲ (νεωστὶ

Id exercitum ducesque Pompeianos excitavit, Cæsari ut instarent tanquam victo & fugienti. Nam ipse quidem Pompeius martis aleam jacere tantis de rebus dubitabat, & quod omnibus esset ad prolatandum bellum optime instructus, in animo erat ei hostium temporarium vigorem atterere & exhaurire. Quippe pars Cæsaris copiarum bellacissima peritiam habebat & audaciam in prœliis, quam nemo subsisteret: in movendis vero huc illuc & muniendis castris, oppugnandis muris atque excubiis agendis, flaccescebant præ senio, corporaque ægre ad labores moliebantur, ob debilitatem corporis alacritate destituti. Ad hæc lues dicebatur ex victus vitiositate ortum ducens in exercitu Cæsaris vagari: & quod erat gravissimum, quum nec re pecuniaria validus esset, nec abundaret commeatibus, brevi videbatur sua sponte collapsurus.

Quapropter detrectanti prœlium Pompeio unus, quo civibus parceret, assentiebatur Cato. Quippe quum cecidisse in superiori acie de hostibus ad mille conspexisset, operto capite abscessit lacrymans. Cæteri tergiversantem Pompeium increpabant irritabantque omnes, Agamemnonem & regem regum appellantes, quasi deponere nolentem imperium, sed gloriantem quod tam multi duces parerent sibi, & tabernaculum suum frequentarent. Favonius Catonis libertatem in loquendo vecorditer usurpans, quiritabatur quod eo anno ficubus Tusculanis vesci ob Pompeii regnum non liceret. Afranius, (qui

(νεωστὶ γὰρ ἐξ Ἰβηρίας ἀφῖκτο κακῶς στρατηγήσας, διαβαλλόμενος ἐπὶ χρήμασι προδοῦναι τὸν στρατὸν) ἠρώτα διὰ τί πρὸς τὸν ἔμπορον οὐ μάχεται τὸν ἐωνημένον παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπαρχίας. ἐκ τούτων ἁπάντων συνελαυνόμενος ἄκων εἰς μάχην ὁ Πομπήϊος ἐχώρει, τὸν Καίσαρα διώκων. ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλλην πορείαν χαλεπῶς ἤνυσεν, οὐδενὸς παρέχοντος ἀγορὰν, ἀλλὰ πάντων καταφρονούντων διὰ τὴν ἔναγχος ἧτταν. ὡς δὲ εἷλε Γόμφους Θεσσαλικὴν πόλιν, οὐ μόνον ἔθρεψε τὴν στρατιὰν, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματος ἀπήλλαξε παραλόγως. ἀφθόνῳ γὰρ ἐνέτυχον οἴνῳ, καὶ πίοντες ἀνέδην, εἶτα χρώμενοι κώμοις, καὶ βακχεύοντες ἀνὰ τὴν ὁδὸν, ἐκ μέθης διεκρούσαντο καὶ παρήλλαξαν τὸ πάθος, εἰς ἕξιν ἑτέραν τοῖς σώμασι μεταπεσόντες.

Ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες ἀμφότεροι κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Πομπήϊος αὖθις εἰς τὸν ἀρχαῖον ἀνεκρούετο λογισμὸν τὴν γνώμην, ἔτι καὶ φασμάτων οὐκ αἰσίων προσγενομένων, καὶ καθ' ὕπνον ὄψεως. ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὁρᾶν ἐν τῷ θεάτρῳ κροτούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων. οἱ δὲ περὶ αὐτὸν οὕτω θρασεῖς ἦσαν, καὶ τὸ νίκημα ταῖς ἐλπίσι προειληφότες, ὥστε φιλονεικεῖν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης Δομίτιον καὶ Σπινθῆρα καὶ Σκιπίωνα, διαμιλλωμένους ἀλλήλοις· πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθουμένους καὶ προκαταλαμβάνοντας οἰκίας ὑπατεύουσι καὶ στρατηγοῦσιν ἐπιτηδείους, ὡς εὐθὺς ἄρξοντες μετὰ τὸν πόλεμον. μάλιστα δὲ ἐσφάδαζον οἱ ἱππεῖς ἐπὶ τὴν μάχην, ἠσκημένοι περιττῶς ὅπλων λαμπρότησι, καὶ τροφαῖς ἵππων, καὶ κάλλει σωμά-

(qui ex Hiſpania nuper re male geſta venerat, calumnia preſſus exercitum pecunia prodidiſſe) rogabat quid ita non cum mercatore, qui nundinatus ab ſe fuiſſet provincias, dimicaret. His omnibus Pompeius ad confligendum contra ſententiam ſuam compulſus perrexit Cæſarem inſequi. Ille reliquum iter aſperum habuit, commeatuum comparandorum præbente copiam nemine, ſed omnibus eum ob recentem cladem deſpicientibus. Ut Gomphos Theſſaliæ urbem cepit, non modo aluit exercitum, verum etiam morbo mira ratione explicavit. Quippe illic quum magnum numerum vini inveniſſent, eo largius hauſto comeſſabundi inde & bacchabundi in via ex crapula propulſaverunt alteraveruntque morbum, converſi in diverſam corporis habitudinem.

Ut vero in campos Pharſalicos ambo devenere & caſtra ſunt metati, Pompeius convertit denuo ad priſtinum conſilium mentem, quum etiam dira ſpectra & viſio eſſent ei in ſomnis oblata: videbatur enim ſibi a populo Romano plauſu in theatro excipi. At qui eum ſequebantur, adeo erant feroces, victoriamque ſpe præceperant, ut de Cæſaris ſacerdotio contenderent Domitius, Spinther, & Scipio, inter ſe rixantes: multi Romam mitterent ad conducenda & occupanda ædificia conſulatum & præturam gerentibus opportuna, quaſi mox a bello geſturi magiſtratum. Gliſcebant præcipue equites pugnam, armorum ſplendore exculti eximie, equorumque ſagina & corporum nitore inflati, & ob

μάτων μέγα φρονοῦντες, καὶ διὰ τὸ πλῆθος, ἑπτακισχίλιοι πρὸς χιλίους τοὺς Καίσαρος ὄντες. ἦν δὲ καὶ τὸ τῶν πεζῶν πλῆθος οὐκ ἀντίπαλον, ἀλλὰ τετρακισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι παρετάττοντο δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις.

Ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν, καὶ προειπὼν ὡς δύο μὲν αὐτῷ τάγματα Κορφίνιος ἄγων ἐγγύς ἐστιν, ἄλλαι δὲ πεντεκαίδεκα σπεῖραι μετὰ Καληνοῦ κάθηνται περὶ Μέγαρα καὶ Ἀθήνας, ἠρώτησεν εἴτε βούλονται περιμένειν ἐκείνους, εἴτε αὐτοὶ διακινδυνεῦσαι καθ' ἑαυτούς. οἱ δὲ ἀνεβόησαν, δεόμενοι μὴ περιμένειν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως τάχιστα συνίωσιν εἰς χεῖρας τοῖς πολεμίοις τεχνάζεσθαι καὶ στρατηγεῖν. ποιουμένῳ δὲ καθαρμὸν αὐτῷ τῆς δυνάμεως, καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱερεῖον, εὐθὺς ὁ μάντις ἔφραζε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθήσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνορᾷ τι τοῖς ἱερείοις εὔσημον, Αὐτὸς ἂν, ἔφη, σὺ τοῦτο βέλτιον ὑποκρίναιο σαυτῷ. μεγάλην γὰρ οἱ Θεοὶ μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστώτων δηλοῦσιν· ὥστε, εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῇ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα. τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς ἐφοδεύοντος αὐτοῦ, περὶ τὸ μεσονύκτιον ὤφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρὸς, ἣν ὑπερενεχθεῖσαν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον, λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην, ἔδοξεν εἰς τὸ Πομπηΐου καταπεσεῖν. ἑωθινῆς δὲ φυλακῆς καὶ πανικὸν τάραχον ᾔσθοντο, γιγνόμενον παρὰ τοῖς πολεμίοις. οὐ μὴν μαχεῖσθαί γε κατ' ἐκείνην προσεδόκα τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ σκότους ὁδεύων ἀνεζεύγνυεν.

Ἐπεὶ

ob multitudinem quoque, quod septem millia cum mille Julianis compararentur. Nec vero peditum erat par numerus, sed committebantur quadraginta quinque millia cum viginti duobus millibus.

Cæsar autem advocata concione demonstravit militibus Cornificium, qui duas legiones sibi adducebat, non longe abesse, alias quindecim cohortes duce Caleno prope Megaram & Athenas considere, quæsivitque operiri illos, an dimicare vellent soli: illi vero conclamarunt, orantes ne rem duceret, sed moliretur potius & rationem iniret, quo signa cum hostibus quamprimum conferrent. Lustranti exercitum & primam hostiam immolanti nunciavit aruspex, intra triduum pugna eum cum hostibus decreturum. Exquirente Cæsare, ecquid in extis portenti de exitu consideraret: Rectius, inquit, tute tibi de eo respondeas. Mutationem enim Dii vicissitudinemque in diversa grandem status præsentis præsagiunt. Itaque si res tuas ducis in præsentia lætas, infestiorem fortunam expecta: sin tristiores, lætiorem. Nocte, quæ pugnam antecessit, quum vigilias obiret, circa concubiam noctem conspexere facem cœlestis ignis, quæ superlata Cæsaris castris illustris & flammea existens, delabi visa est intra Pompeii præsidia. Vigilia matutina panicum tumultum apud hostes animadvertere: pugnam tamen non exspectabat in eum diem, sed signa movit, ut iter Scotusam intenderet.

De-

Ἐπεὶ δὲ τῶν σκηνῶν ἤδη καταλελυμένων οἱ σκοποὶ προσίππευσαν αὐτῷ, τοὺς πολεμίους ἐπὶ μάχῃ καταβαίνειν ἀπαγγέλλοντες, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ εὐξάμενος τοῖς Θεοῖς, παρέταττε τὴν φάλαγγα, τὴν τάξιν τριπλῆν ποιῶν. καὶ τοῖς μὲν μέσοις ἐπέστησε Καλβῖνον Δομίτιον, τῶν δὲ κεράτων τὸ μὲν εἶχεν Ἀντώνιος, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν, ἐν τῷ δεκάτῳ τάγματι μέλλων μάχεσθαι. κατὰ τοῦτο δὲ τοὺς τῶν πολεμίων ἱππεῖς ἀντιπαρατατομένους ὁρῶν, καὶ δεδοικὼς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἀδήλως ἐκέλευσε περιελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἓξ σπείρας, καὶ κατόπιν ἔστησε τοῦ δεξιοῦ, διδάξας ἃ χρὴ ποιεῖν ὅταν οἱ τῶν πολεμίων ἱππεῖς προσφέρωνται. Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν αὐτὸς εἶχε τῶν κεράτων, τὸ δ' εὐώνυμον Δομίτιος, τοῦ δὲ μέσου Σκιπίων ἦρχεν ὁ πενθερός. οἱ δὲ ἱππεῖς ἅπαντες ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἔβρισαν, ὡς τὸ δεξιὸν κυκλωσόμενοι τῶν πολεμίων, καὶ λαμπρὰν περὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα ποιησόμενοι τροπήν. οὐδὲν γὰρ ἀνθέξειν βάθος ὁπλιτικῆς φάλαγγος, ἀλλὰ συντρίψεσθαι καὶ καταῤῥάξεσθαι πάντα τοῖς ἐναντίοις, ἐπιβολῆς ἅμα τοσούτων ἱππέων γενομένης. ἐπεὶ δὲ σημαίνειν ἔμελλον ἀμφότεροι τὴν ἔφοδον, Πομπήϊος μὲν ἐκέλευσε τοὺς ὁπλίτας ἑστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως δέχεσθαι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν πολεμίων, μέχρις ἂν ὑσσοῦ βολῆς ἐντὸς γένωνται. Καῖσαρ δὲ καὶ περὶ τοῦτο διαμαρτεῖν φησὶν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ φοβερὰν ἐν ἀρχῇ γινομένην σύῤῥαξιν, ὡς ἔν τε ταῖς πληγαῖς βίαν προστίθησι, καὶ συνεκκαίει τὸν θυμὸν, ἐκ πάντων ἀναῤῥιπιζόμενον. αὐτὸς δὲ κινεῖν τὴν φάλαγγα μέλλων, καὶ προϊὼν ἐπ' ἔργον, ἤδη πρῶ-

Detensis jam tabernaculis accurrunt ad eum speculatores, instruere se ad prœlium nuntiantes hostem. Ibi lætus & Deos precatus aciem ornat, eamque triplicem instruit. Mediæ Domitium Calvinum præficit: in altero cornu Antonius: in dextro ipse egit, quo in legione decima pugnaret. Hinc hostium equitatum conspicatus oppositum, eorumque veritus alacritatem numerumque, ab ultima acie occulte sex cohortes excivit, quas locavit pone dextrum cornu, docuitque quid faciendum esset quum hostium equitatus incurreret. Pompeius alterum cornu ipse tenuit, sinistrum Domitius, mediæ aciei socer ejus Scipio præfuit. Totius equitatus moles erat in sinistro cornu ad circumveniendum dextrum hostium, atque ad latam fugam circa ipsum ducem efficiendam: nullam enim arbitrabantur quantumvis profundam peditum aciem substituram, sed obtritum iri omnia conculcatumque impressione tot pariter equitum in hostes facta. Quum jam in eo esset ut signa canerent, imperavit antesignanis Pompeius, ut in procinctu atque in vestigio stantes & infesta pila hastasque tenentes hostium impetum exciperent, quousque intra pili jactum venissent. Cæsar vero & in eo ait Pompeium erasse, qui nesciret incitatum formidabilemque initio incursum tum ictibus vim addere, tum animos inflammare ex omnibus excitatum. Aciem moturus & rem jam aggrediens, primum conspicit cen-

πρῶτον ὁρᾷ τῶν ταξιαρχῶν ἄνδρα πιστὸν αὐτῷ καὶ πολέμων ἔμπειρον, ἐπιθαρσύνοντα τοὺς ὑφ' αὐτῷ καὶ προσκαλούμενον εἰς ἄμυναν ἀλκῆς. τοῦτον ὀνομασὶ προσαγορεύσας, Τί ἐλπίζομεν, εἶπεν, ὦ Γάϊε Κρασίνιε, καὶ πῶς τι θράσους ἔχομεν; ὁ δὲ Κρασίνιος, ἐκτείνας τὴν δεξιὰν, καὶ μέγα βοήσας, Νικήσομεν, ἔφη, λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ γὰρ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ τεθνηκότα ἐπαινέσεις. ταῦτα εἰπὼν, πρῶτος ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις δρόμῳ, συνεπισπασάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἑκατὸν εἴκοσι στρατιώτας. διακόψας δὲ τοὺς πρώτους, καὶ πρόσω χωρῶν φόνῳ πολλῷ καὶ βιαζόμενος, ἀνακόπτεται ξίφει πληγεὶς διὰ τοῦ στόματος, ὥστε καὶ τὴν αἰχμὴν ὑπὲρ τὸ ἰνίον ἀνασχεῖν.

Οὕτω δὲ τῶν πεζῶν κατὰ τὸ μέσον συῤῥαγέντων καὶ μαχομένων ἀπὸ τοῦ κέρατος, οἱ τοῦ Πομπηΐου ἱππεῖς σοβαρῶς ἐπήλαυνον, εἰς κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ τὰς ἴλας ἀνεχόμενοι· καὶ πρὶν ἢ προσβαλεῖν αὐτοὺς, ἐκτρέχουσιν αἱ σπεῖραι παρὰ Καίσαρος, οὐχ ὥσπερ εἰώθασιν ἀκοντίσμασι χρώμενοι τοῖς ὑσσοῖς, οὐδὲ μηροὺς παίοντες ἐκ χειρὸς ἢ κνήμας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν ὄψεων ἐφιέμενοι, καὶ τὰ πρόσωπα συντιτρώσκοντες· ὑπὸ Καίσαρος δεδιδαγμένοι τοῦτο ποιεῖν, ἐλπίζοντος ἄνδρας οὐ πολλὰ πολέμοις οὐδὲ τραύμασιν ὡμιληκότας, νέους δὲ καὶ κομῶντας ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρᾳ, μάλιστα τὰς τοιαύτας πληγὰς ὑπόψεσθαι, καὶ μὴ μένειν τὸν ἐν τῷ παρόντι κίνδυνον, ἅμα καὶ τὴν αὖθις αἰσχύνην δεδοικότας. ὃ δὴ καὶ συνέβαινεν· οὐ γὰρ ἠνείχοντο τῶν ὑσσῶν ἀναφερομένων, οὐδὲ ἐτόλμων ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν σίδηρον ὁρῶντες, ἀλλ' ἐπεστρέφοντο καὶ συνεκαλύπτοντο, φειδόμενοι τῶν προσώπων. καὶ τέλος, οὕτω ταράξαντες

centurionem fidum sibi & rei militaris expertum, qui confirmabat manipulares suos, concitabatque ad fortiter dimicandum. Hunc nomine compellans, Quid spei, inquit, C. Crassini, & quid animi habemus? Crassinius dextra protensa alta voce exclamans, Insignem, inquit, Cæsar victoriam referemus. Me vero hodie aut vivum aut mortuum commendabis. Sic fatus, primus cursu in hostes irrupit, suosque secum centum viginti milites trahit. Dum perrumpit principes, magnaque cæde & vi progreditur, inhibetur trajecto per os gladio, ut mucro sub occipite extaret.

Ita pedestri certamine media acie commisso & confligente, ex cornu lævo Pompeii equites magno fastu invehuntur, alas ad circumveniendum dextrum cornu producentes. Priusquam fecerunt hi irruptionem, cohortes illæ Cæsaris provolant, non ut assueverant, pila intorquentes, neque femora hostium aut crura comminus cædentes, sed ora petunt faciemque convulnerant: quod docti a Cæsare fuerant, sperante homines juvenes parum bellis aut vulneribus assuetos, florentes autem ætate atque ob formæ decus jactabundos maxime ea vulnera formidaturos, neque præsens expectaturos periculum, simulque deformitatem in posterum verituros: quod sane evenit. Neque enim pila elata tolerarunt, neque ferrum aspicere sustinuerunt sub oculis, sed converterunt se, obvelaveruntque faciem, ut eam protegerent. Postremo ita semetipsi conturbantes

ξαντες ἑαυτοὺς ἐτράποντο φεύγειν, αἴσχιστα λυμηνάμενοι τὸ σύμπαν. εὐθὺς γὰρ οἱ μὲν νενικηκότες τούτους, ἐκυκλοῦντο τοὺς πεζοὺς, καὶ κατὰ νώτου προσπίπτοντες ἔκοπτον. Πομπήϊος δὲ ὡς κατεῖδεν ἀπὸ θατέρου τοὺς ἱππεῖς φυγῇ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς, οὐδ' ἐμέμνητο Πομπήϊος ὢν Μάγνος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ μάλιστα βλαπτομένῳ τὴν γνώμην ἐοικὼς, ἢ διὰ θείας ἥττης τεθαμβημένος, ἄφθογγος ᾤχετο ἀπιὼν ἐπὶ σκηνὴν καὶ καθεζόμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον, ἄχρι οὗ τροπῆς ἁπάντων γινομένης ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι τοῦ χάρακος, καὶ διεμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας. τότε δὲ ὥσπερ ἔννους γενόμενος, καὶ ταύτην μόνην, ὥς φασι, φωνὴν ἀφεὶς, οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν; ἀπεδύσατο μὲν τὴν ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι δὲ πρέπουσαν μεταβαλὼν ὑπεξῆλθεν. ἀλλ' οὗτος μὲν ταῖς ὕστερον χρησάμενος τύχαις, ὅπως τε παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνδράσιν ἀνῃρέθη, δηλοῦμεν ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γράμμασιν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς ἐν τῷ χάρακι τοῦ Πομπηΐου γενόμενος, τούς τε κειμένους νεκροὺς ἤδη τῶν πολεμίων εἶδε, καὶ τοὺς ἐπικλεινομένους, εἶπεν ἄρα στενάξας, τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ, ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμην τὰ στρατεύματα, κἂν κατεδικάσθην. ταῦτα φησὶ Πολλίων Ἀσίννιος τὰ ῥήματα Ῥωμαϊστὶ μὲν ἀναφθέγξασθαι τὸν Καίσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἑλληνιστὶ δ' ὑπ' αὐτοῦ γεγράφθαι. τῶν δὲ ἀποθανόντων τοὺς πλείστους, οἰκέτας γενέσθαι, περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χάρακος ἀναιρεθέντας· στρατιώτας δὲ μὴ πλείους ἑξακισχιλίων

bantes turpissime terga dedere, summamque rei perdidere. Extemplo enim qui hos profligaverant, peditatum circundederunt, impetuque facto terga hostium ciciderunt. Pompeius ut equites conspexit ab altero cornu effuse fugientes, non ultra idem ille fuit, nec meminit Magnum se Pompeium esse, verum non secus ac si Deus ei mentem ademisset, vel clade divinitus immissa expavesceret, tacitus recepit se in prætorium, ibique sedens eventum expectavit pugnæ: quousque omnibus in fugam consternatis adorirentur hostes vallum, & cum statione prœliarentur. Tunc quasi ad mentem reversus, quum unam hanc (ut ferunt) vocem misisset, Etiam in castra? depositis insignibus imperatoriis sumptaque fugienti congrua veste ejecit se clam ex castris. At hic in quos incidit casus, & quemadmodum tradidit sese Ægyptiis, interfectusque est, in commentariis de illius vita edisseremus.

Cæsar postquam in castra Pompeii venit, & strata jam hostium corpora est contemplatus, eosque qui adhuc interficiebantur, gemens ait, Hoc voluerunt, atque huc me necessitatis redegerunt, ut C. Cæsar maximis perpetratis bellis, ab exercitu si discessissem, damnatus essem. Hæc memorat Asinius Pollio verba Latine Cæsarem id temporis dixisse, quæ ipse Græce scripsit: Eos, qui cecidere, maxima ex parte fuisse servos, qui dum castra capiebantur, cæsi fuere. Milites non plus sex

ων πεσεῖν. τῶν δὲ πεζῶν τῶν ἁλόντων κατέμιξε τοὺς πλείστους ὁ Καῖσαρ εἰς τάγματα· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν· ὧν καὶ Βροῦτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέγεται μὴ φαινομένῳ μὲν ἀγωνιάσαι, σωθέντος δὲ καὶ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι διαφερόντως.

Σημείων δὲ πολλῶν γενομένων τῆς νίκης, ἐπιφανέστατον ἱστορεῖται τὸ περὶ Τράλλεις. ἐν γὰρ ἱερῷ Νίκης, ἀνδριὰς ἑστήκει Καίσαρος, καὶ τὸ περὶ αὐτὸ χωρίον αὐτό τε στερεὸν φύσει, καὶ λίθῳ σκληρῷ κατεστρωμένον ἦν ἄνωθεν· ἐκ τούτου λέγουσιν ἀνατεῖλαι φοίνικα παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀνδριάντος. ἐν δὲ Παταβίῳ, Γάϊος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, Λιβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγχανεν ἐπ' οἰωνοῖς καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. καὶ πρῶτον μὲν, ὡς Λίβιος φησὶν, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μάχης, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔφη, ὅτι καὶ δὴ περαίνεται τὸ χρῆμα, καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. αὖθις δὲ πρὸς τῇ θέᾳ γενόμενος, καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν, ἀνήλατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ, βοῶν, Νικᾷς ὦ Καῖσαρ. ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων, περιελὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἐνωμότως ἔφη, μὴ πρὶν ἐπιθήσεσθαι πάλιν ἢ τῇδε τῇ τέχνῃ μαρτυρῆσαι τὸ ἔργον. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Λίβιος οὕτω γενέσθαι καταβεβαιοῦται.

Καῖσαρ δὲ τῷ Θετταλῶν ἔθνει τὴν ἐλευθερίαν ἀναθεὶς νικητήριον, ἐδίωκε Πομπήιον· ἁψάμενος δὲ τῆς Ἀσίας, Κνιδίους δὲ, Θεοπόμπῳ τῷ συναγαγόντι τοὺς μύθους χαριζόμενος, ἠλευθέρωσεν, καὶ πᾶσι τοῖς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦσι τὸ τρίτον τῶν φόρων ἀνῆκεν. εἰς δὲ Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ Πομπηίῳ τεθνηκότι

κατ-

sex millia interfecti. Pedites captos legionibus suis Cæsar fere immiscuit. Multis etiam illustribus viris dedit incolumitatem: in quibus Brutus, qui post eum occidit, fuit, de quo dicitur non comparente anxius fuisse, & quum venisset ad eum salvus, majorem in modum gavisus.

Hujus victoriæ multa prodigia fuere. Clarissimum traditur, quod Trallibus accidit. Erat in templo victoriæ Cæsaris statua consecrata. Solum circumjectum cum sua sponte erat rigidum, tum duro lapide in superficie constratum. Inde referunt palmam ad statuæ ejus basim fuisse enatam. Patavii C. Cornelius auguralis scientiæ peritus, Livii historici civis & familiaris, sub idem forte tempus operam dabat auspicio. Hic primum (ut Livius autor est) tempus prœlii cognovit, præsentibusque geri ait nunc rem, & prœlium duces committere. Ubi iterum aves inspexit, advertitque signa, furore correptus exiliit clamans, Vincis Cæsar. Obstupescentibus illis qui aderant, detracta capiti corona juravit non prius se repositurum eam quam huic arti res esset ipsa astipulata. Hoc Livius verum esse affirmat.

Cæsar victoriæ ergo data Thessalorum genti immunitate, Pompeium insequutus est. Quum Asiam attigisset, Cnidiis Theopompi gratia, ejus qui fabulas scriptis collegit, vacationem munerum dedit. Cunctis Asiam incolentibus remisit tertiam tributi partem. Postquam Alexandriam mortuo Pompeio appulit, Theodo-

καταχθείς, Θεόδοτον μὲν ἀπεστράφη τὴν Πομπηΐου κεφαλὴν φέροντα, τὴν δὲ σφραγῖδα δεξάμενος τοῦ ἀνδρὸς κατεδάκρυσεν· ὅσοι δὲ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ καὶ συνήθων πλανώμενοι κατὰ τὴν χώραν ἑαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, πάντας εὐεργέτησε καὶ προσηγάγετο. τοῖς δὲ φίλοις εἰς Ῥώμην ἔγραφεν ὅτι τῆς νίκης ἀπολαύοι τοῦτο μέγιστον καὶ ἥδιστον, τὸ σῴζειν τινὰς ἀεὶ τῶν πεπολεμηκότων πολιτῶν αὐτῷ. τὸν δὲ αὐτόθι πόλεμον, οἱ μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλ᾽ ἔρωτι Κλεοπάτρας ἄδοξον αὐτῷ καὶ κινδυνώδη γενέσθαι λέγουσιν· οἱ δὲ τοὺς βασιλικοὺς αἰτιῶνται, καὶ μάλιστα τὸν εὐνοῦχον Ποθεινόν, ὃς πλεῖστον δυνάμενος, καὶ Πομπήϊον μὲν ἀνῃρηκὼς ἔναγχος, ἐκβεβληκὼς δὲ Κλεοπάτραν, κρύφα μὲν ἐπεβούλευε τῷ Καίσαρι· καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτὸν ἀρξάμενον ἐκ τότε διαπαννυχεύειν ἐν τοῖς πότοις, ἕνεκα φυλακῆς τοῦ σώματος. φανερῶς δ᾽ οὐκ ἦν ἀνεκτός, ἐπίφθονα πολλὰ καὶ πρὸς ὕβριν εἰς τὸν Καίσαρα λέγων καὶ πράττων. τοὺς μὲν γὰρ στρατιώτας τὸν κάκιστον μετρουμένους καὶ παλαιότατον σῖτον, ἐκέλευσεν ἀνέχεσθαι καὶ στέργειν, ἐσθίοντας τὰ ἀλλότρια· πρὸς δὲ τὰ δεῖπνα σκεύεσιν ἐχρῆτο ξυλίνοις καὶ κεραμεοῖς, ὡς τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ πάντα Καίσαρος ἔχοντος εἴς τι χρέος. ὤφειλεν γὰρ ὁ τοῦ βασιλεύοντος τότε πατὴρ Καίσαρι χιλίας ἑπτακοσίας πεντήκοντα μυριάδας, ὧν τὰς μὲν ἄλλας ἀνῆκεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ πρότερον ὁ Καῖσαρ, τὰς δὲ χιλίας ἠξίου τότε λαβὼν διαθρέψαι τὸ στράτευμα. τοῦ δὲ Ποθεινοῦ νῦν μὲν αὐτὸν ἀπιέναι, καὶ τῶν μεγάλων ἔχεσθαι πραγμάτων κελεύοντος, ὕστερον δὲ κομιεῖσθαι μετὰ χάριτος, εἰπὼν ὡς Αἰγυπτίων ἐλάχιστα δέοιτο συμβούλων, κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο. Κα-

odotum, qui caput Pompeii sibi obtulit, aversatus est. Annulum ejus accipiens illacrymavit. Amicos & familiares ejus, qui ea in regione palantes capti a rege fuerant, benigne accepit omnes, ac beneficiis sibi devinxit. Romam ad amicos scripsit, eum ex victoria capere se maximum & jucundissimum fructum, quod quotidie aliquos cives, qui oppugnaverant se, servaret. Bellum Alexandrinum alii non necessarium, sed Cleopatræ amore fœdum ei periculorumque plenum, perhibent fuisse. Accusant alii regios, & eunuchum imprimis Pothinum, qui maxima præditus autoritate, occiso nuper Pompeio, exacta quoque Cleopatra, clam Cæsari struebat insidias: quapropter ferunt eum exinde cœpisse corporis tuendi causa in conviviis pernoctare. Ac propalam multa hic non toleranda ad Cæsaris invidiam & contumeliam loquebatur faciebatque. Nam vitiosissimum & vetustissimum militibus metiebatur frumentum, addens, ferrent & acquiescerent, quod vescerentur alienis. Ad cœnas vasis ligneis & figlinis jussit ministrari, aurea & argentea Cæsarem ferens omnia accepisse in solutum. Quippe patri regis Cæsar septingenties expensum ferebat: ex quibus cætera liberis ejus Cæsar ante condonaverat. Quadringenties tunc repetebat ad sustinendum exercitum. Quum Pothinus diceret ei, in præsentia ut abiret, & magnis negotiis insisteret, post cum gratia creditum eum ablaturum; responso dato, minime se Ægyptiorum consilium requirere, Cleopatram clam ex agro excivit.

Illa

Κἀκείνη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδωρον τὸν Σικελιώτην μόνον, εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα, τοῖς μὲν βασιλείοις προσέσχεν, ἤδη συσκοτάζοντος· ἀπόρου δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἡ μὲν εἰς στρωματόδεσμον ἐνδῦσα προτείνει μακρὰν ἑαυτήν, ὁ δὲ Ἀπολλόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸν στρωματόδεσμον, εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. καὶ τούτῳ τε πρώτῳ λέγεται τῷ τεχνήματι τῆς Κλεοπάτρας ἁλῶναι, λαμυρᾶς φανείσης, καὶ τῆς ἄλλης ὁμιλίας καὶ χάριτος ἥττων γενόμενος, διαλλάξαι πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὡς συμβασιλεύσουσαν. ἔπειτα δὲ ταῖς διαλλαγαῖς ἑστιωμένων ἁπάντων, οἰκέτης Καίσαρος κουρεὺς, διὰ δειλίαν ᾗ πάντας ἀνθρώπους ὑπερέβαλεν, οὐδὲν ἐῶν ἀνεξέταστον, ἀλλ᾽ ὠτακουστῶν καὶ πολυπραγμονῶν, συνῆκεν ἐπιβουλὴν Καίσαρι πραττομένην ὑπ᾽ Ἀχίλλα τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθεινοῦ τοῦ εὐνούχου. φωράσας δὲ ὁ Καῖσαρ, φρουρὰν μὲν περιέστησεν τῷ ἀνδρῶνι, τὸν δὲ Ποθεινὸν ἀνεῖλεν· ὁ δὲ Ἀχίλλας φυγὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, περιίστησιν αὐτῷ βαρὺν καὶ δυσμεταχείριστον πόλεμον, ὀλιγοστῷ τοσαύτην ἀμυνομένῳ πόλιν καὶ δύναμιν. ἐν ᾧ πρῶτον μὲν ἐκινδύνευσεν ὕδατος ἀποκλεισθείς· αἱ γὰρ διώρυχες ἀπῳκοδομήθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων. δεύτερον δὲ, περικοπτόμενος τὸν στόλον, ἠναγκάσθη διὰ πυρὸς ἀπώσασθαι τὸν κίνδυνον, ὃ καὶ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην ἐκ τῶν νεωρίων ἐπινεμόμενον διέφθειρεν. τρίτον δὲ, περὶ τῇ Φάρῳ μάχης συνεστώσης, κατεπήδησεν μὲν ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκάτιον, καὶ παρεβοήθει τοῖς ἀγωνιζομένοις. ἐπιπλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων, ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀπενήξατο μόλις καὶ χαλεπῶς.

ὅτε

Illa unum ſecum trahens ex amicis Siculum Apollodorum, exiguo acatio conſcenſo primis jam tenebris applicuit ad regiam. Quum nulla alia ratione poſſet latere, culcitra involuta protendit ſe in longum. Apollodorus conſtrictam loro culcitram per portam ad Cæſarem intulit. Atque hoc primo Cleopatræ commento Cæſarem autumant captum, quod lepidam invenerit, pellectumque cætera ejus comitate & feſtivitate reconciliaviſſe eam cum fratre hac lege, ut conſors regni eſſet. Hujus reconciliationis cauſa epulantibus cunctis, ſervus Cæſaris tonſor ex timiditate, qua omnes mortales ſuperabat, nihil prætermittens inexploratum, ſed intentus auribus & curioſus, inſidias intellexit Cæſari ab Achilla duce & Pothino eunucho parari. Re comperta Cæſar cænaculum ſtatione circumdedit, & Pothinum interemit. Achillas perfugit ad exercitum, belloque Cæſarem involvit gravi & difficili, cui exigua manu tantæ civitati & viribus erat reſiſtendum. In quo primum aqua intercluſus laboravit, quod obſtructi ab hoſtibus canales eſſent. Deinde, quum inſiſterent ei adimere claſſem, compulſus eſt periculum propulſare incendio, quo magna bibliotheca ex navalibus depaſcente deflagravit. Tertio commiſſa ad Pharum pugna deſiliit ex aggere in acatium, ſubvenitque certantibus. Quia vero undique invehebantur in eum Ægyptii, projecit ſe in mare, ſummoque cum labore vix enavit.

Di-

ὅτε καὶ λέγεται βιβλίδια κρατῶν πολλὰ, μὴ προέσθαι βαλλόμενος καὶ βαπτιζόμενος, ἀλλ' ἀνέχων ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τὰ βιβλίδια, τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ νήχεσθαι· τὸ δὲ ἀκάτιον εὐθὺς ἐβυθίσθη. τέλος δὲ, τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος, ἐπελθὼν καὶ συνάψας μάχην ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου. καταλιπὼν δὲ τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου, καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱὸν, ὃν Ἀλεξανδρεῖς Καισαρίωνα ὑπηγόρευσαν, ὥρμησεν ἐπὶ Συρίας.

Κἀκεῖθεν ἐπιὼν τὴν Ἀσίαν, ἐπυνθάνετο Δομίτιον μὲν, ὑπὸ Φαρνάκου τοῦ Μιθριδάτου παιδὸς ἡττημένον, ἐκ Πόντου πεφευγέναι σὺν ὀλίγοις, Φαρνάκην δὲ τῇ νίκῃ χρώμενον ἀπλήστως, καὶ Βιθυνίαν ἔχοντα καὶ Καππαδοκίαν, Ἀρμενίας ἐφίεσθαι τῆς μικρᾶς καλουμένης, καὶ πάντας ἀνιστάναι τοὺς ταύτῃ βασιλεῖς καὶ τετράρχας. εὐθὺς οὖν ἐπὶ τὸν ἄνδρα τρισὶν ἤλαυνε τάγμασι, καὶ περὶ πόλιν Ζήλαν μάχην μεγάλην συνάψας, αὐτὸν μὲν ἐξέβαλε τοῦ Πόντου φεύγοντα, τὴν δὲ στρατιὰν ἄρδην ἀνεῖλεν. καὶ τῆς μάχης ταύτης τὴν ὀξύτητα καὶ τὸ τάχος ἀναγγέλλων εἰς Ῥώμην, πρός τινα τῶν φίλων Ἀμίντιον ἔγραψεν τρεῖς λέξεις, ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Ῥωμαϊστὶ δὲ αἱ λέξεις εἰς ὅμοιον ἀπολήγουσαι σχῆμα ῥήματος, οὐκ ἀπίθανον τὴν βραχυλογίαν ἔχουσιν.

Ἐκ τούτου διαβαλὼν εἰς Ἰταλίαν, ἀνέβαινεν εἰς Ῥώμην, τοῦ μὲν ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος, εἰς ὃν ἥρητο δικτάτωρ τὸ δεύτερον, οὐδέποτε τῆς ἀρχῆς ἐκείνης πρότερον ἐνιαυσίου γενομένης. εἰς δὲ τοὔπιον ὕπατος ἀπεδείχθη· καὶ κακῶς ἤκου-

Dicitur tunc libellos, quos manu tenebat, quum jaculis peteretur & demergeretur, non amisisse, sed eos supra caput tenens, altera manu natasse. Acatium illico depressum est. Postremo regem, qui ad hostes descivit, persequutus, signa contulit cum eo ac victoria potitus est. Multi cecidere. Regi ipsi non constitit quid factum esset. Cleopatra Ægypti regina constituta, quæ filium brevi post genuit Cæsarionem ab Alexandrinis appellatum, in Syriam contendit.

In Asiam profectus Domitium accepit a Pharnace Mithridatis filio fusum ex Ponto cum paucis fugam cepisse: Pharnacem vero immodice victoria utentem, Bithynia occupata & Cappadocia, Armeniæ minori appellatæ imminere, omnesque illius oræ reges & tetrarchas concitavisse. Igitur movit confestim in eum tribus legionibus, atque ad urbem Zelam ingenti commisso prœlio fugatum Ponto summovit, exercitumque ejus internecione delevit. Hujus pernicitatem & celeritatem conflictus Romam significans ad amicum quendam Amintium scripsit tria verba, Veni, vidi, vici, quæ dictiones similiter cadentes non illepidam habent breviloquentiam.

Hinc in Italiam trajiciens Romam profectus est, circumagente se anno quo dictator iterum dictus fuerat: qui magistratus nunquam ante fuerat annuus. In proximum annum consul est creatus. Sed male audivit, quod

ἤκουσεν ὅτι τῶν στρατιωτῶν στασιασάντων, καὶ δύο στρατηγικοὺς ἄνδρας ἀνελόντων, Κοσκώνιον καὶ Γάλβαν, ἐπετίμησε μὲν αὐτοῖς τοσοῦτον ὅσον ἀντὶ στρατιωτῶν πολίτας προσαγορεῦσαι, χιλίας δὲ διένειμεν ἑκάστῳ δραχμὰς, καὶ χώραν τῆς Ἰταλίας ἀπεκλήρωσε πολλήν. ἦν δὲ αὐτοῦ διαβολὴ καὶ ἡ Δολοβέλλα μανία, καὶ ἡ Ἀμιντίου φιλαργυρεία, καὶ μεθύων Ἀντώνιος, καὶ Κορφίνιος τὴν Πομπηΐου σκευωρούμενος οἰκίαν καὶ μετοικοδομῶν, ὡς ἱκανὴν οὐκ οὖσαν. ἐπὶ τούτοις γὰρ ἐδυσφόρουν Ῥωμαῖοι. Καῖσαρ δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς πολιτείας, οὐκ ἀγνοῶν οὔτε βουλόμενος, ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς ὑπουργοῦσιν.

Τῶν δὲ περὶ Κάτωνα καὶ Σκιπίωνα μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων, κἀκεῖ τοῦ βασιλέως Ἰόβα βοηθοῦντος αὐτοῖς ἠθροικότων δυνάμεις ἀξιολόγους, ἔγνω στρατεύειν ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτούς· καὶ περὶ τροπὰς χειμερινὰς διαβὰς εἰς Σικελίαν, καὶ βουλόμενος εὐθὺς ἀποκόψαι τῶν περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων ἅπασαν ἐλπίδα μελλήσεως καὶ διατριβῆς, ἐπὶ τοῦ κλύσματος ἔπηξεν τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν· καὶ γενομένου πνεύματος ἐμβὰς, ἀνήχθη μετὰ τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων ὀλίγων. ἀποβιβάσας δὲ τούτους καὶ λαθὼν, ἀνήχθη πάλιν, ὑπὲρ τῆς μείζονος ὀρρωδῶν δυνάμεως· καὶ κατὰ θάλατταν οὖσιν ἤδη προστυχὼν κατήγαγεν ἅπαντας εἰς τὸ στρατόπεδον. πυνθανόμενος δὲ χρησμῷ τινι παλαιῷ θαρρεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσῆκον ἀεὶ τῷ Σκιπιώνων γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ, χαλεπὸν εἰπεῖν εἴτε φλαυρίζων παιδιᾷ τινι τὸν Σκιπίωνα στρατηγοῦντα τῶν πολεμίων, εἴτε καὶ σπουδῇ τὸν οἰωνὸν οἰκειούμενος· ἦν γὰρ παρ' αὐτῷ τις ἄνθρωπος, ἄλλως μὲν εὐκαταφρόνητος καὶ παρημελη-

quod per seditionem militarem duobus interfectis viris prætoriis, Cosconio & Galba, hactenus castigaverit milites, quod pro militibus Quirites appellaverit. Divisit in singulos, millenos denarios, agrumque latum assignavit in Italia. Vitio ei dabatur etiam Dolobellæ furor, Amintii avaritia, ebrietas Antonii, & Cornificius sector Pompeii domum ejus mutans, quasi non satis amplam. Hæc enim populum Romanum mordebant. Cæterum Cæsar, quamvis non ignoraret vel probaret ea, cogebatur tamen ad institutum suum uti illis administris.

Porro quia Cato & Scipio post aciem Pharsalicam in Africam refugerant, atque ibi regis Jubæ ope magnas coegerant copias, statuit expeditionem Cæsar in illos suscipere. Circa solstitium brumale trajecit in Siciliam. Ut autem omnem statim ducibus suis spem præcideret cunctationis & moræ, statuit tabernaculum suum in crepidine maris, ac vento oblato conscendens cum tribus millibus peditum & paucis equitibus vela fecit: quibus expositis repetiit clam mare de majore exercitus parte solicitus. His jam vela facientibus occurrit, omnesque in castra deduxit. Hostes vero accipiens oraculo quodam fretos veteri, fatale esse Scipionum gentem semper in Africa invictam fore, haud facile dictu, an hostium imperatorem Scipionem per jocum flocci faciendi gratia, an ut serio ad se traduceret omen; quod esset in præsidiis suis quidam obscurus

μελημένος, οἰκίας δὲ τῆς Ἀφρικανῶν, Σκιπίων ἐκαλεῖτο Σαλλουτίων· τοῦτον ἐν ταῖς μάχαις προέταττεν, ὥσπερ ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς, ἀναγκαζόμενος πολλάκις ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων καὶ φιλομαχεῖν. ἦν γὰρ οὔτε σῖτος τοῖς ἀνδράσιν ἄφθονος, οὔτε ὑποζυγίοις χιλός, ἀλλὰ βρύοις ἠναγκάζοντο θαλαττίοις, ἀποπλυθείσης τῆς ἁλμυρίδος, ὀλίγην ἄγρωστιν ὥσπερ ἥδυσμα παραμιγνύντες, ἐπάγειν τοῖς ἵπποις. οἱ γὰρ Νομάδες ἐπιφαινόμενοι πολλοὶ καὶ ταχεῖς ἑκάστοτε κατεῖχον τὴν χώραν. καί ποτε τῶν Καίσαρος ἱππέων σχολὴν ἀγόντων (ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς ἀνὴρ Λίβυς ἐπιδεικνύμενος ὄρχησιν, ἅμα καὶ μοναυλῶν θαύματος ἀξίως· οἱ δὲ τερπόμενοι ἐκάθηντο, τοῖς παισὶν τοὺς ἵππους ἐπιτρέψαντες) ἐξαίφνης δὲ περιελθόντες ἐμβάλλουσιν οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ κτείνουσιν, τοῖς δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον προτροπάδην ἐλαυνομένοις συνεισέπεσον. εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ αὐτός, ἅμα δὲ Καίσαρι Πολλίων Ἀσίννιος βοηθοῦντες ἐκ τοῦ χάρακος ἔχον τὴν φυγήν, διεπέπρακτ' ἂν ὁ πόλεμος. ἔστιν δὲ ὅτε καὶ καθ' ἑτέραν μάχην ἐπλεονέκτησαν οἱ πολέμιοι συμπλοκῆς γενομένης, ἐν ᾗ Καῖσαρ τὸν ἀετοφόρον φεύγοντα λέγεται κατασχὼν ἐκ τοῦ αὐχένος, ἀναστρέψαι, καὶ εἰπεῖν, ἐνταῦθα εἰσὶν οἱ πολέμιοι.

Τούτοις μέντοι τοῖς προτερήμασιν ἐπήρθη Σκιπίων μάχῃ κριθῆναι· καὶ καταλιπὼν χωρὶς μὲν Ἀφράνιον, χωρὶς δὲ Ἰόβαν δι' ὀλίγου στρατοπεδεύοντας, αὐτὸς ἐτείχιζεν ὑπὲρ λίμνης ἔρυμα τῷ στρατοπέδῳ, περὶ πόλιν Θάψακον, ὡς εἴη πᾶσιν ἐπὶ τὴν μάχην ὁρμητήριον καὶ καταφυγή. πονουμένῳ δὲ αὐτῷ περὶ ταῦτα, Καῖσαρ ὑλώδεις τόπους καὶ προσβολὰς ἀφράστους ἔχον-

τας

obscurus alioquin & abjectus, ex familia tamen Africanorum (Scipio Sallutio vocatus fuit) eum in prœliis ante signa ut ducem exercitus locavit. Subigebatur subinde lacessere & adoriri hostes. Quippe & re frumentaria deficiebantur milites, neque suppeditabat pabulum jumentis, sed algæ marinæ abluta salsugine pauculam herbam pro condimento admistam objicère equis cogebantur. Numidæ enim frequentes & expediti subito exorientes regionem undique habebant infestam. Feriantem aliquando Cæsaris equitatum (nam forte Afer quidam saltationem ostentabat, simulque ad miraculum usque canebat tibia, quo oblectati milites considebant atque equos commiserant pueris) circumfusi repente adoriuntur hostes, partim obtruncant, partim effuse ad castra fugientibus Julianis uno agmine irrumpunt. Quod ni Cæsar ipse, unaque Asinius Pollio suppetias ferentes extra vallum fugam repressissent, transactum erat bellum. Præterea alio in conflictu signis collatis superiores hostes fuere. In eo fugientem Cæsar aquiliferum collo dicitur corripuisse ac convertisse dicens, Hic hostes sunt.

His erectus successibus Scipio est ad acie dimicandum, relictoque seorsum Afranio, seorsum etiam Juba, qui castra exiguo inde intervallo habebant, institit Scipio super lacum præsidium munire prope urbem Thapsacum, quo id omnibus ad pugnam ituris arx & refugium foret. Dum his laborem impendit, Cæsar loca saltuosa & difficillima ob perplexitatem

itine-

τας ἀμηχάνῳ τάχει διελθὼν, τοὺς μὲν ἐκυκλοῦτο, τοῖς δὲ προσέβαλλε κατὰ στόμα. τρεψάμενος δὲ τούτους, ἐχρῆτο τῷ καιρῷ καὶ τῇ ῥύμῃ τῆς τύχης, ἐφ' ἧς αὐτοβοεὶ μὲν ᾕρει τὸ Ἀφρανίου στρατόπεδον, αὐτοβοεὶ δὲ φεύγοντος Ἰόβα διεπόρθει τὸ τῶν Νομάδων· ἡμέρας δὲ μιᾶς μέρει μικρῷ τριῶν στρατοπέδων ἐγκρατὴς γεγονὼς, καὶ πεντακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνῃρηκὼς, οὐδὲ πεντήκοντα τῶν ἰδίων ἀπέβαλεν. οἱ μὲν ταῦτα περὶ τῆς μάχης ἐκείνης ἀναγγέλλουσιν, οἱ δὲ οὔ φασιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάττοντος δὲ τὴν στρατιὰν καὶ διακοσμοῦντος ἅψασθαι τὸ συνῆθες νόσημα· τὸν δὲ εὐθὺς αἰσθόμενον ἀρχομένου, πρὶν ἐκταράττεσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι παντάπασιν ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν αἴσθησιν, ἤδη σειόμενον εἴς τινα τῶν πλησίων πύργων κομισθῆναι, καὶ διαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ. τῶν δὲ πεφευγότων ἐκ τῆς μάχης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀνδρῶν, οἱ μὲν ἑαυτοὺς διέφθειραν ἁλισκόμενοι, συχνοὺς δὲ Καῖσαρ ἔκτεινεν ἁλόντας.

Κάτωνα δὲ λαβεῖν ζῶντα φιλοτιμούμενος, ἔσπευδεν πρὸς Ἰτύκην· ἐκεῖνον γὰρ διαφυλάττων τὴν πόλιν, οὐ μετέσχεν τοῦ ἀγῶνος. πυθόμενος δὲ ὡς ἑαυτὸν ὁ ἀνὴρ διεργάσαιτο, δῆλος μὲν ἦν δηχθεὶς, ἐφ' ᾧ δὲ, ἄδηλον. εἶπε δ' οὖν, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας. ὁ μὲν οὖν μετὰ ταῦτα γραφεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κάτωνα τεθνεῶτα λόγος, οὐ δοκεῖ πράως ἔχοντος οὐδὲ εὐδιαλλάκτως σημεῖον εἶναι. πῶς γὰρ ἂν ἐφείσατο ζῶντος, εἰς ἀναίσθητον ἐκχέας ὀργὴν τοσαύτην; τῇ δὲ πρὸς Κικέρωνα καὶ Βροῦτον αὐτὸν καὶ μυρίους ἄλλους τῶν πεπολεμηκότων ἐπιεικείᾳ, τεκ-

itinerum incredibili celeritate transmisit, atque alios circumvasit, alios in frontem est adortus: quibus fusis fugatisque occasione & impetu fortunæ usus est, quo momento Afranii castra cepit, momento Juba fugiente Numidarum castra diripuit. Ita diei unius exiguo spatio trinis potitus castris, cæsis hostium millibus quinquaginta, ne quinquaginta quidem desideravit de suis. Ita aliqui de pugna illa tradunt. Negant alii rei gerendæ illum interfuisse, sed dum instruit & adornat exercitum, solito morbo correptum: quem ut primum sensit ingruentem, priusquam invaderetur & occuparetur prorsus a malo sensus, trementem jam in proximam turrim ablatum fuisse, atque ibi quievisse. Ex iis qui ex acie refugere, consularibus & prætoriis viris, alii, dum comprehenduntur, semetipsi interfecere, multos Cæsar captos necavit.

Catonem in potestate habere vivum affectans Uticam properavit, quam urbem servans non interfuit Cato pugnæ. Ubi vero est ad eum allatum, manus sibi Catonem intulisse, ostendit ea re morderi se Cæsar. Qua vero de causa, obscurum est: ait autem, Invideo Cato hoc lethum tibi: nempe tu mihi salutem invidisti tuam. Enimvero quam postea in Catonem scripsit defunctum orationem, non apparet sereni vel placabilis in eum animi esse significationem: qui enim pepercisset viventi, quum in exanimem tantam effuderit bilem? At ex ejus adversus Ciceronem, Brutum, atque infinitos alios hostes suos augurantur clementia, nec li-

τεκμαίρεται) καὶ τὸν λόγον ἐκεῖνον οὐκ ἐξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμίας πολιτικῆς συντετάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ἔγραψε Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος, ὄνομα τῷ λόγῳ θέμενος Κάτωνα· καὶ πολλοῖς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκὸς, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν. τοῦτο ἠνία Καίσαρα, κατηγορίαν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν τοῦ τεθνηκότος δι' αὐτὸν ἔπαινον. ἔγραψεν οὖν πολλάς τινας κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών· τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται. καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἑκάτερος διὰ Καίσαρα καὶ Κάτωνα πολλούς.

Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησεν πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν ὅση παρέξει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον, σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ, λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας. ἔπειτα θριάμβους κατῆγε, τὸν Αἰγυπτιακὸν, τὸν Ποντικὸν, τὸν Λιβυκὸν, οὐκ ἀπὸ Σκιπίωνος, ἀλλ' ἀπὸ Ἰόβα δῆθεν τοῦ βασιλέως. τότε καὶ Ἰόβας υἱὸς ὢν ἐκείνου, κομιδῇ νήπιος, ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη, μακαριωτάτην ἁλοὺς ἅλωσιν, ἐκ βαρβάρων καὶ Νομάδων, Ἑλλήνων τοῖς πολυμαθεστάτοις ἐνάριθμος γενέσθαι συγγραφεῦσιν. μετὰ δὲ τοὺς θριάμβους, στρατιώταις τε μεγάλας δωρεὰς ἐδίδου, καὶ τὸν δῆμον ἀνελάμβανεν ἑστιάσεσι καὶ θέαις· ἑστιάσας μὲν ἐν δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις τρικλίνοις ὁμοῦ σύμπαντας, θέας δὲ καὶ μονομάχων καὶ ναυμάχων ἀνδρῶν παρασχὼν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἰουλίᾳ πάλαι τεθνεώσῃ. μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυεῖν καὶ τρι-

librum illum odio, sed civili adductum ambitione commentatum fuisse ex hujuscemodi causa: Scripsit Cicero Catonis laudationem, cui libro Catonem nomen reddidit. Is nimirum omnium manibus terebatur, ut ab oratore eloquentissimo in argumento factus præstantissimo. Pupugit id Cæsarem, notam suam ratus mortui ipsius causa celebrationem. Itaque vim magnam criminum in Catonem congessit, eique scripto Anticatoni titulum fecit. Habet uterque liber æmulos Cæsaris & Catonis causa multos.

Ut vero ad urbem est ex Africa regressus, primum hanc victoriam in concione venditavit, commemorans se tam latum subegisse tractum, qui vectigal quotannis penderet frumenti ducentena millia medimnorum Atticorum, olei tricies centena millia librarum. Inde tres triumphos duxit, Alexandrinum, Ponticum, Africanum, non de Scipione, sed de rege Juba scilicet. Ibi Juba filius ejus admodum puer in triumpho ductus est. Fortunata fuit ei captivitas, qui inde ex barbaris Numidis inter eruditissimos Græcos historicos recensetur. Sub triumphos ingentia prœmia largitus est militibus, populumque epulis & spectaculis delinivit. Excepit eum tricliniorum in summa viginti duobus millibus. Spectacula edidit gladiatorum & prœlii navalis in filiæ Juliæ honorem jamdudum defunctæ. A spectaculis censu acto, pro trecentis viginti millibus civium, quot superiore censu

τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφοράν, καὶ τοσοῦτον ἀπανήλωσε τοῦ δήμου μέρος· ἔξω τοῦ λόγου τιθεμένοις τὰ κατασχόντα τὴν ἄλλην Ἰταλίαν ἀτυχήματα καὶ τὰς ἐπαρχίας.

Συντελεσθέντων δὲ τούτων, ὕπατος ἀποδειχθεὶς τὸ τέταρτον, εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πομπηΐου παῖδας, νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν συνειληχότας, καὶ τόλμαν ἀποδεικνυμένους ἀξιόχρεων πρὸς ἡγεμονίαν, ὥστε κίνδυνον τῷ Καίσαρι περιστῆσαι τὸν ἔσχατον. ἡ δὲ μεγάλη μάχη περὶ πόλιν συνέστη Μοῦνδαν, ἐν ᾗ Καῖσαρ ἐκθλιβομένους ὁρῶν τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ κακῶς ἀντέχοντας, ἐβόα διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν τάξεων διαθέων, εἰ μηδὲν αἰδοῦνται λαβόντας αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις. μόλις δὲ προθυμίᾳ πολλῇ τοὺς πολεμίους ὠσάμενος, ἐκείνων μὲν ὑπὲρ τρισμυρίους διέφθειρεν, τῶν δὲ αὐτοῦ χιλίους ἀπώλεσε τοὺς ἀρίστους. ἀπιὼν δὲ μετὰ τὴν μάχην πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. ταύτην τὴν μάχην ἐνίκησεν τῇ τῶν Διονυσίων ἑορτῇ, καθ' ἣν λέγεται καὶ Πομπήϊος Μάγνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξελθεῖν· διὰ μέσου δὲ χρόνος ἐνιαυτῶν τεσσάρων διῆλθεν. τῶν δὲ Πομπηΐου παίδων ὁ μὲν νεώτερος διέφυγε, τοῦ δὲ πρεσβυτέρου μεθ' ἡμέρας ὀλίγας Δίδιος ἀνήνεγκεν τὴν κεφαλήν. τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε τὸν πόλεμον· ὁ δὲ ἀπ' αὐτοῦ καταχθεὶς θρίαμβος, ὡς οὐδὲν ἄλλο, Ῥωμαίους ἠνίασεν. οὐ γὰρ ἀλλοφύλους ἡγεμόνας οὐδὲ βαρβάρους βασιλεῖς κατηγωνισμένον, ἀνδρὸς δὲ Ῥω-

censu fuerant, censi sunt in totum centum quinquaginta millia: Tantam inflixit bellum civile cladem, tantamque populi portionem absumpsit, ut taceam acceptas per reliquam Italiam & provincias calamitates.

His peractis consul quartum designatus in Hispaniam cum exercitu profectus est contra Pompeii liberos: qui licet juvenes etiamnum, immensum tamen numero coegerant exercitum, animosque ostendebant ei imperando pares, unde in periculum extremum est adductus Cæsar. Magnus conflictus est ad urbem Mundam commissus: in quo inclinatam aciem suam Cæsar & ægre resistentem cernens, clamavit per medios discurrens armatos & ordines, ecquid eos puderet, quod pueris se proditum irent. Hostibus tandem acri contentione pulsis, triginta millia ex illis oppressit, ex suis mille desideravit fortissimos quosque. Revertens a pugna dixit ad amicos, Sæpe se pro victoria, in præsentia vero pro vita primum dimicasse. Hanc victoriam obtinuit Liberalibus: quibus Pompeius Magnus quoque ad bellum profectus dicitur, spatio annorum quatuor interjecto. Ex Pompeii liberis minor est elapsus. Majoris paucis post diebus Didius caput retulit. Hoc Cæsar bellum gessit novissimum. Quem de eo duxit, triumphus supra modum fuit Romanis acerbus. Neque enim alienigenis ducibus vel regibus oppressis barbaris, sed viri Ro-

Ῥωμαίων κρατίστῃ τύχῃ κεχρημένους παῖδας καὶ γένος ἄρδην ἀνῃρηκότα, ταῖς τῆς πατρίδος ἐπιπομπεύειν συμφοραῖς οὐ καλῶς εἶχεν, ἀγαλλόμενον ἐπὶ τούτοις, ὧν μία καὶ πρὸς Θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπολογία, τὸ μετ᾽ ἀνάγκης πεπρᾶχθαι· καὶ ταῦτα, πρότερον μήτε ἄγγελον μήτε γράμματα δημοσίᾳ πέμψαι περὶ νίκης ἀπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἀλλὰ ἀπωσάμενον αἰσχύνῃ τὴν δόξαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς ἐγκεκλικότες, καὶ δεδεγμένοι τὸν χαλινόν, καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ κακῶν ἀναπνοὴν ἡγούμενοι τὴν μοναρχίαν, δικτάτωρα μὲν αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου. τοῦτο δὲ ἦν ὁμολογουμένη μὲν τυραννίς, τοῦ ἀνυπευθύνῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατάπαυστον προσλαβούσης. τιμὰς δὲ τὰς πρώτας Κικέρωνος εἰς τὴν βουλὴν γράψαντος, ὧν ἀμωσγέπως ἀνθρώπινον ἦν τὸ μέγεθος, ἕτεροι προστιθέντες ὑπερβολάς, καὶ διαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξειργάσαντο καὶ τοῖς πρᾳοτάτοις ἐπαχθῆ τὸν ἄνδρα καὶ λυπηρὸν γενέσθαι, διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἀτοπίαν τῶν ψηφιζομένων. οἷς οὐδὲν ἧττον οἴονται συναγωνίσασθαι τῶν κολακευόντων Καίσαρα τοὺς μισοῦντας, ὅπως ὅτι πλείστας κατ᾽ αὐτοῦ προφάσεις ἔχωσι, καὶ μετὰ μεγίστων ἐγκλημάτων ἐπιχειρεῖν δοκῶσιν. ἐπεὶ τά γε ἄλλα τῶν ἐμφυλίων αὐτῷ πολέμων πέρας ἐσχηκότων ἀνέγκλητον παρεῖχεν· καὶ τότε τῆς ἐπιεικείας ἱερὸν οὐκ ἀπὸ τρόπου δοκοῦσι χαριστήριον ἐπὶ τῇ πρᾳότητι ψηφίσασθαι. καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοὺς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς αὐτόν, ἐνίοις δὲ καὶ τιμὰς καὶ ἀρχάς, ὡς Βρούτῳ καὶ Κασσίῳ, προσέθηκεν· ἐστρατήγουν γὰρ ἀμφότεροι. καὶ τὰς Πομ-

Romani summi calamitate afflicti liberis & familia semel oppressis fœdum habebatur patriæ insultare calamitatibus, atque exultare ob has, quarum unica apud Deos atque homines, quod necessario esset eo compulsus, existebat defensio; idque quum ante nec nuntio nec literis victoriam ex bellis civilibus relatam publice significasset, sed gloriam illam rejecisset præ pudore.

Veruntamen ad Cæsaris fortunam inclinantes Romani frænumque jam accipientes, atque a bellis intestinis arbitrantes respirationem ab unius viri dominatu pendere, dictatorem perpetuum eum dicunt. Erat vera ea tyrannis, quum ad potestatem absolutam accessisset perpetuitas. Primos honores, quos humanum sane capiebat fastigium, quum Cicero ei in Senatu decrevisset, alii immodicis certatim adjiciendis Cæsarem vel apud placidissimos invidiosum reddidere & odiosum, ob tumorem & novitatem decretorum; in quibus non minus inimicos Cæsaris quam adulatores putant elaborasse, quo pluribus ex occasionibus & offensionibus maximis in eum viderentur insurgere: quando cætera bellis explicatis civilibus præstitit sese irreprehensibilem. Ac clementiæ quidem ædem tunc non immerito ad honorandum lenitatem Cæsaris decrevisse eos dicas. Quippe hostibus suis multis salutem dedit, nonnullis honores quoque & magistratus, velut Bruto & Cassio, addidit: quorum erat uterque prætor. Jam statuas de-

Πομπηΐου καταβεβλημένας εἰκόνας οὐ περιεῖδεν, ἀλλ' ἀνέστησεν. ἐφ' ὧν καὶ Κικέρων εἶπεν, ὅτι Καῖσαρ τοὺς Πομπηΐου στήσας ἀνδριάντας, τοὺς ἰδίους ἔπηξεν. τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτὸν δορυφορεῖσθαι, καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτοὺς, οὐχ ὑπέμεινεν· εἰπὼν ὡς βέλτιόν ἐστιν ἅπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ προσδοκᾷν. τὴν δ' εὔνοιαν, ὡς κάλλιστον ἑαυτῷ ἅμα καὶ βεβαιότατον ἑαυτῷ περιβαλλόμενος φυλακτήριον, αὖθις ἀνελάμβανε τὸν δῆμον ἑστιάσεσι καὶ σιτηρεσίοις, τὸ δὲ στρατιωτικὸν, ἀποικίαις· ὧν ἐπιφανέσταται Καρχηδὼν καὶ Κόρινθος ἦσαν. αἷς καὶ πρότερον τὴν ἅλωσιν, καὶ τότε τὴν ἀνάληψιν ἅμα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμφοτέραις γενέσθαι συνέτυχεν.

Τῶν δὲ δυνατῶν τοῖς μὲν ὑπατείας καὶ στρατηγίας εἰς τοὐπιὸν ἐπηγγέλλετο, τοὺς δὲ ἄλλαις τισὶν ἐξουσίαις καὶ τιμαῖς παρεμυθεῖτο· πᾶσιν δὲ ἐλπίζειν ἐνεδίδου, μνηστευόμενος ἄρχειν ἑκόντων. ὡς καὶ Μαξίμου τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος, εἰς τὴν περιοῦσαν τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὕπατον ἀποδεῖξαι Κανίνιον Ῥεβίλιον. πρὸς ὃν, ὡς ἔοικε, πολλῶν δεξιωσαμένων καὶ προπέμψαι βαδιζόντων, ὁ Κικέρων, Σπεύδωμεν, ἔφη, πρὶν φθάσῃ τῆς ὑπατείας ἐξελθὼν ὁ ἄνθρωπος. ἐπεὶ δὲ τὸ φύσει μεγαλουργὸν αὐτοῦ καὶ φιλότιμον αἱ πολλαὶ κατορθώσεις οὐ πρὸς ἀπόλαυσιν ἔτρεπον τῶν πεπονημένων, ἀλλ' ὑπέκκαυμα καὶ θάρσος οὖσαι πρὸς τὰ μέλλοντα, μειζόνων ἐνέτικτον ἐπινοίας πραγμάτων, καὶ καινῆς ἔρωτα δόξης, ὡς ἀποκεχρημένῳ τῇ παρούσῃ· τὸ μὲν πάθος, οὐδὲν ἦν ἕτερον, ἢ ζῆλος αὐτοῦ, καθάπερ ἄλλου, καὶ φιλονεικία τις ὑπὲρ τῶν μελλόντων πρὸς τὰ πεπραγμένα. παρασκευὴ δὲ καὶ γνώμη, στρατεύειν μὲν ἐπὶ Παρ-

dejectas Pompeii non permisit jacere, sed reposuit. Quamobrem Cicero ait, Cæsar, dum Pompeii statuas erigit, suas stabilit. Monentibus eum amicis, stipatoribus ut cingeret se, multisque ad id se offerentibus, non sustinuit, præstare dicens semel mori, quam semper timere. Sepiens vero se, ut optimo juxta ac fidelissimo custode, benevolentia, populum iterum epulis & tesseris annonariis delinivit; milites coloniis deducendis, quarum fuerunt clarissimæ Carthago & Corinthus: quibus & capi ante & tunc instaurari una eademque tempestate ambabus contigit.

Principibus partim consulatus & præturas obtulit in posterum, alios aliis imperiis & honoribus lenivit. Omnibus bonam spem ostendit, affectans volentibus imperare. Itaque quum Maximus consul decessisset, in diem unam magistratus reliquam consulem creavit Caninium Rebilium. Ad quem de more salutandum & prosequendum multis contendentibus, Cicero, Maturemus, inquit, priusquam ille abeat magistratu. Quia vero ingenium ejus grandia moliens & affectans multæ res præclare gestæ non ad fruendum elaboratis vertere, sed ut incitamenta ad audendum de futuro, majorum rerum infuderunt cogitationes, novæque gloriæ cupiditatem, quasi consumpta præsenti; motus erat ejus nihil aliud quam ipsius secum tanquam cum alio æmulatio & contentio quædam superandi consequentibus patrata. Parabat igitur & instituebat Parthos bello pe-

Πάρθους, καταστρεψαμένῳ δὲ τούτους, καὶ δι' Ὑρκανίας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὸν Καύκασον ἐκπεριελθόντι τόπον, εἰς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν· καὶ τὰ περίχωρα Γερμανοῖς, καὶ Γερμανίαν αὐτὴν ἐπιδραμόντι, διὰ Κελτῶν ἐπανελθεῖν εἰς Ἰταλίαν, καὶ συνάψαι τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἡγεμονίας τῷ πανταχόθεν Ὠκεανῷ περιορισθείσης. διὰ μέσου δὲ τῆς στρατείας τόν τε Κορινθίων Ἰσθμὸν ἐπεχείρει διασκάπτειν, Ἀνιηνὸν ἐπὶ τοῦτο προχειρισάμενος, καὶ τὸν Τίβεριν εὐθὺς ἀπὸ τῆς πόλεως ὑπολαβὼν διώρυχι βαθείᾳ καὶ περικλάσας ἐπὶ τὸ Κιρκαῖον ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πρὸς Ταρρακίνῃ θάλατταν, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ ῥᾳστώνην τοῖς δι' ἐμπορίας φοιτῶσιν εἰς Ῥώμην μηχανώμενος· πρὸς δὲ τούτοις, τὰ μὲν ἕλη τὰ περὶ Νωμεντῖνον καὶ Σήτιον ἐκτρέψας, πεδίον ἀποδεῖξαι πολλαῖς ἐνεργὸν ἀνθρώπων μυριάσι· τῇ δὲ ἔγγιστα τῆς Ῥώμης θαλάσσῃ κλεῖθρα διὰ χωμάτων ἐπαγαγὼν, καὶ τὰ τυφλὰ καὶ δύσορμα τῆς Ὠστιανῆς ἠιόνος ἀνακαθηράμενος, λιμένας ἐμποιήσασθαι καὶ ναύλοχα πρὸς τοσαύτην ἀξιόπιστα ναυτιλίαν. καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρασκευαῖς ἦν.

Ἡ δὲ τοῦ ἡμερολογίου διάθεσις, καὶ διόρθωσις τῆς περὶ τὸν χρόνον ἀνωμαλίας, φιλοσοφηθεῖσα χαριέντως ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τέλος λαβοῦσα, γλαφυρωτάτην παρέσχε χρείαν. οὐ γὰρ μόνον ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ χρόνοις τεταγμέναις ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι ταῖς τῶν μηνῶν πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν περιόδοις, ὥστε τὰς θυσίας καὶ τὰς ἑορτὰς ὑποφερομένας κατὰ μικρὸν, εἰς ἐναντίας ἐκπεπτωκέναι τοῖς χρόνοις ὥρας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τότε οὖσαν ἡλιακὴν, οἱ μὲν ἄλλοι

petere. His ſubjugatis per Hyrcaniam ſecundum mare Caſpium & Caucaſum ambire Pontum, atque ita Scythiam invadere, incurſatiſque quæ Germaniæ circumjecta ſunt, ac Germania ipſa, per Galliam regredi in Italiam, atque hunc committere imperii Romani Oceano undique circumſcripti orbem. Interea dum expeditio ea paratur, Iſthmum Corinthium perfodere molitus eſt. Hinc Anienem in animo habebat Tiberimque ſtatim ab urbe alta exceptos foſſa atque ad Circeum deflexos, in mare ad Tarracinam deducere, quo ſecurum & pronum mercatoribus curſum pararet ad urbem. Ad hæc paludes in Nomentanis & Setinis derivare, atque efficere campum qui multa millia poſſet capere agricolarum. Proximo urbi mari clauſtra aggeribus imponere, cæcumque & importuoſum Oſtiæ littus repurgare, ac portus ibi moliri ſtationeſque tantæ ſufficientes navigationi. Atque hæc inſtituebantur.

At faſtorum ordinatio atque inæqualitatis anni correctio, ratione mathematica ſcite explicata, ad exitumque perducta, uſum præbuit elegantiſſimum. Namque Romani non modo temporibus admodum vetuſtis non habebant certos & congruentes cum anno menſium anfractus: ut ſacrificia & feſti dies paulatim labentes, in diverſas incurrerint a temporibus ſuis tempeſtates; verum ſolaris etiam annus, qui tunc obtinebat,

ἄλλοι παντάπασι τούτων ἀσυλλογίστως εἶχον, οἱ δὲ ἱερεῖς μόνοι τὸν καιρὸν εἰδότες, ἐξαίφνης καὶ προῃσθημένου μηδενὸς τὸν ἐμβόλιμον προσέγραφον μῆνα, Μερκηδόνιον ὀνομάζοντες, ὃν Νομᾶς ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται, μικρὰν καὶ διατείνουσαν οὐ πόρρω βοήθειαν ἐξευρὼν τῆς περὶ τὰς ἀποκαταστάσεις πλημμελείας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Καῖσαρ δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων καὶ μαθηματικῶν τὸ πρόβλημα προθεὶς, ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἤδη μεθόδων ἔδειξεν ἰδίαν τινὰ καὶ διηκριβωμένην μᾶλλον ἐπανόρθωσιν, ᾗ χρώμενοι μέχρι νῦν Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν ἧττον ἑτέρων σφάλλεσθαι περὶ τὴν ἀνωμαλίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας παρεῖχε. Κικέρων γὰρ ὁ ῥήτωρ, ὡς ἔοικεν, φήσαντός τινος αὔριον ἐπιτέλλειν λύραν, Ναὶ, εἶπεν, ἐκ διατάγματος· ὡς καὶ τοῦτο πρὸς ἀνάγκην τῶν ἀνθρώπων δεχομένων.

Τὸ δὲ ἐμφανὲς μάλιστα μῖσος καὶ θανατηφόρον ἐπ' αὐτὸν ὁ τῆς βασιλείας ἔρως ἐξειργάσατο, τοῖς μὲν πολλοῖς αἰτία πρώτη, τοῖς δὲ ὑπούλοις πάλαι, πρόφασις εὐπρεπεστάτη γενομένη. καίτοι καὶ λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καίσαρι τὴν τιμὴν προξενοῦντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἁλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνοιτο Ῥωμαίοις σὺν βασιλεῖ στρατευομένοις ἐπ' αὐτοὺς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα· καὶ καταβαίνοντος ἐξ Ἄλβης Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν, ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα. τοῦ δὲ δήμου διαταραχθέντος, ἀχθεσθεὶς ἐκεῖνος, οὐκ ἔφη βασιλεὺς ἀλλὰ Καῖσαρ καλεῖσθαι. καὶ γενομένης πρὸς τοῦτο πάντων σιωπῆς, οὐ πάνυ

bat, cæteris erat prorsus cæcus. Soli sacerdotes momentorum conscii repente ac nemine præsentiente mensem intercalarem adscribebant, eumque nuncupabant Mercedonium, quem interjecisse rex Numa primus dicitur: quod, ut in vita illius prodidimus, minutulum excogitavit & non diuturnum auxilium. Cæsar vero, philosophis & mathematicis præstantissimis hac re delegata, effecit ex suppeditante jam via & ratione singularem quandam & exactiorem correctionem: qua hactenus populus Romanus utens non perinde ac cæteri videtur in temporum inæqualitate claudicare. Verum enimvero verterunt hoc quoque invidi & potentiam ejus exosi in crimen. Siquidem Cicero orator, quum diceret quidam cras Lyram orituram: Nempe, inquit, ex edicto; quasi id quoque reciperent per imperii necessitatem homines.

At odium maxime illustre in eum & funestum effecit regni cupido, quæ vulgo quidem prima materia, & jampridem in occulto malevolis color fuit speciosissimus. Et quidem rumorem in plebem vulgaverunt illi qui hoc honoris quærebant Cæsari, libris Sibyllinis proditum, vinci Parthos a Romanis posse, si rege duce bellum eis movissent, esse ipsis alioquin insuperabiles: ac redeuntem Alba ad urbem Cæsarem ausi fuere salutare regem. Indignante populo ille offensus, non regem ait se, sed Cæsarem vocari. Ibi quum obticuissent cuncti,

πάνυ φαιδρὸς οὐδ' εὔθυμος παρῆλθεν. ἐν δὲ συγκλήτῳ τιμάς τινας ὑπερφυεῖς αὐτῷ ψηφισαμένων, ἔτυχεν μὲν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων καθεζόμενος· προσιόντων δὲ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς βουλῆς ἁπάσης ἑπομένης, οὐχ ὑπεξαναστάς, ἀλλ' ὥσπερ ἰδιώταις τισὶ χρηματίζων, ἀπεκρίνατο συστολῆς μᾶλλον ἢ προσθέσεως τὰς τιμὰς δεῖσθαι. καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἠνίασεν τὴν βουλήν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὡς ἐν τῇ βουλῇ τῆς πόλεως προπηλακιζομένης· καὶ μετὰ δεινῆς κατηφείας ἀπῆλθον εὐθύς, οἷς ἐξῆν μὴ παραμένειν. ὥστε κἀκεῖνον ἐννοήσαντα, παραχρῆμα μὲν οἴκαδε τραπέσθαι, καὶ βοᾶν πρὸς τοὺς φίλους, ἀπαγαγόντα τοῦ τραχήλου τὸ ἱμάτιον, ὡς ἕτοιμος εἴη τῷ βουλομένῳ τὴν σφαγὴν παρέχειν. ὕστερον δὲ προφασίζεσθαι τὴν νόσον· οὐ γὰρ ἐθέλειν τὴν αἴσθησιν ἀτρεμεῖν τῶν οὕτως ἐχόντων, ὅταν ἱστάμενοι διαλέγωνται πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ σειομένην ταχὺ καὶ περιφερομένην ἰλίγγους ἐπισπᾶσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι. τὸ δὲ οὐκ εἶχεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ βουλόμενον αὐτὸν ὑπεξαναστῆναι τῇ βουλῇ, λέγουσιν ὑπό του τῶν φίλων, μᾶλλον δὲ κολάκων, Κορνηλίου Βάλβου, κατασχεθῆναι φήσαντος, Οὐ μεμνήσῃ Καῖσαρ ὤν, οὐδὲ ἀξιώσεις ὡς κρείττονα θεραπεύεσθαι σεαυτόν;

Ἐπιγίνεται τούτοις τοῖς προσκρούσμασιν ὁ τῶν δημάρχων προπηλακισμός. ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν Λουπερκαλίων ἑορτή, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἴη, καί τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδικοῖς λυκαίοις. τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοί, σκύτεσιν λασίοις τοὺς ἐμποδὼν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι παίοντες. πολλαὶ δὲ καὶ τῶν

cuncti, plane tristis dolensque transiit. Quum in senatu eximios honores ei decrevissent, sedebat forte pro rostris. Adeuntibus eum consulibus & prætoribus atque universo sequente senatu, non adsurrexit: sed, quasi ageret cum privatis, respondit contrahendos magis quam ampliandos sibi honores. Id non senatum modo, verum populum etiam offendit, tanquam despecta in patribus repub. atque illico illi quibus licebat non adesse, cum ingenti mœrore receperunt se. Digressus est Cæsar quoque re animadversa domum: nudatoque jugulo apud amicos exclamavit paratum se esse cuilibet eum ad cædem offerre. Post ferunt eum causatum morbum: negavit enim sensum constare ita affectis, quum in concione stantes agant cum populo: sed vibrare statim eos membris, turbatosque vertigine corripi, atque sensum eis intercludi. Cæterum aliter res se habebat: siquidem cupiebat omnino senatui assurgere, sed ferunt eum ab amico, vel adulatore potius retentum, Cornelio Balbo: qui dixit, Non meministi te esse Cæsarem, neque vis pro majestate tua coli?

His offensionibus successit contumelia ejus in tribunos plebis. Lupercalia agebantur, quæ multi tradunt fuisse festum olim pastorum. Congruunt aliquatenus cum Arcadicis Lycæis: Nobiles juvenes frequentes & magistratus nudi per urbem discurrunt hirsutis scuticis obvios per ludum & jocum cædentes: Multæ quoque principes fœminæ

τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτηδες ὑπαντῶσαι παρέχουσιν, ὥσπερ ἐν διδασκάλου, τὼ χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμέναι πρὸς εὐτοκίαν κυούσαις, ἀγόνοις δὲ πρὸς κύησιν ἀγαθὸν εἶναι. ταῦτα Καῖσαρ ἐθεᾶτο, καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ, θριαμβικῷ κόσμῳ κεκοσμημένος. Ἀντώνιος δὲ τῶν θεόντων τὸν ἱερὸν δρόμον εἷς ἦν· καὶ γὰρ ὑπάτευεν. ὡς οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ διέστη, φέρων διάδημα στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον, ὤρεξε τῷ Καίσαρι. καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρός, ἀλλ' ὀλίγος ἐκ παρασκευῆς. ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησεν. αὖθις δὲ προσφέροντος, ὀλίγοι, καὶ μὴ δεξαμένου, πάλιν ἅπαντες. οὕτω δὲ τῆς πείρας ἐξελεγχομένης, Καῖσαρ μὲν ἀνίσταται, τὸν στέφανον εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπενεχθῆναι κελεύσας. ὤφθησαν δὲ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς· καὶ τῶν δημάρχων δύο, Φλαούϊος καὶ Μάρυλλος ἐπελθόντες ἀπέσπασαν, καὶ τοὺς ἀσπασαμένους βασιλέα τὸν Καίσαρα πρώτους ἐξευρόντες, ἀπῆγον εἰς τὸ δεσμωτήριον. ὁ δὲ δῆμος εἵπετο κροτῶν, καὶ Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας, ὅτι Βροῦτος ἦν ὁ καταλύσας τὴν τῶν βασιλέων διαδοχὴν, καὶ τὸ κράτος εἰς βουλὴν καὶ δῆμον ἐκ μοναρχίας καταστήσας. ἐπὶ τούτῳ Καῖσαρ παροξυνθείς, τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφείλετο τῶν περὶ τὸν Μάρυλλον· ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν, ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων, πολλάκις Βρούτους τε καὶ Κυμαίους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας.

Οὕτω δὲ τρέπονται πρὸς Μάρκον Βροῦτον οἱ πολλοί, γένος μὲν ἐκεῖθεν εἶναι δοκοῦντα πρὸς πατέρων, καὶ πρὸς μητρὸς δὲ ἀπὸ Σερβιλίων, οἰκίας ἑτέρας ἐπι-

næ ex compoſito offerunt ſe illis, ac manus ferientibus ſicut in ludo literario offerunt, creduntque id ad facile puerperium prægnantibus, & infœcundis proficere ad conceptum. Id Cæſar pro roſtris aurea ſedens ſella veſteque ornatus triumphali ſpectabat. Antonius autem, quod conſul eſſet, unus erat Lupercorum: qui, poſtquam in forum decurrit, & plebs dimovit ſe, porrexit Cæſari circumjectum laurea diadema: ac plauſus non magnus, ſed obſcurus eſt de induſtria conſequutus. Quod ubi repulit Cæſar, populus univerſus applauſit. Illo iterum diadema admovente, pauci: rejiciente Cæſare, ex integro cuncti. Ita periculo facto, Cæſar ſurgens coronam in Capitolium mitti juſſit. Jam ſtatuæ quoque ejus regiis revinctæ diadematibus conſpiciebantur. Ea duo tribuni plebis Flavius & Marullus detraxere: illoſque qui Cæſarem primi ſalutaverant regem, requiſitos in carcerem duxere. Sequutus populus eſt applaudens, eoſque Brutos appellavit: quod Brutus fuiſſet qui regum abolita ſucceſſione imperium ad ſenatum & populum ex regno traduxit. Hinc incenſus Cæſar Marullum & Flavium poteſtate tribunitia privavit: in quos dum invehitur, populo pariter inſultans, ſubinde Brutos eos & Cumanos vocavit.

Ita multitudo ad Marcum Brutum, qui genus paternum ducere exiſtimabatur a Bruto, maternum a Serviliorum alia illuſtri familia,

ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν δὲ καὶ ἀδελφιδοῦν Κάτωνος. τοῦτον μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ὁρμῆσαι πρὸς κατάλυσιν τῆς μοναρχίας ἤμβλυνον αἱ παρὰ Καίσαρος τιμαὶ καὶ χάριτες. οὐ γὰρ μόνον ἐσώθη περὶ Φάρσαλον ἀπὸ τῆς Πομπηΐου φυγῆς, οὐδὲ πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἔσωσεν ἐξαιτησάμενος, ἀλλὰ καὶ πίστιν εἶχεν μεγάλην παρ' αὐτῷ. καὶ στρατηγίαν μὲν ἐν τοῖς τότε τὴν ἐπιφανεστάτην ἔλαβεν, ὑπατεύειν δὲ ἔμελλεν εἰς τέταρτον ἔτος, ἐρίσαντος Κασσίου προτιμηθείς. λέγεται γὰρ ὁ Καῖσαρ εἰπεῖν ὡς δικαιότερα λέγοι μὲν Κάσσιος, αὐτὸς μέντοι Βροῦτον οὐκ ἂν παρέλθοι. καί ποτε καὶ διαβαλλόντων τινῶν τὸν ἄνδρα πραττομένης ἤδη τῆς συνωμοσίας, οὐ προσέσχεν, ἀλλὰ τοῦ σώματος τῇ χειρὶ θίγων, ἔφη πρὸς τοὺς διαβάλλοντας, Ἀναμενεῖ τοῦτο τὸ δέρμα Βροῦτον· ὡς ἄξιον μὲν ὄντα τῆς ἀρχῆς δι' ἀρετήν, διὰ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἂν ἀχάριστον καὶ πονηρὸν γενόμενον. οἱ δὲ τῆς μεταβολῆς ἐφιέμενοι, καὶ πρὸς μόνον ἐκεῖνον ἢ πρῶτον ἀποβλέποντες, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων διαλέγεσθαι· νύκτωρ δὲ κατεπίμπλασαν γραμμάτων τὸ βῆμα, καὶ τὸν δίφρον ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζεν· ὧν ἦν τὰ πολλὰ τοιαῦτα, Καθεύδεις Βροῦτε, καὶ, Οὐκ εἶ Βροῦτος. ὑφ' ὧν ὁ Κάσσιος αἰσθόμενος διακινούμενον ἡσυχῇ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ, μᾶλλον ἢ πρότερον ἐνέκειτο, καὶ παρώξυνεν αὐτοὺς, ἰδίᾳ τι καὶ μίσους ἔχων πρὸς τὸν Καίσαρα, δι' αἰτίας ἃς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γεγραμμένοις δεδηλώκαμεν. εἶχεν μέντοι καὶ δι' ὑποψίας ὁ Καῖσαρ αὐτὸν, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν ποτε, Τί φαίνεται βουλόμενος ὑμῖν Κάσσιος; ἐμοὶ μὲν γὰρ

οὐ

milia, generum autem & sororis filium Catonis, se convertit. Hunc, ne ultro aggrederetur dominatum opprimere, delati a Cæsare honores & beneficia retundebant. Non solum enim secundum aciem Pharsalicam, quum fugisset Pompeius, conservatus est, multosque, pro quibus deprecaretur, conservavit necessarios: verum erat in magna etiam fide apud eum. Præturam quoque inter consortes præcipuam accepit. Ad hæc consul in quartum annum designatus est, & competitori prælatus Cassio: si quidem perhibetur Cæsar dixisse, Justiorem Cassii causam esse, non posse tamen præterire se Brutum. Immo deferentibus aliquando nonnullis Brutum, quum esset jam in manibus conjuratio, non præbuit aures, sed corpus manu tangens ad delatores ait: Hæc cutis exspectat Brutum, significans imperio quidem ob virtutem Brutum dignum, sed imperii causa non futurum ingratum neque improbum. Qui vero mutationem desiderabant, & illum solum vel primum respiciebant, quum eum hac de re non ausi essent verbis tentare, noctu in tribunali & sella, qua prætor jus dicebat, sparserunt libellos, in quibus multa continebantur hujuscemodi; Dormis Brute: &, Non es Brutus. Quibus Cassius stimulatam nonnihil ambitionem ejus sentiens, institit, & acuit eum quam ante acrius, quod esset privato quodam in Cæsarem odio incensus ex causis quas in vita Bruti recensuimus. Habebat etiam eum Cæsar suspectum, atque ad amicos dixit aliquando, Quid vobis videtur Cassius velle? mihi quidem

non

οὐ λίαν ἀρέσκει, λίαν ὠχρὸς ὤν. πάλιν δὲ λέγεται περὶ Ἀντωνίου καὶ Δολαβέλλα, διαβολῆς πρὸς αὐτὸν, ὡς νεωτερίζοιεν, ἐλθούσης, οὐ πάνυ, φάναι, τούτους δέδοικα τοὺς παχεῖς καὶ κομήτας, μᾶλλον δὲ τοὺς ὠχροὺς καὶ λεπτοὺς ἐκείνους· Κάσσιον λέγων καὶ Βροῦτον.

Ἀλλ' ἔοικεν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον, ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον· ἐπεὶ καὶ σημεῖα θαυμαστὰ καὶ φάσματα φανῆναι λέγουσιν. σέλα μὲν οὖν οὐράνια καὶ τύπους νύκτωρ πολλαχοῦ διαφερομένους, καὶ καταίροντας εἰς ἀγορὰν ἐρήμους ὄρνιθας, οὐκ ἄξιον ἴσως ἐπὶ πάθει τηλικούτῳ μνημονεῦσαι. Στράβων δὲ ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ, πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους ἐπιφερομένους φανῆναι, στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκέτην ἐκ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν πολλὴν φλόγα, καὶ δοκεῖν καίεσθαι τοῖς ὁρῶσιν· ὡς δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν τὸν ἄνθρωπον. αὐτῷ δὲ Καίσαρι θύοντι τὴν καρδίαν ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ ἱερείου, καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· οὐ γὰρ ἂν φύσει γε συστῆναι ζῶον ἀκάρδιον. ἔστιν δὲ καὶ ταῦτα πολλῶν ἀκοῦσαι διεξιόντων, ὥς τις αὐτῷ μάντις ἡμέρᾳ Μαρτίου μηνὸς, ἣν εἰδοὺς Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, προείποι μέγαν φυλάττεσθαι κίνδυνον. ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας, προϊὼν ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν σύγκλητον, ἀσπασάμενος προσπαίξειε τῷ μάντει φάμενος, αἱ μὲν δὴ Μάρτιαι εἰδοὶ πάρεισιν· ὁ δὲ ἡσυχῇ πρὸς αὐτὸν εἴποι, ναὶ πάρεισιν, ἀλλ' οὐ παρεληλύθασιν. πρὸ μιᾶς δὲ ἡμέρας, Μάρκου Λεπίδου δειπνίζοντος αὐτὸν, ἔτυχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφων, ὥσπερ εἰώθει, κατακείμενος· ἐμπεσόντος δὲ λόγου ποῖος ἄρα τῶν θανάτων ἄριστος, ἅπαντας φθάσας ἐξεβόησεν, ὁ ἀπροσδόκητος.

μετὰ

non admodum pallor ejus placet. Jam fama est Antonio & Dolobella apud eum delatis, quod res novas molirentur, nihil plane timere se hos respondisse eum, pingues & comatos, sed pallidos illos potius & macilentos: Cassium & Brutum designans.

At non perinde improvisum videtur, ut inevitabile fatum: quando tunc rara prodigia & spectra memorant apparuisse. Ac fulgores quidem cœlestes & imagines nocturnas passim huc illuc discurrentes, avesque solitarias in forum delatas minus conveniat fortasse tanto in casu commemorare. At Strabo philosophus tradit multos viros flammeos incurrere visos: militis servum ingentem flammam e manu emisisse, eamque visam conspicientibus ardere: ubi extincta est, nihil hominem mali habuisse. Ipsi Cæsari immolanti cor hostiæ non apparuisse, idque pro tetro ostento habitum: neque enim consistere naturaliter animal sine corde posse. Hoc item passim audias commemorari, aruspicem quendam eum præmonuisse, ut Idibus Martiis grave periculum caveret. Qui dies quum illuxisset, progrediensque ad senatum salutasset Cæsar aruspicem, ac ludens dixisset, Atqui Idus Martiæ Adsunt: respondisse ei aruspicem submisse, adsunt vero, non præterierunt tamen. Pridie quum apud M. Lepidum cœnaret, subscribebat forte epistolis, ut solebat recumbens. Ibi sermone moto, quænam mors optima foret, omnes antevertens exclamavit,

μετὰ ταῦτα κοιμώμενος, ὥσπερ εἰώθει, παρὰ τῇ γυναικὶ, πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ τῶν θυρίδων ἀναπεταννυμένων, διαταραχθεὶς ἅμα τῷ κτύπῳ καὶ τῷ φωτὶ, καὶ λαμπούσης τῆς σελήνης ἤσθετο τὴν Καλπουρνίαν βαθέως μὲν καθεύδουσαν, ἀσαφεῖς δὲ φωνὰς καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἐκ τῶν ὕπνων ἀναπέμπουσαν. ἐδόκει δὲ ἄρα κλαίειν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον. οἱ δὲ οὔ φασιν τῇ γυναικὶ ταύτην γενέσθαι τὴν ὄψιν· ἀλλὰ ἦν γάρ τι τῇ Καίσαρος οἰκίᾳ προσκείμενον, οἷον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Λίβιος ἱστορεῖ· τοῦτο ὄναρ ἡ Καλπουρνία θεασαμένη καταρρηγνύμενον, ἔδοξε ποτνιᾶσθαι καὶ δακρύειν. ἡμέρας δ᾽ οὖν γενομένης, ἐδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἷόν τε, μὴ προελθεῖν, ἀλλ᾽ ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ τῶν ἐκείνης ὀνείρων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. εἶχεν δέ τις, ὡς ἔοικεν, κἀκεῖνον ὑποψία καὶ φόβος. οὐδένα γὰρ γυναικισμὸν ἐν δεισιδαιμονίᾳ πρότερον κατεγνώκει τῆς Καλπουρνίας, τότε δὲ ἑώρα περιπαθοῦσαν. ὡς δὲ καὶ πολλὰ καταθύσαντες οἱ μάντεις ἔφασαν αὐτῷ δυσιερεῖν, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον, ἀφεῖναι τὴν σύγκλητον.

Ἐν δὲ τούτῳ Δέκιμος Βροῦτος, ἐπίκλησιν Ἀλβῖνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὥστε καὶ δεύτερος ὑπ᾽ αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι, τοῖς δὲ περὶ Βροῦτον τὸν ἕτερον καὶ Κάσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διακρουσαμένου τοῦ Καίσαρος, ἔκπυστος ἡ πρᾶξις γένηται, τούς τε μάντεις ἐχλεύαζεν, καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος, ὡς αἰτίας καὶ διαβολὰς ἑαυτῷ

Inopinata. Inde apud uxorem more suo quum cubaret, omnibus cubiculi janius pariterque fenestris patefactis, exterritus est simul strepitu & lumine, Calpurniamque splendente luna advertit arcte sopitam voces obscuras suspiriaque edere indiscreta. Imaginabatur illa lugere se eum, quem in gremio teneret confossum. Eam visionem alii negant ei oblatam: sed quum Cæsaris ædibus esset ex senatusconsulto adjunctum, (ut autor est Livius) velut ad ornamentum & amplitudinem, pinnaculum, id per quietem imaginata collabi Calpurnia, videbatur sibi ideo lamentari & lacrymari: ac quum lux appetisset, rogavit Cæsarem, si qua fieri posset, ne prodiret, sed in aliud tempus rejiceret senatum. Quod si somnia sua floccipenderet, at divinationes alias hostiasque consuleret de impendentibus. Unde fuit aliqua illi quoque, ut videtur, oblata suspicio & metus: quippe superstitionem nullam animadverterat ante muliebrem in ea, quam tum videbat anxiam. Ut vero multis jam cæsis hostiis renuntiaverunt ei aruspices litari non posse, statuit misso Antonio senatum dimittere.

Interea Decius Brutus, Albinus cognomento, (quem Cæsar ob fidem, quam ei habebat, in secundis hæredibus scripserat, quum conjurationis alterius Bruti & Cassii consors esset) veritus, ne si diem illum exemisset Cæsar, res efferretur, irrisit aruspices, Cæsaremque castigavit, quod criminum materiam & calumniarum

ἑαυτῷ κειμένην πρὸς τὴν σύγκλητον, ἐντρυφᾶν δοκοῦσαν· ἥκειν μὲν γὰρ αὐτὴν, κελεύσαντος ἐκείνου, καὶ προθύμους εἶναι ψηφίζεσθαι πάντας, ὅπως τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν βασιλεὺς ἀναγορεύοιτο, καὶ φορέοιη διάδημα τὴν ἄλλην ἐπιὼν γῆν καὶ θάλασσαν· εἰ δὲ φράζοι τις αὐτοῖς καθεζομένοις, νῦν μὲν ἀπαλλάττεσθαι, παρεῖναι δὲ αὖθις ὅταν ἐντύχοι βελτίοσιν ὀνείροις Καλπουρνία, τίνας ἔσεσθαι λόγους παρὰ τῶν φθονούντων; ἢ τίνα τῶν φίλων ἀνέξεσθαι διδασκόντων ὡς οὐχὶ δουλεία ταῦτα καὶ τυραννίς ἐστιν; ἀλλ' εἰ δοκεῖ πάντως, ἔφη, τὴν ἡμέραν ἀφοσιώσασθαι, βέλτιον αὐτὸν προελθόντα καὶ προσαγορεύσαντα τὴν βουλὴν ὑπερθέσθαι. ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦτος, ἦγε τῆς χειρὸς λαβόμενος τὸν Καίσαρα, καὶ μικρὸν μὲν αὐτῷ προελθόντι τῶν θυρῶν, οἰκέτης ἀλλότριος ἐντυχεῖν προθυμούμενος, ὡς ἡττᾶτο τοῦ περὶ ἐκεῖνον ὠθισμοῦ καὶ πλήθους, βιασάμενος εἰς τὴν οἰκίαν, παρέδωκεν ἑαυτὸν τῇ Καλπουρνίᾳ, φυλάττειν κελεύσας ἄχρις ἂν ἐπανέλθῃ Καῖσαρ, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα κατειπεῖν πρὸς αὐτόν.

Ἀρτεμίδωρος δὲ, Κνίδιος τὸ γένος, Ἑλληνικῶν λόγων σοφιστὴς, καὶ διὰ τοῦτο γεγονὼς ἐνίοις συνήθης τῶν περὶ Βροῦτον, ὥστε καὶ γνῶναι τὰ πλεῖστα τῶν πραττομένων, ἦκεν μὲν ἐν βιβλιδίῳ κομίζων ἅπερ ἔμελλεν μηνύειν· ὁρῶν δὲ τὸν Καίσαρα τῶν βιβλίων ἕκαστον δεχόμενον, καὶ παραδιδόντα τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις, ἐγγὺς σφόδρα προσελθὼν, Τοῦτο, ἔφη, Καῖσαρ, ἀνάγνωθι μόνος καὶ ταχέως· γέγραπται γὰρ ὑπὲρ πραγμάτων μεγάλων, καί σοι διαφερόντων. δεξάμενος οὖν ὁ Καῖσαρ, ἀναγνῶναι μὲν ὑπὸ πλήθους

niarum præberet adversus se Patribus, qui ludibrio viderentur haberi. Convenisse ex ipsius edicto senatum, libentemque omnia decreturum, ut provinciarum extra Italiam rex diceretur, omnibusque locis aliis terra marique diadema ferret. Quibus si quis considentibus dicat, in præsentia ut discedant, redeantque ubi nacta fuerit Calpurnia lætiora somnia: quales futuri sint apud invidos sermones, aut quis laturus amicos ejus ostendere conantes, non esse hanc servitutem & tyrannidem? Quod si diem hunc omnino, inquit, abominaris, satius est teipsum in senatum venire, patribusque appellatis rem in aliud tempus rejicere. Sic fatus Brutus simul Cæsarem manu prehendit eduxitque. Progressum paululum foras servus alienus convenire gestiens Cæsarem, ubi a cingente Cæsarem multitudine est repulsus, conjecit se in domum ejus, tradiditque Calpurniæ, dum redisset Cæsar, custodiendum. Magna habere ostendit se, quæ ad eum deferret.

Artemidorus Cnidius genere, litterarum Græcarum doctor, qui ea de re nonnullis Bruti sociis familiariter utebatur, cognoverat magna ex parte quæ agebantur: eaque in libello complexus, afferebat indicium suum. Qui quum Cæsarem cerneret, quos accipiebat libellos, eos comitantibus ipsum servis tradentem, quam proxime accedens, Hunc, inquit, Cæsar solus lege & cito: magnas enim res continet, & ad te pertinentes. Acceptum Cæsar legere per salutantium frequentiam, licet esset

θους τῶν ἐντυγχανόντων ἐκωλύθη, καίπερ ὁρμήσας πολλάκις· ἐν δὲ τῇ χειρὶ κατέχων καὶ φυλάττων μόνον ἐκεῖνο, παρῆλθεν εἰς τὴν σύγκλητον. ἔνιοι δέ φασιν ἄλλον ἐπιδοῦναι τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸν δ' Ἀρτεμίδωρον οὐδὲ ὅλως προσελθεῖν, ἀλλ' ἐκθλιβῆναι παρὰ πᾶσαν τὴν ὁδόν.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἤδη πού φέρει καὶ τὸ αὐτόματον· ὁ δὲ δεξάμενος τὸν φόνον ἐκεῖνον καὶ τὸν ἀγῶνα χῶρος, εἰς ὃν ἡ σύγκλητος ἠθροίσθη, τότε Πομπηΐου μὲν εἰκόνα κειμένην ἔχων, Πομπηΐου δὲ ἀνάθημα γεγονὼς τῶν προκεκοσμημένων τῷ θεάτρῳ, παντάπασιν ἀπέφηνεν δαίμονός τινος ὑφηγουμένου καὶ καλοῦντος ἐκεῖ τὴν πρᾶξιν ἔργον γεγονέναι. καὶ γὰρ οὖν καὶ λέγεται Κάσσιος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηΐου πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως ἀποβλέπων, ἐπικαλεῖσθαι σιωπῇ, καίπερ οὐκ ἀλλότριος ὢν τῶν Ἐπικούρου λόγων, ἀλλ' ὁ καιρὸς, ὡς ἔοικεν, ἤδη τοῦ δεινοῦ παρεστῶτος, ἐνθουσιασμὸν ἐνεποίει καὶ πάθος, ἀντὶ τῶν προτέρων λογισμῶν. Ἀντώνιον μὲν οὖν, πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ ῥωμαλέον, ἔξω παρακατεῖχεν Βροῦτος Ἀλβῖνος, ἐμβαλὼν ἐπίτηδες ὁμιλίαν μῆκος ἔχουσαν. εἰσιόντος δὲ Καίσαρος, ἡ βουλὴ μὲν ὑπεξανέστη θεραπεύουσα· τῶν δὲ περὶ Βροῦτον οἱ μὲν ἐξόπισθεν τὸν δίφρον αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ ἀπήντησαν ὡς δὴ Μετιλλίῳ Κίμβρῳ περὶ ἀδελφοῦ φυγάδος ἐντυγχάνοντι συνδεησόμενοι, καὶ συνεδέοντο μέχρι τοῦ δίφρου παρακολουθοῦντες. ὡς δὲ καθίσας διεκρούετο τὰς δεήσεις, καὶ προσκειμένων βιαιότερον, ἠγανάκτει πρὸς ἕκαστον, ὁ μὲν Μετίλλιος τὴν τήβεννον αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συλλαβὼν, ἀπὸ τοῦ τραχήλου κατῆγεν· ὅπερ ἦν σύνθημα τῆς ἐπιχειρήσεως. πρῶτος δὲ Κάσκας

esset subinde conatus, prohibitus est, ac manu illum tenens solumque servans venit in senatum. Sunt qui dicant alium porrexisse hunc libellum, Artemidorum vero nequaquam valuisse eum adire, sed fuisse per totam viam aditu extrusum.

Cæterum hæc fortasse casuum fert temeritas. At locus ubi cædes illa & facinus est patratum, in quo coactus fuit senatus, ubi statua erat Pompeii locata, dedicatus a Pompeio inter ornamenta quæ theatro prætexuerat, omnino ostendit numinis cujuspiam autoris & trahentis illuc negotium factum illud fuisse. Quinetiam Cassius fertur, quamvis ab Epicuri doctrina non abhorreret, eam statuam ante aggressionem respiciens tacitus Pompeium invocasse. Verum articulus ille, utpote tanto jam ingruente discrimine, amotis prioribus sententiis, fanaticum eum & commotum reddidit. Igitur Antonium fidum Cæsari & valentem moratus est extra curiam Decius Brutus, sermonem ex composito cum eo prolixum exorsus. Ingresso Cæsari assurrexit honoris causa senatus. Bruti cohors partim pone sellam ejus circumsteterunt, alii processerunt ei obviam, tanquam cum Cimbro Tullio pro fratre ejus exule rogaturi: ac deprecantes usque ad sellam sunt eum prosequuti. Ut considens abnuit preces, instantibusque acrius singulis infensus est, Tullius togam ejus ambabus manibus correptam a collo detraxit. Id signum erat adoriendi. Primus Casca

καὶ ξίφει παίει παρὰ τὸν αὐχένα, πληγὴν οὐ θανατηφόρον οὐδὲ βαθεῖαν ἀλλ', ὡς εἰκὸς, ἐν ἀρχῇ τολμήματος μεγάλου ταραχθείς· ὥστε καὶ τὸν Καίσαρα μεταστραφέντα τοῦ ἐγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν. ἅμα δέ πως ἐξεφώνησαν, ὁ μὲν πληγεὶς, ῥωμαϊστὶ, Μιαρώτατε Κάσκα τί ποιεῖς; ὁ δὲ πλήξας, ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν, Ἀδελφὲ βοήθει. τοιαύτης δὲ τῆς ἀρχῆς γενομένης, τοὺς μὲν οὐδὲν συνειδότας ἔκπληξις εἶχεν, καὶ φρίκη πρὸς τὰ δρώμενα, μήτε φεύγειν, μήτε ἀμύνειν, ἀλλὰ μηδὲ φωνὴν ἐκβάλλειν τολμῶντας. τῶν δὲ παρεσκευασμένων ἐπὶ τὸν φόνον ἑκάστου γυμνὸν ἀποδείξαντος τὸ ξίφος, ἐν κύκλῳ περιεχόμενος, καὶ πρὸς ὅ, τι τρέψειε τὴν ὄψιν, πληγαῖς ἀπαντῶν, καὶ σιδήρου φερομένου καὶ κατὰ προσώπου καὶ κατ' ὀφθαλμῶν διελαυνόμενος, ὥσπερ θηρίον ἐνειλεῖτο ταῖς πάντων χερσίν. ἅπαντας γὰρ ἔδει κατάρξασθαι καὶ γεύσασθαι τοῦ φόνου. διὸ καὶ Βροῦτος αὐτῷ πληγὴν ἐνέβαλε μίαν εἰς τὸν βουβῶνα. λέγεται δὲ ὑπό τινων, ὡς ἄρα πρὸς τοὺς ἄλλους ἀπομαχόμενος, καὶ διαφέρων δεῦρο κἀκεῖ τὸ σῶμα, καὶ κεκραγὼς, ὅτε Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐφειλκύσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, καὶ παρῆκεν ἑαυτὸν, εἴτε ὑπὸ τύχης, εἴτε ἀπὸ τῶν κτεινόντων ἀπωσθεὶς πρὸς τὴν βάσιν ἐφ' ἧς ὁ Πομπηΐου βέβηκεν ἀνδριάς. καὶ πολὺ καθῄμαξεν αὐτὴν ὁ φόνος, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι τῇ τιμωρίᾳ τοῦ πολεμίου Πομπήϊον ὑπὸ πόδας κεκλιμένου, καὶ περισπαίροντος ὑπὸ πλήθους τραυμάτων. εἴκοσι γὰρ καὶ τρία λαβεῖν λέγεται· καὶ πολλοὶ κατετρώθησαν ὑπ' ἀλλήλων, εἰς ἓν ἀπερειδόμενοι σῶμα πληγὰς τοσαύτας.

Κατ-

Casca gladio vulnus secundum cervicem infligit ei, neque lethale neque grave, nimirum in magni facinoris exordio attonitus. At Cæsar conversus pugionem corripuit & tenuit: simulque clamorem sustulere, Cæsar Latine, Scelerate Casca quid agis? Casca Græce ad fratrem, Frater ades. Eo facto initio, exortes consilii stupor & horror contemplantes incessit, nec fugere aut succurrere, ac ne vocem quidem mittere audebant. Conjuratorum unoquoque strictum intentante gladium undique Cæsar circumventus, ac quocunque convertisset oculos, ictibus occurrens ferroque minanti, quod faciei suæ & oculis intentabatur, in omnium manibus instar feræ volutabatur. Convenerat enim ut omnes libarent & gustarent cædem: ideoque unum Brutus vulnus ingessit ei secundum inguina. Memorant nonnulli cæteris illum repugnasse, corpusque huc & illuc jactasse, vociferatumque fuisse: at simul ut Brutum conspexit strictum tenentem gladium, toga caput obvolvisse, ac sese demisisse; fuitque fortuitone an a percussoribus impulsus ad basim in qua posita Pompeii statua erat: eamque large cruore, dum interficeretur, respersit. Ita apparebat ultioni de hoste sumendæ præfuisse Pompeium, ad pedes suos abjecto atque ob vulnerum multitudinem animam agente. Tribus enim & viginti plagis confossus dicitur. Multi se mutuo sauciavere, quum corpus unum tam crebris peterent ictibus.

In-

Κατειργασμένου δὲ τοῦ ἀνδρὸς, ἡ μὲν γερουσία, καίπερ εἰς μέσον Βρούτου ἐλθόντος, ὥς τι περὶ τῶν πεπραγμένων ἐροῦντος, οὐκ ἀνασχομένη διὰ θυρῶν ἐξέπιπτεν, καὶ φεύγουσα κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τὰς μὲν οἰκίας κλείειν, τοὺς δὲ ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χρηματιστήρια· δρόμῳ δὲ χωρεῖν, τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν τόπον ὀψομένους τὸ πάθος, τοὺς δὲ ἐκεῖθεν, ἑωρακότας. Ἀντώνιος δὲ καὶ Λέπιδος, οἱ μάλιστα φίλοι Καίσαρος ὑπεκδύντες, εἰς οἰκίας ἑτέρας κατέφυγον. οἱ δὲ περὶ Βροῦτον, ὥσπερ ἦσαν ἔτι θερμοὶ τῷ φόνῳ, γυμνὰ τὰ ξίφη δεικνύντες, ἅμα πάντες ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου συστραφέντες ἐχώρουν εἰς τὸ Καπιτώλιον, οὐ φεύγουσιν ἐοικότες, ἀλλὰ μάλα φαιδροὶ καὶ θαρραλέοι, παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τὸ πλῆθος, καὶ προσδεχόμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν ἐντυγχανόντων. ἔνιοι δὲ καὶ συνανέβαινον αὐτοῖς, καὶ κατεμίγνυσαν ἑαυτοὺς, ὡς μετεσχηκότες τοῦ ἔργου, καὶ προσεποιοῦντο τὴν δόξαν· ὧν ἦν καὶ Γάϊος Ὀκταούϊος καὶ Λέντλος Σπινθήρ. οὗτοι μὲν οὖν τῆς ἀλαζονείας δίκην ἔδωκαν ὕστερον, ὑπὸ Ἀντωνίου καὶ τοῦ νέου Καίσαρος ἀναιρεθέντες, καὶ μηδὲ τῆς δόξης, δι᾽ ἣν ἀπέθνησκον, ἀπολαύσαντες, ἀπιστίᾳ τῶν ἄλλων. οὐδὲ γὰρ οἱ κολάζοντες αὐτοὺς, τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην ἔλαβον. μεθ᾽ ἡμέραν δὲ τῶν περὶ Βροῦτον κατελθόντων καὶ ποιησαμένων λόγους, ὁ μὲν δῆμος οὔτε δυσχεραίνων, οὔτε ὡς ἐπαινῶν τὰ πεπραγμένα τοῖς λεγομένοις προσεῖχεν, ἀλλ᾽ ὑπεδήλου τῇ πολλῇ σιωπῇ, Καίσαρα μὲν οἰκτείρων, αἰδούμενος δὲ Βροῦτον. ἡ δὲ σύγκλητος ἀμνηστίας τινὰς καὶ συμβάσεις πράττουσα πᾶσιν,

Καί-

Interfecto Cæsare senatus, quamvis Brutus in medium procederet tanquam aliquid de eo quod actum fuerat dicturus, nihil moratus confestim ejecit se foras, fugiensque implevit civitatem tumultu & terrore ingenti: ut januas obserarent, alii mensas relinquerent & tabernas: cursu ferrentur alii illum in locum ad spectandum facinus: alii illinc, qui viderant: Antonius & Lepidus, amici primarii Cæsaris, subducentes se abdiderunt in tecta aliena. Conjurati autem, Brutique socii, cæde adhuc calentes strictisque gladiis micantes, una omnes globo facto ex curia Capitolium petiere: nec præ se ferebant fugam, sed mire erecti fidentesque vocaverunt ad libertatem populum, exceperuntque optimum quemque qui ipsos appellaret. Aliqui sunt eos comitati, atque se ut facti consortes associaverunt eis, ac gloriam illam vendicarunt: in quibus Caius Octavius & Lentulus Spinther fuerunt. Hi interfecti post ab Antonio & Octavio Cæsare pœnas dederunt insolentiæ: ac ne gloriæ quidem, cujus causa necati sunt, quia non crediderunt alii, fructum cepere: neque enim illi qui puniverunt eos, facti piacula, sed voluntatis exegere. Postero die descenderunt conjurati ex Capitolio, ac concionem habuerunt. Populus autem præbuit ita dicentibus aures, ut neque improbaret neque probaret factum: verum obstinato silentio Cæsarem significavit miserari se, Brutum vero in reverentia habere. Senatus vero de oblivione præteritorum & reconciliatione inter omnes agens, decrevit Cæsari divinos

hono-

Καίσαρα μὲν ὡς Θεὸν τιμᾷν ἐψηφίσαντο, καὶ κινεῖν μηδὲ τὸ σμικρότατον ὧν ἐκεῖνος ἄρχων ἐβούλευσεν· τοῖς δὲ περὶ Βροῦτον ἐπαρχίας τε διένειμαν, καὶ τιμὰς ἀπέδωκε πρεπούσας· ὥστε πάντας οἴεσθαι τὰ πράγματα κατάστασιν ἔχειν, καὶ σύγκρισιν ἀπειληφέναι τὴν ἀρίστην.

Ἐπεὶ δὲ τῶν διαθηκῶν τῶν Καίσαρος ἀνοιχθεισῶν εὑρέθη δεδομένη Ῥωμαίων ἑκάστῳ δόσις ἀξιόλογος, καὶ τὸ σῶμα κομιζόμενον δι' ἀγορᾶς ἐθεάσαντο ταῖς πληγαῖς διαλελωβημένον, οὐκ ἔτι κόσμον εἶχεν οὐδὲ τάξιν αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ περισωρεύσαντες ἐξ ἀγορᾶς βάθρα καὶ κιγκλίδας καὶ τραπέζας, ὑφῆψαν αὐτοῦ καὶ κατέκαυσαν· ἀράμενοι δὲ δαλοὺς διαπύρους ἔθεον ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνῃρηκότων καταφλέξοντες, ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς πόλεως, συλλαβεῖν καὶ διασπάσασθαι τοὺς ἄνδρας ζητοῦντες. οἷς ἐκείνων μὲν οὐδεὶς ἀπήντησεν, ἀλλὰ εὖ πεφραγμένοι πάντες ἦσαν. Κίννας δέ τις τῶν Καίσαρος ἑταίρων, ἔτυχεν μὲν, ὡς φασιν, τῆς παρῳχημένης νυκτὸς ὄψιν ἑωρακὼς ἄτοπον. ἐδόκει γὰρ ὑπὸ Καίσαρος ἐπὶ δεῖπνον καλεῖσθαι· παραιτούμενος δὲ, ἄγεσθαι τῆς χειρὸς ὑπ' αὐτοῦ, μὴ βουλόμενος, ἀλλ' ἀντιτείνων. ὡς δὲ ἤκουσεν ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα καίεσθαι τοῦ Καίσαρος, ἀναστὰς ἐβάδιζεν ἐπὶ τιμῇ, καίπερ ὑφορώμενος τὴν ὄψιν ἅμα καὶ πυρέττων. καί τις ὀφθέντος αὐτοῦ τῶν πολλῶν ἔφρασεν ἑτέρῳ τοὔνομα πυνθανομένῳ, κἀκεῖνος ἄλλῳ, καὶ διὰ πάντων εὐθὺς ἦν, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ ἀνὴρ τῶν ἀνῃρηκότων Καίσαρα· καὶ γὰρ ἦν τις ὁμώνυμος ἐκείνῳ Κίννας ἐν τοῖς συνωμοσαμένοις, ὃν

honores, acta ejus omnia confirmavit adeo ut ne levissimum quippiam mutaretur, conjuratis dedit provincias, convenientesque tribuit honores. Unde putabant rempublicam omnes pacatam esse atque optime compositam.

At postquam apertis testamenti Cæsaris tabulis compertum est legatum populo Romano viritim luculentum relictum esse, elatumque per forum corpus vulneribus conspexere laceratum, haud potuit ultra contineri aut regi multitudo: sed congestis ex foro subselliis, cancellis, mensisque, succenderunt & cremaverunt cadaver. Inde ardentibus titionibus ad domos inflammandas percussorum tetendere. Alii per totam urbem discurrerunt, requirentes eos ut comprehenderent & discerperent: in quos nemo illorum incurrit, sed sepserant se omnes diligenter. Cinna quidam ex amicis Cæsaris somnium horrendum priore nocte habuerat. Videbatur sibi ad cœnam invitari a Cæsare: quum renueret autem, manu ab eo invitus & reluctans duci. Hic audito Cæsaris corpus in foro cremari, etsi visionem suspectam habebat, & tenebatur etiam febre, honoris illius causa in forum profectus est. Ut conspectus est, nomen quidam ex plebe quærenti alteri dixit, ille alteri. Mox omnes pervasit, unum hunc esse ex Cæsaris percussoribus. Erat enim in conjuratis alius illi cognominis Cinna, quem, quod existimarent hunc esse,

ὂν τοῦτον εἶναι προλαβόντες, ὥρμησαν εὐθὺς καὶ διέσπασαν ἐν μέσῳ τὸν ἄνθρωπον. τοῦτο μάλιστα δείσαντες οἱ περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον, οὐ πολλῶν ἡμερῶν διαγενομένων ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως. ἃ δὲ καὶ πράξαντες καὶ παθόντες ἐτελεύτησαν, ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γέγραπται.

Θνήσκει δὲ Καῖσαρ, τὰ μὲν πάντα γεγονὼς ἔτη πεντήκοντα καὶ ἕξ, Πομπηΐῳ δ' ἐπιβιώσας οὐ πολὺ πλέον ἐτῶν τεσσάρων· ἣν δὲ τῷ βίῳ παντὶ ἀρχὴν καὶ δυναστείαν διὰ κινδύνων τοσούτων διώκων μόλις κατειργάσατο, ταύτης οὐδὲν ὅτι μὴ τοὔνομα μόνον καὶ τὴν ἐπίφθονον καρπωσάμενος δόξαν παρὰ τῶν πολιτῶν. ὁ μέντοι μέγας αὐτοῦ δαίμων, ᾧ παρὰ τὸν βίον ἐχρήσατο, καὶ τελευτήσαντος ἐπηκολούθησεν τιμωρὸς τοῦ φόνου, διά τε γῆς πάσης καὶ θαλάσσης ἐλαύνων καὶ ἀνιχνεύων ἄχρι τοῦ μηδένα λιπεῖν τῶν ἀπεκτονότων, ἀλλὰ καὶ τοὺς καθ' ὁτιοῦν, ἢ χειρὶ τοῦ ἔργου θίγοντας, ἢ γνώμης μετασχόντας ἐπεξελθεῖν. θαυμασιώτατον δὲ τῶν μὲν ἀνθρωπίνων τὸ περὶ Κάσσιον· ἡττηθεὶς γὰρ ἐν Φιλίπποις, ἐκείνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτὸν ᾧ κατὰ Καίσαρος ἐχρήσατο· τῶν δὲ θείων, ὅ, τε μέγας κομήτης (ἐφάνη γὰρ ἐπὶ νύκτας ἑπτὰ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγὴν διαπρεπὴς, εἶτα ἠφανίσθη) καὶ τὸ περὶ τὸν ἥλιον ἀμαύρωμα τῆς αὐγῆς. ὅλον γὰρ ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος καὶ μαρμαρυγὰς οὐκ ἔχων ἀνέτελλεν, ἀδρανὲς δὲ καὶ λεπτὸν ἀπ' αὐτοῦ κατῄει τὸ θερμόν· ὥστε τὸν μὲν ἀέρα δνοφερὸν καὶ βαρὺν ἀσθενείᾳ τῆς διακρινούσης αὐτὸν ἀλέας ἐκφέρεσθαι, τοὺς δὲ καρποὺς ἡμιπέπτους καὶ ἀτελεῖς ἀπανθῆσαι καὶ παρακμάσαι διὰ τὴν ψυχρό-

esse, impetu confestim facto in ipso foro eum dilaceraverunt. Ob hanc formidinem Brutus & Cassius paucis interjectis diebus urbe excessere. Quibus autem rebus inde gestis, quibusque pressi calamitatibus occubuerunt, in Bruti historia sumus persecuti.

Obiit Cæsar annos natus non plus sex & quinquaginta. Pompeio superstes fuit non multo annis quatuor amplius. Quod vero omni vita imperium & dominationem per tanta pericula persecutus ægre confecit, ex hoc nihil nisi nominis invidiosæ apud cives gloriæ fructum cepit. At magnus ejus ille Genius, quo est in vita usus, mortuum quoque comitatus necis ejus ultrix, atque omni terra marique persequutus est, & investigavit interfectores, quoad nullus superfuit, sed omnes, qui ulla re vel manu facti affines vel consilii fuerant consortes, vindicavit. Porro inter humana signa mirandum imprimis quod Cassio accidit. Hic victus in Philippis semetipse interemit eodem pugione quo violaverat Cæsarem. Ex cœlestibus, grandis cometa, qui post Cæsaris necem eximie fulgens septem noctes apparuit, inde subductus est; & jubaris solis obcæcatio. Nam anno toto illo orbis ejus pallidus sine fulgore emersit, debilemque & tenuem demisit calorem. Itaque nubilus aer & gravis extitit ob imbecillitatem eum tenuantis teporis. Unde fructus crudi immaturique elanguerunt ob cœli rigorem & flaccidi eva-

χρηστότητα τοῦ περιέχοντος. μάλιστα δὲ τὸ Βρούτῳ γενόμενον φάσμα τὴν Καίσαρος ἐδήλωσεν σφαγὴν οὐ γενομένην Θεοῖς ἀρεστήν. ἦν δὲ τοιόνδε· μέλλων τὸν στρατὸν ἐξ Ἀβύδου διαβιβάζειν εἰς τὴν ἑτέραν ἤπειρον, ἀνεπαύετο νυκτὸς, ὥσπερ εἰώθει, κατὰ σκηνὴν, οὐ καθεύδων, ἀλλὰ φροντίζων περὶ τοῦ μέλλοντος. λέγεται γὰρ οὗτος ἀνὴρ ἥκιστα δὴ τῶν στρατηγῶν ὑπνώδης γενέσθαι, καὶ πλεῖστον ἑαυτῷ χρόνον ἐγρηγορότι χρῆσθαι πεφυκώς. ψόφου δέ τινος αἰσθέσθαι περὶ τὴν θύραν ἔδοξε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ λύχνου φῶς ἤδη καταφερομένου σκεψάμενος, ὄψιν εἶδε φοβερὰν ἀνδρὸς ἐκφύλου τὸ μέγεθος, καὶ χαλεποῦ τὸ εἶδος. ἐκπλαγεὶς δὲ τὸ πρῶτον, ὡς ἑώρα μήτε πράττοντά τι, μήτε φθεγγόμενον, ἀλλὰ ἑστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην, ἠρώτα ὅστις ἐστίν. ἀποκρίνεται δ' αὐτῷ τὸ φάσμα, Ὁ σὸς ὦ Βροῦτε δαίμων κακός· ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους. τότε μὲν οὖν ὁ Βροῦτος εὐθαρσῶς, Ὄψομαι, εἶπεν· καὶ τὸ δαιμόνιον εὐθὺς ἐκποδὼν ἀπῄει. τῷ δὲ ἱκνουμένῳ χρόνῳ περὶ τοὺς Φιλίππους ἀντιταχθεὶς Ἀντωνίῳ καὶ Καίσαρι, τῇ μὲν πρώτῃ μάχῃ κρατήσας τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐτρέψατο καὶ διεξήλασεν, πορθῶν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον· τὴν δὲ δευτέραν αὐτῷ μάχεσθαι μέλλοντι φοιτᾷ τὸ αὐτὸ φάσμα τῆς νυκτὸς αὖθις, οὐχ ὥστε τι προσειπεῖν, ἀλλὰ συνεὶς ὁ Βροῦτος τὸ πεπρωμένον, ἔρριψε φέρων ἑαυτὸν εἰς τὸν κίνδυνον. οὐ μὴν ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῆς τροπῆς γενομένης, ἀναφυγὼν πρός τι κρημνῶδες, καὶ τῷ ξίφει γυμνῷ προσβαλὼν τὸ στέρνον, ἅμα καὶ φίλου τινὸς, ὥς φασιν, ἐπιρρώσαντος τὴν πληγὴν, ἀπέθανεν.

vasere. Præcipue vero oblatum Bruto spectrum Cæsaris cædem denunciavit non fuisse Diis cordi. Id fuit hujuscemodi: Transportaturus ex Abydo in oppositam continentem exercitum, quiescebat nocte, ut assueverat, in tabernaculo, insomnis adhuc, ut de belli eventu solicitus: siquidem vir hic inter omnes imperatores perhibetur minime somno indulsisse, naturaque fuisse vigilantissimus. Is strepitum sentire ad fores imaginatus est. Intentis autem ad lucernæ lumen jam emarcescentis oculis, speciem vidit horribilem viri immani magnitudine diroque aspectu. Perculsus primum, ubi nihil intentantem conspexit, neque vocem mittentem, tantum cubili suo tacitum assistentem: rogavit quisnam esset. Respondit ei spectrum, Tuus Brute malus genius: in Philippis me videbis. Tunc forti animo Brutus, Videbo, inquit. Mox genius ille ex oculis abiit. Postmodo, quum in Philippis infestum exercitum contra Antonium & Cæsarem haberet, prima acie victor oppositum sibi cornu profligavit, atque instans effusis, castra Cæsaris diripuit. Altera instante pugna idem se ei noctu obtulit spectrum, neque est eum alloquutum: verum intelligens Brutus fatum, in periculum demisit se. Non cecidit tamen in prœlio: sed pulsis suis refugit ad rupem quandam, admotoque pectori stricto gladio, simulque amico quodam, ut fama est, ictum adjuvante, exanimatus est.

ΦΩΚΙΩΝ
ΣΟΦΙΛΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΟΣ

Apud Fulv. Ursin.

Φ Ω Κ Ι Ω Ν.

Δημάδης ὁ ῥήτωρ, ἰσχύων μὲν ἐν ταῖς Ἀθήναις διὰ τὸ πρὸς χάριν πολιτεύεσθαι Μακεδόνων καὶ Ἀντιπάτρου, πολλὰ δὲ γράφειν καὶ λέγειν ἀναγκαζόμενος παρὰ τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως καὶ τὸ ἦθος, ἔλεγε συγγνώμης ἄξιος εἶναι, πολιτευόμενος τὰ ναυάγια τῆς πόλεως. τοῦτο δ' εἰ καὶ τῷ ῥήματι θρασύτερον εἴρηται, δόξειεν ἂν ἀληθὲς εἶναι, μετενεχθὲν ἐπὶ τὴν Φωκίωνος πολιτείαν. Δημάδης μὲν γὰρ αὐτὸς ἦν ναυάγιον τῆς πόλεως, οὕτως ἀσελγῶς βιώσας καὶ πολιτευσάμενος, ὥστε Ἀντίπατρον εἰπεῖν ἐπ' αὐτοῦ γέροντος ἤδη γεγονότος, ὅτι καθάπερ ἱερείου διαπεπραγμένου, γλῶσσα καὶ κοιλία μόνον ἀπολέλειπται· τὴν δὲ Φωκίωνος ἀρετήν, ὥσπερ ἀνταγωνιστῇ βαρεῖ καὶ βιαίῳ, καιρῷ συλλαχοῦσαν, αἱ τύχαι τῆς Ἑλλάδος ἀμαυρὰν καὶ ἀλαμπῆ πρὸς δόξαν ἐποίησαν. οὐ γὰρ Σοφοκλεῖ γε προσεκτέον ἀσθενῆ ποιοῦντι τὴν ἀρετήν, ἐν οἷς φησιν,

Ἀλλ'

Demades orator quia ad Macedonum & Antipatri nutum rempub. gerebat, Athenis plurimum pollens, quum multas leges rogare multaque dicere cogeretur præter civitatis dignitatem & morem, ignoſcendum dicebat ſibi eſſe, quod naufragia civitatis gubernaret. Fuit hoc dictum arrogantius, traductum tamen ad Phocionis in repub. actiones verum dicas. Quippe erat ipſe naufragium reipub. Demades, qui ita libidinoſe & vixit & rempub. adminiſtravit, ut de illo diceret Antipater jam ſene, ex eo ſicut hoſtia immolata linguam modo & ventrem ſupereſſe. At Phocionis virtutem, quæ gravem adverſariam erat & violentam temporum ſævitiam ſortita, fortuna Græciæ languidam & obſcuram reddidit ad gloriam. Neque enim audiendus Sophocles eſt, qui imbecillem virtutem facit hiſce carminibus,

Neque

Ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ὦ ἄναξ, οὐδ᾽ ὃς ἂν βλαστῇ, μένει
Νοῦς τοῖς κακῶς πράξασιν, ἀλλ᾽ ἐξίσταται.

τοσοῦτον δὲ τῇ τύχῃ δοτέον ἀντιταττομένῃ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἰσχύειν, ὅσον ἀντὶ τῆς ἀξίας τιμῆς καὶ χάριτος ἐνίοις ψόγους πονηροὺς καὶ διαβολὰς ἐπιφέρουσαν, τὴν πίστιν ἀσθενεστέραν ποιεῖν τῆς ἀρετῆς.

Καίτοι δοκοῦσιν οἱ δῆμοι μᾶλλον εἰς τοὺς ἀγαθοὺς ἐξυβρίζειν, ὅταν δοκῶσιν εὐτυχεῖν ὑπὸ πραγμάτων μεγάλων καὶ δυνάμεως ἐπαιρόμενοι· συμβαίνειν δὲ τοὐναντίον. ἀεὶ γὰρ αἱ συμφοραὶ πικρὰ μὲν τὰ ἤθη καὶ μικρόλυπα καὶ ἀκρόσφαλῆ πρὸς ὀργὰς ποιοῦσιν, δύσκολον δὲ τὴν ἀκοὴν καὶ τραχεῖαν, ὑπὸ παντὸς λόγου καὶ ῥήματος τόνον ἔχοντος ἐνοχλουμένην. ὁ δ᾽ ἐπιτιμῶν τοῖς ἐξαμαρτανομένοις, ἐξονειδίζειν τὰ δυστυχήματα δοκεῖ, καὶ καταφρονεῖν ὁ παρρησιαζόμενος. καὶ καθάπερ τὸ μέλι λυπεῖ τὰ τετρωμένα καὶ ἡλκωμένα μέρη τοῦ σώματος, οὕτως πολλάκις οἱ ἀληθινοὶ καὶ νοῦν ἔχοντες λόγοι δάκνουσι καὶ παροξύνουσι τοὺς κακῶς πράττοντας, ἐὰν μὴ προσηνεῖς ὦσιν καὶ συνείκοντες. ὥσπερ ἀμέλει τὸ ἡδὺ, μενοεικὲς ὁ ποιητὴς κέκληκεν, ὡς τῷ ἡδομένῳ τῆς ψυχῆς ὑπεῖκον, καὶ μὴ μαχόμενον μηδ᾽ ἀντιτυποῦν. καὶ γὰρ ὄμμα φλεγμαῖνον, ἥδιστα τοῖς σκιεροῖς καὶ ἀλαμπέσιν ἐνδιατρίβει χρώμασι, τὰ δὲ αὐγὴν ἔχοντα καὶ φῶς ἀποστρέφεται. καὶ πόλις ἐν τύχαις ἀβουλήτοις γενομένη, ψοφοδεὲς καὶ τρυφερόν ἐστι δι᾽ ἀσθένειαν ἀνέχεσθαι παρρησίας, ὅτε μάλιστα δεῖται, τῶν πραγμάτων ἀναφορὰν ἁμαρτήματος οὐκ ἐχόντων. διὸ πάντη σφαλερὸν ἡ τοιαύτη πολιτεία. συναπόλλυσι γὰρ τὸν πρὸς χάριν λέγοντα,

Neque enim ictus infortunio compos manet
Mentis: licet ante sapuerit vel maxime.

Tantam vero infestæ bonis viris attribuas vim fortunæ, quatenus pro merito honore & gratia infamiam nonnullis & probra referens, fidei aliquantum deroget virtuti.

Et quidem putantur insolescere magis in bonos populi, quum lætas res suas existimant, rebus magnis & potentia exultantes. Verum diversum accidit: siquidem infortunia amaros mores irritabilesque & præcipites reddunt in iram: ad hæc aures difficiles atque morosas, quæ quovis dicto & verbo acri exacerbentur. Quippe peccantes qui castigat, exprobrare videtur calamitates: & despicere, qui libere loquitur. Atque ut corporis mel vulnera & ulcera pungit, ita frequenter vera & cordata oratio, nisi lenis sit & blanda, mordet ac stimulat afflictos: quamobrem dulcia poeta animo obsecundantia (ita enim vox Græca velle videtur) vocavit, quæ quasi animo cedunt, nec repugnant vel renituntur tumenti. Nam ut oculo inflammato opacus & fuscus gratissimus color est, splendidus vero & lucidus asperat eum: haud secus rebus obruta civitas parum prosperis timet refugitque ob imbecillitatem, quum maxime opus habeat, rebus eo prolapsis ut excitari nequeat ab offensa, veritatem audire. Quapropter versatur prorsus in lubrico talis reipub. administratio: quippe una secum blandientem auribus

τα, καὶ προσαπόλλυσι τὸν μὴ χαριζόμενον. ὥσπερ οὖν τὸν ἥλιον οἱ μαθηματικοὶ λέγουσι, μήτε τὴν αὐτὴν τῷ οὐρανῷ φερόμενον φορὰν, μήτε ἄντικρυς ἐναντίαν καὶ ἀντιβατικὴν, ἀλλὰ λοξῷ καὶ παρεγκεκλιμένῳ πορείας σχήματι χρώμενον, ὑγρὰν καὶ εὐκαμπῆ καὶ περιελιττομένην ἕλικα ποιεῖν, ᾗ σώζεται πάντα καὶ λαμβάνει τὴν ἀρίστην κρᾶσιν· οὕτως ἄρα τῆς πολιτείας ὁ μὲν ὄρθιος ἄγαν καὶ πρὸς ἅπαντα τοῖς δημοσίοις ἀντιβαίνων τόνος, ἀπηνὴς καὶ σκληρός· ὥσπερ αὖ πάλιν ἐπισφαλὲς καὶ κάταντες, τὸ συνεφελκόμενον τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ᾧ πολλοὶ καὶ συνεπιῤῥέπουσιν. ἡ δὲ ἀνθυπείκουσα πειθομένοις καὶ διδοῦσα τὸ πρὸς χάριν, εἶτ᾽ ἀπαιτοῦσα τὸ συμφέρον ἐπιστασία καὶ κυβέρνησις ἀνθρώπων πολλὰ πράως καὶ χρησίμως ὑπουργούντων, εἰ μὴ πάντα δεσποτικῶς καὶ βιαίως ἄγοιντο, σωτήριος, ἐργώδης δὲ καὶ χαλεπὴ, καὶ τὸ σεμνὸν ἔχουσα τῷ ἐπιεικεῖ δύσμικτον· ἐὰν δὲ μιχθῇ, τοῦτό ἐστιν ἡ πάντων μὲν ῥυθμῶν, πασῶν δὲ ἁρμονιῶν ἐμμελεστάτη καὶ μουσικωτάτη κρᾶσις. ᾗ καὶ τὸν κόσμον ὁ Θεὸς λέγεται διοικεῖν, οὐ βιαζόμενος, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ λόγῳ παράγων τὴν ἀνάγκην.

Ταῦτα δὲ καὶ Κάτωνι τῷ νέῳ συνέβη. καὶ γὰρ οὗτος οὐ πιθανὸν εἶχεν οὐδὲ προσφιλὲς ὄχλῳ τὸ ἦθος, οὐδὲ ἤνθησεν ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸς χάριν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν Κικέρων φησὶν αὐτὸν, ὥσπερ ἐν τῇ Πλάτωνος πολιτείᾳ, καὶ οὐκ ἐν τῇ Ῥωμύλου πολιτευόμενον ὑποστάθμῃ, τῆς ὑπατείας ἐκπεσεῖν. ἐμοὶ δὲ ταυτὸ δοκεῖ παθεῖν τοῖς μὴ καθ᾽ ὥραν ἐκφανεῖσι καρποῖς. ὡς γὰρ ἐκείνους ἡδέως ὁρῶν-

bus perdit, & ingrata loquentem perdit ante. Ut igitur prædicant solem mathematici non eodem ac cœlum motu volvi, neque prorsus adverso tamen & opposito, sed obliquam atque leviter inflexam cursus formam tenendo, lentum, flexibilem, & sequacem efficere anfractum, quo universitas constat, atque optimam accipit temperaturam: in repub. item nimium directus, & per omnia populi voluntati reluctans, ingratus est tenor & rigidus: ut contra lubricus & proclivis qui peccantes sequitur, quum eo videat inclinare populum. Illa vero quæ parentibus vicissim concedit indulgetque, indeque exigit quod fructiferum est, administratio & moderatio hominum in multis modeste atque utiliter, nisi ubique imperiose & violenter agantur, obtemperantium, salutaris quidem est, verum ardua, eam quæ ægre cum lenitate temperatur retinens gravitatem. Quæ cum hac si temperata fuerit, ea demum modulorum sit omnium & concentuum maxime concinna & delectabilis temperatura, qua mundum quoque perhibent Deum regere, non violentia, sed lepore & ratione inducendo leniens necessitatem.

Hæc Catoni minori usu venere: neque enim blandis hic vel gratis plebi moribus præditus fuit, neque floruit in repub. obsequiis: sed ait eum Cicero quasi in repub. Platonis, non in Romuli fæce ageret, consulatus repulsam tulisse. Mihi vero videtur idem illi quod fructibus accidisse intempestive provenientibus. Ut enim hos contemplamur liben-

ὁρῶντες καὶ θαυμάζοντες, οὐ χρῶνται. οὕτως ἡ Κάτωνος ἀρχαιοτροπία διὰ χρόνων πολλῶν ἐπιγενομένη βίοις διεφθορόσι καὶ πονηροῖς ἔθεσι, δόξαν μὲν εἶχεν μεγάλην καὶ κλέος, οὐκ ἐνήρμοσε δὲ ταῖς χρείαις, διὰ βάρος καὶ μέγεθος τῆς ἀρετῆς ἀσύμμετρον τοῖς καθεστῶσι καιροῖς. καὶ γὰρ αὐτὸς οὐ κεκλιμένης μὲν ἤδη τῆς πατρίδος, ὥσπερ ὁ Φωκίων, πολὺν δὲ χειμῶνα καὶ σάλον ἐχούσης, ὅσον ἱστίων καὶ κάλων ἐπιλαβέσθαι, καὶ παραστῆναι τοῖς πλέον δυναμένοις πολιτευσάμενος, οἰάκων δὲ καὶ κυβερνήσεως ἀπωσθεὶς, ὅμως μέγαν ἀγῶνα τῇ τύχῃ παρέστησεν. εἷλε μὲν γὰρ καὶ κατέλαβε τὴν πολιτείαν δι᾽ ἄλλους, μόλις δὲ καὶ βραδέως, καὶ χρόνῳ πολλῷ καὶ παρὰ μικρὸν ἐλθοῦσαν περιγενέσθαι διὰ Κάτωνα καὶ τὴν Κάτωνος ἀρετήν· ᾗ παραβάλλομεν τὴν Φωκίωνος, οὐ κατὰ κοινὰς ὁμοιότητας, ὡς ἀγαθῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν. ἔστι γὰρ ἀμέλει καὶ ἀνδρείας διαφορὰ πρὸς ἀνδρείαν, ὡς τῆς Ἀλκιβιάδου πρὸς τὴν Ἐπαμεινώνδου· καὶ φρονήσεως πρὸς φρόνησιν, ὡς τῆς Θεμιστοκλέους πρὸς τὴν Ἀριστείδου· καὶ δικαιοσύνης πρὸς δικαιοσύνην, ὡς τῆς Νομᾶ πρὸς τὴν Ἀγησιλάου. τούτων δὲ τῶν ἀνδρῶν αἱ ἀρεταὶ, μέχρι τῶν τελευταίων καὶ ἀτόμων διαφορῶν, ἕνα χαρακτῆρα καὶ μορφὴν καὶ χρῶμα κοινὸν ἤθους ἐγκεκραμένον ἐκφέρουσιν, ὥσπερ ἴσῳ μέτρῳ μεμιγμένου πρὸς τὸ αὐστηρὸν τοῦ φιλανθρώπου, καὶ πρὸς τὸ ἀσφαλὲς τοῦ ἀνδρείου, καὶ τῆς ὑπὲρ ἄλλων μὲν κηδεμονίας, ὑπὲρ αὑτῶν δὲ ἀφοβίας, καὶ πρὸς μὲν τὸ αἰσχρὸν εὐλαβείας, πρὸς δὲ τὸ δίκαιον εὐτονίας συνηρμοσμένης ὁμοίως· ὥστε λεπ-

benter miramurque, nec utimur tamen: ita mores antiqui Catonis, in civitate corrupta & depravata consuetudine demum existentes, laudem quidem habuerunt & gloriam grandem, usui tamen propter pondus & fastigium virtutis à præsenti abhorrens seculo non fuerunt consentanei. Etenim haud præcipite jam patria, ut Phocion, magna tamen tempestate & fluctibus jactata, vela & rudentes ut tractare & assistere posset potentioribus, remp. gerens: quum a clavo esset & gubernaculo summotus, certamen exhibuit tamen fortunæ durum. Quippe subjugavit illa quidem & prostravit rempub. per alios, verum ægre & tarde longoque spacio, quum victoria penes rempub. pene fuisset per Catonem & Catonis virtutem: cum qua Phocionis conferimus, non communes illas secuti similitudines, ut bonorum & reipub. tractandæ peritorum virorum. Nempe est & fortitudinis cum fortitudine discrimen, ceu ejus quæ Alcibiadis fuit, cum illa quæ Epaminondæ; & cum prudentia prudentiæ, velut Themistoclis cum Aristidis; justitiæ item cum justitia, ut Numæ cum Agesilai. At horum virorum virtutes usque ad extremas & individuas differentias eundem characterem, effigiem, colorem morum communem præferunt impressum, quasi temperata pari modo cum austeritate humanitate, & cum cautione fortitudine: pro aliis solicitudine, pro semetipsis securitate: turpitudinis fuga cum firmitate in persequenda justitia similiter in utroque coaptata. Adeo ut ad discernendum & eruen-

λεπτοῦ πάνυ λόγου δεῖσθαι, καθάπερ ὀργάνου πρὸς διάκρισιν καὶ ἀνεύρεσιν τῶν διαφερόντων.

Τὸ μὲν οὖν Κάτωνος ὁμολογεῖται γένος ἐκ λαμπρῶν ὑπάρχειν, ὡς λεχθήσεται· Φωκίωνα δὲ τεκμαίρομαι μὴ παντάπασιν εἶναι γένους ἀτίμου καὶ καταπεπτωκότος. εἰ γὰρ ἦν, ὥς φησιν Ἰδομενεὺς, δοιδυκοποιοῦ πατρὸς, οὐκ ἂν ἐν τῷ λόγῳ Γλαύκιππος ὁ Ὑπερείδου, μυρία συνειλοχὼς καὶ εἰρηκὼς κατ' αὐτοῦ κακὰ, τὴν δυσγένειαν παρῆκεν· οὐδ' ἂν οὕτως ἐλευθερίου βίου καὶ σώφρονος καὶ παιδείας μετέσχεν, ὥστε τῆς Πλάτωνος, ἔτι μειράκιον ὢν, ὕστερον δὲ τῆς Ξενοκράτους διατριβῆς ἐν Ἀκαδημίᾳ μετασχεῖν, καὶ τῶν ἀρίστων ἐξ ἀρχῆς ἐπιτηδευμάτων ζηλωτὴς γενέσθαι. Φωκίωνα γὰρ οὔτε γελάσαντά τις, οὔτε κλαύσαντα ῥᾳδίως Ἀθηναίων εἶδεν, οὐδ' ἐν βαλανείῳ δημοσιεύοντι λουσάμενον, ὡς ἱστόρηκε Δοῦρις, οὐδὲ ἐκτὸς ἔχοντα τὴν χεῖρα τῆς περιβολῆς, ὅτε τύχοι περιβεβλημένος. ἐπεὶ κατά γε τὴν χώραν καὶ τὰς στρατείας ἀνυπόδητος ἀεὶ καὶ γυμνὸς ἐβάδιζεν, εἰ μὴ ψῦχος ὑπερβάλλον εἴη καὶ δυσκαρτέρητον, ὥστε καὶ παίζοντας ἤδη τοὺς στρατευομένους, σύμβολον μεγάλου ποιεῖσθαι χειμῶνος, ἐνδεδυμένον Φωκίωνα.

Τῷ δὲ ἤθει προσηνέστατος ὢν καὶ φιλανθρωπότατος, ἀπὸ τοῦ προσώπου δυσξύμβολος ἐφαίνετο καὶ σκυθρωπός· ὥστε μὴ ῥᾳδίως ἄν τινα μόνον ἐντυχεῖν αὐτῷ τῶν ἀσυνήθων. διὸ καὶ Χάρητι ποτὲ πρὸς τὰς ὀφρῦς αὐτοῦ λέγοντι, τῶν Ἀθηναίων ἐπιγελώντων, Οὐδὲν, εἶπεν, αὕτη ὑμᾶς λελύπηκεν ἡ ὀφρύς· ὁ δὲ τούτων γέλως πολλὰ κλαῦσαι τὴν πόλιν πεποίηκεν. ὁμοίως δέ πως

τοῦ

endum quatenus discrepent, subtili admodum opus sit tanquam instrumento oratione.

Ac Catonis quidem in confesso est clarum genus, ut post dicetur, fuisse: Phocionem vero auguramus loci fuisse non omnino obscuri & abjecti. Neque enim, si fuisset ei (ut Idomeneus autumat) pater artifex cochlearius, qui sexcenta collegit & objecit ei convitia, generis novitatem Glaucippus Hyperidis filius prætermisisset: neque mores adeo liberales & honestos vel institutionem sortitus esset: qui Platonis admodum adolescens, & post Xenocratis fuit in Academia auditor, studiorumque a prima ætate sectator optimorum. Siquidem neque ridentem neque plorantem quisquam Atheniensium temere Phocionem vidit, neque in balneo publico lavantem, ut tradit Duris: neque extra pallium, cum amictus esset, manum ejus exertam. Nam peregre quidem atque in bello sine calceis semper nudusque incedebat, nisi gelu immodicum esset & intolerabile: ut milites per jocum pro gravis brumæ nota haberent, ubi esset vestibus Phocion opertus.

Quamvis autem moribus esset mansuetissimis facillimisque, vultum tamen morosum & tetricum repræsentabat: unde nemo facile eum alienior convenit solus. Itaque quum Chares aliquando supercilia ejus perstringeret, arrideretque populus Atheniensis: Nihil hoc vobis, inquit, mœroris intulit supercilium: at horum risus multas civitati lacrymas invexit. Perinde

Z 2 oratio

τοῦ Φωκίωνος ὁ λόγος ἦν ἐπὶ χρηστοῖς εὐτυχήμασι καὶ διανοήμασι σωτήριος, προστακτικήν τινα καὶ αὐστηρὰν καὶ ἀνήδυστον ἔχων βραχυλογίαν. ὡς γὰρ ὁ Ζήνων ἔλεγεν ὅτι δεῖ τὸν φιλόσοφον εἰς νοῦν ἀποβάπτοντα προφέρεσθαι τὴν λέξιν, οὕτως ὁ Φωκίωνος λόγος πλεῖστον ἐν ἐλαχίστῃ λέξει νοῦν εἶχεν. καὶ πρὸς τοῦτο ἔοικεν ἀπιδὼν ὁ Σφήττιος Πολύευκτος εἰπεῖν, ὅτι ῥήτωρ μὲν ἄριστος εἴη Δημοσθένης, εἰπεῖν δὲ δεινότατος ὁ Φωκίων. ὡς γὰρ ἡ τοῦ νομίσματος ἀξία πλείστην ἐν ὄγκῳ βραχυτάτῳ δύναμιν ἔχει, οὕτω λόγου δεινότης ἐδόκει πολλὰ σημαίνειν ἀπ' ὀλίγων. καὶ μέντοι καὶ αὐτόν ποτε τὸν Φωκίωνα φασὶ πληρουμένου τοῦ θεάτρου περιπατεῖν ὑπὸ σκηνὴν, αὐτὸν ὄντα πρὸς ἑαυτῷ τὴν διάνοιαν· εἰπόντος δέ τινος τῶν φίλων, σκεπτομένῳ Φωκίων ἔοικας· ναὶ μὰ τὸν Δία, φάναι, σκέπτομαι εἴ τι δύναμαι τοῦ λόγου ἀφελεῖν ὃν μέλλω λέγειν πρὸς Ἀθηναίους. ὁ δὲ Δημοσθένης τῶν μὲν ἄλλων κατεφρόνει πολὺ ῥητόρων, ἀνισταμένου δὲ Φωκίωνος, εἰώθει λέγειν ἀτρέμα πρὸς τοὺς φίλους, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς πάρεστιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσως πρὸς τὸ ἦθος ἀνοιστέον· ἐπεὶ καὶ ῥῆμα καὶ νεῦμα μόνον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μυρίοις ἐνθυμήμασι καὶ περιόδοις ἀντίρροπον ἔχει πίστιν.

Νέος δὲ ὢν Χαβρίᾳ προσέμιξεν ἑαυτὸν τῷ στρατηγῷ, καὶ παρείπετο, πολλὰ μὲν εἰς ἐμπειρίαν τῶν πολεμικῶν ὠφελούμενος· ἔστι δὲ ἐν οἷς ἐπανορθούμενος τὴν ἐκείνου φύσιν, ἀνώμαλον οὖσαν καὶ ἄκρατον. νωθρὸς γὰρ ὢν ὁ Χαβρίας καὶ δυσκίνητος ἄλλως, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσιν ὤργα καὶ διεπυροῦτο τῷ θυ-

oratio quoque fuit Phocionis utilibus ſententiis & conſiliis ſalubris, conjuncta cum imperioſa auſtera & triſti brevitate. Quippe, ut Zeno ait, mente tinctum proferre Philoſophum ſermonem debere, pari modo habuit Phocionis oratio plurimum in conciſa dictione ſententiæ; quo apparet Sphettium Polyeuctum reſpexiſſe, quum diceret oratorem eſſe Demoſthenem optimum, ſed in dicendo acutiſſimum Phocionem. Quo modo enim habet monetæ æſtimatio exigua in mole maximum valorem, ſic hujus orationis vim cenſebat verbis paucis multa ſignificare. Et vero ipſum etiam ferunt Phocionem aliquando completo theatro ſub ſcena inambulaſſe cogitabundum. Ubi quum amicus quidam diceret ei, Videris aliquid Phocion tecum meditari, Sane vero, inquit, meditor, an quid de oratione, quem habiturus ad populum Athenienſem ſum, queam reſecare. Demoſthenes magnopere contemnebat cæteros oratores: at quum ad dicendum Phocion ſurgeret, ſolebat ad amicos dicere ſummiſſe, Orationum mearum ſecuris adeſt. Cæterum hoc ſit fortaſſis ad mores ejus referendum: quando viri boni vel verbum vel nutus ſolus mille inſtar ſit ſententiarum & ambituum verborum.

Porro adoleſcens ſub duce meruit Chabria, eumque eſt aſſectatus, a quo fuit in ſcientia militari inſtitutus egregie. Nonnihil viciſſim illius ingenium correxit varium & intemperatum. Nam quum ſegnis alias Chabrias & tardus eſſet, ipſis in certaminibus gliſcebat & exardeſcebat animo, at-

que

θυμῷ, καὶ συνεξέπιπτε τοῖς θρασυτάτοις παραβολώτερον· ὥσπερ ἀμέλει καὶ κατέστρεψε τὸν βίον ἐν Χίῳ, πρῶτος εἰσελάσας τῇ τριήρει, καὶ βιαζόμενος πρὸς τὴν ἀπόβασιν. ἀσφαλὴς οὖν ἅμα καὶ δραστήριος ὁ Φωκίων φαινόμενος, τήν τε μέλλησιν ἀνεθέρμαινε τοῦ Χαβρίου, καὶ πάλιν ἀφῄρει τὴν ἄκαιρον ὀξύτητα τῆς ὁρμῆς. ὅθεν εὐμενὴς ὢν ὁ Χαβρίας καὶ χρηστὸς ἠγάπα καὶ προῆγεν αὐτὸν ἐπὶ πράξεις καὶ ἡγεμονίας, γνώριμον ποιῶν τοῖς Ἕλλησιν, καὶ τὰ πλείστης ἄξια σπουδῆς ἐκείνῳ χρώμενος. καὶ τῆς περὶ Νάξον ναυμαχίας ὄνομα καὶ δόξαν οὐ μικρὰν Φωκίωνι περιεποίησεν. τοῦ γὰρ εὐωνύμου κέρως ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν, καθ᾽ ὃ καὶ τὴν μάχην ὀξεῖαν εἶχεν ὁ ἀγὼν, καὶ κρίσιν ἐποίησεν ταχεῖαν. πρώτην οὖν ἐκείνην ναυμαχίαν ἡ πόλις αὐτὴ δι᾽ αὐτῆς ἀγωνισαμένη τοῖς Ἕλλησι μετὰ τὴν ἅλωσιν, καὶ κατατυχοῦσα, τόν τε Χαβρίαν ὑπερηγάπησεν, καὶ τοῦ Φωκίωνος, ὡς ἀνδρὸς ἡγεμονικοῦ, λόγον ἔσχεν. ἐνίκων δὲ μεγάλοις μυστηρίοις· καὶ παρεῖχεν οἰνοχόημα Χαβρίας Ἀθηναίοις καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Βοηδρομιῶνος.

Ἐκ τούτου λέγεται, πεμπόμενος αὐτὸν ἐπὶ τὰς νησιωτικὰς συντάξεις τοῦ Χαβρίου, καὶ ναῦς εἴκοσι διδόντος, εἰπεῖν, εἰ μὲν ὡς πολεμήσων πέμποιτο, μείζονος δεῖν δυνάμεως, εἰ δὲ ὡς πρὸς συμμάχους, ἀρκεῖν ναῦν μίαν· καὶ πλεύσαντα τῇ αὐτοῦ τριήρει, καὶ διαλεχθέντα ταῖς πόλεσι, καὶ συγγενόμενον τοῖς ἄρχουσιν ἐπιεικῶς καὶ ἀφελῶς, καταπλεῦσαι μετὰ πολλῶν νεῶν, ἃς ἀπέστειλαν οἱ σύμμαχοι τὰ χρήματα τοῖς Ἀθηναίοις κομιζούσας. οὐ μόνον δὲ ζῶντα τὸν Χαβρίαν θεραπεύων διετέλει καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαν-

que cum ferocissimis proruebat præcipitantius: quo modo sane in Chio quoque vitam projecit, quum triremi sua ante cæteros provectus descensionem urgeret. At Phocion juxta cautum & impigrum præbens se, qua cunctationem excitabat Chabriæ, qua contra calorem impetus intempestivum detrahebat. Unde candidus & probus Chabrias dilexit eum, ad negotiaque & imperia provexit, celebrem inde eum reddens apud Græcos, ejusque arduis in rebus usus est opera, atque ex pugna navali apud Naxum insigne nomen & gloriam Phocioni conciliavit. Nam permisit ei lævum cornu, in quo acre certamen prœlium habuit, & cito decrevit. Prima illa navali pugna civitas Atheniensis per se sola, postquam capta fuit, conflixit cum Græcis, victrixque Chabriam mirifice complexa est, & Phocionem ut virum æstimavit imperio dignum. Parta victoria est magnis mysteriis: cujus causa decimo sexto die mensis Boedromionis dabat populo Atheniensi quotannis Chabrias vini dimensum.

Hinc fertur, quum mitteretur a Chabria ad tributum ab insulis exigendum ac naves viginti acciperet, dixisse, Si ad bellum gerendum mitteretur, majore classe opus esse: sin vero ut ad socios, sufficere navem unam. Itaque sua navi profectum, alloquutumque civitates, & congressum cum magistratibus humaniter & aperte, decurrisse cum frequentibus navibus, quas socii Atheniensibus cum stipendio misere. Non autem vivum modo constanter observavit & coluit Chabriam, verum etiam

σαντος αὐτοῦ, τῶν προσηκόντων καλῶς ἐπεμελεῖτο, καὶ τὸν παῖδα Κτήσιππον ἐβούλετο μὲν ἄνδρα ποιεῖν ἀγαθὸν, ἔμπληκτον δὲ ὁρῶν καὶ ἀνάγωγον, ὅμως οὐκ ἀπεῖπεν ἐπανορθούμενος καὶ ἀποκρύπτων τὰ αἴσχη. πλὴν ἅπαξ λέγεται παρενοχλοῦντος ἐν στρατείᾳ τινὶ τοῦ νεανίσκου, καὶ κόπτοντος αὐτὸν ἐρωτήμασιν ἀκαίροις καὶ συμβουλίαις, οἷον ἐπανορθουμένου καὶ παραστρατηγοῦντος εἰπεῖν, Ὦ Χαβρία, Χαβρία, μεγάλην γέ σοι χάριν ἐκτίνω τῆς φιλίας, ὑπομένων σου τὸν υἱόν. ὁρῶν δὲ τοὺς τὰ κοινὰ πράσσοντας τότε, διῃρημένους ὥσπερ ἀπὸ κλήρου τὸ στρατήγιον καὶ τὸ βῆμα, καὶ τοὺς μὲν λέγοντας ἐν τῷ δήμῳ καὶ γράφοντας μόνον· ὧν Εὔβουλος ἦν καὶ Ἀριστοφῶν, καὶ Δημοσθένης, καὶ Λυκοῦργος, καὶ Ὑπερείδης· Διοπείθη δὲ καὶ Μενεσθέα, καὶ Λεωσθένη, καὶ Χάρητα τῷ στρατηγεῖν καὶ προσπολεμεῖν αὔξοντας ἑαυτοὺς· ἐβούλετο τὴν Περικλέους καὶ Ἀριστείδου καὶ Σόλωνος πολιτείαν, ὥσπερ ὁλόκληρον καὶ διηρμοσμένην ἐν ἀμφοῖν ἀναλαβεῖν καὶ ἀποδοῦναι. καὶ γὰρ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἕκαστος ἐφαίνετο κατὰ τὸν Ἀρχίλοχον,

Ἀμφότερον, θεράπων μὲν Ἐνυαλίοιο Θεοῖο,
Καὶ μουσέων ἐρατῶν δῶρον ἐπιστάμενος.

καὶ τὴν Θεὸν ἑώρα πολεμικήν τε ἅμα καὶ πολιτικὴν οὖσαν, καὶ προσαγορευομένην.

Οὕτω δὲ συντάξας ἑαυτὸν, ἐπολιτεύετο μὲν ἀεὶ πρὸς εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν, ἐστρατήγησεν δὲ πλείστας οὐ μόνον τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ στρατηγίας, οὐ παραγγέλλων, οὐδὲ μετιὼν, ἀλλ' οὐδὲ φεύγων, οὐδὲ ἀποδι-

am defuncti propinquorum magnam curam gessit, & filium Ctesippum affectavit bonum virum reddere: quem licet vecordem videret & contumacem, non destitit tamen emendare & tegere ejus vitia. Semel tantum dicitur, quum obtunderet ipsum in quodam bello adolescens, fatigaretque importunis quæstionibus & consiliis, quasi castigans atque imperatoris munus eum docere instituens, dixisse, O Chabria, Chabria, magnam sane tibi refero amicitiæ gratiam, qui filium feram tuum. Quum videret eos qui id temporis rempublicam gerebant, partitos quasi sorte bellicam & forensem administrationem, partim in concionibus dicere & rogationes promulgare tantum, ex quibus Eubulus, Aristophon, Demosthenes, Lycurgus, Hyperides erant: Diopithem vero, Menesthea, Leosthenem, & Chareta imperando & bello gerendo opes quærere, institutum visum est ei Periclis, Aristidis, & Solonis, tanquam integrum atque ex ambobus concinnatum referre & restituere. Namque visus est illorum virorum quisque, ut Archilochi verba usurpem, fuisse

Gradivi juxta per atrocia bella minister,
Dulciaque edoctus munera Pieridum.

Ac Minervam ipsam bellatricem simul & civilium artium peritam esse & appellari videbat.

Quum ita se comparasset, semper quidem procuravit pacem & otium, bella vero gessit plurima omnium, non suorum tantum æqualium, sed & priorum; non prensans neque ambiens eas provincias, sed neque defugiens tamen neque declinans, ubi usus vocavit

διδάσκων τῆς πόλεως καλούσης. ὁμολογεῖται γὰρ ὅτι πέντε καὶ τεσσαράκοντα στρατηγίας ἔλαβεν, οὐδὲ ἅπαξ ἀρχαιρεσίοις παρατυχὼν, ἀλλ' ἀπόντα μεταπεμπομένων αὐτὸν ἀεὶ καὶ χειροτονούντων· ὥστε θαυμάζειν τοὺς οὐκ εὖ φρονοῦντας τὸν δῆμον, ὅτι πλεῖστα τοῦ Φωκίωνος ἀντικρούοντος αὐτῷ, καὶ μηδὲν εἰπόντος πώποτε μηδὲ πράξαντος πρὸς χάριν, ὥσπερ ἀξιοῦσι τοὺς βασιλεῖς τοῖς κόλαξι χρῆσθαι μετὰ τὸ κατὰ χειρὸς ὕδωρ, ἐχρῆτο οὗτος τοῖς μὲν κομψοτέροις καὶ ἱλαροῖς ἐν παιδιᾶς μέρει δημαγωγοῖς, ἐπὶ δὲ τὰς ἀρχὰς ἀεὶ νήφων καὶ σπουδάζων τὸν αὐστηρότατον καὶ φρονιμώτατον ἐκάλει τῶν πολιτικῶν, καὶ μόνον ἢ μᾶλλον ταῖς βουλήσεσιν αὐτοῦ καὶ ὁρμαῖς ἀντιτασσόμενον. χρησμοῦ μὲν γὰρ ἐκ Δελφῶν ἀναγνωσθέντος, ὅτι τῶν ἄλλων Ἀθηναίων ὁμοφρονούντων, εἷς ἀνὴρ ἐναντία φρονοίη τῇ πόλει, παρελθὼν ὁ Φωκίων ἀμελεῖν ἐκέλευσεν, ὡς αὐτὸς ὢν ὁ ζητούμενος· μόνῳ γὰρ αὐτῷ μηδὲν ἀρέσκειν τῶν πραττομένων. ἐπεὶ δὲ λέγων ποτὲ γνώμην πρὸς τὸν δῆμον εὐδοκίμει, καὶ πάντας ὁμαλῶς ἑώρα τὸν λόγον ἀποδεχομένους, ἐπιστραφεὶς πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, οὐ δή πού τι κακὸν λέγων ἐμαυτὸν λέληθα;

Πρὸς δὲ θυσίαν τινὰ τῶν Ἀθηναίων αἰτούντων ἐπιδόσεις, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιδιδόντων, κληθεὶς πολλάκις, ἔφη, τούτους αἰτεῖτε τοὺς πλουσίους· ἐγὼ δὲ αἰσχυνοίμην ἂν εἰ τούτῳ μὴ ἀποδιδοὺς, ὑμῖν ἐπιδοίην· δείξας Καλλικλέα τὸν δανειστήν. ὡς δ' οὐκ ἐπαύοντο κεκραγότες καὶ καταβοῶντες, λόγον εἶπεν αὐτοῖς τοῦτον, Ἀνὴρ δειλὸς ἐπὶ πόλεμον ἐξῄει, φθεγξαμένων δὲ κοράκων, τὰ ὅπλα θεὶς ἡσύχαζεν· εἶτα ἀναλαβὼν αὖθις ἐξῄει, καὶ φθεγγομένων πά-

λιν

cavit eum reipub. Constat enim eum quinque & quadraginta cepisse præturas, quum comitiis ne semel quidem interfuisset, sed absens semper electus & accersitus esset. Itaque mirabantur insipientes populum, quod quum plurimum Phocion in eum incurreret, neque unquam quicquam vel dixisset vel egisset populariter, sicut reges censent uti adulatoribus debere post lotas manus, ita uteretur populus hic concionatoribus facetioribus & blandioribus per ludum, ad imperia sobrius semper & sedulus severissimum vocaret ac sapientissimum civem, eumque solum vel præ aliis qui nutibus & libidinibus suis reluctabatur. Quippe quum esset oraculum Delphicum recitatum, cæteris consentientibus Atheniensibus unum dissentire a civitate civem, progressus Phocion liberare se eos ait solicitudine, Se, quem quærerent, esse. Sibi enim eorum quæ agerentur uni placere nihil. Quum aliquando sententia dicta in concione celebraretur, orationemque suam pariter videret ab omnibus approbari, conversus ad amicos dixit, Num quid imprudenti mihi excidit mali?

Flagitante congiarium ad sacrificium quoddam populo Atheniense, aliisque præbentibus, identidem appellatus ait, Hosce poscite divites: me vero puderet, vobis si largirer, huic non solvere: monstrans Calliclem fœneratorem. Ubi non cessarunt vociferari & increpare eum probris, hanc narravit eis fabulam. Quidam ignavus homo parabat ad bellum proficisci. Crocientibus autem corvis posuit arma, tenuitque se domi. Mox recipiens ea institit pergere.

λιν ὑπέστη. καὶ τέλος εἶπεν, ὑμεῖς κεκράξεσθε μὲν μέγιστον ὡς δυνατὸν, ἐμοῦ δὲ οὐ γεύσεσθε. πάλιν δέ ποτε τῶν Ἀθηναίων ἐξαγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τοὺς πολεμίους κελευόντων, ὡς οὐκ ἐβούλετο, δειλὸν καὶ ἄνανδρον ἀποκαλούντων, οὔτε ὑμεῖς, εἶπεν, ἐμὲ δύνασθε ποιῆσαι θαρσαλέον, οὔτε ἐγὼ ὑμᾶς δειλούς. οὐ μὴν ἀλλ' ἴσμεν ἀλλήλους. ἐν δὲ καιροῖς ἐπισφαλέσι τραχυνομένου τοῦ δήμου πρὸς αὐτὸν σφόδρα, καὶ τὰς στρατηγίας εὐθύνας ἀπαιτοῦντος, Σώθητε, εἶπεν, ὦ μακάριοι πρῶτον. ἐπεὶ δὲ πολεμοῦντες μὲν ἦσαν ταπεινοὶ καὶ περιδεεῖς, γενομένης δὲ εἰρήνης ἐθρασύνοντο, καὶ κατεβόων τοῦ Φωκίωνος, ὡς ἀφῃρημένου τὴν νίκην αὐτῶν, Εὐτυχεῖτε, εἶπεν, ἔχοντες στρατηγὸν εἰδότα ὑμᾶς· ἐπεὶ πάλαι ἂν ἀπολώλειτε. τοῖς δὲ Βοιωτοῖς οὐ βουλομένων αὐτῶν δικάζεσθαι περὶ τῆς χώρας, ἀλλὰ πολεμεῖν, συνεβούλευε διὰ τῶν λόγων, ἐν οἷς εἰσι κρείττους, μὴ διὰ τῶν ὅπλων, ἐν οἷς ἥττους, μάχεσθαι. λέγοντα δ' αὐτὸν οὐ προσιεμένων οὐδὲ ὑπομενόντων ἀκούειν, Ἐμὲ, εἶπεν, ὑμεῖς ἃ μὴ βούλομαι ποιεῖν, βιάσασθαι δύνασθε, λέγειν δὲ ἃ μὴ δεῖ παρὰ γνώμην οὐκ ἀναγκάσετε. τῶν δὲ ἀντιπολιτευομένων αὐτῷ ῥητόρων, Δημοσθένους μὲν εἰπόντος, ἀποκτενοῦσί σε Ἀθηναῖοι Φωκίων· ἂν μανῶσιν, εἶπεν, σὲ δὲ, ἐὰν σωφρονῶσι. Πολύευκτον δὲ τὸν Σφήττιον ὁρῶν ἐν καύματι συμβουλεύοντα τοῖς Ἀθηναίοις πολεμεῖν πρὸς Φίλιππον, εἶτα ὑπ' ἄσθματος πολλοῦ καὶ ἱδρῶτος, ἅτε δὴ καὶ ὑπέρπαχυν ὄντα, πολλάκις ἐπιρροφοῦντα τοῦ ὕδατος, Ἄξιον, ἔφη, τούτῳ πιστεύσαντας ὑμᾶς ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον· ὃν τί οἴεσθε ποιήσειν ἐν τῷ θώρακι καὶ τῇ ἀσπί-

gere. Illis denuo crocientibus, ſubſtitit, & tandem ait, Etſi vos quam maxime crocividſtis, non guſtabitis me tamen. Alio tempore jubentibus Athenienſibus ut moveret in hoſtes, ubi renuit, timidum mollemque appellantibus: Neque vos, inquit, facere me audacem poteſtis, neque vos ego timidos. Attamen novimus nos inter nos. Quum dubiis temporibus perquam ageret cum eo populus aſpere, atque imperii rationes repoſceret, Servemini quæſo, inquit, prius. Quum in bello eſſent abjecti & trepidi, pace vero facta ferocirent, ac convitiis inceſſerent Phocionem, quaſi eripuiſſet ipſis victoriam, Felices eſtis, infit, ducem qui habeatis vos cognoſcentem; alioquin jamdudum periſſetis. Cum Bœotiis ubi de agro voluere non judicio ſed bello diſceptare, conſuluit ut verbis, quibus præſtarent, non, quibus eſſent inferiores, armis, cum iis digladiarentur. Quum aliquando ſententiam ejus non probarent, neque eum ſuſtinerent audire, Me vos, inquit, quæ non probo, cogere ut faciam valetis: dicere quæ non probo præter ſententiam non cogetis. Ex adverſariis ejus in repub. oratoribus quum Demoſthenes dixiſſet, Interficiet te populus Athenienſis Phocion, Si inſanire cœperit, reſpondit, te vero, ſi ſapuerit. Polyeuctum Sphettium quum videret per æſtum autorem populo Athenienſi eſſe movendi Philippo belli, inde anhelantem multum & ſudantem, utpote præpinguem, atque crebro aquam ſorbentem, Debetis ſcilicet, inquit, ex hujus ſententia bellum ſciſcere: quem in lorica & clypeo quid cenſetis facturum inſtan-

ἀσπίδι, τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων, ὅτε λέγων πρὸς ὑμᾶς ἃ ἐσκέπτεται, κινδυνεύει πνιγῆναι; τοῦ δὲ Λυκούργου πολλὰ βλάσφημα πρὸς αὐτὸν εἰπόντος ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ πρὸς ἅπασιν, ὅτι δέκα τῶν πολιτῶν ἐξαιτοῦντος Ἀλεξάνδρου συνεβούλευεν ἐκδοῦναι, εἶπεν, πολλὰ ἐγὼ συμβεβούλευκα καλὰ καὶ συμφέροντα τούτοις, ἀλλ᾽ οὐ πείθονταί μοι.

Ἦν δέ τις Ἀρχιβιάδης ἐπικαλούμενος Λακωνιστὴς, πώγωνά τε καθειμένος ὑπερφυῆ μεγέθει, καὶ τρίβωνα φορῶν ἀεὶ καὶ σκυθρωπάζων· τοῦτον ἐν βουλῇ θορυβούμενος ὁ Φωκίων ἐπεκαλεῖτο τῷ λόγῳ μάρτυρα ἅμα καὶ βοηθόν. ὡς δὲ ἀναστὰς ἐκεῖνος, ἃ πρὸς χάριν ἦν τοῖς Ἀθηναίοις συνεβούλευεν, ἁψάμενος αὐτοῦ τῶν γενείων, Ὦ Ἀρχιβιάδη, εἶπεν, τί οὖν οὐκ ἀπεκείρω; Ἀριστογείτονος δὲ τοῦ συκοφάντου, πολεμικοῦ μὲν ὄντος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ παροξύνοντος ἐπὶ τὰς πράξεις τὸν δῆμον, ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ προσελθόντος ἐπὶ βακτηρίᾳ τῷ σκέλει καταδεδεμένῳ, πόῤῥωθεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος ἰδὼν ὁ Φωκίων, ἀνέκραγεν, Γράφε καὶ Ἀριστογείτονα χωλὸν καὶ πονηρόν. ὥστε θαυμάζειν ὅπως καὶ ὁπόθεν τραχὺς οὕτως ἀνὴρ καὶ σκυθρωπὸς ἐκτήσατο τὴν τοῦ χρηστοῦ προσηγορίαν. ἔστιν δὲ, οἶμαι, χαλεπὸν, οὐ μὴν ἀδύνατον, ὥσπερ οἶνον καὶ ἄνθρωπον, τὸν αὐτὸν ἡδὺν ἅμα καὶ αὐστηρὸν εἶναι· καθάπερ ἕτεροι πάλιν φαινόμενοι γλυκεῖς, ἀηδέστατοι τοῖς χρωμένοις εἰσὶ καὶ βλαβερώτατοι. καίτοι φασὶν Ὑπερείδην πότε εἰπεῖν πρὸς τὸν δῆμον, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ σκοπεῖτε μόνον εἰ πικρὸς, ἀλλ᾽ εἰ προῖκά εἰμι πικρός. ὥσπερ τῇ πλεονεξίᾳ μόνον ἐπαχθεῖς καὶ λυπηροὺς ὄντας, οὐχὶ μᾶλλον ὅσοι

ſtantibus hoſtibus, quum inter dicendum apud vos ea quæ commentatus eſt, pene ſuffocetur? Quum multa ei exprobraret in concione Lycurgus, præter cætera, quod depoſcenti decem cives Alexandro, fuiſſet autor ut dederentur: ait, Multa ego his recta & ſalutaria conſilia dedi, verum non parent mihi.

Erat Archibiades quidam, quem Laconiſtam ab imitatione Spartanorum appellabant, immenſa promiſſa barba, ac læna ſemper amictus tetricuſque. Hunc in curia Phocion occlamationibus jactatus teſtem dictis ſuis & ſuffragatorem advocavit: qui ut exſurgens quæ accepta forent conſuluit Athenienſibus, apprehenſa barba ejus, Quin igitur Archibiade, inquit, tondes barbam? Quum Ariſtogiton ſycophanta, qui in concionibus bellicoſus erat, populumque ad arma incenderat, in delectu accederet baculo innixus & crure obligato, conſpicatus procul eum ex ſuggeſtu Phocion, exclamavit, Scribe etiam Ariſtogitonem claudum & improbum. Ut mirum ſit qui & unde vir adeo aſper & triſtis cognomen invenerit boni. Cæterum eſt meo judicio arduum, haud impoſſibile tamen, ut vinum, ſic hominem eundem dulcem pariter & auſterum eſſe: ſicut alii e diverſo in ſpecie dulces, ingratiſſimi uſu ſunt & nocentiſſimi. Et quidem Hyperidem memorant aliquando in concione dixiſſe, Nolite Athenienſes advertere ſolum an amarus, ſed an gratis ſim amarus: quaſi illos tantum qui avaritia importuni & odioſi ſunt, non autem hos potius qui

ὅσοι πρὸς ὕβριν καὶ φθόνον, ἢ ὀργὴν ἢ φιλονεικίαν τινὰ χρῶνται τῇ δυνάμει, τούτους δεδιότων καὶ προβαλλομένων τῶν πολλῶν. Φωκίων τοίνυν ἔχθρα μὲν οὐδένα τῶν πολιτῶν κακῶς ἐποίησεν, οὐδὲ ἐνόμιζεν ἐχθρόν· ἀλλ᾽ ὅσον ἔδει μόνον τῶν ἐνισταμένων οἷς ἔπραττεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατεξαναστῆναι, τραχὺς ὢν καὶ δυσεκβίαστος καὶ ἀπαραίτητος, εἰς τὸν ἄλλον βίον εὐμενῆ πᾶσι καὶ κοινὸν καὶ φιλάνθρωπον ἑαυτὸν παρεῖχεν, ὥστε καὶ πταίσασι βοηθεῖν, καὶ κινδυνεύουσι συνεξετάζεσθαι τοῖς διαφόροις. ἐγκαλούντων δὲ τῶν φίλων ὅτι πονηρῷ τινι κρινομένῳ συνεῖπεν, τοὺς χρηστοὺς ἔφη μὴ δεῖσθαι βοηθείας. Ἀριστογείτονος δὲ τοῦ συκοφάντου μετὰ τὴν καταδίκην πέμψαντος καὶ δεηθέντος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ὑπακούσας ἐβάδιζεν εἰς τὸ δεσμωτήριον· οὐκ ἐώντων δὲ τῶν φίλων, Ἐάσατε, εἶπεν, ὦ μακάριοι· ποῦ γὰρ ἄν τις ἥδιον Ἀριστογείτονι συμβάλοι;

Καὶ μὴν οἵ γε σύμμαχοι καὶ οἱ νησιῶται τοὺς Ἀθήνηθεν ἀποστόλους, ἑτέρου μὲν ἐκπλέοντος στρατηγοῦ, πολεμίους νομίζοντες, ἐφράγνυντο τείχη, καὶ λιμένας ἀπεχώννυσαν, καὶ κατεκόμιζον ἀπὸ τῆς χώρας εἰς τὰς πόλεις βοσκήματα, καὶ ἀνδράποδα, καὶ γυναῖκας, καὶ παῖδας· εἰ δὲ Φωκίων ἡγοῖτο, πόρρω ναυσὶν ἰδίαις ἀπαντῶντες ἐστεφανωμένοι, καὶ χαίροντες, ὡς αὐτοὺς κατῆγον.

Παραδυομένου δὲ εἰς τὴν Εὔβοιαν τοῦ Φιλίππου, καὶ δύναμιν ἐκ Μακεδονίας διαβιβάζοντος, καὶ τὰς πόλεις οἰκειουμένου διὰ τυράννων, Πλουτάρχου δὲ τοῦ Ἐρετριέως καλοῦντος τοὺς Ἀθηναίους, καὶ δεομένου τὴν νῆσον ἐξελέσθαι κα-

qui ad impotentiam & invidiam vel iram vel contentionem abutuntur potentia, populus timeat & execretur. At Phocion inimicum ex civibus neminem afflixit, ac ne pro inimico quidem habuit, sed quantum res postulabat, tantum ut adversus obsistentes suis pro bono publico actionibus luctaretur, horridus erat, pertinax & implacabilis. Omnibus in cæteris placidum se communemque & humanum præbebat, lapsisque ferebat opem, atque periclitantibus advocatus aderat adversariis. Exprobrantibus ei amicis quod turpem hominem defendisset, probos ait non indigere auxilio. Aristogitoni sycophantæ post damnationem ipsum per amicos precato ut ad se veniret, morem gessit, atque ad carcerem perrexit. Retinentibus eum amicis, Sinite quæso, inquit: ubi enim congrediare cum Aristogitone libentius?

Porro socii Atheniensium & insulares, classes eorum duce missas alio, pro hostibus habebant, muros sepiebant, portus obstruebant, pecora, servitia, conjuges, liberos in urbes ex agris deportabant: sin imperator Phocion esset, navibus suis longe occurrebant coronati & gratulabundi, deducebantque eum ad se.

Quum irreperet in Eubœam Philippus, eoque exercitum ex Macedonia traduceret, atque oppida solicitaret per tyrannos, implorante opem Atheniensium Plutarcho Eretriensi, oranteque insulam ut eriperet ex faucibus

καταλαμβανομένην ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος, ἀπεστάλη στρατηγὸς ὁ Φωκίων ἔχων δύναμιν οὐ πολλήν, ὡς τῶν ἐκεῖ συστησομένων ἑτοίμως πρὸς αὐτόν. εὑρὼν δὲ προδοτῶν ἅπαντα μεστὰ, καὶ νοσοῦντα, καὶ διορωρυγμένα δωροδοκίᾳ, εἰς κίνδυνον μέγαν κατέστη· καί τινα λόφον χαράδρᾳ βαθείᾳ τῶν περὶ τὰς Ταμύνας ἐπιπέδων ἀποκρυπτόμενον καταλαβὼν, συνεῖχεν ἐν τούτῳ καὶ συνεκράτει τὸ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως. τῶν δὲ ἀτάκτων καὶ λάλων καὶ πονηρῶν διαδιδρασκόντων ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἀποχωρούντων, ἐκέλευσεν ἀμελεῖν τοὺς ἡγεμόνας· καὶ γὰρ ἐνταῦθα δυσχερεῖς ὑπὸ ἀταξίας ἔσεσθαι, καὶ βλαβεροὺς τοῖς μαχομένοις, κἀκεῖ τοιαῦτα συνειδότας αὑτοῖς ἧττον αὐτοῦ καταβοήσεσθαι, καὶ μὴ πάνυ συκοφαντήσειν.

Ὡς δὲ ἐπῆσαν οἱ πολέμιοι, κελεύσας ἐν τοῖς ὅπλοις ἀτρεμεῖν ἄχρι ἂν αὐτὸς σφαγιάσηται, πλείω διέτριβε χρόνον, ἢ δυσιερῶν, ἢ βουλόμενος ἐγγυτέρω τοὺς πολεμίους ἐπισπάσασθαι. διὸ πρῶτον μὲν ὁ Πλούταρχος, οἰόμενος ἀποδειλιᾶν καὶ κατοκνεῖν ἐκεῖνον, ἐξέδραμε μετὰ τῶν ξένων. ἔπειτα τοῦτον ἰδόντες οἱ ἱππεῖς οὐκ ἐκαρτέρησαν, ἀλλ᾽ ἤλαυνον εὐθὺς εἰς τοὺς πολεμίους, ἀσύντακτοι καὶ σποράδες ἐκ τοῦ στρατοπέδου προσφερόμενοι. νικωμένων δὲ τῶν πρώτων, ἅπαντες ἐσκεδάσθησαν, καὶ ὁ Πλούταρχος ἔφυγε· καὶ τῷ χάρακι προσμίξαντες ἔνιοι τῶν πολεμίων, ἐκκόπτειν ἐπειρῶντο καὶ διασπᾶν, ὡς ἁπάντων κεκρατηκότες. ἐν τούτῳ δὲ τῶν ἱερῶν γενομένων, τοὺς μὲν εὐθὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου προσπεσόντες οἱ Ἀθηναῖοι τρέπουσι, καὶ καταβάλλουσι τοὺς πλείστους περὶ τοῖς ἐρύμασι φεύγοντας· ὁ δὲ Φωκίων τὴν μὲν φάλαγγα προσέταξεν

ἐφε-

cibus Macedonum, Phocion parva manu dux missus est, quod incolas sperarent prompte ad eum concursuros. Qui omnia quum offendisset proditorum plena, affecta, & largitione constuprata, in periculum adductus ingens est: occupatoque tumulo quodam, qui cava valle a campo est circa Tamynas diremptus, in eo quod firmissimum erat in exercitu, continuit & coercuit. De incompositis, garrulis, & ignavis, qui ex castris aufugiebant & signa relinquebant, monuit duces nihil esse laborandum: quippe ob licentiam fore eos in exercitu inutiles, & obfuturos dimicantibus: domi vero, horum sibi conscios, minus eum insectaturos ipsos neque multum calumniaturos.

Ut infesti adfuere hostes, jussis suis sub armis consistere quoad immolavisset, protraxit tempus diutius, vel quod non litaret, vel quo hostes propius alliceret. Quapropter ratus primum metu illum trepidare & obtorpescere Plutarchus, procurrit cum milite conductitio. Deinde conspicati id equites, non continuerunt se, sed illico admiserunt equos in hostem, inconditique & effusi proruerunt ex castris. Dum cæduntur primi, omnes disjecti sunt, & fugam cepit Plutarchus. Pars hostium vallum adorti exscindere moliebantur & perrumpere tanquam omnibus fusis. Interea perpetrato sacro erumpentes castris Athenienses partem extemplo avertunt, & in fugam effusos apud vallum plurimos concidunt, Phocion phalangem in occasionem stare intentam im-

pe-

ἐφεδρεύειν, ἀναλαμβάνουσαν ἅμα καὶ προσδεχομένην τοὺς ἐν τῇ φυγῇ πρότερον διασπαρέντας, αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων, ἐνέβαλλε τοῖς πολεμίοις. καὶ μάχης καρτερᾶς γενομένης, πάντες μὲν ἐκθύμως ἠγωνίσαντο καὶ ἀφειδῶς· Θάλλος δὲ ὁ Κινέου, καὶ Γλαῦκος ὁ Πολυμήδους, περὶ αὐτὸν τεταγμένοι τὸν στρατηγὸν, ἠρίστευσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κλεοφάνης ἄξιον πλείστου παρέσχεν ἑαυτὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ. τοὺς γὰρ ἱππεῖς ἀνακαλούμενος ἐκ τῆς τροπῆς, καὶ βοῶν καὶ διακελευόμενος κινδυνεύοντι τῷ στρατηγῷ βοηθεῖν, ἐποίησεν ἀναστρέψαντας ἐπιῤῥῶσαι τὸ νίκημα τῶν ὁπλιτῶν. ἐκ τούτου, τόν τε Πλούταρχον ἐξέβαλλεν ἐκ τῆς Ἐρετρίας, καὶ Ζάρητρα φρούριον ἑλὼν ἐπικαιρότατον, ᾗ μάλιστα συνελαύνεται τὸ πλάτος εἰς βραχὺ διάζωμα, τῆς νήσου σφιγγομένης ἑκατέρωθε ταῖς θαλάσσαις· οὔτε λαβεῖν αἰχμαλώτους Ἕλληνας ἐφῆκε, φοβηθεὶς τοὺς ῥήτορας τῶν Ἀθηναίων, μὴ πρὸς ὀργήν τινα βιάσωνται τὸν δῆμον ἀγνωμονῆσαι περὶ αὐτούς.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διαπραξάμενος ἀπέπλευσεν ὁ Φωκίων, ταχὺ μὲν ἐπόθησαν οἱ σύμμαχοι τὴν χρηστότητα καὶ δικαιοσύνην αὐτοῦ, ταχὺ δὲ ἔγνωσαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐμπειρίαν καὶ ῥώμην τοῦ ἀνδρός. ὁ γὰρ μετ᾽ ἐκεῖνον ἐλθὼν ἐπὶ τὰ πράγματα Μολοσσὸς, οὕτως ἐπολέμησεν ὥστε καὶ ζῶν αὐτὸς ὑποχείριος γενέσθαι τοῖς πολεμίοις. ἐπεὶ δὲ μεγάλα ταῖς ἐλπίσι περινοῶν ὁ Φίλιππος εἰς Ἑλλήσποντον ἦλθεν μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, ὡς Χεῤῥόνησον ἐν ταυτῷ καὶ Πέρινθον ἕξων καὶ Βυζάντιον· ὡρμημένων δὲ τῶν Ἀθηναίων βοηθεῖν, οἱ ῥήτορες ἠγωνίσαντο τὸν Χάρητα στρατηγὸν ἀποσταλῆναι· καὶ πλεύ-

perat, colligereque simul & recipere eos qui in fugam ante dissipati fuerant: ipse cum delectis incurrit in hostes, commissaque acri pugna omnes impigre & strenue certaverunt. Thallus Cineæ & Glaucus Polymedis, apud ipsum locati ducem, præter cæteros dimicaverunt fortiter, & vero etiam Cleophanes insignem virum eo in prœlio præstitit. Hic equites ex fuga revocans, clamans & adhortans ut periclitanti succurrerent imperatori, effecit ut reversi victoriam peditum confirmarent. Hinc Plutarchum exegit Eretria, & Zaretra opportunissimam arcem cepit, qua maxime coarctatur laxitas insulæ, quæ in angustam cervicem utrinque astringitur pelago. Græcos capi non permisit oratorum Atheniensium metu, ne populum ad secus in eos consulendum inflammarent.

Postquam rebus hisce gestis domum se Phocion recepit, mox desideraverunt ejus humanitatem & justitiam socii, mox etiam populus Atheniensis peritiam ejus & virtutem animadvertit: siquidem successor ejus Molossus ita gessit bellum, ut etiam ipse in hostium potestatem vivus venerit. Unde grandia Philippus spe complexus, in Hellespontum cum omnibus copiis movit ad occupandum simul Chersonnesum, Perinthum, & Byzantium. Parantibus suppetias ferre Atheniensibus, contenderunt oratores ut dux mitteretur Chares. Qui eo profectus nihil

πλεύσας ἐκεῖνος οὐδὲν ἄξιον τῆς δυνάμεως ἔπραττεν, οὐδὲ αἱ πόλεις ἐδέχοντο τὸν στόλον, ἀλλ᾽ ὕποπτος ὢν πᾶσιν ἐπλανᾶτο χρηματιζόμενος ἀπὸ τῶν συμμάχων, καὶ καταφρονούμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ δῆμος ὑπὸ τῶν ῥητόρων παροξυνόμενος ἠγανάκτει, καὶ μετενόει τοῖς Βυζαντίοις πέμψας τὴν βοήθειαν, ἀναστὰς ὁ Φωκίων εἶπεν ὅτι δεῖ μὴ τοῖς ἀπιστοῦσιν ὀργίζεσθαι τῶν συμμάχων, ἀλλὰ τοῖς ἀπιστουμένοις τῶν στρατηγῶν. οὗτοι γὰρ ὑμᾶς ποιοῦσι φοβερούς, καίτοι χωρὶς ὑμῶν σώζεσθαι μὴ δυνάμενοι. κινηθεὶς οὖν ὁ δῆμος ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ μεταπεσὼν, ἐκέλευεν αὐτὸν ἐκεῖνον ἑτέραν προσλαβόντα δύναμιν βοηθεῖν τοῖς συμμάχοις εἰς τὸν Ἑλλήσποντον· ὃ μεγίστην ῥοπὴν ἐποίησεν πρὸς τὸ σωθῆναι τὸ Βυζάντιον. ἦν μὲν ἤδη μεγάλη δόξα τοῦ Φωκίωνος· ἐπεὶ δὲ Κλέων ἀνὴρ Βυζαντίων πρῶτος ἀρετῇ, καὶ τῷ Φωκίωνι γεγονὼς ἐν Ἀκαδημίᾳ συνήθης, ἀνεδέξατο τὴν πίστιν ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν, οὐκ εἴασαν ἔξω στρατοπεδεῦσαι βουλόμενον, ἀλλ᾽ ἀνοίξαντες τὰς πύλας, ἐδέξαντο καὶ κατέμιξαν ἑαυτοῖς τοὺς Ἀθηναίους, οὐ μόνον ἀνεγκλήτους ταῖς διαίταις καὶ σώφρονας, ἀλλὰ καὶ προθυμοτάτους ἐν τοῖς ἀγῶσι διὰ τὴν πίστιν γενομένους. οὕτω μὲν ὁ Φίλιππος ἐξέπεσε τοῦ Ἑλλησπόντου τότε καὶ κατεφρονήθη, δοκῶν ἄμαχός τις εἶναι καὶ ἀνανταγώνιστος· ὁ δὲ Φωκίων καὶ ναῦς τινας εἷλεν αὐτοῦ, καὶ φρουρουμένας πόλεις ἀνέλαβεν, καὶ πολλαχόθι τῆς χώρας ἀποβάσεις ποιούμενος, ἐπόρθει καὶ κατέτρεχε, μέχρις οὗ τραύματα λαβὼν ὑπὸ τῶν προσβοηθούντων ἀπέπλευσεν.

Τῶν

nihil copiis suis gessit dignum, neque acceperunt classem civitates, sed omnibus suspectus palabatur pecuniam cogens ab sociis, & ab hostibus contemptus. Populus vero, quum esset ab oratoribus incensus, indignatus est, pœnituitque eum summissæ Byzantinis opis. Ibi exsurgens Phocion concionatus est, Iniquum esse diffidentibus succensere sociis, sed succensendum infidis ducibus. Hi enim vos reddunt, inquit, formidabiles, quantumvis citra vos incolumibus esse non valentibus. Hac permotus oratione populus mutavit sententiam, atque illum ipsum alia manu sumpta sociis jussit subvenire in Hellespontum: quod ad conservandum Byzantium maximi fuit momenti. Erat nomen jam inclytum Phocionis. Ut vero etiam Cleon, Byzantinorum virtute primus, Phocionisque pridem in Academia familiaris, apud civitatem pro eo intercessit, non passi sunt eum extra mœnia quamvis cupientem metari castra, verum patefactis portis acceperunt eum, domumque ad se duxerunt Athenienses: qui non solum inculpatos se in hospitiis & abstinentes, sed & promptissimos in prœliis sese ob fidem sibi habitam exhibuere. Ita Hellesponto tunc pulsus Philippus est & despectus, qui esse invictus ac formidabilis videbatur. Ademit insuper Phocion ei aliquot naves, oppidaque, quibus ille præsidium imposuerat, recepit. Ad hæc crebras descensiones faciens, fines ejus populatus est & vastavit, quoad ab iis qui subvenerunt vulneratus abscessit.

Im.

Τῶν δὲ Μεγαρέων ἐπικαλουμένων κρύφα, φοβούμενος ὁ Φωκίων τοὺς Βοιωτοὺς, μὴ προαισθόμενοι φθάσωσι τὴν βοήθειαν, ἐκκλησίαν συνήγαγεν ἕωθεν, καὶ προσαγγείλας τὰ παρὰ τῶν Μεγαρέων τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς ἐπεψηφίσαντο, τῇ σάλπιγγι σημήνας, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἦγεν αὐτοὺς τὰ ὅπλα λαβόντας. δεξαμένων δὲ τῶν Μεγαρέων προθύμως, τήν τε Νίσαιαν ἐτείχισε, καὶ διὰ μέσου σκέλη δύο πρὸς τὸ ἐπίνειον ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἐνέβαλεν, καὶ συνῆψεν τῇ θαλάττῃ τὴν πόλιν, ὥστε τῶν κατὰ γῆν πολεμίων ὀλίγον ἤδη φροντίζουσαν ἐξηρτῆσθαι τῶν Ἀθηναίων.

Ἤδη δὲ τῶν πρὸς Φίλιππον ἐκπεπολεμωμένων παντάπασι, καὶ στρατηγῶν, αὐτοῦ μὴ παρόντος, ἑτέρων ἐπὶ τὸν πόλεμον ᾑρημένων, ὡς κατέπλευσεν ἀπὸ τῶν νήσων, πρῶτον μὲν ἔπειθε τὸν δῆμον, εἰρηνικῶς ἔχοντος τοῦ Φιλίππου, καὶ φοβουμένου τὸν κίνδυνον ἰσχυρῶς, δέχεσθαι τὰς διαλύσεις· καί τινος ἀντικρούσαντος αὐτῷ τῶν εἰωθότων κυλινδεῖσθαι περὶ τὴν Ἡλιαίαν καὶ συκοφαντεῖν, καὶ εἰπόντος, Σὺ δὲ τολμᾷς, ὦ Φωκίων, ἀποτρέπειν Ἀθηναίους ἤδη τὰ ὅπλα διὰ χειρῶν ἔχοντας; Ἐγώ γε, εἶπεν, καὶ ταῦτα εἰδὼς, ὅτι πολέμου μὲν ὄντος ἐγὼ σοῦ, εἰρήνης δὲ γενομένης σὺ ἐμοῦ ἄρξεις. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἐκράτει κελεύων ὡς πορρωτάτω τῆς Ἀττικῆς θέσθαι μάχην τοὺς Ἀθηναίους, Ὦ τᾶν, ἔφη, μὴ ποῦ μαχώμεθα σκοπῶμεν, ἀλλὰ πῶς νικήσωμεν. οὕτω γὰρ ἔσται μακρὰν ὁ πόλεμος, ἡττωμένοις δὲ πᾶν ἀεὶ δεινὸν ἐγγὺς πάρεστιν. γενομένης δὲ ἥττης, καὶ τῶν θορυβοποιῶν καὶ νεωτεριστῶν τῶν

ἐν

Implorantibus clam Athenienſium opem Megarenſibus, timens Bœotios Phocion, ne, ſi præſciſſent, anteverterent ſuppetias, ſummo mane concionem advocavit, expoſitiſque populo Megarenſium poſtulatis, ubi ea ſcivere, ſigno tuba dato extemplo a concione eos, quum tantum arma ſumpſiſſent, eduxit. Receptus a Megarenſibus cupide, Niſæam munivit, ac brachia duo interjecto inter urbem & navale ſpatio duxit, eamque mari commiſit. Ita parum jam de hoſtibus per terram ſolicita, adhæſit Athenienſibus.

Quum jam indixiſſent bellum aperte Philippo, alii autem per abſentiam ejus duces belli creati eſſent, ſimul atque ab inſulis domum eſt regreſſus, ante omnia ſuaſit populo, quum pacem Philippus cuperet, formidaretque impenſe periculum, ut fœdus acciperent. Ac quum quidam ei ex illis qui jactare in ſe in foro circa ſubſellia judicum, & quadruplaturam aſſueverant facere, oblatraret, diceretque, Tune audes Phocion arma jam manibus tenentem revocare populum Athenienſem? Ego vero, inquit, idque certus bello me tibi, pace mihi te imperaturum. Ubi non flexit populum, ſed Demoſthenis valuerunt conſilia, ut ab Attica quam remotiſſime Athenienſes ſigna conferrent, Ne diſpiciamus ſodes, inquit, ubi dimicemus, verum quemadmodum vincamus: ita demum longinquum erit bellum. Victis omnia atrocia ſemper propinqua ſunt. Superatis Athenienſibus, turbatoribuſque & novatoribus urbanis

ων ὥρα τὸν Χαρίδημον ἑλκόντων ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ στρατηγεῖν ἀξιούντων, ἐφοβήθησαν οἱ βέλτιστοι· καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔχοντες ἐν τῷ δήμῳ, δεόμενοι καὶ δακρύοντες μόλις ἔπεισαν ἐπιτρέψαι τῷ Φωκίωνι τὴν πόλιν. ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλλην τοῦ Φιλίππου πολιτείαν καὶ φιλανθρωπίαν ᾤετο δεῖν προσδέχεσθαι· Δημάδου δὲ γράψαντος ὅπως ἡ πόλις μετέχοι τῆς κοινῆς εἰρήνης, καὶ τοῦ συνεδρίου τοῖς Ἕλλησιν, οὐκ εἴα πρὸ τοῦ γνῶναι τίνα Φίλιππος αὑτῷ γενέσθαι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀξιώσει. κρατηθεὶς δὲ τῇ γνώμῃ διὰ τὸν καιρὸν, ὡς εὐθὺς ἑώρα τοὺς Ἀθηναίους μεταμελομένους, ὅτι καὶ τριήρεις ἔδει παρέχειν τῷ Φιλίππῳ καὶ ἱππεῖς, Ταῦτα, ἔφη, φοβούμενος ἠναντιούμην· ἐπεὶ δὲ συνέθεσθε, δεῖ μὴ βαρέως φέρειν μηδὲ ἀθυμεῖν, μεμνημένους ὅτι καὶ οἱ πρόγονοι, ποτὲ μὲν ἄρχοντες, ποτὲ δὲ ἀρχόμενοι, καλῶς δὲ ἀμφότερα ταῦτα ποιοῦντες, καὶ τὴν πόλιν ἔσωσαν καὶ τοὺς Ἕλληνας. Φιλίππου δὲ ἀποθανόντος, εὐαγγέλια θύειν τὸν δῆμον οὐκ εἴα· καὶ γὰρ ἀγεννὲς εἶναι ἐπιχαίρειν, καὶ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ παραταξαμένην πρὸς αὐτοὺς δύναμιν, ἑνὶ σώματι μόνον ἐλάττω γενέσθαι.

Δημοσθένους δὲ λοιδοροῦντος τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη προσάγοντα ταῖς Θήβαις, ἔφη,

Σχέτλιε τίπτ' ἐθέλεις ἐρεθιζέμεν ἄγριον ἄνδρα,

καὶ δόξης μεγάλης ὀρεγόμενον; ἢ βούλει πυρκαϊᾶς τηλικαύτης οὔσης ἐγγὺς, ῥῖψαι τὴν πόλιν; ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ βουλομένοις ἀπολέσθαι τούτοις ἐπιτρέψομεν,

banis Charidemum in ſuggeſtum trahentibus, atque poſtulantibus ut hic præficeretur exercitui, exterriti optimates, ſenatumque Areopagi in concionem adducentes, ægre precibus & lacrymis impetraverunt ut rempub. permitterent Phocioni. Cenſuit hic leges & conditiones amplectendas humanas reliquas, quas dixerat Philippus. Sed poſtquam rogationem Demades tulit, ut civitas in ſocietatem veniret pacis communis & conventus Græciæ, interceſſit, ni prius ipſi cognoſcerent quas conditiones poſtularet a Græcis Philippus. Cujus quum temporibus adverſantibus non obtinuiſſet ſententia, Athenienſes autem illico videret pœnitentia ductos, quod naves & equites præbendi Philippo eſſent: Hæc, inquit, timens refragabar. Verum quando ita eſtis pacti, non debetis graviter ferre neque animum deſpondere, memores etiam majores veſtros nunc imperaſſe nunc paruiſſe, atque utrumque hoc recte & ordine exequentes rempub. ac Græciam conſervaſſe. Philippo defuncto immolare ob lætum nuntium prohibuit populum: quippe abjecti animi eſſe malis exultare alienis; atque exercitum qui cum ipſis ad Chæroneam conflixerat, uno tantum homine ait eſſe diminutum.

Demoſthene autem Alexandrum arrodente Thebis jam exercitum admoventem, dixit:

Cur miſer intendis regem irritare ferocem,

& inſignis gloriæ cupidum? Quo conaris tanto propinquo incendio præcipitare rempublicam? Atqui ne volentibus quidem perire his conni-

μένων, οἱ διὰ τοῦτο στρατηγεῖν ὑπομένοντες. ὡς δ' ἀπωλώλεισαν αἱ Θῆβαι, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξῃτεῖτο τοὺς περὶ Δημοσθένην καὶ Λυκοῦργον καὶ Ὑπερείδην καὶ Χαρίδημον, ἡ δ' ἐκκλησία πρὸς ἐκεῖνον ἀπέβλεπεν, ὀνομαστὶ πολλάκις καλούμενος ἀνέστη· καὶ τῶν φίλων ἕνα παραστησάμενος, ᾧ μάλιστα χρώμενος διετέλει καὶ πιστεύων καὶ ἀγαπῶν, εἰς τὰ τοιαῦτα, ἔφη, τὴν πόλιν οὗτοι παραγηόχασιν, ὥστ' ἔγωγε, κἂν Νικοκλέα τις τοῦτον ἐξαιτῇ, διδόναι κελεύσω. τὸ μὲν γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ὑμῶν ἁπάντων ἀποθανεῖν, εὐτυχίαν ἐμαυτοῦ θείμην. ἐλεῶ δ', εἶπεν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τοὺς ἐκ Θηβῶν δεῦρο πεφευγότας. ἀρκεῖ δὲ τὰς Θήβας κλαίειν τοῖς Ἕλλησιν. διὸ βέλτιόν ἐστιν ὑπὲρ ἀμφοῖν πείθειν, καὶ παραιτεῖσθαι τοὺς κρατοῦντας, ἢ μάχεσθαι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ψήφισμα λέγεται Ἀλέξανδρον ὡς ἔλαβεν ῥίψαι, καὶ φυγεῖν ἀποστραφέντα τοὺς πρέσβεις· τὸ δὲ δεύτερον ἐδέξατο, κομισθὲν ὑπὸ Φωκίωνος, τῶν πρεσβυτέρων ἀκούων ὅτι καὶ Φίλιππος ἐθαύμαζε τὸν ἄνδρα τοῦτον· καὶ οὐ μόνον τὴν ἔντευξιν ὑπέμεινεν αὐτοῦ καὶ τὴν δέησιν, ἀλλὰ καὶ συμβουλεύοντος ἤκουσεν. συνεβούλευε δ' ὁ Φωκίων, εἰ μὲν ἡσυχίας ὀρέγεται, θέσθαι τὸν πόλεμον· εἰ δὲ δόξης, μεταθέσθαι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τραπόμενον. καὶ πολλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρου φύσιν καὶ βούλησιν εὐστόχως εἰπὼν, οὕτω μετέβαλε καὶ κατεπράϋνεν αὐτὸν, ὥστε εἰπεῖν, ὅπως προσέξουσι τὸν νοῦν Ἀθηναῖοι τοῖς πράγμασιν, ὡς εἴ τι γένοιτο περὶ αὐτὸν, ἐκείνοις ἄρχειν προσῆκον. ἰδίᾳ δὲ τὸν Φωκίωνα ποιησάμενος αὑτοῦ φίλον καὶ ξένον, εἰς τοσαύτην ἔθετο τιμὴν

ὅσην

connivebimus, qui propterea suscepimus magistratum. Ut eversæ Thebæ sunt, quum Alexander Demosthenem, Lycurgum, Hyperidem, & Charidemum exposceret, conjiceret autem in illum concio oculos, crebro eum excitans, exsurrexit, atque unum ex amicis, quo supra cæteros assidue utebatur, cui fidebat, & quem charum habebat, juxta se statuens, Huc, inquit, rempublicam isti deduxerunt, ut equidem, si vel Nicoclem hunc quis deposeat, eum jussurus sim dedi: nam ipse vitam pro omnibus vobis profundere felicitatem ducerem meam. Miseret vero me, inquit, Athenienses, Thebanorum quoque, qui huc confugere: verum sufficit Græcis Thebas lugere. Quare præstat ut pro utrisque agamus & deprecemur victores, quam ut prœliemur. Ac primum plebiscitum perhibent Alexandrum, postquam fuit ei oblatum, projecisse, adversatumque legatos recessisse. Alterum a Phocione allatum accepit, ubi de majoribus natu audivit Philippum quoque habuisse hunc virum in honore. Nec congressum modo & preces ejus admisit, sed & consulenti aures præbuit. Suasit autem ei Phocion, si otium expeteret, ut poneret arma: sin gloriam, a Græcis versa transferret ea in barbaros. Ac multis dextre pro Alexandri ingenio & mente dictis usque adeo eum inclinavit & demulsit, ut ille diceret, Atheniensibus advertendum rebus animum esse: quando si quid de se factum esset, pertinet ad eos imperium. Privatim vero cum Phocione jure amicitiæ & hospitii inito, provexit illum eo honoris quem pauci, qui nunquam

quam

ὅσην εἶχον ὀλίγοι τῶν ἀεὶ συνόντων. ὅ γ' οὖν Δοῦρις εἴρηκεν, ὡς μέγας γενόμενος, καὶ Δαρείου κρατήσας, ἀφεῖλε τῶν ἐπιστολῶν τὸ Χαίρειν, πλὴν ἐν ὅσαις ἔγραφε Φωκίωνι. τοῦτον δὲ μόνον, ὥσπερ Ἀντίπατρον, μετὰ τοῦ Χαίρειν προσηγόρευε. τοῦτο δὲ καὶ Χάρης ἱστόρηκε.

Τὸ μέντοι περὶ τῶν χρημάτων, ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὅτι δωρεὰν αὐτῷ κατέπεμψεν ἑκατὸν τάλαντα. τούτων κομισθέντων εἰς Ἀθήνας, ἠρώτησεν ὁ Φωκίων τοὺς φέροντας, τί δή ποτε πολλῶν ὄντων Ἀθηναίων, αὐτῷ μόνῳ τοσαῦτα δίδωσιν Ἀλέξανδρος. εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὅτι σὲ κρίνει μόνον ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν· οὐκοῦν, εἶπεν ὁ Φωκίων, ἐασάτω με καὶ δοκεῖν ἀεὶ καὶ εἶναι τοιοῦτον. ὡς δὲ ἀκολουθήσαντες εἰς οἶκον αὐτῷ, πολλὴν ἑώρων εὐτέλειαν, τὴν μὲν γυναῖκα μάττουσαν, ὁ δὲ Φωκίων αὐτὸς ἀνιμήσας ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος, ἀπενίπτετο τοὺς πόδας, ἔτι μᾶλλον ἐνέκειντο, καὶ ἠγανάκτουν· δεινὸν εἶναι λέγοντες, εἰ φίλος ὢν τοῦ βασιλέως οὕτω διαιτήσεται πονηρῶς. ἰδὼν οὖν ὁ Φωκίων πένητα πρεσβύτην, ἐν τριβωνίῳ ῥυπαρῷ πορευόμενον, ἠρώτησεν εἰ τούτου χείρονα νομίζουσιν αὐτόν. εὐφημεῖν δὲ ἐκείνων δεομένων, καὶ μὴν οὗτος, εἶπεν, ἀπ' ἐλαττόνων ἐμοῦ ζῇ, καὶ ἀρκεῖται. τὸ δὲ ὅλον, ἢ μὴ χρώμενος, ἔφη, μάτην ἕξω τοσοῦτον χρυσίον, ἢ χρώμενος ἐμαυτὸν ἅμα κἀκεῖνον διαβαλῶ πρὸς τὴν πόλιν. οὕτω μὲν οὖν ἐπανῆλθε πάλιν τὰ χρήματα ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπιδείξαντα τοῖς Ἕλλησι πλουσιώτερον τοῦ διδόντος τοσαῦτα τὸν μὴ δεόμενον. ἐπεὶ δὲ Ἀλέξανδρος ἠγανάκτησε, καὶ πάλιν ἔγραψε τῷ Φωκίωνι, φίλους μὴ νομίζειν τοὺς μηδὲν αὐτοῦ δεομένους, χρήματα μὲν οὐδ' ὡς Φω-

quam discedebant ab ipso, haberent. Refert Duris, postquam evasit ingens, & Darium profligavit, ex epistolis detraxisse eum Salutem, nisi quum scriberet Phocioni. Huic uni sicut Antipatro Salutem in capite adscribebat. Idem Chares scriptum reliquit.

Nam de pecunia quidem in confesso est, dono ei misisse ex Asia Alexandrum centum talenta. His Athenas deportatis, quæsivit ex ministris ejus Phocion, qua de causa in multis Atheniensibus tantum munus soli sibi Alexander largiretur. Ubi responderunt illi, Quod te existimet unum virum bonum & honestum. Ergo sinat me, inquit Phocion, talis ut & habear & sim. Qui ut domum eum sequuti insignem adverterunt frugalitatem ejus, uxorem pinsentem, & Phocion ipse hausta ex puteo aqua pedes lavit: magis ac magis institerunt, stomachatique sunt, turpe allegantes esse regis amicum tam vivere duriter. Ibi conspiciens inopem senem Phocion in obsoleta læna prætereuntem, rogavit num eo se arbitrarentur deteriorem? Bona verba, inquiunt illi. Atqui hic, infit, ex re minore vivit, & est contentus. Brevi, aut si minus utar, inquit, pecunia hac, nequicquam tantum auri possidebo: aut si utar, me ipsum juxta atque illum in calumniam conjiciam ad populum. Ita reportata ex Athenis pecunia est: unde Græcis palam apparuit, locupletiorem tantam summam dante esse non indigentem ejus. At quum Alexander offensus scripsisset ad Phocionem iterum, non habere se pro amicis eos qui nihil ab se vellent accipere, nummos

Φωκίων ἔλαβεν, ἀφεθῆναι δὲ ἠξίωσε τὸν σοφιστὴν Ἐχεκρατίδην, καὶ τὸν Ἴμβριον Ἀθηνόδωρον, καὶ Ῥοδίους δύο, Δημάρατον καὶ Σπάρτωνα συνειλημμένους ἐπ᾽ αἰτίαις τισὶ καὶ καθειργμένους ἐν Σάρδεσι. τούτους μὲν οὖν εὐθὺς ἀπέλυσεν ὁ Ἀλέξανδρος, Κρατερὸν δὲ ἀποστέλλων εἰς Μακεδονίαν, ἐκέλευσε τεττάρων πόλεων ἐν Ἀσίᾳ, Κίου, Γεργήθου, Μυλάσων, Ἐλαίας, μίαν ἣν ἂν αἱρῆται παραδοῦναι τῷ Φωκίωνι· διατεινάμενος ἔτι μᾶλλον ὡς χαλεπανεῖ μὴ λαβόντος. ἀλλ᾽ οὔτε Φωκίων ἔλαβεν, ὅ,τε Ἀλέξανδρος ταχέως ἀπέθανεν. ἡ δὲ οἰκία τοῦ Φωκίωνος ἔτι νῦν ἐν Μελίτῃ δείκνυται, χαλκαῖς λεπίσι κεκοσμημένη, τὰ δὲ ἄλλα λιτὴ καὶ ἀφελής.

Τῶν δὲ γυναικῶν ἃς ἔγημε, περὶ τῆς προτέρας οὐθὲν ἱστορεῖται, πλὴν ὅτι Κηφισόδοτος ἦν ὁ πλάστης ἀδελφὸς αὐτῆς· τῆς δὲ δευτέρας οὐκ ἐλάττων ἐπὶ σωφροσύνῃ καὶ ἀφελείᾳ λόγος ἦν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ἢ Φωκίωνος ἐπὶ χρηστότητι. καί ποτε θεωμένων καινοὺς τραγῳδοὺς Ἀθηναίων, ὁ μὲν τραγῳδὸς εἰσιέναι μέλλων, βασιλίδος πρόσωπον ᾔτει καὶ κεκοσμημένας πολλὰς πολυτελῶς ὀπαδοὺς τὸν χορηγόν· καὶ μὴ παρέχοντος, ἠγανάκτει καὶ κατεῖχε τὸ θέατρον, οὐ βουλόμενος προελθεῖν. ὁ δὲ χορηγὸς Μελάνθιος, ὠθῶν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, ἐβόα, Τοῦ Φωκίωνος οὐχ ὁρᾷς γυναῖκα προϊοῦσαν ἀεὶ μετὰ μιᾶς θεραπαινίδος, ἀλλ᾽ ἀλαζονεύῃ καὶ διαφθείρεις τὴν γυναικωνῖτιν; ἐξακούστου δὲ τῆς φωνῆς γενομένης, ἐδέξατο κρότῳ πολλῷ καὶ θορύβῳ τὸ θέατρον. αὐτὴ δὲ ἡ γυνή, ξένης τινὸς Ἰωνικῆς ἐπιδεξαμένης χρυσοῦν καὶ λιθοκόλλητον κόσ-

mos Phocion ne sic quidem cepit: postulavit autem, ut Echecratidem rhetorem & Imbrium Athenodorum, præterea Rhodios duos Demaratum & Spartonem, certis de criminibus comprehensos & Sardibus vinctos liberaret. Eos Alexander extemplo solvit, Craterumque in Macedoniam mittens, ex oppidis quatuor Asiæ, Cio, Gergetho, Mylassis, Elæa, unum jussit, quod eligeret, ut traderet Phocioni: ac multo vehementius institit, indigne laturum ostendens se, ni acciperet. Cæterum nec accepit Phocion, & brevi Alexander decessit. Phocionis ædes etiam hac memoria in vico Melita visuntur laminis ornatæ æreis, cætera tenues & modicæ.

Uxorum, quas duxit, de priore nihil memoriæ proditum est, extra quam Cephisodotum fictorem ejus fratrem fuisse: altera non minus castitatis nomine & frugalitatis fuit Athenis celebrata, quam ob probitatem Phocion. Spectantibus nempe aliquando novos tragœdos Atheniensibus, histrio, qui proditurus erat in scenam, personam poposcit choragum reginæ ac multas eximie cultas pedissequas. Non præbente illo stomachabatur, tenebatque suspensum theatrum, progredi abnuens. At choragus Melanthius propellens eum in medium, clamavit, Non cernis Phocionis uxorem una cum ancilla semper incedentem? Tu vero insolens es nimioque luxu pervertis mulieres? Hanc vocem exauditam excepit theatrum ingenti plausu & strepitu. Ipsa uxor, quum hospita quædam ei Ionica aureum gemmisque distinctum mun-

κόσμον ἐμπλοκίοις καὶ περιδεραίοις, Ἐμοὶ δέ, ἔφη, κόσμος ἐστὶ Φωκίων, εἰκοστὸν ἔτος ἤδη στρατηγῶν Ἀθηναίων.

Φωκίων δὲ τῷ υἱῷ βουλομένῳ ἀγωνίσασθαι Παναθηναίοις, ἀποβάτην ἐφῆκεν, οὐχὶ τῆς νίκης ὀρεγόμενος, ἀλλ' ὅπως ἐπιμεληθεὶς καὶ ἀσκήσας τὸ σῶμα, βελτίων ἔσοιτο. καὶ γὰρ ἦν ἄλλως φιλοπότης καὶ ἄτακτος ὁ νεανίσκος. νικήσαντος δέ, καὶ πολλῶν αἰτουμένων ἑστιᾶσαι τὰ νικητήρια, τοὺς ἄλλους Φωκίων παραιτησάμενος, ἑνὶ τὴν φιλοτιμίαν ταύτην παρεχώρησεν. ὡς δ' ἐλθὼν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἄλλην τε σοβαρὰν ἑώρα παρασκευήν, καὶ ποδονιπτῆρας οἴνου δι' ἀρωμάτων προσφερομένους τοῖς εἰσιοῦσι, καλέσας τὸν υἱόν, Οὐ παύσεις, ἔφη, τὸν ἑταῖρον ὦ Φῶκε, διαφθείροντά σου τὴν νίκην; βουλόμενος δὲ καὶ καθόλου μεταστῆσαι τὸ μειράκιον ἐκ τῆς διαίτης ἐκείνης, ἀπήγαγεν εἰς Λακεδαίμονα, καὶ κατέμιξε τοῖς ἀγομένοις τὴν λεγομένην ἀγωγὴν νεανίσκοις. καὶ τοῦτο τοὺς Ἀθηναίους ἐλύπησεν, ὡς ὑπερορῶντος καὶ ὑπερφρονοῦντος τὰ οἰκεῖα τοῦ Φωκίωνος. εἰπόντος δὲ τοῦ Δημάδου πρὸς αὐτόν, τί οὐ πείθομεν, ὦ Φωκίων, Ἀθηναίους τὴν Λακωνικὴν προσδέξασθαι πολιτείαν; ἐὰν γὰρ σὺ κελεύῃς, ἐγὼ γράφειν καὶ λέγειν ἕτοιμός εἰμι. Πάνυ γοῦν, ἔφη, πρέψειεν ἄν σοι, μύρου τοσοῦτον ὄζοντι, καὶ χλαμύδα τοιαύτην φοροῦντι, συμβουλεύειν Ἀθηναίοις περὶ φιλιτίων, καὶ τὸν Λυκοῦργον ἐπαινεῖν.

Γράψαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου περὶ τριηρῶν, ὅπως ἀποστείλωσιν αὐτῷ, καὶ τῶν ῥητόρων ἐνισταμένων, τῆς δὲ βουλῆς τὸν Φωκίωνα λέγειν κελευούσης, Λέ-

γω

mundum cum monilibus & torquibus ostendisset, Mihi, inquit, Phocion mundus est, vigesimum jam annum dux Atheniensis.

Filio cupienti desultorem certare Panathenæis, concessit, non victoriæ appetens, sed quo corpore exercitatus & meditatus evaderet melior: fuit enim alioqui vinosus & dissolutus adolescens. Victori multis petentibus epulum victoriale præbere, rejecit Phocion cæteros, atque uni hanc munificentiam concessit. Ut venit ad convivium, & cum alium advertit fastuosum paratum, tum pedum lavacra ex vino cum aromatibus convivis oblata, appellato filio, Non compesces, inquit, amicum nostrum, Phoce, quo minus victoriam deformet tuam? Quo autem filium semel ex illa vita extraheret, abduxit eum Lacedæmonem, & in contubernium dedit adolescentium qui celebrata illa patria disciplina instituebantur. Id offendit populum Atheniensem, quasi Phocion instituta despiceret & fastidiret domestica. Cui quum dixisset Demades, Quin inducimus Phocion populum Atheniensem ut instituta Laconica recipiat: quod si mihi autor sis, præsto sum ad ferendam & suadendam legem: Tibi vero, inquit, admodum conveniat, tantopere unguentum redolenti & chlamydem istam gerenti, de conviviis Laconicis consulere populo Atheniensi, & Lycurgum laudare.

Quum mandasset per literas Alexander ut naves mitterent sibi, obsisterent autem oratores, senatus vero Phocionem sententiam rogaret:

Censeo

γω τοίνυν ὑμῖν, εἶπεν, ἢ τοῖς ὅπλοις κρατεῖν, ἢ τοῖς κρατοῦσι φίλους εἶναι. πρὸς δὲ Πυθέαν ἀρχόμενόν ποτε πρῶτον ἐντυγχάνειν Ἀθηναίοις, ἤδη δὲ λάλον ὄντα καὶ θρασύν, Οὐ σιωπήσεις, ἔφη, καὶ ταῦτα νεώνητος ὢν τῷ δήμῳ; ἐπεὶ δ' Ἅρπαλος μετὰ χρημάτων πολλῶν ἀποδρὰς Ἀλέξανδρον, ἐκ τῆς Ἀσίας τῇ Ἀττικῇ προσέβαλε, καὶ τῶν εἰωθότων ἀπὸ τοῦ βήματος χρηματίζεσθαι δρόμος ἦν καὶ ἅμιλλα φθειρομένων πρὸς αὐτόν, τούτοις μὲν ἀπὸ πολλῶν μικρὰ δελεάζων προήκατο καὶ διέρριψε, τῷ δὲ Φωκίωνι προσέπεμψε διδοὺς ἑπτακόσια τάλαντα, καὶ τἆλλα πάντα, καὶ μετὰ πάντων ἑαυτὸν ἐπ' ἐκείνῳ μόνῳ παρακατατιθέμενος. ἀποκρινομένου δὲ τραχέως τοῦ Φωκίωνος, οἰμώξεσθαι τὸν Ἅρπαλον, εἰ μὴ παύσηται διαφθείρων τὴν πόλιν, τότε μὲν συσταλεὶς ἀπέστη· μετ' ὀλίγον δὲ βουλευομένων Ἀθηναίων, ἑώρα τοὺς μὲν εἰληφότας τὰ χρήματα παρ' αὐτοῦ, μεταβαλλομένους καὶ κατηγοροῦντας, ἵνα μὴ φανεροὶ γένωνται· Φωκίωνα δὲ τὸν μηδὲν λαβόντα, μετὰ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἅμα καὶ τὴν ἐκείνου σωτηρίαν ἔν τινι λόγῳ τιθέμενον. πάλιν οὖν ἐνεχθεὶς ἐπὶ τὸ θεραπεύειν ἐκεῖνον, αὐτὸν μὲν ὡς ἔρυμα πανταχόθεν ἀνάλωτον ὑπὸ τοῦ χρυσίου περιοδεύων ἑώρα· Χαρικλέα δὲ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ ποιησάμενος συνήθη καὶ φίλον, ἐνέπλησε δόξης πονηρᾶς, πάντα πιστεύων καὶ πάντα χρώμενος ἐκείνῳ.

Καὶ δὴ καὶ Πυθονίκης τῆς ἑταίρας ἀποθανούσης, ἣν εἶχεν ὁ Ἅρπαλος ἐρῶν, καὶ θυγατρὸς πατὴρ ἐξ αὐτῆς γέγονε, μνημεῖον ἀπὸ χρημάτων πολλῶν ἐπιτελέσαι θελήσας, προσέταξε τῷ Χαρικλεῖ τὴν ἐπιμέλειαν. οὖσαν δὲ τὴν ὑπερ-

Censeo igitur, inquit, ut vel armis vincatis, vel victoribus sitis amici. Aggredienti aliquando Pytheæ primum concionem Athenis habere, homini jam loquaci & audaci, Non silebis, inquit, idque quum novitius in populo sis? Postquam Harpalus cum magna vi pecuniæ Alexandrum profugiens Atticam ex Asia appulit, & concionalium hirudinum fuit certatim concursatio operas suas ei venditantium, modicam his ille ex multis obtulit & objecit escam: Phocioni vero per internuntios septingenta talenta obtulit, cæteraque omnia, & cum omnibus semetipsum fidei ejus unius commisit. Quum respondisset aspere Phocion, haud Harpalum laturum, si pergeret civitatem corrumpere, ita in præsentia quievit mœstus. Paulo post quum haberet populus Atheniensis de ipso consilium, advertit illos qui ab se nummos acceperant, factos sibi adversarios, ne detegerentur, oppugnare se: Phocionem vero, qui se abstinuerat, cum bono publico simul aliquam etiam salutis suæ habere rationem. Igitur denuo incumbens, captavit eum enixe: verum omnibus circumspectis, advertit eum ut arcem, auro undique inexpugnabilem. Cum Charicle vero ejus genero consuetudinem & amicitiam contrahens, quod crederet illi omnia, eoque in omnibus uteretur, conjecit eum in pravam suspicionem.

Sed & Pythonicæ meretrici defunctæ, quam adamaverat, filiamque ex ea sustulerat, quum Harpalus monumentum sumptuosum locacare vellet faciendum, ejus rei demandavit Tharicli curam. Hoc ministerium per se turpe

ὑπουργίαν ταύτην ἀγεννῆ προσκατῄσχυνεν ὁ τάφος συντελεσθείς. διαμένει γὰρ ἔτι νῦν ἐν Ἑρμείῳ, ἣ βαδίζομεν ἐξ ἄστεος εἰς Ἐλευσῖνα, μηδὲν ἔχων τῶν τριάκοντα ταλάντων ἄξιον, ὅσα τῷ Ἁρπάλῳ λογισθῆναι φασὶν εἰς τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ Χαρικλέους. καὶ μέντοι καὶ τελευτήσαντος αὐτοῦ, τὸ παιδάριον ὑπὸ τοῦ Χαρικλέους καὶ τοῦ Φωκίωνος ἀναληφθὲν ἐτύγχανε πάσης ἐπιμελείας. κρινομένου μέντοι τοῦ Χαρικλέους ἐπὶ τοῖς Ἁρπαλείοις, καὶ δεομένου βοηθεῖν αὐτῷ τὸν Φωκίωνα, καὶ συνεισελθεῖν εἰς τὸ δικαστήριον, οὐκ ἠθέλησεν, εἰπών, Ἐγώ σε, ὦ Χαρίκλεις, ἐπὶ πᾶσι τοῖς δικαίοις γαμβρὸν ἐποιησάμην. πρώτου δὲ Ἀθηναίοις Ἀσκληπιάδου τοῦ Ἱππάρχου τεθνάναι προσαγγείλαντος Ἀλέξανδρον, ὁ μὲν Δημάδης ἐκέλευσε μὴ προσέχειν· πάλαι γὰρ ἂν ὅλην ὄζειν νεκροῦ τὴν οἰκουμένην· ὁ δὲ Φωκίων ἐπηρμένον ὁρῶν πρὸς τὸ νεωτερίζειν τὸν δῆμον, ἐπειρᾶτο παρηγορεῖν καὶ κατέχειν. ἀναπηδώντων δὲ πολλῶν ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ βοώντων ἀληθῆ τὸν Ἀσκληπιάδην ἀπαγγέλλειν, καὶ τεθνάναι τὸν Ἀλέξανδρον, Οὐκοῦν, εἶπεν, εἰ σήμερον τέθνηκεν, καὶ αὔριον ἔσται, καὶ εἰς τρίτην τεθνηκώς; ὥστε ἡμᾶς ἐν ἡσυχίᾳ βουλεύσασθαι, μᾶλλον δὲ μετ᾽ ἀσφαλείας.

Ὡς δὲ φέρων ἐνέσεισεν ὁ Λεωσθένης τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, καὶ τοῦ Φωκίωνος δυσχεραίνοντος, ἠρώτα καταγελῶν, τί πεποίηκεν ἀγαθὸν τὴν πόλιν, ἔτη τοσαῦτα στρατηγῶν; οὐ μικρόν, ἔφη, τὸ τοὺς πολίτας ἐν τοῖς ἰδίοις μνήμασι θάπτεσθαι; πολλὰ δὲ θρασυνομένου, καὶ κομπάζοντος ἐν τῷ δήμῳ τοῦ Λεωσθένους, ὁ Φωκίων, οἱ λόγοι σου, εἶπεν, ὦ μειράκιον, ἐοί-

turpe fœdavit insuper sepulcrum absolutum. Extat enim & hac ætate in Hermeo, qua Athenis Eleusina itur: neque in eo triginta talenta, quantam summam expensam tulisse in id opus Harpalo autumant Chariclem, comparent. Et vero etiam post Harpali fata educta a Charicle & Phocione puella est & accurate habita. Vocato tamen in crimen ob munera ab Harpalo accepta Charicle, oranteque Phocionem ut præsto esset sibi, & in judicio assisteret: renuit, dicens, Ego te Charicle ad omnia honesta generum adscivi. Quum Asclepiades Hipparchi Athenas primus mortem Alexandri nuntiavisset, negavit ei Demades credendum. Jampridem enim cadaveris fœtorem totum orbem fuisse occupaturum. Cernens vero populum Phocion ad res novas propensum, conabatur eum placare & frænum imponere: verum quum multi in suggestum prosilirent, clamarentque vera Asclepiadem attulisse & fato functum Alexandrum: Igitur si hodie, inquit, mortuus est, & cras erit & perendie mortuus. Itaque poteritis per otium & tutius deliberare.

Postquam autem Leosthenes civitatem præcipitem in bellum Græcum dictum egit, atque indignante Phocione quæsivit per ludibrium, quidnam suo annorum adeo multorum imperio reipublicæ profuisset? Non parum vero, inquit, quod cives in propriis sepulcris sunt humati? Quum ferociret & insolesceret Leosthenes ad populum, Phocion, Oratio tua, inquit, adolescens cupressorum

ἐοίκασι κυπαρίττοις. μεγάλοι γὰρ ὄντες καὶ ὑψηλοὶ καρποὺς οὐ φέρουσι. ὡς δὲ ἐπαναστὰς ὁ Ὑπερείδης ἠρώτησεν, Πότε οὖν, ὦ Φωκίων, συμβουλεύσεις πολεμεῖν Ἀθηναίοις; Ὅταν, εἶπεν, τοὺς μὲν νέους ἴδω τὴν τάξιν βουλομένους φυλάττειν, τοὺς δὲ πλουσίους εἰσφέρειν, τοὺς δὲ ῥήτορας ἀπέχεσθαι τοῦ κλέπτειν τὰ δημόσια. θαυμαζόντων δὲ πολλῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Λεωσθένους συνηγμένην δύναμιν, καὶ τοῦ Φωκίωνος πυνθανομένων πῶς τί παρεσκευάσθαι δοκοῦσιν αὐτῷ, Καλῶς, ἔφη, πρὸς τὸ στάδιον· τὸν δὲ δόλιχον τοῦ πολέμου φοβοῦμαι, μήτε χρήματα τῆς πόλεως ἕτερα, μήτε ναῦς, μήτε ὁπλίτας ἐχούσης. ἐμαρτύρει δὲ αὐτῷ καὶ τὰ ἔργα. πρῶτον μὲν γὰρ Λεωσθένης λαμπρὸς ἤρθη ταῖς πράξεσιν, τήν τε Βοιωτῶν μάχῃ κρατήσας, καὶ τὸν Ἀντίπατρον εἰς Λαμίαν συνελάσας. ὅτε καί φασι τὴν μὲν πόλιν ἐλπίδος μεγάλης γενομένην, ἑορτάζειν εὐαγγέλια συνεχῶς, καὶ θύειν τοῖς Θεοῖς, τὸν δὲ Φωκίωνα, πρὸς τοὺς ἐλέγχειν αὐτὸν οἰομένους, καὶ πυνθανομένους εἰ ταῦτα οὐκ ἂν ἤθελεν αὐτῷ πεπρᾶχθαι, πάνυ μὲν οὖν, ἔφη· βεβουλεῦσθαι δὲ ἐκεῖνα. καὶ πάλιν ἄλλων ἐπ' ἄλλοις εὐαγγελίων γραφομένων καὶ φερομένων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, πότε ἄρα, φάναι, παυσόμεθα νικῶντες;

Ἐπεὶ δὲ τοῦ Λεωσθένους ἀποθανόντος, οἱ φοβούμενοι τὸν Φωκίωνα, μὴ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς καταλύσῃ τὸν πόλεμον, ἄνθρωπόν τινα τῶν οὐκ ἐπιφανῶν ἐν ἐκκλησίᾳ παρεσκευάσαν ἀναστάντα λέγειν, ὅτι φίλος ὢν τοῦ Φωκίωνος καὶ συμπεφοιτηκὼς, παραινεῖ φείδεσθαι τοῦ ἀνδρὸς, καὶ φυλάσσειν, ὡς ἄλλον ὅμοιον οὐκ ἔχοντας· ἐκπέμ-

rum similis est: hæ enim grandes sunt & excelsæ, sed non ferunt fructum. Ubi adortus eum Hyperides quæsivit, Quando igitur consules, Phocion, populo Atheniensi ut arma capiat? Quum juventutem, inquit, videro servare ordines velle, divites conferre, oratores ærarium non expilare. Quum multi copias ab Leosthene conscriptas stuperent, rogarentque Phocionem, quemadmodum instructas putaret, Recte, infit, ad stadium: at dolichum (cursus prolixioris genus) exhorresco belli, quod neque stipendium civitati aliud, neque naves, neque milites sint. Astipulata est autem ei res ipsa. Primum enim rebus gestis Leosthenes, superatis acie Bœotiis & intra Lamiæ mœnia redacto Antipatro, splendidus effloruit. Quo tempore civitatem memorant magnifica gustata spe quotidie ex lætis nuntiis festos dies egisse, atque Diis honorem habuisse: Phocionem vero ad illos qui se, redarguere ipsum putantes posse, requirebant num hæc non optaret se fecisse? Omnino sane, dixisse, verum consuluisse illa. Aliis rursus super alia lætis nuntiis ex castris scriptis & allatis dixisse: Quando tandem desinemus vincere?

Quum defuncto Leosthene verentes aliqui ne dux ad exercitum Phocion missus pacem componeret, hominem quendam subornassent obscurum qui exsurgens in concione diceret, quod amicus & condiscipulus esset Phocionis, monere se ut parcerent ei reservarentque, quum parem non haberent alium; An-

ἐκπέμπειν δὲ Ἀντίφιλον ἐπὶ τὸ στράτευμα· καὶ ταῦτα τοῖς Ἀθηναίοις συνεδόκει· παρελθὼν ὁ Φωκίων ἔλεγε, μήτε συμπεφοιτηκέναι ποτὲ τῷ ἀνθρώπῳ, μήτε ἄλλως γεγονέναι γνώριμος ἢ συνήθης· Ἀλλὰ νῦν, εἶπεν, ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας καὶ φίλον σε ποιοῦμαι καὶ οἰκεῖον· ἃ γὰρ ἦν ἐμοὶ συμφέροντα συμβεβούλευκας. ὡρμημένων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς Βοιωτοὺς στρατεύειν, πρῶτον μὲν ἀντεῖχε· καὶ τῶν φίλων λεγόντων, ὡς ἀποθανεῖται προσκρούων τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀδίκως, εἶπεν, ἂν ποιῶ τὸ συμφέρον· ἂν δὲ παραβαίνω, δικαίως. ἐπεὶ δὲ ὁρῶν οὐκ ἀνιέντας, ἀλλὰ βοῶντας, ἐκέλευσε τὸν κήρυκα ἀνειπεῖν, Ἀθηναίων τοὺς ἄχρι ἑξήκοντα ἐτῶν ἀφ᾽ ἥβης, πέντε ἡμερῶν σιτία λαβόντας, εὐθὺς ἀκολουθεῖν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. θορύβου δὲ πολλοῦ γινομένου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων βοώντων καὶ ἀναπηδώντων, Οὐδέν, ἔφη, δεινόν· ἐγὼ γὰρ ὁ στρατηγὸς ὀγδοηκοστὸν ἔχων ἔτος ἔσομαι μεθ᾽ ὑμῶν. καὶ τότε μὲν οὕτως κατέπαυσεν αὐτοὺς καὶ μετέβαλεν.

Πορθουμένης δὲ τῆς παραλίας ὑπὸ Μικίωνος συχνοῖς Μακεδόσι καὶ μισθοφόροις ἀποβεβηκότος εἰς Ῥαμνοῦντα, καὶ κατατρέχοντος τὴν χώραν, ἐξήγαγε τοὺς Ἀθηναίους ἐπ᾽ αὐτόν. ὡς δὲ προστρέχοντες ἀλλαχόθεν ἄλλος διεστρατήγουν, καὶ συνεβούλευον αὐτῷ τὸν λόφον καταλαβεῖν, ἐκεῖ περιπέμψαι τοὺς ἱππέας, ἐνταῦθα παρεμβαλεῖν, Ὦ Ἡράκλεις, εἶπεν, ὡς πολλοὺς ὁρῶ στρατηγούς, ὀλίγους δὲ στρατιώτας. ἐπεὶ δὲ παρατάξαντος αὐτοῦ τοὺς ὁπλίτας, εἷς πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων προῆλθεν· εἶτα δείσας, ἀντιστάντος ἀνδρὸς πολεμίου, πά-

Antiphilum autem exercitui præficerent; atque id populus probaret: progressus Phocion demonstravit, neque se unquam istius condiscipulum, neque alias notum vel familiarem fuisse. Verum nunc, inquit, ex hodierno die amicitiam & necessitudinem ineo tecum: quandoquidem quæ e re mea sint, consuluisti. Molientibus bellum in Bœotios Atheniensibus primum repugnavit, monentibusque amicis occisuros ipsum Athenienses, si eos pergeret offendere, Injuria, inquit, si quod e republica est faciam: sin secus, jure. Ubi eos videt nihilo remissiores, sed obstrepentes sibi, pronuntiare jussit præconi, ut Athenienses omnes qui a pubertate intra sexaginta annos essent, cum quinque dierum cibariis confestim se a concione sequerentur. Ibi magna turba excitata, vociferantibusque & exilientibus natu grandioribus, Quid vero mali est, inquit? Ego dux annos natus octoginta vobiscum ero. Ea oratione repressit & reflexit illos in præsentia.

Quum vero ora maritima a Micione, qui ingenti manu Macedonum & mercenariorum in Ramnunta descenderat, agerque vastaretur: eduxit in eum exercitum Atheniensium. Ibi alio atque alio hinc inde accurrentibus, inferentibusque se in partes ducis, & monentibus ut illic tumulum occuparet, illic equitatum circummitteret, hic subsidiarios inter principia locaret: Papæ, inquit, quam multos duces, paucos video milites! Ubi peditum aciem instruxit, quidam longe ante signa provectus, mox, timore perculsus occurrentis sibi hostis, retro

πάλιν εἰς τὴν τάξιν ἀνεχώρησεν, Ὦ μειράκιον, εἶπεν, οὐκ αἰδῇ δύο τάξεις ἀπολελοιπώς, ἣν ἐτάχθης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ πάλιν ἐφ᾽ ἣν σεαυτὸν ἔταξας; ἐμβαλὼν δὲ τοῖς πολεμίοις καὶ κατὰ κράτος τρεψάμενος, αὐτόν τε τὸν Μικίωνα καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀπέκτεινεν. τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἐν Θετταλίᾳ στράτευμα, συμμίξαντος Ἀντιπάτρῳ Λεοννάτου, καὶ τῶν ἐξ Ἀσίας Μακεδόνων, ἐνίκα μαχόμενον· καὶ Λεοννάτος ἔπεσεν, ἡγουμένου τῆς μὲν φάλαγγος Ἀντιφίλου, τῶν δὲ ἱππέων τοῦ Θεσσαλοῦ Μένωνος.

Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον χρόνῳ Κρατεροῦ διαβάντος ἐξ Ἀσίας μετὰ πολλῆς δυνάμεως, καὶ γινομένης πάλιν ἐν Κρανῶνι παρατάξεως, ἡττήθησαν μὲν οἱ Ἕλληνες, οὔτε μεγάλην ἧτταν, οὔτε πολλῶν πεσόντων· ἀπειθείᾳ δὲ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ἐπιεικεῖς καὶ νέους ὄντας, καὶ ἅμα τὰς πόλεις αὐτῶν πειρῶντος Ἀντιπάτρου, διαῤῥυέντες, αἴσχιστα προήκαντο τὴν ἐλευθερίαν. εὐθὺς οὖν ἐπὶ τὰς Ἀθήνας ἄγοντος τοῦ Ἀντιπάτρου τὴν δύναμιν, οἱ μὲν περὶ Δημοσθένην καὶ Ὑπερείδην ἀπηλλάγησαν ἐκ τῆς πόλεως· Δημάδης δὲ, μηθὲν μέρος ὧν ὤφειλε χρημάτων ἐπὶ ταῖς καταδίκαις ἐκτῖσαι τῇ πόλει δυνάμενος (ἡλώκει γὰρ ἑπτὰ γραφὰς παρανόμων) καὶ γεγονὼς ἄτιμος, ἐξείργετο τοῦ λέγειν, ἄδειαν εὑρόμενος τότε, γράφει ψήφισμα, καὶ πέμπει πρὸς Ἀντίπατρον ὑπὲρ εἰρήνης πρέσβεις αὐτοκράτορας. φοβουμένου δὲ τοῦ δήμου καὶ καλοῦντος Φωκίωνα, καὶ μόνῳ πιστεύειν ἐκείνῳ λέγοντος· Ἀλλ᾽ εἴγε ἐπιστευόμην, εἶπεν, ἐγὼ συμβουλεύων ὑμῖν, οὐκ ἂν νῦν ἐβουλευόμεθα περὶ πραγμάτων τοιούτων. οὕτω δὲ τοῦ ψηφίσματος ἐπικυρωθέντος, ἀπεστάλη πρὸς Ἀντίπατρον

ἐν

retro ad ordinem ſuum recepit ſe: ibi, Non te pudet, inquit, adoleſcens duos deſeruiſſe ordines; & quo poſitus a duce fueras, & iterum ubi temet collocaſti ipſe? Hoſtes adortus fudit fugavitque eos: ipſum Micionem cum multis interfecit. Porro Græcorum exercitus in Theſſalia junctos cum Antipatro Leonnatum Macedonaſque, qui ex Aſia venerant, acie fudit: ubi pedites Antiphilus, Menon Theſſalus equites duxit: quo in prœlio cecidit Leonnatus.

Poſt paulo, quum Craterus magnis copiis ex Aſia veniſſet, ſignis iterum apud Cranona collatis cæſi ſunt Graeci: non magnam cladem tamen accepere, nec multi cecidere. At contumacia adverſus duces leniores & ætate juniores, ſimulque ſolicitante civitates eorum Antipatro, dilapſi fœdiſſime libertatem prodidere. Ibi quum ſigna confeſtim moveret Antipater Athenas, Demoſthenes & Hyperides ceſſerunt urbe. Demades, qui nullam partem ejus quanti lis ei æſtimata fuerat, poterat ſolvere (quippe damnatus fuerat quod rogationes ſeptem promulgaviſſet adverſus legum interdicta) & notatus infamia prohibebatur concionem habere, tunc vero poteſtate facta, legem rogavit, ut legati cum libera poteſtate ad Antipatrum mitterentur de pace. Verente autem id populo, Phocionem accerſente, atque fidem illi uni ſe teſtante habere: Atqui ſi conſiliis, inquit, paruiſſetis meis, nunc hiſce de rebus non conſuleremus. Ita lege perlata miſſus eſt ad Antipatrum, qui habebat

bat

ἐν τῇ Καδμείᾳ στρατοπεδεύοντα, καὶ παρασκευαζόμενον εὐθὺς εἰς τὴν Ἀττικὴν βαδίζειν. καὶ τοῦτο πρῶτον ᾔτει, τὸ μένοντα κατὰ χώραν ποιήσασθαι τὰς διαλύσεις. τοῦ δὲ Κρατεροῦ λέγοντος, ὡς οὐ δίκαια πείθει Φωκίων ἡμᾶς, τὴν τῶν συμμάχων καὶ φίλων καθημένους χώραν κακῶς ποιεῖν, δυναμένους ἐκ τῆς τῶν πολεμίων ὠφελεῖσθαι, λαβόμενος αὐτοῦ τῆς δεξιᾶς ὁ Ἀντίπατρος, Δοτέον, εἶπεν, Φωκίωνι ταύτην τὴν χάριν. περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἐπιτρέπειν τοὺς Ἀθηναίους, ὥσπερ ἐν Λαμίᾳ Λεωσθένει ἐκεῖνον.

Ὡς οὖν ἐπανῆλθεν ὁ Φωκίων εἰς ἄστυ, καὶ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ αὐτὸ ἔδοξεν ὑπ' ἀνάγκης, αὖθις εἰς Θήβας ἐβάδιζε μετὰ τῶν ἄλλων πρέσβεων, Ξενοκράτη τὸν φιλόσοφον τῶν Ἀθηναίων προσελομένων. τοσοῦτον γὰρ ἦν ἀξίωμα τῆς ἀρετῆς τοῦ Ξενοκράτους καὶ δόξα καὶ λόγος παρὰ πᾶσιν, ὥστε οἴεσθαι μήτε ὕβριν εἶναι, μήτε ὠμότητα, μήτε θυμὸν ἐν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ φυόμενον, ᾧ Ξενοκράτους μόνον ὀφθέντος οὐκ ἂν αἰδοῦς τι καὶ τιμῆς ἐγγένοιτο πρὸς αὐτόν. ἀπέβη δὲ τοὐναντίον, ἀγνωμοσύνῃ τινὶ καὶ μισαγαθίᾳ τοῦ Ἀντιπάτρου. πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἠσπάσατο τὸν Ξενοκράτην, τοὺς ἄλλους δεξιωσάμενος· ἐφ' ᾧ φασὶν εἰπεῖν ἐκεῖνον ὡς Ἀντίπατρος καλῶς ποιεῖ, μόνον αὐτὸν αἰσχυνόμενος ἐφ' οἷς ἀγνωμονεῖν μέλλει πρὸς τὴν πόλιν. ἔπειτα λέγειν ἀρξάμενον οὐχ ὑπομένων, ἀλλ' ἀντικρούων καὶ δυσκολαίνων, ἐποίησεν ἀποσιωπῆσαι. τῶν δὲ περὶ τὸν Φωκίωνα διαλεχθέντων, ἀπεκρίνατο φιλίαν ἔσεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις καὶ συμμαχίαν, ἐκδοῦσι μὲν τοὺς περὶ Δημοσθένην καὶ Ὑπερείδην, πολιτευομένοις δὲ τὴν πάτριον ἀπὸ τιμήματος πολιτείαν, δεξαμένοις δὲ φρου-

bat in Cadmia ſtativa, paratus mox in terram Atticam movere. Primum poſtulavit hoc ut illis in caſtris manens pacem ſanciret. Ubi Craterus iniqua fremuit ab ipſis Phocionem poſtulare, ut conſidentes ibi & amicorum fines vexarent, quum deprædari liceret hoſtiles: apprehenſa Antipater dextera ejus, Dandum, inquit, Phocioni hoc eſt beneficium. De cæteris imperavit ut Athenienſes ipſis permitterent, ſicut Lamiæ Leoſtheni voluerant ipſum.

Itaque ut reverſus in urbem eſt Phocion, & compulſi neceſſitate Athenienſes id comprobaverunt: profectus iterum Thebas eſt adjuncto ab Athenienſibus inter legatos cæteros Xenocrate philoſopho. Tantum enim virtutis Xenocratis erat nomen apud omnes & opinio & celebritas, inſolentiam vel feritatem vel excandeſcentiam ut exiſtere in animo humano exiſtimarent nullam, cui non ex ſolo Xenocratis aſpectu rubor aliquis & reverentia ejus ſubiret. Enimvero plane contrarium evenit ob improbitatem Antipatri & virtutis odium. Nam primum complexus alios non ſalutavit Xenocratem. Unde dixiſſe aiunt illum, recte facere Antipatrum: qui indignitatis cauſa, qua civitatem Athenienſem ſtatuerat afficere, unum ſe erubeſceret. Deinde dicere exorſum non ferens, ſed interpellans & infenſus, orationem ejus præcidit. Quum vero diſſeruiſſet Phocion, reſpondit amicitiam & fœdus ſe cum populo Athenienſe facturum his conditionibus: ut Demoſthenem & Hyperidem ſibi dederent, rempublicam more veteri ex cenſu tractarent, præſidium in Mu-

φρουρὰν εἰς τὴν Μουνυχίαν, ἔτι δὲ χρήματα τοῦ πολέμου καὶ ζημίαν προσεκτίσασιν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πρέσβεις ἠγάπησαν ὡς φιλανθρώπους τὰς διαλύσεις, πλὴν τοῦ Ξενοκράτους. ἔφη γάρ, ὡς μὲν δούλοις, μετρίως κεχρῆσθαι τὸν Ἀντίπατρον· ὡς δὲ ἐλευθέροις, βαρέως. τοῦ δὲ Φωκίωνος παραιτουμένου τὴν φρουρὰν καὶ δεομένου, λέγεται τὸν Ἀντίπατρον εἰπεῖν, Ὦ Φωκίων ἡμεῖς πάντα σοι χαρίζεσθαι βουλόμεθα, πλὴν τῶν καί σε ἀπολούντων καὶ ἡμᾶς. οἱ δὲ οὐχ οὕτως φασίν, ἀλλὰ ἐρωτῆσαι τὸν Ἀντίπατρον εἰ τὴν φρουρὰν ἀνείη αὐτοῦ τοῖς Ἀθηναίοις, ὁ Φωκίων ἐγγυᾶται τὴν πόλιν ἐμμενεῖν τῇ εἰρήνῃ, καὶ μηδὲν πολυπραγμονήσειν· σιωπῶντος δὲ ἐκείνου καὶ διαμέλλοντος, ἀναπηδήσαντα Καλλιμέδοντα τὸν Κάραβον, ἄνδρα θρασὺν καὶ μισόδημον εἰπεῖν, Ἐὰν δὲ οὗτος, ὦ Ἀντίπατρε, φλυαρῇ, σὺ πιστεύσεις, καὶ οὐ πράξεις ἃ ἔγνωκας;

Οὕτω μὲν ἐδέξαντο φρουρὰν Μακεδόνων Ἀθηναῖοι, καὶ Μένυλλον ἡγεμόνα, τῶν ἐπιεικῶν τινα, καὶ τοῦ Φωκίωνος ἐπιτηδείων. ἐφάνη δὲ ὑπερήφανον τὸ πρόσταγμα, καὶ μᾶλλον ἐξουσίας ὕβρει χρωμένης ἐπίδειξις, ἢ πραγμάτων ἕνεκα γιγνομένη κατάληψις. οὐ μικρὸν δὲ τῷ πάθει προσέθηκεν ὁ καιρός. εἰκάδι γὰρ ἡ φρουρὰ Βοηδρομιῶνος εἰσήχθη, μυστηρίων ὄντων, ᾗ τὸν Ἴακχον ἐξ ἄστεος Ἐλευσινάδε πέμπουσιν. ὥστε τῆς τελετῆς συγχυθείσης ἀναλογίζεσθαι τοὺς πολλοὺς καὶ τὰ πρεσβύτερα τῶν θείων καὶ τὰ πρόσφατα. πάλαι μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀρίστοις εὐτυχήμασι τὰς μυστικὰς ὄψεις καὶ φωνὰς παραγενέσθαι σὺν ἐκπλήξει καὶ θάμβει τῶν πολεμίων· νῦν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἱεροῖς τὰ δυσχερέστατα πάθη τῆς Ἑλλάδος ἐπισκοπεῖν τοὺς θεούς, καὶ καθυβρίζεσθαι

τὸν

Munychia acciperent, præterea impensas belli & mulctam penderent. Has conditiones præter Xenocratem alii legati ut benignas læti accepere. Ille autem moderate ait Antipatrum ut cum servis, ut cum liberis duriter egisse. Phocione autem præsidium detrectante & deprecante, fertur Antipater dixisse, Omnia Phocion parati sumus tibi indulgere, exceptis iis quæ & te & nos perdent. Alii non ita, sed interrogasse autumant Antipatrum, velletne Phocion, si præsidium remisisset Atheniensibus, sponsor esse fœderi civitatem staturam, neque quicquam molituram novi? Tacente & cunctante illo, Callimedonta Carabum, audacem hominem & liberis populis infestum, exiliisse cum hisce dictis, Quid si hic deliret, Antipater, tu credes ei & a consiliis discedes tuis?

Ita præsidium Athenienses Macedonum acceperunt, & Menyllum ducem, modestum virum & Phocionis necessarium: quod imperium superbum visum est, & contumeliosæ licentiæ potius ostentatio quam utilitatis caussa occupatio. Non parum autem exaggeravit ipsa tempestas calamitatem: quippe die mensis Boedromionis vigesimo præsidium ingressum est mysteriorum solennibus, quo die Iacchum ex urbe Eleusina deducunt. Itaque confuso sacro multi reputaverunt & quæ olim & quæ nuper divinitus acciderant. Olim enim secundissimis rebus spectra visa & auditas voces hac celebritate cum stupore & tremore hostium: nunc iisdem sacris acerbissimos Græciæ casus Deos aspicere, polluique sacratissi-

mum

τὸν ἁγιώτατον τοῦ χρόνου καὶ ἥδιστον αὐτοῖς ἐπώνυμον τῶν μεγίστων κακῶν γενόμενον. πρότερον μὲν οὖν ὀλίγοις ἔτεσιν χρησμὸν ἐξενηνόχεσαν αἱ Δωδωνίδες τῇ πόλει, τὰ ἀκρωτήρια τῆς Ἀρτέμιδος φυλάττειν, ὅπως ἄλλοι μὴ λάβωσιν· τότε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας αἱ ταινίαι μὲν, αἷς περιελίττουσι τὰς μυστικὰς κοίτας, βαπτόμεναι θάψινον ἀντὶ φοινικοῦ χρῶμα καὶ νεκρῶδες ἀνήνεγκαν. ὃ δὲ μεῖζον ἦν, τὰ παραβαπτόμενα τῶν ἰδιωτικῶν πάντα τὸ προσῆκον ἄνθος ἔσχεν. μύστην δὲ λούοντα χοιρίδιον ἐν καθαρῷ λιμένι κῆτος συνέλαβε, καὶ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος ἄχρι τῆς κοιλίας κατέπιε· προδεικνύντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ φανερῶς, ὅτι τῶν κάτω καὶ πρὸς θαλάσσῃ στερηθέντες, τὴν ἄνω πόλιν διαφυλάξουσιν. ἡ μὲν οὖν φρουρὰ διὰ Μένυλλον οὐδὲν ἠνίασεν τοὺς ἀνθρώπους. τῶν δὲ ἀποψηφισθέντων τοῦ πολιτεύματος διὰ πενίαν, ὑπὲρ μυρίους καὶ δισχιλίους γενομένων, οἵ τε μένοντες ἐδόκουν σχέτλια καὶ ἄτιμα πάσχειν, οἵ τε διὰ τοῦτο τὴν πόλιν ἐκλιπόντες, καὶ μεταστάντες εἰς Θρᾴκην, Ἀντιπάτρου γῆν καὶ πόλιν αὐτοῖς παρασχόντος, ἐκπεπολιορκημένοις ἐῴκεσαν.

Ὁ δὲ Δημοσθένους ἐν Καλαυρείᾳ καὶ Ὑπερείδου πρὸς Κλεωναῖς θάνατος, περὶ ὧν ἐν ἄλλοις περιγέγραπται, μονονοὺκ ἔρωτα καὶ πόθον Ἀθηναίοις Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου παρέστη. καὶ τοῦτο ὅπερ ὕστερον ἀναιρεθέντος Ἀντιγόνου καὶ τῶν ἀνελόντων ἐκεῖνον ἀρξαμένων βιάζεσθαι καὶ λυπεῖν τοὺς ἀνθρώπους, ἀνὴρ ἄγροικος ἐν Φρυγίᾳ χωρίον ὀρύττων πυθομένου τινὸς, τί ποιεῖς; στενάξας, Ἀντίγονον, εἶπεν, ζητῶ· τοῦτο πολλοῖς ἐπῄει λέγειν, διαμνημονεύουσι τὸν

ἐκεί-

mum tempus iisque acceptissimum, a quo nomen maximæ clades trahant. Siquidem paucis ante annis sortes dederant civitati Atheniensi Dodonides, ut promontoria Dianæ custodirent, ne occuparent ea extranei. Tunc circa dies illos fasciæ, quibus mysticos lectos rediminunt, tinctæ colorem retulerunt pro puniceo pallidum & luridum. Et, quod miraculum augebat, privata omnia quæ una fuerunt infecta, colorem convenientem accepere. Mystam porcellum lavantem cetus in liquido portu corripuit; imasque corporis partes ad ventrem usque devoravit: portendente illis clare Deo spoliatos parte urbis ima & mari adjecta, supernam servaturos. Ac præsidium quidem ob ducem Menyllum nihil cives offendit: qui vero ob egestatem non fuerunt censi inter cives, quorum fuit numerus supra duodecim millia, hi partim, siqui remanebant, magna injuria & infamia videbantur affici: partim, qui idcirco excesserant urbe atque in Thraciam transmigraverant, ubi eis Antipater agrum & oppidum dedit, similes apparebant expugnatis & exterminatis.

Jam Demosthenis in Calauria, & apud Cleonas Hyperidis fatum, de quibus aliis locis tractavimus, tantum non amorem & desiderium subjecit Atheniensibus Alexandri & Philippi. Atque id quod interfecto postmodum Antigono, ejusque interfectoribus homines exagitare & fatigare occipientibus, rusticus quidam, agrum in Phrygia fodiens, quum rogaretur a quopiam quid ageret, suspirans, Antigonum, inquit, quæro: hoc, inquam, multis subiit dice-

re

ἐκείνων τῶν βασιλέων θυμὸν, ὡς τὸ μέγα καὶ γενναῖον εὐπαραίτητον εἶχον, οὐχ ὥσπερ Ἀντίπατρος, ἰδιώτου προσώπῳ, καὶ φαυλότητι χλαμυδίου, καὶ διαίτης εὐτελείᾳ κατειρωνευόμενος τὴν ἐξουσίαν, ἐπαχθέστερος ἦν τοῖς πάσχουσιν, κακὸς δεσπότης καὶ τύραννος. ὅμως δ᾽ οὖν ὁ Φωκίων καὶ φυγῆς ἀπήλλαξε πολλοὺς, δεηθεὶς τοῦ Ἀντιπάτρου· καὶ φεύγουσι διεπράξατο, μὴ καθάπερ οἱ λοιποὶ τῶν μεθισταμένων ὑπὲρ τὰ Κεραύνια ὄρη καὶ τὸν Ταίναρον ἐκπεσεῖν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἐν Πελοποννήσῳ κατοικεῖν· ὧν καὶ Ἁγνωνίδης ἦν ὁ συκοφάντης. ἐπιμελόμενος δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν πρᾴως καὶ νομίμως, τοὺς μὲν ἀστείους καὶ χαρίεντας ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀεὶ συνεῖχεν· τοὺς δὲ πολυπράγμονας καὶ νεωτεριστὰς, αὐτῷ τῷ μὴ ἄρχειν, μηδὲ θορυβεῖν ἀπομαραινομένους, ἐδίδαξεν φιλοχωρεῖν, καὶ ἀγαπᾷν γεωργοῦντας. ὁρῶν δὲ τὸν Ξενοκράτην τελοῦντα τὸ μετοίκιον, ἐβούλετο γράψαι πολίτην· ὁ δὲ ἀπεῖπε, φήσας οὐκ ἂν μετασχεῖν ταύτης τῆς πολιτείας, περὶ ἧς ἐπρέσβευεν ἵνα μὴ γένηται.

Τοῦ δὲ Μενύλλου δωρεὰν αὐτῷ καὶ χρήματα διδόντος, ἀπεκρίνατο μήτ᾽ ἐκεῖνον Ἀλεξάνδρου βελτίονα εἶναι, μήτε κρείττονα τὴν αἰτίαν ἐφ᾽ ᾗ λήψεται νῦν, ὁ τότε μὴ δεξάμενος. ἀλλὰ Φώκῳ γε τῷ παιδὶ λαβεῖν δεομένου τοῦ Μενύλλου, Φώκῳ μὲν, εἶπεν, ἐὰν μὲν σωφρονῇ μεταβαλλόμενος, ἀρκέσει τὰ τοῦ πατρός· ὡς δ᾽ ἔχει νῦν, οὐδὲν ἱκανόν ἐστιν. Ἀντιπάτρῳ δὲ τραχύτερον ἀπεκρίνατο, βουλομένῳ τι γίνεσθαι δι᾽ αὐτοῦ τῶν μὴ πρεπόντων· Οὐ δύναται

re in memoriam illorum regum revocantibus animum, quam celſum, generoſum, ſimulque placabilem habuiſſent, non ſicut Antipater: qui privati perſona & chlamydis vilitate & vitæ frugalitate potentiam ſuam diſſimulans, durior erat illis quos opprimebat, teter dominus & tyrannus. Attamen Phocion cum multos precibus apud Antipatrum exilio liberavit, tum exulibus impetravit ne, ſicut reliqui qui erant trans montes Ceraunios & Tænarum ſummoti, extorres eſſent Græcia, ſed ſedes collocare in Peloponneſo poſſent: ex quibus Agnonides ſycophanta fuit. Curam gerens placide & legitime eorum qui in urbe erant, bonos & modeſtos retinebat in magiſtratibus perpetuo: curioſos & novarum rerum cupidos, eo ipſo quod in honoribus non forent, nec ſolicitare poſſent ſtatum civitatis, marceſcentes docuit libenter ruſticari & agros colere. Xenocratem quum videret penſionem ut inquilinum pendere, inſtituit eum in civitatem adſcribere. Quod ille abnuit, nolle ſe dicens in civitatem accipi eam, pro qua legatus fuerat ne conſtitueretur.

Munus ſibi Menyllo & nummos offerenti reſpondit, neque ipſum Alexandro præſtantiorem, neque meliorem eſſe cauſam quare nunc caperet, qui tunc non accepiſſet. At ut Phoco filio ſaltem caperet rogante Menyllo, Phoco, inquit, ſi mutata vita ad frugem redeat, ſufficiet patrimonium: ut autem nunc ſe gerit, nihil ei ſatis ſit. Antipatro vero reſpondit aſperius aliquid, ab ipſo contendenti quippiam minus honeſtum. Nempe non

ναται γὰρ, εἶπεν, Ἀντίπατρος ἅμα μοι καὶ φίλῳ καὶ κόλακι χρῆσθαι. τὸν δὲ Ἀντίπατρον αὐτὸν εἰπεῖν λέγουσιν, ὡς δυεῖν αὐτῷ φίλων Ἀθήνησιν ὄντων, Φωκίωνος καὶ Δημάδου, τὸν μὲν λαβεῖν οὐ πέπεικεν, τὸν δὲ διδοὺς οὐκ ἐμπέπληκεν. καὶ μέντοι Φωκίων μὲν ὡς ἀρετὴν ἐπεδείκνυτο τὴν πενίαν, ἐν ᾗ τοσαυτάκις Ἀθηναίων στρατηγήσας καὶ βασιλεῦσι φίλοις χρησάμενος ἐγκατεγήρασε· Δημάδης δὲ τῷ πλούτῳ καὶ παρανομῶν ἐκαλλωπίζετο. νόμου γὰρ ὄντος Ἀθήνησι τότε, μὴ χορεύειν ξένον, ἢ χιλίας ἀποτίνειν τὸν χορηγὸν, ἅπαντας εἰσαγαγὼν ξένους τοὺς χορεύοντας, ἑκατὸν ὄντας, ἅμα καὶ τὴν ζημίαν ἀνὰ χιλίας ὑπὲρ ἑκάστου εἰσήνεγκεν εἰς τὸ θέατρον. Δημέᾳ δὲ τῷ υἱῷ νύμφην ἀγόμενος, Ἐμοῦ μὲν, εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν σὴν μητέρα γαμοῦντος οὐδὲ ὁ γείτων ἤσθετο· τοῖς δὲ σοῖς γάμοις καὶ βασιλεῖς καὶ δυνάσται συγχορηγοῦσιν. ἐνοχλούντων δὲ τῷ Φωκίωνι τῶν Ἀθηναίων, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν φρουρὰν πείσας τὸν Ἀντίπατρον, εἴτε μὴ προσδοκῶν πείσειν, εἴτε μᾶλλον ὁρῶν σωφρονοῦντα τὸν δῆμον καὶ πολιτευόμενον εὐτάκτως διὰ τὸν φόβον, ἐκείνην μὲν ἀεὶ διωθεῖτο τὴν πρεσβείαν, τὰ δὲ χρήματα μὴ πράττειν, ἀλλὰ μέλλειν καὶ ἀναβάλλεσθαι τὸν Ἀντίπατρον ἔπεισεν. μεταβάντες οὖν Δημάδην παρεκάλουν. ὁ δὲ προθύμως ὑπέστη, καὶ τὸν υἱὸν ἔχων ἀπῆρεν εἰς Μακεδονίαν, ὑπὸ δαίμονός τινος, ὡς ἔοικεν, εἰς τοῦτο καιροῦ κομισθεὶς, ἐν ᾧ κατείχετο μὲν Ἀντίπατρος ἤδη νόσῳ, Κάσανδρος δὲ τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς γεγονὼς, εὗρεν ἐπιστολὴν Δημάδου γεγραμμένην πρὸς Ἀντίγονον εἰς

non valet, inquit, Antipater me simul amico uti & adulatore. Ipsum referunt dixisse Antipatrum, duos sibi esse Athenis amicos, Phocionem & Demadem: alterum horum ut quicquam capiat non posse inducere, alterum dando non implere. Et sane paupertate Phocion, ut virtute gloriabatur, in qua, licet toties dux Atheniensium fuisset & regum usus amicitia, consenuit: Demades verò divitiis sibi placebat vel per nefas conquisitis. Quippe quum Athenis id temporis lege cautum esset, ne saltaret peregrinus, aut mille drachmas choragus mulctam solveret, omnes peregrinos saltatores centum numero exhibuit, simulque mulctam pro singulis in theatrum attulit millenas drachmas. Demeæ filio uxorem despondens, Quum ego, inquit, matrem tuam fili ducerem, ne vicinus quidem sensit: ad tuarum vero nuptiarum sumptus conferunt etiam reges & dynastæ. Quum Phocionem obtunderent Athenienses, ut Antipatrum induceret ad removendum præsidium, vel quod non speraret se eum adducturum, vel quia modestiorem populum videbat, & moderatius agentem ob metum, semper rejecit illam legationem: sed pecuniæ exactionem ut produceret & prorogaret, persuasit Antipatro. Ita Demadem, relicto eo, rogaverunt: qui rem suscepit libenter, trahensque filium secum perrexit in Macedoniam, divinitus haud dubie illuc attractus eo articulo quo Antipater jam morbo tenebatur: & Cassander rerum potitus, epistolam reperit Demadis in Asiam ad Antigonum exara-

εἰς Ἀσίαν, παρακαλοῦντα αὐτὸν ἐπιφανῆναι τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν, ἐκ παλαιοῦ καὶ σαπροῦ κρεμαμένοις στήμονος· τὸν Ἀντίπατρον οὕτω σκώψαντος. ὡς οὖν εἶδεν αὐτὸν ἀφιγμένον ὁ Κάσσανδρος συνέλαβε, καὶ πρῶτα μὲν τὸν υἱὸν ἐγγὺς προαγαγὼν προσέσφαξεν, ὥστε καταδέξασθαι τοῖς κόλποις τὸ αἷμα τὸν πατέρα, καὶ καταπλησθῆναι τοῦ φόνου· μετὰ ταῦτα δὲ, εἰς ἀχαριστίαν αὐτὸν καὶ προδοσίαν πολλὰ λοιδορήσας καὶ καθυβρίσας ἀπέκτεινεν.

Ἐπεὶ δὲ Ἀντίπατρος, ἀποδείξας Πολυπέρχοντα στρατηγὸν, Κάσσανδρον δὲ χιλίαρχον, ἐξέλιπεν, εὐθὺς διαναστὰς ὁ Κάσσανδρος καὶ προκαταλαμβάνων τὰ πράγματα, πέμπει κατὰ τάχος Νικάνορα τῷ Μενύλλῳ διάδοχον τῆς φυλαρχίας, πρὶν ἔκδηλον τὸν Ἀντιπάτρου θάνατον γενέσθαι, κελεύσας τὴν Μουνυχίαν παραλαβεῖν. γενομένου δὲ τούτου, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας πυθομένων τῶν Ἀθηναίων ὅτι τέθνηκεν ὁ Ἀντίπατρος, ἐν αἰτίαις ὁ Φωκίων ἦν, καὶ κακῶς ἤκουεν, ὡς προαισθόμενος, καὶ κατασιωπήσας, χάριτι τοῦ Νικάνορος. ὁ δὲ τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν. ἐντυγχάνων δὲ τῷ Νικάνορι καὶ διαλεγόμενος, εἴς τε τἆλλα τοῖς Ἀθηναίοις πρᾶον αὐτὸν καὶ κεχαρισμένον παρεῖχεν, καὶ φιλοτιμίας τινὰς ἔπεισε καὶ δαπάνας ὑποστῆναι γενόμενον ἀγωνοθέτην.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Πολυπέρχων τὴν τοῦ βασιλέως ἐπιμέλειαν ἔχων ὑφ' αὑτῷ, καὶ καταπολιτευόμενος τὸν Κάσσανδρον, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν τοῖς ἐν ἄστει γεγραμμένην, ὡς τοῦ βασιλέως ἀποδιδόντος αὐτοῖς τὴν δημοκρατίαν, καὶ πο-

ratam, qua illum incitavit ad imperium Græciæ Macedoniæque asserendum, quod ex vetere & marcido stamine suspensum esset. Ita enim in Antipatrum erat cavillatus. Quem ut Cassander conspexit advenisse, prehendit eum. Ac primum admotum ei filium interfecit, ut cruorem pater acciperet sinu, eoque commacularetur: deinde ingratitudine & proditione ei acerbe exprobrata, probris laceratum interemit.

Antipatro autem, quum ducem creasset Polyperchontem, & Cassandrum tribunum militum, defuncto, mox properans Cassander occupare dominatum, Nicanorem propere mittit præfecturæ Menyllo successorem, jubetque ei, antequam Antipatri excessus vulgetur, accipere Munychiam. Eo facto quum paulo post nunciatus Atheniensibus esset Antipatri exitus, in crimen Phocion vocatus est, objectumque ei quod quum esset ea de re factus certior, Nicanoris gratia reticuisset. Enimvero nihil hic ista est moratus, sed agendo cum Nicanore & colloquendo, cum aliis in rebus facilem eum Atheniensibus & benignum præbuit, tum ut munus quoddam præberet, sumptumque subiret ludis edendis induxit.

Inter hæc Polyperchon regis curæ præpositus ad circumveniendum Cassandrum scripsit Atheniensibus literas: quibus continebatur, regem eis rempub. popularem restituere, ju-

πολιτεύεσθαι κατὰ τὰ πάτρια πάντας Ἀθηναίους κελεύοντος. ἦν δὲ τοῦτο κατὰ τοῦ Φωκίωνος ἐπιβουλή. συσκευαζόμενος γὰρ εἰς ἑαυτὸν, ὡς μικρὸν ὕστερον ἔδειξε τοῖς ἔργοις, ὁ Πολυσπέρχων τὴν πόλιν, οὐδὲν ἤλπιζε περαίνειν μὴ τοῦ Φωκίωνος ἐκπεσόντος· ἐκπεσεῖσθαι δὲ ἐκεῖνον, ἅμα τῶν ἀπεψηφισμένων ἐπιχυθέντων τῇ πολιτείᾳ, καὶ πάλιν τὸ βῆμα δημαγωγῶν κατασχόντων καὶ συκοφαντῶν. ὑποκινουμένων δὲ πρὸς ταῦτα τῶν Ἀθηναίων, βουλόμενος ἐντυχεῖν αὐτοῖς ὁ Νικάνωρ ἐν Πειραιεῖ, βουλῆς γενομένης παρῆλθεν, τῷ Φωκίωνι ἐμπιστεύσας τὸ σῶμα. Δερκύλλου δὲ τοῦ ἐπὶ τῆς χώρας στρατηγοῦ συλλαβεῖν αὐτὸν ἐπιχειρήσαντος, ἐκεῖνος μὲν προαισθόμενος ἐξεπήδησεν, καὶ φανερὸς ἦν εὐθὺς ἀμυνούμενος τὴν πόλιν. ὁ δὲ Φωκίων, ἐπὶ τῷ πρόεσθαι τὸν ἄνδρα καὶ μὴ κατασχεῖν ἐγκαλούμενος, ἔφη πιστεύειν μὲν τῷ Νικάνορι καὶ μηδὲν ἀπ' αὐτοῦ προσδοκᾶν δεινόν· εἰ δὲ μή, μᾶλλον ἐθέλειν ἀδικούμενος, ἢ ἀδικῶν, φανερὸς γενέσθαι. τοῦτο δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ μὲν ἄν τινι σκοποῦντι δοκοίη καλοκαγαθικῶς λελέχθαι καὶ γενναίως· ὁ δὲ εἰς πατρίδος ἀποκινδυνεύων σωτηρίαν, καὶ ταῦτα στρατηγὸς καὶ ἄρχων, οὐκ οἶδα μὴ μεῖζόν τι παραβαίνει καὶ πρεσβύτερον τὸ πρὸς τοὺς πολίτας δίκαιον. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι φοβούμενος μὲν εἰς πόλεμον ἐμβαλεῖν τὴν πόλιν ὁ Φωκίων, ἀπέσχετο τοῦ Νικάνορος, ἄλλως δὲ προὐβάλλετο τὴν πίστιν καὶ τὸ δίκαιον, ὅπως αἰδούμενος ἐκεῖνον, ἡσυχίαν ἄγῃ, καὶ μηδὲν ἀδικῇ τοὺς Ἀθηναίους· ἀλλ' ὄντως ἔοικεν ἰσχυρά τις αὐτῷ περὶ τοῦ Νικάνορος ἐγγενέσθαι πίστις, ὅν γε πολλῶν προδια-

jubereque ut omnes Athenienses pristinis legibus agerent. Insidiæ hæ erant in Phocionem. Nam quum traducere ad se studeret civitatem illam Polyperchon, nisi Phocione exterminato, ut postea re declaravit, nihil se sperabat effecturum. Expulsum autem iri eum, simul atque illi qui ex civium albo fuerant erasi, reipublicæ superfusi essent tractandæ, iterumque occupassent concionatores suggestum, & calumnias ei suffunderent. Quum motus hinc Athenis aliquis existeret, cupiens appellare Nicanor Athenienses, senatu in Piræeo advocato accessit, corpusque suum credidit Phocionis fidei: quem quum regionis extra urbem dux Dercyllus comprehendere conatus esset, id olfaciens ille subduxit se, statimque præ se tulit vindictam se de civitate persequuturum. Phocion autem, quum culparetur quod dimisisset illum nec retinuisset, negavit diffidere se Nicanori, vel quicquam ab eo expectare mali: sin secus foret, malle se omnibus innotescere injuriam accipere quam facere. Hoc ab eo si de seipso solo debuisset cogitare videatur æstimanti probe & fortiter dictum. At qui salutem patriæ in præcipitem casum adducit, atque is dux & magistratus, haud scio anne majus violet & antiquius erga cives jus. Neque enim allegari illud potest, timentem ne civitatem implicaret bello, ab Nicanore abstinuisse Phocionem: prætexuisse autem fidem & jus, quo verecundia adductus contineret se ille, neque populum Atheniensem violaret: sed apparet revera fidem ei infixam validam fuisse Nicanoris, adeo ut multis de-

διαβαλλόντων καὶ κατηγορούντων ἐπιτίθεσθαι τῷ Πειραιεῖ, καὶ διαβιβάζειν εἰς Σαλαμῖνα ξένους, καὶ διαφθείρειν τινὰς τῶν ἐν Πειραιεῖ κατοικούντων, οὐ προσήκατο τὸν λόγον, οὐδ' ἐπίστευσεν· ἀλλὰ καὶ Φιλομήδους τοῦ Λαμπρέως ψήφισμα γράψαντος, Ἀθηναίους ἅπαντας ἐν τοῖς ὅπλοις εἶναι, καὶ τῷ στρατηγῷ Φωκίωνι προσέχειν, ἠμέλησεν ἄχρις οὗ προσάγων ὁ Νικάνωρ ἐκ τῆς Μουνυχίας τὰ ὅπλα τὸν Πειραιᾶ περιετάφρευσε.

Πραττομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν Φωκίων ἐθορυβεῖτο, καὶ κατεφρονεῖτο, τοὺς Ἀθηναίους ἐξάγειν βουλόμενος· Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πολυπέρχοντος υἱὸς, ἧκεν μετὰ δυνάμεως, λόγῳ μὲν ἐπὶ τὸν Νικάνορα τοῖς ἐν ἄστει βοηθήσων, ἔργῳ δὲ τὴν πόλιν, εἰ δύναιτο, καταληψόμενος, αὐτὴν ἑαυτῇ περιπετῆ γενομένην. οἵ τε γὰρ φυγάδες αὐτῷ συνεισβαλόντες, εὐθὺς ἦσαν ἐν ἄστει· καὶ τῶν ξένων ἅμα καὶ τῶν ἀτίμων πρὸς αὐτοὺς εἰσδραμόντων ἐκκλησία παμμιγὴς ἠθροίσθη καὶ ἄτακτος, ἐν ᾗ τὸν Φωκίωνα τῆς ἀρχῆς ἀπολύσαντες, ἑτέρους εἵλοντο στρατηγούς. εἰ δὲ μὴ συνιὼν εἰς λόγους ὁ Ἀλέξανδρος τῷ Νικάνορι μόνος, παρὰ τὸ τεῖχος ὤφθη, καὶ τοῦτο ποιοῦντες πολλάκις, ὑποψίαν τοῖς Ἀθηναίοις παρέσχον, οὐκ ἂν ἡ πόλις διέφυγε τὸν κίνδυνον. ἐπεὶ δὲ Ἀγνωνίδης ὁ ῥήτωρ εὐθὺς ἐπεφύετο τοῖς περὶ τὸν Φωκίωνα, καὶ κατηγόρει προδοσίας, οἱ μὲν περὶ Καλλιμέδοντα καὶ Περικλέα φοβηθέντες ἀπῆλθον ἐκ τῆς πόλεως· ὁ δὲ Φωκίων, καὶ μετ' αὐτοῦ τῶν φίλων οἱ παραμείναντες ᾤχοντο πρὸς Πολυπέρχοντα· καὶ συνεξῆλθον αὐτοῖς, χάριτι τοῦ Φωκίωνος, ὁ Πλαταιεὺς Σόλων, καὶ Δείναρχος ὁ Κορίνθιος, ἐπιτήδειοι τοῦ Πολυπέρχοντος εἶναι δοκοῦντες καὶ συνή-

deferentibus, criminantibusque Piræeum captare, mercenarium militem Salamina transportare, & corrumpere nonnullos Piræeum incolentes, non admiserit crimina, neque habuerit eis fidem. Immo etiam, quum rogationem Philomedes Lamprensis promulgasset, ut omnes Athenienses arma caperent, & duci Phocioni parerent, indormivit, quoad armis Nicanor ex Munychia motis cœpit circumvallare Piræeum.

Dum ea geruntur, insurrexit in Phocionem civitas: & quum exercitum Atheniensium educere vellet, non paruerunt ei. Jam filius Polyperchontis aderat Alexander cum copiis, verbo contra Nicanorem populo Atheniensi suppetias venturus: re urbem, si facultas daretur, dissensione intestina flagrantem occupaturus. Quippe exules, qui cum eo irruperunt, confestim tenuerunt urbem, peregrinisque & ignominia affectis ad illos se aggregantibus concio concurrit confusa & incondita, in qua Phocioni imperio abrogato alios creaverunt duces. Quod, nisi colloqui cum Nicanore Alexander solus juxta mœnia visus esset, idemque facientes subinde suspicionem movissent Atheniensibus, haud declinasset civitas periculum. Ut Agnonides orator confestim adortus est Phocionem, insimulavitque factionem ejus proditionis, Callimedon & Pericles trepidantes cesserunt urbe. Phocion autem & qui apud eum remanserunt amici, concesserunt ad Polyperchontem: quos Phocionis gratia comitati sunt Platæensis Solon & Dinarchus Corinthius, Polyperchontis necessarii & familiares habiti.

συνήθεις. ἀῤῥωστίᾳ δὲ χρησαμένου τοῦ Δεινάρχου, συχνὰς ἡμέρας ἐν Ἐλατείᾳ διέτριψαν. ἐν αἷς Ἀγνωνίδου πείσαντος, Ἀρχεστράτου δὲ τὸ ψήφισμα γράψαντος, ἔπεμπεν πρεσβείαν ὁ δῆμος κατηγορήσουσαν τοῦ Φωκίωνος. ἅμα δὲ καὶ συνέμιξαν ἀμφότεροι τῷ Πολυπέρχοντι μετὰ τοῦ βασιλέως πορευομένῳ περὶ κώμην τινὰ τῆς Φωκίδος Φάρυγας, κειμένην περὶ τὸ Ἀκρούριον ὄρος, ὃ νῦν Γαλάτην καλοῦσιν. ἐνταῦθα δὴ θεὶς ὁ Πολυπέρχων τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον, καὶ καθίσας ὑπ᾽ αὐτῷ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς φίλους, τὸν μὲν Δείναρχον εὐθὺς ἐκ προόδου λαβεῖν ἐκέλευσεν, καὶ στρεβλώσαντας ἀποκτεῖναι, τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ἀπέδωκε λόγον. ὡς δὲ θόρυβον καὶ κραυγὴν ἐποίουν, ἀντικατηγοροῦντες ἀλλήλων ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ προσελθὼν ὁ Ἀγνωνίδης εἶπεν, Ἅπαντας ἡμᾶς εἰς μίαν ἐμβαλόντες γαλεάγραν, Ἀθηναίοις ἀναπέμψατε λόγον ὑφέξοντας· ὁ μὲν βασιλεὺς ἐγέλασεν, οἱ δὲ περιεστῶτες τῷ συνεδρίῳ Μακεδόνες καὶ ξένοι σχολὴν ἄγοντες, ἐπεθύμουν ἀκούειν, καὶ τοὺς πρέσβεις παρεκάλουν ἀπὸ νεύματος, ἐνταῦθα ποιεῖσθαι τὴν κατηγορίαν. ἦν δὲ οὐδὲν ἴσον, ἀλλὰ τῷ μὲν Φωκίωνι πολλάκις ἀντέκρουσεν ὁ Πολυπέρχων λέγοντι· μέχρις οὗ τῇ βακτηρίᾳ πατάξας τὴν γῆν, ἀπέστη καὶ κατεσιώπησεν. Ἡγήμονος δὲ φήσαντος ὅτι μάρτυς αὐτῷ τῆς πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίας Πολυπέρχων ἐστίν· καὶ τοῦ Πολυπέρχοντος ἀποκριναμένου πρὸς ὀργὴν, Παῦσαί μου πρὸς τὸν βασιλέα καταψευδόμενος, ἀναπηδήσας ὁ βασιλεὺς ὥρμησε λόγχῃ τὸν Ἡγήμονα πατάξαι. ταχὺ δὲ τοῦ Πολυπέρχοντος περιλαβόντος αὐτὸν, οὕτω διελύθη τὸ συνέδριον.

Τὸν δὲ Φωκίωνα καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ φυλακῆς περιεχούσης, ὅσοι τῶν ἑταίρων

ti. Hi complures dies Elateæ propter Dinarchi adversam valetudinem morati sunt. Interea populus, suasore Agnonide, scriptaque ab Archestrato rogatione, legationem misit ad accusandum Phocionem. Utrique sub idem tempus adierunt Polyperchontem, qui iter faciebat cum rege circa vicum Phocidis Pharygas, juxta montem Acrorion situm, quem nunc Galatem appellant. Ibi Polyperchon, posita aurea testudine, collatisque sub ea rege & amicis, maturans Dinarchum statim arripi jussit, & excruciatum necari. Inde dedit Atheniensibus audientiam: qui ut ex mutuis accusationibus complerunt tumultu & clamore concilium, accedens autem Agnonides ait, Conjicite nos unam in caveam omnes, atque Athenas ad causam dicendam remittite: arrisit rex. At corona Macedonum militumque mercenariorum feriantium avebat eos audire. Itaque annuerunt legatis, accusationem ut ibi instituerent. Nihil tamen erat æqui: sed dicenti Phocioni crebro obstrepuit Polyperchon. Is denique percussa baculo tellure destitit & conticuit. Quum Hegemon testem sui erga populum studii Polyperchontem nominasset, Polyperchon vero respondisset infensus, Desine me apud regem onerare mendaciis, exiliens rex Hegemonem contendit lancea ferire. Verum Polyperchon eum cito amplexus est, atque ita dimissum est concilium.

At Phocione illisque qui circa eum erant custodia septis, quotquot ejus amici non

ρων ἔτυχον οὐκ ἐγγὺς ἑστῶτες, ὡς τοῦτο εἶδον, ἐγκαλυψάμενοι, καὶ διαφυγόντες ἐσώθησαν. ἐκείνους δὲ Κλεῖτος εἰς Ἀθήνας ἀνῆγε, λόγῳ μὲν κριθησομένους, ἔργῳ δὲ ἀποθανεῖν κατακεκριμένους. καὶ προσῆν τὸ σχῆμα τῇ κομιδῇ λυπηρόν, ἐφ' ἁμάξαις κομιζομένων αὐτῶν διὰ τοῦ Κεραμικοῦ πρὸς τὸ θέατρον. ἐκεῖ γὰρ αὐτοὺς προσαγαγὼν ὁ Κλεῖτος συνεῖχεν' ἄχρις οὗ τὴν ἐκκλησίαν ἐπλήρωσαν οἱ ἄρχοντες, οὐ δοῦλον, οὐ ξένον, οὐκ ἄτιμον ἀποκρίναντες, ἀλλὰ πᾶσι καὶ πάσαις ἀναπεπταμένον τὸ βῆμα καὶ τὸ θέατρον παρασχόντες. ἐπεὶ δὲ ἥ τ' ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως ἀνεγνώσθη, λέγοντος αὐτῷ μὲν ἐγνῶσθαι προδότας γεγονέναι τοὺς ἄνδρας, ἐκείνοις δὲ διδόναι τὴν κρίσιν ἐλευθέροις τε δὴ καὶ αὐτονόμοις οὖσι, καὶ τοὺς ἄνδρας ὁ Κλεῖτος εἰσήγαγεν· οἱ μὲν βέλτιστοι τῶν πολιτῶν ὀφθέντος τοῦ Φωκίωνος ἐνεκαλύψαντο, καὶ κάτω κύψαντες ἐδάκρυον· εἷς δὲ ἀναστὰς ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι τηλικαύτην κρίσιν ἐγκεχειρικότος τῷ δήμῳ τοῦ βασιλέως, καλῶς ἔχει τοὺς δούλους καὶ τοὺς ξένους ἀπελθεῖν ἐκ τῆς ἐκκλησίας. οὐκ ἀνασχομένων δὲ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἀνακραγόντων βάλλειν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς καὶ μισοδήμους, ἄλλος μὲν οὐδεὶς ὑπὲρ τοῦ Φωκίωνος ἐπεχείρησεν εἰπεῖν, αὐτὸς δὲ χαλεπῶς καὶ μόλις ἐξακουσθείς, Πότερον, εἶπεν, ἀδίκως, ἢ δικαίως ἀποκτεῖναι βούλεσθε ἡμᾶς; ἀποκριναμένων δέ τινων ὅτι δικαίως, Καὶ τοῦτο, ἔφη, πῶς γνώσεσθε, μὴ ἀκούσαντες; ἐπεὶ δὲ οὐδὲν μᾶλλον ἤκουον, ἐγγυτέρω προσελθών, Ἐγὼ μὲν, εἶπεν, ἀδικεῖν ὁμολογῶ, καὶ θανάτου τιμῶμαι τὰ πεπολιτευμένα ἐμαυτῷ· τούτους δὲ, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, διὰ τί ἀποκτενεῖτε, μηδὲν ἀδικοῦντας; ἀποκριναμένων δὲ πολλῶν,

Ὅτι

non prope aſſiſtebant, ubi hoc viderunt, capite obvelato fuga ſalutem quæſivere. Reduxit illos Athenas Clitus, verbo ad cauſam dicendam, revera capitis damnatos. Species fuit perquam triſtis vecturæ. Plauſtris vecti per Ceramicum fuerunt ad theatrum. Eo adductos Clitus cuſtodivit, quoad archontes concionem advocaverunt, non ſervis, non peregrinis, non famoſis remotis: ſed omnibus viris & fœminis ſuggeſtu ac theatro patefacto. Ut vero epiſtola lecta eſt regis, qui ſcripſit conſtare ſibi hos proditores eſſe, verum illis, qui liberi jam & ſuis legibus immunes eſſent, permittere ſe judicium, & reos introduxit Clitus: optimates civitatis Phocione conſpecto rubore perfuſi ſunt, capiteque dejecto lacrymas profuderunt. Unus autem exſurgens dicere eſt auſus, quum tanti judicii populo rex poteſtatem permiſerit, debere ſervos & peregrinos concione ſummoveri. Non ferente id plebe, ſed vociferante lapidibus cooperiendos eos qui paucorum foveant potentiam, populique hoſtes ſint, nemo ultra verba facere tentavit pro Phocione. Ille vix tandem auditus, Utrum, inquit, jure nos, an per injuriam ſtatuiſtis interficere? Reſpondentibus quibuſdam, Jure: Hoc qui cognoſcetis, inquit, niſi audiveritis? Quum nihilo magis aures præberent, accedens propius, Ego, inquit, fateor peccaſſe me, atque ob actiones meas rei capitalis me judico: verum hos, Athenienſes, qui nihil commiſerunt, quamobrem necabitis? Reſpondente multitudine: Quia amici

ci

Ὅτι σοὶ φίλοι εἰσίν, ὁ μὲν Φωκίων ἀποστὰς ἡσυχίαν ἦγεν· ὁ δὲ Ἀγνωνίδης ψήφισμα γεγραμμένον ἔχων ἀνέγνω, καθ' ὃ τὸν δῆμον ἔδει χειροτονεῖν περὶ τῶν ἀνδρῶν, εἰ δοκοῦσιν ἀδικεῖν· τοὺς δὲ ἄνδρας, ἂν καταχειροτονηθῶσιν, ἀποθνήσκειν.

Ἀναγνωσθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος, ἠξίουν τινὲς προσγράφειν, ὅπως καὶ στρεβλωθεὶς Φωκίων ἀποθάνοι, καὶ τὸν τροχὸν εἰσφέρειν, καὶ τοὺς ὑπηρέτας καλεῖν προστάττον. ὁ δὲ Ἀγνωνίδης καὶ τὸν Κλεῖτον ὁρῶν δυσχεραίνοντα, καὶ τὸ πρᾶγμα βαρβαρικὸν εἶναι καὶ μιαρὸν ἡγούμενος, Ὅταν, ἔφη, Καλλιμέδοντα τὸν μαστιγίαν λάβωμεν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, λαβόντες στρεβλώσομεν· περὶ δὲ τοῦ Φωκίωνος οὐδὲν ἐγὼ γράφω τοιοῦτον. ἐνταῦθα τῶν ἐπιεικῶν τις ὑπεφώνησεν, ὀρθῶς γε σὺ ποιῶν· ἂν γὰρ Φωκίωνα βασανίσωμεν, σὲ τί ποιήσομεν; Ἐπικυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος, καὶ τῆς χειροτονίας ἀποδοθείσης, οὐδεὶς καθήμενος, ἀλλὰ πάντες ἐξαναστάντες, οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ στεφανωσάμενοι κατεχειροτόνησαν αὐτῶν θάνατον. ἦσαν δὲ σὺν τῷ Φωκίωνι, Νικοκλῆς, Θούδιππος, Ἡγήμων, Πυθοκλῆς· Δημητρίου δὲ τοῦ Φαληρέως καὶ Καλλιμέδοντος, καὶ Χαρικλέους, καί τινων ἄλλων ἀπόντων κατεψηφίσθη θάνατος.

Ὡς οὖν διαλύσαντες τὴν ἐκκλησίαν ἦγον εἰς τὸ δεσμωτήριον τοὺς ἄνδρας, οἱ μὲν ἄλλοι περιπλεκομένων τῶν φίλων αὐτοῖς καὶ οἰκείων, ὀδυρόμενοι καὶ καταθρηνοῦντες ἐβάδιζον· τὸ δὲ Φωκίωνος πρόσωπον, οἷον ὅτε στρατηγῶν ἀπ' ἐκκλησίας προὐπέμπετο, βλέποντες, ἐθαύμαζον τὴν ἀπάθειαν καὶ μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀνδρός. οἱ δὲ ἐχθροὶ κακῶς ἔλεγον παρατρέχοντες· εἷς δὲ

καὶ

ci tui sunt, abscedens Phocion conticuit. Ibi Agnonides recitavit plebiscitum, quod habebat scriptum, ex quo laturi erant suffragia an deliquisse viderentur: si damnati essent, sumendum erat de iis supplicium.

Recitato plebiscito postulaverunt quidam, adderetur ut Phocion ante supplicium tormentis laceraretur, inferrique rotam & tortores jusserunt acciri. At Agnonides etiam Clitum videns indignantem, eamque rem barbaricam censens & tetram, Ubi Callimedontem, inquit, verberonem Athenienses tenuerimus, eum tum excarnificemus; de Phocione nihil ego fero ejuscemodi. Hic probus quidam vir succlamavit, Recte tu sane: nam Phocionem si torserimus, tibi quid faciamus? Comprobato plebiscito, populoque in suffragia misso, nemo sedens, sed exsurgentes omnes, plerique & coronati, damnaverunt illos rei capitalis. Erant cum Phocione Nicocles, Thudippus, Hegemon, Pythocles. Insuper Demetrium Phalereum, Callimedontem, Chariclem, nonnullosque alios capitis absentes damnaverunt.

Postquam igitur dimissa concione illos ad carcerem duxerunt, alii complectentibus eos amicis & familiaribus ejulantes & lamentantes ibant: At Phocionis vultum, quum talem viderent sicut quum dux solet a concione deduci, stupebant imperterritum & excelsum animum ejus. Inimici vero praetercurrentes incessebant eum convitiis. Unus

etiam

καὶ προσέπτυσεν ἐξεναντίας προσελθών. ὅτε καὶ τὸν Φωκίωνα λέγεται βλέψαντα πρὸς τοὺς ἄρχοντας εἰπεῖν, οὐ παύσει τις ἀσχημονοῦντα τοῦτον; ἐπεὶ δὲ Θούδιππος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ γενόμενος, καὶ τὸ κώνειον ὁρῶν τριβόμενον ἠγανάκτει, καὶ κατέκλαιε τὴν συμφορὰν, ὡς οὐ προσηκόντως τῷ Φωκίωνι συναπολλύμενος· Εἶτα οὐκ ἀγαπᾷς, εἶπεν, ὅτι μετὰ Φωκίωνος ἀποθνήσκεις; ἐρομένου δέ τινος τῶν φίλων εἴ τι πρὸς Φῶκον λέγει τὸν υἱὸν, Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, λέγω μὴ μνησικακεῖν Ἀθηναίοις. τοῦ δὲ Νικοκλέους, ὃς ἦν αὐτῷ πιστότατος τῶν φίλων, παρακαλοῦντος ὅπως αὐτὸν ἐάσῃ τὸ φάρμακον πιεῖν πρότερον, Βαρὺ μὲν, εἶπεν, ὦ Νικόκλεις, ἐμοὶ τὸ αἴτημα καὶ λυπηρόν· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἄλλο οὐδέποτέ σοι παρὰ τὸν βίον οὐδὲν ἠχαρίστησα, καὶ τοῦτο συγχωρῶ. πεπωκότων δὲ ἤδη πάντων τὸ φάρμακον ἐπέλιπε, καὶ ὁ δημόσιος οὐκ ἔφη τρίψειν ἕτερον, εἰ μὴ λάβοι δώδεκα δραχμὰς, ὅσου τὴν ὁλκὴν ὠνεῖται. χρόνου δὲ γενομένου καὶ διατριβῆς, ὁ Φωκίων καλέσας τινὰ τῶν φίλων, καὶ εἰπὼν, εἰ μηδὲ ἀποθανεῖν Ἀθήνησι δωρεάν ἐστι, ἐκέλευσε τῷ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ κερμάτιον.

Ἦν δὲ ἡμέρα μηνὸς Μουνυχιῶνος ἐνάτη ἐπὶ δέκα, καὶ τῷ Διῒ τὴν πομπὴν πέμποντες οἱ ἱππεῖς παρεξῄεσαν. ὧν οἱ μὲν ἀφείλοντο τοὺς στεφάνους, οἱ δὲ πρὸς τὰς θύρας δεδακρυμένοι τῆς εἱρκτῆς ἀπέβλεψαν. ἐφάνη δὲ τοῖς μὴ παντάπασιν ὠμοῖς καὶ διεφθαρμένοις ὑπ' ὀργῆς καὶ φθόνου τὴν ψυχὴν, ἀνοσιώτατον γεγονέναι, τὸ μηδ' ἐπισχεῖν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, μηδὲ καθαρεῦσαι.

etiam inspuit in eum. Ibi Phocionem fama est conversum ad Archontas dixisse, Nemo hujus reprimet petulantiam? Quum Thudippus in carcere cicutam cerneret teri, questus est & deploravit calamitatem suam, quod injuste cum Phocione occideretur: & tu non præclare agi, inquit, putas tecum, quod sustollaris cum Phocione? Rogante quodam amico num quid ad filium vellet Phocum: Maxime, inquit, jubeo ut injuriarum populi Atheniensis obliviscatur. Nicocle, qui amicus ejus fidissimus erat, rogante sibi ut permitteret priori venenum haurire, Hæc quidem, inquit, gravis mihi Nicocle, & dura est petitio: verum quia nihil tibi per omnem vitam denegavi aliud, hoc quoque largior. Ubi biberunt jam omnes, defecit venenum, & carnifex aliud negavit se triturum, nisi duodecim drachmæ essent sibi numeratæ, quanti denarii pondus venibat. Quum intercederet mora & tempus traheretur, Phocion accersito quodam amico, ait, anne gratis quidem mori Athenis liceret, petiitque ut carnifici illud æris daret.

Dies erat mensis Munychionis nonusdecimus, ac pompam Jovi agentes prætervehebantur equites, quorum alii coronas detraxerunt, alii fusis lacrymis fores carceris respexerunt. Existimaverunt illi qui non prorsus erant immanes perversoque ira atque invidia animo, rem maxime detestandam, quod non sustinuisset illo die, neque a cæde publica solenne agens abstinuisset ci-

ρεῦσαι δημοσίου φόνου τὴν πόλιν ἑορτάζουσαν. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἐνδεέστερον ἠγωνισμένοις τοῖς ἐχθροῖς ἔδοξε καὶ τὸ σῶμα τοῦ Φωκίωνος ἐξορίσαι καὶ μηδὲ πῦρ ἐναῦσαι μηδένα πρὸς τὴν ταφὴν Ἀθηναίων. διὸ φίλος μὲν οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἅψασθαι τοῦ σώματος· Κωνώπιον δέ τις ὑπουργεῖν εἰθισμένος τὰ τοιαῦτα, μισθοῦ κομισθέντα τὸν νεκρὸν ὑπὲρ τὴν Ἐλευσῖνα, πῦρ λαβὼν ἐκ τῆς Μεγαρικῆς ἔκαυσεν. ἡ δὲ Μεγαρικὴ γυνὴ παροῦσα μετὰ τῶν θεραπαινίδων, ἔχωσεν μὲν αὐτόθι χῶμα κενὸν καὶ κατέσπεισεν· ἐνθεμένη δὲ τῷ κόλπῳ τὰ ὀστᾶ, καὶ κομίσασα νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν, κατώρυξε παρὰ τὴν ἑστίαν, εἰποῦσα, Σοὶ, ὦ φίλη ἑστία, παρακατατίθεμαι ταῦτα ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λείψανα· σὺ δὲ αὐτὰ τοῖς πατρῴοις ἀπόδος ἠρίοις, ὅταν Ἀθηναῖοι σωφρονήσωσιν.

Καὶ μέντοι χρόνου βραχέος διαγενομένου, καὶ τῶν πραγμάτων διδασκόντων οἷον ἐπιστάτην καὶ φύλακα σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης ὁ δῆμος ἀπώλεσεν, ἀνδριάντα μὲν αὐτοῦ χαλκοῦν ἀνέστησαν, ἔθαψαν δὲ δημοσίοις τέλεσιν τὰ ὀστᾶ. τῶν δὲ κατηγόρων Ἀγνωνίδην μὲν αὐτοὶ θάνατον καταχειροτονήσαντες ἀπέκτειναν· Ἐπίκουρον δὲ καὶ Δημόφιλον, ἀποδράντας ἐκ τῆς πόλεως, ἀνευρὼν ὁ τοῦ Φωκίωνος υἱὸς ἐτιμωρήσατο. τοῦτον οὔτε τἆλλα σπουδαῖον ἄνδρα γενέσθαι φασὶν, καὶ παιδίσκης ἐρῶντα παρὰ πορνοβοσκῷ τρεφομένης, κατὰ τύχην Θεοδώρῳ τῷ ἀθέῳ παραγενέσθαι, λόγον ἐν Λυκίῳ διαλεγομένῳ τοιοῦτον, Εἰ τὸν φίλον λύσασθαι μὴ αἰσχρόν ἐστιν, οὐδὲ τὸ φίλην ὁμοίως· εἰ δὲ μὴ τὸ ἑταῖρον, οὐδὲ τὸ ἑταίραν· θέμενον οὖν ἑαυτῷ πρὸς τὴν

ἐπι-

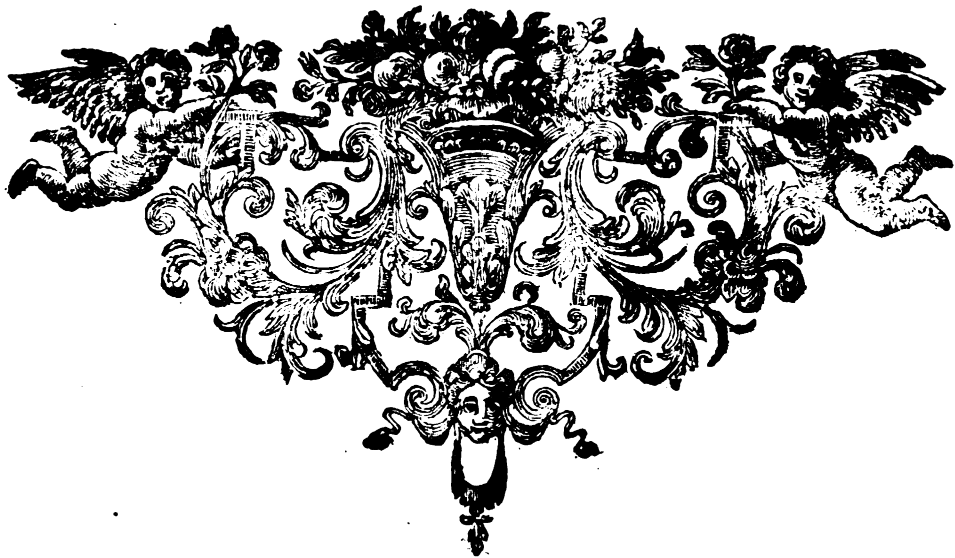
civitas. Atqui, quasi nondum victoria saturatis sua, visum inimicis est ut etiam corpus extra fines projiceretur Phocionis, ac ne quis Atheniensis rogum funeri incenderet. Quamobrem nemo amicorum corpus fuit ausus attingere. Conopion quidam tali assuetus ministerio operam locare, exportatum ultra Eleusina cadaver igni ex æde mulieris Megaricæ sumpto combussit. Ibi mulier Megarica cum ancillis assistens tumulum honorarium aggessit, atque inferias dedit Phocioni. Ossa in sinu collegit, eaque nocte domum deportata defodit apud focum cum his verbis, Apud vos, optimi penates, has boni viri reliquias depono. Eas vos, quum Athenienses ad mentem redierint, patrio reddite sepulchro.

Et sane brevi intervallo rebus docti Athenienses qualem moderationis & justitiæ præsidem custodemque amisissent, statuam ei ex ære posuere, & ossa publice extulere. Accusatores, Agnonidem rei capitalis ipsi damnaverunt necaveruntque: Epicurum & Demophilum ex urbe profugos Phocionis filius consectatus est, pœnasque ab eis exegit. Hunc ferunt nec alias probum virum fuisse, & quum adamaret puellam quæ apud lenonem alebatur, forte Theodori Athei disputationi interfuisse in Lyceo habitæ hujuscemodi: Si dilectum redimere turpe non est, nec dilectam: item, quod si non amicum, nec amicam. Hanc disputationem ad libidinem suam accommodatam, ut præ-

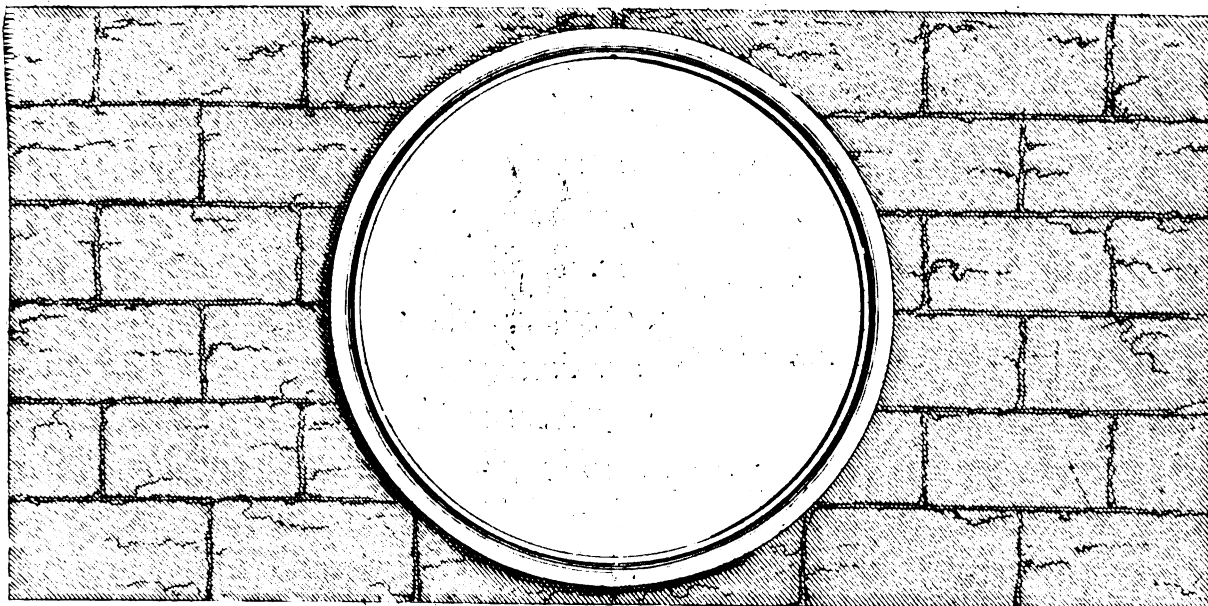
clasam,

ἐπιθυμίαν τὸν λόγον ὡς εὖ ἔχοντα, λύσασθαι τὴν ἑταίραν. ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ Φωκίωνα πραχθέντα τῶν περὶ Σωκράτην πάλιν ἀνέμνησε τοὺς Ἕλληνας, ὡς ὁμοιοτάτης ἐκείνης τῆς ἁμαρτίας ταύτῃ καὶ δυστυχίας τῇ πόλει γενομένης.

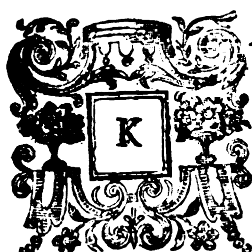
claram, redemiſſe eum meretricem. At hoc quod commiſſum in Phocionem fuit, illam in Socratem noxam denuo refricuit apud Græcos, quod germaniſſimum huic illud admiſſum peccatum & vulnus appareret a ciuitate acceptum.



ΚΑΤΩΝ



ΚΑΤΩΝ Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ.



ΚΑΤΩΝΙ δὲ τὸ μὲν γένος ἀρχὴν ἐπιφανείας ἔλαβεν καὶ δόξης ἀπὸ τοῦ προπάππου Κάτωνος, ἀνδρὸς ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει μάλιστα Ῥωμαίων γενομένου δι᾽ ἀρετήν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. κατελείφθη δὲ γονέων ὀρφανὸς μετ᾽ ἀδελφοῦ Καιπίωνος καὶ Πορκίας ἀδελφῆς. ἦν δὲ καὶ Σερβιλία Κάτωνος ὁμομήτριος ἀδελφή. καὶ πάντες οὗτοι παρὰ Λιβίῳ Δρούσῳ τροφὴν καὶ δίαιταν εἶχον, θείῳ μὲν ὄντι τῆς μητρός, ἄγοντι δὲ τὴν πολιτείαν τότε. καὶ γὰρ εἰπεῖν δεινότατος ἦν, καὶ τἆλλα σώφρων ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ φρονήματος οὐδενὶ Ῥωμαίων ὑφιέμενος. λέγεται δὲ Κάτων εὐθὺς ἐκ παιδίου τῇ τε φωνῇ, καὶ τῷ προσώπῳ, καὶ ταῖς περὶ τὰς παιδιὰς διατριβαῖς ἦθος ὑποφαίνειν ἄτρεπτον καὶ ἀπαθὲς καὶ βέβαιον ἐν πᾶσιν. ἰσχύν τε γὰρ εἶχον αὐτοῦ παρ᾽ ἡλικίαν τελεσιουργὸν αἱ ὁρμαί· καὶ τοῖς κολακεύουσι τραχὺς ὢν καὶ προσάντης, ἔτι μᾶλλον ἐκράτει τῶν ἐκφοβούντων. ἦν δὲ καὶ πρὸς γέλωτα

CATONIS natales, claritatis incunabula & gloriæ a proavo acceperunt, viro Romæ ob virtutem clarissimo & potentissimo, ut in vita illius recensuimus. Relictus est hic cum fratre Cæpione & Porcia sorore parentibus orbus. Fuit præterea Catonis Servilia soror uterina. Omnes hi apud Livium Drusum avunculum ac principem tunc civitatis educti fuere. Etenim fuit ille disertissimus & cætera vir cum primis bonus, ac siquis alius Romanorum, prudens. Fama est a prima statim ætate mores Catonem, voce, vultu & per ludum præ se tulisse ubique inflexibiles, immobiles & stabiles: quippe vis perficiendi quæcunque animus impulerit ad aggrediendum major quam pro ætate affuit, eratque cum adulatoribus asper & horridus, tum magis obnitebatur terrentibus. A risu tam alienus,

γέλωτα κομιδῇ δυσκίνητος, ἄχρι μειδιάματος σπανίως τῷ προσώπῳ διαχεόμενος, καὶ πρὸς ὀργὴν οὐ ταχὺς, οὐδὲ ὀλισθηρός· ὀργισθεὶς δὲ, δυσπαραίτητος. ὡς οὖν εἰς τὸ μανθάνειν ἧκε, νωθρὸς ἦν ἀναλαβεῖν καὶ βραδύς· ἀναλαβὼν δὲ, κάτοχος καὶ μνημονικός. ὃ δὴ καὶ πέφυκεν ἄλλως, τοὺς μὲν εὐφυεῖς ἀναμνηστικοὺς μᾶλλον εἶναι, μνημονικοὺς δὲ, τοὺς μετὰ πόνου καὶ πραγματείας παραδεχομένους. γίνεται γὰρ οἷον ἔγκαυμα τῆς ψυχῆς, τῶν μαθημάτων ἕκαστον. ἔοικε δὲ καὶ τὸ δύσπιστον τῷ Κάτωνι ποιεῖν ἐργωδεστέραν τὴν μάθησιν. πάσχειν γάρ τι τὸ μανθάνειν ἀτεχνῶς ἐστι, καὶ τὸ πείθεσθαι ταχὺ τοῖς ἧττον ἀντέχειν δυναμένοις συμβέβηκεν. διὸ πείθονται μᾶλλον νέοι γερόντων, καὶ νοσοῦντες ὑγιαινόντων. καὶ ὅλως ἐν οἷς τὸ ἀπορεῖν ἀσθενέστατόν ἐστιν, ῥᾷστον τὸ προστιθέμενον. τῷ μέντοι παιδαγωγῷ τὸν Κάτωνα πείθεσθαι μὲν λέγουσι, καὶ ποιεῖν ἅπαν τὸ προσταττόμενον, ἑκάστου δὲ τὴν αἰτίαν ἀπαιτεῖν, καὶ τὸ διὰ τί πυνθάνεσθαι. καὶ γὰρ ἦν χαρίεις ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ λόγον ἔχων τοῦ κονδύλου προχειρότερον, ὄνομα Σαρπηδών.

Ἔτι δὲ παιδὸς τοῦ Κάτωνος ὄντος, ἔπραττον οἱ σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων ὅπως μεθέξουσι τῆς ἐν Ῥώμῃ πολιτείας· καὶ Πομπαίδιος Σίλλων, ἀνὴρ πολεμικὸς, καὶ μέγιστον ἔχων ἀξίωμα, τοῦ δὲ Δρούσου φίλος, κατέλυσεν παρ' αὐτῷ πλείονας ἡμέρας· ἐν αἷς γεγονὼς τοῖς παιδίοις συνήθης, ἄγε, εἶπεν, ὅπως ὑπὲρ ἡμῶν δεήσεσθε τοῦ θείου συναγωνίσασθαι περὶ τῆς πολιτείας. ὁ μὲν οὖν Καιπίων διαμειδιάσας ἐπένευσεν· τοῦ δὲ Κάτωνος οὐδὲν ἀποκριναμένου, καὶ βλέ-

enus, raro ut ad levem risum deduceret supercilia. Non præceps neque proclivis ad iram: ubi vero exarsit, placatu difficilis. Ut igitur literis admotus est, stupidus erat ad percipiendum & tardus: at quod semel percepisset, id retinebat neque dabat oblivioni. Quod alioquin est natura comparatum, ut memoria minus valeant sagaces: valeant autem memoria, qui cum labore & sudore res arripuerunt; quippe existit unaquæque disciplinæ comprehensio quasi fax animi. Atque apparet Catonem, quod ægre induceretur, difficilius arripuisse literas: nam profecto patitur aliquid qui discit; & persuaderi citius solent qui minus valent reluctari. Quare persuadentur facilius juvenes quam senes, ægri quam sani. Denique in quibus hæsitatio est imbecillima, ibi facillima est assensio. Magistro tamen Catonem dicto audientem perhibent fuisse, & fecisse quicquid ille juberet: sed causam requisisse singulorum, & rationem percunctatum. Erat namque præceptor ejus urbanus, promptiorque ad inducendum ratione quam pugno, Sarpedo nomine.

Catone etiamnum puero socii populi Romani de civitate Romana obtinenda agebant, & Silo Pompedius, insignis bello vir maximaque autoritate, atque Drusi amicus, complures dies divertit apud eum. Interea factus pueris familiaris, Facite, inquit, ut avunculum pro nobis oretis quo adjutor nobis in assequenda civitate sit. Ac Cæpio arridens annuit. Quum Cato nihil responderet, & in-
-tentis

βλέποντος εἰς τοὺς ξένους ἀτενὲς καὶ βλοσυρόν, ὁ Πομπαίδιος, σὺ δέ, εἶπεν, ἡμῖν ὦ νεανία τί λέγεις; οὐχ οἷος εἶ τοῖς ξένοις συλλαμβάνεσθαι πρὸς τὸν θεῖον, ὥσπερ ὁ ἀδελφός; μὴ φθεγγομένου δὲ τοῦ Κάτωνος, ἀλλὰ τῇ σιωπῇ καὶ τῷ προσώπῳ δοκοῦντος ἀπολέγεσθαι τὴν δέησιν, ἀράμενος αὐτὸν ὁ Πομπαίδιος ὑπὲρ θυρίδος, ὡς ἀφήσων, ὁμολογεῖν ἐκέλευεν, ἢ ῥίψειν ἔφασκεν· ἅμα τῇ τε φωνῇ τραχυτέρᾳ χρώμενος, καὶ ταῖς χερσὶν ἀπηρτημένον τὸ σῶμα πολλάκις ὑπὲρ τῆς θυρίδος κραδαίνων. ἐπεὶ δὲ πολὺν χρόνον οὕτω διεκαρτέρησεν ὁ Κάτων ἀνέκπληκτος καὶ ἀδεής, καταθέμενος αὐτὸν ὁ Πομπαίδιος, ἡσυχῇ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, Οἷον εὐτύχημα τῆς Ἰταλίας ὁ παῖς οὗτός ἐστιν. εἰ δὲ ἀνὴρ ἦν, μίαν οὐκ ἂν οἶμαι ψῆφον ἡμῖν ἐν τῷ δήμῳ γενέσθαι. πάλιν δὲ συγγενοῦς τινος ἐν γενεθλίοις καλέσαντος ἐπὶ δεῖπνον ἄλλους τε παῖδας καὶ τοὺς περὶ Κάτωνα, σχολὴν ἄγοντες ἔν τινι μέρει τῆς οἰκίας ἔπαιζον αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀναμεμιγμένοι νεώτεροι καὶ πρεσβύτεροι. τὸ δὲ παιζόμενον ἦν, δίκαι καὶ κατηγορίαι, καὶ ἀγωγαὶ τῶν ἁλισκομένων. εἷς οὖν τῶν ἑαλωκότων παίδων εὐπρεπὴς τὴν ὄψιν, ὑπὸ πρεσβυτέρου παιδὸς ἀχθεὶς εἴς τι δωμάτιον καὶ εἰρχθεὶς, ἐπεκαλεῖτο τὸν Κάτωνα. ταχὺ δὴ τὸ γινόμενον συνεὶς, ἧκεν ἐπὶ τὰς θύρας ὁ Κάτων, καὶ διωσάμενος τοὺς προεστῶτας καὶ διακωλύοντας, ἐξήγαγε τὸν παῖδα· καὶ μετ' ὀργῆς ἔχων ἀπῆλθεν οἴκαδε, καὶ παῖδες ἕτεροι συνηκολούθησαν.

Οὕτω δ' ἦν περιβόητος, ὥς' ἐπεὶ Σύλλας τὴν παιδικὴν καὶ ἱερὰν ἱπποδρομίαν, ἣν καλοῦσι Τροίαν, ἐπὶ θέαν διδάσκων, καὶ συναγαγὼν τοὺς εὐγενεῖς παῖδας, ἀπέδειξεν ἡγεμόνας δύο, ὧν τὸν μὲν ἕτερον οἱ παῖδες ἐδέξαντο

tentis oculis torve intueretur hoſpites, Pompedius, Tu vero, inquit, quid reſpondes adoleſcens? nonne tu etiam potes hoſpitibus apud avunculum ſicut frater præſto eſſe? Obmuteſcente Catone, ſilentioque & vultu præ ſe ferente petitionem abnuere, ſuſtollens eum Pompedius quaſi de feneſtra præcipitaturus, promittere juſſit, alioqui ipſum dejecturum ſe minatus eſt, ſimulque voce eſt aſperiore uſus, & ſuſpenſum corpus identidem ex feneſtra libravit. Quod ubi ita diu Cato ſuſtinuit intrepidus & imperterritus, Pompedius eo depoſito ſubmiſſe ait ad amicos, Quantum Italiæ promittit hic puer boni? qui ſi vir ſit, ne unum quidem ſuffragium opinor in populo ferremus. Alio tempore quum propinquus quidam Catonis inter alios pueros ipſum quoque ad cœnam natalibus ſuis vocaſſet, feriantes in parte quadam ædium colludebant inter ſe promiſcue juniores & majores. Ludus erat judicia, accuſationes & abductiones damnatorum. Ex judicatis pueris unus facie ſpecioſa a majore puero ductus in conclave quoddam & vinctus appellavit Catonem. Mox Cato re intellecta perrexit ad fores, repulſaque ſtatione & obſiſtentibus eduxit puerum, atque ira percitus recepit ſecum domum, comitatique ſunt eum pueri cæteri.

Uſque eo autem celebris erat, ut quum eſſet Sylla certamen ſacrum equeſtre puerorum, quam Troiam nominant, editurus, & contractis nobilibus pueris, duos deſignaſſet duces eorum, quorum pueri alterum matris cauſa

ξαντο διὰ τὴν μητέρα (Μετέλλης γὰρ ἦν υἱὸς τῆς Σύλλα γυναικός) τὸν δὲ ἕτερον, ἀδελφιδοῦν ὄντα Πομπηΐου, Σέξτον, οὐκ εἴων οὐδὲ ἐβούλοντο μελετᾶν οὐδὲ ἕπεσθαι. πυνθανομένου δὲ τοῦ Σύλλα τίνα βούλοιντο, πάντες ἐβόησαν, Κάτωνα· καὶ ὅ,τε Σέξτος αὐτὸς εἴξας παρεῖχεν ὡς κρείττονι τὴν φιλοτιμίαν. ἔτυχε δὲ καὶ φίλος ὢν ὁ Σύλλας πατρικὸς αὐτοῖς, καί ποτε προσηγάγετο καὶ προσωμίλησεν· ὀλίγοις πάνυ νέμων τοιαύτην φιλοφροσύνην διὰ βάρος καὶ ὄγκον ἧς εἶχεν ἀρχῆς καὶ δυνάμεως. μέγα δὴ ποιούμενος ὁ Σαρπηδὼν τοῦτο πρὸς τιμὴν ἅμα καὶ ἀσφάλειαν, ἦγεν ἀσπασόμενον τὸν Κάτωνα συνεχῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σύλλα, μηδὲν τότε προσιδεῖν ἀσεβῶν χώρου διαφέρουσαν, ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων καὶ στρεβλουμένων. ἦν μὲν οὖν ἔτος ἐκεῖνο τῷ Κάτωνι τεσσαρεσκαιδέκατον. ἰδὼν δὲ κεφαλὰς ἐπιφανῶν ἀνδρῶν λεγομένων ἐκκομιζομένας, καὶ κρύφα τοὺς παρόντας ἐπιστένοντας, ἠρώτησε τὸν παιδαγωγόν, ὅτι δὴ τοῦτον τὸν ἄνθρωπον οὐδεὶς ἀποκτίννυσιν. εἰπόντος δ' ἐκείνου, Φοβοῦνται γὰρ αὐτόν, ὦ παῖ, μᾶλλον ἢ μισοῦσιν. τί οὖν, εἶπεν, οὐκ ἐμοὶ ξίφος ἔδωκας, ἵνα αὐτὸν ἀνελὼν ἀπήλλαξα δουλείας τὴν πατρίδα; τοῦτον τὸν λόγον ἀκούσας ὁ Σαρπηδών, ἅμα καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ πρόσωπον πιμπλάμενον αὐτοῦ ὀργῆς καὶ μένους κατιδών, οὕτως ἔδεισεν, ὥστε τὸ λοιπὸν ἤδη προσέχειν ἀκριβῶς καὶ παραφυλάττειν μή τι τολμήσῃ παραβολώτερον. ἔτι μὲν οὖν παιδάριον ὢν μικρόν, ἀπεκρίνατο τοῖς ἐρωτῶσι, τίνα φιλεῖ μάλιστα, τὸν ἀδελφόν· τίνα δεύτερον, ὁμοίως τὸν ἀδελφόν· καὶ τρίτον, ἄχρις οὗ πολ-

ſa acceperunt (nam Metellæ erat uxoris Syllæ filius) alterum non admiſerunt, quamvis Pompeii fratris filius eſſet, Sextus nomine, neque exercere ſe ſub eo neque ſequi eum ſuſtinuerunt. Percunctante Sylla quem vellent, omnes alta voce poſtulaverunt Catonem, ſubmittenſque ſe ipſe Sextus Catoni, id decus conceſſit ut præſtantiori. Erat etiam eorum Sylla amicus paternus. Unde eos aliquando accerſebat admittebatque ad colloquium: quam familiaritatem tribuebat ob majeſtatem & faſtigium imperii, quod obtinebat, & potentiæ, perquam paucis. Quod Sarpedo magnum ducens juxta ad honorem & ad ſecuritatem, Catonem ducebat aſſidue ſalutandi Syllæ cauſa domum ejus: quæ ob multos qui ducebantur & torquebantur, nihil a carnificina abhorrebat. Annum agebat tunc Cato quartumdecimum. Is multorum qui illuſtres viri dicebantur, capita efferri videns, & præſentes occulte ingemiſcentes, rogavit magiſtrum, Eum hominem cur interficeret nemo? Subjiciente illo, Nempe timent, puer, eum magis quam oderunt. Quin igitur, inquit, mihi gladium dediſti, ut eo interempto aſſeruerim ex ſervitute patriam? His verbis auditis Sarpedo obtutumque ejus & vultum iræ atque ardoris plenum conſiderans, uſque adeo metuit, ut deinceps attenderet & obſervaret diligenter ne quid periculoſius conaretur. Quum adhuc admodum puer eſſet, reſponſum dedit exquirentibus quem maxime amaret? fratrem: quem ſecundum? æque fratrem: & tertium, quouſque eodem ſub-

πολλάκις λεγόντων ἀπεῖπεν ὁ ἐρωτῶν. γενόμενος δὲ ἐν ἡλικίᾳ, μᾶλλον ἐβεβαίου τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὔνοιαν. ἔτη γὰρ εἴκοσι γεγονώς, χωρὶς Καιπίωνος οὐκ ἐδείπνησεν, οὐκ ἀπεδήμησεν, εἰς ἀγορὰν οὐ προῆλθεν. μύρον δὲ ἐκείνου λαμβάνοντος, αὐτὸς παρῃτεῖτο· καὶ τἆλλα τὰ περὶ τὴν δίαιταν ἦν ἀκριβὴς καὶ σύντονος. ὁ γοῦν Καιπίων ἐπὶ σωφροσύνῃ καὶ μετριότητι θαυμαζόμενος, ὡμολόγει τοιοῦτος εἶναι, πρὸς τοὺς ἄλλους ἐξεταζόμενος· ἀλλ' ὅταν, ἔφη, παρὰ τὸν Κάτωνος βίον παραβάλλω τὸν ἐμόν, οὐδὲν ἐμαυτοῦ φαίνομαι Σιππίου διαφέρειν· τῶν ἐπὶ τρυφῇ τινα καὶ μαλακίᾳ περιβοήτων ὀνομάσας.

Ὁ δὲ Κάτων ἐπειδὴ τὴν ἱερωσύνην ἔλαβεν τοῦ Ἀπόλλωνος, μετοικήσας καὶ νειμάμενος μοῖραν τῶν πατρῴων, ἑκατὸν εἴκοσι ταλάντων γενομένην, τὴν μὲν δίαιταν ἔτι μᾶλλον συνέστειλεν· Ἀντίπατρον δὲ Τύριον τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων προσεταιρισάμενος, τοῖς ἠθικοῖς μάλιστα καὶ πολιτικοῖς ἐνεφύετο δόγμασι, περὶ πᾶσαν μὲν ἀρετὴν ὥσπερ ἐπιπνοίᾳ τινὶ κατάσχετος γεγονώς, διαφόρως δὲ τοῦ καλοῦ τὸ περὶ τὴν δικαιοσύνην ἀτενὲς καὶ ἄκαμπτον εἰς ἐπιείκειαν ἢ χάριν ὑπερηγαπηκώς. ἤσκει δὲ καὶ τὸν ὀργανικὸν εἰς πλήθη λόγον, ἀξιῶν, ὥσπερ ἐν πόλει μεγάλῃ, τῇ πολιτικῇ φιλοσοφίᾳ καὶ μάχιμον εἶναι τι παρατρεφόμενον. οὐ μέντοι μεθ' ἑτέρων ἐποιεῖτο τὰς μελέτας, οὐδ' ἠκροάσατο λέγοντος οὐδείς· ἀλλὰ καὶ πρός τινα τῶν ἑταίρων εἰπόντα, Μέμφονταί σου Κάτων οἱ ἄνθρωποι τὴν σιωπήν· Μόνον, ἔφη, μὴ τὸν βίον. ἄρξομαι δὲ λέγειν, ὅταν μὴ μέλλω λέγειν ἄξια σιωπῆς.

Ἡ

subinde repetito responso, destitit alter a percunctando. Ubi adolevit, confirmavit etiam atque etiam eam benevolentiam in fratrem: siquidem annos natus viginti sine Cæpione nunquam cœnaverat, non peregre profectus, non in forum progressus fuerat: verum unguentum sumente illo repellebat id, cæteraque restrictam vitam & rigidam tenebat. Ac Cæpio, quum frugalitas ejus & moderatio extolleretur, fatebatur talem se esse, si cum aliis contenderetur. At ubi cum Catonis vita, inquit, comparo meam, nihil mihi ipse videor a Sippio differre: nominans quendam decantati luxus & mollitiæ.

Cato autem postquam sacerdos Apollinis est factus, mutato domicilio, partitus patris hæreditatem, ex qua portio fuit ejus centum & viginti talentum, vivendi rationem impendio magis adstrinxit: atque Antipatro Tyrio, Stoicæ sectæ philosopho, in contubernium allecto, incubuit potissimum ethicis & politicis præceptis, atque ad omne genus virtutum quasi afflatu aliquo lymphatus est raptus. Supra tamen cætera officia justitiam amplexus est rigidam & inflexam vel ad benignitatem vel gratiam. Excoluit etiam dicendi in concione facultatem, volens in politica Philosophia, tanquam ampla civitate, etiam vires quasdam obiter ali bellicas. Haud præsentibus aliis tamen exercuit se, neque quisquam audivit declamantem: sed & amico dicenti, Homines silentium tuum Cato reprehendunt, Modo, inquit, ne vitam: tunc ad dicendum accingar, quum non dicturus sim silentio digna.

Ba-

Ἡ δὲ καλουμένη Πορκία βασιλικὴ τιμητικὸν ἦν ἀνάθημα τοῦ παλαιοῦ Κάτωνος· εἰωθότες οὖν ἐκεῖ χρηματίζειν οἱ δήμαρχοι, καὶ κίονος τοῖς δίφροις ἐμποδὼν εἶναι δοκοῦντος, ἔγνωσαν ὑφελεῖν αὐτὸν ἢ μεταστῆσαι. τοῦτο Κάτωνα πρῶτον εἰς ἀγορὰν ἄκοντα προήγαγεν. ἀντέστη γὰρ αὐτοῖς, καὶ πεῖραν ἅμα τοῦ λόγου καὶ τοῦ φρονήματος δοὺς ἐθαυμάσθη. καὶ γὰρ ὁ λόγος νεαρὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ κομψὸν εἶχεν, ἀλλ' ἦν ὄρθιος καὶ περιπληθὴς καὶ τραχύς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χάρις ἀγωγὸς ἀκοῆς ἐπέτρεχεν τῇ βραχύτητι τῶν νοημάτων, καὶ τὸ ἦθος αὐτοῦ καταμιγνύμενον ἡδονήν τινα καὶ μειδίαμα τῷ σεμνῷ παρεῖχεν οὐκ ἀπάνθρωπον. ἡ δὲ φωνὴ, μεγέθει μὲν ἀποχρῶσα, καὶ διαρκὴς εἰς τοσοῦτον ἐξικέσθαι δῆμον, ἰσχὺν δὲ καὶ τόνον ἄρρηκτον εἶχεν καὶ ἄτρυτον. ἡμέραν γὰρ ὅλην εἰπὼν πολλάκις, οὐκ ἀπηγόρευσεν. τότε δ' οὖν κρατήσας τῆς δίκης, πάλιν ἑαυτὸν εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἄσκησιν συνέστειλεν· καὶ διεπόνει τὸ σῶμα γυμνασίοις ἐνεργοῖς, ἐθιζόμενον ἀνέχεσθαι καὶ καύματα καὶ νιφετὸν ἀκαλύπτῳ κεφαλῇ, καὶ βαδίζειν ἐν ταῖς ὁδοῖς πᾶσαν ὥραν ἄτερ ὀχήματος. τῶν δὲ φίλων οἱ συνεκδημοῦντες ἵπποις ἐχρῶντο, καὶ πολλάκις ἑκάστῳ παρέβαλλεν ὁ Κάτων, ἐν μέρει προσδιαλεγόμενος, περιπατῶν αὐτὸς, ὀχουμένων. θαυμαστῇ δὲ καὶ περὶ τὰς νόσους ὑπομονῇ μετ' ἐγκρατείας ἐχρῆτο. πυρέττων γὰρ μόνος ἐφ' ἑαυτοῦ διημέρευε, μηδένα προσιέμενος ἄχρι οὗ βέβαιον αἴσθοιτο ῥαστώνην καὶ μεταβολὴν τοῦ νοσήματος.

Ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκληροῦτο περὶ τῶν μερίδων. εἰ δὲ ἀπολάχοι, πρῶτον αἱρεῖν

Basilicam, quæ Porcia dicitur, dedicaverat in censura Cato Major. In ea tribuni plebis dare audientiam soliti, quum columna subselliis officere videretur, eam deliberaverant removere vel trajicere. Id Catonem primum protraxit in forum invitum. Nam objecit se illis, mirificumque dedit eloquentiæ pariter & animorum specimen. Etenim nihil oratio ejus juvenile, nihil fucatum habebat: sed erat elata, plena & aspera. Urbanitas tamen aures mulcens sententiarum distinguebat brevitatem, moresque ejus in oratione elucentes condimentum quoddam & leporem severitati præbebant non injucundum. Vox satis erat canora, & sufficiens ut a tanto populo exaudiretur. Vires & latera firmissima habebat & indefatigata. Nam subinde quum integrum diem diceret, non est confectus. Quum eam causam obtinuisset, reduxit se ad silentium de integro, & ad exercitationes. Corpus validis exercitationibus subigebat, assuefaciens se ad æstum & nivem aperto capite ferendam, atque ad iter omnibus anni temporibus pedibus faciendum. Amici qui eum comitabantur, utebantur equis, ac sæpe modo huic, modo illi vicissim adjungebat se Cato, colloquens cum vehentibus, ipse pedibus ingrediens. Ad hæc incredibili erat in morbis tolerantia cum continentia: febricitans enim solus secum diem traducebat nemine admisso, quoad firmam allevationem & conversionem sentiret morbi.

In cœnis sortem mittebat de portionibus. Si sors ipsum destituisset, amicis ut pri-

αἴρειν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἅπαξ ἐπιπιὼν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἀνέλυεν, προϊόντι δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα προσίετο πίνειν, ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διάγειν εἰς ὄρθρον. αἰτίαν δ' ἔλεγον οἱ φίλοι τούτου τὴν πολιτείαν καὶ τὰ δημόσια πράγματα, πρὸς οἷς ὅλας τὸν Κάτωνα τὰς ἡμέρας ὄντα, καὶ κωλυόμενον φιλολογεῖν, νύκτωρ καὶ παρὰ πότον συγγίνεσθαι τοῖς φιλοσόφοις. διὸ καὶ Μεμμίου τινὸς ἐν συλλόγῳ φήσαντος ὅλας τὸν Κάτωνα μεθύσκεσθαι τὰς νύκτας, ὑπολαβὼν ὁ Κικέρων, ἐκεῖνο δὲ οὐ λέγεις, εἶπεν, ὅτι καὶ τὰς ἡμέρας ὅλας κυβεύει. καθόλου δὲ τοῖς τότε βίοις καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ὁ Κάτων τὴν ἐναντίαν ὁδὸν οἰόμενος δεῖν βαδίζειν, ὡς οὖσι φαύλοις καὶ μεγάλης δεομένοις μεταβολῆς, ἐπεὶ πορφύραν ἑώρα τὴν κατακόρως ἐρυθρὰν καὶ ὀξεῖαν ἀγαπωμένην, αὐτὸς ἐφόρει τὴν μέλαιναν. πολλάκις δ' ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προήει μετ' ἄριστον, οὐ δόξαν ἐκ ταύτης τῆς καινότητος θηρώμενος, ἀλλὰ ἐθίζων ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνεσθαι μόνοις, τῶν δὲ ἄλλων ἀδόξων καταφρονεῖν. καὶ κληρονομίαν δὲ αὐτῷ προσγενομένην ἀνεψιοῦ Κάτωνος ἑκατὸν ταλάντων εἰς ἀργύρειον συναγαγὼν, παρεῖχεν ἄνευ τόκων χρῆσθαι τῷ δεομένῳ τῶν φίλων. ἔνιοι δὲ καὶ χωρία καὶ θεράποντας αὐτοῦ διδόντος καὶ βεβαιοῦντος, ὑπετίθεντο πρὸς τὸ δημόσιον.

Ἐπεὶ δὲ ὥραν ᾤετο πρὸς γάμον ἔχειν, οὐδεμιᾷ γυναικὶ συνεληλυθὼς, ἡρμόσατο Λεπίδαν, πρότερον μὲν ἐγγυηθεῖσαν Σκιπίωνι Μετέλλῳ, τότε δὲ ἀπειπαμένου τοῦ Σκιπίωνος, καὶ τῆς ἐγγύης λυθείσης σχολάζουσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ

πρὸ

mam tolleret instantibus, parum id ait convenire invita Venere. Initio semel tantum quum bibisset super cœnam, digrediebatur: verum progressu ætatis maxime dedidit se potui, ac subinde in vino usque ad diluculum transegit. Prætendebant hic rempub. amici & publica negotia, in quibus totos dies districtum, & prohibitum philosophiæ vacare Catonem, noctu atque inter pocula serere cum philosophis colloquia. Quapropter quum Memmius quidam diceret in cœtu totas comessari noctes Catonem: subjiciens Cicero, Sed illud non addis, inquit, totos dies eum alea ludere. Omnino autem ab illius temporis moribus & studiis diversam censens Cato viam capiendam, tanquam corruptis & magnam requirentibus correctionem, quum purpuram videret affatim rubore fulgentem & saturam in pretio esse, ipse ferebat nigram. Crebro sine calceis & tunica procedebat a prandio in publicum: non quod gloriam ex hac novitate aucuparetur, sed quo assuefaceret sese ob solam turpitudinem erubescere & infamias contemnere reliquas. Quum hæreditas ei venisset patruelis Catonis centum talentum, redegit eam in argentum, & cui opus erat ex amicis, mutuo dabat sine fœnore. Alii prædia quoque & servitia ejus concedentis & autoritatem accommodantis ærario oppignerabant.

Ubi jam ætatem suam connubio putavit maturam, nullius antea consuetudine mulieris uso desponsa fuit Lepida, Scipioni Metello ante pacta, quæ sponsalibus diremptis tunc sui juris erat. Cæterum quod pœni-

tentia

πρὸ τοῦ γάμου μεταμεληθεὶς πάλιν ὁ Σκιπίων, καὶ πάντα ποιήσας, ἔλαβε τὴν κόρην. ὁ δὲ Κάτων σφόδρα παροξυνθεὶς καὶ διακαείς, ἐπεχείρησε μὲν ἐπεξελθεῖν διὰ δίκης· ὡς δ' οἱ φίλοι τοῦτο ἐκώλυσαν, ὀργῇ καὶ νεότητι τρέψας ἑαυτὸν εἰς ἰάμβους, πολλὰ τὸν Σκιπίωνα καθύβρισε, τῷ πικρῷ προσχρησάμενος τοῦ Ἀρχιλόχου, τὸ δ' ἀκόλαστον ἀφεὶς καὶ παιδαριῶδες. ἔγημε δὲ Ἀτιλίαν Σωρρανοῦ θυγατέρα, καὶ ταύτῃ πρῶτον συνῆλθεν, οὐ μόνῃ δὲ, καθάπερ Λαίλιος ὁ Σκιπίωνος ἑταῖρος· ἀλλ' εὐτυχέστερος ἐκεῖνος, ἐν πολλοῖς οἷς ἐβίωσε χρόνοις, μίαν ἣν ἔγημεν ἐξ ἀρχῆς γνοὺς γυναῖκα.

Τοῦ δὲ δουλικοῦ πολέμου συνεστῶτος, ὃν Σπαρτάκειον ἐκάλουν, Γέλλιος μὲν ἐστρατήγει, Κάτων δὲ τῆς στρατηγίας μετεῖχεν ἐθελοντὴς, διὰ τὸν ἀδελφόν· ἐχιλιάρχει γὰρ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καιπίων. καὶ χρήσασθαι μὲν εἰς ὅσον ἐβούλετο τῇ προθυμίᾳ καὶ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς οὐχ ὑπῆρξεν αὐτῷ, διὰ τὸ μὴ καλῶς στρατηγεῖσθαι τὸν πόλεμον· ἄλλως δὲ, παρὰ πολλὴν μαλακίαν καὶ τρυφὴν τῶν ἐκεῖ στρατευομένων, ἐπιδεικνύμενος εὐταξίαν, καὶ ἀναγκαίαν ἀνδρείαν, καὶ τὸ θαρραλέον ἐν πᾶσι καὶ ξυνετὸν, ἐδόκει μηδὲν ἀποδεῖν τοῦ παλαιοῦ Κάτωνος. ὁ δὲ Γέλλιος ἀριστεῖας καὶ τιμὰς αὐτῷ διαπρεπεῖς ἔγραψεν, ἃς ἐκεῖνος οὐκ ἔλαβεν, οὐδὲ προσήκατο, φήσας ἄξιον μηδὲν εἰργάσθαι τιμῶν. ἔκ τε δὴ τούτων ἀλλόκοτος ἐδόκει· καὶ νόμου γραφέντος, ὅπως τοῖς παραγγέλλουσιν εἰς ἀρχὴν ὀνοματολόγοι μὴ παρῶσιν, χιλιαρχίαν μετιὼν, μόνος ἐπείθετο τῷ νόμῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ποιησάμενος ἔργον ἀσπάζεσθαι καὶ προσαγορεύειν τοὺς ἐντυγχάνοντας, οὐδὲ αὐτοῖς ἀνεπαχθὴς ἦν τοῖς ἐπαινοῦσιν,

ὅσον

tentia Scipionem ante nuptias subisset, omnia molitus duxit eam. Qua re incensus vehementer est & exarsit Cato, voluitque id judicio persequi: sed retentus ab amicis, ira & juventute consultricibus, ad iambica se convertit, multisque probris Scipionem proscidit. Felle in eo scripto usus est Archilochi, relicta ejus lascivia & nugis puerilibus. Inde Atiliam Sorani filiam matrimonio sibi conjungit, cum qua prima concubuit: verum non cum sola, ut Scipionis familiaris Lælius: cæterum felicior ille longo quo vixit tempore unam, quam primam duxerat, cognovit mulierem.

Bello servili conflato, quod Spartacium vocaverunt, præerat exercitui Gellius. Eo in bello voluntaria stipendia Cato fecit, fratris causa Cæpionis, qui tribunus militum erat. Atqui explicare quantam cupiebat alacritatem & exercitationem virtutis, quod dux gereret rem imperite, nequivit. Dum tamen in magna militum illorum ignavia & luxu præstitit disciplinam, atque, ubi usus quæreret, virtutem, omnibusque in rebus audaciam & prudentiam, nihil concedere existimatus est veteri Catoni. Unde Gellius prœmia ei & eximios honores tribuit, quos ille non accepit neque admisit, nihil gestum ferens honoribus dignum. Hinc perversus habitus est. Deinde lege lata ne candidati nomenclatores haberent, tribunatum militum petens solus legi paruit, & per se elaboravit salutare atque appellare cives. Quamobrem non caruit invidia vel apud eos ipsos qui eum commendabant: quod quo

ma-

ὅσον μᾶλλον ἐκεῖνον τὸ καλὸν ὧν ἐπετήδευεν, τὸ δυσμίμητον αὐτῆς βαρυνομένοις.

Ἀποδειχθεὶς δὲ χιλίαρχος εἰς Μακεδονίαν, ἐπέμπετο πρὸς Ῥούβριον τὸν στρατηγόν. ἔνθα δὴ λέγεται, τῆς γυναικὸς ἀχθομένης καὶ δακρυούσης, ἕνα τῶν φίλων τοῦ Κάτωνος Μουνάτιον εἰπεῖν, Ὦ Ἀτιλία θάρσει· τοῦτον ἐγώ σοι φυλάξω· πάνυ μὲν οὖν, φάναι τὸν Κάτωνα· καὶ προελθόντα μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν, εὐθὺς εἰπεῖν μετὰ τὸ δεῖπνον, ἄγε ὅπως ὦ Μουνάτιε τῇ Ἀτιλίᾳ τὴν ὑπόσχεσιν ἐμπεδώσῃς, μήτε ἡμέρας ἐμοῦ μήτε νυκτὸς ἀφιστάμενος. ἐκ δὲ τούτου δύο κλίνας εἰς ταὐτὸ δωμάτιον ἐκέλευσε τίθεσθαι, καὶ τὸν Μουνάτιον οὕτως ἀεὶ καθεύδειν μετὰ παιδιᾶς φυλαττόμενον ὑπὸ τοῦ Κάτωνος. εἵποντο δὲ αὐτῷ πεντεκαίδεκα μὲν οἰκέται, δύο δὲ ἀπελεύθεροι, φίλοι δὲ τέσσαρες. ὧν ὀχουμένων ἵπποις, αὐτὸς ἀεὶ περιπατῶν ἑκάστῳ παρέβαλλεν, ἐν μέρει προσδιαλεγόμενος. ἐπεὶ δὲ ἧκεν εἰς τὸ στρατόπεδον, πλειόνων ταγμάτων ὄντων, ἑνὸς ἄρχων ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, τὸ μὲν ἰδίας ἀρετῆς μιᾶς οὔσης μικρὸν ἔργον ἡγεῖτο καὶ οὐ βασιλικὸν τὴν ἐπίδειξιν· αὐτῷ δὲ ποιῆσαι τοὺς ἀρχομένους ὁμοίους μάλιστα φιλοτιμούμενος, οὐ τὸν φόβον ἀφεῖλεν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ προσέθηκε τὸν λόγον· ᾧ πείθων περὶ ἑκάστου καὶ διδάσκων, ἑπομένης τιμῆς καὶ κολάσεως, χαλεπὸν ἦν εἰπεῖν πότερον εἰρηνικοὺς μᾶλλον ἢ πολεμικοὺς ἢ προθυμοτέρους ἢ δικαιοτέρους παρεσκεύασε τοὺς ἄνδρας. οὕτως ἐφαίνοντο φοβεροὶ μὲν τοῖς πολεμίοις, ἥμεροι δὲ τοῖς συμμάχοις, ἄτολμοι δὲ πρὸς τὸ ἀδικεῖν, φιλότιμοι δὲ πρὸς τοὺς ἐπαίνους. οὗ δὲ ἥκιστα Κάτων ἐπεμελήθη, τοῦ-

magis laudabilia studia, quæ sectabatur, considerarent, hoc gravarentur magis eorum, quam non valerent imitari, excellentiam.

Tribunus militum creatus in Macedoniam missus est ad Rubrium prætorem. Hic ferunt uxore Catonis mœrore pressa & flente, quum unus ex amicis ejus Munatius dixisset, Bono animo es Atilia, hunc ego custodiam tibi: Sane quidem, dixisse Catonem: progressumque iter unius diei statim a cœna dixisse, Age Munati ut præstes Atiliæ promissa, neque die vel nocte abscedas a me. Inde duos lectos eodem in cubiculo jussit sterni, ut ibi dormiret Munatius: atque ita fuisse illum per jocum a Catone asservatum. Comitabantur eum servi quindecim, duo liberti & quatuor amici: quibus equo vectis ipse pedibus incedens applicabat se vicissim cuique colloquebaturque. Ut in castra venit, ex pluribus legionibus uni a prætore præfectus, suam unius virtutem exiguum opus nec regium ducebat explicare: sed milites sui reddere similes maxime enitens, non formidinem detraxit imperio, sed adjecit admonitionem per rationem: qua singula persuadens iis, docensque adjuncto honore & pœna, difficile erat dicere quietiores an bellicosiores, an alacriores, an justiores milites reddiderit. Adeo præbuerunt se hostibus formidabiles, mansuetos sociis, timidos ad malum, & acres ad laudem. Unde quod minime Cato

τοῦτο πλεῖστον αὐτῷ ὑπῆρχεν, καὶ δόξα καὶ χάρις καὶ ὑπερβάλλουσα τιμὴ, καὶ φιλοφροσύνη παρὰ τῶν στρατιωτῶν. ἃ γὰρ ἑτέροις ἐπέταττεν, ἑκουσίως διαπονῶν, καὶ στολὴν μὲν καὶ δίαιταν καὶ πορείαν ἐκείνοις μᾶλλον ἢ τοῖς ἄρχουσιν ὁμοιούμενος, ἤθει δὲ καὶ φρονήματι καὶ λόγῳ πάντας ὑπεραίρων τοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγοὺς προσαγορευομένους, ἔλαθε διὰ τούτων ἅμα τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν ἐργασάμενος τοῖς ἀνδράσιν. ἀρετῆς γὰρ ἀληθινὸς οὐκ ἐγγίνεται ζῆλος, ἢ δι' ἄκρας τοῦ παραδιδόντος εὐνοίας καὶ τιμῆς. οἱ δὲ ἄνευ τοῦ φιλεῖν ἐπαινοῦντες τοὺς ἀγαθοὺς, αἰδοῦνται τὴν δόξαν αὐτῶν, οὐ θαυμάζουσι δὲ τὴν ἀρετὴν, οὐδὲ μιμοῦνται.

Πυθόμενος δὲ Ἀθηνόδωρον τὸν ἐπικαλούμενον Κορδυλίωνα μεγάλην ἕξιν ἐν τοῖς Στωϊκοῖς λόγοις ἔχοντα, διατρίβειν περὶ Πέργαμον, ἤδη γηραιὸν ὄντα, καὶ πάσαις ἐρρωμενέστατα ταῖς ἡγεμονικαῖς καὶ βασιλικαῖς συνηθείαις καὶ φιλίαις διαμεμηχανημένον, οὐδὲν ᾤετο πέμπων καὶ γράφων περαίνειν πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ἔχων παρὰ τοῦ νόμου δεδομένην ἀποδημίαν δυεῖν μηνῶν, ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ τὸν ἄνδρα, πιστεύων τοῖς ἐν αὐτῷ καλοῖς μὴ ἀτυχήσειν τῆς ἄγρας. συγγενόμενος δὲ καὶ καταγωνισάμενος καὶ μεταστήσας ἐκ τῆς προαιρέσεως αὐτὸν, ἧκεν ἄγων εἰς τὸ στρατόπεδον, περιχαρὴς καὶ μεγαλοφρονῶν, ὥς τι κάλλιστον ᾑρηκὼς, καὶ λαμπρότερον ὧν Πομπήϊος τότε καὶ Λεύκολλος ἐθνῶν καὶ βασιλειῶν κατεστρέφοντο σὺν ὅπλοις περιϊόντες.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ περὶ τὴν στρατηγίαν ὄντος, ὁ ἀδελφὸς εἰς τὴν Ἀσίαν βαδίζων, ἐνόσησε περὶ Θρᾴκην ἐν Αἴνῳ. καὶ γράμματα μὲν εὐθὺς ἧκε πρὸς τὸν

to morabatur, id est imprimis assequutus, gloriam & benevolentiam, & eximium honorem, & studium militum. Nam quæ aliis imperabat, ea quia ultro præstabat ipse, vestitu autem & victu itinerisque labore comparabat se illis magis quam ducibus, gravitate vero, prudentia, facundia, omnibus antecellebat qui nomen obtinebant imperatorum & ducum: simul his artibus devinxit clam sibi animos eorum. Quippe germanus virtutis amor non influit nisi per summum imprimentis eum studium & reverentiam. Sine amore qui celebrant bonos, eorum gloriam reverentur, non suspiciunt neque imitantur virtutem.

Athenodorum autem quum intellexisset, Cordylionem cognomine, in Stoica disciplina præclare exercitatum apud Pergamum agere ætate jam provectum, qui pertinacissime omnium imperatorum regumque consuetudinem & amicitiam repulerat: nihil arbitrabatur se nuntiis & literis apud eum effecturum: verum quod in duos menses jus haberet liberæ legationis, in Asiam est ad eum profectus, confidens virtutibus suis non frustratum iri se præda. Colloquutus cum eo, expugnatum & de proposito dejectum deduxit in castra, ovans & glorians ut re præclarissima capta, & splendidiore gentibus regnisque quæ Pompeius tunc & Lucullus armis circumvolantes subjugabant.

Interea dum in militia agit, frater ejus Asiam petens Æni in Thracia in morbum incidit: de quo confestim factus est per literas Cato cer-

τὸν Κάτωνα. χειμῶνος δὲ πολλοῦ κατέχοντος τὴν θάλατταν, καὶ νεὼς ἱκανῆς μεγέθει μὴ παρούσης, εἰς μικρὰν ὁλκάδα, μόνον δύο φίλους καὶ τρεῖς οἰκέτας ἀναλαβὼν, ἐκ Θεσσαλονίκης ἀνήχθη· καὶ παρ' οὐδὲν ἐλθὼν καταποντωθῆναι, τύχῃ τινὶ παραλόγῳ σωθεὶς, ἄρτι τεθνηκότος τοῦ Καιπίωνος, ἐμπαθέστερον ἔδοξεν ἢ φιλοσοφώτερον ἐνεγκεῖν τὴν συμφοράν· οὐ μόνον κλαυθμοῖς καὶ περιπτύξεσι τοῦ νεκροῦ, καὶ βαρύτητι λύπης, ἀλλὰ καὶ δαπάνῃ περὶ τὴν ταφὴν, καὶ πραγματείαις θυμιαμάτων, καὶ ἱματίων πολυτελῶν συγκατακαέντων, καὶ μνήματος ξεστοῦ λίθων Θασίων ἀπὸ ταλάντων ὀκτὼ κατασκευασθέντος ἐν τῇ Αἰνίων ἀγορᾷ. ταῦτα γὰρ ἔνιοι ἐσυκοφάντουν πρὸς τὴν ἄλλην ἀτυφίαν τοῦ Κάτωνος, οὐ καθορῶντες ὅσον ἐν τῷ πρὸς ἡδονὰς καὶ φόβους καὶ δεήσεις ἀναισχύντους ἀγνάμπτῳ καὶ στερρῷ τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἥμερον ἐνῆν καὶ φιλόστοργον. εἰς δὲ ταῦτα καὶ πόλεις αὐτῷ καὶ δυνάσται πολλὰ κατὰ τιμὴν τοῦ τεθνεῶτος ἔπεμπον· ὧν ἐκεῖνος χρήματα μὲν παρ' οὐδενὸς ἐδέξατο, θυμιάματα δὲ καὶ κόσμον ἐλάμβανεν, τιμὴν ἀποδιδοὺς τοῖς πέμπουσιν. τῆς δὲ κληρονομίας εἰς αὐτόν τε καὶ θυγάτριον τοῦ Καιπίωνος ἡκούσης, οὐθὲν ὧν ἀνήλωσε περὶ τὸν τάφον ἀπήτησεν ἐν τῇ νεμήσει. καὶ ταῦτα πράξαντος αὐτοῦ καὶ πράττοντος, ἦν ὁ γράψας ὅτι κοσκίνῳ τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ μετέβαλε καὶ διήθησε, χρυσίον ζητῶν κατακεκαυμένον. οὕτως οὐ τῷ ξίφει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ γραφείῳ τὸν ἀνυπεύθυνον καὶ ἀνυπόδικον ἐπίστευεν.

Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ στρατεία τῷ Κάτωνι, προεπέμφθη οὐκ εὐχαῖς, ὃ κοινόν ἐστιν, οὐδὲ ἐπαίνοις, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ περιβολαῖς ἀπλήστοις, ὑποτιθέν-

των

certior. Quum autem gravis in mari tempestas insæviret, neque esset ad manum amplior navis, in exigua oneraria cum duobus tantum amicis & tribus servis ex Thessalonica solvit. Pene submersus insperata quadam fortuna incolumis evasit Cæpione modo defuncto. Visus est autem animo imbecilliore casum quam pro philosopho tulisse, non lamentationibus solum & cadaveris amplexibus mœrorisque magnitudine, verum etiam sumptu funeris, odorum magnificentia, & vestibus pretiosis cum cadavere crematis, ac monumento polito ex Thasio marmore, quod constitit octo talentis, in Æniorum foro locato. Hæc enim in cætera Catonis moderatione vellicabant quidam, non animadvertentes quantum in illius adversus voluptates, terrores, & impudentes preces inflexibilitate & asperitate, inesset lenitatis & pietatis. Multa vero ei ad funus civitates & dynastæ honoris defuncti causa miserunt: ex quibus pecuniam ille a nemine, sed odores & ornamenta accepit, reddito mittentibus pretio. Cæpionis autem hæreditate sibi & illius filiæ delata, nihil eorum quæ in funus impendit, repetiit in partitione. Quæ quum fecisset & faceret, inventus est tamen qui scriberet, quo aurum conflatum investigaret, in cerniculo cribrasse eum & colasse mortui cineres. Ita non gladio solum, verum etiam stylo, putavit impune sibi quod liberet, facere.

Expleta militia Catonis, non votis eum, quod translatitium erat, neque præconiis, sed lacrymis complexibusque prosequuti sunt, sub-

τῶν τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας· ἃ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλίγοις μόλις ἐποίουν οἱ τότε Ῥωμαῖοι. βουληθεὶς δὲ πρὸ τοῦ πολιτείᾳ προσελθεῖν, ἅμα μὲν πλανηθῆναι καθ᾽ ἱστορίαν τῆς Ἀσίας, καὶ γενέσθαι θεατὴς ἠθῶν καὶ βίων καὶ δυνάμεως τῆς περὶ ἑκάστην ἐπαρχίαν· ἅμα δὲ τῷ Γαλάτῃ Δηιοτάρῳ, διὰ ξενίαν καὶ φιλίαν πατρῴαν δεομένῳ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, μὴ ἀχαριστῆσαι· τοῦτον τὸν τρόπον ἐποιεῖτο τὴν ἀποδημίαν. προύπεμπεν ἅμ᾽ ἡμέρᾳ τὸν ἀρτοποιὸν καὶ τὸν μάγειρον, ὅπου καταλύσειν ἔμελλεν. οἱ δὲ πάνυ κοσμίως καὶ μεθ᾽ ἡσυχίας εἰσελθόντες ἂν εἰς τὴν πόλιν, εἰ μηδεὶς τύχοι τῷ Κάτωνι φίλος ὢν αὐτόθι πατρῷος ἢ γνώριμος, ἐν πανδοκείῳ τὴν ὑποδοχὴν αὐτῷ παρεσκεύαζον, ἐνοχλοῦντες οὐδενί· πανδοκείου δὲ μὴ ὄντος, οὕτως πρὸς τοὺς ἄρχοντας τραπόμενοι, ξενίαν ἐλάμβανον, ἀγαπῶντες τὴν δοθεῖσαν. πολλάκις δὲ ἀπιστούμενοι, καὶ περιορώμενοι διὰ τὸ μὴ θορύβῳ μηδὲ ἀπειλῇ ταῦτα πράσσειν πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἄπρακτοι κατελαμβάνοντο, καὶ μᾶλλον αὐτὸς ὀφθεὶς ὠλιγωρεῖτο, καὶ παρεῖχεν ἐπὶ τῶν φορτίων σιωπῇ καθεζόμενος ὑπόνοιαν ἀνθρώπου ταπεινοῦ καὶ περιδεοῦς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσκαλούμενος αὐτὸς εἰώθει λέγειν, Ὦ μοχθηροί, μεταβάλλεσθε ταύτης τῆς κακοξενίας. οὐ πάντες ὑμῖν ἀφίξονται Κάτωνες. ἀμβλύνατε ταῖς φιλοφροσύναις τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, δεομένων προφάσεως, ἵνα βίᾳ λαμβάνωσιν, ὡς παρ᾽ ἑκόντων μὴ τυγχάνοντες.

Ἐν δὲ Συρίᾳ καὶ γελοῖόν τι λέγεται παθεῖν· βαδίζων γὰρ εἰς Ἀντιόχειαν, εἶδε περὶ τὰς πύλας ἔξω πλῆθος ἀνθρώπων ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ παρακεκριμένων.

substernentes in via qua pergebat vestes, manusque ejus deosculantes: quæ vix paucis imperatoribus præstabant illius temporis Romani milites. Quum in animo haberet, prius quam ad rempublicam accederet, peragrare & visere Asiam, moresque & instituta atque vires cujusque provinciæ contemplari: simul Deiotaro Galatarum regi, ob jus hospitii & amicitiam paternam, ut inviseret se oranti, non abnuere: hoc modo instituit iter suum. Præmittebat lucis principio, quo divertere intenderat, pistorem & coquum. Illi perquam modeste & sedate oppidum ingressi, si nullum ibi amicum paternum aut notum haberet, parabant ei in diversorio publico cibum, neque erant ulli importuni: si diversorium non esset, tum demum magistratibus aditis hospitium accipiebant, contenti attributo. Sæpe iis pro vanis habitis despectisque, quia non exigebant hoc a magistratibus strepitu vel minis, superveniebat Cato nulla dum re parata. Magis autem ipse contemnebatur ubi fuit conspectus, præbebatque, super sarcinas tacitus sedens, imaginem hominis abjecti & trepidi. Veruntamen accersitis aliquando magistratibus dicere solebat, Deponite improbi homines hanc inhospitalitatem: non omnes ad vos venient Catones. Hebetate comitate potentiam eorum qui occasionem quærunt vi ut capiant, quasi non impetrent a volentibus.

In Syria etiam rem ridiculam ei fama est accidisse. Antiochiam petens, extra portam catervam hominum spectavit ex utraque parte viæ digestorum.

μένων. ἐν οἷς ἔφηβοι μὲν χωρὶς ἐν χλαμύσι, καὶ παῖδες ἑτέρωθι κοσμίως εἱστήκεισαν· ἐσθῆτας δὲ καθαρὰς ἔνιοι καὶ στεφάνους ἔχοντες, ἱερεῖς θεῶν ὄντες, ἢ ἄρχοντες. πάντων οὖν μᾶλλον οἰηθεὶς ὁ Κάτων αὑτῷ τινα περαίνεσθαι τιμὴν καὶ δεξίωσιν ὑπὸ τῆς πόλεως, ὠργίζετο μὲν τοῖς προπεμφθεῖσι τῶν ἰδίων, ὡς μὴ κωλύσασιν· ἐκέλευσε δὲ καταβῆναι τοὺς φίλους, καὶ πεζῇ προῄει μετ' αὐτῶν. ὡς δ' ἐγγὺς ἦσαν, ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα, καὶ τὸν ὄχλον εἰς τάξιν καθιστὰς, ἀνὴρ πρεσβύτερος ἤδη, ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ καὶ στέφανον κρατῶν, ἀπήντησε τῷ Κάτωνι πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ μηδὲ ἀσπασάμενος, ἠρώτα ποῦ Δημήτριον ἀπολελοίπασι, καὶ πηνίκα παρέσται. Πομπηΐου δὲ ἦν γεγονὼς ὁ Δημήτριος οἰκέτης· τότε δὲ πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώπων εἰς Πομπήϊον ἀποβλεπόντων, ἐθεραπεύετο παρ' ἀξίαν, μέγα παρ' αὐτῷ δυνάμενος. τοῖς μὲν οὖν φίλοις τοῦ Κάτωνος γέλως ἐνέπεσε τοσοῦτος, ὥστε ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς οὐκ ἐδύναντο, διὰ τοῦ πλήθους ἅμα βαδίζοντες. ὁ δὲ Κάτων τότε μὲν ἰσχυρῶς διατραπεὶς, Ὦ τῆς κακοδαίμονος, ἔφη, πόλεως· ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐφθέγξατο· χρόνῳ δὲ ὕστερον εἰώθει γελᾶν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ διηγούμενος καὶ μνημονεύων.

Οὐ μὴν ἀλλὰ Πομπήϊος αὐτὸς ἐπέστρεψε τοὺς ἀνθρώπους οὕτω πλημμελοῦντας εἰς τὸν Κάτωνα δι' ἄγνοιαν. ὡς γὰρ εἰς Ἔφεσον ἐλθὼν, ἐπορεύετο πρὸς αὐτὸν ἀσπασόμενος πρεσβύτερον ὄντα, καὶ δόξῃ πολὺ προήκοντα, καὶ δυνάμεων τότε μεγίστων ἡγούμενον, ἰδὼν ὁ Πομπήϊος, οὐκ ἔμεινεν οὐδὲ εἴασεν καθεζομένῳ προσελθεῖν, ἀλλ' ὡς τινι τῶν κρειττόνων ἀναθορὼν ἀπήντησε,

digestorum. Inter quos in chlamydibus stabant decore seorsum adulti, seorsum pueri. Candidas vestes aliqui & coronas gerebant. Sacerdotes hi Deorum erant aut magistratus. Ratus omnino Cato honorandi & excipiendi sui causa ea a civitate institui, stomachatus est in suos quos præmiserat, quod id non prohibuissent: jussitque amicos descendere, atque incessit cum iis pedes. Ut prope ventum est, ille qui omnia ista adornabat & turbam componebat, vir ætate jam provectiore, virgam & coronam manu tenens obtulit se præ aliis Catoni, ac ne salute quidem data quæsivit ubi Demetrium reliquissent, & quando esset adfuturus. Pompeii erat Demetrius libertus. Omnibus autem tunc prope mortalibus in Pompeium oculos defigentibus colebatur, quod multum posset apud eum supra dignitatem suam. Ibi cœperunt amici Catonis usque adeo cachinnari, ut interea dum transirent per cœtum non possent se colligere. Cato vero tunc oppido confusus, O miseram, inquit, civitatem! Nihil præterea loquutus est. Post autem quoties id narrabat vel meminerat, solebat ipse quoque ridere.

Verum suo exemplo erudiit ipse Pompeius eos qui per inscitiam inofficiosi in Catonem fuissent. Ut enim Ephesum ad eum salutandum ætate majorem, dignitateque præcellentem, & maximorum tunc ducem exercituum profectus est, conspiciens hunc Pompeius non tenuit se loco, neque permisit ut sedentem adiret se, sed tanquam ex primoribus alicui exiliens processit ei

σε, καὶ τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε. καὶ πολλὰ μὲν εὐθὺς ἐν τῷ φιλοφρονεῖσθαι καὶ ἀσπάζεσθαι παρόντα, πλείω δ' ἔτι μεταστάντος ἐγκώμια διῆλθεν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς· ὥστε πάντας ἐπιστρεφομένους καὶ προσέχοντας ἤδη τῷ Κάτωνι, θαυμάζειν ἐξ ὧν πρότερον κατεφρονεῖτο, καὶ πρᾳότητα καὶ μεγαλοψυχίαν ἀναθεωρεῖν. καὶ γὰρ ἡ Πομπηΐου σπουδὴ περὶ αὐτὸν οὐκ ἐλάνθανεν θεραπεύοντος οὖσα μᾶλλον ἢ φιλοῦντος· ἀλλ' ἔγνωσαν ὅτι θαυμάζει μὲν παρόντα, χαίρει δὲ ἀπερχομένῳ. τοὺς γὰρ ἄλλους νέους ὅσοι παρ' αὐτὸν ἀφικνοῦντο, φιλοτιμούμενος κατεῖχεν, καὶ ποθῶν αὐτῷ συνεῖναι· τοῦ δὲ Κάτωνος οὐδὲν ἐδεήθη τοιοῦτον, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἀνυπεύθυνος ἄρχων ἐκείνου παρόντος, ἐξέπεμψεν ἄσμενος, μόνῳ σχεδὸν ἐκείνῳ τῶν εἰς Ῥώμην πλεόντων τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα παρακαταθέμενος, ἄλλως αὐτῷ προσήκοντα καὶ διὰ συγγένειαν. ἐκ τούτου δόξα καὶ σπουδὴ καὶ ἅμιλλα περὶ αὐτὸν ἦν τῶν πόλεων, καὶ δεῖπνα, καὶ κλήσεις· ἐν οἷς τοὺς φίλους ἐκέλευεν προσέχειν αὐτῷ, μὴ λάθη βεβαιώσας τὸν Κουρίωνος λόγον. ὁ γὰρ Κουρίων ἀχθόμενος τῷ αὐστηρῷ τοῦ Κάτωνος φίλου καὶ συνήθους ὄντος, ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ πρόθυμός ἐστιν μετὰ τὴν στρατείαν γενέσθαι τῆς Ἀσίας θεατής. τοῦ δὲ καὶ πάνυ φήσαντος, εὖ λέγεις, εἶπεν ὁ Κουρίων, ἡδίων γὰρ ἐπανήξεις ἐκεῖθεν, καὶ μᾶλλον ἥμερος· οὕτω πως καὶ τῷ ῥήματι χρησάμενος.

Δηϊόταρος δὲ ὁ Γαλάτης μετεπέμψατο μὲν τὸν Κάτωνα, πρεσβύτερος ὢν ἤδη, παραθέσθαι τοὺς παῖδας αὐτῷ βουλόμενος, καὶ τὸν οἶκον· ἐλθόντι δὲ προσφέρων δῶρα παντοδαπά, καὶ πειρῶν καὶ δεόμενος πάντα τρόπον, οὕτω παρώ-

ξυνεν,

ei obviam, dextramque porrexit, & multis laudibus statim in amplectendo & salutando præsentem, pluribus etiam digressi virtutem extulit. Unde inflexi omnes, animoque jam ad Catonem converso, habebant eum in admiratione ex iisdem ex quibus fastidiebatur pridem, quum lenitatem & animi celsitudinem ejus considerarent. Namque Pompeii in eum studium non obscurum erat suspicientis eum potius quam diligentis esse: verum adverterunt honorasse præsentem, & gavisum fuisse discedente. Quippe alios juvenes qui ad eum commeabant, hos invitans & desiderans eorum consuetudinem, retinebat: a Catone nihil contendit ejuscemodi, sed, quasi non haberet illo præsente liberum imperium, dimisit eum libenter: cui pene soli eorum qui Romam navigabant liberos suos & uxorem commendavit, alioquin propinquitate ei conjunctos. Hinc celebris opinio & studium certatim erga eum civitatum extitit, cœnæ etiam & invitationes, in quibus attendere sibi jussit amicos num Curionis dictum imprudens comprobasset. Curio enim Catonis amicus & familiaris austeritate ejus offensus, quæsivit de eo statuissetne post completa stipendia Asiam visere. Annuente illo, Bene est, inquit Curio: jucundior enim illinc reverteris & mansuetior. Nam eo est verbo usus.

Porro Deiotarus jam gravis annis accivit Catonem, ut liberos suos & domum ei commendaret: quem postquam advenit, varia dona ei offerens, instansque atque enixe rogans ut acciperet,

ξυνεν, ὥστε δείλης ἐλθόντα καὶ νυκτερεύσαντα, τῇ ὑστεραίᾳ περὶ τρίτην ὥραν ἀπᾶραι. προελθὼν μέντοι μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν, εὗρεν ἐν Πεσσινοῦντι πλείονα τῶν ἐκεῖ δώρων αὖθις αὐτὸν ὑπομένοντα, καὶ γράμματα τοῦ Γαλάτου, δεομένου λαβεῖν αὐτόν· εἰ δὲ μὴ πρόθυμός ἐστιν, ἀλλὰ τοὺς φίλους ἐᾶσαι, πάντως μὲν ἀξίους ὄντας εὖ παθεῖν δι' ἐκεῖνον, οὐκ ὄντων δὲ τῶν ἰδίων τοῦ Κάτωνος τοσούτων. ἀλλ' οὐδὲ τούτοις ἐνέδωκεν ὁ Κάτων, καίπερ ἐνίους τῶν φίλων μαλασσομένους καὶ ὑπομεμφομένους ὁρῶν· ἀλλὰ φήσας ὅτι πᾶσα δωροδοκία προφάσεως ἂν εὐπορήσειεν, οἱ δὲ φίλοι μεθέξουσιν ὧν ἂν ἔχῃ καλῶς καὶ δικαίως κτησάμενος, ἀπέπεμψε τὰ δῶρα πρὸς τὸν Δηιόταρον. ἐπεὶ δὲ μέλλοντος ἀπαίρειν εἰς τὸ Βρεντέσιον, ᾤοντο δεῖν οἱ φίλοι τὰ λείψανα τοῦ Καιπίωνος εἰς ἕτερον θέσθαι πλοῖον, εἰπὼν ὅτι τῆς ψυχῆς μεθήσεται μᾶλλον ἢ τούτων, ἀνήχθη. καὶ μέντοι λέγεται κατὰ τύχην ἐπισφαλέστατα περάσαι, τῶν ἄλλων μετρίως κομιζομένων.

Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον κατ' οἶκον Ἀθηνοδώρῳ, ἢ κατ' ἀγορὰν τοῖς φίλοις παρισάμενος διετέλεσεν. ἐπιβάλλουσαν δὲ αὐτῷ τὴν ταμιευτικὴν ἀρχὴν οὐ πρότερον μετῆλθεν, ἢ τούς τε νόμους ἀναγνῶναι τοὺς ταμιευτικοὺς, καὶ διαπυθέσθαι τῶν ἐμπείρων ἕκαστα, καὶ τύπῳ τινὶ τῆς ἀρχῆς τὴν δύναμιν περιλαβεῖν. ὅθεν εὐθὺς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστὰς, μεγάλην ἐποίησεν μεταβολὴν τῶν περὶ τὸ ταμεῖον ὑπηρετῶν, καὶ γραμματέων· οἱ διὰ χειρὸς ἀεὶ τὰ δημόσια γράμματα καὶ τοὺς νόμους ἔχοντες, εἶτα νέους ἄρχοντας παραλαμβάνοντες, δι' ἀπειρίαν καὶ ἄγνοιαν ἀτεχνῶς διδασκάλων

ret, adeo exacerbavit, ut vesperi quum venisset & ibi pernoctasset, postridie abierit tertia hora. Progressus tamen unius diei iter, offendit Pessinunte plura etiam prioribus quæ ipsum manebant dona, litterasque regis quibus orabat eum ne ea repudiaret: sin abhorreret, at permitteret ea amicis qui omnino ipsius causa beneficiis forent digni; præsertim quod non perinde haberet lautum patrimonium Cato. Verum ne his quidem indulsit Cato, quantumvis nonnullos amicos flecti perciperet & nonnihil conqueri. Cæterum nulli munerum acceptioni defuturum demonstravit prætextum, amicos vero in consortium venturos eorum quæ honeste & juste possideret: atque ita dona Deiotaro remisit. Vela facturus Brundusium, quum consulerent amici ut Cæpionis reliquias alio in navigio collocaret, animam se prius quam has respondit relicturum, atque ita solvit. Et sane maximo forte cum periculo, quum alii cursu mediocri uterentur, dicitur trajecisse.

Reversus ad urbem, tempus traducebat perpetuo domi Athenodoro aut amicis in foro vacans. Quum petere quæsturam legitime posset, non ante accessit ad petendum quam leges perlegisset quæstorias, singulaque ex peritis investigasset, & summatim vim esset complexus muneris illius. Unde simul atque factus quæstor est, multa in ministris ærarii & scribis novavit: qui quum perpetuo acta publica & leges tractarent, novosque quæstores acciperent, plane indigentes ob imperitiam & inscitiam aliorum doctorum

λων ἑτέρων καὶ παιδαγωγῶν δεομένους, οὐχ ὑφίεντο τῆς ἐξουσίας ἐκείνοις, ἀλλ' ἦσαν ἄρχοντες αὐτοί. μέχρις οὗ Κάτων ἐπιστὰς τοῖς πράγμασι νεανικῶς, οὐκ ὄνομα καὶ τιμὴν ἔχων ἄρχοντος, ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ φρόνημα καὶ λόγον, ὑπηρέταις, ὅπερ ἦσαν, ἠξίου χρῆσθαι τοῖς γραμματεῦσι, τὰ μὲν ἐξελέγχων κακουργοῦντας αὐτούς, τὰ δὲ ἁμαρτάνοντας ἀπειρίᾳ διδάσκων. ὡς δὲ ἦσαν ἰταμοὶ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐθώπευον ὑποτρέχοντες, ἐκείνῳ δὲ ἐπολέμουν, τὸν μὲν πρῶτον αὐτῶν καταγνοὺς περὶ πίστιν ἐν κληρονομίᾳ γεγονέναι πονηρόν, ἀπήλασε τοῦ ταμιείου· δευτέρῳ δέ τινι ῥᾳδιουργίας προὔθηκε κρίσιν. ᾧ Κάτλος Λυτάτιος ὁ τιμητὴς ἀνέβη βοηθήσων, ἀνὴρ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς ἔχων ἀξίωμα, τὸ δὲ τῆς ἀρετῆς ἔχων μέγιστον, ὡς πάντων δικαιοσύνῃ καὶ σωφροσύνῃ Ῥωμαίων διαφέρων. ἦν δὲ καὶ τοῦ Κάτωνος ἐπαινέτης καὶ συνήθης διὰ τὸν βίον. ὡς οὖν ἡττώμενος τοῖς δικαίοις, ἐξῃτεῖτο φανερῶς τὸν ἄνθρωπον, οὐκ εἴα ταῦτα ποιεῖν αὐτὸν ὁ Κάτων. ἔτι δὲ μᾶλλον προσλιπαροῦντος, αἰσχρόν, εἶπεν, ὦ Κάτλε, σὲ τὸν τιμητὴν καὶ τοὺς ἡμετέρους βίους ὀφείλοντα δοκιμάζειν, ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὑπηρετῶν ἐκβάλλεσθαι. ταύτην τὴν φωνὴν ἀφέντος τοῦ Κάτωνος, ὁ Κάτλος προσέβλεψε μὲν αὐτόν, ὡς ἀμειψόμενος, εἶπε δὲ οὐδέν, ἀλλ' εἴτε ὑπ' ὀργῆς, εἴτε ὑπ' αἰσχύνης, ἀπῆλθε σιωπῇ διηπορημένος. οὐ μὴν ἥλω γε ὁ ἄνθρωπος· ἀλλ' ἐπεὶ μιᾷ ψήφῳ τὰς ἀφιείσας ὑπερέβαλον αἱ καθαιροῦσαι, καὶ Λόλλιος Μάρκος, εἷς συνάρχων τοῦ Κάτωνος, ὑπὸ ἀσθενείας ἀπελέλειπτο τῆς δίκης, πέμπει πρὸς τοῦτον ὁ Κάτλος δεόμενος βοηθῆσαι τῷ ἀνθρώπῳ· κἀκεῖνος ἐν φορείῳ κομισθεὶς μετὰ τὴν δίκην, ἔθετο τὴν ἀπολύουσαν.

rum & magistrorum, non cedebant illis autoritate, sed erant ipsi revera quæstores: donec Cato strenue negotium capessens, non satis habuit nomen & honorem tenere tunc officii, sed mentem etiam, animos & rationem, scribis uti (sicut erant) sicut ministris voluit, hinc scelera eorum coarguens, hinc peccantes ignorantia docens: qui ut fuerunt impudentes, aliisque surrepentes assentationibus, illi reluctabantur, principem inter eos admissæ in hæreditate fraudis convictum exegit ærario. Alteri testamenti subjecti formulam intendit: cujus defensioni Lutatius Catulus censor obtulit se, magnæ vir ob illum magistratum autoritatis, sed ob virtutem maximæ, quod omnibus civibus justitia & vitæ integritate præcelleret. Erat hic Catonis quoque vitæ ejus nomine laudator & familiaris. Cui, quum eripere jure non valeret, precibus suis condonari reum postulanti, non concessit Cato. Quum ille magis magisque contenderet, Turpe, inquit, tibi Catule est censori, qui vitas nostras probare debes, a ministris nostris de gradu dimoveri. Hac a Catone missa voce Catulus intuitu suo responsurum se præferebat aliquid, nihil respondit tamen: sed, sive ira sive pudore, tacitus atque animo conturbato abscessit. At ille non est damnatus tamen: verum quum una sententia superarent liberatorias damnatoriæ, neque ex collegis Catonis M. Lollius judicio propter adversam valetudinem interesset: ad hunc allegavit Catulus, orans ut reum sublevaret; qui lectica post judicium advectus, liberavit eum sententia sua. Non est

σαν. οὐ μὴν ἐχρήσατό γε τῷ γραμματεῖ ὁ Κάτων, οὐδὲ τὸν μισθὸν ἀπέδωκεν, οὐδὲ ὅλως ἐνάριθμον τοῦ Λολλίου τὴν ψῆφον ἦγεν.

Οὕτω δὲ τοὺς γραμματεῖς ταπεινώσας καὶ ποιήσας ὑποχειρίους, καὶ τοῖς γράμμασιν ὡς αὐτὸς ἐβούλετο χρώμενος, ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ ταμεῖον ἀπέδειξε τοῦ βουλευτηρίου σεμνότερον, ὡς καὶ λέγειν καὶ φρονεῖν ἅπαντας ὅτι Κάτων ὑπατείας ἀξίωμα τῇ ταμιείᾳ προσέθηκεν. πρῶτον μὲν γὰρ εὑρὼν χρέα παλαιὰ τῷ δημοσίῳ πολλοὺς ὀφείλοντας, καὶ πολλοῖς τὸ δημόσιον, ἅμα τὴν πόλιν ἔπαυσεν ἀδικουμένην καὶ ἀδικοῦσαν· τοὺς μὲν αὐτόνως καὶ ἀπαραιτήτως ἀπαιτῶν, τοῖς δὲ ταχέως ἀποδιδοὺς καὶ προθύμως· ὥστε τὸν δῆμον αἰδεῖσθαι, τοὺς μὲν οἰομένους ἀποστερήσειν, ἐκτίνοντας ὁρῶντα, τοὺς δὲ ἃ μὴ προσεδόκων ἀπολαμβάνοντας. ἔπειτα γράμματα τῶν πολλῶν οὐ προσηκόντως ἀναφερόντων, καὶ δόγματα ψευδῆ παραδέχεσθαι χάριτι καὶ δεήσει τῶν πρότερον εἰωθότων, οὐδὲν αὐτὸν ἔλαθε γινόμενον τοιοῦτον· ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἑνός ποτε δόγματος ἐνδοιάσας, εἰ κύριον γέγονε, πολλῶν μαρτυρούντων οὐκ ἐπίστευσεν, οὐδὲ κατέταξε πρότερον ἢ τοὺς ὑπάτους ἐπομόσαι παραγενομένους. ὄντων δὲ πολλῶν οἷς Σύλλας ἐκεῖνος ἀποκτείνασιν ἄνδρας ἐκ προγραφῆς ἑτέρας ἔδωκεν ἀνὰ μυρίας δισχιλίας δραχμάς, ἅπαντες μὲν αὐτοὺς ὡς ἐναγεῖς καὶ μιαροὺς ἐμίσουν, ἀμύνασθαι δὲ οὐδεὶς ἐτόλμα· Κάτων δὲ, προσκαλούμενος ἕκαστον ἔχοντα δημόσιον ἀργύρειον ἀδίκως, ἐξέπραττεν ἅμα θυμῷ καὶ λόγῳ τὸ τῆς πράξεως ἀνόσιον καὶ παράνομον ἐξονειδίζων. οἱ δὲ τοῦτο παθόντες, εὐθὺς ἦσαν ἔνοχοι φόνῳ,

est usus tamen Cato illo scriba, neque salarium ei solvit, neque prorsus ullam habuit Lollii sententiæ rationem.

Ita depressis & subactis scribis, tabulis publicis & arbitrio suo usus, brevi tempore ærarium curia reddidit augustius: ferebantque & sentiebant omnes consularem amplitudinem adjunctam a Catone quæsturæ. Nam quum primum nomina vetera multa ærarii comperisset, & ærarium multorum æs alienum habere, effecit simul ut nec a quoquam respub. fraudaretur, nec illa fraudaret quenquam, ab his rigide & acerbe exigendo, illis cito & prompte solvendo: ut revereretur eum populus, quum cerneret illos qui existimabant se decocturos, dependere, & his qui nihil expectabant satisfieri. Deinde quum plerique tabulas publicas non rite referrent, & falsa senatusconsulta solerent superiores gratia & precibus recipere, nihil eum simile fefellit: sed de uno senatus decreto, an ratum esset, quum hæsitaret, multis adstipulantibus non habuit fidem, neque retulit id ad ærarium prius quam præsentes consules jurassent. Quum multi essent quibus dictator Sylla, quod comprehensos cives ex secunda proscriptione sua interfecissent, in capita duodecies millenos denarios largitus fuerat, hos cuncti ut nefarios ac detestabiles oderant, ulcisci tamen audebat nemo: at Cato singulos accersivit qui pecuniam publicam injuste tenebant, eamque exegit, acerbe & cum ratione eis facti atrocitatem & fœditatem exprobrans. Ad hunc modum ab eo accepti, mox affines erant cædis,

φόνῳ, καὶ τρόπον τινὰ προηλωκότες, ἀπήγοντο πρὸς τοὺς δικαστάς, καὶ δίκας ἔτινον, ἡδομένων πάντων, καὶ νομιζόντων συνεξαλείφεσθαι τὴν τότε τυραννίδα, καὶ Σύλλαν αὐτὸν ἐφορᾷν κολαζόμενον.

Ἥρει δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ ἐνδελεχὲς αὐτοῦ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἄτρυτον. οὔτε γὰρ πρῶτός τις ἀνέβη τῶν συναρχόντων εἰς τὸ ταμιεῖον Κάτωνος, οὔτε ὕστερος ἀπῆλθεν. ἐκκλησίαν δὲ καὶ βουλὴν οὐδεμίαν παρῆκεν, δεδιὼς καὶ παραφυλάττων τοὺς ἑτοίμως καὶ πρὸς χάριν ὀφλημάτων καὶ τελῶν ἀνέσεις ἢ δόσεις οἷς ἔτυχεν ἐπιψηφιζομένους. ἐπιδεικνύμενος δὲ τὸ ταμιεῖον ἄβατόν τε καὶ καθαρὸν συκοφαντῶν, πλῆρες δὲ χρημάτων, ἐδίδασκεν ὅτι τῇ πόλει πλουτεῖν ἔξεστι μὴ ἀδικούσῃ. κατ᾽ ἀρχὰς δὲ τῶν συναρχόντων ἐνίοις ἐπαχθὴς καὶ χαλεπὸς φανείς, ὕστερον ἠγαπᾶτο, ταῖς ἐκ τοῦ μὴ χαρίζεσθαι τὰ δημόσια, μηδὲ κρίνειν κακῶς, ἀπεχθείαις ὑποτιθεὶς ἑαυτὸν ἀντὶ πάντων, καὶ παρέχων ἀπολογεῖσθαι πρὸς τοὺς δεομένους καὶ βιαζομένους ἐκείνους, ὡς ἀμήχανόν ἐστιν ἄκοντος Κάτωνος. τῶν δὲ ἡμερῶν τῇ τελευταίᾳ σχεδὸν ὑπὸ πάντων πολιτῶν προπεμφθεὶς εἰς οἶκον, ἤκουσεν ὅτι Μαρκέλλῳ πολλοὶ συνήθεις καὶ δυνατοὶ προσπεσόντες ἐν τῷ ταμιείῳ καὶ περιέχοντες, ἐκβιάζονται γράψαι τινὰ δόσιν χρημάτων ὀφειλομένην. ἦν δὲ ὁ Μάρκελλος ἐκ παίδων φίλος τῷ Κάτωνι, καὶ σὺν ἐκείνῳ βέλτιστος ἄρχων, αὐτὸς δὲ καθ᾽ αὑτὸν ἀγώγιμος ὑπ᾽ αἰδοῦς τοῖς δεομένοις, καὶ καταντὴς πρὸς πᾶσαν χάριν. εὐθὺς οὖν ὁ Κάτων ἐπιστρέψας, καὶ τὸν Μάρκελλον εὑρὼν ἐκβεβιασμένον γρά-

ψαι

dis, & quodammodo præjudicio jugulati abripiebantur ad judices, pœnasque pendebant, omnibus exultantibus, existimantibusque ea re illam deleri tyrannidem, Syllamque ipsum se supplicium videre persolventem.

Plebem etiam assidua sua atque indefatigata diligentia cepit: quippe nemo ex collegio ad ærarium ventitabat prior, neque posterior abscedebat. Nullam concionem vel senatum prætermisit, metuens & observans eos qui leviter & ambitiose debitorum & vectigalium remissiones & condonationes quibusvis decernebant. Quum jam ab sycophantis ærarium repurgasset, nullumque iis reliquisset ad id accessum, atque ære replevisset: docuit posse rempub. citra ullius injuriam esse locupletem. Initio fuit quibusdam collegis gravis & odiosus: sed postmodum ab iisdem dilectus, quod offensiones, quas incurrebant eo quod pecuniam publicam non largiebantur, neque perperam judicabant, ipse subiret pro omnibus, permitteretque iis apud illos qui orabant ipsos & instabant, excusationem adferre, effici non posse invito Catone. Novissimo quæsturæ die domum a cunctis prope civibus deductus, audivit Marcellum multos familiares & potentes in ærario supplices circumsistere, contendereque ut largitionem pecuniæ quandam in tabulas referret ut debitam. Erat autem Catonis Marcellus a pueritia amicus, & laudatissime cum eo quæsturam administrabat: verum solus quum esset, flectebatur rubore a precantibus, & proclivis ad omnem erat gratiam ineundam. Igitur Cato confestim convertit se eo, Marcellumque offendens perscripsisse expugnatum il-

4 lam

ψαι τὴν δόσιν ᾔτησε τὰς δέλτους, καὶ ἀπήλειψεν, αὐτοῦ παρεστῶτος σιωπῇ· καὶ τοῦτο πράξας κατήγαγεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμιείου, καὶ κατέστησεν εἰς οἶκον, οὔτε τότε μεμψάμενον, οὔτε ὕστερον, ἀλλ' ἐμμείναντα τῇ συνηθείᾳ καὶ φιλίᾳ μέχρι παντός. οὐ μὴν οὐδ' ἀπαλλαγεὶς τῆς ταμιείας, ἀφῆκε τῆς φρουρᾶς ἔρημον τὸ ταμιεῖον, ἀλλ' οἰκέται μὲν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν ἀπογραφόμενοι τὰς διοικήσεις παρῆσαν, αὐτὸς δὲ βιβλία λόγους περιέχοντα δημοσίων οἰκονομιῶν ἀπὸ τῶν Σύλλα χρόνων εἰς τὴν ἑαυτοῦ ταμιείαν ὠνησάμενος πέντε ταλάντων, ἀεὶ διὰ χειρὸς εἶχεν.

Εἰς δὲ σύγκλητον εἰσῄει τε πρῶτος, καὶ τελευταῖος ἀπηλλάττετο· πολλάκις δὲ τῶν ἄλλων σχολῇ συναγομένων, καθεζόμενος ἀνεγίνωσκεν ἡσυχῇ, τὸ ἱμάτιον τοῦ βιβλίου προϊσχόμενος, ἀπεδήμησεν δὲ οὐδέποτε βουλῆς γινομένης. ἐπεὶ δὲ ὕστερον οἱ περὶ Πομπήϊον, ὁρῶντες αὐτὸν ἐν οἷς ἐσπούδαζον ἀδίκως, ἀμετάπειστον καὶ δυσεκβίαστον ἀεὶ, διεμηχανῶντο φιλικαῖς τισι συνηγορίαις, ἢ διαίταις, ἢ πραγματείαις ἔξω περισπᾶν· συνεὶς ὢν ταχὺ τὴν ἐπιβουλὴν, ἀπεῖπε πᾶσι, καὶ παρετάξατο βουλῆς ἀγομένης μηδὲν ἄλλο πράττειν. οὔτε γὰρ δόξης χάριν, οὔτε πλεονεξίας, οὔτε αὐτομάτως καὶ κατὰ τύχην, ὥσπερ ἕτεροί τινες, ἐμπεσὼν εἰς τὸ πράττειν τὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' ὡς ἴδιον ἔργον ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τὴν πολιτείαν ἑλόμενος, μᾶλλον ᾤετο δεῖν προσέχειν τοῖς κοινοῖς, ἢ τῷ κηρίῳ τὴν μέλιτταν· ὅς γε καὶ τὰ τῶν ἐπαρχιῶν πράγματα, καὶ δόγματα, καὶ κρίσεις, καὶ πράξεις τὰς μεγίστας, ἔργον πεποίητο διὰ τῶν ἑκασταχόθι ξένων καὶ φίλων πέμπεσθαι πρὸς αὐτόν. ἐνστὰς δέ ποτε

lam largitionem, tabulis postulatis hanc muto assistente illo induxit, eamque rem exequutus deduxit illum ex ærario domum: qui neque tunc neque postea cum eo hac de re expostulavit, sed familiaritatem ejus & amicitiam coluit perpetuo. At enim nec postquam quæstura abiit, a statione decessit ærarii, sed servi ejus quotidie agebant ibi acta describentes. Ipse codices, quibus rationes procurationis publicæ pecuniæ descriptæ ab Syllæ temporibus usque ad quæsturam suam erant, comparatos quinque talentis semper in manibus terebat.

Curiam ingrediebatur primus, postremus digrediebatur. Quum frequenter cæteri coirent segniter, sedens legebat submisse prætensa libro toga. Nunquam quum senatus habertur, peregre aberat. Quum postea videret eum Pompeius in conatibus iniquis suis rigidum semper & inflexibilem adversarium, moliebatur eum amicorum quorundam defensionibus vel arbitriis vel negotiis extra curiam distrahere: qui cito animadversis insidiis, declinavit simul omnia, secumque statuit quum senatus ageretur, nulli se alteri rei dare. Quum enim neque gloriæ causa vel avaritiæ, neque casu & fortuito, ut alii nonnulli, esset ad rempub. capessendam delatus, sed eam actionem ut munus boni viri proprium elegisset: acriorem reipub. curam sibi quam api favo ducebat intendendam. Nempe etiam provincialia negotia, decreta, judicia, & acta potissima curavit per amicos, quos passim habebat, ad se transmitti. Quum ali-

ποτε Κλωδίῳ τῷ δημαγωγῷ κινοῦντι καὶ πράττοντι μεγάλων ἀρχὰς νεωτερισμῶν, καὶ διαβάλλοντι πρὸς τὸν δῆμον ἱερεῖς καὶ ἱερείας, ἐν οἷς καὶ Φαβία Τερεντία, ἀδελφὴ τῆς Κικέρωνος γυναικὸς ἐκινδύνευσεν· τὸν μὲν Κλώδιον αἰσχύνῃ περιλαβὼν, ἠνάγκασεν ὑπεκστῆναι τῆς πόλεως· τοῦ δὲ Κικέρωνος εὐχαριστοῦντος, τῇ πόλει δεῖν ἔχειν ἔφη χάριν αὐτὸν, ὡς ἐκείνης ἕνεκα πάντα ποιῶν καὶ πολιτευόμενος. ἐκ τούτου μεγάλη δόξα περὶ αὐτὸν ἦν· ὥστε ῥήτορα μὲν, δίκῃ τινὶ μαρτυρίας μιᾶς φερομένης, εἰπεῖν πρὸς τοὺς δικαστὰς, ὡς ἑνὶ μαρτυροῦντι προσέχειν, οὐδὲ Κάτωνι, καλῶς ἔχει· πολλοὺς δὲ ἤδη περὶ τῶν ἀπίστων καὶ παραδόξων ὥσπερ ἐν παροιμίᾳ τινὶ λέγειν, ὅτι τοῦτο μὲν οὐδὲ Κάτωνος λέγοντος πιθανόν ἐστιν. μοχθηροῦ δὲ ἀνθρώπου καὶ πολυτελοῦς λόγον ἐν συγκλήτῳ διαθεμένου περὶ εὐτέλειαν καὶ σωφρονισμὸν, ἐπαναστὰς Ἀμναῖος, Ὦ ἄνθρωπε, εἶπεν, τίς ἀνέξεταί σου, δειπνοῦντος μὲν ὡς Κράσσου, οἰκοδομοῦντος δὲ ὡς Λευκόλλου, δημηγοροῦντος δὲ ἡμῖν ὡς Κάτωνος; καὶ τῶν ἄλλων δὲ τοὺς φαύλους καὶ ἀκολάστους, τοῖς λόγοις δὲ σεμνοὺς καὶ αὐστηροὺς, χλευάζοντες ἐκάλουν Κάτωνας.

Πολλῶν δὲ αὐτὸν ἐπὶ δημαρχίαν καλούντων, οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν μεγάλης ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς, ὥσπερ ἰσχυροῦ φαρμάκου δύναμιν ἐν πράγμασιν οὐκ ἀναγκαίοις ἐξαναλῶσαι. καὶ ἅμα σχολῆς οὔσης τῶν δημοσίων, περιλαβὼν βιβλία καὶ φιλοσόφους, ἐβάδιζεν εἰς Λευκανίαν, ἀγροὺς αὐτόθι κεκτημένος ἔχοντας οὐκ ἀνελευθέρους διατριβάς. εἶτα καθ' ὁδὸν πολλοῖς τισιν ὑποζυγίοις καὶ σκεύεσι καὶ ἀκολούθοις ἀπαντήσας, καὶ πυθόμενος Νέπωτα

Με-

aliquando Clodio tribuno plebis obviam isset moventi & molienti magnarum initia novationum, sacerdotesque & virgines Vestales ad populum calumnianti: inter quas Fabia Terentia, Ciceronis uxoris soror, in periculum fuit vocata; Clodium involvit infamia, atque cedere urbe coegit. Cui quum ageret Cicero gratias, reipub. inquit, agenda est: quod ejus causa omnia ageret & faceret. Hinc ingens adeptus est nomen. Unde orator quidam, quum proferretur in judicio unum testimonium, ad judices ait, Uni testi, ne si Cato quidem is esset, standum esse. Et vulgus jam de incredibilibus & absonis velut proverbio quodam dicebat hoc, Ne si Cato quidem autor sit, esse probabile. Quum homo quidam perditus & sumptuosus orationem in senatu de frugalitate & continentia haberet, exsurgens Amnæus, Quis, inquit, te bone vir ferat cœnantem ut Crassus, ædificantem ut Lucullus, concionantem nobis ut Cato? Jam alios quoque turpes & nullius frugi, oratione autem severos & austeros, per risum Catones appellabant.

Quum incitaretur a multis ad ambiendum tribunatum plebis, alienum existimavit magnæ potestatis & magistratus sicut validi vim medicamenti in rebus exhaurire non necessariis. Quod autem eadem tempestate vacatio esset negotiorum publicorum, deportans secum libros & philosophos, ad prædia sua profectus est in Lucaniam, ubi villas otio haud illiberali idoneas habebat. Hinc multis in itinere jumentis, impedimentis, & ministris occurrens, audito Metellum

Ne-

Μέτελλον εἰς Ῥώμην ἐπανέρχεσθαι, δημαρχίαν μετιέναι παρεσκευασμένον, ἐπέστη σιωπῇ, καὶ διαλιπὼν μικρὸν, ἐκέλευσεν ἀναστρέφειν ὀπίσω τοὺς ἑαυτοῦ. τῶν δὲ φίλων θαυμασάντων, Οὐκ ἴστε, εἶπεν, ὅτι καθ' αὐτὸν ὑπὸ ἐμπληξίας φοβερός ἐστιν Μέτελλος· καὶ νῦν ἐκ τῆς Πομπηΐου γνώμης ἀφιγμένος, εἰς τὴν πολιτείαν ἐμπεσεῖται δίκην σκηπτοῦ, πάντα πράγματα ταράττων; οὐκοῦν σχολῆς οὐδὲ ἀποδημίας καιρὸς, ἀλλὰ δεῖ κρατῆσαι τοῦ ἀνδρὸς, ἢ καλῶς ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενον. ὅμως δὲ τῶν φίλων παραινεσάντων, ἀφίκετο πρῶτον εἰς τὰ χωρία, καὶ διέτριψεν οὐ πολὺν χρόνον, εἶτα ἐπανῆκεν εἰς πόλιν. ἑσπέρας δὲ ἐλθὼν, εὐθὺς ἕωθεν εἰς ἀγορὰν κατέβαινε δημαρχίαν μετιὼν, ὡς ἀντιταξόμενος πρὸς τὸν Μέτελλον. τὸ γὰρ ἰσχυρὸν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ κωλύειν ἔχει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ πράττειν· κἂν πάντες οἱ λοιποὶ παρ' ἕνα ψηφίσωνται, τοῦ μὴ θέλοντος μηδὲ ἐῶντος τὸ κράτος ἐστίν.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὀλίγοι περὶ τὸν Κάτωνα τῶν φίλων ἦσαν· φανερᾶς δὲ τῆς γνώμης αὐτοῦ γενομένης, ὀλίγου χρόνου πάντες οἱ χρηστοὶ καὶ γνώριμοι συνέτρεχον καὶ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρυνον αὐτὸν, ὡς οὐ λαμβάνοντα χάριν, ἀλλὰ τὴν μεγίστην διδόντα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς ἐπιεικεστάτοις τῶν πολιτῶν, ὅτι πολλάκις ἀπραγμόνως ἄρξαι παρὸν, οὐ θελήσας, νῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ πολιτείας ἀγωνιούμενος οὐκ ἀκινδύνως κάτεισι. λέγεται δὲ, πολλῶν ὑπὸ σπουδῆς καὶ φιλοφροσύνης ὠθουμένων πρὸς αὐτὸν, ἐν κινδύνῳ γενόμενος, μόλις ἐξικέσθαι διὰ πλῆθος εἰς τὴν ἀγοράν. ἀποδειχθεὶς δὲ δήμαρχος

Nepotem Romam ad petendum tribunatum plebis contendere, restitit cogitabundus, ac mox convertere suis retro iter præcepit. Stupentibus amicis, Nescitis, inquit, ob stoliditatem Metellum sua sponte formidabilem esse, nunc vero adesse ex Pompeii sententia atque instar fulminis in rempub. casurum, omniaque perturbaturum? Non est igitur in præsentia nec feriandi nec rusticandi locus: verum reprimendus iste est mihi, aut pro libertate pugnanti honeste cadendum. Monitu amicorum tamen profectus ad prædia sua est, & quum non diu esset ibi commoratus, regressus est ad urbem. Vesperi ingressus illico summo mane in forum ad petendum tribunatum descendit, velut adversarius futurus Metello. Habet enim magistratus ille vim in intercedendo potius quam in agendo: & ubi reliqui uno dempto quid decreverunt omnes, is obtinet qui adversatur & intercedit.

Primum pauci amici Catonem deduxerunt: ut vero consilium ejus palam factum est, brevi frequentes boni viri & familiares ejus concurrerunt, acueruntque eum & incitaverunt, quasi non accipientem beneficium, sed summum patriæ & optimatibus dantem: quod quum sæpe tribuno esse ei licuisset citra negotium, noluisset, nunc autem pro libertate & repub. non sine discrimine descenderet decertaturus. Fama est Catonem, quum multi illius studio & favore ad eum ruerent, ægre ob frequentiam potuisse in forum evadere. Tribunus creatus cum aliis & cum

χ@ σὺν ἑτέροις, καὶ τῷ Μετέλλῳ, τὰς ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ὁρῶν ὠνίους οὔσας, ἐπετίμησεν τῷ δήμῳ· καὶ καταπαύων τὸν λόγον, ἐπώμοσε τῷ δόντα ἀργύριον, ὅστις ἂν ᾖ, κατηγορήσειν ἕνα Σιλανὸν ὑπεξελόμενος διʼ οἰκειότητα. Σερβιλίαν γὰρ ἀδελφὴν Κάτωνος ὁ Σιλανὸς εἶχεν. διὸ τοῦτον μὲν παρῆκεν, Λεύκιον δὲ Μουρήναν ἐδίωκεν, ἀργυρίῳ διαπραξάμενον ἄρχοντα μετὰ τοῦ Σιλανοῦ γενέσθαι. νόμῳ δέ τινι τοῦ φεύγοντος ἀεὶ φύλακα τῷ κατηγόρῳ διδόντος, ὥστε μὴ λαθεῖν ἃ συνάγει καὶ παρασκευάζεται πρὸς τὴν κατηγορίαν, ὁ τῷ Κάτωνι δοθεὶς ὑπὸ τοῦ Μουρήνα, παρακολουθῶν καὶ παραφυλάττων, ὡς ἑώρα μηδὲν ἐπιβούλως πράττοντα, μηδὲ ἀδίκως, ἀλλὰ γενναίως καὶ φιλανθρώπως ἁπλῆν τινα τῆς κατηγορίας καὶ δικαίαν ὁδὸν πορευόμενον, οὕτως ἐθαύμαζε τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἦθος, ὥστε κατʼ ἀγορὰν προσιὼν καὶ φοιτῶν ἐπὶ θύραις πυνθάνεσθαι τοῦ Κάτωνος, εἰ μέλλει τι σήμερον πραγματεύσασθαι τῶν περὶ τὴν κατηγορίαν· εἰ δὲ μὴ φαίη, πιστεύων ἀπῄει. τῆς δὲ δίκης λεγομένης, ὁ Κικέρων ὕπατος ὢν τότε, καὶ τῷ Μουρήνᾳ συνδικῶν, πολλὰ διὰ τὸν Κάτωνα τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, καὶ ταῦτα δὴ τὰ παράδοξα καλούμενα δόγματα χλευάζων καὶ παρασκώπτων, γέλωτα παρεῖχε τοῖς δικασταῖς. τὸν οὖν Κάτωνα φασὶ διαμειδιάσαντα πρὸς τοὺς παρόντας εἰπεῖν, Ὦ ἄνδρες, ὡς γελοῖον ὕπατον ἔχομεν. ἀποφυγὼν δὲ ὁ Μουρήνας, οὐ πονηροῦ πάθος οὐδὲ ἄφρονος ἔπαθεν ἀνθρώπου πρὸς τὸν Κάτωνα. καὶ γὰρ ὑπατεύων ἐχρῆτο συμβούλῳ περὶ τῶν μεγίστων, καὶ τἆλλα τιμῶν καὶ πιστεύων ἐπὶ τοῦ βήματος διετέλεσεν. αἴτιος δὲ ἦν ὁ Κάτων αὐτὸς, ἄχει

cum Metello, ubi advertit comitia consularia venalia esse, populum castigavit, ac finita oratione juravit, qui dedisset nummos, qui ille cunque foret, ejus se nomen delaturum, uno ob propinquitatem excepto Silano, qui sororem ejus Serviliam habebat in matrimonio: quapropter hunc praetermisit. At L. Murenam, quod per largitionem obtinuisset ut consul fieret cum Silano, accusavit. Quum autem lege quadam reus apponere accusatori posset custodem, ne quid clam compararet & instrueret ad accusationem: qui adjunctus a Murena assectator & observator fuerat, ubi nihil insidiose, nihil improbe struentem, sed candide & benigne viam ingredientem eum accusandi apertam & veram conspexit: usque eo spiritus ejus & gravitatem est admiratus, ut in foro adiret Catonem, domumque ejus ventitaret: & quum rogasset ecquid eo die acturus de accusatione esset: si negaret, habita ei fide abscederet. Quum accusatio institueretur, Cicero, tunc consul & Murenae defensor, multum propter Catonem Stoicos philosophos & praecepta haec paradoxa, quae appellant, irridens atque illudens, risum movit judicibus. Ac Catonem arridentem aiunt ad adstantes dixisse, Dii boni quam ridiculum consulem habemus? Absolutus Murena non ut improbus & stolidus homo egit cum Catone; quippe consilio ejus consul gravissimis in rebus usus, perpetuoque eum veneratus est, & consilia ejus in administrando magistratu sequutus. In causa ipse erat Cato usque ad rostra

ἄχρι τοῦ βήματος καὶ τοῦ συνεδρίου χαλεπὸς ὢν καὶ φοβερὸς ὑπὲρ τῶν δικαίων, εἶτα πᾶσιν εὐνοϊκῶς καὶ φιλανθρώπως προσφερόμενος.

Πρὶν δὲ εἰς τὴν δημαρχίαν καταστῆναι, Κικέρωνος ὑπατεύοντος, ἄλλοις τε πολλοῖς ἀγῶσι τὴν ἀρχὴν ὤρθωσεν αὐτοῦ, καὶ ταῖς περὶ Κατιλίναν πράξεσι μεγίσταις καὶ καλλίσταις γενομέναις τέλος ἐπέθηκεν. αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ Κατιλίνας, ὀλέθριόν τε καὶ παντελῆ μεταβολὴν ἐπάγων τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι, καὶ στάσεις ὁμοῦ καὶ πολέμους ταράττων, ἐξελεγχθεὶς ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, ἐξέπεσε τῆς πόλεως. Λέντλος δὲ καὶ Κέθηγος, καὶ μετ' αὐτῶν ἕτεροι συχνοί, δεξάμενοι τὴν συνωμοσίαν, καὶ τοῦ Κατιλίνα δειλίαν καὶ μικρολογίαν τῶν τολμημάτων ἐγκαλοῦντες, αὐτοὶ διενοοῦντο τὴν πόλιν ἄρδην ἀναιρεῖν πυρί, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐθνῶν ἀποστάσεσι καὶ πολέμοις ἀλλοφύλοις ἀνατρέπειν. φανερᾶς δὲ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν γενομένης, ὡς ἐν τοῖς περὶ Κικέρωνος γέγραπται, ἐν βουλῇ γνώμην προθέντος, ὁ μὲν πρῶτος εἰπὼν Σιλανὸς, ἀπεφήνατο δοκεῖν αὐτῷ τὰ ἔσχατα παθεῖν χρῆναι τοὺς ἄνδρας. οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἐφεξῆς ἠκολούθησαν, ἄχρι Καίσαρος. Καῖσαρ δὲ ἀναστὰς (ἅτε δὴ καὶ δεινὸς εἰπεῖν, καὶ πᾶσαν ἐν τῇ πόλει μεταβολὴν καὶ κίνησιν, ὥσπερ ὕλην ὧν αὐτὸς διενοεῖτο, βουλόμενος αὔξειν μᾶλλον ἢ σβεννυμένην περιορᾶν) ἐπαγωγὰ πολλὰ καὶ φιλάνθρωπα διαλεχθεὶς, ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους οὐκ εἴα τοὺς ἄνδρας, εἰρχθέντας δὲ τηρεῖν ἐκέλευσεν. οὕτω δὲ τὰς γνώμας μετέστησε τῆς βουλῆς φοβηθείσης τὸν δῆμον, ὥστε καὶ Σιλανὸν ἔξαρνον εἶναι λέγειν, ὡς οὐδ' αὐτὸς εἴποι θάνατον, ἀλλ' εἱργμόν· ἔσχατον γὰρ ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ τοῦτο κακῶν ἁπάντων. Γενο-

rostra & subsellia durus atque terribilis pro justitia: inde benevolum se & humanum præbebat omnibus.

Prius quam iniret tribunatum consule Cicerone, cum aliis multis illius magistratum contentionibus erexit, tum actionibus adversus Catilinam maximis & pulcherrimis imposuit fastigium. Namque ipse quidem Catilina, qui funestam & perniciosam mutationem imperio Romano moliebatur, miscebatque una seditiones & bella, a Cicerone detectus urbe profugerat: Lentulus vero & Cethegus, & cum iis frequentes alii, conjuratione inita, Catilinæque timiditate ac nimis anxia cura cœptorum increpita, ipsi totam urbem inflammare, imperiumque nationum rebellionibus externisque bellis statuerant evertere. Horum nudatis consiliis, ut in vita Ciceronis exposuimus, quum sententias Cicero rogaret, qui primus dixit Silanus animadvertendum in conjuratos ultimo supplicio censuit: cui deinceps alii usque ad Cæsarem sunt assensi. Cæsar surgens (utpote disertus atque omnem in republica conversionem motumque quasi suorum materiam consiliorum amplificare potius quam restingui permittere cupiens) blanda & benigna oratione pro sententia dixit, non esse indicta causa conjuratos necandos, verum in custodia tenendos: adeoque flexit sententias, metuente populum senatu, ut Silanus quoque retractaret suam, ostenderetque nec se de pœna capitali, sed sensisse de carcere. Id enim civi Romano ultimum esse supplicium.

Hac

Γενομένης δὲ τοιαύτης τῆς τροπῆς, καὶ ἁπάντων ἐπὶ τὸ πρᾳότερον ῥυέντων καὶ φιλανθρωπότερον, ὁ Κάτων πρὸς τὴν γνώμην ἀναστὰς, εὐθὺς ἵετο τῷ λόγῳ μετ᾽ ὀργῆς καὶ πάθους, τόν τε Σιλανὸν κακίζων τῆς μεταβολῆς, καὶ καθαπτόμενος τοῦ Καίσαρος, ὡς σχήματι δημοτικῷ καὶ λόγῳ φιλανθρώπῳ τὴν πόλιν ἀνατρέποντος, καὶ δεδιττομένου τὴν βουλὴν, ἐφ᾽ οἷς αὐτὸν ἔδει δεδιέναι, καὶ ἀγαπᾷν εἰ τῶν γεγονότων ἀθῷος ἀπαλλάξαι καὶ ἀνύποπτος, οὕτως περιφανῶς καὶ ἰταμῶς τοὺς κοινοὺς ἐξαρπάζων πολεμίους, καὶ τὴν παρ᾽ οὐδὲν ἐλθοῦσαν ἀπολέσθαι πατρίδα τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὁμολογῶν μὴ ἐλεεῖν, ἀλλ᾽ οὓς ἔδει μὴ γενέσθαι μηδὲ φῦναι, δακρύων καὶ ἀνακλαιόμενος, εἰ φόνων μεγάλων καὶ κινδύνων ἀπαλλάξωσι τὴν πόλιν ἀποθανόντες. τοῦτον μόνον ὧν Κάτων εἶπε διασώζεσθαι φασὶ τὸν λόγον, Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου τοὺς διαφέροντας ὀξύτητι τῶν γραφέων σημεῖα προδιδάξαντος, ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων ἔχοντα δύναμιν, εἶτα ἄλλον ἀλλαχόσε τοῦ βουλευτηρίου σποράδην ἐμβαλόντος. οὔπω γὰρ ἤσκουν, οὐδ᾽ ἐκέκτηντο τοὺς καλουμένους σημειογράφους, ἀλλὰ τότε πρῶτον εἰς ἴχνος τι καταστῆναι λέγουσιν. ἐκράτησεν δ᾽ οὖν ὁ Κάτων, καὶ μετέστησε τὰς γνώμας ὥστε θάνατον καταψηφίσασθαι τῶν ἀνδρῶν.

Εἰ δὲ δεῖ μηδὲ τὰ μικρὰ τῶν ἠθῶν σημεῖα παραλιπεῖν, ὥσπερ εἰκόνα ψυχῆς ὑπογραφομένους, λέγεται, τότε πολλὴν ἅμιλλαν καὶ μέγαν ἀγῶνα πρὸς τὸν Κάτωνα τοῦ Καίσαρος ἔχοντος, καὶ τῆς βουλῆς εἰς ἐκείνους ἀνηρτημένης, δελτάριόν τι μικρὸν ἔξωθεν εἰσκομισθῆναι τῷ Καίσαρι. τοῦ δὲ Κά-

τωνος

Hac facta inclinatione, omnibusque ad mitiorem & leniorem labentibus sententiam: Cato ei reluctans, initio statim flagrante oratione & vehemente provectus, hinc Silani inconstantiam laceravit, hinc Cæsarem momordit, quod sub specie populari & placidis verbis rempub. subversum iret, senatumque perterreret ea in causa, in qua metuere sibi ipse deberet, & præclare putare secum agi, si istorum scelerum insons & suspicione abiret liber: qui hostes publicos adeo aperte & impudenter institueret eripere, confitereturque in extremum adductam periculum patriam talem & tantam se non miserari, sed illos quos præstabat nec genitos nec natos fuisse, deploraret mœreretque, quod urbem supplicio suo essent magna cæde & periculis liberaturi. Hanc orationem Catonis perhibent unam extare, quod consul Cicero expeditissimos scribas ante docuisset notas quæ minutis & brevibus figuris multarum vim literarum complectebantur, inde alium alibi passim disposuisset in curia. Nondum enim usi fuerant neque habebant exceptores actuarios, sed tunc primum rudimenta eos asserunt posuisse. Cato igitur obtinuit, atque in ejus sententiam discessum est, ut sumeretur de conjuratis capitale supplicium.

Quod si nec minutula nobis omittenda vestigia morum ejus sunt, qui depingimus ejus animi tanquam effigiem, fama est Catone id temporis vehementer cum Cæsare concertante & contendente, senatuque in illos intento, parvum epistolium foris Cæsari fuisse allatum. Quod

Cato

τωνος εἰς ὑποψίαν ἄγοντος τὸ πρᾶγμα, καὶ διαβάλλοντος, εἶναί τινας τοὺς κινουμένους, καὶ κελεύοντας ἀναγινώσκειν τὰ γεγραμμένα, τὸν Καίσαρα τῷ Κάτωνι προσδοῦναι τὸ δελτάριον ἐγγὺς ἑστῶτι. τὸν δὲ ἀναγνόντα Σερβιλίας τῆς ἀδελφῆς ἐπιστόλιον ἀκόλαστον πρὸς τὸν Καίσαρα γεγραμμένης, ἐρώσης καὶ διεφθαρμένης ὑπ' αὐτοῦ, προσρίψαι τε τῷ Καίσαρι καὶ εἰπεῖν, Κράτει μέθυσε· καὶ πάλιν οὕτως ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς λόγον τραπέσθαι. φαίνεται δὲ ὅλως ἀτύχημα γενέσθαι τοῦ Κάτωνος ἡ γυναικωνῖτις. αὕτη μὲν γὰρ ἐπὶ Καίσαρι κακῶς ἤκουσεν· τὰ δὲ τῆς ἑτέρας Σερβιλίας, ἀδελφῆς δὲ Κάτωνος, ἀσχημονέστερα. Λευκόλλῳ γὰρ γαμηθεῖσα πρωτεύσαντι Ῥωμαίων κατὰ δόξαν ἀνδρὶ, καὶ τεκοῦσα παιδίον, ἐξέπεσε τοῦ οἴκου δι' ἀκολασίαν. τὸ δὲ αἴσχιστον, οὐδ' ἡ γυνὴ τοῦ Κάτωνος Ἀτιλία τοιούτων ἐκαθάρευσεν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καίπερ ἐξ αὐτῆς δύο παιδία πεποιημένος, ἀνάγκην ἔσχεν ἐκβαλεῖν ἀσχημονοῦσαν.

Εἶτα ἔγημε θυγατέρα Φιλίππου Μαρκίαν, ἐπιεικῆ δοκοῦσαν εἶναι γυναῖκα· περὶ ἧς ὁ πλεῖστος λόγος. καθάπερ ἐν δράματι τῷ βίῳ, τοῦτο τὸ μέρος προβληματῶδες γέγονε καὶ ἄπορον. ἐπράχθη δὲ τοῦτον τὸν τρόπον, ὡς ἱστορεῖ Θρασέας, εἰς Μουνάτιον ἄνδρα Κάτωνος ἑταῖρον καὶ συμβιωτὴν ἀναφέρων τὴν πίστιν. ἐν πολλοῖς ἐρασταῖς καὶ θαυμασταῖς τοῦ Κάτωνος, ἦσαν ἑτέρων ἕτεροι μᾶλλον ἔκδηλοι καὶ διαφανεῖς, ὧν καὶ Κόϊντος Ὁρτήσιος ἀνὴρ ἀξιώματός τε λαμπροῦ, καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικής. ἐπιθυμῶν οὖν τῷ Κάτωνι μὴ συνήθης εἶναι, μηδὲ ἑταῖρος μόνον, ἀλλ' ἁμωσγέπως εἰς οἰκειότητα κα-

τα-

Cato quum in suspicionem traheret & exagitaret, motos aliquos jussisse ut recitaret literas. Ibi Cæsarem prope adstanti tradidisse Catoni epistolium. Quod quum legisset (scripserat enim soror ejus Servilia literas ad Cæsarem, quem amabat corrupta ab eo, impudicas) ad pedes id Cæsaris eum projecisse, cum hisce verbis, Cape ebrie: itaque demum ad institutam orationem rediisse. Nempe omnino apparet fortuna Catonem usum in mulieribus parum prospera. Hæc enim Cæsaris nomine male audivit. Altera Servilia Catonis soror fœdior fuit: nam principi inter Romanos gloria nupta Lucullo, ex quo genuerat filium, ob prostratam pudicitiam fuit repudiata. Et, quod turpissimum fuit, ne uxor quidem Catonis eo crimine vacavit Atilia: verum hanc, tametsi duos ex ea tulisset liberos, exigere impudicam est compulsus.

Hinc Martiam duxit Philippi filiam, quæ est proba fœmina habita. Fuit hujus celebre nomen. Atque in vita Catonis quomodo in fabula hæc pars ambigua extitit & perplexa. Gesta autem in hunc modum res fuit, ut memoriæ prodidit Thraseas, qui Munatium Catonis amicum & contubernalem laudat autorem. Inter multos qui Catonem diligebant & suspiciebant, alii aliis perspicue magis & apertius id declarabant: in quibus Q. Hortensius erat, magna vir autoritate & probatis moribus. Hic Catonis gestiens non familiaris modo & amicus esse, sed omnem semel necessitudine &

con-

ταμίξαι καὶ κοινωνίαν πάντα τὸν οἶκον καὶ τὸ γένος, ἐπεχείρησε συμπείθειν, ὅπως τὴν θυγατέρα Πορκίαν, Βύβλῳ συνοικοῦσαν, καὶ πεποιημένην ἐκείνῳ δύο παῖδας, αὐτῷ πάλιν, ὥσπερ εὐγενῆ χώραν, ἐντεκνώσασθαι παράσχῃ. δόξῃ μὲν γὰρ ἀνθρώπων ἄτοπον εἶναι τὸ τοιοῦτον, φύσει δὲ καλὸν καὶ πολιτικόν, ἐν ὥρᾳ καὶ ἀκμῇ γυναῖκα μήτε ἀργεῖν τὸ γόνιμον ἀποσβέσασαν, μήτε πλείονα τῶν ἱκανῶν ἐπιτίκτουσαν, ἐνοχλεῖν καὶ καταπτωχεύειν οὐδὲν δεόμενον· κοινουμένους δὲ τὰς διαδοχὰς ἀξίοις ἀνδράσι, τήν τε ἀρετὴν ἄφθονον ποιεῖν, καὶ πολύχυτον τοῖς γένεσι, καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν πρὸς αὑτὴν ἀνακεραννύναι ταῖς οἰκειότησιν. εἰ δὲ πάντως περιέχοιτο τῆς γυναικὸς ὁ Βύβλος, ἀποδώσειν εὐθὺς τεκοῦσαν, οἰκειότερος αὐτῷ τε Βύβλῳ καὶ Κάτωνι κοινωνίᾳ παίδων γενόμενος. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Κάτωνος, ὡς Ὁρτήσιον μὲν ἀγαπᾷ καὶ δοκιμάζει κοινωνὸν οἰκειότητος, ἄτοπον δὲ ἡγεῖται ποιεῖσθαι λόγον περὶ γάμου θυγατρὸς ἑτέρῳ δεδομένης, μεταβαλὼν ἐκεῖνος, οὐκ ὤκνησεν ἀποκαλυψάμενος αἰτεῖν αὐτοῦ γυναῖκα Κάτωνος, νέαν μὲν οὖσαν ἔτι πρὸς τὸ τίκτειν, ἔχοντος δὲ τοῦ Κάτωνος ἀποχρῶσαν διαδοχήν. καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὡς ταῦτα ἔπραττεν εἰδὼς οὐ προσέχοντα τῇ Μαρκίᾳ τὸν Κάτωνα· κύουσαν γὰρ αὐτὴν τότε τυγχάνειν λέγουσιν. ὁ δ' οὖν Κάτων, ὁρῶν τὴν τοῦ Ὁρτησίου σπουδὴν καὶ προθυμίαν, οὐκ ἀντεῖπεν, ἀλλ' ἔφη δεῖν καὶ Φιλίππῳ ταῦτα συνδόξαι τῷ πατρὶ τῆς Μαρκίας. ὡς οὖν ὁ Κίλιππος ἐντευχθείς, ἔγνω τὴν συγχώρησιν, οὐκ ἄλλως ἐνεγγύησε τὴν Μαρκίαν, ἢ παρόντος τοῦ Κάτωνος αὐτοῦ καὶ συνεγγυῶντος.

consortio familiam & genus suum cum eo consociare, non dubitavit cum eo agere ut filiam Porciam Bibulo nuptam, cui partus duos ediderat, sibi invicem velut frugiferum agrum collocaret ad serendam stirpem. Nam esse hominum quidem illud opinione novum, natura pulcrum tamen & civile, mulierem in ætatis flore non vacare vel fœcunditatem exstinguere, neque majore quam necesse esset progenita sobole onerare & obruere domum non requirentem: communicationem autem inter probatos viros invicem mulierum, tum virtutem prorogare & dilatare stirpibus, tum civitatem mutuis necessitudinibus conglutinare. Quod si retinere Bibulus omnino vellet conjugem, simul atque peperisset, ubi arctiore communium liberorum esset vinculo cum Bibulo & Catone conglutinatus, restituturum se eam. Quum respondisset Cato, Hortensium se charum habere, probareque necessitudinis socium, verum alienum arbitrari ipsum de filiæ nuptiis verba facere alteri collocatæ: mutato ille sermone non dubitavit ei aperire ipsius Catonis se petere uxorem, quod juvenis etiamnum esset, & Catoni satis magna esset proles. Neque hic dicas illum eo progressum quod alieniorem a Martia cognovisset Catonem: quippe ferunt prægnantem tunc fuisse. Animadvertens ergo Cato Hortensii desiderium & studium, non adversatus est ei, sed oportere respondit Philippum quoque hoc probare Martiæ parentem. Ut igitur appellatus Philippus concedere id cognovit Catonem, non aliter despondit ei Martiam quam præsente illo & sponsalia

γνῶντος. ταυτα μὲν οὖν εἰ καὶ χρόνοις ὕστερον ἐπράχθη, μνησθέντι μοι τὸ τῶν γυναικῶν προλαβεῖν ἔδοξε.

Τῶν δὲ περὶ τὸν Λέντλον ἀναιρεθέντων, καὶ τοῦ Καίσαρος, περὶ ὧν εἰσηγγέλθη καὶ διεβλήθη πρὸς τὴν σύγκλητον, εἰς τὸν δῆμον καταφυγόντος, καὶ τὰ πολλὰ νοσοῦντα καὶ διεφθαρμένα τῆς πολιτείας μέρη ταράττοντος καὶ συνάγοντος πρὸς αὐτὸν, ὁ Κάτων φοβηθεὶς ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον, ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐνιαυτοῦ χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων. περιφανῶς δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ ταύτῃ καὶ χάριτι τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης διαλυθείσης, ἐντεῦθεν εἰς τὴν δημαρχίαν ἐμπεσὼν ὁ Μέτελλος, ἐκκλησίας τε θορυβώδεις συνῆγε, καὶ νόμον ἔγραψεν, Πομπήϊον Μάγνον ἰέναι κατὰ τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων εἰς Ἰταλίαν, καὶ παραλαβόντα σώζειν τὴν πόλιν, ὡς ὑπὸ Κατιλίνα κινδυνεύουσαν. ἦν δὲ τοῦτο λόγος εὐπρεπὴς, ἔργον δὲ τοῦ νόμου καὶ τέλος, ἐγχειρίσαι τὰ πράγματα Πομπηΐῳ, καὶ παραδοῦναι τὴν ἡγεμονίαν. γενομένης δὲ βουλῆς, καὶ τοῦ Κάτωνος οὐχ, ὥσπερ εἰώθει, τῷ Μετέλλῳ σφοδρῶς ἐμπεσόντος, ἀλλ᾽ ἐπιεικῆ πολλὰ καὶ μέτρια παραινέσαντος, τέλος δὲ καὶ πρὸς δεήσεις τραπομένου, καὶ τὴν Μετέλλων οἰκίαν ἀεὶ γενομένην ἀριστοκρατικὴν ἐπαινέσαντος, ἔτι μᾶλλον ἐξαρθεὶς καὶ καταφρονήσας ὁ Μέτελλος ὡς ἐνδιδόντος αὐτοῦ καὶ πτήσσοντος, εἰς ὑπερηφάνους ἀπειλὰς καὶ λόγους θρασεῖς ἐξέπεσεν, ὡς βίᾳ πάντα τῆς βουλῆς διαπραξόμενος. οὕτω δὴ μεταβαλὼν ὁ Κάτων καὶ σχῆμα καὶ φωνὴν καὶ λόγον, ἐπειπὼν δὲ πᾶσι τοῖς ἄλλοις διατεταμένως, ὅτι ζῶντος

falia comprobante. Hæc quanquam temporibus confequuta funt, agenti tamen de mulieribus vifum eft mihi anticipare.

Igitur necatis conjuratis, & Cæfare ob crimina & calumnias in fenatu jactatas ad populum confugiente, multaque ægrotantia & putrida civitatis membra conciente atque ad fe trahente, timens Cato autor fuit fenatui, ut inopem & turbulentam multitudinem frumenti congiario deliniret. In quam rem etfi impenderetur anno trecenties feftertium, hac plane benignitate & munificentia tamen minæ funt illæ difcuffæ. At Metellus mox inito tribunatu conciones feditiofas habuit, legemque promulgavit ut Pompeius Magnus propere copias tranfportaret in Italiam, urbemque adventu fuo quafi Catilinæ caufa periclitantem fervaret. Id in fpeciem dicebatur, revera lex eo fpectabat ut rempub. dederet Pompeio, atque ei imperium traderet. Coacto fenatu quum Cato non more fuo in Metellum invexiffet acriter, fed leniter & modefte monuiffet eum, atque ad preces denique convertiffet fe, fubjiceretque Metello ipfius familiam ftetiffe femper ab optimatibus, multo magis intumefcens & contemnens eum Metellus, quafi fuccumbentem & paventem, in impotentes minas & ferocia erupit dicta, fe invito fenatu cœpta fua executurum. Tunc Cato vocis, vultus, orationis commutata fpecie, adjectoque diferte omnibus aliis, Pompeium vivo fe urbem

ζῶντος αὐτοῦ Πομπήιος οὐ παρέσται μεθ' ὅπλων εἰς τὴν πόλιν, ἐκεῖνο τῇ βουλῇ παρέστησεν, ὡς οὐδέτερος μὲν καθέστηκεν, οὐδὲ χρῆται λογισμοῖς ἀσφαλέσιν· ἔστι δὲ ἡ μὲν Μετέλλου πολιτεία, μανία δι' ὑπερβολὴν κακίας φερομένη πρὸς ὄλεθρον καὶ σύγχυσιν ἁπάντων· ἡ δὲ Κάτωνος ἀρετὴ, ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἀγωνιζόμενος.

Ἐπεὶ δὲ τὴν ψῆφον ὑπὲρ τοῦ νόμου φέρειν ὁ δῆμος ἔμελλεν, καὶ Μετέλλῳ μὲν ὅπλα καὶ ξένοι καὶ μονομάχοι καὶ θεράποντες ἐπὶ τὴν ἀγορὰν τεταγμένοι παρῆσαν, καὶ τὸ ποθοῦν μεταβολῆς ἐλπίδι Πομπηΐου ὑπῆρχεν τοῦ δήμου μέρος οὐκ ὀλίγον, ἦν δὲ μεγάλη καὶ ἀπὸ Καίσαρος ῥώμη, στρατηγοῦντος τότε· Κάτωνι δὲ οἱ πρῶτοι τῶν πολιτῶν συνηγανάκτουν, καὶ συνηδικοῦντο μᾶλλον ἢ συνηγωνίζοντο, πολλὴ δὲ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατήφεια καὶ φόβος εἶχεν, ὥστε τῶν φίλων ἐνίους ἀσίτους διαγρυπνῆσαι μετ' ἀλλήλων, ἐν ἀπόροις ὄντας ὑπὲρ αὐτοῦ λογισμοῖς, καὶ γυναῖκας καὶ ἀδελφὰς ποτνιωμένας καὶ δακρυούσας· αὐτὸς δὲ ἀδεῶς καὶ τεθαῤῥηκότως ἐντυχὼν πᾶσι, καὶ παρηγορήσας, καὶ γενόμενος περὶ δεῖπνον, ὥσπερ εἰώθει, καὶ νυκτερεύσας, ὑφ' ἑνὸς τῶν συναρχόντων Μινυκίου Θέρμου βαθέως καθεύδων ἐπηγέρθη· καὶ κατέβησαν εἰς ἀγορὰν, ὀλίγων μὲν αὐτοὺς προπεμπόντων, πολλῶν δὲ ἀπαντώντων, καὶ φυλάττεσθαι διακελευομένων. ὡς οὖν ἐπιστὰς ὁ Κάτων κατεῖδε τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων ὅπλοις περιεχόμενον, καὶ τὰς ἀναβάσεις φρουρουμένας ὑπὸ μονομάχων, αὐτὸν δὲ καθήμενον ἄνω μετὰ Καίσαρος τὸν Μέτελλον, ἐπιστρέψας πρὸς τοὺς φίλους, Ὦ θρασέος, εἶπεν, ἀνθρώπου καὶ δειλοῦ, ὃς καθ'

bem armatum non ingreſſurum, illud ſenatui repræſentavit, neutri mentem conſiſtere, neque uti eos ſanis conſiliis; ac Metelli quidem inſtitutum, inſaniam eſſe ex ſingulari improbitate ad rerum omnium ruentis interitum & confuſionem: Catonis autem virtutem divinam eſſe quandam animi commotionem pro jure & æquitate digladiantem.

Quum populus ſuffragia de lege initurus eſſet, Metelloque armati, peregrini, gladiatores, & ſervi occupato foro eſſent præſto, ac qui mutationem Pompeii deſiderio cupiebant (quæ pars erat populi non exigua) adeſſent, inſuper eo accederent Cæſaris opes prætoris tunc haud modicæ: principes vero civitatis item ac Cato eam actionem deteſtarentur, magiſque ſocii ejus in accipienda injuria eſſent quam defendenda republica: teneretur autem domus ejus ingenti mœrore & metu, adeo ut aliquot amici ejus ſine cibo una pernoctarent ei timentes, mulieres vero ſororeſque quiritarentur & plorarent: ipſe ſecure & fidenti animo appellavit omnes atque excitavit, cœnaque & nocte ex more ſuo peracta ab uno collegarum ſuorum Minutio Thermo arcte dormiens excitatus eſt. In forum deſcendit paucis quidem eum deducentibus, ſed multis occurrentibus ei, atque ut caveret ſibi monentibus. Ut igitur reſiſtens Cato ædem Caſtoris conſpexit armatis ſeptam, inſeſſos a gladiatoribus gradus, ipſum Metellum edito loco cum Cæſare conſpexit conſidentem, in amicos verſus, O hominem, inquit, ferocem juxta ac timidum,

καθ' ἑνὸς ἀνόπλου καὶ γυμνοῦ τοσούτους ἐστρατολόγησεν. ἅμα δ' εὐθὺς ἐβάδιζε μετὰ τοῦ Θέρμου. καὶ διέστησαν αὐτοῖς ἐκεῖνοι οἱ τὰς ἀναβάσεις κατέχοντες, ἄλλον δὲ οὐδένα παρῆκαν, ἢ μόλις ἐπισπάσας τῆς χειρὸς ὁ Κάτων τὸν Μουνάτιον ἀνήγαγεν· καὶ βαδίζων εὐθὺς ὡς εἶχεν, καθίζει μέσον ἐμβαλὼν ἑαυτὸν τοῦ Μετέλλου καὶ τοῦ Καίσαρος, ὥστε διακόψαι τὴν κοινολογίαν. κἀκεῖνοι μὲν διηπόρησαν, οἱ δὲ χαρίεντες θεασάμενοι καὶ θαυμάσαντες τὸ πρόσωπον καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὸ θάρσος τοῦ Κάτωνος, ἐγγυτέρω προσῆλθον, καὶ βοῇ διεκελεύσαντο, τῷ μὲν Κάτωνι θαρρεῖν, μένειν δὲ ἀλλήλοις, καὶ συστρέφεσθαι, καὶ μὴ προδιδόναι τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζόμενον.

Ἔνθα δὴ τοῦ ὑπηρέτου τὸν νόμον προχειρισαμένου, τοῦ δὲ Κάτωνος οὐκ ἐῶντος ἀναγινώσκειν· τοῦ δὲ Μετέλλου παραλαβόντος αὐτὸν, καὶ ἀναγινώσκοντος, ὁ μὲν Κάτων ἐξήρπασε τὸ βιβλίον· ὁ δὲ Θέρμος, ἀπὸ στόματος τοῦ Μετέλλου τὸν νόμον ἐπισταμένου καὶ λέγοντος, ἐπέσχε τῇ χειρὶ τὸ στόμα, καὶ τὴν φωνὴν ἀπέκλεισεν, ἄχρις οὗ ἄμαχον ὁρῶν ἀγῶνα τοὺς ἄνδρας ὁ Μέτελλος ἀγωνιζομένους, καὶ τὸν δῆμον ἡττώμενον, πρὸς τὸ συμφέρον τρεπόμενον, ἐκέλευσεν οἴκοθεν ὁπλίτας μετὰ φόβου καὶ κραυγῆς ἐπιτρέχειν. γενομένου δὲ τούτου, καὶ πάντων διασκεδασθέντων, ὑποστάντα μόνον τὸν Κάτωνα, καὶ βαλλόμενον λίθοις καὶ ξύλοις ἄνωθεν, οὐ περιεῖδε Μουρήνας ὁ τὴν δίκην φυγὼν ὑπ' αὐτοῦ καὶ κατηγορηθεὶς, ἀλλὰ τὴν τήβεννον προϊσχόμενος, καὶ βοῶν ἀνασχεῖν τοῖς βάλλουσι, καὶ τέλος αὐτὸν τὸν Κάτωνα πείθων καὶ περιπλύσσων,

timidum, qui adversus unum inermem & nudum tantum habuit delectum! protinusque illuc cum Thermo contendit. Quibus illi qui gradus tenebant, viam dedere: cæterum neminem admiserunt præterea. Munatium tantum ægre manu Cato secum trahens adduxit, pergensque illico medium se inter Metellum & Cæsarem ad dirimenda eorum colloquia conjecit. Quibus perplexis boni viri contemplantes stupentesque Catonis vultum, spiritus & fidentiam, admoverunt se propius, voceque Catonem ut bono animo esset cohortati sunt, atque se ut inter se consisterent cohærerentque, neque proderent libertatem & ejus vindicem.

Ibi quum accensus legem in manibus acciperet, Cato recitare prohiberet, Metellus autem arriperet eam & legeret, extorsit ei Cato libellum. Thermus memoriter Metello legem tenenti & exponere eam aggredienti os manu obturavit, vocemque inclusit, quousque pertinacissime luctari illos videns Metellus, succumbentemque populum & utilitati cedentem, armatos domo excivit, ut cum terrore & clamore accurrerent. Dum id agitur, omnibus disturbatis solum restitantem Catonem, qui lapidibus & lignis superne petebatur, non deseruit Murena, qui reus ab illo factus & accusatus fuerat, verum obtensa toga clamavit, omitterent jacere, atque ipsum denique Catonem movens amplectensque abduxit

πλύοντων, εἰς τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων ἀπήγαγον. ἐπεὶ δὲ κατεῖδεν ὁ Μέτελλος ἐρημίαν περὶ τὸ βῆμα καὶ φυγὴν δι' ἀγορᾶς τῶν ἐναντιουμένων, παντάπασι πεισθεὶς κρατεῖν, ἐκέλευσεν ἀπεῖναι πάλιν τοὺς ὁπλοφόρους, καὶ προσελθὼν κοσμίως αὐτὸς ἐπεχείρει πράττειν τὰ περὶ τὸν νόμον. οἱ δὲ ἐναντίοι ταχέως ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἐπῄεσαν αὖθις, ἐμβοήσαντες μέγα καὶ θαρραλέον· ὥστε τοῖς περὶ τὸν Μέτελλον ἐμπεσεῖν ταραχὴν καὶ δέος, οἰομένοις ὅπλων ποθὲν εὐπορήσαντας αὐτοὺς ἐπιφέρεσθαι, καὶ μηδένα μένειν, ἀλλὰ φεύγειν ἅπαντας ἀπὸ τοῦ βήματος. οὕτω δὴ σκεδασθέντων ἐκείνων, τοῦ δὲ Κάτωνος προελθόντος, καὶ τὰ μὲν ἐπαινέσαντος, τὰ δ' ἐπιρρώσαντος τὸν δῆμον, οἵ τε πολλοὶ παρετάξαντο παντὶ τρόπῳ καταλῦσαι τὸν Μέτελλον, ἥ τε σύγκλητος ἀθροισθεῖσα παρέγγειλεν ἀρχῆθεν βοηθεῖν τῷ Κάτωνι, καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τὸν νόμον, ὡς στάσιν ἐπεισάγοντα τῇ Ῥώμῃ, καὶ πόλεμον ἐμφύλιον.

Ὁ δὲ Μέτελλος, αὐτὸς μὲν ἦν ἄτρεπτος καὶ θρασὺς ἔτι, ὁρῶν δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκπεπληγμένους κομιδῇ τὸν Κάτωνα, καὶ νομίζοντας ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, αἰφνίδιον ἐξεπήδησεν εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ συναγαγὼν τὸν δῆμον, ἄλλα τε πολλὰ περὶ τοῦ Κάτωνος ἐπίφθονα διῆλθεν, καὶ φεύγειν τὴν τυραννίδα βοῶν τὴν ἐκείνου, καὶ τὴν κατὰ Πομπηΐου συνωμοσίαν, ἐφ' ᾗ μετανοήσειν ταχὺ τὴν πόλιν ἀτιμάζουσαν ἄνδρα τοσοῦτον, ὥρμησεν εὐθὺς εἰς Ἀσίαν, ὡς ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον κατηγορήσων. ἦν οὖν δόξα μεγάλη τοῦ Κάτωνος, ἄχθος οὐ μικρὸν ἀπεσκευασμένου τῆς δημαρχίας, καὶ τρόπον τινὰ

xit in Castoris ædem. Ut solitudinem Metellus in rostris vidit, & fugam in foro adversariorum, existimans prorsus se voti compotem, abscedere imperavit armatis, tum modeste accedens institit legem perferre. Adversarii vero ejus mox ex fuga sese colligentes adfuerunt denuo cum magno & fidenti clamore. Itaque consternata & attonita Metelli cohors, atque armis rata alicunde correptis illos incurrere, tota diffugit, omnesque rostra reliquere. Ita illis disjectis quum Cato progrederetur, populumque hinc laudasset, hinc confirmasset, plebs ad opprimendum semel Metellum obfirmavit se, ac senatus coactus pro autoritate sua edixit ut omnes Catoni suppetias venirent & impugnarent legem, ut quæ seditionem Romæ & bellum civile excitaret.

At Metellus erat ipse quidem immotus adhuc & ferox, verum suos videns Catonem valde trepidantes, invictumque & insuperabilem arbitrantes, prosiliit repente in forum: atque advocata concione cum alia multa in Catonem concionatus est invidiose, tum illius vociferatus est se fugere tyrannidem & contra Pompeium conspirationem, cujus brevi fore ut civitatem pœniteret, quod tantum virum affecisset ignominia. Hinc repente contendit in Asiam, ut hæc ad Pompeium deferret. Fuit igitur magna in laude Cato, qui non leve excusserat a repub. tribunatus Metelli pondus, ac Pompeii quodam-

τινὰ τὴν Πομπηΐου δύναμιν ἐν Μετέλλῳ καθῃρηκότος. ἔτι δὲ μᾶλλον εὐδοκίμησε, τὴν σύγκλητον ὡρμημένην ἀτιμοῦν καὶ ἀποψηφίζεσθαι τὸν Μέτελλον οὐκ ἐάσας, ἀλλ' ἐναντιωθεὶς καὶ παραιτησάμενος. οἵ τε γὰρ πολλοὶ φιλανθρωπίας ἐποιοῦντο καὶ μετριότητος, τὸ μὴ ἐπεμβῆναι τῷ ἐχθρῷ, μηδὲ ἐνυβρίσαι, κατὰ κράτος περιγενόμενον· τοῖς τε φρονίμοις ὀρθῶς ἐφαίνετο καὶ συμφερόντως μὴ παροξύνας Πομπήϊον. ἐκ τούτου Λούκουλλος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς στρατείας, ἧς ἔδοξε τὸ τέλος καὶ τὴν δόξαν ἀφῃρῆσθαι Πομπήϊος, εἰς κίνδυνον ἦλθεν τοῦ μὴ θριαμβεῦσαι, Γαΐου Μεμμίου καταστασιάζοντος αὐτὸν ἐν τῷ δήμῳ, καὶ δίκας ἐπάγοντος, εἰς τὴν Πομπηΐου χάριν μᾶλλον ἢ κατ' ἔχθος ἴδιον. ὁ δὲ Κάτων, οἰκειότητός τε πρὸς Λούκουλλον αὐτῷ γεγενημένης, ἔχοντος Σερβιλίαν τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ πρᾶγμα δεινὸν ἡγούμενος, ἀντέστη τῷ Μεμμίῳ, καὶ πολλὰς ὑπέμεινε διαβολὰς καὶ κατηγορίας. τέλος δὲ, τῆς ἀρχῆς ἐκβαλλόμενος ὡς τυραννίδος, τοσοῦτον ἐκράτησεν ὥστε τὸν Μέμμιον αὐτὸν ἀναγκάσαι τῶν δικῶν ἀποστῆναι, καὶ φυγεῖν τὸν ἀγῶνα. Λούκουλλος μὲν οὖν θριαμβεύσας, ἔτι μᾶλλον ἐνεφύετο τῇ φιλίᾳ τοῦ Κάτωνος, ἔχων ἔρυμα καὶ πρόβλημα μέγα πρὸς τὴν Πομπηΐου δύναμιν.

Πομπήϊος δὲ μέγας ἀπὸ τῆς στρατείας ἐπανιὼν, καὶ τῇ λαμπρότητι καὶ προθυμίᾳ τῆς ὑποδοχῆς πεποιθὼς οὐδὲν ἂν δεηθεὶς ἀποτυχεῖν τῶν πολιτῶν, προέπεμπεν ἀξιῶν τὰς ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἀναβάλλεσθαι τὴν σύγκλητον, ὡς ἂν αὐτὸς παρὼν Πείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. τῶν δὲ πλείστων ὑπεικόντων, οὐ τὴν ἀναβολὴν μέγιστον ὁ Κάτων ἡγούμενος, ἀλλὰ τὴν πεῖ-

ραν

dammodo in Metello conculcaverat potentiam. Multo magis celebratus est quod infamia afficere Metellum & abrogare ei magistratum molienti obstiterit senatui, in eoque adversatus sit, & precibus placaverit eum ordinem. Nam vulgus humanitati & moderationi ejus adscripsit, quod inimico non insultasset, neque ludibrio habuisset eum quem vi superaverat. Prudentibus vero recte visus est & salubriter non lacessivisse Pompeium. Inde reversus Lucullus a bello, cujus apparebat finem & decus ei eripuisse Pompeium, C. Memmio populum in eum concitante, criminaque intentante, quo fuit magis Pompeii gratia quam odio adductus privato, in periculum venit amittendi triumphi. Hinc Cato cum propinquitatis causa, quæ cum Lucullo ei intercedebat per Serviliam sororem suam, quæ erat nupta Lucullo, tum quia rem censebat iniquam, restitit Memmio, multasque calumnias & crimina subiit. Postremo quum elaboraret ille ut tanquam regno expelleret ipsum tribunatu, eo tamen valuit, ut Memmium ipsum judicium deserere, & litem cogeret defugere. Quare peracto triumpho Lucullus multo magis Catonis amicitiam sectatus est, arcem eam existimans & propugnaculum sibi adversus potentiam Pompeii grande.

At Pompeius ingens ex provincia regressus, splendoreque & benevolentia recipientium se fretus, nihil verebatur se frustra a civibus petiturum. Itaque præmisit ad senatum postulatum ut comitia consularia producerent, quo præsens studio suo Pisonis petitionem valeret adjuvare. Labascentibus plerisque non tanti Cato dilationem faciens, verum quo

Pom-

ραν ἀποκόψαι καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ Πομπηΐου βουλόμενος, ἀντεῖπε, καὶ μετέστησε τὴν βουλὴν, ὥστε ἀποψηφίσασθαι. τοῦτο τὸν Πομπήϊον οὐχ ἡσυχῆ διετάραξε· καὶ νομίζων οὐ μικρὰ προσπταίσειν τῷ Κάτωνι μὴ φίλῳ γενομένῳ, μετεπέμψατο Μουνάτιον ἑταῖρον αὐτοῦ· καὶ δύο τοῦ Κάτωνος ἀδελφιδᾶς ἐπιγάμους ἔχοντος, ᾔτει τὴν μὲν πρεσβυτέραν ἑαυτῷ γυναῖκα, τὴν δὲ νεωτέραν τῷ υἱῷ. τινὲς δέ φασιν οὐ τῶν ἀδελφιδῶν ἀλλὰ τῶν θυγατέρων τὴν μνηστείαν γενέσθαι. τοῦ δὲ Μουνατίου ταῦτα πρὸς τὸν Κάτωνα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰς ἀδελφὰς φράσαντος, αἱ μὲν ὑπερηγάπησαν τὴν οἰκειότητα, πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός· ὁ δὲ Κάτων, οὔτ' ἐπισχὼν οὔτε βουλευσάμενος, ἀλλὰ πληγεὶς εὐθὺς εἶπεν, Βάδιζε Μουνάτιε, βάδιζε, καὶ λέγε πρὸς Πομπήϊον, ὡς Κάτων οὐκ ἔστι διὰ τῆς γυναικωνίτιδος ἁλώσιμος, ἀλλὰ τὴν μὲν εὔνοιαν ἀγαπᾷ, καὶ τὰ δίκαια ποιοῦντι φιλίαν παρέξει πάσης πιστοτέραν οἰκειότητος, ὅμηρα δὲ οὐ προήσεται τῇ Πομπηΐου δόξῃ κατὰ τῆς πατρίδος. ἐπὶ τούτοις ἤχθοντο μὲν αἱ γυναῖκες, ᾐτιῶντο δὲ οἱ φίλοι τοῦ Κάτωνος ὡς ἄγροικον ἅμα καὶ ὑπερήφανον τὴν ἀπόκρισιν. εἶτα μέντοι πράττων τινὶ τῶν φίλων ὑπατείαν ὁ Πομπήϊος, ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς ἔπεμπεν, καὶ περιβόητος ὁ δεκασμὸς ἦν, ἐν κήποις ἐκείνου τῶν χρημάτων ἀριθμουμένων. εἰπόντος οὖν τοῦ Κάτωνος πρὸς τὰς γυναῖκας, ὅτι τοιούτων ἦν κοινωνεῖν καὶ ἀναπίμπλασθαι πραγμάτων ἀνάγκη, Πομπηΐῳ συναφθέντα δι' οἰκειότητος, ὡμολόγουν ἐκεῖναι κάλλιον αὐτὸν βεβουλεῦσθαι διακρουσάμενον. εἰ δὲ δεῖ πρὸς τὰ συμβάντα κρίνειν, τοῦ παντὸς ἔοικεν ὁ Κάτων

των

Pompeii conatum & spem præcideret, reclamavit, eoque traduxit senatum ut id negaret Pompeio. Permovit hoc magnopere Pompeium: existimansque nisi sibi Catonem conjunxisset, non parum sibi fore eum obstaculo, familiarem ejus accersit Munatium, atque ex duabus Catonis fratris & sororis filiabus nubilibus majorem sibi uxorem, filio minorem petiit. Aliqui non sororis filiarum autumant illum, sed suarum nuptias ambivisse. Quod ubi retulit Munatius Catoni ejusque conjugi & sororibus, affinitas mulieribus in magnitudinem & dignitatem illius oculos conjicientibus placuit mirifice: verum Cato nihil moratus, neque deliberatione habita, sed ictus statim, respondit, I Munati, i, & Pompeio renuncia, irretiri Catonem non posse per fœminas: amplecti me benevolentiam ejus, ac recte agenti amicitiam præstiturum omni firmiorem necessitudine, verum obsides adversus patriam non daturum Pompeii gloriæ. Momordit hoc mulieres, & amici reprehenderunt Catonis ut incivile & superbum responsum. Post tamen Pompeius, quum consulatum amico cuidam quæreret, pronunciavit in tribubus pecuniam, eratque in ore omnium illa largitio, quod in hortis ejus pecunia numeraretur. Docuit ergo mulieres Cato, si conglutinatus cum Pompeio fuisset propinquitate, necesse fore ut in harum rerum veniret societatem, iisque aspergeretur. Quæ fatebantur consuluisse ipsum rectius quod Pompeium repudiasset. Quod si existimandum ex eventu est, penitus apparet errasse Catonem, qui affini-

nita-

τῶν ἁμαρτεῖν τὴν οἰκειότητα μὴ δεξάμενον, ἀλλ' ἐάσας πρὸς Καίσαρα τραπέσθαι, καὶ γῆμαι γάμον, ὃς τὴν Πομπηΐου δύναμιν καὶ Καίσαρος εἰς ταὐτὸ συνενεγκὼν, ὀλίγου τὰ μὲν Ῥωμαίων ἀνέτρεψε πράγματα, τὴν δὲ πολιτείαν ἀνεῖλεν. ὧν οὐθὲν ἂν ἴσως συνέπεσεν, εἰ μὴ Κάτων τὰ μικρὰ τοῦ Πομπηΐου φοβηθεὶς ἁμαρτήματα, τῶν μεγίστων περιεῖδεν αὐτὸν ἑτέρων δύναμιν προσγενόμενον.

Ταῦτα μὲν οὖν ἔμελλεν ἔτι. Λουκούλλου δὲ περὶ τῶν ἐν Πόντῳ διατάξεων στασιάσαντος πρὸς Πομπήϊον (ἠξίουν γὰρ ἰσχύειν ἑκάτερος τὰ ὑφ' αὐτοῦ γενόμενα) καὶ Λουκούλλῳ Κάτωνος ἀδικουμένῳ περιφανῶς προσαμύνοντος, ἐλαττούμενος ὁ Πομπήϊος ἐν συγκλήτῳ, καὶ δημαγωγῶν, ἐπὶ νομὴν χώρας ἐκάλει τὸ στρατιωτικόν. ὡς δὲ κἀνταῦθα Κάτων ἐνιστάμενος ἐξέκρουσε τὸν νόμον, οὕτω Κλωδίου τε περιείχετο τοῦ τότε θρασυτάτου τῶν δημαγωγῶν· καὶ Καίσαρα προσήγετο, τρόπον τινὰ Κάτωνος αὐτοῦ παρασχόντος ἀρχήν. ὁ γὰρ Καῖσαρ ἀπὸ τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ στρατηγίας ἐπανήκων, ἅμα μὲν ὑπατείαν ἐβούλετο παραγγέλλειν, ἅμα δὲ ᾔτει θρίαμβον. ἐπεὶ δὲ κατὰ νόμον ἔδει τοὺς μὲν ἀρχὴν μετιόντας παρεῖναι, τοὺς δὲ μέλλοντας εἰσελαύνειν θρίαμβον, ἔξω τείχους ὑπομένειν, ἠξίου παρὰ τῆς βουλῆς αὐτῷ δοθῆναι, δι' ἑτέρων αἰτεῖσθαι τὴν ἀρχήν. βουλομένων δὲ πολλῶν, ἀντέλεγεν ὁ Κάτων ὡς δὲ ᾔσθετο χαριζομένους τῷ Καίσαρι, λέγων ὅλην κατανάλωσε τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν βουλὴν οὕτως ἐξέκρουσε. χαίρειν οὖν ἐάσας τὸν θρίαμβον ὁ Καῖσαρ, εἰσελθὼν εὐθὺς εἴχετο Πομπηΐου καὶ τῆς ὑπατείας. ἀποδειχθεὶς δὲ ὕπατος, τήν τε Ἰουλίαν ἐνεγγύησεν

nitatem hanc non inierit, sed permiserit illum devolvi ad Cæsarem, & conciliare nuptias, quæ Pompeii & Cæsaris opes in unum contrahentes, pene everterunt Romanum imperium, rempub. certe exstinxere. Quorum fortasse accidisset nihil, nisi levia veritus Pompeii offensa Cato in maximis connivisset, ut adjungeret se aliorum potentiæ.

Verum ea adhuc impendebant. Lucullo de actis suis Ponticis controversiam cum Pompeio habente, (uterque enim acta sua rata volebat) quum Lucullo, qui aperte lædebatur, adesset Cato, inferior in senatu Pompeius populariter in gratiam militum legem agrariam instituit ferre. Quia vero etiam Cato hic sese opponens legem rejiciebat, ita ad Clodium se contulit tribunum plebis tunc violentissimum, Cæsaremque conjunxit sibi, Catone ipso quasi exordium præbente. Cæsar enim ex provincia Hispania reversus, pariter consulatum intendebat petere & postulabat triumphum. Quum autem lex eos qui magistratum ambirent, præsentes petere, triumphaturos vero extra muros cogeret subsistere, flagitavit a senatu ut absentis sui ratio haberetur. Inclinantibus eo frequentibus, contradixit Cato: qui animadvertens illos studere Cæsari, totum diem dicendo consumpsit, atque ita senatus decretum exclusit. Quare deposito Cæsar triumpho urbem extemplo ingressus, amicitiam Pompeii & consulatum sectatus est. Consul designatus despondit illi Juliam, factaque

γύνησεν αὐτῷ, καὶ συστάντες ἤδη μετ' ἀλλήλων ἐπὶ τὴν πόλιν, ὁ μὲν εἰσέφερε νόμους τοῖς πένησι κληρουχίαν καὶ νομὴν χώρας διδόντας, ὁ δὲ παρῆν τοῖς νόμοις βοηθῶν. οἱ δὲ περὶ Λούκουλλον καὶ Κικέρωνα, Βύβλῳ τῷ ἑτέρῳ τῶν ὑπάτων συντάξαντες ἑαυτοὺς ἀντέπραττον· μάλιστα δὲ Κάτων, ἤδη μὲν ὑφορώμενος τὴν Καίσαρος καὶ Πομπηΐου φιλίαν καὶ σύστασιν ἐπ' οὐδενὶ δικαίῳ γεγενημένην· φοβεῖσθαι δὲ φάσκων οὐ τὴν νομὴν τῆς χώρας, ἀλλ' ὃν ἀντὶ ταύτης ἀπαιτήσουσι μισθὸν οἱ χαριζόμενοι καὶ δελεάζοντες τὸ πλῆθος.

Ὡς δὲ ταῦτα λέγων τήν τε βουλὴν ὁμόψηφον εἶχεν, καὶ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων οὐκ ὀλίγοι παρίσταντο, δυσχεραίνοντες τὴν ἀτοπίαν τοῦ Καίσαρος· ἃ γὰρ οἱ θρασύτατοι δήμαρχοι καὶ ὀλιγωρότατοι πρὸς χάριν ἐπολιτεύοντο τῶν πολλῶν, ταῦτα ἀπ' ἐξουσίας ὑπατικῆς αἰσχρῶς καὶ ταπεινῶς ὑποδυόμενος τὸν δῆμον ἔπραττεν· φοβηθέντες οὖν ἐχώρουν διὰ βίας, καὶ πρῶτον μὲν αὐτῷ τῷ Βύβλῳ καταβαίνοντι κοπρίων ἐπεσκεδάσθη κόφινος, ἔπειτα τοῖς ῥαβδούχοις προσπεσόντες αὐτοῦ κατέκλασαν τὰς ῥάβδους· τέλος δὲ, καὶ βελῶν φερομένων καὶ πολλῶν συντιτρωσκομένων, ἔφυγον ἐξ ἀγορᾶς δρόμῳ μὲν οἱ λοιποὶ πάντες, ἔσχατος δὲ Κάτων ἀπῄει βάδην, μεταστρεφόμενος καὶ καταρώμενος τοὺς πολίτας. οὐ μόνον οὖν τὴν διανομὴν ἐκύρωσαν, ἀλλὰ καὶ προσεψηφίσαντο τὴν σύγκλητον ὀμόσαι πᾶσαν, ἦ μὴν ἐπιβεβαιώσειν τὸν νόμον, καὶ βοηθήσειν ἄν τις τἀναντία πράττῃ· μεγάλα τάξαντες ἐπιτίμια κατὰ τῶν μὴ ὀμοσάντων. ὤμνυσαν οὖν ἅπαντες ἐξ ἀνάγκης, τὸ Μετέλλου τοῦ παλαιοῦ πάθος ἐν νῷ λαμβάνοντες, ὃν εἰς νόμον ὅμοιον ὀμόσαι μὴ θελήσαντα περιεῖδεν ὁ δῆμος ἐκπεσόντα φυγῇ

τῆς

taque inter ſe adverſus rempub. coitione, Cæſar leges agrarias ferebat, alter promulganti aderat. Lucullus & Cicero alteri conſuli ſe Bibulo aggregantes reluctabantur iis, imprimis Cato, qui Cæſaris & Pompeii amicitiam ac conſpirationem ad perniciem ſuſpicabatur jam reipub. conflatam, & timere dicebat ſe non agrorum diviſionem, ſed quam hujus mercedem largitionis & ineſcationis petituri eſſent a populo.

Hæc dicenti & ſenatus aſſenſus eſt, & ex populo non pauci comprobarunt, ob rei indignitatem Cæſari infenſi. Quæ enim audaciſſimi tribuni & amentiſſimi populariter agebant, hæc ille ex conſulari poteſtate fœde & abjecte populo ſubrepens moliebatur. Quare metuens factio Cæſaris convertit ſe ad vim. Ac primum in Bibulum, dum ad forum pergit, corbem ſtercoris projecit. Deinde lictores ejus adortus, faſces fregit. Ad extremum telis volantibus multiſque convulneratis profugerunt ex foro, cæteri omnes curſu, Cato noviſſimus lento gradu diſceſſit reſpectans & in capita civium deteſtans. Igitur non legem agrariam modo pertulerunt, verum etiam addiderunt ut totus ſenatus juraret legem ſe comprobaturum, & futurum auxilio ſi quis eam convelleret, mulcta ſancita gravi in eum qui non juraſſet. Quare omnes neceſſitate adacti juraverunt, exempli Metelli patrum memoria recordantes, quem jurare pari in re recuſantem permiſit populus pelli Italia

lia

τῆς Ἰταλίας. διὸ καὶ τὸν Κάτωνα πολλὰ μὲν αἱ γυναῖκες οἴκοι δακρύουσαι καθικέτευον εἶξαι καὶ ὀμόσαι, πολλὰ δὲ οἱ φίλοι καὶ συνήθεις. ὁ δὲ μάλιστα καὶ συμπείσας καὶ ἀγαγὼν αὐτὸν ἐπὶ τὸν ὅρκον, ἦν Κικέρων ὁ ῥήτωρ, παραινῶν καὶ διδάσκων ὡς τάχα μὲν οὐδὲ δίκαιόν ἐστιν τοῖς ἐγνωσμένοις κοινῇ μόνον οἴεσθαι δεῖν ἀπειθεῖν, ἐν δὲ ἀδυνάτῳ τῷ μεταστῆσαί τι τῶν γεγονότων ἀφειδεῖν ἑαυτοῦ, παντάπασιν ἀνόητον καὶ μανικόν. ἔσχατον δὲ κακῶν, εἰ δι' ἣν ἅπαντα πράττει πόλιν ἀφεὶς καὶ προέμενος τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ὥσπερ ἀσμένος ἀπαλλάξεται τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγώνων. καὶ γὰρ εἰ μὴ Κάτων τῆς Ῥώμης, ἀλλ' ἡ Ῥώμη δεῖται Κάτωνος. δέονται δὲ οἱ φίλοι πάντες, ὧν αὐτὸν εἶναι πρῶτον ὁ Κικέρων ἔλεγεν, ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ Κλωδίου διὰ δημαρχίας ἄντικρυς ἐπ' αὐτὸν βαδίζοντος. ὑπὸ τούτων φασὶ καὶ τοιούτων τὸν Κάτωνα λόγων καὶ δεήσεων μαλασσόμενον οἴκοι καὶ κατ' ἀγορὰν, ἐκβιασθῆναι μόλις, καὶ προσελθεῖν πρὸς τὸν ὅρκον, ἔσχατον ἁπάντων, πλὴν ἑνὸς Φαωνίου τῶν φίλων καὶ συνήθων.

Ἐπαρθεὶς οὖν ὁ Καῖσαρ ἄλλον εἰσέφερε νόμον, τὴν Καμπανίαν σχεδὸν ὅλην προσκατανέμοντα τοῖς ἀπόροις καὶ πένησιν. ἀντέλεγε δὲ οὐδεὶς, πλὴν τοῦ Κάτωνος. καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ βήματος ὁ Καῖσαρ εἷλκεν εἰς δεσμωτήριον, οὐδέν τι μᾶλλον ὑφιέμενον τῆς παῤῥησίας, ἀλλ' ἐν τῷ βαδίζειν ἅμα περὶ τοῦ νόμου διαλεγόμενον, καὶ παραινοῦντα παύσασθαι τοιαῦτα πολιτευομένους. ἐπηκολούθει δὲ ἡ βουλὴ μετὰ κατηφείας, καὶ τοῦ δήμου τὸ βέλτιστον, ἀγανακτοῦν σιω-

πῇ

lia in exilium. Quare Catonem multum fœminæ domi lacrymabundæ obsecraverunt ut infringeret se & juraret, multum amici & familiares. Præcipue vero impulit eum & induxit ad juramentum Cicero orator, monens docensque ne justum quidem fortassis esse si publice decretis unum se debere putaret refragari: in apertum vero se conjicere periculum ejus rei causa, quæ nullo modo rescindi posset, stulti prorsus esse & amentis: id extremum vero malum, si, cujus causa omnia movet, permittat & objiciat insidiantibus rempub. quasi lubens explicaret se obeundis pro ea certaminibus. Etenim si Cato minus Roma, Romam certe opus habere Catone, opus eo etiam omnes habere amicos: quorum esse ostendit se Cicero primum, cui insidiæ pararentur a Clodio, qui per tribunatum non obscure sibi immineret. His ferunt atque hujuscemodi Catonem verbis & precibus mollitum domi & in foro ægre fuisse expugnatum, atque ad jurandum omnium, uno dempto amico & familiari Favonio, accessisse novissimum.

Hinc elatus Cæsar aliam tulit legem de agro Campano ferme toto insuper pauperibus & tenuibus dividendo, neque objecit se ei quisquam præter Catonem. Hunc ex rostris traxit Cæsar atque in carcerem duxit, qui nihilo magis libertatem linguæ summisit, verum inter eundum simul de lege disseruit, & commonuit cives ut reprimerent eas actiones. Sequutus Catonem est mœstus senatus & optimi quique ex populo stomachantes tacite

&

πῇ καὶ ἀχθόμενοι, ὥστε τὸν Καίσαρα μὴ λανθάνειν βαρέως φέροντας, ἀλλὰ φιλονεικῶν καὶ περιμένων ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἐπίκλησιν γενέσθαι καὶ δέησιν, προῆγεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἦν δῆλος οὐδὲ μελλήσων τι ποιεῖν, ἡττηθεὶς ὑπὸ αἰσχύνης καὶ ἀδοξίας ὁ Καῖσαρ, αὐτός τινα τῶν δημάρχων ὑφῆκεν, πείσας ἐξελέσθαι τὸν Κάτωνα. τοῖς μέντοι νόμοις ἐκείνοις, καὶ ταῖς χάρισι τιθασσεύσαντες τὸν ὄχλον, ἐψηφίσαντο Καίσαρι μὲν Ἰλλυριῶν καὶ Γαλατίας ἄρχειν ἁπάσης, καὶ τέσσαρα τάγματα στρατιᾶς εἰς πενταετίαν, προλέγοντος Κάτωνος, εἰς ἀκρόπολιν τὸν τύραννον αὐτοὶ ταῖς ἑαυτῶν ψήφοις ἱδρύουσιν. Πόπλιον δὲ Κλώδιον ἐκ πατρικίων εἰς δημοτικοὺς παρανόμως μεταστήσαντες, ἀπέδειξαν δήμαρχον, ἐπὶ μισθῷ τῇ Κικέρωνος ἐξελάσει, πάντα πρὸς χάριν ἐκείνοις πολιτευόμενον. ὑπάτους δὲ Πείσωνά τε Καλπούρνιον, ὃς ἦν πατὴρ τῆς Καίσαρος γυναικός, καὶ Γαβίνιον Παῦλον, ἐκ τῶν Πομπηΐου κόλπων ἄνθρωπον, ὥς φασιν οἱ τὸν τρόπον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον εἰδότες.

Ἀλλὰ καίπερ οὕτως τὰ πράγματα κατειληφότες ἐγκρατῶς, καὶ τὸ μὲν χάριτι τῆς πόλεως, τὸ δὲ φόβῳ μέρος ὑφ' ἑαυτοὺς ἔχοντες, ὅμως ἐφοβοῦντο τὸν Κάτωνα. καὶ γὰρ ἐν οἷς περιῆσαν αὐτοῦ, τότε χαλεπῶς καὶ μετὰ πόνων καὶ μὴ χωρὶς αἰσχύνης, ἀλλ' ἐλεγχομένους βιάζεσθαι μόλις, ἀνιαρὸν ἦν καὶ προσάντες. ὁ δὲ Κλώδιος οὐδὲ Κικέρωνα καταλύσειν ἤλπιζεν, Κάτωνος παρόντος· ἀλλὰ τοῦτο διαμηχανώμενος πρῶτον ὡς εἰς ἀρχὴν κατέστη, μετεπέμψατο Κάτωνα, καὶ λόγους αὐτῷ προσήνεγκεν, ὡς πάντων ἐκεῖνον ἡγούμενος ἄνδρα Ῥωμαίων καθαρώτατον, ἔργῳ διδόναι πίστιν ἕτοιμός ἐστιν. πολλῶν

γὰρ

& indignantes. Nec latuit Cæsarem id illos indigne ferre, sed ex ambitione exspectans dum provocaret Cato & supplex fieret, perrexit eum ducere. Quem ut perspicue advertit nihil minus facturum, victus pudore & infamia Cæsar summisit unum ex tribunis ut Catonem eximeret. Multitudine tamen legibus illis & muneribus delinita, effecerunt ut provincia Cæsari Illyricum & tota Gallia, adhæc quatuor legiones in quinquennium decernerentur, præcinente Catone, in arce suis ipsos decretis collocare tyrannum. Adhæc P. Clodium ex patriciis contra leges ad populum traductum tribunum plebis creaverunt: qui pacta Ciceronis exterminatione, omnia egit ad illorum nutum. Consules fecerunt Calpurnium Pisonem, qui socer erat Cæsaris, & Aulum Gabinium, hominem ex Pompeii sinu, ut aiunt qui mores ejus & vitam norunt.

Atqui licet adeo rempub. obnoxiam tenerent, & partem civitatis beneficiis, partem metu subegissent, timebant tamen Catonem. Etenim quum considerarent quantas subiissent molestias & labores in eo tunc superando, quod ægre fecerant tamen & magno molimento, neque sine macula, sed apertum esse vix vi fuisse illum convulsum, id erat illis molestum & asperum. Clodius vero nec Ciceronem affligere sperabat se præsente Catone posse: verum id machinans, ut primum iniit magistratum, accersivit Catonem, ac cum eo sermocinatus est, Romanorum omnium putare se illum innocentissimum: id paratum esse facto probare. Quum

enim

γὰρ αἰτουμένων τὴν ἐπὶ Κύπρον ἀρχήν, καὶ δεομένων ἀποσταλῆναι, μόνον ἄξιον ἐκεῖνον ἡγεῖσθαι, καὶ διδόναι τὴν χάριν ἡδέως. ἀνακραγόντος δὲ τοῦ Κάτωνος ὡς ἐνέδρα τὸ πρᾶγμα καὶ προπηλακισμός, οὐ χάρις ἐστίν, ὑπερηφάνως ὁ Κλώδιος καὶ ὀλιγώρως, οὐκοῦν, εἶπεν, εἰ μὴ χάριν ἔχεις, ἀνιώμενος πλεύσῃ· καὶ προσελθὼν εὐθὺς εἰς τὸν δῆμον, ἐκύρωσεν νόμῳ τὴν ἔκπεμψιν τοῦ Κάτωνος. ἐξιόντι δὲ οὐ ναῦν, οὐ στρατιώτην, οὐχ ὑπηρέτην ἔδωκεν, πλὴν ἢ δύο γραμματεῖς μόνον, ὧν ὁ μὲν κλέπτης καὶ παμπόνηρος, ἅτερος δὲ Κλωδίου πελάτης. ὡς δὲ μικρὸν ἔργον αὐτῷ Κύπρον καὶ Πτολεμαῖον ἀναθείς, ἔτι καὶ Βυζαντίων φυγάδας κατάγειν προσέταξεν, βουλόμενος ὅτι πλεῖστον χρόνον ἐκποδὼν ἄρχοντος αὐτοῦ γενέσθαι τὸν Κάτωνα.

Τοιαύτῃ δὲ καταληφθεὶς ἀνάγκῃ, Κικέρωνι μὲν ἐλαυνομένῳ παρῄνεσεν μὴ στασιάσαι, μηδὲ εἰς ὅπλα καὶ φόνους τὴν πόλιν ἐμβαλεῖν, ἀλλ' ὑπεκστάντα τῷ καιρῷ πάλιν γενέσθαι σωτῆρα τῆς πατρίδος. Κανίδιον δέ τινα τῶν φίλων προπέμψας εἰς Κύπρον, ἔπειθε τὸν Πτολεμαῖον ἄνευ μάχης εἴκειν, ὡς οὔτε χρημάτων, οὔτε τιμῆς ἐνδεᾶ βιωσόμενον· ἱερωσύνην γὰρ αὐτῷ τῆς ἐν Πάφῳ Θεοῦ δώσειν τὸν δῆμον. αὐτὸς δὲ διέτριβεν ἐν Ῥόδῳ, παρασκευαζόμενος ἅμα καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀναμένων. ἐν δὲ τούτῳ Πτολεμαῖος ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς ὑπ' ὀργῆς τινος καὶ διαφορᾶς πρὸς τοὺς πολίτας, ἀπολελοιπὼς μὲν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς δὲ Ῥώμην πλέων, ὡς Πομπηΐου καὶ Καίσαρος αὖθις αὐτὸν μετὰ δυνάμεως καταξόντων, ἐντυχεῖν τῷ Κάτωνι βουληθείς, προσέπεμψεν ἐλπίζων ἐκεῖνον ὡς αὐτὸν ἥξειν. ὁ δὲ Κάτων ἐτύγχανε μὲν ὢν τότε περὶ κοι-

enim multi sint qui provinciam Cyprum ambiant, eoque petant mitti, solum ipsum existimare se dignum, atque hoc beneficium ei libenter dare. Vociferante Catone insidias illas & contumeliam, non beneficium esse, arroganter Clodius & ferociter, Igitur si gratum non est, inquit, ingratiis ibis. Ac profectus extemplo in concionem, legem pertulit de Catonis legatione. Proficiscenti non navem, non militem, non ministrum attribuit, extra quam duos duntaxat scribas, quorum fur, & improbissimus alter, alter cliens erat Clodii. Quasi autem leve munus ei Cyprum & Ptolemæum imposuisset, insuper Byzantinorum exules imperavit ei reducere, moliens ut in tribunatu suo abesset Cato quam diutissime.

Ei implicatus necessitati, Ciceronem, qui jam exagitabatur, monuit ne seditionem concitaret, neu civitatem conjiceret in bellum & sanguinem civilem, sed cedens tempori conservaret iterum patriam. Per Canidium amicum, quem præmisit in Cyprum, egit cum Ptolemæo ut sine certamine cederet, ostensa spe neque inopem neque abjectum ipsum victurum: sacerdotium enim ei Veneris Paphiæ populum daturum. Ipse substitit Rhodi, simul & apparatui intentus & responsum operiens. Inter hæc rex Ægypti Ptolemæus ex certa offensione & dissensione cum civibus suis Alexandria relicta Romam navigavit, ut Pompeius & Cæsar se cum exercitu reducerent. Cupiens autem convenire Catonem, misit ad eum, sperans illum ad se venturum. Erat forte tunc Cato in levanda oc-

κοιλίας κάθαρσιν, ἥκειν δὲ τὸν Πτολεμαῖον, εἰ βούλοιτο, κελεύσας πρὸς αὐτόν· ὡς δὲ ἦλθεν, οὔτε ἀπαντήσας, οὔτε ὑπεξαναστὰς, ἀλλ' ὡς ἕνα τῶν ἐπιτυχόντων ἀσπασάμενος, καὶ καθίσαι κελεύσας, πρῶτον αὐτὸν τοῦτο διετάραξε, θαυμάζοντα πρὸς τὸ δημοτικὸν καὶ λιτὸν αὐτοῦ τῆς κατασκευῆς τὴν ὑπεροψίαν καὶ βαρύτητα τοῦ ἤθους. ἐπεὶ δὲ καὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν καθ' αὐτὸν ἀρξάμενος, ἠκροάσατο λόγων νοῦν πολὺν ἐχόντων καὶ παῤῥησίαν, ἐπιτιμῶντος αὐτῷ τοῦ Κάτωνος, καὶ διδάσκοντος ὅσην εὐδαιμονίαν ἀπολιπὼν ὅσαις ἑαυτὸν ὑποτίθησι λατρείαις καὶ πόνοις, καὶ δωροδοκίαις, καὶ πλεονεξίαις τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατῶν, οὓς μόλις ἐξαργυρωθεῖσαν ἐμπλήσειν Αἴγυπτον· συμβουλεύοντος δὲ πλεῖν ὀπίσω, καὶ διαλλάττεσθαι τοῖς πολίταις, αὐτοῦ δὲ καὶ συμπλεῖν καὶ συνδιαλλάττειν ἑτοίμως ἔχοντος, οἷον ἐκ μανίας τινὸς ἢ παρακοπῆς ὑπὸ τῶν λόγων ἔμφρων καθιστάμενος, κατανοῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ ἀνδρὸς, ὥρμησε μὲν χρῆσθαι τοῖς ἐκείνου λογισμοῖς· ἀνατραπεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φίλων αὖθις, ἅμα τῷ πρῶτον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι, καὶ θύραις ἑνὸς ἄρχοντος προσελθεῖν, ἔστενε τὴν αὐτοῦ κακοβουλίαν, ὡς οὐκ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον, Θεοῦ δὲ μαντείας καταφρονήσας.

Ὁ δὲ ἐν Κύπρῳ Πτολεμαῖος εὐτυχίᾳ τινὶ τοῦ Κάτωνος ἑαυτὸν φαρμάκοις ἀπέκτεινε. πολλῶν δὲ χρημάτων ἀπολελεῖφθαι λεγομένων, αὐτὸς μὲν ἔγνω πλεῖν εἰς Βυζαντίους, πρὸς δὲ τὴν Κύπρον ἐξέπεμψε τὸν ἀδελφιδοῦν Βροῦτον, οὐ πάνυ τι πιστεύων τῷ Κανιδίῳ. τοὺς δὲ φυγάδας διαλλάξας, καὶ κατα-

occupatus alvo: qui Ptolemæum jussit, si ei visum esset, ad se venire. Postquam venit, neque obviam ei processit, neque assurrexit, sed quasi unum de vulgo salutavit & assidere jussit: id primum commovit illum, qui miratus est tantum in populari & exiguo ornatu supercilium & severitatem. Verum ubi sermonem de rebus suis exorsus cordatam orationem liberamque audivit, quum incusaret eum Cato, atque subjiceret quanta relicta felicitate quantis sese exponeret ministeriis, laboribus, largitionibus, & avaritiæ principum Romanorum, quos redactam in argentum Ægyptum vix expleturam: consuleret autem ut cum classe reciperet se & cum civibus rediret in gratiam, comitem etiam se offerret & in reconciliando adjutorem: ille quasi ex insania & amentia ab ea oratione ad mentem reductus, veritate perspecta & Catonis prudentia, instituit quidem illius uti consiliis; cæterum aversus iterum ab amicis, ut primum Romam appulit atque ad fores unius accessit in magistratu positi, deflevit inconsulta sua cœpta, quod non viri boni verba, sed Dei fastidivisset oracula.

Porro Cyprius Ptolemæus felicitate quadam Catonis necavit semetipse veneno. Quum autem magna vis pecuniæ relicta diceretur, decrevit ipse Byzantium proficisci. In Cyprum sororis filium Brutum misit, quod non satis fideret Canidio. Reconciliatis exulibus cum cæteris civibus, compositoque con-

ταλιπὼν ἐν ὁμονοίᾳ τὸ Βυζάντιον, οὕτως εἰς Κύπρον ἔπλευσεν. οὔσης δὲ πολλῆς καὶ βασιλικῆς ἐν ἐκπώμασι καὶ τραπέζαις καὶ λίθοις καὶ πορφύραις κατασκευῆς, ἣν ἔδει πραθεῖσαν ἐξαργυρισθῆναι, πάντα βουλόμενος ἐξακριβοῦν, καὶ πάντα κατατείνειν εἰς ἄκραν τιμήν, καὶ πᾶσιν αὐτὸς παρεῖναι, καὶ προσάγειν τὸν ἔσχατον ἐκλογισμόν, οὐδὲ τοῖς ἔθεσι τῆς ἀγορᾶς ἐπίστευεν, ἀλλ' ὑπονοῶν ὁμοῦ πάντας ὑπηρέτας, κήρυκας, ὠνητάς, φίλους, τέλος αὐτὸς ἰδίᾳ τοῖς ὠνουμένοις διαλεγόμενος καὶ προσβιβάζων ἕκαστον, οὕτω τὰ πλεῖστα τῶν ἀγορασμάτων ἐπώλει. διὸ τοῖς τε ἄλλοις φίλοις ὡς ἀπιστῶν προσέκρουσε, καὶ τὸν συνηθέστατον ἁπάντων Μουνάτιον εἰς ὀργὴν ὀλίγου δεῖν ἀνήκεστον γενομένην ἐνέβαλεν· ὥστε καὶ Καίσαρι γράφοντι λόγον κατὰ τοῦ Κάτωνος, πικροτάτην τοῦτο τὸ μέρος τῆς κατηγορίας διατριβὴν παρασχεῖν.

Ὁ μέντοι Μουνάτιος οὐκ ἀπιστίᾳ τοῦ Κάτωνος, ἀλλ' ἐκείνου μὲν ὀλιγωρίᾳ πρὸς αὐτόν, αὐτοῦ δέ τινι ζηλοτυπίᾳ πρὸς τὸν Κανίδιον, ἱστορεῖ γενέσθαι τὴν ὀργήν. καὶ γὰρ αὐτὸς σύγγραμμα περὶ Κάτωνος ἐξέδωκεν, ᾧ μάλιστα Θρασέας ἐπηκολούθησεν. λέγει δὲ ὕστερος μὲν εἰς Κύπρον ἀφικέσθαι, καὶ λαβεῖν παρημελημένην ξενίαν· ἐλθὼν δὲ ἐπὶ θύρας, ἀπωσθῆναι, σκευωρουμένου τι τοῦ Κάτωνος οἴκοι σὺν τῷ Κανιδίῳ· μεμψάμενος δὲ μετρίως, οὐ μετρίας τυχεῖν ἀποκρίσεως, ὅτι κινδυνεύει τὸ λίαν φιλεῖν, (ὥς φησι Θεόφραστος) αἴτιον τοῦ μισεῖν γίνεσθαι πολλάκις. Ἐπεὶ καὶ σύ, φάναι, τῷ μάλιστα φι-

concordia Byzantio, tunc demum navigavit in Cyprum. Amplum invenit & regium in poculis, menſis, gemmis, purpura inſtrumentum, quod diſtrahendum & redigendum in argentum erat. Hic curioſe omnia quum perſequi vellet, omniaque ad ſummum intendere pretium, atque ipſe intereſſe omnibus, & adhibere extremum calculum, ne conſuetudini quidem credidit fori: verum ſimul omnes ſuſpectabat apparitores, præcones, ſectores, amicos. Ipſe denique cum licitantibus colloquebatur ſeorſum, & propellebat ſingulos, atque ea ratione pleraque promercalia addixit. Quare cum multos amicos quaſi diffidens eis offendit, tum intimum omnium Munatium ad offenſionem laceſſivit prope implacabilem. Ac ſcribenti orationem in Catonem Cæſari materiam dedit criminandi locus hic amariſſimam.

Munatius tamen non Catonis diffidentia, ſed illius erga ſe negligentia, & æmulatione quadam cum Canidio ſua extitiſſe iſtam ſcribit ſimultatem. Nam edidit ipſe de Catone commentarium, quem potiſſimum eſt Thraſeas ſequutus. Serius ibi oſtendit ſe in Cyprum veniſſe, atque ſordidum atque ab aliis relictum hoſpitium accepiſſe. Ubi autem ad januam Catonis venit, fuiſſe repulſum, quod componeret in abdito aliquid cum Canidio. Quum moderate cum illo expoſtulaſſet, non tuliſſe ſe moderatum reſponſum: Solere nimium amorem, ut ait Theophraſtus, cauſam eſſe frequenter odii: quandoquidem tu quoque, dixiſſe illum, quia me diligis

φιλεῖν, ἧττον οἰόμενος ἢ προσήκει τιμᾶσθαι, χαλεπαίνεις. Κανιδίῳ δὲ καὶ δι' ἐμπειρίαν χρῶμαι καὶ διὰ πίστιν ἑτέρων μᾶλλον, ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀφιγμένῳ, καθαρῷ δὲ φαινομένῳ. ταῦτα μέντοι μόνον αὐτῷ μόνῳ διαλεχθέντα τὸν Κάτωνα πρὸς τὸν Κανίδιον ἐξενεγκεῖν. αἰσθόμενος οὖν αὐτὸς, οὔτε ἐπὶ δεῖπνον ἔτι φοιτᾶν, οὔτε σύμβουλος ὑπακούειν καλούμενος. ἀπειλοῦντος δὲ τοῦ Κάτωνος ὥσπερ εἰώθασι τὴν ἀπειθούντων ἐνέχυρα λήψεσθαι, μηδὲν φροντίσας ἐκπλεῦσαι, καὶ πολὺν χρόνον ἐν ὀργῇ διατελεῖν· εἶτα τῆς Μαρκίας (ἔτι γὰρ συνῴκει τῷ Κάτωνι) διαλεχθείσης, τυχεῖν μὲν ὑπὸ Βάρκα κεκλημένους ἐπὶ δεῖπνον· εἰσελθόντα δὲ ὕστερον τὸν Κάτωνα τῶν ἄλλων κατακειμένων, ἐρωτᾶν ὅπου κατακλιθείη. τοῦ δὲ Βάρκα κελεύσαντος ὅπου βούλεται, περιβλεψάμενον εἰπεῖν, ὅτι παρὰ Μουνάτιον· καὶ περιελθόντα πλησίον αὐτοῦ κατακλιθῆναι, πλέον δὲ μηδὲν φιλοφρονήσασθαι παρὰ τὸ δεῖπνον. ἀλλὰ πάλιν τῆς Μαρκίας δεομένης, τὸν μὲν Κάτωνα γράψαι πρὸς αὐτὸν ὡς ἐντυχεῖν τι βουλόμενον, αὐτὸν δὲ ἥκειν ἕωθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὑπὸ τῆς Μαρκίας κατασχεθῆναι μέχρι πάντες ἀπηλλάγησαν· οὕτω δὲ εἰσελθόντα τὸν Κάτωνα καὶ περιβαλόντα τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας, ἀσπάσασθαι καὶ φιλοφρονεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὐχ ἧττον οἰόμενοι τῶν ὑπαίθρων καὶ μεγάλων πράξεων πρὸς ἔνδειξιν ἤθους καὶ κατανόησιν ἔχειν τινὰ σαφήνειαν, ἐπὶ πλέον διήλθομεν.

Τῷ δὲ Κάτωνι συνήχθη μὲν ἀργυρίου τάλαντα μικρὸν ἑπτακισχιλίων ἀποδέοντα· δεδιὼς δὲ τοῦ πλοῦ τὸ μῆκος, ἀγγεῖα πολλὰ κατασκευάσας, ὧν ἑκα-

gis plurimum, quum minus quam deceat existimes te haberi in honore, stomacharis. Canidio vero & propter rerum usum utor, & propter fidem magis quam cæteris, qui initio adfuit, & præbuit se, ut animadverti, abstinentem. Hæc verba tamen, quæ remotis arbitris fecerat secum, apud Canidium Catonem effutiisse. Quod ipse ubi rescivit, nec ad cœnam ejus se deinceps ivisse, nec ad concilium vocatum paruisse. Denuntiante Catone ut solenne habebant a non obtemperantibus, pignora se ab ipso capturum, id floccipendentem abnavigasse, diuque perstitisse in simultate. Inde Martia, quæ adhuc in matrimonio erat Catonis, cum ipso colloquuta, fuisse ad cœnam a Barca invitatum. Quum tardius Cato venisset, accubantibus cæteris, ubi cubaret, rogasse. Jubente Barca ubi vellet, circumlatis oculis dixisse, apud Munatium velle. Ita circumisse atque juxta ipsum recubuisse, nihil ultra tamen super cœna egisse illum secum amice. Verum instante jam denuo Martia, Catonem sibi scripsisse cupere ipsum conventum: venisse se mane ad eum domum, ac detentum a Martia fuisse quoad digressi essent omnes: tum ingressum Catonem complexumque ambabus manibus, salutasse se & accepisse humaniter. Hæc nos, quod ea non minus quam in publico patratas & magnas actiones ad declarandos & subjiciendos mores habere lumen arbitremur, prosequuti sumus prolixius.

Porro Cato paulo minus septem millia argenti talentorum coegit. Veritus autem longam navigationem, multa vasa paravit, quorum capiebant

ἕκαστον ἐχώρει δύο τάλαντα καὶ δραχμὰς πεντακοσίας, καλῴδιον ἑκάστῳ μακρὸν προσήρτησεν, οὗ τῇ ἀρχῇ προσείχετο φελλὸς εὐμεγέθης, ὅπως, εἰ ῥαγείη τὸ πλοῖον, ἔχων διὰ βυθοῦ τὸ ἄρτημα σημαίνοι τὸν τόπον. τὰ μὲν οὖν χρήματα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, ἀσφαλῶς διεκομίσθη· λόγους δὲ πάντων ὧν διῴκησε γεγραμμένους ἐπιμελῶς ἔχων ἐν δυσὶ βιβλίοις, οὐδέτερον ἔσωσεν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπελεύθερος αὐτοῦ κομίζων, ὄνομα Φιλάργυρος, ἐκ Κεγχρεῶν ἀναχθεὶς, ἀνετράπη καὶ συναπώλεσε τοῖς φορτίοις· τὸ δὲ αὐτὸς ἄχρι Κερκύρας φυλάξας, ἐν ἀγορᾷ κατεσκήνωσε· τῶν δὲ ναυτῶν διὰ τὸ ῥιγοῦν πυρὰ πολλὰ καιόντων τῆς νυκτὸς, ἥφθησαν αἱ σκηναὶ, καὶ τὸ βιβλίον ἠφανίσθη. τοὺς μὲν οὖν ἐχθροὺς καὶ συκοφάντας ἐπιστομεῖν ἤμελλον οἱ βασιλικοὶ διοικηταὶ παρόντες· ἄλλως τε τῷ Κάτωνι τὸ πρᾶγμα δηγμὸν ἤνεγκεν. οὐ γὰρ εἰς πίστιν ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἀλλὰ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις ἀκριβείας ἐξενεγκεῖν φιλοτιμούμενος ἐνεμεσήθη.

Περαιωθεὶς δὲ ταῖς ναυσὶν οὐκ ἔλαθε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ πάντες μὲν ἄρχοντες καὶ ἱερεῖς, πᾶσα δὲ ἡ βουλὴ, πολὺ δὲ τοῦ δήμου μέρος ἀπήντων πρὸς τὸν ποταμόν· ὥστε τὰς ὄχθας ἀμφοτέρας ἀποκεκρύφθαι, καὶ θριάμβου μηδὲν ὄψει καὶ φιλοτιμίᾳ λείπεσθαι τὸν ἀνάπλουν αὐτοῦ. καίτοι σκαιὸν τοῦτο ἐφαίνετο καὶ αὔθαδες, ὅτι τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν παρόντων, οὔτε ἀπέβη πρὸς αὐτοὺς, οὔτε ἐπέσχε τὸν πλοῦν, ἀλλὰ ῥοθίῳ τὴν ὄχθην παρεξελαύνων ἐπὶ νεὼς ἑξήρους βασιλικῆς, οὐκ ἀνῆκε πρότερον ἢ καθορμίσαι τὸν στόλον εἰς τὸ νεώριον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν χρημάτων παρακομιζομένων δι᾽ ἀγορᾶς,

piebant singula bina talenta & drachmas quingenas. Singulis longum alligavit funiculum, cujus capiti corticem suberis prægrandem annexuit, quo si afflictum esset navigium, alligatus ab imo locum commonstraret. Atque argentum quidem omne pauco excepto prospere transvectum est: at rationes omnium quæ procuraverat, habebat in duobus codicibus descriptas diligenter; neutrum servavit tamen, sed alterum libertus ejus, Philargyrus nomine, ferens, quum ex Cenchreis solvisset, demerso navigio una cum sarcinis amisit. Alterum ipse Corcyram usque servaverat, verum quum in foro tetendisset, nautæ autem crebras pyras ob gelu nocte incendissent, inflammatis tentoriis simul codex est desideratus. Quamvis vero inimicos quidem & calumniatores redditurі erant procuratores præsentes regii elingues, pupugit res tamen Catonem. Neque enim ad suam probandam fidem confecerat rationes, sed sedulitatis præbere aliis exemplum gestienti fortuna invidit.

Ut trajecisse eum navibus nuntiatum Romam est, illico omnibus magistratibus & sacerdotibus, universo senatu & frequenti populo obviam ei ad flumen prodeuntibus, completæ utrinque ripæ fuere, nihilque a triumphi specie & splendore discessit ejus subvectio. Tametsi quibusdam absurdum hoc & insolens visum, quod ad consules & prætores effusos obviam non descenderit, neque cursum inhibuerit, sed incitata hexeri regia ripam prævectus non ante remiserit cursum, quam classe sit navale invectus. Attamen translatæ per forum pecuniæ cepit

ρᾶς, ὅ,τε δῆμος ἐθαύμαζε τὸ πλῆθος, ἥτε βουλὴ συναχθεῖσα μετὰ τῶν πρεπόντων ἐπαίνων ἐψηφίσατο τῷ Κάτωνι στρατηγίαν ἐξαίρετον δοθῆναι, καὶ τὰς θέας αὐτὸν ἐν ἐσθῆτι περιπορφύρῳ θεάσασθαι. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Κάτων παρῃτήσατο· Νικίαν δὲ, τὸν οἰκονόμον τῶν βασιλικῶν, ἐλεύθερον ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀφεῖναι, μαρτυρήσας ἐπιμέλειαν καὶ πίστιν. ὑπάτευε δὲ Φίλιππος ὁ πατὴρ τῆς Μαρκίας, καὶ τρόπον τινὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς καὶ ἡ δύναμις εἰς Κάτωνα περιῆλθεν, οὐκ ἐλάττονα τοῦ συνάρχοντος δι' ἀρετὴν, ἢ δι' οἰκειότητα τοῦ Φιλίππου τῷ Κάτωνι τιμὴν προστιθέντος.

Ἐπεὶ δὲ Κικέρων ἐκ τῆς φυγῆς ἣν ἔφυγεν ὑπὸ Κλωδίου κατελθὼν, καὶ δυνάμενος μέγα, τὰς δημαρχικὰς δέλτους, ἃς ὁ Κλώδιος ἔθηκεν ἀναγράψας εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἀπέσπασε βίᾳ καὶ καθεῖλε, τοῦ Κλωδίου μὴ παρόντος· ἐπὶ τούτοις δὲ βουλῆς ἀθροισθείσης, καὶ τοῦ Κλωδίου κατηγοροῦντος, ἔλεγε, παρανόμως τῷ Κλωδίῳ τῆς δημαρχίας γενομένης, ἀτελῆ καὶ ἄκυρα δεῖν εἶναι τὰ τότε πραχθέντα καὶ γραφέντα, προσέκρουσεν ὁ Κάτων αὐτῷ λέγοντι, καὶ τέλος ἀναστὰς ἔφη, τῆς μὲν Κλωδίου πολιτείας μηδὲν ὑγιὲς μηδὲ χρηστὸν ὅλως νομίζειν· εἰ δὲ ἀναιρεῖ τις ὅσα δημαρχῶν ἔπραξεν, ἀναιρεῖσθαι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περὶ Κύπρον πραγματείαν, καὶ μὴ γεγονέναι τὴν ἀποστολὴν νόμιμον, ἄρχοντος παρανόμου ψηφισαμένου. παρανόμως μὲν οὖν δήμαρχον αἱρεθῆναι τὸν Κλώδιον, ἐκ πατρικίων μεταστάντα, νόμου διδόντος, εἰς δημοτικὸν οἶκον. εἰ δὲ μοχθηρὸς, ὥσπερ ἄλλοι, γέγονεν ἄρχων, αὐτὸν εὐθύνειν τὸν ἀδικήσαντα, μὴ λύειν τὴν συναδικηθεῖσαν ἀρχὴν εἶναι προσῆκον. ἐκ τούτου

cepit populum admiratio, & senatus coactus Catonem meritis tulit laudibus, eique præturam extra ordinem decrevit, & jus spectandi in prætexta ludos. Cæterum hæc Cato repudiavit. Nicias autem regius procurator, cui testimonium præbuit diligentiæ & fidei, petivit ab senatu ut manu mitteretur. Consul id temporis Philippus erat Martiæ pater, reciditque autoritas & vis magistratus quodam modo ad Catonem, quod non minorem Philippi collega Catoni ob virtutem, quam ob affinitatem Philippus honorem haberet.

Postquam Cicero ab exilio, quod ei irrogatum fuerat a Clodio, rediit, multumque pollens tabulas tribunitias, quas publice Clodius in Capitolio fixerat, vi absente revulsit & detraxit Clodio: hac de re senatu convocato quum accusaret Clodius Ciceronem, ille vero defenderet, quia contra leges esset tribunus factus Clodius, cassa illius temporis acta & scripta irritaque esse debere, dicenti obstrepuit Cato, ac postremo exsurgens ostendit nihil prorsus in tribunatu se Clodium putare sani vel boni egisse. Sed si quis omnia ejus tribunatus acta rescindat, rescindi suam quoque in Cypro procurationem, neque missum se fuisse ex illegitimi rogatione tribuni legitime. Non illegitime autem creatum tribunum Clodium, qui legis permissu ex patriciis in familiam plebeiam transiverat. Quod si tribunatum gessisset sicut alii improbe, ipsum qui peccavit postulandum, non qui pariter esset violatus, retexendum magistratum.

τούτου δι' ὀργῆς ὁ Κικέρων ἔσχε τὸν Κάτωνα, καὶ φίλῳ χρώμενος ἐπαύσατο χρόνον πολύν, εἶτα μέντοι διηλλάγησαν.

Ἐκ τούτου Πομπήϊος καὶ Κράσσος ὑπερβάλλοντι τὰς Ἄλπεις Καίσαρι συγγενόμενοι, γνώμην ἐποιήσαντο κοινῇ δευτέραν ὑπατείαν μετιέναι· καὶ καταστάντες εἰς αὐτὴν, Καίσαρι μὲν τῆς ἀρχῆς ἄλλον τοσοῦτον ἐπιψηφίζεσθαι χρόνον, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν τὰς μεγίστας, καὶ χρήματα καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις. ὅπερ ἦν ἐπὶ νεμήσει τῆς ἡγεμονίας καὶ καταλύσει τῆς πολιτείας συνωμοσία. πολλῶν δὲ καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν μετιέναι τὴν ἀρχὴν τότε παρασκευαζομένων, τοὺς μὲν ἄλλους ὀφθέντας ἐν ταῖς παραγγελίαις ἀπέτρεψαν, μόνον δὲ Λεύκιον Δομίτιον, Πορκίᾳ συνοικοῦντα τῇ ἀδελφῇ, Κάτων ἔπεισε μὴ ἐκστῆναι, μηδὲ ὑφίεσθαι τοῦ ἀγῶνος, οὐ περὶ ἀρχῆς ὄντος, ἀλλὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἐλευθερίας. καὶ μέντοι καὶ λόγος ἐχώρει διὰ τοῦ σωφρονοῦντος ἔτι τῆς πόλεως μέρους, ὡς οὐ περιοπτέον, εἰς ταὐτὸ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηΐου δυνάμεως συνελθούσης, παντάπασιν ὑπέρογκον καὶ βαρεῖαν τὴν ἀρχὴν γινομένην, ἀλλ' ἀφαιρετέον αὐτῆς τὸν ἕτερον. καὶ συνίσταντο πρὸς τὸν Δομίτιον, παρορμῶντες καὶ παραθαῤῥύνοντες ἀντιλαμβάνεσθαι· πολλοὺς γὰρ αὐτῷ καὶ τῶν σιωπώντων διὰ δέος ἐν ταῖς ψήφοις ὑπάρξειν. τοῦτο δὴ δείσαντες οἱ περὶ Πομπήϊον, ὑφεῖσαν ἐνέδραν τῷ Δομιτίῳ καταβαίνοντι ὄρθριον ὑπὸ λαμπάδων εἰς τὸ πεδίον. καὶ πρῶτος μὲν ὁ προφαίνων ἐπιστὰς τῷ Δομιτίῳ, πληγεὶς καὶ πεσὼν ἀπέθανεν· μετὰ δὲ τοῦτον ἤδη καὶ τῶν ἄλλων συντιτρωσκομένων, ἐγίνετο φυγὴ, πλὴν Κάτωνος καὶ Δομιτίου. κατεῖχεν γὰρ αὐτὸν ὁ Κάτων, καίπερ αὐτὸς εἰς τὸν

ſtratum. Hinc ſimultas inter Ciceronem & Catonem extitit, diuque mutuus eſt intermiſſus uſus; poſt tamen redierunt in gratiam.

Inde Pompeius & Craſſus Cæſarem, qui ex Gallia tranſalpina venerat, convenerunt, habitoque concilio ſecundum conſulatum una ſtatuerunt petere: quem adepti provinciam Cæſari in quinquennium alterum prorogare, ſibi maximas provincias, ſtipendia, & exercitus decernere. Ea ad partiendum imperium & opprimendam rempub. erat conjuratio. Quum vero multi & præſtantes virtute viri petere pararent conſulatum, alios horum in comitiis conſpectus deterruit: unum L. Domitium, ſororis maritum, impulit Cato ne cederet, nec certamen deponeret, quod non de conſulatu, ſed de populi Romani eſſet libertate. Ferebatur etiam per ſanam adhuc civitatis partem ſermo, non eſſe permittendum ut coeunte Craſſi & Pompeii potentia pluſquam modicus & enormis evaderet conſulatus, ſed detrahendum ei alterum; conſpiraveruntque cum Domitio, incitantes eum & cohortantes ut ſe offerret: multa enim eum illorum quoque qui ob metum obmuteſcerent, laturum ſuffragia. Hoc timens Pompeius, Domitio in campum ante lucem ad faces deſcendenti locavit inſidias, ac primus, qui prælucebat proxime Domitium, ictus cecidit. Poſt eum quum alii præterea ſauciarentur, fit fuga omnium præter Catonem & Domitium. Nam Cato quamvis in brachio vulneratus, retinuit eum,

τὸν βραχίονα τετρωμένος, καὶ παρεκελεύετο μένειν, καὶ μὴ προλιπεῖν ἕως ἐμπνέωσι τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους· οἵ τινα τρόπον χρήσονται τῇ ἀρχῇ δηλοῦσι, διὰ τηλικούτων ἀδικημάτων ἐπ' αὐτὴν βαδίζοντες.

Οὐχ ὑποστάντος δὲ τοῦ Δομιτίου τὸ δεινόν, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν καταφυγόντος, ᾑρέθησαν μὲν ὕπατοι, Πομπήϊος καὶ Κράσσος· οὐκ ἀπέκαμε δὲ ὁ Κάτων, ἀλλ' αὐτὸς προελθὼν στρατηγίαν μετῄει, βουλόμενος ὁρμητήριον ἔχειν τῶν πρὸς ἐκείνους ἀγώνων, καὶ πρὸς ἄρχοντας ἀντικαθίστασθαι μὴ ἰδιώτης. οἱ δὲ καὶ τοῦτο δείσαντες, ὡς τῆς στρατηγίας ἀξιομάχου διὰ Κάτωνα πρὸς τὴν ὑπατείαν γενησομένης, πρῶτον μὲν ἐξαίφνης καὶ τῶν πολλῶν ἀγνοούντων βουλὴν συναγαγόντες, ἐψηφίσαντο τοὺς αἱρεθέντας στρατηγοὺς εὐθὺς ἄρχειν, καὶ μὴ διαλιπόντας τὸν νόμιμον χρόνον, ἐν ᾧ καὶ τοῖς δεκάσασι τὸν δῆμον ἦσαν. ἔπειτα διὰ τοῦ ψηφίσματος τὸ διδόναι δίκας ἀνυπεύθυνον κατασκευάσαντες, ὑπηρέτας αὐτῶν καὶ φίλους ἐπὶ τὴν στρατηγίαν προσῆγον, αὐτοὶ μὲν διδόντες ἀργύριον, αὐτοὶ δὲ ταῖς ψήφοις φερομέναις ἐφεστῶτες. ὡς δὲ καὶ τούτων ἡ Κάτωνος ἀρετὴ καὶ δόξα περιῆν, ὑπ' αἰδοῦς τῶν πολλῶν ἐν δεινῷ πολλῷ τιθεμένων ἀποδόσθαι Κάτωνα ταῖς ψήφοις, ὃν καλῶς εἶχε πρίασθαι τῇ πόλει στρατηγόν, ἥ τε πρώτη κληθεῖσα τῶν φυλῶν ἐκεῖνον ἀπέδειξεν, ἐξαίφνης ὁ Πομπήϊος βροντῆς ἀκηκοέναι ψευσάμενος, αἴσχιστα ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν, εἰθισμένων ἀφοσιοῦσθαι τὰ τοιαῦτα, καὶ μηδὲν ἐπικυροῦν διοσημείας γενομένης. αὖθις δὲ πολλῷ χρησάμενοι τῷ δεκασμῷ, τοὺς βελτίστους ὤσαν-

eum, acuitque ut maneret, neque propugnationem desereret, quoad spiraret, pro libertate adversus tyrannos: qui quemadmodum gesturi magistratum essent, per tanta scelera irruentes in eum declararent.

Verum quia non sustinens periculum domum refugit Domitius, Pompeius & Crassus consules designati sunt. Nec destitit tamen Cato, sed præturam institit petere, quo hanc quasi arcem haberet ex qua cum illis contenderet, nec cum consulibus depugnaret privatus. Illi id ipsum metuentes, æquaturam ex Catonis persona consulatum præturam, primum advocaverunt repente senatum. Ubi per infrequentiam decretum fuit ut designati prætores extemplo magistratum inirent, præciso legitimo tempore quo illos qui populum corrupissent largitionibus, postulare licebat: deinde quum plebiscito effecissent ut soluti essent a causa dicenda, clientes & amicos suos ad præturam provexerunt, ipsi pecuniam præbuerunt, ipsi suffragiis præfuerunt. Quibus etiam quum esset Catonis virtus & autoritas superior, plebe præ verecundia rem indignam censente ut venderet suffragiis Catonem, quæ emere reipub. eum prætorem deberet, ac prærogativa tribus illum diceret prætorem, Pompeius subito tonitru audivisse se ementitus, fœdissime comitia dimisit. Abominari enim id solent, nec quicquam Jove tonante ratum habere. Grandi autem iterum pronuntiata pecunia, atque optimis quibusque

ὥσαντες ἐκ τοῦ πεδίου, βίᾳ διεπράξαντο Βατίνιον ἀντὶ Κάτωνος αἱρεθῆναι στρατηγόν. ἔνθα δὴ λέγεται τοὺς μὲν οὕτω παρανόμως καὶ ἀδίκως θεμένους τὴν ψῆφον, εὐθὺς ὥσπερ ἀποδράντας οἴχεσθαι· τοῖς δὲ ἄλλοις συνισταμένοις καὶ ἀγανακτοῦσι δημάρχου τινὸς αὐτόθι παρασχόντος ἐκκλησίαν, καταστάντα τὸν Κάτωνα, ἅπαντα μὲν ὥσπερ ἐκ Θεῶν ἐπίπνουν τὰ μέλλοντα τῇ πόλει προειπεῖν, παρορμῆσαι δὲ τοὺς πολίτας ἐπὶ Πομπήϊον καὶ Κράσσον, ὡς τοιαῦτα συνειδότας αὐτοῖς, καὶ τοιαύτης ἁπτομένους πολιτείας, δι᾽ ἣν ἔδεισαν Κάτωνα μὴ στρατηγὸς αὐτῶν περιγένηται. τέλος δὲ, ἀπιόντα εἰς τὴν οἰκίαν προὔπεμψε πλῆθος τοσοῦτον, ὅσον οὐδὲ σύμπαντας ἅμα τοὺς ἀποδεδειγμένους στρατηγούς.

Γαΐου δὲ Τρεβωνίου γράψαντος νόμον ὑπὲρ νομῆς ἐπαρχιῶν τοῖς ὑπάτοις, ὥστε τὸν μὲν Ἰβηρίαν ἔχοντα καὶ Λιβύην ὑπ᾽ αὐτῷ, τὸν δὲ Συρίαν καὶ Αἴγυπτον, οἷς βούλοιντο πολεμεῖν καὶ καταστρέφεσθαι, ναυτικαῖς καὶ πεζικαῖς δυνάμεσιν ἐπιόντας, οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ἀντίπραξιν καὶ κώλυσιν ἀπεγνωκότες, ἐξέλιπον καὶ τὸ ἀντειπεῖν· Κάτωνι δὲ ἀναβάντι πρὸ τῆς ψηφοφορίας ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ βουλομένῳ λέγειν, μόλις ὡρῶν δυεῖν λόγον ἔδωκαν. ὡς δὲ πολλὰ λέγων καὶ διδάσκων καὶ προθεσπίζων κατανάλωσε τὸν χρόνον, οὐκ ἔτι λέγειν αὐτὸν εἴων, ἀλλ᾽ ἐπιμένοντα κατέσπασεν ὑπηρέτης προσελθών. ὡς δὲ καὶ κάτωθεν ἱστάμενος ἐβόα, καὶ τοὺς ἀκούοντας καὶ συναγανακτοῦντας εἶχεν, πάλιν ὁ ὑπηρέτης ἐπιλαβόμενος καὶ ἀγαγὼν αὐτὸν, ἔξω τῆς ἀγορᾶς κατέστησε. καὶ οὐκ ἔφθη πρῶτον ἀφεθεὶς, καὶ πάλιν ἀναστρέψας ἵετο πρὸς τὸ βῆμα, μετὰ

κραυ-

busque comitio expulsis, per vim obtinuerunt ut renuntiaretur Vatinius pro Catone prætor. Ibi perhibent illos qui tam prave & inique suffragia tulerant, confestim sicut fugientes abiisse. Cæteris vero coeuntibus & indignantibus, concionis habendæ potestatem quum Catoni statim unus ex tribunis faceret, progressum eum imminentia reipub. quasi numine afflatum omnia prædixisse, concitasseque populum in Pompeium & Crassum, qui essent talium rerum sibi conscii, atque ita rempub. intenderent gerere, ut timerent Catonem ne prætor eos premeret. Postremo domum regredientem adeo frequens populus est prosequutus, ut nec cunctos simul designatos prætores.

Quum jam C. Trebonius rogationem de provinciis consularibus promulgasset, ut unus Hispaniam & Africam, alter Syriam & Ægyptum obtinerent, ac quibus videretur terra marique bellum facerent & domarent, cæteri intercedere & impedire desperantes se posse, omiserunt & contradicere. Catoni vero antequam populus in suffragia mitteretur rostra conscendenti, atque concionem habere volenti, vix duarum horarum permiserunt spatium. Quem, quum multa commemorando, subjiciendo & præeinendo tempus consumeret, interpellarunt dicentem, persistentemque accedens lictor detraxit ex rostris. Quum etiam ex inferiore loco vociferaret, essentque qui eum audirent, & fremerent, corripuit iterum eum lictor, ac foro emovit. At ille statim, ut dimissus est, repetiit forum

sub-

κραυγῆς ἐγκελευόμενος τοῖς πολίταις ἀμύνειν. πολλάκις δὲ τούτου γινομένου, περιπαθῶν ὁ Τρεβώνιος ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἄγεσθαι· καὶ πλῆθος ἐπηκολούθει λέγοντος ἅμα σὺν τῷ βαδίζειν ἀκροώμενον· ὥστε δείσαντα τὸν Τρεβώνιον ἀφεῖναι. κἀκείνην μὲν οὕτω τὴν ἡμέραν ὁ Κάτων κατηνάλωσε· ταῖς δ᾽ ἐφεξῆς, οὓς μὲν δεδιξάμενοι τῶν πολιτῶν, οὓς δὲ συσκευασάμενοι χάρισι καὶ δωροδοκίαις, ἕνα δὲ τῶν δημάρχων Ἀκύλλιον ὅπλοις εἴρξαντες ἐκ τοῦ βουλευτηρίου προσελθεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Κάτωνα βροντὴν γεγονέναι βοῶντα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες, οὐκ ὀλίγους δὲ τρώσαντες, ἐνίων δὲ καὶ πεσόντων, βίᾳ τὸν νόμον ἐκύρωσαν· ὥστε πολλοὺς συστραφέντας ὀργῇ τοὺς Πομπηΐου βάλλειν ἀνδριάντας. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐπελθὼν ὁ Κάτων διεκώλυσε· τῷ δὲ Καίσαρι πάλιν νόμου γραφομένου περὶ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν στρατοπέδων, οὐκ ἔτι πρὸς τὸν δῆμον ὁ Κάτων, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τραπόμενος Πομπήϊον, ἐμαρτύρατο καὶ προὔλεγεν, ὡς ἐπὶ τὸν αὑτοῦ τράχηλον ἀναλαμβάνων Καίσαρα νῦν μὲν οὐκ οἶδεν, ὅταν δὲ ἄρχηται βαρύνεσθαι καὶ κρατεῖσθαι, μήτε ἀποθέσθαι δυνάμενος, μήτε φέρειν ὑπομένων, εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσεῖται σὺν αὐτῷ καὶ μεμνήσεται τότε τῶν Κάτωνος παραινέσεων, ὡς οὐδὲν ἧττον ἐν αὐταῖς τὸ Πομπηΐου συμφέρον ἐνῆν, ἢ τὸ καλὸν καὶ δίκαιον. ταῦτα πολλάκις ἀκούων ὁ Πομπήϊος ἠμέλει καὶ παρέπεμπεν ἀπιστίᾳ τῆς Καίσαρος μεταβολῆς, διὰ πίστιν εὐτυχίας τῆς αὑτοῦ καὶ δυνάμεως.

Εἰς δὲ τὸ ἑξῆς ἔτος αἱρεθεὶς ὁ Κάτων στρατηγὸς, οὐδὲν ἔδοξε προστιθέναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος ἄρχων καλῶς, ὅσον ἀφαιρεῖν

καὶ

ſublato clamore incitans populum ut ſuccurreret. Quod quum faceret ſæpius, æſtuans Trebonius duci eum juſſit in carcerem. Sequuta eum plebs eſt, audiens inter eundu m diſſerentem. Ita Trebonius metu eum miſſum fecit. Atque eum diem Cato hoc modo exemit. Inſequentibus, populo partim conſternato, partim præmiis & largitione redempto, uno etiam tribuno plebis Aquilio armis prohibito ex curia prodire, ipſo vero Catone, qui Jovem clamabat tonaſſe, a foro ſummoto, multiſque vulneratis & nonnullis interfectis, legem vi pertulere. Unde multi globo facto infeſti Pompeii ſtatuas dejicere cœperunt. Cæterum id ſuperveniens interpellavit Cato. Quum mox alia lex de Cæſaris provinciis & legionibus promulgaretur, non jam ad populum Cato, ſed ad ipſum converſus Pompeium teſtato denuntiavit non intelligere ipſum nunc recipere in humeros ſuos Cæſarem: ubi vero gravari cœpiſſet & opprimi, nec deponere poſſet, nec ſuſtineret ferre, facturum ipſum ut ſecum onus conjiceret in rempub. ac tunc Catonis admonitionum memorem fore, non minus Pompeio ſalutarium quam honeſtarum atque juſtarum. Ea Pompeius quum crebro audiret, felicitate ſua & potentia fretus contempſit & tranſmiſit, non credens futurum ut ſe immutaret Cæſar.

In proximum annum Cato prætor factus eſt: neque tantum habitus eſt magiſtratui majeſtatis & faſtigii recte adminiſtrando adjeciſſe,

ſ quan-

καὶ καταισχύνειν ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προσερχόμενος, καὶ θανατικὰς δίκας ἐπιφανῶν ἀνδρῶν οὕτω βραβεύων. ἔνιοι δέ φασι καὶ μετ' ἄριστον οἶνον πεπωκότα χρηματίζειν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἀληθῶς λέγεται. διαφθειρομένου δὲ τοῦ δήμου ταῖς δωροδοκίαις ὑπὸ τῶν φιλαρχούντων, καὶ χρωμένων τῷ δεκάζεσθαι καθάπερ ἐργασίᾳ συνήθει τῶν πολλῶν, βουλόμενος ἐκκόψαι παντάπασι τὸ νόσημα τοῦτο τῆς πόλεως, ἔπεισε δόγμα θέσθαι τὴν σύγκλητον, ὅπως οἱ κατασταθέντες ἄρχοντες, εἰ μηδένα κατήγορον ἔχοιεν, αὐτοὶ παριόντες ἐξ ἀνάγκης εἰς ἔνορκον δικαστήριον εὐθύνας διδῶσιν. ἐπὶ τούτῳ χαλεπῶς μὲν ἔσχον οἱ μετιόντες ἀρχάς, ἔτι δὲ χαλεπώτερον ὁ μισθαρνῶν ὄχλος. ἕωθεν οὖν ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ Κάτωνος προελθόντος, ἀθρόοι προσπεσόντες ἐβόων, ἐβλασφήμουν, ἔβαλλον· ὥστε φεύγειν ἀπὸ τοῦ βήματος ἅπαντας, αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἐξωσθέντα τῷ πλήθει καὶ παραφερόμενον μόλις ἐπιλαβέσθαι τῶν ἐμβόλων. ἐνταῦθα ἀναστὰς, τῷ μὲν ἰταμῷ καὶ θαρροῦντι τῆς ὄψεως εὐθὺς ἐκράτησε τοῦ θορύβου, καὶ τὴν κραυγὴν ἔπαυσεν· εἰπὼν δὲ τὰ πρέποντα, καὶ μεθ' ἡσυχίας ἀκουσθεὶς, παντάπασι διέλυσε τὴν ταραχήν. ἐπαινούσης δὲ τῆς βουλῆς αὐτὸν, ἐγὼ δὲ, εἶπεν, ὑμᾶς οὐκ ἐπαινῶ, κινδυνεύοντα στρατηγὸν ἐγκαταλιπόντας, καὶ μὴ προσαμύνοντας. τῶν δὲ μετιόντων ἀρχὴν ἕκαστος ἀπόρῳ πάθει συνείχετο, φοβούμενος μὲν αὐτὸς δεκάζειν, φοβούμενος δὲ ἑτέρου τοῦτο πράξαντος ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς, εἰς ταυτὸ συνελθοῦσι, παραβαλέσθαι δραχμῶν ἕκαστον ἀργυρίου δέκα δύο ἥμισυ μυριάδας, εἶτα μετιέναι τὴν ἀρχὴν πάντας ὀρθῶς καὶ δικαίως· τὸν δὲ παρα-

βάντα

quantum detraxisse & deformasse, quod frequenter sine calceis & tunica ad tribunal accederet, & de capite illustrium virorum dispensaret eo habitu judicia. Nonnulli autumant etiam a prandio, postquam potasset, jus eum dicere solitum: verum id falsum est. Adulterato candidatorum largitionibus populo, plebeque nundinationem sicut opificium exercente, cupiens hunc morbum radicitus e repub. exscindere, suasit in senatu ut lex ferretur qua designati magistratus, si nullum haberent accusatorem, ipsi cogerentur judicio jurato se offerre, atque ibi rationem reddere parati magistratus. Id candidatos offendit, magisque mercenariam multitudinem. Itaque quum mane Cato progrederetur ad tribunal, magna manus incurrens obstrepuit ei, convitia ingessit, lapidibus incessit; ut a tribunali diffugerent omnes, ipse Cato a multitudine impulsus jactatusque ægre evaserit in rostra. Ibi restitans vultus fidentia & constantia illico compescuit turbam, & clamorem sedavit. Quum vero disseruisset quæ ad rem pertinebant, & esset magno silentio auditus, tumultum semel compressit. Ibi laudante eum senatu, Ego vos, inquit, non laudo, qui prætorem deseruistis in discrimine, neque ei succurristis. At candidati omnes malo fluctuabant ancipiti, quod quisque hinc timeret largiri nummos, hinc vereretur ne si id fecisset alius, decideret a magistratu. Visum igitur iis est ut ex compromisso deponerent singuli quingena sestertia, deinde magistratum omnes peterent legitime: qui secus fecisset

βάλλοιτο καὶ χρησάμενος δεκασμῷ στέρεσθαι τοῦ ἀργυρίου. ταῦτα ὁμολογήσαντες, αἱροῦνται φύλακα καὶ βραβευτὴν καὶ μάρτυρα τὸν Κάτωνα, καὶ χρήματα φέροντες ἐκείνῳ προσετίθεντο· καὶ τὰς συνθήκας ἐγράψαντο πρὸς ἐκεῖνον ἀντὶ τῶν χρημάτων ἐγγυητὰς λαβόντα, τὰ δὲ χρήματα μὴ δεξάμενον. ὡς δὲ ἧκεν ἡ κυρία τῆς ἀναδείξεως, παραστὰς ὁ Κάτων τῷ βραβεύοντι δημάρχῳ, καὶ παραφυλάξας τὴν ψῆφον, ἕνα τῶν παραβαλλομένων ἀπέφηνε κακουργοῦντα, καὶ προσέταξεν ἀποδοῦναι τοῖς ἄλλοις τὸ ἀργύριον. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐπαινέσαντες αὐτοῦ τὴν ὀρθότητα καὶ θαυμάσαντες, ἀνεῖλον τὸ πρόστιμον, ὡς ἱκανὴν δίκην ἔχοντες παρὰ τοῦ ἀδικήσαντος· τοὺς δὲ ἄλλους ἐλύπησεν ὁ Κάτων, καὶ φθόνον ἔσχεν ἀπὸ τούτου πλεῖστον, ὡς βουλῆς καὶ δικαστηρίου καὶ ἀρχόντων δύναμιν αὑτῷ περιποιησάμενος. οὐδεμιᾶς γὰρ ἀρετῆς δόξα καὶ πίστις ἐπιφθόνους ποιεῖ μᾶλλον ἢ τῆς δικαιοσύνης, ὅτι καὶ δύναμις αὐτῇ καὶ πίστις ἕπεται μάλιστα παρὰ τῶν πολλῶν. οὐ γὰρ τιμῶσι μόνον, ὡς τοὺς ἀνδρείους, οὐδὲ θαυμάζουσιν, ὡς τοὺς φρονίμους, ἀλλὰ καὶ φιλοῦσι τοὺς δικαίους, καὶ θαῤῥοῦσιν αὐτοῖς καὶ πιστεύουσιν. ἐκείνων δὲ τοὺς μὲν φοβοῦνται, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσι· πρὸς δὲ τούτοις, ἐκείνους μὲν οἴονται φύσει μᾶλλον ἢ τῷ βούλεσθαι διαφέρειν, ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν, τὴν μὲν, ὀξύτητά τινα, τὴν δὲ, εὐρωστίαν ψυχῆς τιθέμενοι. δικαίου δὲ ὑπάρχοντος εὐθὺς εἶναι τῷ βουλομένῳ, μάλιστα τὴν ἀδικίαν ὡς κακίαν ἀπροφάσιστον αἰσχύνονται.

Διὸ καὶ τῷ Κάτωνι πάντες οἱ μεγάλοι προσεπολέμουν, ὡς ἐλεγχόμενοι. Πομπήιος δὲ καὶ κατάλυσιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως τὴν ἐκείνου δόξαν ἡγούμενος, ἀεί

ſet & largitionem adhibuiſſet, is ut eam pecuniam perderet. Hæc pacti, cuſtodem, arbitrum & teſtem capiunt Catonem, pecuniam allatam ei offerunt, atque apud eum pacta conſcribunt. Ille pro pecunia prædes accepit, quum pecuniam nollet. Ut dies comitiorum venit, aſſiſtens Cato tribuno, qui præerat comitiis, obſervatiſque ſuffragiis, unum ex iis qui compromiſerant dolo uſum pronunciavit, præcepitque ei ut competitoribus ſuis ſolveret pecuniam: qui commendantes & extollentes integritatem ejus, mulctam remiſerunt, quod ſatis ſe habere pœnæ ab illius fraude exiſtimarent. Enimvero reliquis odioſus fuit Cato, eaque de re invidioſiſſimus, quaſi curiæ & fori, & magiſtratuum ſibi vendicaſſet poteſtatem. Quippe nullius gloria & autoritas virtutis invidiam conciliat majorem quam juſtitiæ: quod potentia eam & fides potiſſimum comitetur apud multitudinem. Neque enim colunt ſolum ut fortes, neque ſuſpiciunt ut prudentes, ſed diligunt etiam juſtos, eiſque fidunt & credunt. Illorum ſuperiores metuunt, his diffidunt. Adhæc illos natura potius cenſent quam voluntate præcellere; prudentiam, ſagacitatem quandam: firmitatem, mentis fortitudinem eſſe ducentes. At quum ſtatim juſtus eſſe qui velit, poſſit, injuſtitia præcipue ut vitio inexcuſabili erubeſcunt homines.

Quapropter omnes principes quaſi ab eo reprehenſi oppugnabant Catonem. Pompeius vero, etiam illius gloriam pro potentiæ ſuæ everſione habens, objiciebat ei aſſidue ali-

ἀεί τινας προσέβαλλεν αὐτῷ λοιδορησομένους· ὧν καὶ Κλώδιος ἦν ὁ δημαγωγὸς, αὖθις εἰς Πομπήϊον καταῤῥυεὶς, καὶ καταβοῶν τοῦ Κάτωνος, ὡς πολλὰ μὲν ἐκ Κύπρου χρήματα νοσφισαμένου, Πομπηΐῳ δὲ πολεμοῦντος, ἀπαξιώσαντι γάμον αὐτοῦ θυγατρός. ὁ δὲ Κάτων ἔλεγεν ὅτι χρήματα μὲν ἐκ Κύπρου τοσαῦτα τῇ πόλει συναγάγοι, μήτε ἵππον ἕνα μήτε στρατιώτην λαβὼν, ὅσα Πομπήϊος ἐκ πολέμων τοσούτων καὶ θριάμβων τὴν οἰκουμένην κυκήσας οὐκ ἀνήνεγκε· κηδεστὴν δὲ μηδέποτε προελέσθαι Πομπήϊον, οὐκ ἀνάξιον ἡγούμενος, ἀλλ' ὁρῶν τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ διαφοράν. Αὐτὸς μὲν γὰρ, ἔφη, διδομένης μοι μετὰ τὴν στρατηγίαν ἐπαρχίας, ἀπέστην· οὗτος δὲ τὰς μὲν ἔχει λαβὼν, τὰς δὲ δίδωσιν ἑτέροις. νυνὶ δὲ καὶ τέλος ἑξακισχιλίων ὁπλιτῶν δύναμιν Καίσαρι κέχρηκεν εἰς Γαλατίαν, ἃ οὔτ' ἐκεῖνος ᾔτησε παρ' ὑμῶν, οὔτε οὗτος δέδωκε μεθ' ὑμῶν, ἀλλὰ δυνάμεις τηλικαῦται καὶ ὅπλα καὶ ἵπποι, χάριτες εἰσὶν ἰδιωτῶν καὶ ἀντιδόσεις. καλούμενος δὲ αὐτοκράτωρ καὶ στρατηγὸς, ἄλλοις τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας παραδέδωκεν· αὐτὸς δὲ τῇ πόλει παρακάθηται, στάσεις ἀγωνοθετῶν ἐν ταῖς παραγγελίαις, καὶ θορύβους μηχανώμενος, ἐξ ὧν οὐ λέληθε δι' ἀναρχίας μοναρχίαν ἑαυτῷ μνηστευόμενος.

Οὕτως μὲν ἠμύνατο τὸν Πομπήϊον. ἦν δὲ Μάρκος Φαώνιος, ἑταῖρος αὐτοῦ καὶ ζηλωτὴς, οἷος ὁ Φαληρεὺς Ἀπολλόδωρος ἱστορεῖται περὶ Σωκράτην γενέσθαι τὸν παλαιὸν, ἐμπαθὴς καὶ παρακεκινηκὼς πρὸς τὸν λόγον, οὐ σχέδην οὐδὲ πρᾴως, ἀλλ' ἄκρατον αὐτοῦ καθαψάμενον ὡς πάροινον καὶ μανικώ-

aliquos convitiatores. Ex quibus Clodius ille plebis concitator, qui se denuo ad Pompeium aggregaverat, traducebat Catonem, multum eum ex Cypria gaza intervertisse, & adversari Pompeio, quia filiæ ejus nuptias repudiavisset. Cato contra tantum prædicavit se ex Cypro argenti reipub. coegisse, quum ne unum quidem equum vel militem accepisset, quantum ex tot bellis & triumphis exagitato orbe terræ non retulisset Pompeius. Affinem nequaquam optavisse Pompeium, non quin dignum censeret, sed quod videret dissensionem inter ipsos in repub. Ego enim, inquit, provinciam mihi ex prætura oblatam abdicavi: hic habet alias quas ipse sumpsit, alias tribuit aliis. Ac nunc denique Cæsari in Gallia commodavit sex millia militum: quæ neque ille a vobis petiit, neque hic dedit de sententia vestra. Sed tanti exercitus, arma, & equi beneficia sunt & dona mutua privatorum. Imperator appellatur & dux, quum aliis legiones & provincias tradiderit, ipse vero muris adsideat seditionum in comitiis arbiter & tumultuum architectus. Ex quibus patet eum confusione publica dominatum sibi quærere.

Ita Pompeium ultus est. Erat M. Favonius familiaris ejus & æmulator, qualis Apollodorus Phalereus traditur quondam fuisse Socratis, incitatus & mente motus ab ejus oratione, quæ non sensim neque modice, sed acrius eum rapuerat quasi ebrium & fanatī-

κώτερον. οὗτος ἀγορανομίαν μετιὼν ἡττᾶτο, συμπαρὼν δὲ ὁ Κάτων προσέσχε ταῖς δέλτοις μιᾷ χειρὶ γεγραμμέναις· καὶ τὴν κακουργίαν ἐξελέγξας, τότε μὲν ἐπικλήσει δημάρχων ἔλυσε τὸν ἀνάδειξιν· ὕστερον δὲ τοῦ Φαωνίου καταστάθεντος ἀγορανόμου, τά τε ἄλλα τῆς ἀρετῆς ἐπεμελεῖτο, καὶ τὰς θέας διέπεν τῷ θεάτρῳ, διδοὺς καὶ τοῖς θυμελικοῖς στεφάνους μὲν οὐ χρυσοῦς, ἀλλ᾽, ὥσπερ ἐν Ὀλυμπίᾳ, κοτίνων· δῶρα δὲ ἀντὶ τῶν πολυτελῶν, τοῖς μὲν Ἕλλησι τεῦτλα καὶ θρίδακας, καὶ ῥαφανίδας καὶ ἀπίους· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις οἴνου κεράμια, καὶ κρέα ὕεια, καὶ σῦκα, καὶ σικύους, καὶ ξύλων ἀγκαλίδας· ὧν τὴν εὐτέλειαν οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δὲ ἠδοῦντο, τοῦ Κάτωνος τὸ αὐστηρὸν καὶ κατεστυμμένον ὁρῶντες, ἡσυχῇ μετέβαλλον εἰς διάχυσιν. τέλος δὲ ὁ Φαώνιος, εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν ἑαυτὸν, καὶ καθεζόμενος ἐν τοῖς θεαταῖς, ἐκρότει τὸν Κάτωνα, καὶ διδόναι τοῖς εὐημεροῦσι καὶ τιμᾶν ἐβόα, καὶ συμπαρεκάλει τοὺς θεατὰς, ὡς ἐκείνῳ τὴν ἐξουσίαν παραδεδωκώς. ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ θεάτρῳ Κουρίων ὁ Φαωνίου συνάρχων ἐχορήγει πολυτελῶς· ἀλλ᾽ ἐκεῖνον ἀπολιπόντες οἱ ἄνθρωποι, μετέβαινον ἐνταῦθα, καὶ συνέπαιζον προθύμως ὑποκρινομένῳ τῷ Φαωνίῳ τὸν ἰδιώτην, καὶ τῷ Κάτωνι τὸν ἀγωνοθέτην. ἔπραττε δὲ ταῦτα, διασύρων τὸ πρᾶγμα, καὶ διδάσκων ὅτι παίζοντα δεῖ τῇ παιδιᾷ χρῆσθαι, καὶ χάριτι παραπέμπειν ἀτύφῳ μᾶλλον ἢ παρασκευαῖς καὶ πολυτελείαις, εἰς τὰ μηδενὸς ἄξια φροντίδας μεγάλας καὶ σπουδὰς κατατιθέμενον.

Ἐπεὶ δὲ Σκιπίωνος καὶ Ὑψαίου καὶ Μίλωνος ὑπατείαν μετερχομένων, οὐ μόνον ἐκείνοις τοῖς συντρόφοις ἤδη καὶ συμπολιτευομένοις ἀδικήμασι, δωροδοκίαις

ticum. Hic ædilitius candidatus repulsam tulit. Cato autem qui assistebat, observavit tabulas eadem manu scriptas: ac demonstrans fraudem, in præsentia quidem renunciationem eam tribunis appellatis circumduxit. Post Favonio ædili creato, cum in cæteris magistratus muneribus præsto fuit, tum ludos ejus in theatro curavit, deditque coronas thymelicis non aureas, sed, ut Olympiis, ex oleastro: dona loco magnificorum, Græcis betam, lactucam, raphanum, pira: Romanis vini amphoras, carnem suillam, ficus, cucumeres, lignorum fasciculos: quorum vilitatem alii irridebant, alii oblectabantur, Catonis austeritatem & contractionem videntes transire sensim in remissionem. Postremo Favonius immiscens se plebi atque inter spectatores considens plausit Catoni: ac donaret honoraretque merentes clamavit, testatusque spectatores est in illius potestate se omnia posuisse. In altero theatro collega Favonii Curio splendidum exhibebat munus. Spectatores tamen relicto illo huc transierunt applauseruntque effuse agenti Favonio privatum, & Catoni agonothetam. Hæc autem designavit quo consuetudinem eam irrideret, doceretque ludentem oportere ludo uti, ac benignitate potius defungi communi quam apparatibus & sumptibus, in rebus nihili magnas curas & solicitudines ponentes.

Quum Scipio, Hypsæus & Milo consulatum peterent, nec solum receptis illis jam atque usitatis improbitatibus, largitionibus & cor-

δοχαῖς καὶ δεκασμοῖς, ἀλλ' ἄντικρυς δι' ὅπλων καὶ φόνων εἰς ἐμφύλιον πόλεμον ὠθουμένων τόλμῃ καὶ ἀπονοίᾳ, Πομπήϊον τινὲς ἠξίουν ἐπιστῆσαι ταῖς ἀρχαιρεσίαις· τὸ μὲν πρῶτον ἀντεῖπεν ὁ Κάτων, οὐ τοῖς νόμοις ἐκ Πομπηΐου φάμενος, ἀλλ' ἐκ τῶν νόμων Πομπηΐῳ δεῖν ὑπάρχειν τὴν ἀσφάλειαν. ὡς δὲ πολλὴν χρόνον ἀναρχίας οὔσης, καὶ τριῶν στρατοπέδων τὴν ἀγορὰν ὁσημέραι περιεχόντων, ὀλίγον ἀπέλειπεν ἀνεπίσχετον γεγονέναι τὸ κακόν, ἔγνω τὰ πράγματα πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης εἰς Πομπήϊον ἑκουσίῳ χάριτι τῆς βουλῆς περιστῆσαι, καὶ τῷ μετριωτάτῳ τῶν παρανομημάτων χρησάμενος ἰάματι τῆς τῶν μεγίστων καταστάσεως, τὴν μοναρχίαν ἐπαγαγέσθαι μᾶλλον, ἢ περιϊδεῖν τὴν στάσιν εἰς μοναρχίαν τελευτῶσαν. εἶπεν οὖν ἐν τῇ βουλῇ γνώμην Βύβλος, ὢν οἰκεῖος Κάτωνος, ὡς χρὴ μόνον ἑλέσθαι Πομπήϊον ὕπατον· ἢ γὰρ ἕξειν καλῶς τὰ πράγματα, ἐκείνου καταστήσαντος, ἢ τῷ κρατίστῳ δουλεύσειν τὴν πόλιν. ἀναστὰς δὲ ὁ Κάτων, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, ἐπῄνεσε τὴν γνώμην, καὶ συνεβούλευε πᾶσαν ἀρχὴν ὡς ἀναρχίας κρείττονα· Πομπήϊον δὲ καὶ προσδοκᾶν ἄριστα τοῖς παροῦσι χρήσεσθαι πράγμασι, καὶ φυλάξειν διαπιστευθέντα τὴν πόλιν.

Οὕτω δὲ ἀποδειχθεὶς ὕπατος ὁ Πομπήϊος, ἐδεήθη τοῦ Κάτωνος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ προάστειον. ἐλθόντα δὲ δεξάμενος φιλοφρόνως ἀσπασμοῖς καὶ δεξιώσεσι, καὶ χάριν ὁμολογήσας, παρεκάλει σύμβουλον αὐτῷ καὶ πρόεδρον εἶναι τῆς ἀρχῆς. ὁ δὲ Κάτων ἀπεκρίνατο, μήτε τὰ πρῶτα πρὸς ἀπέχθειαν εἰπεῖν Πομπηΐου, μήτε ταῦτα πρὸς χάριν, ἀλλ' ἐπὶ συμφέροντι

πάντα

corruptionibus, ſed propalam per arma & cædes in bellum civile ruerent amentia & audacia, atque ideo Pompeium quidam præponere vellent comitiis: primum repugnavit Cato, negans legibus ex Pompeio, ſed ex legibus debere Pompeio ſuppetere ſecuritatem. Ut vero per diuturnum interregnum, & tribus exercitibus forum quotidie obſidentibus parum abfuit quin malum ſiſti non poſſet, ſtatuit ante ultimam neceſſitatem ſummam rerum ſpontaneo ſenatus beneficio conferre in Pompeium, & quam minimo malo pro medicina utens ad maximas lites componendas, dominatum invehere potius quam permittere ut ſeditio terminaret in dominatum. Igitur Bibulus Catonis neceſſarius ſententiam dixit, Pompeium ſolum conſulem creandum: aut enim rempub. eum ordinaturum recte, aut civitatem optimo ſervituram. Unde ſurgens Cato eam ſententiam præter omnium exſpectationem probavit, docuitque quodvis imperium præſtare, quam vacare magiſtratibus civitatem. Pompeium etiam expectare ſe optime uſurum poteſtate, & concreditam ſibi rempublicam conſervaturum.

Ita conſul Pompeius declaratus Catonem oravit ut in ſuburbium veniret ad ſe: quem, ut venit, excepit benigne ſalutationibus & complexibus, gratiiſque actis rogavit ut conſilio adeſſe ſibi & præeſſe vellet in conſulatu. Reſpondit Cato neque prima odio ſe dixiſſe Pompeii, neque hæc ſtudio, ſed omnia boni

πάντα τῆς πόλεως. ἰδίᾳ μὲν οὖν αὐτῷ παρακαλοῦντι σύμβουλος ἔσεσθαι, δημοσίᾳ δὲ, κἂν μὴ παρακαλῆται, πάντως ἐρεῖν τὸ φαινόμενον. καὶ ταῦτα ἔπραττεν ὡς εἶπε. πρῶτον μὲν γὰρ ἐπὶ τοὺς δεκάσαντας ἤδη τὸν δῆμον ἐπιτίμια καινὰ καὶ δίκας μεγάλας τοῦ Πομπηΐου νομοθετοῦντος, ἀμελεῖν ἐκέλευε τῶν γεγονότων, καὶ προσέχειν τοῖς μέλλουσιν. οὔτε γὰρ ὅπου στήσεται τὰ προημαρτημένα ζητεῖν ὁρίσαι ῥᾴδιον, ἐάν τε νεώτερα γράφηται τῶν ἀδικημάτων ἐπιτίμια, δεινὰ πείσεσθαι, τοῦτον ὃν οὐ παρέβαινον οὔτ' ἠδίκουν νόμον, κατὰ τοῦτον κολαζομένους. ἔπειτα, πολλῶν κρινομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐνίων δὲ καὶ φίλων τοῦ Πομπηΐου καὶ οἰκείων, ὁρῶν αὐτὸν ἐνδιδόντα ἐν πολλοῖς καὶ καμπτόμενον, ἐπετίμα σφοδρῶς καὶ διήγειρεν. ἐπεὶ δὲ νόμῳ τοὺς εἰωθότας λέγεσθαι περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους αὐτὸς ἀφελὼν, Μουνατίῳ Φλάκκῳ συγγράψας ἔπαινον ἐπὶ τῆς δίκης ἔδωκεν, ἐπισχόμενος ὁ Κάτων τὰ ὦτα ταῖς χερσὶν (ἔτυχε γὰρ δικάζων) ἐκώλυεν ἀναγινώσκεσθαι τὴν μαρτυρίαν. ὁ δὲ Φλάκκος ἀπέλεξεν αὐτὸν ἐκ τῶν δικαστῶν μετὰ τοὺς λόγους, καὶ οὐδὲν ἧττον ἥλω. καὶ ὅλως ἄπορον ἦν πρᾶγμα καὶ δυσμεταχείριστον ὁ Κάτων τοῖς φεύγουσι, μήτε βουλομένοις αὐτὸν ἀπολιπεῖν δικαστὴν, μήτε ἀπολέγειν τολμῶσιν. ἥλωσαν γὰρ οὐκ ὀλίγοι, τὸν Κάτωνα φεύγειν δόξαντες, οὐ θαῤῥεῖν τοῖς δικαίοις. ἐνίους δὲ καὶ προὔφερον οἱ λοιδοροῦντες, ὡς ὄνειδος μέγα, τὸ μὴ δέξασθαι κριτὴν Κάτωνα, προτεινόμενοι.

Ἐπεὶ δὲ Καῖσαρ αὐτοῦ μὲν ἐμπεφυκότος τοῖς στρατεύμασιν ἐν Γαλατίᾳ,

ni publici causa. Privatim igitur petenti consilium daturum, publice etiamsi non petat, omnino dicturum quod sibi esset visum. Atque hæc ut dixit, ita egit. Primum namque adversus eos qui pecuniam in populo pronunciaverant, novas mulctas & pœnas graves paranti promulgare Pompeio, omittere consuluit præterita & providere in futurum. Haud enim ubi præteritis peccatis subsisteret excutiendis, proclive futurum statuere: & si recentiores sanciantur mulctæ offensis, injuriam passuros hos, si quam non violaverunt, neque perruperunt legem, ea puniantur. Deinde quum multi rei fierent clari viri, aliqui etiam Pompeii amici & necessarii, animadvertens multis conniventem & remissum, increpavit acriter & excitavit eum. Quum vero laudationes, quæ dici pro reis solebant, ipse Pompeius lege interdixisset, & tamen Munatio Flacco scriptam dedisset in judicio laudationem: obturans Cato manibus aures, (erat enim inter judices) prohibuit illud testimonium recitari. At Flaccus ex judicibus eum post actiones rejecit, nec minus est damnatus. Omnino vero curam præbebat Cato reis ancipitem atque implicatam: quod neque relinquere vellent eum judicem, neque auderent rejicere. Multi enim eversi judicio sunt, quod Catonem declinare, non niti innocentia putarentur. Nonnullos etiam nominabant insectatores, velut magnum probrum, quod Catonem judicem repulissent, objicientes.

Porro quum ipse Cæsar legionibus Gallicis incubaret,

τίᾳ, καὶ τῶν ὅπλων ἐχομένου, δώροις δὲ καὶ χρήμασι καὶ φίλοις μάλιστα πρὸς τὴν ἐν τῇ πόλει χρωμένου δύναμιν, ἤδη μὲν αἱ Κάτωνος προαγορεύσεις ἀνέφερον τὸν Πομπήϊον ἐκ πολλῆς ἤδη τῆς πρόσθεν ἀπιστίας ὀνειροπολοῦντα τὸ δεινόν· ἐπεὶ δὲ ἦν ὄκνου καὶ μελλήσεως ἀτόλμου πρὸς τὸ κωλύειν καὶ ἐπιχειρεῖν ὑπόπλεως, ὥρμησεν ὁ Κάτων ὑπατείαν παραγγέλλειν, ὡς ἀφαιρησόμενος εὐθὺς τὰ ὅπλα τοῦ Καίσαρος, ἢ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξελέγξων. οἱ δ' ἀντιπαραγγέλλοντες αὐτῷ, χαρίεντες μὲν ἦσαν ἀμφότεροι, Σουλπίκιος δὲ καὶ πολλὰ τῆς τοῦ Κάτωνος ἐν τῇ πόλει δόξης τε καὶ δυνάμεως ἀπολελαυκώς. οὐ μέτριον οὖν ἐδόκει πρᾶγμα ποιεῖν, οὐδ' εὐχάριστον· οὐ μὴν ὅ γε Κάτων ἐνεκάλει. Τί γάρ, ἔφη, θαυμαστόν, εἰ ὅ τις νομίζει τῶν ἀγαθῶν μέγιστον, ἑτέρῳ μὴ παρίησι; πείσας δὲ τὴν βουλὴν ψηφίσασθαι τοὺς μετιόντας τὴν ἀρχὴν αὐτοὺς δεξιοῦσθαι τὸν δῆμον, δι' ἑτέρου δὲ μὴ δεῖσθαι, μηδὲ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν περιϊόντας, ἔτι μᾶλλον ἐξηγρίαινε τοὺς ἀνθρώπους· εἰ μὴ μόνον τὸ λαβεῖν μισθόν, ἀλλὰ καὶ τὸ διδόναι χάριν αὐτοὺς ἀφῃρημένος, ἄπορον καὶ ἄτιμον ὁμοῦ τὸν δῆμον πεποίηκε. πρὸς δὲ τούτῳ μήτε αὐτὸς ἐντυχεῖν ὑπὲρ αὑτοῦ πιθανὸς ὤν, ἀλλ' ἐν ἤθει τὸ τοῦ βίου μᾶλλον ἀξίωμα βουλόμενος φυλάσσειν, ἢ προσλαβεῖν τὸ τῆς ἀρχῆς, ποιούμενος τὰς δεξιώσεις, μήτε τοὺς φίλους ἐάσας, οἷς ὄχλος ἁλίσκεται καὶ θεραπεύεται, ποιεῖν, ἀπέτυχε τῆς ἀρχῆς.

Φέροντος δὲ τοῦ πράγματος οὐκ αὐτοῖς μόνοις τοῖς ἀποτυχοῦσιν, ἀλλὰ καὶ φίλοις

cubaret, & armis insisteret, dona autem, largitionem & amicos potissimum adhiberet ad urbanam potentiam parandam, jam præmonita Catonis excitabant Pompeium ex securitate magna priore veluti per insomnium imaginantem periculum. Quia vero nimium erat lentus & segnis ad obsistendum Cæsari, atque ad rem aggrediendam, constituit Cato consulatum petere, ut confestim Cæsari arma extorqueret, aut denudaret ejus consilia. Competitores Catonis ambo boni viri erant: Sulpitius etiam multum ex Catonis in reipub. autoritate & opibus acceperat emolumenti. Quare habebatur non boni neque grati viri officio fungi: nihil est tamen offensus Cato. Quid est enim, inquit, miri, si quod quis summum arbitratur bonum, non concedat alteri? Suasit autem senatui decernere, candidati populum ut per se prensarent, nec per alium rogarent vel appellarent pro se circumeuntes. Quare exasperavit multo magis homines, quod non modo mercedem capiendam, verum etiam beneficii ipsis collationem adimens, inopem simul & contemptam plebem efficeret. Ad hæc quum nec ad ambiendum esset pro se ipse appositus, verum in gravitate mallet morum suorum retinere dignitatem, quam amplitudinem acquirere consulatus, atque sic prensans, neque amicis permittens facere ea quibus ducitur & capitur multitudo, repulsam consulatus tulit.

Quæ res quum adferre solita esset non ipsis modo qui repulsam tulerant, sed & eorum ami-

φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις σὺν αἰσχύνῃ τινὶ κατήφειαν καὶ πένθος ἐφ' ἡμέρας πολλὰς, οὕτως ἤνεγκε ῥαθύμως τὸ συμβεβηκὸς, ὥστε ἀλειψάμενος μὲν ἐν τῷ πεδίῳ σφαιρίσαι, μετ' ἄριστον δὲ πάλιν, ὥσπερ εἴθιστο, καταβὰς εἰς ἀγορὰν ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων, περιπατῆσαι μετὰ τῶν συνήθων. αἰτιᾶται δὲ Κικέρων ὅτι τῶν πραγμάτων ἄρχοντος τοιούτου δεομένων, οὐκ ἐποιήσατο σπουδὴν, οὐδὲ ὑπῆλθεν ὁμιλίᾳ φιλανθρώπῳ τὸν δῆμον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἐξέκαμε καὶ ἀπηγόρευσε, καίτοι τὴν στρατηγίαν αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς μετελθών. ἔλεγεν οὖν ὁ Κάτων ὅτι τῆς μὲν στρατηγίας οὐ κατὰ γνώμην ἐξέπεσε τῶν πολλῶν, ἀλλὰ βιασθέντων, ἢ διαφθαρέντων· ἐν δὲ ταῖς ὑπατικαῖς ψήφοις μηδεμιᾶς κακουργίας γενομένης, ἔγνω καὶ τῷ δήμῳ προσκεκρουκὼς διὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὃν οὔτε μεταθέσθαι πρὸς ἑτέρων χάριν, οὔτε χρώμενον ὁμοίῳ πάλιν ὅμοια παθεῖν, νοῦν ἔχοντος ἀνδρός ἐστιν.

Τοῦ δὲ Καίσαρος ἐμβαλόντος εἰς ἔθνη μάχιμα, καὶ παραβόλως κρατήσαντος, Γερμανοῖς δὲ καὶ σπονδῶν γενομένων δοκοῦντος ἐπιθέσθαι καὶ καταβαλεῖν τριάκοντα μυριάδας, οἱ μὲν ἄλλοι τὸν δῆμον ἠξίουν εὐαγγέλια θύειν· ὁ δὲ Κάτων ἐκέλευεν ἐκδιδόναι τὸν Καίσαρα τοῖς παρανομηθεῖσι, καὶ μὴ τρέπειν εἰς αὐτοὺς μηδὲ ἀναδέχεσθαι τὸ ἄγος εἰς τὴν πόλιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς Θεοῖς, ἔφη, θύομεν, ὅτι τῆς τοῦ στρατηγοῦ μανίας καὶ ἀπονοίας τὴν δίκην εἰς τοὺς στρατιώτας οὐ τρέπουσιν, ἀλλὰ φείδονται τῆς πόλεως. ἐκ τούτου Καῖσαρ ἐπιστολὴν γράψας ἀπέστειλεν εἰς τὴν σύγκλητον· ὡς δὲ ἀνεγνώσθη βλασφημίας πολλὰς ἔχουσα καὶ κατηγορίας τοῦ Κάτωνος, ἀναστὰς ἐκεῖνος, οὐχ

ὑπ

micis familiaribusque permultos dies cum aliquo rubore tristitiam ac mœrorem: adeo eum casum tulit lente, ut unctus pila luderet in comitio, & a prandio rursus in forum more suo sine calceis & absque tunica descendens deambularet cum familiaribus. Culpat eum Cicero, quod quum respub. talem consulem desideraret, non incubuerit sedulo, nec comiter populum subierit, sed & elanguerit in futurum obtorpueritque, quamvis præturam iterum petiisset. At Cato prætura respondit se non plebis voluntate, sed ea vi compulsa vel redempta fuisse dejectum: in comitiis vero consularibus, quum fraus nulla intercessisset, populum cognosse sibi offensum ob eosdem mores: quos neque immutare aliorum gratia, neque paribus utentem pariter denuo incurrere viri foret cordati.

Porro quum Cæsar nationibus bellicosis arma movisset, easque magno cum periculo vicisset, Germanos etiam pace adortus esse videretur, & stravisset trecenta millia; alii supplicationem a populo censebant decernendam: Cato vero Cæsarem violatis dedendum dixit pro sententia, ne in se verterent piaculum, vel obstringerent religione civitatem. Veruntamen Diis, inquit, honos habeatur: quod insaniæ & flagitii ducis pœnam non in milites vertant sed parcant civitati nostræ. Hinc litteras Cæsar ad senatum plenas conviciorum & probrorum in Catonem misit: quibus recitatis surgens ille, non stomachose neque

que

ὑπ' ὀργῆς οὐδὲ φιλονεικίας, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ λογισμοῦ καὶ παρασκευῆς, τὰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ἐγκλήματα λοιδορίαις καὶ σκώμμασιν ὅμοια, καὶ παιδιάν τινα καὶ βωμολοχίαν τοῦ Καίσαρος ἀπέδειξεν· ἁψάμενος δὲ τῶν ἐκείνου βουλευμάτων ἀπ' ἀρχῆς, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὥσπερ οὐκ ἐχθρὸς, ἀλλὰ συνωμότης καὶ κοινωνὸς ἐκκαλύψας, καὶ διδάξας ὡς οὐ Βρεττανῶν, οὐδὲ Κελτῶν παῖδας, ἀλλ' ἐκεῖνον αὐτὸν, εἰ σωφρονοῦσιν, φοβητέον ἐστὶν αὐτοῖς, οὕτως ἐπέστρεψε καὶ παρώξυνεν, ὡς τοὺς φίλους τοῦ Καίσαρος μετανοεῖν, ὅτι τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνόντες ἐν τῇ βουλῇ καιρὸν τῷ Κάτωνι λόγων δικαίων καὶ κατηγοριῶν ἀληθῶν παρέσχον. ἐκυρώθη μὲν οὖν οὐδὲν, ἀλλ' ἐλέχθη μόνον ὅτι καλῶς ἔχει διάδοχον Καίσαρι δοθῆναι. τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων καὶ Πομπήϊον ἐξ ἴσου τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ ἀποδοῦναι τὰς ἐπαρχίας, ἢ μηδὲ Καίσαρα, νῦν ἐκεῖνα βοῶν ὁ Κάτων ἃ προὔλεγεν αὐτοῖς ἥκειν, καὶ βιάζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἀναφανδὸν ἤδη τῇ δυνάμει χρώμενον ἣν ἔσχεν ἐξαπατῶν καὶ φενακίζων τὴν πόλιν, ἔξω μὲν οὖν οὐδὲν ἐπέραινε, τοῦ δήμου θέλοντος ἀεὶ τὸν Καίσαρα μέγιστον εἶναι, τὴν δὲ σύγκλητον εἶχε πειθομένην, καὶ φοβουμένην τὸν δῆμον.

Ὡς δὲ Ἀρίμινον κατείληπτο, καὶ Καῖσαρ κατηγγέλλετο μετὰ στρατιᾶς ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν πόλιν, ἐνταῦθα δὴ πάντες ἐπ' ἐκεῖνον ἀφεώρων, οἵ τε πολλοὶ, καὶ Πομπήϊος, ὡς μόνον μὲν ἐξ ἀρχῆς προαισθόμενον, πρῶτον δὲ φανερῶς προειπόντα τὴν Καίσαρος γνώμην. εἶπεν οὖν ὁ Κάτων, Ἀλλ' εἴγε οἷς ἐγὼ προὔλεγον ἀεὶ καὶ συνεβούλευον ἐπείσθη τις ὑμῶν, ἄνδρες, οὔτ' ἂν ἕνα ἐφοβεῖ-

σθε

que contentiose, verum quasi cogitato & præmeditato quæ sibi objecta essent, ea probrorum & dicteriorum similia diversionemque quandam & cavillationem ostendit Cæsaris esse. Inde exorsus, illius a fonte consilia mentemque omnem, non sicut inimicus, sed conjuratus & socius detegens, demonstransque non Britannos neque Gallos ipsis, verum ipsum illum esse, si saperent, formidandum: usque eo commovit concitavitque senatum, ut pœniteret amicos Cæsaris quod Catoni lecta in senatu Cæsaris epistola justæ querelæ & verorum criminum dedissent occasionem. Ac nihil quidem tunc decretum est: tantum jactatum, ex re esse ut successor Cæsari mittetur. Postulantibus Cæsaris amicis ut ab exercitibus æque discederet Pompeius, redderetque provincias, aut nec cogi Cæsarem: nunc illa vociferatus Cato est quæ prædixerat ipsis venire, & vim illum adferre, non obscure jam vires usurpantem quas imponendo & decipiendo civitatem comparasset. Extra curiam autem quod populus quam amplissimum Cæsarem esse perpetuo vellet, nihil effecit. Senatus præbebat ei aures, sed timebat populum.

Ut vero Ariminum occupavit Cæsar, & cum exercitu ad urbem nunciatus est contendere: ibi omnes in illum & populus & Pompeius intenderunt oculos; quod unus a principio præsensisset & Cæsaris consilia primus aperte prænuntiasset. Ait igitur Cato, Si monitis & consiliis meis aliquis vestrum Patres Conscripti paruisset, nunc unum non timeretis, nec

in

δὲ νῦν, οὔτε ἐν ἑνὶ τὰς ἐλπίδας εἴχετε. Πομπηΐου δὲ εἰπόντος, μαντικώτερα μὲν εἰρῆσθαι Κάτωνι, φιλικώτερα δὲ αὐτῷ πεπρᾶχθαι, συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἑνὶ Πομπηΐῳ τὰ πράγματα τὴν σύγκλητον ἐγχειρίσαι· τῶν γὰρ αὐτῶν εἶναι καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. ὁ μὲν οὖν Πομπήϊος οὔτε δύναμιν ἔχων ἑτοίμην, οὔτε οὓς κατέλεγε τότε προθύμους ὁρῶν, ἐξέλιπε τὴν Ῥώμην. ὁ δὲ Κάτων ἕπεσθαι καὶ συμφεύγειν ἐγνωκὼς, τὸν μὲν νεώτερον υἱὸν εἰς Βρεττίους ὑπεξέθετο πρὸς Μουνάτιον, τὸν δὲ πρεσβύτερον εἶχε σὺν ἑαυτῷ. τῆς δὲ οἰκίας καὶ τῶν θυγατέρων κηδεμόνος δεομένων, ἀνέλαβε πάλιν τὴν Μαρκίαν χηρεύουσαν ἐπὶ χρήμασι πολλοῖς. ὁ γὰρ Ὁρτήσιος θνήσκων ἐκείνην ἀπέλιπεν κληρονόμον. εἰς ὃ δὴ μάλιστα λοιδορούμενος ὁ Καῖσαρ τῷ Κάτωνι φιλοπλουτίαν προσφέρει καὶ μισθαρνίαν ἐπὶ τῷ γάμῳ. Τί γὰρ ἔδει παραχωρεῖν δεόμενον γυναικὸς, ἢ τί μὴ δεόμενον αὖθις ἀναλαμβάνειν; εἰ μὴ δέλεαρ ἐξ ἀρχῆς ὑφείθη τὸ γύναιον Ὁρτησίῳ, καὶ νέαν ἔχρησεν, ἵνα πλουσίαν ἀπολάβῃ; πρὸς μὲν οὖν ταῦτα μετρίως ἔχει τὸ Εὐριπίδειον ἐκεῖνο,

Πρῶτα μὲν οὖν τὰ ῥητ᾽· ἐν ἀρρήτοισι γὰρ
Τὴν σὴν νομίζω δειλίαν, ὦ Ἡράκλεις.

ὅμοιον γάρ ἐστι τῷ Ἡρακλεῖ μαλακίαν ὀνειδίζειν, καὶ κατηγορεῖν αἰσχροκέρδειαν Κάτωνος. εἰ δὲ ἄλλῃ πῃ μὴ καλῶς πέπρακται περὶ τὸν γάμον, ἐπισκεπτέον. ἐγγυησάμενος γὰρ τὴν Μαρκίαν ὁ Κάτων, καὶ τὸν οἶκον ἐπιτρέψας ἐκείνῃ, καὶ τὰς θυγατέρας, αὐτὸς ἐδίωκε Πομπήϊον.

Ἀπ'

in uno spem reponeretis. Quum diceret Pompeius melius Catonem divinasse, se vero egisse amicius: consuluit Cato ut uni Pompeio senatus summam rerum permitteret. Nam eorundem esse & facere magna mala & comprimere. Pompeius, quod nec copias paratas haberet, nec quas conscripserat, videret alacres, deseruit urbem. Cato sequi & comitari fugientem certum habens, minorem filium clam in Brutios misit ad Munatium, majorem traxit secum. Quia vero domus ejus & filiæ curatorem requirebant, accepit iterum Martiam viduam cum grandi dote: siquidem Hortensius eam moriens reliquerat hæredem. Quod præcipue objectans Cæsar Catoni, exprobrat ei avaritiam, & mercenarium maritum appellat. Quid enim concedere eam opus erat, inquit, alteri, si requirebat uxorem? aut si non requirebat, iterum recipere, nisi esca ab initio hæc mulier submissa Hortensio fuisset, & juvenem commodasset ut divitem reciperet? Ad id refellendum satis quadrat Euripideum illud,

Primum nefanda redarguam. Nefas enim est
Labem timoris exprobrarier Herculi.

Quippe perinde sit ac Herculi mollitiem objicere, exprobrare turpem quæstum Catoni. Quod si alias hæ improbandæ sunt nuptiæ, id quidem æstimandum. Nam ut adjunxit matrimonio Martiam, domum commisit ei & filias suas, sequutusque est Pompeium.

Ex

Ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται τῆς ἡμέρας μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας καὶ βαρύτητος ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. τότε δὲ κλήρῳ λαχὼν Σικελίαν, διέβη μὲν εἰς Συρακούσας· πυθόμενος δὲ Ἀσίννιον Πολλίωνα παρὰ τῶν πολεμίων ἀφῖχθαι μετὰ δυνάμεως εἰς Μεσσήνην, ἔπεμψε λόγον ἀπαιτῶν παρ' αὐτοῦ τῆς διαβάσεως. ἀνταπαιτηθεὶς δὲ λόγον ὑπ' ἐκείνου τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς, καὶ Πομπήϊον ἀκούσας ἐκλελοιπότα παντελῶς Ἰταλίαν ἐν Δυρραχίῳ στρατοπεδεύειν, πολλὴν ἔφη περὶ τὰ θεῖα πλάνον εἶναι καὶ ἀσάφειαν, εἰ Πομπήϊον, ἐν οἷς ὑγιὲς οὐδὲν οὐδὲ δίκαιον ἔπραττεν, ἀήττητον γενόμενον, νῦν ὅτε τὴν πατρίδα βούλεται σώζειν, καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑπερμάχεται, προλέλοιπε τὸ εὐτυχεῖν. Ἀσίννιον μὲν οὖν ἔφη δυνατὸς εἶναι Σικελίας ἐκβαλεῖν, ἄλλης δὲ μείζονος ὑπερχομένης δυνάμεως, οὐ βούλεσθαι τὴν νῆσον ἐν πολέμῳ ἀπολέσθαι· χωρεῖν δὲ πρὸς τὸ κρατοῦν καὶ σώζεσθαι παραινέσας Συρακουσίοις ἐξέπλευσεν. ἀφικόμενος δὲ πρὸς Πομπήϊον, ἀεὶ μὲν εἴχετο μιᾶς γνώμης, χρονοτριβεῖν τὸν πόλεμον· ἐλπίζων διαλύσεις, καὶ μὴ βουλόμενος ἐν ἀγῶνι χείρω γενομένην τὴν πόλιν αὐτὴν ὑφ' αὑτῆς παθεῖν τὰ ἔσχατα σιδήρῳ διακριθεῖσαν. ἄλλα δὲ τούτων ἀδελφὰ Πομπήϊον ἔπεισε καὶ τοὺς συνέδρους ψηφίσασθαι, μήτε πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίων διαρπάζειν, μήτε ἄνδρα Ῥωμαῖον ἔξω παρατάξεως ἀναιρεῖν· καὶ δόξαν ἤνεγκε, καὶ προσηγάγετο πολλοὺς τῇ Πομπηΐου μερίδι, τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἥμερον ἀσπασαμένους.

Ἐκ-

Ex ea die dicitur neque capillum neque barbam totondisse, neque coronam sumpsisse: luctus, mœstitiæ, doloris ob calamitatem patriæ unum habitum, sive vincerent, sive vincerentur, retinuisse usque ad extremum. Siciliam tunc sortitus Syracusas trajecit. Quum nunciatum ei esset missum ab hostibus Asinium Pollionem appulisse cum exercitu Messanam, misit ad eum quæsitum quamobrem eo trajecisset. Quum ille ex altera parte requisivisset ab eo rerum commutatarum rationem, nunciatoque Pompeium Italia semel relicta Dyrrachii castra habere, magnam ait esse de providentia Deorum perplexitatem & incertitudinem: quod Pompeium, ubi nihil sani vel recti egisset, invictum, nunc quum patriam cupiat servare & libertatem tueri, deseruisset felicitas. Atque Asinium quidem potuisse ostendit se Sicilia expellere: cæterum quia majores copiæ subveniebant illi, noluisse eam insulam bello implicare. Ita Syracusanos monuit adjungerent se fortioribus & saluti consulerent: mox abnavigavit. Postquam ad Pompeium venit, in una perstitit sententia, bellum ducendum esse, pacem sperans, nolensque certamine accisam civitatem ferroque decernentem ab se ipsam extrema mala pati. Alia his consimilia Pompeio & concilio autor fuit decernendi, ut ne quam urbem populo Romano pacatam diriperent, neque civem Romanum extra aciem interficerent. Hac re gloriam comparavit magnam, multosque partibus associavit Pompeii, humanitate & lenitate sua captos.

In

Ἐκπεμφθεὶς δὲ εἰς Ἀσίαν, ὡς τοῖς ἐκεῖ συνάγουσι πλοῖα καὶ στρατιὰν ὠφέλιμος γένοιτο, Σερβιλίαν ἐπηγάγετο ἀδελφιδῆν, καὶ τὸ Λευκόλλου παιδίον ἐξ ἐκείνης γεγονός. ἠκολούθησε γὰρ αὐτῷ χηρεύουσα, καὶ πολὺ τῶν εἰς τὸ ἀκόλαστον αὐτῆς διαβολῶν ἀφεῖλεν, ὑποδῦσα τὴν ὑπὸ Κάτωνι φρουρὰν καὶ πλάνην καὶ δίαιταν ἑκουσίως. ἀλλ' ὅ γε Καῖσαρ οὐδὲ τῶν ἐπ' ἐκείνῃ βλασφημιῶν τοῦ Κάτωνος ἐφείσατο. πρὸς μὲν οὖν τἆλλα, τοῦ Κάτωνος οὐδὲν, ὡς ἔοικεν, ἐδεήθησαν οἱ Πομπηΐου στρατηγοί· Ῥοδίους δὲ πείθει προσαγαγόμενος, καὶ τὴν Σερβιλίαν αὐτόθι καὶ τὸ παιδίον ἀπολιπὼν, ἐπανῆλθε πρὸς Πομπήϊον, ἤδη πεζικῆς τε λαμπρᾶς καὶ ναυτικῆς δυνάμεως περὶ αὐτὸν οὔσης. ἔνθα δὲ καὶ μάλιστα τῆς γνώμης κατάφωρος ἔδοξε γεγονέναι Πομπήϊος. ὥρμησε μὲν γὰρ ἐγχειρίσαι τῷ Κάτωνι τὴν τῶν νεῶν ἡγεμονίαν· ἦσαν δὲ πεντακοσίων μὲν οὐκ ἐλάττους αἱ μάχιμοι, λιβυρνικὰ δὲ καὶ κατασκοπικὰ καὶ ἄφρακτα, παμπληθῆ. ταχὺ δὲ ἐννοήσας, ἢ διδαχθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων, ὡς ἕν ἐστι κεφάλαιον Κάτωνι, πάσης πολιτείας ἐλευθερῶσαι τὴν πατρίδα, κἂν γένηται κύριος τηλικαύτης δυνάμεως, ἧς ἂν ἡμέρας καταγωνίσωνται Καίσαρα, τῆς αὐτῆς ἐκείνης ἀξιώσει καὶ Πομπήϊον τὰ ὅπλα καταθέσθαι, καὶ τοῖς νόμοις ἕπεσθαι, μετέγνω καίπερ ἤδη διειλεγμένος αὐτῷ, καὶ Βύβλον ἀπέδειξεν ναύαρχον. οὐ μὴν ᾔσθετό γε παρὰ τοῦτο τῆς προθυμίας τοῦ Κάτωνος ἀμβλυτέρας· ἀλλὰ καὶ λέγεται πρός τινα μάχην πρὸ τοῦ Δυρραχίου, αὐτοῦ τε Πομπηΐου παρορμῶντος τὴν δύναμιν, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἡγεμόνων εἰπεῖν τι καὶ προτρέψασθαι κελεύοντος, ἀργῶς καὶ σιωπῇ τοὺς στρατιώτας ἀκούειν·

In Asiam missus, ut cogentes illic navigia & milites adjuvaret, duxit secum sororem Serviliam, atque natum ex ea Luculli filium. Quippe adhæsit ei vidua, quæ impudicitiæ crimina multum elevavit quod Catonis se custodiæ, peregrinationibus & contubernio ultro subjecisset. Atqui Cæsar ne illius quidem nomine abstinuit Catoni obtrectare. Cæteris nihil sane duces Pompeii Catonem adhibuere. Rhodios vero benevolentia adjunxit: apud quos Servilia cum filio relicta, ad Pompeium reversus est, quum esset jam ille egregiis pedestribus & navalibus viribus succinctus. Hic maxime denudasse mentem suam videtur Pompeius: siquidem statuit classi præficere Catonem. Erant naves bellicæ haud infra quingentas: liburnicarum, speculatoriarum, & apertarum immensus numerus. Mox autem reputans aut edoctus ab amicis, hoc caput esse in omnibus actionibus suis Catoni, ut undequaque liberaret rempub. unius dominatu: qui si virium tantarum factus potens esset, quo die superassent Cæsarem, eodem coacturum eum arma Pompeium ponere ac legibus parere, mutavit sententiam, tametsi ea de re jam fuisset cum eo colloquutus, imposuitque classi Bibulum. Nihilo ob id tamen promptitudinem sensit Catonis languidiorem. Immo vero quum ad conflictum quendam apud Dyrrhachium, & ipse exercitum Pompeius adhortaretur, & ducem quemque alium incitare oratione aliqua imperaret milites, segniter eos & cum silentio fama est audivisse

ἀκούειν· Κάτωνος δὲ μετὰ πάντας, ὅσα καιρὸς εἶχε, τῶν ἀπὸ φιλοσοφίας ἀκούειν λεγομένων περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀρετῆς καὶ θανάτου καὶ δόξης διελθόντος αὐτοπαθῶς, καὶ τελευτῶντα τρέψαντος τὸν λόγον εἰς Θεῶν ἀνάκλησιν, ὡς παρόντων καὶ ἐφορώντων τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα, τηλικοῦτον ἀλαλαγμὸν γενέσθαι καὶ τοσοῦτον κίνημα τῆς στρατιᾶς ἐπαρθείσης, ὥστε πάντας ἐλπίδων μεστοὺς ἐπὶ τὸν κίνδυνον ὁρμῆσαι τοὺς ἡγεμόνας. τρεψαμένων δὲ καὶ κρατησάντων ἀφείλετο τὴν παντελῆ νίκην ὁ Καίσαρος δαίμων, τῇ τοῦ Πομπηΐου χρησάμενος εὐλαβείᾳ καὶ ἀπιστίᾳ περὶ τὸ εὐτύχημα. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Πομπηΐου γέγραπται. χαιρόντων δὲ πάντων καὶ μεγαλυνόντων τὸ ἔργον, ὁ Κάτων ἀπεδάκρυε τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ὀλέθριον καὶ κακοδαίμονα φιλαρχίαν ὠδύρετο, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὁρῶν πολίτας ὑπ' ἀλλήλων πεπτωκότας.

Ἐπεὶ δὲ Καίσαρα διώκων Πομπήϊος εἰς Θεσσαλίαν ἀνεζεύγνυε, πολλὰ καταλιπὼν περὶ Δυῤῥάχιον ὅπλα καὶ χρήματα καὶ σώματα συγγενῆ καὶ οἰκεῖα, πάντων ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ φύλακα τὸν Κάτωνα, πεντεκαίδεκα σπείρας ἔχοντα στρατιωτῶν, δι' ἀπιστίαν ἅμα καὶ φόβον τοῦ ἀνδρός. ἡττωμένῳ μὲν γὰρ πάντων εἶναι βεβαιότατον ἐνόμιζεν· εἰ δὲ νικῴη, μὴ ἐπιτρέψειν παρόντα χρήσασθαι τοῖς πράγμασιν, ὡς προείρηται. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀπερρίφησαν ἐν Δυῤῥαχίῳ μετὰ Κάτωνος. γενομένης δὲ τῆς κατὰ Φάρσαλον ἥττης, οὕτως ἔστη τοῖς λογισμοῖς ὁ Κάτων, ὡς εἰ μὲν τεθνήκοι Πομ-

audivisse cæteros: at ubi omnium novissimus Cato, quæ tempus suggerebat ex philosophia afferre, de libertate, virtute, morte, gloria, magno animi sui motu disseruit, atque extremam orationem ad Deorum implorationem quasi præsentium, & illud pro patria inspectantium certamen, convertit, tantum sublatum clamorem fuisse, tantumque excitati motum exercitus, ut duces concitarentur spei pleni omnes ad discrimen. Cæterum vincentibus & pellentibus hostes extorsit consummatam victoriam fortuna Cæsaris, nimia Pompeii usa cautione & successus diffidentia. Cæterum hæc sunt in historia Pompeii explicata. Ovantibus omnibus atque rem gestam extollentibus, Cato patriam deflebat, ambitionemque lamentabatur funestam & infelicem, quod multos & egregios cives conspiceret mutua cæde confectos.

Quum jam Pompeius ad persequendum Cæsarem in Thessaliam castra moveret, magnam autem vim relinqueret apud Dyrrhachium armorum, hominumque propinquorum & necessariorum: ducem & custodem omnibus Catonem præposuit, attribuitque ei quindecim cohortes, quod nec satis fideret ei & timeret. Nam victo, omnium fore existimabat sibi firmissimum: sin vinceret, non permissurum, ut diximus, præsentem rebus ad nutum suum uti. Complures præterea cum Catone illustres viri ablegati Dyrrhachium sunt. Devicto ad Pharsalum Pompeio ita constituerat Cato, si cecidisset Pompei-

Πομπήιος, εἰς Ἰταλίαν τοὺς σὺν αὐτῷ περαιώσων, αὐτὸς δὲ προσωτάτω τῆς τυραννίδος ἐπὶ φυγῇ βιωσόμενος· εἰ δὲ σώζοιτο, πάντως ἐκείνῳ διαφυλάξων τὴν δύναμιν. οὕτω δὴ διαβαλὼν εἰς Κέρκυραν, ὅπου τὸ ναυτικὸν ἦν, ἐξίστατο μὲν Κικέρωνι τῆς ἀρχῆς, ὡς ὑπατικῷ στρατηγικός· οὐ δεξαμένου δὲ Κικέρωνος, ἀλλ' ἀπαίροντος εἰς Ἰταλίαν, ἰδὼν τὸν Πομπήιον ὑπ' αὐθαδείας καὶ φρονήματος ἀκαίρου βουλόμενον κολάζειν τοὺς ἀποπλέοντας, πρῶτον δὲ μέλλοντα τῷ Κικέρωνι προσφέρειν τὰς χεῖρας, ἐνουθέτησεν ἰδίᾳ καὶ κατεπράϋνεν· ὥστε τὸν Κικέρωνα περισῶσαι σαφῶς ἐκ θανάτου, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄδειαν παρασχεῖν.

Τεκμαιρόμενος δὲ Πομπήιον Μάγνον εἰς Αἴγυπτον ἢ Λιβύην διεκπεσεῖσθαι, καὶ σπεύδων πρὸς ἐκεῖνον, ἀνήχθη μὲν ἔχων ἅπαντας, ἔπλει δὲ, πρῶτον ἀπεῖναι διδοὺς καὶ ὑπολείπεσθαι τοὺς οὐ προθύμως συστρατευομένους. ἁψάμενος δὲ Λιβύης καὶ παραπλέων ἐντυγχάνει Σέξτῳ τῷ νεωτέρῳ τῶν Πομπηΐου παίδων, ἀγγέλλοντι τὴν ἐπ' Αἰγύπτου τοῦ πατρὸς τελευτήν. πάντες μὲν οὖν βαρέως ἤνεγκαν, οὐδεὶς δὲ μετὰ Πομπήιον ἠξίου Κάτωνος παρόντος οὐδὲ ἀκούειν ἄλλον ἡγεμόνα. διὸ καὶ Κάτων αἰδούμενος καὶ οἰκτείρων ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ πίστεως δεδωκότας πεῖραν ἐπὶ ξένης ἐρήμους καὶ ἀπόρους ἀπολιπεῖν, ὑπέστη τε τὴν ἀρχήν, καὶ παρῆλθεν εἰς Κυρήνην. ἐδέξαντο γὰρ ἐκεῖνον, ὀλίγαις ἡμέραις ἔμπροσθεν ἀποκλείσαντες Λαβιηνόν. ἐνταῦθα πυνθανόμενος Σκιπίωνα τὸν Πομπηΐου πενθερὸν ὑπὸ Ἰόβα τοῦ βασιλέως ἀνειλῆφθαι, καὶ Οὔαρον Ἄπιον, ὃς ἦν ὑπὸ Πομπηΐου Λιβύης ἀποδεδειγμένος ἡγεμών, εἶναι σὺν αὐτοῖς μετὰ δυνάμεως,

Pompeius, eos quos ſecum habebat in Italiam tranſportare, atque ipſe quam remotiſſime a dominatu tranſigere vitam in exilio: quod ſi incolumis foret, omnino eas copias illi conſervare. Ita in Corcyram, ubi claſſis erat, trajecit, & Ciceroni imperio, ut conſulari prætorius ceſſit. Rejiciente id Cicerone & abnavigare in Italiam parante, videns Pompeium minorem ex intempeſtiva pervicacia & ferocia gravius conſulere in diſcedentes, ac primo manus afferre moliri Ciceroni, caſtigavit ſeorſum eum placavitque. Atque ita Ciceronem haud obſcure a morte eripuit, ac ſecuritatem præbuit aliis.

Pompeium Magnum in Ægyptum vel Africam conjiciens elapſurum, properanſque ad illum, conſcendit cum omnibus, atque vela fecit: poteſtate tamen ante abeundi & remanendi facta illis qui non prompti erant ad ſequendum. Ut Africam attigit, in legendo littore Sextum convenit minorem Pompeii filium, ex quo Pompeii Magni fatum intellexit. Eam rem tulerunt omnes graviter, nec cujuſquam a Pompeio voluerunt præſente Catone alterius ducis audire mentionem. Quapropter Cato pudore & miſeratione bonorum virorum qui fidem ſuam probaverant, in terra peregrina deſolatos relinquere & inopes non ſuſtinens, ſuſcepit imperium, atque Cyrenas appulit, ubi a civibus eſt admiſſus, quum paucis ante diebus portas clauſiſſent Labieno. Ibi Scipionem Pompeii ſocerum ab rege Juba intelligit receptum, & Appium Varum, cui data a Pompeio provincia Africa fuerat, illis ſe cum exercitu conjunxiſſe.

Ita

δυνάμεως, διώρμησε πεζῇ χειμῶνος ὥρα, πολλοὺς μὲν ὄνους ὕδωρ κομίζοντας συναγαγὼν, πολλὴν δὲ λείαν ἐλαύνων, ἔτι δὲ ἅρματα καὶ τοὺς καλουμένους Ψύλλους ἐπαγόμενος, οἳ τά τε δήγματα τῶν θηρίων ἰῶνται τοῖς σόμασιν ἕλκοντες ἰὸν, αὐτά τε τὰ θηρία κατεπᾴδοντες ἀμβλύνουσι καὶ κηλοῦσιν. ἡμέρας δὲ συνεχῶς ἑπτὰ τῆς πορείας γινομένης, πρῶτος ἡγήσατο, μήτε ἵππῳ μήτε ὑποζυγίῳ χρησάμενος. ἐδείπνει δὲ καθήμενος ἀφ' ἧς ἡμέρας τὴν κατὰ Φάρσαλον ἔγνω ἧτταν· καὶ τοῦτο τῷ λοιπῷ προσέθηκε πένθει, τὸ μὴ κατακλιθῆναι πλὴν καθεύδων. ἐν δὲ Λιβύῃ διαγαγὼν τοῦ χειμῶνος ἐξήγαγε τὴν στρατιάν· ἦσαν δὲ μυρίων ὀλίγον ἀποδέοντες.

Τὰ δὲ πράγματα κακῶς εἶχε τοῖς περὶ Σκιπίωνα καὶ Οὔαρον, ἐκ διαφορᾶς καὶ στάσεως ὑποδυομένοις καὶ θεραπεύουσι τὸν Ἰόβαν, οὐκ ἀνεκτὸν ὄντα βαρύτητι φρονήματος καὶ ὄγκῳ διὰ πλοῦτον καὶ δύναμιν· ὅς γε Κάτωνι πρῶτον ἐντυγχάνειν μέλλων, μέσον ἔθηκε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον τοῦ Σκιπίωνος καὶ τοῦ Κάτωνος. ὁ μέντοι Κάτων ὡς εἶδεν, ἄρας τὸν ἑαυτοῦ θρόνον μετέθηκεν ἐπὶ θάτερα, μέσον λαμβάνων τὸν Σκιπίωνα, καίπερ ἐχθρὸν ὄντα, καί τι καὶ βιβλίον ἐκδεδωκότα βλασφημίας ἔχον τοῦ Κάτωνος. εἶτα τοῦτο μὲν εἰς οὐδένα τίθενται λόγον· εἰ δὲ Φιλόστρατον ἐν Σικελίᾳ μέσον εἶχεν περιπατῶν ἐπὶ τιμῇ φιλοσοφίας, ἐγκαλοῦσι. τότε δ' οὖν καὶ τὸν Ἰόβαν ἔπαυσεν, μονονουχὶ σατράπας πεποιημένον ἑαυτοῦ τοὺς περὶ τὸν Σκιπίωνα, κἀκείνους διήλλαξεν. ἀξιούντων δὲ πάντων ἄρχειν αὐτὸν, καὶ πρῶτον τῶν περὶ Σκιπίωνα καὶ Οὔαρον ἐξισταμένων καὶ παραδιδόντων τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἔφη καταλύσειν

Ita itinere pedestri brumali hora est profectus. Magnam vim asinorum ad aquam portandam coegerat, magnam etiam prædam egerat. Currus insuper & Psyllos appellatos trahebat secum, qui serpentium ictibus medentur venenum ore exsugentes, ipsasque incantationibus hebetant & sopiunt serpentes. Dies septem continuos itinere facto signa antecessit, neque equo vel jumento est usus. Cænabat sedens ex eo die quo cladem Pharsalicam intellexisset, idque ad cæterum luctum addidit, neque recumbebat nisi somni causa. Exacta in Africa hyeme eduxit milites, qui non multo minus decem millia erant.

Res erant Scipionis & Vari malo in loco ob dissensionem & distractionem assentantium atque observantium Jubam: cujus ob opes & vires intolerabile erat supercilium & fastus; utpote qui quum congressurus primo esset cum Catone, sellam suam mediam posuerit inter Scipionem & Catonem. Quod ut vidit Cato, transposuit ad alterum latus sellam suam, mediumque Scipionem quamvis inimicum, qui ediderat etiam in ipsum probris refertum scriptum, accepit. Et hoc nihili faciunt: quod vero Philostratum in Sicilia philosophiæ honoris causa acceperit in deambulando medium, id exagitant. In præsentia igitur retudit Jubam, qui Scipionem & Varum tantum non pro satrapis suis habuerat, illosque reduxit in gratiam. Petentibus omnibus ut imperium susciperet, Scipioneque & Varo cedentibus ei ac potestatem tradentibus, negavit convulsurum se

σειν τοὺς νόμους, περὶ ὧν τῷ καταλύοντι πολεμοῦσιν, οὐδὲ ἑαυτὸν ἀντιστράτηγον ὄντα παρόντος ἀνθυπάτου προστάξειν. ἀνθύπατος γὰρ ὁ Σκιπίων ἀπεδέδεικτο, καὶ θάρσος εἶχον οἱ πολλοὶ διὰ τοὔνομα κατορθώσειν, ἄρχοντος ἐν Λιβύῃ Σκιπίωνος.

Ἐπεὶ μέντοι τὴν ἀρχὴν ὁ Σκιπίων παραλαβὼν εὐθὺς ἐβούλετο Ἰόβᾳ χαριζόμενος Ἰτυκαίους ἡβηδὸν ἀποκτεῖναι, καὶ κατασκάψαι τὴν πόλιν, ὡς τὰ Καίσαρος φρονοῦσαν, οὐχ ὑπέμεινεν ὁ Κάτων, ἀλλὰ μαρτυρόμενος καὶ κεκραγὼς ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ θεοκλυτῶν, μόλις ἐξείλετο τῆς ὠμότητος αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν δεηθέντων, τὰ δὲ τοῦ Σκιπίωνος ἀξιοῦντος, ἀνεδέξατο φρουρήσειν τὴν πόλιν, ὡς μήτε ἑκοῦσα, μήτε ἄκουσα Καίσαρι προσγένοιτο. καὶ γὰρ ἦν εἰς ἅπαντα τὸ χωρίον ὠφέλιμον καὶ διαρκὲς τοῖς ἔχουσιν· ἔτι δὲ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Κάτωνος ἐρρώσθη. καὶ γὰρ σῖτον εἰσήγαγεν ὑπερβάλλοντα πλήθει, καὶ κατεσκεύασε τὰ τείχη πύργους ἐπαιρόμενος, καὶ τάφρους ὀχυρὰς καὶ χαρακώματα πρὸ τῆς πόλεως βαλλόμενος. Ἰτυκαίων δὲ τοὺς μὲν ἡβῶντας ἐν τοῖς χαρακώμασιν ἔταξεν οἰκεῖν, τὰ ὅπλα παραδόντας αὐτῷ, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν τῇ πόλει συνεῖχεν, ἰσχυρῶς ἐπιμελόμενος μὴ ἀδικεῖσθαι μηδὲ πάσχειν κακῶς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. ὅπλα δὲ πολλὰ καὶ χρήματα καὶ σῖτον ἐξέπεμψε τοῖς ἐπὶ στρατοπέδου, καὶ ὅλως εἶχε τοῦ πολέμου τὴν πόλιν ταμιεῖον. ἃ δὲ Πομπηΐῳ συνεβούλευε πρότερον, καὶ τότε Σκιπίωνι, μὴ μάχεσθαι πρὸς ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ δεινὸν, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ χρῆσθαι πᾶσαν ἀκμὴν ἣν τυραννὶς ἰσχύει μαραίνοντι· τούτων ὁ Σκιπίων ὑπὸ αὐθαδεί-

ας

ſe leges, quarum cauſa oppugnarent convellentem, neque ſe proprætorem proconſule præſente imperaturum. Nam creatus Scipio proconſul fuerat, ac ſpem victoriæ vulgus ex nomine trahebat imperantis in Africa Scipionis.

Ut tamen aſſumpto imperio Scipio Uticenſes ſtatuit in gratiam Jubæ omnes ſine diſcrimine ætatis interficere, urbemque quaſi cum Cæſare ſentientem exſcindere, non tulit id Cato, verum præſentes teſtatus, vociferatuſque in concilio & Deorum fidem implorans, ægre exemit illos miſeros horum crudelitati, ac partim eis orantibus, partim contendente Scipione cuſtodiam urbis recepit, ut neque volens neque invita conjungeretur Cæſari. Erat enim locus ille ad omnia opportunus & affluens obtinentibus, qui multo magis eſt a Catone firmatus. Siquidem eo ingentem numerum frumenti invexit, muros fulcivit, turres in altum excitavit, foſſis altis & vallis urbem ſepſit. Uticenſes puberes armis ſibi traditis intra vallum imperavit commorari, reliquos in urbe continuit magna adhibita cura, ne qua iis a Romanis injuria vel malum offerretur. Magnam vim armorum, pecuniæ, frumenti in caſtra miſit, atque ita prorſus fecit belli illam urbem promptuarium. Quod autem ante Pompeio, idem tunc conſulebat Scipioni, ne cum homine bellatore & acri ſigna conferret, ſed traheret tempus, quo omnis ille vigor, quo valet tyrannis, emarceſcat. Hæc Scipio ex pervicacia

ας κατεφρόνει· καί ποτε τῷ Κάτωνι δειλίαν ὀνειδίζων ἔγραψεν, εἰ μὴ μόνον αὐτὸς ἀγαπᾷ καθήμενος ἐν πόλει καὶ τείχεσιν, ἀλλὰ μηδὲ ἑτέρους ἐᾷ πρὸς τὸν καιρὸν εὐθαρσῶς χρῆσθαι τοῖς λογισμοῖς. πρὸς ταῦτα ὁ Κάτων ἀντέγραψεν, ὡς ἕτοιμός ἐστιν οὓς ἤγαγεν αὐτὸς εἰς Λιβύην ὁπλίτας καὶ ἱππεῖς παραλαβὼν, εἰς Ἰταλίαν περαιοῦν, καὶ Καίσαρα μεθιστάναι καὶ τρέπειν ἀπ' ἐκείνων πρὸς αὐτόν. ὡς δὲ καὶ τούτων ὁ Σκιπίων κατεγέλα, πάνυ δῆλος ἦν καὶ ἀχθόμενος ὁ Κάτων τῇ παραχωρήσει τῆς ἀρχῆς, ὡς οὔτε τῷ πολέμῳ καλῶς τὸν Σκιπίωνα χρησόμενον, οὔτε, ἂν παραλόγως εὐτυχήσῃ, μέτριον ἐν τῷ κρατεῖν πρὸς τοὺς πολίτας ἐσόμενον. διὸ καὶ γνώμην εἶχεν ὁ Κάτων, καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις ἔλεγεν, οὐ χρηστὰς μὲν ἐλπίδας ἔχειν ὑπὲρ τοῦ πολέμου δι' ἀπειρίαν καὶ θρασύτητα τῶν ἡγεμόνων· εἰ δ' οὖν εὐτυχία τις γένοιτο, καὶ καταλυθείη Καῖσαρ, οὐ μενεῖν ἐν Ῥώμῃ, φεύξεσθαι δὲ τὴν χαλεπότητα καὶ πικρίαν τοῦ Σκιπίωνος, ἤδη τότε δεινὰς καὶ ὑπερηφάνους ποιουμένου κατὰ πολλῶν ἀπειλάς. ἀπέβη δὲ μᾶλλον ἢ προσεδόκα· καὶ περὶ ἑσπέραν βαθεῖαν ἧκέν τις ἀπὸ στρατοπέδου τριταῖος, ἀγγέλλων ὅτι μάχης μεγάλης πρὸς Θάψῳ γενομένης, διέφθαρται παντάπασι τὰ πράγματα, καὶ κρατεῖ Καῖσαρ τῶν στρατοπέδων· Σκιπίων δὲ καὶ Ἰόβας σὺν ὀλίγοις ἐκπεφεύγασιν, ἡ δὲ ἄλλη δύναμις ἀπόλωλεν.

Τούτων προσπεσόντων, ἡ μὲν πόλις οἷον εἰκὸς ἐν νυκτὶ καὶ πολέμῳ, πρὸς τοιοῦτον ἄγγελμα μικροῦ δεῖν ἔκφρων γενομένη, μόλις ἑαυτὴν ἐντὸς τειχῶν κατεῖχεν· ὁ δὲ Κάτων προσελθὼν, τότε μὲν ὡς ἑκάστοις ἀπήντα διαθέουσι

καὶ

vicacia floccifecit, ac Catoni ſemel ignaviam objiciens ſcripſit, Satiſne eſſet ei quod in urbe & intra mœnia deſideret, niſi etiam prohiberet aliis conſilio pro tempore uti audacter? Ad ea reſcripſit Cato, paratum ſe cum eo peditatu & equitatu quos in Africam advexerat trajicere in Italiam, Cæſaremque retrahere & vertere ab ipſis in ſe. Quæ ubi irriſit Scipio, præ ſe tulit aperte pœnitere ſe quod imperium permiſiſſet ei, ratus nec bellum recte Scipionem adminiſtraturum, nec (ſi præter ſpem ſucceſſum habuiſſet,) uſurum victoria in cives moderate. Itaque hæc ſententia fuit Catonis, atque apud familiares prædicavit, ob ducum imperitiam & ferociam nullam habere ſe de bello bonam ſpem: quod ſi proſpere quid cecidiſſet & oppreſſus eſſet Cæſar, non remanſurum ſe Romæ, ſed ſævitiam & acerbitatem fugiturum Scipionis, qui jam tum graviter & ſuperbe multis minitaretur. Id vero citius quam exſpectabat evenit: ac circa primas tenebras accurrit quidam qui tertio die venerat ex caſtris, annuncians ingenti prœlio ad Thapſum contracto omnia perdita eſſe; Cæſarem caſtris potitum; Scipionem & Jubam cum paucis effugiſſe; omnem cæſum reliquum exercitum.

Hoc caſu cives, ut veriſimile eſt nocte & in bello, ad eum nuncium pene amentes facti, vix continuerunt ſeſe intra mœnia. At Cato progreſſus, ut cuique occurrit, diſcurrentes & clamantes retinens conſo-

καὶ βοῶσιν ἐπιλαμβανόμενος καὶ παραμυθούμενος, ἀφῄρει τοῦ δέους τὸ περιθαμβὲς καὶ ταραχῶδες, ὡς οὐ τηλικούτων ἴσως γεγονότων, ἀλλὰ ἐπὶ μεῖζον αἰρομένων τῷ λόγῳ· καὶ κατέστησε τὸν θόρυβον. ἅμα δ' ἡμέρᾳ τοὺς τριακοσίους, οἷς ἐχρῆτο βουλῇ, Ῥωμαίους μὲν ὄντας, ἐν δὲ Λιβύῃ πραγματευομένους ἀπὸ ἐμπορίας καὶ δανεισμῶν, εἰς ἱερὸν Διὸς ἐκήρυττεν συνιέναι, καὶ ὅσοι παρῆσαν ἀπὸ συγκλήτου, καὶ παῖδας αὐτῶν. ἔτι δὲ συλλεγομένων ἐκείνων, προσελθὼν ἀθορύβως καὶ μετ' εὐσταθείας, ὥσπερ οὐδενὸς καινοῦ γεγονότος, βιβλίον ἔχων ἐν ταῖς χερσὶν ἀνεγίνωσκεν. ἦν δὲ ἀναγραφὴ τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ὀργάνων, ὅπλων, σίτου, τόξων, ὁπλιτῶν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν τριακοσίων, καὶ διελθὼν πολὺν ἔπαινον τῆς προθυμίας αὐτῶν καὶ τῆς πίστεως, ἣν ἐπεδείξαντο καὶ χρήμασι καὶ σώμασι καὶ βουλαῖς ὠφελιμώτατοι γενόμενοι, παρεκάλει μὴ διαλυθῆναι ταῖς ἐλπίσιν ἕκαστον αὐτῶν, φυγὴν ἰδίαν ἢ ἀπόδρασιν τινὰ ποριζόμενον. ἂν γὰρ ἐν ταὐτῷ συμμένωσιν, καὶ πολεμούντων ἧττον καταφρονήσειν Καίσαρα, καὶ φείσεσθαι μᾶλλον δεομένων. βουλεύεσθαι δ' ἐκέλευεν αὐτοὺς ὑπὲρ αὐτῶν, οὐδέτερα μεμψάμενος, ἀλλ' εἰ μὲν τρέποιντο τῇ γνώμῃ πρὸς τὴν τύχην, τῆς ἀνάγκης θησόμενος τὴν μεταβολήν· ἱσταμένων δὲ πρὸς τὰ δεινὰ, καὶ δεχομένων τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας κίνδυνον, οὐκ ἐπαινεσόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ θαυμασόμενος τὴν ἀρετὴν, καὶ παρέξων ἑαυτὸν ἄρχοντα καὶ συναγωνιζόμενον· ἄχρις οὗ τὴν ἐσχάτην τύχην τῆς πατρίδος ἐξελέγξωσιν, ἣν οὐχὶ Ἰτύκην, οὐδὲ Ἀδρούμητον οὖσαν, ἀλλὰ Ῥώμην, πολλάκις ἐκ χαλεπωτέρων σφαλμάτων ὑπὸ μεγέ-

ſolanſque, abſtergebat timentibus trepidationem & exanimationem, cladem dicens forſitan non eſſe tantam, ſed extolli ſermone in majus. Ita turbam compoſuit. Simul atque diluxit, convocavit per præconem in templum Jovis trecentos, (hi cives Romani erant qui in Africa negotiabantur, & fœnus exercebant) ſimulque omnes ſenatores & eorum filios. Dum illi coguntur, accedens compoſito & tranquillo vultu, quaſi nihil accidiſſet novi, libellum quem tenebat manibus legebat. Breviarium erat inſtrumenti bellici, armorum, frumenti, telorum, militum. Ubi convenerunt, exorſus a trecentis, laudata eximie eorum alacritate & fide quam demonſtraverant, quod pecunia, corporibus, conſiliis rempublicam enixiſſime juviſſent, exhortatus eos eſt ne diverſam ſpem intenderent, alius aliam fugam & errorem quærentes. Nam ſi una cohærerent, & bellantes minus Cæſarem deſpecturum, & magis parſurum ſupplicibus. Monuit autem eos ut de rebus ſuis deliberarent; de neutro ſe conſilio incuſaturum ipſos: verum ſi animo ad fortunam inclinarent, adſcripturum mutationem eorum neceſſitati. Quod ſi reſiſterent malis, & diſcrimen pro libertate ſubirent, non commendaturum modo, ſed etiam virtutem eorum admiraturum, præbiturumque ipſis ducem ſe & commilitonem, quoad noviſſimam patriæ fortunam exploraſſent: non Uticam eam neque Adrumetum, ſed Romam eſſe; quæ ſæpe ob magnitudinem ſuam erexiſſet ſe ex gravioribus lapſibus. Ip-

μεγέθους ἀναφέρεσθαι. πολλῶν δ' αὐτοῖς εἰς σωτηρείαν καὶ ἀσφάλειαν ὑποκειμένων, καὶ μεγίστου, πρὸς ἄνδρα πολεμεῖν ἐπὶ πολλὰ τοῖς καιροῖς ἀνθελκόμενον, Ἰβηρείας τε πρὸς Πομπήϊον ἀφεστώσης τὸν νέον, αὐτῆς τε τῆς Ῥώμης οὔπω δι' ἀήθειαν παντάπασι δεδεγμένης τὸν χαλινὸν, ἀλλ' ἀναξιοπαθούσης, καὶ συνεξανισταμένης πρὸς πᾶσαν μεταβολήν· οὐδὲ τὸν κίνδυνον εἶναι φευκτέον, ἀλλὰ ἔχειν διδάσκαλον τὸν πολέμιον, ἀφειδοῦντα τῆς ψυχῆς ἐπὶ ταῖς μεγίσταις ἀδικίαις, οὐχ ὥσπερ ἑαυτοῖς, εἰς τὸν εὐτυχέστατον βίον κατορθοῦσιν, ἢ πταίουσιν εἰς τὸν εὐκλεέστατον θάνατον, τὴν ἀδηλότητα τοῦ πολέμου τελευτᾶν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκείνους γε δεῖν ἔφη βουλεύεσθαι καθ' ἑαυτούς, συνευχόμενος ἀντὶ τῆς πρόσθεν ἀρετῆς καὶ προθυμίας αὐτοῖς τὰ δόξαντα συνενεγκεῖν.

Τοιαῦτα τοῦ Κάτωνος εἰπόντος, ἦσαν μὲν οἳ καὶ τοῖς λόγοις ἀγόμενοι πρὸς τὸ θαῤῥεῖν, οἱ δὲ πλεῖστοι πρὸς τὸ ἀδεὲς καὶ γενναῖον αὐτοῦ καὶ φιλάνθρωπον ὀλίγου δεῖν ἐκλαθόμενοι τῶν παρόντων, ὡς μόνον ὄντα τοῦτον ἀήττητον ἡγεμόνα, καὶ πάσης κρείττονα τύχης ἐδέοντο χρῆσθαι καὶ σώμασιν αὐτῶν καὶ χρήμασιν καὶ ὅπλοις, ὅπως αὐτὸς ἔγνωκε· κρεῖττον γὰρ ἐκείνῳ πειθομένους ἀποθανεῖν, ἢ σώζεσθαι προδόντας ἀρετὴν τοσαύτην. εἰπόντος δέ τινος ὡς χρὴ ψηφίσασθαι δούλοις ἐλευθερίαν, καὶ τῶν πλείστων συνεπαινεσάντων, οὐκ ἔφη τοῦτο ποιήσειν ὁ Κάτων· οὐ γὰρ εἶναι νόμιμον οὐδὲ δίκαιον· αὐτῶν μέντοι τῶν δεσποτῶν ἀφιέντων, τοὺς ἐν ἡλικίᾳ δέχεσθαι. γινομένων δὲ πολλῶν ὑποσχέσεων, κε-

Ipsis vero cum multa ad salutem & incolumitatem patere, tum illud maxime, quod bellum gererent cum homine qui in diversa temporibus retraheretur: Hispaniam ad Pompeium juvenem defecisse; ipsam Romam jugi insolentem nondum plane recepisse frænum, verum indigne calcari, atque ad omnem exsurrectuiam mutationem. Neque porro refugiendum esse periculum, sed doctorem eos habere hostem ipsum, qui quo maxima scelera transigat, minime parcat vitæ: cui non sicut ipsis in felicissimam vitam, si victores fuerint, aut, si impegerint, in mortem gloriosissimam incerta belli terminatura. Veruntamen debere eos ait secum rem perpendere, vota facientes ut superiore pro virtute atque animi propensa voluntate quæ deliberassent fauste ac feliciter evenirent.

Postquam finem dicendi Cato fecit, fuerunt quibus etiam faceret oratio ejus animos. Plerique vero ob constantiam ejus, animi celsitudinem & humanitatem, periculi pene obliti præsentis, tanquam unum hunc invictum ducem & omni superiorem fortuna, oraverunt uteretur ex sententia sua & ipsorum corporibus & facultatibus & armis: præstare enim illi parentes vitam abjicere, quam incolumes esse virtute prodita tam excellente. Quum ibi mentionem quidam intulisset, decernendam servis libertatem, idque comprobassent plerique, negavit id se Cato facturum: neque enim id legitimum vel justum esse: verum si domini ipsi manumisissent eos, recepturum se adultos. Multis hic pollicitationibus

κελεύσας ἀπογράφεσθαι τὸν βουλόμενον, ἀπηλλάττετο, καὶ μετὰ μικρὸν ἧκεν αὐτῷ γράμματα παρὰ Ἰόβα καὶ Σκιπίωνος· Ἰόβα μὲν, ἐν ὄρει κεκρυμμένου μετ' ὀλίγων, ἐρωτῶντος ὅ, τι πράττειν δέδοκται τῷ Κάτωνι· καὶ γὰρ περιμένειν Ἰτύκην ἐκλιπόντα, καὶ πολιορκουμένῳ μετὰ στρατιᾶς ἐπιβοηθήσειν· Σκιπίωνος δὲ πρὸς ἄκρᾳ τινὶ ναυλοχοῦντος, οὐ πόῤῥω τῆς Ἰτύκης ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καραδοκοῦντος.

Ἔδοξεν οὖν τῷ Κάτωνι τοὺς γραμματοφόρους ἐπισχεῖν, ἄχρι οὗ βεβαιώσῃ τὰ παρὰ τῶν τριακοσίων. οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ βουλῆς ἦσαν πρόθυμοι, καὶ τοὺς οἰκέτας εὐθὺς ἀφιέντες ἐλευθέρους ὥπλιζον. τῶν δὲ τριακοσίων, ἅτε δὴ πλωτικῶν καὶ δανειστικῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς οἰκέταις τῆς οὐσίας ἐχόντων, οὐ πολλὴν οἱ Κάτωνος λόγοι χρόνον ἐμμείναντες ἐξεῤῥύησαν. καθάπερ τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἀναδέχεται ῥᾳδίως τὴν θερμότητα, καὶ πάλιν μεθίησι, τοῦ πυρὸς ἀπαχθέντος ψυχόμενα· παραπλησίως ἐκείνους ὁ μὲν Κάτων ὁρώμενος ἀνεζωπύρει καὶ διεθέρμαινεν, αὐτοὺς δ' ἑαυτοῖς λόγον διδόντας ὁ Καίσαρος φόβος ἐξέκρουσε τῆς πρὸς Κάτωνα καὶ τὸ καλὸν αἰδοῦς. Τίνες γὰρ, ἔφασαν, ὄντες, καὶ τίνι τὸ προστασσόμενον ποιεῖν ἀπαξιοῦμεν; οὐχὶ Καῖσαρ μὲν οὗτος, εἰς ὃν ἡ Ῥωμαίων ἅπασα περιέστηκεν ἰσχύς; ἡμῶν δὲ Σκιπίων οὐδεὶς, οὐδὲ Πομπήιος, οὐδὲ Κάτων. ἀλλὰ ἐν οἷς καιροῖς πάντες ἄνθρωποι ταπεινότερα τῶν προσηκόντων διὰ φόβον φρονοῦσιν, ἐν τούτοις ἡμεῖς ὑπερμαχοῦντες τῆς Ῥωμαίων ἐλευθερίας, πολεμοῦμεν ἐξ Ἰτύκης ᾧ Κάτων μετὰ Πομπηίου Μάγνου φεύγων ὑφεῖτο τῆς Ἰταλίας· καὶ δούλους ἐλευθεροῦμεν κατὰ Καί-

bus factis, quum nomina dare quibus placeret jussisset, digressus est. Paulo post literæ ei a Juba & Scipione sunt redditæ. Juba in monte quodam abditus quærebat quid consilii cepisset Cato. Nam expectaturum ostendit se eum, si Uticam desereret: & si ferre decrevisset obsidionem, suppetias ei cum exercitu venturum. Scipio sub promontorio quodam non procul Utica in ancoris stans eundem in finem præstolabatur.

Igitur Catoni visum retinere tabellarios, dum certi quid statuissent trecenti. Omnes enim senatorii ordinis alacres erant, servosque extemplo manumissos armabant. At trecentis, viris navicularis scilicet & fœneratoribus, qui maximam facultatum partem habebant in servitiis, non diu Catonis oratio adhærescens effluxit. Sicut corpora aliqua facile calorem admittunt, rursusque emittunt, amoto igne frigescentia: haud aliter illos adspectus excitabat & fervefaciebat Catonis, cæterum reputantibus rem secum, extorquebat Cæsaris metus Catonis & honesti reverentiam. Ita enim dicebant, Qui nos, & cui dedignamur dicto esse audientes? Nonne Cæsar hic, ad quem omnis populi Romani recidit potentia? Nemo nostrum Scipio est, vel Pompeius, vel Cato: at quo tempore omnes mortales animos præter dignitatem ex metu summiserunt, hoc nos ad tuendam populi Romani libertatem gerimus ex Utica bellum, adversus eum cui fugiens Cato cum Pompeio Magno Italia cessit? Servos libertate

Καίσαρος, οἷς αὐτοῖς ἐλευθερίας ὅσον ἂν ἐκεῖνος θέλῃ μέτεστιν; ἀλλ' ἔτι νῦν, ὦ μοχθηροί, γνόντες ἑαυτούς, παραιτώμεθα τὸν κρατοῦντα, καὶ πέμψωμεν τοὺς δεησομένους. ταῦτα οἱ μετριώτατοι τῶν τριακοσίων παρῄνουν. οἱ δὲ πλεῖστοι τοῖς συγκλητικοῖς ἐπεβούλευον, ὡς, εἰ τούτους συλλάβοιεν, ἱλασόμενοι τὴν πρὸς αὐτοὺς ὀργὴν τοῦ Καίσαρος.

Ὁ δὲ Κάτων ὑπονοῶν τὴν μεταβολήν, οὐκ ἤλεγχεν. τῷ μέντοι Σκιπίωνι καὶ τῷ Ἰόβα γράψας ἀπέχεσθαι τῆς Ἰτύκης ἀπιστίᾳ τῶν τριακοσίων, ἐξέπεμψε τοὺς γραμματοφόρους. τῶν δὲ ἱππέων οἱ διαφυγόντες ἀπὸ τῆς μάχης, ἀριθμὸς οὐκ εὐκαταφρόνητος, προσελάσαντες τῇ Ἰτύκῃ, πέμπουσι πρὸς τὸν Κάτωνα τρεῖς ἄνδρας, οὐ τὴν αὐτὴν γνώμην ἀπὸ πάντων ἔχοντας. οἱ μὲν γὰρ ἀπιέναι πρὸς Ἰόβαν, οἱ δὲ τῷ Κάτωνι προσχωρεῖν ὥρμηντο· τοὺς δὲ καὶ δέος εἶχεν εἰς Ἰτύκην παριέναι. ταῦτα ὁ Κάτων ἀκούσας, τοῖς μὲν τριακοσίοις ἐκέλευσε προσέχειν Μάρκον Ῥούβριον, ἀτρέμα τὰς ἀπογραφὰς τῶν ἐλευθερούντων δεχόμενον, καὶ μὴ προσβιαζόμενον· αὐτὸς δὲ τοὺς συγκλητικοὺς ἀναλαβών, προῆλθεν ἔξω τῆς Ἰτύκης, καὶ τοῖς ἱππάρχοις ἐνέτυχεν, δεόμενος μὴ προέσθαι Ῥωμαίων ἄνδρας ἀπὸ βουλῆς τοσούτους, μηδὲ Ἰόβαν ἑλέσθαι στρατηγὸν ἀντὶ Κάτωνος· ἀλλὰ σώζεσθαι κοινῇ καὶ σώζειν, παρελθόντας εἰς πόλιν οὔτε κατὰ κράτος ἁλώσιμον, εἰς ἔτη δὲ πάμπολλα σῖτον καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἔχουσαν. ταῦτα δὲ καὶ τῶν συγκλητικῶν δεομένων καὶ δακρυόντων, οἱ μὲν ἵππαρχοι διελέγοντο τοῖς ἱππεῦσιν· ὁ δὲ Κάτων ἐπὶ χώματός τινος καθίσας μετὰ τῶν συγκλητικῶν, ἀνέμεινεν τὰς ἀποκρίσεις.

Ἐν

bertate donamus, quibus ipsis tantum est libertatis quantum illi visum erit relictum? At etiam nunc o miseri cognoscentes nosmetipsos, veniam petamus a victore, & legatos supplices mittamus. Hæc moderatissimi trecentorum subjiciebant. Maxima vero pars insidiabatur senatoribus, tanquam si hos corripuissent, iram in se Cæsaris placaturi.

Odoratus est Cato consilii mutationem, non tamen excussit, sed Scipioni & Jubæ remisit tabellarios, per quos scripsit iis Utica ut abstinerent, ob suam de trecentis diffidentiam. At equites qui profugerant ex pugna non contemnendo numero, profecti Uticam tres miserunt ad Catonem; non erant tamen ejusdem omnes sententiæ. Nam alii recipere se ad Jubam, alii adjungere Catoni moliebantur, pars intrare timebant Uticam. His Catoni nunciatis, M. Rubrio imperat ut trecentis intendat, ac nomina silentio recipiat servos manumittentium, nec cogat quenquam. Tum assumptis secum senatoribus extra urbem progressus præfectos equitum convenit, orans ne projicerent tot Romanos senatores, neque ducem pro Catone caperent Jubam, verum in communi salutem quærerent, & urbem ingrederentur. Esse eam prorsus inexpugnabilem, in qua commeatus & alia necessaria in multos annos sint. Eadem senatoribus rogantibus lacrymantibusque præfecti convenerunt equites. Interea Cato in aggere quodam sedens cum senatoribus, responsum operiebatur.

Ἐν δὲ τούτῳ παρῆν ὁ Ῥούβριος, σὺν ὀργῇ κατηγορῶν τῶν τριακοσίων ἀκοσμίαν πολλὴν καὶ θόρυβον, ὡς ἀφισταμένων καὶ διαταραττόντων τὴν πόλιν. ἐφ' οἷς οἱ μὲν ἄλλοι παντάπασιν ἀπογνόντες ἑαυτῶν εἰς δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς ἐξέπεσον· ὁ δὲ Κάτων ἐκείνους τε θαρσύνειν ἐπειρᾶτο, καὶ πρὸς τοὺς τριακοσίους ἔπεμψεν, ἀναμεῖναι κελεύων. οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἱππέων ἧκον, οὐ μέτρια προστάττοντες. ἔφασαν γὰρ οὔτε Ἰόβα δεῖσθαι μισθοδοτοῦντος, οὔτε Καίσαρα φοβεῖσθαι, Κάτωνος αὐτῶν ἄρχοντος· Ἰτυκαίοις δὲ, Φοίνιξιν ἀνθρώποις εὐμεταβόλοις, συγκαθείργνυσθαι, δεινὸν εἶναι. καὶ γὰρ εἰ νῦν ἀτρεμοῦσιν, ὅταν Καῖσαρ ἐπίῃ, συνεπιθήσεσθαι καὶ προδώσειν. εἴπερ οὖν δεῖταί τις αὐτῶν συμπολεμούντων καὶ συμπαρόντων, ἐκβαλὼν ἅπαντας Ἰτυκαίους ἢ διαφθείρας, οὕτως εἰς πόλιν καθαρὰν πολεμίων καὶ βαρβάρων καλείτω. ταῦτα ὁ Κάτων ἄγρια μὲν δεινῶς ἡγεῖτο καὶ βάρβαρα, πρᾴως δὲ ἀπεκρίνατο, βουλεύσεσθαι μετὰ τῶν τριακοσίων. καὶ παρελθὼν αὖθις εἰς τὴν πόλιν ἐνετύγχανε τοῖς ἀνδράσιν, οὐκ ἐπισκήψεις οὐδὲ παραγωγὰς πλασσομένοις ὑπ' αἰδοῦς πρὸς αὐτὸν, ἄντικρυς δὲ χαλεπαίνουσιν, εἴ τις αὐτοὺς βιάζοιτο πολεμεῖν Καίσαρι, μὴ δυναμένους μηδὲ βουλομένους. ἔνιοι δὲ καὶ παρεφθέγγοντο περὶ τῶν συγκλητικῶν, ὡς καθεκτέοι ἐν τῇ πόλει Καίσαρος παρόντος. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἀκούσας ὁ Κάτων παρῆκεν· καὶ γὰρ ἦν ὑποκωφότερος· ὡς δέ τις αὐτῷ προσελθὼν ἀπήγγειλε, τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπιέναι, φοβηθεὶς μὴ παντάπασιν οἱ τριακόσιοι κατὰ τῶν συγκλητικῶν ἀπονοηθῶσιν, ἐβάδιζε μετὰ τῶν φίλων ἐξαναστάς· καὶ θεασάμενος ἤδη προκεχωρηκότας, ἵππον λαβὼν, ἐδίωκε πρὸς αὐτούς.

Rubrius inter hæc advenit ira inflammatus, trecentorumque magnum fluctum & tumultum insectatus est, deficientium & civitatem solicitantium. Unde multi abjecta semel salutis spe in lacrymas & lamentationes se conjecere. Cato vero cum hos confirmavit, tum ad trecentos misit petitum ut aliquantisper sustinerent. At præfecti non mediocria postulata equitum retulere. Ostenderunt enim nec quærere eos ut Jubæ forent mercenarii, nec se Cæsarem duce formidare Catone, cæterum cum Uticensibus ut concluderentur, hominibus Punicis & levibus, id sibi esse grave. Etenim ut nunc conquiescant, ubi advenerit Cæsar, conspiraturos in ipsos, prodituros que. Proinde siquis societatem & præsentiam expetat suam, ut ille ejectis vel interfectis Uticensibus cunctis ita ipsos in vacuam invitaret hostibus ac barbaris urbem. Hæc nimium fera Cato & barbara censens, respondit benigne tamen, cum trecentis se deliberaturum. Reversus in urbem convenit eos. At illi non jam circuitiones reverentia ejus neque delinimenta in speciem fingere, sed aperte stomachari, siquis non valentes & nolentes bellum gerere cogeret cum Cæsare. Aliqui etiam obiter senatorum meminerunt, retinendos in urbe in adventum Cæsaris. Verum id se audisse dissimulavit Cato: etenim erat nonnihil surdaster. Quum autem nunciasset ei quidam abscedere equites, veritus ne omnino consulerent crudelius aliquid trecenti in senatores, confestim profectus est cum amicis ad illos. Ubi conspexit aliquantulum progressos, equo accepto, est eos insequutus.

αὐτοὺς. οἱ δὲ ἰδόντες ἄσμενοι προσελαύνοντα, καὶ ἐδέξαντο καὶ παρεκάλουν σώζεσθαι μετ' αὐτῶν. τότε καὶ δακρῦσαι τὸν Κάτωνα φασὶν, ὑπὲρ τῶν συγκλητικῶν δεόμενον καὶ προτείνοντα τὰς χεῖρας, ἐνίων δὲ καὶ τοὺς ἵππους ἀναστρέφοντα, καὶ τῶν ὅπλων ἀντιλαμβανόμενον, μέχρι οὗ κατειργάσατο τὴν γοῦν ἡμέραν ἐκείνην ἐπιμείναντας ἀσφαλῆ τοῖς ἀνδράσι φυγὴν παρασχεῖν.

Ὡς οὖν ἔχων αὐτοὺς ἀφίκετο, καὶ τοὺς μὲν ἐπὶ τὰς πύλας κατέστησεν, τοῖς δὲ τὴν ἄκραν φυλάττειν παρέδωκεν, ἔδεισαν οἱ τριακόσιοι μὴ δίκην δῶσιν τῆς μεταβολῆς· καὶ πρὸς τὸν Κάτωνα πέμποντες, ἐδέοντο πάντως ἀφικέσθαι πρὸς αὐτούς. οἱ δὲ συγκλητικοὶ περιχυθέντες οὐκ εἴων, οὐδὲ ἔφασαν προήσεσθαι τὸν κηδεμόνα καὶ σωτῆρα τοῖς ἀπίστοις καὶ προδόταις. σαφεστάτη γὰρ, ὡς ἔοικεν, αἴσθησις τότε παρέστη καὶ πόθος καὶ θαῦμα τῆς Κάτωνος ἀρετῆς πᾶσιν ὁμαλῶς τοῖς ἐν τῇ Ἰτύκῃ γενομένοις, ὡς οὐδὲν ἄρα κίβδηλον οὔτε ἀπατηλὸν ἐμέμικτο τοῖς πραττομένοις ὑπ' αὐτοῦ. πάλαι δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἐγνωκὼς ἀνελεῖν, δεινοὺς πόνους ἐπόνει, καὶ φροντίδας καὶ ὠδῖνας εἶχεν ὑπὲρ ἄλλων, ὅπως εἰς ἀσφαλὲς καταστήσας ἅπαντας ἀπαλλάξαιτο τοῦ ζῆν. οὐ γὰρ ἦν ἄδηλος ἡ πρὸς τὸν θάνατον αὐτοῦ φορὰ, καίπερ οὐ πάσχοντος. ὑπήκουσεν οὖν τότε τοῖς τριακοσίοις, παραμυθησάμενος τοὺς συγκλητικούς· καὶ μόνος ἧκεν πρὸς αὐτοὺς, χάριν ἔχειν ὁμολογοῦντας, καὶ δεομένους τὰ μὲν ἄλλα χρῆσθαι καὶ πιστεύειν· εἰ δὲ Κάτωνες οὐκ εἰσὶν, οὐδὲ τὸ Κάτωνος φρόνημα χωροῦσιν, οἰκτείρειν τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν. ἐγνωκότες δ' οὖν Καίσαρος δεῖσθαι καὶ πέμπειν πρὸς αὐτὸν,

ὑπὲρ

insequutus. Illi læti advehentem viderunt receperuntque, orantes secum quæreret salutem. Ibi Catonem lacrymas quoque ferunt profudisse, dum precatur pro senatoribus & manus supplices tendit: aliquorum equos quoque circumegisse, atque arma corripuisse, quousque impetravit ut illum saltem diem remanerent, & fugam præstarent senatoribus securam.

Postquam cum his rediit, ac partim in portis collocavit, partim tradidit eis arcem custodiendam, trepidaverunt trecenti, ne pœnas penderent inconstantiæ suæ: missisque certis ad Catonem, obsecraverunt eum ut omnino ad ipsos veniret. Verum circumfusi ei senatores prohibuerunt, negaveruntque perfidis & proditoribus permissuros se tutorem suum & servatorem. Tunc enim clarissime, meo judicio, amplexi & admirati sunt, senseruntque Catonis virtutem ex æquo omnes qui Uticæ tunc erant, nihil fuisse profecto in Catonis factis admistum, adulterinum vel fucatum. Qui quum jamdudum mortem sibi statuisset afferre, miros labores, solicitudines, dolores suscepit pro aliis, quo illos quum in tuto collocasset, tum ipse suam deponeret vitam. Neque vero erat obscurum, quantumvis dissimularet, fixum ei esse consciscere sibi necem. Itaque lenitis senatoribus, gessit morem trecentis, solusque est ad eos profectus. Illi gratias ei egerunt, precatique in cæteris ut opera sua uteretur ac fideret ipsis. Quod autem Catones non essent, neque animos caperent Catonis, ignosceret infirmitati suæ. Decrevisse se deprecari Cæsarem, atque legatos ad eum mittere,

qui

ὑπὲρ ἐκείνου μάλιστα καὶ πρώτου ποιήσασθαι δέησιν· εἰ δὲ μὴ πείθοιεν, οὐδὲ αὐτοῖς διδομένην δέξασθαι τὴν χάριν, ἀλλ' ἄχρι ἂν ἐμπνέωσιν πολεμήσειν ὑπὲρ ἐκείνου. πρὸς ταῦτα ὁ Κάτων ἐπαινέσας τὴν εὔνοιαν, ἔφη χρῆναι τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἕνεκα πέμπειν κατὰ τάχος, ὑπὲρ αὐτοῦ δὲ μὴ δεῖσθαι· κεκρατημένων γὰρ εἶναι δέησιν, καὶ ἀδικούντων παραίτησιν. αὐτὸς δὲ οὐ μόνον ἀήττητος γεγονέναι παρὰ πάντα τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ νικᾶν ἐφ' ὅσον ἐβούλετο, καὶ κρατεῖν Καίσαρος τοῖς καλοῖς καὶ δικαίοις. ἐκεῖνον δὲ εἶναι τὸν ἑαλωκότα καὶ νενικημένον· ἃ γὰρ ἠρνεῖτο πράττων κατὰ τῆς πατρίδος πάλαι, νῦν ἐξηλέγχθαι καὶ πεφωρᾶσθαι.

Ταῦτα διαλεχθεὶς τοῖς τριακοσίοις ἀπηλλάττετο· καὶ πυθόμενος Καίσαρα πᾶσαν ἄγοντα τὴν στρατιὰν ἤδη καθ' ὁδὸν εἶναι, Παπαί, εἶπεν, ὡς ἐπ' ἄνδρας ἡμᾶς ἐκεῖνος. καὶ τραπόμενος πρὸς τοὺς συγκλητικούς, ἐκέλευε μὴ μέλλειν, ἀλλ' ἕως παραμένουσιν οἱ ἱππεῖς σώζεσθαι. καὶ τὰς μὲν ἄλλας ἀπέκλεισε θύρας, μιᾷ δὲ τῇ πρὸς θάλασσαν φερούσῃ τά τε πλοῖα τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν διένειμε, καὶ τάξεως ἐπεμελεῖτο, παύων τὰς ἀδικίας, καὶ διαλύων τοὺς θορύβους, καὶ τοὺς ἀπόρως ἔχοντας ἐφοδιάζων. ἐπεὶ δὲ Μάρκος Ὀκτάβιος ἄγων δύο τάγματα πλησίον κατεστρατοπέδευσεν, καὶ πέμπων ἠξίου τὸν Κάτωνα περὶ ἀρχῆς διορίσασθαι πρὸς αὐτόν, ἐκείνῳ μὲν οὐθὲν ἀπεκρίνατο, πρὸς δὲ τοὺς φίλους εἶπεν, Εἶτα θαυμάζομεν ὅπως ἀπόλωλε τὰ πράγματα, τὴν φιλαρχίαν ὁρῶντες ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ ὀλέθρῳ βεβηκόσι παραμένουσαν; ἐν τούτῳ δὲ τοὺς ἱππεῖς ἀκούσας ἀπιόντας ἤδη φέρειν καὶ ἄγειν τὰ τῶν

Ἰτυ-

qui præcipue pro ipso essent & primo deprecaturi. Si non obtinuissent, ne concessum quidem ipsis beneficium recepturos, verum dum spirarent propugnaturos pro eo. Ad ea Cato commendata illorum benevolentia respondit, propere eis esse pro ipsorum salute mittendum, at nihil pro se exposcendum precibus. Victos enim supplices esse, atque eos qui deliquerunt veniam debere petere: se vero per totam vitam non invictum modo permansisse a Cæsare, verum etiam esse quatenus vellet, victorem, Cæsaremque virtute superare & justitia, illum victum esse & captum: quæ enim moliri jamdudum inficiatus esset in patriam, nunc convictum de his atque deprehensum.

Ita ad trecentos fatus, abscessit. Quum allatum esset Cæsarem jam cum toto exercitu esse in itinere, Papæ, inquit, ut in viros nos ille! Ac conversus ad senatores, monuit eos ut maturarent, &, dum equites ibi operirentur, consulerent saluti. Inde cæteris obseratis portis, ex una, quæ spectabat ad mare, distribuit suis naves, curamque gessit ut fierent omnia ordine. Injurias repressit, tumultus sedavit, inopibusque præbuit viaticum. Quum vero M. Octavius cum duabus legionibus prope urbem consedisset, missisque legatis postularet a Catone ut statueret secum quatenus utriusque imperium esset: nihil illi respondit, sed ait ad amicos, Et miramur nos res concidisse nostras, quum ambitionem retinere nos in ipso videamus exitio versatos? Interea equites audiens discedere, & bona Uticensi-

um

Ἰτυκαίων ὥσπερ λάφυρα, δρόμῳ συνέτεινε πρὸς αὐτοὺς, καὶ τοῖς πρώτοις ἐντυχὼν ἀφῃρεῖτο· τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἔφθανε ῥίπτων καὶ κατατιθέμενος, πάντες δὲ ὑπ᾽ αἰσχύνης σιωπῇ καὶ κάτω βλέποντες ἀπῄεσαν. ὁ δὲ Κάτων εἰς τὴν πόλιν τοὺς Ἰτυκαίους συναγαγὼν, ἐδεῖτο περὶ τῶν τριακοσίων, μὴ παροξῦναι Καίσαρα κατ᾽ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κοινῇ τὴν σωτηρίαν πράττειν ἀλλήλοις. εἶτα πάλιν τραπόμενος πρὸς τὴν θάλατταν, ἐπεσκόπει τοὺς ἐμβαίνοντας, καὶ τῶν φίλων καὶ ξένων ὅσους ἔπεισεν, ἠσπάζετο καὶ προὔπεμψεν. τὸν δὲ υἱὸν οὐκ ἔπεισε λαβεῖν πλοῖον, οὐδὲ ᾤετο δεῖν ἀποτρέπειν περιεχόμενον τοῦ πατρός. ἦν δέ τις Στατύλλιος, ἀνὴρ τῇ μὲν ἡλικίᾳ νέος, ἰσχυρὸς δὲ τῇ γνώμῃ βουλόμενος εἶναι, καὶ τοῦ Κάτωνος ἀπομιμεῖσθαι τὴν ἀπάθειαν. τοῦτον ἠξίου πλεῖν· καὶ γὰρ ἦν καταφανὴς μισοκαῖσαρ· ὡς δὲ οὐκ ἤθελεν, Ἀπολλωνίδῃ τῷ Στωϊκῷ καὶ Δημητρίῳ τῷ Περιπατητικῷ προσβλέψας ὁ Κάτων, Ὑμέτερον, εἶπεν, ἔργον οἰδοῦντα τοῦτον μαλάξαι, καὶ καταρτίσαι πρὸς τὸ συμφέρον. αὐτὸς δὲ τοὺς λοιποὺς συνεκπέμπων, καὶ χρηματίζων τοῖς δεομένοις, τήν τε νύκτα διετέλεσεν περὶ ταῦτα, καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας τὸ πλεῖστον μέρος.

Ἐπεὶ δὲ Λούκιος Καῖσαρ, οἰκεῖος μὲν ὢν Καίσαρος ἐκείνου, μέλλων δὲ πρεσβεύειν ὑπὲρ τῶν τριακοσίων, παρεκάλει τὸν Κάτωνα λόγον αὐτῷ συνυποθέσθαι πιθανὸν, ᾧ χρήσεται περὶ ἐκείνων· ὑπὲρ σοῦ μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ χειρῶν ἐμοὶ καλὸν ἅψασθαι, καὶ γόνασι προσπεσεῖν Καίσαρος· οὐκ εἴα ταῦτα ποιεῖν ὁ Κάτων αὐτόν. Ἐμοὶ γὰρ, εἶπεν, εἰ σώζεσθαι χάριτι Καίσαρος ἐβουλόμην,

um pro præda diripere, properavit ad eos incitato cursu, assequutusque primos extorsit ablata. Mox reliquorum quisque festinavit id quod haberet projicere & deponere, omnesque præ rubore muti & dejectis in terram oculis facessere. Tum Cato convocatis in urbem Uticensibus oravit pro trecentis, ne Cæsarem incenderent in illos, verum procurarent in communi inter se salutem. Mox reversus ad mare, consideravit conscendentes, amicosque & hospites, quos quidem perpellere potuit, salutavit & prosequutus est. Filio non persuasit ut navem arriperet, neque adhærentem parenti duxit avertendum. Statyllius quidam erat vir in flore ætatis, qui forti pectore esse & Catonis subsequi obstinatum & immotum affectabat animum. Hunc oravit ut abnavigaret: nam illustre erat ejus in Cæsarem odium. Ubi recusavit, Apollonidem Stoicum & Demetrium Peripateticum intuitus Cato, Vestri, inquit, muneris est tumentem hunc animo mollire atque adducere ad id quod ex usu ejus est. Inde reliquos dimisit, & vacavit illis qui operam requirebant suam: qua in re totam noctem consumpsit & magna ex parte diem posterum.

Quum L. Cæsar C. Cæsaris propinquus, qui legatus erat pro trecentis iturus, oraret Catonem ut adjuvaret se in concinnanda apta oratione quam esset pro illis habiturus, Nam pro te, inquit, etiam manus ejus attingere, & ad genua mihi fuerit honestum procumbere; vetuit id Cato ei ne faceret. Mihi enim, inquit, si incolumitatem habere Cæsaris beneficio

λόμην, αὐτῷ βαδιστέον ἦν πρὸς ἐκεῖνον μόνον. οὐ βούλομαι δὲ τῷ τυράννῳ χάριν ἔχειν ὑπὲρ ὧν παρανομεῖ. παρανομεῖ δὲ, σώζων ὡς κύριος ὧν αὐτῷ δεσπόζειν οὐδὲν προσήκει. ὅπως μέντοι παραιτήσῃ τοὺς τριακοσίους, κοινῇ σκοπῶμεν εἰ βούλει. γενόμενος δὲ πρὸς τούτῳ μετὰ τοῦ Λευκίου, τὸν υἱὸν αὐτῷ συνέστησε καὶ τοὺς ἑταίρους ἀπιόντι· καὶ προπέμψας ἐκεῖνον καὶ δεξιωσάμενος, ἐπανῆλθεν οἴκαδε, καὶ τὸν υἱὸν καὶ τοὺς φίλους συναγαγὼν, ἄλλα τε πολλὰ διελέχθη, καὶ πολιτείας ἀπεῖπεν ἅψασθαι τῷ μειρακίῳ. τὸ μὲν γὰρ ἀξίως Κάτωνος, οὐκ ἔτι τὰ πράγματα δέξασθαι τὸ δὲ ἄλλως, αἰσχρὸν εἶναι. καὶ περὶ ἑσπέραν ἤδη τρέπεται πρὸς τὸ βαλανεῖον. ἐν δὲ τῷ λούεσθαι τοῦ Στατυλλίου μνησθεὶς, καὶ μέγα φθεγξάμενος, Ἐξέπεμψας, εἶπεν, ὦ Ἀπολλωνίδη τὸν Στατύλλιον ἀπὸ τοῦ φρονήματος ἐκείνου καθελών; καὶ πέπλευκεν ὁ ἀνὴρ, μηδὲ ἀσπασάμενος ἡμᾶς; Πόθεν; εἶπεν ὁ Ἀπολλωνίδης, καίτοι πολλὰ διελέχθημεν, ἀλλὰ ὑψηλός ἐστι καὶ ἄτρεπτος, καὶ μένειν φησὶ καὶ πράττειν ὅ, τι ἂν σὺ πράττῃς. πρὸς ταῦτα φασὶ τὸν Κάτωνα μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν, Ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτίκα φανεῖται.

Λουσάμενος δὲ μετὰ πολλῶν ἐδείπνει καθήμενος, ὥσπερ εἰώθει μετὰ τὴν μάχην. οὐ γὰρ κατεκλίθη πλὴν καθεύδων. συνεδείπνουν δὲ πάντες οἱ ἑταῖροι, καὶ τῶν Ἰτυκαίων οἱ ἄρχοντες. καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον ὁ πότος ἔσχε μοῦσαν πολλὴν καὶ χάριν, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων κυκλούντων. ἄχρι οὗ περιῆλθεν ἡ ζήτησις εἰς ταῦτα δὴ τὰ παράδοξα καλούμενα τῶν Στωϊκῶν, τὸ, μόνον εἶναι τὸν ἀγαθὸν, ἐλεύθερον· δούλους δὲ, τοὺς φαύλους ἅπαντας. ἐνταῦθα

neficio vellem, ipsi erat ad eum soli eundum: sed nolo tyranno habere de ipsius flagitiis gratiam. Quippe in eo flagitium committit, quod conservat ut dominus illos in quos non spectat ad eum dominatio. Verum quemadmodum pro trecentis depreceris, inter nos, si videtur, consideremus. Cui rei postquam cum Lucio vacavit, filium abeunti & amicos commendavit. Prosequutus illum dextramque complexus, inde domum regressus est, filioque & amicis contractis, cum alia multa disseruit, tum filio ne attingeret rempub. interdixit: quippe eam, ut dignum esset Catone, haud integrum fore posthac capessere: alia ratione turpe esse. Circa vesperum jam vertit se ad balneum. In balneo Statyllii memor, atque alta voce loquutus: Dimisisti, inquit, Apollonide, Statyllium, eique spiritus illos detraxisti, & discessit ille insalutatis nobis? Haudquaquam, inquit, tametsi multa disputaverimus, Apollonides: verum animo celso est & inflexibili, aitque permansurum se, & quicquid te viderit agentem, id se sequuturum. Ad id Cato ferunt arrisisse ac dixisse, Id vero mox patebit.

Lotus inter frequentes cœnavit, ut consueverat post prœlium, sedens: neque enim nisi somni causa decumbebat. Cœnaverunt cum eo amici omnes & magistratus Uticensium. Sub cœnam multa fuit inter pocula erudita confabulatio & festivitas, aliasque ex aliis disputationes philosophicas versarunt. Dum disputat, devenit ad hæc Stoicorum admirabilia, quæ Paradoxa vocantur, Solum bonum virum liberum esse, omnes malos servos. Ibi jam

ταῦθα δή, ὡς εἰκός, ἀντιβαίνοντος τοῦ περιπατητικοῦ, σφοδρὸς ἐμπεσὼν ὁ Κάτων, καὶ τόνον προσθεὶς καὶ τραχύτητα φωνῆς, ἀπέτεινε πορρωτάτω τὸν λόγον, ἀγῶνι θαυμαστῷ χρησάμενος· ὥστε μηδένα λαθεῖν ὅτι τῷ βίῳ πέρας ἔγνωκεν ἐπιθεὶς ἀπαλλάττεσθαι τῶν παρόντων. διὸ καὶ μετὰ τὸν λόγον σιωπῆς καὶ κατηφείας γενομένης, ἐν πᾶσιν ἀναλαμβάνων αὐτοὺς καὶ ἀπάγων τῆς ὑποψίας ὁ Κάτων, αὖθις ὑπὲρ τῶν παρόντων ἐνέβαλλεν ἐρωτήματα καὶ φροντίδας, ὡς δεδιὼς μὲν ὑπὲρ τῶν πλεόντων, δεδιὼς δὲ ὑπὲρ τῶν ὁδευόντων ἐρημίαν ἄνυδρον καὶ βάρβαρον.

Οὕτω δὲ διαλύσας τὸ συνδείπνον, καὶ περιπατήσας μετὰ τῶν φίλων τὸν συνήθη μετὰ τὸ δεῖπνον περίπατον, καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν φυλάκων ἃ καιρὸς ἦν προστάξας· ἀπιὼν εἰς τὸ δωμάτιον, ἤδη τόν τε παῖδα καὶ τῶν φίλων ἕκαστον, μᾶλλον ἢ πρότερον εἰώθει, προσαγαγόμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς, πάλιν ὑποψίαν παρέσχε τοῦ μέλλοντος. εἰσελθὼν δὲ καὶ κατακλιθεὶς, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τῶν Πλάτωνος διαλόγων τὸν περὶ ψυχῆς· καὶ διελθὼν τοῦ βιβλίου τὸ πλεῖστον, καὶ ἀναβλέψας ὑπὲρ κεφαλῆς, ὡς οὐκ εἶδεν κρεμάμενον τὸ ξίφος (ὑφῄρητο γὰρ ὁ παῖς ἔτι δειπνοῦντος αὐτοῦ) καλέσας οἰκέτην ἠρώτησεν ὅστις λάβοι τὸ ἐγχειρίδιον. σιωπῶντος δὲ ἐκείνου, πάλιν ἦν πρὸς τὸ βιβλίον· καὶ μικρὸν διαλιπὼν, ὥσπερ οὐ σπεύδων οὐδὲ ἐπειγόμενος, ἄλλως δὲ τὸ ξίφος ἐπιζητῶν, ἐκέλευσε κομίσαι. διατριβῆς δὲ γινομένης, καὶ μηδενὸς κομίζοντος, ἐξαναγνοὺς τὸ βιβλίον, αὖθις ἐκάλει καθ' ἕνα τῶν οἰκετῶν, καὶ μᾶλλον ἐνέτεινε τὴν φωνὴν, τὸ ξίφος ἀπαιτῶν· ἑνὸς δὲ καὶ πὺξ τὸ στόμα πατάξας,

jam insurgenti Peripatetico acriter objiciens se Cato, contenta & aspera voce produxit in longum disputationem, ac mirifice pugnavit, neminem ut falleret statuisse vitæ eum finem imponere, seque ex præsentibus explicare molestiis. Quapropter quum silentium & mœstitia esset hanc disputationem consequuta, quo omnibus modis erigeret eos & abduceret ab ista suspicione Cato, disceptationes iterum de rebus præsentibus & curas movit, quasi metuens navigantibus, metuens etiam terra pergentibus per sitientem & barbaricam solitudinem.

Ita soluto convivio, ubi solennem a cœna deambulationem cum amicis absolvit, & præfectis excubiarum quæ tempus requirebat imperavit, recipiens jam se in cubiculum, filium & amicorum quemque arctius quam assueverat amplexus est & salutavit: qua re suspicionem de integro movit consilii sui. Ingressus cubiculum ubi decubuit, Platonis dialogum de anima sumpsit in manus, libroque prope evoluto suspexit supra caput: ubi non vidit suspensum gladium, (filius enim cœnante adhuc patre subtraxerat eum) servum vocavit rogavitque quisnam ensem abstulisset. Conticescente illo repetiit librum, parvoque interposito intervallo, quasi non instaret neque urgeret, sed fortuito requireret gladium, præcepit eum adferri. Intercedente mora quum adferret nemo gladium, perlecto libro accivit denuo singulos servos, ac vocem magis intendit, ensemque reposcit, unum etiam pugno percussit, manumque

τάξας, ᾕμαξε τὴν αὑτοῦ χεῖρα, χαλεπαίνων, καὶ βοῶν ἤδη μέγα, παραδίδοσθαι τοῖς πολεμίοις γυμνὸς ὑπὸ τοῦ παιδὸς αὑτοῦ καὶ τῶν οἰκετῶν. ἄχρι οὗ κλαίων ὁ υἱὸς εἰσέδραμε μετὰ τῶν φίλων, καὶ περιπεσὼν ὠδύρετο καὶ καθικέτευεν. ὁ δὲ Κάτων ἐξαναστὰς ἀνέβλεψέν τε δεινὸν, Καὶ πότε, εἶπεν, ἐγὼ καὶ ποῦ λέληθα παρανοίας ἡλωκώς; ὅτι διδάσκει μὲν οὐδεὶς οὐδὲ μεταπείθει περὶ ὧν δοκῶ κακῶς βεβουλεῦσθαι, κωλύομαι δὲ χρῆσθαι τοῖς ἐμαυτοῦ λογισμοῖς, καὶ παροπλίζομαι; τί δ' οὐχὶ καὶ συνδεῖς, ὦ γενναῖε, τὸν πατέρα, καὶ τὰς χεῖρας ἀποστρέφεις, μέχρι ἂν ἐλθὼν Καῖσαρ εὕρῃ με μηδὲ ἀμύνασθαι δυνάμενον; οὐ γὰρ ἐπ' ἐμαυτόν γε δέομαι ξίφους, ὅπου καὶ τὸ πνεῦμα βραχὺν χρόνον ἐπισχόντα, καὶ τὴν κεφαλὴν ἅπαξ πατάξαντα πρὸς τὸν τοῖχον, ἀποθανεῖν ἔνεστιν.

Ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, τὸ μὲν μειράκιον ἐξῆλθε μετὰ κλαυθμοῦ, καὶ πάντες οἱ λοιποί· τῷ δὲ Δημητρείῳ καὶ τῷ Ἀπολλωνίδῃ μόνοις ὑπολειφθεῖσι πραότερον ἤδη λαλῶν, Ἦ που καὶ ὑμῖν, ἔφη, δέδοκται βίᾳ κατέχειν ἄνδρα τοσοῦτον ἡλικίας ἐν τῷ βίῳ, καὶ καθημένους αὐτοῦ σιωπῇ παραφυλάσσειν, ἢ λόγον ἥκετε κομίζοντες, ὡς οὐ δεινὸν οὐδὲ αἰσχρόν ἐστιν ἀποροῦντα σωτηρίας ἑτέρας Κάτωνα τὴν ἀπὸ τοῦ πολεμίου περιμένειν; τί οὖν οὐ λέγετε πείθοντες ἡμᾶς ταῦτα καὶ μεταδιδάσκοντες, ἵνα τὰς προτέρας δόξας ἐκείνας καὶ λόγους οἷς συμβεβιώκαμεν ἐκβαλόντες, καὶ γενόμενοι διὰ Καίσαρα σοφώτεροι, μείζονα χάριν εἰδῶμεν αὐτῷ; καίτοι βεβούλευμαι μὲν οὐθὲν ἔγωγε περὶ ἐμαυτοῦ·

que cruentavit, fremens atque alta jam voce vociferans nudum se prodi a filio & servis hosti; quousque flens filius accurrit cum amicis, ruensque in complexum ejus cœpit lamentari & obsecrare eum. Ibi exsurgens Cato, ac sustollens oculos torve, Quando tandem, inquit, ego & ubi in apertam dementiam incidi imprudens? Cur admonet nemo me, nec abducit ab his, ubi parum recte videar consuluisse, sed consilia mea prohibeor exequi, armisque denudor? Quin simul homo præclare constringis parentem, manusque post tergum illigas, donec veniens Cæsar offendat ne defendere quidem me ipsum valentem? Neque enim in me ipsum requiro gladium, quum etiam spiritu brevi tempore compresso atque afflicto semel ad parietem capite exanimari liceat.

Dum ita fatur, ejulans adolescens omnesque reliqui cubiculo excessere. Demetrium vero & Apollonidem solos intus manentes lenius jam compellans: Utrum vos quoque, inquit, hujus ætatis virum retinere vi statuistis in vita, desidentesque hic taciti asservare? An rationem affertis, non esse indignum neque fœdum, quum aliunde desperet salutem Cato, eam exspectare ab hoste? Quin igitur hoc demonstratis nobis persuadetisque atque docetis, ut placitis & doctrinis illis prioribus, in quibus ætatem trivimus, explosis, redditi per Cæsarem sapientiores majores ei agamus gratias? Atque nihil equidem de me ipso constitutum habeo, sed

ἐμαυτοῦ· δεῖ δέ με βουλευσάμενον εἶναι κύριον οἷς ἔγνωκα χρῆσθαι. βουλεύσομαι δὲ τρόπον τινὰ μεθ' ὑμῶν, βουλευόμενος μετὰ τῶν λόγων, οἷς καὶ ὑμεῖς φιλοσοφοῦντες χρῆσθε. θαῤῥοῦντες οὖν ἄπιτε, καὶ κελεύετε τὸν υἱὸν, ἃ μὴ δύναται τὸν πατέρα πείθειν, μὴ βιάζεσθαι.

Πρὸς ταῦτα μηδὲν ἀντειπόντες οἱ περὶ τὸν Δημήτριον, ἀλλὰ δακρύσαντες ὑπεξῆλθον. εἰσπέμπεται δὲ διὰ παιδίου μικροῦ τὸ ἐγχειρίδιον· καὶ λαβὼν ἐσπάσατο, καὶ κατενόησεν. ὡς δὲ εἶδεν ἑστῶτα τὸν ἀθέρα καὶ τὴν ἀκμὴν διαμένουσαν, εἰπὼν, Νῦν ἐμός εἰμι, τὸ μὲν ξίφος ἔθηκεν, τὸ δὲ βιβλίον αὖθις ἀνεγίνωσκε, καὶ λέγεται δὶς ὅλον διεξελθεῖν. εἶτα κοιμηθεὶς ὕπνον βαθὺν, ὥστε τοὺς ἐκτὸς αἰσθέσθαι, περὶ μέσας νύκτας ἐκάλει τῶν ἀπελευθέρων Κλεάνθην τὸν ἰατρὸν, καὶ Βούταν, ᾧ μάλιστα πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἐχρῆτο. καὶ τοῦτον μὲν ἐπὶ θάλασσαν ἔπεμψεν, ὅπως σκεψάμενος εἰ πάντες ἀνηγμένοι τυγχάνωσι, φράσει πρὸς αὐτόν· τῷ δὲ ἰατρῷ τὴν χεῖρα φλεγμαίνουσαν ὑπὸ τῆς πληγῆς ἣν ἔπληξε τὸν οἰκέτην ἐπιδῆσαι παρέχεν. καὶ τοῦτ' ἐποίησεν ἡδίους ἅπαντας, ὡς ζωτικῶς ἔχοντος αὐτοῦ. μετ' ὀλίγον δὲ παρῆν ὁ Βούτας, ἀπαγγέλλων τοὺς μὲν ἄλλους ἀνῆχθαι, Κράσσον δὲ λείπεσθαι ὑπὸ ἀσχολίας τινός· ὅσον δὲ οὔπω καὶ τοῦτον ἐμβαίνειν· πολὺν δὲ χειμῶνα καὶ μέγα πνεῦμα κατέχειν τὴν θάλασσαν. τοῦτο ἀκούσας ὁ Κάτων ἐστέναξεν οἴκτῳ τῶν πλεόντων, καὶ πάλιν ἔπεμψεν τὸν Βούταν ἐπὶ θάλασσαν, εἴ τις ἄρα παλινδρομήσας δέοιτο τινὸς τῶν ἀναγκαίων, ἀπαγγελοῦντα πρὸς αὐτόν. ἤδη δὲ ὄρνιθες ᾖδον, καὶ μικρὸν αὖθις κατηνέχθη πρὸς ὕπνον. ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Βούτα, καὶ φρά-

ſed debet in manu eſſe mea, ubi deliberavi, exequi conſilium. Conſulam autem quodam modo vobiſcum, quum deliberem cum præceptis quibus vos cum philoſophamini uti ſoletis. Abite igitur fidenter, atque filio meo dicite, quæ perſuadere non valet patri, ea ne cogat.

His nihil Demetrius & Apollonides reluctati, ſed manantibus lacrymis digreſſi ſunt. Inde per puſillum puerum intro fertur gladius: quem ut accepit, diſtrinxit & conſideravit eum. Ubi mucronem directum vidit atque aciem integram, proloquutus, Nunc mei juris ſum: poſuit enſem & librum ex integro relegit. Bis eum referunt totum pervolutaſſe. Mox alto ſomno dormivit, ut qui foris erant perciperent ſtertentem. Circa noctis conticinium libertum Cleanthem medicum appellavit & Butam, quo præcipue in reipub. negotiis utebatur. Hunc miſit ad mare viſum an ſolviſſent omnes, idque ut ſibi referret. Medico autem manum ex ictu, quem ſervo inflixerat, inflammatam, præbuit obligandam: id quod omnes, quaſi vivere vellet, reddidit hilariores. Mox adfuit Buta renuntians cæteros vela feciſſe, Craſſum vero propter occupationes aliquas hærere adhuc illic, ſed eum quoque jamjam conſcenſurum; tempeſtatem autem ingentem & vehementem ventum in mare incubuiſſe. Quo audito ingemuit Cato navigantium miſeratione, Butamque miſit iterum ad portum viſum ſiquis forte recurriſſet rei alicujus indigus, id ſibi ut referret. Jam aves concinebant, ac paululum denuo in ſomnum eſt relapſus. Reverſo Buta, magnum-

φράσαντος πολλὴν ἡσυχίαν περὶ τοὺς λιμένας εἶναι, προσέταξεν αὐτῷ τὴν θύραν κλεῖσαι, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὸ κλινίδιον, ὡς τὸ λοιπὸν ἔτι τῆς νυκτὸς ἀναπαυσόμενος. ἐξελθόντος δὲ τοῦ Βούτα, σπασάμενος τὸ ξίφος, ἔωσε μὲν ὑπὸ τὸ στῆθος· τῇ δὲ χειρὶ κουφότερον διὰ τὴν φλεγμονὴν χρησάμενος, οὐκ εὐθὺς ἀπήλλαξεν ἑαυτὸν, ἀλλὰ δυσθανατῶν ἐξέπεσε τῆς κλίνης, καὶ ψόφον ἐποίησεν, καταβαλὼν ἀβάκιόν τι τῶν γεωμετρικῶν παρακείμενον· ὥστε τοὺς θεράποντας αἰσθομένους ἀναβοῆσαι, καὶ τὸν υἱὸν αὐτίκα καὶ τοὺς φίλους ὑπεισελθεῖν. ἰδόντες δὲ πεφυρμένον αἵματι, καὶ τῶν ἐντέρων τὰ πολλὰ προπεπτωκότα, ζῶντα δ' αὐτὸν ἔτι καὶ βλέποντα, δεινῶς μὲν ἅπαντες ἔσχον, ὁ δὲ ἰατρὸς προσελθὼν ἐπειρᾶτο, τῶν ἐντέρων ἀτρώτων διαμεινάντων, ταῦτά τε καθιστᾶν, καὶ τὸ τραῦμα διαρράπτειν. ὡς οὖν ἀνήνεγκεν ὁ Κάτων καὶ συνεφρόνησεν, τὸν μὲν ἰατρὸν ἀπεώσατο, ταῖς χερσὶ δὲ τὰ ἔντερα σπαράξας καὶ τὸ τραῦμα ἐπαναρρήξας ἀπέθανεν.

Ἐν ᾧ δὲ οὐκ ἄν τις ᾤετο χρόνῳ τοὺς κατὰ τὴν οἰκίαν πάντας ᾐσθῆσθαι τὸ πάθος, ἐπὶ ταῖς θύραις ἦσαν οἱ τριακόσιοι, καὶ μικρὸν ὕστερον ὁ δῆμος ἤθροιστο τῶν Ἰτυκαίων, μιᾷ φωνῇ τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα, καὶ μόνον ἐλεύθερον καὶ μόνον ἀήττητον καλοῦντων. καὶ ταῦτα ἔπραττον ἐπαγγελλομένου προσιέναι Καίσαρος· ἀλλ' οὔτε φόβος αὐτοὺς, οὔτε κολακεία τοῦ κρατοῦντος, οὔτε ἡ πρὸς ἀλλήλους διαφορὰ καὶ στάσις ἀμβλυτέρους ἐποίησεν τῇ πρὸς Κάτωνα τιμῇ. κοσμήσαντες δὲ τὸ σῶμα λαμπρῶς, καὶ πομπὴν ἐπιφανῆ παραγαγόντες, καὶ θάψαντες παρὰ τὴν θάλασσαν, οὗ νῦν ἀνδριὰς ἐφέστηκεν αὐτοῦ ξιφήρης, οὕτως ἐτράποντο πρὸς τὸ σῴζειν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν. Και-

numque ſilentium renuntiante in portu eſſe, juſſit ei januam claudere, repoſuitque in lectulum ſe, quaſi reliquum noctis quieturus. Digreſſo Buta ſtrictum gladium ſub pectore impreſſit: quia vero ictus fuit ex manus inflammatione levior, non ſubito exanimatus eſt, verum animam ægre agens decidit cubili, & ſtrepitum edidit dejecto abaculo quodam geometrico, qui juxta locatus erat. Quod ſentientes miniſtri ſuſtulerunt clamorem, filiuſque & amici confeſtim ingreſſi ſunt ad eum. Qui conſpicientes ſanguine fœdatum, & inteſtina pleraque procidiſſe, ſpirantem eum tamen adhuc & intuentem, omnes ingenti perfuſi ſunt dolore. Medicus accurrens inteſtina conabatur, quia manſerant illæſa, reponere & vulnus conſuere. Ut igitur recreari Cato cepit atque ad ſe redire, repulit medicum, interanea manibus laceravit, divulſoque exſpiravit vulnere.

Quo autem ſpatio non crederes eum caſum reſciſcere omnes domeſticos potuiſſe, adfuerunt ad fores trecenti, ac mox populus Uticenſis concurrit, una voce benefactorem, ſervatorem, ſolum liberum, ſolum invictum appellantes; eaque agebant quum nunciaretur adeſſe Cæſarem. Cæterum neque metus eos, neque aſſentatio victoris, neque mutua diſſenſio vel diſcordia ab honorando retardavit Catone: ſed corpus ejus magnifice exornatum & ſplendidis elatum exequiis funeraverunt juxta mare, ubi nunc quoque ſtatua ejus enſem tenens poſita eſt. Inde converſi ſunt ad ſuam urbiſque ſalutem expediendam.

Καῖσαρ δὲ πυνθανόμενος παρὰ τῶν ἀφικνουμένων ὑπομένειν ἐν Ἰτύκῃ τὸν Κάτωνα μηδὲ φεύγειν, ἀλλὰ τοὺς ἄλλους προπέμπειν, αὐτὸν δὲ καὶ τοὺς ἑταίρους καὶ τὸν υἱὸν ἀδεῶς ἀναστρέφεσθαι, δυστέκμαρτον ἡγεῖτο τὴν γνώμην τοῦ ἀνδρὸς, ἅτε δὴ τὸν πλεῖστον λόγον ἔχων ἐκείνου, καὶ προσῆγε μετὰ τῆς δυνάμεως ἐπειγόμενος. ὡς δὲ ἤκουσεν τὸν θάνατον αὐτοῦ, λέγεται τοσοῦτον εἰπεῖν, Ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ ἐμοὶ σὺ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. τῷ γὰρ ὄντι σωθῆναι Κάτων ἀνασχόμενος ὑπὸ Καίσαρος οὐκ ἂν οὕτω δοκεῖ καταισχῦναι τὴν αὐτοῦ δόξαν, ὡς κοσμῆσαι τὴν ἐκείνου. τὸ δὲ πραχθὲν, ἄδηλον. εἰκάζεται δὲ τὰ χρηστότερα περὶ Καίσαρος.

Ἐτελεύτησε δὲ Κάτων ἔτη δυεῖν δέοντα πεντήκοντα βεβιωκώς. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ὑπὸ Καίσαρος μὲν οὐδὲν ἠδικήθη· λέγεται δὲ ῥάθυμος γενέσθαι, καὶ περὶ γυναῖκας οὐκ ἀνεπίληπτος. ἐν δὲ Καππαδοκίᾳ ξένῳ τινὶ χρησάμενος Μαρφαδάτῃ τῶν βασιλικῶν, ἔχοντι γύναιον εὐπρεπὲς, καὶ πλείονα παρ᾽ αὐτοῖς ἢ καλῶς εἶχε διατρίβων χρόνον, ἐσκώπτετο, τοιαῦτα γραφόντων εἰς αὐτόν,

Αὔριον Κάτων βαδίζει μετὰ τριάκονθ᾽ ἡμέρας.

καὶ,

Πόρκιος καὶ Μαρφαδάτης, δύο φίλοι, ψυχὴ μία.

Ψυχὴ γὰρ ἐκαλεῖτο τοῦ Μαρφαδάτου τὸ γύναιον. καὶ ἔτι,

Εὐγενὴς καὶ λαμπρὸς ὁ Κάτων βασιλικὴν ψυχὴν ἔχει.

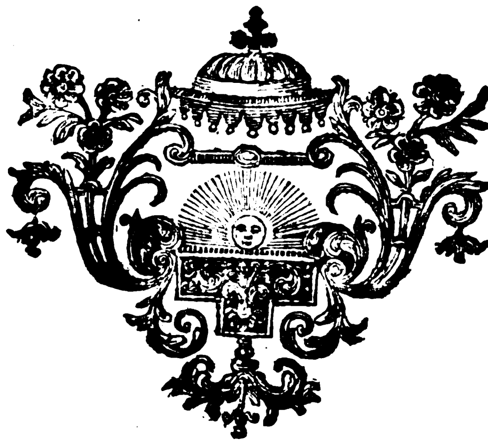
ἀλλὰ πᾶσάν γε τὴν τοιαύτην ἐξήλειψε καὶ ἠφάνισε τῷ θανάτῳ δύσκλειαν. ἀγωνιζόμενος γὰρ ἐν Φιλίπποις πρὸς Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ κλινομένης τῆς φάλαγγος, οὔτε φυγεῖν οὔτε λαθεῖν ἀξιώσας, ἀλ-

Cæsar accipiens de iis qui ad ipsum ventitabant, remanere Uticæ Catonem, neque fugæ consulere, verum alios dimittere, ipsum vero cum amicis & filio intrepide ibi versari, non potuit explicare ejus consilium. Quare, quod illius haberet maximum respectum, cito agmine perrexit. Ut fatum ejus audivit, tantum aiunt eum dixisse, Invideo tibi Cato mortem, quando salutem mihi tuam invidisti. Nam revera si recipere Cato a Cæsare tulisset incolumitatem, non ita suas videtur maculaturus fuisse, quam illustraturus Cæsaris laudes. Eventus autem in obscuro est, sed benigniorem augurantur a Cæsare.

Decessit Cato annos natus duodequinquaginta. Filius ejus nihil est a Cæsare violatus. Perhibetur hic segnis fuisse, nec vacasse lascivia circa mulieres. In Cappadocia enim diversatus apud quendam ex familia regia, cui venusta erat uxor, quia diutius apud eum quam honestum foret, agebat, derisus est a scribentibus in eum hæc, Cras Cato discedet post triginta dies: &, Porcius & Marphadates amici duo, animus unus: Psyche enim nomen erat Marphadatis uxori, quod animum significat. Præterea, Generosus & egregius Cato regium habet animum. Cæterum omnem eam morte expunxit & delevit notam. Nam in Philippis contra Octavium Cæsarem & Antonium pro libertate decertans, quum inclinata acie neque fugere, neque

ἀλλὰ προκαλούμενος τοὺς πολεμίους, ἔμπροσθεν ἑαυτὸν ἐμφανίζων καὶ συνεξορμῶν τοὺς συμμαχοῦντας, ἔπεσεν, θαῦμα τῆς ἀρετῆς τοῖς ἐναντίοις παρασχών. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ θυγάτηρ τοῦ Κάτωνος, οὔτε σωφροσύνης, οὔτε ἀνδρείας ἀπολειφθεῖσα (Βρούτῳ γὰρ συνῴκει τῷ κτείναντι Καίσαρα) αὐτῆς τε τῆς συνωμοσίας μετέσχεν, καὶ προήκατο τὸν βίον ἀξίως τῆς εὐγενείας καὶ ἀρετῆς, ὡς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γέγραπται. Στατύλλιος δὲ φήσας μιμεῖσθαι Κάτωνα, τότε μὲν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἐκωλύθη, βουλόμενος ἑαυτὸν ἀνελεῖν· ὕστερον δὲ τῷ Βρούτῳ πιστότατον ἑαυτὸν παρασχὼν καὶ χρησιμώτατον, ἐν Φιλίπποις ἀπέθανεν.

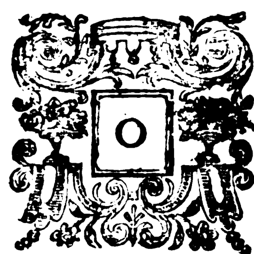
neque latebras sustineret quærere, hostes lacessivit, coramque iis qui esset declarans, ac stantes adhuc in acie incitans, cecidit magna virtutis suæ apud inimicos relicta admiratione. Multo magis filia, Catone nec castitate nec fortitudine inferior. Nam quum Bruto nupta Cæsaris interfectori, & conjurationis illius esset conscia, vitam ut nobilitate & virtute ejus erat dignum, profudit, ut in vita Bruti disseruimus. Statyllius, qui Catonem æmulaturum dixerat se, invitus id temporis manus prohibitus est a philosophis sibi inferre. Hic postea insignem fidem & operam præbuit Bruto, atque in Philippensi acie occubuit.



ΑΓΙΣ



ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ.



ΟΥΚ ἀτόπως τινὲς οὐδὲ φαύλως συγκεῖσθαι πρὸς τοὺς φιλοδόξους ὑπονοοῦσι τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίονι μῦθον, ὡς δὴ λαβόντι τὴν νεφέλην ἀντὶ τῆς Ἥρας, καὶ τῶν Κενταύρων οὕτως γενομένων. καὶ γὰρ οὗτοι τῆς ἀρετῆς ὥσπερ εἰδώλῳ τινὶ, τῇ δόξῃ συνόντες, οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ᾽ ὁμολογούμενον, ἀλλὰ νόθα καὶ μικτὰ πολλὰ πράττουσιν, ἄλλοτε ἄλλας φορὰς φερόμενοι, ζήλοις καὶ πάθεσιν ἐπακολουθοῦντες. ὅπερ οἱ Σοφοκλέους βοτῆρες ἐπὶ τῶν ποιμνίων λέγουσιν,

Τούτοις γὰρ ὄντες δεσπόται δουλεύομεν,
Καὶ τῶνδ᾽ ἀνάγκη καὶ σιωπώντων κλύειν.

ὅπερ ἀληθῶς οἱ πρὸς ἐπιθυμίας ὄχλων καὶ ὁρμὰς πολιτευόμενοι πάσχουσι, δουλεύοντες καὶ ἀκολουθοῦντες ἵνα δημαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες ὀνομάζωνται. καθάπερ

NON absurde neque male compositam quidam adversus ambitiosos existimant Ixionis fabulam: quod scilicet pro Junone nubem complexus sit, atque ita geniti Centauri. Quippe cum gloria hi tanquam virtutis simulacro habentes consuetudinem, nihil sincere agunt vel constanter: verum alias aliis rapti studiis, & cupiditates & æmulationes sequentes alias, res gerunt adulterinas & minutas multas: sicut Sophoclis pastores de gregibus suis dicunt,

Servimus his qui jure nobis subjacent,
Ac mos gerendus his sit & tacentibus.

Quod revera illis usu venit pro multitudinis libidine & appetitu qui rempub. gerunt, ancillantes & pedissequi, ut dominatores in concionibus & magistratus appellentur. Ut enim pro-

περ γὰρ οἱ πρῳρεῖς τὰ ἔμπροσθεν προορώμενοι τῶν κυβερνητῶν, ἀφορῶσι πρὸς ἐκείνους, καὶ τὸ προστασσόμενον ὑπ' ἐκείνων ποιοῦσιν· οὕτως οἱ πολιτευόμενοι καὶ πρὸς δόξαν ὁρῶντες, ὑπηρέται τῶν πολλῶν μέν εἰσιν, ὄνομα δὲ ἀρχόντων ἔχουσιν.

Ὁ μὲν γὰρ ἀπηκριβωμένως καὶ τελείως ἀγαθὸς, οὐδ' ἂν ὅλως δόξης δέοιτο, πλὴν ὅση πάροδον ἐπὶ τὰς πράξεις καὶ διὰ τοῦ πιστεύεσθαι δίδωσι. νέῳ δὲ ἔτι ὄντι καὶ φιλοτίμῳ δοτέον ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων καὶ δόξῃ τι καλλωπίζεσθαι καὶ κομπάσαι. φυόμεναι γὰρ ἐν τοῖς τηλικούτοις αἱ ἀρεταὶ καὶ βλαστάνουσαι, τό,τε κατορθούμενον, ὥς φησι Θεόφραστος, ἐπιβεβαιοῦνται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ τὸ λοιπὸν αὔξονται μετὰ φρονήματος ἐπαιρόμεναι. τὸ δὲ ἄγαν, πανταχοῦ μὲν ἐπισφαλὲς, ἐν δὲ ταῖς πολιτικαῖς φιλοτιμίαις ὀλέθριον. ἐκφέρει γὰρ εἰς μανίαν καὶ παραφροσύνην ὕπαιθρον ἐξουσίας μεγάλης ἐπιλαβομένους, ὅταν μὴ τὸ καλὸν ἔνδοξον εἶναι θέλωσιν, ἀλλ' ἀγαθὸν ἡγῶνται τὸ ἔνδοξον εἶναι. ὥσπερ οὖν Φωκίων πρὸς Ἀντίπατρον ἀξιοῦντά τι παρ' αὐτοῦ τῶν μὴ καλῶν, οὐ δύναμαι, εἶπεν, ἅμα καὶ φίλῳ Φωκίωνι χρῆσθαι καὶ κόλακι· τοῦτο λεκτέον ἢ ὅμοιόν τι τούτῳ πρὸς τοὺς πολλοὺς, Οὐ δύνασθε τὸν αὐτὸν ἔχειν καὶ ἄρχοντα καὶ ἀκόλουθον. ἐπεὶ συμβαίνει γε καὶ οὕτως τὸ τοῦ δράκοντος, οὗ φησιν ὁ μῦθος τὴν οὐρὰν τῇ κεφαλῇ στασιάσασαν ἀξιοῦν ἡγεῖσθαι παρὰ μέρος, καὶ μὴ διὰ παντὸς ἀκολουθεῖν ἐκείνῃ· λαβοῦσαν δὲ τὴν ἡγεμονίαν, αὐτήν τε κακῶς ἀπαλλάττειν, ἀνοίᾳ πορευομένην, καὶ τὴν κεφαλὴν καταξαίνειν, τυφλοῖς καὶ

proretæ, quamvis ea quæ ante curſum ſunt, proſpectent melius quam gubernatores, reſpiciunt tamen illos, atque ab iis exequuntur imperata: perinde qui rempub. tractant, & gloriam ſpectant, miniſtri ſunt plebis, licet appellatione fruantur magiſtratuum.

Nam conſummatus quidem & plene bonus nihil omnino requirat gloriam, niſi quatenus aditum per autoritatem ad res gerendas tribuat. At juveni etiamnum & gloriæ cupido, ex honeſtis factis nonnihil concedendum ſit gloriari atque ſeſe venditare: ſiquidem naſcentes in ea ætate & ſuppullulantes virtutes, ut Theophraſtus autor eſt, recte factorum fulciuntur laudibus, adoleſcuntque in reliquum animis ſimul ſeſe efferentibus. Immodicum vero, cum ubique lubricum, tum in civilibus ambitionibus eſt perniciosſum: aufert enim in inſaniam & furorem manifeſtum eos qui poteſtatem ſunt magnam adepti, quum non, honeſtum quod eſt, volunt eſſe glorioſum, ſed quod eſt glorioſum, idem bonum ducunt. Sicut igitur ad Antipatrum Phocion poſtulantem ab ſe rem parum honeſtam, Non vales, inquit, Phocionem amicum ſimul & adulatorem habere: hoc, vel ſimile quid ad multitudinem dicendum ſit, Non poteſtis eundem habere & ducem & aſſeclam. Quandoquidem tunc eveniat idem quod draconi: cujus refert fabula diſſidentem a capite caudam, viciſſim poſtulaviſſe ut ipſa præiret, neque perpetuo illud ſequeretur: accepto vero ducendi munere, cum ipſam vexatam fuiſſe, quod ſtulte inſtitueret iter, tum caput

καὶ κωφοῖς μέρεσιν ἀναγκαζομένην παρὰ φύσιν ἕπεσθαι. τοῦτο πολλοὺς τῶν πρὸς χάριν ἅπαντα πολιτευομένων ὁρῶμεν πεπονθότας. ἐξαρτήσαντες γὰρ αὑτοὺς ὄχλων εἰκῆ φερομένων, οὐδ' ἀναλαβεῖν ὕστερον οὐδ' ἐπιστῆσαι τὴν ἀταξίαν ἐδυνήθησαν. ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν ἐπῆλθεν εἰπεῖν, ἐννοήσασιν ἡλίκην ἔχει δύναμιν ἐκ τῶν Τιβερίῳ καὶ Γαΐῳ τοῖς Γράκχοις συμπεσόντων. οὓς κάλλιστα μὲν φύντας, κάλλιστα δὲ τραφέντας, καλλίστην δὲ τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν λαβόντας, ἀπώλεσεν οὐχ οὕτως ἐπιθυμία δόξης ἄμετρος, ὡς φόβος ἀδοξίας ἐκ προφάσεως οὐκ ἀγεννοῦς πεφυκώς. μεγάλην γὰρ εὔνοιαν προσειληφότες παρὰ τῶν πολιτῶν, ᾐσχύνθησαν ἐγκαταλιπεῖν, ὥσπερ χρέος. ἁμιλλώμενοι δὲ ἀεὶ πολιτεύμασι χρηστοῖς τὰς τιμὰς ὑπερβάλλεσθαι, καὶ τιμώμενοι μᾶλλον ἐξ ὧν ἐπολιτεύοντο κεχαρισμένως, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἴσῃ φιλοτιμίᾳ πρός τε τὸν δῆμον ἑαυτοὺς, καὶ τὸν δῆμον πρὸς ἑαυτοὺς ἐκκαύσαντες, ἔλαθον ἁψάμενοι πραγμάτων ἐν οἷς οὐκέτ' ἦν τὸ, ἐπεὶ μὴ καλὸν, αἰσχρὸν ἤδη τὸ παύσασθαι. ταῦτα μὲν οὖν ἐπικρινεῖς αὐτὸς ἐκ τῆς διηγήσεως. παραβάλωμεν δὲ αὐτοῖς Λακωνικὸν ζεῦγος δημαγωγῶν, Ἆγιν καὶ Κλεομένην τοὺς βασιλεῖς. καὶ γὰρ οὗτοι τὸν δῆμον αὔξοντες, ὥσπερ ἐκεῖνοι, καὶ πολιτείαν καλὴν καὶ δικαίαν ἐκλελοιπυῖαν πολὺν χρόνον ἀναλαμβάνοντες, ὁμοίως ἀπηχθάνοντο τοῖς δυνατοῖς, μὴ βουλομένοις ἀφεῖναι τὴν συνήθη πλεονεξίαν. ἀδελφοὶ μὲν οὖν οὐκ ἦσαν ἀλλήλων οἱ Λάκωνες, συγγενεῖς δὲ καὶ ἀδελφῆς ἥψαντο πολιτείας, ἀρχὴν τοιαύτην λαβόντες.

Ἐπεὶ

put laceraſſe, quod membra ſurda & cæca ſequi cogeretur contra naturam. Idem cernimus multis, qui rempublicam ubique geſſerunt populariter, accidiſſe: quum enim multitudini temere ſe jactanti addixiſſent ſe, neque revocare poſt, neque ſiſtere potuerunt confuſionem. Hæc nobis in mentem venere contra popularis laudis ſtudium referre, conſiderantibus quid valeat ex caſibus Tiberii & Caii Gracchorum: quos optima præditos indole, optime eductos, optimo etiam ad rempublicam gerendam ingreſſos inſtituto, convulſit non ita enormis gloriæ aviditas, ut metus infamiæ ex non improba natus occaſione. Provocati enim magno favore a civibus, erubuerunt, velut ære alieno obſtricti, eos fruſtrari. Dum vero certant aſſidue egregiis actionibus delatos ſibi honores vincere, & ob eas coluntur magis, itaque pari certamine & ſeſe erga populum, & erga ſe inflammant populum: in eas delati res imprudentes ſunt, ubi jam non erat illud dici quod ſolet,

Rectum licet non ſit, turpe eſt deſiſtere.

Hæc vero ſtatues ipſe ex narratione. Cum his contendamus Laconicum popularium hominum par, Agim & Cleomenem reges: etenim quia populum hi, ſicut illi, inſtituerent amplificare, egregiaque reipublicæ inſtituta & juſta reducere diu exoleta, æque offenderunt potentes, qui aſſuetam inæqualitatem civilem detrectabant relinquere. Germani quidem inter ſe hi Lacones non fuerunt, àt congeneres & germanas in republica actiones ſuſceperunt, hujuſcemodi capto exordio.

Poſt-

Ἐπεὶ παρεισέδυ πρῶτον εἰς τὴν πόλιν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ζῆλος, καὶ συνηκολούθησε τοῦ πλούτου τῇ μὲν κτήσει πλεονεξία καὶ μικρολογία, τῇ δὲ χρήσει καὶ ἀπολαύσει τρυφὴ καὶ μαλακία καὶ πολυτέλεια· τῶν πλείστων ἐξέπεσεν ἡ Σπάρτη καλῶν, καὶ ταπεινὰ πράττουσα παρ' ἀξίαν διετέλει, μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐν οἷς Ἆγις καὶ Λεωνίδας ἐβασίλευον. Ἆγις μὲν Εὐρυτιωνίδης, καὶ Εὐδαμίδα παῖς, ἕκτος ἀπὸ Ἀγησιλάου τοῦ διαβάντος εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ μέγιστον Ἑλλήνων δυνηθέντος. ἦν γὰρ Ἀγησιλάου μὲν, Ἀρχίδαμος, ὁ περὶ Μανδόνιον τῆς Ἰταλίας ὑπὸ Μεσαπίων ἀποθανών. Ἀρχιδάμου δὲ πρεσβύτερος μὲν υἱὸς Ἆγις, Εὐδαμίδας δὲ, νεώτερος, ὃς, Ἄγιδος ὑπὸ Ἀντιπάτρου περὶ Μεγάλην πόλιν ἀναιρεθέντος ἀτέκνου, τὴν βασιλείαν ἔσχε. τούτου δὲ, Ἀρχίδαμος, Ἀρχιδάμου δὲ, ἕτερος Εὐδαμίδας, Εὐδαμίδα δὲ, Ἆγις, περὶ οὗ τάδε γέγραπται. Λεωνίδας δὲ, ὁ Κλεωνύμου, τῆς μὲν ἑτέρας οἰκίας ἦν Ἀγιάδης· ὄγδοος δὲ ἀπὸ Παυσανίου τοῦ νικήσαντος ἐν Πλαταιαῖς μάχῃ Μαρδόνιον. Παυσανίας γὰρ υἱὸν ἔσχε Πλειστώνακτα, Πλειστώναξ δὲ Παυσανίαν. οὗ φυγόντος εἰς Τεγέαν ἐκ Λακεδαίμονος, ὅ,τε πρεσβύτερος υἱὸς Ἀγησίπολις ἐβασίλευσε, καὶ τούτου τελευτήσαντος ἀτέκνου, Κλεόμβροτος ὁ νεώτερος. ἐκ δὲ Κλεομβρότου, πάλιν ἄλλος Ἀγησίπολις ἦν, καὶ Κλεομένης. ὧν Ἀγησίπολις μὲν οὔτε ἦρξε πολὺν χρόνον, οὔτε παῖδας ἔσχε· Κλεομένης δὲ βασιλεύσας μετ' Ἀγησίπολιν, τὸν μὲν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν Ἀκρότατον ἔτι ζῶν ἀπέβαλε· νεώτερον δὲ Κλεώνυμον κατέλιπεν, ὃς οὐκ ἐβασίλευσεν, ἀλλ' Ἀρεὺς, υἱωνὸς ὢν Κλεομένους. Ἀκροτάτου δὲ υἱὸς Ἀρεύς. Ἄρεως δὲ πεσόντος

περὶ

Poſtquam in civitatem Spartanam ſemel irrepſit auri & argenti admiratio, comitataque eſt divitiarum poſſeſſionem avaritia & ſordes; uſum earum & fruitionem, luxus, mollitia, & profuſio: bonis eſt Sparta plurimis nudata, & diu indigne abjecta jacuit, uſque in illam diem qua Agis & Leonidas regnaverunt. Fuit Agis Eurytionides & Eudamidæ filius, ab Ageſilao, qui expeditionem in Aſiam fecit, & plurimum polluit ex Græcis, ſextus. Ageſilai Archidamus filius fuit, qui in Italia apud Mandonium fuit a Meſſapiis interfectus. Archidami major filius Agis, Eudamidas minor; qui, Agide apud Megalopolim ab Antipatro occiſo, nullis relictis liberis, regnum obtinuit. Hujus fuit Archidamus filius, Archidami alter Eudamidas, Eudamidæ Agis, de quo hic agimus. Leonidas Cleonymi, alterius fuit familiæ Agiades, octavus a Pauſania, qui apud Platæas Mardonium acie vicit. Nam filium Pauſanias Pliſtonactem habuit, Pliſtonax Pauſaniam: quo ex Lacedæmone ſolum exilii cauſa Tegeam vertente, major ſtirpis filius regnavit Ageſipolis: hoc ſine ſobole extincto, Cleombrotus minor. Cleombrotus rurſus alium Ageſipolim & Cleomenem edidit: ex quibus Ageſipolis nec diu regnavit, nec ſtirpem habuit. Cleomenes, qui obtinuit poſt Ageſipolim regnum, filium natu majorem etiam ſuperſtes Acrotatum amiſit: Cleonymum reliquit minorem, qui regnum non tenuit, ſed nepos Cleomenis Areus Acrotati filius. Cæſo ad Corinthum Areo,

reg-

περὶ Κόρινθον, υἱὸς ὢν Ἀκρότατος, τὴν βασιλείαν κατέσχεν. ἀπέθανε δὲ καὶ οὗτος, ἡττηθεὶς μάχῃ περὶ Μεγάλην πόλιν ὑπὸ Ἀριστοδήμου τοῦ τυράννου, καταλιπὼν ἐγκύμονα τὴν γυναῖκα. παιδὸς δὲ ἄρρενος γενομένου, Λεωνίδας ὁ Κλεωνύμου τὴν ἐπιτροπὴν ἔσχεν. εἶτα, πρὶν ἐν ἡλικίᾳ γενέσθαι, τελευτήσαντος, οὕτως εἰς αὐτὸν ἡ βασιλεία περιῆλθεν, οὐ πάνυ τοῖς πολίταις ἁρμόδιον ὄντα. καίπερ γὰρ ἐγκεκλικότων ἤδη τῇ διαφθορᾷ τοῦ πολιτεύματος ὁμαλῶς ἁπάντων, ἦν τις ἐν τῷ Λεωνίδᾳ τῶν πατρῴων ἐπιφανὴς ἐκδιαίτησις, ἅτε δὴ χρόνον εἰλινδημένῳ πολὺν ἐν αὐλαῖς σατραπικαῖς, καὶ τεθεραπευκότι Σέλευκον· εἶτα τὸν ἐκεῖθεν ὄγκον εἰς Ἑλληνικὰ πράγματα καὶ νόμιμον ἀρχὴν οὐκ ἐμμελῶς μεταφέροντι.

Ὁ δὲ Ἆγις οὕτω πολὺ παρήλλαττεν εὐφυΐᾳ καὶ φρονήματι ψυχῆς οὐ μόνον τοῦτον, ἀλλὰ σχεδὸν ἅπαντας ὅσοι μετ' Ἀγησίλαον τὸν μέγαν ἐβασίλευσαν, ὥστε μήπω γεγονὼς εἰκοσὰν ἔτος, ἐντεθραμμένος δὲ πλούτοις καὶ τρυφαῖς γυναικῶν, τῆς τε μητρὸς Ἀγησιστράτας, καὶ τῆς μάμμης Ἀρχιδαμίας, αἳ πλεῖστα χρήματα Λακεδαιμονίων ἐκέκτηντο, πρός τε τὰς ἡδονὰς εὐθὺς ἀπισχυρίσασθαι, καὶ τὸ μὴ ἐπιτρέψαι μάλιστα τῇ χάριτι τῆς μορφῆς, ὡραϊσμὸν δοκοῦντα περισπάσας τοῦ σώματος, καὶ πᾶσαν ἐκδὺς καὶ διαφυγὼν πολυτέλειαν, ἐγκαλλωπίζεσθαι τῷ τριβωνίῳ, καὶ δεῖπνα καὶ λουτρὰ καὶ διαίτας Λακωνικὰς ζητεῖν· καὶ λέγειν ὡς οὐδὲν δέοιτο τῆς βασιλείας εἰ μὴ δι' αὐτὸν ἀναλήψοιτο τοὺς νόμους καὶ τὴν πάτριον ἀγωγήν.

Ἀρχὴν μὲν οὖν διαφθορᾶς καὶ τοῦ νοσεῖν ἔσχε τὰ πράγματα τῶν Λακεδαιμονίων, σχεδὸν ἀφ' οὗ τὴν Ἀθηναίων καταλύσαντες ἡγεμονίαν, χρυσίου

τε

regnum ad Acrotatum ejus filium descendit: qui etiam in prœlio apud Megalopolim ab Aristodemo tyranno fusus cecidit, uxore relicta prægnante. Virilis sexus stirpe edita, Cleonymi filius tutor Leonidas fuit. Illo ante pubertatem defuncto ita regnum ad hunc recidit, non admodum civibus suis commodum. Quamvis enim omnibus jam ob reipub. corruptelam juxta deflectentibus, erat tamen veterum institutorum in Leonida conspicua enormitas. Nempe diu in aulis satrapicis volutatus fuerat, & sequutus Seleucum: mox fastum inde in Græcorum rempublicam & legitimum regnum parum scite transtulit.

Agis vero ita longe excessit indole & magnitudine animi non hunc modo, sed & qui ab Agesilao magno regnaverunt prope omnes, ut quum nondum vigesimum ætatis annum excessisset, & enutritus esset in opibus & deliciis muliebribus matris Agesistratæ & Archidamiæ aviæ, quæ in Lacedæmoniis erant pecuniosissimæ, statim voluptatibus bellum indixerit, ac ne indulgeret eximiæ formæ venustati, detracto qui adesse videbatur corpori fuco, cultuque exuto & rejecto omni magnifico, in palliolo sese ostentaret, cœnas, balnea, victum Laconicum quæreret: jactaretque nihil desiderare regnum se, nisi leges id per se & majorum institutiones reciperet.

Incunabula quidem corruptionis & morbi respub. habuit Lacedæmoniorum, ab eo ferme tempore quo everso Atheniensium imperio repleve-

τε καὶ ἀργυρείου κατέπλησαν ἑαυτούς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν οἶκον ὃν ὁ Λυκοῦργος ὥρισε φυλάττειν τὸν ἀριθμὸν ἐν ταῖς διαδοχαῖς, καὶ πατρὸς παιδὶ τὸν κλῆρον ἀπολιπόντος, ἁμωσγέπως ἡ τάξις αὕτη καὶ ἰσότης διαμένουσα τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἄλλων ἀνέφερεν ἁμαρτημάτων. ἐφορεύσας δέ τις ἀνὴρ δυνατός, αὐθάδης δὲ καὶ χαλεπὸς τὸν τρόπον, Ἐπιτάδευς ὄνομα, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῷ γενομένης διαφορᾶς, ῥήτραν ἔγραψεν, ἐξεῖναι τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ τὸν κλῆρον ᾧ τις ἐθέλοι καὶ ζῶντα δοῦναι καὶ καταλιπεῖν διατιθέμενον. οὗτος μὲν οὖν αὐτοῦ τινα θυμὸν ἀποπιμπλὰς ἴδιον, εἰσήνεγκε τὸν νόμον· οἱ δὲ ἄλλοι πλεονεξίας ἕνεκα δεξάμενοι καὶ κυρώσαντες, ἀπώλεσαν τὴν ἀρίστην κατάστασιν. ἐκτῶντο γὰρ ἀφειδῶς ἤδη παρωθοῦντες οἱ δυνατοὶ τοὺς προσήκοντας ἐκ τῶν διαδοχῶν· καὶ ταχὺ τῆς εὐπορίας εἰς ὀλίγους συῤῥυείσης, πενία τὴν πόλιν κατέσχεν, ἀνελευθερίαν τῶν καλῶν καὶ ἀσχολίαν ἐπιφέρουσα μετὰ φθόνου καὶ δυσμενείας πρὸς τοὺς ἔχοντας. ἀπελείφθησαν οὖν ἑπτακοσίων οὐ πλείονες Σπαρτιᾶται, καὶ τούτων ἴσως ἑκατὸν ἦσαν οἱ γῆν κεκτημένοι καὶ κλῆρον· ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος ἄπορος καὶ ἄτιμος ἐν τῇ πόλει παρεκάθητο, τοὺς μὲν ἔξωθεν πολέμους ἀργῶς καὶ ἀπροθύμως ἀμυνόμενος, ἀεὶ δέ τινα καιρὸν ἐπιτηρῶν μεταβολῆς καὶ μεταστάσεως τῶν παρόντων.

Διὰ ταῦτα δὴ καλὸν ὁ Ἆγις, ὥσπερ ἦν, ποιούμενος, ἐξισῶσαι καὶ ἀναπληρῶσαι τὴν πόλιν, ἐπειρᾶτο τῶν ἀνθρώπων. οἱ μὲν οὖν νέοι ταχὺ καὶ παρ' ἐλπίδας ὑπήκουσαν αὐτῷ, καὶ συναπεδύσαντο πρὸς τὴν ἀρετήν, ὥσπερ ἐσθῆ-

τα

pleverunt se auro & argento. Verum quum retinerentur tamen sortes hæreditatum, quarum Lycurgus servari in successionibus numerum sanxit, & pater filio sortem suam relinqueret: idem ordo & æqualitas utcunque permanens, civitatem ex aliis allevavit peccatis. Ut vero Ephorus fuit vir factiosus quidem, sed præfractis & acerbis moribus, Epitadeus nomine: hic simultate ei cum filio exorta, rhetram promulgavit, jus ut cuique esset hæreditatem suam & sortem, cuicunque vellet, & inter vivos donandi, & relinquendi testamento. Atque hic quidem, quo iræ suæ privatæ indulgeret, eam tulit legem: quam avaritia consultrice comprobantes & sciscentes alii, optimam constitutionem convulsere. Nam citra delectum jam possessiones quærebant potentiores, propinquos pellentes successionibus, brevique, opulentia ad paucos confluente, occupavit civitatem inopia, quæ, expulsis bonis artibus, occupationem illiberalem traxit secum in sordidis cum invidia & odio locupletium. Superaverunt ergo non plus septingenti Spartiatæ, atque horum fuerunt fortasse centum qui agrum & sortem tenerent: reliqua turba inops & abjecta residebat cum illis in urbe. Hæc & bella foris illata ignaviter segniterque propellebat, & semper opportunitatem aliquam captabat mutationis ac rerum novarum.

Quapropter operæ pretium, ut erat, existimans Agis exæquare atque ita frequentare civitatem, animos periclitatus est civium. Ac juventus mox præter spem præbens ei aures, accinxit

se

τα τὴν δίαιταν ἐπ' ἐλευθερίᾳ συμμεταβάλλοντες. τῶν δὲ πρεσβυτέρων, ἅτε δὴ πόῤῥω διαφθορᾶς γεγονότων, συνέβαινε τοῖς πλείστοις, ὥσπερ ἐπὶ δεσπότην ἀγομένους ἐκ δρασμοῦ δεδιέναι καὶ τρέμειν τὸν Λυκοῦργον. καὶ καθήπτοντο τοῦ Ἄγιδος ὀδυρομένου τὰ παρόντα πράγματα, καὶ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς Σπάρτης ἐπιποθοῦντος. Λύσανδρος δὲ ὁ Λίβυος, καὶ Μανδροκλείδας ὁ Ἐκφάνους, ἔτι δὲ Ἀγησίλαος, ἀπεδέξαντο καὶ συμπαρώρμησαν αὐτοῦ τὴν φιλοτιμίαν. ἦν δὲ Λύσανδρος μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν πολιτῶν, Μανδροκλείδας δὲ, δεινότατος Ἑλλήνων πράγματα συσκευάσασθαι, καὶ τὸ συνετὸν τοῦτο καὶ δολερὸν τόλμῃ μεμιγμένον ἔχων· Ἀγησίλαον μὲν, θεῖον ὄντα τοῦ βασιλέως καὶ δυνατὸν εἰπεῖν, ἄλλως δὲ μαλακὸν καὶ φιλοχρήματον, ἐμφανῶς μὲν ὁ υἱὸς Ἱππομέδων ἐκίνει καὶ παρεθάῤῥυνεν, εὐδόκιμος ἐν πολλοῖς πολέμοις ἀνὴρ, καὶ μέγα δι' εὔνοιαν τῶν νέων δυνάμενος· ἡ δὲ ἀληθῶς ἀναπείσασα τὸν Ἀγησίλαον αἰτία τῶν πραττομένων μετασχεῖν, ὀφλημάτων πλῆθος ἦν, ὧν ἤλπιζεν ἀπαλλαγήσεσθαι, μεταβάλλων τὴν πολιτείαν. ὡς οὖν τάχιστα προσηγάγετο τοῦτον ὁ Ἄγις, εὐθὺς ἐπιχειρεῖ μετ' αὐτοῦ τὴν μητέρα πείθειν, ἀδελφὴν οὖσαν τοῦ Ἀγησιλάου, πλήθει δὲ πελατῶν καὶ φίλων καὶ χρεωστῶν μέγα δυναμένην ἐν τῇ πόλει, καὶ πολλὰ τῶν κοινῶν διαπραττομένην.

Ἡ δὲ ἀκούσασα, τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλάγη, καὶ κατέπαυε τὸ μειράκιον, ὡς οὔτε δυνατῶν οὔτε λυσιτελῶν ἐφιέμενον· ἐπεὶ δὲ ταῦτα μὲν ὁ Ἀγησίλαος ἐδίδασκεν ὡς καλῶς ἕξει καὶ πραχθήσεται συμφερόντως, αὐτὸς δὲ ὁ βα-

se ad virtutem, vestis modo vitam libertatis causa mutans. Majoribus vero natu, ut qui provecti ad corruptionem erant, accidit plerisque, velut ad dominum ex fuga retracti ut timerent & expavescerent Lycurgum. Itaque insectabantur deplorantem reipub. statum Agim, ac veterem dignitatem Spartæ desiderantem. At Lysander Libyis filius, & Mandroclidas Ecphanis, insuper Agesilaus, probaverunt extimulaveruntque studium ejus. Erat Lysandri summa apud cives autoritas: Mandroclidas ad consilia adornanda Græcorum solertissimus, prudentiamque hanc & astutiam temperatam audacia habebat: Agesilaum, regis avunculum & eloquentem virum, de cætero mollem & avarum, ut apparebat quidem, filius Hippomedon excitavit erexitque, multis bellis vir clarus, atque ob juventutis in ipsum studium præpollens. Cæterum vera causa quæ ad hujus negotii societatem impulit Agesilaum, æris alieni magnitudo fuit, quo conversione reipub. sperabat se sublevatum iri. Ut primum igitur hunc adjunxit sibi Agis, illico matrem inducere ejus sororem, adhibito Agesilao, aggreditur. Hæc clientium, amicorum, & debitorum numero, magnas in civitate opes habebat, multaque transigebat in repub.

Qua re audita, obstupescere illa primum, ac comprimere adolescentem tanquam impossibilia & damnosa affectantem. Ut vero docuit Agesilaus facile hæc confici & magno cum fructu posse, ipse autem obsecravit rex ge-

βασιλεὺς ἐδεῖτο τῆς μητρὸς ἐπιδοῦναι πρὸς δόξαν αὐτῷ καὶ φιλοτιμίαν τὸν πλοῦτον, ὡς χρήμασι μὲν οὐ δυνάμενος πρὸς τοὺς ἄλλους βασιλεῖς ἐξισωθῆναι· σατραπῶν γὰρ οἰκέτας, καὶ δούλους ἐπιτρόπων Πτολεμαίου καὶ Σελεύκου κεκτῆσθαι πλείονα συμπάντων ὁμοῦ τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων· ἐὰν δὲ σωφροσύνῃ καὶ λιτότητι καὶ μεγαλοψυχίᾳ τὰς ἐκείνων ὑπερβαλλόμενος τρυφὰς, ἰσότητα καὶ κοινωνίαν καταστήσῃ τοῖς πολίταις, ὄνομα καὶ δόξαν ὡς ἀληθῶς βασιλέως μεγάλου κτησόμενος· οὕτω μετέπεσον ταῖς γνώμαις αἱ γυναῖκες, ὑπὸ τῆς φιλοτιμίας ἐπαρθεῖσαι τοῦ νεανίσκου, καὶ τοσαύτῃ κατεσχέθησαν οἷον ἐπιπνοίᾳ πρὸς τὸ καλὸν, ὥστε τὸν μὲν Ἆγιν συνεξορμᾶν καὶ συνεπιταχύνειν, μεταπεμπομένας δὲ τοὺς φίλους παρακαλεῖν, καὶ ταῖς ἄλλαις διαλέγεσθαι γυναιξὶν, ἅτε δὴ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπισταμένας κατηκόους ὄντας ἀεὶ τῶν γυναικῶν, καὶ πλέον ἐκείναις τῶν δημοσίων, ἢ τῶν ἰδίων αὐτοῖς πολυπραγμονεῖν διδόντας. ἦν δὲ τότε τῶν Λακωνικῶν πλούτων ἐν ταῖς γυναιξὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τοῦτο τὴν πρᾶξιν τῷ Ἄγιδι δύσεργον καὶ χαλεπὴν ἐποίησεν. ἀντέστησαν γὰρ αἱ γυναῖκες, οὐ μόνον τρυφῆς ἐκπίπτουσαι δι' ἀπειροκαλίαν εὐδαιμονιζομένης, ἀλλὰ καὶ τιμὴν καὶ δύναμιν, ἣν ἐκ τοῦ πλουτεῖν ἐκαρποῦντο, περικοπτομένην αὐτῶν ὁρῶσαι. καὶ πρὸς τὸν Λεωνίδαν τραπόμεναι, παρεκάλουν ὄντα πρεσβύτερον ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ Ἄγιδος, καὶ τὰ πραττόμενα διακωλύειν. ἐβούλετο μὲν οὖν ὁ Λεωνίδας τοῖς πλουσίοις βοηθεῖν· δεδιὼς δὲ τὸν δῆμον ἐπιθυμοῦντα τῆς μεταβολῆς, οὐδὲν ἀντέπραττε φανερῶς, λάθρᾳ δὲ τὴν πρᾶξιν

genitricem, ut opes suas sibi ad gloriam & decus comparandum condonaret: nam pecunia quidem non posse se cum aliis conferri regibus: (quippe satraparum famulos & servos Ptolemæi & Seleuci procuratorum plusquam incunctos Spartanos reges possidere) quod si temperantia & frugalitate & magnitudine animi illorum prævalens luxui, exæquationem & communicationem constituisset bonorum civibus, nomen se regis vere magni paraturum: ita flexæ hæ mulieres sententia sunt, ab adolescentis erectæ ambitione, tantoque occupatæ quasi afflatu ad virtutem, ut ultro exstimularent Agim, eique calcar adderent, adhæc amicos accitos adhortarentur, aliasque appellarent mulieres; nempe sciebant uxoribus semper Lacedæmonios dicto audientes esse, plusque de negotiis publicis cum illis, quam secum illas communicare de privatis. Erant autem id temporis fere penes mulieres opes Laconicæ: id quod Agidi cœpta difficiliora & laboriosiora reddidit. Siquidem intercesserunt mulieres, non modo quia delicias amittebant, ob ineptias, in quibus summum bonum virtutis ignoratione collocabant, verum etiam quod honorem & potentiam, quam ex divitiis obtinebant, viderent detrahi sibi. Ita ad Leonidam confugiunt, adhortanturque eum, ut qui natu sit major, reprimat Agim, & quæ in manibus ille habeat, impediat. Cupiebat quidem adesse Leonidas locupletibus, sed cupidum rerum novarum populum formidans nihil propalam adversabatur: verum clam moliebatur cœpta

πρᾶξιν ἐζήτει κακουργεῖν καὶ διαφθείρειν, ἐντυγχάνων τοῖς ἄρχουσι, καὶ διαβάλλων τὸν Ἆγιν, ὡς τυραννίδος μισθὸν τοῖς πένησι τὰ τῶν πλουσίων προτείνοντα, καὶ γῆς μετάδοσιν, καὶ χρεῶν ἄφεσιν, πολλοὺς ὠνούμενον ἑαυτῷ δορυφόρους, οὐ τῇ Σπάρτῃ πολίτας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ διαπραξάμενος ὁ Ἆγις ἔφορον γενέσθαι τὸν Λύσανδρον, εὐθὺς εἰσέφερεν ἑαυτοῦ ῥήτραν εἰς τοὺς γέροντας· ἧς ἦν κεφάλαια, χρεῶν μὲν ἀφεθῆναι τοὺς ὀφείλοντας, τῆς δὲ γῆς ἀναδασθείσης, τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ κατὰ Πελλήνην χαράδρου πρὸς τὸ Ταΰγετον καὶ Μαλέαν, καὶ Σελλασίαν, κλήρους γενέσθαι τετρακισχιλίους πεντακοσίους· τὴν δὲ ἔξω, μυρίους πεντακισχιλίους· καὶ ταῦτα μὲν τοῖς ὁπλοφορεῖν δυναμένοις τῶν περιοίκων μερισθῆναι· τὴν δὲ ἐντὸς, αὐτοῖς Σπαρτιάταις. ἀναπληρωθῆναι δὲ τούτους ἔκ τε περιοίκων καὶ ξένων, ὅσοι τροφῆς μετεσχηκότες ἐλευθερίου καὶ χαρίεντος, ἄλλως τοῖς σώμασι καὶ καθ' ἡλικίαν ἀκμάζοντες εἶεν· σύνταξιν δὲ τούτων εἰς πεντεκαίδεκα γενέσθαι φιδίτια, κατὰ τετρακοσίους καὶ διακοσίους, καὶ δίαιταν ἣν εἶχον οἱ πρόγονοι διαιτᾶσθαι.

Γραφείσης δὲ τῆς ῥήτρας, καὶ τῶν γερόντων εἰς ταυτὸ ταῖς γνώμαις οὐ συμφερομένων, ἐκκλησίαν συναγαγὼν ὁ Λύσανδρος, αὐτός τε διελέχθη τοῖς πολίταις, καὶ Μανδροκλείδας καὶ Ἀγησίλαος ἐδέοντο μὴ δι' ὀλίγους ἐντρυφῶντας αὐτοῖς, περιϊδεῖν ἐρριμμένον τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης· ἀλλὰ τῶν προτέρων χρησμῶν μνημονεῦσαι, τὴν φιλοχρημοσύνην, ὡς ὀλέθριον τῇ Σπάρτῃ, φυλάττεσθαι διακελευομένων, καὶ τῶν ἔναγχος ἐκ Πασιφάας. ἱερῶν

coepta labefactare & convellere, appellando magistratus, & Agim criminando tyrannidis mercedem pauperibus divitum fortunas objicere, agrique communicationem, & tabulas novas, quo multos autoraret sibi satellites, non Spartæ cives.

Verum enimvero quum effecisset Agis ut Ephorus Lysander crearetur, extemplo retulit rhetram suam ad senatum. Hujus capita erant, ut obæratis æs alienum remitteretur, atque ager divideretur: cujus quod intra Pellenes vallem, Taygetum, Malcam, & Sellasiam est, in quatuor millia quingentas sortes secaretur: quod ultra eos limites, in quindecim millia; atque hæ finitimis, qui arma ferre possent, dividerentur: quæ intra illos terminos sint, ipsis Spartiatis; hi ut supplerentur ex finitimis peregrinis, qui liberaliter & ingenue instituti forent, præterea ætate atque robore florerent: ut autem ii in quindecim contribuerentur convivia, partim quadrageni, partim duceni in singula: item victum more majorum haberent.

Hac promulgata rhetra, quum senatus sententiis dissideret, advocavit Lysander populi concilium: ubi & ipse disseruit, & Mandroclidas Agesilausque oraverunt populum, ne permitterent ut per paucos qui ipsum ob delicias suas deludant, civitatis Spartanæ conculcaretur majestas: sed in superiorum oraculorum revocarentur memoriam, monentium, avaritiam ut tanquam pestem Spartæ declinarent: illorum quoque recentium

ἱερὸν δὲ Πασιφάας καὶ μαντεῖον ἦν ἐν Θαλαμίαις τιμώμενον, ἣν τινὲς μὲν ἱστοροῦσι τῶν Ἀτλαντίδων μίαν οὖσαν τῶν ἐκ Διὸς τὸν Ἄμμωνα τεκεῖν· τινὲς δὲ Κασάνδραν τὴν Πριάμου, τελευτήσασαν ἐνταῦθα· καὶ διὰ τὸ πᾶσι φαίνειν τὰ μαντεῖα, Πασιφάαν προσαγορευθεῖσαν. ὁ δὲ Φύλαρχος Ἀμύκλα θυγατέρα, Δάφνην τοὔνομα, φησὶν ὑποφεύγουσαν Ἀπόλλωνα βουλόμενον αὐτῇ μιγῆναι, καὶ μεταβάλλουσαν εἰς τὸ φυτὸν, ἐν τιμῇ τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, καὶ μαντικὴν λαβεῖν δύναμιν. ἔφασαν οὖν καὶ τὰ παρὰ ταύτης μαντεῖα προστάττειν τοῖς Σπαρτιάταις, ἴσους γενέσθαι πάντας καθ' ὃν ὁ Λυκοῦργος ἐξ ἀρχῆς ἔταξεν νόμον. ἐπὶ πᾶσι δὲ βασιλεὺς Ἆγις, εἰς μέσον παρελθὼν καὶ βραχέα διαλεχθεὶς, ἔφη συμβολὰς διδόναι τῇ πολιτείᾳ μεγίστας, ἣν καθίστησι· τὴν γὰρ αὐτοῦ πρῶτον οὐσίαν εἰς μέσον τιθέναι, πολλὴν μὲν οὖσαν ἐν τοῖς γεωργουμένοις καὶ νεμομένοις, ἄνευ δὲ τούτων, ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τὰς μητέρας ποιεῖν, καὶ τοὺς φίλους καὶ οἰκείους, πλουσιωτάτους ὄντας Σπαρτιατῶν.

Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἐξεπλάγη τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ νεανίσκου, καὶ περιχαρὴς ἦν, ὡς δι' ἐτῶν ὁμοῦ τριακοσίων πεφηνότος ἀξίου τῆς Σπάρτης βασιλέως. ὁ δὲ Λεωνίδας τότε δὴ μάλιστα πρὸς τοὐναντίον ἐφιλονείκησε. λογιζόμενος γὰρ ὅτι ταῦτα μὲν ἀναγκασθήσεται ποιεῖν, οὐ τὴν αὐτὴν δὲ χάριν ἕξει παρὰ τοῖς πολίταις, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως ἃ κέκτηνται κατατιθεμένων, μόνῳ τῷ ἀρξαμένῳ προσθήσουσι τὴν τιμὴν, ἠρώτα τὸν Ἆγιν εἰ δίκαιον ἄνδρα καὶ σπου-

um Pasiphaes. Templum enim & oraculum Thalamiis celebre erat Pasiphaes, quam Atlantidum unam Jove prognatarum tradunt nonquidam fuisse, atque edidisse Ammonem: nonnulli Priami Cassandram ibi defunctam, quam quod omnibus oracula declararet, (ita enim vox græce sonat) Pasiphaen fuisse dictam. Phylarchus, Amyclæ filiam, Daphnen nomine, quum fugeret Apollinem, qui stuprum parabat ei offerre, in arborem versam: a quo Deo fuisse honoratam, vaticinandique donatam dote: cujus etiam canebant sortes, ediceretur Spartiatis, ut omnia inter eos æquarentur ea lege quam sanxerat quondam Lycurgus. Novissimus omnium progressus in medium rex Agis, brevi oratione, reipub. ait se, quam instituerct, stipem amplissimam conferre: primum nempe patrimonium suum in medio ponere arvis & pascuis lautum, in quo insuper pecuniæ signatæ sexcenta talenta sint. Idem facere parentes suas, amicos necessariosque, qui Spartiatarum sint opulentissimi.

Hanc juvenis celsitudinem animi obstupuit populus, exultavitque, dicens solum dignum Sparta regem annis fere trecentis extitisse. At Leonidas tunc vel maxime reluctatus est: reputans enim coacturos sequi se illos, nec parem gratiam apud cives relaturum, sed, quum omnes ex æquo facultates suas conferrent, uni attributuros rem auspicato honorem: rogavit Agim, Ecquid virum justum Ly-

πουδαῖον ἡγεῖται γεγονέναι Λυκοῦργον. ὁμολογήσαντος δ' ἐκείνου, Πού τοίνυν, ἔφη, Λυκοῦργος ἢ χρεῶν ἀποκοπὰς ἔδωκεν, ἢ ξένους κατέταξεν εἰς τὴν πολιτείαν, ὅς οὐδὲ ὅλως ἐνόμιζεν ὑγιαίνειν τὴν πόλιν μὴ χρωμένην ξενηλασίαις; ὁ δὲ Ἆγις ἀπεκρίνατο μὴ θαυμάζειν τὸν Λεωνίδαν, εἰ τεθραμμένος ἐν ξένῃ, καὶ πεπαιδοποιημένος ἐκ γάμων σατραπικῶν, ἀγνοεῖ τὸν Λυκοῦργον, ὅτι τὸ μὲν ὀφείλειν καὶ δανείζειν ἅμα τῷ νομίσματι συνεξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως· τῶν δ' ἐν ταῖς πόλεσι ξένων τοὺς τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ ταῖς διαίταις ἀσυμφύλους μᾶλλον ἐδυσχέραινε. καὶ γὰρ ἐκείνους ἤλαυνεν, οὐ τοῖς σώμασι πολεμῶν, ἀλλὰ τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τοὺς τρόπους δεδιώς, μὴ συναναχρωννύμενοι τοῖς πολίταις, τρυφῆς καὶ μαλακίας καὶ πλεονεξίας ἐντέκωσι ζῆλον· ἐπεὶ Τέρπανδρόν τε καὶ Θάλητα, καὶ Φερεκύδην, ξένους ὄντας, ὅτι τὰ αὐτὰ τῷ Λυκούργῳ διετέλουν ᾄδοντες καὶ φιλοσοφοῦντες, ἐν Σπάρτῃ τιμηθῆναι διαφερόντως. Σὺ δὲ Ἐκπρεπῆ μὲν ἐπαινεῖς, ἔφησεν, ὃς ἐφορεύων Φρύνιδος τοῦ μουσικοῦ σκεπάρνῳ τὰς δύο τῶν ἐννέα χορδῶν ἐξέτεμε, καὶ τοὺς ἐπὶ Τιμοθέῳ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο πράξαντας· ἡμᾶς δὲ μέμφῃ, τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν καὶ ἀλαζονείαν ἐκ τῆς Σπάρτης ἀναιροῦντας· ὥσπερ οὐχὶ κἀκείνων τὸ ἐν μουσικῇ σοβαρὸν καὶ περιττὸν, ὅπως ἐνταῦθα μὴ προέλθῃ, φυλαττομένων, ὅπου γινομένων βίων καὶ τρόπων ἀμετρία καὶ πλημμέλεια τὴν πόλιν ἀσύμφωνον καὶ ἀνάρμοστον ἑαυτῇ πεποίηκεν.

Ἐκ τούτου τῷ μὲν Ἄγιδι τὸ πλῆθος ἐπηκολούθησεν· οἱ δὲ πλούσιοι τόν τε Λεωνίδαν παρεκάλουν μὴ σφᾶς προέσθαι, καὶ τοὺς γέροντας, οἷς τὸ κράτιστον ἦν ἐν

Lycurgum & bonum sentiat fuisse. Annuente illo, An unquam igitur, inquit, Lycurgus vel novas tabulas concessit, vel civitate donavit peregrinos: qui prorsus non putavit sanam civitatem peregrinos quæ non abigeret? Huic occurrit Agis, Haud mirari Leonidam se, si, qui peregre eductus liberos ex nuptiis satrapicis quæsisset, ignoret Lycurgum debita & credita una cum nummis civitate exterminavisse: jam institutis & vita hospites potius quam versantes in civitatibus peregrinos fuisse aversatum. Etenim illos, inquit, abigebat, non corpora insectans, sed vitam eorum & mores veritus, ne confusi civibus, luxus & mollitiæ & compendii imprimerent iis amorem privati: quando Terpander, Thales, Pherecydes advenæ, quia eadem ac Lycurgus assidue canebant ac tractabant, honores habuerunt Spartæ eximios. Tu vero Ecprepem celebras, qui Ephorus Phrynidis musici ascia duas ex novem fides incidit, illosque qui in Timotheo id sunt post imitati: nos laceras, qui delicias, luxum, insolentiam Sparta summovemus: quasi vero non illi quoque ostentationem in musica & luxuriam caverint, ne ad eam progrederetur corruptionem vitæ & morum, ut inæqualitas & imparitas civium dissonam secum civitatem & discrepantem efficeret.

Hinc Agidi adhæsit plebs. Locupletes Leonidam rogaverunt ne destitueret ipsos: tantumque effecerunt obsecrando & impellendo senatum,

ἐν τῷ προβουλεύειν, δεόμενοι καὶ πείθοντες ἴσχυσαν, ὅσον ἑνὶ πλείονας γενέσθαι τοὺς ἀποψηφισαμένους τὴν ῥήτραν. ὁ δὲ Λύσανδρος ἔτι τὴν ἀρχὴν ἔχων, ὥρμησε τὸν Λεωνίδαν διώκειν κατά τινα νόμον παλαιὸν, ὃς οὐκ ἐᾷ τὸν Ἡρακλείδην ἐκ γυναικὸς ἀλλοδαπῆς τεκνοῦσθαι, τὸν δὲ ἀπελθόντα τῆς Σπάρτης ἐπὶ μετοικισμῷ πρὸς ἑτέρους, ἀποθνήσκειν κελεύει. ταῦτα κατὰ τοῦ Λεωνίδου λέγειν ἑτέρους διδάξας, αὐτὸς παρεφύλαττε μετὰ τῶν συναρχόντων τὸ σημεῖον. ἔστι δὲ τοιόνδε· δι' ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον, σιωπῇ καθέζονται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέποντες. ἐὰν οὖν ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστὴρ διάξῃ, κρίνουσι τοὺς βασιλεῖς, ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνοντας, καὶ καταπαύουσι τῆς ἀρχῆς, μέχρις ἂν ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας χρησμὸς ἔλθῃ τοῖς ἡλωκόσι τῶν βασιλέων βοηθῶν. τοῦτο δὴ τὸ σημεῖον αὐτῷ γεγονέναι λέγων ὁ Λύσανδρος, κρίσιν τῷ Λεωνίδᾳ προὔθηκε, καὶ μάρτυρας παρεῖχεν, ὡς ἐκ γυναικὸς Ἀσιανῆς, ἣν τῶν Σελεύκου τινὸς ὑπάρχων αὐτῷ συνοικήσαντος ἔσχε, τεκνῶσαι δύο παιδία· δυσχεραινόμενος δὲ καὶ μισούμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ἐπανέλθοι παρὰ γνώμην οἴκαδε, καὶ διαδοχῆς ἔρημον ἀνέλοι τὸ βασίλειον. ἅμα δὲ τῇ δίκῃ Κλεόμβροτον ἔπειθε τῆς βασιλείας ἀντιποιεῖσθαι, γαμβρὸν ὄντα τοῦ Λεωνίδου, γένους δὲ τοῦ βασιλικοῦ. φοβηθεὶς οὖν ὁ Λεωνίδας, ἱκέτης γίνεται τῆς Χαλκιοίκου, καὶ συνικέτευεν ἡ θυγάτηρ τῷ πατρὶ, τὸν Κλεόμβροτον ἀπολιποῦσα. καλουμένου δὲ πρὸς τὴν δίκην αὐτοῦ, καὶ μὴ καταβαίνοντος ἐκείνου, ἀποψηφισάμενοι τὴν βασιλείαν τῷ Κλεομβρότῳ παρέδωκαν.

Ἐν

tum, cujus potiſſima vis erat in præjudicio deliberationis, ut uno ſuffragio qui abrogaverunt rhetram ſuperarent. At Lyſander adhuc in magiſtratu poſitus, inſtitit Leonidam arceſſere lege quadam vetuſta, quæ Heraclidem liberos vetat ex muliere alienigena tollere: & in eum qui alio ex Sparta demigraverit, pœnam ſancit capitalem. Hæc quum objicere alios docuiſſet Leonidæ, ipſe cum collegis ſignum obſervavit. Id hujuſcemodi eſt: Nono quoque anno, capta Ephori ſerena nocte & intermeſtri luna, conſident ſilentio in cœlum intenti. Quod ſi aliqua ex parte ſtella in aliam trajecerit, reges judicant Deos offendiſſe: iiſque regnum eo uſque abrogant dum fuerit Delphis vel Olympia oraculum allatum, quod damnatos ſublevet reges. Hoc ſignum oblatum ſibi Lyſander jactans, judicium dictavit Leonidæ, ac teſtes edidit ex muliere eum Aſiatica, quam quidam Seleuci præfectus ei collocaverat, duos filios tuliſſe; ingratum & inviſum uxori domum invitum revertiſſe, & ſucceſſore orbum rapuiſſe regnum. Simul dum eum accuſat, impellit Cleombrotum ad regnum aſſerendum, generum Leonidæ & ſtirpis regiæ. Trepidus igitur Leonidas ſupplex ad Chalciœcum ædem Minervæ refugit. Fuit una cum parente in ſordibus filia, divertitque a Cleombroto. Citato ad judicium, quum non apparuiſſet, regnum abrogantes contulerunt id Cleombroto.

Inter-

Ἐν τούτῳ δ' ἀρχῆς ὁ Λύσανδρος ἀπηλλάγη, τοῦ χρόνου διελθόντος. οἱ καὶ κατασταθέντες ἔφοροι τὸν μὲν Λεωνίδαν ἀνέστησαν ἱκετεύοντα, τῷ δὲ Λυσάνδρῳ καὶ τῷ Μανδροκλείδᾳ δίκην ἐπῆγον, ὡς παρὰ τὸν νόμον χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ γῆν ἀναδάσασθαι ψηφισαμένοις. κινδυνεύοντες οὖν ἐκεῖνοι, πείθουσι τοὺς βασιλεῖς ὁμοῦ γενομένους χαίρειν ἐᾶν τὰ τῶν ἐφόρων βουλεύματα· τοῦτο γὰρ τὸ ἀρχεῖον ἰσχύειν ἐκ διαφορᾶς τῶν βασιλέων, τῷ τὰ βελτίονα λέγοντι προστιθέμενον τὴν ψῆφον, ὅταν ἅτερος ἐρίζῃ πρὸς τὸ συμφέρον· ἀμφοῖν δὲ ταυτὰ βουλευομένων, ἄλυτον εἶναι τὴν ἐξουσίαν, καὶ παρανόμως μαχεῖσθαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς· ὧν μαχομένων, διαιτᾷν καὶ βραβεύειν αὐτοῖς εἶναι προσῆκον, οὐχὶ πολυπραγμονεῖν ὁμοφρονούντων. οὕτω δὴ πεισθέντες ἀμφότεροι, καὶ μετὰ τῶν φίλων εἰς ἀγορὰν καταβάντες, ἀνέστησαν μὲν ἐκ τῶν δίφρων τοὺς ἐφόρους, ἄλλους δ' ἀντ' αὐτῶν ἀπέδειξαν, ὧν εἷς ἦν Ἀγησίλαος. ὁπλίσαντες δὲ τῶν νέων πολλοὺς, καὶ λύσαντες τοὺς δεδεμένους, ἐγένοντο φοβεροὶ τοῖς ὑπεναντίοις, ὡς πολλοὺς ἀποκτενοῦντες. ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ Λεωνίδαν εἰς Τεγέαν ὑπεξιόντα βουληθέντος διαφθεῖραι τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ πέμψαντος ἐπ' αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν ἄνδρας, πυθόμενος ὁ Ἆγις ἑτέρους ἀπέστειλε πιστοὺς, οἳ τὸν Λεωνίδαν περισχόντες, ἀσφαλῶς εἰς Τεγέαν κατέστησαν.

Οὕτω δὲ τῆς πράξεως αὐτοῖς ὁδῷ βαδιζούσης, καὶ μηδενὸς ἐνισταμένου μήτε διακωλύοντος, εἷς ἀνὴρ Ἀγησίλαος ἀνέτρεψε πάντα καὶ διελυμήνατο, κάλλιστον νόμον καὶ Λακωνικώτατον αἰσχίστῳ νοσήματι τῇ φιλοπλουτίᾳ διαφθείρας.

Interea exacto tempore Lysander abiit magistratu. Tum qui successerunt Ephori, supplicem excitaverunt Leonidam: Lysandrum autem & Mandroclidam in judicium adduxerunt, quod contra leges novas tabulas & legem agrariam promulgassent. Igitur in periculum illi adducti, persuadent regibus ut conspirantes Ephororum consulta repudient. Nam ejus magistratus in regum dissensione arbitrium esse, quum alter contendat pro bono publico, ut in sententiam transeant rectius sentientis: amborum consentientium indissolubilem esse potestatem, & inique dissentire illos a regibus, quibus dissidentibus arbitrari eis & disceptare jus esse, non ingerere se concinentibus. His rationibus inducti ambo, profecti sunt cum amicis in forum, summoveruntque Ephoros sellis, atque alios eis surrogaverunt, quorum fuit Agesilaus unus. Jam quum armassent frequentem juventutem, & solvissent custodias, trepidaverunt adversarii eorum, quasi imminente multorum cæde. Cæterum nihil sanguinis factum est, immo vero profugientem Tegeam Leonidam quum pararet interficere Agesilaus, summitteretque in viam percussores: re comperta misit Agis alios fidos; qui Leonidam stipantes deduxerunt eum Tegeam secure.

Ita consilio iis ex animo procedente, neque intercedente aut impediente ullo, unus vir omnia Agesilaus evertit & convulsit: qui pulcherimam legem atque Sparta dignissimam fœdissimo morbo labefactavit, avaritia.

ρας. ἐπειδὴ γὰρ ἐκέκτητο μὲν ἐν τοῖς μάλιστα πολλὴν καὶ ἀγαθὴν χώραν, ὤφειλε δὲ πάμπολλα, μήτε διαλῦσαι δυνάμενος τὰ χρέα, μήτε τὴν χώραν προέσθαι βουλόμενος, ἔπεισε τὸν Ἆγιν, ὡς ἀμφοτέρων μὲν ἅμα πραττομένων μέγας ἔσοιτο περὶ τὴν πόλιν νεωτερισμός· εἰ δὲ τῇ τῶν χρεῶν ἀφαιρέσει θεραπευθεῖεν οἱ κτηματικοὶ πρότερον, εὐκόλως ἂν αὐτῶν καὶ καθ' ἡσυχίαν ὕστερον ἐνδεξομένων τὸν ἀναδασμόν. ταῦτα δὲ καὶ τοῖς περὶ τὸν Λύσανδρον ἐδόκει, συνεξαπατωμένοις ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου. καὶ τὰ παρὰ τῶν χρεωστῶν γραμματεῖα συνεισενέγκαντες εἰς ἀγορὰν, ἃ κλάρια καλοῦσι, καὶ πάντα συνθέντες εἰς ἓν, ἐνέπρησαν. ἀρθείσης δὲ φλογὸς, οἱ μὲν πλούσιοι καὶ δανειστικοὶ περιπαθοῦντες ἀπῆλθον· ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ὥσπερ ἐφυβρίζων, οὐκ ἔφη λαμπρότερον ἑωρακέναι φῶς, οὐδὲ πῦρ ἐκείνου καθαρώτερον. ἀξιούντων δὲ τῶν πολλῶν καὶ τὴν γῆν εὐθὺς νέμεσθαι, καὶ τῶν βασιλέων οὕτω ποιεῖν κελευόντων, ἀσχολίας τινὰς ἐμβαλὼν ὁ Ἀγησίλαος ἀεὶ, καὶ προφάσεις λέγων, παρήγαγε τὸν χρόνον· ἄχρις οὗ στρατεία συνέβη τῷ Ἄγιδι, μεταπεμπομένων τῶν Ἀχαιῶν, συμμάχων ὄντων, βοήθειαν ἐκ Λακεδαίμονος. Αἰτωλοὶ γὰρ ἦσαν ἐπίδοξοι διὰ τῆς Μεγαρικῆς ἐμβαλοῦντες εἰς Πελοπόννησον· καὶ τοῦτο κωλύσων Ἄρατος, ὁ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγὸς, ἤθροιζε δύναμιν, καὶ τοῖς ἐφόροις ἔγραφεν.

Οἱ δὲ τὸν Ἆγιν εὐθὺς ἐξέπεμπον, ἐπηρμένον τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ προθυμίᾳ τῶν συστρατευομένων. νέοι γὰρ ὄντες οἱ πλεῖστοι καὶ πένητες, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν χρεῶν ἄδειαν ἔχοντες ἤδη, καὶ λελυμένοι, τοὺς δὲ ἀγροὺς ἐλπίζοντες ἂν ἐπαν-

ἐλ-

ritia. Quum enim possideret latissimum & uberrimum agrum; ære autem alieno multo demersus esset; quia non erat solvendo, neque agrum dimittere inducebat in animum, persuasit Agidi, si utrumque pariter tentaretur, magnum in civitate exoriturum motum: quod si novis tabulis ante deliniti locupletes forent, facile eos & placide accepturos legem agrariam. Idem etiam Lysandro, qui item seductus ab Agesilao fuit, visum. Ita congestas in forum debitorum syngraphas, quas claria appellant, omnes coacervatas concremaverunt: sublata flamma pecuniosi & fœneratores ægre ferentes digressi sunt. At Agesilaus, quasi illudens illis, negavit clarius se lumen vel ignem puriorem vidisse. Postulante autem plebe ut ager quoque confestim divideretur, imperantibusque hoc regibus, semper Agesilaus obstacula aliqua interponendo & causando tempus protrahebat, quoad proficiscendum Agidi ad bellum fuit, quum accivissent socii Achæi Lacedæmone auxilia. Exspectabant enim per fines Megaricos, Ætolos in Peloponnesum incursaturos. Ad quod prohibendum prætor Achæorum Aratus delectum habuit, & Ephoris ut mitterent auxilia scripsit.

Miserunt illi confestim Agim alacritate & promptitudine erectum commilitonum: juvenes enim erant plerique & egeni, jamque fœnore liberati & soluti, atque agri exspectantes, si a bello revertissent, partitionem,

ἐλθοῦσιν ἐκ τῆς στρατείας νεμηθήσεσθαι, θαυμαστοὺς τῷ Ἄγιδι παρεῖχον ἑαυτούς· καὶ θέαμα ταῖς πόλεσιν ἦσαν, ἀβλαβῶς καὶ πράως καὶ μονονοὺ καὶ ἀψοφητὶ διαπορευόμενοι τὴν Πελοπόννησον. ὥστε θαυμάζειν καὶ διαλογίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας, οἷος ἦν ἄρα κόσμος Λακωνικοῦ στρατεύματος, Ἀγησίλαον ἔχοντος, ἢ Λύσανδρον ἐκεῖνον, ἢ Λεωνίδαν τὸν παλαιὸν ἡγούμενον, ὅπου πρὸς μειράκιον ὀλίγου δεῖν νεώτατον ἁπάντων αἰδὼς τοσαύτη καὶ φόβος ἐστὶ τῶν στρατευομένων. καὶ μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ νεανίσκος εὐτελείᾳ καὶ φιλοπονίᾳ καὶ τῷ μηδὲν ἰδιώτου λαμπρότερον ἠμφιέσθαι καὶ ὡπλίσθαι σεμνυνόμενος, ἀξιοθέατος ἦν καὶ ζηλωτὸς ὑπὸ τῶν πολλῶν. ἐπεὶ τοῖς γε πλουσίοις οὐκ ἤρεσκεν ὁ νεωτερισμὸς αὐτοῦ, δεδιόσι μὴ κίνημα καὶ παράδειγμα τοῖς πανταχόσε δήμοις γένηται.

Συμμίξας δὲ τῷ Ἀράτῳ περὶ Κόρινθον ὁ Ἆγις, ἔτι βουλευομένῳ περὶ μάχης καὶ παρατάξεως πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐπεδείξατο καὶ προθυμίαν πολλὴν, καὶ τόλμαν οὐ μανικὴν οὐδὲ ἀλόγιστον. ἔφη γὰρ αὐτῷ μὲν δοκεῖν διαμάχεσθαι, καὶ μὴ παριέναι τὸν πόλεμον εἴσω τὰς πύλας τῆς Πελοποννήσου προεμένους· ποιήσειν δὲ τὸ δοκοῦν Ἀράτῳ· καὶ γὰρ πρεσβύτερόν τε εἶναι, καὶ στρατηγεῖν Ἀχαιῶν, οἷς οὐχὶ προστάξων οὐδὲ ἡγησόμενος, ἀλλὰ συστρατευσόμενος ἥκοι καὶ βοηθήσων. ὁ δὲ Σινωπεὺς Βάτων αὐτὸν οὐκ ἐθέλειν μάχεσθαι φησὶ τὸν Ἆγιν, Ἀράτου κελεύοντος· οὐκ ἐντετυχηκὼς οἷς Ἄρατος γέγραφε περὶ τούτων ἀπολογιζόμενος, ὅτι βέλτιον ἡγεῖτο, τοὺς καρποὺς σχεδὸν ἅπαντας συγκεκομισμένων ἤδη τῶν γεωργῶν, παρελθεῖν τοὺς πολεμί-

ους,

nem, impigros præbebant se Agidi, civitatibusque erant miraculo, quod citra noxam placideque & tantum non sine strepitu Peloponnesum transmitterent: ut obstupescerent, reputarentque animis Græci, quæ modestia & ordo exercitus Laconici fuisset, Agesilao, vel Lysandro illo, vel prisco duce Leonida, ubi tanta adversus adolescentem, omnibus fere ætate inferiorem, militum esset reverentia & metus. Et vero ipse ille juvenis qui frugalitate & laboris tolerantia, & quod nihilo splendidius amictus vel vestitus privato esset, ostentaret se, visendus erat & charus multitudini. Verum opulentis ingrata novatio ejus erat, metuentibus ne commoveret & ad exemplum passim concitaret populos.

Conjunctus apud Corinthum Arato Agis, deliberanti etiam tum de pugna & signis cum hostibus conferendis, præ se tulit insignem alacritatem & audaciam non vecordem vel stolidam. Declaravit enim videri sibi prœlio decernendum, neque intra Peloponnesi portas admittendum bellum: facturum tamen se quod visum esset Arato. Quippe grandiorem eum & prætorem esse Achæorum: quibus non imperator, non dux, sed auxilio venisset ut belli socius. Baton autem Sinopensis detrectasse Agim refert prœlium, quum id vellet Aratus: verum non legit hic scripta Arati qui se de hoc consilio excusat; quod satius duceret, quia fruges propemodum omnes agricolæ convexerant, ut hostes transirent, quam prœlio

lio

ους, ἢ μάχῃ διακινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων. ἐπεὶ δ' οὖν Ἄρατος ἀπέγνω μάχεσθαι, καὶ τοὺς συμμάχους ἐπαινέσας διαφῆκε, θαυμασθεὶς ὁ Ἆγις ἀνεζεύγνυεν, ἤδη τῶν ἔνδον ἐν Σπάρτῃ θόρυβον πολὺν ἐχόντων καὶ μεταβολήν.

Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος ἐφορεύων, ἀπηλλαγμένος οἷς ταπεινὸς ἦν πρότερον, οὐδενὸς ἐφείδετο φέροντος ἀργύριον ἀδικήματος, ἀλλὰ μῆνα τρισκαιδέκατον, οὐκ ἀπαιτούσης τότε τῆς περιόδου, παρὰ τὴν νενομισμένην τάξιν τῶν χρόνων ἐνέβαλε τοῖς τέλεσι, καὶ παρέπραττε. δεδιὼς δὲ τοὺς ἀδικουμένους, καὶ μισούμενος ὑπὸ πάντων, ἔτρεφε μαχαιροφόρους, καὶ φυλαττόμενος ὑπὸ τούτων κατέβαινεν εἰς τὸ ἀρχεῖον. καὶ τῶν βασιλέων, τοῦ μὲν ὅλως καταφρονεῖν, τὸν δὲ Ἆγιν ἐβούλετο δοκεῖν διὰ τὴν συγγένειαν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν βασιλείαν ἔν τινι τιμῇ τίθεσθαι. διέδωκε δὲ λόγον ὡς καὶ αὖθις ἐφορεύσων. διὸ θᾶσσον ἀποκινδυνεύσαντες οἱ ἐχθροί, καὶ συστάντες, ἐκ Τεγέας ἀναφανδὸν τὸν Λεωνίδαν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατήγαγον, ἡδέως καὶ τῶν πολλῶν θεασαμένων. ὠργίζοντο γὰρ πεφενακισμένοι, τῆς χώρας μὴ νεμηθείσης. τὸν μὲν οὖν Ἀγησίλαον ὁ υἱὸς Ἱππομέδων, δεόμενος τῶν πολιτῶν, καὶ πᾶσι προσφιλὴς ὢν δι' ἀνδραγαθίαν, ὑπεξήγαγε καὶ διέσωσε. τῶν δὲ βασιλέων ὁ μὲν Ἆγις ἐπὶ τὴν Χαλκίοικον κατέφυγεν· ὁ δὲ Κλεόμβροτος εἰς τοῦ Ποσειδῶνος ἱερὸν ἐλθὼν ἱκέτευε· καὶ γὰρ ἐδόκει τούτῳ μᾶλλον ὁ Λεωνίδας χαλεπὸς εἶναι, καὶ παρεὶς τὸν Ἆγιν, ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη στρατιώτας ἔχων· καὶ κατηγόρει μετ' ὀργῆς, ὅτι γαμβρὸς ὢν ἐπεβούλευσεν αὐτῷ, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο, καὶ συνεξέβαλε τῆς πατρίδος.

Ὁ

lio de summa jaceret aleam. Postquam igitur defugit Aratus aciem, & laudatos dimisit socios: in magna habitus admiratione Agis, retro signa domum movit, rebus Spartæ ingenti tumultu & mutatione concitatis.

Siquidem Ephorus tunc Agesilaus exoneratus eo, quo depressus ante fuerat onere, a nullo scelere, quod adferret quæstum, abhorruit: sed mensem tertium decimum, quem ambitus anni non requirebat in præsentia, præter usu receptum temporum ordinem censui intercalavit, exegitque ejus mensis nomine censum indebitum. Quod vero extimesceret læsos, & omnes offendisset, aluit satellites, quibus stipatus descendebat in curiam. Regum alterum semel despicere, Agim videri volebat propinquitatis potius quam regni causa suspicere: insuper divulgavit iterum se Ephorum fore. Quocirca maturantes periculum adire inimici ejus, coitione facta reduxerunt palam Leonidam ex Tegea ad regnum recipiendum: quem plebs quoque vidit libenter. Exarserat enim, quod esset non diviso agro delusa. Atque Agesilaum filius Hippomedon, qui ob strenuitatem omnibus erat charus, exoratis civibus clam eduxit urbe ac servavit. Reges, Agis ad Chalciœcum confugit: Cleombrotus in æde Neptuni sedebat supplex: nam in eum apparebat gravius incensum Leonidam esse, missoque facto Agide in hunc contendit armis septus, accusavitque eum infense, quod gener struxisset sibi insidias, regnoque spoliatum patria expulisset.

Cleom-

Ὁ μὲν οὖν Κλεόμβροτος οὐδὲν εἶχεν εἰπεῖν, ἀλλ' ἠπορημένος ἐκάθητο καὶ σιωπῶν· ἡ δὲ Χειλωνὶς ἡ τοῦ Λεωνίδου θυγάτηρ, πρότερον μὲν ἀδικουμένῳ τῷ πατρὶ συνηδικεῖτο, καὶ τοῦ Κλεομβρότου τὴν βασιλείαν παραλαβόντος, ἀποστᾶσα τὴν τοῦ πατρὸς συμφορὰν ἐθεράπευε, καὶ παρόντι μὲν συνικέτευε, φεύγοντος δὲ πενθοῦσα καὶ χαλεπῶς ἔχουσα πρὸς τὸν Κλεόμβροτον διετέλει. τότε δὲ αὖ πάλιν ταῖς τύχαις συμμεταβάλλουσα, μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἱκέτις ὤφθη καθεζομένη, περιβεβληκυῖα χεῖρας ἐκείνῳ, καὶ τῶν παιδίων τὸ μὲν ἔνθεν, τὸ δὲ ἔνθεν ὑπ' αὐτὴν ἔχουσα. θαυμαζόντων δὲ πάντων, καὶ δακρυόντων ἐπὶ τῇ χρηστότητι καὶ φιλοστοργίᾳ τῆς γυναικὸς, ἁψαμένη τῶν πέπλων καὶ τῆς κόμης ἀτημελῶς ἐχόντων, Τοῦτο, εἶπεν, ὦ πάτερ, ἐμοὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὄψιν οὐχ ὁ Κλεομβρότου περιτέθεικεν ἔλεος, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν σῶν κακῶν καὶ τῆς σῆς φυγῆς μεμένηκέ μοι σύντροφον καὶ σύνοικον τὸ πένθος. πότερον οὖν δεῖ με σοῦ βασιλεύοντος ἐν Σπάρτῃ καὶ νικῶντος ἐγκαταβιῶναι ταύταις ταῖς συμφοραῖς, ἢ λαβεῖν ἐσθῆτα λαμπρὰν καὶ βασιλικὴν, ἐπιδοῦσαν ὑπὸ σοῦ τὸν παρθένιον ἄνδρα φονευόμενον; ὃς εἰ μὴ παραιτεῖταί σε, μηδὲ πείθει τέκνων καὶ γυναικὸς δάκρυσι, χαλεπωτέραν ἢ σὺ βούλει δίκην ὑφέξει τῆς κακοβουλίας, ἐπιδὼν ἐμὲ τὴν φιλτάτην αὐτῷ προαποθανοῦσαν. τίνι γὰρ ἐμὲ δεῖ ζῆν παῤῥησίᾳ πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας, ᾗ μήτε παρ' ἀνδρὸς δεομένῃ μήτε παρὰ πατρὸς ἔλεός ἐστιν; ἀλλὰ καὶ γυνὴ καὶ θυγάτηρ συνατυχεῖν καὶ συνατιμάζεσθαι τοῖς ἐμαυτῆς γέγονα; τούτῳ μὲν οὖν εἰ καί τις ἦν λόγος εὐπρεπὴς, ἐγὼ τοῦτον ἀφειλόμην, τότε σοι συνεξετασθεῖσα, καὶ καταμαρτυρήσασα

Cleombrotus quod diceret nihil habebat, ſed ſedebat perplexus mutuſque. At Chelonis Leonidæ filia, quæ ante paternæ calamitatis fuerat conſors, atque a Cleombroto, ubi accepit regnum, digreſſa, patris miſeriam foverat, fueratque cum præſente ſupplex, cum exulante in luctu & ſimultate perſtiterat adverſus Cleombrotum: tum vero converſa fortuna palam ſociam ſe viri in ſqualore præbuit, conſeditque manibus illum complexa, filioſque hinc inde apud ſe tenens. Mirantibus omnibus humanitatem & pietatem mulieris, veſtem & comas incomtas manu tangens, Hunc mihi (pater) inquit, habitum & ſpeciem non Cleombroti impoſuit miſeratio, ſed a tuis ærumnis & exilio inveteratus mihi & familiaris manſit luctus. Utrum igitur te Spartæ ſuperatis adverſariis regnante conſeneſcendum mihi in hiſce eſt calamitatibus, an veſtis ſumenda ſplendida & regia, virum aſpicienti, cui nupſi virgo, a te trucidari? Qui niſi liberorum & conjugis te lacrymis exoret & placet, graviora quam tu petis piacula præbebit conſiliorum ſuorum pravorum: me enim intuebitur ſibi chariſſimam ante oculos ſuos vitam profundentem. Qua enim fronte cæteras mulieres unquam viva intuebor, cujus neque vir precantis, neque pater capit miſericordiam: ſed & uxor & filia ad id ſum nata, cum meis ut ſim in calamitate & infamia? Atque huic quidem ſiqua honeſta cauſa fuiſſet, hanc ego quæ tum tibi fui aggregata, facta ejus meo premens teſtimonio detraxi.

ρήσασα τῶν ὑπὸ τούτου γινομένων· σὺ δὲ αὐτῷ τὸ ἀδίκημα ποιεῖς εὐαπολόγητον, οὕτω μέγα καὶ περιμάχητον ἀποφαίνων τὸ βασιλεύειν, ὥστε δι' αὐτὸ καὶ γαμβροὺς φονεύειν καὶ τέκνων ἀμελεῖν εἶναι δίκαιον.

Ἡ μὲν Χειλωνὶς τοιαῦτα ποτνιωμένη, τό, τε πρόσωπον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐπέθηκε τοῦ Κλεομβρότου, καὶ τὸ βλέμμα διεφθαρμένον καὶ συντετηκὸς ὑπὸ λύπης περιήνεγκεν εἰς τοὺς παρόντας. ὁ δὲ Λεωνίδας διαλεχθεὶς τοῖς φίλοις, τὸν μὲν Κλεόμβροτον ἐκέλευσεν ἀναστάντα φεύγειν· τῆς δὲ παιδὸς μένειν ἐδεῖτο, καὶ μὴ καταλιπεῖν αὐτὸν οὕτω φιλοῦντα, καὶ δεδωκότα χάριν, τὴν τοῦ ἀνδρὸς σωτηρίαν. οὐ μὴν ἔπεισεν· ἀλλ' ἀνισταμένῳ τῷ ἀνδρὶ θάτερον τῶν παιδίων ἐγχειρίσασα, θάτερον δὲ ἀναλαβοῦσα, καὶ προσκυνήσασα τὸν βωμὸν τοῦ Θεοῦ συνεξῆλθεν. ὥστε, εἰ μὴ πάνυ διεφθαρμένος ἦν ὑπὸ κενῆς δόξης ὁ Κλεόμβροτος, εὐτύχημα ἂν ἡγήσατο τὴν φυγὴν αὐτῷ τῆς βασιλείας μεῖζον εἶναι διὰ τὴν γυναῖκα. μεταστησάμενος δὲ τὸν Κλεόμβροτον ὁ Λεωνίδας, καὶ τοὺς πρώτους ἐφόρους ἐκβαλὼν τῆς ἀρχῆς, ἑτέρους δὲ ποιησάμενος, εὐθὺς ἐπεβούλευε τῷ Ἄγιδι. καὶ πρῶτον μὲν ἔπειθεν αὐτὸν ἀναστῆναι καὶ συμβασιλεύειν, ὡς δεδωκότων συγγνώμην τῶν πολιτῶν· συνεξηπατῆσθαι γὰρ ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου, νέον ὄντα καὶ φιλότιμον. ἐκείνου δὲ ὑφορωμένου, καὶ κατὰ χώραν μένοντος, αὐτὸς μὲν ἐπαύσατο φενακίζων καὶ κατειρωνευόμενος· Ἀμφάρης δὲ καὶ Δημοχάρης καὶ Ἀρκεσίλαος ἀναβαίνοντες εἰώθεσαν αὐτῷ διαλέγεσθαι· καί ποτε καὶ παραλαβόντες ἐπὶ τὸ λουτρὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κατήγαγον, καὶ λουσάμενον πάλιν εἰς τὸ ἱερὸν κατέστησαν. καὶ ἦσαν πάντες μὲν αὐτῷ συνή-

traxi. Verum tu facinus illius reddis ei egregie excuſabile, qui rem oſtendis regnum eſſe ita grandem & expetendam, ut ejus gratia & generos trucidare, & liberos juſtum ſit poſtmittere.

Hæc Chelonis quiritans, faciem capiti Cleombroti impoſuit, oculoſque tabeſcentes & mæſtitia emarcidos ad coronam circumtulit. Leonidas cum amicis colloquutus, Cleombrotum juſſit exulem eſſe: natam oravit ut remaneret, neque ſe, qui adeo diligeret ipſam, & viri ſalutem eſſet ei largitus, deſereret. Non paruit illa tamen, ſed exſurgenti viro alterum filium tradidit, alterum tenens ipſa, adorata Dei ara, conceſſit cum illo in exilium. Itaque niſi plane labefactatus Cleombrotus ab inani gloria fuiſſet, felicitatem duxiſſet exilium ſibi quam regnum uxoris cauſa majorem. Cleombroto exacto, & primis Ephoris magiſtratu amotis, atque ſuffectis aliis, extemplo inſidias tetendit Leonidas Agidi. Primum hortatus eum eſt ut ſurgeret, atque adminiſtraret ſecum regnum, quaſi cives ei ignoviſſent: nam deceptum ab Ageſilao fuiſſe juvenem & gloriæ cupidum. Verum ſuſpectanti ipſum Agidi, neque loco cedenti, omiſit verba dare & deludere. Amphares autem & Demochares, Arceſilauſque adire Agim & colloqui ſolebant cum eo. Interim etiam ducebant eum ſecum ex templo ad balneum, lotumque reducebant in templum. Erant hi omnes familiares ejus.

συνήθεις. ὁ δὲ Ἀμφάρης καὶ κεχρημένος ἔναγχος ἱμάτια καὶ ποτήρια τῶν πολυτελῶν παρὰ τῆς Ἀγησιστράτας, ἐπεβούλευε διὰ ταῦτα τῷ βασιλεῖ καὶ ταῖς γυναιξὶν, ὡς ἀποστερήσων. καὶ μάλιστά γε αὐτὸς ὑπακοῦσαι τῷ Λεωνίδᾳ λέγεται, καὶ παροξῦναι τοὺς ἐφόρους, ὧν καὶ αὐτὸς εἷς ἦν.

Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἆγις τὸν μὲν ἄλλον ἐν τῷ ἱερῷ διέτριβε χρόνον, εἰώθει δὲ καταβαίνειν ὅτε τύχοι πρὸς τὸ λουτρὸν, ἐκεῖ συλλαβεῖν αὐτὸν ἔγνωσαν, ὅταν ἔξω τοῦ ἱεροῦ γένηται. καὶ παραφυλάξαντες λελουμένον, ἀπήντησαν καὶ ἠσπάσαντο, καὶ συμπροῆγον ἅμα διαλεγόμενοι, καὶ παίζοντες ὡς πρὸς συνήθη καὶ νέον. ἐκτροπὴν δέ τινα τῆς ὁδοῦ πλαγίαν πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἐχούσης, ὡς ἐγένοντο κατ' αὐτὴν βαδίζοντες, ὁ μὲν Ἀμφάρης διὰ τὸ ἄρχειν ἁψάμενος τοῦ Ἄγιδος, Ἄγω σε, εἶπεν, ἐπὶ τοὺς ἐφόρους, ὦ Ἆγι, λόγον ὑφέξοντα τῶν πεπολιτευμένων· ὁ δὲ Δημοχάρης, ἐρρωμένος ὢν καὶ μέγας, τὸ ἱμάτιον περιβαλὼν περὶ τὸν τράχηλον, εἷλκεν. ἄλλων δὲ ἐπωθούντων ὄπισθεν ἐκ παρασκευῆς, οὐδενὸς δὲ βοηθοῦντος, ἀλλ' ἐρημίας οὔσης, ἐμβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον. εὐθὺς δὲ παρῆν ὁ μὲν Λεωνίδας μισθοφόρους ἔχων πολλοὺς, καὶ τὸ οἴκημα περιέσχεν ἔξωθεν· οἱ δὲ ἔφοροι πρὸς τὸν Ἆγιν εἰσῆλθον, καὶ τῶν γερόντων εἰς τὸ οἴκημα μεταπεμψάμενοι τοὺς ταὐτὰ βουλομένους, ὡς δὴ κρίσεως αὐτῷ γινομένης, ἐκέλευον ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογεῖσθαι. γελάσαντος δὲ τοῦ νεανίσκου πρὸς τὴν εἰρωνείαν αὐτῶν, ὁ μὲν Ἀμφάρης οἰμωξόμενον ἐκάλει, καὶ δίκην ὑφέξοντα τῆς ἰταμότητος· ἄλλος δὲ τῶν ἐφόρων, οἷον ἐνδιδοὺς τῷ Ἄγιδι, καὶ δεικνὺς ἀποφυγὴν τῆς αἰτίας, ἠρώτησεν εἰ ταῦτ'

ejus. Amphares autem vestes quoque & pocula preciosa nuper ab Agesistrata acceperat commodato, quæ ut non redderet, prodere deliberavit regem & fœminas ejus parentes. Et vero hic præcipue serviisse Leonidæ, & Ephoros, inter quos ipse erat, dicitur inflammasse.

Quum Agis autem per reliquum temporis permaneret in templo, & suevisset ad balneum per occasionem descendere: ibi eum, ubi templo excessit, statuerunt arripere, captatoque articulo, quum lavisset, occurrerunt & salutaverunt eum, comitatique sunt, colloquentes & jocantes sicut cum familiari & juvene. Divortium obliquum via ad carcerem habebat: ad quod quum pervenissent, Amphares jure magistratus manibus Agidi injectis, Duco te, inquit, Agi, ad Ephoros, ut rationem reipub. gestæ reddas. Demochares autem, homo valens & eminens statura, obvolvens collum pallio traxit illum. Aliis ex composito impellentibus a tergo, & opitulante Agidi in solitudine nemine, conjiciunt eum in carcerem. Mox adfuit Leonidas cum magna mercenariorum militum manu, quibus carcerem foris circumfudit. Ephori ad Agim ingressi, senibus, qui ejusdem erant consilii, accitis, tanquam cum eo acturi judicio, jusserunt eum actionum suarum causam dicere. Ridente illo dissimulantiam istorum, Amphares haud impune ait laturum, pœnasque daturum temeritatis. Hic alius Ephorus, tanquam lenior in Agim & culpæ effugium ostendens, requisivit, patrassetne ea a Lysandro

ταῦτ' ἔπραξεν ὑπὸ Λυσάνδρου καὶ Ἀγησιλάου βιασθείς. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Ἄγιδος, ὡς βιασθεὶς μὲν ὑπ' οὐδενός, ζηλῶν δὲ καὶ μιμούμενος τὸν Λυκοῦργον ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἔλθοι πολιτείαν, πάλιν ὁ αὐτὸς ἠρώτησεν εἰ μετανοεῖ τοῖς πεπραγμένοις. φήσαντος δὲ τοῦ νεανίσκου μὴ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς κάλλιστα βεβουλευμένοις, κἂν τὰ ἔσχατα πεισόμενον αὐτὸν ἴδῃ, θάνατον αὐτοῦ κατεψηφίσαντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευον ἀπάγειν εἰς τὴν καλουμένην Δεκάδα. τοῦτο δέ ἐστιν οἴκημα τῆς εἱρκτῆς ἐν ᾧ θανατοῦσι τοὺς καταδίκους ἀποπνίγοντες. ὁρῶν δὲ τοὺς ὑπηρέτας ὁ Δαμοχάρης οὐ τολμῶντας ἅψασθαι τοῦ Ἄγιδος, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν μισθοφόρων τοὺς παρεστῶτας ἀποστρεφομένους καὶ φεύγοντας τὸ ἔργον, ὡς οὐ θεμιτὸν οὐδὲ νενομισμένον βασιλέως σώματι τὰς χεῖρας προσφέρειν, διαπειλησάμενος αὐτοῖς, καὶ λοιδορηθεὶς, εἷλκεν αὐτὸς εἰς τὸ οἴκημα τὸν Ἄγιν. ἤδη γὰρ ᾔσθηντο πολλοὶ τὴν σύλληψιν, καὶ θόρυβος ἦν ἐπὶ ταῖς θύραις, καὶ φῶτα πολλὰ, καὶ παρῆσαν ἥ τε μήτηρ ἡ τοῦ Ἄγιδος καὶ ἡ μάμμη, βοῶσαι καὶ δεόμεναι τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν λόγου καὶ κρίσεως τυχεῖν ἐν τοῖς πολίταις. διὸ καὶ μάλιστα κατήπειξαν τὴν ἀναίρεσιν, ὡς ἐξαρπαγησομένου νυκτὸς, ἂν πλείονες ἐπέλθωσιν.

Ὁ μὲν οὖν Ἄγις ἐπὶ τὴν στραγγάλην πορευόμενος, ὡς εἶδέ τινα τῶν ὑπηρετῶν δακρύοντα καὶ περιπαθοῦντα, Παῦσαί με, εἶπεν, ὦ ἄνθρωπε, κλαίων· καὶ γὰρ οὕτως παρανόμως καὶ ἀδίκως ἀπολλύμενος, κρείττων εἰμὶ τῶν ἀναιρούντων· καὶ ταῦτ' εἰπὼν, παρέδωκε τῷ βρόχῳ τὸν τράχηλον ἑκουσίως. ὁ δὲ Ἀμφάρης προελθὼν ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ τὴν Ἀγησιστράταν προσπεσοῦσαν αὐτῷ

dro & Agesilao coactus. Ubi respondit Agis coactum a nemine, sed æmulatione & exemplo Lycurgi eadem persequutum se instituta: iterum idem rogavit, Ecquid eum pœniteret factorum. Negante juvene, quamvis extrema pericula ante oculos cerneret, pœnitere optimorum consiliorum: damnaverunt eum rei capitalis, imperaveruntque lictoribus ut in Decadem, quam appellant, eum auferrent. Is locus in carcere est in quo judicatos strangulant. Cernens autem ministros Demochares dubitantes attingere Agim, itemque mercenarios, qui assistebant, avertentes se & refugientes facinus, ut nefarium & insolens, ut corpori regis quis admoveret manus: comminatus iis & convitiatus, rapuit Agim ipse in illam cameram. Jam enim senserant multi comprehensum, tumultusque ad fores erat & crebra lumina. Aderant etiam Agidis mater & avia vociferantes, obsecrantesque ut rex Spartiatarum audiretur, causamque diceret ad populum. Unde potissimum necem maturaverunt, veriti ne, si supervenissent plures, nocte eriperetur.

Igitur progrediens ad locum supplicii Agis, ut conspexit quendam ex ministris flentem & ingemiscentem, Mitte tu me (inquit) deflere: etenim ego, qui ita nefarie & violenter pereo, præstantior sum interfectoribus. Ita fatus, collum ultro obtulit laqueo. Amphares ad januam progressus, & Agesistratam ad genua sua ex familiaritate & ami-

αὐτῷ διὰ συνήθειαν καὶ φιλίαν, ἀναστήσας, οὐδὲν ἔφη περὶ τὸν Ἆγιν ἔσεσθαι βίαιον οὐδὲ ἀνήκεστον· ἐκέλευε δὲ κἀκείνην, εἰ βούλοιτο, πρὸς τὸν υἱὸν εἰσελθεῖν. ἐκείνης δὲ καὶ τὴν μητέρα μετ' αὐτῆς παρεῖναι δεομένης, οὐδὲν ἔφη κωλύειν ὁ Ἀμφάρης· καὶ δεξάμενος ἀμφοτέρας, καὶ πάλιν κλεῖσαι τὰς θύρας τοῦ δεσμωτηρίου κελεύσας, προτέραν μὲν τὴν Ἀρχιδάμειαν παρέδωκεν, ἤδη σφόδρα πρεσβῦτιν οὖσαν, καὶ καταγεγηρακυῖαν ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ τῶν πολιτικῶν. ἀποθανούσης δὲ ἐκείνης, ἐκέλευσε τὴν Ἀγησιστράταν ἔσω βαδίζειν. ὡς δὲ εἰσελθοῦσα τόν τε υἱὸν ἐθεάσατο χαμαὶ κείμενον, καὶ τὴν μητέρα νεκρὰν ἐκ τοῦ βρόχου κρεμαμένην, ἐκείνην μὲν αὐτὴ τοῖς ὑπηρέταις συγκαθεῖλε, καὶ παρεκλίνασα τῷ Ἄγιδι τὸ σῶμα, περιέστειλε καὶ κατεκάλυψε· τῷ δὲ υἱῷ προσπεσοῦσα, καὶ φιλήσασα τὸ πρόσωπον, Ἡ πολλή σε, εἶπεν, ὦ παῖ, εὐλάβεια καὶ τὸ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον ἀπώλεσε μεθ' ἡμῶν. ὁ δὲ Ἀμφάρης ἀπὸ τῆς θύρας ὁρῶν τὰ γιγνόμενα, καὶ τὰς φωνὰς ἀκούων, ἐπεισῆλθε. καὶ πρὸς τὴν Ἀγησιστράταν μετ' ὀργῆς ἔφη, Εἰ τοίνυν ταυτὰ ἐδοκίμαζες τῷ υἱῷ, ταυτὰ καὶ πείσῃ. καὶ ἡ Ἀγησιστράτα πρὸς τὸ βρόχον ἀνισαμένη, μόνον ἔφη συνενέγκαι ταῦτα τῇ Σπάρτῃ.

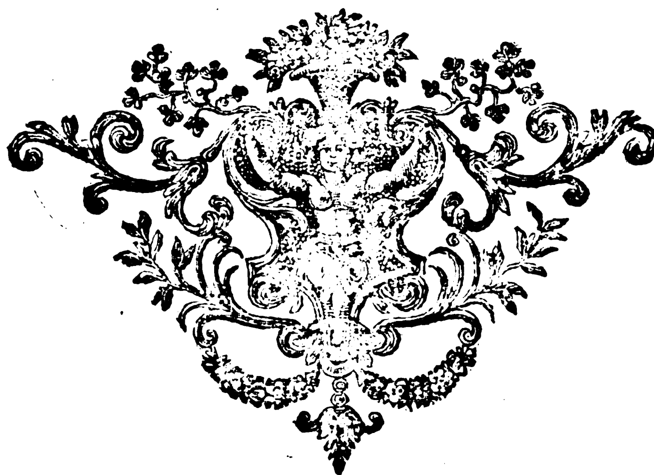
Τοῦ δὲ πάθους εἰς τὴν πόλιν ἐξαγγελθέντος, καὶ τῶν τριῶν σωμάτων ἐκκομιζομένων, οὐκ ἦν ὁ φόβος οὕτω μέγας, ὥστε μὴ καταφανεῖς εἶναι τοὺς πολίτας ἀλγοῦντας μὲν ἐπὶ τοῖς γεγονόσι, μισοῦντας δὲ τὸν Λεωνίδαν καὶ τὸν Ἀμφάρη· μηδὲν δεινότερον μηδὲ ἀνοσιώτερον, ἐξ οὗ Δωριεῖς Πελοπόννησον οἰκοῦσιν, οἰομένους ἐν Σπάρτῃ πεπρᾶχθαι. βασιλεῖ γὰρ, ὡς ἔοικε, Λακεδαιμονίων, οὐδὲ

amicitia provolutam excitans, Nihil, inquit, gravis in Agim, vel atrocius consuletur. Jussit etiam illam, si videretur, ad filium ingredi. Illa matrem quoque admitti secum precante, Nihil, inquit, vetat, Amphares. Ambas quum admisisset, & iterum claudi præcepisset ostium carceris, priorem Archidamiam, jam admodum anum, quæ in summa inter cives dignitate consenuerat, ad mortem tradidit. Ea interfecta, Agesistratam jussit introire. Quæ ingressa, ut filium spectavit humi jacentem, & exanimem ex resti pendentem matrem: ipsa ministros adjuvit in ea detrahenda, collocatumque juxta Agim corpus ejus cooperuit & velavit. Inde in filium ruens & faciem ejus osculata, Nimia tua te, (inquit) fili, modestia, lenitas & humanitas nobiscum perdidit. Ibi Amphares, qui ex janua speculabatur quid ageretur, & voces excipiebat, irrupit, frendensque Agesistratæ dixit, Ergo si filii facta probasti, eadem quoque ratione in te consuletur. Agesistrata autem ad laqueum exsurgens, Tantum sint hæc, inquit, ex usu rempublicæ Spartanæ.

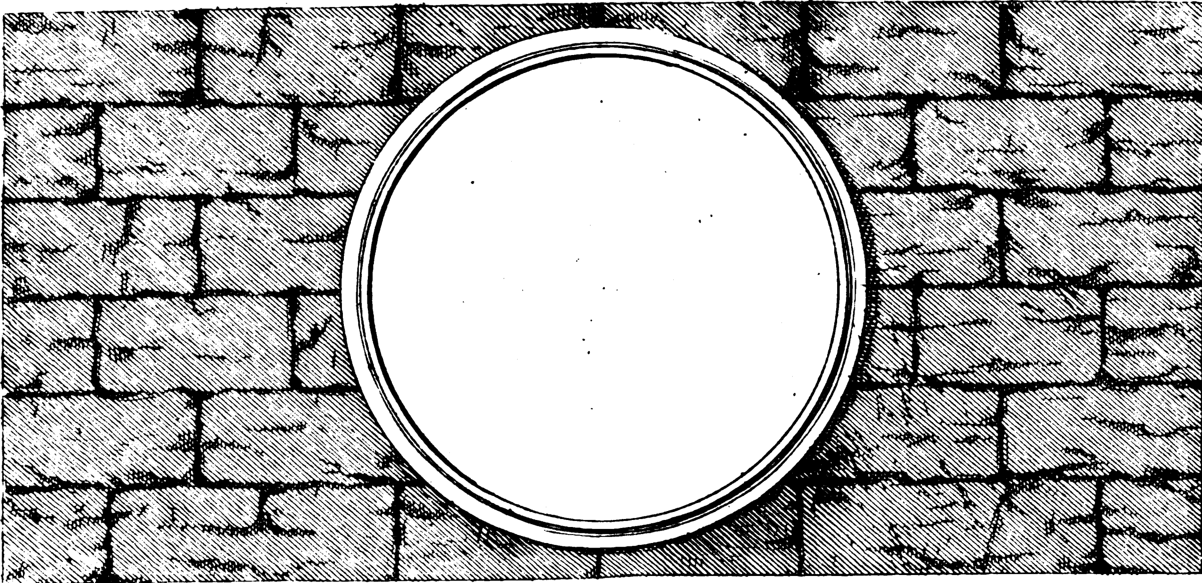
Eo facinore inter cives enuntiato, tribusque elatis cadaveribus, non fuit metus tantus quin præ se ferrent cives graviter istis angi, Leonidamque & Ampharem detestari; nihil atrocius vel scelestius, ex quo Peloponnesum incoluissent Dorii, admissum Spartæ existimantes. Quippe regem Lacedæmoniorum ne hostes quidem

οὐδὲ οἱ πολέμιοι ῥᾳδίως ἐν ταῖς μάχαις ἀπαντῶντες προσέφερον τὰς χεῖρας, ἀλλ' ἀπετρέποντο, δεδιότες καὶ σεβόμενοι τὸ ἀξίωμα. διὸ καὶ πολλῶν γεγονότων Λακεδαιμονίοις ἀγώνων πρὸς Ἕλληνας, εἷς μόνος ἀνῃρέθη πρὸ τῶν Φιλιππικῶν δόρατι πληγεὶς περὶ Λεῦκτρα, Κλεόμβροτος. Μεσσηνίων δὲ καὶ Θεόπομπον ὑπ' Ἀριστομένους πεσεῖν λεγόντων, οὔ φασι Λακεδαιμόνιοι, πληγῆναι δὲ μόνον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔχει τινὰς ἀμφιβολίας. ἐν δὲ Λακεδαίμονι πρῶτος Ἆγις βασιλεύων ὑπὸ ἐφόρων ἀπέθανε, καλὰ μὲν ἔργα καὶ πρέποντα τῇ Σπάρτῃ προελόμενος, ἡλικίᾳ δὲ γεγονὼς ἐν ᾗ ἁμαρτάνοντες ἄνθρωποι συγγνώμης τυγχάνουσι· μεμφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φίλων δικαιότερον ἢ τῶν ἐχθρῶν, ὅτι καὶ Λεωνίδαν περιέσωσε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπίστευσεν, ἡμερώτατος καὶ πρᾳότατος γενόμενος.

quidem temere, quum occurreret eis in acie, attingebant: sed deflectebant, verentes venerantesque ejus majestatem. Itaque multis in conflictibus, quos conseruerunt cum Græcis Lacedæmonii, unus ante Philippi ævum lancea ictus cecidit in Leuctris, Cleombrotus. Messeniis autem Theopompum quoque ab Aristomene afferentibus cæsum, inficiantur Lacedæmonii, tantummodo aiunt vulneratum. Cæterum hæc aliquatenus controversa sunt. Lacedæmone vero primus ab Ephoris rex est necatus Agis: qui egregium factum & Sparta dignum susceperat, & erat ætate qua hominibus, etiam qui deliquerint, ignoscitur: culpatus ab amicis rectius quam ab adversariis, quod Leonidam servasset, & aliis fidisset placidissimus & mansuetissimus juvenis.



ΚΛΕ-



ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ.

Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ, τὸν μὲν ἀδελφὸν Ἀρχίδαμον οὐκ ἔφθη συλλαβεῖν ὁ Λεωνίδας, εὐθὺς ἐκφυγόντα· τὴν δὲ γυναῖκα, παιδίον ἔχουσαν νεογνὸν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπαγαγὼν, βίᾳ Κλεομένει τῷ υἱῷ συνῴκισεν, οὐ πάνυ γάμων ὥραν ἔχοντι, τὴν δὲ ἄνθρωπον ἄλλῳ δοθῆναι μὴ βουλόμενος. ἦν γὰρ οὐσίας τε μεγάλης ἐπίκληρος ἡ Ἀγιάτις, Γυλίππου τοῦ πατρὸς, ὥρᾳ τε καὶ κάλλει πολὺ τῶν Ἑλληνίδων διαφέρουσα, καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικής. διὸ πολλὰ μὲν ἐποίησεν, ὥς φασι, μὴ βιασθῆναι δεομένη· συνελθοῦσα δὲ εἰς ταυτὸ τῷ Κλεομένει, τὸν μὲν Λεωνίδαν ἐμίσει, περὶ δὲ αὐτὸν τὸν νεανίσκον ἦν ἀγαθὴ γυνὴ καὶ φιλόστοργος, ἐρωτικῶς ἅμα τῷ λαβεῖν πρὸς αὐτὴν διατεθέντα, καί τινα τρόπον συμπαθοῦντα τῇ πρὸς τὸν Ἆγιν εὐνοίᾳ καὶ μνήμῃ τῆς γυναικός· ὥστε καὶ πυνθάνεσθαι πολλάκις περὶ τῶν γεγονότων, καὶ προσέχειν ἐπιμελῶς διηγουμένης

EO exstincto parum gnavus Leonidas fuit ut fratrem ejus Archidamum comprehenderet: verum consuluit ille actutum fugæ. Uxorem autem Agidis, Agiatidem nomine, quæ nuper pepererat filium, quod collocari eam nollet alteri, (erat enim opulenti hæres matrimonii Agiatis, Gylippi patris, ætatisque & formæ flore inter fœminas Græcas longe præcellente, & probatis moribus) domo extractam filio Cleomeni despondit haud satis ad nuptias maturo. Quapropter multa movit illa, uti ferunt, orans ne compelleretur invita. Ut vero connubio juncta Cleomeni fuit, Leonidam oderat, erga ipsum adolescentem bona uxor & amans fuit viri: qui mox a nuptiis dilexit eam, atque aliquatenus amore uxoris in Agim, quæ reminisceretur ejus, motus fuit: ac subinde iis de rebus percunctabatur,

τῆς ἐκείνης ἣν ὁ Ἆγις ἔσχε διάνοιαν καὶ προαίρεσιν. ἦν δὲ καὶ φιλότιμος μὲν καὶ μεγαλόφρων ὁ Κλεομένης, καὶ πρὸς ἐγκράτειαν καὶ ἀφέλειαν οὐχ ἧττον τοῦ Ἄγιδος εὖ πεφυκώς. τὸ δὲ εὐλαβὲς ἄγαν ἐκείνου καὶ πρᾷον οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ κέντρον τι θυμοῦ τῇ φύσει προσέκειτο, καὶ μετὰ σφοδρότητος ὁρμὴ πρὸς τὸ φαινόμενον ἀεὶ καλόν. ἐφαίνετο δὲ κάλλιστον μὲν αὐτῷ κρατεῖν ἑκόντων, καλὸν δὲ καὶ μὴ πειθομένων περιεῖναι, πρὸς τὸ βέλτιον ἐκβιαζόμενον.

Οὐκ ἤρεσκε μὲν οὖν αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἀπραγμοσύνῃ καὶ ἡδονῇ κατακεκηλημένων τῶν πολιτῶν, καὶ τοῦ βασιλέως πάντα τὰ πράγματα χαίρειν ἐῶντος, εἰ μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλοίη σχολάζειν ἐν ἀφθόνοις καὶ τρυφᾶν βουλόμενον. ἀμελουμένων δὲ τῶν κοινῶν, κατ᾽ οἰκίαν ἑκάστου πρὸς αὑτὸν ἕλκοντος τὸ κερδαλέον· ἀσκήσεως δὲ καὶ σωφροσύνης νέων καὶ καρτερίας καὶ ἰσότητος, οὐδὲ ἀσφαλὲς ἦν τούτων, τῶν περὶ Ἆγιν ἀπολωλότων, μνημονεύειν. λέγεται δὲ καὶ λόγων φιλοσόφων τὸν Κλεομένην μετασχεῖν ἔτι μειράκιον ὄντα, Σφαίρου τοῦ Βορυσθενίτου παραβάλλοντος εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ περὶ τοὺς νέους καὶ τοὺς ἐφήβους οὐκ ἀμελῶς διατρίβοντος. ὁ δὲ Σφαῖρος ἐν τοῖς πρώτοις ἐγεγόνει τῶν Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως μαθητῶν, καὶ τοῦ Κλεομένους ἔοικε τῆς φύσεως τὸ ἀνδρῶδες ἀγαπῆσαί τε, καὶ προσεκκαῦσαι τὴν φιλοτιμίαν. Λεωνίδαν μὲν γὰρ τὸν παλαιὸν λέγουσιν ἐπερωτηθέντα, ποῖός τις αὐτῷ φαίνεται ποιητὴς γεγονέναι Τυρταῖος, εἰπεῖν, ἀγαθὸς νέων ψυχὰς αἰκάλλειν. ἐμπιπλάμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν ποιημάτων ἐνθουσιασμοῦ, παρὰ τὰς μάχας

batur, & attente exponentem audiebat Agidis conſilium & inſtitutum. Erat quidem gloriæ Cleomenes cupidus magnanimuſque, ad temperantiamque & ſimplicitatem non ſecus ac Agis egregie natura comparatus: ſed magna ejus cautione atque lenitate carebat. Inerat autem ingenio ejus aculeus quidam animorum, & cum ardore impetus ſemper ad id quod videbatur ei honeſtum. Videbatur ei honeſtiſſimum volentibus imperare, honeſtum etiam expugnare reluctantes, & ad id quod rectum eſſet adigere.

Non placebant porro ei mores civitatis, in qua otio & voluptatibus demulcerentur cives, rex reipub. curam abjiceret, ſi nemo obtunderet eum, feriari in luxu & deliciis geſtientem: negligerentur res publicæ, & ſinguli privatim emolumentum ad ſe raperent: exercitationis vero, frugalitatis juventutis, tolerantiæ, æquabilitatis etiam, lubricum erat Agide ea de cauſa perempto facere mentionem. Perhibent inſuper non expertem ſermonum philoſophicorum adoleſcentem etiamnum Cleomenem fuiſſe, quum Sphærus Boryſthenites Lacedæmonem appuliſſet, atque cum pube & adoleſcentia uſu habito ſtudioſe eam doceret. Fuit inter primarios auditores Sphærus Zenonis Citiei, ac Cleomenem videtur, fortitudinem ingenii ejus amplexus, inflammaſſe ad gloriam. Nam Leonidam priſcum ferunt rogatum, qui ei Tyrtæus poeta fuiſſe videretur, reſpondiſſe, Bonus ad demulcendos juventutis animos: ſiquidem quaſi afflati carminibus ejus ruebant in

χὰς ὑφειδοῦν ἑαυτῶν. ὁ δὲ Στωϊκὸς λόγος ἔχει τι πρὸς τὰς μεγάλας φύσεις καὶ ὀξείας ἐπισφαλὲς καὶ παράβολον· βαθεῖ δὲ καὶ πρᾴῳ κεραννύμενος ἤθει, μάλιστα εἰς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν ἐπιδίδωσιν.

Ἐπεὶ δὲ τελευτήσαντος τοῦ Λεωνίδου τὴν βασιλείαν παρέλαβε, καὶ τοὺς πολίτας τότε δὴ παντάπασιν ἐκλελυμένους ἑώρα, τῶν μὲν πλουσίων καθ' ἡδονὰς ἰδίας καὶ πλεονεξίας παρεορώντων τὰ κοινά, τῶν δὲ πολλῶν, διὰ τὸ πράττειν κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀπροθύμων, καὶ πρὸς τὴν ἀγωγὴν ἀφιλοτίμων γεγονότων· αὐτοῦ δὲ ὄνομα βασιλεύοντος ἦν μόνον, ἡ δὲ ἀρχὴ πᾶσα τῶν ἐφόρων· εὐθὺς μὲν εἰς νοῦν ἔθετο τὰ παρόντα μεθιστάναι καὶ κινεῖν. ὄντος δὲ αὐτῷ φίλου Ξενάρους ἐραστοῦ γεγονότος (τοῦτο δὲ ἐμπνεῖσθαι Λακεδαιμόνιοι καλοῦσιν) ἀπεπειρᾶτο τούτου, διαπυνθανόμενος τὸν Ἆγιν ὁποῖος γένοιτο βασιλεύς, καὶ τίνι τρόπῳ καὶ μετὰ τίνων ἐπὶ ταύτην ἔλθοι τὴν ὁδόν. ὁ δὲ Ξενάρης τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἀηδῶς ἐμέμνητο τῶν πραγμάτων ἐκείνων, ὡς ἐπράχθη καθ' ἕκαστα μυθολογῶν καὶ διηγούμενος· ὡς δὲ ἦν καταφανὴς αὐτῷ ὁ Κλεομένης ἐμπαθέστερον προσέχων, καὶ κινούμενος ὑπερφυῶς πρὸς τὴν καινοτομίαν τοῦ Ἄγιδος, καὶ ταυτὰ πολλάκις ἀκούειν βουλόμενος, ἐπέπληξεν αὐτῷ πρὸς ὀργὴν ὁ Ξενάρης, ὡς οὐχ ὑγιαίνοντι· καὶ τέλος ἀπέστη τοῦ διαλέγεσθαι καὶ φοιτᾶν πρὸς αὐτόν. οὐδενὶ μέντοι τὴν αἰτίαν ἔφρασε τῆς διαφορᾶς, ἀλλ' αὐτὸν ἔφη γινώσκειν ἐκεῖνον. οὕτω δὲ τοῦ Ξενάρους ἀντικρούσαντος, ὁ Κλεομένης καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως ἔχειν ἡγούμενος, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ συνετίθει τὴν πρᾶξιν. οἰόμενος δ' ἂν ἐν πολέμῳ μᾶλλον ἢ κατ' εἰρήνην

in prœlia ſalutis ſuæ prodigi. Stoica vero diſciplina magna & acria ingenia in ancipitia & temeraria nonnihil inclinat: quæ ſi cum gravi & manſueto temperata animo ſit, aſſurgit imprimis, & reddit fructum ſuum peculiarem.

Poſtquam defuncto Leonida regnum accepit Cleomenes, & cives ea tempeſtate penitus animadvertit diſſolutos, poſtponentibus ob privatum luxum & compendium rempub. divitibus, plebe autem propter rei familiaris anguſtias ad bellum pigra, & ad diſciplinam pueritiæ ſocordi reddita: nomine vero ipſe tantum regis fruebatur, rerum erat penes Ephoros omnium arbitrium: adjecit protinus ad res novandas & movendas animum. Qui amicum quum haberet Xenarem, qui amator ejus fuerat, (Lacedæmonii dicunt ἐμπνεῖσθαι) hujus animum cœpit periclitari, percunctando qui rex Agis fuiſſet, & qua ratione, & quibuſcum in ea eſſet delatus conſilia. Xenares primum meminit non invitus illarum rerum, ut quæque geſtæ erant narrans atque exponens. Ut vero Cleomenem ſenſit intentum ardentius, & mirifice duci Agidis innovatione, eademque crebrius audire aventem: caſtigavit eum acriter Xenares quaſi inſanientem, ac poſtremo præſcidit cum eo colloquia & uſum: nemini cauſam tamen detexit alienationis, ſed illum ipſum ait eam noſſe. Ita reluctato Xenare, exiſtimans Cleomenes ejuſdem animi cæteros eſſe, ipſe rei aggrediendæ ſtruxit ſecum conſilium. Quia vero in bello magis quam otio moturum ſe arbitrabatur ſta-

εἰρήνην μεταστῆσαι τὰ παρόντα, συνέκρουσε πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν πόλιν, αὐτοὺς διδόντας ἐγκλημάτων προφάσεις. ὁ γὰρ Ἄρατος ἰσχύων μέγιστον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ἐβούλετο μὲν ἐξ ἀρχῆς εἰς μίαν σύνταξιν ἀγαγεῖν Πελοποννησίους· καὶ τοῦτο τῶν πολλῶν στρατηγιῶν αὐτῷ καὶ τῆς μακρᾶς πολιτείας ἦν τέλος, ἡγουμένῳ μόνως ἂν οὕτως ἀνεπιχειρήτους ἔσεσθαι τοῖς ἐκτὸς πολεμίοις. ἐπεὶ δὲ τῶν ἄλλων σχεδὸν ἁπάντων αὐτῷ προσγεγονότων, ἀπελείποντο Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἠλεῖοι, καὶ ὅσοι Λακεδαιμονίοις Ἀρκάδων προσεῖχον, ἅμα τῷ τὸν Λεωνίδαν ἀποθανεῖν παρηνώχλει τοῖς Ἀρκάσι, καὶ περιέκοπτεν αὐτῶν μάλιστα τοὺς τοῖς Ἀχαιοῖς ὁμοροῦντας· ἀποπειρώμενος τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τοῦ Κλεομένους ὡς νέου καὶ ἀπείρου καταφρονῶν.

Ἐκ τούτου Κλεομένην πρῶτον οἱ ἔφοροι πέμπουσι καταληψόμενον τὸ περὶ τὴν Βελβίναν Ἀθήναιον. ἐμβολὴ δὲ τῆς Λακωνικῆς τὸ χωρίον ἐστὶ, καὶ τότε πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας ἦν ἐπίδικον. καταλαβόντος δὲ τοῦτο καὶ τειχίσαντος τοῦ Κλεομένους, ὁ Ἄρατος οὐδὲν ἐγκαλέσας, ἀλλὰ νυκτὸς ἐκστρατεύσας, ἐπεχείρησε Τεγεάταις καὶ Ὀρχομενίοις· τῶν δὲ προδοτῶν ἀποδειλιασάντων, ὁ μὲν Ἄρατος ἀνεχώρησε, λεληθέναι νομίζων· ὁ δὲ Κλεομένης εἰρωνείᾳ χρώμενος ἔγραψε πρὸς αὐτὸν, ὡς δὴ παρὰ φίλου πυνθανόμενος, ποῦ τῆς νυκτὸς ἐξέλθοι. τοῦ δὲ ἀντιγράψαντος, ὡς ἐκεῖνον Βελβίναν μέλλειν τειχίζειν ἀκούσας, καταβαίη τοῦτο κωλύσων· πάλιν ὁ Κλεομένης ἀποστείλας, τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν ἔφη πεπεῖσθαι· τοὺς δὲ φανοὺς καὶ τὰς κλίμακας, εἶπεν, εἰ μή τί σοι διαφέρει, γράψον ἡμῖν, ἐπὶ τί σοι παρηκολούθουν; τοῦ δὲ Ἀράτου πρὸς

ſtatum reipub. commiſit civitatem cum Achæis: qui ipſi querelarum anſas dederant. Aratus namque, cujus erat autoritas apud Achæos ſumma, moliebatur a primo ut in unum corpus Peloponneſios redigeret; eoque multæ ejus domi bellique actiones ſpectabant: quod una ea ratione liberos cenſeret ab hoſtibus externis fore. Quum vero reliquis ei ſociatis fere omnibus, ſupereſſent Lacedæmonii, Elei, & qui Arcadum Lacedæmoniis adhærebant: ſimul ut deceſſit Leonidas, infeſtavit Arcadas, vaſtavitque præcipue eos qui Achæis erant finitimi; Lacedæmonios tentans, ac Cleomenem ut juvenem & tyronem deſpiciens.

Hinc Cleomenem primum Ephori mittunt ad Athenæum (templum eſt Minervæ) prope Belbinam occupandum. Aditus ea arx Laconiæ eſt, eratque Lacedæmoniis ea tempeſtate cum Megalopolitanis controverſa. Hanc quum occupaſſet & muniviſſet Cleomenes, Aratus ſine ulla expoſtulatione infeſto exercitu Tegeatas & Orchomenios eſt nocte adortus. At proditorum ignavia Aratus re infecta retro ceſſit, neminem id arbitratus ſenſiſſe. At Cleomenes jocoſe per literas ab eo ſicut amico requiſivit quo moviſſet nocte. Qui ut reſcripſit, nuntiato Belbinam ipſum ſepire parare, profectum ſe ad id impediendum: Cleomenes iterum per nuntios ita rem habere ſignificavit credere ſe: verum hoc, faces, inquit, & ſcalæ, niſi quid tua intereſt, ſcribe mihi quo te ſequebantur? Ridente ad facetias ejus

πρὸς τὸ σκῶμμα γελάσαντος, καὶ πυνθανομένου ποῖός τις ὁ νεανίσκος εἴη, Δημοκράτης ὁ Λακεδαιμόνιος φυγὰς, Εἴ τι πράττεις, ἔφη, πρὸς Λακεδαιμονίους, ὥρα σοι ταχύνειν πρὸ τοῦ κέντρα φῦσαι τοῦτον τὸν νεοσσόν. ἐκ τούτου Κλεομένει μετ' ἱππέων ὀλίγων καὶ πεζῶν τριακοσίων ἐν Ἀρκαδίᾳ στρατοπεδευομένῳ προσέταξαν ἀναχωρεῖν οἱ ἔφοροι, φοβούμενοι τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δὲ ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ Καφύας ἔλαβεν ὁ Ἄρατος, αὖθις ἐξέπεμπον τὸν Κλεομένην. λαβόντος δὲ αὐτοῦ Μεθύδριον, καὶ τὴν Ἀργολικὴν καταδραμόντος, ἐξεστράτευσαν οἱ Ἀχαιοὶ δισμυρίοις πεζοῖς καὶ χιλίοις ἱππεῦσιν, Ἀριστομάχου στρατηγοῦντος. ἀπαντήσαντος δὲ περὶ Παλάντιον Κλεομένους, καὶ βουλομένου μάχεσθαι, φοβηθεὶς τὴν τόλμαν ὁ Ἄρατος, οὐκ εἴασε διακινδυνεῦσαι τὸν στρατηγὸν, ἀλλ' ἀπῆλθε, λοιδορούμενος μὲν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, χλευαζόμενος δὲ καὶ καταφρονούμενος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οὐδὲ πεντακισχιλίων τὸ πλῆθος ὄντων. μέγας οὖν τῷ φρονήματι γεγονὼς ὁ Κλεομένης, ἐθρασύνετο πρὸς τοὺς πολίτας· καὶ τῶν παλαιῶν τινος αὐτοὺς ἀνεμίμνησκε βασιλέων, εἰπόντος ὅτι μάτην Λακεδαιμόνιοι πυνθάνονται περὶ τῶν πολεμίων οὐ πόσοι εἰσὶν, ἀλλὰ ποῦ εἰσιν.

Ἐπεὶ δὲ τοῖς Ἠλείοις πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν βοηθήσας, καὶ περὶ τὸ Λύκαιον ἀπιοῦσιν ἤδη τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπιβαλὼν, ἅπαν μὲν ἐτρέψατο καὶ διεπτόησεν αὐτῶν τὸ στράτευμα, συχνοὺς δὲ ἀνεῖλε καὶ ζῶντας ἔλαβεν, ὥστε καὶ περὶ Ἀράτου φήμην ἐκπεσεῖν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς τεθνηκότος· ὁ μὲν οὖν Ἄρατος, ἄριστα τῷ καιρῷ χρησάμενος, ἐκ τῆς τροπῆς ἐκείνης εὐθὺς ἐπὶ Μαν-

ejus Arato, roganteque qui juvenis esset, Democrates Lacedæmonius exul, Siquid in animo habes, inquit, contra Lacedæmonios, properandum tibi est prius quam huic pullo crescant aculei. Inde Cleomeni cum paucis equitibus & peditibus trecentis in Arcadia stativa habenti, edixerunt ei, metuentes belli, Ephori, ut se reciperet. Ut secundum decessum ejus cepit Aratus Caphyas, miserunt denuo Cleomenem cum copiis. Qui ut Methydrium cepit, & fines Argolicos est populatus, infesti Achæi viginti millibus peditum & mille equitibus signa prætore Aristomacho extulere. Occurrente ad Palantium Cleomene, & dimicare gestiente, trepidans audaciam ejus Aratus dissuasit prætori rem in discrimen adducere, abscessitque: unde probris proscissus ab Achæis est, a Lacedæmoniis vero, qui quinque millium numerum non explebant, derisus & despectus. Itaque inflatus animo Cleomenes gloriansque apud cives, commonuit veteris cujuspiam regis, qui dixerat nunquam de hostibus quærere Lacedæmonios quot essent, sed ubi essent.

Postquam vero Eleis, quibus armo inferebant Achæi, opem tulit, & ad Lycæum in recipientes jam se Achæos invectus, totum perculit & pepulit exercitum, multos occidit cepitque, ut fama manaret per Græciam Aratum cecidisse: optime usus Aratus tempore, raptim ex illa fuga Mantineam petiit,

Μαντίνειαν ἦλθε, καὶ μηδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, εἷλε τὴν πόλιν καὶ κατέσχε. τῶν δὲ Λακεδαιμονίων παντάπασι ταῖς γνώμαις ἀναπεσόντων, καὶ τῷ Κλεομένει πρὸς τὰς στρατείας ἐνισταμένων, ὥρμησε μεταπέμπεσθαι τὸν Ἄγιδος ἀδελφὸν Ἀρχίδαμον ἐκ Μεσσήνης, ᾧ βασιλεύειν ἀπὸ τῆς ἑτέρας οἰκίας τῶν προσῆκον, οἰόμενος ἀμβλυτέραν τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν ἔσεσθαι, τῆς βασιλείας ἰσορρόπου καὶ ὁλοκλήρου γενομένης. οἱ δὲ ἀνῃρηκότες πρότερον τὸν Ἆγιν, αἰσθόμενοι τοῦτο, καὶ φοβηθέντες μὴ δίκην δῶσι τοῦ Ἀρχιδάμου κατελθόντος, ἐδέξαντο μὲν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν παραγινόμενον κρύφα, καὶ συγκατῆγον, εὐθὺς δὲ ἀπέκτειναν· εἴτε ἄκοντος τοῦ Κλεομένους, ὡς οἴεται Φύλαρχος, εἴτε πεισθέντος ὑπὸ τῶν φίλων καὶ προεμένου τὸν ἄνθρωπον αὐτοῖς. τῆς γὰρ αἰτίας τὸ πλεῖστον ἐπ' ἐκείνους ἦλθε, βεβιάσθαι τὸν Κλεομένην δοκοῦντας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ κινεῖν εὐθὺς ἐγνωκὼς τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἔπεισε τοὺς ἐφόρους χρήμασιν, ὅπως αὐτῷ ψηφίσωνται στρατείαν. ἐθεράπευσε δὲ καὶ τῶν ἄλλων συχνοὺς διὰ τῆς μητρὸς Κρατησικλείας ἀφειδῶς συγχορηγούσης καὶ συμφιλοτιμουμένης. ἥ γε καὶ γάμου μὴ δεομένη, λέγεται διὰ τὸν υἱὸν ἄνδρα λαβεῖν πρωτεύοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν. ἐξαγαγὼν δὲ τὴν στρατείαν, λαμβάνει τῆς Μεγαλοπολίτιδος χωρίον Λεῦκτρα· καὶ γενομένης πρὸς αὐτὸν ὀξείας τῶν Ἀχαιῶν βοηθείας, Ἀράτου στρατηγοῦντος, ὑπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν παραταξάμενος ἡττήθη μέρει τινὶ τοῦ στρατεύματος. ἐπεὶ δὲ χαράδραν τινὰ βαθεῖαν οὐκ εἴασε διαβῆναι τοὺς Ἀχαιοὺς ὁ Ἄρατος, ἀλλ' ἐπέστησε τὴν δίωξιν, ἀγανακτῶν δὲ Λυδιάδας ὁ Μεγαλοπολίτης συνεξώρμη-

σε

petiit, atque ex improviso potitus oppido, imposuit præsidium. Lacedæmoniis vero semel animo fractis, & Cleomeni bellum agitanti refragantibus, institit Agidis fratrem Archidamum a Messene revocare, ad quem regnum ex altera familia spectabat; potestatem obtusiorem existimans Ephororum fore, si æquilibre illi regnum & integrum esset. Verum ubi senserunt id qui Agin ante interfecerant, formidantes ne reverso ab exilio Archidamo luerent pœnas, acceperunt illum quidem in civitatem clam ingressum, & reditum ejus adjuverunt: sed illico interemerunt eum, sive invito Cleomene, ut opinio est Phylarchi, sive expugnato & condonante illis Archidamum: nam crimen maxima ex parte in illos recidit, quod vim adhibuisse crederentur Cleomeni.

Novare nihilominus ex continenti rempublicam certus, induxit pecunia Ephoros quo bellum permitterent sibi. Conciliavit & alios multos matre interprete Cratesiclea, quæ nummos ei suppeditabat large, ejusque serviebat gloriæ: quippe etiam dicitur filii gratia nupsisse, quum id non affectaret, viro principi autoritate & opibus civitatis. Eductis copiis occupat Leuctra, agri Megalopolitani oppidum. Quum propere Achæi eo succurrissent prætore Arato, sub oppidi mœnibus signa conferens aliqua parte exercitus inclinavit. Quia vero locum quendam cavum non permisit Achæos Aratus transmittere, sed receptui cecinit: Lydiadas autem Megalopolitanus frendens concitavit e-

qui-

σε τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς, καὶ διώκων, εἰς χωρίον ἀμπέλων καὶ τάφρων καὶ τοίχων μεστὸν ἐνσείσας, καὶ διασπασθεὶς περὶ ταῦτα, κακῶς ἀπήλλαττε· κατιδὼν ὁ Κλεομένης ἀνῆκε τοὺς Ταραντίνους καὶ τοὺς Κρῆτας ἐπ' αὐτὸν, ὑφ' ὧν ὁ Λυδιάδας ἀμυνόμενος ἐῤῥωμένως ἔπεσε. πρὸς τοῦτο θαῤῥήσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, μετὰ βοῆς ἐνέβαλον τοῖς Ἀχαιοῖς, καὶ τροπὴν ὅλου τοῦ στρατεύματος ἐποίησαν. ἀποθανόντων δὲ συχνῶν, τοὺς μὲν ἄλλους ὑποσπόνδους ὁ Κλεομένης ἀπέδωκε, τὸν δὲ Λυδιάδου νεκρὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν κελεύσας, κοσμήσας πορφυρίδι, καὶ στέφανον ἐπιθεὶς, πρὸς τὰς πύλας τῶν Μεγαλοπολιτῶν ἀπέστειλεν. οὗτος ἦν Λυδιάδας, ὁ καταθέμενος τὴν τυραννίδα, καὶ τοῖς πολίταις ἀποδοὺς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν πόλιν προσκομίσας Ἀχαιοῖς.

Ἐκ τούτου Κλεομένης μέγα φρονῶν ἤδη, καὶ πεπεισμένος, ἂν ὡς βούλεται τοῖς πράγμασι χρώμενος πολεμῇ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ῥᾳδίως ἐπικρατήσειν, ἐδίδασκε τὸν τῆς μητρὸς ἄνδρα Μεγιστόνουν, ὡς χρὴ τῶν ἐφόρων ἀπαλλάξαντας εἰς μέσον θεῖναι τὰ κτήματα τοῖς πολίταις, καὶ τὴν Σπάρτην ἴσην γενομένην ἐγείρειν καὶ προάγειν ἐπὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. πεισθέντος δ' ἐκείνου, δύο τῶν ἄλλων φίλων ἢ τρεῖς προσέλαβε. συνέβη δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας καὶ τῶν ἐφόρων ἕνα κοιμώμενον ἐν Πασιφάας ὄναρ ἰδεῖν θαυμαστόν. ἐδόκει γὰρ ἐν ᾧ τόπῳ τοῖς ἐφόροις ἐστὶ καθεζομένοις χρηματίζειν, ἕνα δίφρον κεῖσθαι, τοὺς δὲ τέτταρας ἀνῃρῆσθαι· καὶ θαυμάζοντος αὐτοῦ, φωνὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ γενέσθαι, φράζουσαν ὡς τοῦτο τῇ Σπάρτῃ λῷόν ἐστι. ταύτην τὴν ὄψιν διηγουμένου τοῦ ἐφόρου πρὸς τὸν Κλεομένην, τὸ μὲν πρῶτον διε-

quites qui circa eum erant, dumque inhæret tergis hostium, in locum vineis, fossis & maceriis impeditum præcipitatus, divulso in his equitatu, ægre expediebat se: Cleomenes re animadversa immisit in eum Tarentinos & Cretenses, a quibus Lydiadas fortiter pugnans interfectus est. Inde erecti Lacedæmonii, clamore sublato impressionem dederunt in Achæos: quorum universum profligaverunt exercitum. Cæso ingenti numero, reliquos Cleomenes datis induciis reddidit. Lydiadæ corpus ad se præcepit afferri: quod purpura exornatum, injecta corona, ad portas Megalopolitanorum remisit. Hic fuit Lydiadas qui posita tyrannide & libertate popularibus reddita civitatem suam associavit Achæis.

Hinc Cleomenes animis sublatus, sibique persuadens, si ex arbitrio suo agere posset, bellum cum Achæis gerens, proclivi se potiturum victoria: vitrico Megistono demonstrat missos faciendos Ephoros, possessionesque esse inter cives communicandas, Spartamque ad æqualitatem redigendam, atque ita erigendam atque ad imperium provehendam Græciæ: quo assentiente, duos aut tres amicos alios adjunxit. Per eosdem forte dies uni ex Ephoris in fano Pasiphaes dormienti mirum somnium fuit oblatum. Videbatur ei, quo loco considere Ephoris solenne est ad jus dicendum, una sella posita, & quatuor sublatæ: quum obstupesceret, vox ex fano reddita, quæ id diceret Spartæ conducibilius esse. Hanc visionem narrante Cleomeni Ephoro, primum percul-

sus

διεταράχθη, καθ' ὑποψίαν τινὰ πειράζεσθαι δοκῶν· ὡς δὲ ἐπείσθη μὴ ψεύδεσθαι τὸν ἡγούμενον, ἐθάρρησε, καὶ λαβὼν ὅσους ὑπώπτευσε μάλιστα τῶν πολιτῶν ἐναντιώσεσθαι πρὸς τὴν πρᾶξιν, Ἡραίαν καὶ Ἀλσαίαν τὰς πόλεις ταττομένας ὑπὸ τοῖς Ἀχαιοῖς εἷλε· καὶ σῖτον εἰσήγαγεν Ὀρχομενίοις, καὶ Μαντινείᾳ παρεστρατοπέδευσε· καὶ ὅλως ἄνω καὶ κάτω μακραῖς πορείαις ἀποτρύσας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέλιπεν αὐτῶν δεηθέντων τοὺς πολλοὺς ἐν Ἀρκαδίᾳ, τοὺς δὲ μισθοφόρους ἔχων αὐτὸς ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἐχώρει. καὶ καθ' ὁδὸν οἷς ἐπίστευε μάλιστα καλῶς πρὸς αὐτὸν ἔχειν, ἀνεκοινοῦτο τὴν γνώμην, καὶ προῄει σχέδην, ὡς περὶ τὸ δεῖπνον οὖσι τοῖς ἐφόροις ἐπιπέσοι.

Γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγγὺς, Εὐρυκλείδαν μὲν εἰς τὸ τῶν ἐφόρων συσσίτιον ἀπέστειλεν, ὥς τινα παρ' αὐτοῦ λόγον ἀπὸ στρατείας κομίζοντα· Θηρικίων δὲ καὶ Φοῖβις, καὶ δύο τῶν συντρόφων τοῦ Κλεομένους, οὓς Σαμόθρᾳκας καλοῦσιν, ἐπηκολούθουν στρατιώτας ὀλίγους ἔχοντες. ἔτι δὲ τοῦ Εὐρυκλείδα διαλεγομένου τοῖς ἐφόροις, ἐπιδραμόντες ἐσπασμέναις ταῖς μαχαίραις ἔπαιον αὐτούς. ὁ μὲν οὖν πρῶτος Ἀγησίλαος ὡς ἐπλήγη πεσὼν, καὶ τεθνάναι δόξας, ἀτρέμα συναγαγὼν καὶ παρέλκων ἑαυτὸν ἐκ τοῦ οἰκήματος, ἔλαθεν εἴς τι δωμάτιον εἰσερπύσας μικρὸν, ὃ Φόβου μὲν ἦν ἱερὸν, ἄλλως δὲ κεκλεισμένον ἀεὶ, τότε δὲ ἐκ τύχης ἀνεῳγμένον ἐτύγχανεν. εἰς τοῦτο συνενέγκων ἑαυτὸν ἀπέκλεισε τὸ θύριον. οἱ δὲ τέσσαρες ἀνῃρέθησαν, καὶ τῶν ἐπιβοηθούντων αὐτοῖς πλείονες ἢ δέκα. τοὺς γὰρ ἡσυχίαν ἄγοντας οὐκ ἔκτεινον, οὐδὲ τοὺς

ἀπι-

ſus fuit, pertentari ſe ex aliqua ſuſpicione ratus. Ut fides facta ei eſt non fingere narrantem, confirmatus eſt, ductiſque ſecum civibus, quos maxime ſuſpicabatur cœpta ſua oppugnaturos, Heræam & Alſæam contributa Achæis oppida cepit, commeatuſque importavit Orchomeniis, & ſub muris Mantineæ caſtra locavit. Denique longis itineribus ſurſum atque deorſum fatigatos Lacedæmonios reliquit majore ex parte, quum id peterent, in Arcadia: mercenarium autem militem ſecum trahens, Spartam contendit, atque in itinere illis quos maxime fidos ſibi credebat, aperuit conſilium ſuum. Lento agmine progrediebatur, ut cœnantes occuparet Ephoros.

Ut prope urbem venit, Euryclidam præmiſit ad convivium Ephororum, quaſi certa mandata ab ipſo haberet ad eos de bello. Hunc ſubſequuti ſunt Thericion Phœbiſque, & duo qui cum Cleomene fuerant educati, quos Samothracas vocabant, cum modica militum manu. Hi, colloquente adhuc cum Ephoris Euryclida, diſtrictis irrumpentes gladiis conciderunt eos. Primus Ageſilaus, ut concidit videreturque eſſe mortuus, colligens ſenſim ſe & evolvens ex triclinio, irrepſit clam in ædiculam quæ Timoris fanum erat, aliaſque perpetuo clauſum, tum forte patebat. Eo poſtquam ſe intro conjecit, januam occluſit. Reliqui quatuor occiſi ſunt, & qui ſubveniebant his, plus decem. Nam ſiqui quieſcerent, hos non interfecerunt, neque retinuerunt

ac-

ἀπιόντας ἐκ τῆς πόλεως ἐκώλυσεν. ἐφείσατο δὲ καὶ τοῦ Ἀγησιλάου μεθ' ἡμέραν ἐκ τοῦ ἱεροῦ προελθόντος.

Ἔστι δὲ καὶ Λακεδαιμονίοις οὐ Φόβου μόνον, ἀλλὰ καὶ Θανάτου καὶ Γέλωτος, καὶ τοιούτων ἄλλων παθημάτων ἱερά. τιμῶσι δὲ τὸν Φόβον, οὐχ, ὥσπερ οὓς ἀποτρέπονται δαίμονας, ἡγούμενοι βλαβερὸν, ἀλλὰ τὴν πολιτείαν μάλιστα συνέχεσθαι νόμῳ νομίζοντες. διὸ καὶ προεκήρυττον οἱ ἔφοροι τοῖς πολίταις εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσιόντες, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, κείρεσθαι τὸν μύστακα, καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις, ἵνα μὴ χαλεποὶ ὦσιν αὐτοῖς· τὸ τοῦ μύστακος, οἶμαι, προτείνοντες, ὅπως καὶ περὶ τὰ μικρότατα τοὺς νέους πειθαρχεῖν ἐθίζωσι. καὶ τὴν ἀνδρείαν δέ μοι δοκοῦσιν, οὐκ ἀφοβίαν, ἀλλὰ φόβον ψόγου καὶ δέος ἀδοξίας οἱ παλαιοὶ νομίζειν. οἱ γὰρ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους, θαρραλεώτατοι πρὸς τοὺς πολεμίους εἰσί· καὶ τὸ παθεῖν ἥκιστα δεδίασιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀκοῦσαι. διὸ καὶ καλῶς ὁ εἰπὼν,

—— ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς.

καὶ Ὅμηρος,

Αἰδοῖός τέ μοι ἐσσὶ φίλε ἑκυρὲ δεινός τε.

καὶ,

Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.

τὸ γὰρ αἰσχύνεσθαι μάλιστα συμβαίνει πρὸς οὓς καὶ τὸ δεδοικέναι τοῖς πολλοῖς. διὸ καὶ παρὰ τὸ τῶν ἐφόρων συσίτιον ἱδρύσαντο τὸν Φόβον, ἐν Λακεδαίμονι μοναρχίας ἐγγυτάτω κατασκευασάμενοι τὸ ἀρχεῖον.

Ὁ

excedentes urbe. Pepercerunt etiam Agesilao postero die ex fano prodeunti.

Sunt apud Lacedæmonios non Timoris modo, verum Mortis etiam, Risusque, atque aliorum ejuscemodi affectuum templa. Timorem autem venerantur, non quod, sicut quos detestantur genios, arbitrentur noxium: sed quod contineri rempub. imprimis arbitrentur timore. Quapropter proclamari jubebant Ephori in concione, quum magistratum inirent, (ut autor est Aristoteles) mentum ut raderent, & legibus adverterent animum, ne sævirent in ipsos. Quod ad mentum attinet, proponunt, meo judicio, ut etiam in minimis assuescat juventus parere. Ac fortitudinem mihi videntur prisci non intrepidum animum sed probri trepidationem atque infamiæ metum existimasse: siquidem timidissimi legum, sunt adversus hostes animosissimi: & pati quidvis minime timent, qui maxime trepidant male audire. Quapropter dixit quidam recte,

Namque verecundus metus comes est pudor.

Et Homerus,

Tu mihi chare socer reverendus, tu metuendus.

Et,

Ductorumque metu taciti——

Nam erubescere potissimum illos solet vulgus quos metuit. Quare juxta Ephororum triclinium posuerunt Lacedæmone ædem Timoris, quod fere in regiam potestatem evexissent magistratum.

Ὁ δ' οὖν Κλεομένης ἡμέρας γενομένης προέγραψεν ὀγδοήκοντα τῶν πολιτῶν, οὓς ἔδει μεταστῆναι, καὶ τοὺς δίφρους ἀνεῖλε τῶν ἐφόρων, πλὴν ἑνός, ἐν ᾧ καθήμενος ἔμελλεν αὐτὸς χρηματίζειν. ἐκκλησίαν δὲ ποιήσας, ἀπελογεῖτο περὶ τῶν πεπραγμένων. ἔφη γὰρ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου τοῖς βασιλεῦσι συμμιχθῆναι τοὺς γέροντας, καὶ πολὺν χρόνον οὕτω διοικεῖσθαι τὴν πόλιν, οὐδὲν ἑτέρας ἀρχῆς δεομένης. ὕστερον δὲ τοῦ πρὸς Μεσσηνίους πολέμου μακροῦ γενομένου, τοὺς βασιλεῖς διὰ τὰς στρατείας ἀσχόλους ὄντας αὐτοὺς πρὸς τὸ κρίνειν, αἱρεῖσθαί τινας ἐκ τῶν φίλων καὶ ἀπολείπειν τοῖς πολίταις ἀνθ' ἑαυτῶν, ἐφόρους προσαγορευθέντας, καὶ διατελεῖν τε τούτους τὸ πρῶτον ὑπηρέτας τῶν βασιλέων ὄντας, εἶτα κατὰ μικρὸν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἐξουσίαν ἐπιστρέφοντας, καὶ οὕτως λαθεῖν ἴδιον ἀρχεῖον κατεσκευασμένους. σημεῖον δὲ τούτου, τὸ μέχρι νῦν, μεταπεμπομένων τὸν βασιλέα τῶν ἐφόρων, τὸ πρῶτον ἀντιλέγειν καὶ τὸ δεύτερον· τὸ δὲ τρίτον καλούντων, ἀναστάντα βαδίζειν πρὸς αὐτούς· καὶ τὸν πρῶτον ἐπισφοδρύναντα τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνατεινάμενον Ἀστερωπόν, ἡλικίαις ὕστερον πολλαῖς ἔφορον γενέσθαι. μετριάζοντας μὲν οὖν αὐτοὺς κρεῖττον ἦν ὑπομένειν, ἐξουσίᾳ δὲ ἐπιθέτῳ τὴν πάτριον καταλύοντας ἀρχήν, ὥστε τῶν βασιλέων τοὺς μὲν ἐξελαύνειν, τοὺς δὲ ἀποκτιννῦναι ἀκρίτως, ἀπειλεῖν δὲ τοῖς ποθοῦσιν αὖθις ἐπιδεῖν τὴν καλλίστην καὶ θειοτάτην ἐν Σπάρτῃ κατάστασιν, οὐκ ἀνεκτόν. εἰ μὲν οὖν δυνατὸν ἦν ἄνευ σφαγῆς ἀπαλλάξαι τὰς ἐπεισάκτους τῆς Λακεδαίμονος κῆρας, τρυφὰς καὶ πολυτελείας, καὶ χρέα καὶ δανεισμούς, καὶ πρεσβύτερα τούτων κακά, πενίαν καὶ πλοῦτον, εὐτυχέστατον ἂν ἡγεῖσθαι

Igitur Cleomenes ubi diluxit, proscripsit octoginta cives, quos solum vertere imperavit, & Ephororum sellas sustulit, dempta una, qua sedens jus dicturus erat. Hinc advocata concione excusavit acta. Docuit enim regibus senes ab Lycurgo adjunctos fuisse, diuque ea ratione procuratam rempublicam magistratu non quæsito alio. Post quia bellum cum Messeniis gerebatur diutinum, districtos expeditionibus reges delegisse ad judicia reddenda certos amicos, eosque reliquisse civibus vicarios, qui dicti Ephori fuerunt: longo ævo hos primum regum administros fuisse, deinde sensim summam sibi usurpasse potestatem, atque ita clam peculiarem suum magistratum reddidisse. Indicio esse morem qui in hanc diem observetur, ut accersentibus regem Ephoris semel atque iterum contradicat, tertio vocantibus surgat & pergat ad eos. Qui hunc magistratum princeps illustraverit & ampliaverit, Asteropum multis post ætatibus Ephorum fuisse. Quos, si modice agerent, inquit, præstaret ferre: verum potestate accersita ut vetus pessundent imperium, atque reges partim exigant, partim indicta causa occidant, aliis aspicere iterum Spartæ pulcherrimum & divinissimum statum aventibus minitentur, id vero non est ferendum. Quocirca si fieri potuisset sine cæde ut excuterentur adscititiæ civitatis pestes, deliciæ, & luxus, & æs alienum, & fœnora, antiquioraque his mala, paupertas & divitiæ, regum omnium existimaturus me sim fe-

σθαι πάντων βασιλέων ἑαυτόν, ὥσπερ ἰατρὸν ἀνωδύνως ἰασάμενον τὴν πατρίδα· νῦν δὲ τῆς ἀνάγκης ἔχειν συγγνώμονα τὸν Λυκοῦργον, ὃς οὔτε βασιλεὺς ὢν, οὔτε ἄρχων, ἰδιώτης δὲ βασιλεύειν ἐπιχειρῶν, ἐν τοῖς ὅπλοις προῆλθεν εἰς ἀγοράν· ὥστε δείσαντα τὸν βασιλέα Χαρίλαον ἐπὶ βωμὸν καταφυγεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ὄντα χρηστὸν καὶ φιλόπατριν, ταχὺ τῷ Λυκούργῳ τῶν πραττομένων μετασχεῖν, καὶ τὴν μεταβολὴν δέξασθαι τῆς πολιτείας. ἔργῳ δὲ μαρτυρῆσαι τὸν Λυκοῦργον, ὅτι πολιτείαν μεταβαλεῖν ἄνευ βίας καὶ φόβου χαλεπόν ἐστιν, οἷς αὐτὸν ἔφη μετριώτατα κεχρῆσθαι, τοὺς ἐνισταμένους τῇ σωτηρίᾳ τῆς Λακεδαίμονος ἐκποδὼν ποιησάμενον. τοῖς δὲ ἄλλοις ἔφη πᾶσι τήν τε γῆν ἅπασαν εἰς μέσον τιθέναι, καὶ χρεῶν τοὺς ὀφείλοντας ἀπαλλάττειν, καὶ τῶν ξένων κρίσιν ποιεῖν καὶ δοκιμασίαν· ὅπως οἱ κράτιστοι γενόμενοι Σπαρτιᾶται σώζωσι τὴν πόλιν τοῖς ὅπλοις, καὶ παύσωμεν τὴν Λακωνικὴν Αἰτωλῶν καὶ Ἰλλυριῶν λείαν οὖσαν ἐρημίᾳ τῶν ἀμυνόντων ἐφορῶντες.

Ἐκ τούτου πρῶτον μὲν αὐτὸς εἰς μέσον τὴν οὐσίαν ἔθηκε, καὶ Μεγιστόνους ὁ πατρῷος αὐτοῦ, καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἕκαστος, ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ πολῖται πάντες, ἡ δὲ χώρα διενεμήθη. κλῆρον δὲ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων φυγάδων ἀπένειμεν ἑκάστῳ, καὶ κατάξειν ἅπαντας ὡμολόγησε τῶν πραγμάτων ἐν ἡσυχίᾳ γενομένων. ἀναπληρώσας δὲ τὸ πολίτευμα τοῖς χαριεστάτοις τῶν περιοίκων, ὁπλίτας τετρακισχιλίους ἐποίησε, καὶ διδάξας αὐτοὺς ἀντὶ δόρατος χρῆσθαι σαρίσῃ δι' ἀμφοτέρων, καὶ τὴν ἀσπίδα φορεῖν δι' ὀχάνης, μὴ διὰ

felicissimum, si ut medicus patriam valuissem citra dolorem sanare. Nunc ejus quod facere sum adactus, veniam a Lycurgo concessam habeo, qui quum neque rex esset, neque in magistratu positus, sed regem agere privatus aggrederetur, irrupit armatus in forum. Unde exanimis rex Charilaus confugit ad aram. Verum placidus ille & patriæ amans, mox consortem se Lycurgo præbuit consiliorum, ac reipub. mutationem comprobavit. Porro testatus facto est Lycurgus convertere sine vi & metu rempublicam arduum esse: quibus se demonstravit moderatissime usum, iis qui adversabantur Lacedæmoniorum saluti summotis. Cæteris omnibus agrum totum ostendit se in medio ponere, atque ære alieno obæratos exsolvere: de peregrinis judicium se facturum, & habiturum eorum delectum, quo fortissimi in civitatem adscripti tueantur urbem armis: ut desinamus, inquit, Laconiam contemplari Ætolorum & Illyriorum esse præ defensorum inopia prædam.

Hinc ipse patrimonium suum primus in medio posuit, inde Megistonus vitricus ejus, & cæterorum amicorum quisque, tum reliqui cives cuncti. Divisus ager est. Sortes etiam cuique eorum quos exegerat in exilium, attribuit: revocaturumque omnes se rebus pacatis ostendit. Suppleta ex optimis finitimis civitate, effecit peditum quatuor millia: quos ubi docuit pro lancea sarissam ambabus manibus tractare, & clypeum ferre amento, non appensum, ad juventutem

διὰ πόρπακος, ἐπὶ τὴν παιδείαν τῶν νέων ἐτράπη, καὶ τὴν λεγομένην ἀγωγήν, ἧς τὰ πλεῖστα παρὼν ὁ Σφαῖρος αὐτῷ συγκαθίστη, ταχὺ τὸν προσήκοντα τῶν τε γυμνασίων καὶ τῶν συσιτίων κόσμον ἀναλαμβανομένων, καὶ συστελλομένων ὀλίγων μὲν ὑπ᾽ ἀνάγκης, ἑκουσίως δὲ τῶν πλείστων εἰς τὴν εὐτελῆ καὶ Λακωνικὴν ἐκείνην δίαιταν. ὅμως δὲ τὸ τῆς μοναρχίας ὄνομα παραμυθούμενος, ἀπέδειξε μεθ᾽ ἑαυτοῦ βασιλέα τὸν ἀδελφὸν Εὐκλείδαν. καὶ τότε μόνον Σπαρτιάταις ἐκ μιᾶς οἰκίας συνέβη δύο σχεῖν βασιλέας.

Αἰσθόμενος δὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Ἄρατον, ὡς ἐπισφαλῶς αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἐχόντων διὰ τὸν νεωτερισμόν, οὐκ ἂν οἰομένους προελθεῖν ἔξω τῆς Λακεδαίμονος, οὔτε ἀπολιπεῖν μετέωρον ἐν κινήματι τηλικούτῳ τὴν πόλιν, οὐκ ἀγεννὲς οὐδὲ ἄχρηστον ἡγήσατο τὴν προθυμίαν τοῦ στρατεύματος ἐπιδεῖξαι τοῖς πολεμίοις. ἐμβαλὼν οὖν εἰς τὴν Μεγαλοπολιτικήν, ὠφελείας τε μεγάλας ἤθροισε, καὶ φθορὰν πολλὴν ἀπειργάσατο τῆς χώρας. τέλος δὲ τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας ἐκ Μεσσήνης διαπορευομένους λαβών, καὶ πηξάμενος θέατρον ἐν τῇ πολεμίᾳ, καὶ προθεὶς ἀπὸ τετταράκοντα μνῶν ἀγῶνα, μίαν ἡμέραν ἐθεᾶτο καθήμενος· οὐ δεόμενος θέας, ἀλλ᾽ οἷον ἐντρυφῶν τοῖς πολεμίοις, καὶ περιουσίαν τινὰ τοῦ κρατεῖν πολὺ τῷ καταφρονεῖν ἐπιδεικνύμενος. ἐπεὶ ἄλλως γε τῶν Ἑλληνικῶν καὶ βασιλικῶν στρατευμάτων ἐκεῖνο μόνον οὐ μίμους παρακολουθοῦντας εἶχεν, οὐ θαυματοποιούς, οὐκ ὀρχηστρίδας, οὐ ψαλτρίας, ἀλλὰ πάσης ἀκολασίας καὶ βωμολοχίας καὶ πανηγυρισμοῦ καθαρὸν ἦν· τὰ μὲν πολλὰ μελετώντων τῶν νέων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων διδασκόντων, τὰς

ventutem formandam convertit animum & ad diſciplinam Laconicam: qua ferme omni in re conſtituenda præſens Sphærus fuit adjutor. Cito ordinem exercitationes & convivia convenientem receperunt, redactique ſunt in generoſam illam & Laconicam vitam pauci neceſſitate, plerique ſponte. Ne nomen tamen quenquam offenderet unius dominatus, regem ſibi cooptavit fratrem Euclidam: ac tunc ſolum habuerunt Spartiatæ una ex domo duos reges.

Porro Achæos & Aratum advertens tanquam rebus ſuis ex innovatione ancipitibus arbitrari non exiturum ſe Lacedæmone, neque tanto in motu ſuſpenſam relicturum civitatem: magnificum & operæ pertium putavit eſſe ut exercitus ſui promptitudinem & alacritatem oſtenderet hoſtibus. Igitur populabundus fines Megalopolitanos ingreſſus, tum ingentem prædam congeſſit, tum magnam vaſtitatem edidit agri. Denique captis artificibus qui ludicram artem faciebant, & veniebant ex Meſſene, excitavit in hoſtico theatrum, exhibitiſque quadraginta minarum ſumptu in unum diem ludis, ſedit illic ad eos ſpectandos: non quo duceretur eo ſpectaculo, ſed ut hoſtibus quaſi inſultaret, & quam longe illis eſſet ſuperior cumulate ex illorum demonſtraret deſpicientia: quando alioquin inter Græcorum & regum exercitus unus ille non mimos trahebat ſecum, non præſtigiatores, non ſaltatrices vel pſaltrias: ſed omni laſcivia, vernilitate, pompa vacabat; quod fere exerceret ſe juventus, majores natu docerent

τάς τε παιδιὰς, ὁπότε σχολάζοιεν, ταῖς συνήθεσιν εὐτραπελίαις, καὶ τὸ λέγειν τι χάριεν καὶ Λακωνικὸν πρὸς ἀλλήλους διατιθεμένων. ἣν δὲ ἔχει τὸ τοιοῦτον τῆς παιδιᾶς εἶδος ὠφέλειαν, ἐν τῷ Λυκούργου βίῳ γέγραπται.

Πάντων δὲ αὐτὸς ἐγίγνετο διδάσκαλος, εὐτελῆ καὶ ἀφελῆ καὶ φορτικὸν οὐδὲν οὐδὲ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχοντα τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὥσπερ παράδειγμα σωφροσύνης, ἐν μέσῳ θέμενος. ὃ καὶ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ῥοπήν τινα παρέσχεν αὐτῷ. τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἐντυγχάνοντες οἱ ἄνθρωποι βασιλεῦσιν, οὐχ οὕτω κατεπλήττοντο τοὺς πλούτους καὶ τὰς πολυτελείας, ὡς ἐβδελύττοντο τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν καὶ τὸν ὄγκον, ἐπαχθῶς καὶ τραχέως προσφερομένων τοῖς ἐντυγχάνουσι· πρὸς δὲ Κλεομένην βαδίζοντες, ὄντα τε δὴ βασιλέα καὶ καλούμενον, εἶτα ὁρῶντες οὐ πορφύρας τινὰς οὐδὲ χλαίνας περὶ αὐτὸν, οὐδὲ κλινιδίων καὶ φορείων κατασκευὰς, οὐδ' ὑπ' ἀγγέλων ὄχλου καὶ θυρωρῶν, ἢ διὰ γραμματίων χρηματίζοντα χαλεπῶς καὶ μόλις, ἀλλ' αὐτὸν ἐν ἱματίῳ τῷ τυχόντι πρὸς τὰς δεξιώσεις ἀπαντῶντα, καὶ διαλεγόμενον καὶ σχολάζοντα τοῖς χρήζουσιν ἱλαρῶς καὶ φιλανθρώπως, ἐκηλοῦντο καὶ κατεδημαγωγοῦντο, καὶ μόνον ἀφ' Ἡρακλέους ἐκεῖνον ἔφασαν γεγονέναι. τῶν δὲ δείπνων αὐτοῦ τὸ μὲν καθημερινὸν ἦν ἐν τρικλίνῳ, σφόδρα συνεσταλμένον καὶ Λακωνικόν· εἰ δὲ πρέσβεις ἢ ξένους δέχοιτο, δύο μὲν ἄλλαι προσπαρεβάλλοντο κλίναι, μικρῷ δὲ μᾶλλον οἱ ὑπηρέται τὴν τράπεζαν ἐπελάμπρυνον, οὐ καρυκείαις τισὶν οὐδὲ πέμμασιν, ἀλλ' ὥστε ἀφθονωτέρας εἶναι τὰς παραθέσεις, καὶ φιλανθρωπότερον τὸν οἶνον. καὶ γὰρ ἐπετίμησε τινὶ τῶν φίλων, ἀκούσας ὅτι

rent eam: ludosque, quum otium esset, in solitis facetiis & festivis Laconicisque inter se dictis ponerent. Quid autem id ludi genus afferret emolumenti, in vita Lycurgi retulimus.

Omnium ipse rex erat doctor. Frugalem, simplicem, nulla re licentiorem aut splendidiorem cæterorum victum suum tanquam temperantiæ exemplum proponebat: quod ad negotia Græciæ ei præbuit nonnihil momenti. Siquidem quum alios reges Græci adirent, non ita opes & luxum eorum stupebant, ut execrabantur superbiam & fastum tumide & aspere cum appellantibus ipsos agentium. Cleomenem quum audirent, qui rex & vere erat & dicebatur, neque purpuras circa eum, neque lænas, neque lectulorum conspicerent vel lecticarum instrumentum, neque per nuntiorum & janitorum gregem, vel per libellos gravatim & cum difficultate respondentem, verum illum ipsum pallio amictum plebeio ad salutationes occurrentem, colloquentemque & vacantem exporrecto vultu humanoque adeuntibus: his artibus capiebantur & ducebantur, solumque ab Hercule illum prædicabant ortum. Cœna ejus quotidiana in triclinio erat perquam restricta & Laconica. Quod si legatos vel hospites exciperet, lecti duo alii adjiciebantur, & mensam instruebant ministri paulo splendidiorem, non condimentis vel bellariis, sed fercula ut pleniora essent, & liberalius vinum. Etenim castigavit aliquando amicum quendam, quum intel-

ὅτι ξένους ἑστιῶν, ζωμὸν αὐτοῖς μέλανα καὶ μᾶζαν, ὥσπερ ἔθος ἦν ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρέθηκεν. οὐ γὰρ ἔφη δεῖν ἐν τούτοις, οὐδὲ πρὸς τοὺς ξένους λίαν ἀκριβῶς λακωνίζειν. ἐπαρθείσης δὲ τῆς τραπέζης, εἰσεκομίζετο τρίπους, κρατῆρα χαλκοῦν ἔχων οἴνου μεσὸν, καὶ φιάλας ἀργυρᾶς δικοτύλους δύο, καὶ ποτήρια τῶν ἀργυρῶν ὀλίγα παντάπασιν, ἐξ ὧν ἔπινεν ὁ βουλόμενος, ἄκοντι δὲ οὐδεὶς ποτήριον προσέφερεν. ἀκρόαμα δὲ οὔτ' ἦν, οὔτε ἐπεζητεῖτο· ἐπαιδαγώγει γὰρ αὐτὸς ὁμιλίᾳ τὸ ποτὸν, τὰ μὲν ἐρωτῶν, τὰ δὲ διηγούμενος, οὔτε τὴν σπουδὴν ἀηδῆ τῶν λόγων, τήν τε παιδιὰν ἐπίχαριν καὶ ἀσόλοικον ἐχόντων. ἃς μὲν γὰρ οἱ λοιποὶ τῶν βασιλέων ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους θήρας ἐποιοῦντο, χρήμασι καὶ δωρεαῖς δελεάζοντες αὐτοὺς καὶ διαφθείροντες, ἀτέχνους καὶ ἀδίκους ἐνόμιζεν εἶναι· τὸ δὲ ὁμιλίᾳ καὶ λόγῳ χάριν ἔχοντι καὶ πίστιν οἰκειοῦσθαι καὶ προσάγεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἐφαίνετο κάλλιστον αὐτῷ καὶ βασιλικώτατον· ὡς οὐδενὶ φίλου διαφέροντα μισθωτὸν, ἢ τῷ τὸν μὲν ἤθει καὶ λόγῳ, τὸν δὲ ὑπὸ χρημάτων ἁλίσκεσθαι.

Πρῶτον μὲν οὖν οἱ Μαντινεῖς αὐτὸν ἐπηγάγοντο· καὶ νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν παρεισπεσόντες, τὴν φρουρὰν τὴν Ἀχαιῶν συνεκβαλόντες ἐνεχείρισαν αὐτούς. ὁ δὲ καὶ τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτείαν αὐτοῖς ἀποδοὺς, αὐθημερὸν ἀπῆλθεν εἰς Τεγέαν. ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐκπεριελθὼν δι' Ἀρκαδίας, κατέβαινεν ἐπὶ τὰς Ἀχαϊκὰς Φερὰς, βουλόμενος ἢ μάχην θέσθαι πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἢ διαβάλλειν τὸν Ἄρατον, ὡς ἀποδιδράσκοντα καὶ προϊέμενον αὐτῷ τὴν χώραν. ἐστρατήγει μὲν γὰρ Ὑπερβατᾶς τότε, τοῦ δὲ Ἀράτου τὸ πᾶν ἦν κράτος

ἐν

intellexiſſet hoſpitibus invitatis nigrum jus eum & offam pro Laconicorum more conviviorum appoſuiſſe. Negavit enim in his vel apud hoſpites nimium Laconice agendum. Sublata menſa, altera inferebatur menſa tribus pedibus, in qua crater æneus ponebatur vini plenus, & phialæ argenteæ binas heminas capientes, poculaque argentea admodum pauca, ex quibus, cui liberet, bibebat: invitum invitabat ad bibendum nemo. Acroama neque adhibebatur, neque requirebatur: quippe compotationem ipſe condiebat ſermone, nunc quærendo, nunc narrando: neque inerat ſeveritas orationi ejus triſtis, ſed lepidus & honeſtus jocus. Quas enim reliqui reges fabricabant hominibus captiones, qui ineſcabant & corrumpebant eos pecunia: has & artis vacuas & iniquas ducebat. At comi conſuetudine & lepida oratione alienaque a fuco congredientes conciliare & adjungere, hoc pulcherrimum ei & rege videbatur digniſſimum. Nam nihil inter amicum intereſſe & mercenarium rebatur, niſi quod pecunia hic, civilitate ille & feſtivis verbis capiatur.

Ergo invitarunt eum primum Mantinei: qui clam nocte in urbem ſuam eo duce irrumpentes, præſidium Achæorum ejecerunt, atque in fidem ejus ſe dedidere. Hic vero legibus & repub. illis reſtituta, eodem die digreſſus Tegeam eſt. Mox circumvectus per Arcadiam, petiit Pheras Achaicas, quo aut ſigna cum Achæis conferret, aut calumniis objiceret Aratum, quod vitabundus agrum ſibi conculcandum condonaret. Prætor tunc Hyperbatas erat Achæorum, ſed omnis penes Aratum

erat

ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς. ἐξελθόντων δὲ πανδημεὶ τῶν Ἀχαιῶν καὶ στρατοπεδευσαμένων ἐν Δυμαίαις περὶ τὸ Ἑκατόμβαιον, ἐπελθὼν ὁ Κλεομένης, ἔδοξε μὲν οὐ καλῶς ἐν μέσῳ τῆς τε Δυμαίων πόλεως πολεμίας οὔσης καὶ τοῦ στρατεύματος τῶν Ἀχαιῶν αὐλίσασθαι· τολμηρῶς δὲ προκαλούμενος τοὺς Ἀχαιοὺς ἠνάγκασε συμβαλεῖν, καὶ νικήσας κατὰ κράτος καὶ τρεψάμενος τὴν φάλαγγα, πολλοὺς μὲν ἐν τῇ μάχῃ διέφθειρεν αὐτῶν, πολλῶν δὲ καὶ ζώντων ἐκυρίευσεν. ἐπελθὼν δὲ Λάγγωνι, καὶ τῶν Ἀχαιῶν τοὺς φρουροῦντας ἐξελάσας, ἀπέδωκεν Ἠλείοις τὴν πόλιν.

Οὕτω δὲ συντετριμμένοις τοῖς Ἀχαιοῖς ὁ μὲν Ἄρατος, εἰωθὼς παρ᾽ ἐνιαυτὸν ἀεὶ στρατηγεῖν, ἀπείπατο τὴν ἀρχὴν καὶ παρῃτήσατο, καλούντων καὶ δεομένων· οὐ καλῶς, οἷον ἐν χειμῶνι πραγμάτων μείζονι, μεθεὶς ἑτέρῳ τὸν οἴακα καὶ προέμενος τὴν ἐξουσίαν. ὁ δὲ Κλεομένης πρῶτον μὲν μέτρια τοῖς Ἀχαιοῖς ἐδόκει πρέσβεσιν ἐπιτάττειν, ἑτέρους δὲ πέμπων ἐκέλευεν αὐτῷ παραδιδόναι τὴν ἡγεμονίαν, ὡς τἄλλα μὴ διοισόμενος πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους εὐθὺς ἀποδώσων καὶ τὰ χωρία. βουλομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τούτοις δέχεσθαι τὰς διαλύσεις, καὶ τὸν Κλεομένην καλούντων εἰς Λέρναν, ὅπου τὴν ἐκκλησίαν ἔμελλον ἔχειν, ἔτυχε τὸν Κλεομένην συντόνως ὁδεύσαντα, καὶ χρησάμενον παρὰ καιρὸν ὑδροποσίᾳ, αἵματος πλῆθος ἀνενεγκεῖν, καὶ τὴν φωνὴν ἀποκοπῆναι. διὸ τῶν μὲν αἰχμαλώτων ἀπέπεμψε τοῖς Ἀχαιοῖς τοὺς ἐπιφανεστάτους, τὸν δὲ σύλλογον ὑπερθέμενος, ἀνεχώρησεν εἰς Λακεδαίμονα.

Τοῦτο

erat autoritas. Quum Achæi omni nomine suo excitato castra haberent in Dymæis ad Hecatombæum, movit in eos Cleomenes, ac parum prudenter existimatus est inter Dymæorum urbem hostilem & castra Achæorum consedisse. Verum Achæos audacter lacessens, coegit eos ad signa conferenda: quibus acie fusis fugatisque, multos in prœlio concidit, multis etiam captivis potitus est. Langonem inde adortus, præsidio dejecto Achæorum, reddidit Eleis oppidum.

Ita contusis Achæis Aratus, qui altero quoque anno prætura erat fungi solitus, abdicavit & detrectavit magistratum, invitantibus cum & orantibus Achæis; parum honeste, sicut in sæviore rerum tempestate, alteri clavum permittens & tradens rerum arbitrium. At Cleomenes primum tolerabilia visus est legatis Achæorum imperasse. Inde alios misit ad eos, postulatum, sibi ut permitterent imperium, de cætero facile sibi cum ipsis conventurum: immo se captivos quoque statim & quæ occupasset restituturum. Quum Achæi ad pacem his conditionibus accipiendam parati essent, & Cleomenem accirent Lernam, quo concilium gentis indixerant: forte Cleomenes agmine properantius acto, & aqua intempestive hausta, vim sanguinis rejecit, & vox est ei interclusa. Itaque nobilissimos quosque captivorum remisit Achæis, ac die prorogata conventus Lacedæmonem secessit.

Τοῦτο διελυμήνατο τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἄλλως τέ πως ἐκ τῶν παρόντων ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἔτι καὶ διαφυγεῖν τὴν Μακεδόνων ὕβριν καὶ πλεονεξίαν δυναμένης. ὁ γὰρ Ἄρατος, εἴτε ἀπιστίᾳ καὶ φόβῳ τοῦ Κλεομένους, εἴτε φθονῶν εὐτυχοῦντι παρ' ἐλπίδα, καὶ νομίζων ἔτη τρία καὶ τριάκοντα πρωτεύοντος αὐτοῦ δεινὸν εἶναι τὴν δόξαν ἅμα καὶ τὴν δύναμιν ἐπιφύντα νέον ἄνδρα καθελεῖν, καὶ παραλαβεῖν πραγμάτων ηὐξημένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων χρόνον τοσοῦτον ἀρχὴν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο τοὺς Ἀχαιοὺς παραβιάζεσθαι καὶ διακωλύειν· ὡς δὲ οὐ προσεῖχον αὐτῷ, τοῦ Κλεομένους ἐκπεπληγμένοι τὸ θράσος, ἀλλὰ καὶ δικαίαν ἐποιοῦντο τὴν ἀξίωσιν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὸ πάτριον σχῆμα κοσμούντων τὴν Πελοπόννησον, τρέπεται πρὸς ἔργον, οὐδενὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων προσῆκον, αἴσχιστον δ' ἐκείνῳ, καὶ τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ πεπολιτευμένων ἀναξιώτατον· Ἀντίγονον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καλεῖν, καὶ Μακεδόνων ἐμπιπλάναι τὴν Πελοπόννησον, οὓς αὐτὸς ἐκ Πελοποννήσου μειράκιον ὢν ἐξήλασεν, ἐλευθερώσας τὸν Ἀκροκόρινθον. καὶ πᾶσι μὲν τοῖς βασιλεῦσιν ὕποπτος καὶ διάφορος γενόμενος, τουτονὶ δὲ αὐτὸν Ἀντίγονον εἰρηκὼς κακὰ μυρία δι' ὧν ἀπολέλοιπεν ὑπομνημάτων. καίτοι πολλὰ παθεῖν καὶ παραβαλέσθαι φησὶν αὐτὸς ὑπὲρ Ἀθηναίων, ὅπως ἡ πόλις ἀπαλλαγείη φρουρᾶς καὶ Μακεδόνων· εἶτα τούτους ἐπὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἑστίαν τὴν ἑαυτοῦ μεθ' ὅπλων εἰσήγαγεν, ἄχρι τῆς γυναικωνίτιδος· τὸν δὲ ἀφ' Ἡρακλέους γεγονότα, καὶ βασιλεύοντα Σπαρτιατῶν, καὶ τὴν πάτριον πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν ἐκλελυμένην, ἀνακρουόμενον αὖθις ἐπὶ τὸν σώφρονα

Id res Græciæ labefecit: quæ alioquin nonnihil ex præsentibus malis attollere oculos, Macedonumque impotentiam & dominatum potuisset declinare. Aratus enim sive diffidentia & timore Cleomenis, sive insperatæ prosperitati ejus invidens, ac probrosum putans ut sibi, qui tres & triginta annos principatum obtinuerat, nomen simul & opes juvenis subito exortus detraheret, atque extorqueret rerum ab se auctarum & tam diu rectarum imperium: primum deterrere Achæos & prohibere annisus est a fœdere; ubi non paruerunt ei, Cleomenis audacia attoniti, immo etiam æqua arbitrati Lacedæmoniorum postulata, qui Peloponnesum in veterem statum instituebant reducere: ad factum convertit se cum nulli honestum Græco, tum turpissimum illi, ejusque rebus gestis & actionibus indignissimum; in Græciam ut Antigonum acciret, Macedonibusque impleret Peloponnesum: quos ipse inde adolescens pepulerat liberato Acrocorintho, omnibusque regibus suspectum se & inimicum reddiderat, atque in hunc ipsum Antigonum in editis abs se commentariis infinita effuderat probra. Qui quum multa sustinuisse & subiisse pericula se Atheniensium causa jactet, quo urbs illa præsidio & Macedonibus levaretur: tamen hos in patriam suosque ipsius penates armatos usque ad gynæcium introduxit; regem vero Spartiatarum, Herculis progeniem, qui veterem reipub. statum velut concentum discrepantem ad tempera-

φρονα καὶ Δώριον ἐκεῖνον τοῦ Λυκούργου νόμον καὶ βίον, οὐκ ἠξίου Σικυωνίων ἡγεμόνα καὶ Τρικκαίων γράφεσθαι. φεύγων δὲ τὴν μάζαν καὶ τὸν τρίβωνα, καὶ τὸ δεινότατον ὧν κατηγόρει Κλεομένους, ἀναίρεσιν πλούτου, καὶ πενίας ἐπανόρθωσιν, διαδήματι καὶ πορφύρᾳ καὶ Μακεδονικοῖς καὶ σατραπικοῖς προστάγμασιν ὑπέρριψε μετὰ τῆς Ἀχαΐας αὐτὸν, ἵνα μὴ Κλεομένει ποιεῖν δοκῇ τὸ προσταττόμενον, Ἀντιγόνεια θύων, καὶ παιᾶνας ᾄδων αὐτὸς ἐστεφανωμένος εἰς ἄνθρωπον ὑπὸ φθόης κατασηπόμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ Ἀράτου κατηγορεῖν βουλόμενοι γράφομεν (ἐν πολλοῖς γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος Ἑλληνικὸς γέγονε καὶ μέγας) οἰκτείροντες δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν, εἰ μηδὲ ἐν ἤθεσιν οὕτως ἀξιολόγοις καὶ διαφόροις πρὸς ἀρετὴν, ἐκφέρειν δύναται τὸ καλὸν ἀνεμέσητον.

Ἐλθόντων δὲ Ἀχαιῶν εἰς Ἄργος αὖθις ἐπὶ τὸν σύλλογον, καὶ τοῦ Κλεομένους ἐκ Τεγέας καταβεβηκότος, ἐλπὶς ἦν πολλὴ τῶν ἀνθρώπων ἔσεσθαι τὴν διάλυσιν. ὁ δὲ Ἄρατος ἤδη διωμολογημένων αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀντίγονον τῶν μεγίστων, φοβούμενος τὸν Κλεομένην μὴ πάντα διαπράξηται, καθομιλήσας τὸ πλῆθος, ἢ καὶ βιασάμενος, ἠξίου λαβόντα τριακοσίους ὁμήρους μόνον εἰσιέναι πρὸς αὐτοὺς, ἢ κατὰ γυμνάσιον ἔξωθεν τὸ Κυλλαράβιον προσελθόντα μετὰ τῆς δυνάμεως διαλέγεσθαι. ταῦτα ἀκούσας ὁ Κλεομένης ἄδικα πάσχειν ἔφασκε· δεῖν γὰρ εὐθὺς αὐτῷ τότε προειπεῖν, οὐ νῦν, ἥκοντος ἐπὶ τὰς θύρας τὰς ἐκείνων, ἀπιστεῖν καὶ ἀπελαύνειν. καὶ γράψας δὲ περὶ τούτων ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἧς ἦν τὸ πλεῖστον κατηγορία Ἀράτου, πολλὰ

δὲ

peratam nitebatur reducere illam Lycurgi disciplinam & vitam Doricam, habuit indignum qui Sicyoniorum & Triccæorum appellaretur dux. Refugiens autem offam & lænam & durissimum quod Cleomeni impinxit, excidium opulentiæ & paupertatis correctionem: diademati, purpuræ, Macedonicisque & satrapicis semetipse cum Achaia edictis subjecit, ne Cleomenis facere videretur imperata, Antigonia celebrans, atque pæanas ipse coronatus in hominis laudem tabe confecti canens. Neque vero hæc Arati causa traducendi scribimus, (multis enim in rebus vir hic Græcia dignus & celsus fuit) sed quod misereat nos naturæ humanæ imbecillitatis, quæ ne in moribus quidem adeo insignibus & ad virtutem egregie aptis bonum producere valeat omni labe vacuum.

Quum Achæi iterum Argos convenissent, atque ex Tegea eodem descendisset Cleomenes, erant magna in spe pacis homines. Ibi Aratus, quum de maximis capitibus ei jam cum Antigono convenisset, metuens ne omnia transigeret Cleomenes, inducta multitudine aut etiam vi coacta, proposuit ut acceptis trecentis obsidibus solus ille ad ipsos veniret, aut extra oppidum in gymnasio, quod Cyllarabium dicitur, exercitu admoto ageret cum ipsis. Quibus nuntiatis, Cleomenes injuria dixit se affici; debuisse enim initio statim id illos prædicere sibi: non nunc, quum venisset ad ipsorum fores, diffidere & abigere se. Itaque scripta de his ad Achæos epistola, quæ plena erat de Arato querelarum, multisque

invi-

δὲ καὶ τοῦ Ἀράτου λοιδορήσαντος αὐτὸν πρὸς τὸ πλῆθος, ἀνέζευξε διὰ ταχέων· καὶ κήρυκα πόλεμον προεροῦντα τοῖς Ἀχαιοῖς ἔπεμψεν, οὐκ εἰς Ἄργος, ἀλλ' εἰς Αἴγιον, ὥς φησιν Ἄρατος, ὅπως φθάσῃ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν. ἐγεγόνει δὲ κίνημα τῶν Ἀχαιῶν, καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὥρμησαν αἱ πόλεις, τῶν μὲν δήμων νομὴν τε χώρας καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐλπισάντων, τῶν δὲ πρώτων πολλαχοῦ βαρυνομένων τὸν Ἄρατον, ἐνίων δὲ καὶ δι' ὀργῆς ἐχόντων, ὡς ἐπάγοντα τῇ Πελοποννήσῳ Μακεδόνας. διὸ τούτοις ἐπαρθεὶς ὁ Κλεομένης, εἰς Ἀχαΐαν ἐνέβαλε· καὶ πρῶτον μὲν εἷλε Πελλήνην ἐξαπίνης ἐπιπεσὼν, καὶ τοὺς φρουροῦντας ἐξέβαλε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν· μετὰ δὲ ταῦτα Φενεὸν προσηγάγετο καὶ Πεντέλειον. ἐπεὶ δὲ φοβηθέντες οἱ Ἀχαιοὶ προδοσίαν τινα πραττομένην ἐν Κορίνθῳ καὶ Σικυῶνι, τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς ξένους ἀπέστειλαν ἐξ Ἄργους ἐκεῖ παραφυλάξοντας, αὐτοὶ δὲ τὰ Νέμεια καταβάντες εἰς Ἄργος ἦγον, ἐλπίσας, ὅπερ ἦν, ὁ Κλεομένης, ὄχλου πανηγυρικοῦ καὶ θεατῶν τὴν πόλιν γέμουσαν ἀπροσδοκήτως ἐπελθὼν μᾶλλον ταράξειν, νύκτωρ ἦγε πρὸς τὰ τείχη τὸ στράτευμα, καὶ τὸν περὶ τὴν Ἀσπίδα τόπον καταλαβὼν ὑπὲρ τοῦ θεάτρου χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσπρόσοδον, οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ἐξέπληξεν, ὥστε μηδένα τραπέσθαι πρὸς ἀλκὴν, ἀλλὰ καὶ φρουρὰν λαβεῖν, καὶ δοῦναι τῶν πολιτῶν ὁμήρους εἴκοσι, καὶ γενέσθαι συμμάχους Λακεδαιμονίων, ἔχοντος ἐκείνου τὴν ἡγεμονίαν.

Οὐ μικρὸν οὖν τοῦτο καὶ πρὸς δόξαν αὐτῷ καὶ δύναμιν ὑπῆρχεν. οὔτε γὰρ οἱ πάλαι βασιλεῖς Λακεδαιμονίων πολλὰ πραγματευσάμενοι προσαγαγέσθαι τὸ Ἄργος βεβαίως ἠδυνήθησαν· ὅ, τε δεινότατος τῶν στρατηγῶν Πύρρος,

invicem ab Arato probris in conventu laceratus reduxit propere exercitum, caduceatoremque ad bellum Achæis indicendum misit non Argos, sed Ægium, ut ait Aratus, quo imparatos opprimeret. Erant jam in motu Achæi, & civitates ad defectionem spectabant, populis legem agrariam & novas tabulas sperantibus: principibus vero passim Aratum gravatis, nonnullis & infensis, quod traheret in Peloponnesum Macedonas. Quibus Cleomenes elatus intulit Achaiæ arma. Primum subito adventu cepit Pellenen, expulitque cum Achæis præsidium: hinc Pheneo & Penteleo potitus est. Quia vero proditionem veriti Achæi Corinthi & Sicyone parari, equites & mercenarios milites illuc in præsidium miserant, & ipsi Argos profecti agitabant Nemea: Cleomenes, id quod erat, sperans si urbem in tempestiva convivia & spectaculum effusam subito esset adortus, impensius se perculsurum eam, nocte admovit muris exercitum. Occupata regione ad Aspidem supra theatrum, qui locus difficilis est & pene inaccessus, ita exanimavit populum ut nemo arma caperet, sed præsidium acciperent, atque ex civibus darent viginti obsides, inirentque cum Lacedæmoniis societatem sub illius ductu.

Peperit id ei non exiguum nomen & autoritatem: neque enim prisci Lacedæmoniorum reges, quum multa movissent, adjungere firmiter valuerunt Argos: neque dux acerrimus Pyrrhus

ρος εἰσελθὼν καὶ βιασάμενος οὐ κατέσχε τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπέθανε, καὶ πολὺ συνδιεφθάρη μέρος αὐτῷ τῆς δυνάμεως. ὅθεν ἐθαύμαζον τὴν ὀξύτητα καὶ διάνοιαν τοῦ Κλεομένους· καὶ πρότερον αὐτοῦ τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Λυκοῦργον ἀπομιμήσασθαι φάσκοντος ἐν τῇ τῶν χρεῶν ἀφέσει καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἐξισώσει καταγελῶντες, τότε παντελῶς ἐπείθοντο τοῦτον αἴτιον εἶναι τῆς περὶ τῶν Σπαρτιατῶν μεταβολῆς. οὕτω γὰρ ἔπραττόν τε πρὶν ταπεινά, καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ἀδυνάτως εἶχον, ὥστε πέντε μυριάδας ἀνδραπόδων ἐμβαλόντας εἰς τὴν Λακωνικὴν Αἰτωλοὺς ἀπαγαγεῖν. ὅτε φασὶν εἰπεῖν τινα τῶν πρεσβυτέρων Σπαρτιατῶν, ὡς ὤνησαν οἱ πολέμιοι τὴν Λακωνικὴν ἀποκουφίσαντες. ὀλίγου δὲ χρόνου διελθόντος ἁψάμενοι μόνον τῶν πατρίων ἐθῶν, καὶ καταστάντες εἰς ἴχνος ἐκείνης τῆς ἀγωγῆς, ὥσπερ παρόντι καὶ συμπολιτευομένῳ τῷ Λυκούργῳ πολλὴν ἐπίδειξιν ἀνδρείας ἐποιοῦντο καὶ πειθαρχίαν, τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνοντες ἡγεμονίαν τὴν Λακεδαίμονα, καὶ ἀνακτώμενοι τὴν Πελοπόννησον.

Ἑαλωκότος δὲ Ἄργους, καὶ κατόπιν εὐθὺς προσθεμένων τῷ Κλεομένει Κλεωνῶν καὶ Φλιοῦντος, ἐτύγχανε μὲν ὁ Ἄρατος ἐν Κορίνθῳ ποιούμενος τινὰ τῶν λεγομένων λακωνίζειν ἐξέτασιν· ἀγγελίας δὲ περὶ τούτων προσπεσούσης διαταραχθείς, καὶ τὴν πόλιν ἀποκλίνουσαν αἰσθόμενος πρὸς τὸν Κλεομένην, καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἀπαλλαγῆναι βουλομένων, ἐκάλει μὲν εἰς τὸ βουλευτήριον τοὺς πολίτας, ἔλαθε δὲ διολισθήσας ἄχρι τῆς πύλης. ἐκεῖ δὲ τοῦ ἵππου προσαχθέντος ἀναβάς, ἔφυγεν εἰς Σικυῶνα. τῶν δὲ Κορινθίων ἁμιλλωμένων εἰς

rhus potuit vi facta irruptione urbem in potestatem redigere: sed occubuit ibi, atque exercitus ejus fuit cum eo magna ex parte deletus. Unde stupuerunt solertiam & consilia Cleomenis: & qui ante deriserant eum, quum Solonis se & Lycurgi insistere vestigiis in novis tabulis permittendis & bonorum exæquatione ferret, tunc plane crediderunt Spartiatarum mutationis eum esse autorem. Usque adeo enim fuerant ante degeneres, & ad semetipsos inidonei tuendos, ut quinquaginta millia mancipiorum incursantes in Laconiam abduxerint Ætoli. Quo tempore senem Spartiatam dixisse memorant, profuisse ipsis hostes, quod exonerassent Laconiam. At tempore interposito exiguo gustantes tantum veteres leges, & in vestigium reducti disciplinæ Lycurgi, tanquam præsenti illi & una tractanti rempub. egregium virtutis documentum & obedientiam erga magistratus præbuerunt recuperando Lacedæmonii imperio Græciæ, recipiendaque Peloponneso.

Argis captis permiserunt se eodem cursu Cleonæ & Phlius Cleomeni. Interea habebat forte quæstionem Aratus Corinthi de iis qui ferebantur studere Lacedæmoniorum partibus: qui hoc objecto nuntio ictus, atque civitatem in Cleomenem proclivem sentiens, properantibus etiam domum Achæis, advocavit cives in curiam, atque interim clam subduxit se ad portam. Ibi equo, qui admotus ei fuit, conscenso, profugit Sicyonem. Corinthiis certatim ad Cleomenem Argos

εἰς Ἄργος πρὸς τὸν Κλεομένην, φησὶν ὁ Ἄρατος τοὺς ἵππους πάντας ῥαγῆναι· τὸν δὲ Κλεομένην μέμφεσθαι τοὺς Κορινθίους μὴ συλλαβόντας αὐτὸν, ἀλλ' ἐάσαντας διαφυγεῖν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν Μεγιστόνουν παρ' αὐτοῦ Κλεομένους, δεομένου παραλαβεῖν τὸν Ἀκροκόρινθον (εἶχε γὰρ φρουρὰν Ἀχαιῶν) καὶ πολλὰ χρήματα διδόντος· ἀποκρίνασθαι δὲ αὐτὸν, ὡς οὐκ ἔχει τὰ πράγματα, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτὸς ἔχεται. ταῦτα μὲν ὁ Ἄρατος γέγραφεν. ὁ δὲ Κλεομένης ἐκ τοῦ Ἄργους ἐπελθὼν, καὶ προσαγαγόμενος Τροιζηνίους, Ἐπιδαυρίους, Ἑρμιονέας, ἧκεν εἰς Κόρινθον· καὶ τὴν μὲν ἄκραν περιεχαράκωσε, τῶν Ἀχαιῶν οὐ βουλομένων ἐκλιπεῖν. τοῦ δὲ Ἀράτου τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐπιτρόπους μεταπεμψάμενος, ἐκέλευσε τὴν οἰκίαν καὶ τὰ χρήματα λαβόντας φυλάττειν καὶ διοικεῖν. Τριτύμαλλον δὲ πάλιν τὸν Μεσσήνιον ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν, ἀξιῶν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὁμοῦ φυλάττεσθαι τὸν Ἀκροκόρινθον, ἰδίᾳ δὲ τῷ Ἀράτῳ διπλῆν ἐπαγγελλόμενος τὴν σύνταξιν ἧς ἐλάμβανε παρὰ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἄρατος οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ τόν τε υἱὸν ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀντίγονον μετὰ τῶν ἄλλων ὁμήρων, καὶ ψηφίσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς ἔπεισεν Ἀντιγόνῳ παραδιδόναι τὸν Ἀκροκόρινθον· οὕτως ὁ Κλεομένης τήν τε Σικυωνίαν ἐμβαλὼν ἐπόρθησε, καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἀράτου, τῶν Κορινθίων αὐτῷ ψηφισαμένων, δωρεὰν ἔλαβε.

Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν Γερανείαν ὑπερβάλλοντος, οὐκ ᾤετο δεῖν τὸν Ἰσθμὸν ἀλλὰ τὰ Ὄνια χαρακώσας καὶ τειχίσας φυλάττειν,

καὶ

Argos contendentibus, equos omnes refert Aratus diruptos: verum expostulasse cum Corinthiis Cleomenem, quod ipsum non corripuissent, sed permisissent elabi: attamen Megistonum ad se ab ipso missum Cleomene petitum, ingenti pecuniæ summa ostensa, ut Acrocorinthus, in quo præsidium Achæorum erat, traderetur sibi: dedisse se responsum, non esse res in sua potestate, sed potius in rerum se. Hæc Aratus scriptis mandavit. At Cleomenes Argis profectus, acceptis in fidem Trœzeniis, Epidauriis, Hermionensibusque, venit Corinthum. Arcem, quum excedere renuerunt Achæi, circumvallavit. Arati vero amicos & procuratores accersivit, præcepitque eis ut domum & rem familiarem illius servarent & procurarent. Tritymallum Messenium iterum misit ad eum postulatum, ut ab Achæis simul & Lacedæmoniis Acrocorinthus custodiretur, obtulitque seorsum Arato duplex annuum quam quantum acciperet a Ptolemæo. Postquam repudiavit Aratus conditionem, filiumque cum obsidibus aliis misit ad Antigonum, & Achæis autor fuit ut decernerent tradendum Antigono Acrocorinthum: ita fines Sicyonios Cleomenes infesto exercitu vastavit, & pecuniam Arati accepit, quam Corinthii ei decreto donaverunt.

Antigono autem magnis copiis Geraniam transcendente, non putavit faciendum sibi ut Isthmum, sed montes, Onia dicunt, vallo muroque munita tueretur, atque loci opor-

καὶ τοπομαχῶν ἀποτρίβεσθαι τοὺς Μακεδόνας μᾶλλον, ἢ συμπλέκεσθαι πρὸς φάλαγγα συγκεκροτημένην. καὶ τούτοις χρώμενος τοῖς λογισμοῖς, εἰς ἀπορίαν καθίστη τὸν Ἀντίγονον. οὔτε γὰρ σῖτον εἶχεν ἐκ παρασκευῆς ἱκανὸν, οὔτε βιάσασθαι τὴν πάροδον καθημένου τοῦ Κλεομένους ῥᾴδιον. ἐπιχειρήσας δὲ παραδῦναι διὰ τοῦ Λεχαίου νυκτὸς, ἐξέπεσε, καί τινας ἀπέβαλε τῶν στρατιωτῶν. ὥστε παντάπασι θαρρῆσαι τὸν Κλεομένην, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπηρμένους τῇ νίκῃ τραπέσθαι πρὸς τὸ δεῖπνον· ἀθυμεῖν δὲ τὸν Ἀντίγονον εἰς οὐκ εὐπόρους καταλειπόμενον ὑπὸ τῆς ἀνάγκης λογισμούς. ἐβούλετο γὰρ ἐπὶ τὴν ἄκραν ἀναζευγνύναι τὸ Ἡραῖον, κἀκεῖθεν εἰς Σικυῶνα πλοίοις περαιῶσαι τὴν δύναμιν. ὃ καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ παρασκευῆς ἦν οὐ τῆς τυχούσης. ἤδη δὲ πρὸς ἑσπέραν ἧκον ἐξ Ἄργους κατὰ θάλατταν ἄνδρες Ἀράτου φίλοι καλοῦντες αὐτὸν, ὡς ἀφισταμένων τῶν Ἀργείων τοῦ Κλεομένους. ὁ δὲ πράττων ἦν τὴν ἀπόστασιν Ἀριστοτέλης· καὶ τὸ πλῆθος οὐ χαλεπῶς ἔπεισεν, ἀγανακτοῦν ὅτι χρεῶν ἀποκοπὰς οὐκ ἐποίησεν αὐτοῖς ὁ Κλεομένης ἐλπίσασιν. λαβὼν οὖν ὁ Ἄρατος παρ᾽ Ἀντιγόνου στρατιώτας χιλίους καὶ πεντακοσίους, παρέπλευσεν εἰς Ἐπίδαυρον. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐκεῖνον οὐ περιέμεινεν, ἀλλὰ τοὺς πολίτας παραλαβὼν, προσεμάχετο τοῖς φρουροῦσι τὴν ἀκρόπολιν· καὶ παρῆν αὐτῷ Τιμόξενος μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐκ Σικυῶνος βοηθῶν.

Ταῦτα περὶ δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἀκούσας ὁ Κλεομένης, μετεπέμψατο Μεγιστόνουν, καὶ πρὸς ὀργὴν ἐκέλευσεν εὐθὺς εἰς Ἄργος βοηθεῖν. ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν Ἀργείων μάλιστα καταπιστωσάμενος πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος ἦν, καὶ

διεκώ-

portunitate arceret potius Macedonas, quam signa cum legionibus exercitatis conferret. Hoc sequens consilium, redegit ad summam perplexitatem Antigonum. Neque enim satis commeatus præparaverat, neque vi perrumpere insidente Cleomene pronum erat per transitum. Aggressus per Lechæum nocte irrepere, repulsus est, ubi aliquot milites desideravit. Unde plane erectus animo Cleomenes, & sublati victoria milites ejus, verterunt se ad cœnam: Antigonus vero animo fractus est, in non expedita necessitate detrusus consilia. Deliberavit enim in promontorium se Heræum recipere, inde Sicyonem navigiis transportare exercitum: quod & longum temporis spatium, & apparatum requirebat non vulgarem. Hic sub vesperum advenerunt Argis per mare nonnulli Arati amici, qui accersiverunt eum, nuntiantes deficere a Cleomene Argivos. Rebellionis fuit Aristoteles architectus, qui non ægre impulit multitudinem frendentem, quod tabulas novas, quas exspectaverat, non præstitisset Cleomenes. Igitur Aratus sumptis ab Antigono mille quingentis militibus, Epidaurum transmisit. Non præstolatus est autem illum Aristoteles, sed oppugnavit cum civibus arcis præsidium, & succurrit ei ex Sicyone cum Achæis Timoxenus.

His circa secundam noctis vigiliam nuntiatis, accersit Cleomenes Megistonum, frementque jubet ei ut suppetias propere Argos ferat. Hic enim erat qui præcipue spoponderat pro Argivis, obstiteratque ne

suf-

διεκώλυσεν ἐκβαλεῖν τοὺς ὑπόπτους. ἀπολύσας οὖν τὸν Μεγιστόνουν μετὰ δισχιλίων στρατιωτῶν, αὐτὸς προσεῖχε τῷ Ἀντιγόνῳ, καὶ τοὺς Κορινθίους παρεθάρρυνεν, ὡς οὐδενὸς μεγάλου περὶ τὸ Ἄργος, ἀλλὰ ταραχῆς τινος ἀπ' ἀνθρώπων ὀλίγων γεγενημένης. ἐπεὶ δὲ ὁ Μεγιστόνους τε παρεισπεσὼν εἰς τὸ Ἄργος ἀνῃρέθη μαχόμενος, καὶ μόγις ἀντεῖχον οἱ φρουροὶ, καὶ διεπέμποντο συχνοὺς πρὸς τὸν Κλεομένην· φοβηθεὶς μὴ τοῦ Ἄργους οἱ πολέμιοι κρατήσαντες, καὶ τὰς παρόδους ἀποκλείσαντες, αὐτοὶ πορθῶσιν ἀδεῶς τὴν Λακωνικὴν, καὶ πολιορκῶσι τὴν Σπάρτην, ἔρημον οὖσαν, ἀπῆγεν ἐκ Κορίνθου τὸ στράτευμα. καὶ ταύτης μὲν εὐθὺς ἐστέρητο τῆς πόλεως, εἰσελθόντος Ἀντιγόνου καὶ φρουρὰν καταστήσαντος· ἐπιβαλὼν δὲ τῷ Ἄργει κατὰ τὸ τεῖχος, ἐπεχείρησεν εἰσάλλεσθαι, καὶ συνέστρεψεν ἐκ τῆς πορείας τὴν δύναμιν. ἐκκόψας δὲ τὰς ὑπὸ τὴν Ἀσπίδα ψαλίδας, ἀνέβη καὶ συνέμιξε τοῖς ἔνδον, ἔτι πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀντέχουσι. καὶ τῶν ἐντὸς ἔνια κλίμακας προσθεὶς κατέλαβε, καὶ τοὺς στενωποὺς ἐρήμους πολεμίων ἐποίησεν, τοῖς βέλεσι χρήσασθαι προστάξας τοὺς Κρῆτας. ὡς δὲ κατεῖδε τὸν Ἀντίγονον ἀπὸ τῶν ἄκρων εἰς τὸ πεδίον καταβαίνοντα μετὰ τῆς φάλαγγος, τοὺς δ' ἱππεῖς ἤδη ῥύδην ἐλαύνοντας εἰς τὴν πόλιν, ἀπέγνω κρατήσειν· καὶ συναγαγὼν ἅπαντας πρὸς αὐτὸν, ἀσφαλῶς κατέβη, καὶ παρὰ τὸ τεῖχος ἀπηλλάττετο, μεγίστων μὲν ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ πραγμάτων ἐπικρατήσας, καὶ μετὰ μικρὸν ὅλης ὁμοῦ τι μιᾷ περιόδῳ Πελοποννήσου κύριος γενέσθαι δεήσας, ταχὺ δὲ αὖθις ἐκπεσὼν ἁπάντων. οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς ἀπεχώρησαν αὐτοῦ τῶν στρατευομένων, οἱ δὲ ὀλίγον ὕστερον τῷ Ἀντιγόνῳ τὰς πόλεις παρέδωκαν.

Οὕτω

suspecti ejicerentur. Dimisso cum duobus millibus militum Megistono, ipse in Antigonum intendit, Corinthiosque confirmavit, nihil gravius accidisse Argis, sed tumultum docens a paucis hominibus concitatum. Ut irrupit Megistonus in urbem Argos, ibique pugnans interfectus est, & ægre restitit præsidium, atque crebros nuntios ad Cleomenem misit: veritus ne potiti Argis hostes intercluso transitu popularentur impune Laconiam, Spartamque vacuam obsiderent, reduxit exercitum a Corintho. Confestim ea urbe spoliatus est ingresso Antigono, qui præsidium ibi collocavit. Adortus Argos coacto ex itinere exercitu suo, instituit per murum invadere urbem. Excisis autem sub Aspide fornicibus ascendit, conjunxitque præsidio quod resistebat adhuc Achæis, ac loca quædam urbis scalis cepit, hostesque expulit viis, tela Cretensibus imperans ingerere. Ut vero Antigonum ex montium cacuminibus conspexit in campum cum legionibus descendentem, equitesque magno impetu irrumpentes in urbem, desperavit tenere se urbem posse, omnibusque ad se contractis, incolumis descendit, atque præter murum recepit se. Ita qui brevissimo spatio maximas perpetravit res, & parum absuit quin universa uno ambitu potitus sit Peloponneso, puncto temporis rursus ab omnibus excidit: quippe alii qui in præsidiis ejus erant, desciverunt statim ab eo, alii paulo post oppida Antigono tradiderunt.

Hoc

Οὕτω δὲ αὐτῷ πεπραχότι κατὰ τὴν στρατείαν, καὶ ἀπαγαγόντι τὴν δύναμιν, ἑσπέρας ἤδη περὶ Τεγέαν ἀφίκοντο τινὲς ἐκ Λακεδαίμονος, οὐκ ἐλάττονα τῆς ἐν χερσὶ δυστυχίας ἀπαγγέλλοντες, τεθνάναι τὴν γυναῖκα· δι' ἣν οὐδὲ ταῖς πάνυ κατορθουμέναις ἐκεῖνος ἐνεκαρτέρει στρατείαις, ἀλλὰ συνεχῶς κατέβαινεν εἰς Σπάρτην, ἐρῶν τῆς Ἀγιάτιδος, καὶ περὶ πλείστου ποιούμενος ἐκείνην. ἐπλήγη μὲν οὖν καὶ ἤλγησεν, ὡς εἰκὸς ἦν νέον ἄνδρα καλλίστης καὶ σωφρονεστάτης ἀφῃρημένον γυναικός. οὐ μὴν κατῄσχυνεν οὐδὲ προήκατο τῷ πάθει τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς· ἀλλὰ καὶ φωνὴν, καὶ σχῆμα, καὶ μορφὴν ἐν ᾧ πρότερον εἶχεν ἤθει διαφυλάττων, τά,τε προστάγματα τοῖς ἡγεμόσιν ἐδίδου, καὶ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν Τεγεατῶν ἐφρόντιζεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ κατέβαινεν εἰς Λακεδαίμονα, καὶ μετὰ τῆς μητρὸς οἴκοι καὶ μετὰ τῶν παίδων ἀπαλγήσας τὸ πένθος, εὐθὺς ἦν ἐν τοῖς περὶ τῶν ὅλων λογισμοῖς. ἐπεὶ δὲ Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐπαγγελλόμενος αὐτῷ βοήθειαν, ἠξίου λαβεῖν ὅμηρα τοὺς παῖδας καὶ τὴν μητέρα, χρόνον μέν τινα συχνὸν ᾐσχύνετο φράσαι τῇ μητρὶ, καὶ πολλάκις εἰσελθὼν καὶ πρὸς αὐτῷ γενόμενος τῷ λόγῳ κατεσιώπησεν· ὥστε κἀκείνην ὑπονοεῖν, καὶ παρὰ τῶν φίλων αὐτοῦ διαπυνθάνεσθαι μή τι κατοκνεῖ βουλόμενος ἐντυχεῖν αὐτῇ. τέλος δὲ τοῦ Κλεομένους ἀποτολμήσαντος εἰπεῖν, ἐξεγέλασέ τε μέγα, καὶ τοῦτ' ἦν, εἶπεν, ὃ πολλάκις ὁρμήσας λέγειν ἀπεδειλίασας; οὐ θᾶττον ἡμᾶς ἐνθέμενος εἰς πλοῖον ἀποστελεῖς ὅπου ποτὲ τῇ Σπάρτῃ νομίζεις τοῦτο τὸ σῶμα χρησιμώτατον ἔσεσθαι, πρὶν ὑπὸ γήρως αὐτοῦ καθήμενον διαλυθῆναι; πάν-

των

Hoc ſucceſſu per expeditionem uſo, & copias retro reducenti, veſperi jam prope Tegeam ſupervenerunt certi Lacedæmone, qui non minorem præſente calamitatem ei nuntiarent, exſpiraſſe uxorem ejus: cujus amore nec in medio rerum curſu ſecundiſſimarum poterat temperare ſibi quin recurreret aſſidue Spartam, quod Agiatidem amaret, & faceret eam plurimi. Itaque non immerito obtorpuit & dolore fuit confectus, ut juvenis formoſiſſima & caſtiſſima orbatus uxore. Non ſuccubuit tamen mœrori; neque ægritudini magnitudinem animi ſubmiſit: ſed vocem, habitum, & vultum in eodem conſervans tenore, & imperia ducibus dedit, & Tegeatarum ſalutem curæ habuit. Summo mane eſt Lacedæmonem ingreſſus, luctuque cum matre & liberis domi peracto, mox de ſumma rerum conſilium inſtituit. Quia vero rex Ægypti Ptolemæus auxilium Cleomeni oſtendens, liberos ejus & matrem obſides poſtulabat, diu indicare id veritus eſt matri, ac ſubinde ad eam ingreſſus & ſermonem exorſurus obmutuit: ut illa quoque ſuſpicaretur, & ex amicis ejus exquireret ecqua res ſit de qua cupiens agere ſecum dubitaret. Poſtremo auſo Cleomene rem effari, in magnum effuſa riſum, Hoccine erat, inquit, quod ſæpe dicere aggreſſum deſtituit animus? Non impoſitos nos navigio prius mittis ubicunque hoc corpus Spartæ cenſes maxime uſui fore, quam ſenio hic reſes exſtinguatur? I-

gitur

τῶν οὖν ἑτοίμων γενομένων, ἀφίκοντο μὲν εἰς Ταίναρον πεζῇ, καὶ προὔπεμπεν ἡ δύναμις αὐτοὺς σὺν τοῖς ὅπλοις· μέλλουσα δὲ τῆς νεὼς ἐπιβαίνειν ἡ Κρατησίκλεια, τὸν Κλεομένην μόνον εἰς τὸν νεὼν τοῦ Ποσειδῶνος ἀπήγαγε, καὶ περιβαλοῦσα καὶ κατασπασαμένη διαλγοῦντα καὶ συντεταραγμένον, Ἄγε, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅπως ἐπὰν ἔξω γενώμεθα, μηδεὶς ἴδῃ δακρύοντας ἡμᾶς, μηδὲ ἀνάξιόν τι τῆς Σπάρτης ποιοῦντας. τοῦτο γὰρ ἐφ' ἡμῖν μόνον· αἱ τύχαι δὲ, ὅπως ἂν ὁ δαίμων διδῷ, πάρεισι. ταῦτα δὲ εἰποῦσα, καὶ καταστήσασα τὸ πρόσωπον, ἐπὶ τὴν ναῦν ἐχώρει τὸ παιδίον ἔχουσα· καὶ διὰ τάχους ἐκέλευσεν ἀπαίρειν τὸν κυβερνήτην. ἐπεὶ δὲ εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο, καὶ τὸν Πτολεμαῖον ἐπύθετο λόγους παρ' Ἀντιγόνου καὶ πρεσβείας δεχόμενον, περὶ δὲ τοῦ Κλεομένους ἤκουσεν ὅτι τῶν Ἀχαιῶν προκαλουμένων αὐτὸν εἰς διαλύσεις, φοβοῖτο δι' ἐκείνην ἄνευ Πτολεμαίου καταθέσθαι τὸν πόλεμον, ἐπέστειλεν αὐτῷ τὰ τῇ Σπάρτῃ πρέποντα καὶ συμφέροντα πράττειν, καὶ μὴ διὰ μίαν γραῦν καὶ παιδάριον ἀεὶ δεδιέναι Πτολεμαῖον. αὕτη μὲν οὖν παρὰ τὰς τύχας τοιαύτη λέγεται γεγονέναι.

Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου Τεγέαν μὲν παραλαβόντος, Ὀρχομενὸν δὲ καὶ Μαντίνειαν διαρπάσαντος, εἰς αὐτὴν τὴν Λακωνικὴν συνεσταλμένος ὁ Κλεομένης, τῶν μὲν εἱλώτων τοὺς πέντε μνᾶς Ἀττικὰς καταβαλόντας ἐλευθέρους ἐποίει· καὶ τάλαντα πεντακόσια συνέλεξε. δισχιλίους δὲ προσκαθοπλίσας Μακεδονικῶς, ἀντίταγμα τοῖς παρ' Ἀντιγόνου λευκάσπισιν, ἔργον ἐπὶ νοῦν βάλλεται μέγα, καὶ πᾶσιν ἀπροσδόκητον. ἡ Μεγάλη πόλις ἦν μὲν τότε καὶ καθ' ἑαυτὴν

gitur omnibus paratis pedestri itinere Tænarum profecti sunt, atque exercitus eos in armis prosequutus est. Navem Cratesiclea conscensura, seduxit Cleomenem remotis arbitris in fanum Neptuni. Ibi complexa deosculataque moerentem & commotum, Age, inquit, rex Lacedæmoniorum, cave, ubi foras egressi erimus, quisnam nos lacrymantes conspiciat, aut quid Sparta indignum admittentes. Hoc enim in arbitrio nostro est unum: casuum vero, prout permiserit Deus, erit exitus. Sic fata, vultu composito perrexit ad navem puerum tenens, jussitque gubernatori ut propere solveret. Ut in Ægyptum appulit, & Ptolemæum accepit mandata Antigoni legatosque admittere, intellexit item Cleomenem invitatum ad pacem faciendam ab Achæis, vereri ipsius causa bellum non assentiente Ptolemæo componere, scripsit ei, ageret quod ex dignitate Spartæ atque e repub. esset, neque unius gratia anus & parvi pueri semper trepidaret Ptolemæum. Atque hæc eam se perhibetur asperis in rebus præstitisse.

Porro occupata ab Antigono Tegea, Orchomeno & Mantinea direptis, redactus in fines Laconicos Cleomenes, Ilotas, qui quinque minas Atticas præstitissent, manumisit. Ea ratione talenta quingenta coegit, ac duobus millibus insuper ex illis more Macedonico, ut adversus Antigoni Leucaspidas opponerentur, armatis, rem animo agitat grandem & omnibus inexspectatam. Erat Megalopolis ea tempestate per

ἑαυτὴν οὐδέν τι μείων, οὐδὲ ἀσθενεστέρα τῆς Λακεδαίμονος· εἶχε δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τοῦ Ἀντιγόνου βοήθειαν, ἐν πλευραῖς καθεζομένου, καὶ δοκοῦντος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐπικεκλῆσθαι, μάλιστα τῶν Μεγαλοπολιτῶν σπουδασάντων. ταῦτα διαρπάσαι διανοηθεὶς ὁ Κλεομένης (οὐ γάρ ἐστιν ὃ μᾶλλον ἔοικε τὸ ταχὺ καὶ ἀπροσδόκητον ἐκείνης τῆς πράξεως) ἡμερῶν πέντε σιτία λαβεῖν κελεύσας, ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ τὴν Σελλασίαν, ὡς τὴν Ἀργολικὴν κακουργήσων· ἐκεῖθεν δὲ καταβὰς ἐπὶ τὴν Μεγαλοπολιτικὴν, καὶ δεῖπνα ποιησάμενος περὶ τὸ Ῥοίτιον, εὐθὺς ἐπορεύετο τὴν δι' Ἑλικοῦντος ἐπὶ τὴν πόλιν. ἀπέχων δὲ οὐ πολὺ, Παντέα μὲν ἔχοντα δύο τάγματα τῶν Λακεδαιμονίων ἀπέστειλε, καταλαβέσθαι κελεύσας μεσοπύργιον, ὃ τῶν τειχῶν ἐρημότατον εἶναι τοῖς Μεγαλοπολίταις ἐπυνθάνετο, τῇ δὲ ἄλλῃ δυνάμει σχολαίως ἐπηκολούθει. τοῦ δὲ Παντέως οὐ μόνον ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ πολὺ μέρος ἐκείνου τοῦ τείχους ἀφύλακτον εὑρόντος, καὶ τὰ μὲν καθαιροῦντος εὐθὺς, τὰ δὲ διασκάπτοντος, τῶν δὲ φρουρῶν οἷς ἐνέτυχε πάντας ἀποκτείναντος, ἔφθασε προσμίξας ὁ Κλεομένης, καὶ πρὶν αἰσθέσθαι τοὺς Μεγαλοπολίτας, ἔνδον ἦν μετὰ τῆς δυνάμεως.

Φανεροῦ δὲ μόλις τοῦ κακοῦ γενομένου τοῖς κατὰ τὴν πόλιν, οἱ μὲν εὐθὺς ἐξέπιπτον, ὅσα τυγχάνοι τῶν χρημάτων λαμβάνοντες· οἱ δὲ συνεστρέφοντο μετὰ τῶν ὅπλων, καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνιστάμενοι καὶ προσβαλόντες, ἐκείνους μὲν οὐκ ἴσχυσαν ἐκκροῦσαι, τοῖς δὲ φεύγουσι τῶν πολιτῶν ἀσφαλῶς ἀπελθεῖν παρέσχον· ὥστε μὴ πλείονα τῶν χιλίων ἐγκαταλειφθῆναι σώματα, τοὺς δὲ ἄλλους ἅπαν-

τας

per se nihilo Lacedæmone minor neque infirmior. Jam erant ibi Achæorum quoque & Antigoni auxilia ad latus sedentis: qui ab Achœis imploratus putabatur imprimis Megalopolitanis instantibus. Hanc urbem diripere Cleomenes certus (neque enim quicquam magis celeritas improvisa illius facti refert) quinque dierum cibaria secum ferre jussas copias versus Sellasiam duxit, sicut fines Argolicos incursurus. Inde descendit in agrum Megalopolitanum, cœnatusque apud Rhœtium confestim perrexit per Helicuntem ad illam urbem. A qua quum non longe abesset, præmisit Pantea cum duabus Lacedæmoniorum cohortibus ad occupandum murum inter duas turres: quam partem esse Megalopolitanis intelligebat desertissimam. Cum cæteris copiis lento agmine sequutus est. Ut Panteus non illum modo locum, sed & magnam illius muri partem offendit neglectam, cujus partim statim dissipavit, partim diruit, & vigiles, in quos incidit, omnes interfecit: maturavit Cleomenes irrumpere, ac prius quam sentirent Megalopolitani, fuit cum exercitu intra muros.

Ubi tandem animadverterunt cives cladem, alii protinus in fugam effusi, quod præ manibus esset rerum suarum, rapuerunt: alii corripuerunt arma, globoque facto hostibus resistentes & manum conserentes, illos quidem nequiverunt summovere, sed fugientibus civibus securitatem præbuerunt abeundi. Unde non plus mille ibi relicti fuere. Cæteri omnes

τας ὁμοῦ μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν φθάσαι διαφυγόντας εἰς Μεσσήνην. ἐσώθη δὲ καὶ τῶν προσβοηθησάντων καὶ μαχομένων τὸ πλῆθος· ὀλίγοι δὲ παντάπασιν ἥλωσαν, ὧν ἦν Λυσανδρείδας καὶ Θεαρείδας, ἄνδρες ἔνδοξοι καὶ δυνατοὶ μάλιστα τῶν Μεγαλοπολιτῶν. διὸ καὶ λαβόντες αὐτοὺς οἱ στρατιῶται τῷ Κλεομένει προσῆγον. ὁ δὲ Λυσανδρείδας ὡς εἶδε τὸν Κλεομένην πόῤῥωθεν, ἀναβοήσας, Ἔξεστί σοι νῦν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ἔργον ἐπιδειξαμένῳ τοῦ πεπραγμένου κάλλιον καὶ βασιλικώτατον, ἐνδοξοτάτῳ γενέσθαι. ὁ δὲ Κλεομένης ὑποπτεύσας αὐτοῦ τὴν ἔντευξιν, Τί δὲ, εἶπεν, ὦ Λυσανδρείδα λέγεις; οὐ γὰρ δή πού με τὴν πόλιν ὑμῖν ἀποδοῦναι κελεύσεις; καὶ ὁ Λυσανδρείδας, Αὐτὸ μὲν, ἔφη, λέγω, καὶ συμβουλεύω μὴ διαφθεῖραι πόλιν τηλικαύτην, ἀλλ᾽ ἐμπλῆσαι φίλων καὶ συμμάχων πιστῶν καὶ βεβαίων, ἀποδόντα Μεγαλοπολίταις τὴν πατρίδα, καὶ σωτῆρα δήμου τοσούτου γενόμενον. μικρὸν οὖν ὁ Κλεομένης διασιωπήσας, Χαλεπὸν μὲν, ἔφη, ταῦτα πιστεῦσαι, νικάτω δὲ τὸ πρὸς δόξαν ἀεὶ μᾶλλον, ἢ τὸ λυσιτελὲς παρ᾽ ἡμῖν. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέστελλε τοὺς ἄνδρας εἰς Μεσσήνην, καὶ κήρυκα παρ᾽ ἑαυτοῦ, τοῖς Μεγαλοπολίταις ἀποδοὺς τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ συμμάχους εἶναι καὶ φίλους, ἀποστάντας Ἀχαιῶν. οὕτω δὲ τοῦ Κλεομένους εὐγνώμονα καὶ φιλάνθρωπα προτείναντος, οὐκ εἴασε τοὺς Μεγαλοπολίτας ὁ Φιλοποίμην ἐγκαταλιπεῖν τὴν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς πίστιν, ἀλλὰ κατηγορῶν τοῦ Κλεομένους ὡς οὐ ζητοῦντος ἀποδοῦναι τὴν πόλιν, ἀλλὰ προσλαβεῖν τοὺς πολίτας, ἐξέβαλε τὸν Θεαρείδαν καὶ τὸν Λυσανδρείδαν ἐκ τῆς Μεσσήνης. οὗτος ἦν Φιλοποίμην ὁ πρωτεύσας ὕστερον

præverterunt una cum conjugibus & liberis Meſſenem perfugere. Magna etiam pars illorum qui arma ceperant & prœlium conſeruerant, evaſerunt incolumes. Pauci omnino in poteſtatem hoſtium venerunt: in quibus Lyſandridas & Thearidas, illuſtres viri & principes Megalopolitanorum. Quare captos hos extemplo attraxerunt milites ad Cleomenem. Lyſandridas, ut procul Cleomenem aſpexit, alta voce, Licet tibi nunc, inquit, rex Lacedæmoniorum, opus edere quam perpetratum majus & rege dignius, quod efficiat te clariſſimum. Suſpicatus quid poſtularet, Cleomenes, Quid adfers, inquit, Lyſandrida? Num urbem mihi ſuades ut vobis reſtituam? Idipſum dico & conſulo, inquit ei Lyſandridas, ne urbem tantam evertas: verum ut reddita Megalopolitanis patria, tanti conſervator populi, amicis eam ſociiſque repleas fidis & firmis. Cleomenes quum pauliſper ſubticuiſſet, Difficile id, infit, creditu eſt: at vincat apud nos potius quod glorioſum ſit quam utilitas. Ita fatus miſit eos Meſſenem adjuncto ſuo nomine caduceatore, urbem Megalopolitanis offerens reddere, ſi relictis Achæis ſocietatem & amicitiam ſecum junxiſſent. Eam Cleomene benignitatem & humanitatem offerente, non permiſit Megalopolitanos Philopœmen deſciſcere ab Achæis: Cleomenem autem vociferans non quærere ut urbem reddat, ſed acquirat inſuper cives, Thearidam & Lyſandridam Meſſene exegit. Hic eſt ille Philopœmen qui principatum poſt in A-

ὕστερον Ἀχαιῶν, καὶ μεγίστην κτησάμενος ἐν τοῖς Ἕλλησι δόξαν, ὡς ἰδίᾳ περὶ αὐτοῦ γέγραπται.

Τούτων δὲ ἀπαγγελθέντων τῷ Κλεομένει, τετηρηκὼς τὴν πόλιν ἄθικτον καὶ ἀκέραιον, ὥστε μηδένα λαθεῖν μηδὲ τοὐλάχιστον λαβόντα, τότε παντάπασι τραχυνθεὶς καὶ ἀγανακτήσας, τὰ μὲν χρήματα διήρπασεν, ἀνδριάντας δὲ καὶ γραφὰς ἀπέστειλεν εἰς Σπάρτην· τῆς δὲ πόλεως τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα μέρη κατασκάψας καὶ διαφθείρας, ἀνέζευξεν ἐπ' οἴκου, φοβούμενος τὸν Ἀντίγονον καὶ τοὺς Ἀχαιούς. ἐπράχθη δὲ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν· ἐτύγχανον μὲν γὰρ ἐν Αἰγίῳ βουλὴν ἔχοντες. ἐπεὶ δὲ Ἄρατος ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, πολὺν μὲν χρόνον ἔκλαιε, τὴν χλαμύδα θέμενος πρὸ τοῦ προσώπου· θαυμαζόντων δὲ καὶ λέγειν κελευόντων, εἶπεν ὅτι Μεγάλη πόλις ἀπόλωλεν ὑπὸ Κλεομένους· ἡ μὲν οὖν σύνοδος εὐθὺς διελύθη, τῶν Ἀχαιῶν καταπλαγέντων τὴν ὀξύτητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους. ὁ δὲ Ἀντίγονος ἐπιχειρήσας βοηθεῖν, εἶτα βραδέως αὐτῷ τῆς δυνάμεως ἐκ τῶν χειμαδίων ἀνισταμένης, ταύτην μὲν αὖθις ἐκέλευσε κατὰ χώραν μένειν· αὐτὸς δὲ παρῆλθεν εἰς Ἄργος, πολλοὺς ἔχων στρατιώτας μεθ' ἑαυτοῦ. διὸ καὶ τὸ δεύτερον ἐγχείρημα τοῦ Κλεομένους ἔδοξε μὲν τετολμῆσθαι παραβόλως καὶ μανικῶς, ἐπράχθη δὲ μετὰ πολλῆς προνοίας, ὥς φησι Πολύβιος. εἰδὼς γὰρ εἰς τὰ χειμάδια διεσπαρμένους κατὰ πόλιν, ὥς φησι, τοὺς Μακεδόνας, καὶ τὸν Ἀντίγονον οὐ πολλοὺς ἔχοντα μισθοφόρους ἐν Ἄργει διαχειμάζοντα μετὰ τῶν φίλων, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Ἀργείαν, λογιζόμενος ἢ δι' αἰσχύνην τοῦ Ἀντιγόνου παροξυνθέντος ἐπικρατήσειν, ἢ μὴ τολ-

Achæis tenuit, maximamque quæsivit apud Græcos gloriam, ut peculiariter de illo scripsimus.

His renunciatis Cleomenes, qui urbem intactam conservaverat & illæsam, ut ne minimam quidem rem quisquam clam surripuerit, tunc semel efferatus & ira frendens, fortunas civium in prædam concessit, signa & tabulas pictas Spartam misit, urbis plurimas & maximas partes solo æquavit ac proruit: inde domum se Antigoni & Achæorum metu recepit. Cæterum nihil illi moverunt. Ægii enim consilium habebant. Ut vero Aratus conscenso suggestu faciem chlamyde integens diu flevit: mirante autem concione, atque ut diceret conclamante, Megalopolis, inquit, a Cleomene eversa est: conventus e vestigio dissipatus est, Achæis celeritate & mole attonitis calamitatis. At Antigonus succurrere molitus, quum copiæ ejus segnius ex hybernis moverent, imperavit mox iis ut remanerent ibi: ipse Argos frequentibus comitatus militibus ingressus est. Unde secundus Cleomenis conatus habitus quidem est temere & furiose susceptus, verum magno consilio, ut Polybius est autor, gesta res fuit. Quum enim rescivisset in hyberna dispersos per urbes, ut ait, Macedonas, Antigonum autem mercenariis militibus stipatum paucis, Argis cum amicis hyemem traducere: incursionem fecit in agrum Argolicum, reputans vel stimulatum rubore superatum iri ab se Antigonum, aut in-

τολμήσαντα μάχεσθαι διαβάλλειν πρὸς τοὺς Ἀργείους. ὃ καὶ συνέβη. διαφθειρομένης γὰρ τῆς χώρας ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πάντων ἀγομένων καὶ φερομένων, οἱ μὲν Ἀργεῖοι δυσανασχετοῦντες ἐπὶ τὰς θύρας ἀνεστρέφοντο τοῦ βασιλέως, καὶ κατεβόων, μάχεσθαι κελεύοντες, ἢ τοῖς κρείττοσιν ἐξίστασθαι τῆς ἡγεμονίας· ὁ δὲ Ἀντίγονος, ὡς ἔδει στρατηγὸν ἔμφρονα, τὸ κινδυνεῦσαι παραλόγως, καὶ προέσθαι τὴν ἀσφάλειαν, αἰσχρὸν, οὐ τὸ κακῶς ἀκοῦσαι παρὰ τοῖς ἐκτὸς, ἡγούμενος, οὐ προῆλθεν, ἀλλ' ἐνέμεινεν ἐν τοῖς αὑτοῦ λογισμοῖς. ὁ δὲ Κλεομένης ἄχρι τῶν τειχῶν τῷ στρατῷ προσελθὼν, καὶ καθυβρίσας, καὶ διαλυμηνάμενος ἀδεῶς, ἀνεχώρησεν.

Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον αὖθις εἰς Τεγέαν ἀκούσας προϊέναι τὸν Ἀντίγονον, ὡς ἐκεῖθεν εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐμβαλοῦντα, ταχὺ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν, καὶ καθ' ἑτέρας ὁδοὺς παραλλάξας, ἅμ' ἡμέρᾳ πρὸς τῇ πόλει τῶν Ἀργείων ἀνεφάνη πορθῶν τὸ πεδίον, καὶ τὸν σῖτον οὐ κείρων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, δρεπάναις καὶ μαχαίραις, ἀλλὰ κόπτων ξύλοις μεγάλοις εἰς σχῆμα ῥομφαίας ἀπειργασμένοις, ὡς ἐπὶ παιδιᾷ χρωμένους ἐν τῷ πορεύεσθαι σὺν μηδενὶ πόνῳ πάντα συγκατατρίψαι τὸν καρπόν. ὡς μέντοι κατὰ τὴν Κυλλάβαριν γενόμενοι τὸ γυμνάσιον ἐπεχείρουν προσφέρειν πῦρ, ἐκώλυσεν, ὡς καὶ τῶν περὶ Μεγάλην πόλιν ὑπ' ὀργῆς μᾶλλον ἢ καλῶς αὐτῷ πεπραγμένων. τοῦ δὲ Ἀντιγόνου πρῶτον μὲν εὐθὺς εἰς Ἄργος ἀναχωρήσαντος, ἔπειτα τὰ ὄρη καὶ τὰς ὑπερβολὰς πάσας φυλακαῖς καταλαβόντος, ἀμελεῖν καὶ καταφρονεῖν προσποιούμενος, ἔπεμψε κήρυκας, τὰς κλεῖς ἀξιῶν τοῦ Ἡραίου λαβεῖν,

infamem apud Argivos fore pugnam detrectantem: quod & evenit. Nam desolato per eum agro quum omnia ferrentur agerenturque, graviter ferentes Argivi obversabantur vestibulo regis, & maledictis incessebant eum, clamantes ut dimicaret, aut imperio cederet præstantioribus. Antigonus vero, ut prudentem imperatorem decebat, temere periculum adire & missam facere securitatem, turpe, non male apud exteros audire, ducens, non est progressus ad prœlium, sed perstitit in consiliis suis. At Cleomenes postquam signa admovit muris, omnibus impune fœdatis & conculcatis retro recepit se.

Paulo post nuntio iterum allato petere Antigonum Tegeam, Laconiam ut inde incursaret: propere rapto agmine Antigonum alia via prætergressus, lucis principio ad portas Argivorum populari campos conspectus est. Non autem totondit, ut alii, falcibus & cultris: sed magnis lignis in frameæ figuram effectis cecidit frumentum: ita velut per ludum in ducendo agmine segetem omnem nullo labore obtrivit corrupitque. Postquam tamen ventum ad Cyllabarin est, & subdere faces aggressi sunt gymnasio, obstitit: ostendens illa se Megalopoli irate potius quam honeste designasse. Quum vero Antigonus primum Argos extemplo retro tetendisset, deinde montes & transitus stationibus omnes insedisset: simulans nihil laborare & floccipendere, caduceatores misit claves fani Junonis petitum,

θεῖν, ὅπως ἀπαλλάτ͡οιτο τῇ Θεῷ θύσας. οὕτω δὲ παίξας καὶ κατειρωνευσάμενος, καὶ τῇ Θεῷ θύσας ὑπὸ τὸν νεὼν κεκλεισμένον, ἀπήγαγεν εἰς Φλιοῦντα τὸν στρατόν· ἐκεῖθεν δὲ τοὺς φρουροῦντας τὸ Ὀλόγυντον ἐξελάσας, κατέβη παρὰ τὸν Ὀρχομενόν· οὐ μόνον τοῖς πολίταις φρόνημα καὶ θάρσος ἐμπεποιηκὼς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις ἀνὴρ ἡγεμονικὸς δοκῶν εἶναι, καὶ πραγμάτων μεγάλων ἄξιος. τὸ γὰρ ἐκ μιᾶς πόλεως ὁρμώμενον, ὁμοῦ τῇ Μακεδόνων δυνάμει, καὶ Πελοποννησίοις ἅπασι καὶ χορηγίᾳ βασιλικῇ πολεμεῖν, καὶ μὴ μόνον ἄθικτον διαφυλάττοντα τὴν Λακωνικὴν, ἀλλὰ καὶ χώραν κακῶς ποιοῦντα τὴν ἐκείνων, καὶ πόλεις αἱροῦντα τηλικαύτας, οὐ τῆς τυχούσης ἐδόκει δεινότητος εἶναι καὶ μεγαλοφροσύνης.

Ἀλλ' ὁ πρῶτος τὰ χρήματα, νεῦρα τῶν πραγμάτων προσειπὼν, εἰς τὰ τοῦ πολέμου τὰ μάλιστα βλέψας τοῦτο εἰπεῖν ἔοικε. καὶ Δημάδης, τὰς τριήρεις μὲν καθέλκειν καὶ πληροῦν ποτὲ τῶν Ἀθηναίων κελευόντων, χρήματα δ' οὐκ ἐχόντων, Πρότερόν ἐστιν, ἔφη, τοῦ πρώρα τὸ φυράσαι. λέγεται δὲ καὶ Ἀρχίδαμος ὁ παλαιὸς, ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κελευόντων εἰσφορὰς τάξαι τῶν συμμάχων αὐτὸν, εἰπεῖν ὡς ὁ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται. καθάπερ γὰρ οἱ σεσωμασκηκότες ἀθληταὶ τῷ χρόνῳ καταβαροῦσι καὶ καταγωνίζονται τοὺς εὐρύθμους καὶ τεχνίτας, οὕτως ὁ Ἀντίγονος ἐκ πολλῆς ἀναφέρων δυνάμεως πρὸς τὸν πόλεμον, ἐξεπόνει καὶ κατήθλει τὸν Κλεομένην, γλίσχρως καὶ μόλις πορίζοντα τοῖς ξένοις μισθὸν, καὶ τροφὴν τοῖς πολίταις. ἐπεὶ τἄλλα γε πρὸς τοῦ Κλεομένους ὁ χρόνος ἦν, τῶν οἴκοι πραγ-

tum, ut sacris Deæ factis facesseret. Ubi illum ad eum modum derisit, atque per dissimulantiam delusit, re divina Junoni sub templo clauso facta reduxit exercitum Phliunta: inde præsidio Ologunti dejecto, præter Orchomenum recepit se. Hinc non civibus modo spiritus & animos fecit, verum hostibus quoque insignis bello dux, dignusque qui res magnas tractaret, est habitus. Quippe simul Macedonum vires & cunctos Peloponnesios regiumque ærarium sustinere unius subsidio urbis, ac non tantum intactam conservare Laconiam, sed ultro illorum fines deformare, tantasque capere urbes, haud vulgaris virtutis esse vel magnanimitatis videbatur.

Verum qui pecuniam primus rerum nervos appellavit, rei bellicæ potissimum respectu hoc videtur dixisse. Ac Demades jubentibus aliquando deduci & compleri naves Atheniensibus, quum inopia pecuniæ laborarent, Panis confectio, inquit, prior est proreta. Memoratur etiam Archidamus ille priscus sub belli Peloponnesiaci exordium postulantibus sociis ut tributum certum indiceret, bellum, respondisse, certum modum non habet pabuli. Ut enim exercitatione corporis robur adepti athletæ diuturnitate deprimunt & expugnant illos qui agiles sunt & artifices: ita Antigonus ingentibus viribus ad bellum resurgens conficiebat & degravabat Cleomenem, sufficientem anguste & difficulter stipendium mercenariis, & civibus commeatum. Nam erat alioqui pro Cleomene tempus, revocantibus Anti-

πραγμάτων ἀντισάντων τὸν Ἀντίγονον. βάρβαροι γὰρ περιέκοπτον ἀπόντος καὶ κατέτρεχον τὴν Μακεδονίαν. καὶ τότε δὴ πολὺς ἄνωθεν Ἰλλυριῶν ἐμβεβλήκει στρατὸς, ὑφ' οὗ πορθούμενοι μετεπέμποντο τὸν Ἀντίγονον οἱ Μακεδόνες. καὶ παρ' ὀλίγον, εἰ πρὸ τῆς μάχης συνέτυχε ταῦτα τὰ γράμματα κομισθῆναι πρὸς αὐτὸν, ὧν κομισθέντων, εὐθὺς ἂν ἀπῆλθε, μακρὰ χαίρειν φράσας Ἀχαιοῖς. ἀλλ' ἡ τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων κρίνουσα τῷ παρὰ μικρὸν τύχη, τηλικαύτην ἀπεδείξατο ῥοπὴν καιροῦ καὶ δύναμιν, ὥστε τῆς μάχης ἐν Σελλασίᾳ γενομένης, καὶ τοῦ Κλεομένους ἀποβεβληκότος τὴν δύναμιν, καὶ τὴν πόλιν, εὐθὺς παραγεγόνασιν οἱ καλοῦντες τὸν Ἀντίγονον. ὃ καὶ μάλιστα τὴν δυστυχίαν τοῦ Κλεομένους οἰκτροτέραν ἐποίησεν. εἰ γὰρ ἡμέρας δύο μόνας ἐπέσχε καὶ παρήγαγε φυγομαχῶν, οὐκ ἂν ἐδέησεν αὐτῷ μάχης, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἠβούλετο διηλλάγη πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀπελθόντων τῶν Μακεδόνων· νῦν δὲ, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τὴν ἀχρηματίαν ἐν τοῖς ὅπλοις τὸ πᾶν θέμενος, ἠναγκάσθη δισμυρίοις, ὡς Πολύβιος φησὶ, πρὸς τρισμυρίους ἀντιπαρατάξασθαι.

Καὶ θαυμαστὸν μὲν ἐν τῷ κινδύνῳ παρασχὼν ἑαυτὸν στρατηγὸν, ἐκθύμοις δὲ χρησάμενος τοῖς πολίταις, οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ξένων μεμπτῶς ἀγωνισαμένων, τῷ τρόπῳ τῆς ὁπλίσεως καὶ τῷ βάρει τῆς ὁπλιτικῆς φάλαγγος ἐξεθλίβη. Φύλαρχος δὲ καὶ προδοσίαν γενέσθαι φησὶ τὴν μάλιστα τῷ Κλεομένει τὰ πράγματα διεργασαμένην. τοῦ γὰρ Ἀντιγόνου τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνας ἐκπεριελθεῖν κρύφα κελεύσαντος, καὶ κυκλώσασθαι θάτερον κέρας

ρας

Antigonum negotiis domeſticis. Barbari enim eo abſente incurſabant & vaſtabant Macedoniam. Tunc vero etiam de ſuperioribus regionibus ingens Illyriorum exercitus eruperat, a quibus vaſtati acciverunt Macedones Antigonum. Quod ſi aliquantiſper ante prœlium hæ literæ allatæ ad eum eſſent, extemplo abſceſſerat, ac diu Achæis ſalutem dixerat. Sed quæ res maximas puncto decernit fortuna, tantum edidit temporis momentum atque vim, ut quum depugnatum ad Sellaſiam eſſet, Cleomenes vero exercitu & urbe exutus, ſupervenerint ſtatim qui retraherent Antigonum. Quod quidem imprimis fortunam effecit Cleomenis miſerabiliorem. Nam biduum modo ſi protraxiſſet, & vitabundus prœlium prolataſſet: nihil eſſet ei pugna opus, ſed quibus voluiſſet legibus pacem Macedone digreſſo eſſet cum Achæis pactus. Nunc, ſicut retulimus, dum ob rei pecuniariæ anguſtias omnia in armis ponit, coactus eſt viginti millibus, ut Polybius tradit, ſigna cum triginta millibus conferre.

Qui quum mirificum ſe præbuiſſet in diſcrimine ducem, & civibus uſus impigris eſſet, & vero haud ignaviter certaſſent mercenarii: armaturæ modo & pondere gravis phalangis impulſus eſt. Proditionem quoque ait Phylarchus adhibitam, quæ Cleomeni potiſſimum intulit cladem. Siquidem quum Illyrios & Acarnanas clam Antigonus circuire, & circumfundere alterum cornu

quod

ρας ἐφ' οὗ τεταγμένος ἦν Εὐκλείδας ὁ τοῦ Κλεομένους ἀδελφὸς, εἶτα τὴν ἄλλην ἐπὶ μάχῃ δύναμιν ἐκτάττοντος· ἀπὸ σκοπῆς θεωρῶν ὁ Κλεομένης, ὡς οὐδαμοῦ τὰ ὅπλα τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Ἀκαρνάνων κατεῖδεν, ἐφοβήθη μὴ πρός τι τοιοῦτον αὐτοῖς ὁ Ἀντίγονος κέχρηται. καλέσας δὲ Δαμοτέλη τὸν ἐπὶ τῆς κρυπτείας τεταγμένον, ὁρᾶν ἐκέλευε καὶ ζητεῖν ὅπως ἔχει τὰ κατὰ νώτου καὶ κύκλῳ τῆς παρατάξεως. τοῦ δὲ Δαμοτέλους (ἦν γὰρ, ὡς λέγεται, πρότερον χρήμασιν ὑπ' αὐτοῦ διεφθαρμένος) ἀμελεῖν ἐκείνων εἰπόντος, ὡς καλῶς ἐχόντων, τοῖς δὲ συνάπτουσιν ἐξ ἐναντίας προσέχειν καὶ τούτους ἀμύνεσθαι, πιστεύσας ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον ἐχώρει, καὶ τῇ ῥύμῃ τῶν περὶ αὐτὸν Σπαρτιατῶν ὠσάμενος τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων, ἐπὶ πέντε που σταδίους ὑποχωρούντων, ἐκβιαζόμενος καὶ κρατῶν ἠκολούθησεν. εἶτα τῶν περὶ τὸν Εὐκλείδαν ἀπὸ θατέρου κυκλωθέντων, ἐπιστὰς, καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον, Οἴχῃ μοι φίλτατε ἀδελφὲ, εἶπεν, οἴχῃ γενναῖος ὢν, καὶ παισὶ ζηλωτὸς Σπαρτιατῶν καὶ γυναιξὶν ἀοίδιμος. οὕτω δὲ τῶν περὶ τὸν Εὐκλείδαν ἀναιρεθέντων, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ὡς ἐκράτουν ἐπιφερομένων, ταραττομένους ὁρῶν τοὺς στρατιώτας, καὶ μένειν οὐκέτι τολμῶντας, ἔσωζεν αὐτόν. ἀποθανεῖν δὲ καὶ τῶν ξένων πολλοὺς λέγουσι, καὶ Λακεδαιμονίους ἅπαντας πλὴν διακοσίων, ἑξακισχιλίους ὄντας.

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκετο, τοῖς μὲν ἀπαντήσασι τῶν πολιτῶν παρῄνει δέχεσθαι τὸν Ἀντίγονον, αὐτὸς δὲ εἶπεν, εἴτε ζῶν εἴτε ἀποθανὼν μέλλοι τῇ Σπάρτῃ συνοίσειν, τοῦτο πράξειν. ὁρῶν δὲ τὰς γυναῖκας τοῖς μετ' αὐτοῦ πε-

quod frater Cleomenis ducebat Euclidas, præcepisset, mox cæteras copias ad prœlium instrueret: contemplans ex specula Cleomenes, ut nusquam conspexit Illyriorum & Acarnanum signa, metuit ne qua illis Antigonus ad talem machinam uteretur. Accitum igitur Damotelem, qui insidiis curandis præfectus erat, animadvertere imperavit & speculari quid a tergo & in ambitu aciei ageretur. Quum Damoteles (quippe fama est eum pecunia ante ab Antigono redemptum fuisse) dixisset ut nihil laboraret de illis, recte ea habere, sed intentus esset in eos quos in fronte objectos haberet, atque hos profligaret: habita ei fide, movit in Antigonum, atque impressione Spartiatarum, quos circa se habebat, impulit Macedonum phalangem, referentibusque pedem ferme ad quinque stadia victor institit, vi eos premens. Inde Euclida ab altero cornu circumvento, resistens, & conspicatus periculum ejus, Actum de te charissime frater, inquit, actum est vir strenue, Spartiatarumque filiis præclarum exemplum, & mulieribus celebris. Ita interfecto Euclida, atque hostibus inde, qui illum fuderant, inferentibus se in suum cornu: perculsos milites cernens, & fugam respectantes, servavit seipsum. Multos cecidisse mercenarios milites ferunt, & demptis ducentis cunctos Lacedæmonios, qui sex millia fuerant.

Postquam ad urbem venit, monuit occurrentes cives ut reciperent Antigonum. Ego, inquit, sive vita mea sive mors profutura reipub. est, eam ad id accommodabo. Mulieres autem videns con-

πεφευγόσι προστρεχούσας, καὶ δεχομένας τὰ ὅπλα, καὶ ποτὸν προσφερούσας, αὐτὸς εἰσῆλθε μὲν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, τῆς δὲ παιδίσκης, ἣν εἶχεν, ἐλευθέραν οὖσαν ἐκ Μεγάλης πόλεως ἀνειληφὼς μετὰ τὴν τῆς γυναικὸς τελευτὴν, ὡς εἴθιστο, προσιούσης καὶ βουλομένης ἀπὸ στρατείας ἥκοντα θεραπεύειν, οὔτε πιεῖν ἐκδεδιψηκὼς ὑπέμεινεν, οὔτε καθίσαι κεκμηκὼς, ἀλλ' ὥσπερ ἐτύγχανε τεθωρακισμένος τῶν κιόνων τινὶ τὴν χεῖρα προσβαλὼν πλαγίαν, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὸν πῆχυν ἐπιθεὶς, καὶ χρόνον οὐ πολὺν διαναπαυσάμενος τὸ σῶμα, καὶ τῇ διανοίᾳ περιδραμὼν ἁπάσας τοὺς λογισμοὺς, ὥρμησε μετὰ τῶν φίλων εἰς τὸ Γύθιον. κἀκεῖθεν ἐπιβάντες ἐπ' αὐτὸ τοῦτο παρεσκευασμένων πλοίων, ἀνήχθησαν.

Ὁ δὲ Ἀντίγονος ἐξ ἐφόδου παραλαβὼν τὴν πόλιν, καὶ χρησάμενος τοῖς Λακεδαιμονίοις φιλανθρώπως, καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς Σπάρτης οὐ προπηλακίσας, οὐδ' ἐνυβρίσας, ἀλλὰ καὶ νόμους καὶ πολιτείαν ἀποδοὺς, καὶ τοῖς Θεοῖς θύσας, ἀνεχώρησεν ἡμέρᾳ τρίτῃ, πυθόμενος ἐν Μακεδονίᾳ πολὺν πόλεμον εἶναι, καὶ πορθεῖσθαι τὴν χώραν ὑπὸ τῶν βαρβάρων. ἤδη δὲ καὶ τὸ νόσημα κατεῖχεν αὐτὸν, εἰς φθίσιν ἐκβεβηκὸς ἰσχυρὰν καὶ κατάρρουν συντεῖνον. οὐ μὴν ἀπεῖπεν, ἀλλ' ἀντήρκεσε πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγῶνας, ὅσον ἐπὶ νίκῃ μεγίστῃ καὶ φόνῳ πλείστῳ τῶν βαρβάρων εὐκλεέστερον ἀποθανεῖν· ὡς μὲν εἰκός ἐστι καὶ λέγουσιν οἱ περὶ Φύλαρχον, αὐτῇ τῇ περὶ τὸν ἀγῶνα κραυγῇ τὸ σῶμα προσαναρρήξας· ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς ἦν ἀκούειν ὅτι βοῶν μετὰ τὴν νίκην ὑπὸ χαρᾶς, Ὦ καλῆς ἡμέρας, πλῆθος αἵματος ἀνήγαγε, καὶ πυρέξας συν-

concurrentes ad eos qui fugam suam fuerant comitati, armaque eis dementes, & potum offerentes: ipse domum suam ingressus est. Quum puella, quam Megalopoli ingenuam abduxerat, & post uxoris obitum habebat, eum more suo exciperet, velletque regressum a bello curare: neque bibere siti afflictus, neque sedere defatigatus sustinuit, sed ut erat armatus, columnæ uni manu obliqua admota ac capite in cubitum inclinato quum paulisper corpus quieti dedisset, atque omnia consilia animo volutasset, Gythium cum amicis contendit. Ibi conscenderunt ad ipsum præparata navigia, solveruntque inde.

Urbem Antigonus, simul atque signa admovit, accepit in potestatem. In Lacedæmonios vero consuluit clementer, neque Spartæ dignitatem habuit ludibrio, neque ei insultavit: verum legibus & republica illis reddita & sacro Diis facto, recessit tertio die, quum grave bellum accepisset Macedoniæ illatum, & vastari a barbaris fines suos. Jam morbus quoque tentabat eum, in gravem tabem & destillationem erumpens violentam. Non succubuit tamen huic malo: cæterum hactenus perduravit in certaminibus domesticis, ut in maxima victoria atque ingenti barbarorum strage expiraret gloriose. Ut verisimile est & perhibet Phylarchus, vociferationibus in prœlio pulmonem dirupit. In ludis vero narrabant clamantem præ lætitia post victoriam, O faustum diem, vim sanguinis effudisse atque acri febre

συντόνως, ἐτελεύτησε. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Ἀντίγονον.

Κλεομένης δὲ, πλέων ἀπὸ Κυθήρων, εἰς νῆσον ἑτέραν Αἰγιαλίαν κατέσχεν. ὅθεν εἰς Κυρήνην περαιοῦσθαι μέλλοντος αὐτοῦ, τῶν φίλων εἷς ὄνομα Θηρυκίων, ἀνὴρ πρός τε τὰς πράξεις φρονήματι κεχρημένος μεγάλῳ, καὶ τοῖς λόγοις γεγονώς τις ὑψηλὸς ἀεὶ καὶ μεγάλαυχος, ἐντυχὼν αὐτῷ κατ' ἰδίαν, Τὸν μὲν κάλλιστον, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, θάνατον ἐν τῇ μάχῃ προήκάμεθα. καίτοι πάντες ἤκουσαν ἡμῶν λεγόντων ὡς οὐχ ὑπερβήσεται τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν Ἀντίγονος, εἰ μὴ νεκρόν. ὁ δὲ δεύτερος δόξῃ καὶ ἀρετῇ νῦν πάρεστιν ἡμῖν. ποῖ πλέομεν ἀλογίστως, ἀποφεύγοντες ἐγγὺς ὄντα, καὶ μακρὰν διώκοντες; εἰ γὰρ οὐκ αἰσχρόν ἐστιν δουλεύειν τοῖς ἀπὸ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοὺς ἀφ' Ἡρακλέους, πλοῦν πολὺν κερδάνωμεν Ἀντιγόνῳ παραδόντες ἑαυτοὺς, ὃν εἰκός ἐστι Πτολεμαίου διαφέρειν, ὅσον Αἰγυπτίων Μακεδόνας. εἰ δὲ ὑφ' ὧν κεκρατήμεθα τοῖς ὅπλοις, οὐκ ἀξιοῦμεν ἄρχεσθαι, τί τὸν μὴ νενικηκότα, δεσπότην ποιοῦμεν αὐτῶν· ἵνα ἀνθ' ἑνὸς δυοῖν κακίους φανῶμεν, Ἀντίγονον μὲν φεύγοντες, Πτολεμαῖον δὲ κολακεύοντες; ἢ διὰ τὴν μητέρα φήσομεν εἰς Αἴγυπτον ἥκειν; καλὸν μὲν ἂν αὐτῇ θέαμα γένοιο καὶ ζηλωτὸν, ἐπιδεικνυμένη ταῖς Πτολεμαίου γυναιξὶν αἰχμάλωτον ἐκ βασιλέως καὶ φυγάδα τὸν υἱόν. οὐχ ἕως ἔτι τῶν ἰδίων ξιφῶν ἄρχομεν, καὶ τὴν Λακωνικὴν ἀφορῶμεν, ἐνταῦθα τῆς τύχης ἀπαλλάξαντες ἑαυτοὺς, ἀπολογησόμεθα τοῖς ἐν Σελλασίᾳ κειμένοις ὑπὲρ τῆς Σπάρτης; ἀλλ' ἐν Αἰγύπτῳ καθεδούμεθα, πυνθανό-

μενοι

febre correptum expirasse. Hactenus de Antigono.

At Cleomenes ex Cythera velis factis aliam tenuit insulam Ægialiam. Inde Cyrenas transmissurum unus ex amicis Therycion nomine, vir qui in factis semper animo fuerat ingenti, verbisque celsus ac gloriosus, remotis arbitris affatus est, Pulcherrimam, inquit, mortem, rex, in acie amisimus: quamvis omnes audiverant nos jactantes non fore ut regem Spartiatarum Antigonus nisi mortuum transcenderet. Nunc secunda nobis gloria & virtute offertur. Quo temere navigamus? Quid propinquam refugimus, & quærimus longinquam? Nam si fœdum non est Philippi & Alexandri successoribus posteros Herculis servire, longam navigationem lucrifaciamus, atque in fidem nos tradamus Antigoni, quem oportet tanto excellere Ptolemæo, quanto Ægyptiis Macedonas. Quod si parere his a quibus victi armis sumus, indignum putamus: quid eum qui non vicit, constituimus nobis dominum, ut pro uno duobus videamur deteriores: qui fugimus Antigonum, & Ptolemæo assentamur? An proficisci te in Ægyptum dicemus matris gratia? Enimvero egregium ei & præclarum sis spectaculum, ostendenti Ptolemæi uxoribus captivum ex rege & exulem filium. Non igitur quamdiu gladiorum nostrorum adhuc arbitrium, & Laconiam habemus in conspectu, hic nosmet ipsi hac fortuna expediemus, atque ad illos qui apud Sellasiam pro Sparta occubuere, nos purgabimus: potius quam in Ægypto desideamus, interro-

 gan-

μένοι τίνα τῆς Λακεδαίμονος σατράπην Ἀντίγονος ἀπολέλοιπεν; τοιαῦτα τοῦ Θηρυκίωνος εἰπόντος, Κλεομένης ἀπεκρίνατο, Τῶν ἀνθρωπίνων τὸ ῥᾷστον, ὦ πονηρὲ, καὶ πᾶσιν ἑτοιμότατον διώκων, ἀποθανεῖν, ἀνδρεῖος εἶναι δοκεῖς, φεύγων αἰσχίονα φυγὴν τῆς προτέρας; πολεμίοις μὲν γὰρ ἐνέδωκαν ἤδη καὶ κρείττονες ἡμῶν, ἢ τύχῃ σφαλέντες, ἢ βιασθέντες ὑπὸ πλήθους. ὁ δὲ πρὸς πόνους καὶ ταλαιπωρίας, ἢ δόξας καὶ ψόγους ἀνθρώπων ἀπαγορεύων, ἡττᾶται τῆς ἑαυτοῦ μαλακίας. δεῖ γὰρ τὸν αὐθαίρετον θάνατον οὐ φυγὴν εἶναι πράξεων, ἀλλὰ πρᾶξιν. αἰσχρὸν γὰρ ζῆν μόνοις ἑαυτοῖς καὶ ἀποθνήσκειν· ἐφ' ὃ νῦν σὺ παρακαλεῖς ἡμᾶς, σπεύδων ἀπαλλαγῆναι τῶν παρόντων, καλὸν δὲ οὐδὲν οὐδὲ χρήσιμον ἄλλο διαπραττόμενος. ἐγὼ δὲ καί σε καὶ ἐμαυτὸν οἴομαι δεῖν τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐλπίδας μὴ καταλιπεῖν· ὅπου δ' ἂν ἡμᾶς ἐκεῖναι καταλείπωσι, ῥᾷστα βουλομένοις ἀποθανεῖν ὑπάρξει. πρὸς ταῦτα Θηρυκίων οὐδὲν ἀντειπὼν, ὅτε πρῶτον ἔσχε καιρὸν ἀποστῆναι τοῦ Κλεομένους, ἐκτραπόμενος παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἔσφαξεν ἑαυτόν.

Ὁ δὲ Κλεομένης ἀπὸ τῶν αἰγιαλῶν ἀναχθεὶς, τῇ Λιβύῃ προσέβαλε· καὶ διὰ τῶν βασιλικῶν παραπεμπόμενος, ἧκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. ὀφθεὶς δὲ τῷ Πτολεμαίῳ, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐτύγχανε κοινῶς φιλανθρώπου καὶ μετρίου πρὸς αὐτόν· ἐπεὶ δὲ γνώμης διδοὺς πεῖραν, ἀνὴρ ἐφαίνετο ἔμφρων, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν ὁμιλίας αὐτοῦ τὸ Λακωνικὸν καὶ ἀφελὲς τὴν χάριν ἐλευθέριον εἶχε, καὶ τὴν εὐγένειαν οὐδαμοῦ καταισχύνων, οὐδὲ καμπτόμενος ὑπὸ τῆς τύχης, τῶν πρὸς ἡδονὴν καὶ κολακείαν διαλεγομένων πιθανώτερος ἐφαίνετο· πολλὴ μὲν

αἰδὼς

gantes quem Antigonus Lacedæmone ſatrapam reliquerit? Sic fato Therycioni reſpondit Cleomenes, Quod in rebus mortalium eſt facillimum, ſceleſte, & omnibus promptiſſimum, captando, vitam finire, exiſtimas eſſe te fortem, quum fugam conſciſcas priore fœdiorem? Nam hoſtibus ceſſerunt jam & nobis præſtantiores, vel fortuna titubantes vel oppreſſi numero: qui vero laboribus & ærumnis, vel præconiis & probris hominum fatiſcit, is a ſua ipſius ſuperatur mollitie. Debet enim ſpontanea mors non fuga eſſe actionum, ſed actio. Siquidem deforme eſt ſibi ſoli vivere & mori: quo tu nunc nos vocas, qui præſenti fortuna properas expedire te, nec quicquam egregie aut utiliter efficis aliud. Ego vero & te & me exiſtimo non debere ſpem deſerere patriæ ſalutarem; ubi nos illa deſeret, facillime emori, ubi voluerimus, licebit. Nihil ad hæc reſpondit Therycion: verum ut primum opportunitatem habuit à Cleomene digrediendi, deflexit per littus, ibique ſemetipſe confodit.

Cleomenes poſtquam ſolvit ex Ægialia, Africam appulit: deductuſque a miniſtris regiis pervenit Alexandriam. Initio adventus ſui Ptolemæum ſic ſatis humanum & benignum erga ſe expertus eſt. Ut vero ingenii dato documento vir prudens habitus eſt, & quotidianæ ejus conſuetudinis Laconica ſimplicitas urbanitate ingenua fuit condita, neque nobilitatem uſquam fœdans, neque fortuna inflexus, blandientibus & adulantibus fuit Ptolemæo gratior: magna cepit eum

ve-

αἰδὼς καὶ μετάνοια τὸν Πτολεμαῖον εἶχεν, ἄνδρας ἀμελήσαντα τοιούτου, καὶ προέμενον τῷ Ἀντιγόνῳ, δόξαν ἅμα κεκτημένῳ τηλικαύτην καὶ δύναμιν. ἀναλαμβάνων δὲ τιμαῖς καὶ φιλοφροσύναις τὸν Κλεομένην παρεθάρρυνεν, ὡς μετὰ νεῶν καὶ χρημάτων ἀποστελῶν αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ καταστήσων εἰς τὴν βασιλείαν. ἐδίδου δὲ καὶ σύνταξιν αὐτῷ, τέσσαρα καὶ εἴκοσι τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· ἀφ' ὧν ἐκεῖνος αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους εὐτελῶς καὶ σωφρόνως διοικῶν, τὰ πλεῖστα κατανήλισκεν εἰς φιλανθρωπίας καὶ μεταδόσεις τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Αἴγυπτον ἐκπεπτωκότων.

Ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος Πτολεμαῖος πρὶν ἐκτελέσαι τῷ Κλεομένει τὴν ἔκπεμψιν ἐτελεύτησε· τῆς δὲ βασιλείας εὐθὺς εἰς πολλὴν ἀσέλγειαν καὶ παροινίαν καὶ γυναικοκρασίαν ἐμπεσούσης, ἠμελεῖτο καὶ τὰ τοῦ Κλεομένους. ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς αὐτὸς οὕτω διέφθαρτο τὴν ψυχὴν ὑπὸ γυναικῶν καὶ πότων, ὥστε ὁπότε νήφοι μάλιστα καὶ σπουδαιότατος αὐτοῦ γένοιτο, τελετὰς τελεῖν, καὶ τύμπανον ἔχων ἐν τοῖς βασιλείοις ἀγείρειν, τὰ δὲ μέγιστα τῆς ἀρχῆς πράγματα διοικεῖν Ἀγαθόκλειαν τὴν ἐρωμένην τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν ταύτης μητέρα, καὶ πορνοβοσκὸν Οἰνάνθην. ὅμως δ' οὖν ἔδοξέ τις ἐν ἀρχῇ καὶ τοῦ Κλεομένους χρεία γεγονέναι. δεδιὼς γὰρ Μάγαν τὸν ἀδελφὸν Πτολεμαῖος, ὡς ἰσχύοντα διὰ τῆς μητρὸς ἐν τῷ στρατιωτικῷ, τὸν Κλεομένην προσελάμβανε, καὶ μετεδίδου τῶν ἀπορρήτων συνεδρίων, βουλευόμενος ἀνελεῖν τὸν ἀδελφόν. ὁ δὲ, καίπερ ἁπάντων τοῦτο πράττειν κελευόντων, μόνος ἀπηγόρευσεν, εἰπὼν ὡς μᾶλλον, εἰ δυνατὸν ἦν, ἔδει φῦσαι τῷ βασιλεῖ πλείονας.

verecundia pœnitentiaque, quod talem virum neglexiſſet, & everti permiſiſſet ab Antigono, unde pariter tantam gloriam & opes comparaſſet. Itaque honoribus & benevolentia complectens Cleomenem, ſpem fecit cum navibus & pecunia remiſſurum eum ſe in Græciam, atque in regnum repoſiturum. Attribuit etiam ei annua viginti quatuor talenta: quibus ille ſe & amicos frugaliter ac modice tolerabat, & reliqua in beneficentiam & munificentiam impendebat erga illos qui Græcia extorres in Ægyptum ſe contulerant.

At ſenior Ptolemæus prius quam præſtitiſſet ei quæ ad reſtitutionem pertinebant, deceſſit. Mox regno in multam laſciviam, vinolentiam, & fœminarum arbitrium delapſo, poſtmiſſum eſt & Cleomenis negotium. Quippe uſque eo rex ipſe effœminatus luſtris & vino erat, ut ubi ſobrius magis & ſedulus erat ſolito, ludos celebraret, ſacrificaret, cum tympano circumcurſitaret: dum interim præcipua regni negotia amica ejus Agathoclea ejuſque mater & leno OEnanthes procurarent. Attamen apparet primo aliquem uſum Cleomenis fuiſſe: nam fratrem Ptolemæus Magam, qui per matrem apud milites pollebat, formidans, Cleomenem aſcivit atque arcanis adhibuit conſiliis, deliberans fratrem de medio tollere. Cæterum Cleomenes, licet aſſentientibus omnibus, deterruit eum, plures ferens, ſi fieri poſſet, gignendos regi

ονας ἀδελφοὺς, πρὸς ἀσφάλειαν καὶ διαμονὴν τῶν πραγμάτων. Σωσιβίου δὲ τοῦ πλεῖστον τοῖς ἐν φίλοις δυναμένου, φήσαντος οὐκ εἶναι τὰ τῶν μισθοφόρων αὐτοῖς βέβαια τοῦ Μάγα ζῶντος, ἀμελεῖν ἐκέλευεν ὁ Κλεομένης ἕνεκά γε τούτου· πλείους γὰρ ἢ τρισχιλίους τῶν ξένων εἶναι Πελοποννησίους προσέχοντας αὐτῷ, κἂν μόνον νεύσῃ, προθύμως μετὰ τῶν ὅπλων παρεσομένους. οὗτος ὁ λόγος τότε μὲν οὐ σμικρὰν τῷ Κλεομένει καὶ πίστιν εὐνοίας καὶ δόκησιν ἰσχύος προσέθηκεν· ὕστερον δὲ τοῦ Πτολεμαίου τῆς ἀσθενείας ἐπιτεινούσης τὴν δειλίαν, καὶ καθάπερ εἴωθεν ἐν τῷ μηδὲν φρονεῖν, τοῦ πάντα δεδοικέναι καὶ πᾶσιν ἀπιστεῖν ἀσφαλέστατου δοκοῦντος εἶναι, φοβερὸν ἐποίει τὸν Κλεομένην τοῖς αὐλικοῖς, ὡς ἰσχύοντα παρὰ τοῖς ξένοις. καὶ πολλῶν ἦν ἀκούειν λεγόντων ὅτι οὗτος ὁ λέων ἐν τούτοις τοῖς προβάτοις ἀναστρέφεται. τῷ γὰρ ὄντι τοιοῦτον διέφαινεν ἦθος ἐν τοῖς βασιλικοῖς ὑποβλέπων ἀτρέμα καὶ περισκοπῶν τὰ πραττόμενα.

Ναῦς μὲν οὖν αἰτῶν καὶ στρατείαν ἀπεῖπε· πυνθανόμενος δὲ τεθνάναι τὸν Ἀντίγονον, Αἰτωλικῷ δὲ πολέμῳ συμπεπλέχθαι τοὺς Ἀχαιοὺς, τὰ δὲ πράγματα ποθεῖν αὐτὸν καὶ παρακαλεῖν ἐκεῖνον, ἐν ταραχῇ καὶ διασπασμῷ τῆς Πελοποννήσου γινομένης, ἠξίου μὲν μόνος ἀποσταλῆναι μετὰ τῶν φίλων, ἔπειθε δὲ οὐδένα, τοῦ μὲν βασιλέως οὐκ εἰσακούοντος, ἀλλὰ ἐν γυναιξὶ καὶ θιάσοις καὶ κώμοις συνέχοντος ἑαυτόν. ὁ δὲ τῶν ὅλων προεστηκὼς καὶ προβουλεύων Σωσίβιος, μένοντα μὲν τὸν Κλεομένην παρὰ γνώμην, ἡγεῖτο δυσμεταχείριστον εἶναι καὶ φοβερὸν, ἀφεθέντα δὲ, τολμηρὸν ἄνδρα καὶ μεγαλοπράγμονα,

regi fratres esse ad regni securitatem & perpetuitatem. Quum vero Sosibius, cujus maxima inter amicos regis erat autoritas, fidem diceret mercenariorum militum, quamdiu viveret Magas, non fore ipsis firmam: respondit Cleomenes, quod ad id attineret, ut securi essent. Plus enim tria millia ex mercenariis Peloponnesios esse sui studiosos: qui, si annuisset modo, prompte advolaturi essent cum armis. Hæc oratio non modicam in præsentia Cleomeni & fidem in regem benevolentiæ & opinionem autoritatis peperit. Post imbecillitate Ptolemæi timiditatem intendente, & quum omnia formidare omnibusque diffidere, ut solet ubi nulla est mens, tutissimum esse videretur, Cleomenem reddidit aulicis, quod valeret apud mercenarios, formidolosum: multosque audires, qui dicerent versari hunc inter oves leonem. Nam revera eos mores præ se ferebat, in regia tacite limis intuens, & quæ agerentur, speculans.

Ergo spem petendi naves & milites deposuit. Accipiens autem defunctum Antigonum esse, implicatos bello Ætolico Achæos, ac res præsentiam suam flagitare hortarique adventum, Peloponneso tumultu & dissidio agitata, petiit solus ut cum amicis dimitteretur: verum neminem flexit, rege non vacante ei, sed lustris tripudiisque & comessationibus immerso. Ille vero qui omnia regebat, omnibus moderabatur Sosibius, si retineretur contra animi sententiam, intractabilem Cleomenem ducebat fore & formidabilem: sin dimissus esset, audacem virum & inquietum,

να, καὶ τῆς βασιλείας νοσούσης θεατὴν γεγενημένον. οὐδὲ γὰρ αἱ δωρεαὶ κατεπράϋνον αὐτόν, ἀλλ' ὥσπερ τὸν Ἆπιν ἐν ἀφθόνοις διαιτώμενον καὶ τρυφᾶν δοκοῦντα, τοῦ κατὰ φύσιν βίου καὶ δρόμων ἀφέτων καὶ σκιρτήσεων ἵμερος ἔχει, καὶ δῆλός ἐστι δυσανασχετῶν τὴν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἱερέως διατριβήν, οὕτως ἐκεῖνον οὐδὲν ἤρεσκε τῶν μαλθακῶν,

—— ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ,

ὥσπερ Ἀχιλλεύς,

Αὖθι μένων, ποθέεσκε δ' ἀϋτήν τε πτόλεμόν τε.

Τοιούτων δὲ τῶν κατ' αὐτὸν ὄντων πραγμάτων, ἀφικνεῖται Νικαγόρας ὁ Μεσσήνιος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἀνὴρ μισῶν μὲν τὸν Κλεομένην, προσποιούμενος δὲ φίλος εἶναι· χωρίον δέ ποτε καλὸν αὐτῷ πεπρακώς, δι' ἀπορίαν, οἶμαι, καὶ δι' ἀσχολίαν, ὡς ἔοικε, καὶ διὰ πολέμους οὐκ ἀπειληφὼς τὸ ἀργύριον. τοῦτον οὖν ἐκβαίνοντα τότε τῆς ὁλκάδος ἰδὼν ὁ Κλεομένης (ἔτυχε γὰρ ἐν τῇ κρηπῖδι τοῦ λιμένος περιπατῶν) ἠσπάζετο προθύμως, καὶ τίς αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον ἄγοι πρόφασις ἠρώτα. τοῦ δὲ Νικαγόρου φιλοφρόνως ἀντασπαζομένου, καὶ φήσαντος ἵππους ἄγειν τῷ βασιλεῖ καλοὺς τῶν πολεμιστηρίων, γελάσας ὁ Κλεομένης, Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, σε μᾶλλον ἥκειν ἄγοντα σαμβυκιστρίας καὶ κιναίδους· ταῦτα γὰρ νῦν μάλιστα κατεπείγει τὸν βασιλέα. καὶ ὁ Νικαγόρας τότε μὲν ἐμειδίασεν· ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις ὑπομνήσας τοῦ χωρίου τὸν Κλεομένην, νῦν γοῦν ἐδεῖτο τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἐνοχλήσας, εἰ μὴ περὶ τὴν τῶν φορτίων διάθεσιν μετρίως ἐζημιοῦτο. τοῦ δὲ Κλεομένους φήσαντος οὐδὲν αὐτῷ περιεῖναι τῶν δεδομένων, λυπηθεὶς ὁ Νι-

quietum, & regni ſpectatorem ægrotantis. Neque enim demulcebant eum munera, ſed ſicut Apin, quanquam laute & opipare victitet, naturalis vitæ tamen liberorum curſuum & ſubſultuum deſiderium tenet, ac clare oſtendit moleſte ferre ſe in ſacerdotis manibus moram: ita ille nullis capiebatur deliciis,

—— *at charo pectore tabem*,

ſicut Achilles,

Traxit ibi reſidens, aciem bellumque ſitivit.

Quum in hoc eſſent ſtatu res ejus, appulit Alexandriam Meſſenius Nicagoras: hic oderat Cleomenem, in ſpecie tamen pro amico gerebat ſe. Prædium nempe ei aliquando amœnum vendiderat: cujus pretium ille vel ob inopiam pecuniæ, vel per occupationes, atque bellis impeditus non diſſolverat. Hunc igitur e navi oneraria tunc egredientem Cleomenes videns, (nam forte deambulabat in crepidine littoris) diligenter ſalutavit eum, & qua de re in Ægyptum veniſſet, percunctatus eſt. Quum Nicagoras, comiter ſalute reddita, equos bellatores regi ſe inſignes diceret adducere: Mallem, inquit, ſambuciſtrias & cinædos; nam hæc rex nunc moratur imprimis. Nicagoras in præſentia quidem arriſit: paucis vero poſt diebus mentione illata apud Cleomenem fundi, tunc certe oravit eum ut numeraret pretium, non facturus ut illum obtunderet niſi in diſtrahendis mercibus ſatis magnam jacturam feciſſet. Ubi Cleomenes oſtendit nihil ſibi ex donis regis ſupereſſe, offenſus

Νικαγόρας, ἐκφέρει τῷ Σωσιβίῳ τὸ σκῶμμα τοῦ Κλεομένους. ὁ δὲ καὶ τοῦτο μὲν ἀσμένως ἔλαβεν, ἐκ δὲ μείζονος αἰτίας τὸν βασιλέα παροξῦναι ζητῶν, ἔπεισε τὸν Νικαγόραν ἐπιστολὴν γράψαντα κατὰ τοῦ Κλεομένους ἀπολιπεῖν, ὡς ἐγνωκότος, εἰ λάβοι τριήρεις καὶ στρατιώτας παρ' αὐτοῦ, Κυρήνην κατασχεῖν. ὁ μὲν οὖν Νικαγόρας ταῦτα γράψας ἀπέπλευσε· τοῦ δὲ Σωσιβίου μετὰ τέσσαρας ἡμέρας τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ἀνενεγκόντος, ὡς ἀρτίως αὐτῷ δεδομένην, καὶ παροξυνθέντος τοῦ μειρακίου, ἔδοξεν εἰς οἰκίαν μεγάλην εἰσαγαγεῖν τὸν Κλεομένην, καὶ τὴν ἄλλην ὁμοίως παρέχοντας δίαιταν ἐξόδων εἴργειν.

Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα λυπηρὰ τῷ Κλεομένει, μοχθηροτέρας δὲ τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας ἔσχεν ἐκ τοιαύτης συντυχίας· Πτολεμαῖος ὁ Χρυσέρμου, φίλος ὢν τοῦ βασιλέως, πάντα τὸν χρόνον ἐπιεικῶς διείλεκτο τῷ Κλεομένει, καὶ συνήθειά τις ὑπῆρχεν αὐτοῖς καὶ παρρησία πρὸς ἀλλήλους. οὗτος οὖν τότε τοῦ Κλεομένους δεηθέντος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἦλθε μὲν καὶ διηλέχθη μέτρια, τὸ ὕποπτον ἐξαιρῶν, καὶ περὶ τοῦ βασιλέως ἀπολογούμενος· ἀπιὼν δὲ πάλιν ἐκ τῆς οἰκίας, καὶ μὴ προνοήσας ἐξόπισθεν ἄχρι τῶν θυρῶν ἐπακολουθοῦντα τὸν Κλεομένην, πικρῶς ἐπετίμησε τοῖς φύλαξιν, ὡς δὴ μέγα θηρίον καὶ δυσθήρευτον ἀμελῶς φυλάττουσι καὶ ῥαθύμως. τούτων ὁ Κλεομένης αὐτήκοος γενόμενος, καὶ πρὶν αἰσθέσθαι τὸν Πτολεμαῖον ἀναχωρήσας, ἔφρασε τοῖς φίλοις. εὐθὺς οὖν πάντες ἃς πρότερον εἶχον ἐλπίδας ἐκβαλόντες, πρὸς ὀργὴν ἐβουλεύσαντο, τοῦ Πτολεμαίου τὴν ἀδικίαν ἀμυνόμενοι καὶ τὴν ὕβριν, ἀξίως τῆς Σπάρτης ἀποθανεῖν, καὶ μὴ περιμένειν, ὥσπερ ἱερεῖα πιανθέντα, κατακοπῆναι.

offensus Nicagoras denudat Cleomenis dicterium Sosibio. Hanc ille ansam accepit lubens. Cæterum regem majori de causa quærens irritare, induxit Nicagoram ut epistolam adversus Cleomenem regi scriptam relinqueret, statuisse illum, si naves & milites ab ipso accepisset, Cyrenas occupare. Ac Nicagoras quidem his scriptis literis vela fecit. Quum Sosibius triduo post obtulisset Ptolemæo quasi modo sibi redditam epistolam, atque adolescentem inflammasset: visum est in amplis ædibus Cleomenem recludere, præbitoque reliquo consimili cultu arcere exitu.

Erant hæc acerba Cleomeni, sed infestiorem in futurum spem concepit ex hujuscemodi causa: Ptolemæus Chrysermi filius, regis amicus, appellaverat semper Cleomenem benigne, ususque inter eos & libera mutuo colloquia intercedebant. Hic tunc petentem adiit Cleomenem, lenique oratione suspicionem elevavit, & regem excusavit. Digrediens rursus ex ædibus, quum prosequentem a tergo usque ad ostium Cleomenem non animadvertisset: castigavit acriter custodes quod sævam feram captuque difficilem servarent segniter & socorditer. Hoc Cleomenes ipse excepit, & prius quam sentiret Ptolemæus, recepit se & narravit amicis. Mox omnes, quam ante habuerant spe in iram versa, deliberaverunt, Ptolemæi injuriam & contumeliam ulciscentes, ut dignum Spartiatis esset mortem occumbere, neque operiri donec sicut victimæ saginatæ mactarentur: indignum

πλεῦσαι. δεινὸν γὰρ εἰ τὰς πρὸς Ἀντίγονον ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ δραστήριον διαλύσεις ὑπεριδὼν Κλεομένης, κάθηται μητραγύρτου βασιλέως σχολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀπόθηται τὸ τύμπανον καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον, ἀποκτενοῦντος αὐτόν.

Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε ταῦτα, καὶ κατὰ τύχην ὁ Πτολεμαῖος εἰς Κάνωβον ἐξώρμησε, πρῶτον μὲν διέδωκαν λόγον ὡς παραλύοιτο τῆς φυλακῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως· ἔπειτα, ἔκ τινος ἔθους βασιλικοῦ τοῖς μέλλουσιν ἐξ εἱρκτῆς ἀπολύεσθαι δεῖπνά τε πεμπομένου καὶ ξενίων, οἱ φίλοι πολλὰ τοιαῦτα τῷ Κλεομένει παρασκευάσαντες, ἔξωθεν εἰσέπεμψαν, ἐξαπατῶντες τοὺς φύλακας, οἰομένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀπεστάλθαι. καὶ γὰρ ἔθυε καὶ μετεδίδου τούτων ἀφθόνως αὐτοῖς, ἐπιτιθεὶς στεφάνους, καὶ κατακλινεὶς εἱστιᾶτο μετὰ τῶν φίλων. λέγεται δὲ τάχιον ἢ διεγνώκει πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁρμῆσαι, συναισθόμενος οἰκέτην ἕνα τῶν συνειδότων τὴν πρᾶξιν, ἔξω παρὰ γυναικὶ κεκοιμημένον ἧς ἤρα. καὶ φοβηθεὶς μήνυσιν, ἐπειδὴ μέσον ἡμέρας ἦν, καὶ τοὺς φύλακας ᾔσθετο καθεύδοντας ὑπὸ τῆς μέθης, ἐνδυσάμενος τὸν χιτῶνα, καὶ τὴν ῥαφὴν ἐκ τοῦ δεξιοῦ παραλυσάμενος ὤμου, γυμνῷ τῷ ξίφει μετὰ τῶν φίλων ἐξεπήδησεν ἐξεσκευασμένων ὁμοίως, δεκατριῶν ὄντων. Ἱππότας δὲ χωλὸς ὢν, τῇ μὲν πρώτῃ συνεξέπεσεν ὁρμῇ προθύμως, ὡς δὲ ἑώρα σχολαίτερον πορευομένους δι' αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀνελεῖν, καὶ μὴ διαφθείρειν τὴν πρᾶξιν, ἄχρηστον ἄνθρωπον περιμένοντας. ἔτυχε δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων τὶς ἵππον ἄγων παρὰ τὰς θύρας· τοῦτον ἀφελόμενοι καὶ τὸν Ἱππόταν ἀναλαβόντες, ἐφέροντο δρόμῳ

διὰ

num enim esse, Cleomenem, qui fœdus pacisci cum Antigono fastidierat, bellicoso viro & strenuo, desidere Matri Idææ initiati regis otium manentem, ut ubi primum tympanum deposuerit atque a tripudio quieverit, ipsum obtruncaret.

Postquam in eam sententiam itum est, Ptolemæo forte Canopum profecto, primo vulgaverunt rumorem liberari eum a rege custodia: deinde, quod in more regi esset ut quos erat carcere soluturus, cœnam his & munera mitteret, amici multa talia apparata miserunt foris in urbem Cleomeni, quo circumvenirent custodes, qui ista missa putabant a rege: quippe sacrificavit & participavit eis hæc liberaliter, impositaque corona accumbens cum amicis epulatus est. Fama est autem maturius eum quam instituerat, ad rem exequendam erupisse: quod percepisset servum unum ex facti consciis foris cum muliere, quam amabat, cubuisse: ac metuens indicium, quum meridies esset, & custodes sensisset ex temulentia sopitos, induit tunicam, ac sutura ex dextro humero aperta, strictoque gladio ejecit se domo cum amicis pariter instructis. Tredecim hi erant. Hippotas, qui erat claudus, primo impetu erupit cum eis alacriter: quos ut lentius sui causa pergere vidit, petiit ut interficerent se, neque hominem inutilem exspectando cœpta corrumperent. Forte Alexandrinorum quispiam equum præter januam ducebat. Hunc abstulerunt, impositoque Hippota cursu lati sunt per plateas,

 ple-

διὰ τῶν στενωπῶν, καὶ παρεκάλουν τὸν ὄχλον ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν. τοῖς δὲ τοσοῦτον, ὡς ἔοικεν, ἀλκῆς μετῆν, ὅσον ἐπαινεῖν καὶ θαυμάζειν τὴν τοῦ Κλεομένους τόλμαν, ἀκολουθεῖν δὲ καὶ βοηθεῖν οὐδεὶς ἐθάρρει. τὸν μὲν οὖν Χρυσέρμου Πτολεμαῖον ἐκ τῆς αὐλῆς ἐξιόντα τρεῖς εὐθὺς προσπεσόντες ἀπέκτειναν· ἑτέρου δὲ Πτολεμαίου τοῦ φυλάσσοντος τὴν πόλιν ἐλαύνοντος ἅρματι πρὸς αὐτοὺς, ὁρμήσαντες ἐναντίοι, τοὺς μὲν ὑπηρέτας καὶ δορυφόρους διεσκέδασαν, αὐτὸν δὲ κατασπάσαντες ἀπὸ τοῦ ἅρματος ἀπέκτειναν. εἶτα πρὸς τὴν ἄκραν ἐχώρουν, ἀναρρῆξαι διανοούμενοι τὸ δεσμωτήριον, καὶ χρήσασθαι τῷ πλήθει τῶν δεδεμένων. ἔφθασαν δὲ φραξάμενοι καλῶς οἱ φύλακες· ὥστε καὶ ταύτης ἀποκρουσθέντα τῆς πείρας τὸν Κλεομένην διαφέρεσθαι καὶ πλανᾶσθαι κατὰ τὴν πόλιν, οὐδενὸς αὐτῷ προσχωροῦντος, ἀλλὰ φευγόντων καὶ φοβουμένων ἁπάντων. οὕτως οὖν ἀποστὰς, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν, Οὐδὲν ἦν ἄρα θαυμαστὸν ἄρχειν γυναῖκας ἀνθρώπων φευγόντων τὴν ἐλευθερίαν, παρεκάλεσε πάντας ἀξίως αὐτοῦ καὶ τῶν πεπραγμένων τελευτᾶν. καὶ πρῶτος μὲν Ἱππότας ὑπὸ τῶν νεωτέρων τινὸς ἐπλήγη δεηθεὶς, ἔπειτα τῶν ἄλλων ἕκαστος εὐκόλως καὶ ἀδεῶς ἑαυτὸν ἀποσφάττει, πλὴν Παντέως τοῦ πρώτου Μεγάλην πόλιν καταλαβόντος. τοῦτον δὲ κάλλιστον ὥρᾳ καὶ πρὸς τὴν ἀγωγὴν εὐφυέστατον τῶν νέων γενόμενον, ἐρώμενον ἐσχηκὼς ὁ βασιλεὺς, ἐκέλευεν, ὅταν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ἴδῃ πεπτωκότας, οὕτω τελευτᾶν. ἤδη δὲ κειμένων ἁπάντων ἐπιπορευόμενος ὁ Παντεὺς καὶ τῷ ξιφιδίῳ παραπτόμενος καθ' ἕκαστον, ἀπεπειρᾶτο μή τις διαλανθάνοι ζῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Κλεομένην νύξας παρὰ τὸ σφυρὸν εἶδε συ-

στρέ-

plebemque vocaverunt ad libertatem. Illi tantum ſane habuerunt roboris, quod probarent admirarenturque audaciam Cleomenis: ſequi eum & opem ferre auſus fuit nemo. Ptolemæum Chryſermi aula digredientem tres ſtatim adorti occiderunt. Alterum Ptolemæum urbis præfectum, qui curru ad eos pergebat, infeſti invadentes, miniſtros & ſatellites ejus disjecerunt: illum curru detractum interfecerunt. Hinc ad arcem contenderunt, eo conſilio ut carcerem effringerent, uterenturque cuſtodiarum manu. Verum maturaverant cuſtodes diligenter fores obturare. Ita ubi hoc lapſus conatu Cleomenes eſt, palatus eſt vagabundus per urbem, neque ei quiſquam adjunxit ſe, ſed fugerunt trepidaveruntque omnes. Igitur a cœpto deſiſtens, atque ad amicos fatus, Nihil ſane miri eſt imperare fœminas viris libertatem refugientibus: hortatuſque cunctos eſt ut vitam deponerent, ſicut ſe rebuſque geſtis eſſet dignum. Primus igitur Hippotas precibus a quodam ex junioribus obtinuit ut occideret ſe. Mox aliorum quiſque æquo animo & intrepide ſeipſum interemit, præter Panteum, qui Megalopolim primus ingreſſus erat. Huic, quem rex ſpecie formoſiſſimum, & juventutis diſciplina præter æquales optime inſtitutum amaverat, præcepit, quum ipſum atque alios vidiſſet jam occubuiſſe, tum ſibi conſciſceret mortem. Omnibus jam humi ſtratis accedens Panteus, & pugione ſingulos fodiens, tentavit num quis adhuc forte ſpiraret. Quum Cleomenem quoque in planta pedis pupugiſſet, atque

ad-

στρέψαντα τὸ πρόσωπον, ἐφίλησεν αὐτὸν, εἶτα παρεκάθισε· καὶ τέλος ἔχοντος ἤδη περιβαλὼν τὸν νεκρὸν, ἑαυτὸν ἐπικατέσφαξε.

Κλεομένης μὲν οὖν ἑκκαίδεκα τῆς Σπάρτης βασιλεύσας ἔτη, καὶ τοιοῦτος ἀνὴρ γενόμενος, οὕτως κατέστρεψε. τῆς δὲ φήμης εἰς τὴν πόλιν ὅλην σκεδασθείσης, ἡ μὲν Κρατησίκλεια, καίπερ οὖσα γενναία γυνὴ, προὔδωκε τὸ φρόνημα πρὸς τὸ τῆς συμφορᾶς μέγεθος, καὶ περιβαλοῦσα τὰ παιδία τοῦ Κλεομένους ὠλοφύρετο. τῶν δὲ παιδίων τὸ πρεσβύτερον ἀποπηδῆσαν, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπὶ κεφαλὴν ἔρριψεν ἑαυτό· καὶ κακῶς μὲν ἔσχεν, οὐ μὴν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἤρθη βοῶν καὶ ἀγανακτοῦν ἐπὶ τῷ διακωλύεσθαι τελευτᾶν. ὁ δὲ Πτολεμαῖος ὡς ἔγνω ταῦτα, προσέταξε τὸ μὲν σῶμα τοῦ Κλεομένους κρεμάσαι καταβυρσώσαντας, ἀποκτεῖναι δὲ τὰ παιδία, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν γυναῖκας. ἐν δὲ ταύταις ἦν καὶ Παντέως γυνὴ, καλλίστη καὶ γενναιοτάτη τὸ εἶδος. ἔτι δὲ αὐτοῖς νεογάμοις οὖσιν, ἐν ἀκμαῖς ἐρώτων αἱ τύχαι συνέβησαν. εὐθὺς μὲν οὖν συνεκπλεῦσαι τῷ Παντεῖ βουλομένην αὐτὴν οὐκ εἴασαν οἱ γονεῖς, ἀλλὰ βίᾳ κατακλείσαντες ἐφύλαττον· ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἵππον ἑαυτῇ παρασκευάσασα καὶ χρυσίδιον οὐ πολὺ, νυκτὸς ἀπέδρα, καὶ διώξασα συντόνως ἐπὶ Ταίναρον, ἐκεῖθεν ἐπέβη νεὼς εἰς Αἴγυπτον πλεούσης· καὶ διεκομίσθη πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ συνδιήνεγκεν αὐτῷ τὸν ἐπὶ ξένης βίον ἀλύπως καὶ ἱλαρῶς. αὕτη τότε τὴν Κρατησίκλειαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐξαγομένην ἐχειραγώγει, τόν τε πέπλον αὐτῆς ὑπολαμβάνουσα καὶ θαρρεῖν παρακαλοῦσα, μηδέν τι μηδ' αὐτὴν ἐκπεπληγμένην τὸν θά-

νατον

advertisset faciem eum contrahere: osculum illi tulit, inde assedit ei, hinc exanimem jam complexus, semetipsum super eum confodit.

Ac Cleomenes quidem, postquam regnum sexdecim annos obtinuit, talemque se præstitit, ad hunc occubuit modum. Ut vero rumor est per totam urbem dilatus, Cratesiclea, quamvis generosa mulier, demisit ex magnitudine calamitatis animos, liberosque complexa Cleomenis projecit se in lamentationes. Ex filiis stirpis major, ex fastigio domus præter omnium exspectationem desiliens in caput se præcipitem dedit: atque afflictus quidem fuit, non exspiravit tamen, sed sublatus est clamans & fremens quod interpellaretur mori. Ptolemæus ubi hæc accepit, corpus imperavit Cleomenis excoriatum in crucem agi, necari insuper liberos ejus, matrem & fœminas ejus comites. In his Pantei quoque uxor erat eximia & ingenua imprimis forma. Hi brevi post nuptias in ipso amorum fervore in has inciderunt ærumnas. Eam comitari Pantei fugam per mare cupientem prohibuerant parentes, ac vi inclusam asservabant: at illa paulo post parato equo ac pauculo ære, arripuit nocte fugam, Tænarumque citato profecta cursu, navem quæ inde solvebat in Ægyptum, conscendit, & ad virum pervenit, fortique animo & hilari peregrinationis se præbuit viro sociam. Hæc tunc Cratesicleam, dum a militibus ad supplicium rapitur, manu duxit, peplum ejus sublevans, ac confirmans ne illam quidem mortem trepidantem, verum unum

modo

νατον, ἀλλ' ἓν μόνον αἰτουμένην, πρὸ τῶν παιδίων ἀποθανεῖν. ἐπεὶ δ' ἦλθον εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ ταῦτα δρᾶν εἰώθασιν οἱ ὑπηρέται, πρῶτον μὲν τὰ παιδία τῆς Κρατησικλείας ὁρώσης ἔσφαττον, εἶτα ἐκείνην, ἓν τοῦτο μόνον ἐπὶ τηλικούτοις φθεγξαμένην πάθεσιν, Ὦ τέκνα ποῖ ἐμόλετε; ἡ δὲ τοῦ Πανθέως γυνή, περιζωσαμένη τὸ ἱμάτιον, εὔρωστος οὖσα καὶ μεγάλη, τῶν ἀποθνησκουσῶν ἑκάστην σιωπῇ καὶ μεθ' ἡσυχίας ἐθεράπευε, καὶ περιέστελλεν ἐκ τῶν ἐνδεχομένων. τέλος δὲ μετὰ πάσας ἑαυτὴν κοσμήσασα, καὶ καταγαγοῦσα τὴν περιβολήν, καὶ μηδένα προσελθεῖν ἐάσασα μηδὲ ἰδεῖν ἄλλον ἢ τὸν ἐπὶ τῆς σφαγῆς τεταγμένον, ἡρωϊκῶς κατέστρεψεν, οὐδενὸς δεηθεῖσα κοσμοῦντος καὶ περικαλύπτοντος μετὰ τὴν τελευτήν. οὕτω παρέμεινε τῷ θανάτῳ τὸ κόσμιον τῆς ψυχῆς, καὶ διεφύλαξεν ἣν ζῶσα φρουρὰν τῷ σώματι περιέθηκεν.

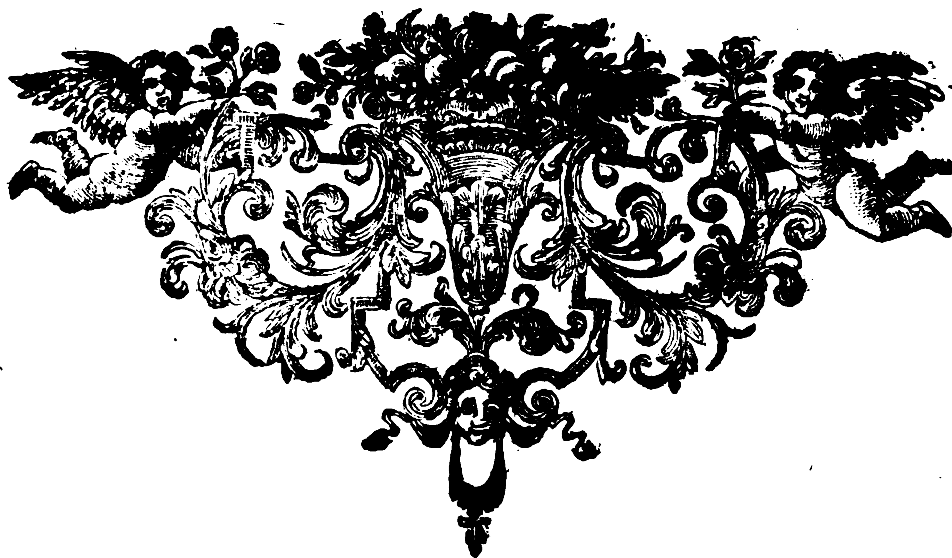
Ἡ μὲν οὖν Λακεδαίμων ἐφαμίλλως ἀγωνισαμένη τῷ γυναικείῳ δράματι πρὸς τὸ ἀνδρεῖον ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς, ἐπέδειξε τὴν ἀρετὴν ὑβρισθῆναι μὴ δυναμένην ὑπὸ τῆς τύχης. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κλεομένους ἀνεσταυρωμένον παραφυλάττοντες, εἶδον εὐμεγέθη δράκοντα τῇ κεφαλῇ περιπεπλεγμένον, καὶ ἀποκρύπτοντα τὸ πρόσωπον, ὥστε μηδὲν ὄρνεον ἐφίπτασθαι σαρκοφάγον. ἐκ δὲ τούτου δεισιδαιμονία προσέπεσε τῷ βασιλεῖ, καὶ φόβος ἄλλων καθαρμῶν ταῖς γυναιξὶν ἀρχὴν παρασχών, ὡς ἀνδρὸς ἀνῃρημένου θεοφιλοῦς, καὶ κρείττονος τὴν φύσιν. οἱ δ' Ἀλεξανδρεῖς καὶ προσετρέποντο, φοιτῶντες ἐπὶ τὸν τόπον, ἥρωα τὸν Κλεομένην καὶ Θεῶν παῖδα προσαγορεύοντες· ἄχρι οὗ κατέπαυσαν αὐτοὺς οἱ σοφώτεροι, διδόντες λόγον, ὡς μελίττας μὲν

modo petentem, ut ante pueros sustolleretur. Postquam ad supplicii locum perventum est: pueros primum sub oculis Cratesicleæ, deinde illam interfecerunt. Illa unam hanc vocem tantis in malis misit, Quo pueri estis profecti? At Pantei uxor stola succincta, valens mulier & eminenti statura, unamquamque morientium silentio & sedate curavit, atque ex præsenti copia velavit. Tandem omnium novissima semetipsam composuit: deductoque amictu neminem accedere permittens neque contueri se, extra unum qui ad jugulandum ipsam præpositus erat, vitam deposuit fortissime, neque eguit quoquam qui se adornaret & obnuberet ab excessu. Adeo in morte animi decus usque retinuit, conservavitque quam viva corpori custodiendo adhibuerat curam.

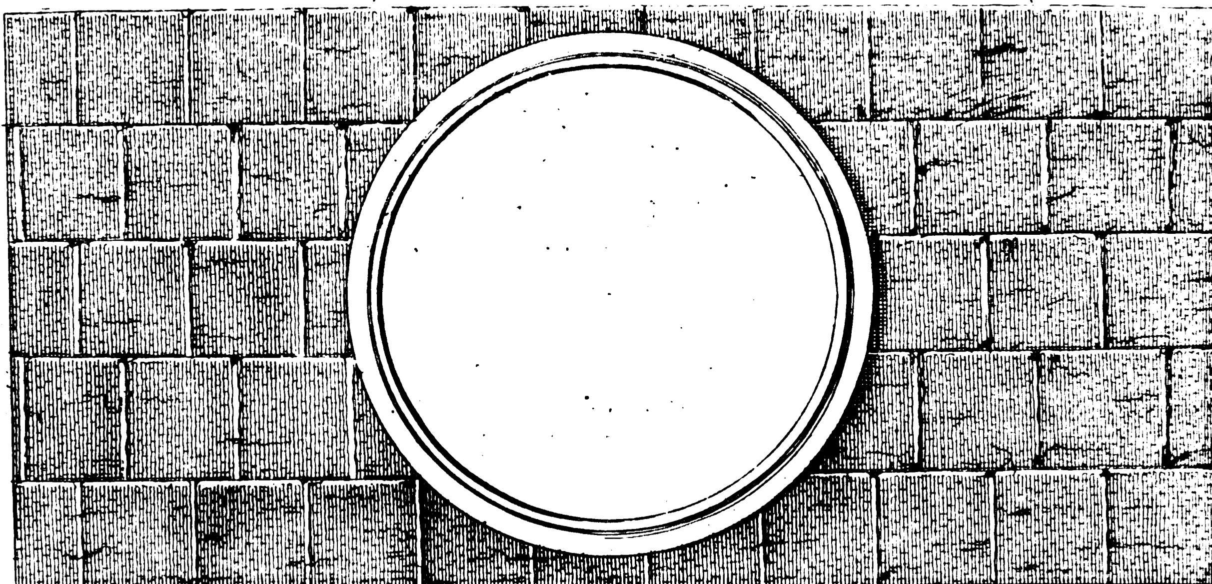
Ita Lacedæmon, quæ muliebri actu ex æquo cum virili extremis temporibus certavit, virtutem ostendit non posse a fortuna violari. Paucis post diebus, qui Cleomenis corpus cruci suffixum custodiebant, draconem ingentem conspexerunt, qui caput illius circumplicabat, faciemque contegebat, ne avis carnivora eam ulla attingeret. Hinc superstitio invasit regem trepidatioque, aliarum expiationum mulieribus aditum præbens, quasi virum interfecisset divinum & humana sorte majorem. Alexandrini quoque excurrebant ad ipsum locum, ac heroem Cleomenem Deorumque filium appellabant, usque dum reflexerunt eos doctiores, qui docuerunt, apes ex bobus,

μὲν βόες, σφῆκας δὲ ἵπποι κατασαπέντες ἐξανθοῦσι, κάνθαροι δὲ ὄνων τὸ αὐτὸ παθόντων ζωογονοῦνται· τὰ δὲ ἀνθρώπινα σώματα, τῶν περὶ τὸν μυελὸν ἰχώρων συῤῥοήν τινα καὶ σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς λαβόντων, ὄφεις ἀναδίδωσι. καὶ τοῦτο κατιδόντες οἱ παλαιοὶ, μάλιστα τῶν ζώων τὸν δράκοντα τοῖς ἥρωσι συνῳκείωσαν.

bus, ex equis veſpas putreſcentibus germinare, ſcarabeos ex aſinis pullulare eodem deductis: humana vero corpora tabe medullæ inter ſe compacta & concreta edere angues. Qua re veteres animadverſa, inter omnes animantes heroibus draconem conſecravere.



TIBE-



ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΚΑΙ ΓΑΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΙ.

ΗΜΕΙΣ δὲ τὴν πρώτην ἱστορίαν ἀποδεδωκότες, ἔχομεν οὐκ ἐλάττονα πάθη τούτων ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συζυγίᾳ θεωρῆσαι, τὸν Τιβερίου καὶ Γαΐου βίον ἀντιπαραβάλλοντες. οὗτοι Τιβερίου Γράκχου παῖδες ἦσαν· ᾧ τιμητῇ τε Ῥωμαίων γενομένῳ, καὶ δὶς ὑπατεύσαντι, καὶ θριάμβους δύο καταγαγόντι, λαμπρότερον ἦν τὸ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀξίωμα. διὸ καὶ τὴν Σκιπίωνος τοῦ καταπολεμήσαντος Ἀννίβαν θυγατέρα Κορνηλίαν οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ διάφορος τῷ ἀνδρὶ γεγονὼς, λαβεῖν ἠξιώθη μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν. λέγεται δὲ ποτε συλλαβεῖν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης ζεῦγος δρακόντων· τοὺς δὲ μάντεις σκεψαμένους τὸ τέρας, ἄμφω μὲν οὐκ ἐᾶν ἀνελεῖν, οὐδὲ ἀφεῖναι· περὶ δὲ θατέρου διαιρεῖν, ὡς ὁ μὲν ἄρρην τῷ Τιβερίῳ φέροι θάνατον ἀναιρεθεὶς, ἡ δὲ θήλεια τῇ Κορνηλίᾳ. τὸν οὖν Τιβέριον καὶ φιλοῦντα τὴν γυναῖκα, καὶ μᾶλλον αὐ-

αὐ-

Prima explicata hiſtoria, haud minores habemus in Romano pari contemplari calamitates, dum cum illis Tiberii & Caii vitam comparamus. Patre hi fuerunt Tiberio Graccho: qui cenſor Romæ quum fuiſſet & bis Conſul, duoſque reportaſſet triumphos, dignitatem tamen quæſivit ex virtute majorem: quapropter habitus dignus eſt, ut Scipionis, qui Annibalem debellavit, nulla conjunctus neceſſitudine, immo alienus ab eo, filiam Corneliam in matrimonium acciperet poſt illius obitum. Hunc fama eſt duos angues in cubili comprehendiſſe, atque aruſpices perpenſo prodigio ambos vetaſſe interfici vel dimitti: de altero aſſeveraſſe, ſi necatus mas foret, funeſtum Tiberio eſſe: Corneliæ, ſi fœmina: Tiberium vero, qui uxorem diligebat, ac ſibi maturiorem mortem

ætate

αὐτῷ προσήκειν ὄντι πρεσβυτέρῳ τελευτᾶν ἡγούμενον, ἔτι νέας οὔσης ἐκείνης, τὸν μὲν ἄρρενα κτεῖναι τῶν δρακόντων, ἀφεῖναι δὲ τὴν θήλειαν· εἶτα ὕστερον οὐ πολλῷ χρόνῳ τελευτῆσαι, δεκαδύο παῖδας ἐκ τῆς Κορνηλίας αὐτῷ γεγονότας καταλιπόντα. Κορνηλία δὲ ἀναλαβοῦσα τοὺς παῖδας καὶ τὸν οἶκον, οὕτω σώφρονα καὶ φιλότεκνον καὶ μεγαλόψυχον αὑτὴν παρέσχεν, ὥστε μὴ κακῶς δόξαι βεβουλεῦσθαι τὸν Τιβέριον, ἀντὶ τοιαύτης γυναικὸς ἀποθανεῖν ἑλόμενον. ἥ γε καὶ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως κοινουμένου τὸ διάδημα, καὶ μνωμένου τὸν γάμον αὐτῆς, ἠρνήσατο, καὶ χηρεύουσα τοὺς μὲν ἄλλους ἀπέβαλε παῖδας, μίαν δὲ τῶν θυγατέρων, ἣ Σκιπίωνι τῷ νεωτέρῳ συνῴκησε, καὶ δύο υἱούς, περὶ ὧν τάδε γέγραπται, Τιβέριον καὶ Γάϊον, διαγενομένους οὕτω φιλοτίμως ἐξέθρεψεν, ὥστε πάντων εὐφυεστάτους Ῥωμαίων ὁμολογουμένως γεγονότας, πεπαιδεῦσθαι δοκεῖν βέλτιον ἢ πεφυκέναι πρὸς ἀρετήν.

Ἐπεὶ δὲ ὥσπερ ἡ τῶν πλασσομένων καὶ γραφομένων Διοσκούρων ὁμοιότης ἔχει τινὰ τοῦ πυκτικοῦ πρὸς τὸν δρομικὸν ἐπὶ τῆς μορφῆς διαφοράν, οὕτω τῶν νεανίσκων ἐκείνων ἐν πολλῇ τῇ πρὸς ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην, ἔτι δὲ ἐλευθεριότητα καὶ λογιότητα καὶ μεγαλοψυχίαν ἐμφερείᾳ, μεγάλαι περὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς πολιτείας οἷον ἐξηνθησαν καὶ διεφάνησαν ἀνομοιότητες· οὐ χεῖρον εἶναί μοι δοκεῖ ταύτας προεκθέσθαι. πρῶτον μὲν οὖν ἰδέᾳ προσώπου καὶ βλέμματι καὶ κινήματι πρᾶος καὶ καταστηματικὸς ἦν ὁ Τιβέριος, ἔντονος δὲ καὶ σφοδρὸς ὁ Γάϊος, ὥστε καὶ δημηγορεῖν τὸν μὲν ἐν μιᾷ χώρᾳ βεβηκότα κοσμίως, τὸν δὲ Ῥωμαίων πρῶτον ἐπὶ τοῦ βήματος περιπάτῳ τε χρήσασθαι,

ætate priori quam juveni illi ducebat, draconem marem sustulisse emissa fœmina: inde non multo post fato functum duodecim liberos ex Cornelia susceptos reliquisse. Suscipiens liberos & rei familiaris curam, vitam exegit Cornelia in tanta castitate, tanta pietate, tanta denique animi magnitudine, ut non male visus sit consuluisse Tiberius, qui pro tali muliere animum induxit emori. Nempe quæ etiam regi Ptolemæo nuptias ejus ambienti, & ad consortium eam vocanti regni, abnuit: atque in viduitate manens reliquam amisit prolem, excepta unica filia quæ Scipioni Africano minori nupsit, & filiis duobus, de quibus hic tractamus, superstitibus, [illegible] & Caio. Hos tanta eduxit cura, ut [illegible] urbe Romana essent citra controversiam summa indole, præclarius tamen instituti quam geniti viderentur ad virtutem.

Quando vero ut in signis & picturis habet Castoris & Pollucis similitudo quoddam pugilis cum cursore figuræ discrimen: ita illorum adolescentium in magna ad fortitudinem & moderationem, insuper ad liberalitatem, eloquentiam, animi celsitudinem affinitate, grandes quasi effloruerunt & eluxerunt in actibus eorum & reipublicæ procuratione disparitates: non ab re visum mihi est ante eas expedire. Primum vultu & obtutu & motu blandus erat & compositus Tiberius, acer Caius & vehemens. Itaque in concionando, ille modeste non se movebat loco: hic, primus Romæ in rostris deambulavit inter dicendum,

θαι, καὶ περισπάσαι τὴν τήβεννον ἐξ ὤμου, καθὰ περὶ Κλέωνος τοῦ Ἀθηναίου ἱστορεῖται, περισπάσαι τε τὴν περιβολὴν καὶ τὸν μηρὸν ἀλοῆσαι πρῶτον τῶν δημηγορούντων. ἔπειτα ὁ λόγος τοῦ μὲν Γαΐου φοβερὸς καὶ περιπαθὴς εἰς δείνωσιν, ἡδίων δὲ ὁ τοῦ Τιβερίου, καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸς οἴκτου. τῇ δὲ λέξει καθαρὸς καὶ διαπεπονημένος ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ δὲ Γαΐου, πιθανὸς καὶ γεγανωμένος. οὕτω δὲ καὶ περὶ τὴν δίαιταν καὶ τράπεζαν εὐτελὴς καὶ ἀφελὴς ὁ Τιβέριος, ὁ δὲ Γάϊος, τοῖς μὲν ἄλλοις παραβαλεῖν, σώφρων καὶ αὐστηρὸς, τῇ δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαφορᾷ νεοπρεπὴς καὶ περίεργος· ὡς οἱ περὶ Δροῦσον ἤλεγχον ὅτι δελφῖνας ἀργυροῦς ἐπρίατο τιμῆς εἰς ἑκάστην λίτραν δραχμῶν χιλίων καὶ διακοσίων πεντήκοντα. τῷ δὲ ἤθει, κατὰ τὴν τοῦ λόγου διαφορὰν, ὁ μὲν ἐπιεικὴς καὶ πρᾶος, ὁ δὲ τραχὺς καὶ θυμοειδής· ὥστε καὶ παρὰ γνώμην ἐν τῷ λέγειν ἐκφερόμενον πολλάκις ὑπ' ὀργῆς, τήν τε φωνὴν ἀποξύνειν, καὶ βλασφημεῖν, καὶ συνταράττειν τὸν λόγον. ὅθεν καὶ βοήθημα τῆς ἐκτροπῆς ταύτης ἐποιήσατο τὸν Λικίννιον οἰκέτην, οὐκ ἀνόητον, ὃς ἔχων φωνασκικὸν ὄργανον, ᾧ τοὺς φθόγγους ἀναβιβάζουσιν, ὄπισθεν ἑστὼς τοῦ Γαΐου λέγοντος, ὁπηνίκα τραχυνόμενον αἴσθοιτο τῇ φωνῇ καὶ παραῤῥηγνύμενον δι' ὀργὴν, ἐνεδίδου τόνον μαλακὸν, ᾧ τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνος εὐθὺς ἅμα τοῦ πάθους καὶ τῆς φωνῆς ἀνιεὶς ἐπραΰνετο, καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν εὐανάκλητον.

Αἱ μὲν οὖν διαφοραὶ τοιαῦταί τινες ἦσαν αὐτῶν· ἀνδραγαθίαι δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους δικαιοσύνη, καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐπιμέλεια, καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐγκράτεια ἀπαράλλακτος. ἦν δὲ πρεσβύ-

τερος

cendum, & togam ex humero divulsit, ut de Atheniense memoriæ proditum est Cleone, diloricasse eum in dicendo pallium ac femur percussisse inter oratores primum. Deinde oratio fulminans Caii, exaggerataque affectibus: dulcior Tiberii, magisque commiserationem movens. Dictione pura hæc atque exquisite elaborata, Caii artificiosa & splendida. Pari modo in victu & mensa frugalis ac simplex Tiberius: Caius, si cum aliis eum contendas, continens & restrictus, verum si compares cum fratre, delicatus & exquisitus: quod objecit ei Drusus, delphinas comparasse eum argento repensos in libras quinis millibus nummorum. Moribus respondebant orationi, superior lenis & placidus, confragosus alter & fervens. Unde in dicendo frequenter auferebatur invitus ab ira, ut vocem concitaret, in maledicta erumperet, & conturbaret orationem. Quare remedium adhibuit hujus excessus Licinium servum non insulsum, qui tenens instrumentum phonascicum, quo excitant sonos, & a tergo Caii concionantis consistens, ubi voce sensit concitatum & ira erumpentem, remittebat molliter tenorem, quo fulmen orationis confestim ille una cum affectu & voce molliens, refervescebat revocabaturque facile.

Dissonantiæ erant eorum hæ: audacia vero adversus hostes, justitia adversus populares, officiorum in muneribus eorum sedulitas, & adversus voluptates continentia par in utroque. Major

erat

τερος ἐνιαυτοῖς ἐννέα ὁ Τιβέριος, καὶ τοῦτο τὴν ἑκατέρου πολιτείαν ἀπηρτημένην τοῖς χρόνοις ἐποίησε, καὶ τὰς πράξεις οὐχ ἥκιστα διελυμήνατο, μὴ συνακμασάντων, μηδὲ συμβαλόντων εἰς τὸ αὐτὸ τὴν δύναμιν, μεγάλην ἂν ἐξ ἀμφοῖν ὁμοῦ καὶ ἀνυπέρβλητον γενομένην. λεκτέον οὖν ἰδίᾳ περὶ ἑκατέρου, καὶ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου πρότερον.

ΕΚΕΙΝΟΣ τοίνυν εὐθὺς ἐκ παίδων γενόμενος, οὕτως ἦν περιβόητος, ὥστε τῆς τῶν αὐγούρων λεγομένης ἱερωσύνης ἀξιωθῆναι δι' ἀρετὴν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν εὐγένειαν. ἐδήλωσε δὲ Ἄππιος Κλαύδιος, ἀνὴρ ὑπατικὸς καὶ τιμητικὸς καὶ προγεγραμμένος κατ' ἀξίωμα τῆς Ῥωμαίων βουλῆς, καὶ πολὺ φρονήματι τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπεραίρων. ἑστιωμένων γὰρ ἐν ταυτῷ τῶν ἱερέων, προσαγορεύσας τὸν Τιβέριον καὶ φιλοφρονηθεὶς, αὐτὸς ἐμνᾶτο τῇ θυγατρὶ νυμφίον. δεξαμένου δὲ ἀσμένως ἐκείνου, καὶ τῆς καταινέσεως οὕτω γενομένης, εἰσιὼν ὁ Ἄππιος οἴκαδε πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ τῆς θύρας εὐθὺς ἐκάλει τὴν γυναῖκα, καὶ μεγάλῃ τῇ φωνῇ βοῶν, Ὦ Ἀντιστία, τὴν Κλαυδίαν ἡμῶν ἀνδρὶ καθωμολόγηκα. κἀκείνη θαυμάσασα, Τίς, εἶπεν, ἡ σπουδή; ἢ τί τὸ τάχος, εἰ μὴ Τιβέριον αὐτῇ Γράκχον εὕρισκες νυμφίον; οὐκ ἀγνοῶ δὲ ὅτι τοῦτο τινὲς ἐπὶ τὸν πατέρα τῶν Γράκχων Τιβέριον καὶ Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν ἀναφέρουσιν· ἀλλ' οἱ πλείους ὡς ἡμεῖς γράφομεν ἱστοροῦσι, καὶ Πολύβιος, μετὰ τὴν Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ τελευτὴν, τοὺς οἰκείους φησὶν ἐκ πάντων προκρίναντας τὸν Τιβέριον δοῦναι τὴν Κορνηλίαν, ὡς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀνέκδοτον καὶ ἀνέγγυον ἀπολειφθεῖσαν. ὁ δ' οὖν νεώτερος Τιβέριος, στρα-

erat annis novem Tiberius: quod actiones utriusque distraxit temporibus, & maxime cœpta evertit, quod non simul floruerint, neque opes suas conferre potuerint in unum, quæ ingentes ex ambobus conflatæ atque inexsuperabiles fuissent. Quare seorsum de utroque, atque primum de natu majore dicendum.

Ille simul atque ex pueris excessit, adeo fuit celebris ut in collegium augurum virtutis magis quam nobilitatis nomine fuerit cooptatus. Ostendit id Appius Claudius, vir consularis & censorius & princeps senatus, multoque æquales suos prudentia antecellens. Nam in cœna augurali Tiberium comiter appellans, nuptias ipse ei obtulit filiæ. Quam conditionem quum ille accepisset læte, ac mox factis sponsaliis domum Appius ad se ingressus vocavit mox a limine uxorem, altaque voce clamans, Claudiam nostram, (inquit) Antistia, viro despondi: illa obstupescens, Quid festinato aut properato, inquit, opus erat? an Tiberium Gracchum ei sponsum invenisti? Non me fugit esse qui ad patrem hoc Gracchorum Tiberium & Scipionem referant Africanum: verum plerique scriptores nobis astipulantur, & Polybius post Scipionis Africani fata necessarios ejus ait omnibus prælato Tiberio collocasse Corneliam, ut a parente nulli elocatam vel pactam. Igitur minor Tiberius in Afri-

στρατευόμενος ἐν Λιβύῃ μετὰ τοῦ δευτέρου Σκιπίωνος, ἔχοντος αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν, ὁμοῦ συνδιαιτώμενος ὑπὸ σκηνὴν τῷ στρατηγῷ, ταχὺ μὲν αὐτοῦ τὴν φύσιν κατέμαθε, πολλὰ καὶ μεγάλα πρὸς ζῆλον ἀρετῆς καὶ μίμησιν ἐπὶ τῶν πράξεων ἐκφέρουσαν. ταχὺ δὲ τῶν νέων πάντων ἐπρώτευεν εὐταξίᾳ καὶ ἀνδρείᾳ· καὶ τοῦ γε τείχους ἐπέβη τῶν πολεμίων πρῶτος, ὥς φησι Φάννιος, λέγων καὶ αὐτὸς τῷ Τιβερίῳ συνεπιβῆναι, καὶ συμμετασχεῖν ἐκείνης τῆς ἀριστείας. πολλὴν δὲ καὶ παρὼν εὔνοιαν εἶχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ πόθον ἀπαλλαττόμενος αὐτοῦ κατέλιπε.

Μετὰ δὲ τὴν στρατείαν ἐκείνην αἱρεθεὶς ταμίας, ἔλαχε τῶν ὑπάτων Γαΐῳ Μαγκίνῳ συστρατεύειν ἐπὶ Νομαντίνους, ἀνθρώπῳ μὲν οὐ πονηρῷ, βαρυποτμοτάτῳ δὲ Ῥωμαίων στρατηγῷ. διὸ καὶ μᾶλλον ἐν τύχαις παραλόγοις καὶ πράγμασιν ἐναντίοις τοῦ Τιβερίου διέλαμψεν οὐ μόνον τὸ συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον, ἀλλ', ὃ θαυμάσιον ἦν, αἰδώς τε πολλὴ καὶ τιμὴ τοῦ ἄρχοντος, ὑπὸ τῶν κακῶν οὐδ' ἑαυτὸν ὡς στρατηγός ἐστιν ἐπιγινώσκοντος. ἡττηθεὶς γὰρ μάχαις μεγάλαις, ἐπεχείρησε μὲν ἀναζευγνύειν νυκτὸς, ἐκλιπὼν τὸ στρατόπεδον· αἰσθομένων δὲ τῶν Νομαντίνων, καὶ τὸ μὲν στρατόπεδον εὐθὺς λαβόντων, τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐπιπεσόντων φεύγουσι, καὶ τοὺς ἐσχάτους φονευόντων, τὸ δὲ πᾶν ἐγκυκλουμένων στράτευμα, καὶ συνωθούντων εἰς τόπους χαλεποὺς καὶ διάφυξιν οὐκ ἔχοντας, ἀπογνοὺς τὴν ἐκ τοῦ βιάζεσθαι σωτηρίαν ὁ Μαγκῖνος, ἐπεκηρυκεύετο περὶ σπονδῶν καὶ διαλύσεων πρὸς αὐτούς· οἱ δὲ πιστεύειν ἔφασαν οὐδενὶ,

Africa, merens ſub Africano ſequente, qui ſororem ipſius habebat in matrimonio, & in contubernio imperatoris agens, brevi notavit ingenium: quod multa & eximia ad virtutis excitandum amorem & factorum ſuorum æmulationem edebat exempla. Brevi etiam omnem juventutem parendo & ſtrenue agendo ſuperavit: ac vero murum hoſtium primus aſcendit, ut autor eſt Fannius, qui prædicat una cum Tiberio ſe in murum evaſiſſe conſortemque fuiſſe illius decoris. Jam ſtudium ingens ſui in exercitu præſens concitavit, & deſiderium reliquit diſcedens.

Ab illa expeditione quæſtor eſt deſignatus. Obvenit ei ſors ut conſulem C. Mancinum ad bellum Numantinum ſequeretur, hominem non malum, ſed ducem Romanorum omnium infeliciſſimum. At tamen in fortunis adverſis & duris caſibus eluxit Tiberii non prudentia modo & virtus, verum etiam, quod miraculum erat, obſervantia magna & reverentia imperatoris: qui ob ærumnarum molem ne ipſe quidem meminerat ſe eſſe ducem. Quippe quum ingentibus fuſus prœliis eſſet, adortus eſt nocte relictis caſtris ſe recipere. Cæterum odorati id Numantini, ceperunt extemplo caſtra ejus, exercitum inſequuti fugientem ſunt, extremum agmen conciderunt, omnes circumvenerunt copias, conjeceruntque in loca aſpera unde nullum patebat effugium. Hic diffidens vi expedire ſe ſalutem poſſe Mancinus, legatos miſit ad illos inducias & pacem flagitatum: illi vero fidem negaverunt adjungere ſe ulli præter-

ὐδενὶ, πλὴν μόνῳ Τιβερίῳ, καὶ τῦτον ἐκέλευον ἀποςέλλειν πρὸς αὐτὺς. ἐπεπόνθεισαν δὲ τῦτο καὶ δι' αὐτὸν τὸν νεανίσκον· ἦν γὰρ αὐτῦ πλεῖςος λόγος ἐπὶ ςρατιᾶς· καὶ μεμνημένοι τῦ πατρὸς Τιβερίυ, ὃς πολεμήσας Ἴβηρσι, καὶ πολλὺς καταςρεψάμενος, εἰρήνην ἔθετο πρὸς Νομαντίνυς, καὶ ταύτην ἐμπεδῦντα τὸν δῆμον ὀρθῶς καὶ δικαίως ἀεὶ παρέχειν. ὕτω δὴ πεμφθεὶς ὁ Τιβέριος, καὶ συντυγχανόμενος τοῖς ἀνδράσι, καὶ τὰ μὲν πείσας, τὰ δὲ δεξάμενος ἐσπείσατο, καὶ δισμυρίυς ἔσωσε περιφανῶς Ῥωμαίων πολίτας, ἄνευ θεραπείας καὶ τῶν ἔξω τάξεως ἑπομένων.

Τὰ δὲ ἐν τῷ χάρακι λειφθέντα χρήματα πάντα κατέσχον οἱ Νομαντῖνοι καὶ διεπόρθησαν. ἐν δὲ τύτοις καὶ πινακίδες ἦσαν τῦ Τιβερίυ, γράμματα καὶ λόγυς ἔχυσαι τῆς ταμιευτικῆς ἀρχῆς, ἃς περὶ πολλῦ ποιύμενος ἀπολαβεῖν, ἤδη τῦ ςρατῦ προκεχωρηκότος ἀνέςρεψε πρὸς τὴν πόλιν, ἔχων μεθ' ἑαυτῦ τρεῖς ἢ τέτταρας ἑταίρυς. ἐκκαλέσας δὲ τῶν Νομαντίνων τὺς ἄρχοντας, ἠξίυ κομίσασθαι τὰς δέλτυς, ὡς μὴ παρέχοι τοῖς ἐχθροῖς διαβολὴν, ὐκ ἔχων ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν ᾠκονομημένων. ἡσθέντες ὖν οἱ Νομαντῖνοι τῇ συντυχίᾳ τῆς χρείας, παρεκάλυν αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν· ὡς δὲ εἱςήκει βυλευόμενος, ἐγγὺς προσελθόντες ἐνεφύοντο ταῖς χερσὶ, καὶ λιπαρεῖς ἦσαν, δεόμενοι μηκέτι νομίζειν αὐτὺς πολεμίυς, ἀλλ' ὡς φίλοις χρῆσθαι καὶ πιςεύειν. ἔδοξεν ὖν τῷ Τιβερίῳ ταῦτα ποιεῖν· τῶν δὲ δέλτων περιεχομένῳ καὶ δεδοικότι παροξύνειν ὡς ἀπιςυμένυς τὺς Νομαντίνυς, εἰσελθόντι δὲ εἰς τὴν πόλιν,

terquam uni Tiberio, atque ut hic mitteretur ad ſe popoſcerunt. Expetiverunt id tum ipſius virtute adoleſcentis, quod nomen ejus in caſtris foret ingens: tum patris memoria Tiberii, qui bello cum Hiſpanis geſto, multiſque domitis, fœdus cum Numantinis fecerat, quod ſervari a populo recte atque ordine præſtiterat illibatum. Ita miſſus Tiberius egit cum Numantinis, ac quædam ab iis impetrans, quædam concedens, fœdus fecit, atque viginti millia civium, præter ſervitia eoſque qui extra ordinem caſtra ſecuti ſunt, non obſcure conſervavit.

Quicquid autem relictum in caſtris fuerat, eo potiti Numantini omni ſunt & diripuerunt. In his tabulæ erant Tiberii, in quibus quæſturæ acta & rationes continebantur: quas recipere magni faciens, quum exercitus jam in itinere eſſet, tribus aut quatuor amicis comitantibus eum, regreſſus eſt Numantiam. Excitos Numantinorum magiſtratus oravit ut tabulas ſibi redderent, ne iniquis calumniandi præberet anſam, quod referre rationes non poſſet. Læti oblata præſtandi beneficii occaſione Numantini, invitaverunt eum ut urbem ingrederetur: ut deliberabundus conſtitit, propius accedentes manus ejus corripuerunt, majorem in modum precantes ne ultra in hoſtibus numeraret ipſos, ſed uteretur pro amicis & fidem haberet. Itaque viſum Tiberio eſt morem eis gerere, tum tabularum deſiderio, tum timens etiam exaſperare diffidentia Numantinos. Ingreſſo urbem, primo prandium propo-

πόλιν, πρῶτον μὲν ἄριστον παρέθεσαν, καὶ πᾶσαν ἐποιήσαντο δέησιν ἐμφαγεῖν τι κοινῇ μετ᾽ αὐτῶν καθήμενον. ἔπειτα τὰς δέλτους ἀπέδοσαν, καὶ τῶν ἄλλων ἃ βούλοιτο χρημάτων λαβεῖν ἐκέλευον. ὁ δὲ οὐδὲν ἢ τὸν λιβανωτὸν, ᾧ πρὸς τὰς δημοσίας ἐχρῆτο θυσίας, λαβὼν, ἀπῆλθεν ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς τοὺς ἄνδρας.

Ἐπεὶ δὲ εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν, ἡ μὲν ὅλη πρᾶξις, ὡς δεινὴ καὶ καταισχύνουσα τὴν Ῥώμην, αἰτίαν εἶχε καὶ κατηγορίαν· οἱ δὲ τῶν στρατιωτῶν οἰκεῖοι καὶ φίλοι, μέγα μέρος ὄντες τοῦ δήμου, συνέτρεχον πρὸς τὸν Τιβέριον, τὰ μὲν αἰσχρὰ τῶν γεγονότων ἀναφέροντες εἰς τὸν ἄρχοντα, δι᾽ αὐτὸν δὲ σώζεσθαι τοσούτους πολίτας φάσκοντες. οἱ μέντοι δυσχεραίνοντες τὰ πεπραγμένα, μιμεῖσθαι τοὺς προγόνους ἐκέλευον. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς ἀγαπήσαντας ὑπὸ Σαυνιτῶν ἀφεθῆναι στρατηγοὺς, αὐτούς τε τοῖς πολεμίοις γυμνοὺς προσέρριψαν, καὶ τοὺς ἐφαψαμένους καὶ μετασχόντας τῶν σπονδῶν, οἷον ταμίας καὶ χιλιάρχους, ὁμοίως προὔβαλον, εἰς ἐκείνους τὴν ἐπιορκίαν καὶ τὴν διάλυσιν τῶν ὡμολογημένων τρέποντες. ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὸν Τιβέριον εὔνοιαν καὶ σπουδὴν ἐξέφηνεν ὁ δῆμος. τὸν μὲν γὰρ ὕπατον ἐψηφίσαντο γυμνὸν καὶ δεδεμένον παραδοῦναι τοῖς Νομαντίνοις, τῶν δὲ ἄλλων ἐφείσαντο πάντων διὰ Τιβέριον. δοκεῖ δὲ καὶ Σκιπίων βοηθῆσαι, μέγιστος ὢν τότε, καὶ πλεῖστον δυνάμενος Ῥωμαίων· ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ἐν αἰτίαις ἦν, ὅτι τὸν Μαγκῖνον οὐ περιέσωσεν, οὐδὲ τὰς σπονδὰς ἐμπεδωθῆναι τοῖς Νομαντίνοις ἐσπούδασεν, δι᾽ ἀνδρὸς οἰκείου καὶ φίλου τοῦ Τιβερίου γενομένας. τὸ δὲ πλεῖστον, ἔοικεν ἐκ φιλοτι-

μίας,

posuerunt, atque obsecraverunt enixe ut aliquid communi mensa secum cibi caperet. Inde tabulas ei reddiderunt, jusseruntque ut de reliqua præda sumeret quicquid ei cordi esset. Ille vero præter thus quo ad sacra publica utebatur, nihil cepit, atque ita, postquam eos comiter salutavit, digressus est.

Ut Romam rediit, pacem eam totam exagitaverunt, & insectati sunt ut indignam & fœdam civitati. At militum necessarii, quæ portio erat ingens populi, concursu ad Tiberium facto, quod inerat rei gestæ maculæ ascribebant duci, salutem vero tam multorum civium ei tribuebant. Enimvero hi quos pax illa offendebat, proponebant exemplum majorum. Quippe illi duces qui cupide fuerant amplexi fœdus quo dimiserant eos Samnites, nudos hostibus dediderunt, consortesque & participes illius fœderis faciendi, velut quæstores & tribunos, æque tradiderunt: quo verterent in eos perjurium & violationem pacis. Hic vero præcipue suam erga Tiberium benevolentiam & studium declaravit populus: qui consulem Numantinis nudum & vinctum jussit dedi, cæteris omnibus Tiberii causa pepercit. Arbitror etiam eum qui ea tempestate Romæ summus erat & plurimum pollebat, opem ei tulisse Scipionem: fuit ei tamen datum crimini quod Mancinum non protexerit, neque pacem Numantinam elaboraverit confirmari, per propinquum suum & familiarem compositam Tiberium. Cæterum has querelas maxima

ex

μίας, καὶ τῶν ἐπαιρόντων τὸν Τιβέριον φίλων καὶ σοφιστῶν, ἐκχυθέντα τὰ τῆς διαφορᾶς. ἀλλ' αὕτη γε πρὸς οὐδὲν ἀνήκεστον οὐδὲ φαῦλον ἐξέπεσε. δοκεῖ δ' ἄν μοι μηδαμῶς περιπεσεῖν ὁ Τιβέριος οἷς ἔπαθεν, εἰ παρῆν αὐτοῦ τοῖς πολιτεύμασι Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός· νῦν δὲ ἐκείνου περὶ Νομαντίαν ὄντος ἤδη καὶ πολεμοῦντος, ἥψατο τῆς περὶ τοὺς νόμους πολιτείας ἐκ τοιαύτης αἰτίας.

Ῥωμαῖοι τῆς τῶν ἀστυγειτόνων χώρας ὅσην ἀπετέμοντο πολέμῳ, τὴν μὲν ἐπίπρασκον, τὴν δὲ ποιούμενοι δημοσίαν, ἐδίδοσαν νέμεσθαι τοῖς ἀκλήμοσι καὶ ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀποφορὰν οὐ πολλὴν εἰς τὸ δημόσιον τελοῦσιν. ἀρξαμένων δὲ τῶν πλουσίων ὑπερβάλλειν τὰς ἀποφορὰς, καὶ τοὺς πένητας ἐξελαυνόντων, ἐγράφη νόμος, οὐκ ἐῶν πλέθρα γῆς ἔχειν πλείονα πεντακοσίων. καὶ βραχὺν μὲν χρόνον ἐπέσχε τὴν πλεονεξίαν τὸ γράμμα τοῦτο, καὶ τοῖς πένησιν ἐβοήθησε, κατὰ χώραν μένουσιν ἐπὶ τῶν μεμισθωμένων, καὶ νεμομένοις ἣν ἕκαστος ἐξ ἀρχῆς εἶχε μοῖραν. ὕστερον δὲ τῶν γειτνιώντων πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερόντων τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτοὺς, τέλος δὲ φανερῶς ἤδη δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ἐξωσθέντες οἱ πένητες, οὔτε ταῖς στρατείαις ἔτι προθύμους παρεῖχον ἑαυτοὺς, ἠμέλουν τε παίδων ἀνατροφῆς, ὡς ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρίας ἐλευθέρων αἰσθέσθαι, δεσμωτηρίων δὲ βαρβαρικῶν ἐμπεπλῆσθαι, δι' ὧν ἐγεώργουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία, τοὺς πολίτας ἐξελάσαντες. ἐπεχείρησε μὲν οὖν τῇ διορθώσει Γάϊος Λαίλιος ὁ Σκιπίωνος ἑταῖρος· ἀντικρουσάντων δὲ τῶν δυνατῶν, φοβηθεὶς τὸν θόρυβον καὶ παυσάμενος, ἐπεκλήθη σοφὸς, ἢ φρόνιμος. ἑκάτερον γὰρ ἐδόκει

ex parte ex ambitione Tiberii amicorum & doctorum, qui concitabant eum in Scipionem, apparet manasse. In inimicitiam hæc tamen acerbiorem aut incommodum non erupere. Immo vero nequaquam mihi videtur Tiberius in eos casus incursurus fuisse, si actionibus ejus interfuisset Scipio Africanus. Nunc dum ille jam ad Numantiam agit & res gerit, leges ferre ex causa hujuscemodi auspicatus est.

Populus Romanus agrum quem finitimis bello eripuerat, partim vendiderat sub hasta, partim publicum fecerat. Eum inopibus & tenuioribus civibus sub exigua pensione, quam ærario ferrent, locabant. Ut pecuniosi mercedem intendere, & pauperes ceperunt summovere, lex lata est quæ vetuit ne quis plus quingentis jugeribus agri possideret. Frænavit aliquandiu hæc sanctio cupiditatem opulentorum, sublevavitque egenos qui locata retinebant, fruebanturque sorte quam quisque a primo acceperat. Post per appositas personas transferentibus conductiones in se opulentis, ac denique propalam jam suo nomine plerasque detinentibus, expulsi pauperes neque ad militiam se præstabant alacres, abjiciebantque educandorum curam liberorum: unde brevi Italia infrequentia laboravit omnis liberorum hominum, & ergastulis completa est barbaricis: quibus colebant agros opulenti exactis civibus. Id corrigere familiaris Scipionis adortus C. Lælius, quia renitentibus potentibus destitit ob tumultus metum, Sapiens

ἐδόκει σημαίνειν ὁ σαπίενς. ὁ Τιβέριος δὲ δήμαρχος ἀποδειχθεὶς, εὐθὺς ἐπ' αὐτὴν ὥρμησε τὴν πρᾶξιν, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Διοφάνους τοῦ ῥήτορος καὶ Βλοσσίου τοῦ φιλοσόφου παρορμησάντων αὐτόν· ὧν ὁ μὲν Διοφάνης, φυγὰς ἦν Μιτυληναῖος· ὁ δὲ, αὐτόθεν ἐξ Ἰταλίας Κυμαῖος, Ἀντιπάτρου τοῦ Ταρσέως γεγονὼς ἐν ἄστει συνήθης, καὶ τετιμημένος ὑπ' αὐτοῦ προσφωνήσεσι γραμμάτων φιλοσόφων. ἔνιοι δὲ καὶ Κορνηλίαν συνεπαιτιῶνται τὴν μητέρα, πολλάκις τοὺς υἱοὺς ὀνειδίζουσαν, ὅτι Ῥωμαῖοι Σκιπίωνος αὐτὴν ἔτι πενθερὰν, οὔπω δὲ μητέρα Γράκχων προσαγορεύουσιν. ἄλλοι δὲ Σπόριον τινὰ Ποστούμιον λέγουσιν αἴτιον γενέσθαι, ἡλικιώτην τοῦ Τιβερίου, καὶ πρὸς δόξαν ἐφάμιλλον αὐτῷ περὶ τὰς συνηγορίας. ὃν, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας, εὑρὼν πολὺ τῇ δόξῃ καὶ τῇ δυνάμει παρηλλαχότα καὶ θαυμαζόμενον, ἠθέλησεν, ὡς ἔοικεν, ὑπερβαλέσθαι, πολιτεύματος παραβόλου καὶ μεγάλην προσδοκίαν ἔχοντος ἁψάμενος. ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάϊος ἔν τινι βιβλίῳ γέγραφεν, εἰς Νομαντίαν πορευόμενον διὰ τῆς Τυῤῥηνίας τὸν Τιβέριον, καὶ τὴν ἐρημίαν τῆς χώρας ὁρῶντα, καὶ τοὺς γεωργοῦντας ἢ νέμοντας, οἰκέτας ἐπεισάκτους καὶ βαρβάρους, τότε πρῶτον ἐπὶ νοῦν βαλέσθαι τὴν μυρίων κακῶν ἄρξασαν αὐτοῖς πολιτείαν. τὴν δὲ πλείστην αὐτὸς ὁ δῆμος ὁρμὴν καὶ φιλοτιμίαν ἐξῆψε, προκαλούμενος διὰ γραμμάτων αὐτὸν ἐν στοαῖς καὶ τοίχοις καὶ μνήμασι γραφομένων, ἀναλαβεῖν τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν χώραν.

Οὐ μὴν ἐφ' αὑτοῦ γε συνέθηκε τὸν νόμον, τοῖς δὲ πρωτεύουσιν ἀρετῇ καὶ δόξῃ

Sapiens est appellatus. At Tiberius tribunus plebis creatus, ei actioni illico admovit manum, a Diophane oratore & Blossio philosopho (ut tradunt plerique) incensus: quorum Diophanes, exul erat Mitylenæus, alter ex Italia Cumanus. Hic in urbe Tarsensem Antipatrum audiverat, a quo honoratus fuerat commentariorum philosophicorum nuncupationibus. Nonnulli Corneliæ quoque matri adscribunt aliquid culpæ: quæ filiis crebro objiceret quod populus Romanus Scipionis se adhuc socrum, nondum matrem Gracchorum vocaret. Alii Sp. quendam Posthumium perhibent autorem fuisse, Tiberii æqualem, atque in gloria causarum dicendarum æmulum: quem post reditum a militia offendens longe gloria potentiaque præfulgentem & celebrem, voluit eum meo judicio transgredi actione suscepta ancipiti & magnæ exspectationis. At frater ejus Caius in quodam libro reliquit scriptum, quum Numantiam pergeret per Hetruriam Tiberius, solitudinemque agrorum spectaret, agricolas autem & pastores servitia esse peregrina & barbara, tunc primum illam actionem, ex qua infinita iis fluxerunt mala, animo complexum. Maxima vero ex parte ipse ardorem & contentionem hujus inflammavit populus, per libellos provocando eum in porticibus, muris & monumentis perscriptos, ut inopibus agrum publicum redderet.

Legem non composuit tamen solus, sed adhibuit

δόξῃ τῶν πολιτῶν συμβούλοις χρησάμενος· ὧν καὶ Κράσσος ἦν ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ Μούκιος Σκαιβόλας ὁ νομοδείκτης, ὑπατεύων τότε, καὶ Κλαύδιος Ἄππιος ὁ κηδεστὴς τοῦ Τιβερίου. καὶ δοκεῖ νόμος εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν τοσαύτην μηδέποτε πρᾳότερος γραφῆναι καὶ μαλακώτερος. οὓς γὰρ ἔδει δίκην τῆς ἀπειθίας δοῦναι, καὶ μετὰ ζημίας ἣν παρὰ τοὺς νόμους ἐκαρποῦντο χώραν ἀφεῖναι, τούτους ἐκέλευσε τιμὴν προσλαμβάνοντας ἐκβαίνειν ὧν ἀδίκως ἐκέκτηντο, καὶ παραδέχεσθαι τοὺς βοηθείας δεομένους τῶν πολιτῶν. ἀλλὰ καίπερ οὕτω τῆς ἐπανορθώσεως οὔσης εὐγνώμονος, ὁ μὲν δῆμος ἠγάπα, παρεὶς τὰ γεγενημένα, παύσασθαι τὸ λοιπὸν ἀδικούμενος· οἱ δὲ πλούσιοι καὶ κτηματικοὶ πλεονεξίᾳ μὲν τὸν νόμον, ὀργῇ δὲ καὶ φιλονεικίᾳ τὸν νομοθέτην δι' ἔχθους ἔχοντες, ἐπεχείρουν ἀποτρέπειν τὸν δῆμον, ὡς γῆς ἀναδασμὸν ἐπὶ συγχύσει τῆς πολιτείας εἰσάγοντος τοῦ Τιβερίου, καὶ πάντα πράγματα κινοῦντος. ἀλλ' οὐδὲν ἐπέραινον· ὁ γὰρ Τιβέριος πρὸς καλὴν ὑπόθεσιν καὶ δικαίαν ἀγωνιζόμενος λόγῳ καὶ φαυλότερα κοσμῆσαι δυναμένῳ πράγματα, δεινὸς ἦν καὶ ἄμαχος, ὁπότε τοῦ δήμου τῷ βήματι περικεχυμένου καταστὰς λέγοι περὶ τῶν πενήτων, ὡς τὰ μὲν θηρία τὰ τὴν Ἰταλίαν νεμόμενα, καὶ φωλεὸν ἔχει καὶ κοιταῖον ἐστὶν αὐτῶν ἑκάστῳ καὶ καταδύσεις, τοῖς δ' ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας μαχομένοις καὶ ἀποθνήσκουσιν, ἀέρος καὶ φωτὸς, ἄλλου δ' οὐδενὸς μέτεστιν, ἀλλ' ἄοικοι καὶ ἀνίδρυτοι μετὰ τέκνων πλανῶνται καὶ γυναικῶν· οἱ δ' αὐτοκράτορες ψεύδονται, τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς μάχαις παρακαλοῦντες ὑπὲρ τάφων

καὶ

buit in consilium principes virtute & autoritate cives: in quibus Crassus fuit Pontifex Max. Mutius Scævola jurisconsultus, qui id temporis consulatu fungebatur, & Appius Claudius socer ejus. Neque videtur lex in injuriam & iniquitatem adeo grandem fuisse unquam lata mitior vel mollior: quippe a quibus exigenda violatæ legis piacula erant, & quibus cum mulcta agri quos tenebant contra legem erant dimittendi: ab his postulavit ut accepto insuper præmio relinquerent ea quæ inique usurpaverant, redderentque ea civibus qui sublevandi erant. Verum quamvis adeo esset levis correctio, sat habuit tamen populus dissimulatis anteactis, ne læderetur in posterum cavere. At divites & locupletes per cupiditatem legi, per iram & pervicaciam infensi legislatori, populum abducere moliebantur ab ea: quasi legem agrariam ad rempub. conturbandam Tiberius induceret, & res novas undique moliretur. Verum nihil proficiebant. Siquidem in præclaro argumento & justo decertans Tiberius facundia, qua valebat ornare vel turpiores materias, vehemens erat & inexpugnabilis, quum circumfusa concione consistens in rostris hoc modo ageret pauperum causam, Feras etiam Italiam incolentes lustra habere & cubilia singulas stabulaque: illis vero qui arma ferrent pro Italia & sanguinem profunderent, nihil præter aera & lucem concedi, sed sine tectis sedibusque cum liberis & conjugibus vagari: ludibrio haberi ad imperatoribus milites, quum eos adhortantur in acie ut pro

aris

καὶ ἱερῶν ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους. οὐδενὶ γάρ ἐστιν οὐ βωμὸς πατρῷος, οὐκ ἠρίον προγονικὸν τῶν τοσούτων Ῥωμαίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀλλοτρίας τρυφῆς καὶ πλούτου πολεμοῦσι καὶ ἀποθνήσκουσι, κύριοι τῆς οἰκουμένης εἶναι λεγόμενοι, μίαν δὲ βῶλον ἰδίαν οὐκ ἔχοντες.

Τούτους ἀπὸ φρονήματος μεγάλου καὶ πάθους ἀληθινοῦ τοὺς λόγους κατιόντας εἰς τὸν δῆμον ἐνθουσιῶντα καὶ συνεξανιστάμενον οὐδεὶς ὑφίστατο τῶν ἐναντίων. ἐάσαντες οὖν τὸ ἀντιλέγειν, ἐπὶ Μάρκον Ὀκτάβιον τρέπονται τῶν δημάρχων ἕνα, νεανίαν ἐμβριθῆ τὸ ἦθος καὶ κόσμιον, ἑταῖρον δὲ τοῦ Τιβερίου καὶ συνήθη. διὸ τὸ μὲν πρῶτον αἰδούμενος ἐκεῖνον ἀνεδύετο· πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν δεομένων καὶ λιπαρούντων, ὥσπερ ἐκβιασθεὶς ἀντικαθίστατο τῷ Τιβερίῳ, καὶ διεκρούετο τὸν νόμον. ἔστι δὲ τοῦ κωλύοντος ἐν τοῖς δημάρχοις τὸ κράτος· οὐδὲν γὰρ οἱ πολλοὶ κελεύοντες περαίνουσιν ἑνὸς ἐνισταμένου. πρὸς τοῦτο παροξυνθεὶς ὁ Τιβέριος, τὸν μὲν φιλάνθρωπον ἐπανείλετο νόμον· τὸν δὲ ἡδίω τε τοῖς πολλοῖς καὶ σφοδρότερον ἐπὶ τοὺς ἀδικοῦντας εἰσέφερεν, ἤδη κελεύων ἐξίστασθαι τῆς χώρας ἣν ἐκέκτηντο παρὰ τοὺς προτέρους νόμους. ἦσαν οὖν ὁμοῦ τι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀγῶνες αὐτῷ πρὸς τὸν Ὀκτάβιον ἐπὶ τοῦ βήματος· ἐν οἷς καίπερ ἐξ ἄκρας σπουδῆς καὶ φιλονεικίας ἀντερείδοντες, οὐδὲν εἰπεῖν λέγονται περὶ ἀλλήλων φλαῦρον, οὐδὲ ῥῆμα προσπεσεῖν θατέρου πρὸς τὸν ἕτερον δι' ὀργὴν ἀνεπιτήδειον. οὐ γὰρ μόνον ἐν βακχεύμασιν, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ ἐν φιλοτιμίαις καὶ ὀργαῖς τὸ πεφυκέναι καλῶς, καὶ πεπαιδεῦσθαι σωφρόνως, ἐφί-

aris & focis dimicent: nemini enim in tanto numero civium vel aram paternam eſſe vel monumentum avitum, verum pro alienis deliciis opulentiaque belligerare & emori: nominari orbis terræ dominos, qui ne glebam quidem, ubi pedem ponant in ſuo, habeant.

Hæc verba a magno ſpiritu & vero animi motu in populum demiſſa, quæ fanaticum eum & lymphatum reddebant, nemo ſuſtinebat adverſariorum. Igitur abſiſtentes a digladiatione verborum, ad unum ex tribunis convertunt ſe, M. Octavium, gravibus juvenem moribus & modeſtum, Tiberii autem amicum & familiarem: unde illius pudore detrectavit primum ſe ei objicere; verum potentibus magna caterva orantibus eum atque inſtantibus, tanquam expugnatus objecit ſe Tiberio & legem inſtitit antiquare. Prævalet autem inter tribunos illius poteſtas qui quid vetat: nihil enim ſciſcere plebs uno valet intercedente. Hinc incenſus Tiberius, legi illi benigniori ſalutem dixit, gratioremque multitudini & flagrantiorem promulgavit in fraudatores, jubens extemplo illo excedere eos agro cui contra ſuperiores leges incubabant. Erant fere quotidie ei in roſtris cum Octavio certamina: in quibus etſi ſummo ſtudio ac contentione decertarent inter ſe, nihil contumelioſe tamen feruntur invicem dixiſſe, neque verbum excidiſſe in alterum alteri ex indignatione importunum. Neque enim in bacchanalibus ſolum, ſed & in contentionibus & ira ſtomacho coercet & componit præclara indoles & bona inſtitutio

ἐφίστησι καὶ κατακοσμεῖ τὴν διάνοιαν. ἐπεὶ δὲ ἑώρα τὸν Ὀκτάβιον ἐνεχόμενον τῷ νόμῳ, καὶ κατέχοντα τῆς δημοσίας χώρας συχνήν, ὁ Τιβέριος ἐδεῖτο παρεῖναι τὴν φιλονεικίαν, ὑφιστάμενος αὐτῷ τὴν τιμὴν ἀποδώσειν ἐκ τῶν ἰδίων, καίπερ οὐ λαμπρῶν ὄντων. οὐκ ἀναχομένου δὲ τοῦ Ὀκταβίου, διαγράμματι τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἁπάσας ἐκώλυσε χρηματίζειν, ἄχρις ἂν ἡ περὶ τοῦ νόμου διενεχθῇ ψῆφος. τῷ δὲ τοῦ Κρόνου ναῷ σφραγῖδας ἰδίας ἐπέβαλεν, ὅπως οἱ ταμίαι μηδὲν ἐξ αὐτοῦ λαμβάνοιεν μηδ' εἰσφέροιεν· καὶ τοῖς ἀπειθήσασι τῶν στρατηγῶν ζημίαν ἐπεκήρυξεν, ὥστε πάντας ὑποδείσαντας ἀφεῖναι τὴν ἑκάστῳ προσήκουσαν οἰκονομίαν. ἐντεῦθεν οἱ κτηματικοὶ τὰς μὲν ἐσθῆτας μετέβαλον, καὶ περιῄεσαν οἰκτροὶ καὶ ταπεινοὶ κατὰ τὴν ἀγοράν. ἐπεβούλευον δὲ τῷ Τιβερίῳ κρύφα, καὶ συνίστασαν ἐπ' αὐτὸν τοὺς ἀναιρήσοντας· ὥστε κἀκεῖνον οὐδενὸς ἀγνοοῦντος ὑποζώννυσθαι ξιφίδιον λῃστρικόν, ὃ δόλωνα καλοῦσιν.

Ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν δῆμον αὐτοῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἡρπάσθησαν ὑπὸ τῶν πλουσίων αἱ ὑδρίαι, καὶ τὰ γινόμενα πολλὴν εἶχε σύγχυσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν Τιβέριον πλήθει βιάσασθαι δυναμένων, καὶ συστρεφομένων ἐπὶ τοῦτο, Μάλλιος καὶ Φούλβιος, ἄνδρες ὑπατικοί, προσπεσόντες Τιβερίῳ, καὶ χειρῶν ἁπτόμενοι καὶ δακρύοντες ἐδέοντο παύσασθαι. τοῦ δὲ καὶ τὸ μέλλον ὅσον οὔπω δεινὸν ἤδη συμφρονοῦντος, καὶ δι' αἰδῶ τῶν ἀνδρῶν πυθομένου τί κελεύουσι πράττειν αὐτόν, οὐκ ἔφασαν ἀξιόχρεως εἶναι πρὸς τηλικαύτην συμβουλίαν· ἐπιτρέψαι δὲ τῇ βουλῇ κελεύοντες καὶ

tutio mentem. Ut vero Octavium advertit in legem commisisse, & multum tenere agri publici: rogavit eum Tiberius ut abjiceret certamen, pretium se ostendens ei ex facultatibus suis, quamvis non lautis, depensurum. Abnuente Octavio, vetuit alios magistratus omnes per edictum muneribus suis fungi, dum perlata lex esset. Templum Saturni annulo suo consignavit, ne quid quaestores inde vel sumerent vel inferrent, adscripsitque mulctam, ni parerent, praetoribus. Ita territi, omisere omnes suorum quisque officiorum partes. Hinc locupletes vestem mutare, sorditatique & squalidi in foro circumire, struere etiam clam Tiberio insidias, subornareque ei percussores. Ita ille quoque aperte sica, quam dolonem vocant, accinctus fuit.

Appetente die, populumque Tiberio in suffragia mittente, quia subtractae a divitibus fuerunt urnae, res ad tumultum spectabat. Enimvero quum Tiberii factio numero vim facere posset, atque ad id se conglobaret: Manlius & Fulvius, viri consulares, ad genua Tiberii accidentes, manusque cum lacrymis tangentes, oraverunt eum ut rem desereret. Qui quum hinc jamjam imminens malum animadverteret, hinc illorum moveretur reverentia, requisivit ab eis quid ab se vellent fieri: qui negaverunt se tantae consultationi pares esse, hortantes autem precantesque ut permitteret eam

καὶ δεόμενοι συνέπεισαν. ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινεν ἡ βουλὴ συνελθοῦσα διὰ τοὺς πλουσίους ἰσχύοντας ἐν αὐτῇ, τρέπεται πρὸς ἔργον οὐ νόμιμον, οὐδ' ἐπιεικές, ἀφελέσθαι τῆς ἀρχῆς τὸν Ὀκτάβιον, ἀμηχανῶν ἄλλως ἐπαγαγεῖν τῷ νόμῳ τὴν ψῆφον. καὶ πρῶτον μὲν ἐδεῖτο φανερῶς, αὐτοῦ λόγους τε προσφέρων φιλανθρώπους, καὶ χειρῶν ἁπτόμενος, ἐνδοῦναι καὶ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ δίκαια μὲν ἀξιοῦντι, μικρὰ δὲ ἀντὶ μεγάλων πόνων καὶ κινδύνων ληψομένῳ. διωθουμένου δὲ τοῦ Ὀκταβίου τὴν ἔντευξιν, ὑπειπὼν ὁ Τιβέριος ὡς οὐκ ἔστιν ἄρχοντας ἀμφοτέρους, καὶ περὶ πραγμάτων μεγάλων ἀπ' ἴσης ἐξουσίας διαφερομένους, ἄνευ πολέμου διεξελθεῖν τὸν χρόνον, ἓν ἴαμα τοῦτο μόνον ὁρᾶν ἔφη, τὸ παύσασθαι τῆς ἀρχῆς τὸν ἕτερον. καὶ περὶ αὐτοῦ γε πρότερον τὸν Ὀκτάβιον ἐκέλευσε τῷ δήμῳ ψῆφον ἀναδοῦναι· καταβήσεσθαι γὰρ εὐθὺς ἰδιώτης γενόμενος, ἂν τοῦτο δόξῃ τοῖς πολίταις. τοῦ δ' Ὀκταβίου μὴ θέλοντος, αὐτὸς ἔφη περὶ ἐκείνου ψῆφον ἀναδώσειν, ἐὰν μὴ μεταγνῷ βουλευσάμενος.

Καὶ τότε μὲν ἐπὶ τούτοις διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ δήμου συνελθόντος, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, πάλιν ἐπειρᾶτο πείθειν τὸν Ὀκτάβιον· ὡς δ' ἦν ἀμετάπειστος, εἰσήνεγκε νόμον ἀφαιρούμενον αὐτοῦ τὴν δημαρχίαν, καὶ τοὺς πολίτας εὐθὺς ἐκάλει τὴν ψῆφον ἐπιφέροντας. οὐσῶν δὲ πέντε καὶ τριάκοντα φυλῶν, ὡς αἱ δεκαεπτὰ τὴν ψῆφον ἐπενηνόχεισαν, καὶ μιᾶς ἔτι προσγινομένης ἔδει τὸν Ὀκτάβιον ἰδιώτην γενέσθαι, κελεύσας ἐπισχεῖν, αὖθις ἐδεῖτο τοῦ Ὀκταβίου. καὶ περιέβαλλεν αὐτὸν ἐν ὄψει τοῦ δήμου καὶ κατησπάζετο, λιπαρῶν καὶ δεόμενος μήτε αὐτὸν ἄτιμον περιϊδεῖν γενόμενον,

eam ſenatui, induxerunt eum. Ut vero nihil ſenatus coactus propter opes in curia locupletum, expedivit: tranſit jam ad facinus nec legitimum nec probum, Octavio ut poteſtatem tribunitiam abroget, certus non poſſe alioqui perferre ſe legem. Ac primum in publico oravit eum, benignis verbis & ſupplicibus cum eo agens, ut concederet & accommodaret ſe populo æqua petenti, & exigua pro magnis laboribus & periculis accepturo. Rejiciente hanc interpellationem Octavio, teſtificatus Tiberius non poſſe in tribunatu ambos magnis de rebus a pari poteſtate diſſidentes traducere ſine bello tempus, unum ſe oſtendit hujus videre remedium, alteri ſi magiſtratus ſit abrogatus: ac de ſe juſſit priore Octavium ad ſuffragia populum vocare: confeſtim enim ſe, ſi ita viſum ſit civibus, poteſtate abiturum. Detrectante Octavio, jam de ipſo ait ſe, niſi re deliberata meliora conſilia cepiſſet, ſuffragia propoſiturum.

Atque his in præſenti denunciatis concionem dimiſit. Inſequenti die convocato populo conſcendit roſtra, anniſuſque denuo eſt Octavium inducere ad deſiſtendum: qui ut fuit inflexibilis, legem rogavit qua tribunatus ei abrogabatur, populumque extemplo miſit in ſuffragia. Ex quinque & triginta tribubus ut ſeptemdecim legem juſſerunt, una autem ſi inſuper accederet privatus fiebat Octavius: juſſo ſuſtineri ſuffragia, aggreditur ex integro Octavium precibus, ac complectitur hominem conſpiciente populo, oſculaturque eum ſupplex atque obſecrans, ne admittat iſta

μένον, μήτε ἐκείνῳ βαρέος οὕτω καὶ σκυθρωποῦ πολιτεύματος αἰτίαν προσάψαι. τούτων τῶν δεήσεων οὐ παντελῶς ἀτέγκτον οὐδὲ ἀτενῆ λέγουσιν ἀκροάσασθαι τὸν Ὀκτάβιον, ἀλλὰ καὶ δακρύων ὑποπίμπλασθαι τὰ ὄμματα, καὶ σιωπᾶν ἐπὶ πολὺν χρόνον. ὡς μέντοι πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς κτηματικοὺς συνεστῶτας ἀπέβλεψεν, αἰδεσθεὶς δοκεῖ καὶ φοβηθεὶς τὴν παρ' ἐκείνοις ἀδοξίαν ὑποστῆναι καὶ πᾶν δεινὸν, οὐκ ἀγεννῶς κελεῦσαι πράττειν ὃ βούλεται τὸν Τιβέριον. οὕτω δὴ τοῦ νόμου κυρωθέντος, ὁ μὲν Τιβέριος τῶν ἀπελευθέρων τινὶ προσέταξεν ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον· ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις, ἀπελευθέροις ἰδίοις· καὶ τοῦτο τὴν ὄψιν οἰκτροτέραν τοῦ Ὀκταβίου παρέσχεν, ἑλκομένου πρὸς ὕβριν. ὁ δὲ δῆμος ἐφώρμησεν αὐτῷ, καὶ τῶν πλουσίων συνδραμόντων, καὶ διασχόντων τὰς χεῖρας, ὁ μὲν Ὀκτάβιος ἐσώθη μόνος, ἐξαρπαγεὶς καὶ διαφυγὼν τὸν ὄχλον, οἰκέτην δὲ αὐτοῦ πιστὸν ἔμπροσθεν ἑστῶτα καὶ προτεταγμένον ἐξετύφλωσαν, ἄκοντος τοῦ Τιβερίου, καὶ πρὸς τὸν θόρυβον, ὡς ᾔσθετο τὰ γινόμενα, πολλῇ σπουδῇ καταδραμόντος.

Ἐκ τούτου κυροῦται μὲν ὁ περὶ τῆς χώρας νόμος, αἱροῦνται δὲ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ τὴν διάκρισιν καὶ τὴν διανομὴν, αὐτὸς Τιβέριος, καὶ Κλαύδιος Ἄππιος ὁ πενθερὸς, καὶ Γάϊος ὁ Γράκχος ὁ ἀδελφὸς, οὐ παρὼν οὗτος, ἀλλὰ ὑπὸ Σκιπίωνι πρὸς Νομαντίαν στρατευόμενος. ταῦτα τοῦ Τιβερίου διαπραξαμένου καθ' ἡσυχίαν, μηδενὸς ἐνισταμένου, καὶ πρὸς τούτοις δήμαρχον ἀντικαταστήσαντος οὐδένα τῶν ἐπιφανῶν, ἀλλὰ Μούκιόν τινα πελάτην αὐτοῦ, πρὸς πάντα δυσχεραίνοντες οἱ δυνατοὶ, καὶ φοβούμενοι τοῦ Τιβερίου τὴν αὔξη-

iſta ut ei infligatur infamia, neve tam acerbi ſibi & triſtis facti culpam inuri patiatur. Has preces haud undequaque memorant immotum & rigidum audiviſſe Octavium: ſed oculos ei lacrymis quoque repletos fuiſſe, ac perdiu ſilentium tenuiſſe. Poſtquam tamen ad pecunioſos & locupletes conglobatos convertit oculos, rubore apparet eum & metu ne incurreret apud illos probrum, omnia acerba ſubſtitiſſe: nec ingeneroſe dixiſſe, ageret, quod ei viſum eſſet, Tiberius. Ita perlata lege, imperavit Tiberius uni ex libertis ut Octavium de roſtris detraheret. Apparitoribus autem utebatur libertis ſuis: idque ſpeciem indigniorem reddidit, quod detraheretur Octavius contumelioſe. Ibi quum populus impetum in eum faceret, concurrentibus divitibus ac vim repellentibus, unus incolumis ereptus eſt & effugit populum Octavius: ſervo autem ejus fido, qui quaſi in fronte pro eo objecerat ſe, oculos eruerunt, invito Tiberio, & ad tumultum, ubi animadvertit quid ageretur, propere devolante.

Hinc lex agraria ſciſcitur. Triumviri creantur diſquirendo & diſtribuendo agro, ipſe Tiberius, Appius Claudius ſocer ejus, frater C. Gracchus abſens, qui ſub Scipione apud Numantiam militabat. His quiete a Tiberio nemine obſiſtente perpetratis, ad hæc tribuno ſubrogato non ex claris viro ullis, ſed Mutio quodam ejus cliente, indignantes ad omnia potentes & Tiberii formidantes in-

αὔξησιν, ἐν τῇ βουλῇ περιεπηλάκιζον αὐτὸν, αἰτουμένῳ μὲν, ὡς ἔθος ἐστὶν, ἐκ δημοσίου σκηνὴν, ὅπως ἔχοι διανέμων τὴν χώραν, οὐ δόντες, ἑτέρων ἐπ' ἐλάττοσι χρείαις πολλάκις λαβόντων, ἀνάλωμα δὲ εἰς ἑκάστην ἡμέραν ἐννέα ὀβολοὺς τάξαντες· εἰσηγουμένου ταῦτα Ποπλίου Νασικᾶ, καὶ δεδωκότος ἑαυτὸν εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἔχθραν ἀφειδῶς. πλείστην γὰρ ἐκέκτητο γῆν δημοσίαν, καὶ χαλεπῶς ἔφερεν ἐκβαίνειν αὐτῆς ἀναγκαζόμενος. ὁ δὲ δῆμος ἔτι μᾶλλον ἐξεκάετο· καὶ φίλου τινὸς τοῦ Τιβερίου τελευτήσαντος αἰφνιδίως, καὶ σημείων τῷ νεκρῷ μοχθηρῶν ἐπιδεδραμόντων, βοῶντες ὑπὸ φαρμάκων ἀνῃρῆσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ τὴν ἐκφορὰν συνέδραμον, καὶ τὸ λέχος ἤραντο, καὶ θαπτομένῳ παρέστησαν, οὐ φαύλως ὑπονοῆσαι τὴν φαρμακείαν δόξαντες. ἐρράγη γὰρ ὁ νεκρὸς, καὶ διεφθορότων ὑγρῶν πλῆθος ἐξέβλυσεν, ὥστε ἀποσβέσαι τὴν φλόγα. καὶ φερόντων ἄλλην αὖθις οὐκ ἐκάετο, πρὶν εἰς ἕτερον τόπον μετακομισθῆναι. καὶ πολλὰ πραγματευσαμένων, μόλις ἥψατο τὸ πῦρ αὐτοῦ. πρὸς ταῦτα τοὺς πολλοὺς ἔτι μᾶλλον ὁ Τιβέριος παροξύνων, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ τοὺς παῖδας προαγαγὼν, ἐδεῖτο τοῦ δήμου τούτων κήδεσθαι καὶ τῆς μητρὸς, ὡς αὐτὸς ἀπεγνωκὼς ἑαυτόν.

Ἐπεὶ δὲ τοῦ Φιλοπάτορος Ἀττάλου τελευτήσαντος, Εὔδημος ὁ Περγαμηνὸς ἀνήνεγκε διαθήκην, ἐν ᾗ κληρονόμος ἐγέγραπτο τοῦ βασιλέως ὁ Ῥωμαίων δῆμος· εὐθὺς ὁ Τιβέριος δημαγωγῶν εἰσήνεγκε νόμον, ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν. περὶ δὲ τῶν πόλεων

ὅσαι

incrementa, omni contumelia affecerunt eum in curia. Postulanti de more ex publico tentorium, quo in agro dividundo uteretur, non dedere, quum levioribus in negotiis subinde accepissent alii. Ad sumptum sestertios in diem senos attribuerunt, P. Nasica referente, qui non dubitavit aperte objicere se illius inimicitiæ: quippe agrum publicum late possidebat, graviterque ferebat inde se expelli. At populus magis magisque exarsit. Ac quum amicus quispiam Tiberii subito decessisset, in cujus cadavere tetra signa comparebant, vociferantes veneno hominem sublatum, concurrerunt ad funus, lectumque subierunt: quum cremaretur, astiterunt, atque ibi haud ab re visi sunt veneficii suspicionem habuisse. Namque diruptum cadaver fuit, ex quo pravorum humorum vis erupit: unde extincta flamma est, aliaque allata nihilo magis flagravit, donec fuit alio translatum, magnoque negotio ægre id attigit ignis. Ad hæc quo plebem Tiberius etiam atque etiam inflammaret, vestem mutavit, & liberos producens, quasi deplorata salute sua, commendavit eos matremque eorum populo.

Circa hanc tempestatem defunctus est Attalus Philopater: cujus tabulas testamenti, quibus populus Romanus scriptus hæres regis fuerat, Pergamenus Eudemus attulit. Hic mox Tiberius ambitiose ad populum promulgavit legem, ut pecunia advecta regia sortitis agrum civibus ad instrumentum parandum & subsidium agri colendi præberetur. De oppidis vero quæ

regni

ὅσαι τῆς Ἀττάλου βασιλείας ἦσαν, οὐδὲν ἔφη τῇ συγκλήτῳ βουλεύεσθαι προσήκειν, ἀλλὰ τῷ δήμῳ γνώμην αὐτὸς προθήσειν. ἐκ τούτου μάλιστα προσέκρουσε τῇ βουλῇ· καὶ Πομπήϊος μὲν ἀναστὰς ἔφη γειτνιᾶν τῷ Τιβερίῳ, καὶ διὰ τοῦτο γινώσκειν Εὔδημον αὐτῷ τὸν Περγαμηνὸν τῶν βασιλικῶν διάδημα δεδωκότα καὶ πορφύραν, ὡς μέλλοντι βασιλεύειν ἐν Ῥώμῃ· Κόϊντος δὲ Μέτελλος ὠνείδισε τὸν Τιβέριον, ὅτι τοῦ μὲν πατρὸς αὐτοῦ τιμητεύοντος, ὁσάκις ἀναλύοι μετὰ δεῖπνον οἴκαδε, τὰ φῶτα κατεσβέννυσαν οἱ πολῖται, φοβούμενοι μὴ πορρωτέρω τοῦ μετρίου δόξωσιν ἐν συνουσίαις εἶναι καὶ πότοις· τούτῳ δὲ παραφαίνουσι νυκτὸς οἱ θρασύτατοι καὶ ἀπορώτατοι τῶν δημοτῶν. Τῖτος δὲ Ἄννιος οὐκ ἐπιεικὴς μὲν οὐδὲ σώφρων ἄνθρωπος, ἐν δὲ λόγῳ περὶ τὰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἄμαχος εἶναι δοκῶν, εἰς ὁρισμόν τινα προὐκαλεῖτο τὸν Τιβέριον, ἦ μὴν ἱερὸν ὄντα καὶ ἄσυλον ἐκ τῶν νόμων ἠτιμηκέναι τὸν συνάρχοντα. θορυβούντων δὲ πολλῶν, ἐκπηδήσας ὁ Τιβέριος τόν τε δῆμον συνεκάλει, καὶ τὸν Ἄννιον ἀχθῆναι κελεύσας ἐβούλετο κατηγορεῖν. ὁ δὲ, καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῇ δόξῃ πολὺ λειπόμενος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ δεινότητα κατεδύετο, καὶ παρεκάλει μικρὰ πρὸ τῶν λόγων ἀποκρίνασθαι τὸν Τιβέριον. συγχωροῦντος δὲ ἐρωτᾶν ἐκεῖνον, καὶ σιωπῆς γενομένης, εἶπεν ὁ Ἄννιος, Ἂν σὺ μὲν ἀτιμοῦν με βούλῃ καὶ προπηλακίζειν, ἐγὼ δέ τινα τῶν σῶν ἐπικαλέσωμαι συναρχόντων, ὁ δὲ ἀναβῇ βοηθήσων, σὺ δὲ ὀργισθῇς· ἆρά γε αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρήσῃ; πρὸς ταύτην λέγεται τὴν ἐρώτησιν οὕτω διαπορηθῆναι τὸν Τιβέριον, ὥστε πάντων ὄντα καὶ τῷ λέγειν ἑτοιμότατον, καὶ τῷ θαῤῥεῖν ἰταμότατον, ἀποσιωπῆσαι.

Τότε

regni Attali fuiſſent, negavit quicquam ad curam ſenatus pertinere, ſed de iis ad concilium ſe populi relaturum. Hinc ſenatum offendit graviſſime. Exſurgens autem Pompeius, vicinum ſe ait Tiberii eſſe, atque ideo ſibi Eudemum Pergamenum conſtare diadema regium & purpuram ei, quaſi Romæ regnaturo, donaſſe. Quintus Metellus exprobravit Tiberio, patre ejus cenſore, quum reverteretur a cœna domum, lumina cives reſtinguere ſolitos, quod timerent ne longius quam oporteret, conviviis & poculis indulſiſſe viderentur: huic vero nocte audaciſſimos quoſque & mendiciſſimos de plebe prælucere. Porro Titus Annius, nec probitate nec modeſtia commendatus homo, ſed qui inter dicendum interrogationum & reſponſionum argutiis invictus haberetur, provocavit Tiberium ad ſponſionem, ni ſacroſanctum inviolandumque legibus collegam violaſſet. Obſtrepente plebe, exſiliens Tiberius advocavit concionem: & quum juſſiſſet Annium adduci, inſtituit eum poſtulare. Hic vero & facundia & dignitate longe illi concedens, ad artes ſe recepit ſuas, petivitque a Tiberio ut pauca ante diſceptationes requirere de eo liceret. Quo dante ut interrogaret, & ſilentio facto, ait Annius, Si tu infamem reddere me & dehoneſtare in animo habeas, ego autem aliquem ex collegis tuis appellem, atque ille auxilio mihi fuerit, tu vero ira ſis incenſus, extorquebiſne ei magiſtratum? Ad hanc quæſtionem referunt ita Tiberium hæſitaſſe, ut qui omnium eſſet ad dicendum expeditiſſimus, & projectiſſimus ad audendum, obmutuerit.

Ita

Τότε μὲν οὖν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. αἰσθανόμενος δὲ τῶν πολιτευμάτων τὸ περὶ τὸν Ὀκτάβιον οὐ τοῖς δυνατοῖς μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐκπαθέστερον (μέγα γάρ τι καὶ καλὸν ἐδόκει τὸ τῶν δημάρχων ἀξίωμα μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης διατετηρημένον ἀνῃρῆσθαι καὶ καθυβρίσθαι) λόγον ἐν τῷ δήμῳ διεξῆλθεν, οὗ μικρὰ παραθέσθαι τῶν ἐπιχειρημάτων οὐκ ἄτοπον ἦν, ὥστε ὑπονοηθῆναι τὴν πιθανότητα καὶ πυκνότητα τοῦ ἀνδρός. ἔφη γὰρ ἱερὸν τὸν δήμαρχον εἶναι καὶ ἄσυλον, ὅτι τῷ δήμῳ καθωσίωται, καὶ τοῦ δήμου προέστηκεν. ἂν οὖν μεταβαλλόμενος τὸν δῆμον ἀδικῇ, καὶ τὴν ἰσχὺν κωλύῃ, καὶ παραιρῆται τὴν ψῆφον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπεστέρηκε τῆς τιμῆς, ἐφ' οἷς ἔλαβεν οὐ ποιῶν. ἐπεὶ καὶ τὸ Καπετώλιον κατασκάπτοντα, καὶ τὸ νεώριον ἐμπιπρᾶντα δήμαρχον ἐᾶν δεήσει. καὶ ταῦτα μὲν ποιῶν, δήμαρχός ἐστι πονηρός· ἐὰν δὲ καταλύῃ τὸν δῆμον, οὐ δήμαρχός ἐστι. πῶς οὖν οὐ δεινόν, εἰ τὸν μὲν ὕπατον ὁ δήμαρχος ἄξει, τὸν δὲ δήμαρχον οὐκ ἀφαιρήσεται τὴν ἐξουσίαν ὁ δῆμος, ὅταν αὐτῇ κατὰ τοῦ δεδωκότος χρῆται; καὶ γὰρ ὕπατον καὶ δήμαρχον ὁμοίως δῆμος αἱρεῖται. καὶ μὴν ἥ γε βασιλεία, πρὸς τῷ πᾶσαν ἀρχὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα, καὶ ταῖς μεγίσταις ἱερουργίαις καθωσίωται πρὸς τὸ θεῖον· ἀλλὰ Ταρκύνιον ἐξέβαλεν ἡ πόλις ἀδικοῦντα, καὶ δι' ἑνὸς ἀνδρὸς ὕβριν ἡ πάτριος ἀρχὴ καὶ κτίσασα τὴν Ῥώμην κατελύθη. τί δὲ οὕτως ἅγιον ἐν Ῥώμῃ καὶ σεμνόν, ὡς αἱ περιέπουσαι παρθένοι καὶ φυλάττουσαι τὸ ἄφθιτον πῦρ; ἀλλ' εἴ τις ἂν ἁμάρτῃ αὐτῶν, ζῶσα κατορύσσεται. τὸ γὰρ ἄσυλον οὐ φυλάτ-

τουσιν

Ita dimisit in præsenti concionem. Quia vero advertit ex actionibus suis illam de Octavio non principibus tantum, verum etiam plebi odiosiorem esse (siquidem eximia habebatur & præclara tribunorum plebis dignitas, quæ fuerat in eum usque diem intacta, oppressa fuisse & conculcata) orationem habuit ad populum, cujus pauca argumenta, quo vim in dicendo ejus & nervos hinc cognoscere queas, non ab re erit attexere. Nam fassus est sacrosanctum tribunum esse, quod consecratus populo sit, & populi curam gerat. At si transfuga populum lædat, & potestatem ejus retundat, spolietque eum suffragio, ipse sese exuit honore, quum, cujus gratia eum accepit, id non præstet: alioqui & Capitolium diruentem & navalia inflammantem attingere non licebit tribunum. Quæ quum faciat, improbus quidem est tribunus: populum vero si pessundet, non est jam tribunus plebis. Annon igitur res sit absurda si consulem tribuno in carcerem jus erit ducendi, populo potestatem tribuno, ubi ea adversus autorem utatur, detrahere non licebit? Etenim consulem & tribunum juxta populus creat. Jam imperium regium, præterquam quod magistratum in se complectatur omnem, etiam maximis ceremoniis & religionibus Deorum immortalium est consecratum. Tarquinium civitas tamen flagitia committentem exegit, atque ob unius admissa hominis imperium antiquum, a quo condita Roma fuerat, fuit abrogatum. Quid perinde Romæ sanctum & augustum ut virgines Vestales, quæ sacro igni præsident custodes? At si qua tamen harum stupro obstrinxerit se, viva defoditur: quippe sacrosanctæ non sunt

quæ

τουσιν ἀσεβοῦσαι εἰς τοὺς Θεοὺς, ὃ διὰ τοὺς Θεοὺς ἔχουσιν. οὐκοῦν οὐδὲ δήμαρχος ἀδικῶν δῆμον, ἔχειν τὴν διὰ τὸν δῆμον ἀσυλίαν δίκαιός ἐστιν· ἣ γὰρ ἰσχύει δυνάμει, ταύτην ἀναιρεῖ. καὶ μὴν εἰ δικαίως ἔλαβε τὴν δημαρχίαν τῶν πλείστων φυλῶν ψηφισαμένων, πῶς οὐχὶ καὶ ἀφαιρεθείη δικαιότερον πασῶν ἀποψηφισαμένων; ἱερὸν δὲ καὶ ἄσυλον οὐδὲν οὕτως ἐστὶν, ὡς τὰ τῶν Θεῶν ἀναθήματα· χρῆσθαι δὲ τούτοις, καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν ὡς βούλεται, τὸν δῆμον οὐδεὶς κεκώλυκεν. ἐξῆν οὖν αὐτῷ καὶ τὴν δημαρχίαν ὡς ἀνάθημα μετενεγκεῖν εἰς ἕτερον. ὅτι δὲ οὐκ ἄσυλον οὐδ᾽ ἀναφαίρετον ἡ ἀρχὴ, δῆλόν ἐστι τῷ πολλάκις ἔχοντας τινὰς ἀρχὴν ἐξόμνυσθαι καὶ παραιτεῖσθαι δι᾽ αὐτῶν.

Τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ κεφάλαια τῆς τοῦ Τιβερίου δικαιολογίας. ἐπεὶ δὲ συνορῶντες οἱ φίλοι τὰς ἀπειλὰς καὶ τὴν σύστασιν, ᾤοντο δεῖν ἑτέρας περιέχεσθαι δημαρχίας εἰς τὸ μέλλον, αὖθις ἄλλοις νόμοις ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος, τούς τε χρόνους τῶν στρατειῶν ἀφαιρῶν, καὶ διδοὺς ἐπικαλεῖσθαι τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν δικαστῶν· καὶ τοῖς κρίνουσι τότε συγκλητικοῖς οὖσι καταμιγνὺς ἐκ τῶν ἱππέων τὸν ἴσον ἀριθμὸν, καὶ πάντα τρόπον ἤδη τῆς βουλῆς τὴν ἰσχὺν κολούων, πρὸς ὀργὴν καὶ φιλονεικίαν μᾶλλον, ἢ τὸν τοῦ δικαίου καὶ συμφέροντος λογισμόν. ἐπεὶ δὲ τῆς ψήφου φερομένης ᾔσθοντο τοὺς ἐναντίους κρατοῦντας (οὐ γὰρ παρῆν ἅπας ὁ δῆμος) πρῶτον μὲν εἰς βλασφημίας τραπόμενοι τῶν συναρχόντων, εἷλκον τὸν χρόνον· ἔπειτα τὴν ἐκκλησίαν ἀφῆκαν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀπαντᾶν κελεύσαντες. καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἀγορὰν καταβὰς ὁ Τιβέριος,

ἱκέ-

quæ in Deos ſunt impiæ, quorum cauſa ſunt ſacroſanctæ. Ita neque eum qui opprimit populum, tribunum, ſacroſanctum eſſe populi cauſa par eſt: qua enim pollet, hanc abolet poteſtatem. Atqui ſi jure tribunatum maximæ partis tribuum ſuffragiis cepit, quidni majore jure privetur abrogantibus omnibus? Jam nihil tam ſacrum vel ſanctum ſit ut res Diis immortalibus conſecratæ: at his uti populo, movere, transferre pro arbitrio, nemo prohibuit. Quare jus ei fuit tribunatum quoque, ut quod conſecratum eſt, in alium traducere. Neque enim inviolatum eſſe hunc, ut extorqueri nequeat, magiſtratum, ex eo patet quod identidem, qui obtinebant magiſtratum, ultro ſe eo abdicaverunt.

Hæc ſumma eſt Tiberii defenſionis. Ut vero minas amici perſpicientes & coitionem, autores fuerunt ei ut tribunatum in proximum annum iterum peteret: tum denuo cœpit aliis legibus illicere plebem. Illis legibus annos ſtipendiorum contrahebat, & provocationem a judicibus concedebat ad populum: obtinentibus etiam id temporis judicia ſenatoribus, parem numerum ex equeſtri ordine affundebat, atque ita vires ſenatus omnibus modis coercebat, felle magis atque pervicacia, quam æqui & commodi ratione adductus. Ut ſenſerunt illius amici ſuffragiis adverſarios ſuperiores eſſe, (neque enim populus omnis aderat) ad convitia primum verterunt collegarum, diem exemerunt, inde dimiſerunt concionem, eamque in poſterum diem indixerunt. Ibi primum, deſcendens in forum Tiberius, ſordidatus

ἱκέτευε τοὺς ἀνθρώπους ταπεινὸς καὶ δεδακρυμένος, ἔπειτα δεδοικέναι φήσας μὴ νυκτὸς ἐκκόψωσι τὴν οἰκίαν οἱ ἐχθροὶ, καὶ διαφθείρωσιν αὐτὸν, οὕτως τοὺς ἀνθρώπους διέθηκεν ὥστε περὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ παμπόλλους τινὰς αὐλίσασθαι καὶ διανυκτερεῦσαι παραφυλάττοντας.

Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ παρῆν ὁ τὰς ὄρνιθας αἷς διαμαντεύονται κομίζων, καὶ προέβαλε τροφὴν αὐταῖς. αἱ δὲ οὐ προῆλθον, εἰ μὴ μία μόνη, διασείσαντος εὖ μάλα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀγγεῖον. οὐδὲ αὕτη δὲ τῆς τροφῆς ἔθιγεν, ἀλλ' ἐπάρασα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, καὶ παρατείνασα τὸ σκέλος, πάλιν εἰς τὸ ἀγγεῖον κατέφυγε. τοῦτο καὶ τοῦ προτέρου σημείου τὸν Τιβέριον ἀνέμνησεν. ἦν γὰρ αὐτῷ κράνος ᾧ πρὸς τὰς μάχας ἐχρῆτο, κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς καὶ διάσημον· εἰς τοῦτο καταδύντες ὄφεις, ἔλαθον ἐντεκόντες ᾠὰ, καὶ ταῦτα ἐξεγλύψαντο. διὸ καὶ μᾶλλον ὁ Τιβέριος τοῖς περὶ τὰς ὄρνιθας ἐταράττετο. προσῄει δὲ ὅμως ἄνω τὸν δῆμον ἠθροῖσθαι περὶ τὸ Καπετώλιον πυνθανόμενος· καὶ πρὶν ἐξελθεῖν, προσέπταισε πρὸς τὸν οὐδὸν, σφοδρᾶς οὕτω πληγῆς γενομένης, ὥστε τὸν μὲν ὄνυχα τοῦ μεγάλου δακτύλου ῥαγῆναι, τὸ δὲ αἷμα διὰ τοῦ ὑποδήματος ἔξω φέρεσθαι. μικρὸν δὲ αὐτοῦ προελθόντος ὤφθησαν ὑπὲρ κεράμου μαχόμενοι κόρακες ἐν ἀριστερᾷ· καὶ πολλῶν, ὡς εἰκὸς, ἀνθρώπων παρερχομένων κατ' αὐτὸν τὸν Τιβέριον, λίθος ἀπωσθεὶς ὑπὸ θατέρου τῶν κοράκων ἔπεσε παρὰ τὸν πόδα. τοῦτο καὶ τοὺς θρασυτάτους τῶν περὶ αὐτὸν ἐπέστησεν· ἀλλὰ Βλάσος ὁ Κυμαῖος παρὼν, αἰσχύνην ἔφη καὶ κατήφειαν παρεῖναι πολλὴν, εἰ Τιβέριος Γράκχου μὲν υἱὸς, Ἀφρικανοῦ δὲ Σκι-

& lacrymis oppletus cum suppliciis prensavit cives. Mox vereri jactans se ne domum suam inimici nocte exscinderent, atque obtruncarent se: adeo permovit homines ut circa ædes ejus magna caterva tabernaculis erectis excubarent stationem agentes.

Ut diluxit, adfuit cum avibus pullarius, & augurii captandi causa escam eis objecit. Illæ præter unam solam non prodiere, quamvis homo caveam sedulo concussisset. Ac ne hæc quidem pavit, sed sublata sinistra ala protensoque crure refugit rursus in caveam. Hoc etiam prioris prodigii commonuit Tiberium. Erat ei galea qua in acie utebatur, exornata eximie & splendida: in eam irrepserant angues, & clam in ea posuerant excluserantque ova. Quo magis cohorruit hoc auspicio Tiberius. Scandit tamen in Capitolium, ut populi concilium ibi esse accepit. Ante quam egressus domo est, in limen impegit ictu adeo duro ut pollicis pedis unguis dilaceraretur, sanguisque subter per calceum prorumperet. Ubi paululum processit, super fastigium domus ex sinistra conspecti sunt corvi pugnantes, atque in frequentia mortalium (ut verisimile est) Tiberium prætereuntium, propulsus ab altero corvo lapis juxta pedem ejus delapsus est: quod vel ferocissimos est eorum qui illum stipabant remoratum. Cæterum Blossius Cumanus, qui aderat, perquam turpe jactavit esse & graviter dolendum, Tib. Gracchi filium, Scipionis

Σκιπίωνος θυγατριδοῦς, προστάτης δὲ τοῦ Ῥωμαίων δήμου, κόρακα δείσας, οὐχ ὑπακούσειε τοῖς πολίταις καλοῦσι· τοῦτο μέντοι τὸ αἰσχρὸν οὐκ ἐν γέλωτι θήσεσθαι τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ ὡς τυραννοῦντος καὶ τρυφῶντος ἤδη καταβοήσεσθαι πρὸς τὸν δῆμον. ἅμα δὲ καὶ προσέθεον πολλοὶ τῷ Τιβερίῳ παρὰ τῶν ἐν Καπετωλίῳ φίλων, ἐπείγεσθαι κελεύοντες, ὡς τῶν ἐκεῖ καλῶς ἐχόντων. καὶ τά γε πρῶτα λαμπρῶς ἀπήντα τῷ Τιβερίῳ, φανέντι μὲν εὐθὺς ἀραμένων βοὴν φίλιον, ἀναβαίνοντα δὲ προθύμως δεχομένων, καὶ περὶ αὐτὸν ὡς μηδεὶς πελάσειεν ἀγνὼς παραταττομένων.

Ἀρξαμένου δὲ πάλιν τοῦ Μουκίου τὰς φυλὰς ἀναγορεύειν, οὐδὲν ἐπεραίνετο τῶν εἰωθότων, διὰ τὸν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων θόρυβον ὠθουμένων καὶ ὠθούντων τοὺς ἐναντίους εἰσβιαζομένους καὶ ἀναμιγνυμένους. ἐν δὲ τούτῳ Φλάβιος Φλάκκος ἀπὸ βουλῆς ἀνὴρ εἰς ἐμφανὲς καταστὰς, ὡς οὐκ ἦν φθεγγόμενον ἐφικέσθαι, διεσήμηνε τῇ χειρὶ φράσαι τι βουλόμενον αὐτὸν ἰδίᾳ τῷ Τιβερίῳ. καὶ κελεύσαντος ἐκείνου διασχεῖν τὸ πλῆθος, ἀναβὰς μόλις καὶ προσελθὼν, ἀπήγγειλεν ὅτι τῆς βουλῆς συγκαθεζομένης οἱ πλούσιοι τὸν ὕπατον μὴ πείθοντες, αὐτοὶ διανοοῦνται καθ' αὑτοὺς ἀποκτιννύναι τὸν Τιβέριον, πολλοὺς ἐπὶ τούτῳ δούλους καὶ φίλους ὡπλισμένους ἔχοντες.

Ὡς οὖν ταῦτα τοῖς περὶ αὐτὸν ἐξήγγειλεν ὁ Τιβέριος, οὗτοι μὲν εὐθὺς τάς τε τηβέννους περιεζώννυντο, καὶ τὰ τῶν ὑπηρετῶν δόρατα συγκλῶντες, οἷς ἀνείργουσι τὸν ὄχλον, διελάμβανον, ὡς ἀμυνούμενοι τοῖς κλάσμασι τοὺς ἐπερχομένους. τῶν δὲ ἀπωτέρω θαυμαζόντων τὰ γινόμενα, καὶ πυνθανομένων, ὁ

pionis Africani nepotem, præsidem populi Romani, corvi metu accersentibus civibus non parere: atqui eam labem haud pro joco inimicos transmissuros, sed ut tyrannidem agentem & ludibrio cives jam habentem, ad populum eum proscissuros. Simul accurrerunt frequentes qui Tiberium ut maturaret, mandato amicorum, qui in Capitolio erant, adhortarentur; omnia illic ex voto esse. Prima certe magnifica Tiberio fuere. Nam simul atque conspectus est, festa acclamatione exceperunt eum, ascendentem receperunt alacriter: & ne quis eum ignotus attingeret, sepiverunt.

Instituente de integro Mucio tribus citare, nihil ordine agebatur ob novissimorum tumultum, dum impelluntur & impellunt adversos, qui irrumpebant & immiscebant se turbæ. Interea Flavius Flaccus senator loco conspicuo stans, quum exaudiri verba ejus non possent, manu significavit habere se quod seorsum indicaret Tiberio. Jussit multitudini Tiberius ut viam ei daret. Ita ægre ascendit. Ubi pervenit ad eum, nunciavit ei, quum in senatus concilio consulem locupletes adducere non valuissent in sententiam suam, deliberatum habere ipsos per se interficere Tiberium: in quam rem habere eos frequentes servos & amicos in armis.

Quod ut circumstantibus aperuit Tiberius, præcingunt hi confestim togas, frangentesque apparitorum hastilia, quibus cœtum summovent, arripiunt fragmenta, ut iis repellant vim inferentes. Id fieri mirantibus longinquioribus, & quid rei esset percunctantibus, admovit manum

ὁ Τιβέριος ἥψατο τῇ χειρὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνδεικνύμενος τῇ ὄψει τὸν κίνδυνον, ἐπεὶ τῆς φωνῆς οὐκ ἐπήκουον. οἱ δ' ἐναντίοι τοῦτο ἰδόντες, ἔθεον πρὸς τὴν βουλὴν, ἀπαγγέλλοντες αἰτεῖν διάδημα τὸν Τιβέριον· καὶ τοῦτο σημεῖον εἶναι τὸ τῆς κεφαλῆς ἐπιθιγγάνειν. πάντες μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν· ὁ δὲ Νασικᾶς ἠξίου τὸν ὕπατον τῇ πόλει βοηθεῖν, καὶ καταλύειν τὸν τύραννον. ἀποκριναμένου δὲ πράως ἐκείνου, βίας μὲν οὐδεμιᾶς ὑπάρξειν, οὐδὲ ἀναιρήσειν οὐδένα τῶν πολιτῶν ἄκριτον, εἰ μέν τι ψηφίσαιτό τι τῶν παρανόμων ὁ δῆμος ὑπὸ τοῦ Τιβερίου πεισθεὶς ἢ βιασθεὶς, τοῦτο κύριον μὴ φυλάξειν· ἀναπηδήσας ὁ Νασικᾶς, ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη, προδίδωσιν ὁ ἄρχων τὴν πόλιν, οἱ βουλόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν ἀκολουθεῖτε. καὶ ταῦτα λέγων, ἅμα καὶ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου θέμενος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐχώρει πρὸς τὸ Καπετώλιον. ἕκαστος δὲ τῶν ἑπομένων αὐτῷ, τῇ χειρὶ τὴν τήβεννον περιελίξας, ὤθει τοὺς ἐμποδὼν, οὐδενὸς ἐνισταμένου πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φευγόντων καὶ πατούντων ἀλλήλους. οἱ μὲν οὖν περὶ αὐτοὺς ῥόπαλα καὶ σκυτάλας ἐκόμιζον οἴκοθεν· αὐτοὶ δὲ τῶν δίφρων καταγνυμένων ὑπὸ τοῦ φεύγοντος ὄχλου τὰ κλάσματα καὶ τοὺς πόδας λαμβάνοντες, ἀνέβαινον ἐπὶ τὸν Τιβέριον, ἅμα παίοντες τοὺς προτεταγμένους. καὶ τούτων μὲν ἦν τροπὴ καὶ φόνος· αὐτοῦ δὲ τοῦ Τιβερίου φεύγοντος ἀντελάβετό τις τῶν ἱματίων. ὁ δὲ τὴν τήβεννον ἀφεὶς, καὶ φεύγων ἐν τοῖς χιτῶσιν ἐσφάλη, καὶ κατηνέχθη περί τινας τῶν πρὸ αὐτοῦ πεπτωκότας. ἀνιστάμενον δὲ αὐτὸν ὁ μὲν ἐμφανῶς καὶ πρῶτος εἰς τὴν κεφαλὴν πατάξας ποδὶ δίφρου, Πόπλιος ἦν Σατυρήιος, εἷς τῶν συναρχόντων· τῆς δὲ δευ-

num Tiberius capiti, discrimen suum ea specie demonstrans, quando non assequebantur vocem. Quod quum adversarii intuerentur, properaverunt ad senatum, asserentes poscere Tiberium diadema: cujus significationem esse quod caput attigisset. Hinc commoti omnes fuere. Nasica autem petiit à consule ut reipublicæ opem ferret, tolleretque tyrannum. Quo leniter respondente nullam se vim auspicaturum, neque civem ullum indicta causa necaturum: quod si quid contra leges populus Tiberii suasu vel coactus scivisset, id se ratum non habiturum: exsiliens Nasica, Quando igitur, inquit, rempub. prodit consul, sequimini me qui leges salvas vultis. Sic fatus lacinia togæ capite obvoluto contendit ad Capitolium. Quotquot illum sequebantur toga brachium circumjecta propulerunt obvios, renitente illis ob eorum dignitatem nemine, sed fugientibus omnibus atque se mutuo obterentibus. Horum comitatus attulerat domo clavas & sudes: ipsi defractorum ab effuso in fugam cœtu subselliorum fragmenta & fulcra corripientes, perrexerunt in Tiberium, simulque ceciderunt in fronte locatos. Horum fuga & strages edita: ipsius Tiberii fugæ consulentis prehendit quispiam togam. Ille toga relicta fugiens in tunica, cespitavit, prolapsusque est super eos qui ante eum ceciderant. Attollentem se primus aperte caput ejus afflixit subsellii pede unus ex collegis ejus Satureius. Secundum ictum

δευτέρας ἀντεποιεῖτο πληγῆς Λεύκιος Ῥοῦφος, ὡς ἐπὶ καλῷ τινι σεμνυνόμενος. τῶν δ' ἄλλων ἀπέθανον ὑπὲρ τριακοσίους ξύλοις καὶ λίθοις συγκοπέντες, σιδήρῳ δ' οὐδείς.

Ταύτην πρώτην ἱστοροῦσιν ἐν Ῥώμῃ στάσιν, ἀφ' οὗ τὸ βασιλεύεσθαι κατέλυσαν, αἵματι καὶ φόνῳ πολιτῶν διακριθῆναι· τὰς δ' ἄλλας, οὔτε μικρὰς, οὔτε περὶ μικρῶν γενομένας, ἀνθυπείκοντες ἀλλήλοις, φόβῳ μὲν οἱ δυνατοὶ τῶν πολλῶν, αἰδούμενοι δὲ τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, ἔπαυον. ἐδόκει δὲ καὶ τότε μὴ χαλεπῶς ἂν ἐνδοῦναι παρηγορηθεὶς ὁ Τιβέριος· ἔτι δὲ ῥᾷον εἶξαι δίχα φόνου καὶ τραυμάτων ἐπιοῦσιν· οὐ γὰρ πλείονες ἢ τρισχίλιοι περὶ αὐτὸν ἦσαν. ἀλλ' ἔοικεν ὀργῇ τῶν πλουσίων, καὶ μίσει, πλέον ἢ δι' ἃς ἐσκήπτοντο προφάσεις, ἡ σύστασις ἐπ' αὐτὸν γενέσθαι. καὶ τούτου μέγα τεκμήριον, ὠμῶς καὶ παρανόμως ὑβρισθεὶς ὁ νεκρός. οὐ γὰρ ἐπέτρεψαν ἀνελέσθαι τὸ σῶμα τῷ ἀδελφῷ δεομένῳ, καὶ θάψαι νυκτὸς, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων νεκρῶν εἰς τὸν ποταμὸν ἔρριψαν. καὶ τοῦτο πέρας οὐκ ἦν, ἀλλὰ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ τοὺς μὲν ἐξεκήρυττον ἀκρίτους, τοὺς δὲ συλλαμβάνοντες ἀπεκτίννυσαν. ἐν οἷς καὶ Διοφάνης ὁ ῥήτωρ ἀπώλετο. Γάϊον δέ τινα Βίλλιον εἰς ἀγγεῖον καθείρξαντες, καὶ συνεμβαλόντες ἐχίδνας καὶ δράκοντας, οὕτω διέφθειραν. ὁ δὲ Κυμαῖος Βλόσιος ἀνήχθη μὲν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους, ἐρωτώμενος δὲ περὶ τῶν γεγονότων, ὡμολόγει πεποιηκέναι πάντα Τιβερίου κελεύοντος. εἰπόντος δὲ τοῦ Νασικᾶ πρὸς αὐτὸν, Τί οὖν εἴ σε Τιβέριος ἐκέλευεν ἐμπρῆσαι τὸ Καπετώλιον; τὸ μὲν

πρῶ-

tum se ei ingessisse affirmavit L. Rufus, qui de eo velut re præclara gesta gloriabatur. Ex cœtu plus trecenti occubuerunt fustibus & lapidibus comminuti, ferro nullus.

Hanc Romæ primam memoria produnt a regno sublato seditionem fuisse sanguine & cæde civili diremptam. Cæteras vero neque modicas neque de modica exortas re, invicem concedentes terrore principes plebis, reverentia Senatus populus, pacaverant. Et quidem tunc quoque, si actum secum leniter esset, Tiberius fuisse videtur se haud gravate submissurus: multoque facilius citra cædem & vulnera invehentibus cessisset. Neque enim plus tria millia secum habebat. Verum ira apparet divitum atque simultate potius, quam ob eas quas prætexebant causas, conspiratum in illum fuisse. Magno indicio est, quod atrociter & fœde insultaverunt cadaveri. Neque enim oranti fratri ut tollere liceret corpus ejus & funerare nocte, permiserunt, verum id cum aliis cadaveribus projecerunt in amnem. Neque hactenus tantum progressi sunt, sed amicis quoque ejus partim inauditis aqua & igni interdixerunt, partim quos potuerunt corripere, trucidaverunt: inter quos orator Diophanes periit. Caium quendam Billium caveæ inclusum cum viperis & draconibus, ad eum modum necavere. Blossius Cumanus ad consules attractus est. Hic rogatus de his quæ acta erant, omnia se professus est Tiberii jussu facturum fuisse. Subjiciente Nasica, Quid igitur si tibi Tiberius Capitolium cremare præcepisset?

Primum

πρῶτον ἀντέλεγεν, ὡς οὐκ ἂν τοῦτο Τιβερίου κελεύσαντος· πολλάκις δὲ καὶ πολλῶν τὸ αὐτὸ πυνθανομένων, ἀλλ' ἐκείνου γε προστάσσοντος, ἔφη, καλῶς κἀμοὶ τοῦτο πρᾶξαι εἶχεν. οὐ γὰρ ἂν Τιβέριος τοῦτο προσέταξεν, εἰ μὴ τῷ δήμῳ συνέφερεν. οὗτος μὲν οὖν διαφυγὼν, ὕστερον ᾤχετο πρὸς Ἀριστόνικον εἰς Ἀσίαν· καὶ τῶν ἐκείνου πραγμάτων διαφθαρέντων ἑαυτὸν ἀνεῖλεν.

Ἡ δὲ βουλὴ, θεραπεύουσα τὸν δῆμον ἐκ τῶν παρόντων, οὔτε πρὸς τὴν διανομὴν ἔτι τῆς χώρας ἠναντιοῦτο, καὶ Τῖτον ἀντὶ τοῦ Τιβερίου προὔθηκε τοῖς πολλοῖς ὁριστὴν ἑλέσθαι. λαβόντες δὲ τὰς ψήφους, εἵλοντο Πόπλιον Κράσσον οἰκεῖον ὄντα Γράκχῳ. θυγάτηρ γὰρ αὐτοῦ Λικιννία Γαΐῳ Γράκχῳ συνῴκει. καίτοι Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν, οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ τοῦ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάϊον. ἀλλὰ οἱ πλείους, ὡς ἡμεῖς γράφομεν, ἱστοροῦσιν. ἐπεὶ δὲ χαλεπῶς μὲν ὁ δῆμος εἶχε τῷ θανάτῳ τοῦ Τιβερίου, καὶ φανερὸς ἦν ἀμύνης περιμένων καιρὸν, ἤδη δὲ καὶ δίκαι τῷ Νασικᾷ προσανεσείοντο, δείσασα περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ βουλὴ, ψηφίζεται μηδὲν δεομένη, πέμπειν αὐτὸν εἰς Ἀσίαν. οὐ γὰρ ἀπεκρύπτοντο κατὰ τὰς ἀπαντήσεις οἱ ἄνθρωποι τὴν δυσμένειαν, ἀλλ' ἐξηγριαίνοντο, καὶ κατεβόων, ὅπου προστύχοιεν, ἐναγῆ καὶ τύραννον καὶ μεμιαγκότα φόνῳ σώματος ἀσύλου καὶ ἱεροῦ τὸ ἁγιώτατον καὶ φρικωδέστατον ἐν τῇ πόλει τῶν ἱερῶν ἀποκαλοῦντες. οὕτω μὲν ὑπεξῆλθε τῆς Ἰταλίας ὁ Νασικᾶς, καίπερ ἐνδεδεμένος ταῖς μεγίσταις ἱερουργίαις. ἦν γὰρ ὁ μέγιστος καὶ πρῶτος τῶν ἱερέων. ἔξω δὲ ἀλύων καὶ πλανώμενος ἄλλως, οὐ μετὰ πολὺν χρόνον κατέστρεψε περὶ Πέργαμον. οὐ

δεῖ

Primum abnuit, dicens hoc Tiberium jussurum non fuisse. Subinde aliis idem requirentibus, respondit, Enimvero si ille imperasset, non duxissem mihi id exequi turpe: neque enim, nisi ex usu esset populi, id imperaret Tiberius. Atque hic discrimen in præsenti transmisit. Cæterum post in Asiam contulit se ad Aristonicum: cujus labefactatis fortunis, intulit sibi ipse manus.

At senatus, quo populum ob ea acta leniret, neque legi agrariæ ultra refragatus est, & plebi permisit ut Tiberii loco alium triumvirum agris dividundis designaret. In suffragia igitur missi, P. Crassum Gracchi propinquum legere. Nam filia hujus Licinia in matrimonio erat C. Gracchi: quamvis Corn. Nepos autumet non Crassi, sed Bruti, qui de Lusitanis triumphaverat, Caium filiam in matrimonio habuisse. Cæterum plerique scriptores nobis subscribunt. At acerba populo Tiberii cædes erat, & præ se ferebat ultionis opportunitatem exspectare: & vero jam Nasicæ judicia intentabantur; cui ad securitatem senatus nulla urgente necessitate legationem in Asiam decernit. Neque enim obscure ferebant homines in occursu ejus indignationem suam, sed efferabantur & clamore insurgebant in eum, si quando obviam daretur, nefarium & tyrannum appellantes, qui corporis nece sacrosancti sanctissimum & religiosissimum urbis templum polluerat. Quare cessit Italia Nasica, licet maximis sacrificiis esset devinctus: nam Pontifex Maximus erat. Peregre autem palans vagansque huc illuc, brevi post apud Pergamum obiit. Neque mi-

rum

δεῖ δὲ θαυμάζειν εἰ Νασικᾶν μεμίσηκεν οὕτως ὁ δῆμος, ὅπου καὶ Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς, οὗ δοκοῦσι Ῥωμαῖοι μηδένα δικαιότερον μηδὲ μᾶλλον ἀγαπῆσαι, παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἐκπεσεῖν καὶ στέρεσθαι τῆς πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίας, ὅτι πρῶτον μὲν ἐν Νομαντίᾳ τὴν τελευτὴν τοῦ Τιβερίου πυθόμενος, ἀνεφώνησεν ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν,

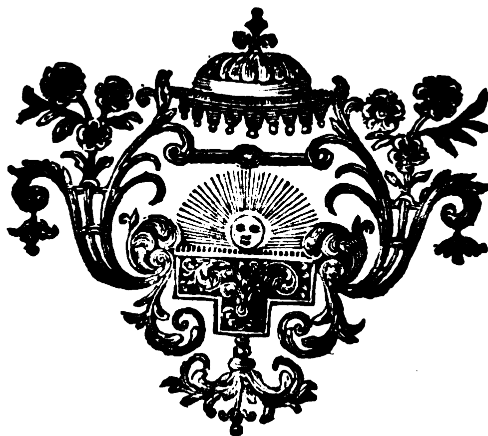
Ὡς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος ὅτις τοιαῦτά γε ῥέζοι.

ἔπειτα τῶν περὶ Γάϊον καὶ Φούλβιον αὐτοῦ δι' ἐκκλησίας πυνθανομένων τί φρονοίη περὶ τῆς Τιβερίου τελευτῆς, οὐκ ἀρεσκομένην τοῖς ὑπ' ἐκείνου πεπολιτευμένοις ἀπόκρισιν ἔδωκεν. ἐκ τούτου γὰρ ὁ μὲν δῆμος ἀντέκρουσεν αὐτῷ λέγοντι, μηδέπω τοῦτο ποιήσας πρότερον· αὐτὸς δὲ τὸν δῆμον εἰπεῖν κακῶς προήχθη. περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν τῷ Σκιπίωνος βίῳ τὰ καθ' ἕκαστα γέγραπται.

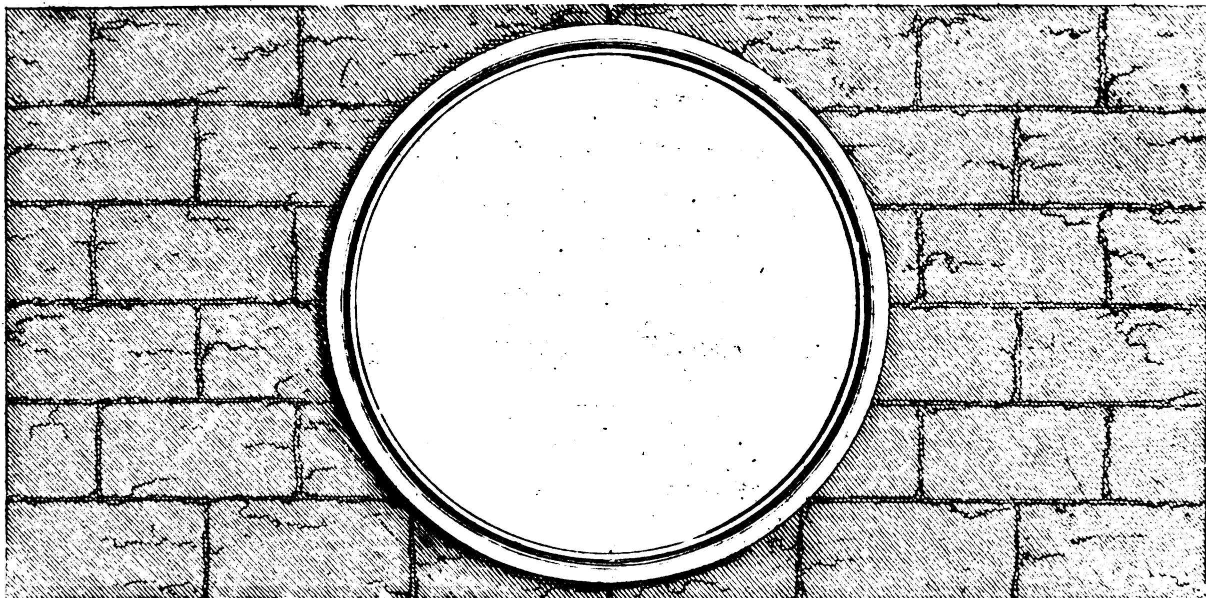
rum est infestum adeo Nasicæ populum fuisse, quum Scipio Africanus, quo populus Romanus neminem videtur justioribus de causis vel impensius dilexisse, nihil propius factum sit quam ut excideret & dejiceretur ejus benevolentia, quod ad Numantiam primum nuntiato Tiberii exitu, exclamasset Homericum illud,

Sic pereat quisquis designet talia facta:

deinde Caio & Fulvio in concione rogantibus eum quid ei de morte Tiberii videretur, non placere sibi respondisset illius acta. Inde enim concionanti populus obstrepuit; quod antea fecerat nunquam: & ille eo est provectus, in populum ut inveheretur. Verum hæc in Scipionis vita singulatim retulimus.



Γ. ΓΡΑΚ-



Γ. ΓΡΑΚΧΟΣ.



ΓΑἶος δὲ Γράκχος, ἐν ἀρχῇ μὲν ἢ δεδιὼς τοὺς ἐχθροὺς, ἢ φθόνον συνάγων ἐπ' αὐτοὺς, ὑπεξέστη τε τῆς ἀγορᾶς, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἡσυχίαν ἔχων διέτριβεν, ὡς ἄν τις ἔν τε τῷ παρόντι ταπεινὰ πράττων, καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἀπραγμόνως βιωσόμενος· ὥστε καὶ λόγον τισὶ κατ' αὐτοῦ παρασχεῖν, ὡς δυσχεραίνοντος καὶ προβεβλημένου τὴν τοῦ Τιβερίου πολιτείαν. ἦν δὲ καὶ μειράκιον παντάπασιν. ἐννέα γὰρ ἐνιαυτοῖς ἐλείπετο τἀδελφοῦ καθ' ἡλικίαν· ἐκεῖνος δὲ οὔπω τριάκοντα γεγονὼς ἀπέθανεν. ἐπεὶ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου τόν τε τρόπον ἡσυχῇ διέφαινεν ἀργίας καὶ μαλακίας καὶ πότων καὶ χρηματισμῶν ἀλλότριον ὄντα, καὶ τὸν λόγον, ὥσπερ ὠκύπτερα, κατασκευαζόμενος ἐπὶ τὴν πολιτείαν, δῆλος ἦν οὐκ ἠρεμήσων· δίκην τε τινὶ τῶν φίλων φεύγοντι Βεττίῳ συνειπὼν, καὶ τοῦ δήμου συνενθουσιῶντος ὑφ' ἡδονῆς καὶ βακχεύοντος περὶ αὐτὸν, ἀπέδειξε τοὺς ἄλλους ῥήτορας παίδων μηδὲν διαφέροντας, εἰς φόβον αὖθις

C. Gracchus initio ſive metu inimicorum, ſive invidiæ illis conflandæ gratia, reliquit forum, & domi in otio vitam egit: ſicut qui & in præſenti abjectus ſit, & deinceps ita in tranquillitate victurus: ut etiam in ſermonem quibuſdam venerit, improbare & deteſtari eum fratris actiones. Erat vero admodum tunc adoleſcens. Siquidem ætate novem annis fratre erat minor: ille nondum annos natus triginta occubuit. At temporis progreſſu quum mores ejus ſenſim eluxerunt a ſocordia, mollitia, vino & quæſtu remoti: tum dicendi facultatem, ſicut alas, ad rempub. concinnavit, tum vero ſignificavit non quieturum ſe. Atque quum amici cujuſdam Veſtii rei cauſam defenderet, populo præ gaudio lymphato & bacchante quum eum audiret, oſtendit cæteros oratores nihilo pueris præſtare. Hic offuſus iterum

αὖθις οἱ δυνατοὶ καθίσαντο, καὶ πολὺς ἦν ἐν αὐτοῖς λόγος ὅπως οὐκ ἐάσωσιν ἐπὶ δημαρχίαν τὸν Γάϊον προελθεῖν. συντυγχάνει δὲ ἀπὸ ταὐτομάτου λαχεῖν αὐτῷ εἰς Σαρδὼ ταμίαν Ὀρέστῃ τῷ ὑπάτῳ, καὶ τοῦτο τοῖς μὲν ἐχθροῖς καθ' ἡδονὴν ἐγεγόνει, τὸν δὲ Γάϊον οὐκ ἐλύπησεν. ἅτε γὰρ ὢν πολεμικὸς, καὶ χεῖρον οὐδὲν πρὸς στρατείας ἠσκημένος ἢ δίκας, ἔτι δὲ τὴν πολιτείαν καὶ τὸ βῆμα φρίττων, ἀντέχειν δὲ καλοῦντι τῷ δήμῳ καὶ τοῖς φίλοις οὐ δυνάμενος, παντάπασι τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην ἠγάπησεν. καίτοι κρατεῖ δόξα πολλὴ, τοῦτον ἄκρατον γενέσθαι δημαγωγὸν, καὶ πολὺ τοῦ Τιβερίου λαμπρότερον πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ὄχλων δόξαν. οὐκ ἔχει δὲ οὕτω τὸ ἀληθές· ἀλλ' ἔοικεν ὑπ' ἀνάγκης τινὸς μᾶλλον οὗτος ἢ προαιρέσεως ἐμπεσεῖν εἰς τὴν πολιτείαν. ἱστορεῖ δὲ καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ, ὡς ἄρα φεύγοντι πᾶσαν ἀρχὴν τῷ Γαΐῳ, καὶ μεθ' ἡσυχίας ᾑρημένῳ ζῆν, ὁ ἀδελφὸς ὄναρ φανεὶς, καὶ προσαγορεύσας, τί δῆτα, φαίη, Γάϊε βραδύνεις; οὐκ ἔστιν ἀπόδρασις, ἀλλ' εἷς μὲν ἡμῖν ἀμφοτέροις βίος, εἷς δὲ θάνατος ὑπὲρ τοῦ δήμου πολιτευομένοις πέπρωται.

Γενόμενος οὖν ὁ Γάϊος ἐν Σαρδόνι, πᾶσαν ἀρετῆς ἀπόδειξιν ἐδίδου, καὶ πολὺ πάντων διέφερε τῶν νέων ἐν τοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀγῶσι, καὶ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ὑπηκόους δικαίοις, καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν στρατηγὸν εὐνοίᾳ καὶ τιμῇ. σωφροσύνῃ δὲ καὶ λιτότητι καὶ φιλοπονίᾳ παρήλλαττε καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. ἰσχυροῦ δὲ καὶ νοσώδους ἅμα χειμῶνος ἐν Σαρδόνι γενομένου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὰς πόλεις ἐσθῆτα τοῖς στρατιώταις αἰτοῦντος, ἔπεμψαν εἰς Ῥώμην παραιτούμενοι. δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὴν παραίτησιν αὐτῶν, καὶ τὸν στρατηγὸν ἄλλοθεν

iterum primoribus pavor eſt, multumque inter ſe conſultabant ne ad tribunatum permitterent Caium aſpirare. Evenit autem forte fortuna ut quæſturam in Sardinia cum Oreſte conſule ſortiretur: quæ res læta fuit inimicis Caii, ſed nihil eum torſit. Nam qui vir militaris eſſet, & haud ſecus in armis quam litibus exercitatus, rempub. autem etiam tum roſtraque horreret, neque tamen vocanti obluctari populo & amicis valeret, omnino illam peregrinationem boni conſuluit. Quanquam obtinet crebra fama, impotentem eum populi ducem, & longe Tiberio ad auram popularem captandam fuiſſe acriorem. Cæterum non ita ſe res habet. Immo apparet invitum potius hunc incidiſſe in reipub. tractationem quam conſilio: ſiquidem Cicero orator eſt autor, omnem honorem declinanti Caio, vitamque ſectanti otioſam, oblatum in ſomnio fratrem hiſce eum appellaſſe verbis, Quid cunctaris Cai? nullum patet effugium, ſed eadem utrique noſtrum vita, idem exitus pro populo agentibus in fatis eſt.

Caius igitur dedit in Sardinia omnis ſpecimen virtutis, multoque omnem juventutem audacia adverſus hoſtes & juſtitia adverſus pacatos colenda antecelluit, etiam benevolentia & reverentia erga ducem: temperantia vero, frugalitate, induſtria præfulſit vel natu majoribus. Quum vero atrox ſimul & inſalubris hyems occurriſſet in Sardinia, veſtemque imperator in exercitum civitatibus imperaret: miſerunt Romam id deprecatum. Quorum accepta a ſenatu excuſatione, juſſoque duce aliun-

θεν ἀμφιέζειν τοὺς στρατιώτας κελευούσης· ἀπορουμένου δὲ ἐκείνου καὶ τῶν στρατιωτῶν κακοπαθούντων, ἐπελθὼν τὰς πόλεις ὁ Γάϊος, αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτῶν ἐποίησεν ἐσθῆτα πέμψαι, καὶ βοηθῆσαι τοῖς Ῥωμαίοις. ταῦτα πάλιν εἰς Ῥώμην ἀπαγγελλόμενα, καὶ δοκοῦντα δημαγωγίας προαγῶνες εἶναι, διετάραττε τὴν βουλήν. καὶ πρῶτον μὲν ἐκ Λιβύης παρὰ Μικίψα τοῦ βασιλέως πρέσβεις παραγενομένους, καὶ λέγοντας ὡς ὁ βασιλεὺς χάριτι Γαΐου Γράκχου πέμψειεν εἰς Σαρδόνα σῖτον τῷ στρατηγῷ, δυσχεραίνοντες ἐξέβαλον· ἔπειτα δόγμα ποιοῦνται, τοῖς μὲν στρατιώταις διαδοχὴν ἀποσταλῆναι, τὸν δὲ Ὀρέστην ἐπιμένειν, ὡς δὴ καὶ τοῦ Γαΐου διὰ τὴν ἀρχὴν παραμενοῦντος. ὁ δὲ, τούτων αὐτῷ προσπεσόντων, εὐθὺς ἐξέπλευσε πρὸς ὀργὴν, καὶ φανεὶς ἐν Ῥώμῃ παρ' ἐλπίδας, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰτίαν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀλλόκοτον ἐδόκει, τὸ ταμίαν ὄντα προαποστῆναι τοῦ ἄρχοντος. οὐ μὴν ἀλλὰ κατηγορίας αὐτῷ γενομένης ἐπὶ τῶν τιμητῶν, αἰτησάμενος λόγον, οὕτω μετέστησε τὰς γνώμας τῶν ἀκουσάντων, ὡς ἀπελθεῖν ἠδικῆσθαι τὰ μέγιστα δόξας. ἐστρατεῦσθαι μὲν γὰρ ἔφη δώδεκα ἔτη, τῶν ἄλλων δέκα στρατευομένων ἐν ἀνάγκαις· ταμιεύων δὲ τῷ στρατηγῷ παραμεμενηκέναι τριετίαν, τοῦ νόμου μετ' ἐνιαυτὸν ἐπανελθεῖν διδόντος. μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλῆρες τὸ βαλλάντιον εἰσενηνοχέναι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐκπιόντας ὃν εἰσήνεγκαν οἶνον, ἀργυρίου καὶ χρυσίου μεστοὺς δεῦρο τοὺς ἀμφορεῖς ἥκειν κομίζοντας.

Ἐκ τούτου πάλιν ἄλλας αἰτίας αὐτῷ καὶ δίκας ἐπῆγον, ὡς τοὺς συμμάχους ἀφιστάντι, καὶ κεκοινωνηκότι τῆς περὶ Φρέγελλαν ἐνδειχθείσης συνωμοσίας.

ὁ

aliunde veſtitum militibus parare: quum conſilio ille deficeretur, & affligerentur milites, adiit Caius civitates, induxitque ut ſua ſponte mitterent veſtem, & Romanis opitularentur. Hæc iterum Romam perlata, viſaque plebis illiciendæ præludia eſſe, terrorem injecerunt patribus. Hi primum miſſos ex Africa a rege Micipſa legatos, qui oſtenderunt in gratiam Caii regem imperatori in Sardiniam frumentum miſiſſe, offenſi rejecerunt. Deinde ſenatuſconſultum fecerunt, ut militibus ſuccederetur, Oreſtes autem permaneret ibi, quo Caius quoque ob quæſturam ibidem remaneret. Quod ei quum oblatum eſſet, extemplo ira frendens deceſſit, ac Romæ nec opinantibus conſpectus, non ab iniquis modo eſt reprehenſus, ſed plebi etiam viſum inuſitatum ante conſulem decedere quæſtorem. Veruntamen quum dies ei dicta apud cenſores eſſet, poſtulata audientia, ita animos vertit auditorum, ut cum ea diſcederent opinione, eum quam maxime læſum fuiſſe. Stipendia enim ſe demonſtravit duodecim feciſſe, quum alii cogerentur facere decem: quæſtorem apud imperatorem triennium permanſiſſe, quum lege ſibi reverti exacto liceret anno. Solum ex militibus zonam ſe, quam in provinciam plenam intuliſſet, exportaſſe inanem: cæteros exhauſto quod importaverant vino, auro & argento domum plenas amphoras retuliſſe.

Inde alia rurſus crimina & lites ei impegerunt, ſolicitaſſe eum ſocios; conjurationis Fregellanæ, quæ fuerat detecta, conſcium fuiſſe.

ὁ δὲ πᾶσαν ὑποψίαν ἀπολυσάμενος, καὶ φανεὶς καθαρὸς, εὐθὺς ἐπὶ δημαρχίαν ὥρμησε, τῶν μὲν γνωρίμων ἀνδρῶν ὁμαλῶς ἁπάντων ἐναντιουμένων πρὸς αὐτὸν, ὄχλου δὲ τοσούτου συῤῥέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς Ἰταλίας, καὶ συναρχαιρεσιάζοντος, ὡς πολλοῖς μὲν οἰκήσεις ἐπιλιπεῖν· τοῦ δὲ πεδίου μὴ δεξαμένου τὸ πλῆθος, ἀπὸ τῶν τεγῶν καὶ τῶν κεράμων τὰς φωνὰς συνηχεῖν. τοσοῦτον δ' οὖν ἐξεβιάσαντο τὸν δῆμον οἱ δυνατοὶ, καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ Γαΐου καθεῖλον, ὅσον οὐχ, ὡς προσεδόκησε, πρῶτον, ἀλλὰ τέταρτον ἀναγορευθῆναι. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, εὐθὺς ἦν ἁπάντων πρῶτος, ἰσχύων τε τῷ λέγειν, ὡς ἄλλος οὐδεὶς, καὶ τοῦ πάθους αὐτῷ παῤῥησίαν πολλὴν διδόντος ἀνακλαιομένῳ τὸν ἀδελφόν. ἐνταῦθα γὰρ ἐξ ἁπάσης προφάσεως περιῆγε τὸν δῆμον, ἀναμιμνήσκων τῶν γεγονότων, καὶ παρατιθεὶς τὰ τῶν προγόνων, ὡς ἐκεῖνοι μὲν καὶ Φαλίσκοις ἐπολέμησαν ὑπὲρ Γενυκίου τινὸς δημάρχου λοιδορηθέντος, καὶ Γαΐου Βετουρίου θάνατον κατέγνωσαν ὅτι δημάρχῳ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς οὐχ ὑπεξέστη μόνος· ὑμῶν δὲ ὁρώντων, ἔφη, Τιβέριον ξύλοις συνέκοπτον οὗτοι, καὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐσύρετο νεκρὸς ἐκ Καπετωλίου, ῥιφησόμενος εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ ἁλισκόμενοι τῶν φίλων ἀπέθνησκον ἄκριτοι. καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴ τις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἕωθεν ἐλθόντα σαλπικτὴν, ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς. οὕτως εὐλαβεῖς καὶ πεφυλαγμένοι περὶ τὰς κρίσεις ἦσαν.

Τοι-

isse. At hic omnem amolitus suspicionem, & insons compertus, e vestigio intendit animum ad tribunatum plebis petendum, universa eum pariter impugnante nobilitate. Cæterum tantus cœtus in urbem influxit ex Italia, suffragataque ejus petitioni est, multos ut diversoria defecerint, ex tectisque & fastigiis ædificiorum, non capiente tantam multitudinem campo, voces eorum resonarent. Tantum tamen expresserunt populo principes, & spei detraxerunt Caii, quod non pro exspectatione sua primus, sed renuntiatus fuerit quartus. At inito magistratu mox omnium fuit primus, quod tum facundia, ut nemo alius, polleret, tum quia calamitas amplum libere dicendi campum suppeditabat fratrem suum deploranti. Eo enim ex omni occasione circumagebat populum, refricans ejus facinoris memoriam, attexensque exempla majorum: quemadmodum Faliscis arma illi ob Genucium quendam tribunum plebis convitiis proscissum moverint: & C. Vulturium, quod incedenti per forum tribuno unus via non decessisset, rei capitalis damnaverint. At vobis inspectantibus, inquit, Tiberium baculis hi conciderunt, mediamque per urbem raptus est ille exanimis ex Capitolio, ut in flumen projiceretur. Amicos ejus, quos comprehenderunt, indefensos sustulerunt. Et quidem more majorum, siquis rei capitalis postulatus ad judicium non occurrerit, hujus ad januam profectus mane tubicen tuba eum citat, neque ante ferunt sententiam judices. Adeo religiosi & circumspecti in judiciis fuerunt.

Hu-

Τοιούτοις λόγοις προανασείσας τὸν δῆμον (ἦν δὲ καὶ μεγαλοφωνότατος καὶ ῥωμαλεώτατος ἐν τῷ λέγειν) δύο νόμους εἰσέφερε, τὸν μὲν, εἴ τινος ἄρχοντος ἀφῄρητο τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, οὐκ ἐῶντα τούτῳ δευτέρας ἀρχῆς μετουσίαν εἶναι· τὸν δὲ, εἴ τις ἄρχων ἄκριτον ἐκκεκηρύχοι πολίτην, κατ' αὐτοῦ κρίσιν διδόντα τῷ δήμῳ. τούτων τῶν νόμων ἄντικρυς ὁ μὲν Μάρκον Ὀκτάβιον ἠτίμου, τὸν ὑπὸ Τιβερίου τῆς δημαρχίας ἐκπεσόντα· τῷ δ' ἐνείχετο Ποπίλλιος. οὗτος γὰρ στρατηγῶν τοὺς Τιβερίου φίλους ἐξεκήρυξε. καὶ Ποπίλλιος μὲν οὐχ ὑποστὰς τὴν κρίσιν, ἔφυγεν ἐξ Ἰταλίας· τὸν δὲ ἕτερον νόμον Γάϊος αὐτὸς ἐπανείλετο, φήσας τῇ μητρὶ Κορνηλίᾳ δεηθείσῃ χαρίζεσθαι τὸν Ὀκτάβιον. καὶ ὁ δῆμος ἠγάσθη καὶ συνεχώρησε, τιμῶν τὴν Κορνηλίαν οὐδὲν ἧττον ἀπὸ τῶν παίδων, ἢ τοῦ πατρός. ἧς γε χαλκῆν εἰκόνα στήσας ὕστερον, ἐπέγραψε Κορνηλίαν μητέρα Γράκχων. ἀπομνημονεύεται δὲ καὶ τοῦ Γαΐου πολλὰ ῥητορικῶς καὶ ἀγοραίως ὑπὲρ αὐτῆς εἰρημένα πρός τινα τῶν ἐχθρῶν· σὺ γὰρ, ἔφη, Κορνηλίαν λοιδορεῖς τὴν Τιβέριον τεκοῦσαν; ἐπεὶ δὲ διαβεβλημένος ἦν εἰς μαλακίαν ὁ λοιδορηθεὶς, τίνα δὲ, εἶπεν, ἔχων παῤῥησίαν, συγκρίνεις Κορνηλίαν σεαυτῷ; ἔτεκες γὰρ ὡς ἐκείνη; καὶ μὴν πάντες ἴσασι Ῥωμαῖοι πλείω χρόνον ἐκείνην ἀπ' ἀνδρὸς οὖσαν, ἢ σὲ τὸν ἄνδρα. τοιαύτη μὲν ἡ πικρία τῶν λόγων ἦν αὐτοῦ, καὶ πολλὰ λαβεῖν ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐστὶν ὅμοια.

Τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, καὶ καταλύων τὴν σύγ-

κλητον,

Hujuscemodi orationibus ad motum præparato populo, (erat enim vocalissimus & firmissimis lateribus in dicendo) duas leges promulgavit: Unam, sicui populus magistratum abrogaverit, ne aditus huic ad secundum magistratum sit: alteram, siquis magistratus civi indicta causa exilium irrogaverit, ut is causam dicat ad populum. Harum legum altera non obscure M. Octavium notabat a Tiberio tribunatu dejectum, altera tenebatur Popilius. Hic enim in prætura sua amicos Tiberii in exilium egerat. At Popilius non exspectato judicio, ex Italia solum vertit: alteram legem Caius ipse antiquavit, professus matri se Corneliæ precibus dare Octavium. Id placuit populo, comprobatumque ab eo est, quod Corneliam in honore haberet non minus liberorum suorum quam parentis gratia. Nempe statuam æneam ei posuit postea, inscripsitque, Corneliæ matri Gracchorum. Memorantur etiam multa oratorie & forensi modo a Caio pro illa in quendam inimicum torta, Tune Corneliam, inquit, insectaris Tiberii parentem? Quia vero infamis erat ille quem insectabatur, quod adolescentia ejus obnoxia aliorum libidinibus fuisset, Qua fronte, inquit, tecum confers Corneliam? Peperisti vero ut illa? Atqui toti populo Romano notum est diutius illam quam te virum a viro abstinuisse. Ea erat illius in dicendo mordacitas, pariaque ex scriptis orationibus multa licet colligere.

Leges quas pro commodo plebis & ad opprimendum senatum rogavit, una fuit

agra-

κλητον· ὁ μὲν ἦν κληρουχικὸς, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν· ὁ δὲ, στρατιωτικὸς, ἐσθῆτα τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων, καὶ νεώτερον ἑπτὰ ἐτῶν καὶ δέκα μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην· ὁ δὲ, συμμαχικὸς, ἰσοψήφους ποιῶν τοῖς πολίταις τοὺς Ἰταλιώτας· ὁ δὲ, σιτικὸς, ἐπευωνίζων τοῖς πένησι τὴν ἀγορὰν· ὁ δὲ, δικαστικὸς, ᾧ τὸ πλεῖστον ἀπέκοψε τῆς τῶν συγκλητικῶν δυνάμεως. μόνοι γὰρ ἔκρινον τὰς δίκας, καὶ διὰ τοῦτο φοβεροὶ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἦσαν· ὁ δὲ τριακοσίους τῶν ἱππέων προσκατέλεξεν αὐτοῖς οὖσι τριακοσίοις, καὶ τὰς κρίσεις κοινὰς τῶν ἑξακοσίων ἐποίησε. τοῦτον τὸν νόμον εἰσφέρων, τά τε ἄλλα λέγεται σπουδάσαι διαφερόντως, καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων δημαγωγῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀφορώντων καὶ τὸ καλούμενον κομίτιον, πρῶτον τότε στραφεὶς ἔξω πρὸς τὴν ἀγορὰν δημηγορῆσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω ποιεῖν ἐξ ἐκείνου, μικρᾷ παρεγκλίσει καὶ μεταθέσει σχήματος μέγα πρᾶγμα κινήσας, καὶ μετενεγκὼν τρόπον τινὰ τὴν πολιτείαν ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὴν δημοκρατίαν· ὡς τῶν πολλῶν δέον, οὐ τῆς βουλῆς, στοχάζεσθαι τοὺς λέγοντας.

Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον ἐδέξατο τὸν νόμον τοῦτον ὁ δῆμος, ἀλλὰ κἀκείνῳ τοὺς κρίνοντας ἐκ τῶν ἱππέων ἔδωκε καταλέξαι, μοναρχική τις ἰσχὺς ἐγεγόνει περὶ αὐτόν· ὥστε καὶ τὴν σύγκλητον ἀνέχεσθαι συμβουλεύοντος αὐτοῦ. συνεβούλευε δὲ ἀεί τι τῶν ἐκείνῃ πρεπόντων εἰσηγούμενος· οἷον ἦν καὶ τὸ περὶ τοῦ σίτου δόγμα μετριώτατον καὶ κάλλιστον, ὃν ἔπεμψε μὲν ἐξ Ἰβηρίας Φάβιος ἀντιστράτηγος· ἐκεῖνος δ' ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀποδομένην τὸν σῖτον, ἀναπέμψαι

agraria, de agro publico inopibus dividundo, altera militaris, qua sancitum ut vestes publice præberentur, neque quicquam ejus nomine stipendio militum detraheretur, ac ne quis minor decem & septem annis ad nomen cogeretur respondere: socialis alia, qua jus suffragii ferendi cum civibus dabatur Italis: alia frumentaria, pretium elevans annonæ: alia judiciaria, qua plurimum circumcidit opes senatus. Soli enim judicia in potestate senatores habebant, atque ideo populo & ordini equestri erant formidabiles. Hic vero trecentos equites Romanos trecentis admiscuit senatoribus, atque judicia hisce sexcentis communicavit. Dum hanc legem rogat, cum in alia dicitur magnopere incubuisse, tum ubi superiores concionatores omnes respicere ad curiam assueverant & ad comitium, primus tunc foras versus ad forum fuisse concionatus, atque id deinceps sequutus, brevique declinatione & circumactu corporis magnam rem movisse, ac rempub. quasi ab optimatibus ad arbitrium transtulisse populi, tanquam plebem spectare concionatores, non senatum deberent.

Ut vero non modo hanc legem scivit populus, sed & judices illi deligere ex equitibus permisit: potestatem obtinuit regiam quandam, adeo ut senatus quoque reciperet ejus consilia. Consultor semper erat & autor rei alicujus quæ eum ordinem decebat. Cujuscemodi fuit decretum de frumento ex Hispania a Fabio proprætore misso moderatissimum & laudatissimum. Suasit Caius senatui ut distracto frumento remitteret civitatibus pretium,

ψαι ταῖς πόλεσι τὸ ἀργύριον, καὶ προσεπαιτιάσασθαι τὸν Φάβιον, ὡς ἐπαχθῆ καὶ ἀφόρητον ποιοῦντα τὴν ἀρχὴν τοῖς ἀνθρώποις. ἐφ' ᾧ μεγάλην ἔσχε δόξαν μετ' εὐνοίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. ἔγραψε δὲ καὶ πόλεις ἀποικίδας ἐκπέμπεσθαι, καὶ τὰς ὁδοὺς ποιεῖσθαι, καὶ κατασκευάζεσθαι σιτοβόλια. τούτοις ἅπασι πραττομένοις αὐτὸν ἄρχοντα καὶ διοικητὴν ἐφιστάς, καὶ πρὸς μηδὲν ἀποτρυόμενος τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων, ἀλλὰ καὶ θαυμαστῷ τινὶ τάχει καὶ πόνῳ τῶν γινομένων, ὡς μόνον ἕκαστον ἐξεργαζόμενος· ὥστε καὶ τοὺς πάνυ μισοῦντας αὐτὸν καὶ δεδοικότας ἐκπλήττεσθαι τὸ διὰ πάντων ἀνύσιμον καὶ τελεσιουργόν. οἱ δὲ πολλοὶ καὶ τὴν ὄψιν αὐτὴν ἐθαύμαζον, ἐξηρτημένον ὁρῶντες αὐτοῦ πλῆθος ἐργολάβων, τεχνιτῶν, πρεσβευτῶν, ἀρχόντων, στρατιωτῶν, φιλολόγων· οἷς πᾶσιν ἐντυγχάνων μετ' εὐκολίας, καὶ τὸ σεμνὸν ἐν τῷ φιλανθρώπῳ διαφυλάττων, καὶ νέμων αὐτοῦ τὸ ἁρμόττον οἰκείως ἑκάστῳ, χαλεποὺς ἀπεδείκνυε συκοφάντας, τοὺς φοβερὸν αὐτὸν ἢ φορτικὸν ὅλως ἢ βίαιον ἀποκαλοῦντας. οὕτω δεινότερος ἦν ἐν ταῖς ὁμιλίαις καὶ ταῖς πράξεσιν, ἢ τοῖς ἀπὸ τοῦ βήματος λόγοις δημαγωγός.

Ἐσπούδασε δὲ μάλιστα περὶ τὴν ὁδοποιΐαν, τῆς τε χρείας ἅμα καὶ τοῦ πρὸς χάριν καὶ κάλλος ἐπιμεληθείς. εὐθεῖαι γὰρ ἤγοντο διὰ τῶν χωρίων ἀτρεμεῖς· καὶ τὸ μὲν ἐστόρνυτο πέτρᾳ ξεστῇ, τὸ δὲ ἄμμου χώμασιν ἀκτοῖς ἐπυκνοῦτο. πιμπλαμένων δὲ τῶν κοίλων καὶ ζευγνυμένων γεφύραις, ὅσα χείμαρροι διέκοπτον ἢ φάραγγες, ὕψος δὲ τῶν ἑκατέρωθεν ἴσον καὶ παράλληλον λαμβανόντων, ὁμαλὴν

Fabiumque inſuper caſtigaret, quod invidioſum & intolerandum redderet provincialibus imperium: quæ res ei in provinciis magnam paravit cum benevolentia laudem. Ad hæc leges tulit de coloniis deducendis, de viis muniendis, de ædificandis horreis. His muneribus omnibus rectorem ſe & diſpenſatorem præfecit, nihil in tot tantiſque fatiſcens negotiis: immo incredibili celeritate & labore, quaſi ſingulis tantum incumberet, conſummavit inſtituta opera: ut etiam illi qui impenſe oderant & timebant eum, obſtupeſcerent expeditam ubique ejus atque efficacem induſtriam. Plebs vero etiam ipſum rei mirabatur conſpectum, quum affectari eum conſpicerent catervam operariorum, artificum, legatorum, magiſtratuum, militum, doctorum hominum: quibus omnibus placidum aditum præbens, atque in humanitate tuens gravitatem, accommodanſque ſe ad id quod cuique proprie conveniret, effecit ut graves calumniatores haberentur qui trucem ipſum aut omnino moroſum dicebant aut præfractum. Adeo habebat excitatiorem in conſuetudine & actionibus quam in concionibus popularitatem.

Elaboravit autem potiſſimum in viis muniendis, tam utilitatis quam oblectamenti & ornatus curam gerens. Ducebantur enim directæ ad amuſſim per agros viæ, atque hinc lapide quadrato ſternebantur, hinc glareæ aggeribus advectis referciebantur. Complebat & pontibus jungebat lacunas torrentibus vel ſpecubus excavatas, ac lateribus pari inter ſe faſtigio utrinque comparatis, æquabilem

ὁμαλὴν καὶ καλὴν ὄψιν εἶχε διόλου τὸ ἔργον. πρὸς δὲ τούτοις διαμετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεῖ) κίονας λιθίνους σημεῖα τοῦ μέτρου κατέστησεν. ἄλλους δὲ λίθους ἔλαττον ἀπέχοντας ἀλλήλων ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ διέθηκεν, ὡς εἴη ῥᾳδίως τοῖς ἵππους ἔχουσιν ἐπιβαίνειν ἐπ' αὐτῶν, ἀναβολέως μὴ δεομένοις.

Ἐπὶ τούτοις τοῦ δήμου μεγαλύνοντος αὐτὸν, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἑτοίμως ἔχοντος ἐνδείκνυσθαι πρὸς εὔνοιαν, ἔφη ποτὲ δημηγορῶν αὐτὸς αἰτήσειν χάριν, ἣν λαβὼν μὲν, ἀντὶ παντὸς ἕξειν· εἰ δὲ ἀποτύχοι, μηδὲν ἐκείνοις μεμψιμοιρήσειν. τοῦτο ῥηθὲν ἔδοξεν αἴτησις ὑπατείας εἶναι, καὶ προσδοκίαν πᾶσιν ὡς ἅμα μὲν ὑπατείαν, ἅμα δὲ δημαρχίαν μετιὼν παρέχειν. ἐνστάντων δὲ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ μετεώρων ὄντων ἁπάντων, ὤφθη Γάϊον Φάννιον κατάγων εἰς τὸ πεδίον, καὶ συναρχαιρεσιάζων ἐκείνῳ μετὰ τῶν φίλων. τοῦτο ῥοπὴν ἤνεγκε τῷ Φαννίῳ μεγάλην. κἀκεῖνος μὲν ὕπατος, Γάϊος δὲ δήμαρχος ἀπεδείχθη τὸ δεύτερον οὐ παραγγέλλων, οὐδὲ μετιὼν, ἀλλὰ τοῦ δήμου σπουδάσαντος. ἐπεὶ δὲ ἑώρα τὴν μὲν σύγκλητον ἐχθρὰν ἄντικρυς, ἀμβλὺν δὲ τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ τὸν Φάννιον, αὖθις ἑτέροις νόμοις ἀπήρτησε τὸ πλῆθος· ἀποικίας μὲν εἰς Τάραντα καὶ Καπύην πέμπεσθαι γράφων, καλῶν δὲ ἐπὶ κοινωνίᾳ πολιτείας τοὺς Λατίνους. ἡ δὲ βουλὴ, δείσασα μὴ παντάπασιν ἄμαχος γένηται, καινὴν καὶ ἀσυνήθη πεῖραν ἐπῆγε τοῖς πολλοῖς ἀποτροπῆς, ἀντιδημαγωγοῦσα καὶ χαριζομένη παρὰ τὸ βέλτιστον. ἦν γὰρ εἷς τῶν τοῦ Γαΐου συναρχόντων

bilem habebat & visendam undique opus faciem. Ad hæc viam omnem per miliaria dimensus (capit autem paulo minus octo stadia miliare) columnas lapideas spatii signandi gratia locavit. Alios lapides modicis inter se intervallis hinc inde secundum viam disposuit: quibus equitantes sine servis in equos attollentibus conscenderent commodius equos.

Has ob res populo eum in cœlum laudibus ferente, & nihil non ejus studio facere parato, jecit aliquando in concione gratiam se petiturum, quam si esset adeptus, instar se habiturum omnium: sin tulisset repulsam, nihil de illis conquesturum. Id dictum petitio visum consulatus esse: atque opinionem omnibus præbuit pariter se consulatum & tribunatum petiturum. Instantibus comitiis consularibus, omnibusque suspensis prodiit Caius ad Fannium in campum deducendum, atque ad juvandum studio suo cum amicis illius petitionem. Momentum hoc Fannio non exiguum attulit: qui consul, & Caius iterum tribunus plebis renunciatus est, non candidatus neque ambiens, verum populi studio. Quum vero senatum non obscure infestum cerneret sibi, frigida autem in se benevolentia Fannium: institit aliis de integro legibus devincire sibi plebem, legem promulgans de coloniis Tarentum & Capuam deducendis, & de adsciscendis in civitatem Latinis. At senatus, veritus ne prorsus evaderet insuperabilis, viam ad multitudinem avertendam molitus est novam & insolitam, malo exemplo blandimentis erga populum cum Caio & obsequiis certans. Erat enim ex collegis Caii unus

ἀρχόντων Λίβιος Δροῦσος, ἀνὴρ οὔτε γεγονὼς τινὸς Ῥωμαίων οὔτε τεθραμμένος χεῖρον· ἤθει δὲ καὶ λόγῳ καὶ πλούτῳ ἐν τοῖς μάλιστα τιμωμένοις καὶ δυναμένοις ἀπὸ τούτων ἐνάμιλλος. ἐπὶ τοῦτον μὲν οὖν οἱ γνωριμώτατοι τρέπονται· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἅψασθαι τοῦ Γαΐου, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὸν ἄνδρα συστῆναι, μὴ βιαζόμενον, μηδὲ ἀντικρούοντα τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ πρὸς ἡδονὴν ἄρχοντα, καὶ χαριζόμενον ὑπὲρ ὧν καὶ ἀπεχθάνεσθαι καλῶς εἶχεν.

Ἐπιδοὺς οὖν ὁ Λίβιος εἰς ταῦτα τῇ βουλῇ τὴν ἑαυτοῦ δημαρχίαν, νόμους ἔγραψεν, οὔτε τῶν καλῶν τινος, οὔτε τῶν λυσιτελῶν ἐχομένους· ἀλλὰ ἓν μόνον, ὑπερβαλέσθαι τὸν Γάϊον ἡδονῇ καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ὥσπερ ἐν κωμῳδίᾳ, ἀθλῶν καὶ διαμιλλώμενος. ᾧ καὶ καταφανεστάτην ἐποίησεν ἑαυτὴν ἡ σύγκλητος, οὐ δυσχεραίνουσα τοῖς τοῦ Γαΐου πολιτεύμασιν, ἀλλὰ αὐτὸν ἐκεῖνον ἀνελεῖν ἢ ταπεινῶσαι παντάπασι βουλομένη. τὸν μὲν γὰρ ἀποικίας δύο γράψαντα, καὶ τοὺς χαριεστάτους τῶν πολιτῶν εἰσάγοντα, δημοκοπεῖν ᾐτιῶντο· Λιβίῳ δὲ δώδεκα κατοικίζοντι, καὶ τρισχιλίους εἰς ἑκάστην ἀποστέλλοντι τῶν ἀπόρων, συνελαμβάνοντο. κἀκείνῳ μὲν, ὅτι χώραν διένειμε τοῖς πένησι, προστάξας ἑκάστῳ τελεῖν ἀποφορὰν εἰς τὸ δημόσιον, ὡς κολακεύοντι τοὺς πολλοὺς ἀπηχθάνοντο· Λίβιος δὲ καὶ τὴν ἀποφορὰν ταύτην τῶν νεμομένων ἀφαιρῶν, ἤρεσκεν αὐτοῖς. ἔτι δὲ, ὁ μὲν τοῖς Λατίνοις ἰσοψηφίαν διδοὺς ἐλύπει· τοῦ δὲ, ὅπως μηδ' ἐπὶ στρατείας ἐξῇ τινα Λατίνων ῥάβδοις αἰκίσασθαι, γράψαντος, ἐβοήθουν τῷ νόμῳ. καὶ μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ Λίβιος ἀεὶ δη-

μη-

unus Livius Drusus, vir neque indole ulli Romano neque tyrocinio secundus, ad hæc eloquentia & divitiis inter primos celebris, atque pollentibus horum præsidio par. Ad hunc igitur vertunt se primores, hortanturque ut Caium adoriatur, atque in eum conspiret secum, non vi agendo neque incurrendo in plebem, sed mulcendo in magistratu, concedendoque tanta quorum causa vel lacessenda esset honeste.

Itaque tribunatum suum Livius ad senatus voluntatem aggregans, leges promulgavit non ullam in rem honestam aut frugiferam, sed id modo, superare Caium sicut in comœdia blandimentis & popularitate enitens & certans: quo apertissime declaravit senatus non actionibus offendi se Caii, sed illum ipsum tollere aut conculcare modis omnibus in animo habere. Huic enim de duabus promulganti coloniis deducendis rogationem, & honestissimos cives in eas scribenti, lenocinari eum multitudini objiciebant: Livio de duodecim coloniis deducendis legem ferenti, & de ternis millibus in singulas inopum scribendis, erant auxilio. Illi, quod agrum partiretur pauperibus indicta singulis pensione quam inferrent ærario, succensebant ut plebis assentatori: Livius, qui etiam pensione hac agrorum possessores levabat, erat iis probatus. Ad hæc ille, quod Latinis suffragii ferendi jus faceret, cruciabat eos: hujus ne quem Latinum militem virgis mulctare duci liceret ferentis legi præsto erant. Et quidem Livius ipse in concionando assidue

jac-

μηγορῶν ἔλεγεν, ὡς γράφει ταῦτα τῇ βουλῇ δοκοῦντα κηδομένῃ τῶν πολλῶν· ὃ δὴ καὶ μόνον ἀπὸ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ χρήσιμον ὑπῆρχεν. ἡμερώτερον γὰρ ἔσχε πρὸς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος, καὶ τοὺς γνωριμωτάτους αὐτοῦ πρότερον ὑφορωμένους καὶ μισοῦντος, ἐξέλυσε καὶ κατεπράϋνε τὴν μνησικακίαν καὶ χαλεπότητα ταύτην ὁ Λίβιος, ὡς ἐκ τῆς ἐκείνων ὁρμώμενος γνώμης ἐπὶ τὸ δημαγωγεῖν καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς.

Μεγίστη δὲ τῷ Δρούσῳ πίστις εὐνοίας πρὸς τὸν δῆμον ἐγίνετο καὶ δικαιοσύνης, τὸ μηδὲν αὑτῷ μηδ᾽ ὑπὲρ ἑαυτοῦ φαίνεσθαι γράφοντα. καὶ γὰρ οἰκιστὰς ἑτέρους ἐξέπεμπε τῶν πόλεων, καὶ διοικήσεσι χρημάτων οὐ προσῄει, τοῦ Γαΐου τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν τοιούτων αὑτῷ προστιθέντος. ἐπεὶ δὲ Ῥουβρίου, τῶν συναρχόντων ἑνός, οἰκίζεσθαι Καρχηδόνα γράψαντος ἀνῃρημένην ὑπὸ Σκιπίωνος, κλήρῳ λαχὼν ὁ Γάϊος ἐξέπλευσεν εἰς Λιβύην ἐπὶ τὸν κατοικισμόν, ἔτι μᾶλλον ἐπιβὰς ὁ Δροῦσος ἀπόντος αὐτοῦ, τὸν δῆμον ὑπελάμβανε καὶ προσήγετο, μάλιστα ταῖς τοῦ Φουλβίου διαβολαῖς. ὁ δὲ Φούλβιος οὗτος, ἦν τοῦ Γαΐου φίλος, καὶ συνάρχων ἐπὶ τὴν διανομὴν τῆς χώρας ᾑρημένος· ἦν δὲ θορυβώδης, καὶ μισούμενος μὲν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄντικρυς, ὕποπτος δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὡς τὰ συμμαχικὰ διακινῶν, καὶ παροξύνων κρύφα τοὺς Ἰταλιώτας πρὸς ἀπόστασιν. οἷς ἀναποδείκτως καὶ ἀνελέγκτως λεγομένοις αὐτὸς προσετίθει πίστιν ὁ Φούλβιος, οὐχ ὑγιαινούσης οὐδὲ εἰρηνικῆς ὢν προαιρέσεως. τοῦτο μάλιστα κατέλυε τὸν Γάϊον, ἀπολαύοντα τοῦ μίσους. καὶ ὅτε Σκιπίων Ἀφρικανὸς ἐξ οὐδενὸς αἰτίου προφανοῦς ἐτελεύτησε, καὶ σημεῖά τινα

jactabat hæc ferre se ex senatus de plebe solliciti sententia: quod sane in actionibus ejus unum extitit utile. Placatior enim evasit erga senatum populus: qui quum principes ante suspectos & invisos habuisset, diluit & mollivit hanc simultatem & iram Livius, ostendens auspicari se illis autoribus popularibus esse & plebi indulgere.

Summam vero sibi Drusus benevolentiæ in populum & justitiæ fidem eo quæsivit, quod nihil sibi aut in usum suum videretur promulgare. Etenim triumviros deducendis coloniis misit alios, neque ad pecuniam tractandam accessit, quum ejuscemodi munera pleraque & maxima sibi quæreret Caius. Ut vero unus ex collegio eorum Rubrius rogationem tulit de colonia Carthaginem ab Scipione excisam deducenda, Caius autem id muneris sortitus eo navigavit: absentem Drusus adortus acrius, populum subiit, conciliavitque præsertim Fulvium calumniando. Fulvius hic Caii erat familiaris, & collega in triumviratu agri dividendi creatus, homo seditiosus & senatui palam invisus, suspectus etiam aliis bellum sociale movere, Italosque in occulto solicitare ad rebellandum. Quæ quum sine ullo indicio vel argumento jactarentur, ea ipse confirmabat Fulvius, quod parum sana & quieta consilia ostenderet se habere. Id Caium imprimis evertit hujusce participem invidiæ. Ac quum Scipio Africanus nulla liquida de causa decessisset, atque notæ in

τινα τῷ νεκρῷ πληγῶν καὶ βίας ἐπιδραμεῖν ἔδοξεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται· τὸ μὲν πλεῖστον ἐπὶ τὸν Φούλβιον ἦλθε τῆς διαβολῆς, ἐχθρὸν ὄντα, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ βήματος τῷ Σκιπίωνι λελοιδορημένον· ἥψατο δὲ καὶ τοῦ Γαΐου ὑπόνοια. καὶ δεινὸν οὕτως ἔργον ἐπ' ἀνδρὶ τῷ πρώτῳ καὶ μεγίστῳ Ῥωμαίων τολμηθὲν οὐκ ἔτυχε δίκης, οὐδὲ εἰς ἔλεγχον προῆλθεν. ἐνέστησαν γὰρ οἱ πολλοὶ, καὶ κατέλυσαν τὴν κρίσιν, ὑπὲρ τοῦ Γαΐου φοβηθέντες, μὴ περιπετὴς τῇ αἰτίᾳ τοῦ φόνου ζητουμένου γένηται. τὰ μὲν οὖν ἐγεγόνει πρότερον.

Ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ περὶ τὸν τῆς Καρχηδόνος κατοικισμὸν, ἣν ὁ Γάϊος Ἰουνωνίαν, ὅπερ ἐστὶν Ἡραίαν, ὠνόμασε, πολλὰ κωλύματα γενέσθαι παρὰ τοῦ δαιμονίου λέγουσιν. ἥ τε γὰρ πρώτη σημαία, πνεύματος ἁρπάζοντος αὐτὴν, τοῦ δὲ φέροντος ἐγκρατῶς ἀντεχομένου, συνετρίβη· καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς βωμοῖς ἐπικείμενα διεσκέδασεν ἀνέμου θύελλα, καὶ διέρριψεν ὑπὲρ τοὺς ὅρους τῆς γεγενημένης ὑπογραφῆς. αὐτοὺς δὲ τοὺς ὅρους ἀνέσπασαν ἐπελθόντες λύκοι, καὶ μακρὰν ᾤχοντο φέροντες. οὐ μὴν ἀλλὰ πάντα συντάξας καὶ διακοσμήσας ὁ Γάϊος ἡμέραις ἑβδομήκοντα ταῖς πάσαις, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, πιέζεσθαι τὸν Φούλβιον ὑπὸ τοῦ Δρούσου πυνθανόμενος, καὶ τῶν πραγμάτων τῆς αὐτοῦ παρουσίας δεομένων. Λούκιος γὰρ Ὀπίμιος, ἀνὴρ ὀλιγαρχικὸς καὶ δυνατὸς ἐν τῇ βουλῇ, πρότερον μὲν ἐξέπεσεν, ὑπατείαν παραγγέλλων, τοῦ Γαΐου τὸν Φάννιον προαγαγόντος, ἐκεῖνον δὲ καταρχαιρεσιάσαντος· τότε δὲ πολλῶν βοηθούντων, ἐπίδοξος ἦν ὑπατεύσειν, ὑπατεύων δὲ, καταλύσειν τὸν Γάϊον, ἤδη τρό-

in cadavere plagarum impreſſioniſque elucerent, (ut in illius hiſtoria retulimus) calumnia magna ex parte in Fulvium cecidit ejus hoſtem, qui eodem die Scipionem pro roſtris proſciderat convitiis. Neque vero exſors Caius ſuſpicionis fuit. Facinus autem adeo nefandum in virum principem & ſummum civitatis conceptum, impunitum manſit, neque fuit de eo acta quæſtio. Siquidem interpellavit & oppreſſit plebs cognitionem, Caio metuens: ne ſi de cæde illius inquireretur, noxæ comperiretur affinis. Cæterum hæc anteceſſere.

Porro in Africa quum deduceretur Carthaginem colonia, quam Caius Junoniam appellavit: prodigia feruntur ei divinitus obſcœna fuiſſe oblata. Siquidem primum ſignum vento rapiente & ſignifero ſumma ope renitente defractum eſt. Item victimas aris impoſitas diſſipavit venti procella, & ſuper ductorum urbis lineamentorum terminos disjecit. Ipſos terminos irruentes lupi abreptos longe abſtulere. Attamen omnibus digeſtis & compoſitis diebus non amplius ſeptuaginta, regreſſus Caius eſt Romam, quum premi a Druſo Fulvium accepiſſet, atque ipſæ res præſentiam ſuam requirerent. Quippe Lucius Opimius, vir de principum factione, & magnis in curia opibus, ante conſulatus candidatus, quod Caius Fannium commendaret, illumque factione ſua dejiceret, repulſam tulerat. Hic tunc multorum opibus nixus conſulatum ſibi ſpondebat, & in conſulatu Caium pu-

τρόπον τινὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μαραινομένης, καὶ τοῦ δήμου μεστοῦ γεγονότος τῶν τοιούτων πολιτευμάτων, διὰ τὸ πολλοὺς τοὺς πρὸς χάριν δημαγωγοῦντας εἶναι, καὶ τὴν βουλὴν ὑπείκειν ἑκοῦσαν.

Ἐπανελθὼν δέ, πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ Παλατίου μετῴκησεν εἰς τὸν ὑπὸ τὴν ἀγορὰν τόπον, ὡς δημοτικώτερον, ὅπου πλείστους τῶν ταπεινῶν καὶ πενήτων συνέβαινεν οἰκεῖν· ἔπειτα τῶν νόμων ἐξέθηκε τοὺς λοιπούς, ὡς ἐπάξων τὴν ψῆφον αὐτοῖς. ὄχλου δὲ πανταχόθεν αὐτῷ συνιόντος, ἔπεισεν ἡ βουλὴ τὸν ὕπατον Φάννιον ἐκβαλεῖν τοὺς ἄλλους πλὴν Ῥωμαίων ἅπαντας. γενομένου δὲ κηρύγματος ἀήθους καὶ ἀλλοκότου, μηδένα τῶν συμμάχων μηδὲ τῶν φίλων ἐν Ῥώμῃ φανῆναι περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ἀντεξέθηκεν ὁ Γάϊος διάγραμμα, κατηγορῶν τοῦ ὑπάτου, καὶ τοῖς συμμάχοις, ἂν μένωσι, βοηθήσειν ἐπαγγελλόμενος. οὐ μὴν ἐβοήθησεν, ἀλλὰ ὁρῶν ἕνα τῶν ξένων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἑλκόμενον ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Φαννίου, παρῆλθε, καὶ οὐ προσήμυνεν· εἴτε τὴν ἰσχὺν ἐπιλείπουσαν ἤδη δεδιὼς ἐλέγχειν, εἴτε μὴ βουλόμενος, ὡς ἔλεγεν, ἀψιμαχίας αὐτὸς καὶ συμπλοκῆς ἀρχὰς ζητοῦσι τοῖς ἐχθροῖς παρασχεῖν. συνέτυχε δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς τοὺς συνάρχοντας ἐν ὀργῇ γενέσθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ἔμελλεν ὁ δῆμος θεᾶσθαι μονομάχους ἐν ἀγορᾷ, καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ πλεῖστοι θεωρητήρια κύκλῳ κατασκευάσαντες ἐξεμίσθουν. ταῦτα ὁ Γάϊος ἐκέλευεν αὐτοὺς καθαιρεῖν, ὅπως οἱ πένητες ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων ἀμισθὶ θεάσασθαι δύνωνται. μηδενὸς δὲ προσέχοντος, ἀναμείνας τὴν πρὸ τῆς θέας

um putabatur obtriturus, flaccescente jam quodammodo ejus potentia, & quia, quum multi se populo venditarent, & senatus ultro concederet, satietas ceperat populum hujuscemodi actionum.

Reversus primum ex Palatio demigravit sub forum, velut locum magis popularem, ubi frequentissimi abjecti & pauperes domicilia habebant. Deinde reliquas promulgavit leges, missurus de iis populum in suffragia. Quum turba undequaque conflueret ad eum, induxit senatus consulem Fannium ut præter cives Romanos cæteros urbe summoveret omnes. Edicto novo & inusitato proposito, ne quis sociorum vel amicorum illis diebus Romæ esset: proposuit ex adverso edictum Caius, incusans consulem, sociisque, si remanerent, auxilio se futurum ostendens. Haud tulit tamen eis opem: verum quum unus ex hospitibus & familiaribus ipsius sub oculis suis raperetur a lictoribus Fannii, præteriit, neque subvenit ei; vel quod vim suam prodere vereretur jam elanguescentem, vel ne certaminis, uti ferebat ipse, & conflictus exordium affectantibus id inimicis præberet. Accessit forte quod offensio illi cum collegis intercederet ex causa hujuscemodi. Ludi gladiatorii populo in foro exhibendi erant, & plerique eorum qui magistratibus fungebantur, cuneos in orbem ad spectandum instruxerant, quos mercede locabant. Eos Caius imperavit illis ut tollerent, quo inopes ex cavea spectare gratis valerent. Nemine ei auscultante, præstolatus noctem cui spectaculum il-

θέας κύκλα, καὶ τῶν τεχνιτῶν ὅσους εἶχεν ἐργολάβους ὑφ' ἑαυτῷ παραλαβὼν τὰ θεωρητήρια καθεῖλε, καὶ τῷ δήμῳ σχολάζοντα μεθ' ἡμέραν ἀπέδειξε τὸν τόπον. ἐφ' ᾧ τοῖς μὲν πολλοῖς ἀνὴρ ἔδοξεν εἶναι, τοὺς δὲ συνάρχοντας ὡς ἰταμὸς καὶ βίαιος ἐλύπησεν. ἐκ τούτου καὶ τὴν τρίτην ἔδοξεν δημαρχίαν ἀφῃρῆσθαι, ψήφων μὲν αὐτῷ πλείστων γενομένων, ἀδίκως δὲ καὶ κακούργως τῶν συναρχόντων ποιησαμένων τὴν ἀναγόρευσιν καὶ ἀνάδειξιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀμφισβήτησιν εἶχεν. ἤνεγκε δ' οὐ μετρίως ἀποτυχών, καὶ πρός γε τοὺς ἐχθροὺς ἐπεγγελῶντας αὐτῷ λέγεται θρασύτερον τοῦ δέοντος εἰπεῖν, ὡς Σαρδόνιον γέλωτα γελῶσιν, οὐ γινώσκοντες ὅσον αὐτοῖς σκότος ἐκ τῶν αὐτοῦ περικέχυται πολιτευμάτων.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Ὀπίμιον καταστήσαντες ὕπατον, τῶν νόμων πολλοὺς διέγραφον, καὶ τὴν Καρχηδόνος ἐκίνουν διάταξιν, ἐρεθίζοντες τὸν Γάϊον, ὡς ἂν αἰτίαν ὀργῆς παρασχὼν ἀναιρεθείη, τὸν μὲν πρῶτον χρόνον ἐκαρτέρει, τῶν δὲ φίλων, καὶ μάλιστα τοῦ Φουλβίου παροξύνοντος, ὥρμησε πάλιν συνάγειν τοὺς ἀντιταξομένους πρὸς τὸν ὕπατον. ἐνταῦθα καὶ τὴν μητέρα λέγουσιν αὐτῷ συστασιάσαι, μισθουμένην ἀπὸ τῆς ξένης κρύφα καὶ πέμπουσαν εἰς Ῥώμην ἄνδρας ὡς δὴ θεριστάς· ταῦτα γὰρ ἐν τοῖς ἐπιστολίοις αὐτῆς ᾐνιγμένα γεγράφθαι πρὸς τὸν υἱόν. ἕτεροι δὲ καὶ πάνυ τῆς Κορνηλίας δυσχεραινούσης ταῦτα πραχθῆναι λέγουσιν. ᾗ δ' οὖν ἔμελλον ἡμέρᾳ τοὺς νόμους λύσειν οἱ περὶ τὸν Ὀπίμιον, κατείληπτο μὲν ὑπ' ἀμφοτέρων ἕωθεν εὐθὺς τὸ Καπιτώλιον· θύσαντος δὲ τοῦ ὑπάτου, τῶν ὑπηρετῶν τις αὐτοῦ Κόϊντος Ἀντύλλιος, διαφέρων ἑτέρωσε

illucescebat, evertit per opifices, quos habebat penes se conductos, cuneos illos, populoque postridie locum vacuum exhibuit. Quo facto apud multitudinem magni vir animi habitus est, verum collegas offendit ut ferox & violentus. Hinc etiam tertio tribunatu lapsum apparet, non quin plurima tulerit suffragia, sed quod improbe & fraudulenter renuntiaverint designatos collegæ ejus. Cæterum ea controversa fuerunt. Non tulit modice repulsam, & ad illudentes ei æmulos perhibetur insolentius quam par erat dixisse, risum Sardonium eos ridere, ignaros quantas eis tenebras actionibus suis offudisset.

Ut vero Opimio lecto consule multas Caii leges circumduxerunt, & Carthagine acta moverunt, stimulantes eum, quo, quum causam iræ præbuisset, interficeretur: toleravit id aliquamdiu. Cæterum quia ab amicis fuit, præcipue a Fulvio, accensus, aggressus denuo est factionem adversus consulem contrahere. Hic matrem quoque ejus ferunt sociam se præbuisse seditionis, peregrinos clam conducendo atque in urbem messorum specie mittendo: hæc enim in epistolis ejus perplexe sunt ad filium scripta. Alii Cornelia admodum improbante hæc asserunt ab eo patrata. Ergo qua die leges ejus Opimius antiquaturus erat, utraque pars insederat prima luce Capitolium. Quum rem divinam consul faceret, unus ex lictoribus ejus Quintus Antyllius auferens alio exta, ad

ρωσε τὰ σπλάγχνα πρὸς τοὺς περὶ τὸν Φούλβιον, εἶπε, Δότε τόπον ἀγαθοῖς κακοὶ πολῖται. τινὲς δέ φασιν ἅμα τῇ φωνῇ ταύτῃ καὶ τὸν βραχίονα γυμνὸν οἷον ἐφ' ὕβρει σχηματίζοντα παρενεγκεῖν. ἀποθνήσκει γοῦν εὐθὺς ὁ Ἀντύλλιος ἐκεῖ, μεγάλοις γραφείοις κεντούμενος, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεποιῆσθαι λεγομένοις. καὶ τὸ μὲν πλῆθος διεταράχθη πρὸς τὸν φόνον, ἐναντία δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἔσχε διάθεσις. ὁ μὲν γὰρ Γάϊος ἤχθετο, καὶ κακῶς ἔλεγε τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς αἰτίας δεομένοις πάλαι καθ' ἑαυτῶν τοῖς ἐχθροῖς δεδωκότας· ὁ δὲ Ὀπίμιος, ὥσπερ ἐνδόσιμον λαβὼν, ἐπῆρτο, καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐπὶ τὴν ἄμυναν.

Καὶ τότε μὲν ὄμβρου γενομένου διελύθησαν· ἅμα δ' ἡμέρᾳ τὴν μὲν βουλὴν ὁ ὕπατος συναγαγὼν, ἔνδον ἐχρημάτιζεν, ἕτεροι δὲ τὸ τοῦ Ἀντυλλίου σῶμα γυμνὸν ἐπὶ κλίνης προθέμενοι, δι' ἀγορᾶς ἐπὶ τὸ βουλευτήριον ἐπίτηδες παρεκόμιζον, οἰμωγῇ χρώμενοι καὶ θρήνῳ, γιγνώσκοντος μὲν τοῦ Ὀπιμίου τὰ πραττόμενα, προσποιουμένου δὲ θαυμάζειν· ὥστε καὶ τοὺς βουλευτὰς προελθεῖν. κατατεθείσης δὲ τῆς κλίνης εἰς μέσον, οἱ μὲν ἐσχετλίαζον, ὡς ἐπὶ δεινῷ καὶ μεγάλῳ πάθει· τοῖς δὲ πολλοῖς ἐπῄει μισεῖν καὶ προβάλλεσθαι τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, ὡς Τιβέριον μὲν Γράκχον ἐν Καπετωλίῳ φονεύσαντες αὐτοὶ δήμαρχον ὄντα, καὶ τὸν νεκρὸν προσεξέβαλον· ὁ δ' ὑπηρέτης Ἀντύλλιος, οὐ δίκαια μὲν ἴσως πεπονθὼς, τὴν δὲ πλείστην αἰτίαν εἰς τὸ παθεῖν αὐτὸς παρασχὼν, ἐν ἀγορᾷ πρόκειται, καὶ περιέστηκεν ἡ Ῥωμαίων βουλὴ θρηνοῦσα, καὶ συνεκκομίζουσα μισθωτὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ τῷ τὸν ἔτι λειπόμενον ἀνελεῖν τὴν τοῦ

δήμου

ad Fulvii cohortem ait, Date locum bonis improbi cives. Sunt qui ferant simul cum voce hac etiam nudum brachium tanquam ad contumeliam compositum trajecisse. Ibi e vestigio confoditur Antyllius longis stylis fodicatus, ad id ipsum, ut aiunt, paratis. Hæc cædes multitudinem consternavit. Duces vero factionum diverse fuerunt animati. Excanduit enim Caius, & castigavit suos quod colorem quærentibus jampridem adversus ipsos præbuissent adversariis. Opimius autem sicut ansa accepta erectus exasperavit ad sumendum supplicium populum.

Ac tum quidem imbre excusso dirempti sunt. Primo mane dum senatum coactum consulit in curia consul, alii nudum Antyllii corpus in lecto prolatum transtulerunt ex composito per forum ad curiam cum gemitu & lamentatione, non nescio eorum quæ agerentur Opimio, sed mirari se quid id esset fingente. Itaque patres quoque progressi sunt. Deposito in medio lecto, cœperunt alii quiritari ut in horrendo & gravi facinore. Compluribus vero subiit odisse & execrari istos de principum factione, quod quum Tiberium Gracchum in Capitolio tribunatu fungentem ipsi interemissent, & cadaver insuper projecissent, lictor vero Antyllius fortassis quidem indigna passus, sed qui mali sui fuerat potissimus autor, in foro proponeretur, & senatus populi Romani circumsisteret lugens, suaque frequentia exequias honoraret hominis mercenarii, quo residuum adhuc peri-

mere

δήμου κηδομένων. ἐκ τούτου πάλιν εἰς τὸ βουλευτήριον ἀπελθόντες, ἐψηφίσαντο καὶ προσέταξαν Ὀπιμίῳ τῷ ὑπάτῳ σώζειν τὴν πόλιν ὅπως δύναιτο, καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. ἐκείνου δὲ προειπόντος ἐπὶ τὰ ὅπλα χωρεῖν τοὺς συγκλητικοὺς, καὶ τῶν ἱππέων ἑκάστῳ παράγγελμα δόντος ἄγειν ἕωθεν οἰκέτας δύο καθωπλισμένους, ὁ μὲν Φούλβιος ἀντιπαρεσκευάζετο, καὶ συνῆγεν ὄχλον· ὁ δὲ Γάϊος ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπερχόμενος, ἔστη κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς ἀνδριάντα, καὶ πολὺν χρόνον ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν, οὐδὲν ἐφθέγξατο, δακρύσας δὲ καὶ στενάξας ἀπῄει. τοῦτο πολλοῖς τῶν ἰδόντων οἰκτεῖραι τὸν Γάϊον ἐπῆλθε· καὶ κακίσαντες αὑτοὺς, ὡς ἐγκαταλείποντες τὸν ἄνδρα καὶ προδιδόντες, ἧκον ἐπὶ τὴν οἰκίαν, καὶ παρενυκτέρευον ἐπὶ τῶν θυρῶν, οὐχ ὁμοίως τοῖς τὸν Φούλβιον φυλάττουσιν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐν κρότοις καὶ ἀλαλαγμοῖς πίνοντες καὶ θρασυνόμενοι διετέλεσαν, αὐτοῦ τοῦ Φουλβίου πρώτου μεθυσκομένου, καὶ πολλὰ φορτικῶς παρ' ἡλικίαν φθεγγομένου καὶ πράττοντος· οἱ δὲ περὶ τὸν Γάϊον ὡς ἐπὶ συμφορᾷ κοινῇ τῆς πατρίδος ἡσυχίαν ἄγοντες, καὶ περισκοπούμενοι τὸ μέλλον, ἐν μέρει φυλάττοντες καὶ ἀναπαυόμενοι διῆγον.

Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸν μὲν Φούλβιον ἐκ τοῦ ποτοῦ καθεύδοντα μόλις ἐπεγείραντες, ὡπλίζοντο τοῖς περὶ τὴν οἰκίαν λαφύροις, ἃ Γαλάτας νενικηκὼς ὅτε ὑπάτευεν εἰλήφει, καὶ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς καὶ κραυγῆς ἐχώρουν καταληψόμενοι τὸν Ἀβεντῖνον λόφον. ὁ δὲ Γάϊος ὁπλίσασθαι μὲν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἀγορὰν, ἐν τηβέννῳ προῄει μικρὸν ἐπεζωσμένος ἐγχειρίδιον. ἐξιόντι δὲ αὐτῷ περὶ τὰς θύρας ἡ γυνὴ προσπεσοῦσα, καὶ κατασχοῦσα τῶν χειρῶν τῇ μὲν

αὐτὸν

mere valeret populi tutorum. Regressi inde in curiam, senatusconsulto facto mandant consuli Opimio, daret diligenter operam ne quid respublica detrimenti pateretur, & opprimeret tyrannos. Ille quum denunciasset ut patres ad arma irent, & equitibus edixisset singuli ut cum luce binos servos armis instructos adducerent: Fulvius e diverso adornavit se, & coegit multitudinem. At Caius foro digrediens substitit ante patris statuam, diuque eum intuitus nullum verbum fecit: tantum lacrymis effusis atque edito gemitu abscessit. Id multi spectantes misereri Caii cœperunt: ac semetipsi culpantes quod desererent & proderent eum, profecti sunt domum ejus, ubi ad fores excubuerunt, non perinde atque illi qui stipabant Fulvium. Illi enim per plausus & ululatus potantes ferocientesque transegerunt noctem: ipse fuit primus Fulvius vino mersus, multaque odiose præter ætatem effudit & designavit. Caii cohors, ut in publica patriæ pernicie pacata volvensque eventum, vicissim excubias agendo & quiescendo noctem transmittebat.

Ubi diluxit, ægre excitaverunt sopitum mero Fulvium, armaveruntque se spoliis, quæ domi habebat Gallis in consulatu suo devictis detracta, magnisque cum minis & clamore ad occupandum Aventinum collem contenderunt. Caius noluit arma induere, verum sicut in forum toga amictus progreditur, tantum modico pugione accinxit se. Ad exeuntem accurrit apud januam uxor, tenensque una manu illum, altera

ra

αὐτὸν ἐκεῖνον, τῇ δὲ τὸ παιδίον, Οὐκ ἐπὶ τὸ βῆμά σε, εἶπεν, ὦ Γάϊε, προπέμπω δήμαρχον, ὡς πρότερον, καὶ νομοθέτην, οὐδ' ἐπὶ πόλεμον ἔνδοξον, ἵνα μοι καὶ παθών τι τῶν κοινῶν ἀπολίπῃς τιμώμενον γοῦν πένθος· ἀλλὰ τοῖς Τιβερίου φονεῦσιν ὑποβάλλεις σεαυτὸν, ἄνοπλον μὲν καλῶς, ἵνα πάθῃς τι μᾶλλον ἢ δράσῃς, πρὸς οὐδὲν δὲ τοῖς κοινοῖς ὄφελος ἀπολῇ. κεκράτηκεν ἤδη τὰ χείρω, βίᾳ καὶ σιδήρῳ τὰς δίκας ἤδη πράττουσιν. εἰ περὶ Νομαντίαν ὁ σὸς ἀδελφὸς ἔπεσεν, ὑπόσπονδος ἂν ἡμῖν ἀπεδόθη νεκρός· νῦν δὲ ἴσως κἀγὼ ποταμοῦ τινος ἢ θαλάσσης ἱκέτις ἔσομαι, φῆναί ποτε τὸ σὸν σῶμα φρουρούμενον. τί γὰρ ἢ νόμοις ἔτι πιστὸν ἢ Θεοῖς μετὰ τὸν Τιβερίου φόνον; τοιαῦτα τῆς Λικιννίας ὀδυρομένης, ἀτρέμα τὰς περιβολὰς ἀπολυσάμενος αὐτῆς ὁ Γάϊος, ἐχώρει σιωπῇ μετὰ τῶν φίλων. ἡ δὲ τοῦ ἱματίου λαβέσθαι γλιχομένη, καταῤῥυεῖσα πρὸς τοὔδαφος, ἔκειτο πολὺν χρόνον ἄναυδος· ἄχρι οὗ λειποθυμήσασαν αὐτὴν οἱ θεράποντες ἀράμενοι, πρὸς Κράσσον ᾤχοντο τὸν ἀδελφὸν κομίζοντες.

Ὁ δὲ Φούλβιος, ὡς ἐγένοντο πάντες ἀθρόοι, πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαΐου, πέμπει τῶν υἱῶν τὸν νεώτερον ἔχοντα κηρύκιον εἰς ἀγοράν. ἦν δὲ κάλλιστος ὁ νεανίσκος ὀφθῆναι· καὶ τότε καταστὰς κοσμίως καὶ μετ' αἰδοῦς δεδακρυμένος, ἐποιήσατο συμβατικοὺς λόγους πρὸς τὸν ὕπατον καὶ τὴν σύγκλητον. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν παρόντων οὐκ ἀηδῶς πρὸς τὰς διαλύσεις εἶχον· ὁ δὲ Ὀπίμιος οὐ δι' ἀγγέλων ἔφη χρῆναι πείθειν τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ καταβάντας, ὡς ὑπευθύνους πολίτας, ἐπὶ κρίσιν, καὶ παραδόντας αὐτοὺς παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν.

ra puerum, Non ad rostra te, inquit, Cai, dimitto tribunum ut ante & legislatorem, neque ad bellum gloriosum; ut mihi, si quid humanitus tibi acciderit, honorificum certe luctum relinquas: sed Tiberii temetipsum percussoribus objicis, inermem quidem recte, ut accipias potius quam feras injuriam, verum in nullum reipublicæ usum te is perditum. Viget improbitas: vis & ferrum dominantur jam in subselliis. Si apud Numantiam frater tuus occubuisset, cadaver petitis induciis reddidissent nobis: nunc forsitan & ego quoque fluvio alicui aut mari supplex ero, ut ostendat quo loco corpus tuum detineatur. Quid enim ultra legibus post Tiberii cædem aut Diis confidas? Ita lamentante Licinnia Caius sensim amplexibus ejus laxatis processit tacitus cum amicis. Illa quum arripere togam ejus anniteretur, humi delapsa diu sine ulla voce jacuit: quoad animo defectam sustulerunt servi, & ad Crassum fratrem deportaverunt.

At Fulvius, ubi frequentes convenerunt, filium minorem de Caii consilio mittit cum caduceo in forum. Erat adolescens facie elegantissima, & tunc vultu modesto atque cum rubore lacrymabundus, de pace cum consule & senatu egit. Magna pars assistentium non abhorrebant a pacificatione: verum Opimius, Non per nuncios, inquit, oportebat eos senatui satisfacere, sed descendere ut cives sontes ad causam dicendam, permittentesque se ei ita deprecari pœnam:

γλώ. τῷ δὲ μειρακίῳ καὶ διηγόρευσεν ἐπὶ τούτοις κατιέναι πάλιν, ἢ μὴ κατιέναι. Γάϊος μὲν οὖν, ὥς φασιν, ἐβούλετο βαδίζειν καὶ πείθειν τὴν σύγκλητον· οὐδενὸς δὲ τῶν ἄλλων συγχωροῦντος, αὖθις ἔπεμψεν ὁ Φούλβιος τὸν παῖδα διαλεξόμενον ὑπὲρ αὐτῶν ὅμοια τοῖς προτέροις. ὁ δὲ Ὀπίμιος σπεύδων μάχην συνάψαι, τὸ μὲν μειράκιον εὐθὺς συνέλαβε καὶ παρέδωκεν εἰς φυλακήν· τοῖς δὲ περὶ τὸν Φούλβιον ἐπῄει μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν, καὶ τοξοτῶν Κρητῶν, οἳ μάλιστα βάλλοντες αὐτοὺς καὶ κατατραυματίζοντες συνετάραξαν. γενομένης δὲ τῆς τροπῆς, ὁ μὲν Φούλβιος εἴς τι βαλανεῖον ἠμελημένον καταφυγών, καὶ μετὰ μικρὸν ἀνευρεθείς, κατεσφάγη μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου παιδός· ὁ δὲ Γάϊος ὤφθη μὲν ὑπ' οὐδενὸς μαχόμενος, ἀλλὰ δυσανασχετῶν τοῖς γινομένοις, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν· ἐκεῖ δὲ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀνελεῖν, ὑπὸ τῶν πιστοτάτων ἑταίρων ἐκωλύθη, Πομπωνίου καὶ Λικινίου. παρόντες γὰρ οὗτοι τό, τε ξίφος ἀφείλοντο, καὶ φεύγειν ἐπῆραν αὐτόν. ἔνθα δὴ λέγεται καθεσθεὶς εἰς γόνυ, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὴν θεόν, ἐπεύξασθαι, τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἀντὶ τῆς ἀχαριστίας ἐκείνης καὶ προδοσίας μηδέποτε παύσασθαι δουλεύοντα. φανερῶς γὰρ οἱ πλεῖστοι μετεβάλοντο, κηρύγματι δοθείσης ἀδείας.

Φεύγοντι γοῦν τῷ Γαΐῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπιφερομένων, καὶ καταλαμβανόντων περὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν, οἱ μὲν δύο φίλοι προχωρεῖν αὐτὸν κελεύσαντες, αὐτοὶ τοὺς διώκοντας ὑπέστησαν, καὶ μαχόμενοι πρὸ τῆς γεφύρας, οὐδένα παρῆκαν ἕως ἀπέθανον. τῷ δὲ Γαΐῳ συνέφευγεν εἷς οἰκέτης, ὄνομα Φιλοκράτης·

πάντων

pœnam: adolescenti vero edixit ut, nisi his conditionibus, ne rediret. Caius autem fuit, uti fama est, paratus ire, & purgare apud senatum se: sed quum id nemo aliorum permitteret, misit filium Fulvius iterum ad agendum pro ipsis sicut ante. At Opimius, qui cupiebat pugnam committere, injecit extemplo adolescenti manus, tradiditque eum in custodiam. In Fulvii cohortem fecit impressionem cum multis peditibus & sagittariis Cretensibus: qui potissimum missilibus petentes adversarios convulnerantesque dissipaverunt eos. Data fuga, Fulvius in balneum quoddam obsoletum confugit. Mox extractus inde cum filio natu majore obtruncatus est. Caius vero a nemine prœliari conspectus est, verum ista fieri dolens recepit se in ædem Dianæ. Illic quum manus inferre sibi conaretur, a fidissimis amicis, Pomponio & Licinio, est interpellatus. Hi enim præsentes gladium ei abstulerunt, perpuleruntque eum ad fugam capessendam. Ita dicitur positis genibus tensisque ad Deam manibus populo Romano imprecatus, ut ista pro ingratitudine & proditione perpetua servitute premeretur. Fecerunt enim propalam plerique pronunciata per præconem impunitate transitionem.

Igitur in Caium fugam capessentem inferentibus se hostibus, & assequutis ad pontem sublicium, duo illi amici hortati sunt eum ut iter ante caperet. Ipsi sustinuerunt instantes, dimicantesque pro ponte, nemini, quoad occubuerunt, viam dedere. Comitem fugæ Caius unum habuit servum, Philocratem nomine,

Ad-

πάντων μὲν ὥσπερ ἐν ἁμίλλῃ παρακελευομένων, οὐδενὸς δὲ βοηθοῦντος, οὐδὲ ἵππον αἰτουμένῳ παρασχεῖν ἐθελήσαντος. ἐπέκειντο γὰρ ἐγγὺς οἱ διώκοντες. ὁ δὲ φθάνει μικρὸν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἐριννύων καταφυγὼν, κἀκεῖ διαφθείρεται, τοῦ Φιλοκράτους ἀνελόντος ἐκεῖνον, εἶτα ἑαυτὸν ἐπισφάξαντος. ὡς δὲ ἔνιοι φασὶν, ἀμφότεροι μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων κατελήφθησαν ζῶντες· τοῦ δὲ θεράποντος τὸν δεσπότην περιβαλόντος, οὐδεὶς ἐκεῖνον ἠδυνήθη πατάξαι πρότερον ἢ τοῦτον ὑπὸ πολλῶν παιόμενον ἀναιρεθῆναι. τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ Γαΐου λέγουσιν ἄλλον μὲν ἀποκόψαι καὶ κομίζειν, ἀφελέσθαι δὲ τούτου, φίλον Ὀπιμίου τινὰ Σεπτιμουλήϊον. ἦν γὰρ προκεκηρυγμένον ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης ἰσοστάσιον χρυσίον τοῖς ἀνενεγκοῦσι τὴν Γαΐου καὶ Φουλβίου κεφαλήν. ἀνηνέχθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σεπτιμουληΐου περιπεπαρμένη δόρατι πρὸς τὸν Ὀπίμιον, καὶ ζυγοῦ κομισθέντος ἐντεθεῖσα λίτρας ἑπτακαίδεκα καὶ δίμοιρον εἵλκυσε· τοῦ Σεπτιμουληΐου καὶ περὶ τοῦτο μιαροῦ γενομένου καὶ κακουργήσαντος. ἐξελὼν γὰρ τὸν ἐγκέφαλον, ἐνέτηξε μόλιβδον. οἱ δὲ τοῦ Φουλβίου τὴν κεφαλὴν κομίσαντες (ἦσαν γὰρ τῶν ἀσημοτέρων) οὐδὲν ἔλαβον. τὰ δὲ σώματα καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη, τρισχιλίων ἀναιρεθέντων· καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν ἀπέδοντο πρὸς τὸ δημόσιον. ἀπεῖπαν δὲ πενθεῖν ταῖς γυναιξί, τὴν δὲ Γαΐου Λικιννίαν καὶ τῆς προικὸς ἀπεστέρησαν. ὠμότατα δὲ προσειργάσαντο τοῦ Φουλβίου τὸν νεώτερον υἱὸν, οὔτε χεῖρας ἀνταράμενον, οὔτε ἐν τοῖς μαχομένοις γενόμενον, ἀλλὰ ἐπὶ σπονδὰς ἐλθόντα πρὸ τῆς μάχης συλλαβόντες, καὶ μετὰ τὴν μάχην ἀνελόντες.

Adhortabantur quidem eum ut in certamine omnes, sed subveniebat nemo, neque subministrare petenti quisquam animum induxit equum: quippe inhærebant tergo illi qui eum persequebantur. Occupavit autem aliquantisper in lucum Furinæ confugere. Ibi obtruncatur a Philocrate: qui postquam illum interemit, mox super eum trajecit semetipsum. Ut vero alii tradunt, ab hostibus ambo vivi comprehensi fuere. Cæterum quum dominum servus complecteretur, nemo ferire illum prius valuit quam hic a multis vulnera ingerentibus fuit interemptus. Caput Caii dictitant, quum ab nescio quo præcisum & ablatum esset, huic ademisse amicum Opimii Septimuleium: siquidem pronunciatum initio pugnæ fuerat Caii & Fulvii capita referentibus præmium, ut pari auri pondere rependerentur. Relatum a Septimuleio fuit ad Opimium lanceæ præfixum. Stateræ allatæ impositum pependit pondo septendecim cum besse. Atque hic quoque consceleratus Septimuleius & fraudulentus fuit. Nam exempto cerebro infuderat plumbum. Qui vero Fulvii caput attulerunt, quod essent obscuriores, nihil accepere. Cadavera tam horum quam aliorum qui trucidati fuerunt, tria millia, in amnem projecta; bona eorum sub hasta vendita; interdictus insuper conjugibus eorum luctus: Licinia Caii & dote spoliata. Ad hæc necaverunt truculentissime minorem Fulvii filium: qui non arma contra tulerat, neque in cœtu fuerat prœliantium, sed ad pacificandum venientem ante pugnam corripuerunt, & post pugnam occiderunt. At-

λόντες. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων μᾶλλον ἠνίασε τοὺς πολλοὺς τὸ κατασκευασθὲν Ὁμονοίας ἱερὸν ὑπὸ τοῦ Ὀπιμίου. σεμνύνεσθαι γὰρ ἐδόκει καὶ μέγα φρονεῖν, καὶ τρόπον τινὰ θριαμβεύειν ἐπὶ φόνοις τοσούτοις πολιτῶν. διὸ καὶ νυκτὸς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ νεὼ παρενέγραψαν τινὲς τὸν στίχον τοῦτον,

Ἔργον ἀπονοίας, ναὸν Ὁμονοίας ποιεῖ.

Οὗτος μέντοι πρῶτος ἐξουσίᾳ δικτάτωρος ἐν ὑπατείᾳ χρησάμενος, καὶ κατακτείνας ἀκρίτους ἐπὶ τρισχιλίοις πολίταις Γάϊον Γράκχον καὶ Φούλβιον Φλάκκον· ὧν ὁ μὲν ἦν ὑπατικὸς καὶ θριαμβικὸς, ὁ δὲ τῆς καθ' αὑτὸν ἡλικίας ἀρετῇ καὶ δόξῃ πεπρωτευκώς. Ὀπίμιος δὲ οὐκ ἀπέσχετο κλοπῆς, ἀλλὰ πεμφθεὶς ὡς Ἰουγούρθαν τὸν Νομάδα πρεσβευτὴς, διεφθάρη χρήμασιν ὑπ' αὐτοῦ· καὶ δίκην ὄφλων αἰσχίστην δωροδοκίας, ἐν ἀτιμίᾳ κατεγήρασε, μισούμενος καὶ προπηλακιζόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου, παρ' αὐτὰ μὲν τὰ πραχθέντα ταπεινοῦ γενομένου καὶ συσταλέντος, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐκφήναντος ὅσον εἶχεν ἱμέρου καὶ πόθου τῶν Γράκχων. εἰκόνας τε γὰρ αὐτῶν ἀναδείξαντες, ἐν φανερῷ προυτίθεντο, καὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς ἐφονεύθησαν ἀφιερώσαντες, ἀπήρχοντο μὲν ὧν ὧραι φέρουσι πάντων· ἔθυον δὲ καθ' ἡμέραν πολλοὶ καὶ προσέπιπτον, ὥσπερ θεῶν ἱεροῖς ἐπιφοιτῶντες.

Καὶ μέντοι καὶ ἡ Κορνηλία λέγεται τά τε ἄλλα τὴν συμφορὰν εὐγενῶς καὶ μεγαλοψύχως ἐνεγκεῖν, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἐν οἷς ἀνῃρέθησαν εἰπεῖν, ὡς ἀξίους οἱ νεκροὶ τάφους ἔχουσιν. αὕτη δὲ περὶ τοὺς καλουμένους Μισηνοὺς διέτριβεν, οὐδὲν

Atqui supra hoc & alia omnia torsit plebem extructa ab Opimio ædes Concordiæ. Gloriari enim, & insolescere atque triumphare quodammodo de tanta civium strage videbatur. Unde inscriptioni ædis noctu attexuerunt quidam hunc versum,

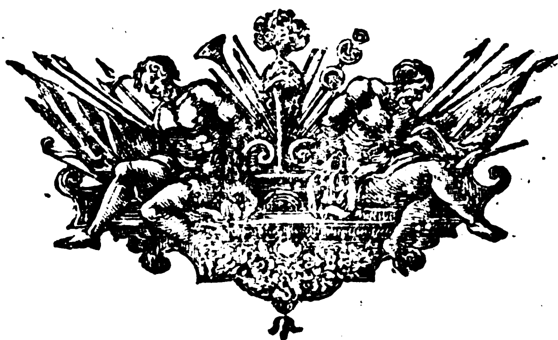
Actus vecors templum facit Concordiæ.

Hic potestate in consulatu est primus dictatoria usus, damnavitque indicta causa, præter tria millia civium, Caium Gracchum & Fulvium Flaccum: quorum hic, consularis & triumphalis: ille suorum æqualium virtute & gloria primus fuit. At Opimius non temperavit a furto se, sed legatus ad Jugurtham regem Numidiæ missus quum esset, pecunia fuit ab eo corruptus, ac turpissime repetundarum judicatus in labe pudoris consenuit, invisusque fuit & probris agitatus a populo, qui recenti illo facto abjecto fuit & infracto animo. At brevi post aperuit quanto ardore & desiderio teneretur Gracchorum. Siquidem simulacra eorum fecerunt, eaque in aperto proposuerunt. Loca in quibus fuerant interempti, consecrantes, primitias ibi omnium quæ temporum articuli ferunt, libabant. Multi etiam quotidie ibi sacra faciebant & adorabant, eo sicut ad Deorum templa commeantes.

Jam vero etiam Cornelia perhibetur cum alia illius cladis forti magnoque animo tulisse, tum de locis sacris in quibus fuerunt oppressi, retulisse dignos mortuis tumulos esse. Hæc ad Misenum ætatem egit, nihil con-

οὐδὲν μεταλλάξασα τῆς συνήθους διαίτης. ἦν δὲ καὶ πολύφιλος, καὶ διὰ φιλοξενίαν εὐτράπεζος, ἀεὶ μὲν Ἑλλήνων καὶ φιλολόγων περὶ αὐτὴν ὄντων, ἁπάντων δὲ τῶν βασιλέων καὶ δεχομένων παρ' αὐτῆς δῶρα καὶ πεμπόντων. ἡδίστη μὲν οὖν αὐτὴ τοῖς ἀφικνουμένοις καὶ συνοῦσι διηγουμένη τὸν τοῦ πατρὸς Ἀφρικανοῦ βίον καὶ δίαιταν, θαυμασιωτάτη δὲ, τῶν παίδων ἀπενθὴς καὶ ἀδάκρυτος μνημονεύουσα, καὶ πάθη καὶ πράξεις ὥσπερ ἀρχαίων τινῶν ἐξηγουμένη τοῖς πυνθανομένοις. ὅθεν ἔδοξεν ἐνίοις ἐκνοῦς ὑπὸ γήρως ἢ μεγέθους κακῶν γεγονέναι, καὶ τῶν ἀτυχημάτων ἀναίσθητος· αὐτοῖς ὡς ἀληθῶς ἀναισθήτοις οὖσιν, ὅσον ἐξ εὐφυΐας καὶ τοῦ γεγονέναι καὶ τεθράφθαι καλῶς ὄφελός ἐστι πρὸς ἀλυπίαν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι τῆς ἀρετῆς ἡ τύχη φυλαττομένοις μὲν τὰ κακὰ πολλάκις περίεστιν, ἐν δὲ τῷ πταῖσαι τὸ φέρειν εὐλογίστως οὐ παραιρεῖται.

conversa pristina vita. Multorum colebatur amicitia, & ob hospitalitatem patebat mensa ejus, semperque Græcos & doctos secum habebat, atque reges omnes invicem munera ab ea accipiebant mittebantque. Erat jucundissima hæc invisentibus ipsam & familiaribus, dum patris vitam & instituta domestica Africani commemoraret: verum stupendissima, dum filiorum faceret sine luctu & lacrymis mentionem, casusque acerbos atque actus eorum quasi priscorum hominum exponeret requirentibus. Unde amens ex senio vel ex cladium magnitudine habita quibusdam est evasisse, atque occalluisse ad sensum calamitatum: quum revera illi sensum nullum habuerint, quantum ex præclara indole bonisque natalibus & disciplina momenti ad pellendum hominibus mœrorem accedat, & quod virtutem fortuna usquequaque sequentem honestum sæpenumero vincat: cæterum in cespitando infortunia prudenter ferendi facultatem non adimat.





Ἡμῖν δὲ καὶ ταύτης πέρας ἐχούσης τῆς διηγήσεως, ὑπολείπεται λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τῶν βίων τὴν ἀποθεώρησιν. τοὺς μὲν οὖν Γράκχους οὐδ' οἱ πάνυ τἄλλα κακῶς λέγοντες καὶ μισοῦντες, ἐτόλμησαν εἰπεῖν ὡς οὐκ εὐφυέστατοι πρὸς ἀρετὴν ἐγένοντο Ῥωμαίων ἁπάντων, καὶ τροφῆς τε καὶ παιδεύσεως ἐκπρεποῦς ἔτυχον· ἡ δ' Ἄγιδος καὶ Κλεομένους φύσις ἐρρωμενεστέρα φαίνεται τῆς ἐκείνων γενομένη, παρ' ὅσον οὔτε παιδείας μεταλαβόντες ὀρθῆς, ἔθεσί τε καὶ διαίταις ἐντραφέντες, ὑφ' ὧν οἱ πρεσβύτεροι πάλαι διεφθάρησαν, αὐτοὺς ἡγεμόνας εὐτελείας καὶ σωφροσύνης παρέσχον. ἔτι δὲ οἱ μὲν, ὅτε λαμπρότατον εἶχεν ἡ Ῥώμη καὶ μέγιστον ἀξίωμα, καὶ καλῶν ἔργων ζῆλον, ὥσπερ διαδοχὴν ἀρετῆς πατρῴας καὶ προγονικῆς ᾐσχύνθησαν ἐγκαταλιπεῖν· οἱ δὲ καὶ πατέρων τἀναντία προῃρημένων γεγονότες, καὶ τὴν πατρίδα μοχθηρὰ πράττουσαν καὶ νοσοῦσαν παραλαβόντες, οὐδέν τι διὰ ταῦτα τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἀπήμβλυναν ὁρμήν. καὶ μὴν τῆς γε Γράκχων ἀφιλοχρηματίας καὶ πρὸς ἀργύριον ἐγκρατείας μέγιστόν ἐστιν, ὅτι λημμάτων ἀδίκων καθαροὺς ἐν ἀρχαῖς καὶ πολιτείαις διεφύλαξαν ἑαυτούς· Ἄγις δὲ κἂν διηγανάκτησεν ἐπὶ τῷ μηδὲν ἀλλότριον λαβεῖν ἐπαινούμενος,

ὃς

HAC abſoluta a nobis hiſtoria, ſupereſt ut vitas horum contemplemur invicem. Atque Gracchos vel mordaciſſimi alias & inimiciſſimi non ſuſtinuerunt dicere quin præclariſſima omnium Romanorum ad virtutem indole fuerint, educationemque & inſtitutionem habuerint eximiam: verum apparet Agidis & Cleomenis quam illorum ſolidius ingenium fuiſſe, quatenus neque diſciplina imbuti recta, moribuſque & vivendi ratione educti, a quibus fuerant majores natu jampridem labefactati, duces ſe frugalitatis & continentiæ exhibuerunt. Ad hæc ſuperiores, quum in ſplendidiſſima & ſumma ſeveritate Roma atque in egregiorum factorum eſſet ſtudio, quaſi paternæ & avitæ hæreditatem virtutis erubuerunt repudiare: hi, parentibus nati diverſa ſectantibus, patriamque male affectam & ægram nacti, nihil idcirco hebetaverunt ardorem ad honeſtum. Jam Gracchorum abſtinentiæ, & in pecunia temperantiæ hoc ſummum eſt, quod ab improbis quæſtibus integros ſe in magiſtratibus & repub. gerenda conſervaverunt: Agis vero etiam ſtomachatus eſſet, ideo ſi commendaretur quod nihil alieni

cepiſſet,

ὃς τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτοῦ τοῖς πολίταις ἐπέδωκεν, ἄνευ τῶν ἄλλων κτημάτων, ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν. πηλίκον οὖν ἐνόμιζε κακὸν εἶναι τὸ κερδαίνειν ἀδίκως, ὁ καὶ δικαίως πλέον ἔχειν ἑτέρου πλεονεξίαν ἡγούμενος;

Ἥ γε μὴν ἐπιβολὴ καὶ τόλμα τῶν καινοτομουμένων πολὺ τῷ μεγέθει παρήλλαττεν. ἐπολιτεύοντο γὰρ ὁ μὲν, ὁδῶν κατασκευὰς καὶ πόλεων κτίσεις· καὶ τὸ πάντων νεανικώτατον ἦν Τιβερίῳ μὲν ἀνασῶσαι δημοσίους ἀγρούς, Γαΐῳ δὲ, μῖξαι τὰ δικαστήρια, προσεμβαλόντι τῶν ἱππικῶν τριακοσίους· ὁ δὲ Ἄγιδος καὶ Κλεομένους νεωτερισμὸς, τὸ μικρὰ καὶ κατὰ μέρος τῶν ἡμαρτημένων ἰᾶσθαι καὶ ἀποκόπτειν, ὕδραν τινὰ τέμνοντος, ὡς φησὶν ὁ Πλάτων, ἡγησάμενος εἶναι, τὴν ἅμα πάντα ἀπαλλάξαι κακὰ καὶ περισκευάσαι δυναμένην μεταβολὴν ἐπῆγε τοῖς πράγμασιν. ἀληθέστερον δ' ἴσως εἰπεῖν ἐστιν, ὅτι τὴν πάντα ἀπεργασαμένην κακὰ μεταβολὴν ἐξήλαυνεν, ἀπάγων καὶ καθιστὰς εἰς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τὴν πόλιν. ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἄν τις εἴποι, τῇ μὲν Γράκχων πολιτείᾳ τοὺς μεγίστους ἐνίστασθαι Ῥωμαίων, οἷς δὲ Ἆγις ἐνεχείρησε, Κλεομένης δὲ τὸ ἔργον ἐπέθηκε, τῶν παραδειγμάτων τὸ κάλλιστον ὑπέκειτο καὶ μεγαλοπρεπέστατον, αἱ πάτριοι ῥῆτραι περὶ σωφροσύνης καὶ ἰσότητος· ὧν τούτοις μὲν ὁ Λυκοῦργος, ἐκείνοις δὲ ὁ Πύθιος βεβαιωτής. ὃ δὲ μέγιστον, ὅτι τοῖς μὲν ἐκείνων πολιτεύμασιν εἰς οὐδὲν ἡ Ῥώμη μεῖζον ἐπέδωκε τῶν ὑπαρχόντων· ἐκ δὲ ὧν ὁ Κλεομένης ἔπραξεν, ὀλίγου χρόνου τὴν Σπάρτην τῆς Πελοποννήσου κρατοῦσαν ἡ Ἑλλὰς ἐπεῖδε, καὶ τοῖς τότε μέγιστον δυναμένοις διαγωνιζομένην ἀγῶνα τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας· οὗ τέλος ἦν, ἀπαλλαγεῖσαν

Ἰλ-

cepisset, qui fortunas suas, in quibus extra facultates alias sexcenta talenta pecuniæ numeratæ fuerunt, profudit in cives. Quantum igitur esse vitium iniquum compendium duxit, qui plus alio etiam juste tenere habuit pro avaritia?

Jam in rebus novandis cœpta & ausa longe in mole variaverunt. Designaverunt enim actionibus suis, Caius, viarum munitiones, & coloniarum deductiones: & quod omnium fuit quæ gessit Tiberius animosissimum, quod agrum publicum receperit: Caius, quod commiscuerit judicia adjectis ex equestri ordine trecentis. At Agidis & Cleomenis novatio pedetentim & paulatim medicinam peccatis facere eaque resecare, hydræ cujusdam caput præcidentis, ut ait Plato, censens esse, eam quæ omnia simul tollere & exscindere mala valeret, vicissitudinem reipublicæ invexit: immo verius dicas fortasse eos deflectenda & trahenda in proprium suum ordinem repub. mutationem omnis autorem pravitatis exegisse. Quin hoc quoque addas, Gracchorum actionibus principes Romanos reluctatos. Quæ vero instituit Agis, & Cleomenes consummavit, hæc pulcherrimo & præclarissimo exemplo fulciebantur, antiquis rhetris de frugalitate & exæquatione bonorum: quarum partim Lycurgus, Apollo partim fuit autor. Quod vero maximum est, ex illorum actis nihilo Roma plus quam haberet, accepit incrementi: quum ex actis Cleomenis exiguo tempore dominam Spartam Peloponnesi conspexerit Græcia, & cum illius ævi potentissimis de imperio certantem: cujus certaminis erat finis, ut soluta

Il-

Ἰλλυρικῶν ὅπλων καὶ Γαλατικῶν τὴν Ἑλλάδα, κοσμεῖσθαι πάλιν ὑφ' Ἡρακλείδαις.

Οἶμαι δὲ καὶ τὰς τελευτὰς τῶν ἀνδρῶν ἐμφαίνειν τινὰ τῆς ἀρετῆς διαφοράν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μαχόμενοι πρὸς τοὺς πολίτας, εἶτα φεύγοντες ἐτελεύτησαν. τούτων δὲ Ἆγις μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδένα κτεῖναι τῶν πολιτῶν, ὀλίγου δεῖν ἑκὼν ἀπέθανε· Κλεομένης δὲ περιυβρισθεὶς καὶ ἀδικηθεὶς, ὥρμησε μὲν ἀμύνασθαι, τοῦ δὲ καιροῦ μὴ παρασχόντος, αὐτὸν εὐτόλμως ἀνεῖλε. πάλιν δὲ τἀναντία σκοποῦσιν, Ἆγις μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο στρατηγίας ἔργον, ἀλλὰ προανῃρέθη· ταῖς δὲ Κλεομένους νίκαις, πολλαῖς καὶ καλαῖς γενομέναις, παραβαλεῖν ἐστι Τιβερίου τὴν ἐν Καρχηδόνι τοῦ τείχους κατάληψιν, οὐ μικρὸν ἔργον, καὶ τὰς ἐν Νομαντίᾳ σπονδὰς, αἷς δισμυρίους στρατιώτας Ῥωμαίων οὐκ ἔχοντας ἄλλην ἐλπίδα σωτηρίας περιεποίησε. καὶ Γάϊος δὲ πολλὴν μὲν αὐτόθι, πολλὴν δὲ ἐν Σαρδόνι στρατευόμενος ἀνδραγαθίαν ἔφηνεν· ὥστε τοῖς πρώτοις ἐνάμιλλους Ῥωμαίων γενέσθαι στρατηγοῖς, εἰ μὴ προανῃρέθησαν.

Τῆς δὲ πολιτείας ὁ μὲν Ἆγις ἔοικεν ἅψασθαι μαλακώτερον, ἐκκρουσθεὶς ὑπὸ Ἀγησιλάου, καὶ ψευσάμενος τὸν ἀναδασμὸν τοῖς πολίταις, καὶ ὅλως ἐλλιπὴς καὶ ἀτελὴς ὧν προείλετο καὶ κατήγγειλεν ὑπὸ ἀτολμίας διὰ τὴν ἡλικίαν γενόμενος· ὁ δὲ Κλεομένης τοὐναντίον θρασύτερον καὶ βιαιότερον ἐπὶ τὴν μεταβολὴν ἦλθε τῆς πολιτείας, ἀποκτείνας τοὺς ἐφόρους παρανόμως, οὓς καὶ προσαγαγέσθαι τοῖς ὅπλοις κρατοῦντα, καὶ μεταστῆσαι ῥᾴδιον ἦν, ὥσπερ οὐκ ὀλίγους ἄλλους μετέστησαν ἐκ τῆς πόλεως. τὸ γὰρ ἄνευ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης ἐπι-

Illyricis & Gallicis armis denuo ab Herculis progenie ordinaretur Græcia.

Fata etiam horum virorum mea sententia aliquod discrimen virtutis produnt. Illi enim cum civibus suis confligentes, denique in fuga occubuerunt. Horum, Agis, ne ullum perimeret civem, sponte pene occidit: Cleomenes, violatus & lacessitus resurrexit in ultionem, verum privatus opportunitate semetipse fortiter peremit. Rursus si ex altera parte perpendas, nullum Agis edidit ducis factum, sed præventus fuit nece. Cleomenis vero trophæis crebris & splendidis Tiberii opponas muri Carthaginensis occupationem, facinus non vulgare; & pacem Numantinam, qua militum Romanorum viginti millia spem omnem salutis aliam despondentium conservavit: & Caius multa ibidem, multa etiam in Sardinia miles, virtutis opera edidit: ut primis Romanis ducibus, nisi occupati fato forent, fuerint conferendi.

Rempub. Agis domi videtur mollius tractasse, quod abreptus a cursu fuerit per Agesilaum, & in lege agraria cives fefellerit, atque omnino rudia mutilaque cœpta sua ac pollicitationes ex timiditate ob ætatem reliquerit: Cleomenes contra est ad rempub. movendam progressus ferocius & violentius: occidit enim per nefas Ephoros, quos adjungere armis prævalenti, atque urbe pellere pronius erat, quo modo alios ex urbe non paucos in exilium pepulere. Nam nisi extrema necessitate ferrum ad-

ἐπιφέρειν σίδηρον, οὔτε ἰατρικὸν, οὔτε πολιτικὸν, ἀλλ' ἀτεχνίας μὲν ἀμφότερα· τούτῳ δὲ καὶ τὸ ἀδικεῖν μετ' ὠμότητος πρόσεστι. τῶν δὲ Γράκχων οὐδέτερος μὲν ἦρξατο σφαγῆς ἐμφυλίου· Γάϊος δὲ λέγεται μηδὲ βαλλόμενος ὁρμῆσαι πρὸς ἄμυναν, ἀλλὰ λαμπρότατος ὢν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ἀργότατος ἐν τῇ στάσει γενέσθαι. καὶ γὰρ προῆλθεν ἄνοπλος, καὶ μαχομένων ἀνεχώρησεν, καὶ ὅλως πλείονα τοῦ μή τι δρᾶσαι πρόνοιαν, ἢ τοῦ μὴ παθεῖν ἔχων ἑωρᾶτο. διὸ καὶ τὴν φυγὴν αὐτῶν οὐκ ἀτολμίας σημεῖον, ἀλλ' εὐλαβείας ποιητέον. ἔδει γὰρ ὑπεῖξαι τοῖς ἐπιφερομένοις, ἢ μένοντας ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν τῷ δρᾶν ἀμύνασθαι.

Τῶν τοίνυν ἐγκλημάτων τῶν κατὰ Τιβερίου μέγιστόν ἐστιν, ὅτι τὸν συνάρχοντα τῆς δημαρχίας ἐξέβαλε, καὶ δευτέραν αὐτὸς τῷ Γαΐῳ δημαρχίαν μετῄει· Γαΐῳ δὲ τὸν Ἀντυλλίου φόνον οὐ δικαίως οὐδὲ ἀληθῶς προστετρίβοντο· διεφθάρη γὰρ ἄκοντος αὐτοῦ καὶ ἀγανακτοῦντος. Κλεομένης δὲ, ἵνα τὰς σφαγὰς τῶν ἐφόρων ἐάσωμεν, ἐλευθέρωσε μὲν ἅπαντας τοὺς οἰκέτας, ἐβασίλευσε δὲ τῷ μὲν ἔργῳ μόνος, τῷ δὲ ὀνόματι δεύτερος, Εὐκλείδαν τὸν ἀδελφὸν ἐκ μιᾶς οἰκίας αὐτῷ προσελόμενος. Ἀρχίδαμον δὲ, ᾧ προσῆκον ἦν ἀπὸ τῆς ἑτέρας οἰκίας ὄντι βασιλεύειν, ἔπεισε μὲν ἐκ Μεσσήνης κατελθεῖν, ἀποθανόντος δὲ τὸν φόνον οὐκ ἐπεξελθὼν, ἐβεβαίωσε τὴν αἰτίαν καθ' αὑτοῦ τῆς ἀναιρέσεως. καίτοι Λυκοῦργος, ὃν προσεποιεῖτο μιμεῖσθαι, τὴν μὲν βασιλείαν ἑκὼν ἀπέδωκε τῷ παιδὶ τοῦ ἀδελφοῦ Χαρίλλῳ· φοβούμενος δὲ μὴ κἂν ἄλλως ἀποθάνῃ τὸ μειράκιον, αἰτία τις ἐπ' αὐτὸν ἔλθῃ, πολὺν χρόνον ἔξω πλανηθεὶς, οὐ πρό-

τερον

adhibere, neque medicum eſt neque civile, ſed imperitiæ utrobique. Huic vero adjuncta etiam cum ſævitia injuria eſt. At Gracchorum ſanguinem civilem neuter eſt effundere exorſus. Caium vero nec telis petitum memorant ad vindictam ſe convertiſſe: verum fortiſſimum adverſus hoſtes fuiſſe, in ſeditione ignaviſſimum. Quippe proceſſit domo inermis, & inter pugnandum recepit ſe, & denique plus ne quam inferret, quam ne acciperet injuriam, conſpicitur conſuluiſſe. Itaque fuga eorum non pavoris, ſed eſt cautionis ſtatuenda indicium. Cedere enim impreſſionem facientibus, aut, ſi manerent, ne violarentur, manu oportebat ſe protegere.

Porro peccatorum Tiberii maximum eſt, quod exuit collegam tribunatu, & ſecundum tribunatum ipſe ſibi ambivit. Caio necem Antyllii inuſſerunt immerito & falſo: nam invito eo & ægre ferente confoſſus fuit. At Cleomenes, ut necem prætereamus Ephororum, omnia ſervitia libertate donavit. Regnavit re ſolus, nomine alter, quod fratrem Euclidam ex eadem domo ſibi allegiſſet. Archidamum vero, ad quem ſpectabat ortum ex altera familia regnum, perpulit domum ex Meſſene redire: cujus quia cædem occiſi non eſt perſequutus, crimen adverſus ſe confirmavit cædis. Quanquam quem æmulari prætexebat, regnum Lycurgus fratris filio Charilao ultro reddidit, timenſque ne ſi deceſſiſſet vel caſu alio adoleſcens, attingeret ipſum ſuſpicio, diu pere-

τερον ἐπανῆλθεν ἢ παῖδα τῷ Χαρίλλῳ γενέσθαι διάδοχον τῆς ἀρχῆς. ἀλλὰ Λυκούργῳ μὲν οὐδὲ ἄλλος τις Ἑλλήνων παραβλητὸς οὐδείς. ὅτι δὲ τοῖς Κλεομένους πολιτεύμασι χειροτομίαι καὶ παρανομίαι μείζονες ἔνεισι, δεδήλωται. καὶ μὴν οἵ γε τὸν τρόπον αὐτῶν ψέγοντες, τοῦτον μὲν ἐξ ἀρχῆς τυραννικὸν καὶ πολεμοποιὸν αἰτιῶνται γενέσθαι, τῇ δ' ἐκείνων φύσει φιλοτιμίας ἀμετρίαν, ἄλλο δ' οὐδὲν οἱ φθονοῦντες ἐγκαλεῖν εἶχον· ἐκπεπτωκέναι δὲ τῷ πρὸς τοὺς ἐνισταμένους ἀγῶνι καὶ θυμῷ παρὰ τὴν αὐτῶν φύσιν, ὥσπερ πνοαῖς ἐφεῖναι περὶ τὰ ἔσχατα τὴν πολιτείαν ὁμολογοῦσιν. ἐπεὶ τῆς γε πρώτης ὑποθέσεως τί κάλλιον ἢ δικαιότερον ἦν, εἰ μὴ κατὰ βίαν καὶ δυναστείαν ἐπιχειρήσαντες ἐξῶσαι τὸν νόμον οἱ πλούσιοι περιέστησαν ἀμφοτέροις ἀγῶνας, τῷ μὲν, φοβουμένῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, τῷ δ' ἐκδικοῦντι τὸν ἀδελφὸν ἄνευ δίκης καὶ δόγματος οὐδὲ ὑπάρχοντος ἀναιρεθέντα; συνορᾷς μὲν οὖν αὐτὸς ἐκ τῶν εἰρημένων τὴν διαφοράν. εἰ δὲ δεῖ καὶ καθ' ἕκαστον ἀποφήνασθαι, Τιβέριον μὲν ἀρετῇ πεπρωτευκέναι τίθημι πάντων, ἐλάχιστα δὲ τὸ μειράκιον ἡμαρτηκέναι Ἆγιν, πράξει δὲ καὶ τόλμῃ Γάϊον οὐκ ὀλίγῳ Κλεομένους ὕστερον γεγονέναι.

peregre palatus est, neque ante regressus domum quam filius Charilao regni successor fuit natus. Cæterum cum Lycurgo quidem nec alius sit quisquam Græcorum contendendus. Cleomenis vero acta majores novationes & iniquitates demonstravimus habuisse. Jam vero qui mores eorum perstringunt, his a primo tyrannicos & bellaces notant fuisse, & illis ingenia quidem immodica prædita ambitione: præterea quod insectarentur, habebant æmuli nihil: verum excitatos eos certamine cum adversariis contracto & ira præter ipsorum naturam, quasi ventis se in actionibus suis extremis fatebantur permisisse. Quando instituto quidem horum primo quid honestius erat aut justius, nisi vi & factione adorti legem divites antiquare, in certamina utrumque conjecissent: Tiberium, quia sibi metuebat: alterum, dum necem fratris ulciscitur sine judicio vel ullo extante decreto necati? Ex antedictis igitur animadvertas ipse horum disparitatem. Quod si etiam pronunciandum de singulis est, Tiberium statuo virtute omnibus his præstitisse, minus cæteris adolescentem peccasse Agim, rebus gestis atque audacia non paulo Caium Cleomeni postferendum.



ΔΗ-

Apud Ful: Ursin. G. V. Gucht Sculp.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Ὁ ΜΕΝ γράψας τὸ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῆς Ὀλυμπιάσιν ἱπποδρομίας εἰς Ἀλκιβιάδην ἐγκώμιον, εἴτ' Εὐριπίδης, (ὡς ὁ πολὺς κρατεῖ λόγος) εἴθ' ἕτερός τις ἦν, Σόσσιε, φησὶ χρῆναι τῷ εὐδαίμονι πρῶτον ὑπάρξαι τὴν πόλιν εὐδόκιμον· ἐγὼ δὲ τῷ μὲν εὐδαιμονήσειν μέλλοντι τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, ἧς ἐν ἤθει καὶ διαθέσει τὸ πλεῖστόν ἐστιν, οὐδὲν διαφέρειν ἡγοῦμαι, ἀδόξου καὶ ταπεινῆς πατρίδος, ἢ μητρὸς ἀμόρφου καὶ μικρᾶς γενέσθαι. γελοῖον γὰρ εἴ τις οἴοιτο τὴν Ἰουλίδα, μέρος μικρὸν οὖσαν οὐ μεγάλης νήσου τῆς Κέω, καὶ τὴν Αἴγιναν, ἣν τῶν Ἀττικῶν τις ἐκέλευεν ὡς λήμην ἀφαιρεῖν τοῦ Πειραιῶς, ὑποκριτὰς μὲν ἀγαθοὺς τρέφειν καὶ ποιητάς, ἄνδρα δ' οὐκ ἄν ποτε δύνασθαι δίκαιον καὶ αὐτάρκη καὶ νοῦν ἔχοντα καὶ μεγαλόψυχον προενεγκεῖν. τὰς γὰρ ἄλλας τέχνας εἰκός ἐστι πρὸς ἐργασίαν ἢ δόξαν συνισταμένας ἐν ταῖς ἀδόξοις καὶ ταπειναῖς πόλεσιν ἀπο-

μαραί-

QUI laudationem in victorem ludo equestri Olympiaco Alcibiadem scripsit, sive Euripides ille, Sossi, quod vulgatum est, sive quis alius fuit, oportere ait virum fœlicem in clara genitum urbe esse. Ego vero ei qui veram adepturus fœlicitatem est, cujus in moribus plurimum & animo est positum, nihil referre arbitror, obscura & humili patria, an deformi & pusilla natus sit matre. Ridiculum enim sit Iulidem, quæ exigua pars insulæ non amplæ est Ceæ, & Æginam, quam Atheniensis quidam jussit ut lemam detrahere Piræeo, histriones bonos & poetas alere, virum bonum & abstinentem & cordatum & magnanimum nunquam posse producere. Nam reliquas quidem artes probabile sit, quibus quæstus propositus est & gloria, in obscuris & contemptis oppidis

μαραίνεσθαι, τὴν δ' ἀρετὴν, ὥσπερ ἰσχυρὸν καὶ διαρκὲς φυτὸν, ἐν ἅπαντι ῥιζοῦσθαι τόπῳ, φύσεώς τε χρηστῆς καὶ φιλοπόνου ψυχῆς ἐπιλαμβανομένην. ὅθεν οὐδ' ἡμεῖς, εἰ τοῦ φρονεῖν ὡς δεῖ καὶ βιοῦν ἐλλείπομεν, τοῦτο τῇ σμικρότητι τῆς πατρίδος, ἀλλ' αὐτοῖς δικαίως ἀναθήσομεν.

Τῷ μέντοι σύνταξιν ὑποβεβλημένῳ καὶ ἱστορίαν ἐξ οὐ προχείρων οὐδ' οἰκείων, ἀλλὰ ξένων τε τῶν πολλῶν καὶ διεσπαρμένων ἐν ἑτέροις συνιοῦσαν ἀναγνωσμάτων, τῷ ὄντι χρὴ πρῶτον ὑπάρχειν καὶ μάλιστα τὴν πόλιν εὐδόκιμον καὶ φιλόκαλον καὶ πολυάνθρωπον, ὡς βιβλίων τε παντοδαπῶν ἀφθονίαν ἔχειν, καὶ ὅσα τοὺς γράφοντας διαφυγόντα σωτηρίᾳ μνήμης ἐπιφανεστέραν εἴληφε πίστιν, ὑπολαμβάνων ἀκοῇ καὶ διαπυνθανόμενος, μὴ πολλῶν μηδ' ἀναγκαίων ἐνδεὲς ἀποδιδοίη τὸ ἔργον. ἡμεῖς δὲ μικρὰν οἰκοῦντες πόλιν, καὶ, ἵνα μὴ μικροτέρα γένηται, φιλοχωροῦντες, ἐν δὲ Ῥώμῃ καὶ ταῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν διατριβαῖς οὐ σχολῆς οὔσης γυμνάζεσθαι περὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον, ὑπὸ χρειῶν πολιτικῶν καὶ τῶν διὰ φιλοσοφίαν πλησιαζόντων, ὀψέ ποτε καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας ἠψάμεθα Ῥωμαϊκοῖς γράμμασιν ἐντυγχάνειν. καὶ πρᾶγμα θαυμαστὸν μὲν ἀλλ' ἀληθὲς ἐπάσχομεν. οὐ γὰρ οὕτως ἐκ τῶν ὀνομάτων τὰ πράγματα συνιέναι καὶ γνωρίζειν συνέβαινεν ἡμῖν, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἁμωσγέπως εἴχομεν ἐμπειρίας ἐπακολουθεῖν διὰ ταῦτα καὶ τοῖς ὀνόμασι. κάλλους δὲ Ῥωμαϊκῆς ἀπαγγελίας καὶ τάχους αἰσθάνεσθαι, καὶ μεταφορᾶς ὀνομάτων καὶ ἁρμονίας, καὶ τῶν ἄλλων οἷς ὁ λόγος ἀγάλλεται, χάριεν μὲν ἡγοῦ-

pidis elanguescere: virtutem vero instar robustae & vivacis plantae, ubi ingenium nacta sit bonum & animum industrium, omni in loco radices agere. Itaque nos si minus recte quam decet vel sentimus vel vivimus, non patriae id angustiis, sed nobis ipsis merito referemus acceptum.

At qui commentari instituit, & conscribere historiam, non ex iis quae ad manum sunt & domesticis, sed ex multis externis & diffusa apud alios collectam lectione, hic profecto primum & praecipue requirat insignem civitatem, elegantem, & populosam: quo variorum librorum promptam habeat copiam, & quae scriptores praeterierunt, fideli memoria tamen clariorem acceperunt fidem, audiendo percipiat, percuncteturque sedulo, ne opus edat rebus mutilum multis & necessariis. Nos vero qui exiguum colimus oppidum, & ne minus reddatur, fere ibi commorari avemus, (quia quum Romae ageremus & in Italia, propter negotia publica, & eos qui ad nos philosophiae causa ventitabant, non vacabat in lingua Romana studium ponere) sero tandem & aetate provectiore latinas attigimus literas. Usu venit autem nobis res quidem mira, sed vera tamen; ut non tam ex verbis res cognosceremus & perciperemus, quam notitiam utcunque assequuti rerum, harum subsidio ut assequeremur etiam verba. Pronunciationis vero Romanae assequi ornamenta & volubilitatem, ad haec verborum translationes & compositiones, caeteraque quibus illustratur oratio, elegans quidem ducimus

ἡγούμεθα καὶ οὐκ ἀτερπές· ἡ δὲ πρὸς τοῦτο μελέτη καὶ ἄσκησις οὐκ εὐχερής, ἀλλ' οἷς τισι πλείων τε σχολὴ καὶ τὰ τῆς ὥρας ἔτι πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιχωρεῖ φιλοτιμίας.

Διὸ καὶ γράφοντες ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, τῶν παραλλήλων βίων ὄντι πέμπτῳ, περὶ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος, ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ τῶν πολιτειῶν τὰς φύσεις αὐτῶν καὶ τὰς διαθέσεις πρὸς ἀλλήλας ἐπισκεψόμεθα· τὸ δὲ τοὺς λόγους ἀντεξετάζειν, καὶ ἀποφαίνεσθαι πότερος ἡδίων ἢ δεινότερος εἰπεῖν ἐάσομεν. Κἀκεῖ γάρ, ὥς φησιν ὁ Ἴων, δελφῖνος ἐν χέρσῳ βία. ἣν ὁ περιττὸς ἐν ἅπασι Καικίλιος ἀγνοήσας, ἐνεανιεύσατο σύγκρισιν τοῦ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος ἐξενεγκεῖν. ἀλλὰ γὰρ ἴσως εἰ παντὸς ἦν τὸ Γνῶθι σαυτὸν ἔχειν πρόχειρον, οὐκ ἂν ἐδόκει πρόσταγμα θεῖον εἶναι. Δημοσθένη γὰρ καὶ Κικέρωνα τὸν αὐτὸν ἔοικε πλάττων ἀπ' ἀρχῆς ὁ δαίμων, πολλὰς μὲν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν τῶν ὁμοιοτήτων, ὥσπερ τὸ φιλότιμον καὶ φιλελεύθερον ἐν τῇ πολιτείᾳ, πρὸς δὲ κινδύνους καὶ πολέμους ἄτολμον· πολλὰ δ' ἀναμίξαι καὶ τῶν τυχηρῶν. δύο γὰρ ἑτέρους οὐκ ἂν εὑρεθῆναι δοκῶ ῥήτορας, ἐκ μὲν ἀδόξων καὶ μικρῶν ἰσχυροὺς καὶ μεγάλους γενομένους, προσκρούσαντας δὲ βασιλεῦσι καὶ τυράννοις, θυγατέρας δ' ἀποβαλόντας, ἐκπεσόντας δὲ τῆς πατρίδος, κατελθόντας δὲ μετὰ τιμῆς· ἀποδράντας δ' αὖθις, καὶ ληφθέντας ὑπὸ τῶν πολεμίων· ἅμα δὲ παυσαμένῃ τῇ τῶν πολιτῶν ἐλευθερίᾳ τὸν βίον συγκαταστρέψαντας. ὥστε εἰ γένοιτο τῇ φύσει καὶ τῇ τύχῃ καθάπερ τεχνίταις ἅμιλλα, χαλεπῶς μὲν ἂν διακριθῆναι πότερον αὕτη τοῖς τρόποις, ἢ τοῖς πράγμασιν ἐκείνη

mus & non injucundum; sed eorum est adeo non prompta meditatio & usus, ut conveniat iis solum quibus abundat otium, & ætas ad ea studia suppetit.

Quare hoc in libro, qui vitarum parallelarum est quintus, in quo de Demosthene & Cicerone tractamus, ex rebus gestis & actionibus publicis ingenia eorum & mores considerabimus invicem: at orationes inter se contendere, atque uter venustior in dicendo aut acrior fuerit, decernere supersedebimus. Nam ut ait Ion,

Delphinis hic in continente cursus est.

Quod nimius ubique Cæcilius quum ignoraret, temere inconsulteque ausus est collationem cum Demosthene Ciceronis proferre. Verum enimvero si cuivis promptum esset habere hoc quod dicitur, Nosce teipsum, non haberetur fortasse divinum oraculum. Quum enim Demosthenem & Ciceronem eadem moneta conformaret ab initio Deus, multis modis naturam inseruisse iis similem videtur, ut ambitionem, libertatis in repub. amorem, timiditatem in periculis & armis: immiscuisse etiam fortuita multa. Haud enim duos reperiri oratores arbitror alios, qui ex obscuris & parvis potentes & magni evaserint, regibus & tyrannis se objecerint, filias amiserint, patria extorres redierint honorifice, iterum profugerint, & in manus inciderint hostium, vitam præterea cum exspirante deposuerint patriæ libertate. Itaque si in certamen natura & fortuna sicut artifices descenderint, haud expeditum sit, hæc negotiis, an moribus illa ma-

ἐκείνη τοὺς ἄνδρας ὁμοιοτέρους ἀπείργασται. λεκτέον δὲ περὶ τοῦ πρεσβυτέρου πρότερον.

Δημοσθένης ὁ πατὴρ Δημοσθένους, ἦν μὲν τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος· ἐπεκαλεῖτο δὲ μαχαιροποιός, ἐργαστήριον ἔχων μέγα, καὶ δούλους τεχνίτας τοῦτο πράττοντας. ἃ δ' Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ εἴρηκε περὶ τῆς μητρός, ὡς ἐκ Γύλωνός τινος ἐπ' αἰτίᾳ προδοσίας φεύγοντος ἐξ ἄστεος ἐγγεγόνει, καὶ βαρβάρου γυναικός, οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν εἴτ' ἀληθῶς εἴρηκεν, εἴτε βλασφημῶν καὶ καταψευδόμενος. ἀπολειφθεὶς δ' ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἑπταέτης ἐν εὐπορίᾳ (μικρὸν γὰρ ἀπέλιπεν ἡ σύμπασα τίμησις αὐτοῦ τῆς οὐσίας πεντεκαίδεκα ταλάντων) ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων ἠδικήθη, τὰ μὲν νοσφισαμένων, τὰ δ' ἀμελησάντων· ὥστε καὶ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ τὸν μισθὸν ἀποστερῆσαι. διά τε δὴ τοῦτο τῶν ἐμμελῶν καὶ προσηκόντων ἐλευθέρῳ παιδὶ μαθημάτων ἀπαίδευτος δοκεῖ γενέσθαι, καὶ διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν καὶ θρύψιν, οὐ προϊεμένης τοῖς πόνοις τῆς μητρὸς αὐτὸν, οὐδὲ προσβιαζομένων τῶν παιδαγωγῶν. ἦν γὰρ ἐξ ἀρχῆς κάτισχνος καὶ νοσώδης, καὶ τὴν λοιδορουμένην ἐπωνυμίαν τὸν Βάταλον εἰς τὸ σῶμα λέγεται σκωπτόμενος ὑπὸ τῶν παίδων λαβεῖν. ἦν δὲ ὁ Βάταλος, ὡς μὲν ἔνιοι φασὶν, αὐλητὴς τῶν κατεαγότων· καὶ δραμάτιον εἰς τοῦτο κωμῳδῶν αὐτὸν Ἀντιφάνης πεποίηκεν. ἔνιοι δέ τινες ὡς ποιητοῦ τρυφερὰ καὶ παροίνια γράφοντος τοῦ Βατάλου μέμνηνται. δοκεῖ δὲ καὶ τῶν οὐκ εὐπρεπῶν τι λεχθῆναι τοῦ σώματος μορίων παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς τότε καλεῖσθαι βάταλος. ὁ δ' Ἄργας (καὶ τοῦτο γὰρ φασι

magis eos adæquaverit, dijudicare. Differemus autem priore loco de antiquiore.

Demosthenis pater Demosthenes fuit, ut tradit Theopompus, ex optimatibus. Cognomen fuit ei Machæropœo, quod officinam magnam gladiorum faciendorum exerceret, & servos ejus artificii haberet peritos. Nam quæ de matre Æschines orator retulit, ex Gulone quodam qui ob crimen proditionis solum verterit, natam, & ex barbara fuisse muliere, non habemus dicere vere objecerit, an calumniose & mendaciter. Accepto a patre, qui eo septimum ætatis annum agente decessit, lauto patrimonio, (taxatum fuit enim universum quindecim fere talentis) damno affectus a tutoribus est: qui id partim averterunt, partim negligenter curaverunt, ut præceptores ejus etiam fraudarent mercede. Quod quidem fuit in causa ut honestarum & ingenuarum artium fuisse videatur rudis, simul quia ob imbecillitatem corporis & teneritudinem abstineret eum a laboribus mater, neque urgerent pædagogi. Quippe fuit a prima ætate gracilis & valetudinarius: unde cognomen probrosum Batalum deridentibus corporis ejus debilitatem pueris dicitur invenisse. Fuit Batalus, ut quidam volunt, tibicen effœminatus, ac fabellam hujus rei causa eum mordens fecit Antiphanes. Alii Batali meminerunt ut poetæ qui molliter & proterve scriberet. Videtur etiam Batalus dicta tunc fuisse apud Atticos pars corporis quædam quæ nominari honeste non potest. Argas (nam & hoc cognominis Demostheni

φασι τῷ Δημοσθένει γενέσθαι παρωνύμιον) ἢ πρὸς τὸν τρόπον ὡς θηριώδη καὶ πικρὸν ἐτέθη· τὸν γὰρ ὄφιν ἔνιοι τῶν ποιητῶν ἄργαν ὀνομάζουσιν· ἢ πρὸς τὸν λόγον, ὡς ἀνιῶντα τοὺς ἀκροωμένους. καὶ γὰρ Ἄργας τοὔνομα ποιητὴς ἦν νόμων πονηρῶν καὶ ἀργαλέων. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ, κατὰ Πλάτωνα.

Τῆς δὲ πρὸς τοὺς λόγους ὁρμῆς ἀρχὴν αὐτῷ φασι τοιαύτην γενέσθαι. Καλλιστράτου τοῦ ῥήτορος ἀγωνίζεσθαι τὴν περὶ Ὠρωποῦ κρίσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ μέλλοντος, ἦν προσδοκία τῆς δίκης μεγάλη, διά τε τὴν τοῦ ῥήτορος δύναμιν ἀνθοῦντος τότε μάλιστα τῇ δόξῃ καὶ διὰ τὴν πρᾶξιν οὖσαν περιβόητον. ἀκούσας οὖν ὁ Δημοσθένης τῶν διδασκάλων καὶ τῶν παιδαγωγῶν συντιθεμένων τῇ δίκῃ παρατυχεῖν, ἔπεισε τὸν ἑαυτοῦ παιδαγωγὸν δεόμενος καὶ προθυμούμενος, ὅπως αὐτὸν ἀγάγοι πρὸς τὴν ἀκρόασιν. ὁ δ' ἔχων πρὸς τοὺς ἀνοίγοντας τὰ δικαστήρια δημοσίους συνήθειαν, εὐπόρησε χώρας ἐν ᾗ καθήμενος ὁ παῖς ἀδήλως ἀκούσεται τῶν λεγομένων. εὐημερήσαντος δὲ τοῦ Καλλιστράτου καὶ θαυμασθέντος ὑπερφυῶς, ἐκείνου μὲν ἐζήλωσε τὴν δόξαν, ὁρῶν προπεμπόμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ μακαριζόμενον· τοῦ δὲ λόγου μᾶλλον ἐθαύμασε τὴν ἰσχὺν πάντα χειροῦσθαι καὶ τιθασεύειν πεφυκότος. ὅθεν ἐάσας τὰ λοιπὰ μαθήματα, καὶ τὰς παιδικὰς διατριβάς, αὐτὸς αὑτὸν ἤσκει καὶ διεπόνει ταῖς μελέταις, ὡς τῶν λεγόντων ἐσόμενος. ἐχρήσατο δὲ Ἰσαίῳ πρὸς τὸν λόγον ὑφηγητῇ, καίπερ Ἰσοκράτους τότε σχολάζοντος, εἴτε, ὥς τινες λέγουσι, τὸν ὡρισμένον μισθὸν Ἰσοκράτει τελέσαι μὴ δυνάμενος, τὰς δέκα μνᾶς, διὰ τὴν ὀρφανίαν· εἴτε μᾶλλον τοῦ Ἰσαίου τὸν λόγον, ὡς δραστήριον καὶ πανοῦργον,

ni ferunt fuisse) dictus est vel ex morum feritate & acerbitate, (anguem enim appellant quidam poetæ Argam) vel ex oratione offendente aures, quod hoc nomine poeta fuerit malorum & molestorum modorum. Sed de his, ut Plato ait, hactenus.

Auspicium ardoris ejus ad dicendi facultatem hoc ferunt fuisse. Quum orator Callistratus causam acturus in foro esset de Oropo, magna erat hujus judicii exspectatio, cum ob oratoris illius præstantiam, cujus tunc maxime illustre nomen erat, tum propter ipsam actionem celebratam. Quum igitur præceptores & pædagogos audierat Demosthenes constituisse inter se huic judicio interesse, precibus contendit a pædagogo suo, ut ad audiendam causam duceret se. Ille, quod consuetudinem haberet cum ministris publicis qui auditorium aperiebant, locum accepit ubi puer sederet in occulto & audiret orationes. Quum placuisset Callistratus & mirifice celebraretur, gloriam æmulatus est illius, quod cerneret a multis eum deduci & in cœlum ferri. Multo vero magis orationis vi, quæ rapere ad se & pellicere valeret omnia, obstupuit. Itaque salutem dicens disciplinis & studiis reliquis puerilibus, exercuit & subegit se ipse, tanquam inter oratores futurus, declamationibus. Isæo usus est ad dicendum duce, quamvis scholam eo tempore haberet Isocrates: vel quod ob orbitatem pendere Isocrati præfinitam mercedem non valeret, decem minas, vel quod dictionem Isæi, ut nervosam & versutam, ad usum

γον, ἐπὶ τὴν χρείαν ἀποδεχόμενος. Ἕρμιππος δέ φησιν ἀδεσπότοις ὑπομνήμασιν ἐντυχεῖν, ἐν οἷς ἐγέγραπτο τὸν Δημοσθένη συνεσχολακέναι Πλάτωνι, καὶ πλεῖστον εἰς τοὺς λόγους ὠφελῆσθαι. Κτησιβίου δὲ μέμνηται λέγοντος, παρὰ Καλλίου τοῦ Συρακουσίου, καί τινων ἄλλων τὰς Ἰσοκράτους τέχνας καὶ τὰς Ἀλκιδάμαντος κρύφα λαβόντα τὸν Δημοσθένη καταμαθεῖν.

Ὡς γοῦν ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τοῖς ἐπιτρόποις ἤρξατο δικάζεσθαι, καὶ λογογραφεῖν ἐπ' αὐτοὺς, πολλὰς διαδύσεις καὶ παλινδικίας εὑρίσκοντας, ἐγγυμνασάμενος, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, ταῖς μελέταις, οὐκ ἀκινδύνως οὐδ' ἀργῶς κατευτυχήσας, ἐκπρᾶξαι μὲν οὐδὲ πολλοστὸν ἠδυνήθη μέρος τῶν πατρῴων· τόλμαν δὲ πρὸς τὸ λέγειν καὶ συνήθειαν ἱκανὴν λαβὼν, καὶ γευσάμενος τῆς περὶ τοὺς ἀγῶνας φιλοτιμίας καὶ δυνάμεως, ἐπεχείρησεν εἰς μέσον παριέναι, καὶ τὰ κοινὰ πράττειν. καὶ καθάπερ Λαομέδοντα τὸν Ὀρχομένιον λέγουσι καχεξίαν τινὰ σπληνὸς ἀμυνόμενον δρόμοις μακροῖς χρῆσθαι, τῶν ἰατρῶν κελευσάντων, εἶθ' οὕτως διαπονήσαντα τὴν ἕξιν ἐπιθέσθαι τοῖς στεφανίταις ἀγῶσι, καὶ τῶν ἄκρων γενέσθαι δολιχοδρόμων· οὕτως τῷ Δημοσθένει συνέβη, τὸ πρῶτον ἐπανορθώσεως ἕνεκα τῶν ἰδίων ἀποδύντι πρὸς τὸ λέγειν, ἐκ δὲ τούτου κτησαμένῳ δεινότητα καὶ δύναμιν, ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἤδη καθάπερ στεφανίταις ἀγῶσι πρωτεύειν τῶν ἀπὸ τοῦ βήματος ἀγωνιζομένων πολιτῶν. καίτοι τὸ πρῶτον ἐντυγχάνων τῷ δήμῳ θορύβοις περιέπιπτε, καὶ κατεγελᾶτο δι' ἀήθειαν τοῦ λόγου, συγκεχύσθαι ταῖς περιόδοις καὶ βεβασανίσθαι τοῖς ἐνθυ-

præferret. At Hermippus libros legiſſe commemorat ſe carentes autoris titulo, in quibus ſcriptum eſſet fuiſſe Platonis Demoſthenem auditorem: atque illud plurimum ei contuliſſe ad dicendum. Refert item Cteſibium dicere, Demoſthenem a Callia Syracuſano & nonnullis aliis clam accepiſſe & conſideraſſe Iſocratis atque Alcidamantis præcepta.

Quum igitur eſſet factus ſuæ tutelæ, cœpit cum tutoribus ſuis experiri, & ſcribere in eos orationes: qui quum iterum atque iterum petitiones ejus eluderent, e damnatis cauſis & emortuis redivivas controverſias exſuſcitantes: Demoſthenes interim declamitando, ut Thucydidis verbis utar, exercitatus, hactenus profecit, idque non ſine pulvere & diſcrimine, ut vel felicem adeptus actionum exitum, tamen ne quotamvis quidem partem patrimonii ab iis ſervare potuerit. Verum ut inde audaciam ad dicendum & uſum cepit, guſtavitque honores & potentiam forenſem: inſtitit in ſolem prodire atque rempublicam capeſſere. Sicut autem Orchomenium Laomedontem ad repellendum ſplenis vitium, aiunt ex medicorum præceptis longis curſibus uſum, atque ita corpore laboribus ſubacto certaminibus ſeſe dediſſe ſacris, & inter optimos evaſiſſe curſores: ita Demoſtheni uſu venit, qui primum reparandæ rei familiaris cauſa accinxerat ſe ad dicendum, ut parata hinc arte & facultate in republica jam quaſi coronatorum certaminibus primatum inter cives in dicendi palæſtra certantes obtineret. Quanquam ubi primum ad populum egit, obſtrepitum ei eſt, fuitque deriſus propter inſolentiam orationis, quæ confuſa periodis & argumentis acerbius & immodice vide-

θυμήμασι πικρῶς ἄγαν καὶ κατακόρως δοκοῦντος. ἦν δέ τις, ὡς ἔοικε, καὶ φωνῆς ἀσθένεια, καὶ γλώττης ἀσάφεια, καὶ πνεύματος κολοβότης, ἐπιταράττουσα τὸν νοῦν τῶν λεγομένων τῷ διασπᾶσθαι τὰς περιόδους. τέλος δ' ἀποστάντα τοῦ δήμου, καὶ ῥεμβόμενον ἐν Πειραιεῖ δι' ἀθυμίαν, Εὔνομος ὁ Θριάσιος ἤδη πάνυ γέρων θεασάμενος ἐπετίμησεν, ὅτι τὸν λόγον ἔχων ὁμοιότατον τῷ Περικλέους, προδίδωσιν ὑπ' ἀτολμίας καὶ μαλακίας ἑαυτὸν, οὔτε τοὺς ὄχλους ὑφιστάμενος εὐθαρσῶς, οὔτε τὸ σῶμα πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐξαρτυόμενος, ἀλλὰ τρυφῇ περιορῶν μαραινόμενον.

Πάλιν δέ ποτε φασὶν, ἐκπεσόντος αὐτοῦ, καὶ ἀπιόντος οἴκαδε συγκεκαλυμμένου καὶ βαρέως φέροντος, ὑπακολουθῆσαι Σάτυρον τὸν ὑποκριτὴν, ἐπιτήδειον ὄντα, καὶ συνελθεῖν. ὀδυρομένου δὲ τοῦ Δημοσθένους πρὸς αὐτὸν, ὅτι πάντων φιλοπονώτατος ὢν τῶν λεγόντων, καὶ μικροῦ δέων καταναλωκέναι τὴν τοῦ σώματος ἀκμὴν εἰς τοῦτο, χάριν οὐκ ἔχει πρὸς τὸν δῆμον, ἀλλὰ κραιπαλῶντες ἄνθρωποι ναῦται καὶ ἀμαθεῖς ἀκούονται καὶ κατέχουσι τὸ βῆμα, παρορᾶται δ' αὐτός· ἀληθῆ λέγεις, ὦ Δημόσθενες, φάναι τὸν Σάτυρον· ἀλλ' ἐγὼ τὸ αἴτιον ἰάσομαι ταχέως, ἄν μοι τῶν Εὐριπίδου τινὰ ῥήσεων ἢ Σοφοκλέους ἐθελήσῃς εἰπεῖν ἀπὸ στόματος. εἰπόντος δὲ τοῦ Δημοσθένους, μεταλαβόντα τὸν Σάτυρον, οὕτω πλάσαι καὶ διεξελθεῖν ἐν ἤθει πρέποντι καὶ διαθέσει τὴν αὐτὴν ῥῆσιν, ὥσθ' ὅλως ἑτέραν τῷ Δημοσθένει φανῆναι. πεισθέντα δ' ὅσον ἐκ τῆς ὑποκρίσεως τῷ λόγῳ κόσμου καὶ χάριτος πρόσεστι, μικρὸν ἡγήσασθαι καὶ τὸ μηδὲν εἶναι τὴν ἄσκησιν, ἀμελοῦντι τῆς προφορᾶς καὶ διαθέσεως τῶν

debatur elaborata. Laboravit vero etiam vocis exilitate, lingua inexplanata, spiritus angustia, quæ distractis periodis sensum interpellabat orationis. Postremo quum foro cessisset, & errantem in Piræeo abjecto animo conspexisset jam exacta ætate Eunomus Thriasius, increpavit eum quod quum facundia sua germana esset Periclis, sibi ipse deesset præ timiditate & ignavia: qui neque turbas sustineret animose, neque corpus ad actiones instrueret, sed inertia sineret torpescere.

Alio tempore aiunt, quum explosus domum se capite obvoluto & mœsto animo reciperet, sequutum Satyrum mimum, appellasse eum. Conquerente lamentabiliter apud eum Demosthene, quod qui inter omnes esset oratores laboriosissimus, corporisque in eo vigorem pene consumpsisset, non placeret populo tamen, sed temulenti, nautæ, indocti audirentur, tenerentque suggestum, ipse rejiceretur: Recte ais, Demosthenes, dixisse Satyrum, at ego cito medebor causæ, si mihi carmina aliqua Euripidis aut Sophoclis memoriter velis pronuntiare. Quæ ubi pronuntiavit Demosthenes, repetiisse eadem post Demosthenem Satyrum, itaque formasse & reddidisse vultu decenti & apta actione eosdem versus, ut plane Demosthenes alios putaret. Ut jam intellexit quantum ex actione dignitatis atque venustatis accederet orationi, rem tenuem atque inanem duxisse meditationem sermonis, si pronuntiationem & actionem

τῶν λεγομένων. ἐκ τούτου καταγεῖον μὲν οἰκοδομῆσαι μελετητήριον, ὃ δὴ διεσώζετο καὶ καθ' ἡμᾶς· ἐνταῦθα δὲ πάντως μὲν ἑκάστης ἡμέρας προσιόντα πλάττειν τὴν ὑπόκρισιν, καὶ διαπονεῖν τὴν φωνήν· πολλάκις δὲ καὶ μῆνας ἑξῆς δύο καὶ τρεῖς συνάπτειν, ξυρούμενον τῆς κεφαλῆς θάτερον μέρος, ὑπὲρ τοῦ μηδὲ βουλομένῳ πάνυ προσελθεῖν ἐνδέχεσθαι δι' αἰσχύνην.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἐντεύξεις καὶ λόγους καὶ ἀσχολίας ὑποθέσεις ἐποιεῖτο καὶ ἀφορμὰς τοῦ φιλοπονεῖν. ἀπαλλαγεὶς γὰρ αὐτῶν, τάχιστα κατέβαινεν εἰς τὸ μελετητήριον, καὶ διεξῄει τάς τε πράξεις ἐφεξῆς καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογισμούς. ἔτι δὲ τοὺς λόγους οἷς παρέτυχε λεγομένοις, ἀναλαμβάνων εἰς ἑαυτὸν, εἰς γνώμας ἀνῆγε καὶ περιόδους· ἐπανορθώσεις τε παντοδαπὰς καὶ μεταφράσεις ἐκαινοτόμει τῶν εἰρημένων ὑφ' ἑτέρων πρὸς αὐτὸν, ἢ ὑφ' αὐτοῦ πάλιν εἰς ἄλλον. ἐκ τούτου δόξαν εἶχεν ὡς οὐκ εὐφυὴς ὢν, ἀλλ' ἐκ πόνου συγκειμένῃ δεινότητι καὶ δυνάμει χρώμενος. ἐδόκει τε τούτου σημεῖον εἶναι μέγα, τὸ μὴ ῥᾳδίως ἀκοῦσαί τινα Δημοσθένους ἐπὶ καιροῦ λέγοντος, ἀλλὰ καὶ καθήμενον ἐν ἐκκλησίᾳ πολλάκις τοῦ δήμου καλοῦντος ὀνομαστὶ μὴ παρελθεῖν, εἰ μὴ τύχοι πεφροντικὼς καὶ παρεσκευασμένος εἰς τοῦτο. ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν δημαγωγῶν ἐχλεύαζον αὐτὸν, καὶ Πυθέας ἐπισκώπτων, ἐλλυχνίων ἔφησεν ὄζειν αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα. τοῦτον μὲν οὖν ἠμείψατο πικρῶς ὁ Δημοσθένης, Οὐ ταυτὰ γὰρ, εἶπεν, ἐμοὶ καὶ σοὶ, ὦ Πυθέα, ὁ λύχνος σύνοιδε. πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους οὐ παντάπασιν ἦν ἔξαρνος, ἀλλ'

onem negligas. Hinc cellam ædificasse subterraneam, in qua lucubraret: quæ extitit etiam nostro ævo. Huc se omnino quidem quotidie contulisse ad formandam actionem & effingendam vocem: sæpe menses ibi continuasse duos aut tres, ac rasisse capitis alteram partem, quo, ne si summe quidem cuperet, prodire auderet verecundiæ causa.

Quinetiam ex colloquiis cum aliis habitis, & sermonibus & negotiis, materiam sumpsit & occasiones industriæ. Ubi enim ab illis discesserat, confestim descendebat in palæstram illam, recensebatque ordine acta, & quæ pro iis aut contra dici possent. Præterea orationes quas audivisset, secum repetens, eas in sententias reducebat & periodos: correctiones etiam varias comminiscebatur eorum quæ dicta sibi ab aliis essent, aut contra ab ipso ad alios, eaque alia dicendi figura meditabatur reddere. Unde est habitus parum ingeniosus, sed vim & facultatem dicendi parare ex labore. Cujus magnum indicium videbatur, quod haud temere quisquam Demosthenem audierit ex tempore dicentem: sed quum in concione sæpe sederet, & populus nominatim eum exciret ad dicendum, nisi esset meditatus ad id & paratus, non procederet. Hinc alii multi concionatores illudebant eum, & Pytheas irridens, lucernam olere ait enthymemata ejus. Cæterum hunc amare Demosthenes retudit, Nempe non eorundem, inquit, tibi & mihi Pythea conscia est lucerna. Ad alios non plane id ibat inficias, sed fatebatur non omnino

ἀλλ' οὔτε γράψας, οὔτ' ἄγραφα κομιδῆ λέγειν ὡμολόγει. καὶ μέντοι δημοτικὸν ἀπέφαινε ἄνδρα, τὸν λέγειν μελετῶντα. θεραπείας γὰρ εἶναι τοῦτο δήμου παρασκευήν. τὸ δ' ὅπως ἕξουσιν οἱ πολλοὶ πρὸς τὸν λόγον ἀφροντιστεῖν, ὀλιγαρχικοῦ, καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ προσέχοντος. τῆς δὲ πρὸς καιρὸν ἀτολμίας αὐτοῦ καὶ τοῦτο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι Δημάδης μὲν ἐκείνῳ θορυβηθέντι πολλάκις ἀναστὰς ἐκ προχείρου συνεῖπεν, ἐκεῖνος δ' οὐδέποτε Δημάδῃ.

Πόθεν οὖν, φαίη τις ἄν, ὁ Αἰσχίνης πρὸς τὴν ἐν τοῖς λόγοις τόλμαν θαυμασιώτατον ἀπεκάλει τὸν ἄνδρα; πῶς δὲ Πύθωνι τῷ Βυζαντίῳ θρασυνομένῳ καὶ ῥέοντι πολλῷ κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀναστὰς μόνος ἀντεῖπε; ἢ Λαμάχου τοῦ Μυρρινουσίου γεγραφότος ἐγκώμιον Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου τῶν βασιλέων, ἐν ᾧ πολλὰ Θηβαίους καὶ Ὀλυνθίους εἰρήκει κακῶς, καὶ ἀναγινώσκοντος Ὀλυμπιάσι, παραναστάς, καὶ διεξελθὼν μεθ' ἱστορίας καὶ ἀποδείξεως ὅσα Θηβαίοις καὶ Χαλκιδεῦσιν ὑπάρχει καλὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ πάλιν ὅσων αἴτιοι κακῶν γεγόνασιν οἱ κολακεύοντες Μακεδόνας, οὕτως ἐπέστρεψε τοὺς παρόντας, ὥστε δείσαντα τῷ θορύβῳ τὸν σοφιστὴν ὑπεκδῦναι τῆς πανηγύρεως. ἀλλ' ἔοικεν ὁ ἀνὴρ τοῦ Περικλέους τὰ μὲν ἄλλα μὴ πρὸς αὐτὸν ἡγήσασθαι, τὸ δὲ πλάσμα καὶ τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ μὴ ταχέως μηδὲ περὶ παντὸς ἐκ τοῦ παριστάμενου λέγειν, ὥσπερ ἐκ τούτων μεγάλου γεγονότος, ζηλῶν καὶ μιμούμενος, οὐ πάνυ προΐεσθαι τὴν ἐν τῷ καιρῷ δόξαν, οὐδ' ἐπὶ τύχῃ πολλάκις ἑκὼν εἶναι ποιεῖσθαι τὴν δύναμιν. ἐπεὶ τόλμαν γε καὶ θάρ-

-nino scriptionem adhibere ad dicendum, neque dicere tamen etiam se sine scriptione. Immo popularem hominem ostendebat esse eum qui ad dicendum meditaretur: eum enim pertinere ad observantiam populi apparatum: ac floccipendere quid de dictione sentiat populus, id contemnentis autoritatem populi esse, & vi potius freti quam persuasione. Jam hac etiam nota utuntur ejus timiditatis ad subito dicendum, quod Demades illo perculso subinde exsurrexerit prompte, eumque in dicendo expedite juverit, Demadem ille nunquam.

Unde igitur, roget forsitan aliquis, Æschines ejus in dicendo supra modum admirandam esse dixit audaciam? Qui Byzantium Pythonem insultantem & invehentem flumine orationis in Athenienses, solus surgens refutavit? Aut quum Lamachus Myrrhinæus regum laudationem conscripsisset Alexandri & Philippi, qua multa probra congessit in Thebanos & Olynthios, eamque in mercatu recitavit Olympiaco: subito surgens, commemoratis exemplis & argumentis multorum Thebanorum & Chalcidensium adversus Græciam meritorum, contra multis calamitatibus quæ adulatoribus Macedonum referendæ acceptæ essent, usque adeo commovit auditores ut perculsus tumultu sophista subduceret se ex conventu. Atqui apparet Demosthenem cætera Periclis neglexisse, actionem vero ejus & conformationem, neve derepente, neque omni de re diceret fortuito, velut hinc famam sibi comparasset, sequutum & repræsentantem, non sane repudiasse, quam dabat occasio dicendi gloriam: neque frequenter voluisse tamen suam facultatem sponte credere fortunæ. Audaciam certe

θάρσος οἱ λεχθέντες ὑπ' αὐτοῦ λόγοι τῶν γραφέντων μᾶλλον εἶχον, εἴ τι δεῖ πιστεύειν Ἐρατοσθένει, καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ, καὶ τοῖς κωμικοῖς. ὧν Ἐρατοσθένης μὲν φησιν αὐτὸν ἐν τοῖς λόγοις πολλαχοῦ γεγονέναι παράβακχον· ὁ δὲ Φαληρεὺς τὸν ἔμμετρον ἐκεῖνον ὅρκον ὀμόσαι ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον, ὥσπερ ἐνθουσιῶντα,

Μὰ γῆν, μὰ κρήνας, μὰ ποταμοὺς, μὰ νάματα.

τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν τις αὐτὸν ἀποκαλεῖ ῥωποπερπερήθραν. ὁ δὲ παρασκώπτων, ὡς χρώμενον τῷ ἀντιθέτῳ, φησὶν, οὕτως ἀπέλαβεν ὥσπερ ἔλαβεν. ἠγάπησε γὰρ τὸ ῥῆμα τοῦτο παραλαβὼν Δημοσθένης· ἐκτὸς εἰ μὴ νὴ Δία πρὸς τὸν ὑπὲρ Ἁλονήσου λόγον ὁ Ἀντιφάνης καὶ τουτὶ πέπαιχεν, ἣν Ἀθηναίοις Δημοσθένης συνεβούλευε μὴ λαμβάνειν, ἀλλ' ἀπολαμβάνειν παρὰ Φιλίππου.

Πλὴν τόν γε Δημάδην πάντες ὡμολόγουν τῇ φύσει χρώμενον ἀνίκητον εἶναι, καὶ παραφέρειν αὐτὸν σχεδιάζοντα τὰς τοῦ Δημοσθένους σκέψεις καὶ παρασκευάς. Ἀρίστων δ' ὁ Χῖος καὶ Θεοφράστου τινὰ δόξαν ἱστόρηκε περὶ τῶν ῥητόρων. ἐρωτηθέντα γὰρ, ὁποῖός τις αὐτῷ φαίνεται ῥήτωρ ὁ Δημοσθένης, εἰπεῖν, ἄξιος τῆς πόλεως· ὁποῖος δὲ Δημάδης, ὑπὲρ τὴν πόλιν. ὁ δ' αὐτὸς φιλόσοφος Πολύευκτον ἱστορεῖ τὸν Σφήττιον, ἕνα τῶν τότε πολιτευομένων Ἀθήνησιν, ἀποφαίνεσθαι μέγιστον μὲν εἶναι ῥήτορα Δημοσθένη, δυνατώτατον δὲ εἰπεῖν Φωκίωνα· πλεῖστον γὰρ ἐν βραχυτάτῃ λέξει νοῦν ἐκφέρειν. καὶ μέντοι καὶ τὸν Δημοσθένη φασὶν αὐτὸν, ὁσάκις ἂν ἀντερῶν αὐτῷ Φωκίων ἀναβαίνοι, λέ-

certe & confidentiam orationes quas dixit, quam quas scripsit, habuerunt majorem, si quid est Eratostheni credendum & Demetrio Phalereo, comicisque. Eratosthenes enim sæpe ait eum in dicendo furore abreptum. Phalereus jusjurandum versu comprehensum illud aliquando velut numine afflatum peregisse,

Per terram & amnes, perque fontes ac aquas.
Ex comicis quispiam appellat eum Rhopoperperethram, quasi dicas futilem & loquacem. Alius obiter cavillans quod antitheto uteretur, ait, Sic recepit sicut cepit. Frequenter enim hoc verbum usurpabat affectatum Demosthenes: nisi sane Antiphanes hic ad orationem de Halonesо allusit, quam Demosthenes ut reciperent non acciperent consuluit a Philippo.

Cæterum Demadem quidem omnes, ubi naturam suam sequeretur, fatentur cæteris præfulsisse, ac superatas ab ejus extemporanea dictione Demosthenis lucubrationes & apparatum. Aristo Chius Theophrasti quoque censuram quandam prodit de oratoribus. Interrogatum enim qui sibi videretur Demosthenes orator, respondisse, Dignus hac urbe: Qualis Demades? Supra urbem. Idem philosophus Polyeuctum Sphettium scribit, unum ex iis qui per id tempus rempub. Athenis gerebant, dixisse summum Demosthenem oratorem esse, sed acerrimum in dicendo Phocionem: plurimum enim eum paucissimis verbis sententiæ complecti. Et vero ipsum etiam aiunt Demosthenem, quoties contra se dicturus pulpitum conscenderet Phocion, ad fami-

λέγειν πρὸς τοὺς συνήθεις, Ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς ἀνίσταται. τοῦτο μὲν οὖν ἄδηλον εἴτε πρὸς τὸν λόγον τοῦ ἀνδρὸς ὁ Δημοσθένης, εἴτε πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν δόξαν ἐπεπόνθει, πολλῶν πάνυ καὶ μακρῶν περιόδων ἓν ῥῆμα καὶ νεῦμα πίστιν ἔχοντος ἀνθρώπου κυριώτερον ἡγούμενος.

Τοῖς δὲ σωματικοῖς ἐλαττώμασι τοιαύτην ἐπῆγεν ἄσκησιν, ὡς ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἱστορεῖ, λέγων αὐτοῦ Δημοσθένους ἀκούειν πρεσβύτου γεγονότος· τὴν μὲν ἀσάφειαν καὶ τραυλότητα τῆς γλώττης ἐκβιάζεσθαι καὶ διαρθροῦν εἰς τὸ στόμα ψήφους λαμβάνοντα, καὶ ῥήσεις ἅμα λέγοντα· τὴν δὲ φωνὴν ἐν τοῖς δρόμοις γυμνάζεσθαι, καὶ ταῖς πρὸς τὰ σιμὰ προβάσεσι διαλεγόμενον, καὶ λόγους τινὰς ἢ στίχους ἅμα τῷ πνεύματι πυκνουμένῳ προσφερόμενον· εἶναι δ' αὐτῷ μέγα κάτοπτρον οἴκοι, καὶ πρὸς τοῦτο τὰς μελέτας ἐξ ἐναντίας ἱστάμενον περαίνειν. λέγεται δ' ἀνθρώπου προσελθόντος δεομένου συνηγορίας, καὶ διεξιόντος ὡς ὑπό του λάβοι πληγάς, ἀλλὰ σύ γε, φάναι τὸν Δημοσθένην, τούτων ὧν λέγεις οὐδὲν πέπονθας. ἐπιτείναντος δὲ τὴν φωνὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ βοῶντος, ἐγὼ Δημόσθενες οὐδὲν πέπονθα; νὴ Δία, φάναι, νῦν ἀκούω φωνὴν ἀδικουμένου καὶ πεπονθότος. οὕτως ᾤετο μέγα πρὸς πίστιν εἶναι τὸν τόνον, καὶ τὴν ὑπόκρισιν τῶν λεγόντων. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς ὑποκρινόμενος ἤρεσκε θαυμαστῶς· οἱ δὲ χαρίεντες ταπεινὸν ἡγοῦντο καὶ ἀγεννὲς αὐτοῦ τὸ πλάσμα καὶ μαλακόν, ὧν καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς ἐστιν. Αἰσίωνα δέ φησιν Ἕρμιππος ἐρωτηθέντα περὶ τῶν πάλαι ῥητόρων καὶ τῶν καθ' αὐτὸν εἰπεῖν, ὡς ἀκούων μὲν ἄν τις ἐθαύμασεν ἐκείνους εὐκόσμως

καὶ

miliares suos dicere solitum, Mearum securis orationum exsurgit. Incertum est autem de oratione illius sic sentiret Demosthenes, anne de vita & existimatione: quod permultis & prolixis circuitibus unum verbum & nutum existimaret probati viri esse validiorem.

Corporis vitiis hanc adhibuit exercitationem, ut autor Phalereus est Demetrius, qui ex ipso audiisse se jam magno natu Demosthene refert: Linguam inexplanatam hæsitantemque conjectis in os calculis versus simul recitando expugnasse & correxisse: vocem currendo & ascensu ingrediendo arduo exercitasse differentem, simulque orationem aut versus intento spiritu pronunciantem; habuisse domi magnum speculum, cujus ex adverso stantem declamare solitum. Quum eum adiisset quidam ut causam suam susciperet orans, commemoraretque a quopiam se cæsum: dicitur Demosthenes respondisse, Tu vero nullam injuriam, ut dicis, passus es. Hic quum homo vocem intenderet, ac vociferaretur, Ego Demosthenes injuriam non sum passus? Nunc, dixisse, ego vocem audio læsi & violati. Tanti referre arbitrabatur ad fidem faciendam vocis contentionem, & actionem dicentium. Porro multitudini quidem mirifice actio ejus placebat. Elegantiores, in quibus est Demetrius Phalereus, humilem ejus gestum, abjectum & mollem censebant esse. Æsiona refert Hermippus de veteribus rogatum oratoribus & de suis æqualibus dixisse, Illos si audires,

μεγαλοπρεπῶς τῷ δήμῳ διαλεγομένους· ἀναγινωσκόμενοι δ' οἱ Δημοσθένους λόγοι, πολὺ τῇ κατασκευῇ καὶ δυνάμει διαφέρουσιν. οἱ μὲν οὖν γεγραμμένοι τῶν λόγων ὅτι τὸ αὐστηρὸν πολὺ καὶ πικρὸν ἔχουσι, τί ἂν λέγοι τις; ἐν δὲ ταῖς ἀπαντήσεσι ταῖς παρὰ τὸν καιρὸν, ἐχρῆτο καὶ τῷ γελοίῳ. Δημάδου μὲν γὰρ εἰπόντος, Ἐμὲ Δημοσθένης, ἡ ὗς τὴν Ἀθηνᾶν· αὕτη, εἶπεν, ἡ Ἀθηνᾶ πρώην ἐν Κολλυτῷ μοιχεύουσα ἐλήφθη. πρὸς δὲ τὸν κλέπτην, ὃς ἐπεκαλεῖτο Χαλκοῦς, καὶ αὐτὸν εἰς τὰς ἀγρυπνίας αὐτοῦ καὶ νυκτογραφίας πειρώμενόν τι λέγειν, οἶδα, εἶπεν, ὅτι σε λυπῶ λύχνον καίων. ὑμεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θαυμάζετε τὰς γινομένας κλοπὰς, ὅταν τοὺς μὲν κλέπτας χαλκοῦς, τοὺς δὲ τοίχους πηλίνους ἔχωμεν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καίπερ ἔτι πλείω λέγειν ἔχοντες ἐνταῦθα παυσόμεθα· τὸν δ' ἄλλον αὐτοῦ τρόπον, καὶ τὸ ἦθος, ἀπὸ τῶν πράξεων καὶ τῆς πολιτείας θεωρεῖσθαι δίκαιόν ἐστιν.

Ὥρμησε μὲν οὖν ἐπὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ, τοῦ Φωκικοῦ πολέμου συνεστῶτος, ὡς αὐτός τε φησὶ, καὶ λαβεῖν ἐστιν ἀπὸ τῶν Φιλιππικῶν δημηγοριῶν. αἱ μὲν γὰρ ἤδη διαπεπραγμένων ἐκείνων γεγόνασιν, αἱ δὲ πρεσβύταται τῶν ἔγγιστα πραγμάτων ἅπτονται. δῆλος δ' ἐστὶ καὶ τὴν Μειδίου παρασκευασάμενος εἰπεῖν δίκην, δύο μὲν ἐπὶ τοῖς τριάκοντα γεγονὼς ἔτη, μηδέπω δ' ἔχων ἰσχὺν ἐν τῇ πολιτείᾳ μηδὲ δόξαν. ὃ καὶ μάλιστά μοι δοκεῖ δείσας, ἐπ' ἀργυρίῳ καταθέσθαι τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχθραν.

Οὐ γάρ τι γλυκύθυμος ἀνὴρ ἦν, οὐδ' ἀγανόφρων,

ἀλλ'

admirareris modestiam & magnificentiam eorum quæ ad populum disserebant. Demosthenis vero orationes, si eas legas, multum excellunt artificio & acrimonia. Sane orationes scriptæ ejus nemo negat quin multum austeri habeant & amari. In responsionibus vero subitis utebatur ridiculo quoque. Quum enim dixisset Demades, Me Demosthenes, sus Minervam: Hæc, inquit, Minerva non ita dudum in Colytto deprehensa in adulterio fuit. Furi, cui cognomen erat Chalco, id est æreo, quum tenderet & ipse vigilias & lucubrationes ejus perstringere: Novi, inquit, molestum tibi esse quod lucernam habeam accensam: at vos nolite mirari, Athenienses, si furta committantur, quum fures æreos, parietes habeamus luteos. Verum de his quamvis referre plura habeamus, satis sit. Reliquum ingenium & mores ex rebus ejus gestis & reipublicæ procuratione æquum est contemplari.

Ad rempublicam accessit bello commisso Phocico, ut ipse testatur, & discere licet ex orationibus Philippicis: siquidem aliquæ harum illis perpetratis rebus habitæ sunt, antiquissimæ autem attingunt res novissimas. Constat etiam constituisse eum accusare Midiam, annos natum duos & triginta, quum opes in republica nondum ullas vel autoritatem haberet: cujus mihi metu potissimum videtur pecunia accepta inimicitiam cum isto decidisse.

Nam non ingenio facili fuit, aut generoso,

sed

ἀλλ' ἔντονος καὶ βίαιος περὶ τὰς ἀμύνας. ὁρῶν δ' οὐ φαῦλον, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἔργον, ἄνδρα καὶ πλούτῳ καὶ φίλοις εὖ πεφραγμένον καθελεῖν τὸν Μειδίαν, ἐνέδωκε τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ δεομένοις. αἱ δὲ τριχίλιαι καθ' ἑαυτὰς οὐκ ἄν μοι δοκοῦσι τὴν Δημοσθένους ἀμβλῦναι πικρίαν, ἐλπίζοντος καὶ δυναμένου περιγενέσθαι. λαβὼν δὲ τῆς πολιτείας καλὴν ὑπόθεσιν, τὴν πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων δικαιολογίαν, καὶ πρὸς ταύτην ἀγωνιζόμενος ἀξίως, ταχὺ δόξαν ἔσχε, καὶ περίβλεπτος ὑπὸ τῶν λόγων ἤρθη καὶ τῆς παῤῥησίας· ὥστε θαυμάζεσθαι μὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι, θεραπεύεσθαι δ' ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως, πλεῖστον δ' αὐτοῦ λόγον εἶναι παρὰ τῷ Φιλίππῳ τῶν δημαγωγούντων· ὁμολογεῖν δὲ καὶ τοὺς ἀπεχθανομένους, ὅτι πρὸς ἔνδοξον αὐτοῖς ἄνθρωπον ὁ ἀγών ἐστι. καὶ γὰρ Αἰσχίνης καὶ Ὑπερείδης τοιαῦτα ὑπὲρ αὐτοῦ κατηγοροῦντες εἰρήκασιν.

Ὅθεν οὐκ οἶδ' ὅπως παρέστη Θεοπόμπῳ λέγειν αὐτὸν ἀβέβαιον τῷ τρόπῳ γεγονέναι, καὶ μήτε πράγμασι, μήτ' ἀνθρώποις πολὺν χρόνον τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν δυνάμενον. φαίνεται γὰρ, εἰς ἣν ἀπ' ἀρχῆς τῶν πραγμάτων μερίδα καὶ τάξιν αὐτὸν ἐν τῇ πολιτείᾳ κατέστησε, ταύτην ἄχρι τέλους διαφυλάξας, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ βίῳ μὴ μεταβαλλόμενος, ἀλλὰ καὶ τὸν βίον ἐν τῷ μὴ μεταβαλέσθαι προέμενος. οὐ γὰρ, ὡς Δημάδης ἀπολογούμενος διὰ τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολὴν, ἔλεγεν αὐτῷ μὲν αὐτὸν τἀναντία πολλάκις εἰρηκέναι, τῇ δὲ πόλει μηδέποτε· καὶ Μελάνωπος ἀντιπολιτευόμενος Καλλιστράτῳ, καὶ πολλάκις ὑπ' αὐτοῦ χρήμασι μετατιθέμενος, εἰώθει

ſed fervidus & ardens ad vindictam. Cæterum quum animadverteret non leve eſſe, neque ſuæ facultatis, virum opulentia, facundia & amicis valide ſuccinctum evertere Midiam, deprecantibus pro eo conceſſit. Nam ſolas ter mille drachmas illas non arbitror Demoſthenis retundere acerbitatem potuiſſe, ſi ſperaſſet & valuiſſet obtinere cauſam. Accepta materia in republica præclara, Græcorum contra Philippum defenſione; quum in ea ſplendide decertaret, brevi evaſit clarus & celebris ex eloquentia & in dicendo libertate. Unde magno in honore apud Græcos fuit. Rex magnus coluit eum: maxima exiſtimatio apud Philippum ejus fuit præ cæteris oratoribus: nec diſſimulabant vel inimici ejus eſſe ipſis cum præſtanti viro dimicationem. Etenim Æſchines & Hyperides hæc de eo, vel quum accuſabant eum, faſſi ſunt.

Quare Theopompo miror quid in mentem venerit, ingenio ut eum mobili dicat fuiſſe, neque vel rebus vel hominibus diu iiſdem delectatum. Palam eſt enim quarum actionum in republica partes & ſectam a primo ſuſcepit, in his perſtitiſſe eum uſque ad extremum: neque ſolum in vita non inflexiſſe ſe, ſed & vitam, dum invertere ſe non ſuſtinet, profudiſſe. Neque enim, ut Demades excuſans actionum ſuarum varietatem dixit, ſibi ipſum contraria ſæpe, reipub. nunquam dixiſſe: & Melanopus a Calliſtrato de republica diſſentiens, quum ſubinde ab hoc pecunia de ſententia deduceretur,

εἰώθει λέγειν πρὸς τὸν δῆμον, Ὁ μὲν ἀνήρ, ἐχθρός, τὸ δὲ τῆς πόλεως νικάτω συμφέρον· Νικόδημος δ' ὁ Μεσσήνιος Κασάνδρῳ προστιθέμενος πρότερον, εἶτ' αὖθις ὑπὲρ τοῦ Δημητρίου πολιτευόμενος, οὐκ ἔφη τἀναντία λέγειν· ἀεὶ γὰρ εἶναι συμφέρον ἀκροᾶσθαι τῶν κρατούντων· οὕτω καὶ περὶ Δημοσθένους ἔχομεν εἰπεῖν, οἷον ἐκτρεπομένου καὶ πλαγιάζοντος ἢ φωνὴν ἢ πρᾶξιν, ἀλλ' ὥσπερ ἐφ' ἑνὸς καὶ ἀμεταβλήτου διαγράμματος τῆς πολιτείας, ἕνα τόνον ἔχων ἐν τοῖς πράγμασιν ἀεὶ διετέλεσε. Παναίτιος δ' ὁ φιλόσοφος καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ φησὶν οὕτω γεγράφθαι τοὺς πλείστους, ὡς μόνου τοῦ καλοῦ δι' αὐτὸ αἱρετοῦ ὄντος, τὸν περὶ τοῦ στεφάνου, τὸν κατ' Ἀριστοκράτους, τὸν ὑπὲρ τῶν ἀτελειῶν, τοὺς Φιλιππικούς· ἐν οἷς πᾶσιν οὐ πρὸς τὸ ἥδιστον ἢ ῥᾷστον ἢ λυσιτελέστατον ἄγει τοὺς πολίτας, ἀλλὰ πολλαχοῦ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν οἴεται δεῖν ἐν δευτέρᾳ τάξει τοῦ καλοῦ ποιεῖσθαι καὶ τοῦ πρέποντος. ὡς, εἴγε περὶ τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ τῶν λόγων εὐγενείᾳ παρῆν ἀνδρεία τε πολεμιστήριος, καὶ τὸ καθαρῶς ἕκαστα πράττειν, οὐκ ἐν τῷ κατὰ Μυροκλέα καὶ Πολύευκτον καὶ Ὑπερείδην ἀριθμῷ τῶν ῥητόρων, ἀλλ' ἄνω μετὰ Κίμωνος καὶ Θουκυδίδου καὶ Περικλέους ἄξιος ἦν τίθεσθαι.

Τῶν γοῦν μετ' αὐτὸν ὁ Φωκίων, οὐκ ἐπαινουμένης προϊστάμενος πολιτείας, ἀλλὰ δοκῶν μακεδονίζειν, ὅμως δι' ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην οὐδὲν οὐδαμοῦ χείρων ἔδοξε τοῦ Ἐφιάλτου καὶ Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος ἀνὴρ γενέσθαι. Δημοσθένης δ' οὐκ ὢν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀξιόπιστος, ὥς φησιν ὁ Δημήτριος, οὐδὲ πρὸς τὸ λαμβάνειν παντάπασιν ἀπωχυρωμένος, ἀλλὰ τῷ μὲν παρὰ Φιλίππου καὶ Μα-

duceretur, dicere apud populum solitus erat, Est ille quidem inimicus, sed vincat bonum publicum: Messenius item Nicodemus, qui ante faverat Cassandro, mox aggregavit se ad Demetrium, negavit se pugnantia dicere: semper enim conducere dicto audientem esse victoribus: non perinde, inquam, dicere de Demosthene queamus; convertisse aut variasse eum vocem vel actionem: sed quasi in eadem & immutabili formula unum in rebus reipub. tractandis conservavit tenorem. Panætius philosophus vel orationes ejus ita refert conscriptas plerasque, ut qui decernat honestum propter seipsum esse expetendum, ut illam De corona, Contra Aristocratem, Pro immunitatibus, Philippicas: quibus in omnibus non ad id quod jucundissimum est, aut facillimum, aut utilissimum cohortatur cives, sed identidem securitatem atque salutem postponendam censet honesto & decoro. Adeo ut si cum contentione ejus in rebus susceptis & dicendi divinitate virtus conjuncta bellica sit & abstinentia, non in albo oratorum quo Myrocles fuit, & Polyeuctus, & Hyperides, sed excelso loco cum Cimone, Thucydide & Pericle dignus sit qui recenseatur.

Quippe ex illis qui ei successere, Phocion, quamvis non optimas partes in repub. tueri, sed stare videbatur a Macedonibus, fortitudinis tamen & justitiæ laude nulla usquam re inferior Ephialte, vel Aristide, vel Cimone existimabatur. Demosthenes vero nec in armis memorabilis, ut Demetrius perhibet, neque adversus munera capienda satis vallatus, quanquam à Philippi

Μακεδονίας ἀνάλωτος ὤν, τῷ δ' ἄνωθεν ἐκ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἐπιβατὸς χρυσίῳ γεγονὼς καὶ κατακεκλυσμένος, ἐπαινέσαι μὲν ἱκανώτατος ἦν τὰ τῶν προγόνων καλὰ, μιμήσασθαι δὲ οὐχ ὅμοιος. ἐπεὶ τούς γε καθ' αὑτὸν ῥήτορας, ἔξω δὲ λόγου τίθεμαι Φωκίωνα, καὶ τῷ βίῳ παρῆλθε. φαίνεται δὲ καὶ μετὰ παῤῥησίας μάλιστα τῷ δήμῳ διαλεγόμενος, καὶ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τῶν πολλῶν ἀντιτείνων, καὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν ἐπιφυόμενος, ὡς ἐκ τῶν λόγων λαβεῖν ἐστιν. ἱστορεῖ δὲ καὶ Θεόπομπος, ὅτι τῶν Ἀθηναίων ἐπί τινα προβαλλομένων αὐτὸν κατηγορίαν, ὡς οὐχ ὑπήκουε θορυβούντων, ἀναστὰς εἶπεν, Ὑμεῖς ἐμοὶ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συμβούλῳ μὲν, κἂν μὴ θέλητε, χρήσεσθε· συκοφάντῃ δὲ, οὐδὲ ἐὰν θέλητε. σφόδρα δ' ἀριστοκρατικὸν αὐτοῦ πολίτευμα καὶ τὸ περὶ Ἀντιφῶντος· ὃν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀφεθέντα συλλαβὼν, ἐπὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν παρήγαγε, καὶ παρ' οὐδὲν τὸ προσκροῦσαι τῷ δήμῳ θέμενος, ἤλεγξεν ὑπεσχημένον Φιλίππῳ τὰ νεώρια ἐμπρήσειν· καὶ παραδοθεὶς ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἀπέθανε. κατηγόρησε δὲ καὶ τῆς ἱερείας Θεωρίδος, ὡς ἄλλα ῥᾳδιουργούσης πολλὰ, καὶ τοὺς δούλους ἐξαπατᾷν διδασκούσης· καὶ θανάτου τιμησάμενος ἀπέκτεινε.

Λέγεται δὲ καὶ τὸν κατὰ Τιμοθέου τοῦ στρατηγοῦ λόγον, ᾧ χρησάμενος Ἀπολλόδωρος εἷλε τὸν ἄνδρα τοῦ ὀφλήματος, Δημοσθένης γράψαι τῷ Ἀπολλοδώρῳ, καθάπερ καὶ τοὺς πρὸς Φορμίωνα καὶ Στέφανον, ἐφ' οἷς εἰκότως ἠδόξησε. καὶ γὰρ Φορμίων ἠγωνίζετο λόγῳ Δημοσθένους πρὸς τὸν Ἀπολλόδωρον, ἀτεχνῶς, καθάπερ ἐξ ἑνὸς μαχαιροπωλίου, τὰ κατ' ἀλλήλων ἐγχει-

pi & Macedonum pecunia invictus: superioribus tamen ex regionibus Susis & Ecbatanis allato auro expositus & demersus, prædicare majorum virtutes præclarissime potuit, imitari non potuit. Quanquam cæteris certe sui temporis oratoribus, Phocionem excipio, etiam vita præcelluit. Videtur etiam libere præsertim ad populum egisse, reluctans plebis libidini, peccataque ejus insectans, ut accipere ex ejus orationibus licet. Jam scribit Theopompus, quum populus Atheniensis accusatorem in causa quadam eum nominaret, obstreperet autem morem non gerenti, surrexisse eum ac dixisse, Vos me Athenienses consiliarium vel inviti habebitis, calumniatorem ne si volueritis quidem. Minime vero populare fuit id quod contra Antiphontem egit, quem in concione liberatum ad consilium rapuit Areopagi: contemptaque populi offensione, docuit pollicitum Philippo inflammaturum se navalia, de cujus consilii sententia vir ille est traditus ad necem. Ad hæc sacerdotis Theoridis nomen detulit cum de aliis delictis, tum quod fallere servos doceret, atque quum litem capitis æstimasset, damnavit eam.

Fama quoque est orationem contra Timotheum prætorem, qua Apollodorus usus pecuniam se ei mutuo dedisse probavit, scripsisse Apollodoro Demosthenem, necnon orationes contra Phormionem & Stephanum: quo nomine haud immerito est improbatus. Pugnavit enim sine dubio contra Apollodorum oratione Demosthenis Phormio, quasi ex eadem taberna vendentis judicio conten-

χειρίδια πωλοῦντος αὐτοῦ τοῖς ἀντιδίκοις. τῶν δὲ δημοσίων, ὁ μὲν κατ' Ἀνδροτίωνος καὶ Τιμοκράτους καὶ Ἀριστοκράτους, ἑτέροις ἐγράφησαν, οὔπω τῇ πολιτείᾳ προσεληλυθότος. δοκεῖ γὰρ δυοῖν ἢ τριῶν δέοντα ἔτη τριάκοντα γεγονὼς ἐξενεγκεῖν τοὺς λόγους ἐκείνους. τὸν δὲ κατ' Ἀριστογείτονος αὐτὸς ἠγωνίσατο, καὶ τὸν περὶ τῶν ἀτελειῶν, διὰ τὸν Χαβρίου παῖδα Κτήσιππον, ὥς φησιν αὐτός· ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, τὴν μητέρα τοῦ νεανίσκου μνώμενος. οὐ μὴν ἔγημε ταύτην, ἀλλὰ Σαμίᾳ τινὶ συνῴκησεν, ὡς ἱστορεῖ Δημήτριος ὁ Μάγνης ἐν τοῖς περὶ συνωνύμων. ὁ δὲ κατ' Αἰσχίνου τῆς παραπρεσβείας, ἄδηλον εἰ λέλεκται. καίτοι φησὶν Ἰδομενεὺς παρὰ τριάκοντα μόνας τὸν Αἰσχίνην ἀποφυγεῖν. ἀλλ' οὐκ ἔοικεν οὕτως ἔχειν τἀληθές, εἰ δεῖ τοῖς περὶ στεφάνου γεγραμμένοις ἑκατέρων λόγοις τεκμαίρεσθαι. μέμνηται γὰρ οὐδέτερος αὐτῶν ἐναργῶς οὐδὲ τρανῶς ἐκείνου τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἄχρι δίκης προελθόντος. ταυτὶ μὲν οὖν ἑτέροι διακρινοῦσι μᾶλλον.

Ἡ δὲ τοῦ Δημοσθένους πολιτεία φανερὰ μὲν ἦν, ἔτι καὶ τῆς εἰρήνης ὑπαρχούσης, οὐδὲν ἐῶντος ἀνεπιτίμητον τῶν πραττομένων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος, ἀλλ' ἐφ' ἑκάστῳ ταράττοντος τοὺς Ἀθηναίους, καὶ διακαίοντος ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον. διὸ καὶ παρὰ Φιλίππῳ πλεῖστος ἦν λόγος αὐτοῦ, καὶ ὅτε πρεσβεύων δέκατος ἧκεν εἰς Μακεδονίαν, ἤκουσε μὲν πάντων Φίλιππος, ἀντεῖπε δὲ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας πρὸς τὸν ἐκείνου λόγον. οὐ μὴν ἔν γε ταῖς ἄλλαις τιμαῖς καὶ φιλοφροσύναις ὅμοιον αὐτὸν τῷ Δημοσθένει παρεῖχεν, ἀλλὰ προσήγετο τοὺς περὶ Αἰσχίνην καὶ Φιλοκράτην μᾶλλον. ὅθεν ἐπαινούντων ἐκείνων τὸν Φίλιππον

tendentibus in se mutuo gladios. Ex publicis illas contra Androtionem, Timocratem, Aristocratem, quum nondum attigisset rempub. aliis scripsit. Apparet enim eum, quum eas orationes ederet, annos natum fuisse viginti septem aut octo. Orationem contra Aristogitonem ipse dixit, & illam de immunitatibus, in gratiam, ut testatur ipse, Ctesippi Chabriæ filii; ut nonnulli autumant, nuptias ambiens matris adolescentis. Non duxit eam tamen uxorem, sed Samiam quandam, ut tradit Demetrius Magnesius in libris de synonymis, in matrimonio habuit. Oratio illa de falsa legatione in Æschinem haud liquet an habita sit, quamvis Idomeneus sententiis demptis solis triginta dicat Æschinem absolutum. Verum quatenus ex utriusque de corona scriptis orationibus licet conjicere, res videtur secus se habere. Neuter enim horum aperte vel perspicue istius contentionis meminit ut ad judicium usque progressæ. Sed malo hæc ut alii melius disceptent.

Actiones publicæ Demosthenis hoc aperte vel tempore pacis præ se ferebant, ut quicquid conabatur Macedo, omne id insimularet, & ad singula concitaret populum Atheniensem, atque adversus eum inflammaret. Unde plurimam ejus Philippus rationem habuit. Ac quum inter decem legatos venisset in Macedoniam, audivit quidem Philippus omnes, ad illius vero orationem accuratissime respondit. Non accepit alioqui perinde Demosthenem honorifice & comiter, sed Æschinem & Philocratem impensius amplexus est. Quare quum hi Philippum com-

πων ὡς καὶ λέγειν δυνατώτατον, καὶ κάλλιστον ὀφθῆναι, καὶ νὴ Δία συμπιεῖν ἱκανώτατον, ἠναγκάζετο βασκαίνων ἐπισκώπτειν, ὡς τὸ μὲν, σοφιστοῦ, τὸ δὲ, γυναικὸς, τὸ δὲ, σπογγιᾶς εἴη, βασιλέως δ' οὐδὲν ἐγκώμιον.

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ πολεμεῖν ἔρρεπε τὰ πράγματα, τοῦ μὲν Φιλίππου μὴ δυναμένου τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, τῶν δ' Ἀθηναίων ἐγειρομένων ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, πρῶτον μὲν εἰς Εὔβοιαν ἐξώρμησε τοὺς Ἀθηναίους, καταδεδουλωμένην ὑπὸ τῶν τυράννων Φιλίππῳ· καὶ διαβάντες, ἐκείνου τὸ ψήφισμα γράψαντος, ἐξήλασαν τοὺς Μακεδόνας. δεύτερον δὲ Βυζαντίοις ἐβοήθησε καὶ Περινθίοις ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος πολεμουμένοις· πείσας τὸν δῆμον, ἀφέντα τὴν ἔχθραν, καὶ τὸ μεμνῆσθαι τῶν περὶ τὸν συμμαχικὸν ἡμαρτημένων ἑκατέροις πόλεμον, ἀποστεῖλαι δύναμιν αὐτοῖς, ὑφ' ἧς ἐσώθησαν. ἔπειτα πρεσβεύων καὶ διαλεγόμενος τοῖς Ἕλλησι, καὶ παροξύνων, συνέστησε πλὴν ὀλίγων ἅπαντας ἐπὶ τὸν Φίλιππον· ὥστε σύνταξιν γενέσθαι πεζῶν μὲν μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, ἱππέων δὲ δισχιλίων, ἄνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων· χρήματα δὲ καὶ μισθοὺς τοῖς ξένοις εἰσφέρεσθαι προθύμως. ὅτε καί φησι Θεόφραστος, ἀξιούντων τῶν συμμάχων ὁρισθῆναι τὰς εἰσφορὰς, εἰπεῖν Κρώβυλον τὸν δημαγωγὸν, ὡς οὐ τεταγμένα σιτεῖται πόλεμος. ἐπηρμένης δὲ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ μέλλον, καὶ συνισταμένων κατ' ἔθνη καὶ πόλεις Εὐβοέων, Ἀχαιῶν, Κορινθίων, Μεγαρέων, Λευκαδίων, Κερκυραίων, ὁ μέγιστος ὑπελείπετο τῷ Δημοσθένει τῶν ἀγώνων, Θηβαίους προσαγαγέσθαι τῇ συμμαχίᾳ, χώραν τε σύνορον τῆς Ἀττικῆς, καὶ δύναμιν ἐναγώνιον ἔχοντας, καὶ μάλιστα τό-
τε

commendarent, ut disertissimum, & specie pulcherrimum, & vero etiam strenuum potatorem & hilarem in convivio: non potuit abstinere quin interverteret ea, & cavillaretur, primum sophistæ, fœminæ alterum, postremum esse spongiæ, regis laudem esse ibi nullam.

Quum res ad bellum inclinarent, non ferente otium Philippo, Atheniensibus autem a Demosthene incensis: primum concitavit Athenienses ad aggrediendam Eubœam, quam tyranni subjugaverant Philippo: quo quum trajecissent ex plebiscito, quod ille scripserat, exegerunt Macedonas. Inde Byzantiis & Perinthiis, quibus bellum faciebat Philippus, opem tulit, suadens populo, ut posita simultate, obliteratisque quæ utrique bello sociali admiserant, submitteret iis auxilium, a quo fuerant conservati. Mox in legationem profectus, convenit civitates Græcas, solicitavitque, atque omnes in Philippum, demptis paucis, concivit, ut præter urbanas copias conscriberent quindecim millia peditum & duo equitum, pecunia & stipendium in externos milites prompte conferretur. Quo tempore ait Theophrastus, quum postularent socii ut certa summa definiretur tributi, dixisse Crobylum concionatorem, bellum certum modum non habere pabuli. Erecta Græcia ad eventum, quum coirent per singulas gentes & urbes Eubœi, Achæi, Corinthii, Megarenses, Leucadii, Corcyræi: maximus supererat Demostheni labor, societati ut adjungeret Thebanos, qui finitimi sunt Atticæ, & vires habebant ad bellum faciendum, & imprimis
tunc

τε τῶν Ἑλλήνων εὐδοκιμοῦντας ἐν τοῖς ὅπλοις. ἦν δ' οὐ ῥᾴδιον ἐπὶ προσφάτοις εὐεργετήμασι τοῖς περὶ τὸν Φωκικὸν πόλεμον τετιθασσευμένους ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μεταστῆσαι τοὺς Θηβαίους, καὶ μάλιστα ταῖς διὰ τὴν γειτνίασιν ἀψιμαχίαις ἀναξαινομένων ἑκάστοτε τῶν πολεμικῶν πρὸς ἀλλήλας διαφορῶν ταῖς πόλεσιν.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ Φίλιππος ὑπὸ τῆς περὶ τὴν Ἄμφισσαν εὐτυχίας ἐπαιρόμενος, εἰς τὴν Ἐλάτειαν ἐξαίφνης ἐνέπεσε, καὶ τὴν Φωκίδα κατέσχεν, ἐκπεπληγμένων τῶν Ἀθηναίων, καὶ μηδενὸς τολμῶντος ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ βῆμα, μηδὲ ἔχοντος ὅ, τι χρὴ λέγειν, ἀπορίας οὔσης ἐν μέσῳ καὶ σιωπῆς, παρελθὼν μόνος ὁ Δημοσθένης, συνεβούλευε τῶν Θηβαίων ἔχεσθαι· καὶ τἄλλα παραθαρρύνας καὶ μετεωρίσας, ὥσπερ εἰώθει, τὸν δῆμον ταῖς ἐλπίσιν, ἀπεστάλη πρεσβευτὴς μεθ' ἑτέρων εἰς Θήβας. ἔπεμψε δὲ καὶ Φίλιππος, ὡς Μαρσύας φησὶν, Ἀμύνταν μὲν καὶ Κλέαρχον Μακεδόνας, Δάοχον δὲ καὶ Θεσσαλὸν καὶ Θρασυδαῖον, ἀντεροῦντας. τὸ μὲν οὖν συμφέρον οὐ διέφυγε τοὺς τῶν Θηβαίων λογισμοὺς, ἀλλ' ἐν ὄμμασιν ἕκαστος εἶχε τὰ τοῦ πολέμου δεινὰ, ἔτι τῶν Φωκικῶν τραυμάτων νεαρῶν παραμενόντων. ἡ δὲ τοῦ ῥήτορος δύναμις, ὥς φησι Θεόπομπος, ἐκριπίζουσα τὸν θυμὸν αὐτῶν, καὶ διακαίουσα τὴν φιλοτιμίαν, ἐπεσκότησε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ὥστε φόβον καὶ λογισμὸν καὶ χάριν ἐκβαλεῖν αὐτοὺς, ἐνθουσιῶντας ὑπὸ τοῦ λόγου πρὸς τὸ καλόν. οὕτω δὲ μέγα καὶ λαμπρὸν ἐφάνη τὸ τοῦ ῥήτορος ἔργον, ὥστε τὸν μὲν Φίλιππον εὐθὺς ἐπικηρυκεύεσθαι, δεόμενον εἰρήνης, ὀρθὴν δὲ τὴν Ἑλλάδα γενέσθαι, καὶ συνεξαναστῆναι πρὸς τὸ μέλλον, ὑπηρετεῖν δὲ μὴ μόνον τοὺς στρατηγοὺς τῷ

tunc numerabantur inter Græcos bellatores. Verum non erat proclive recentibus Phocico bello beneficiis Philippo mancipatos ab eo revocare Thebanos, maxime quod levibus ex vicinitate certaminibus indies refricarentur, quas illæ civitates inter se habebant, bellicæ controversiæ.

Verum enimvero postquam Philippus successu ad Amphissam elatus, raptim Elateam irrupit, & Phocidem occupavit, perculsis Atheniensibus, quum conscendere suggestum nemo auderet, nec quid diceret haberet, omnia autem desperatio & silentium teneret, solus prodiit Demosthenes, autorque fuit ut solicitarent Thebanos: quumque de cætero animasset & spe more suo erexisset populum, Thebas cum aliis legatus est. Ad eos refellendos misit etiam Philippus, ut Marsyas tradit, Amyntam & Clearchum Macedonas, præterea Daochum Thessalum, & Thrasydæum. Quid expediret non fallebat in deliberando Thebanos, sed erant omnibus ante oculos belli incommoda, recentibus adhuc Phocicis vulneribus. At hujus vis oratoris, ut autor est Theopompus, quæ excitabat animos eorum & incendebat ad gloriam, obstruxit omnibus reliquis: ut quasi lymphati, ab oratione ejus rapti ad honestum, metum, rationem, gratiam abjicerent. Factum autem hujus oratoris tantum extitit & tam insigne, ut legatos extemplo mitteret Philippus ad pacem petendam, omnis erigeret se Græcia, & consurgeret ad id quod impendebat, accommodarent vero se Demosthe-

τῷ Δημοσθένει ποιοῦντας τὸ προσταττόμενον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Βοιωτάρχας· διοικεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας ἁπάσας, οὐδὲν ἧττον ὑπ' ἐκείνου τότε τὰς Θηβαίων ἢ τὰς Ἀθηναίων, ἀγαπωμένου παρ' ἀμφοτέροις καὶ δυναστεύοντος, οὐκ ἀδίκως, οὐδὲ παρ' ἀξίαν, ὥσπερ ἀποφαίνεται Θεόπομπος, ἀλλὰ καὶ πάνυ προσηκόντως.

Τύχη δέ τις, ὡς ἔοικε, δαιμόνιος ἐν περιφορᾷ πραγμάτων, εἰς ἐκεῖνο καιροῦ συμπεραίνουσα τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐναντιοῦσθαι τοῖς πραττομένοις, καὶ πολλὰ σημεῖα τοῦ μέλλοντος ἀναφαίνειν, ἐν οἷς ἥ τε Πυθία δεινὰ προὔφαινε μαντεύματα, καὶ χρησμὸς ᾔδετο παλαιὸς ἐκ τῶν Σιβυλλείων,

Τῆς ἐπὶ Θερμώδοντι μάχης ἀπάνευθε γενοίμην,
Αἰετὸς ἐν νεφέεσι καὶ ἠέρι θηήσασθαι.
Κλαίει ὁ νικηθείς, ὁ δὲ νικήσας ἀπόλωλε.

τὸν δὲ Θερμώδοντα φασὶν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ ποτάμιον μικρὸν εἰς τὸν Κηφισὸν ἐμβάλλον· ἡμεῖς δὲ νῦν μὲν οὐδὲν ἴσμεν οὕτω τῶν ῥευμάτων ὀνομαζόμενον, εἰκάζομεν δὲ τὸν καλούμενον Αἵμονα, Θερμώδοντα λέγεσθαι τότε, καὶ παραῤῥεῖ παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὅπου κατεστρατοπέδευον οἱ Ἕλληνες· καὶ τεκμαιρόμεθα, τῆς μάχης γενομένης, αἵματος ἐμπλησθέντα καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, ταυτηὶ διαλλάξαι τὴν προσηγορίαν. ὁ δὲ Δοῦρις οὐ ποταμὸν εἶναί φησι τὸν Θερμώδοντα, ἀλλ' ἱστάντας τινὰς σκηνὴν καὶ περιορύττοντας, ἀνδριαντίσκον εὑρεῖν λίθινον ὑπὸ γραμμάτων τινῶν διασημαινόμενον, ὡς εἴη Θερμώδων,

ſtheni, non modo prætores Athenienſes dicto ei audientes, ſed & Bœotarchæ: concionibus ille præeſſet omnibus non ſecus tunc Thebanorum quam Athenienſium: charus erat enim utrobique, & dominabatur non immerito neque abs re, ut ait Theopompus, ſed optimo jure.

Atqui fatalis quædam fortuna, quæ converſione rerum in articulo definiebat Græciæ libertatem, videtur cœptis reluctata fuiſſe, multaque ſigna edidiſſe inſequentium: in quibus vaticinia Apollinis horrenda prænunciabant. Vetus etiam canebatur ex carminibus Sibyllinis oraculum,

Ad Thermodontem pugna cupio procul eſſe,
Atq; modo hanc aquilæ ex cœlo atq; e nube videre:
Flet victus, periit quoque cui victoria ceſſit.

Thermodontem aiunt apud nos Chæroneæ parvum amnem eſſe, qui in Cephiſum illabitur. Nos profluentem qui ita nominetur nullum hoc tempore novimus: conjicimus tamen eum qui nunc vocatur Hæmon, fuiſſe tunc Thermodontem dictum. Præterlabitur fanum Herculis, ubi caſtra Græci habuere. Ducimur autem conjectura, quum ſecundum prœlium cruore cadaveribuſque exundaſſet amnis, hoc nomen commutaſſe. Fluvium negat Duris Thermodontem eſſe: ſed quum tentorium quidam erigerent & foſſa cingerent, ſigillum eos reperiſſe marmoreum, cum inſcriptione, Thermodontem eſſe, qui ul-

μώδων, ἐν ταῖς ἀγκάλαις Ἀμαζόνα φέρων τετρωμένην. ἐπὶ τούτῳ χρησμὸν ἄλλον ᾄδεσθαι λέγοντα,

Τὴν ἐπὶ Θερμώδοντι μάχην μένε παμμέλαν ὄρνι,
Τηνεί τοι κρέα πολλὰ παρέσσεται ἀνθρώποισι.

Ταῦτα μὲν οὖν ὅπως ἔχει διαιτῆσαι χαλεπόν. ὁ δὲ Δημοσθένης λέγεται τοῖς τῶν Ἑλλήνων ὅπλοις ἐκτεθαρρηκώς, καὶ λαμπρὸς ὑπὸ ῥώμης καὶ προθυμίας ἀνδρῶν τοσούτων προκαλουμένων τοὺς πολεμίους αἰρόμενος, οὔτε χρησμοῖς ἐᾶν προσέχειν, οὔτε μαντείας ἀκούειν ἀλλὰ καὶ τὴν Πυθίαν ὑπονοεῖν ὡς φιλιππίζουσαν, ἀναμιμνήσκων Ἐπαμινώνδου τοὺς Θηβαίους, καὶ Περικλέους τοὺς Ἀθηναίους, ὡς ἐκεῖνοι τὰ τοιαῦτα δειλίας ἡγούμενοι προφάσεις, ἐχρῶντο τοῖς λογισμοῖς. μέχρι μὲν οὖν τούτων ἀνὴρ ἦν ἀγαθός. ἐν δὲ τῇ μάχῃ καλὸν οὐδὲν οὐδ' ὁμολογούμενον ἔργον οἷς εἶπεν ἀποδειξάμενος, ᾤχετο τὴν τάξιν ἀπολιπὼν αἴσχιστα καὶ τὰ ὅπλα ῥίψας, οὐδὲ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἀσπίδος, ὡς ἔλεγε Πυθέας, αἰσχυνθείς, ἐπιγεγραμμένης γράμμασι χρυσοῖς, Ἀγαθῇ τύχῃ. παραυτίκα μὲν οὖν ὁ Φίλιππος ἐπὶ τῇ νίκῃ διὰ τὴν χαρὰν ἐξυβρίσας, καὶ κωμάσας ἐπὶ τοὺς νεκροὺς μεθύων, ᾖδε τὴν ἀρχὴν τοῦ Δημοσθένους ψηφίσματος, πρὸς πόδα διαιρῶν καὶ ὑποκρούων.

Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς τάδ' εἶπεν.

ἐκνήψας δὲ, καὶ τὸ μέγεθος τοῦ περιστάντος αὐτὸν ἀγῶνος ἐν νῷ λαβών, ἔφριττε τὴν δεινότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ῥήτορος, ἐν μέρει μικρῷ μιᾶς ἡμέρας τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας καὶ τοῦ σώματος ἀναρρῖψαι κίνδυνον ἀναγκασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. διῖκτο δ' ἡ δόξα μέχρι τοῦ Περσῶν βασιλέως.

ulnis ferebat fauciam Amazonem. Hac de re aliud oraculum in hunc modum cani:

Ad Thermodontem pugnam exspectes avis atra:
Corpora tunc hominum campo permulta jacebunt.

Verum quid hujus rei sit, difficile existimatu est. Demosthenes autem fertur Græcorum fretus armis, atque mire ob vires & alacritatem tanti exercitus hostem lacessentis elatus, non permisisse ut oraculis moverentur aut attenderent vaticinia, immo vatem Delphicam dixisse suspectam esse, ut quæ cum Philippo faceret: suggerens Epaminondam Thebanis, & Atheniensibus Periclem, quos viros ista timiditatis ratos prætextum suis consiliis esse usos. Hactenus vir ille strenuus fuit. In conflictu autem nihil præclari vel quod consentaneum esset orationibus suis edidit: sed cepit fugam turpissime deserto ordine & armis abjectis, nec inscriptionem, ut dixit Pytheas, veritus clypei, cui fuit literis inscriptum aureis, Bona fortuna. At Philippus recenti exultans victoria, & vino gravis, cadaveribus insultans, initium cecinit Demosthenis plebiscitti, ad pedem attollens vocem & supplodens,

Demosthenes Demosthenis fic censuit Pæaniensis.

Discussa vero crapula quum magnitudinem secum reputasset propositi periculi, horror eum perstrinxit eloquentiæ & nervorum illius oratoris: qui in diei momento unius aleam ipsum jacere de imperio & vita compulisset. Nomen autem ejus ad regem usque Persarum per-

ως. κἀκεῖνος ἔπεμψε τοῖς σατράπαις γράμματα, χρήματα Δημοσθένει διδόναι κελεύων καὶ προσέχειν ἐκείνῳ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, ὡς περισπάσαι δυναμένῳ καὶ κατασχεῖν ταῖς Ἑλληνικαῖς ταραχαῖς τὸν Μακεδόνα. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐφώρασεν Ἀλέξανδρος, ἐν Σάρδεσιν ἐπιστολὰς ἀνευρὼν τοῦ Δημοσθένους, καὶ γράμματα τῶν βασιλέως στρατηγῶν, δηλοῦντα τὸ πλῆθος τῶν δοθέντων αὐτῷ χρημάτων.

Τότε δὲ τῆς ἀτυχίας τοῖς Ἕλλησι γενομένης, οἱ μὲν ἀντιπολιτευόμενοι ῥήτορες, ἐπεμβαίνοντες τῷ Δημοσθένει, κατεσκεύαζον εὐθύνας καὶ γραφὰς ἐπ' αὐτόν· ὁ δὲ δῆμος οὐ μόνον τούτων ἀπέλυεν, ἀλλὰ καὶ τιμῶν διετέλει, καὶ προσκαλούμενος αὖθις ὡς εὔνουν εἰς τὴν πολιτείαν, ὥστε καὶ τῶν ὀστέων ἐκ Χαιρωνείας κομισθέντων, καὶ θαπτομένων, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀνδράσιν ἔπαινον εἰπεῖν ἀπέδωκεν, οὐ ταπεινῶς οὐδ' ἀγεννῶς φέρων τὸ συμβεβηκὸς, ὡς γράφει καὶ τραγῳδεῖ Θεόπομπος, ἀλλὰ τῷ τιμᾶν μάλιστα καὶ κοσμεῖν τὸν σύμβουλον, ἀποδεικνύμενος τὸ μὴ μεταμέλεσθαι τοῖς βεβουλευμένοις. τὸν μὲν οὖν λόγον εἶπεν ὁ Δημοσθένης, τοῖς δὲ ψηφίσμασιν οὐχ ἑαυτὸν, ἀλλὰ ἐν μέρει τῶν φίλων ἕκαστον ἐπέγραφεν, ἐξοιωνιζόμενος τὸν ἴδιον δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ἕως αὖθις ἀνεθάρρησε, Φιλίππου τελευτήσαντος. ἐτελεύτησε δὲ τῇ περὶ Χαιρώνειαν εὐτυχίᾳ χρόνον οὐ πολὺν ἐπιβιώσας. καὶ τοῦτο δοκεῖ τῷ τελευταίῳ τῶν ἐπῶν ὁ χρησμὸς ἀποθεσπίσαι,

Κλαίει ὁ νικηθεὶς, ὁ δὲ νικήσας ἀπόλωλεν.

Ἔγνω

perlatum est: qui per literas satrapis imperavit pecuniam ut darent Demostheni, atque consiliis ejus præ omnibus Græcis obtemperarent: quod tumultibus Græcorum distinere Macedonem & involvere valeret. Comperit hæc postea Alexander: qui epistolas quasdam Demosthenis, & Sardibus invenit ducum regiorum monumenta, quibus exprimebatur pecuniæ ei datæ summa.

Hac ictis clade Græcis, oratores qui diversam sectam in repub. sequebantur, insultantes Demostheni, quæstiones & judicia struebant ei: at populus non his modo exemit eum, sed colere quoque non destitit, atque ad rempub. capessendam ut bonum civem revocavit. Itaque quum relata a Chæronea conderentur tumulo ossa, permisit Demostheni ut eos qui occubuerant, laudaret. Nec abjecto vel fracto animo tulit, ut scribit & exagitat Theopompus, casum: sed eo quod ut quum maxime honoraret & ornaret suasorem, declaravit non pœnitere se illius consiliorum. Ac Demosthenes quidem eam orationem habuit. Plebiscitis vero, quod aversaretur & pro inauspicata haberet sortem & fortunam suam, non suum sed amicorum vicissim perscripsit nomen, dum exstincto Philippo recepit animum. Neque enim diu fuit ab hac ad Chæroneam victoria superstes: id quod novissimo versu videtur prænunciasse oraculum,

Flet victus, periit quoque cui victoria cessit.

Re-

Ἔγνω μὲν οὖν κρύφα τὴν τοῦ Φιλίππου τελευτὴν ὁ Δημοσθένης. προκαταλαμβάνων δὲ τὸ θαῤῥεῖν ἐπὶ τὰ μέλλοντα τοὺς Ἀθηναίους, προῆλθε φαιδρὸς εἰς τὴν βουλὴν, ὡς ὄναρ ἑωρακὼς ἀφ' οὗ τι μέγα προσδοκᾶν Ἀθηναίοις ἀγαθόν· καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν οἱ τὸν Φιλίππου θάνατον ἀπαγγέλλοντες. εὐθὺς οὖν ἔθυον εὐαγγέλια, καὶ στεφανοῦν ἐψηφίσαντο Παυσανίαν. καὶ προῆλθεν ὁ Δημοσθένης ἔχων λαμπρὸν ἱμάτιον ἐστεφανωμένος, ἑβδόμην ἡμέραν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τεθνηκυίας, ὡς Αἰσχίνης φησὶ, λοιδορῶν ἐπὶ τούτῳ, καὶ κατηγορῶν αὐτοῦ μισοτεκνίαν, αὐτὸς ὢν ἀγεννὴς καὶ μαλακὸς, εἰ τὰ πένθη καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς ἡμέρου καὶ φιλοστόργου ψυχῆς ἐποιεῖτο σημεῖα, τὸ δ' ἀλύπως φέρειν ταῦτα καὶ πρᾴως, ἀπεδοκίμαζεν. ἐγὼ δὲ, ὡς μὲν ἐπὶ θανάτῳ βασιλέως ἡμέρως οὕτω καὶ φιλανθρώπως ἐν οἷς ηὐτύχησε χρησαμένου πταίσασιν αὐτοῖς, στεφανηφορεῖν καλῶς, εἰ δὲ καὶ θύειν, οὐκ ἂν εἴποιμι· πρὸς γὰρ τῷ νεμεσητῷ καὶ ἀγεννὲς, ζῶντα μὲν τιμᾶν καὶ ποιεῖσθαι πολίτην, πεσόντος δ' ὑφ' ἑτέρου, μὴ φέρειν τὴν χαρὰν μετρίως, ἀλλ' ἐπισκιρτᾶν τῷ νεκρῷ καὶ παιωνίζειν, ὥσπερ αὐτοὺς ἀνδραγαθήσαντας. ὅτι μέντοι τὰς οἴκοι τύχας καὶ δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς ἀπολιπὼν ταῖς γυναιξὶν ὁ Δημοσθένης, ἃ τῇ πόλει συμφέρειν ᾤετο, ταῦτ' ἔπραττεν, ἐπαινῶ, καὶ τίθεμαι πολιτικῆς καὶ ἀνδρώδους ψυχῆς, ἀεὶ πρὸς τὸ κοινὸν ἱστάμενον, καὶ τὰ οἰκεῖα πάθη καὶ πράγματα τοῖς δημοσίοις ἐπανέχοντα, τηρεῖν τὸ ἀξίωμα πολὺ μᾶλλον ἢ τοὺς ὑποκριτὰς τῶν βασιλικῶν καὶ τυραννικῶν προσώπων· οὓς ὁρῶμεν οὔτε κλαί-

Rescivit autem clam mortem Philippi Demosthenes. Præparans vero Athenienses ad audendum in futurum, hilaris in curiam, ut si somnium vidisset ex quo ingens bonum exspectandum esset populo Atheniensi, processit: nec multo post adfuerunt de Philippi obitu nuncii. Læti nuncii causa, illico Diis honorem habuerunt, & coronam decreverunt Pausaniæ. Demosthenes vero prodiit splendide amictus & coronatus, septimo die quam defuncta ejus filia esset, ut refert Æschines: qui ei hoc exprobrat, odium incusans liberorum, ipse quum degener fuerit & effœminatus, si luctum & ejulatum lenis & pii fecit animi signa, eosque qui moderate & placide ferant eos casus, improbavit. Equidem ob necem eos regis, qui adeo cum ipsis victis in successu rerum egit clementer & humaniter, sumpsisse honeste coronas, vel etiam Diis immortalibus immolasse, nequaquam dixerim. Est enim cum odio digni, tum imbecillis animi, venerari & civitate donare viventem, interfecto ab alio, non ferre modice gaudium, sed insultare in mortuum, &, quasi præclaram ipsi rem gessissent, triumphum canere. Quod vero domesticas calamitates & lacrymas lamentationesque fœminis reliquerit Demosthenes, ac quæ censuit in publicum utilia, hæc egerit, id comprobo: existimoque politici animi & fortis multo magis eum, qui semper respicit rempublicam, & privata incommoda perturbationesque allevat negotiis publicis, tueri dignitatem, quam histriones, qui personas regum agunt vel tyrannorum, quos in theatris

κλαίοντας οὔτε γελῶντας ἐν τοῖς θεάτροις ὡς αὐτοὶ θέλουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ ἀγὼν ἀπαιτεῖ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. χωρὶς δὲ τούτων, εἰ δεῖ τὸν ἀτυχήσαντα μὴ περιορᾶν ἀπαρηγόρητον ἐν τῷ πάθει κείμενον, ἀλλὰ καὶ λόγοις χρηστοῖς κουφίσουσι, καὶ πρὸς ἡδίω πράγματα τρέπειν τὴν διάνοιαν, ὥσπερεὶ τοὺς ὀφθαλμιῶντας, ἀπὸ τῶν λαμπρῶν καὶ ἀντιτύπων ἐπὶ τὰ χλωρὰ καὶ μαλακὰ χρώματα τὴν ὄψιν ἀπάγειν κελεύοντας· πόθεν ἄν τις ἀπαγάγοιτο βελτίω παρηγορίαν, ἢ πατρίδος ἀτυχούσης ἐκ τῶν κοινῶν παθῶν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα σύγκρασιν ποριζόμενος τοῖς βελτίοσιν ἀφανίζουσαν τὰ χείρω; ταῦτα μὲν οὖν εἰπεῖν προήχθημεν, ὁρῶντες ἐπικλῶντα πολλοὺς καὶ ἀποθηλύνοντα τὸν Αἰσχίνην τῷ λόγῳ τούτῳ πρὸς οἶκτον.

Αἱ δὲ πόλεις, πάλιν τοῦ Δημοσθένους ἀναρριπίζοντος αὐτάς, συνίσταντο· καὶ Θηβαῖοι μὲν ἐπέθεντο τῇ φρουρᾷ, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλον, ὅπλα τοῦ Δημοσθένους αὐτοῖς παρασκευάσαντος· Ἀθηναῖοι δ' ὡς πολεμήσοντες μετ' αὐτῶν παρεσκευάζοντο. καὶ τὸ βῆμα κατεῖχεν ὁ Δημοσθένης, καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ στρατηγοὺς τοῦ βασιλέως ἔγραφε, τὸν ἐκεῖθεν ἐπεγείρων πόλεμον Ἀλεξάνδρῳ, παῖδα καὶ μαργίτην ἀποκαλῶν αὐτόν. ἐπεὶ μέντοι τὰ περὶ τὴν χώραν θέμενος, παρῆν αὐτὸς μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐξεκέκοπτο μὲν ἡ θρασύτης τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Δημοσθένης ἀπεσβήκει· Θηβαῖοι δὲ προδοθέντες ὑπ' ἐκείνων, ἠγωνίσαντο καθ' αὑτούς, καὶ τὴν πόλιν ἀπέβαλον. θορύβου δὲ μεγάλου τοὺς Ἀθηναίους περιεστῶτος, ἀπεστάλη μὲν ὁ Δημοσθένης· αἱρεθεὶς δὲ μεθ' ἑτέρων πρεσβευτὴς πρὸς Ἀλέξανδρον, δείσας

δὲ

theatris nec plorantes pro libitu suo nec ridentes cernimus, sed ut argumentum requirit fabulæ. Ad hæc si afflictus non est relinquendus, ut inopia consolationis in mœrore contabescat, verum sermone adhibenda allevatio, & mens ad jucundiora traducenda: perinde ut iis qui laborant oculis, ad virides colores & molles præscribimus a splendidis & visum ferientibus ut aciem convertant: undenam præsentiorem sumas consolationem, quam oppressa republica ex publicis miseriis temperaturam privatarum quærendo, quæ lætioribus obruat tristiora? Hæc ut diceremus impulsi sumus, quod Æschinem videamus ea oratione inflectere plerosque & mollire ad commiserationem.

Porro civitates iterum inflammatæ ab Demosthene conspiraverunt. Thebani, quum iis arma suppeditasset Demosthenes, adorti præsidium, multos obtruncarunt: Athenienses accingebant se ad jungenda cum iis socia arma: dominabatur in concionibus Demosthenes, & ad regios in Asia duces scripsit ad bellum inde Alexandro concitandum, puerum vocans & margitem, id est morionem. Postquam vero rebus domi compositis cum exercitu ille in Bœotiam movit, concidit ferocitas Atheniensium, obtorpuit Demosthenes, Thebani ab his deserti signa soli cum illo contulere, quorum fuit urbs expugnata. At Athenienses ingenti circumventi perturbatione, instituerunt ad illum mittere Demosthenem. Hic delectus cum aliis ad Alexandrum legatus, quod iram ejus formi-

da-

δὲ τὴν ὀργὴν, ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος ἀνεχώρησεν ὀπίσω, καὶ τὴν πρεσβείαν ἀφῆκεν. εὐθὺς δ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτει πέμπων τῶν δημαγωγῶν δέκα μὲν, ὡς Ἰδομενεὺς καὶ Δοῦρις εἰρήκασιν· ὀκτὼ δ', ὡς οἱ πλεῖστοι καὶ δοκιμώτατοι τῶν συγγραφέων, τούσδε, Δημοσθένη, Πολύευκτον, Ἐφιάλτην, Λυκοῦργον, Μυροκλέα, Δάμωνα, Καλλισθένη, Χαρίδημον. ὅτε καὶ τὸν περὶ τῶν προβάτων λόγον ὁ Δημοσθένης, ὃς τοῖς λύκοις τοὺς κύνας ἐξέδωκε, διηγησάμενος, αὐτὸν μὲν εἴκασε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ κυσὶν ὑπὲρ τοῦ δήμου μαχομένοις, Ἀλέξανδρον δὲ τὸν Μακεδόνα, μονόλυκον προσηγόρευσεν. ἔτι δ' ὥς, ἔφη, τοὺς ἐμπόρους ὁρῶμεν ὅταν ἐν τρυβλίῳ δεῖγμα περιφέρωσι, δι' ὀλίγων πυρῶν τοὺς πολλοὺς πιπράσκοντας, οὕτως ἐν ἡμῖν λανθάνετε πάντας αὑτοὺς συνεκδιδόντες. ταῦτα μὲν οὖν Ἀριστόβουλος ὁ Κασανδρεὺς ἱστόρηκε. βουλευομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ διαπορούντων, ὁ Δημάδης λαβὼν πέντε τάλαντα παρὰ τῶν ἀνδρῶν, ὡμολόγησε πρεσβεύσειν καὶ δεήσεσθαι τοῦ βασιλέως ὑπὲρ αὐτῶν· εἴτε τῇ φιλίᾳ πιστεύων, εἴτε προσδοκῶν μεστὸν εὑρήσειν, ὥσπερ λέοντα, φόνου κεκορεσμένον. ἔπεισε δ' οὖν καὶ παρῃτήσατο τοὺς ἄνδρας ὁ Δημάδης, καὶ διήλλαξεν αὐτῶν τὴν πόλιν.

Ἀπελθόντος δὲ Ἀλεξάνδρου, μεγάλοι μὲν ἦσαν οὗτοι, ταπεινὰ δ' ἔπραττεν ὁ Δημοσθένης. κινουμένῳ δὲ Ἄγιδι τῷ Σπαρτιάτῃ βραχέα συνεκινήθη πάλιν, εἶτ' ἔπτηξε, τῶν μὲν Ἀθηναίων οὐ συνεξανισταμένων, τοῦ δ' Ἄγιδος πεσόντος, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων συντριβέντων. εἰσήχθη δὲ τότε καὶ ἡ περὶ τοῦ στεφάνου γραφὴ κατὰ Κτησιφῶντος, γραφεῖσα μὲν ἐπὶ Χαιρώνδου ἄρχοντος, μικρὸν ἐπάνω

daret, omissa legatione ex Cithærone retro domum est regressus. Extemplo depoposcit per legatos Alexander ex oratoribus, ut Idomeneus & Duris tradidere, decem: ut plerique & probatissimi scriptores, octo hosce, Demosthenem, Polyeuctum, Ephialtem, Lycurgum, Myroclem, Damonem, Callisthenem, Charidemum. Ibi fabulam Demosthenes recensuit de ovibus, quemadmodum lupis canes dediderunt: qua se sociosque canibus assimilavit pro populo propugnantibus, atque Alexandrum Macedonem unicum lupum appellavit. Adjecit etiam, ut mercatores videmus, quum in patella circumferunt specimen, per grana tritici pauca magnum distrahentes numerum: ita una nobiscum vos omnes nec opinantes ipsi proditis. Hæc Aristobulus Cassandreus scripta reliquit. Consultantibus Atheniensibus neque expedientibus, Demades quinque talentorum ab illis mercede accepta, legatum obtulit se iturum & deprecatorem pro iis ad regem; sive amicitia ejus fretus, sive sperans expletum se repertum velut leonem cruore exsatiatum. Induxit regem, eripuitque illos Demades, ac reduxit cum eo in gratiam civitatem.

Post discessum Alexandri, extollebantur hi: Demosthenes abjectus agebat. Ad motum Agidis Lacedæmonii erexit de integro nonnihil caput: mox metu trepidavit quiescentibus Atheniensibus, Agide cæso & obtritis Lacedæmoniis. Hac tempestate contra Ctesiphontem judicium de corona constitutum est. Nomen ejus delatum fuit Chæronda archonte paulo ante cladem Chæro-

ro-

ἐπάνω τῶν Χαιρωνικῶν, κριθεῖσα δ' ὕστερον ἔτεσι δέκα ἐπ' Ἀριστοφῶντος, γενομένη δὲ ὡς οὐδεμία τῶν δημοσίων, περιβόητος, διά τε τὴν δόξαν τῶν λεγόντων καὶ τὴν τῶν δικαζόντων ἀνδρείαν· οἳ τοῖς ἐλαύνουσι τὸν Δημοσθένη, τότε πλεῖστον δυναμένοις καὶ μακεδονίζουσιν, οὐ προήκαντο τὴν κατ' αὐτοῦ ψῆφον, ἀλλ' οὕτω λαμπρῶς ἀπέλυσαν, ὥστε τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων Αἰσχίνην μὴ μεταλαβεῖν. ἐκεῖνος μὲν οὖν εὐθὺς ἐκ τῆς πόλεως ᾤχετ' ἀπιὼν, καὶ περὶ Ῥόδον καὶ Ἰωνίαν σοφιστεύων κατεβίωσε.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ Ἅρπαλος ἧκεν ἐξ Ἀσίας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀποδρὰς Ἀλέξανδρον, αὑτῷ τε τὰ πράγματα συνειδὼς πονηρὰ δι' ἀσωτίαν, κἀκεῖνον ἤδη χαλεπὸν ὄντα τοῖς φίλοις δεδοικώς. καταφυγόντος δὲ πρὸς τὸν δῆμον αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῶν χρημάτων καὶ τῶν νεῶν αὐτὸν παραδιδόντος, οἱ μὲν ἄλλοι ῥήτορες εὐθὺς ἐποφθαλμιάσαντες πρὸς τὸν πλοῦτον, ἐβοήθουν, καὶ συνέπειθον τοὺς Ἀθηναίους δέχεσθαι καὶ σώζειν τὸν ἱκέτην. ὁ δὲ Δημοσθένης πρῶτον μὲν ἀπελαύνειν συνεβούλευε τὸν Ἅρπαλον, καὶ φυλάττεσθαι μὴ τὴν πόλιν ἐμβάλωσιν εἰς πόλεμον ἐξ οὐκ ἀναγκαίας καὶ ἀδίκου προφάσεως· ἡμέραις δ' ὀλίγαις ὕστερον ἐξεταζομένων τῶν χρημάτων, ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ἅρπαλος ἡσθέντα βασιλικῇ κύλικι, καὶ καταμανθάνοντα τὴν τορείαν καὶ τὸ εἶδος, ἐκέλευε διαβαστάσαντα, τὴν ὁλκὴν τοῦ χρυσίου σκέψασθαι. θαυμάσαντος δὲ τοῦ Δημοσθένους τὸ βάρος, καὶ πυθομένου πόσον ἄγει, μειδιάσας ὁ Ἅρπαλος, ἄξει σοι, φησὶν, εἴκοσι τάλαντα· καὶ γενομένης τάχιστα τῆς νυκτὸς, ἔπεμψεν αὐτῷ τὴν κύλικα μετὰ τῶν εἴκοσι ταλάντων. ἦν δ' ἄρα δεινὸς ὁ Ἅρπαλος ἐρω-

ronensem, judicatum decem annis post, archonte Aristophonte. Fuit hoc judicium ut aliud publicum nullum celebratum, qua oratorum fama qua judicum fortitudine. Qui, quum accusatores Demosthenis plurimum id temporis pollerent, Macedonibusque studerent, non condonaverunt iis Demosthenis caput: sed ita splendide absolverunt, ut minus quinta quaque sententia secundum Æschinem judicaretur. Ille confestim cessit urbe, Rhodique atque in Ionia ludum habuit, ibique ætatem exegit.

Brevi post Harpalus, qui & male sibi ex luxu conscius, & Alexandrum jam terribilem amicis tremens, profugit eum, ex Asia delatus Athenas est. Huic ad populum confugienti, seque in fidem ejus cum pecunia & navibus permittenti, cæteri oratores auro oculos adjicientes præsto fuerunt, consuluerunt que populo ut supplicem reciperet ac tutaretur. Demosthenes suasit primum Harpalum ut abigerent, caverentque ne ullo necessario aut justo prætextu civitatem implicarent bello: inde paucis diebus quum recenserentur divitiæ, conspicatus delectatum calice regio Harpalus, cælaturamque considerantem & speciem, jussit ut manibus eum tractaret, & libramentum pensaret auri. Admirante pondus Demosthene, atque quantum penderet, requirente, arridens, Pendet, inquit Harpalus, viginti talenta. Mox insequente nocte calicem ei cum viginti talentis misit. Acute autem Harpalus ex obtu-

ἐρωτικοῦ πρὸς χρυσίον ἀνδρὸς ὄψιν, καὶ διαχύσει καὶ βολαῖς ὀμμάτων ἀνευρεῖν ἦθος. οὐ γὰρ ἀντέσχεν ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ πληγεὶς ὑπὸ τῆς δωροδοκίας, ὥσπερ παραδεδεγμένος φρουράν, προσκεχωρήκει τῷ Ἁρπάλῳ. καὶ μεθ' ἡμέραν εὖ καὶ καλῶς ἐρίοις καὶ ταινίαις κατὰ τοῦ τραχήλου κατειλιξάμενος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν προῆλθε· καὶ κελευόντων ἀνίστασθαι καὶ λέγειν, διένευεν ὡς ἀποκεκομμένης αὐτῷ τῆς φωνῆς. οἱ δ' εὐφυεῖς χλευάζοντες, οὐκ ὑπὸ συνάγχης ἔφραζον, ἀλλὰ ἀπ' ἀργυράγχης εἰλῆφθαι νύκτωρ τὸν δημαγωγόν. ὕστερον δὲ τοῦ δήμου παντὸς αἰσθομένου τὴν δωροδοκίαν, καὶ βουλομένου ἀπολογεῖσθαι καὶ πείθειν, οὐκ ἐῶντος, ἀλλὰ χαλεπαίνοντος καὶ θορυβοῦντος, ἀναστάς τις ἔσκωψεν, εἰπών, Οὐκ ἀκούσεσθε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦ τὴν κύλικα ἔχοντος; τότε μὲν οὖν ἀπέπεμψαν ἐκ τῆς πόλεως τὸν Ἅρπαλον· δεδιότες δὲ μὴ λόγον ἀπαιτῶνται χρημάτων ὧν διηρπάκεσαν οἱ ῥήτορες, ζήτησιν ἐποιοῦντο νεανικήν, καὶ τὰς οἰκίας ἐπιόντες ἠρεύνων, πλὴν τῆς Καλλικλέους τοῦ Ἀρρενίδου. μόνην γὰρ τὴν τούτου νεωστὶ γεγαμηκότος οὐκ εἴασαν ἐλεγχθῆναι, νύμφης ἔνδον οὔσης, ὡς ἱστορεῖ Θεόπομπος.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ὁμόσε χωρῶν, εἰσήνεγκε ψήφισμα, τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἐξετάσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς ἐκείνῃ δόξαντας ἀδικεῖν, δοῦναι δίκην. ἐν δὲ πρώτοις αὐτοῦ τῆς βουλῆς ἐκείνου καταψηφισαμένης, εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ δικαστήριον, ὄφλων δὲ πεντήκοντα ταλάντων δίκην, καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸ δεσμωτήριον, αἰσχύνῃ τῆς αἰτίας, φασί, καὶ δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος, οὐ δυναμένου φέρειν τὸν εἱργμόν, ἀποδρᾶναι, τοὺς μὲν λαθόντα, τῶν δὲ λαθεῖν ἐξουσίαν

tutu, fronte exporrecta, conjectu oculorum, notavit cupidi auri hominis ingenium. Neque enim restitit Demosthenes, sed ictus munere, ut si præsidium recepisset, adjunxit se Harpalo. Postridie collo lana & fasciis diligenter obligato in concionem progressus, quum excitaretur ad dicendum, nutu ostendit præclusam sibi vocem esse. Ibi homines faceti cavillantes, non angina dixerunt, sed argentangina oratorem nocte correptum. Post ubi universus populus donis sensit labefactatum, purgareque se parantem atque placare ipsum non audivit, sed obstrepuit infensus: exsurgens quidam salse ait, Non audietis Athenienses istum, qui manu calicem tenet? Harpalum autem urbe extemplo interdixerunt: ac veriti ne rationem reddere cogerentur pecuniæ, quam ceperant oratores, quæstionem accurate habuerunt, domosque perscrutati sunt, præterquam Calliclis filii Arrenidæ. Unum hujus domicilium, ut autor est Theopompus, quod nuper uxorem domum duxisset, sponsæ causa quæ intus erat, non permiserunt excuti.

At Demosthenes re dissimulata plebiscitum scripsit, ut curia Areopagi hac de re quæreret, & quos judicaret illa hujus affines culpæ, ut punirentur. Quum a consilio imprimis esset ille ipse damnatus, stitit quidem se judicio: verum lite quinquaginta talentis æstimata, quum conjectus in vincula esset, ob pudorem criminis & valetudinis infirmitatem imparem carceri ferendo aiunt fugæ consuluisse, nonnullis insciis, aliis ad tegendam fugam

ἐξουσίαν δόντων. λέγεται γοῦν ὡς οὐ μακρὰν τοῦ ἄστεος φεύγων, αἴσθοιτό τινας τῶν διαφόρων αὐτῷ πολιτῶν ἐπιδιώκοντας, καὶ βούλοιτο μὲν αὑτὸν ἀποκρύπτειν· ὡς δ' ἐκεῖνοι φθεγξάμενοι τοὔνομα, καὶ προσελθόντες ἐγγὺς, ἐδέοντο λαβεῖν ἐφόδια παρ' αὐτῶν, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κομίζοντες ἀργύριον οἴκοθεν, καὶ τούτου χάριν ἐπιδιώξαντες αὐτὸν, ἅμα δὲ θαῤῥεῖν παρεκάλουν, καὶ μὴ φέρειν ἀνιαρῶς τὸ συμβεβηκός· ἔτι μᾶλλον ἀνακλαύσασθαι τὸν Δημοσθένην, καὶ εἰπεῖν, Πῶς δ' οὐ μέλλω φέρειν βαρέως, ἀπολιπὼν πόλιν ἐχθροὺς τοιούτους ἔχουσαν, οἵους ἐν ἑτέρᾳ φίλους εὑρεῖν οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν; ἤνεγκε δὲ τὴν φυγὴν μαλακῶς, ἐν Αἰγίνῃ καὶ Τροιζῆνι καθεζόμενος τὰ πολλά· καὶ πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀποβλέπων δεδακρυμένος, ὥστε φωνὰς οὐκ εὐγνώμονας οὐδ' ὁμολογούσας τοῖς ἐν τῇ πολιτείᾳ νεανιεύμασιν ἀπομνημονεύεσθαι. λέγεται γὰρ ἐκ τοῦ ἄστεος ἀπαλλαττόμενος, καὶ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰπεῖν, Ὦ δέσποινα Πολιὰς, τί δὴ τρισὶ τοῖς χαλεπωτάτοις χαίρεις θηρίοις, γλαυκὶ καὶ δράκοντι καὶ δήμῳ; τοὺς δὲ προσιόντας αὐτῷ καὶ συνδιατρίβοντας νεανίσκους ἀπέτρεπε τῆς πολιτείας, λέγων, ὡς εἰ δυοῖν προκειμένων ὁδῶν ἀπ' ἀρχῆς, τῆς μὲν ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ ἐκκλησίαν, τῆς δ' ἄντικρυς εἰς τὸν ὄλεθρον, ἐτύγχανε δὲ προειδὼς τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν κακὰ, φόβους καὶ φθόνους, καὶ διαβολὰς, καὶ ἀγῶνας, ἐπὶ ταύτην ἂν ὁρμῆσαι τὴν εὐθὺ τοῦ θανάτου τείνουσαν.

Ἀλλὰ γὰρ ἔτι φεύγοντος αὐτοῦ τὴν εἰρημένην φυγὴν, Ἀλέξανδρος μὲν ἐτελεύτησε, τὰ δ' Ἑλληνικὰ συνίσταντο πάλιν, Λεοσθένους ἀνδραγαθοῦντος,

καὶ

gam adjuvantibus. Quum non procul urbe profugisset, ferunt percipientem aliquot cives ex adversariis, qui ipsum persequebantur, quæsivisse latebras: cæterum quum illi nomine eum compellassent, & prope congressi petiissent viaticum ut acciperet ab se, (in id enim attulisse domo se pecuniam, atque ejus rei gratia insequutos ipsum) confirmarentque ac monerent ne casum ferret acerbe: in majorem erupisse lamentationem, ac dixisse Demosthenem, Qui valeam non graviter ferre, qui reliqui urbem ubi tales habeam inimicos, quales non promptum sit invenire in alia amicos? Tulit exilium imbecilli animo. Æginæ & Trœzene fere sedens Atticam lacrymis oppletus respectabat. Voces etiam parum generosæ neque magnificis ejus in tractanda republica ausis commemorantur consentaneæ. Fertur urbe excedens porrectis ad arcem manibus dixisse, O domina Minerva, quid bestiis tribus teterrimis delectaris, noctua, dracone, & populo? Illos qui visebant se & agebant secum, deterruit a republica adolescentes. Dixit enim, si duabus propositis ab initio viis, una quæ ad suggestum & concionem duceret, altera recta ad perniciem, impendentia autem in republica mala providisset, terrores, invidias, calumnias, concertationes: in eam sese quæ ad præsentem ferret pestem, præcipitaturum fuisse.

Sed enim quum adhuc in eo de quo diximus esset exilio, decessit Alexander, ac Græcia denuo conspiravit, Leosthene præclaras res

καὶ περιτειχίζοντος Ἀντίπατρον ἐν Λαμίᾳ πολιορκούμενον. Πυθέας μὲν οὖν ὁ ῥήτωρ καὶ Καλλιμέδων ὁ Κάραβος, ἐξ Ἀθηνῶν φεύγοντες, Ἀντιπάτρῳ προσεγένοντο, καὶ μετὰ τῶν ἐκείνου φίλων καὶ πρέσβεων περιιόντες οὐκ εἴων ἀφίστασθαι τοὺς Ἕλληνας, οὐδὲ προσέχειν τοῖς Ἀθηναίοις. Δημοσθένης δὲ τοῖς ἐξ ἄστεος πρεσβεύουσι προσμίξας ἑαυτὸν, ἠγωνίζετο καὶ συνέπραττεν ὅπως αἱ πόλεις συνεπιθήσονται τοῖς Μακεδόσι, καὶ συνεκβαλοῦσιν αὐτοὺς τῆς Ἑλλάδος. ἐν δ' Ἀρκαδίᾳ καὶ λοιδορίαν τοῦ Πυθέου καὶ τοῦ Δημοσθένους γενέσθαι πρὸς ἀλλήλους εἴρηκεν ὁ Φύλαρχος, ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ μὲν ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, τοῦ δ' ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων λέγοντος. λέγεται δὲ τὸν μὲν Πυθέαν εἰπεῖν, ὅτι καθάπερ οἰκίαν, εἰς ἣν ὄνειον εἰσφέρεται γάλα, κακόν τι πάντως ἔχειν νομίζομεν, οὕτω καὶ πόλιν ἀνάγκη νοσεῖν εἰς ἣν Ἀθηναίων πρεσβεία παραγίνεται· τὸν δὲ Δημοσθένην στρέψαι τὸ παράδειγμα, φήσαντα καὶ τὸ γάλα τὸ ὄνειον ἐφ' ὑγιείᾳ, καὶ τοὺς Ἀθηναίους παραγίνεσθαι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν νοσούντων. ἐφ' οἷς ἡσθεὶς ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος, ψηφίζεται τῷ Δημοσθένει κάθοδον. τὸ μὲν οὖν ψήφισμα Δήμων ὁ Παιανιεὺς ἀνεψιὸς ὢν Δημοσθένους εἰσήνεγκεν. ἐπέμφθη δὲ τριήρης ἐπ' αὐτὸν εἰς Αἴγιναν. ἐκ δὲ Πειραιῶς ἀνέβαινεν, οὔτε ἄρχοντος, οὔτε ἱερέως ἀπολειφθέντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν ὁμοῦ πάντων ἀπαντώντων καὶ δεχομένων προθύμως. ὅτε καί φησιν αὐτὸν ὁ Μάγνης Δημήτριος ἀνατείναντα τὰς χεῖρας μακαρίσαι τῆς ἡμέρας ἐκείνης αὐτὸν, ὡς βέλτιον Ἀλκιβιάδου κατιόντα· πεπεισμένους γὰρ οὐ βεβιασμένους ὑπ' αὐτοῦ δέχεσθαι τοὺς πολίτας.

res gerente, Antipatrumque Lamiæ obſidente atque muro circumvallante. Pytheas autem orator & Callimedon Carabus, Athenis profugi, contulerunt ſe ad Antipatrum: qui cum hujus amicis & legatis circumibant Græciam, hortantes ne deſciſcerent neu Athenienſes ſequerentur. Demoſthenes vero legatis Athenienſium aſſocians ſe, conatus eorum adjuvit, inſtititque una quo civitates conjunctis viribus Macedonas adorirentur & exigerent Græcia. In Arcadia Pytheam & Demoſthenem memorat Phylarchus, dum hic pro Græcis, ille verba facit pro Macedonibus, ad mutua progreſſos convitia fuiſſe. Perhibetur Pytheas dixiſſe, ut domum in quam lac aſininum infertur, omnino laborare aliquo morbo arbitramur: ita urbs non poſſe fieri quin ægrotet quam legatio adiret Athenienſium: Demoſthenem vero retorſiſſe exemplum hiſce verbis, & lac aſininum ad ſanitatem inferri, & ad ſalutem ægrotantium adeſſe Athenienſes. Quibus populus Athenienſis captus, ſcivit Demoſtheni reditum. Id plebiſcitum Demon Pæanienſis, Demoſthenis fratris filius, rogavit. Miſerunt Æginam ad eum triremem. Ex Piræo ſcandens in urbem, univerſa civitate, ut ne archon quidem vel ſacerdos domi remaneret, obviam effuſa lætis animis exceptus eſt. Quo tempore cum ait Demetrius Magneſius, ſublatis manibus gratulatum de illo die ſibi, quod ſuus quam Alcibiadis præclarior foret reditus: benevolentia enim adductos, non compulſos ab ſe vi, cives ſe excipere.

Quum

τας. τῆς δὲ χρηματικῆς ζημίας αὐτῷ μηνούσης (οὐ γὰρ ἐξῆν χάριτι λῦσαι καταδίκην) ἐσοφίζοντο πρὸς τὸν νόμον. εἰωθότες γὰρ ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἀργύριον τελεῖν τοῖς κατασκευάζουσι καὶ κοσμοῦσι τὸν βωμὸν, ἐκείνῳ τότε ταῦτα ποιῆσαι καὶ παρασχεῖν πεντήκοντα ταλάντων ἐξέδωκαν, ὅπερ ἦν τίμημα τῆς καταδίκης.

Οὐ μὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπέλαυσε τῆς πατρίδος κατελθὼν, ἀλλὰ ταχὺ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων συντριβέντων, Μεταγειτνιῶνος μὲν ἡ περὶ Κρανῶνα μάχη συνέπεσε, Βοηδρομιῶνος δὲ παρῆλθεν εἰς Μουνυχίαν ἡ φρουρά, Πυανεψιῶνος δὲ Δημοσθένης ἀπέθανε τόνδε τὸν τρόπον. ὡς Ἀντίπατρος καὶ Κρατερὸς ἠγγέλλοντο προσιόντες ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, οἱ μὲν περὶ τὸν Δημοσθένη φθάσαντες ὑπεξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, ὁ δὲ δῆμος αὐτῶν θάνατον κατέγνω, Δημάδου γράψαντος. ἄλλων δ' ἀλλαχοῦ διασπαρέντων, ὁ Ἀντίπατρος περιέπεμπε τοὺς συλλαμβάνοντας, ὧν ἡγεμὼν ἦν Ἀρχίας ὁ κληθεὶς Φυγαδοθήρας. τοῦτον δὲ, Θούριον ὄντα τῷ γένει, λόγος ἔχει τραγῳδίας ὑποκρίνεσθαί ποτε, καὶ τὸν Αἰγινήτην Πῶλον, τὸν ὑπερβαλόντα τῇ τέχνῃ πάντας, ἐκείνου γεγονέναι μαθητὴν ἱστοροῦσιν. Ἕρμιππος δὲ τὸν Ἀρχίαν ἐν τοῖς Λακρίτου τοῦ ῥήτορος μαθηταῖς ἀναγράφει· Δημήτριος δὲ τῆς Ἀναξιμένους διατριβῆς μετεσχηκέναι φησὶν αὐτόν. οὗτος οὖν ὁ Ἀρχίας Ὑπερείδην μὲν τὸν ῥήτορα, καὶ Ἀριστόνικον τὸν Μαραθώνιον, καὶ τὸν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἀδελφὸν Ἱμεραῖον ἐν Αἰγίνῃ καταφυγόντας ἐπὶ τὸ Αἰάκειον ἀποσπάσας, ἔπεμψεν εἰς Κλεωνὰς πρὸς Ἀντίπατρον· κἀκεῖ διεφθάρησαν. Ὑπερείδου δὲ καὶ τὴν γλῶτταν ἐκτμηθῆναι λέγουσι.

Τὸν

Quum vero mulcta pecuniaria districtus maneret, (neque enim gratis jus erat eam remittere) hoc modo eluserunt legem. Morem habebant ut in Jovis servatoris sacrificio ei qui aram instrueret & adornaret, argentum penderent. Hoc munus & illa præbenda Demostheni locaverunt quinquaginta talentis: quanti lis fuerat ei æstimata.

Non licuit ei tamen a reditu diu frui patria, sed convulsis illico Græcorum cœptis, mense Munychione pugnatum apud Cranona est, Boedromione impositum Munychiæ præsidium, Pyanepsione interiit ad hunc modum Demosthenes. Quum allatum esset Antipatrum & Craterum contendere Athenas, Demosthenes cum suis occupaverunt clam urbe excedere. Eos populus ex Demadis rogatione rei capitalis damnavit. Aliis alio dilapsis, circummisit ad eos arripiendos Antipater satellites: quorum fuit Archias dux, quem Phygadotheram, quasi exulum venatorem, appellabant. Hunc Thurium origine fama tenet tragœdias aliquando actitasse, atque Æginetam Polum, qui arte superavit omnes, illius tradunt discipulum fuisse. Hermippus Archiam, inter Lacriti oratoris auditores recenset. Demetrius operam dedisse scribit eum Anaximeni. Hic igitur Archias Hyperidem oratorem, Aristonicum Marathonium, & Demetrii Phalerei fratrem Himeræum, ex Ajacis fano, quo Æginæ confugerant, extractos, Cleonas misit ad Antipatrum, ubi interfecti sunt. Hyperidi linguam quoque tradunt excisam.

Ad

Τὸν δὲ Δημοσθένην πυθόμενος ἱκέτην ἐν Καλαβρείᾳ ἐν τῷ ἱερῷ Ποσειδῶνος καθέζεσθαι, διαπλεύσας ὑπηρετικοῖς, καὶ ἀποβὰς μετὰ Θρᾳκῶν δορυφόρων, ἔπειθεν ἀναστάντα βαδίζειν μετ' αὐτοῦ πρὸς Ἀντίπατρον, ὡς δυσχερὲς πεισόμενον οὐδέν. ὁ δὲ Δημοσθένης ἐτύγχανεν ὄψιν ἑωρακὼς κατὰ τοὺς ὕπνους ἐκείνης τῆς νυκτὸς ἀλλόκοτον. ἐδόκει γὰρ ἀνταγωνίζεσθαι τῷ Ἀρχίᾳ τραγῳδίαν ὑποκρινόμενος· εὐημερῶν δὲ καὶ κατέχων τὸ θέατρον, ἐνδείᾳ παρασκευῆς καὶ χορηγίας κρατεῖσθαι. διὸ τοῦ Ἀρχίου πολλὰ φιλάνθρωπα διαλεχθέντος, ἀναβλέψας πρὸς αὐτὸν, ὥσπερ ἐτύγχανε καθήμενος, ὦ Ἀρχία, εἶπεν, οὔτε ὑποκρινόμενός με ἔπεισας πώποτε, οὔτε νῦν πείσεις ἐπαγγελλόμενος. ἀρξαμένου δ' ἀπειλεῖν τοῦ Ἀρχίου μετ' ὀργῆς, νῦν, ἔφη, λέγεις τὰ ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ τρίποδος, ἄρτι δὲ ὑπεκρίνου. μικρὸν οὖν ἐπίσχες, ὅπως ἐπιστείλω τι τοῖς οἴκοι. καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ἐντὸς ἀνεχώρησε τοῦ ναοῦ· καὶ λαβὼν βιβλίον, ὡς γράφειν μέλλων, προσήνεγκε τῷ στόματι τὸν κάλαμον, καὶ δακὼν, ὥσπερ ἐν τῷ διανοεῖσθαι καὶ γράφειν εἰώθει, χρόνον τινὰ κατέσχεν, εἶτα συγκαλυψάμενος ἀπέκλινε τὴν κεφαλήν. οἱ μὲν οὖν παρὰ τὰς θύρας ἑστῶτες δορυφόροι, κατεγέλων ὡς ἀποδειλιῶντος αὐτοῦ, καὶ μαλακὸν ἐκάλουν καὶ ἄνανδρον· ὁ δ' Ἀρχίας προσελθὼν ἀνίστασθαι παρεκάλει, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀνακυκλῶν λόγους, αὖθις ἐπηγγέλλετο διαλλαγὰς πρὸς τὸν Ἀντίπατρον. ἤδη δὲ συνῃσθημένος ὁ Δημοσθένης ἐμπεφυκότος αὐτῷ τοῦ φαρμάκου καὶ κρατοῦντος, ἐξεκαλύψατο· καὶ διαβλέψας πρὸς τὸν Ἀρχίαν, οὐκ ἂν φθάνοις, εἶπεν, ἤδη τὸν ἐκ τῆς τραγῳδίας ὑποκρινόμενος Κρέοντα, καὶ τὸ σῶμα τοῦτο ῥίπτων ἄταφον. ἐγὼ δ',

ὦ

Ad Demosthenem, quem in Calauria sedere supplicem in delubro Neptuni acceperat, navigiis actuariis eo trajecit. Ut descendit cum Thracibus satellitibus, institit ei suadere ut surgeret, ac secum pergeret ad Antipatrum, quod nihil ei gravius metuendum esset. Insomnium Demosthenes illa nocte novum habuerat. Visus est sibi tragœdiam agere, & adversus Archiam certare: quanquam autem placeret & delectaret spectatores, apparatus esse tamen & sumptus inopia inferior. Itaque quum multa Archias benigna verba adferret ei, suspiciens ut sedebat in illum, Nec histrio, inquit, Archia, me movisti unquam, nec nunc movebis promissor. Quo mox ad bilem & minas converso, Nunc oracula, inquit, edis Macedonica, modo mimum agebas: sustine autem quæso parumper, dum nonnihil domum scribam. Sic fatus, recessit in interiora templi. Sumpto libello sicut scripturus, calamum ori admovit: quem mordens, ut in cogitando & scribendo assueverat, aliquantum temporis ita calamum tenuit, tum caput obvolutum reclinavit. Stipatores qui ad fores stabant, riserunt eum velut ignavum, mollemque & effœminatum vocaverunt. Archias accedens ad illum, hortatus eum est ut surgeret, atque eosdem iterans sermones, reditum in gratiam ostendit ei cum Antipatro. Jam sentiebat Demosthenes vim veneni præcordia penetrasse. Tum aperto capite & intentis in Archiam oculis, Fac jam, inquit, agas ex tragœdia Creontem, corpusque hoc abjicias inhumatum. Ego vero

optime

ὦ φίλε Πόσειδον, ἔτι ζῶν ἐξανίσταμαι τοῦ ἱεροῦ· τῷ δὲ Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόσιν οὐδ' ὁ σὸς ναὸς καθαρὸς ἀπολέλειπται. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ κελεύσας ὑπολαβεῖν αὐτὸν ἤδη τρέμοντα καὶ σφαλλόμενον, ἅμα τῷ προελθεῖν καὶ παραλλάξαι τὸν βωμὸν ἔπεσε, καὶ στενάξας ἀφῆκε τὴν ψυχήν.

Τὸ δὲ φάρμακον Ἀρίστων μὲν ἐκ τοῦ καλάμου λαβεῖν φησιν αὐτὸν, ὡς εἴρηται. Πάππος δέ τις, οὗ τὴν ἱστορίαν Ἕρμιππος ἀνείληφε, φησὶ πεσόντος αὐτοῦ παρὰ τὸν βωμὸν, ἐν μὲν τῷ βιβλίῳ γεγραμμένης ἐπιστολῆς ἀρχὴν εὑρεθῆναι, Δημοσθένης Ἀντιπάτρῳ, καὶ μηδὲν ἄλλο. θαυμαζομένης δὲ τῆς περὶ τὸν θάνατον ὀξύτητος, διηγεῖσθαι τοὺς παρὰ ταῖς θύραις Θρᾷκας, ὡς ἔκ τινος ῥακίου λαβὼν εἰς τὴν χεῖρα, προσθοῖτο τῷ στόματι καὶ καταπίοι τὸ φάρμακον· αὐτοὶ δ' ἄρα χρυσὸν ᾠήθησαν εἶναι τὸ καταπινόμενον. ἡ δ' ὑπηρετοῦσα παιδίσκη, πυνθανομένων τῶν περὶ τὸν Ἀρχίαν, φαίη πολὺν εἶναι χρόνον ἐξ οὗ φοροίη τὸν ἀπόδεσμον ἐκεῖνον ὁ Δημοσθένης ὡς φυλακτήριον. Ἐρατοσθένης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κοίλῳ τὸ φάρμακον φυλάσσειν· τὸν δὲ κρίκον εἶναι τοῦτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον. τῶν δ' ἄλλων ὅσοι γεγράφασι περὶ αὐτοῦ, πάμπολλοι δέ εἰσι, τὰς διαφορὰς οὐκ ἀναγκαῖον ἐπεξελθεῖν· πλὴν ὅτι Δημοχάρης, ὁ τοῦ Δημοσθένους οἰκεῖος, οἴεσθαί φησιν αὐτὸν οὐχ ὑπὸ φαρμάκου, Θεῶν δὲ τιμῇ καὶ προνοίᾳ τῆς Μακεδόνων ὠμότητος ἐξαρπαγῆναι, συντόμως καταστρέψαντα καὶ ἀλύπως. κατέστρεψε δὲ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Πυανεψιῶνος μηνὸς, ἐν ᾗ τὴν σκυθρωποτάτην τῶν θεσμοφορίων ἡμέραν ἄγουσαι παρὰ τῇ Θεῷ νηστεύουσιν αἱ γυναῖκες. τούτῳ μὲν ὀλίγον

ὕστερον

optime Neptune tuo templo ſpirans adhuc excedo: Antipater & Macedones ne ædem quidem tuam reliquerunt inviolatam. Sic fatus, quum juſſiſſet ut trementem jam ſe & labentem ſuſtinerent, ſimul quum progrederetur & præteriret aram, concidit, miſſoque ſuſpirio efflavit animam.

Venenum ſcribit eum Ariſto ex calamo, ut dictum eſt, ſumpſiſſe: Pappus quidam, cujus hiſtoriam conſarcinavit Hermippus, refert, quum prolapſus ille apud aram eſſet, repertum in libello initium ſcriptum epiſtolæ, Demoſthenes Antipatro; præterea nihil. Quum celeritas mortis miraculo eſſet, narraſſe eos qui ad valvas ſtabant Thraces, ex panniculo ſumpſiſſe, manuque admotum ori venenum deglutiiſſe, ſe vero quod deglutiret, aurum ratos. At puellam quæ ei miniſtrabat, quærenti Archiæ, diu eſſe dixiſſe quum hoc alligatum pro amuleto tuliſſet Demoſthenes. Ipſe quoque Eratoſthenes in cavo eum annulo refert venenum habuiſſe: hunc annulum pro brachiali eum geſtaſſe. Reliquorum qui de eo ſcripſerunt (ſunt autem multi) nihil refert diſſenſiones exequi, niſi quod Demoſthenis familiaris arbitrari ſe dicat Democharis, non vi medicamenti, ſed Deorum beneficio & providentia Macedonum immanitati fuiſſe repentina morte & leni ereptum. Deceſſit decimo ſexto die menſis Pyanepſionis, quem diem ſacris Cereris triſtiſſimum agentes in templo Deæ, jejunant fœminæ. Ei paulo poſt

popu-

ὕστερον ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἀξίαν ἀποδιδοὺς τιμὴν, εἰκόνα τε χαλκῆν ἀνέστησε, καὶ τὸν πρεσβύτατον ἐψηφίσατο τῶν ἀπὸ τοῦ γένους ἐν Πρυτανείῳ σίτησιν ἔχειν. καὶ τὸ ἐπίγραμμα τὸ θρυλλούμενον ἐπεγράφη τῇ βάσει τοῦ ἀνδριάντος,

Εἴπερ ἴσην ῥώμην γνώμῃ Δημόσθενες εἶχες,
Οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν ἄρης Μακεδών.

οἱ γὰρ αὐτὸν τὸν Δημοσθένη τοῦτο ποιῆσαι λέγοντες ἐν Καλαβρείᾳ, μέλλοντα τὸ φάρμακον προσφέρεσθαι, κομιδῆ φλυαροῦσι.

Μικρὸν δὲ πρόσθεν ἢ παραβαλεῖν ἡμᾶς Ἀθήναζε, λέγεταί τι τοιοῦτον συμβῆναι. στρατιώτης ἐπὶ κρίσιν τινὰ καλούμενος ὑφ' ἡγεμόνος, ὅσον εἶχε χρυσίδιον εἰς τὰς χεῖρας ἀνέθηκε τοῦ ἀνδριάντος. ἕστηκε δὲ τοὺς δακτύλους συνέχων δι' ἀλλήλων, καὶ παραπέφυκεν οὐ μεγάλη πλάτανος. ἀπὸ ταύτης πολλὰ τῶν φύλλων, εἴτε πνεύματος ἐκ τύχης καταβαλόντος, εἴτ' αὐτὸς οὕτως ὁ θεὶς ἐκάλυψε, περικείμενα καὶ συμπεσόντα λαθεῖν ἐποίησε τὸ χρυσίον οὐκ ὀλίγον χρόνον. ὡς δ' ὁ ἄνθρωπος ἐπανελθὼν ἀνεῦρε, καὶ διεδόθη λόγος ὑπὲρ τούτου, πολλοὶ τῶν εὐφυῶν ὑπόθεσιν λαβόντες εἰς τὸ ἀδωροδόκητον τοῦ Δημοσθένους, διημιλλῶντο τοῖς ἐπιγράμμασι. Δημάδην δὲ χρόνον οὐ πολὺν ἀπολαύσαντα τῆς φυομένης δόξης ἡ Δημοσθένους δίκη κατήγαγεν εἰς Μακεδονίαν, οὓς ἐκολάκευεν αἰσχρῶς, ὑπὸ τούτων ἐξολλύμενον δικαίως· ἐπαχθὴ μὲν ὄντα καὶ πρότερον αὐτοῖς, τότε δ' εἰς αἰτίαν ἄφυκτον ἐμπεσόντα. γράμματα γὰρ ἐξέπεσεν αὐτοῦ, δι' ὧν παρεκάλει Περδίκκαν ἐπιχειρεῖν Μακεδονίᾳ

populus Atheniensis meritum honorem habens, statuam ex ære posuit, & maximo gentis victum decrevit in Prytaneo præbendum. Inscripsit prætereà basi statuæ hoc pervulgatum epigramma,

Menti Demosthenes par si tu robur haberes,
Non erat Æmathia Græcia victa manu.

Nam qui ipsum hoc Demosthenem paulo ante quam venenum hauriret, autumant in Calauria fecisse, plane nugantur.

Paulo ante quam nos accessimus Athenas, hoc ferunt contigisse: Evocatus a præside miles ad causam dicendam fuit. Hic quicquid haberet auri, in manibus statuæ Demosthenis deposuit. Habuit illa digitos inter se implicatos, & juxta enata fuit non magna platanus. Ex ea multa folia (sive ventus ea decusserat, sive idem qui deposuerat aurum, injecerat) circumjacentia & circumfusa aurum longo tempore occuluerunt. Postquam homo ille reversus eodem loco inventum aurum recepit, ac fuit rumor hic dissipatus, multi adolescentes urbani sumpto hinc in Demosthenis abstinentiam argumento, certarunt inter se epigrammatibus. Demadem, qui non diuturnum fructum cepit crescentis gloriæ, ultio Demosthenis egit in Macedoniam, & quibus fœde fuerat adulatus, ab iisdem est perditus juste, odiosus iis vel ante, tunc vero noxæ compertus manifestæ. Literæ ejus emanarant quibus Perdiccam ad Macedoniam

νίᾳ, καὶ σώζειν τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἀπὸ σαπροῦ καὶ παλαιοῦ στήμονος, λέγων τὸν Ἀντίπατρον, ἠρτημένους. ἐφ' οἷς Δεινάρχου τοῦ Κορινθίου κατηγορήσαντος, παροξυνθεὶς ὁ Κάσανδρος ἐγκατέσφαξεν αὐτοῦ τῷ κόλπῳ τὸν υἱόν, εἶτα οὕτως ἐκεῖνον ἀνελεῖν προσέταξεν, ἐν τοῖς μεγίστοις διδασκόμενον ἀτυχήμασιν, ὅτι πρώτους ἑαυτοὺς οἱ προδόται πωλοῦσιν. ὃ πολλάκις Δημοσθένους προαγορεύοντος, οὐκ ἐπίστευσεν. τὸν μὲν οὖν Δημοσθένους ἔχεις Σόσσιε βίον, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἀνέγνωμεν ἢ διηκούσαμεν.

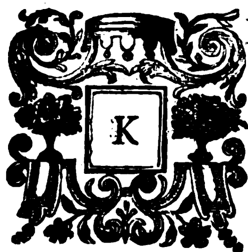
am tentandam adhortabatur, & ad conservandos Græcos, ut a marcido & vetere filo dependentes, Antipatrum significans. De his quum eum Dinarchus Corinthius accusasset, infensus Cassander filium ejus in ipsius jugulavit sinu, deinde eum jussit necari. Hic maximis calamitatibus didicit proditores semetipsos vendere primos, quod sæpius prædicente non crediderat Demosthene. Habes jam Sossi quatenus nos quidem legendo & audiendo consequi potuimus, Demosthenis vitam.



KIKE-



ΚΙΚΕΡΩΝ.



ΙΚΕΡΩΝΟΣ δὲ τὴν μὲν μητέρα λέγουσιν Ὀλβίαν καὶ γεγονέναι καὶ καλῶς βεβιωκέναι· περὶ δὲ τοῦ πατρὸς οὐδὲν ἦν πυθέσθαι μέτριον. οἱ μὲν γὰρ ἐν κναφείῳ τινὶ καὶ γενέσθαι καὶ τραφῆναι τὸν ἄνδρα λέγουσιν· οἱ δ' εἰς Τύλλιον Ἄππιον ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους, βασιλεύσαντα λαμπρῶς ἐν Οὐολούσκοις. ὁ μέντοι πρῶτος ἐκ τοῦ γένους Κικέρων ἐπονομασθεὶς, ἄξιος λόγου δοκεῖ γενέσθαι· διὸ τὴν ἐπίκλησιν οὐκ ἀπέρριψαν οἱ μετ' αὐτὸν, ἀλλ' ἠσπάσαντο, καίπερ ὑπὸ πολλῶν χλευαζομένην. κίκερ γὰρ οἱ Λατῖνοι τὸν ἐρέβινθον καλοῦσι. κἀκεῖνος ἐν τῷ πέρατι τῆς ῥινὸς διαστολὴν ἀμβλεῖαν εἶχεν, ὥσπερ ἐρεβίνθου διαφυὴν, ἀφ' ἧς ἐκτήσατο τὴν ἐπωνυμίαν. αὐτός γε μὴν Κικέρων, ὑπὲρ οὗ τάδε γέγραπται, τῶν φίλων αὐτὸν οἰομένων δεῖν, ὅτε πρῶτον ἀρχὴν μετῄει καὶ πολιτείας ἥπτετο, φυγεῖν τοὔνομα καὶ μεταθέσθαι, λέγεται

Ciceronis matrem tradunt Helviam claro genere & honesta vita fuisse: de patre nihil mediocre refertur. Alii in officina fullonia & natum volunt & educatum: alii ad Appium Tullium clarum Volscorum regem originem familiæ ejus referunt. Verum is qui hujus gentis Cicero primus est cognominatus, virum egregium arbitror fuisse. Quare non repudiaverunt ejus posteri hoc cognomentum: sed licet etiam vulgo in ora hominum pro ludibrio abiret, sunt id tamen amplexi. A cicere enim trahitur. Habuit nempe ille in extremo nasi in modum ciceris cæcam incisuram, unde cognomen quæsivit. Ipse quidem, quo de hic scribimus Cicero, admonentibus amicis, quum primum honores peteret & rempub. attingeret, ut abjiceret hoc nomen immutaretve, fertur

glori

γεται νεανιευσάμενος εἰπεῖν, ὡς ἀγωνιεῖται τὸν Κικέρωνα τῶν Σκαύρων καὶ τῶν Κάτλων ἐνδοξότερον ἀποδεῖξαι. ταμιεύων δ' ἐν Σικελίᾳ, καὶ τοῖς θεοῖς ἀνάθημα ποιούμενος ἀργυροῦν, τὰ μὲν πρῶτα τῶν δύο ὀνομάτων ἐπέγραψε, τόν τε Μάρκον καὶ τὸν Τύλλιον· ἀντὶ δὲ τοῦ τρίτου σκώπτων, ἐρέβινθον ἐκέλευσε παρὰ τὰ γράμματα τὸν τεχνίτην ἐντορεῦσαι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ ὀνόματος ἱστόρηται.

Τεχθῆναι δὲ Κικέρωνα λέγουσιν, ἀνωδίνως καὶ ἀπόνως λοχευθείσης αὐτοῦ τῆς μητρὸς, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν· ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. τῇ δὲ τίτθῃ φάσμα δοκεῖ γενέσθαι, καὶ προειπεῖν ὡς ὄφελος μέγα πᾶσι Ῥωμαίοις ἐκτρεφούσῃ. ταῦτα δ' ἄλλως ὀνείρατα καὶ φλύαρον εἶναι δοκοῦντα, ταχέως αὐτὸς ἀπέδειξε μαντείαν ἀληθινὴν, ἐν ἡλικίᾳ τοῦ μανθάνειν γενόμενος, δι' εὐφυΐαν ἐκλάμψας, καὶ λαβὼν ὄνομα καὶ δόξαν ἐν τοῖς παισὶν, ὥστε τοὺς πατέρας αὐτῶν ἐπιφοιτᾶν τοῖς διδασκαλείοις, ὄψει τε βουλομένους ἰδεῖν τὸν Κικέρωνα, καὶ τὴν ὑμνουμένην αὐτοῦ περὶ τὰς μαθήσεις ὀξύτητα καὶ σύνεσιν ἱστορῆσαι· τοὺς δ' ἀγροικοτέρους ὀργίζεσθαι τοῖς υἱέσιν, ὁρῶντας ἐν ταῖς ὁδοῖς τὸν Κικέρωνα μέσον αὐτῶν ἐπὶ τιμῇ λαμβάνοντας. γενόμενος δ', ὥσπερ ὁ Πλάτων ἀξιοῖ τὴν φιλομαθῆ καὶ φιλόσοφον φύσιν, οἷος ἀσπάζεσθαι πᾶν μάθημα, καὶ μηδὲν λόγου μηδὲ παιδείας ἀτιμάζειν εἶδος, ἐρρύη πως προθυμότερον ἐπὶ ποιητικήν. καί τι ποιημάτιον ἔτι παιδὸς αὐτοῦ διασώζεται, Πόντιος Γλαῦκος, ἐν τετραμέτρῳ πεποιημένον. προϊὼν δὲ τῷ χρόνῳ, καὶ ποικιλώτερον ἁπτόμενος τῆς περὶ

ταῦτα

glorians dixisse enisurum se illustrius Ciceronis nomen Scauris & Catulis reddere. Quæstor in Sicilia donum argenteum Diis consecravit, in quo initia inscripsit duorum nominum, Marci & Tullii, tertii loco ludens, cicer jussit artifici proxime illas literas incidere. De nomine hæc prodita sunt.

Editum ferunt Ciceronem, facili partu & nullo matris dolore, tertio Nonas Januarias; quo die magistratus nunc vota faciunt & sacrificant pro incolumitate principis. Nutrici ejus spectrum aiunt se obtulisse, ac prædixisse ingens eam bonum omnibus Romanis nutrire. Hæc quum somnia esse & vana alioquin viderentur, ipse brevi ostendit certum fuisse oraculum. Nam ubi literarum fuit per ætatem capax, tanta in eo eluxit indoles, tantumque nomen inter pueros & laudem comparavit, quæ parentes eorum excitaret ut ad ludum pergerent ad Ciceronem oculis contemplandum, celebratumque ejus in discendo acumen & solertiam considerandam: agrestiores succenserent filiis, quum cernerent in media eos caterva Ciceronem honoris causa per vias stipantes. Hic quum esset, qualem esse Plato vult studiosam & philosophiæ naturam amantem, ad omnes natus artes complectendas, nec ad ullum doctrinæ aut eruditionis prætereundum genus, ad poesim sane fuit proclivior. Extat poema quoddam parvum, quod puer etiamnum edidit, Pontius Glaucus, versibus tetrametris compositum. Progressu temporis, quum magis ac magis hoc studium excoleret, non modo

ταῦτα μέσης, ἔδοξεν οὐ μόνον ῥήτωρ ἀλλὰ καὶ ποιητὴς ἄριστος εἶναι Ῥωμαίων. ἡ μὲν οὖν ἐπὶ τῇ ῥητορικῇ δόξα μέχρι νῦν διαμένει, καίπερ οὐ μικρᾶς γεγενημένης περὶ τοὺς λόγους καινοτομίας· τὴν δὲ ποιητικὴν αὐτοῦ, πολλῶν εὐφυῶν ἐπιγενομένων, παντάπασιν ἀκλεῆ καὶ ἄτιμον ἔρρειν συμβέβηκεν.

Ἀπαλλαγεὶς δὲ τῶν ἐν παισὶ διατριβῶν, Φίλωνος ἤκουσε τοῦ ἐξ Ἀκαδημίας, ὃν μάλιστα Ῥωμαῖοι τῶν Κλειτομάχου συνήθων καὶ διὰ τὸν λόγον ἐθαύμασαν, καὶ διὰ τὸν τρόπον ἠγάπησαν. ἅμα δὲ τοῖς περὶ Μούκιον ἀνδράσι συνὼν πολιτικοῖς καὶ πρωτεύουσι τῆς βουλῆς, εἰς ἐμπειρίαν τῶν νόμων ὠφελεῖτο· καί τινα χρόνον καὶ στρατείας μετέσχεν ὑπὸ Σύλλᾳ περὶ τὸν Μαρσικὸν πόλεμον. εἶθ᾽ ὁρῶν εἰς στάσιν, ἐκ δὲ τῆς στάσεως εἰς ἄκρατον ἐμπίπτοντα τὰ πράγματα μοναρχίαν, ἐπὶ τὸν σχολαστὴν καὶ θεωρητικὸν ἐλθὼν βίον, Ἕλλησι συνῆν φιλολόγοις, καὶ προσεῖχε τοῖς μαθήμασιν· ἄχρις οὗ Σύλλας ἐκράτησε, καὶ κατάστασίν τινα λαμβάνειν ἔδοξεν ἡ πόλις. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Χρυσόγονος ἀπελεύθερος Σύλλα, προσαγγείλαντός τινος οὐσίαν ὡς ἐκ προγραφῆς ἀναιρεθέντος, αὐτὸς ἐωνήσατο δισχιλίων δραχμῶν. ἐπεὶ δὲ Ῥώσκιος ὁ υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ τεθνηκότος ἠγανάκτει, καὶ τὴν οὐσίαν ἀπεδείκνυε πεντήκοντα καὶ διακοσίων ταλάντων οὖσαν ἀξίαν, ὅ, τε Σύλλας ἐλεγχόμενος ἐχαλέπαινε, καὶ δίκην πατροκτονίας ἐπῆγε τῷ Ῥωσκίῳ, τοῦ Χρυσογόνου κατασκευάσαντος, ἐβοήθει δ᾽ οὐδεὶς, ἀλλ᾽ ἀπετρέποντο, τοῦ Σύλλα τὴν χαλεπότητα δεδοικότες· οὕτω δὴ δι᾽ ἐρημίαν τοῦ μειρακίου τῷ Κικέρωνι προσφυγόντος, οἱ φίλοι συμπαρώρμων, ὡς οὐκ ἂν αὐτῷ λαμπροτέρας αὖθις

orator habitus est, sed & poeta inter Romanos præstantissimus. Cæterum laus oratoria, licet multa in dicendo novata fuerint, vel hac manet ætate: poetica vero, quia multi ei insignes successerunt, neglecta jacet & obsoleta.

Schola relicta puerili, Philoni dedit operam Academico: quem Romani supra cæteros Clitomachi alumnos & ob dicendi facultatem admirati sunt, & dilexerunt ob morum suavitatem. Simul etiam Mucium Scævolam affectatus est, consultum virum & principem senatus, ex quo jurisprudentiam hausit. Meruit & aliquantisper sub Sylla bello Marsico. Inde rempub. in seditionem quum conspiceret, ex seditione in effrænem ruere dominatum, ad castra se retulit Musarum & bonarum artium studia, vixitque cum eruditis Græcis, atque literas coluit, donec rerum est Sylla potitus, ac certum aliquem statum vidit reipublicæ. Hac tempestate libertus Syllæ Chrysogonus bona cujusdam, quem detulerat ut inter proscriptos interfectum, viginti millibus æris emit. Id acerbum interfecti filio & hæredi quum esset Roscio, probaretque hæreditatem sexagies valere: offensus Sylla quod argueretur, crimen ei interprete Chrysogono intulit parricidii. Hic quum nullum appareret auxilium, sed omnes Syllæ sævitiam exhorrescerent, destitutus ab omnibus adolescens contulit se ad Ciceronem: quem accenderunt amici, subjeceruntque gradum ipsum ad

θεις ἀρχὴν πρὸς δόξαν ἑτέραν οὐδὲ καλλίω γενησομένην. ἀναδεξάμενος οὖν τὴν συνηγορίαν, καὶ κατορθώσας, ἐθαυμάσθη· δεδιὼς δὲ τὸν Σύλλαν, ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διασπείρας λόγον ὡς τοῦ σώματος αὐτοῦ θεραπείας δεομένου. καὶ γὰρ ἦν ὄντως ἰσχνὸς καὶ ἄσαρκος, ἀῤῥωστίᾳ στομάχου μικρὰ καὶ γλίσχρα μόγις ὀψὲ τῆς ὥρας προσφερόμενος. ἡ δὲ φωνὴ, πολλὴ μὲν καὶ ἀγαθὴ, σκληρὰ δὲ καὶ ἄπλαστος· ὑπὸ δὲ τοῦ λόγου σφοδρότητα καὶ πάθος ἔχοντος ἀεὶ διὰ τῶν ἄνω τόνων ἐλαυνομένη, φόβον παρεῖχεν ὑπὲρ τοῦ σώματος.

Ἀφικόμενος δ' εἰς Ἀθήνας Ἀντιόχου τοῦ Ἀσκαλωνίτου διήκουσε, τῇ μὲν εὐροίᾳ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ χάριτι κηλούμενος, ἃ δ' ἐν τοῖς δόγμασιν ἐνεωτέριζεν, οὐκ ἐπαινῶν. ἤδη γὰρ ἐξίστατο τῆς νέας λεγομένης ἀκαδημίας ὁ Ἀντίοχος, καὶ τὴν Καρνεάδου στάσιν ἐγκατέλειπεν, εἴτε καμπτόμενος ὑπὸ τῆς ἐναργείας καὶ τῶν αἰσθήσεων, εἴτε, ὥς φασιν ἔνιοι, φιλοτιμίᾳ τινὶ καὶ διαφορᾷ πρὸς τοὺς Κλειτομάχου καὶ Φίλωνος συνήθεις τὸν Στωϊκὸν ἐκ μεταβολῆς θεραπεύων λόγον ἐν τοῖς πλείστοις. ὁ δὲ Κικέρων ἐκεῖνα ἠγάπα, κἀκείνοις προσεῖχε μᾶλλον, διανοούμενος, εἰ παντάπασιν ἐκπέσοι τοῦ τὰ κοινὰ πράσσειν, δεῦρο μετενεγκάμενος τὸν βίον ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πολιτείας, ἐν ἡσυχίᾳ μετὰ φιλοσοφίας καταζῆν. ἐπεὶ δ' αὐτῷ Σύλλας τε προσηγγέλθη τεθνηκὼς, καὶ τὸ σῶμα τοῖς γυμνασίοις ἀναῤῥωννύμενον εἰς ἕξιν ἐβάδιζε νεανικὴν, ἥ τε φωνὴ λαμβάνουσα πλάσιν, ἡδεῖα μὲν πρὸς ἀκοὴν ἐτέθραπτο καὶ πολλὴ, μετρίως δὲ πρὸς τὴν ἕξιν ἥρμοστο τοῦ σώματος, πολλὰ μὲν τῶν ἀπὸ

Ῥώμης

ad gloriam habiturum posthac speciosiorem & pulchriorem nullum. Suscepta defensione, obtinuit causam: unde laudem consequutus magnam est. Cæterum metu Syllæ in Græciam profectus est, vulgans ob corporis curam abire. Et profecto erat corpore gracili atque macilento, & propter stomachi infirmitatem modicum & exiguum cibi vix admodum sero capiebat. Vox ejus canora quidem erat & bona, sed dura & incondita: quæ ex orationis ardore & commotione semper altis incedens tonis minabatur vitæ periculum.

Ut applicuit Athenas, Antiochum Ascalonitam audivit, volubilitate captus & venustate ejus orationis: opinionum vero ejus non probavit novationem. Jam enim a nova quam vocant Academia desciverat Carneadeæ sectæ Antiochus desertor, vel evidentia permotus & sensibus, vel (ut alii dictitant) ambitione aliqua & dissensione cum Clitomachi & Philonis discipulis, Stoica præcepta ubique fere mutata sententia amplexus: Cicero autem maluit illis inhærere, atque illa sequi. Rationem vero inierat hanc, si nullus ei in repub. capessenda foret locus, huc ut se ex foro & publicis negotiis transferret, ac vitam in philosophia traduceret tranquillam. Postquam vero accepit mortem Syllæ, & corpus exercitatione firmatum validum comparavit habitum: vox autem conformata jucunda auribus & plena accidit, fuitque mediocriter ad corporis habitum composita: hinc amicis quotidie ex

Roma

Ῥώμης φίλων γραφόντων καὶ δεομένων, πολλὰ δ' Ἀντιόχου παρακελευομένου τοῖς κοινοῖς ἐπιβαλεῖν πράγμασιν, αὖθις ὥσπερ ὄργανον ἐξήρτυε τὸν ῥητορικὸν λόγον, καὶ ἀνεκίνει τὴν πολιτικὴν δύναμιν, αὐτόν τε ταῖς μελέταις διαπονῶν, καὶ τοὺς ἐπαινουμένους μετιὼν ῥήτορας. ὅθεν εἰς Ἀσίαν καὶ Ῥόδον ἔπλευσε, καὶ τῶν μὲν Ἀσιανῶν ῥητόρων Ξενοκλεῖ τῷ Ἀδραμυττηνῷ, καὶ Διονυσίῳ τῷ Μάγνητι καὶ Μενίππῳ τῷ Καρὶ συνεσχόλασεν· ἐν δὲ Ῥόδῳ, ῥήτορι μὲν Ἀπολλωνίῳ τῷ Μόλωνος, φιλοσόφῳ δὲ Ποσειδωνίῳ. λέγεται δὲ τὸν Ἀπολλώνιον, οὐ συνιέντα τὴν Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον, δεηθῆναι τοῦ Κικέρωνος Ἑλληνιστὶ μελετῆσαι· τὸν δ' ὑπακοῦσαι προθύμως, οἰόμενον οὕτως ἔσεσθαι βελτίονα τὴν ἐπανόρθωσιν. ἐπεὶ δ' ἐμελέτησε, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκπεπλῆχθαι καὶ διαμιλλᾶσθαι πρὸς ἀλλήλους τοῖς ἐπαίνοις, τὸν δ' Ἀπολλώνιον οὔτ' ἀκροώμενον αὐτοῦ διαχυθῆναι, καὶ παυσαμένου συννοῦν καθέζεσθαι πολὺν χρόνον· ἀχθομένου δὲ τοῦ Κικέρωνος, εἰπεῖν, Σὲ μὲν, ὦ Κικέρων, ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω, τῆς δὲ Ἑλλάδος οἰκτείρω τὴν τύχην, ὁρῶν, ἃ μόνα τῶν καλῶν ἡμῖν ὑπελείπετο, καὶ ταῦτα Ῥωμαίοις διὰ σοῦ προσγινόμενα, παιδείαν τε καὶ λόγον.

Ὁ γοῦν Κικέρων ἐλπίδων μεστὸς ἐπὶ τὴν πολιτείαν φερόμενος, ὑπὸ χρησμοῦ τινὸς ἀπημβλύνθη τὴν ὁρμήν. ἐρομένῳ γὰρ αὐτῷ τὸν ἐν Δελφοῖς Θεὸν ὅπως ἐνδοξότατος γένοιτο, προσέταξεν ἡ Πυθία τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀλλὰ μὴ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου. καὶ τόν τε πρῶτον ἐν Ῥώμῃ χρόνον εὐλαβῶς διῆγε, καὶ ταῖς ἀρχαῖς ὀκνηρῶς προσ-

Roma scribentibus solicitantibusque eum, hinc Antiocho ut ad rempub. accederet cohortante, facultatem dicendi de integro tanquam organum instruxit ad potentiam parandam civilem, declamationibus se subigens, atque ad insignes se applicans oratores. Itaque in Asiam & Rhodum navigavit. In Asia Xenoclem Adramyttenum, & Magnetem Dionysium, & Menippum Carem audivit: Rhodi Apollonium oratorem Molonis filium, & philosophum Posidonium. Hunc Apollonium fama est, quod imperitus esset Romanæ linguæ, a Cicerone ut declamaret Græce contendisse: Ciceronem ei morem gessisse libenter, ita fore ratum, melius ut corrigeret se ille: postquam declamavit, cæteris stupore defixis & certatim collaudantibus eum, Apollonium non hilarem fuisse dum audiret dicentem: & quum perorasset, diu sedisse cogitabundum: tandem ubi id momordit Ciceronem, dixisse, Te quidem laudo, Cicero, & admiror: Græciæ vero miseret me conditionis, quum cernam, quæ reliqua nobis sola erant ornamenta, ea quoque te ad Romanos transtulisse, literas & eloquentiam.

Ergo quum ingenti Cicero spe erectus ad rempub. gerendam pergeret, retudit impetum eius oraculum quoddam. Nam consulenti Apollinem Delphicum qua potissimum ratione summam gloriam assequeretur, sortes datæ fuerunt ut suum ipsius ingenium, non vulgi existimationem, ducem sequeretur vitæ. Ac primum quidem tempus Romæ magna cum cautione transegit, timideque ad honores peten-

προσῄει, καὶ παρημελεῖτο· ταῦτα δὴ τὰ Ῥωμαίων τοῖς βαναυσοτάτοις πρόχειρα καὶ συνήθη ῥήματα, Γραικὸς καὶ σχολαστικὸς, ἀκούων. ἐπεὶ δὲ φύσει φιλότιμος ὢν, καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν φίλων, ἐπέδωκεν εἰς τὸ συνηγορεῖν ἑαυτὸν, οὐκ ἠρέμα τῷ πρωτείῳ προσῆλθεν, ἀλλ' εὐθὺς ἐξέλαμψε τῇ δόξῃ, καὶ διέφερε πολὺ τῶν ἀγωνιζομένων ἐπ' ἀγορᾶς. λέγεται δὲ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἧττον νοσήσας τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὴν ὑπόκρισιν, τοῦτο μὲν Ῥωσκίῳ τῷ κωμῳδῷ, τοῦτο δ' Αἰσώπῳ τῷ τραγῳδῷ προσέχειν ἐπιμελῶς. τὸν δ' Αἴσωπον τοῦτον ἱστοροῦσιν ὑποκρινόμενον ἐν θεάτρῳ τὸν περὶ τῆς τιμωρίας τοῦ Θυέστου βουλευόμενον Ἀτρέα, τῶν ὑπηρετῶν τινος ἄφνω παραδραμόντος, ἔξω τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν διὰ τὸ πάθος ὄντα, τῷ σκήπτρῳ πατάξαι καὶ ἀνελεῖν. οὐ μικρὰ δὲ πρὸς τὸ πείθειν ὑπῆρχεν ἐκ τοῦ ὑποκρίνεσθαι ῥοπὴ τῷ Κικέρωνι. καὶ τούς γε τῷ βοᾶν μεγάλα χρωμένους ῥήτορας ἐπισκώπτων, ἔλεγε δι' ἀσθένειαν ἐπὶ τὴν κραυγὴν, ὥσπερ χωλοὺς ἐφ' ἵππον πηδᾶν. ἡ δὲ περὶ τὰ σκώμματα καὶ τὴν παιδιὰν ταύτην εὐτραπελία, δικανικὸν μὲν ἐδόκει καὶ γλαφυρόν· χρώμενος δ' αὐτῇ κατακόρως, πολλοὺς ἐλύπει, καὶ κακοηθείας ἐλάμβανε δόξαν.

Ἀποδειχθεὶς δὲ ταμίας ἐν σιτοδείᾳ, καὶ λαχὼν Σικελίαν, ἠνώχλησε τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἀρχῇ, σῖτον εἰς Ῥώμην ἀποστέλλειν ἀναγκαζόμενος. ὕστερον δὲ τῆς ἐπιμελείας καὶ δικαιοσύνης καὶ πρᾳότητος αὐτοῦ πεῖραν λαμβάνοντες, ὡς οὐδένα τῶν πώποθ' ἡγεμόνων ἐτίμησαν. ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης νέων ἔνδοξοι καὶ γεγονότες καλῶς, αἰτίαν ἔχοντες ἀταξίας καὶ μαλακίας περὶ τὸν πόλε-

tendos accessit, neque honore erat in ullo, appellabantque eum, quæ nomina vilissimus quisque Romanorum prompta & assueta in ore habet, Græcum & otiosum. Sed qui flagraret natura cupiditate gloriæ, atque a patre & necessariis incenderetur, ut contulit ad causas dicendas se, non sensim aspiravit ad primas, sed confestim gloria effulsit, longeque cæteris qui causas agebant in foro excelluit. Dicitur hic non secus ac Demosthenes in actione laboravisse, eaque de causa sedulo nunc Roscio comœdo, nunc Æsopo tragœdo operam dedisse. Hunc Æsopum tradunt dum in theatro agit Atreum de puniendo deliberantem Thyeste, ita fuisse motum ut impos mentis ministrum quendam qui repente prætercurrebat, feriret sceptro & occideret. Neque sane parum contulit ad persuadendum Ciceroni actio adjumenti, atque oratores qui magnos edebant clamores irridens, ex impotentia dicebat in clamorem sicut claudos in equum insilire. Urbanitas in facetiis ejus & in salibus hisce forensis visa est & lepida: sed quum esset in ea effusior, multos offendit, & habitus est malignus.

Quæstor designatus in difficultate annonæ, ac sortitus Siciliam, primum multis mortalibus, quos mittere frumentum compulit ad urbem, parum fuit gratus. Inde ut industriæ ejus, ut innocentiæ, ut lenitatis cepere gustum, ut nullum unquam alium honoraverunt prætorem. Porro multi Romæ clari adolescentes & nobili orti familia, vocati in crimen fuere quod molliter se & contra disciplinam militarem gessissent in

πόλεμον, ἀνεπέμφθησαν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν τῆς Σικελίας, συνεῖπεν αὐτοῖς ὁ Κικέρων ἐπιφανῶς, καὶ περιεποίησεν. ἐπὶ τούτοις οὖν μέγα φρονῶν εἰς Ῥώμην βαδίζων, γελοῖόν τι παθεῖν φησι. συντυχὼν γὰρ ἀνδρὶ τῶν ἐπιφανῶν φίλῳ δοκοῦντι περὶ Καμπανίαν, ἐρέσθαι τίνα δὴ τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ λόγον ἔχουσι Ῥωμαῖοι, καὶ τί φρονοῦσιν· ὡς ὀνόματος καὶ δόξης τῶν πεπραγμένων αὐτῷ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐμπεπληκώς· τὸν δ' εἰπεῖν, Ποῦ γὰρ ἦς, ὦ Κικέρων, τὸν χρόνον τοῦτον; τότε μὲν οὖν ἐξαθυμῆσαι παντάπασιν, εἰ καθάπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς τὴν πόλιν ἐμπεσὼν ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος, οὐδὲν εἰς δόξαν ἐπίδηλον πεποίηκεν· ὕστερον δὲ λογισμὸν ἑαυτῷ διδοὺς, πολὺ τῆς φιλοτιμίας ὑφεῖλεν, ὡς πρὸς ἀόριστον πρᾶγμα τὴν δόξαν ἁμιλλώμενος, καὶ πέρας οὐκ ἐφικτὸν ἔχουσαν. οὐ μὴν ἀλλὰ τό γε χαίρειν ἐπαινούμενον διαφερόντως, καὶ πρὸς δόξαν ἐμπαθέστερον ἔχειν, ἄχρι παντὸς αὐτῷ παρέμεινε, καὶ πολλοὺς πολλάκις τῶν ὀρθῶν ἐπετάραξε λογισμῶν.

Ἁπτόμενος δὲ τῆς πολιτείας προθυμότερον, αἰσχρὸν ἡγεῖτο, τοὺς μὲν βαναύσους ὀργάνοις χρωμένους καὶ σκεύεσιν ἀψύχοις, μηδενὸς ἀγνοεῖν ὄνομα, μηδὲ χώραν ἢ δύναμιν αὐτῶν, τὸν δὲ πολιτικὸν, ᾧ δι' ἀνθρώπων αἱ κοιναὶ πράξεις περαίνονται, ῥαθύμως καὶ ἀμελῶς ἔχειν περὶ τὴν τῶν πολιτῶν γνῶσιν. ὅθεν οὐ μόνον τῶν ὀνομάτων ἔθιζεν αὑτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ τῶν γνωρίμων ἕκαστος οἰκεῖ, καὶ χωρίον οὗ κέκτηται, καὶ φίλους οἷς τισι χρῆται, καὶ γείτονας ἐγίνωσκε· καὶ πᾶσαν ὁδὸν Ἰταλίας διαπορευομένῳ Κικέρωνι πρόχει-

ρον

in ſtipendiis faciendis. His ad prætorem Siciliæ remiſſis egregie patrocinatus eſt, & liberavit eos. Quibus rebus elato Romam regredienti quiddam ſibi accidiſſe ridiculum ipſe ait. Nam quum in Campania incidiſſet in quendam ex primoribus, quicum ſibi exiſtimabat intercedere gratiam, qui ſermo eſſet quæſiſſe ſe inter cives de rebus ſuis geſtis, & quid ſentirent, arbitratum nomine & gloria ſe actionum ſuarum totam impleſſe civitatem: reſpondiſſe illum, Tu vero Cicero ubi hoc ſpatio fuiſti? Ibi animo ſe plane concidiſſe, ſi mentio ſui in urbem tanquam in vaſtum incidens pelagus, nihilo ſe ad gloriam reddidiſſet conſpectiorem. Poſt collectis rationibus ſuis, videns rem immenſam eſſe ad quam contenderet, gloriam, cujus nullum cerneret exitum, multum de ambitione remiſit. Verum enimvero avebat ſupra modum celebrari, tenebatque eum perpetuo cupiditas immenſa gloriæ, quæ multa ejus præclara conſilia frequenter interpellavit.

Quum jam animum ad rempub. totum convertiſſet, turpe duxit, ſi opifices inſtrumenta qui tractarent & armamenta ſurda, nullius nomen fugeret, nec locus, nec vis, in repub. autem verſans, qui hominum opera publica munera obiret, ſocors eſſet in cognoſcendis civibus & ſupinus. Quare non modo in comprehendendis elaboravit nominibus, ſed locum etiam ubi inſignis quiſque habitaret, prædia ubi haberet, quibus uteretur amicis, & quos haberet vicinos, tenuit, atque in via Italiam peragrans expedite nuncupabat Cicero,

&

ρου ἦν εἰπεῖν, καὶ ἐπιδεῖξαι τοὺς τῶν φίλων ἀγροὺς καὶ τὰς ἐπαύλεις. οὐσίαν δὲ μικρὰν μὲν, ἱκανὴν δὲ, καὶ ταῖς δαπάναις ἐπαρκῆ κεκτημένος, ἐθαυμάζετο μήτε μισθοὺς μήτε δῶρα προσιέμενος ἀπὸ τῆς συνηγορίας· μάλιστα δ' ὅτε τὴν κατὰ Βέρρου δίκην ἀνέλαβε. τοῦτον γὰρ στρατηγὸν γεγονότα τῆς Σικελίας, καὶ πολλὰ πεπονηρευμένον, τῶν Σικελιωτῶν διωκόντων, εἷλεν, οὐκ εἰπὼν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τρόπον τινὰ τοῦ μὴ εἰπεῖν. τῶν γὰρ στρατηγῶν τῷ Βέρρῃ χαριζομένων, καὶ τὴν δίκην ὑπερθέσεσι πολλαῖς εἰς τὴν ὑστάτην ἐκβαλλόντων, ὡς ἦν πρόδηλον ὅτι τοῖς λόγοις ὁ τῆς ἡμέρας οὐκ ἐξαρκέσει χρόνος, οὐδὲ λήψεται πέρας ἡ κρίσις, ἀναστὰς ὁ Κικέρων ἔφη μὴ δεῖσθαι λόγων, ἀλλ' ἐπαγαγὼν τοὺς μάρτυρας καὶ ἐπικρίνας, ἐκέλευσε φέρειν τὴν ψῆφον τοὺς δικαστάς. ὅμως δὲ πολλὰ χαρίεντα διαμνημονεύεται καὶ περὶ ἐκείνην αὐτοῦ τὴν δίκην. Βέρριον γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐκτετμημένον χοῖρον καλοῦσιν. ὡς οὖν ἀπελευθερικὸς ἄνθρωπος ἔνοχος τῷ ἰουδαΐζειν, ὄνομα Καικίλιος, ἐβούλετο παρωσάμενος τοὺς Σικελιώτας κατηγορεῖν τοῦ Βέρρου, Τί Ἰουδαίῳ πρὸς χοῖρον; ἔφη ὁ Κικέρων. ἦν δὲ τῷ Βέρρῃ ἀντίπαις υἱὸς, οὐκ ἐλευθερίως δοκῶν προΐστασθαι τῆς ὥρας. λοιδορηθεὶς οὖν ὁ Κικέρων εἰς μαλακίαν ὑπὸ τοῦ Βέρρου, τοῖς υἱοῖς, εἶπεν, ἐντὸς θυρῶν δεῖ λοιδορεῖσθαι. τοῦ δὲ ῥήτορος Ὁρτησίου τὴν μὲν εὐθεῖαν τῷ Βέρρῃ συνειπεῖν μὴ τολμήσαντος, ἐν δὲ τῷ τιμήματι πεισθέντος παραγενέσθαι, καὶ λαβόντος ἐλεφαντίνην Σφίγγα μισθὸν, εἰπέ τι πλαγίως ὁ Κικέρων πρὸς αὐτόν. τοῦ δὲ φήσαντος αἰνιγμάτων λύσεων ἀπείρως ἔχειν, Καὶ μὴν ἐπὶ τῆς οἰκίας τὴν Σφίγγα ἔχεις.

Οὕτω

& demonstrabat amicorum possessiones & villas. Rem habuit familiarem modicam quidem, sed sufficientem & qua tueri se facile poterat. Quo magis in admiratione habebatur, quod patrocinii causa neque mercedem neque munera caperet, præcipue quum Verrem suscepisset accusandum. Siciliam hic prætor obtinuerat, quem multa ob fœda facinora Siculis persequentibus damnavit, non dicendo, sed eo quodammodo quod non diceret. Siquidem quum prætores in gratiam Verris sæpius comperendinando causam in ultimam diem traxissent, appareretque diem causæ perorandæ non satis futuram, neque exitum habiturum judicium: exsurgens Cicero negavit opus esse oratione, productisque & interrogatis testibus sententiam jussit ferre judicibus. Quo tamen in judicio multa ejus commemorantur facete dicta. Verrem Romani castratum porcum vocant. Quum autem conditionis homo libertinæ, studio aspersus superstitionum Judaicarum, Cæcilius nomine, tenderet summotis Siculis nomen deferre Verris, Quid, inquit Cicero, Judæo cum porco? Erat filius Verri adultus, quem parum pudice fama tenebat formam habere. Igitur Verre Ciceroni mollitiem objiciente, Liberis, inquit, intra januam conviciandum est. Orator Hortensius rectam & plenam non sustinuit Verris suscipere defensionem, verum in litis æstimatione adductus est ut ei adesset. Qui quum Sphingem eburneam mercede accepisset, dixit quiddam in eum Cicero oblique. Scire neganti se solvere ænigmata, Atqui Sphingem, inquit, domi habes.

Ita

Οὕτω δὲ τοῦ Βέρρου καταδικασθέντος, ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδων τιμησάμενος τὴν δίκην ὁ Κικέρων, διαβολὴν ἔσχεν ὡς ἐπ' ἀργυρείῳ τὸ τίμημα καθυφειμένος. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Σικελιῶται χάριν εἰδότες, ἀγορανομοῦντος αὐτοῦ πολλὰ μὲν ἄγοντες ἀπὸ τῆς νήσου, πολλὰ δὲ φέροντες ἧκον· ὧν οὐδὲν ἐποιήσατο κέρδος, ἀλλ' ὅσον ἐπευωνίσαι τὴν ἀγορὰν, ἀπεχρήσατο τῇ φιλοτιμίᾳ τῶν ἀνθρώπων. ἐκέκτητο δὲ χωρίον καλὸν ἐν Ἄρποις, καὶ περὶ Νέαν πόλιν ἦν ἀγρὸς, καὶ περὶ Πομπηΐους ἕτερος, οὐ μεγάλοι· φερνή τε Τερεντίας τῆς γυναικὸς προσεγένετο μυριάδων δώδεκα, καὶ κληρονομία τις εἰς ἐννέα δηναρείων συναχθεῖσα μυριάδας. ἀπὸ τούτων ἐλευθερίως ἅμα καὶ σωφρόνως διῆγε μετὰ τῶν συμβιούντων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων φιλολόγων· σπάνιον εἴ ποτε πρὸ δυσμῶν ἡλίου κατακλινόμενος, οὐχ οὕτω δι' ἀσχολίαν, ὡς διὰ τὸ σῶμα τῷ στομάχῳ μοχθηρῶς διακείμενον. ἦν δὲ καὶ τὴν ἄλλην περὶ τὸ σῶμα θεραπείαν ἀκριβὴς καὶ περιττὸς, ὥστε καὶ τρίψεσι καὶ περιπάτοις ἀριθμῷ τεταγμένοις χρῆσθαι. τοῦτον τὸν τρόπον διαπαιδαγωγῶν τὴν ἕξιν, ἄνοσον καὶ διαρκῆ πρὸς πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀγῶνας καὶ πόνους συνεῖχεν. οἰκίαν δὲ τὴν μὲν πατρῴαν τῷ ἀδελφῷ παρεχώρησεν, αὐτὸς δ' ᾤκει περὶ τὸ Παλάτιον, ὑπὲρ τοῦ μὴ μακρὰν βαδίζοντας ἐνοχλεῖσθαι τοὺς θεραπεύοντας αὐτόν. ἐθεράπευον δὲ καθ' ἡμέραν ἐπὶ θύρας φοιτῶντες οὐκ ἐλάττονες ἢ Κράσσον ἐπὶ πλούτῳ, καὶ Πομπήϊον διὰ τὴν ἐν τοῖς στρατεύμασι δύναμιν, θαυμαζομένους μάλιστα Ῥωμαίων, καὶ μεγίστους ὄντας. Πομπήϊος δὲ καὶ Κικέρωνα ἐθεράπευε, καὶ μεγάλα πρὸς δύναμιν αὐτῷ καὶ δόξαν ἡ Κικέρωνος συνέπραξε πολιτεία.

Στρα-

Ita damnato Verre & lite æſtimata tricies H S. male audivit Cicero, quaſi pecunia corruptus in æſtimanda lite eſſet prævaricatus. Siculi tamen quo gratos ſe oſtenderent, in ædilitate ejus multa ex ea inſula advecta obtulerunt ei, quorum in ſuos uſus nihil vertit, tantum ad levandam annonam illorum hominum uſus liberalitate eſt. Villam amœnam Arpini, prædium etiam prope Neapolim, & alterum Pompeiis non lata habuit. Huc acceſſit uxoris dos Terentiæ quadringentorum octoginta millium nummum. Præterea hæreditas ei venit, quæ ad trecenta ſexaginta millia nummum eſt redacta. His facultatibus liberaliter ſe & frugaliter toleravit cum familiaribus Græcis & civibus literarum cultoribus. Haud temere ante occaſum ſolis accumbebat, non tam diſtrictus occupationibus, quam valetudinis cauſa ob ſtomachi imbecillitatem. Fuit alioquin in corporis cura curioſus & nimius, ut & ad certum numerum frictionibus & ambulationibus uteretur. Ad hunc modum ſerviens habitui, validum eum & firmum ad multas & graves contentiones laboreſque conſervavit. Domum paternam conceſſit fratri: ipſe, ne eſſet clientibus ſuis moleſtum longius ire, juxta Palatium habitavit. Colebant eum qui domum ejus quotidie ventitarent, non pauciores quam ob divitias Craſſum, & Pompeium ob militarem potentiam: quorum erant eo tempore autoritas & opes maximæ. Et ipſe quoque Ciceronem obſervabat Pompeius, multumque Ciceronis actiones Pompeii potentiam & gloriam auxere.

Præ-

Στρατηγίαν δὲ μετιόντων ἅμα σὺν αὐτῷ πολλῶν καὶ μεγάλων, πρῶτος ἁπάντων ἀνηγορεύθη· καὶ τὰς κρίσεις ἔδοξε καθαρῶς καὶ καλῶς βραβεῦσαι. λέγεται δὲ καὶ Λικίνιος Μάκερ, ἀνὴρ καὶ καθ' αὑτὸν ἰσχύων ἐν τῇ πόλει μέγα, καὶ Κράσσῳ χρώμενος βοηθῷ, κρινόμενος κλοπῆς ὑπ' αὐτοῦ, τῇ δυνάμει καὶ σπουδῇ πεποιθὼς, ἔτι τὴν ψῆφον τῶν κριτῶν διαφερόντων ἀπαλλαγεὶς οἴκαδε, κείρασθαί τε τὴν κεφαλὴν κατὰ τάχος, καὶ καθαρὸν ἱμάτιον ὡς νενικηκὼς λαβὼν, αὖθις εἰς ἀγορὰν προϊέναι· τοῦ δὲ Κράσσου περὶ τὴν αὔλειον ἀπαντήσαντος αὐτῷ, καὶ φράσαντος ὅτι πάσαις ἑάλωκε ταῖς ψήφοις, ἀναστρέψας καὶ κατακλιθεὶς ἀποθανεῖν. τὸ δὲ πρᾶγμα τῷ Κικέρωνι δόξαν ἤνεγκεν, ὡς ἐπιμελῶς βραβεύσαντι τὸ δικαστήριον. ἐπεὶ δὲ Ουατίνιος, ἀνὴρ ἔχων τι τραχὺ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὀλίγωρον ἐν ταῖς συνηγορίαις, χοιράδων δὲ τὸν τράχηλον περίπλεως, ᾐτεῖτό τι καταστὰς παρὰ τοῦ Κικέρωνος· καὶ μὴ διδόντος, ἀλλὰ βουλευομένου πολὺν χρόνον, εἰπεῖν ὡς οὐκ ἂν αὐτὸς διστάσειε περὶ τούτου στρατηγῶν· ἐπιστραφεὶς ὁ Κικέρων, ἀλλ' ἐγὼ, εἶπεν, οὐκ ἔχω τηλικοῦτον τράχηλον. ἔτι δ' ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς ἔχοντι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ προσήγαγέ τις Μανίλιον, εὐθυνῶν κλοπῆς. ὁ δὲ Μανίλιος οὗτος εὔνοιαν εἶχε καὶ σπουδὴν ὑπὸ τοῦ δήμου, δοκῶν ἐλαύνεσθαι διὰ Πομπήϊον· ἐκείνου γὰρ ἦν φίλος. αἰτουμένου δ' ἡμέραν αὐτοῦ μίαν, ὁ Κικέρων μόνην τὴν ἐπιοῦσαν ἔδωκε· καὶ ὁ δῆμος ἠγανάκτησεν, εἰθισμένων τῶν στρατηγῶν δέκα τοὐλάχιστον ἡμέρας διδόναι τοῖς κινδυνεύουσι. τῶν δὲ δημάρχων αὐτὸν διαγαγόντων ἐπὶ τὸ βῆμα, καλούντων, καὶ κατηγορούντων, ἀκουσθῆναι δεηθεὶς, εἶπεν, ὅτι τοῖς κιν-
δυ-

Præturæ candidatus, quum multos haberet & insignes competitores, omnium est renunciatus primus, in qua judicia integre & innocenter dispensavit. Fama est Licinium Macrum, virum Romæ & suis prævalidum opibus, & Crassi auxilio subnixum, ad tribunal Ciceronis repetundarum fuisse postulatum. Hunc ista fretum potentia & studio, dum judices adhuc sententias ferunt, domum reversum illico comam totondisse, ac sumpta toga candida quasi foret absolutus, redire ad forum parantem: quum Crassus ad vestibulum ei occurrisset, & cunctis damnatum renuntiasset sententiis, recepisse se intro, mox decubuisse, ac vitam deposuisse. Fuit Ciceroni ea res honori, quod accurate sortitus esset judices. Vatinius homo fuit asperior & minus reverens in causis dicendis magistratuum, collo strumoso. Hic ad tribunal petiit quippiam a Cicerone: quo non concedente, sed diu deliberante, Equidem, inquit, si prætor sim, de eo non hæsitarem. Tum conversus, Atqui ego, inquit Cicero, non habeo tantum collum. Quum dies ei non plus duo aut tres superessent magistratus, Manilium quidam de peculatu detulit. Erat Manilius hic, quod fatigari eum Pompeii causa, quo utebatur familiariter, crederet, gratus & acceptus plebi. Ei postulanti diem, unam solam concessit Cicero insequentem: quæ res offendit populum, quod reis consuevissent prætores non minus decem dies tribuere. Tribunis plebis eum hac de causa in rostra vocantibus lacerantibusque, postulata audientia, ait, quum perpetuo

δικάζουσιν ἀεὶ καθ' ὅσον οἱ νόμοι παρείκουσι κεχρημένος ἐπιεικῶς καὶ φιλανθρώπως, δεινὸν ἡγεῖτο τῷ Μανιλίῳ ταῦτα μὴ παρασχεῖν· ἧς οὖν ἔτι μόνης κύριος ἦν ἡμέρας στρατηγῶν, ταύτην ἐπίτηδες ὁρίσαι· τὸ γὰρ εἰς ἄλλον ἄρχοντα τὴν κρίσιν ἐκβαλεῖν, οὐκ εἶναι βουλομένων βοηθεῖν. ταῦτα λεχθέντα θαυμαστὴν ἐποίησε τοῦ δήμου μεταβολήν· καὶ πολλὰ κατευφημοῦντες αὐτὸν, ἐδέοντο τὴν ὑπὲρ τοῦ Μανιλίου συνηγορίαν ἀναλαβεῖν. ὁ δ' ὑπέστη προθύμως, οὐχ ἥκιστα διὰ Πομπήιον ἀπόντα· καὶ καταστὰς πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἐδημηγόρησε, νεανικῶς τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν Πομπηίῳ φθονούντων καθαπτόμενος.

Ἐπὶ δὲ τὴν ὑπατείαν οὐχ ἧττον ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἢ τῶν πολλῶν προήχθη διὰ τὴν πόλιν, ἐξ αἰτίας αὐτῷ τοιαύτης συναγωνισαμένων. τῆς ὑπὸ Σύλλα γενομένης μεταβολῆς περὶ τὴν πολιτείαν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀτόπου φανείσης, τότε δὲ τοῖς πολλοῖς ὑπὸ χρόνου καὶ συνηθείας ἤδη τινὰ κατάστασιν ἔχειν οὐ φαύλην δοκούσης, ἦσαν οἱ τὰ παρόντα διασεῖσαι καὶ μεταθεῖναι ζητοῦντες, ἰδίων ἕνεκα πλεονεξιῶν, οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον· Πομπηίου μὲν ἔτι τοῖς βασιλεῦσιν ἐν Πόντῳ καὶ Ἀρμενίᾳ πολεμοῦντος, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ μηδεμιᾶς ὑφεστώσης πρὸς τοὺς νεωτερίζοντας ἀξιομάχου δυνάμεως. οὗτοι κορυφαῖον εἶχον, ἄνδρα τολμητὴν καὶ μεγαλοπράγμονα καὶ ποικίλον τὸ ἦθος, Λεύκιον Κατιλίναν· ὃς αἰτίαν ποτὲ πρὸς ἄλλοις ἀδικήμασι μεγάλοις ἔλαβε παρθένῳ συγγεγονέναι θυγατρὶ, κτεῖναι δὲ ἀδελφὸν αὑτοῦ· καὶ δίκην ἐπὶ τούτῳ φοβούμενος, ἔπεισε Σύλλαν, ὡς ἔτι ζῶντα τὸν ἄνθρωπον, ἐν τοῖς ἀποθανουμένοις προγράψαι. τοῦτον οὖν προστάτην οἱ πονηροὶ λαβόντες, ἄλλας τε πίστεις ἀλ-

tuo in reos fuisset, quatenus per leges liceret, æquus & benignus, durum arbitratum se si idem denegaret Manilio. Quæ ergo dies esset in prætura sui juris sola, eam de industria statuisse: neque enim ad alium rejiciendam prætorem causam fuisse, opem si ferre studeret. Hæc oratio mirum quantum populi animum commutavit. Multis enim laudibus cumularunt eum, rogaveruntque ut defensionem susciperet Manilii: quod subiit Cicero libenter, maxime absentis causa Pompeii, habuitque de integro concionem, in qua acriter factiosos & Pompeii æmulos perstrinxit.

Ad consulatum non minus ab optimatibus est quam a plebe provectus. Suffragati nempe ei ob reipub. salutem sunt hujuscemodi ex causa. Conversio status reipub. quæ facta a Sylla fuerat, etsi principio non probaretur, dies tamen & usus tandem utilem esse ad otium servandum ostendit populo. Præsentem rerum statum moliebantur nonnulli, nullo quidem bono publico, sed rerum respectu privatarum, convellere atque mutare. Pompeius id temporis in Ponto & Armenia bellum cum regibus gerebat, Romæ vis non erat præsto satis valida ad reprimendos eos qui rebus novis studebant. Ducem habebant hi hominem audacem, inquietum & versipellem, L. Catilinam. Huic ante fuerat, præter alia infanda scelera, crimini datum quod cum virgine filia stuprum fecisset, & necasset fratrem: cujus metu criminis egit cum Sylla, ut fratrem suum velut adhuc vivum referret in proscriptos. Eo delecto improbi cives duce fidem cum aliis modis

ἀλλήλοις ἔδοσαν, καὶ καταθύσαντες ἄνθρωπον, ἐγεύσαντο τῶν σαρκῶν. διέφθαρτο δ᾽ ὑπ᾽ αὐτοῦ πολὺ μέρος τῆς ἐν τῇ πόλει νεότητος, ἡδονὰς καὶ πότους καὶ γυναικῶν ἔρωτας ἀεὶ προξενοῦντος ἑκάστῳ, καὶ τὴν εἰς ταῦτα δαπάνην ἀφειδῶς παρασκευάζοντος. ἐπῆρτο δ᾽ ἥ τε Τυρρηνία πρὸς ἀπόστασιν ὅλη, καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας. ἐπισφαλέστατα δ᾽ ἡ Ῥώμη πρὸς μεταβολὴν εἶχε διὰ τὴν ἐν ταῖς οὐσίαις ἀνωμαλίαν, τῶν μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα καὶ φρονήματι κατεπτωχευμένων εἰς θέατρα καὶ δεῖπνα καὶ φιλαρχίας καὶ οἰκοδομίας, τῶν δὲ πλούτων εἰς ἀγεννεῖς καὶ ταπεινοὺς συνερρυηκότων ἀνθρώπους· ὥστε μικρᾶς ῥοπῆς δεῖσθαι τὰ πράγματα, καὶ παντὸς εἶναι τοῦ τολμήσαντος ἐκστῆσαι τὴν πολιτείαν, αὐτὴν ὑφ᾽ αὑτῆς νοσοῦσαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ βουλόμενος ὁ Κατιλίνας ἰσχυρόν τι προκαταλαβεῖν ὁρμητήριον, ὑπατείαν μετῄει· καὶ λαμπρὸς ἦν ταῖς ἐλπίσιν, ὡς Γαΐῳ Ἀντωνίῳ συνυπατεύσων, ἀνδρὶ καθ᾽ αὑτὸν μὲν οὔτε πρὸς τὸ βέλτιον οὔτε πρὸς τὸ χεῖρον ἡγεμονικῷ, προσθήκην δ᾽ ἄγοντος ἑτέρου δυνάμεως ἐσομένου. ταῦτα δὴ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν οἱ πλεῖστοι προαισθόμενοι, τὸν Κικέρωνα προῆγον ἐπὶ τὴν ὑπατείαν· καὶ τοῦ δήμου δεξαμένου προθύμως, ὁ μὲν Κατιλίνας ἐξέπεσε, Κικέρων δὲ καὶ Γάϊος Ἀντώνιος ᾑρέθησαν. καίτοι τῶν μετιόντων ὁ Κικέρων μόνος ἦν ἐξ ἱππικοῦ πατρός, οὐ βουλευτοῦ γεγονώς.

Καὶ τὰ μὲν περὶ Κατιλίναν ἔμενεν ἔτι τοὺς πολλοὺς λανθάνοντα· προαγῶνες δὲ μεγάλοι τὴν Κικέρωνος ὑπατείαν ἐξεδέξαντο. τοῦτο μὲν γάρ, οἱ κεκωλυμένοι κατὰ τοὺς Σύλλα νόμους ἄρχειν, οὔτ᾽ ἀσθενεῖς ὄντες, οὔτ᾽ ὀλίγοι, μετιόν-

τιόν-

dis sanxerant inter se, tum mactati hominis gustata carne. Corruperat hic magna ex parte juventutem urbanam, illecebras, comessationes, scorta cuique semper præbendo, neque ulli sumptui in his suppeditandis modum faciendo. Spectabat tota ad defectionem Hetruria, & Gallia pleraque cisalpina: ipsa vero propter bonorum inæqualitatem maxime ad mutationem rerum opportuna erat Roma. Nam ut quisque nobilissimus erat, & animosissimus, ita opes in spectacula, viscerationes, largitiones magistratuum assequendorum caussa, insanas substructiones profuderat. Pecunia ad homines defluxerat ignavos & humiles, ut parvo momento quivis cui foret animus, valeret rempub. per se ægram versare.

Arcem tamen quod ad nova cœpta haberet validam, consulatum Catilina petebat, magnamque conceperat spem C. Antonium se collegam habiturum, virum neque ad bonum publicum neque ad perniciem idoneum principem, sed accessionem futurum alterius ducis virium. Hæc studia plurimorum bonorum, qui ea prospiciebant, accenderunt ad consulatum petendum Ciceronem: qui quum populo valde acceptus esset, tulit Catilina repulsam. Creati consules sunt M. T. Cicero, & C. Antonius; licet inter candidatos solus patrem Cicero habuerit equestris ordinis non patritii.

Quamvis vero Catilinæ consilia nondum emanaverant in vulgus, magna præludia tamen contentionum exceperunt Ciceronis consulatum. Hinc illi qui per leges Cornelias ab honoribus petendis arcebantur, quorum opes ingentes,

τιόντες ἀρχὰς ἐδημαγώγουν, πολλὰ τῆς Σύλλα τυραννίδος ἀληθῆ μὲν καὶ δίκαια κατηγοροῦντες, οὐ μὴν ἐν δέοντι τὴν πολιτείαν οὐδὲ σὺν καιρῷ κινοῦντες. τοῦτο δὲ, νόμους εἰσῆγον οἱ δήμαρχοι πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, δεκαδαρχίαν καθιστάντες αὐτοκρατόρων ἀνδρῶν· οἷς ἐφεῖτο, πάσης μὲν Ἰταλίας, πάσης δὲ Συρίας, καὶ ὅσα διὰ Πομπηΐου νεωστὶ προσώριστο, κυρίους ὄντας, πωλεῖν τὰ δημόσια, κρίνειν οὓς δοκοίη, φυγάδας ἐκβάλλειν, συνοικίζειν πόλεις, χρήματα λαμβάνειν ἐκ τοῦ ταμείου, στρατιώτας τρέφειν καὶ καταλέγειν ὁπόσων δέοιντο. διὸ καὶ τῷ νόμῳ προσεῖχον ἄλλοι τε τῶν ἐπιφανῶν, καὶ πρῶτος Ἀντώνιος ὁ τοῦ Κικέρωνος συνάρχων, ὡς τῶν δέκα γενησόμενος. ἐδόκει δὲ καὶ τὸν Κατιλίνα νεωτερισμὸν εἰδὼς οὐ δυσχεραίνειν ὑπὸ πλήθους δανείων· ὃ μάλιστα τοῖς ἀρίστοις φόβον παρεῖχε. καὶ τοῦτο πρῶτον θεραπεύων ὁ Κικέρων, ἐκείνῳ μὲν ἐψηφίσατο τῶν ἐπαρχιῶν Μακεδονίαν, αὐτῷ δὲ τὴν Γαλατίαν διδομένην παρῃτήσατο, καὶ κατειργάσατο τῇ χάριτι ταύτῃ τὸν Ἀντώνιον, ὥσπερ ὑποκριτὴν ἔμμισθον, αὐτῷ τὰ δεύτερα λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. ὡς δ' οὗτος ἑαλώκει καὶ χειροήθης ἐγεγόνει, μᾶλλον ἤδη θαρρῶν ὁ Κικέρων ἐνίστατο πρὸς τοὺς καινοτομοῦντας. ἐν μὲν οὖν τῇ βουλῇ κατηγορίαν τινὰ τοῦ νόμου διατιθέμενος, οὕτως ἐξέπληξεν αὐτοὺς τοὺς εἰσφέροντας, ὥστε μηδὲν ἀντιλέγειν. ἐπεὶ δ' αὖθις ἐπεχείρουν, καὶ παρεσκευασμένοι προεκαλοῦντο τοὺς ὑπάτους ἐπὶ τὸν δῆμον, οὐδὲν ὑποδείσας ὁ Κικέρων, ἀλλὰ τὴν βουλὴν ἕπεσθαι κελεύσας καὶ προελθὼν, οὐ μόνον ἐξέβαλε τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπο-

ingentes, nec exiguus erat numerus, orationes in prensando populares habebant, graviterque in Syllæ tyrannidem invehebantur. Adferebant illi quidem de isto argumento & vera & æqua, alieno tamen & incongruo turbabant rempub. tempore. Hinc tribuni plebis leges rogabant huic materiæ convenientes. Promulgabant nempe legem de creandis cum summa potestate decemviris, quibus jus esset agrum publicum tota Italia, tota Syria, & nuper a Pompeio partum vendere, quæstionem habere de omnibus quos liberet exterminare, colonias deducere, pecuniam ex ærario sumere, habere conscribereque exercitum, quanto haberent opus. Quare favebant huic legi cum alii ex nobilitate, tum primus collega Ciceronis, Antonius, unum sperans se fore ex decemviris. Quæ vero res perculit optimates præcipue, videbatur conjurationem Catilinæ, cujus esset conscius, non moleste ferre, quod oppressus esset multo ære alieno. Huic vulneri primum medicinam faciens, provinciam ei Macedoniam concessit Cicero, Galliam sibi decretam deposuit. Hoc sibi beneficio devinxit Antonium, ut velut mercenarius histrio sibi in tuenda patriæ salute secundas partes ageret. Hunc jam ut sibi habuit obsequentem & tractabilem, tunc majore animo Cicero eos qui moliebantur res novas aggressus est. Igitur in senatu contra legem dixit: ubi pavorem legislatoribus offudit tantum ut quid responderent non haberent. Verum quum urgerent de integro legem, & instructi consules in rostra traherent, nihil Cicero trepidans senatu sequi jusso progressus est. Nec solum legem antiquavit, sed & adeo conster-

ἀπογνῶναι τοὺς δημάρχους ἐποίησε, παρὰ τοσοῦτον τῷ λόγῳ κρατηθέντας ὑπ' αὐτοῦ.

Μάλιστα γὰρ οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐπέδειξε Ῥωμαίοις ὅσον ἡδονῆς λόγος τῷ καλῷ προστίθησι, καὶ ὅτι τὸ δίκαιον ἀήττητόν ἐστιν, ἂν ὀρθῶς λέγηται· καὶ δεῖ τὸν ἐμμελῶς πολιτευόμενον, ἀεὶ τῷ μὲν ἔργῳ τὸ καλὸν ἀντὶ τοῦ κολακεύοντος αἱρεῖσθαι, τῷ δὲ λόγῳ τὸ λυποῦν ἀφαιρεῖν τοῦ συμφέροντος. δεῖγμα δὲ αὐτοῦ τῆς περὶ τὸν λόγον χάριτος, καὶ τὸ περὶ τὰς θέας ἐν τῇ ὑπατείᾳ γενόμενον. τῶν γὰρ ἱππικῶν πρότερον ἐν τοῖς θεάτροις ἀναμεμιγμένων τοῖς πολλοῖς, καὶ μετὰ τοῦ δήμου θεωμένων ὡς ἔτυχε, πρῶτος διέκρινεν ἐπὶ τιμῇ τοὺς ἱππέας ἀπὸ τῶν ἄλλων πολιτῶν Μάρκος Ὄθων στρατηγῶν, καὶ διένειμεν ἰδίαν ἐκείνοις θέαν, ἣν ἔτι καὶ νῦν ἐξαίρετον ἔχουσι. τοῦτο πρὸς ἀτιμίαν ὁ δῆμος ἔλαβε, καὶ φανέντος ἐν θεάτρῳ τοῦ Ὄθωνος, ἐφυβρίζων ἐσύριττεν, οἱ δ' ἱππεῖς ὑπέλαβον κρότῳ τὸν ἄνδρα λαμπρῶς. αὖθις δὲ ὁ δῆμος ἐπέτεινε τὸν συριγμόν, εἶτα ἐκεῖνοι τὸν κρότον. ἐκ δὲ τούτου τραπόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐχρῶντο λοιδορίαις, καὶ τὸ θέατρον ἀκοσμία κατεῖχεν. ἐπεὶ δ' ὁ Κικέρων ἧκε πυθόμενος, καὶ τὸν δῆμον ἐκκαλέσας πρὸς τὸ τῆς Ἐνυοῦς ἱερὸν, ἐπετίμησε καὶ παρῄνεσεν, ἀπελθόντες αὖθις εἰς τὸ θέατρον ἐκρότουν τὸν Ὄθωνα λαμπρῶς, καὶ πρὸς τοὺς ἱππέας ἅμιλλαν ἐποιοῦντο περὶ τιμῶν καὶ δόξης τοῦ ἀνδρός.

Ἡ δὲ περὶ τὸν Κατιλίναν συνωμοσία πτήξασα καὶ καταδείσασα τὴν ἀρχὴν, αὖθις ἀνεθάῤῥει, καὶ συνῆγον ἀλλήλους, καὶ παρεκάλουν εὐτολμότερον ἅπτεσθαι τῶν

sternavit dicendo tribunos, ut etiam suscepta omnia abjicerent alia.

Nempe hic vir potissimum quantum adferat honesto condimentum eloquentia, ostendit populo Romano, atque invincibile quod est justum esse, si recte dicatur, debereque eum qui sedulo tractare rempub. intendit, semper in rebus quidem agendis honestum blandienti anteferre, sed in dicendo acerbum eximere conducibili. Indicat eius in dicendo suavitatem id quod in consulatu eius circa spectacula accidit. Quum enim ante equites in theatris permisti plebi & una cum populo indiscreti spectarent, M. Otho prætor equites honoris causa primus a cætera plebe discrevit, ac separatum iis locum in theatro, quem nunc quoque tenent præcipuum, attribuit. Id interpretatus in contumeliam factum suam populus, ingressum in theatrum exsibilavit Othonem probrose: equites invicem magno plausu exceperunt eum. Intendit ex integro populus sibilum, mox plausum illi. Ita inter se commissi laceraverunt se mutuo maledictis, ac confusio theatrum magna tenebat. Qua re audita quum contulisset se illuc Cicero, concioneque ad Bellonæ convocata increpasset populum, castigassetque, reversi in theatrum ingentem plausum Othoni dederunt, certaveruntque cum equitibus de illius honoribus & laude.

At conjuratio Catilinæ trepida initio & perculsa, resumpsit animos. Conventu autem coacto cohortati sese mutuo sunt ut majore mo-

τῶν πραγμάτων, πρὶν ἐπανελθεῖν Πομπήιον, ἤδη λεγόμενον ὑποστρέφειν μετὰ τῆς δυνάμεως. μάλιστα δὲ τὸν Κατιλίναν ἐξηρέθιζον οἱ Σύλλα πάλαι στρατιῶται, διαπεφυγότες μὲν ὅλης τῆς Ἰταλίας, πλεῖστοι δὲ καὶ μαχιμώτατοι ταῖς Τυρρηνικαῖς ἐγκατεσπαρμένοι πόλεσιν, ἁρπαγὰς πάλιν καὶ διαφορήσεις πλούτων ἑτοίμων ὀνειροπολοῦντες. οὗτοι γὰρ ἡγεμόνα Μάλλιον ἔχοντες, ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶς ὑπὸ Σύλλᾳ στρατευσαμένων, συνίσταντο τῷ Κατιλίνᾳ, καὶ παρῆσαν εἰς Ῥώμην συναρχαιρεσιάσοντες. ὑπατείαν γὰρ αὖθις μετῄει, βεβουλευμένος ἀνελεῖν τὸν Κικέρωνα περὶ αὐτὸν τῶν ἀρχαιρεσιῶν τὸν θόρυβον. ἐδόκει δὲ καὶ τὸ δαιμόνιον προσημαίνειν τὰ πρασσόμενα σεισμοῖς καὶ κεραυνοῖς καὶ φάσμασιν. αἱ δ' ἀπ' ἀνθρώπων μηνύσεις, ἀληθεῖς μὲν ἦσαν, οὔπω δ' εἰς ἔλεγχον ἀποχρῶσαι κατ' ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ δυναμένου μέγα τοῦ Κατιλίνα. διὸ τὴν ἡμέραν τῶν ἀρχαιρεσιῶν ὑπερθέμενος ὁ Κικέρων, ἐκάλει τὸν Κατιλίναν εἰς τὴν σύγκλητον, καὶ περὶ τῶν λεγομένων ἀνέκρινεν. ὁ δὲ πολλοὺς οἰόμενος εἶναι τοὺς πραγμάτων καινῶν ἐφιεμένους ἐν τῇ βουλῇ, καὶ ἅμα τοῖς συνωμόταις ἐνδεικνύμενος, ἀπεκρίνατο τῷ Κικέρωνι μαλακὴν ἀπόκρισιν. τί γὰρ, ἔφη, πράττω δεινὸν, εἰ δυοῖν σωμάτων ὄντων, τοῦ μὲν ἰσχνοῦ καὶ κατεφθινηκότος, ἔχοντος δὲ κεφαλὴν, τοῦ δ' ἀκεφάλου μὲν, ἰσχυροῦ δὲ καὶ μεγάλου, τούτῳ κεφαλὴν αὐτὸς ἐπιτίθημι; τούτων εἴς τε τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον ᾐνιγμένων ὑπ' αὐτοῦ, μᾶλλον ὁ Κικέρων ἔδεισε, καὶ τεθωρακισμένον αὐτὸν οἵ τε δυνατοὶ πάντες ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ τῶν νέων πολλοὶ κατήγαγον εἰς τὸ πεδίον. τοῦ δὲ θώρακος ἐπίτηδες ὑπέφαινέ τι παραλύσας ἐκ

τῶν

mole rem susciperent, prius quam Pompeius, quem cum legionibus esse audiebant in itinere, reverteretur. Inflammaverunt Catilinam potissimum veteres Syllani milites: qui per totam quidem Italiam fusi, sed plurimi & fortissimi Hetruriæ admisti oppidis, quum novas rapinas & direptiones paratas locupletum somniarent, duce Manlio, egregio viro qui sub Sylla meruerat, conspiraverunt cum Catilina, veneruntque Romam ad comitia, ut ejus petitionem suffragiis suis juvarent. Petebat enim iterum consulatum, certus Ciceronem in ipso comitiorum tumultu occidere. Porro Dii quoque clare imminentia mala terræ motibus, fulguribus & ostentis prænuntiarunt. Indicia hominum erant illa quidem vera, sed ad coarguendum virum nobilem & præpotentem Catilinam non satis firma. Quare producta comitiorum die accersivit in curiam Catilinam Cicero, atque de iis quæ agitata rumoribus erant interrogavit. Ille, multos ratus in senatu esse rerum novarum cupidos, simul etiam conjuratis ostentans se, respondit Ciceroni leniter, Quidnam pecco, (inquit) duo quum sint corpora, alterum gracile & tabidum, quod caput habeat, expers alterum capitis, sed validum & magnum, huic si ego caput addo? Hæc eo involute de senatu & populo jactante, major Ciceronem incessit metus: quem lorica munitum primores omnes ac frequens juventus ab ipsius domo & curia deduxerunt in campum. Dissuta de industria ex humeris tunica partem aperuit

ruit

τῶν ὤμων τοῦ χιτῶνος, ἐνδεικνύμενος τοῖς ὁρῶσι τὸν κίνδυνον. οἱ δ' ἠγανάκτουν καὶ συνεστρέφοντο περὶ αὐτόν· καὶ τέλος, ἐν ταῖς ψήφοις τὸν μὲν Κατιλίναν αὖθις ἐξέβαλον, εἵλοντο δὲ Σιλανὸν ὕπατον, καὶ Μουρήναν.

Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον τούτων ἤδη τῷ Κατιλίνᾳ τῶν ἐν Τυῤῥηνίᾳ συνερχομένων, καὶ τῆς ὡρισμένης πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ἡμέρας ἐγγὺς οὔσης, ἧκον ἐπὶ τὴν Κικέρωνος οἰκίαν περὶ μέσας νύκτας ἄνδρες οἱ πρῶτοι καὶ δυνατώτατοι Ῥωμαίων, Μάρκος τε Κράσσος, καὶ Μάρκος Μάρκελλος, καὶ Σκιπίων Μέτελλος. κόψαντες δὲ τὰς θύρας, καὶ καλέσαντες τὸν θυρωρὸν, ἐκέλευον ἐπεγεῖραι, καὶ φράσαι Κικέρωνι τὴν παρουσίαν αὐτῶν. ἦν δὲ τοιόνδε· τῷ Κράσσῳ μετὰ δεῖπνον ἐπιστολὰς ἀποδίδωσιν ὁ θυρωρὸς ὑπὸ δή τινος ἀνθρώπου κομισθείσας ἀγνῶτος, ἄλλας ἄλλοις ἐπιγεγραμμένας, αὐτῷ δὲ Κράσσῳ μίαν ἀδέσποτον. ἣν μόνην ἀναγνοὺς ὁ Κράσσος, ὡς ἔφραζε τὰ γράμματα φόνον γενησόμενον πολὺν διὰ Κατιλίναν, καὶ παρῄνει τῆς πόλεως ὑπεξελθεῖν, τὰς ἄλλας οὐκ ἔλυσεν, ἀλλ' ἧκεν εὐθὺς πρὸς τὸν Κικέρωνα, πληγεὶς ὑπὸ τοῦ δεινοῦ, καί τι τῆς αἰτίας ἀπολυόμενος ἣν εἶχε διὰ φιλίαν τοῦ Κατιλίνα. βουλευσάμενος οὖν ὁ Κικέρων, ἅμ' ἡμέρᾳ βουλὴν συνήγαγε, καὶ τὰς ἐπιστολὰς κομίσας ἀπέδωκεν οἷς ἦσαν ἐπεσταλμέναι, κελεύσας φανερῶς ἀναγνῶναι. πᾶσαι δ' ἦσαν ὁμοίως ἐπιβουλὴν φράζουσαι. ἐπεὶ δὲ καὶ Κόϊντος Ἄῤῥιος ἀνὴρ στρατηγικὸς ἀπήγγελλε τοὺς ἐν Τυῤῥηνίᾳ καταλοχισμοὺς, καὶ Μάλλιος ἀπηγγέλλετο σὺν χειρὶ μεγάλῃ περὶ τὰς πόλεις ἐκείνας αἰωρούμενος ἀεί τι προσδοκᾷν καινὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, γίνεται δόγμα τῆς βουλῆς, παρακατατίθεσθαι

τοῖς

ruit loricæ, quo conspectior contemplantibus periculi sui esset magnitudo: qui graviter commoti latera ejus cinxere. Postremo repulso iterum suffragiis Catilina, declarantur consules Decius Sylanus & C. Muræna.

Non multis post diebus dum milites Catilinæ in Hetruria contrahuntur, & definita ad cœpta patranda dies instat: intempesta nocte principes & potentissimi civitatis venerunt domum ad Ciceronem, M. Crassus, M. Marcellus, Scipio Metellus. Pulsatis foribus & janitore appellato, excire ex somno Ciceronem, & se adesse, jusserunt nuntiare. Erat autem res hæc: Crasso a cœna epistolas reddiderat janitor ab homine allatas ignoto, alias aliis inscriptas, ipsi Crasso unam sine nomine. Ea Crassus sola lecta, ubi literæ significarunt multorum moliri Catilinam cædem, monuerunt que ut civitate se subduceret, non aperuit reliquas, sed confestim, tanto attonitus periculo, properavit ad Ciceronem, simul nonnullam, in qua ob familiaritatem erat Catilinæ, diluturus suspicionem. Cicero, re deliberata, prima luce convocat senatum, epistolas reddit iis quibus erant destinatæ, jubetque ut eas publice legant. Continebant omnes ex æquo, instare insidias. Cæterum postquam delectum in Hetruria haberi Quintus Martius, vir prætorius, significavit, & Manlium nuntiatum est magna cum manu illic circa oppida constanter hærere, operientem aliquem motum urbanum: fit senatus-

tus-

τοῖς ὑπάτοις τὰ πράγματα· δεξαμένους δ' ἐκείνους, ὡς ἐπίστανται διοικεῖν καὶ σώζειν τὴν πόλιν. τοῦτο δ' οὐ πολλάκις, ἀλλ' ὅταν τι μέγα δείσῃ, ποιεῖν εἴωθεν ἡ σύγκλητος.

Ἐπεὶ δὲ ταύτην λαβὼν τὴν ἐξουσίαν ὁ Κικέρων τὰ μὲν ἔξω πράγματα Κοΐντῳ Μετέλλῳ διεπίστευε, τὴν δὲ πόλιν εἶχε διὰ χειρὸς, καὶ καθ' ἡμέραν προῄει δορυφορούμενος ὑπ' ἀνδρῶν τοσούτων τὸ πλῆθος, ὥστε τῆς ἀγορᾶς πολὺ μέρος κατέχειν ἐμβάλλοντος αὐτοῦ τοὺς παραπέμποντας· οὐκέτι καρτερῶν τὴν μέλλησιν ὁ Κατιλίνας, αὐτὸς μὲν ἐκπηδᾶν ἔγνω πρὸς τὸν Μάλλιον ἐπὶ τὸ στράτευμα· καὶ Μάρκιον δὲ καὶ Κέθηγον ἐκέλευσε ξίφη λαβόντας ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς θύρας ἕωθεν, ὡς ἀσπασομένους τὸν Κικέρωνα, καὶ διαχρήσασθαι προσπεσόντας. τοῦτο Φουλβία γυνὴ τῶν ἐπιφανῶν ἐξαγγέλλει τῷ Κικέρωνι, νυκτὸς ἐλθοῦσα, καὶ διακελευσαμένη φυλάττεσθαι τοὺς περὶ τὸν Κέθηγον. οἱ δ' ἧκον ἅμ' ἡμέρᾳ, καὶ κωλυθέντες εἰσελθεῖν, ἠγανάκτουν, καὶ κατεβόων ἐπὶ θύραις, ὥστε ὑποπτότεροι γενέσθαι. προελθὼν δ' ὁ Κικέρων, ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ τοῦ Στησίου Διὸς ἱερὸν, ὃν Στάτωρα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἱδρυμένον ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, πρὸς τὸ Παλάτιον ἀνιόντων. ἐνταῦθα καὶ τοῦ Κατιλίνα μετὰ τῶν ἄλλων ἐλθόντος, ὡς ἀπολογησομένου, συγκαθίσαι μὲν οὐδεὶς ὑπέμεινε τῶν συγκλητικῶν, ἀλλὰ πάντες ἀπὸ τοῦ βάθρου μετῆλθον. ἀρξάμενος δὲ λέγειν ἐθορυβεῖτο, καὶ τέλος ἀναστὰς ὁ Κικέρων, προσέταξεν αὐτῷ τῆς πόλεως ἀπαλλάττεσθαι· δεῖν γὰρ, αὐτοῦ μὲν λόγοις, ἐκείνου δ' ὅπλοις πολιτευομένου, μέσον εἶναι τὸ τεῖχος. ὁ μὲν οὖν Κατιλίνας εὐθὺς

tusconsultum ut committeretur consulibus respublica, ii viderent ne quid respub. detrimenti caperet. Id non frequenter, sed in gravi discrimine facere senatus solebat.

Hac potestate Ciceroni permissa, quae agenda foris erant, Q. Metello commisit: urbi ipse praesidio fuit. Quotidie in publicum tanta stipatus caterva processit, ut ejus comitatus ingredientis magna ex parte forum occuparet. Tunc Catilina, longioris morae impatiens, excurrere ad Manlium constituit in castra, Martium & Cethegum cum gladiis jussit sicuti salutatum mane ad januam Ciceronis pergere, & irruentes eum occidere. At Fulvia hoc, nobilis foemina, Ciceroni nocte ad eum profecta enuntiavit, monuitque eum ut caveret a Cethego & Martio. Hi quum diluculo accessissent, janua prohibiti coeperunt frendere & clamoribus incessere pro foribus: quae res magis eos suspectos reddidit. At Cicero progressus coegit senatum in aedem Jovis Statoris, quae est in initio Sacrae viae, qua ascenditur in Palatium. Quo quum & Catilina venisset inter reliquos, velut purgaturus se, nemo fuit senator qui ei assidere sustineret, sed relicto subsellio in alteram partem transierunt omnes. Dicere incipienti obstrepuerunt. Denique exsurgens Cicero urbe praecepit ei ut excederet. Opus enim esse, dum ipse verbis, ille rempub. armis tractaret, ut muri in medio essent. Ibi Catilina confestim trecentis ar-

εὐθὺς ἐξελθὼν μετὰ τριακοσίων ὁπλοφόρων, καὶ περιστησάμενος αὑτῷ ῥαβδουχίας, ὡς ἄρχοντι, καὶ πελέκεις, καὶ σημαίας ἐπαράμενος, πρὸς τὸν Μάλλιον ἐχώρει. καὶ δισμυρίων ὁμοῦ τι συνηθροισμένων, ἐπήει τὰς πόλεις ἀναπείθων καὶ ἀφιστάς· ὥστε τοῦ πολέμου φανεροῦ γεγονότος, τὸν Ἀντώνιον ἀποσταλῆναι διαμαχούμενον.

Τοὺς δ' ὑπολειφθέντας ἐν τῇ πόλει τῶν διεφθαρμένων ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα συνῆγε καὶ παρεθάρρυνε Κορνήλιος Λέντλος, Σούρας ἐπίκλησιν, ἀνὴρ γένους μὲν ἐνδόξου, βεβιωκὼς δὲ φαύλως, καὶ δι' ἀσέλγειαν ἐξεληλαμένος τῆς βουλῆς πρότερον· τότε δὲ στρατηγῶν τὸ δεύτερον, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐξ ὑπαρχῆς ἀνακτωμένοις τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα. λέγεται δὲ καὶ τὴν ἐπίκλησιν αὐτῷ γενέσθαι τὸν Σούραν ἐξ αἰτίας τοιαύτης· ἐν τοῖς κατὰ Σύλλαν χρόνοις ταμιεύων συχνὰ τῶν δημοσίων χρημάτων ἀπώλεσε καὶ διέφθειρεν· ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Σύλλα, καὶ λόγον ἀπαιτοῦντος ἐν τῇ συγκλήτῳ, προελθὼν ὀλιγώρως πάνυ καὶ καταφρονητικῶς, λόγον μὲν οὐκ ἔφη διδόναι, παρέχειν δὲ τὴν κνήμην· ὥσπερ πάνυ εἰώθεισαν οἱ παῖδες ὅταν ἐν τῷ σφαιρίζειν ἁμάρτωσιν. ἐκ τούτου Σούρας παρωνομάσθη· σούραν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν κνήμην λέγουσι. πάλιν δὲ δίκην ἔχων, καὶ διαφθείρας ἐνίους τῶν δικαστῶν, ἐπεὶ δυσὶ μόναις ἀπέφυγε ψήφοις, ἔφη παρανάλωμα γεγονέναι τὸ θατέρῳ κριτῇ δοθέν· ἀρκεῖν γὰρ εἰ καὶ μιᾷ ψήφῳ μόνον ἀπελύθη. τοῦτον ὄντα τῇ φύσει τοιοῦτον, κεκινημένον ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα, προσδιέφθειραν ἐλπίσι κεναῖς ψευδομάντεις καὶ γόητες, ἔπη πεπλασμένα καὶ χρησμοὺς ἄδοντες, ὡς ἐκ τῶν Σι-

βυλλείων

armatis comitatus urbem reliquit, ac quasi cum imperio esset, cum lictoribus fascibusque & signis correptis ad Manlium contendit. Contractis ferme viginti millibus, adiit oppida, ad defectionem ea solicitans. Itaque quum apertum esset bellum, missus est cum exercitu contra eum Antonius.

Relictos in urbe, quos labefactaverat Catilina, convocavit & confirmavit Cornelius Lentulus, Sura cognomine, claro vir genere, sed vita turpi, atque ob vitam flagitiosam ante senatu motus. Prætor tunc iterum erat, ut mos est quum quis in senatum est denuo electus. Fama est Suram eum appellatum fuisse ex hujuscemodi causa. Dominante Sylla quæstor magnam summam profuderat abligurieratque pecuniæ publicæ. Stomachante Sylla, ac rationes ab eo in curia reposcente, procedens in medium secure admodum & contemptim, rationes ait se reddere non posse, sed præbere suram, puerorum scilicet more: quum in ludo pilæ offenderunt. Hinc appellatus est Sura. Protractus iterum in judicium, quum nonnullos judices pecunia redemisset, atque duabus duntaxat sententiis superasset absolutoriis damnatorias, quod alteri judici dedisset nequicquam ait impensum fuisse: satis enim esse modo una tantum sententia plus esset liberatus. Tali hunc ingenio & a Catilina incensum vani insuper vates & præstigiatores spe dementaverant inani, carmina conficta & sortes canentes, quasi ex libris Sibyl-

linis

βυλλείων προδηλοῦντας εἱμαρμένους εἶναι τῇ Ῥώμῃ Κορνηλίους τρεῖς μονάρχους ὧν δύο μὲν ἤδη πεπληρωκέναι τὸ χρεὼν, Κίνναν τε καὶ Σύλλαν, τρίτῳ δὲ λοιπῷ Κορνηλίῳ ἐκείνῳ φέροντα τὴν μοναρχίαν ἥκειν τὸν δαίμονα, καὶ δεῖν πάντως δέχεσθαι, καὶ μὴ διαφθείρειν μέλλοντα τοὺς καιροὺς, ὥσπερ Κατιλίναν.

Οὐδὲν οὖν ἐπενόει μικρὸν ὁ Λέντλος ἢ ἄσημον, ἀλλ' ἐδέδοκτο τὴν βουλὴν ἅπασαν ἀναιρεῖν, τῶν τ' ἄλλων πολιτῶν ὅσους δύναιτο, τὴν πόλιν δ' αὐτὴν καταπιμπρέναι· φείδεσθαί τε μηδενὸς ἢ τῶν Πομπηΐου τέκνων· ταῦτα δὲ ἐξαρπασαμένους ἔχειν ὑφ' αὑτοῖς, καὶ φυλάττειν, ὅμηρα τῶν πρὸς Πομπήϊον διαλύσεων. ἤδη γὰρ ἐφοίτα πολὺς λόγος καὶ βέβαιος ὑπὲρ αὐτοῦ κατιόντος ἀπὸ τῆς μεγάλης στρατείας. καὶ νὺξ μὲν ὥριστο πρὸς τὴν ἐπίθεσιν μία τῶν Κρονιάδων· ξίφη δὲ καὶ στυππεῖα καὶ θεῖον εἰς τὴν Κεθήγου φέροντες οἰκίαν ἀπέκρυψαν. ἄνδρας δὲ τάξαντες ἑκατὸν, καὶ μέρη τοσαῦτα τῆς Ῥώμης, ἕκαστον ἐφ' ἑκάστῳ διεκλήρωσαν, ὡς δι' ὀλίγου πολλῶν ἁψάντων φλέγοιτο πανταχόθεν ἡ πόλις. ἄλλοι δὲ τοὺς ὀχετοὺς ἔμελλον ἐμφράξαντες ἀποσφάττειν τοὺς ὑδρευομένους. πραττομένων δὲ τούτων, ἔτυχον ἐπιδημοῦντες Ἀλλοβρίγων δύο πρέσβεις, ἔθνους μάλιστα δὴ τότε πονηρὰ πράττοντος, καὶ βαρυνομένου τὴν ἡγεμονίαν. τούτους οἱ περὶ Λέντλον ὠφελίμους ἡγούμενοι πρὸς τὸ κινῆσαι καὶ μεταβαλεῖν τὴν Γαλατίαν, ἐποιήσαντο συνωμότας. καὶ γράμματα μὲν αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐκεῖ βουλὴν, γράμματα δὲ πρὸς Κατιλίναν ἔδοσαν, τῇ μὲν ὑπισχνούμενοι τὴν ἐλευθερίαν, τὸν δὲ Κατιλίναν παρακαλοῦντες ἐλευθερώσαντα τοὺς δούλους ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. συναπέστελλον δὲ μετ' αὐτῶν πρὸς τὸν Κατιλίναν Τίτον τινὰ Κροτωνιάτην, κομίζοντα

linis prænuntiantes in fatis esse ut tres Cornelii Romæ rerum potirentur: eorum duos fatum jam implevisse, Cinnam & Syllam: tertio, qui superesset, Cornelio Deos ipsi dominationem deferre: quin susciperet, nec cunctando sicut Catilina corrumperet opportunitatem.

Igitur nihil Lentulus mediocre aut leve agitavit, sed totum statuit senatum interficere, & ex cæteris civibus quos posset, urbem ipsam incendere, parcere præter Pompeii liberos nemini: hos incolumes suæ potestatis facere, & pignora retinere suæ ad Pompeium securitatis. Frequens jam enim rumor & constans advolabat, confecto eum illo ingenti bello ad urbem redire. Noctem huic facinori destinaverant unam ex Saturnalibus. Enses, stuppam, sulphur clam domum Cethegi comportaverant. Urbem in centum partes descripserant, iisque centum viros præfecerant, singulos singulis sorte ductos, ut momento multis ignem subjicientibus urbs undique conflagraret. Alii obstructuri erant aquæductus & aquantes obtruncaturi. Dum hæc parantur, forte legati duo Allobrogum Romæ agebant, gentis tum plurimum afflictæ atque exosæ Romani imperii jugum. Hos Lentulus cum suis, rati opportunos ad movendam sollicitandamque Galliam, associaverunt conjurationi, & literas iis ad ipsorum magistratus, alias dederant ad Catilinam. Illis ostendebant libertatem, his Catilinam adhortabantur, ut vocatis ad libertatem servitiis duceret ad urbem. Cum his Titum quendam Crotoniensem, qui literas fer-

μίζοντα τὰς ἐπιστολάς. οἷα δὲ ἀνθρώπων ἀσαθμήτων καὶ μετ' οἴνου τὰ πολλὰ καὶ γυναικῶν ἀλλήλοις ἐντυγχανόντων βουλεύματα, πόνῳ καὶ λογισμῷ νήφοντι καὶ συνέσει περιττῇ διώκων ὁ Κικέρων, καὶ πολλοὺς μὲν ἔχων ἔξωθεν ἐπισκοποῦντας τὰ πραττόμενα καὶ συνεξιχνεύοντας αὐτῷ· πολλοῖς δὲ τῶν μετέχειν δοκούντων τῆς συνωμοσίας διαλεγόμενος κρύφα, καὶ πιστεύων, ἔγνω τὴν πρὸς τοὺς ξένους κοινολογίαν· καὶ νυκτὸς ἐνεδρεύσας, ἔλαβε τὸν Κροτωνιάτην καὶ τὰ γράμματα, συνεργούντων ἀλλήλοις ἀδήλως τῶν Ἀλλοβρίγων.

Ἅμα δ' ἡμέρᾳ βουλὴν ἀθροίσας εἰς τὸ τῆς Ὁμονοίας ἱερὸν, ἐξανέγνω τὰ γράμματα, καὶ τῶν μηνυτῶν διήκουσεν. ἔφη δὲ καὶ Σιλανὸς Ἰούνιος ἀκηκοέναι τινὰς Κεθήγου λέγοντος, ὡς ὕπατοί τε τρεῖς καὶ στρατηγοὶ τέτταρες ἀναιρεῖσθαι μέλλουσι. τοιαῦτα δ' ἕτερα καὶ Πείσων ἀνὴρ ὑπατικὸς εἰσήγγειλε. Γάϊος δὲ Σουλπίκιος, εἷς τῶν στρατηγῶν, ἐπὶ τὴν οἰκίαν πεμφθεὶς τοῦ Κεθήγου, πολλὰ μὲν ἐν αὐτῇ βέλη καὶ ὅπλα, πλεῖστα δὲ ξίφη καὶ μαχαίρας εὗρε νεοθήκτους ἁπάσας. τέλος δὲ τῷ Κροτωνιάτῃ ψηφισαμένης ἄδειαν ἐπὶ μηνύσει τῆς βουλῆς, ἐξελεγχθεὶς ὁ Λέντλος ἀπωμόσατο τὴν ἀρχὴν (στρατηγῶν γὰρ ἐτύγχανε) καὶ τὴν περιπόρφυρον ἐν τῇ βουλῇ καταθέμενος, διήλλαξεν ἐσθῆτα τῇ συμφορᾷ πρέπουσαν. οὗτος μὲν οὖν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ παρεδόθησαν εἰς ἄδεσμον φυλακὴν τοῖς στρατηγοῖς. ἤδη δ' ἑσπέρας οὔσης, καὶ τοῦ δήμου περιμένοντος ἀθρόου, προελθὼν ὁ Κικέρων, καὶ φράσας τὸ πρᾶγμα τοῖς πολίταις, καὶ προπεμφθεὶς, παρῆλθεν εἰς οἰκίαν φίλου γειτνιῶντος· ἐπεὶ τὴν ἐκείνου γυναῖκες κατεῖχον, ἱεροῖς ἀπορρήτοις ὀργιάζουσαι Θεὸν, ἣν Ῥω-

ferret, miserunt. Hæc, ut hominum temerariorum, & per vinum fere atque cum mulieribus inter se conferentium consilia, industria Cicero ac sobria mente magnaque prudentia venans, quum multos haberet etiam foris emissarios, qui observarent & sibi investigarent quæ gererentur: cum multis quoque qui esse consortes credebantur conjurationis, secreta colloquia haberet, quibus fideret: cognovit quæ cum legatis fuerant acta: collocatisque nocte insidiis, Crotoniensem cum epistolis comprehendit, facientibus occulte cum eo Allobrogibus.

Senatu, ubi illuxit, in ædem Concordiæ advocato, recitavit literas, & indices diligenter interrogavit. Addidit Junius Silanus, esse qui ex Cethego audivissent brevi fore ut tres consules & quatuor prætores interficerentur. Alia etiam hujuscemodi Piso, vir consularis, retulit. C. Sulpitius prætor domum Cethegi missus, magnam vim ibi telorum & armorum, plurimos pugiones & gladios, omnes recens exacutos, deprehendit. Postremo Crotoniensi fide publica dicere a senatu quæ sciret jusso, convictus Lentulus, magistratum, quod prætor esset, abdicavit, depositaque in curia prætexta, vestem sumpsit præsenti calamitati convenientem: atque is itemque consortes ejus prætoribus traditi sunt, ut in liberis custodiis haberentur. Obscura jam luce quum frequens plebs exspectaret, progressus Cicero, quæ acta essent, exposuit populo. Inde deduxerunt eum in ædes amici vicini: nam ipsius domum tenebant mulieres quæ ar-

Ῥωμαῖοι μὲν Ἀγαθήν, Ἕλληνες δὲ Γυναικείαν ὀνομάζουσι. θύεται δ' αὐτῇ κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὑπάτου διὰ γυναικὸς ἢ μητρὸς αὐτοῦ, τῶν ἑστιάδων παρθένων παρουσῶν. εἰσελθὼν οὖν ὁ Κικέρων καθ' αὑτόν, ὀλίγων παντάπασιν αὐτῷ παρόντων, ἐφρόντιζεν ὅπως χρήσαιτο τοῖς ἀνδράσι. τήν τε γὰρ ἄκραν καὶ προσήκουσαν ἀδικήμασι τηλικούτοις τιμωρίαν ἐξευλαβεῖτο καὶ κατώκνει, δι' ἐπιείκειαν ἤθους ἅμα, καὶ ὡς μὴ δοκοίη τῆς ἐξουσίας ἄγαν ἐμφορεῖσθαι, καὶ πικρῶς ἐπεμβαίνειν ἀνδράσι γένει τε πρώτοις, καὶ φίλους δυνατοὺς ἐν τῇ πόλει κεκτημένοις· μαλακώτερόν τε χρησάμενος, ὠρρώδει τὸν ἀπ' αὐτῶν κίνδυνον. οὐ γὰρ ἀγαπήσειν μετριώτερόν τι θανάτου παθόντας, ἀλλ' εἰς ἅπαν ἀναρραγήσεσθαι τόλμης, τῇ παλαιᾷ κακίᾳ νέαν ὀργὴν προσλαβόντας· αὐτός τε δόξειν ἄνανδρος καὶ μαλακός, οὐδ' ἄλλως δοκῶν εὐτολμότατος εἶναι τοῖς πολλοῖς.

Ταῦτα τοῦ Κικέρωνος διαποροῦντος, γίνεταί τι ταῖς γυναιξὶ σημεῖον θυούσαις. ὁ γὰρ βωμός, ἤδη τοῦ πυρὸς κατακεκοιμῆσθαι δοκοῦντος, ἐκ τῆς τέφρας καὶ τῶν κεκαυμένων φλοιῶν φλόγα πολλὴν ἀνῆκε καὶ λαμπράν. ὑφ' ἧς αἱ μὲν ἄλλαι διεπτοήθησαν, αἱ δ' ἱεραὶ παρθένοι τὴν τοῦ Κικέρωνος γυναῖκα Τερεντίαν ἐκέλευσαν ᾗ τάχος χωρεῖν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ κελεύειν οἷς ἔγνωκεν ἐγχειρεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος· ὡς μέγα πρός τε σωτηρίαν καὶ δόξαν αὐτῷ τῆς Θεοῦ φῶς διδούσης. ἡ δὲ Τερεντία (καὶ γὰρ οὐδ' ἄλλως ἦν πρᾳεῖά τις οὐδὲ ἄτολμος τὴν φύσιν, ἀλλὰ φιλότιμος γυνή, καὶ μᾶλλον, ὡς αὐτός φησιν ὁ Κικέρων, τῶν πολιτικῶν μεταλαμβάνουσα παρ' ἐκείνου φροντίδων, ἢ με-

arcanis sacris Bonæ Deæ, quam Græci appellant Muliebrem, operabantur. Hæc sacra quotannis in ædibus consulis uxor ejus aut mater virginibus Vestalibus præsentibus obit. Ingressus Cicero, perpaucis præsentibus volvit secum quid de istis hominibus statueret. Siquidem extremum & tam atrocibus par facinoribus supplicium dubitabat & verebatur persequi, cum miti suo inductus ingenio, tum ne potestate sua luxuriare videretur, insolentiusque insultare viris nobilissimis & potentes habentibus amicos: sin mollius consuleret, formidabat propositum sibi ab iis periculum: neque enim acquieturos eos si leviore quam capitali defungerentur pœna, sed adjuncta ad pristinam improbitatem nova ira in omnem exarsuros audaciam: deinde notam se timiditatis & mollitiei incursurum, qui alioqui non haberetur vulgo nimium animosus.

Hæc agitante Cicerone, fœminis offertur in solennibus ostentum. Ara, quum ignem jam appareret sopitum, ex cinere & deustis corticibus ingentem & luculentam edidit flammam: quæ res alias defixit terrore, verum virgines Vestales uxori Ciceronis Terentiæ imperarunt ad virum properaret, moneretque eum consilia sua pro patriæ incolumitate ut exequeretur: magnum ei a Dea adferri ad salutem & gloriam lumen. Terentia, quæ nec alias leni esset, nec pavido ingenio, verum ambitioso, magisque, (ut ipse refert Cicero) in consilia quæ de republica ha-

μεταδιδοῦσα τῶν οἰκειακῶν ἐκείνῳ) ταῦτά τε πρὸς αὐτὸν ἔφρασε, καὶ παρώξυνεν ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. ὁμοίως δὲ καὶ Κόϊντος ὁ ἀδελφὸς, καὶ τῶν ἀπὸ φιλοσοφίας ἑταίρων Πόπλιος Νιγίδιος, ᾧ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα παρὰ τὰς πολιτικὰς ἐχρῆτο πράξεις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ γινομένων ἐν συγκλήτῳ λόγων περὶ τιμωρίας τῶν ἀνδρῶν, ὁ πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην Σιλανὸς, εἶπε τὴν ἐσχάτην δίκην δοῦναι προσήκειν, ἀχθέντας εἰς τὸ δεσμωτήριον. καὶ προσετίθεντο τούτῳ πάντες ἐφεξῆς, μέχρι Γαΐου Καίσαρος, τοῦ μετὰ ταῦτα δικτάτορος γενομένου. τότε δὲ νέος ὢν ἔτι, καὶ τὰς πρώτας ἔχων τῆς αὐξήσεως ἀρχὰς, ἤδη δὲ τῇ πολιτείᾳ καὶ ταῖς ἐλπίσιν εἰς ἐκείνην τὴν ὁδὸν ἐμβεβηκὼς ᾗ τὰ Ῥωμαίων εἰς μοναρχίαν μετέστησε πράγματα, τοὺς μὲν ἄλλους ἐλάνθανε, τῷ δὲ Κικέρωνι πολλὰς μὲν ὑποψίας, λαβὴν δ' οὐδεμίαν εἰς ἔλεγχον παρέδωκεν, ἀλλὰ καὶ λεγόντων ἦν ἐνίων ἀκούειν, ὡς ἐγγὺς ἐλθὼν ἁλῶναι, διεκφύγοι τὸν ἄνδρα. τινὲς δέ φασι παριδεῖν ἑκόντα καὶ παραλιπεῖν τὴν κατ' ἐκείνου μήνυσιν, φόβῳ τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ τῆς δυνάμεως· παντὶ γὰρ εἶναι πρόδηλον ὅτι μᾶλλον ἂν ἐκεῖνοι γένοιντο προσθήκη Καίσαρι σωτηρίας, ἢ Καῖσαρ ἐκείνοις κολάσεως.

Ἐπεὶ δ' οὖν ἡ γνώμη περιῆλθεν εἰς αὐτὸν, ἀναστὰς ἀπεφήνατο μὴ θανατοῦν τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ τὰς οὐσίας εἶναι δημοσίας, αὐτοὺς δ' ἀπαχθέντας εἰς πόλεις τῆς Ἰταλίας ἃς ἂν δοκῇ Κικέρωνι, τηρεῖσθαι δεδεμένους, ἄχρις ἂν οὗ καταπολεμηθῇ Κατιλίνας. οὔσης δὲ τῆς γνώμης ἐπιεικοῦς, καὶ τοῦ λέγοντος εἰπεῖν δυνατωτάτου, ῥοπὴν ὁ Κικέρων προσέθηκεν οὐ μικράν. αὐτός τε

γὰρ

haberet, inferret se, quam ei participaret domestica: aperuit ei hæc, & in conjuratos incendit: Quintus item ejus frater & in philosophia socius P. Nigidius, cujus fere gravissimis in negotiis publicis utebatur consilio. Postero die quum ad senatum de conjuratorum supplicio esset relatum, Silanus primo loco sententiam rogatus condendos censuit in carcerem, atque ibi ultimo supplicio in eos animadvertendum. Hujus sententiæ omnes deinceps assensi sunt usque ad C. Cæsarem, qui post dictator fuit. Juvenis tunc erat & in primis incrementi rudimentis: qui jam tum actionibus suis & spe eam ingressus viam qua rempub. vertit in principatum, cæteros fefellit, Ciceroni multis modis suspectus, cavit tamen ne aliquo indicio se teneret: immo multi sunt qui dicunt quamvis esset tantum non compertus, elapsum fuisse Ciceroni tamen. Alii referunt metu ejus amicorum & opum ultro eum connivisse, & repudiasse delata adversus eum indicia. Omnibus enim constitit citius illos Cæsari accessionem fore ad salutem, quam ad punitionem illis Cæsarem.

Ut vero ad eum ventum est ut diceret sententiam, exsurgens censuit non infligendam iis mortem, sed publicandam pecuniam, ipsos per municipia, quæ Cicero probaret, dum esset cum Catilina debellatum, in vinculis habendos. Cui sententiæ, quia mitis erat, & ille qui dixerat, disertissimus, non parum Cicero adjecit momenti. Surgens enim disseruit

γὰρ ἀναστὰς ἐνεχείρησεν εἰς ἑκάτερον, τὰ μὲν τῇ προτέρᾳ, τὰ δὲ τῇ γνώμῃ Καίσαρος συνειπών· οἵ τε φίλοι πάντες, οἰόμενοι τῷ Κικέρωνι συμφέρειν τὴν Καίσαρος γνώμην (ἧττον γὰρ ἐν αἰτίαις ἔσεσθαι μὴ θανατώσαντα τοὺς ἄνδρας) ᾑροῦντο τὴν δευτέραν μᾶλλον γνώμην, ὥστε καὶ τὸν Σιλανὸν αὖθις μεταβαλλόμενον παραιτεῖσθαι, καὶ λέγειν ὡς οὐδ᾽ αὐτὸς εἴποι θανατικὴν γνώμην· ἐσχάτην γὰρ ἀνδρὶ βουλευτῇ Ῥωμαίων εἶναι δίκην τὸ δεσμωτήριον. εἰρημένης δὲ τῆς γνώμης, πρῶτος ἀντέκρουσεν αὐτῇ Κάτλος Λυτάτιος· εἶτα δεξάμενος Κάτων, καὶ τῷ λόγῳ σφοδρῶς συναπερείσας ἐπὶ τὸν Καίσαρα τὴν ὑπόνοιαν, ἐνέπλησε θυμοῦ καὶ φρονήματος τὴν σύγκλητον, ὥστε θάνατον καταψηφίσασθαι τῶν ἀνδρῶν. περὶ δὲ δημοσιώσεως χρημάτων ἐνίστατο Καῖσαρ, οὐκ ἀξιῶν τὰ φιλάνθρωπα τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ἐκβαλόντας, ἑνὶ χρήσασθαι τῷ σκυθρωποτάτῳ. βιαζομένων δὲ πολλῶν, ἐπεκαλεῖτο τοὺς δημάρχους. οἱ δ᾽ οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ Κικέρων αὐτὸς ἐνδοὺς ἀνῆκε τὴν περὶ δημοσιώσεως γνώμην.

Ἐχώρει δὲ μετὰ τῆς βουλῆς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. οὐκ ἐν ταυτῷ δὲ πάντες ἦσαν, ἄλλος δὲ ἄλλον ἐφύλαττε τῶν στρατηγῶν. καὶ πρῶτον ἐκ Παλατίου παραλαβὼν τὸν Λέντλον, ἦγε διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, καὶ τῆς ἀγορᾶς μέσης, τῶν μὲν ἡγεμονικωτάτων ἀνδρῶν κύκλῳ περιεσπειραμένων καὶ δορυφορούντων, τοῦ δὲ δήμου φρίττοντος τὰ δρώμενα, καὶ παριόντος σιωπῇ· μάλιστα δὲ τῶν νέων, ὥσπερ ἱεροῖς τισι πατρίοις ἀριστοκρατικῆς τινος ἐξουσίας, τελεῖσθαι μετὰ φόβου

ſeruit in utramque partem, hinc priori, hinc Cæſaris aſtipulans ſententiæ. Amici quoque magis arbitrati omnes ſententiam expedire Cæſaris Ciceroni, (minus enim calumniæ ſubiturum ſi non interfeciſſet conjuratos) maluerunt in alteram ſententiam diſcedere: ut etiam immutatus Silanus retractaret ſe, negaretque capitalem ſe dixiſſe ſententiam: ultimum enim ſenatori populi Romani eſſe carcerem ſupplicium. Poſtquam aſſedit Cæſar, primus eam ſententiam Lutatius Catulus impugnavit. Hunc Cato ſequutus, & in dicendo gravi ſuſpicione aſpergens Cæſarem, inflammavit erexitque ſenatum. Decernunt itaque in eos ſupplicium capitale. De publicandis bonis repugnavit Cæſar, ne, qui mitiſſimam partem ſententiæ ſuæ rejeciſſent, excerperent ex ea quod haberet triſtiſſimum. Inſiſtentibus multis appellavit tribunos, nec illi interceſſere, at ceſſit Cicero ipſe, remiſitque illam de publicandis bonis ſententiæ partem.

Inde profectus cum ſenatu Cicero ad conjuratos: non erant autem eodem omnes loco, ſed diverſi prætores alius alium in cuſtodia habebat. Primum ex palatio Lentulum accepit, quem ſacra via medioque foro deduxit. Primores civitatis undique circumfuſi ſtipabant eum. Populus ſilentio præteribat trepidus ea rerum facie. Juventus præcipue ſpeciem præbebat quaſi ſacris patriis ſummæ optimatium poteſtatis cum trepidatione &

φόβου καὶ θάμβους δοκούντων. διελθὼν δὲ τὴν ἀγορὰν, καὶ γενόμενος πρὸς τῷ δεσμωτηρίῳ, παρέδωκε τὸν Λέντλον τῷ δημίῳ, καὶ προσέταξεν ἀνελεῖν· εἶθ' ἑξῆς τὸν Κέθηγον, καὶ οὕτω τῶν ἄλλων ἕκαστον καταγαγὼν ἀπέκτεινεν. ὁρῶν δὲ πολλοὺς ἔτι τῆς συνωμοσίας ἐν ἀγορᾷ συνεστῶτας ἀθρόους, καὶ τὴν μὲν πρᾶξιν ἀγνοοῦντας, τὴν δὲ νύκτα προσμένοντας, ὡς ἔτι ζώντων τῶν ἀνδρῶν καὶ δυναμένων ἐξαρπασθῆναι, φθεγξάμενος μέγα πρὸς αὐτοὺς, ἔζησαν, εἶπεν. οὕτω δὲ Ῥωμαίων οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι, τὸ τεθνάναι σημαίνουσιν. ἤδη δ' ἦν ἑσπέρα, καὶ δι' ἀγορᾶς ἀνέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκέτι σιωπῇ τῶν πολιτῶν οὐδὲ τάξει προπεμπόντων αὐτὸν, ἀλλὰ φωναῖς καὶ κρότοις δεχομένων καθ' οὓς γένοιτο, σωτῆρα καὶ κτίστην ἀνακαλούντων τῆς πατρίδος. τὰ δὲ φῶτα πολλὰ κατέλαμπε τοὺς στενωποὺς, λαμπάδια καὶ δᾷδας ἱστάντων ἐπὶ ταῖς θύραις. αἱ δὲ γυναῖκες ἐκ τῶν τεγῶν προὔφαινον ἐπὶ τιμῇ καὶ θέᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πομπῇ τῶν ἀρίστων μάλα σεμνῶς ἀνιόντος· ὧν οἱ πλεῖστοι πολέμους τε κατειργασμένοι μεγάλους, καὶ διὰ θριάμβων εἰσεληλακότες, καὶ προσκεκτημένοι γῆν καὶ θάλατταν οὐκ ὀλίγην, ἐβάδιζον ἀνομολογούμενοι πρὸς ἀλλήλους, πολλοῖς μὲν τῶν τότε ἡγεμόνων καὶ στρατηγῶν πλούτου καὶ λαφύρων καὶ δυνάμεως χάριν ὀφείλειν τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ἀσφαλείας δὲ καὶ σωτηρίας ἑνὶ μόνῳ Κικέρωνι, τηλικοῦτον ἀφελόντι καὶ τοσοῦτον αὐτῷ κίνδυνον. οὐ γὰρ τὸ κωλῦσαι τὰ πραττόμενα, καὶ κολάσαι τοὺς πράττοντας, ἐδόκει θαυμαστόν· ἀλλ' ὅτι μέγιστος ὢν τῶν πώποτε νεωτερισμῶν, οὕτως ἐλαχί-

στοις

& horrore initiarentur. Ut medio foro ad carcerem accessit, tradidit Lentulum carnifici necandum. Inde Cethegum, mox reliquorum quemque deduxit in carcerem, ac supplicio affecit. Qui quum frequentes adhuc conspiceret conjurationis consortes in foro stantes conglobatos, ignaros eorum quæ facta fuerant, & quasi etiamnum superessent isti atque eripi valerent, noctem operientes, alta voce dixit ad eos, Vixerunt. Ita Romani vitantes verbi atrocitatem, interfectos significant esse. Jam nox erat quum per forum reciperet se domum: tum non ultra tenuerunt silentium cives, neque sedate deduxerunt eum: sed ut quosque præteribat, acclamationibus exceperunt & plausibus, servatorem & conditorem patriæ appellantes. Viæ crebris lampadibus & facibus, quas accenderant pro foribus, collucebant. Prælucebant ex tectis matronæ, ornandi & contemplandi causa Ciceronis, quem amplissima frequentia domum reducebant principes: quorum plerique magnis perpetratis bellis, post triumphos actos, & in multum auctum terra marique imperium, incedebant aperte inter se ferentes populum Romanum multis ejus ævi imperatoribus & ducibus pecuniam, manubias, & incrementum potentiæ referre accepta: securitatem & salutem uni tantum Ciceroni, qui tantum & tam sævum ipsorum discussisset periculum. Neque enim reprimere cœpta potuisse & punire flagitiosos videbatur mirandum: sed quæ maxima fuisset omnis memoriæ conjuratio, hanc quod quam minimo detrimento sine

se-

στοις κακοῖς ἄνευ στάσεως καὶ ταραχῆς κατέσβεσε. καὶ γὰρ τὸν Κατιλίναν οἱ πλεῖστοι τῶν συνερρυηκότων πρὸς αὐτὸν, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰ περὶ Λέντλον καὶ Κέθηγον, ἐγκαταλιπόντες ᾤχοντο· καὶ μετὰ τῶν συμμεμενηκότων αὐτῷ διαγωνισάμενος πρὸς Ἀντώνιον, αὐτός τε διεφθάρη καὶ τὸ στρατόπεδον.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἦσαν οἱ τὸν Κικέρωνα παρεσκευασμένοι καὶ λέγειν ἐπὶ τούτοις καὶ ποιεῖν κακῶς· ἔχοντες ἡγεμόνας τῶν εἰς τὸ μέλλον ἀρχόντων, Καίσαρα μὲν στρατηγοῦντα, Μέτελλον δὲ καὶ Βησίαν δημαρχοῦντας. οἱ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ἔτι τοῦ Κικέρωνος ἡμέρας ὀλίγας ἄρχοντος, οὐκ εἴων δημηγορεῖν αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων βάθρα θέντες, οὐ παρίεσαν, οὐδ' ἐπέτρεπον λέγειν· ἀλλ' ἐκέλευον, εἰ βούλοιτο μόνον περὶ τῆς ἀρχῆς ἀπομόσαντα, καταβαίνειν. κἀκεῖνος ἐπὶ τούτοις ὡς ὀμόσων προῆλθε· καὶ γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, ὤμνυεν οὐ τὸν πάτριον ἀλλ' ἴδιόν τινα καὶ καινὸν ὅρκον, ἦ μὴν σεσωκέναι τὴν πατρίδα, καὶ διατετηρηκέναι τὴν ἡγεμονίαν. ἐπώμνυε δὲ τὸν ὅρκον αὐτῷ σύμπας ὁ δῆμος. ἐφ' οἷς ἔτι μᾶλλον ὅ,τε Καῖσαρ οἵ,τε χιλίαρχοι χαλεπαίνοντες, ἄλλας τε τῷ Κικέρωνι ταραχὰς ἐμηχανῶντο· καὶ νόμος ὑπ' αὐτῶν εἰσήγετο, καλεῖν Πομπήϊον μετὰ τῆς στρατιᾶς, ὡς δὴ καταλυσόντα τὴν Κικέρωνος δυναστείαν. ἀλλ' ἦν ὄφελος μέγα τῷ Κικέρωνι καὶ πάσῃ τῇ πόλει δημαρχῶν τότε Κάτων, καὶ τοῖς ἐκείνου πολιτεύμασιν ἀπ' ἴσης μὲν ἐξουσίας, μείζονος δὲ δόξης ἀντιτασσόμενος. τά τε γὰρ ἄλλα ῥᾳδίως ἔλυσε, καὶ τὴν Κικέρωνος ὑπατείαν οὕτως ἦρε τῷ λόγῳ μεγάλην δημηγορήσας, ὥστε τιμὰς αὐτῷ τῶν πώποτε μεγίστας ψηφίσασθαι, καὶ προσαγορεῦσαι

πα-

seditione & motu restinxisset. Etenim Catilinam plerique, qui ad eum confluxerant, audito casu Lentuli & Cethegi illico deseruere. Ille iis copiis quas reliquas secum habebat, collatis cum Antonio signis, cum exercitu est cæsus.

Neque vero defuerunt nonnulli qui horum factorum ratione lacerare Ciceronem & fatigare intenderent, ducibus designatis magistratibus Cæsare prætore, Metello & Bestia tribunis plebis: qui inito magistratu, quum pauci adhuc dies Ciceroni consulatus superessent, non fecerunt ei copiam concionis habendæ: sed positis pro rostris subselliis, non fecerunt ei jus neque potestatem dicendi: tantum permiserunt, si ei videretur, ut ejuraret magistratum, statimque descenderet. Ita ille ut juraturus progressus, facto silentio juravit non solenne, sed peculiare quoddam & novum jusjurandum, Se patriam conservasse & tutatum imperium: quod vere eum jurasse, populus universus juravit. Qua re vehementius Cæsar & tribuni acerbati, cum alias procellas excitaverunt Ciceroni, tum legem suaserunt, ut Pompeius acciretur cum exercitu ad dominatum reprimendum Ciceronis. Verum cecidit opportune Ciceroni atque universæ reipublicæ quod id temporis tribunus plebis esset Cato: qui illorum actionibus pari præditus potestate & majore existimatione objecit se. Hic enim & alia nullo negotio reflexit, & Ciceronis consulatum ita extulit concionibus suis, ut honores ei decernerentur omnium amplissimi, & pater patriæ

5

ap-

πατέρα πατρίδος. πρώτῳ γὰρ ἐκείνῳ δοκεῖ τοῦτο καθυπάρξαι, Κάτωνος αὐτὸν οὕτως ἐν τῷ δήμῳ προσαγορεύσαντος.

Καὶ μέγιστον μὲν ἴσχυσεν ἐν τῇ πόλει τότε, πολλοῖς δ' ἐπίφθονον ἑαυτὸν ἐποίησεν ἀπ' οὐδενὸς ἔργου πονηροῦ, τῷ δ' ἐπαινεῖν ἀεὶ καὶ μεγαλύνειν αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν δυσχεραινόμενος. οὔτε γὰρ βουλὴν, οὔτε δῆμον, οὔτε δικαστήριον ἦν συνελθεῖν, ἐν ᾧ μὴ Κατιλίναν ἔδει θρυλλούμενον ἀκοῦσαι καὶ Λέντλον. ἀλλὰ καὶ τὰ βιβλία τελευτῶν κατέπλησε καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἐγκωμίων. καὶ τὸν λόγον ἥδιστον ὄντα καὶ χάριν ἔχοντα πλείστην, ἐπαχθῆ καὶ φορτικὸν ἐποίησε τοῖς ἀκροωμένοις, ὥσπερ τινὸς ἀεὶ κηρὸς αὐτῷ τῆς ἀηδίας ταύτης προσούσης. ὅμως δὲ καίπερ οὕτως ἀκράτῳ φιλοτιμίᾳ συνὼν, ἀπήλλακτο τοῦ φθονεῖν ἑτέροις, ἀφθονώτατος ὢν ἐν τῷ τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν ἄνδρας ἐγκωμιάζειν, ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων λαβεῖν ἐστι. πολλὰ δ' αὐτοῦ καὶ ἀπομνημονεύουσιν· οἷον περὶ Ἀριστοτέλους, ὅτι χρυσίου ποταμὸς εἴη ῥέοντος· καὶ περὶ τῶν Πλάτωνος διαλόγων, ὡς τοῦ Διὸς, εἰ λόγῳ χρῆσθαι πέφυκεν, οὕτω διαλεγομένου. τὸν δὲ Θεόφραστον εἰώθει τρυφὴν ἰδίαν ἀποκαλεῖν. περὶ δὲ τῶν Δημοσθένους λόγων ἐρωτηθεὶς τίνα δοκοίη κάλλιστον εἶναι, τὸν μέγιστον εἶπε. καίτοι τινὲς τῶν προσποιουμένων δημοσθενίζειν, ἐπιφύονται φωνῇ τοῦ Κικέρωνος, ἣν πρός τινας τῶν ἑταίρων ἔθηκεν ἐν ἐπιστολῇ, γράψας ἐνιαχοῦ τῶν λόγων ἀπονυστάζειν τὸν Δημοσθένην· τῶν δὲ μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἐπαίνων οἷς πολλαχοῦ χρῆται περὶ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι περὶ οὓς μάλιστα τῶν ἰδίων ἐσπούδασε λόγων, τοὺς κατ' Ἀντωνίου, Φιλιππικοὺς ἐπέγραψεν,

appellaretur. Quod ei nomen tributum ſane eſt primo, quum eum ita in concione nominaſſet Cato.

Fuit ea tempeſtate autoritas ejus in civitate ſumma: verum invidiam conflavit ſibi, nullo ille quidem flagitio, ſed quod ſe ipſe laudaret & celebraret aſſidue, offendit multos. Ubique enim, ſive in ſenatu, ſive in concione, ſive in judiciis, habuit in ore Catilinam & Lentulum. Libros denique & ſcripta laudibus complevit ſuis, jucundiſſimamque ſuam & venuſtiſſimam dictionem odioſam reddidit & ingratam auditoribus, hac eum quaſi morbo aliquo ſemper comitante importunitate Veruntamen quanquam ſupra modum cupiditate flagravit gloriæ, caruit invidiæ tamen adverſus alios vitio. Quippe, ut teſtantur ejus monumenta, effuſiſſime & veteres & æquales ſuos celebravit, & multa memorantur dicta ejus: velut de Ariſtotele, manantis eſſe eum flumen auri: & de dialogis Platonis, Jovem ſi loqui vellet, ita dicturum. Theophraſtum aſſueverat delicias ſuas vocare. De orationibus Demoſthenis rogatus quam maxime probaret, longiſſimam reſpondit. Licet nonnulli, qui ſe Demoſtheni ſimulant favere, mordeant dictum Ciceronis, quod in epiſtola ad quoſdam amicos ſcripta poſuerit, in orationibus interdum indormire Demoſthenem: immemores quantis & quam inſignibus laudibus illum paſſim extollat, & quod orationes, in quibus præ cæteris ſuis elaboravit, in Antonium habitas, appellaverit

ψεν, ἀμνημονοῦσι. τῶν δὲ κατ' αὐτὸν ἐνδόξων ἀπὸ λόγου καὶ σοφίας οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὃν οὐκ ἐποίησεν ἐνδοξότερον, ἢ λέγων ἢ γράφων εὐμενῶς περὶ ἑκάστου. Κρατίππῳ δὲ τῷ Περιπατητικῷ διεπράξατο μὲν Ῥωμαίῳ γενέσθαι παρὰ Καίσαρος ἄρχοντος ἤδη· διεπράξατο δὲ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ψηφίσασθαι καὶ δεηθῆναι μένειν αὐτὸν ἐν Ἀθήναις, καὶ διαλέγεσθαι τοῖς νέοις, ὡς κοσμοῦντα τὴν πόλιν. ἐπιστολαὶ δὲ παρὰ τοῦ Κικέρωνός εἰσι πρὸς Ἡρώδην, ἕτεραι δὲ πρὸς τὸν υἱόν, ἐγκελευομένου συμφιλοσοφεῖν Κρατίππῳ. Γοργίαν δὲ τὸν ῥήτορα αἰτιώμενος εἰς ἡδονὰς καὶ πότους προάγειν τὸ μειράκιον, ἀπελαύνει τῆς συνουσίας αὐτοῦ. καὶ σχεδὸν αὕτη τε τῶν Ἑλληνικῶν μία, καὶ δευτέρα πρὸς Πέλοπα τὸν Βυζάντιον ἐν ὀργῇ τινι γέγραπται, τὸν μὲν Γοργίαν αὐτοῦ προσηκόντως ἐπισκώπτοντος, εἴπερ ἦν φαῦλος καὶ ἀκόλαστος, ἧπερ ἐδόκει· πρὸς δὲ τὸν Πέλοπα μικρολογουμένου καὶ μεμψιμοιροῦντος, ὥσπερ ἀμελήσαντα τιμάς τινας αὐτοῦ καὶ ψηφίσματα παρὰ Βυζαντίων γενέσθαι.

Ταῦτά τε δὴ φιλότιμα, καὶ τὸ πολλάκις ἐπαιρόμενον τοῦ λόγου τῇ δεινότητι τὸ πρέπον προΐεσθαι. Νουματίῳ μὲν γάρ ποτε συνηγορήσας, ὡς ἀποφυγὼν τὴν δίκην ἐκεῖνος ἐδίωκεν ἑταῖρον αὐτοῦ Σαβῖνον, οὕτω λέγεται προσπεσεῖν ὑπ' ὀργῆς ὁ Κικέρων, ὥστ' εἰπεῖν, Σὺ γὰρ ἐκείνην ὦ Νουμάτιε τὴν δίκην ἀπέφυγες διὰ σαυτόν, οὐκ ἐμοῦ πολὺ σκότος ἐν φωτὶ τῷ δικαστηρίῳ περιχέαντος; Μάρκον δὲ Κράσσον ἐγκωμιάζων ἀπὸ τοῦ βήματος εὐημέρησε, καὶ μεθ' ἡμέρας αὖθις ὀλίγας λοιδορῶν αὐτόν, ὡς ἐκεῖνος εἶπεν, Οὐ

γὰρ

verit Philippicas. Ex coævis suis, qui eloquentia aut sapientia præcelleret, prætermisit neminem, quem non dicendo vel scribendo candide de unoquoque magis illustraverit. Cratippo Peripatetico impetravit a Cæsare jam rerum potito civitatem Romanam. Perfecit præterea ut senatus Areopagitarum per decretum peteret ab eo, sicut ornamento urbis, ut Athenis remaneret & institueret juventutem. Extant Ciceronis ad Herodem epistolæ, & ad filium aliæ, præcipientis ei ut in studio sapientiæ Cratippum sectaretur. Gorgiam rhetorem insimulavit deliciis & compotationibus adolescentem assuefacere, ideoque interdicit illi hujus consuetudine. Hæc pene una ex Græcis est, & altera ad Byzantinum Pelopem cum stomacho scripta. Gorgiam quidem merito momordit: siquidem fuit, ut habebatur, improbus & luxui deditus. Cum Pelope abjecte expostulat & queritur, quod neglexisset honores quosdam sibi decerni a Byzantinis.

Cæterum ista ambitioni ejus expensa ferenda sunt, item quod crebro vi dicendi elatus projecerit decorum. Quum enim aliquando Numatio patrocinatus esset, atque absolutus necessarium ille Ciceronis postularet Sabinum, eo prorupisse Ciceronem ira ferunt, ut jactaverit, Quid? an tu ex illo judicio tua, Numati, evasisti innocentia? annon mea opera, qui multum caliginis lumini offudi tribunalis? Quum pro rostris M. Crassum magno populi plausu ornasset, eundemque rursus haud magno interposito intervallo laceraret probris: ubi ille

dixit,

γὰρ ἐνταῦθα πρώην αὐτὸς ἡμᾶς ἐπῄνεις; ναί, φησί, μελέτης ἕνεκεν γυμνάζων τὸν λόγον εἰς φαύλην ὑπόθεσιν. εἰπόντος δέ ποτε τοῦ Κράσσου μηδένα Κράσσων ἐν Ῥώμῃ βεβιωκέναι μακρότερον ἑξηκονταετίας, εἶθ' ὕστερον ἀρνουμένου καὶ λέγοντος, Τί δ' ἂν ἐγὼ παθὼν τοῦτ' εἶπον; ᾔδεις, ἔφη, Ῥωμαίους ἡδέως ἀκουσομένους, καὶ διὰ τοῦτο ἐδημαγώγεις. ἀρέσκεσθαι δὲ τοῦ Κράσσου τοῖς Στωϊκοῖς φήσαντος, ὅτι πλούσιον εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἀποφαίνουσιν, ὅρα μὴ μᾶλλον, εἶπεν, ὅτι πάντα τοῦ σοφοῦ λέγουσιν εἶναι. διεβάλλετο δ' εἰς φιλαργυρείαν ὁ Κράσσος. ἐπεὶ δὲ τοῦ Κράσσου τῶν παίδων ὁ ἕτερος, Ἀξίῳ τινὶ δοκῶν ὅμοιος εἶναι, καὶ διὰ τοῦτα τῇ μητρὶ προστριβόμενος αἰσχρὰν ἐπὶ τῷ Ἀξίῳ διαβολήν, εὐδοκίμησε λόγον ἐν βουλῇ διελθών, ἐρωτηθεὶς ὁ Κικέρων τί φαίνεται αὐτῷ, ἄξιος, εἶπε, Κράσσου.

Μέλλων δὲ Κράσσος εἰς Συρίαν ἀπαίρειν, ἐβούλετο τὸν Κικέρωνα μᾶλλον αὐτῷ φίλον ἢ ἐχθρὸν εἶναι· καὶ φιλοφρονούμενος ἔφη βούλεσθαι δειπνῆσαι παρ' αὐτῷ. κἀκεῖνος ὑπεδέξατο προθύμως. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις περὶ Βατινίου φίλων τινῶν ἐντυγχανόντων, ὡς μνωμένου διαλύσεις καὶ φιλίαν· ἦν γὰρ ἐχθρός· οὐ δήπου καὶ Βατίνιος, εἶπεν, δειπνῆσαι παρ' ἐμοὶ βούλεται; πρὸς μὲν οὖν Κράσσον τοιοῦτος. αὐτὸν δὲ τὸν Βατίνιον ἔχοντα χοιράδας ἐν τῷ τραχήλῳ, καὶ λέγοντα δίκην, οἰδοῦντα ῥήτορα προσεῖπεν. ἀκούσας δ' ὅτι τέθνηκεν, εἶτα μετὰ μικρὸν πυθόμενος σαφῶς ὅτι ζῇ, Κακὸς τοίνυν ἀπόλοιτο κακῶς ὁ ψευσάμενος. ἐπεὶ δὲ Καίσαρι ψηφισαμένῳ τὴν ἐν Καμπανίᾳ χώ-

dixit, Annon me ex hoc loco non ita pridem laudasti? Ego vero, inquit, sed commentandi gratia argumentum infame declamans. Quum Crassus aliquando dixisset, neminem suæ gentis superasse Romæ sexagesimum ætatis annum, & post iret id inficias, diceretque, Qui factum est, hoc dictum ut exciderit mihi? Sciebas, inquit, auditurum id populum Romanum libenter, ideo dedisti hoc ejus auribus. Quum placere sibi Stoicorum ferret sententiam Crassus, Bonum virum divitem esse: subjecit, Vide ne magis, quod contendant omnia esse sapientis: infamis enim erat Crassi avaritia. Alter Crassi filius Axium quendam videbatur specie referre, ideoque matri maculam Axii causa turpem inurebat. Quum hic orationem in senatu magna comprobatione habuisset, interrogatus Cicero quid ei videtur, Ἄξιος inquit Græce, Κράσσου.

Profecturus Crassus in Syriam, maluit amicum quam inimicum Ciceronem relinquere: quare amice eum appellans, apud eum dixit velle se cœnare: invitavit Cicero eum comiter. Paucis interpositis diebus adierunt Ciceronem amici aliquot rogatu Vatinii de reconciliatione gratiæ: nam erat inter eos simultas. Ibi infit Cicero, Num & Vatinius apud me cœnare vult? Ac cum Crasso quidem ad hunc modum egit. Vatinium ipsum, cui strumæ erant in collo, quum causam diceret, tumidum oratorem appellavit. Quum nuntiatum ei esset de illius morte, mox intelligeret incolumem esse: Male pereat, inquit, qui male mentitus est. Quum Cæsar legem tulisset de agro Cam-

χώραν κατανεμηθῆναι τοῖς στρατιώταις, πολλοὶ μὲν ἐδυσχέραινον ἐν τῇ βουλῇ· Λεύκιος δὲ Γέλλιος ὁμοῦ τι πρεσβύτατος ὢν, εἶπεν ὡς οὐ γενήσεται τοῦτο ζῶντος αὐτοῦ, περιμείνωμεν, εἶπεν ὁ Κικέρων· μακρὰν γὰρ οὐκ αἰτεῖται Γέλλιος ὑπέρθεσιν. ἦν δέ τις Ὀκτάβιος αἰτίαν ἔχων ἐκ Λιβύης γεγονέναι· πρὸς τοῦτον ἔν τινι δίκῃ λέγοντα τοῦ Κικέρωνος μὴ ἐξακούειν, καὶ μὴν οὐκ ἔχεις, εἶπε, τὸ οὖς ἀτρύπητον. Μετέλλου δὲ Νέπωτος εἰπόντος ὅτι πλείονας καταμαρτυρῶν ἀνῄρηκεν, ἢ συνηγορῶν σέσωκεν· ὁμολογῶ γὰρ, ἔφη, πίστεως ἐν ἐμοὶ πλέον ἢ δεινότητος εἶναι. νεανίσκου δέ τινος, αἰτίαν ἔχοντος ἐν πλακοῦντι φάρμακον τῷ πατρὶ δεδωκέναι, θρασυνομένου, καὶ λέγοντος ὅτι λοιδορήσει τὸν Κικέρωνα, τοῦτο, ἔφη, παρὰ σοῦ βούλομαι μᾶλλον ἢ πλακοῦντα. Ποπλίου δὲ Σηστίου συνήγορον μὲν αὐτὸν ἔν τινι δίκῃ παραλαβόντος μεθ᾽ ἑτέρων, αὐτοῦ δὲ πάντα βουλομένου λέγειν, καὶ μηδενὶ παριέντος εἰπεῖν, ὡς δῆλος ἦν ἀφιέμενος ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἤδη τῆς ψήφου φερομένης, χρῶ σήμερον, ἔφη, τῷ καιρῷ Σήστιε· μέλλεις γὰρ αὔριον ἰδιώτης εἶναι. Πόπλιον δὲ Κώνσαν, νομικὸν εἶναι βουλόμενον, ὄντα δ᾽ ἀμαθῆ καὶ ἀφυῆ, πρός τινα δίκην ἐκάλεσε μάρτυρα. τοῦ δὲ μηδὲν εἰδέναι φάσκοντος, ἴσως, ἔφη, δοκεῖς περὶ τῶν νομικῶν ἐρωτᾶσθαι. Μετέλλου δὲ Νέπωτος ἐν διαφορᾷ τινι πολλάκις λέγοντος, Τίς σοῦ πατήρ ἐστιν, ὁ Κικέρων; σοὶ ταύτην τὴν ἀπόκρισιν, ἔφη, ἡ μήτηρ χαλεπωτέραν ἐποίησεν. ἐδόκει δ᾽ ἀκόλαστος ἡ μήτηρ εἶναι τοῦ Νέπωτος, αὐτὸς δέ τις εὐμετάβολος. καί ποτε τὴν δημαρχίαν ἀπολιπὼν ἄφνω, πρὸς Πομ-

Campano militibus dividendo; multis res in senatu displicuit: L. Gellius autem, qui fere natu erat maximus, hoc se vivo negavit futurum. Hic Cicero, Exspectemus, inquit, haud longam diem postulat Gellius. Octavius erat quidam, quem dictitabant ex Africa ortum: huic in causa quadam Ciceronem se non exaudire dicenti, Atqui auris tua, inquit, non caret foramine. Quum Metellus Nepos objiceret ei, plures ipsum testimonio suo oppressisse, quam servasse patrocinio: Fateor, inquit, plus mihi fidei quam eloquentiæ esse. Adolescens erat quidam in crimine, virus parenti obtulisse in placenta: Eo ferociter jactante Ciceronem probris se insectaturum, Hoc, inquit Cicero, malo abs te, quam placentam. P. Sestius adhibuerat eum cum nonnullis aliis in judicio advocatum: qui quum dicere ipse omnia vellet, neque cuiquam permitteret verbum facere, ubi patuit absolutum iri, quia judices jam sententias ferebant, Utere hodie, inquit, Sesti, tempore: cras enim privatus eris. Publium Cottam, qui haberi jurisperitus affectabat, quum indoctus esset & iners, ad testimonium dicendum in quadam causa citavit. Nihil quum diceret se scire, Putas fortassis, inquit, te aliquid de jure interrogari. Quum Metellus Nepos aliquando inter disputandum identidem repeteret, Quis est pater tuus Cicero? Tibi, inquit, hanc responsionem mater tua effecit difficiliorem: siquidem Nepotis matrem fama erat impudicam esse: ipse autem habebatur levior; ac relicto aliquando tribunatu plebis raptim in

Πομπήϊον ἐξέπλευσεν εἰς Συρίαν, εἶτ' ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν ἀλογώτερον. θάψας δὲ Φίλαγρον τὸν καθηγητὴν ἐπιμελέστερον, ἐπέστησεν αὐτοῦ τῷ τάφῳ κόρακα λίθινον. καὶ ὁ Κικέρων, τοῦτ', ἔφη, σοφώτερον ἐποίησας. πέτεσθαι γάρ σε μᾶλλον ἢ λέγειν ἐδίδαξεν. ἐπεὶ δὲ Μάρκος Ἄππιος ἔν τινι δίκῃ προοιμιαζόμενος εἶπε φίλον αὐτοῦ δεδεῆσθαι παρέχειν ἐπιμέλειαν καὶ λογιότητα καὶ πίστιν. εἶθ' οὕτως, ἔφη, σιδηροῦς γέγονας ἄνθρωπος, ὥστε μηδὲν ἐκ τοσούτων ὧν ἠτήσατο φίλος παρέχειν;

Τὸ μὲν οὖν πρὸς ἐχθροὺς ἢ ἀντιδίκους σκώμμασι χρῆσθαι πικροτέροις, δοκεῖ ῥητορικὸν εἶναι· τὸ δ' οἷς ἔτυχε προσκρούειν ἕνεκα τοῦ γελοίου, πολὺ συνῆγε μῖσος αὐτῷ. γράψω δὲ καὶ τούτων ὀλίγα. Μάρκον Ἀκυίνιον ἔχοντα δύο γαμβροὺς φυγάδας, Ἄδραστον ἐκάλει. Λευκίου δὲ Κότα τιμητικὴν ἔχοντος ἀρχὴν, φιλοινοτάτου δ' ὄντος, ὑπατείαν μετιὼν ὁ Κικέρων ἐδίψησε, καὶ τῶν φίλων κύκλῳ περιστάντων, ὡς ἔπινεν, ὀρθῶς φοβεῖσθε, εἶπε, μή μοι γένοιτο χαλεπὸς ὁ τιμητὴς, ὅτι ὕδωρ πίνω. Βωκωνίῳ δ' ἀπαντήσας ἄγοντι μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς ἀμορφοτάτας θυγατέρας, ἀνεφθέγξατο,

Φοίβου ποτ' οὐκ ἐῶντος ἔσπειρεν τέκνα.

Μάρκου δὲ Γελλίου δοκοῦντος οὐκ ἐκ τῶν ἐλευθέρων γεγονέναι, λαμπρᾷ δὲ τῇ φωνῇ καὶ μεγάλῃ γράμματα πρὸς τὴν σύγκλητον ἐξαναγνόντος, μὴ θαυμάζητε, εἶπε, καὶ αὐτὸς εἷς ἐστι τῶν ἀναπεφωνηκότων. ἐπεὶ δὲ Φαῦστος ὁ Σύλλα τοῦ μοναρχήσαντος ἐν Ῥώμῃ, καὶ πολλοὺς ἐπὶ θανάτῳ προγράψαντος,

ἐν

in Syriam navigavit ad Pompeium, mox inde majore est inconstantia reversus. Quum Philagrum præceptorem tumulasset accuratius, imposuit ejus tumulo marmoreum corvum. Tum Cicero, Intelligentius, inquit, hoc fecisti: volare enim potius docuit te quam dicere. M. Appio in exordio causæ cujusdam amicum suum orasse se dicenti ut curam & facundiam & fidem sibi præstaret, Adeone tu, inquit, durus es, nihil ut omnium quæ te oraverit amicus, præstiteris?

Sane cavillari quidem in inimicos & adversarios in foro acerbius, oratori dicas convenire: verum quod incurrerit in quosvis risus excitandi causa, id simultates ei paravit multas. Horum quoque pauca commemorabo. M. Aquilium, qui duos generos habebat exules, vocabat Adrastum. L. Cotta censore, qui supra modum effusus in vinum erat, candidatus Cicero consularis in prensando quum sitisset: circumfusis amicis, ut bibit, Recte veremini, inquit, ne quod aquam bibam, succenseat mihi censor. Voconio occurrens secum ducenti tres insigniter deformes filias, exclamavit,

Invito Apolline seminavit liberos.

M. Gellius, quem rumor erat non esse ingenuis natalibus ortum, quum clara voce & alta literas in senatu recitasset, Nolite mirari, inquit, & hic ex iis est qui proclamarunt. Quum Faustus Sylla, dictatoris Syllæ, qui multos proscripserat, filius, ære alieno obrutus,

ἐν δανείοις γενόμενος, καὶ πολλὰ τῆς οὐσίας διασπαθήσας, ἀμαρτίαν προέγραψε, ταύτην ἔφη μᾶλλον αὐτοῦ τὴν προγραφὴν ἀρέσκειν, ἢ τὴν πατρῴαν.

Ἐκ τούτων ἐγίνετο πολλοῖς ἐπαχθής· καὶ οἱ μετὰ Κλωδίου συνέστησαν ἐπ' αὐτὸν, ἀρχὴν τοιαύτην λαβόντες. ἦν Κλώδιος ἀνὴρ εὐγενὴς, τῇ μὲν ἡλικίᾳ νέος, τῷ δὲ φρονήματι θρασὺς καὶ αὐθάδης. οὗτος ἐρῶν Πομπηΐας τῆς Καίσαρος γυναικὸς, εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ παρεισῆλθε κρύφα, λαβὼν ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλτρίας. ἔθυον γὰρ αἱ γυναῖκες τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην καὶ ἀθέατον ἀνδράσι θυσίαν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος οἰκίᾳ· καὶ παρῆν ἀνὴρ οὐδείς. ἀλλὰ μειράκιον ὢν ἔτι καὶ μήπω γενειῶν ὁ Κλώδιος, ἤλπιζε λήσεσθαι διαδὺς πρὸς τὴν Πομπηΐαν μετὰ τῶν γυναικῶν. ὡς δ' εἰσῆλθε νύκτωρ εἰς οἰκίαν μεγάλην, ἠπορεῖτο τῶν διόδων· καὶ πλανώμενον αὐτὸν ἰδοῦσα Αὐρηλίας θεράπαινις τῆς Καίσαρος μητρὸς, ἤτησεν ὄνομα. φθέγξασθαι δ' ἀναγκασθέντος ἐκείνου, καὶ φήσαντος ἀκόλουθον Πομπηΐας ζητεῖν Αὔραν τοὔνομα, συνεῖσα τὴν φωνὴν οὐ γυναικείαν οὖσαν, ἀνέκραγε καὶ συνεκάλει τὰς γυναῖκας. αἱ δ' ἀποκλείσασαι τὰς θύρας, καὶ πάντα διερευνώμεναι, λαμβάνουσι τὸν Κλώδιον εἰς οἴκημα παιδίσκης, ᾗ συνῆλθε, καταπεφευγότα. τοῦ δὲ πράγματος περιβοήτου γενομένου, Καῖσάρ τε τὴν Πομπηΐαν ἀφῆκε, καὶ δίκην ἀσεβείας ἀπεγράψατο τῷ Κλωδίῳ.

Κικέρων δ' ἦν μὲν αὐτοῦ φίλος, καὶ τῶν περὶ Κατιλίναν πραττομένων ἐχρῆτο προθυμοτάτῳ συνεργῷ καὶ φύλακι τοῦ σώματος· ἰσχυριζομένου δὲ πρὸς τὸ ἐγ-

tus, re familiari magna ex parte dissipata, bonorum auctionem proscripsisset, Hanc, inquit, proscriptionem malo quam paternam.

Hinc multos offendit. At Clodii factio coitionem adversus eum fecit, ex hac causa incitata. Clodius nobili familia erat, ætate florente, feroci animo & procaci. Hic captus uxoris Cæsaris amore Pompeiæ, assumpta veste & ornatu psaltriæ furtim penetravit in domum ejus. Nam sacra tum in ædibus Cæsaris arcana illa, quibus nefas est viros interesse, agebantur, nec aderat vir ullus: sed ille, quod adolescens esset, & imberbis etiam tum, sperabat occulte posse cum mulieribus ad Pompeiam pervenire. Noctu in amplas ingressus ædes, hæsit in diverticulis. Vagantem conspicata Aurelia matris Cæsaris ancilla, quæsivit nomen ejus: coacto loqui illo, atque pedissequam demonstrante quærere se Pompeiæ, nomine Auram, ut vocem animadvertit abhorrentem a fœmina, tollit clamorem, convocatque mulieres: quæ obseratis foribus, omnibusque excussis, deprehendunt Clodium in cubiculo puellæ, cum qua ingressus fuerat, latitantem. Quum ea res percrebuisset, repudiavit Cæsar Pompeiam, ac nomen Clodii de violatis sacris detulit.

Erat Ciceroni cum eo amicitia, & conjuratione flagrante Catilinæ expertus promptissimum fuerat adjutorem & custodem corporis sui. Quum cardinem ille hujus depellen-

ἔγκλημα, τῷ μήτε γεγονέναι κατ' ἐκεῖνον ἐν Ῥώμῃ τὸν χρόνον, ἀλλ' ἐν τοῖς πορρωτάτω χωρίοις διατρίβειν, κατεμαρτύρησεν ὡς ἀφιγμένου πρὸς αὐτὸν οἴκαδε, καὶ διειλεγμένου περί τινων. ὅπερ ἦν ἀληθές. οὐ μὴν ἐδόκει μαρτυρεῖν ὁ Κικέρων διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν αὐτοῦ γυναῖκα Τερεντίαν ἀπολογούμενος. ἦν γὰρ αὐτῇ πρὸς τὸν Κλώδιον ἀπέχθεια, διὰ τὴν ἀδελφὴν τὴν ἐκείνου Κλωδίαν, ὡς τῷ Κικέρωνι βουλομένην γαμηθῆναι, καὶ τοῦτο διὰ Τύλλου τινὸς πράττουσαν, ὃς ἑταῖρος μὲν ἦν καὶ συνήθης ἐν τοῖς μάλιστα Κικέρωνος, ἀεὶ δὲ πρὸς τὴν Κλωδίαν φοιτῶν, καὶ θεραπεύων ἐγγὺς οἰκοῦσαν, ὑποψίαν τῇ Τερεντίᾳ παρεῖχε. χαλεπὴ δὲ τὸν τρόπον οὖσα, καὶ τοῦ Κικέρωνος ἄρχουσα, παρώξυνε τῷ Κλωδίῳ συνεπιθέσθαι καὶ καταμαρτυρῆσαι. κατεμαρτύρουν δὲ τοῦ Κλωδίου πολλοὶ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπιορκίας, ῥᾳδιουργίας, ὄχλων δεκασμοὺς, φθορὰς γυναικῶν. Λούκελλος δὲ καὶ θεραπαινίδας παρεῖχεν, ὡς συγγένοιτο τῇ νεωτάτῃ τῶν ἀδελφῶν ὁ Κλώδιος, ὅτε Λουκέλλῳ συνῴκει. πολλὴ δ' ἦν δόξα καὶ ταῖς ἄλλαις δυσὶν ἀδελφαῖς πλησιάζειν τὸν Κλώδιον, ὧν Τερεντίαν μὲν Μάρκιος Ῥὴξ, Κλωδίαν δὲ Μέτελλος ὁ Κέλερ εἶχεν· ἣν Κουαδραντίαν ἐκάλουν, ὅτι τῶν ἐραστῶν τις αὐτῇ χαλκοῦς ἐμβαλὼν εἰς βαλάντιον, ὡς ἀργύρεον εἰσέπεμψε. τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ χαλκοῦ νομίσματος κουαδράντην ἐκάλουν. ἐπὶ ταύτῃ μάλιστα τῶν ἀδελφῶν κακῶς ἤκουσεν ὁ Κλώδιος. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τοῦ δήμου πρὸς τοὺς καταμαρτυροῦντας αὐτοῦ καὶ συνεστῶτας ἀντιταττομένου, φοβηθέντες οἱ δι-

lendi criminis poneret in eo quod contenderet ne Romæ quidem eo die se fuisse, sed procul urbe egisse: dixit pro testimonio in eum Cicero, venisse ad se domum eum, certisque de rebus sermonem secum habuisse. Quod licet verum foret, testimonium dixisse tamen visus est Cicero non veritatis causa, sed uxori ut satisfaceret Terentiæ. Simultas enim huic cum Clodio erat causa sororis Clodiæ, quam ambire Ciceronis nuptias suspicabatur, & eam ad rem interprete uti Tullo quodam, cui familiaritas cum Cicerone & consuetudo intercedebat arctissima: qui, quod ad Clodiam frequens ventitaret, & coleret vicinam, in suspicionem venit Terentiæ. Acerba autem mulier & viri potens, stimulavit Ciceronem ad conspirandum contra Clodium, & ad eum testimonio suo premendum. Multa etiam a bonis & honestis viris testimonia dicta fuerunt de Clodii perjuriis, testamentorum suppositionibus, ambitu, stupris matronarum: Lucullus etiam ancillas produxit, stuprasse Clodium minimam sororem suam, quum in matromonio suo esset. Fama divulgata erat & cum duabus sororibus aliis eum consuevisse: quarum Martius Rex Terentiam, Clodiam duxerat uxorem Metellus Celer, quam Quadrantulam appellabant, quod quidam amatorum ejus pro argenteis minuta æra in loculos ejus immisisset. Minutissimum æreum nummum quadrantem vocabant. Hujus nomine sororis fuit infamatus potissimum Clodius. Verum enimvero quum plebs id temporis adversus eos qui in eum testimonium dixerant coierantque, insur-

δικασαὶ φυλακὴν περιεστήσαντο, καὶ τὰς δέλτους οἱ πλεῖστοι συγκεχυμένας τοῖς γράμμασιν ἤνεγκαν. ὅμως δὲ πλείονες ἔδοξαν οἱ ἀπολύοντες γενέσθαι· καί τις ἐλέχθη καὶ δεκασμὸς διελθεῖν. ὅθεν ὁ μὲν Κάτλος ἀπαντήσας τοῖς κριταῖς, ὑμεῖς, εἶπεν, ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἀσφαλείας ἠτήσασθε τὴν φυλακήν, φοβούμενοι μή τις ὑμῶν ἀφέληται τὸ ἀργύριον. Κικέρων δὲ, τοῦ Κλωδίου πρὸς αὐτὸν λέγοντος ὅτι μαρτυρῶν οὐκ ἔσχε πίστιν παρὰ τοῖς δικασταῖς, ἀλλ' ἐμοὶ μὲν, εἶπεν, οἱ πέντε καὶ εἴκοσι τῶν δικαστῶν ἐπίστευσαν· τοσοῦτοι γάρ σου κατεψηφίσαντο. σοὶ δὲ τριάκοντα οὐκ ἐπίστευσαν· οὐ γὰρ πρότερον ἀπέλυσαν ἢ ἔλαβον τὸ ἀργύριον. ὁ μέντοι Καῖσαρ οὐ κατεμαρτύρησε κληθεὶς ἐπὶ τὸν Κλώδιον, οὐδ' ἔφη μοιχείαν κατεγνωκέναι τῆς γυναικός· ἀφεικέναι δ' αὐτήν, ὅτι τὸν Καίσαρος ἔδει γάμον οὐ πράξεως αἰσχρᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ φήμης καθαρὸν εἶναι.

Διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον ὁ Κλώδιος, καὶ δήμαρχος αἱρεθεὶς, εὐθὺς εἴχετο τοῦ Κικέρωνος, πάνθ' ὁμοῦ πράγματα καὶ πάντας ἀνθρώπους συνάγων καὶ ταράττων ἐπ' αὐτόν. τόν τε γὰρ δῆμον ᾠκειώσατο νόμοις φιλανθρώποις, καὶ τῶν ὑπάτων ἑκατέρῳ μεγάλας ἐπαρχίας ἐψηφίσατο, Πείσωνι μὲν Μακεδονίαν, Γαβινίῳ δὲ Συρίαν. πολλοὺς δὲ τῶν ἀπόρων συνέταττεν εἰς τὸ πολίτευμα, καὶ δούλους ὡπλισμένους περὶ αὐτὸν εἶχε. τῶν δὲ πλεῖστον δυναμένων τότε τριῶν ἀνδρῶν Κράσσου μὲν ἄντικρυς Κικέρωνι πολεμοῦντος, Πομπηΐου δὲ θρυπτομένου πρὸς ἀμφοτέρους, Καίσαρος δὲ μέλλοντος εἰς Γαλατίαν ἐξιέναι μετὰ στρατεύματος, ὑπὸ τοῦτον ὑποδὺς ὁ Κικέρων, καίπερ οὐκ ὄντα φί-

λον,

ſurgeret, trepidantes judices ſepſerunt ſe præſidio, tabulaſque plerique confuſis literis attulere. Videbatur a majore tamen parte abſolutus fuiſſe. Rumor autem fuit etiam adulteratum pecunia judicium fuiſſe. Quare Catulus quum occurriſſet judicibus, Recte vos, inquit, ad ſecuritatem præſidium petiſtis: verebamini enim ne quis vobis eriperet nummos. Cicero exprobrante ſibi Clodio quod teſtimonium dicenti judices non credidiſſent, Immo, inquit, quinque & viginti judices mihi crediderunt. tot enim damnaverunt te: triginta, quia ante nummos, quam abſolverunt te, acceperunt, tibi vero nihil crediderunt. Cæſar tamen citatus non dixit in Clodium teſtimonium, neque uxorem ſibi compertam adulterii eſſe: dimiſiſſe eam autem, quod Cæſaris cubile non modo crimine oporteret, ſed & ſuſpicione vacare.

Ex hac elapſus flamma Clodius, & factus tribunus plebis, protinus appetivit Ciceronem, ſimulque omnes res atque omnes homines adverſus eum ſolicitavit concitavitque. Populum demulſit legibus popularibus, utrique conſuli amplas provincias decrevit, Piſoni Macedoniam, Syriam Gabinio; colluviem inopum ad cœpta ſua decuriavit, ſervitiis armatis latera ſua ſepſit. Ex tribus quorum ea tempeſtate ſumma potentia erat, Craſſus Ciceronem aperte oppugnabat, Pompeius venditabat ſe utrique. Ad Cæſaris igitur gratiam, qui cum exercitu profecturus in Galliam erat, quam-

vis

λον, ἀλλ' ὕποπτον ἐκ τῶν περὶ Κατιλίναν, ἠξίωσε πρεσβευτὴν αὐτῷ συστρατεύειν. δεξαμένου δὲ τοῦ Καίσαρος, ὁ Κλώδιος ὁρῶν ἐκφεύγοντα τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ τὸν Κικέρωνα, προσεποιεῖτο συμβατικῶς ἔχειν, καὶ τῇ Τερεντίᾳ τὴν πλείστην ἀνατιθεὶς αἰτίαν, ἐκείνου δὲ μεμνημένος ἐπιεικῶς ἀεὶ, καὶ λόγους εὐγνώμονας ἐνδιδοὺς, ὡς ἄν τις οὐ μισῶν οὐδὲ χαλεπαίνων, ἀλλ' ἐγκαλῶν μέτρια καὶ φιλικὰ, παντάπασιν αὐτοῦ τὸν φόβον ἀνῆκεν· ὥστ' ἀπειπεῖν τῷ Καίσαρι τὴν πρεσβείαν, καὶ πάλιν ἔχεσθαι τῆς πολιτείας. ἐφ' ᾧ παροξυνθεὶς ὁ Καῖσαρ, τόν τε Κλώδιον ἐπέρρωσε καὶ Πομπήϊον ἀπέστρεψε κομιδῇ τοῦ Κικέρωνος. αὐτός τε κατεμαρτύρησεν ἐν τῷ δήμῳ, μὴ δοκεῖν αὐτῷ καλῶς μηδὲ νομίμως ἄνδρας ἀκρίτους ἀνῃρῆσθαι τοὺς περὶ Λέντλον καὶ Κέθηγον. αὕτη γὰρ ἦν ἡ κατηγορία, καὶ ἐπὶ τοῦθ' ὁ Κικέρων ἐκαλεῖτο. κινδυνεύων οὖν καὶ διωκόμενος, ἐσθῆτα μετήλλαξε καὶ κόμης ἀνάπλεως περιϊὼν ἱκέτευε τὸν δῆμον. πανταχοῦ δ' ὁ Κλώδιος ἀπήντα κατὰ τοὺς στενωποὺς, ἀνθρώπους ἔχων ὑβριστὰς περὶ αὐτὸν καὶ θρασεῖς, οἳ πολλὰ μὲν χλευάζοντες ἀκολάστως εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ Κικέρωνος, πολλαχοῦ δὲ πηλῷ καὶ λίθοις βάλλοντες, ἐνίσταντο ταῖς ἱκεσίαις.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ Κικέρωνι πρῶτον μὲν ὀλίγου δεῖν σύμπαν τὸ τῶν ἱππικῶν πλῆθος συμμετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους νέων παρηκολούθουν κομῶντες καὶ συνικετεύοντες. ἔπειτα τῆς βουλῆς συνελθούσης, ὅπως ψηφίσαιτο τὸν δῆμον ὡς ἐπὶ πένθεσι μεταβαλεῖν τὰ ἱμάτια, καὶ τῶν ὑπάτων ἐναντιωθέντων, Κλωδίου δὲ σιδηροφορουμένου περὶ τὸ βουλευτήριον, ἐξέδραμον

vis ab se alieni & suspecti ex Catilinæ temporibus, recurrit, contenditque ab eo legatum ut se duceret in provinciam. Quum recepisset eum Cæsar, cernens evadere Clodius Ciceronem ex tribunatu suo, simulavit non abhorrere se a reconciliatione: rejectaque in Terentiam maxima culpæ parte, factaque ubique benigna ejus mentione, & leniter agendo, quasi non odisset hominem, nec esset ei infensus, sed modice & amice expostularet, omnem illius metum discussit. Itaque renuntiavit Cæsari Cicero legationem, vertitque iterum se ad rempub. gerendam. Unde Cæsar acerbatus, hinc corroboravit Clodium, hinc Pompeium plane a Cicerone alienavit. Dixit præterea aperte in concione, Lentulum & Cethegum non videri sibi recte aut jure necatos: hoc enim fuit cujus Cicero arcessebatur crimen. Reus igitur factus, vestem in periculo mutavit, sordidatusque ac supplex prensavit populum. Omnibus in viis Clodius cum improborum & audacium manu occurrit Ciceroni: qui mira protervia illudentes conditioni & squalori ejus, passimque cœnum & lapides in eum jactantes, interpellabant supplicantem.

At primum ordo equestris vestem cum eo pene totus mutavit. Ex juventute comitabantur eum non minus viginti millia, qui pro eo sordidati deprecabantur. Deinde ubi senatus convenit ad decernendum, ut populus sicut in luctu mutaret vestem, consulibus adversantibus, & obsidente cum gladiis curiam Clodio, permulti patrum

μον οὐκ ὀλίγοι τῶν βουλευτικῶν καταῤῥηγνύμενοι τοὺς χιτῶνας, καὶ βοῶντες. ὡς δ' ἦν οὔτ' οἶκτος οὔτε τις αἰδὼς πρὸς τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἔδει τὸν Κικέρωνα φεύγειν, ἢ σιδήρῳ κριθῆναι πρὸς τὸν Κλώδιον, ἐδεῖτο Πομπηΐου βοηθεῖν, ἐπίτηδες ἐκποδὼν γεγονότος, καὶ διατρίβοντος ἐν ἀγροῖς περὶ τὸν Ἀλβανόν. καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψε Πείσωνα τὸν γαμβρὸν δεησόμενον, ἔπειτα καὶ αὐτὸς ἀνέβη. πυθόμενος δ' ὁ Πομπήϊος, οὐχ ὑπέμεινεν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν· δεινὴ γὰρ αὐτὸν αἰδὼς εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα, μεγάλους ἠγωνισμένον ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ πολλὰ πρὸς χάριν ἐκείνῳ πεπολιτευμένον· ἀλλὰ Καίσαρι γαμβρὸς ὢν δεομένῳ προὔδωκε τὰς παλαιὰς χάριτας, καὶ κατ' ἄλλας θύρας ὑπεξελθὼν, ἀπεδίδρασκε τὴν ἔντευξιν. οὕτω δὴ προδοθεὶς ὁ Κικέρων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γεγονὼς ἔρημος, ἐπὶ τοὺς ὑπάτους κατέφυγε. καὶ Γαβίνιος μὲν ἦν χαλεπὸς ἀεί· Πείσων δὲ διελέχθη πρᾳότερον, αὐτὸν παραινῶν ἐκστῆναι, καὶ ὑποχωρῆσαι τῇ τοῦ Κλωδίου ῥύμῃ, καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν καιρῶν ἐνεγκεῖν, καὶ γενέσθαι πάλιν σωτῆρα τῆς πατρίδος ἐν στάσεσι καὶ κακοῖς δι' ἐκεῖνον οὔσης. τοιαύτης τυχὼν ἀποκρίσεως ὁ Κικέρων, ἐβουλεύετο σὺν τοῖς φίλοις· καὶ Λεύκουλλος μὲν ἐκέλευε μένειν ὡς περιεσόμενον, ἄλλοι δὲ φεύγειν, ὡς ταχὺ τοῦ δήμου ποθήσοντος αὐτὸν, ὅταν ἐμπλησθῇ τῆς Κλωδίου μανίας καὶ ἀπονοίας. ταῦτ' ἔδοξε Κικέρωνι· καὶ τὸ μὲν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ὃ πολὺν χρόνον ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας ἱδρυμένον, ἐτίμα διαφερόντως, εἰς Καπετώλιον κομίσας ἀνέθηκεν, ἐπιγράψας, ΑΘΗΝΑ ΡΩΜΗΣ ΦΥΛΑΚΙ. πομπὰς δὲ

παρὰ

patrum vestibus laceratis curia se cum magno fremitu effudere. Postquam nec misericordiam nec verecundiam ea movit facies, sed aut eundum in exilium fuit Ciceroni, aut ferro cum Clodio decernendum, opem imploravit Pompeii: qui ex composito abscesserat, & ruri agebat in Albano suo. Primum generum ad orandum eum, Pisonem allegavit, inde est ipse quoque profectus. Eo nunciato non sustinuit in conspectum ejus venire Pompeius. Mirum enim ei pudorem incussit vir ille, qui contentiones subierat pro eo maximas, multasque suas in republica actiones ad ejus instituerat commodum. Verum quod gener esset Cæsaris, huic instanti prodidit veteres necessitudines: ac ne cum eo colloqueretur, alia subduxit se janua. Ita ab eo proditus & desertus confugit ad consules Cicero. Ac Gabinius quidem semper erat durus: benignius cum est Piso affatus, monuitque ut cedendo & locum dando Clodii impetui, temporisque ferendo vicissitudinem, iterum servaret rempublicam ipsius causa seditionibus & procellis jactatam. Eo accepto responso deliberavit Cicero cum amicis. Lucullus manendum censuit, ipsius fore victoriam; alii fugiendum: futurum enim brevi ut exsatiatus Clodii furore & scelere populus ipsum esset desideraturus. Hoc consilium Cicero sequutus est, ac signum Minervæ, quod magna in veneratione diu habuerat domi, in Capitolio posuit, ibique dedicavit cum hac inscriptione, MINERVÆ URBIS ROMÆ PRÆSIDI. Inde accepto ab amicis præsidio

μετὰ τῶν φίλων λαβὼν, περὶ μέσας νύκτας ὑπεξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ πεζῇ διὰ Λευκανίας ἐπορεύετο, λαβέσθαι Σικελίας βουλόμενος.

Ὡς δ' ἦν φανερὸς ἤδη πεφευγὼς, ἐπήγαγεν αὐτῷ φυγῆς ψῆφον ὁ Κλώδιος, καὶ διάγραμμα προὔθηκεν, εἴργειν πυρὸς καὶ ὕδατος τὸν ἄνδρα, καὶ μὴ παρέχειν στέγην ἐντὸς μιλίων πεντακοσίων Ἰταλίας. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἐλάχιστος ἦν τοῦ διαγράμματος τούτου λόγος, αἰδουμένοις τὸν Κικέρωνα· καὶ πᾶσαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην, παρέπεμπον αὐτόν. ἐν δ' Ἱππωνίᾳ πόλει τῆς Λευκανίας, ἣν Οὐιβῶνα νῦν καλοῦσιν, Οὐίβιος Σικελὸς ἀνὴρ ἄλλα τε πολλὰ τῆς Κικέρωνος φιλίας ἀπολελαυκὼς, καὶ γεγονὼς ὑπατεύοντος αὐτοῦ τεκτόνων ὕπαρχος, οἰκίᾳ μὲν οὐκ ἐδέξατο, τὸ χωρίον δὲ καταγράψειν ἐπηγγέλλετο. καὶ Γάϊος Οὐεργίνιος, ὁ τῆς Σικελίας στρατηγὸς, ἐν τοῖς μάλιστα Κικέρωνι κεχρημένος, ἔγραψεν ἀπέχεσθαι τῆς Σικελίας. ἐφ' οἷς ἀθυμήσας, ὥρμησεν ἐπὶ Βρεντέσιον, κἀκεῖθεν εἰς Δυρράχιον ἀνέμῳ φορῷ περαιούμενος, ἀντιπνεύσαντος πελαγίου μεθ' ἡμέραν ἐπαλινδρόμησεν, εἶτα αὖθις ἀνήχθη. λέγεται δὲ καὶ καταπλεύσαντος εἰς Δυρράχιον αὐτοῦ, καὶ μέλλοντος ἀποβαίνειν, σεισμόν τε τῆς γῆς καὶ σπασμὸν ἅμα γενέσθαι τῆς θαλάττης. ἀφ' ὧν συνέβαλλον οἱ μαντικοὶ μὴ μόνιμον αὐτῷ τὴν φυγὴν ἔσεσθαι· μεταβολῆς γὰρ εἶναι ταῦτα σημεῖα. πολλῶν δὲ φοιτώντων ἀνδρῶν ὑπ' εὐνοίας, καὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων διαμιλλωμένων πρὸς αὐτὸν, ὅμως ἀθυμῶν καὶ περίλυπος διῆγε, τὰ πολλὰ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ οἱ δυσέρωτες, ἀφορῶν, καὶ τῷ φρονήματι μικρὸς ἄγαν καὶ ταπεινὸς ὑπὸ τῆς συμφορᾶς γεγονὼς

καὶ

dio clam media nocte profugit ex urbe. Lucaniam pedestri itinere percurrit, cupiens Siciliam tenere.

Ubi vulgatum est eum fugisse, Clodius scivit ei exilium, edictumque proposuit, quo aqua & igni interdixit, ac ne quis eum intra quingenta millia passuum ab Italia tecto reciperet. At aliis adeo fuit Cicero venerandus ut semel contemnerent edictum, omnique eum officiorum genere prosequerentur. Hipponii vero (quod oppidum est Lucaniæ, Vibonem dicunt nunc) Vibius, Siculus genere, qui cum alios fructus ex Ciceronis amicitia retulerat, tum fuerat eo consule præfectus fabrum, non admisit eum domi, sed locum ostendit ei se designaturum in agro quo posset se recipere. Prætor Siciliæ C. Verginius, Ciceroni arctissima conjunctus familiaritate, scripsit ei ut Sicilia abstineret. Tum vero fracto animo contendit Brundusium. Inde quum secundo vento solvisset, vento a mari exorto adverso rejectus postero die ad Italiam est. Mox altum repetiit. Fama tenet, postquam Dyrrhachium appulsus exiturus erat, terram movisse, & fuisse æstu retro absorptum æquor. Unde conjectarunt haud fore diuturnum ei exilium vates: prænuntiare enim ea mutationem. Quamvis autem frequentes eum celebrarent amici, Græciæ quoque civitates officiis erga eum certarent, animo tamen mansit abjecto & mœsto, crebro Italiam insanorum more amatorum respiciens, itaque fractus calamitate & dejectus & æger animi, ut non exspectares de viro in

Ooo 2 literis

καὶ συνεσταλμένος, ὡς οὐκ ἄν τις ἄνδρα παιδείᾳ συμβεβιωκότα τοσαύτῃ προσεδόκησε. καίτοι πολλάκις αὐτὸς ἠξίου τοὺς φίλους μὴ ῥήτορα καλεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ φιλόσοφον· φιλοσοφίαν γὰρ, ὡς ἔργον, ἡρῆσθαι, ῥητορικῇ δ' ὀργάνῳ χρῆσθαι πολιτευόμενος ἐπὶ τὰς χρείας. ἀλλ' ἡ δόξα δεινὴ τὸν λόγον, ὥσπερ βαφὴν, ἀποκλύσαι τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ τῶν πολλῶν ἀνομόρξασθαι πάθη δι' ὁμιλίαν καὶ συνήθειαν τοῖς πολιτευομένοις, ἂν μή τις εὖ μάλα φυλαττόμενος, οὕτω συμφέρηται τοῖς ἐκτὸς, ὡς τῶν πραγμάτων αὐτῶν, οὐ τῶν ἐπὶ τοῖς πράγμασι παθῶν συμμεθέξων.

Ὁ δὲ Κλώδιος ἐξελάσας τὸν Κικέρωνα, κατέπρησε μὲν αὐτοῦ τὰς ἐπαύλεις, κατέπρησε δὲ τὴν οἰκίαν, καὶ τῷ τόπῳ ναὸν Ἐλευθερίας ἐπῳκοδόμησε. τὴν δ' ἄλλην οὐσίαν ἐπώλησε, καὶ διεκήρυττε καθ' ἡμέραν, μηδὲν ὠνουμένου μηδενός. ἐκ δὲ τούτου φοβερὸς ὢν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς καὶ τὸν δῆμον ἀνειμένον εἰς ὕβριν πολλὴν καὶ θρασύτητα συνεφελκόμενος, ἐπεχείρει τῷ Πομπηΐῳ, τῶν διῳκημένων ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν στρατείαν ἔνια σπαράττων. ἐφ' οἷς ὁ Πομπήϊος ἀδοξῶν, ἐκάκιζεν αὐτὸς αὑτὸν, προέμενος τὸν Κικέρωνα· καὶ πάλιν ἐκ μεταβολῆς παντοῖος ἐγίνετο, πράττων κάθοδον αὐτῷ μετὰ τῶν φίλων. ἐνισταμένου δὲ τοῦ Κλωδίου, συνέδοξε τῇ βουλῇ μηδὲν διὰ μέσου πρᾶγμα κυροῦν μηδὲ πράττειν δημόσιον, εἰ μὴ Κικέρωνι κάθοδος γένοιτο. τῶν δὲ περὶ Λέντλον ὑπατευόντων, καὶ τῆς στάσεως πρόσω βαδιζούσης, ὥστε τρωθῆναι μὲν ἐν ἀγορᾷ δημάρχους, Κόϊντον δὲ τὸν Κικέρωνος ἀδελφὸν ἐν τοῖς νεκροῖς, ὡς τεθνηκότα κείμενον, διαλαθεῖν, ὅ, τε δῆμος ἤρχετο τρέπεσθαι τῇ γνώμῃ· καὶ τῶν δη-

literis enutrito tam multis. Quanquam ab amicis petiit subinde ne oratorem se, sed appellarent philosophum. Philosophiam enim se ut opus sectatum: eloquentia ad rempublicam gerendam, ubi usus sit, uti tanquam instrumento. Atqui mirificam vim habet gloria doctrinam menti veluti colorem abluendi, imprimendique longo usu & consuetudine sensus vulgi iis qui rempublicam tractant, nisi admodum religiose eam capessas: ut in negotiorum offeras te societatem, non, quos negotia secum trahunt, affectuum.

Exterminato Cicerone, Clodius villas ejus incendit, concremavit domum, & areæ ædem Libertatis inædificavit, reliqua bona hastæ subjecit: quæ quotidie quum proclamaret, nemo ad hastam accessit tamen. Hinc trepidis ejus timore optimatibus, populo, quem in omnem præcipitaverat insolentiam & audaciam, stipatus adoritur Pompeium, vellicatque nonnulla ejus in bello acta. Quorum causa quum male audiret ille, pœnituit eum quod Ciceronem dereliquisset, mutatoque animo in omnes se partes incubuit cum amicis ad eum revocandum. Quum repugnaret Clodius, senatusconsultum factum est ut nulla de re ante quæ ad rempublicam pertineret, decerneretur aut ageretur, quam de Ciceronis reditu latum esset. Gliscebat Lentulo consule seditio: tribuni plebis vulnerati in foro fuere. Quintus, Ciceronis frater, inter cadavera pro mortuo latuit. Hic demum cœpit animum plebs flec-

δημάρχων Ἄννιος Μίλων πρῶτος ἐτόλμησε τὸν Κλώδιον εἰς δίκην ἀπάγειν βιαίως, καὶ Πομπηΐῳ πολλοὶ συνῆλθον ἔκ τε τοῦ δήμου καὶ τῶν πέριξ πόλεων. μεθ' ὧν προελθὼν, καὶ τὸν Κλώδιον ἀναστήσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἐπὶ τὴν ψῆφον ἐκάλει τοὺς πολίτας. καὶ λέγεται μηδέποτε μηδὲν ἐκ τοσαύτης ὁμοφροσύνης ἐπιψηφίσασθαι τὸν δῆμον. ἡ δὲ σύγκλητος ἁμιλλωμένη πρὸς τὸν δῆμον, ἔγραψεν ἐπαινεθῆναι τὰς πόλεις ὅσαι τὸν Κικέρωνα παρὰ τὴν φυγὴν ἐθεράπευσαν, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐπαύλεις ἃς Κλώδιος διεφθάρκει, τέλεσι δημοσίοις ἀνασταθῆναι. κατῄει δὲ Κικέρων ἑκκαιδεκάτῳ μηνὶ μετὰ τὴν φυγήν· καὶ τοσαύτη τὰς πόλεις χαρὰ, καὶ σπουδὴ τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὴν ἀπάντησιν εἶχεν, ὥστε τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Κικέρωνος ὕστερον, ἐνδεέστερον εἶναι τῆς ἀληθείας. ἔφη γὰρ αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν Ἰταλίαν φέρουσαν, εἰς τὴν Ῥώμην εἰσενεγκεῖν. ὅπου καὶ Κράσσος ἐχθρὸς ὢν αὐτῷ πρὸ τῆς φυγῆς, τότε προθύμως ἀπήντα καὶ διελύετο, τῷ παιδὶ Ποπλίῳ χαριζόμενος, ὡς ἔλεγε, ζηλωτῇ τοῦ Κικέρωνος ὄντι.

Χρόνον δ' οὐ πολὺν διαλιπὼν, καὶ παραφυλάξας ἀποδημοῦντα τὸν Κλώδιον, ἐπῆλθε μετὰ πολλῶν τῷ Καπετωλίῳ, καὶ τὰς δημαρχικὰς δέλτους ἐν αἷς ἀναγραφαὶ τῶν διῳκημένων ἦσαν, ἀπέσπασε καὶ διέφθειρεν. ἐγκαλουμένου δὲ περὶ τούτου τοῦ Κλωδίου, τοῦ δὲ Κικέρωνος λέγοντος ὡς παρανόμως ἐκ πατρικίων εἰς δημαρχίαν παρέλθοι, καὶ κύριον οὐδὲν εἶναι τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ· Κάτων ἠγανάκτησε καὶ ἀντεῖπε, τὸν μὲν Κλώδιον οὐκ ἐπαινῶν, ἀλλὰ καὶ δυσχεραίνων τοῖς πεπολιτευμένοις· δεινὸν δὲ καὶ βίαιον ἀποφαίνων, ἀναίρε-

σιν

flectere. Annius Milo tribunus plebis ausus primus vi fuit Clodium in judicium trahere. Magna pars populi, frequentesque ex municipiis cum Pompeio conspiravere. Horum ille agmine forum occupavit dejecto Clodio, ac populum in suffragia misit. Proditum memoriæ est nullam unquam rem tanto consensu scivisse populum. Senatus cum populo certans decrevit ut honos haberetur civitatibus quæ in Ciceronem, dum exulasset, fuissent officiosæ: domus ejus & villæ, quas diruerat Clodius, ut ex publico instaurarentur. Reversus ab exilio Cicero est mense decimo sexto, tantaque municipiorum omnium lætitia & favore hominum proditum ei obviam est, ut quod jactavit postea Cicero, minus esset vero. Ait enim Italiæ se humeris Romam reportatum. Siquidem ipse quoque Crassus, qui gesserat ante exilium cum eo inimicitias, magno studio tunc ei occurrit, rediitque cum eo in gratiam, indulgens, ut ferebat, filio Publio, studioso Ciceronis.

Non multo interjecto spatio, quum captasset opportunitatem Cicero per absentiam Clodii, magna frequentia scandit in Capitolium, tabulasque, quæ acta continebant Clodii tribunatus, revulsit corrupitque. De eo querente Clodio, non rite respondit eum Cicero ex patriciis aspirasse ad tribunatum, neque esse ejus actorum quicquam ratum. Quo offensus restitit Cato Ciceroni, non in gratiam Clodii, (quippe cui displicerent istius actiones) verum grave contendit

esse

σιν ψηφίσασθαι δογμάτων καὶ πράξεων τοσούτων τὴν σύγκλητον ἐν αἷς εἶναι καὶ τὴν ἑαυτοῦ τῆς περὶ Κύπρον καὶ Βυζάντιον διοίκησιν. ἐκ τούτου προσέκρουσεν ὁ Κικέρων αὐτῷ πρόσκρουσιν εἰς οὐδὲν ἐμφανὲς προελθοῦσαν, ἀλλ' ὥστε τῇ φιλοφροσύνῃ χρῆσθαι πρὸς ἀλλήλους ἀμαυρότερον.

Μετὰ ταῦτα Κλώδιον μὲν ἀποκτίννυσι Μίλων· καὶ διωκόμενος φόνου, Κικέρωνα παρεστήσατο συνήγορον. ἡ δὲ βουλὴ φοβηθεῖσα μὴ κινδυνεύοντος ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ θυμοειδοῦς τοῦ Μίλωνος, ταραχὴ γένηται περὶ τὴν πόλιν, ἐπέτρεψε Πομπηΐῳ ταύτην τε καὶ τὰς ἄλλας κρίσεις βραβεῦσαι, παρέχοντα τῇ πόλει καὶ τοῖς δικαστηρίοις ἀσφάλειαν. ἐκείνου δὲ τὴν ἀγορὰν ἔτι νύκτωρ ἀπὸ τῶν ἄκρων περιλαβόντος τοῖς στρατιώταις, ὁ Μίλων τὸν Κικέρωνα δείσας, μὴ πρὸς τὴν ὄψιν ἀηθείᾳ διαταραχθεὶς, χεῖρον διαγωνίσηται, συνέπεισεν ἐν φορείῳ κομισθέντα πρὸς τὴν ἀγορὰν ἡσυχάζειν, ἄχρις οὗ συνίασιν οἱ κριταὶ, καὶ πληροῦται τὸ δικαστήριον. ὁ δ' οὐ μόνον ἦν, ὡς ἔοικεν, ἐν ὅπλοις ἀθαρσὴς, ἀλλὰ καὶ τῷ λέγειν μετὰ φόβου προσῄει, καὶ μόλις ἐπαύσατο παλλόμενος καὶ τρέμων ἐπὶ πολλῶν ἀγώνων, ἀκμὴν τοῦ λόγου καὶ στάσιν λαβόντος. Λικιννίῳ δὲ Μουρήνᾳ φεύγοντι δίκην ὑπὸ Κάτωνος βοηθῶν, καὶ φιλοτιμούμενος Ὁρτήσιον ὑπερβάλλειν εὐημερήσαντα, μέρος οὐδὲν ἀνεπαύσατο τῆς νυκτὸς, ὡς ὑπὸ τοῦ σφόδρα φροντίσαι καὶ διαγρυπνῆσαι κακωθεὶς, ἐνδεέστερος αὑτοῦ φανῆναι. τότε δ' οὖν ἐπὶ τὴν τοῦ Μίλωνος δίκην ἐκ τοῦ φορείου προελθὼν, καὶ θεασάμενος τὸν Πομπήϊον ἄνω καθεζόμενον, ὥσπερ ἐν στρατοπέδῳ, καὶ κύκλῳ τὰ ὅπλα περιλάμποντα τὴν ἀγορὰν, συνεχύθη, καὶ μόλις ἐνήρξατο τοῦ λόγου,

esse neque tolerandum, ut aboleret senatus tam multa decreta & acta: in quibus continerentur etiam ea quæ in Cypro & Byzantii ipse gesserat. Hinc offensio extitit inter Ciceronem & Catonem: quæ in inimicitiam tamen non erupit apertam, tantum frequentiorem consuetudinem diremit.

Sub hæc Clodium occidit Milo. Defensorem hic in judicium adductus adhibuit Ciceronem. At senatus timens ne viro claro & acri reo civitatis quies turbaretur, permisit Pompeio uti huic & cæteris judiciis præesset, præsidiumque haberet ad securitatem urbis & judiciorum. Quum ille ante lucem summa fori cum armatis insedisset, metuens Milo ne spectaculo insolito Cicero territus minus recte causam diceret, persuasit ei ut lectica delatus in forum, quiesceret dum convenirent judices, & frequens esset corona. Enimvero non modo scilicet in bello ille timidus erat, sed accedebat etiam ad dicendum trepidus, ac multis in causis vix tandem horrere & tremere medio desinebat ardore & statu orationis. L. Muræнам, quem accusavit Cato, defensurus, totam noctem lucubravit, dum Hortensium contendit, cujus mire placuerat oratio, superare: ut præ nimia solicitudine & vigiliis ita affecerit valetudinem, ut concedere illi videretur. Ac tunc ut ad judicium Milonis lectica delatus fuit, & Pompeium contemplatus locis superioribus velut in castris considentem, atque circumfulgens undique armis forum, obstupuit, & orationem ægre cum tre-

λόγου, κραδαινόμενος τὸ σῶμα, καὶ τὴν φωνὴν ἐνισχόμενος, αὐτοῦ τοῦ Μίλωνος εὐθαρσῶς καὶ ἀνδρείως παρισταμένου τῷ ἀγῶνι, καὶ κόμην θρέψαι καὶ μεταβαλεῖν ἐσθῆτα φαιὰν ἀπαξιώσαντος· ὅπερ οὐχ ἥκιστα δοκεῖ συναίτιον αὐτῷ γενέσθαι τῆς καταδίκης. ἀλλ' ὅ γε Κικέρων διὰ ταῦτα φιλέταιρος μᾶλλον ἢ δειλὸς ἔδοξεν εἶναι.

Γίνεται δὲ καὶ τῶν ἱερέων, οὓς Αὔγουρας Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἀντὶ Κράσσου τοῦ νέου μετὰ τὴν ἐν Πάρθοις αὐτοῦ τελευτήν. εἶτα κλήρῳ λαχὼν τῶν ἐπαρχιῶν Κιλικίαν, καὶ στρατὸν ὁπλιτῶν μυρίων καὶ δισχιλίων, ἱππέων δὲ δισχιλίων ἑξακοσίων, ἔπλευσε. προσταχθὲν αὐτῷ καὶ τὰ περὶ Καππαδοκίαν Ἀριοβαρζάνῃ τῷ βασιλεῖ φίλα καὶ πειθήνια παρασχεῖν. ταῦτά τε δὴ παρεστήσατο καὶ συνήρμοσεν ἀμέμπτως ἄτερ πολέμου· τούς τε Κίλικας ὁρῶν πρὸς τὸ Παρθικὸν πταῖσμα Ῥωμαίων, καὶ τὸν ἐν Συρίᾳ νεωτερισμὸν ἐπηρμένους, κατεπράϋνεν ἡμέρως ἄρχων. καὶ δῶρα μὲν οὐδὲ τῶν βασιλέων διδόντων ἔλαβε, δείπνων δὲ τοὺς ἐπαρχικοὺς ἀνῆκεν. αὐτὸς δὲ καθ' ἡμέραν τοὺς χαρίεντας ἀνελάμβανεν ἑστιάσεσιν, οὐ πολυτελῶς, ἀλλ' ἐλευθερίως. ἡ δ' οἰκία θυρωρὸν οὐκ εἶχεν, οὐδ' αὐτὸς ὤφθη κατακείμενος ὑπ' οὐδενός, ἀλλ' ἕωθεν ἑστὼς ἢ περιπατῶν πρὸ τοῦ δωματίου τοὺς ἀσπαζομένους ἐδεξιοῦτο. λέγεται δὲ μήτε ῥάβδοις αἰκίσασθαί τινα, μήτ' ἐσθῆτα περισχίσαι, μήτε βλασφημίαν ὑπ' ὀργῆς ἢ ζημίας προσβαλεῖν μεθ' ὕβρεων. ἀνευρὼν δὲ πολλὰ τῶν δημοσίων κεκλεμμένα, τάς τε πόλεις εὐπόρους ἐποίησε, καὶ τοὺς ἀποτίνοντας οὐδὲν τοῦτο πλέον παθόντας, ἐπιτίμους διεφύλαξεν. ἥψατο δὲ καὶ πολέμου, λῃστὰς τῶν περὶ τὸν Ἀμανὸν οἰκούντων τρεψάμενος·

tremore corporis & linguæ hæsitantia exorsus est: quum Milo ipse forti animo & celso præsto esset certamini, nec capillos demittere, vel sumere atram vestem sustinuisset: quod maximum momentum fecisse apparet ad ejus damnationem. Cæterum Cicero ex eo anxius potius de salute amicorum fuisse, quam timidus habitus est.

Augur factus est loco Crassi junioris, qui apud Parthos ceciderat. Hinc sortitus provinciam Ciliciam, & exercitum duodecim millium peditum, & duorum millium sexcentorum equitum, Roma navigavit. Injunctum ei fuit insuper ut Cappadociam Ariobarzani regi conciliaret & dicto audientem præstaret: quod confecit & composuit sine armis, & multa cum gratia. Ciliciam cernens ad Parthicam Romanorum cladem & tumultum Syriæ animis elatam, leni imperio placavit. Dona ne a regibus quidem accepit oblata. Cœnis provinciales remisit. Ipse probos & doctos viros in convivio excepit, non sumptuose sed liberaliter. Domus ejus carebat janitore. Decumbentem conspexit nemo, sed mane consistens aut inambulans pro cubiculo comiter appellabat salutatores. Neminem dicitur virgis cecidisse, nec vestem ullius lacerasse, neque ira provectus aut mulctæ causa dictum jecisse in quenquam contumeliosum aut probrosum. Quum multam pecuniam publicam comperisset aversam, civitates locupletavit, & resolventibus quæ ablata erant, nulla præterea pœna imposita, integram famam conservavit. Bellum etiam attigit, latronesque qui Amanum tenebant, fudit

ψάμενος· ἐφ' ᾧ καὶ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀνηγορεύθη. Καιλίου δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι, καλλωπιζόμενος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, γράφει πρὸς αὐτὸν οὐκ εἶναι παρδάλεις ἐν Κιλικίᾳ· πεφευγέναι γὰρ εἰς Καρίαν, ἀγανακτούσας ὅτι μόναι πολεμοῦνται, πάντων εἰρήνην ἐχόντων. πλέων δ' ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, τοῦτο μὲν Ῥόδῳ προσέσχε, τοῦτο δ' Ἀθήναις ἐνδιέτριψεν ἄσμενος, πόθῳ τῶν πάλαι διατριβῶν. ἀνδράσι δὲ τοῖς πρώτοις ἀπὸ παιδείας συγγενόμενος, καὶ τοὺς τότε φίλους καὶ συνήθεις ἀσπασάμενος, καὶ τὰ πρέποντα θαυμασθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν πόλιν ἐπανῆλθεν, ἤδη τῶν πραγμάτων ὥσπερ ὑπὸ φλεγμονῆς ἀφισταμένων περὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Ἐν μὲν οὖν τῇ βουλῇ ψηφιζομένων αὐτῷ θρίαμβον, ἥδιον ἂν ἔφη παρακολουθῆσαι Καίσαρι θριαμβεύοντι συμβάσεων γενομένων. ἰδίᾳ δὲ συνεβούλευε, πολλὰ μὲν Καίσαρι γράφων, πολλὰ δ' αὐτοῦ Πομπηΐου δεόμενος, πραΰνων ἑκάτερον καὶ παραμυθούμενος. ὡς δ' ἦν ἀνήκεστα, καὶ Καίσαρος ἐπερχομένου Πομπήϊος οὐκ ἔμεινεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν πόλιν ἐξέλιπε, ταύτης μὲν ἀπελείφθη τῆς φυγῆς ὁ Κικέρων, ἔδοξε δὲ Καίσαρι προστίθεσθαι. καὶ δῆλός ἐστι τῇ γνώμῃ πολλὰ ῥιπτασθεὶς ἐπ' ἀμφότερα καὶ δυσπαθήσας. γράφει γὰρ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, Ποτέρωσε χρὴ τρέπεσθαι, Πομπηΐου μὲν ἔνδοξον καὶ καλὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὸν πόλεμον ἔχοντος, Καίσαρος δ' ἄμεινον τοῖς πράγμασι χρωμένου, καὶ μᾶλλον ἑαυτὸν καὶ τοὺς φίλους σώζοντος;

dit fugavitque: unde appellatus ab exercitu imperator est. Cœlio oratori, ut pantheras sibi ex Cilicia Romam mitteret ad ludos roganti, cum jactantia aliqua rerum suarum rescripsit non esse in Cilicia pantheras, in Cariam fugisse, querentes in communi pace secum tantum geri bellum. Provincia decedens primum Rhodum appulit, inde hæsit libenter pristinæ desiderio conversationis Athenis. Visis ibi excellentissimis doctrina viris, salutatisque quos tunc ibi habebat amicis & familiaribus, celebratus a Græcia eximiis honoribus, tandem ad urbem regressus est, ubi res jam quasi ex inflammatione quadam in bellum exarserant civile.

Quum vero decerneret ei triumphum senatus, malle ait se facta concordia Cæsaris sequi currum. Privatim autem consuluit utrique, hinc Cæsari multa scribens, hinc obtestans Pompeium: utrumque vero demulcens ac placans. Sed quum esset res deplorata, & Cæsare invadente Pompeius urbem relinquens cum multis & primariis fugam caperet, huic se fugæ non conjunxit Cicero, sed Cæsari existimatus est adhærere. Constat sane multum eum animo in utramque partem fluctuatum & anxium fuisse. Scribit enim in epistolis, Utro me convertam? Speciosam habet Pompeius & honestam belli materiam: rem melius gerit Cæsar, rectiusque sibi & amicis consulit.

ζοντος· ὥστ' ἔχειν μὲν ὃν φύγῃ, μὴ ἔχειν δὲ πρὸς ὃν φύγῃ. Τρεβατίου δέ τινος τῶν Καίσαρος ἑταίρων γράψαντος ἐπιστολὴν ὅτι Καῖσαρ οἴεται δεῖν μάλιστα μὲν αὐτὸν ἐξετάζεσθαι μεθ' αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐλπίδων μετέχειν· εἰ δ' ἀναδύεται διὰ γῆρας, εἰς τὴν Ἑλλάδα βαδίζειν, κἀκεῖ καθήμενον ἡσυχίαν ἄγειν, ἐκποδὼν ἀμφοτέροις γενόμενον· θαυμάσας ὁ Κικέρων ὅτι Καῖσαρ αὐτὸς οὐκ ἔγραψεν, ἀπεκρίνατο πρὸς ὀργὴν, ὡς οὐδὲν ἀνάξιον πράξει τῶν πεπολιτευμένων. τὰ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς γεγραμμένα, τοιαῦτά ἐστι.

Τοῦ δὲ Καίσαρος εἰς Ἰβηρίαν ἀπάραντος, εὐθὺς ὡς Πομπήϊον ἔπλευσε· καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἄσμενος ὤφθη, Κάτων δ' αὐτὸν ἰδὼν, ἰδίᾳ πολλὰ κατεμέμφετο Πομπηΐῳ προσθέμενον. αὐτῷ μὲν γὰρ οὐχὶ καλῶς ἔχειν ἐγκαταλιπεῖν ἣν ἀπ' ἀρχῆς εἵλετο τῆς πολιτείας τάξιν, ἐκεῖνον δὲ χρησιμώτερον ὄντα τῇ πατρίδι καὶ τοῖς φίλοις, εἰ μένων ἴσα ἐκεῖ πρὸς τὸ ἀποβαῖνον ἡρμόζετο, κατ' οὐδένα λογισμὸν οὐδ' ἐξ ἀνάγκης πολέμιον γεγονέναι Καίσαρι, καὶ τοσούτου μεθέξοντα κινδύνου δεῦρ' ἥκειν. οὗτοι δὲ δὴ τοῦ Κικέρωνος ἀνέστρεφον οἱ λόγοι τὴν γνώμην, καὶ τὸ μέγα μηδὲν αὐτῷ χρῆσθαι Πομπήϊον. αἴτιος δ' ἦν αὐτὸς, οὐκ ἀρνούμενος μεταμέλεσθαι, φλαυρίζων δὲ τοῦ Πομπηΐου τὴν παρασκευὴν, καὶ πρὸς τὰ βουλεύματα δυσκολαίνων ὑπούλως, καὶ τοῦ παρασκώπτειν τι καὶ λέγειν χάριεν εἰς τοὺς συμμάχους οὐκ ἀπεχόμενος· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἀγέλαστος ἀεὶ περιϊὼν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ σκυθρωπὸς, ἑτέροις δὲ

παρέχων

ſulit. Itaque quem fugiam habeo, non habeo ad quem fugiam. Cæterum ut Trebatius, unus ex Cæſaris familiaribus, ſignificavit ei per literas, Cæſarem arbitrari ipſum eſſe ſuarum partium debere, & ſuæ conſortem ſpei: ſin hoc ei non permitteret ætas, in Græciam ut conferret ſe, ibique neutri parti addictus quieti ſuæ conſuleret: miratus nihil ipſum ad ſe Cæſarem ſcripſiſſe Cicero, cum ſtomacho reſpondit, Nihil ſe indignum rebus ſuis geſtis facturum. Ejuſcemodi ſunt quæ ſcripſit in epiſtolis.

Profecto in Hiſpaniam Cæſare navigavit extemplo ad Pompeium. Ac cæteri quidem gaviſi adventu ejus ſunt: Cato, ubi eum vidit, objurgavit eum graviter, remotis arbitris, quod eſſet Pompeium ſequutus. Sibi quidem parum honeſtum fore, ſi quas a principio probaſſet, eas reliquiſſet reipub. partes: ipſum vero, qui plus profuturus patriæ & amicis eſſet ſi domi manens medius rebus ad eventum moderaretur, temere nunc nulla compulſum neceſſitate hoſtem factum Cæſari eſſe, & ad tanti diſcriminis illuc veniſſe ſocietatem. Cum hæ rationes ſententiam commutaverunt Ciceronis, tum quod non magnopere ejus opera Pompeius uteretur: cujus rei fuit ipſe tamen in cauſa. Quippe aperte præ ſe ferebat pœnitere ipſum conſilii ſui. Ridebat etiam apparatum Pompeii, occulte improbans conſilia ejus, neque a dicteriis & facetiis abſtinebat in ſocios jaciendis: verum quum vultuoſus ipſe per caſtra incederet & triſtis, aliis non perinde animatis riſum excita-

παρέχων γέλωτα μηδὲν δεομένοις. βέλτιον δὲ καὶ τούτων ὀλίγα παραθέσθαι. Δομιτίου τοίνυν ἄνθρωπον εἰς τάξιν ἡγεμονικὴν ἄγοντος οὐ πολεμικόν, καὶ λέγοντος ὡς ἐπιεικὴς τὸν τρόπον ἐστὶ καὶ σώφρων, τί οὖν, εἶπεν, οὐκ ἐπίτροπον αὐτὸν τοῖς τέκνοις φυλάσσεις; ἐπαινούντων δέ τινων Θεοφάνην τὸν Λέσβιον, ὃς ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τεκτόνων ἔπαρχος, ὡς εὖ παραμυθήσαιτο Ῥοδίους τὸν στόλον ἀποβαλόντας, ἡλίκον, εἶπεν, ἀγαθόν ἐστι τὸ Γραικὸν ἔχειν ἔπαρχον; Καίσαρος δὲ κατορθοῦντος τὰ πλεῖστα, καὶ τρόπον τινὰ πολιορκοῦντος αὐτούς, Λέντλῳ μὲν εἰπόντι πυνθάνεσθαι συγνοὺς εἶναι τοὺς Καίσαρος φίλους, ἀπεκρίνατο, Λέγεις αὐτοὺς δυσνοεῖν Καίσαρι. Μαρκίου δέ τινος ἥκοντος ἐξ Ἰταλίας νεωστί, καὶ λέγοντος ἐν Ῥώμῃ φήμην ἐπικρατεῖν ὡς πολιορκοῖτο Πομπήϊος, εἶτ' ἐξέπλευσας, εἶπεν, ἵνα τοῦτο πιστεύσῃς αὐτὸς θεασάμενος; μετὰ δὲ τὴν ἧτταν Νοννίου μὲν εἰπόντος ὅτι δεῖ χρηστὰς ἐλπίδας ἔχειν· ἑπτὰ γὰρ ἀετοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Πομπηΐου λελεῖφθαι· καλῶς ἄν, ἔφη, παρῄνεις, εἰ κολοιοῖς ἐπολεμοῦμεν. Λαβιηνοῦ δὲ μαντείαις τισὶν ἰσχυριζομένου, καὶ λέγοντος ὡς δεῖ περιγενέσθαι Πομπήϊον, οὐκοῦν, ἔφη, στρατηγήματι τούτῳ χρώμενοι νῦν ἀποβεβλήκαμεν τὸ στρατόπεδον.

Ἀλλὰ γὰρ γενομένης τῆς κατὰ Φάρσαλον μάχης, ἧς οὐ μετέσχε δι' ἀρρωστίαν, καὶ Πομπηΐου φυγόντος, ὁ μὲν Κάτων καὶ στράτευμα συχνὸν ἐν Δυρραχίῳ, καὶ στόλον ἔχων μέγαν, ἐκεῖνον ἠξίου στρατηγεῖν κατὰ νόμον, καὶ τὸ τῆς ὑπατείας ἀξίωμα προέχοντα. διωθούμενος δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ Κικέρων, καὶ ὅλως φεύγων τὸ συστρατεύεσθαι, παρ' οὐδὲν ἦλθεν ἀναιρεθῆναι, Πομπηΐου τοῦ νέου καὶ τῶν φίλων προ-

bat. Operæ pretium autem est nonnulla ex his attexere. Quum Domitius hominem imbellem ad præfecturam proveheret, diceretque probum virum & modestum esse, Quin igitur, inquit, tutorem hunc liberis tuis servas? Commendantibus quibusdam Lesbium Theophanem, qui præfectus fabrum erat in castris, quod egregie Rhodios, quum amisissent classem, esset consolatus, Quanti interest, inquit, Græcum habere præfectum? Quum essent Cæsari prœlia fere secunda, & ille ipsos pene obsideret, nuntiari dicenti Lentulo amicos Cæsaris contracto vultu esse, respondit, Narras male eos Cæsari velle? Quum Martius quidam ex Italia recens advenisset, referretque rumorem Romæ increbuisse obsideri Pompeium, Et tu, infit, huc navigasti quod tibi fidem oculis faceres? Fuso Pompeio, quum hortaretur ad bene sperandum Nonius: septem enim superesse in castris Pompeii aquilas: Recte moneres, inquit, si pugnandum cum graculis esset. Quum certis fretus oraculis demonstraret Labienus fore Pompeium victorem, Scilicet, inquit, hoc militari artificio subnixi castra nunc amisimus.

At enim secundum prœlium Pharsalicum, cui valetudinis causa non interfuit, ut fugit Pompeius, Cato, qui magnas copias & classem habebat Dyrrachii, contendit ut exercitui Cicero cum imperio præesset: ita conveniens legibus esse, quod dignitate consulari præcelleret. Cicero, quia repudiaret imperium, planeque detrectaret eorum arma sequi, pene fuit interemptus, Pompeio adolescente ejusque

προδότην ἀποκαλούντων, καὶ τὰ ξίφη σπασαμένων, εἰ μὴ Κάτων ἐνστὰς μόλις ἀφείλετο καὶ διώϊσκεν αὐτὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καταχὼν δ' εἰς Βρεντέσιον, ἐνταῦθα διέτριβε, Καίσαρα περιμένων βραδύνοντα διὰ τὰς ἐν Ἀσίᾳ καὶ περὶ Αἴγυπτον ἀσχολίας. ἐπεὶ δ' εἰς Τάραντα καθωρμισμένος ἀπηγγέλλετο, καὶ πεζῇ περιιὼν ἐκεῖθεν εἰς Βρεντέσιον, ὥρμησε πρὸς αὐτὸν, οὐ πάνυ μὲν ὢν δύσελπις, αἰδούμενος δὲ πολλῶν παρόντων ἀνδρὸς ἐχθροῦ καὶ κρατοῦντος λαμβάνειν πεῖραν. οὐ μὴν ἐδέησεν αὐτῷ πρᾶξαί τι παρ' ἀξίαν ἢ εἰπεῖν. ὁ γὰρ Καῖσαρ ὡς εἶδεν αὐτὸν πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπαντῶντα, κατέβη καὶ ἠσπάσατο, καὶ διαλεγόμενος μόνῳ συχνῶν σταδίων ὁδὸν προῆλθεν. ἐκ δὲ τούτου διετέλει τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος, ὥστε καὶ γράψαντι λόγον ἐγκώμιον Κάτωνος ἀντιγράφων, τόν τε λόγον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον, ὡς μάλιστα τῷ Περικλέους ἐοικότα καὶ Θηραμένους, ἐπαινεῖν. ὁ μὲν οὖν Κικέρωνος λόγος, Κάτων, ὁ δὲ Καίσαρος, Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται. λέγεται δὲ καὶ Κοΐντου Λιγαρίου δίκην φεύγοντος, ὅτι τῶν Καίσαρος πολεμίων εἷς ἐγεγόνει, καὶ Κικέρωνος αὐτῷ βοηθοῦντος, εἰπεῖν τὸν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους, Τί κωλύει διὰ χρόνου Κικέρωνος ἀκοῦσαι λέγοντος, ἐπεὶ πάλαι κέκριται πονηρὸς ἀνὴρ καὶ πολέμιος; ἐπεὶ δ' ἀρξάμενος λέγειν ὁ Κικέρων ὑπερφυῶς ἐκίνει, καὶ προὔβαινεν αὐτῷ πάθει τε ποικίλος καὶ χάριτι θαυμαστὸς ὁ λόγος, πολλὰς μὲν ἱέναι χρόας ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸν Καίσαρα, πάσας δὲ τῆς ψυχῆς τετραμμένον τροπὰς κατάδηλον εἶναι. τέλος δὲ τῶν κατὰ Φάρσαλον ἁψαμένου τοῦ ῥή-

ejusque amicis proditorem eum vocantibus & gladios distringentibus, ni obstitisset Cato, qui ægre eripuit eum & castris eduxit. Ut appulit Brundusium, substitit ibi, Cæsarem propter occupationes in Asia & Ægypto morantem opperiens. Ubi applicuisse allatum eum est Tarentum, atque illinc pedestri itinere progredi Brundusium, perrexit ad eum, non quidem admodum diffidens, verecundans tamen multis præsentibus inimici animum & victoris experiri. Atqui nihil fuit opus ei vel facere vel dicere præter dignitatem suam. Ut enim longe præ cæteris conspexit Cæsar occurrentem, ad pedes digressus salutavit eum, multorumque viam stadiorum cum solo sermocinans processit. Deinceps etiam eum perpetuo & coluit & humanitate sua complexus est, ut quum scripsit in laudem Catonis Cicero orationem, ipse ex adverso scribens dictionem ejus & vitam sicut Periclis germanissimam & Theramenis extolleret. Oratio Ciceronis, Cato: Cæsaris, Anticato titulum habet. Perhibent, quum accusaretur Ligarius quod hostis Cæsaris fuisset, defendente reum Cicerone, dixisse ad amicos Cæsarem, Quid obstat quin Ciceronem tanto intervallo audiamus dicentem, quando istum quidem jamdudum constat improbum hominem & hostem nostrum esse? Postea vero quam Cicero dicere orsus mirifice eum movit, variisque affectibus & mira gratia ejus progressa est oratio, colorem identidem Cæsaris faciem variasse, perspicuumque fuisse omnibus eum animi motibus versatum. Denique ubi pugnam Pharsalicam orator atti-

ῥήτορος ἀγώνων, ἐκπαθῆ γενόμενον, τιναχθῆναι τῷ σώματι, καὶ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν ἔνια τῶν γραμματίων. τὸν γοῦν ἄνθρωπον ἀπέλυσε τῆς αἰτίας βεβιασμένος.

Ἐκ τούτου Κικέρων, εἰς μοναρχίαν τῆς πολιτείας μεθεστώσης, ἀφέμενος τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν, ἐσχόλαζε τοῖς βουλομένοις φιλοσοφεῖν τῶν νέων, καὶ σχεδὸν ἐκ τῆς πρὸς τούτους συνηθείας εὐγενεστάτους καὶ πρώτους ὄντας, αὖθις ἴσχυεν ἐν τῇ πόλει μέγιστον. αὐτῷ δ' ἔργον μὲν ἦν τὸ τοὺς φιλοσόφους συντελεῖν διαλόγους καὶ μεταφράζειν, καὶ τῶν διαλεκτικῶν ἢ φυσικῶν ὀνομάτων ἕκαστον εἰς Ῥωμαϊκὴν μεταβάλλειν διάλεκτον. ἐκεῖνος γάρ ἐστιν, ὥς φασιν, ὁ καὶ τὴν φαντασίαν, καὶ τὴν κατάθεσιν, καὶ τὴν ἐποχὴν, καὶ τὴν κατάληψιν, ἔτι δὲ τὸ ἄτομον, τὸ ἀμερὲς, τὸ κενὸν, ἄλλά τε πολλὰ τῶν τοιούτων ἐξονομάσας πρῶτος, ἢ μάλιστα Ῥωμαίοις, τὰ μὲν μεταφοραῖς, τὰ δ' οἰκειότησιν ἄλλαις γνώριμα καὶ προσήγορα μηχανησάμενος. τῇ δὲ πρὸς τὴν ποίησιν εὐκολίᾳ παίζων ἐχρῆτο. λέγεται γὰρ, ὁπηνίκα ῥυείη πρὸς τὸ τοιοῦτον, τῆς νυκτὸς ἔπη ποιεῖν πεντακόσια. τὸ μὲν οὖν πλεῖστον τοῦ χρόνου τούτου περὶ Τοῦσκλον ἐν χωρίοις αὐτοῦ διάγων, ἔγραφε πρός τοὺς φίλους Λαέρτου βίον ζῆν, εἴτε παίζων, ὡς ἔθος εἶχεν, εἴθ' ὑπὸ φιλοτιμίας σπαργῶν πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἀθυμῶν τοῖς καθεστῶσι. σπανίως δ' εἰς ἄστυ θεραπείας ἕνεκα τοῦ Καίσαρος κατήει, καὶ πρῶτος ἦν τῶν συναγορευόντων ταῖς τιμαῖς, καὶ λέγειν ἀεί τι καινὸν εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὰ πραττόμενα φιλοτιμουμένων. οἷόν ἐστι καὶ τὸ περὶ τῶν Πομπηΐου λεχθὲν εἰκόνων, ἃς ἀνῃρημένας καὶ καταβεβλημένας ὁ Καῖσαρ ἐκέλευσεν

attigit, fuisse usque adeo permotum ut toto corpore tremuerit, ac libelli aliquot, quos tenebat manibus, ei exciderint. Ligarium igitur expugnatus crimine absolvit.

Hinc Cicero conversa in regnum repub. reduxit se a publicis actionibus, ac studiosis philosophiæ juvenibus vacavit. Quorum ex consuetudine (erant enim nobilissimi & primi) potentiam paravit denuo in civitate prope summam. Industriam suam ponebat in dialogis conscribendis philosophicis, aliisque interpretandis, & verbis quibusque dialecticis aut physicis in Romanam convertendis linguam. Ille est enim, uti ferunt, qui visionem, assensum, assensionis retentionem, comprehensionem, adhæc corpuscula individua, simplex corpus, vacuum, multaque ejuscemodi alia, vel primus vel præ cæteris Romano nomine donavit, eaque partim translationibus, partim proprietate alia in notitiam & appellationem adduxit. Dexteritate in versibus condendis animi gratia utebatur. Dicitur quum ad id ferretur, carmina facere una nocte quingenta solitus. Tempus hoc pene totum in Tusculano suo transigens, Laertis se vitam scripsit amicis agere, sive joco pro more suo, sive præ ambitione ad rempub. gestiens, & statum pertæsus præsentem. Raro ad urbem, idque salutandi causa Cæsaris, commeabat, princepsque erat inter eos qui Cæsaris honoribus suffragarentur, ac semper novas laudes in illum illiusque facta elaborabat adferre. Ut est quod de Pompeii statuis dixit, quas eversas & dejectas jussit Cæsar reponi, & restitutæ fue-

λῦσεν ἀνασταθῆναι· καὶ ἀνεστάθησαν. ἔφη γὰρ ὁ Κικέρων ὅτι ταύτῃ τῇ φιλανθρωπίᾳ Καῖσαρ τοὺς μὲν Πομπηΐου ἵστησι, τοὺς δ' αὐτοῦ πήγνυσιν ἀνδριάντας.

Διανοούμενος δ', ὡς λέγεται, τὴν πάτριον ἱστορίαν γραφῇ περιλαβεῖν, καὶ πολλὰ συμμίξαι τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ ὅλως τοὺς εἰρημένους λόγους αὐτῶν καὶ μύθους ἐνταῦθα γράψαι, πολλοῖς μὲν δημοσίοις, πολλοῖς δ' ἰδίοις κατελήφθη πράγμασιν ἀβουλήτοις καὶ πάθεσιν, ὧν αὐθαίρετα δοκεῖ πλεῖστα συμβῆναι. πρῶτον μὲν γὰρ ἀπεπέμψατο τὴν γυναῖκα Τερεντίαν, ἀμεληθεὶς ὑπ' αὐτῆς παρὰ τὸν πόλεμον, ὥστε καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων ἐνδεὴς ἀποσταλῆναι, καὶ μηδ', ὅτε κατῆρεν αὖθις εἰς Ἰταλίαν, τυχεῖν εὐγνώμονος. αὐτὴ μὲν γὰρ οὐκ ἦλθεν ἐν Βρεντεσίῳ διατρίβοντος αὐτοῦ πολὺν χρόνον· ἐρχομένῃ δὲ τῇ θυγατρὶ παιδίσκῃ νέᾳ τοσαύτην ὁδὸν, οὐ πομπὴν πρέπουσαν, οὐ χορηγίαν παρέσχεν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν τῷ Κικέρωνι πάντων ἔρημον καὶ κενὴν ἀπέδειξεν ἐπὶ πολλοῖς ὀφλήμασι καὶ μεγάλοις. αὗται γὰρ εἰσιν αἱ λεγόμεναι τῆς διαστάσεως εὐπρεπέσταται προφάσεις. τῇ δὲ Τερεντίᾳ καὶ ταύτας ἀρνουμένῃ λαμπρὰν ἐποίησε τὴν ἀπολογίαν αὐτὸς ἐκεῖνος, μετ' οὐ πολὺν χρόνον γήμας παρθένον, ὡς μὲν ἡ Τερεντία κατεφήμιζεν, ἔρωτι τῆς ὥρας, ὡς δὲ Τύρων ὁ τοῦ Κικέρωνος ἀπελεύθερος γέγραφεν, εὐπορίας ἕνεκεν πρὸς διάλυσιν δανείων. ἦν γὰρ ἡ παῖς σφόδρα πλουσία, καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ὁ Κικέρων ἐν πίστει κληρονόμος ἀπολειφθεὶς διεφύλαττεν. ὀφείλων δὲ πολλὰς μυριάδας, ἀπὸ τῶν φίλων καὶ οἰκείων ἐπείσθη τὴν παῖδα γῆμαι παρ' ἡλικίαν,

fuerunt. Ait enim Cicero, ea humanitate Cæsarem, dum Pompeii statuas erigit, suas stabilire.

Instituerat, uti fama est, patriam historiam conscribere, & Græcorum multa intexere, simulque complecti integras eorum narrationes & fabulas: at multis publicis, privatis item multis distractus est occupationibus & motibus adversis, quæ sibimet ipsum apparet fere accersivisse. Primum uxorem repudiavit Terentiam, quod neglectus in bello fuisset ab ea, ut dimitteretur sine necessario viatico, & quum recepisset se in Italiam, parum benevola usus. Nam nec Brundusii eum, quum diu illic hæreret, invisit: neque proficiscenti eo filiæ adolescentulæ comitatum aut viaticum præbuit tam longo itineri honestum. Immo vero domum Ciceroni desolatam & plane inanem reddidit, multoque oppressam & gravi ære alieno. Hæ causæ prætexuntur speciosissimæ divortii. Terentiæ vero, quæ vel has ivit inficias, defensionem ille ipse egregiam præbuit, quod mox virginem duxerit, ut exprobravit ei Terentia, forma illius captus: ut Tyro memoriæ prodidit, Ciceronis libertus, quo illius facultatibus dissolveret creditum. Nam fuit puella locuples admodum, cujus patrimonium administravit Cicero hæres fiduciarius institutus. Quod vero esset supra modum obæratus, amici & necessarii induxerunt eum ut præter ætatem duceret hanc puellam, dimitteret-

ἡλικίαν, καὶ τοὺς δανειστὰς ἀπαλλάξαι, τοῖς ἐκείνης χρησάμενον. Ἀντώνιος δὲ τοῦ γάμου μνησθεὶς ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Φιλιππικοὺς ἀντιγραφαῖς, ἐκβαλεῖν αὐτόν φησι γυναῖκα παρ᾽ ᾗ ἐγήρασε· χαριέντως ἅμα τὴν οἰκουρίαν ὡς ἀπράκτου καὶ ἀστρατεύτου παρασκώπτων τοῦ Κικέρωνος. γήμαντι δ᾽ αὐτῷ, μετ᾽ οὐ πολὺν χρόνον ἡ θυγάτηρ ἀπέθανε τίκτουσα παρὰ Λέντλῳ. τούτῳ γὰρ ἐγαμήθη μετὰ τὴν Πείσωνος τοῦ προτέρου ἀνδρὸς τελευτήν. καὶ συνῆλθον μὲν ἐπὶ τὴν παραμυθίαν τῷ Κικέρωνι πανταχόθεν οἱ φιλόσοφοι· βαρέως δ᾽ ἄγαν ἤνεγκε τὸ συμβεβηκὸς, ὥστε καὶ τὴν γαμηθεῖσαν ἀποπέμψασθαι δόξασαν ἡσθῆναι τῇ τελευτῇ τῆς Τυλλίας.

Τὰ μὲν οὖν κατ᾽ οἶκον οὕτως εἶχε τῷ Κικέρωνι. τῆς δ᾽ ἐπὶ Καίσαρι συνισταμένης πράξεως οὐ μετέσχε, καίπερ ὢν ἑταῖρος ἐν τοῖς μάλιστα Βρούτου, καὶ βαρυνέσθαι τὰ παρόντα καὶ τὰ πάλαι ποθεῖν πράγματα δοκῶν, ὡς ἕτερος οὐδείς. ἀλλ᾽ ἔδεισαν οἱ ἄνδρες αὐτοῦ τήν τε φύσιν, ὡς ἐνδεᾶ τόλμης, τόν τε χρόνον, ἐν ᾧ καὶ ταῖς ἐρρωμενεστάταις φύσεσιν ἐπιλείπει τὸ θαρρεῖν. ὡς δ᾽ οὖν ἐπέπρακτο τοῖς περὶ Βροῦτον καὶ Κάσσιον τὸ ἔργον, καὶ τῶν Καίσαρος φίλων συνισταμένων, αὖθις ἦν δέος ἐμφυλίοις πολέμοις περιπετῆ γενέσθαι τὴν πόλιν· Ἀντώνιος μὲν ὑπατεύων τὴν βουλὴν συνήγαγε, καὶ βραχέα διελέχθη περὶ ὁμονοίας, Κικέρων δὲ πολλὰ πρὸς τὸν καιρὸν οἰκείως διελθὼν, ἔπεισε τὴν σύγκλητον, Ἀθηναίους μιμησαμένην, ἀμνηστίαν τῶν ἐπὶ Καίσαρι ψηφίσασθαι, νεῖμαι δὲ τοῖς περὶ Κάσσιον καὶ Βροῦτον ἐπαρχίας. ἔσχε δὲ τούτων τέλος οὐδέν. ὁ γὰρ δῆμος, αὐτὸς μὲν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ πρὸς οἶκτον ἐξαχθεὶς, ὡς εἶ-

δε

retque ejus pecunia creditores. Antonius in orationibus quas contra Philippicas scripsit, ubi mentionem facit harum nuptiarum, uxorem eum memorat, apud quam consenuerat, ejecisse, simul festive domi residem ut ignavum & imbellem notans. Non diu sub has nuptias filia ejus apud Lentulum decessit ex partu: huic enim priore defuncto viro Pisone nuptum data fuerat. Ad Ciceronem consolandum undique concurrerunt philosophi: nam hunc casum tulit acerbissime, ut etiam novam nuptam, quod morte Tulliæ videretur exultasse, repudiarit.

Ac domi quidem ad hunc modum Ciceronis res habebant. Conspirationis in Cæsarem, quamvis summa esset familiaritate cum Bruto conjunctus, & præsentem rerum statum inique ferre, pristinamque expetere rempub. ut nullus alius existimaretur, non fuit consors. Metuerunt scilicet illi cum ejus naturam, ut parum animosam, tum ætatem, qua vel firmissima ingenia deficit audacia. Ut ergo perpetrarunt Brutus & Cassius hoc facinus, & coitione Cæsaris amicorum facta periculum fuit ne civili bello denuo implicaretur civitas: Antonius consul convocato senatu pauca de concordia disseruit, Cicero vero, multa commemorans tempori accommodata, induxit patres ut Atheniensium exemplo omnium sub Cæsare actorum decernerent oblivionem, præterea ut Cassio & Bruto provincias darent: sed nihil horum effectum habuit. Siquidem populus, sua sponte in commiserationem præceps, ut efferri per forum

ca-

δε τὸν νεκρὸν ἐκκομιζόμενον δι' ἀγορᾶς, Ἀντωνίου δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα δείξαντος αὐτοῖς αἵματος κατάπλεων, καὶ κεκομμένην πάντη τοῖς ξίφεσιν, ἐκμανέντες ὑπ' ὀργῆς, ἐν ἀγορᾷ ζήτησιν ἐποιοῦντο τῶν ἀνδρῶν, καὶ πῦρ ἔχοντες ἐπὶ τὰς οἰκίας ἔθεον, ὡς ἀνάψοντες. οἱ δὲ τοῦτον μὲν τῷ προπεφυλάχθαι διέφυγον τὸν κίνδυνον, ἑτέρους δὲ πολλοὺς καὶ μεγάλους προσδοκῶντες, ἐξέλιπον τὴν πόλιν.

Εὐθὺς οὖν ὁ Ἀντώνιος ἐπῆρτο, καὶ πᾶσι μὲν ἦν φοβερὸς ὡς μοναρχήσων, τῷ δὲ Κικέρωνι φοβερώτατος. ἀναῤῥωννυμένην τε γὰρ αὐτῷ πάλιν ὁρῶν τὴν δύναμιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ τοῖς περὶ Βροῦτον ἐπιτήδειον εἰδὼς, ἤχθετο παρόντι. καί πού τι καὶ προϋπῆρχεν ὑποψίας αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὴν τῶν βίων ἀνομοιότητα καὶ διαφοράν. ταῦτα δείσας ὁ Κικέρων, πρῶτον μὲν ὥρμησε πρεσβευτὴς Δολοβέλλᾳ συνεκπλεῦσαι εἰς Συρίαν. ἐπεὶ δ' οἱ μέλλοντες ὑπατεύειν μετ' Ἀντώνιον, Ἵρτιος καὶ Πάνσας, ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ζηλωταὶ τοῦ Κικέρωνος, ἐδέοντο μὴ σφᾶς καταλιπεῖν, ὑποδεχόμενοι καταλύσειν Ἀντώνιον ἐκείνου παρόντος· ὁ δ' οὔτ' ἀπιστῶν παντάπασιν, οὔτε πιστεύων, Δολοβέλλαν μὲν εἴασε χαίρειν, ὁμολογήσας δὲ τοῖς περὶ τὸν Ἵρτιον τὸ θέρος ἐν Ἀθήναις διάξειν, ὅταν δ' ἐκεῖνοι παραλάβωσι τὴν ἀρχὴν, ἀφίξεσθαι πάλιν, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἐξέπλευσε. γενομένης δὲ περὶ τὸν πλοῦν διατριβῆς, καὶ λόγων ἀπὸ Ῥώμης, οἷα φιλεῖ, καινῶν προσπεσόντων, μεταμεμελῆσθαι μὲν Ἀντώνιον θαυμαστὴν μεταβολὴν, καὶ πάντα πράττειν καὶ πολιτεύεσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ἐνδεῖν δὲ τῆς ἐκείνου παρουσίας τὰ πράγ-

cadaver Cæſaris conſpexit, Antonio inde veſtem Cæſaris ei oſtendente oppletam cruore & gladiis undique perfoſſam, ira furens inveſtigavit in foro percuſſores & cum ardentibus titionibus ad ædes eorum inflammandas concurrit. Verum illi, quod præcaviſſent, periculum hoc quidem declinavere: ſed quia multa videbant & ingentia propoſita alia, ceſſerunt urbe.

Hic vero Antonius extemplo ſuſtulit animos, omnibuſque fuit terrori, Ciceroni maxime. Nam creſcere quum rurſus opes ejus cerneret in repub. ſciens cupidum eſſe Bruti, præſentiam ejus moleſte ferebat. Et vero etiam ob utriuſque diſſimilitudinem & diverſitatem morum ſuberat & ante materia nonnulla inter eos ſuſpicionis. Hæc metuens Cicero, ſtatuit primum legatus in Syriam cum Dolobella proficiſci. Verum quia conſules deſignati, Hirtius & Panſa, egregii cives atque fautores Ciceronis, ne deſereret ſe precabantur, pollicentes Antonium ſe ipſo præſente oppreſſuros: hærens Cicero inter ſpem & metum, Dolobellam miſſum fecit, Hirtio æſtatem ſe Athenis acturum, atque ubi magiſtratum ille iniſſet, recepit recurſurum. Ita ſolus navigavit. Mora in navigatione intercedente, quum recens Roma, ut ſolet, nuntiatum eſſet plane immutatum eſſe Antonium, omniaque agere & inſtituere ex ſenatus autoritate, neque deeſſe quicquam ad rempub. optime conſtituendam, niſi ipſius præ-

πράγματα, μὴ τὴν ἀρίστην ἔχειν διάθεσιν· καταμεμψάμενος αὐτοῦ τὴν πολλὴν εὐλάβειαν, ἀνέστρεψεν αὖθις εἰς Ῥώμην. καὶ τῶν πρώτων οὐ διημάρτανεν ἐλπίδων· τοσοῦτον πλῆθος πρὸς τὴν ἀπάντησιν ἐξεχύθη, καὶ σχεδὸν ἡμερήσιον ἀνήλωσαν χρόνον αἱ περὶ τὰς πύλας καὶ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύναι. τῇ δ' ὑστεραίᾳ βουλὴν συναγαγόντος Ἀντωνίου, καὶ καλοῦντος αὐτόν, οὐκ ἦλθεν, ἀλλὰ κατέκειτο, μαλακῶς ἔχειν ἐκ τοῦ κόπου σκηπτόμενος. ἐδόκει δὲ τἀληθὲς ἐπιβουλῆς εἶναι φόβος, ἔκ τινος ὑποψίας καὶ μηνύσεως καθ' ὁδὸν αὐτῷ προσπεσούσης. Ἀντώνιος δὲ χαλεπῶς μὲν εἶχεν ἐπὶ τῇ διαβολῇ, καὶ στρατιώτας ἔπεμψεν ἄγειν αὐτόν, ἢ καταπρῆσαι τὴν οἰκίαν κελεύσας· ἐνστάντων δὲ πολλῶν καὶ δεηθέντων, ἐνέχυρα λαβὼν μόνον ἐπαύσατο. καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἀντιπαρεξιόντες ἀτρέμα καὶ φυλαττόμενοι διετέλουν. ἄχρις οὗ Καῖσαρ ὁ νέος ἐξ Ἀπολλωνίας παραγενόμενος, τόν τε κλῆρον ἀνεδέξατο τοῦ Καίσαρος ἐκείνου, καὶ περὶ τῶν δισχιλίων πεντακοσίων μυριάδων, ἃς Ἀντώνιος ἐκ τῆς οὐσίας κατεῖχεν, εἰς διαφορὰν κατέστη πρὸς αὐτόν.

Ἐκ δὲ τούτου Φίλιππος, ὁ τὴν μητέρα τοῦ νέου Καίσαρος ἔχων, καὶ Μάρκελλος ὁ τὴν ἀδελφήν, ἀφικόμενοι μετὰ τοῦ νεανίσκου πρὸς τὸν Κικέρωνα, συνέθεντο Κικέρωνα μὲν ἐκείνῳ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς πολιτείας δύναμιν ἔν τε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ παρέχειν, ἐκεῖνον δὲ Κικέρωνι τὴν ἀπὸ τῶν χρημάτων καὶ τῶν ὅπλων ἀσφάλειαν. ἤδη γὰρ οὐκ ὀλίγους τῶν ὑπὸ Καίσαρι στρατευσαμένων περὶ αὐτὸν εἶχε τὸ μειράκιον. ἐδόκει δὲ καὶ ἀναδέξασθαι προθύμως

præſentiam: reprehendens ipſe metum anxium ſuum, repetit urbem. Neque vero prima eum ſpes fefellit. Adeo frequentes ei obviam effuſi ſunt, ſalutationeſque & amplexus ad portam & ingreſſum ejus prope integrum diem conſumpſere. Poſtridie ſenatum habente Antonio, & ipſum accerſente, non venit in ſenatum, ſed decubuit, languere ſe ex via cauſans. Apparebat revera formidinem ſubeſſe inſidiarum ex ſuſpicione quadam & delato in itinere ad eum indicio. At Antonius tulit acerbe eam calumniam, ac militibus miſſis imperare intendit ut adducerent eum, aut inflammarent domum. Sed quum intercederent frequentes deprecarenturque, pignoribus tantummodo captis quievit. Deinceps quum inter ſe occurrerent, præteribant ſine ſalutatione, & mutua in ſuſpicione agebant, donec Cæſar Octavius Apollonia veniens dictatoris hæreditatem Cæſaris cerneret, ambigeretque cum Antonio de millies H. S. quod ex hæreditate Cæſaris detinebat Antonius.

Inde Philippus, qui matrem adoleſcentis in matrimonio habebat, ac qui ſororem Marcellus, adducentes eum ad Ciceronem pepigerunt ut illi Cicero eloquentiæ præſidio & urbanis opibus in ſenatu & ad populum præſto eſſet, ille Ciceroni pecunia & armorum propugnaculo. Jam enim manum non contemnendam habebat ſecum adoleſcens veteranorum Cæſaris. Et ſane apparuit eum cupide

θύμως τὴν Καίσαρος φιλίαν. ἔτι γὰρ, ὡς ἔοικε, Πομπηΐου ζῶντος καὶ Καίσαρος, ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ Κικέρων καλεῖν τινας τοὺς τῶν συγκλητικῶν παῖδας εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡς μέλλοντος ἐξ αὐτῶν ἕνα τοῦ Διὸς ἀποδεικνύειν τῆς Ῥώμης ἡγεμόνα· τοὺς δὲ πολίτας ὑπὸ σπουδῆς θέοντας ἵστασθαι περὶ τὸν νεών· καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς περιπορφύροις καθέζεσθαι σιωπὴν ἔχοντας. ἐξαίφνης δὲ τῶν θυρῶν ἀνοιχθεισῶν, καθ' ἕνα τῶν παίδων ἀνισταμένων, κύκλῳ παρὰ τὸν Θεὸν παραπορεύεσθαι· τὸν δὲ πάντας ἐπισκοπεῖν καὶ ἀποπέμπειν ἀχθομένους. ὡς δ' οὗτος ἦν προσιὼν κατ' αὐτὸν, ἐκτεῖναι τὴν δεξιὰν, καὶ εἰπεῖν. Ὦ Ῥωμαῖοι, πέρας ὑμῖν ἐμφυλίων πολέμων οὗτος ἡγεμὼν γενόμενος. τοιοῦτόν φασιν ἐνύπνιον ἰδόντα τὸν Κικέρωνα, τὴν μὲν ἰδέαν τοῦ παιδὸς ἐκμεμάχθαι καὶ κατέχειν ἐναργῶς, αὐτὸν δὲ οὐκ ἐπίστασθαι. μεθ' ἡμέραν δὲ καταβαίνοντος εἰς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον αὐτοῦ, τοὺς παῖδας ἤδη γεγυμνασμένους ἀπέρχεσθαι, κἀκεῖνον ὀφθῆναι τῷ Κικέρωνι πρῶτον, οἷος ὤφθη καθ' ὕπνον· ἐκπλαγέντα δὲ, πυνθάνεσθαι τίνων εἴη γονέων. ἦν δὲ πατρὸς Ὀκταουΐου τῶν οὐκ ἄγαν ἐπιφανῶν, Ἀττίας δὲ μητρὸς, ἀδελφῆς Καίσαρος. ὅθεν Καῖσαρ αὐτῷ, παῖδας οὐκ ἔχων ἰδίους, τὴν οὐσίαν ἑαυτοῦ καὶ τὸν οἶκον ἐν ταῖς διαθήκαις ἔδωκεν. ἐκ τούτου φασὶ τὸν Κικέρωνα τῷ παιδὶ κατὰ τὰς ἀπαντήσεις ἐντυγχάνειν ἐπιμελῶς, κἀκεῖνον οἰκείως δέχεσθαι τὰς φιλοφροσύνας. καὶ γὰρ ἐκ τύχης αὐτῷ γεγονέναι συμβεβήκει Κικέρωνος ὑπατεύοντος.

Αὗται μὲν οὖν προφάσεις ἦσαν λεγόμεναι· τὸ δὲ πρὸς Ἀντώνιον μῖσος Κικέρωνα πρῶτον, εἶτα ἡ φύσις ἥττων οὖσα τῆς τιμῆς προσεποίησε Καίσαρι, vo-

cupide Cæsaris amicitiam amplecti. Siquidem Pompeio & Cæsare adhuc incolumibus, somnium fuit Ciceroni, accire se in Capitolium nonnullos senatorum filios, ex quibus Jupiter unum designaturus Romanum principem esset: cujus studio contemplandi cives templum cinxisse, pueros prætextatos consedisse tacitos: hinc foribus subito patefactis singulos ordine exsurrexisse pueros, & in orbem Deum præterisse: Deum omnes, ut consideravit eos, remisisse tristes: ubi vero hic accessit, dextram porrexisse ad eum cum hisce verbis, Bellis civilibus hic, Quirites, quum erit principatum adeptus, imponet finem. Ex hac oblata in somnio visione Ciceronem ferunt clare pueri effigiem animo impressisse & mente complexum esse, neque qui esset cognovisse tamen. Postero die quum in campum Martium descenderet Cicero, pueros ab exercitatione rediisse, Ciceronique primum illum visum qualis ei obversatus fuerat per somnium: obstupefactum, qui parentes ejus essent, rogasse. Filius fuit Octavii, viri non perinde clari, & Attiæ sororis Cæsaris. Qua de causa orbus liberis Cæsar hæredem eum testamento scripsit & in familiam adoptavit. Ciceronem deinceps, siquando in puerum incideret, studiose eum salutasse, illique fuisse eam comitatem jucundam: forte fortuna namque acciderat ut nasceretur consule Cicerone.

Hæ ferebantur vulgo causæ: at odium primum Antonii, deinde natura hominis plus satis avida laudis conglutinavit Ciceronem Cæsari, spe-

νομίζοντα προσλαμβάνειν τῇ πολιτείᾳ τὴν ἐκείνου δύναμιν. οὕτω γὰρ ὑπῆλθε πρὸς τὸ μειράκιον αὐτόν, ὥστε καὶ πατέρα προσαγορεύειν. ἐφ' ᾧ σφόδρα Βροῦτος ἀγανακτῶν, ἐν ταῖς πρὸς Ἀττικὸν ἐπιστολαῖς καθήψατο τοῦ Κικέρωνος, ὅτι διὰ φόβον Ἀντωνίου, θεραπεύοντος Καίσαρα, δῆλός ἐστιν οὐκ ἐλευθερίαν τῇ πατρίδι πράττων, ἀλλὰ δεσπότην φιλάνθρωπον αὐτῷ μνώμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ τόν γε παῖδα τοῦ Κικέρωνος ὁ Βροῦτος ἐν Ἀθήναις διατρίβοντα παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἀναλαβών, ἔσχεν ἐφ' ἡγεμονίας, καὶ πολλὰ χρώμενος αὐτῷ κατώρθου. τοῦ δὲ Κικέρωνος ἀκμὴν ἔσχεν ἡ δύναμις ἐν τῇ πόλει τότε μεγίστην, καὶ κρατῶν ὅσον ἐβούλετο, τὸν μὲν Ἀντώνιον ἐξέκρουσε καὶ κατεστασίασε, καὶ πολεμήσοντας αὐτῷ τοὺς δύο ὑπάτους Ἵρτιον καὶ Πάνσαν ἐξέπεμψε· Καίσαρι δὲ ῥαβδούχους καὶ στρατηγικὸν κόσμον, ὡς δὴ προπολεμοῦντι τῆς πατρίδος, ἔπεισε ψηφίσασθαι τὴν σύγκλητον. ἐπεὶ δὲ Ἀντώνιος μὲν ἥττητο, τῶν δ' ὑπάτων ἀμφοτέρων ἀποθανόντων, ἐκ τῆς μάχης πρὸς Καίσαρα συνέστησαν αἱ δυνάμεις, δείσασα ἡ βουλὴ νέον ἄνδρα, καὶ τύχῃ λαμπρᾷ κεχρημένον, ἐπειρᾶτο τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἀποκαλεῖν αὐτοῦ τὰ στρατεύματα, καὶ περισπᾶν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς μὴ δεομένη τῶν προπολεμούντων, Ἀντωνίου πεφευγότος. οὕτως ὁ Καῖσαρ φοβηθείς, ὑπέπεμπε τῷ Κικέρωνι τοὺς δεομένους καὶ πείθοντας ὑπατείαν μὲν ἀμφοτέροις ὁμοῦ πράττειν, χρῆσθαι δὲ τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἔγνωκε, παραλαμβάνοντα τὴν ἀρχήν, καὶ τὸ μειράκιον διοικεῖν ὀνόματος καὶ δόξης γλιχόμενον. ὡμολόγει δὲ Καῖσαρ αὐτός, ὡς δεδιὼς κατάλυσιν, καὶ κινδυνεύων ἔρημος γενέσθαι, χρήσαιτο τῇ Κικέρωνος ἐν δέ-

οντι

sperantem conjungere reipub. illius vires. Usque adeo enim subiit eum adolescens, patrem ut appellaret. Quare stomachans majorem in modum in epistolis quas ad Atticum scripsit Brutus, Ciceronem reprehendit quod metu Antonii observans Cæsarem, demonstraret non patriæ se libertatem, sed dominum magis propitium sibi quærere. Brutus tamen filium Ciceronis, qui audiebat Athenis philosophos, duxit secum, deditque ei præfecturam: cujus opera multa ex sententia gessit. Fuit Ciceronis ea tempestate potentia Romæ maxima: & cum omnia efficeret quæ vellet, Antonium factione oppressit & expulit urbe. Insuper duos consules, qui bello eum persequerentur, Hirtium & Pansam, misit. Induxit etiam senatum ut lictores Cæsari, velut pro patria propugnanti, & prætoriam dignitatem decerneret. Postquam vero fusus fugatusque est Antonius, exercitus autem consulum, quum ambo ex prœlio occubuissent, conjunxerunt se Cæsari, quod timeret senatus juvenem & insigni nixum fortuna, moliebatur honoribus & præmiis avocare ab eo legiones, viresque ejus distrahere, simulans, quia fugatus esset Antonius, non opus esse ad defensionem reipub. exercitibus. Unde territus Cæsar, misit clam certos ad Ciceronem qui eum rogarent & inducerent ad consulatum utrique simul parandum, ipse omnibus rebus in magistratu moderaretur pro arbitrio, & adolescentem regeret nominis tantum & gloriæ avidum. Fassus ipse est Cæsar, quum formidaret ruinam & desertum iri se, consilium in tempore a Ci-

ὄντι φιλαρχίᾳ προτρεψάμενος αὐτὸν ὑπατείαν μετιέναι, συμπράττοντος αὐτοῦ καὶ συναρχαιρεσιάζοντος.

Ἐνταῦθα μέντοι μάλιστα Κικέρων ἐπαρθεὶς ὑπὸ νέου γέρων, καὶ φενακισθεὶς, καὶ συναρχαιρεσιάσας, καὶ παρασχὼν αὐτῷ τὴν σύγκλητον, εὐθὺς μὲν ὑπὸ τῶν φίλων αἰτίαν εἶχεν, ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐτὸν ἀπολωλεκὼς ᾔσθετο, καὶ τοῦ δήμου προϊέμενος τὴν ἐλευθερίαν. αὐξηθεὶς γὰρ ὁ νεανίας, καὶ τὴν ὑπατείαν λαβὼν, Κικέρωνα μὲν εἴασε χαίρειν, Ἀντωνίῳ δὲ καὶ Λεπίδῳ φίλος γενόμενος, καὶ τὴν δύναμιν εἰς ταὐτὸ συνενέγκων, ὥσπερ ἄλλο τι κτῆμα τὴν ἡγεμονίαν ἐνείματο πρὸς αὐτούς. καὶ κατεγράφησαν ἄνδρες οὓς, ἔδει θνήσκειν, ὑπὲρ διακοσίους. πλείστην δὲ τῶν ἀμφισβητημάτων αὐτοῖς ἔριν ἡ Κικέρωνος προγραφὴ παρέσχεν· Ἀντωνίου μὲν ἀσυμβάτως ἔχοντος, εἰ μὴ πρῶτος ἐκεῖνος ἀποθνήσκοι· Λεπίδου δ' Ἀντωνίῳ προστιθεμένου, Καίσαρος δὲ πρὸς ἀμφοτέρους ἀντέχοντος. ἐγίνοντο δ' αἱ σύνοδοι μόνοις ἀπόρρητοι περὶ πόλιν Βονωνίαν ἐφ' ἡμέρας τρεῖς, καὶ συνῄεσαν εἰς τόπον τινὰ πόρρω τῶν στρατοπέδων ποταμῷ περιρρεόμενον. λέγεται δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας διαγωνισάμενος ὑπὲρ τοῦ Κικέρωνος ὁ Καῖσαρ, ἐνδοῦναι τῇ τρίτῃ, καὶ προέσθαι τὸν ἄνδρα. τὰ δὲ τῆς ἀντιδόσεως οὕτως εἶχεν. ἔδει Κικέρωνος ἐκστῆναι Καίσαρα, Παύλου δὲ τἀδελφοῦ Λέπιδον, Λευκίου δὲ Καίσαρος Ἀντώνιον, ὃς ἦν θεῖος αὐτῷ πρὸς μητρός. οὕτως ἐξέπεσον ὑπὸ θυμοῦ καὶ λύσσης τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, μᾶλλον δ' ἀπέδειξαν ὡς οὐδὲν ἀνθρώπου θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος.

Πρατ-

Ciceronis se ambitione mutuatum fuisse, atque adhortatum eum ut subsidio opum suarum & gratia peteret consulatum.

Ita a juvene Cicero impulsus atque illusus, quod petenti consulatum suffragatus esset, senatumque ei adjunxisset, statim apud amicos male audivit, nec multo post sensit semetipsum perdidisse, & populi prodidisse libertatem. Quippe evectus adolescens consulari dignitate, Ciceroni salutem dixit, Antonioque & Lepido conciliatus conjunxit cum iis copias, imperiumque instar prædii alicujus inter eos est partitus. Proscripserunt plus ducentos morti destinatos. Maximam inter omnes contentiones præbuit iis disceptationem Ciceronis proscriptio. Nullam enim conciliationem recipiebat Antonius, nisi interficeretur ante omnes Cicero. Antonio assentiebatur Lepidus: Cæsar utrique reluctabatur. Colloquuti soli sunt remotis arbitris tres dies juxta urbem Bononiam. Locus ubi convenerunt, procul a castris erat amne cinctus. Dicitur primis diebus Cæsar decertasse pro Cicerone, tertio cessisse & eum destituisse. Inierunt autem hanc commutationem: Cæsar ex pacto cessit Cicerone, Lepidus fratre Paulo, L. Cæsare avunculo Antonius. Ita ira & rabies omnem iis humanam excussit mentem: immo docuerunt animal esse homine nullum sævius, si libidini habeat potentiam conjunctam.

Πραττομένων δὲ τούτων, ὁ Κικέρων ἦν μὲν ἐν ἀγροῖς ἰδίοις περὶ Τοῦσκλον, ἔχων τὸν ἀδελφὸν μεθ' αὑτοῦ. πυθόμενοι δὲ τὰς προγραφάς, ἔγνωσαν εἰς Ἄστυρα μεταβῆναι, χωρίον παράλιον τοῦ Κικέρωνος· ἐκεῖθεν δὲ πλεῖν εἰς Μακεδονίαν πρὸς Βροῦτον. ἤδη γὰρ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγος ἐφοίτα κρατοῦντος. ἐκομίζοντο δ' ἐν φορείοις, ἀπειρηκότες ὑπὸ λύπης· καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐφιστάμενοι, καὶ τὰ φορεῖα παραβάλλοντες ἀλλήλοις, προσωλοφύροντο. μᾶλλον δ' ὁ Κόϊντος ἠθύμει, καὶ λογισμοὺς αὐτὸς εἰσῄει τῆς ἀπορίας. οὐδὲν γὰρ ἔφη λαβεῖν οἴκοθεν. ἀλλὰ καὶ τῷ Κικέρωνι γλίσχρον ἦν ἐφόδιον. ἄμεινον οὖν εἶναι, τὸν μὲν Κικέρωνα προλαμβάνειν τῇ φυγῇ, αὐτὸν δὲ μεταθεῖν, οἴκοθεν συσκευασάμενον. ταῦτ' ἔδοξε· καὶ περιβαλόντες ἀλλήλους καὶ ἀνακλαυσάμενοι διελύθησαν. ὁ μὲν οὖν Κόϊντος οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ὑπὸ τῶν οἰκετῶν προδοθεὶς τοῖς ζητοῦσιν, ἀνῃρέθη μετὰ τοῦ παιδός· ὁ δὲ Κικέρων εἰς Ἄστυρα κομισθείς, καὶ πλοῖον εὑρών, εὐθὺς ἐνέβη, καὶ παρέπλευσεν ἄχρι Κιρκαίου, πνεύματι χρώμενος. ἐκεῖθεν δὲ βουλομένων εὐθὺς αἴρειν τῶν κυβερνητῶν, εἴτε δείσας τὴν θάλασσαν, εἴτ' οὔπω παντάπασι τὸν Καίσαρος ἀπεγνωκὼς πίστιν, ἀπέβη, καὶ παρῆλθε πεζῇ σταδίους ἑκατὸν ὡς εἰς Ῥώμην πορευόμενος. αὖθις δ' ἀλύων καὶ μεταβαλλόμενος κατῄει πρὸς θάλασσαν. κἀκεῖ διενυκτέρευσεν ἐπὶ δεινῶν καὶ ἀπόρων λογισμῶν· ὥστε καὶ παρελθεῖν εἰς τὴν Καίσαρος οἰκίαν διενοήθη κρύφα, καὶ σφάξας ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς ἑστίας ἀλάστορα προσβαλεῖν. ἀλλὰ καὶ ταύτης αὐτὸν ἀπέκρουσε τῆς ὁδοῦ δέος βασάνων. καὶ τἄλλα ταραχώδη πάλιν προβουλεύματα τῆς γνώ-

Dum hæc aguntur, erat Cicero cum fratre in Tuſculano ſuo. Nuntiata proſcriptione ſtatuerunt villam maritimam Ciceronis Aſtyra petere, illinc tranſmittere in Macedoniam ad Brutum: illum enim jam rumor erat præpollentem eſſe. Ferebantur lecticis mœrore confecti, reſtitanteſque in itinere conjunctis inter ſe lecticis miſere lamentabantur. Gravius Quintus affictabatur, quum cogitaret omnium rerum inopia deſtitutum ſe: nihil enim domo ſecum attulerat. Immo Ciceroni quoque tenue erat viaticum. Conſultius igitur viſum Ciceronem fugam ante capere, illum percurrere ad neceſſaria domo accipienda. Hæc probaverunt. Ita ſe mutuo complexi & cum ejulatu digreſſi ſunt. Quintus paucis poſt diebus cum filio, proditus a ſervis ſuis quum eſſet percuſſoribus, interemptus eſt: Cicero ad Aſtyra delatus, & navigium ibi nactus, illico conſcendit, provectuſque eſt ſecundo vento ad Circeios uſque. Parantibus inde gubernatoribus extemplo vela facere, ſive mare timens, ſive nondum depoſita omnino de Cæſare ſpe, egreſſus de navi eſt, ac quaſi urbem peteret, progreſſus eſt pedeſtri itinere duodecim millia quingentos paſſus. Mox inopia conſilii langueſcens, mutato inſtituto mare repetiit. Noctem ibi in mentis agitationibus traduxit acerbis & perplexis. Statuit ſemel occulte domum Cæſaris ingredi, atque, quo ultrices diras in eum concitaret, apud focum ejus ſe ipſe interficere. Sed & ab hoc itinere metus repulit eum tormentorum: alia ſubinde inquieta conſilia ani-

γνώμης μεταλαμβάνων παρέδωκε τοῖς οἰκέταις ἑαυτὸν εἰς Καπίτας κατὰ πλοῦν κομίζειν, ἔχων ἐκεῖ χωρία καὶ καταφυγὴν ὥρᾳ θέρους φιλάνθρωπον, ὅταν ἥδιστον οἱ ἐτησίαι καταπνέωσιν. ἔχει δ' ὁ τόπος καὶ ναὸν Ἀπόλλωνος μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης. ἐντεῦθεν ἀρθέντες ἀθρόοι κόρακες, ὑπὸ κλαγγῆς προσεφέροντο τῷ πλοίῳ τοῦ Κικέρωνος ἐπὶ γῆν ἐρεσσομένῳ· καὶ καθίσαντες ἐπὶ τὴν κεραίαν ἑκατέρωθεν, οἱ μὲν ἐβόων, οἱ δ' ἔκοπτον τὰς τῶν μηρυμάτων ἀρχάς. καὶ πᾶσιν ἐδόκει τὸ σημεῖον εἶναι πονηρόν. ἀπέβη δ' οὖν ὁ Κικέρων, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν ἔπαυλιν, ὡς ἀναπαυσόμενος κατεκλίθη. τῶν δὲ κοράκων οἱ πολλοὶ μὲν ἐπὶ τῆς θυρίδος διεκάθηντο φθεγγόμενοι θορυβῶδες· εἷς δὲ καταβὰς ἐπὶ τὸ κλινίδιον, ἐγκεκαλυμμένου τοῦ Κικέρωνος, ἀπῆγε τῷ στόματι κατὰ μικρὸν ἀπὸ τοῦ προσώπου τὸ ἱμάτιον. οἱ δὲ οἰκέται ταῦθ' ὁρῶντες, καὶ κακίσαντες ἑαυτοὺς, εἰ περιμένουσι τοῦ δεσπότου φονευομένου θεαταὶ γενέσθαι, θηρία δ' αὐτοῦ βοηθεῖ καὶ προκήδεται παρ' ἀξίαν πράττοντος, αὐτοὶ δ' οὐκ ἀμύνουσι· τὰ μὲν δεόμενοι, τὰ δὲ βίᾳ λαβόντες, ἐκόμιζον ἐν τῷ φορείῳ πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐν τούτῳ δ' οἱ σφαγεῖς ἐπῆλθον, ἑκατοντάρχης Ἑρέννιος καὶ Ποπίλλιος χιλίαρχος, ᾧ πατροκτονίας ποτὲ δίκην φεύγοντι συνεῖπεν ὁ Κικέρων, ἔχοντες ὑπηρέτας. ἐπεὶ δὲ τὰς θύρας κεκλεισμένας εὑρόντες ἐξέκοψαν, οὐ φαινομένου τοῦ Κικέρωνος, οὐδὲ τῶν ἔνδον εἰδέναι φασκόντων, λέγεται νεανίσκον τινὰ τεθραμμένον μὲν ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν γράμμασιν ἐλευθερίοις καὶ μαθήμασιν, ἀπελεύθερον δὲ Κοΐντου τοῦ ἀδελφοῦ, Φιλόλογον τοὔνομα, φράσαι τῷ

animi versans, permisit servis ad Capuam se navigio deportandum. Habuit prædia ibi & villam æstivo tempore amœnam, quum gratissime spirant etesiæ. Est etiam eo in loco haud procul a mari sacellum Apollinis. Hinc sublatum agmen corvorum magno crocitu ad Ciceronis navem, dum remis terræ appellitur, volavit: qui consederunt utrinque in antennæ cornibus, partim crocitantes, partim capita funium tundentes. Id omnibus dirum visum ostentum. Cicero ibi egressus de navi est, villamque ingressus ad quietem composuit se. Hic corvi frequentes consederunt in fenestra, ac diros ediderunt strepitus: unus in grabatum demisit se, togamque qua opertus erat Cicero, rostro paulatim a facie detraxit. Quod servi contemplantes, ac se ipsi increpantes, si dominum paterentur in conspectu suo trucidari, quum opem ei bestiæ ferrent, ejusque curam agerent indigna patientis, ipsi autem non protegerent: hinc precibus, hinc vi sublatum in lectica detulerunt ad mare.

Interea supervenerunt cum manu percussores, Herennius centurio & Popilius tribunus, quem parricidii quondam reum defenderat Cicero. Fores, quas offenderunt occlusas, ruperunt. Non invento Cicerone, negantibusque qui intus erant scire, fama tenet adolescentulum a Cicerone ingenuis institutum literis & doctrina, libertum Quinti fratris, (Philologo nomen erat) lecticam tribuno in-

τῷ χιλιάρχῳ τὸ φορεῖον κομιζόμενον διὰ τῶν καταφύτων καὶ συσκίων περιπάτων ἐπὶ τὴν θάλατταν. ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος, ὀλίγους ἀναλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ, περιέθει πρὸς τὴν ἔξοδον. τοῦ δ' Ἐρεννίου δρόμῳ φερομένου διὰ τῶν περιπάτων ὁ Κικέρων ᾔσθετο, καὶ τοὺς οἰκέτας ἐκέλευσεν ἐνταῦθα καταθέσθαι τὸ φορεῖον. αὐτὸς δ', ὥσπερ εἰώθει, τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τῶν γενείων ἁπτόμενος, ἀτενὲς ἑώρα τοῖς σφαγεῦσιν, αὐχμοῦ καὶ κόμης ἀνάπλεως, καὶ συντετηκὼς ὑπὸ φροντίδων τὸ πρόσωπον· ὥστε τοὺς πλείστους ἐγκαλύψασθαι τοῦ Ἐρεννίου σφάζοντος αὐτόν. ἐσφάγη δὲ τὸν τράχηλον ἐκ τοῦ φορείου προτείνας, ἔτος ἐκεῖνο γεγονὼς ἑξηκοστὸν καὶ τέταρτον. τὴν δὲ κεφαλὴν ἀπέκοψεν αὐτοῦ καὶ τὰς χεῖρας, Ἀντωνίου κελεύσαντος, αἷς τοὺς Φιλιππικοὺς ἔγραψεν. αὐτός τε γὰρ ὁ Κικέρων τοὺς κατ' Ἀντωνίου λόγους Φιλιππικοὺς ἐπέγραψε, καὶ μέχρι νῦν τὰ βιβλία Φιλιππικοὶ καλοῦνται.

Τῶν δ' ἀκρωτηρίων εἰς Ῥώμην κομισθέντων, ἔτυχε μὲν ἀρχαιρεσίας τελῶν ὁ Ἀντώνιος, ἀκούσας δὲ καὶ ἰδὼν ἀνεβόησεν ὡς νῦν αἱ προγραφαὶ τέλος ἔχοιεν. τὴν δὲ κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἐκέλευσεν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων ἐπὶ τοῦ βήματος θεῖναι, θέαμα Ῥωμαίοις φρικτὸν, οὐ τὸ Κικέρωνος ὁρᾶν πρόσωπον οἰομένοις, ἀλλὰ τῆς Ἀντωνίου ψυχῆς εἰκόνα. πλὴν ἕν γέ τι φρονήσας μέτριον ἐν τούτοις, Πομπωνίᾳ τῇ Κοΐντου γυναικὶ τὸν Φιλόλογον παρέδωκεν. ἡ δὲ, κυρία γενομένη τοῦ σώματος, ἄλλαις τε δειναῖς ἐχρήσατο τιμωρίαις, καὶ τὰς σάρκας ἀποτεμνόντα τὰς αὐτοῦ κατὰ μικρὸν, ὀπτᾶν, εἶτ' ἐσθίειν ἠνάγκασεν. οὕτω γὰρ ἔνιοι τῶν συγγραφέων ἱστορήκασιν· ὁ δ' αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος ἀπελεύθερος Τύρων τοπαράπαν οὐδὲ μέμνηται τῆς τοῦ Φιλολόγου προδοσίας.

πυν-

indicasse per consitas arboribus & umbrosas ambulationes ad mare deferri. Tum tribunus paucis assumptis circumcurrit ad exitum. Herennium per ambulationes advolantem quum sensisset Cicero, imperavit servis ut eo loci ponerent lecticam: ac sinistra mentum more suo contrectans, immotis oculis intuitus est percussores, squalore & situ oppletus, & facie ex curis marcida, ut plerique, dum Herennius eum obtruncat, contexerint oculos. Cervicem ex lectica protendit ad cædem, annos tum natus quatuor & sexaginta. Caput ejus & manus, quibus scripserat Philippicas, Antonii imperio præcidit. Etenim orationes in Antonium ipse Cicero Philippicas inscripsit, quo nomine etiam nunc appellantur.

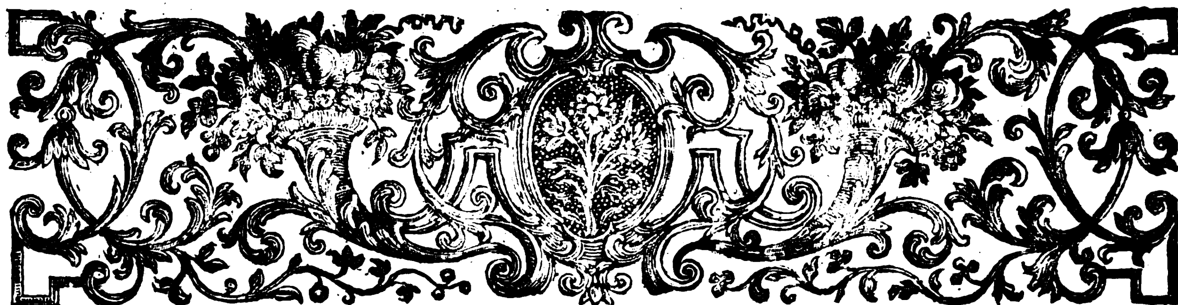
Quum Romam allata sunt hæc membra, habebat forte comitia Antonius. Re audita & conspecta, tunc finem habere exclamavit proscriptiones. Caput & manus pro rostris in tribunali jussit figi, spectaculum horrendum populo Romano, qui non Ciceronis aspicere se faciem existimavit, sed animi imaginem Antonii. Unum tamen edidit Antonius inter ista laudabile exemplum, quod uxori Quinti Pomponiæ tradidit Philologum. Quæ potestatem ejus nacta cum aliis eum diris suppliciis excruciavit, tum carnes suas ipsum præcidere paulatim, eas assare, inde vorare adegit. Nam ita nonnulli scriptores memoriæ prodiderunt. Ipsius Ciceronis libertus Tiro nullam prorsus mentionem fecit Philologi proditionis.

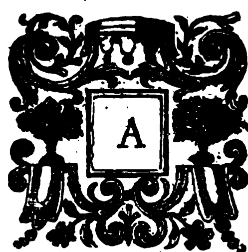
Cæsa-

πυνθάνομαι δὲ Καίσαρα χρόνοις πολλοῖς ὕστερον εἰσελθεῖν πρὸς ἕνα τῶν θυγατριδῶν· τὸν δὲ, βιβλίον ἔχοντα Κικέρωνος ἐν ταῖς χερσὶν, ἐκπλαγέντα τῷ ἱματίῳ περικαλύπτειν· ἰδόντα δὲ Καίσαρα, λαβεῖν καὶ διελθεῖν ἑστῶτα μέρος πολὺ τοῦ βιβλίου· πάλιν δ' ἀποδιδόντα τῷ μειρακίῳ, φάναι, Λόγιος ἀνὴρ, ὦ παῖ, λόγιος καὶ φιλόπατρις. ἐπεὶ μέντοι τάχιστα κατεπολέμησεν Ἀντώνιον, ὑπατεύων αὐτὸς εἵλετο συνάρχοντα τοῦ Κικέρωνος τὸν υἱὸν, ἐφ' οὗ τάς τ' εἰκόνας ἡ βουλὴ ἀνεῖλεν Ἀντωνίου, καὶ τὰς ἄλλας ἠκύρωσε τιμὰς, καὶ προσεψηφίσατο μηδενὶ τῶν Ἀντωνίων ὄνομα Μάρκον εἶναι. οὕτω τὸ δαιμόνιον εἰς τὸν Κικέρωνος οἶκον ἐπανήνεγκε τὸ τέλος τῆς Ἀντωνίου κολάσεως.

Cæſarem accepi longo tempore poſt ad quendam ex filia nepotem acceſſiſſe: illum autem, quod volumen quoddam Ciceronis manibus teneret, conſternatum id veſte contexiſſe: Cæſarem vero, qui animadverterat, ſumpſiſſe volumen, & ſtantem magna ex parte evolviſſe: reddidiſſe inde puero, ac dixiſſe, Doctus hic vir, fili, doctus fuit & patriæ amans. Non magno inde intervallo, quum debellaret Antonium, conſul collegam cooptavit filium Ciceronis: cujus in magiſtratu Antonii ſtatuas ſenatus dejecit, omniaque abrogavit ejus alia ornamenta. Decrevit inſuper ne quis ex Antoniorum gente Marcus nominaretur. Ita ad extremum ultio Antonii divinitus ad domum fuit Ciceronis reducta.







MEN οὖν ἄξια μνήμης τῶν περὶ Δημοσθένους καὶ Κικέρωνος ἱστορουμένων εἰς τὴν ἡμετέραν ἀφῖκται γνῶσιν, ταῦτ᾽ ἐστίν. ἀφεικὼς δὲ τὸ συγκρίνειν τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν αὐτῶν, ἐκεῖνό μοι δοκῶ μὴ παρήσειν ἄρρητον, ὅτι Δημοσθένης μὲν εἰς τὸ ῥητορικὸν ἐνέτεινε πᾶν ὅσον εἶχεν ἐκ φύσεως, ἢ ἀσκήσεως λόγιον, ὑπερβαλλόμενος ἐνεργείᾳ μὲν καὶ δεινότητι τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δικῶν συνεξεταζομένους, ὄγκῳ δὲ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ τοὺς ἐπιδεικτικούς, ἀκριβείᾳ δὲ καὶ τέχνῃ τοὺς σοφιστάς. Κικέρων δὲ καὶ πολυμαθὴς καὶ ποικίλος τῇ περὶ τοὺς λόγους σπουδῇ γενόμενος, συντάξεις μὲν ἰδίας φιλοσόφους ἀπολέλοιπεν οὐκ ὀλίγας εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν τρόπον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πρὸς τὰς δίκας καὶ τοὺς ἀγῶνας γραφομένων λόγων δῆλός ἐστιν ἐμπειρίαν τινὰ γραμμάτων παρεπιδείκνυσθαι βουλόμενος. ἔστι δέ τις καὶ τοῦ ἤθους ἐν τοῖς λόγοις ἑκατέρου δίοψις. ὁ μὲν γὰρ Δημοσθενικὸς ἔξω παντὸς ὡραϊσμοῦ καὶ παιδιᾶς εἰς δεινότητα καὶ σπουδὴν συνηγμένος, οὐκ ἐλλυχνίων ὄδωδεν, ὥσπερ ὁ Πυθέας ἔσκωπτεν, ἀλλ᾽ ὑδροποσίας καὶ φροντίδων, καὶ τῆς λεγομένης πικρίας τοῦ τρόπου καὶ συγνότητος· Κικέρων δὲ πολλαχοῦ τῷ σκωπτικῷ

πρὸς

Habes quæ memoratu digna de Demosthene & Cicerone prodita ad notitiam nostram pervenere. Ut prætermittam facultatem utriusque in dicendo conferre, illud certe mihi silentio non est prætereundum, Demosthenem in artem contulisse dicendi, quicquid ei vel natura, vel exercitatio solertiæ & eruditionis tribuisset. Transgressus est nervis & vi dicendi æquales suos qui in judiciis & foro versabantur, gravitate & splendore eos qui demonstrativum genus & ostentationi natum tractaverunt, argutia & arte sophistas. Ciceronem, qui omni genere doctrinæ & literarum fuit tinctus, etsi peculiares libros in philosophia non paucos Academico scriptos more reliquerit, constat tamen & in orationibus, quas in foro & judiciis habuit, eruditionem voluisse obiter ostentare suam. Licet etiam mores speculari utriusque in orationibus. Demosthenes extra omnem ostentationem & jocum in gravitatem coactus & serium, non lucernam, ut cavillatus Pytheas est, olet, sed aquæ potationem, sed sollicitudines, sed acerbitatem quæ objiciebatur morum, & tristitiam: Cicero dicacitate subinde ad

scur-

πρὸς τὸ βωμολόχον ἐκφερόμενος, καὶ πράγματα σπουδῆς ἄξια γέλωτι καὶ παιδιᾷ κατειρωνευόμενος ἐν ταῖς δίκαις εἰς τὸ χρειῶδες, ἠφείδει τοῦ πρέποντος. ὥσπερ ἐν τῇ Κελίου συνηγορίᾳ, μηδὲν ἄτοπον ποιεῖν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ πολυτελείᾳ καὶ τρυφῇ ταῖς ἡδοναῖς χρώμενον. τὸ γὰρ ὧν ἔξεστι μὴ μετέχειν, μανικὸν εἶναι, καὶ ταῦτα, ἐν ἡδονῇ τὸ εὔδαιμον τῶν ἐπιφανεστάτων φιλοσόφων τιθεμένων. λέγεται δὲ, Κάτωνος Μουρήναν διώκοντος, ὑπατεύων ἀπολογεῖσθαι, καὶ πολλὰ διὰ τὸν Κάτωνα κωμῳδεῖν τὴν Στωϊκὴν αἵρεσιν, ἐπὶ ταῖς ἀτοπίαις τῶν παραδόξων λεγομένων δογμάτων· γέλωτος δὲ λαμπροῦ κατιόντος ἐκ τῶν περιεστώτων πρὸς τοὺς δικαστὰς, ἡσυχῇ διαμειδιάσας πρὸς τοὺς καθημένους εἰπεῖν, Ὡς γελοῖον, ὦ ἄνδρες, ἔχομεν ὕπατον. δοκεῖ δὲ καὶ γέλωτος οἰκεῖος ὁ Κικέρων γεγονέναι, καὶ φιλοσκώπτης· τό, τε πρόσωπον αὐτοῦ μειδίαμα καὶ γαλήνην παρεῖχεν. τῷ δὲ Δημοσθένους ἀεί τις ἐπῆν σπουδὴ καὶ τὸ πεφροντικός. τοῦτο καὶ συννοῦν, οὐ ῥᾳδίως ἀπέλιπεν. ὅθεν καὶ δύσκολον αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ καὶ δύστροπον, ὡς αὐτός φησιν, ἀπεκάλουν.

Ἔτι τοίνυν ἐν τοῖς συγγράμμασιν κατιδεῖν ἐστὶ τὸν μὲν ἐμμελῶς καὶ ἀνεπαχθῶς τῶν εἰς αὐτὸν ἁπτόμενον ἐγκωμίων, ὅτε τούτου δεήσαι πρὸς ἕτερόν τι μεῖζον, τἄλλα δ' εὐλαβῆ καὶ μέτριον· ἡ δὲ Κικέρωνος ἐν τοῖς λόγοις ἀμετρία τῆς περιαυτολογίας, ἀκρασίαν τινὰ κατηγόρει πρὸς δόξαν, βοῶντος, ὡς τὰ ὅπλα ἔδει τῇ τηβέννῳ καὶ τῇ γλώττῃ τὴν θριαμβικὴν ὑπείκειν δάφνην. τελευτῶν δὲ, οὐ τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους ἐπαινεῖ τοὺς εἰρημένους ὑπ' αὐτοῦ καὶ γεγραμμένους, ὥσπερ Ἰσοκράτει καὶ Ἀνα-

ſcurrilitatem devolutus, & negotiis perquam ſeriis riſu jocoque in judiciis illudens, ut cauſæ prodeſſet, neglexit decorum: ut in oratione pro Cœlio, Non eſſe mirum ſi in tanto ille luxu & deliciis ad voluptates dediſſet ſe. Nam non frui iis quæ in promptu ſunt, dementiam eſſe, præcipue quum in voluptate ſummum bonum ponant clariſſimi philoſophi. Ferunt eum, quum conſul Murenam, qui accuſabatur a Catone, defenderet, multum ex perſona Catonis deriſiſſe Stoicæ ſectæ abſurda & nova præcepta. Quum magnus inde riſus a corona ad ipſos perlatus judices eſſet, ſubridentem Catonem ad conſeſſum dixiſſe, Dii boni quam ridiculum conſulem habemus! Videtur autem natura Cicero ſalſus & facetus fuiſſe. Vultus ejus quoque riſum & hilaritatem præ ſe ferebat. Demoſthenis ori perpetua inerat ſedulitas, nec temere vultuoſum illud & tetricum deponebat. Quare aſperum eum & moroſum vocarunt, ut teſtatur ipſe, adverſarii.

Præterea ex ſcriptis utriuſque perſpicias ſobrie hunc & modeſte ſuas ipſum laudes attingere, & quum id poſtularet major uſus, cætera verecundum & moderatum: Cicero immodicus in orationibus laudum ſuarum prædicator ambitionem gloriæ nimiam arguit ſuam, dum clamat,

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

Denique non facta modo & res ſuas geſtas, verum etiam quas habuerat & ſcripſerat extollit orationes, quaſi contra ſophiſtas adoleſcentis modo ſe jactaret Iſocratem & Anaximenem,

Ἀναξιμένει τοῖς σοφισταῖς διαμειρακευόμενος, οὐ τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἄγειν ἀξιῶν καὶ ὀρθοῦν,

Βριθὺν, ὁπλιτοπάλαν, δάϊον ἀντιπάλοις.

ἰσχύειν μὲν γὰρ διὰ λόγου τὸν πολιτευόμενον ἀναγκαῖον, ἀγαπᾷν δὲ ἀγεννὲς καὶ λιχνεύειν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου δόξαν. ὅθεν ἐμβριθέστερος ταύτῃ καὶ μεγαλοπρεπέστατος ὁ Δημοσθένης, τὴν μὲν αὑτοῦ δύναμιν, ἐμπειρίαν τινὰ πολλῆς δεομένην τῆς παρὰ τῶν ἀκροωμένων εὐνοίας ἀποφαινόμενος, ἀνελευθέρους δὲ καὶ βαναύσους, ὥσπερ εἰσὶ, τοὺς ἐπὶ τούτῳ φυσωμένους ἡγούμενος.

Ἡ μὲν οὖν ἐν τῷ δημηγορεῖν καὶ πολιτεύεσθαι δύναμις ὁμαλῶς ἀμφοτέροις ὑπῆρξεν, ὥστε καὶ τοὺς τῶν ὅπλων καὶ στρατοπέδων κυρίους δεῖσθαι· Δημοσθένους μὲν, Χάρητα καὶ Διοπείθην καὶ Λεωσθένην· Κικέρωνος δὲ, Πομπήϊον καὶ Καίσαρα τὸν νέον, ὡς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐν τοῖς πρὸς Ἀγρίππαν καὶ Μαικήναν ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. ὃ δὲ δοκεῖ μάλιστα καὶ λέγεται τρόπον ἀνδρὸς ἐπιδεικνύναι καὶ βασανίζειν, ἐξουσία καὶ ἀρχὴ, πᾶν πάθος κινοῦσα, καὶ πᾶσαν ἀποκαλύπτουσα κακίαν, Δημοσθένει μὲν οὐχ ὑπῆρξεν, οὐδ᾽ ἔδωκεν τοιαύτην διάπειραν ἑαυτοῦ, μηδεμίαν ἀρχὴν τῶν ἐπιφανῶν ἄρξας, οὐδὲ τῆς ὑφ᾽ ἑαυτοῦ συντεταγμένης ἐπὶ Φίλιππον ἐστρατήγησε δυνάμεως· Κικέρων δὲ, ταμίας εἰς Σικελίαν, καὶ ἀνθύπατος εἰς Κιλικίαν καὶ Καππαδοκίαν ἀποσταλεὶς, ἐν ᾧ καιρῷ τῆς φιλοπλουτίας ἀκμαζούσης, καὶ τῶν πεμπομένων στρατηγῶν καὶ ἡγεμόνων, ὡς τοῦ κλέπτειν ἀγεννοῦς ὄντος, ἐπὶ τὸ ἁρπάζειν τρεπομένων, οὐ τὸ λαμβάνειν ἐδόκει δεινὸν, ἀλλ᾽ ὁ μετρίως τοῦτο ποιῶν ἠγαπᾶτο· πολλὴν μὲν

ἐπι-

menem, non autem populum Romanum ducere & dirigere intenderet,

Durum, potentem armis, gravem adverſariis.

Pollere ex eloquentia eum qui tractat rempub. neceſſe eſt: acquieſcere vero in ea & avide ſectari inde laudem, imbecilli eſt animi. Fuit igitur hac parte gravior Demoſthenes & præ cæteris celſus: qui facultatem ſuam demonſtravit uſum quendam eſſe qui favorem auditorum magnum requireret: abjectos eſſe & humiles, ut re vera ſunt, cenſens eos qui hac ſeſe venditant.

Valuit ſane juxta uterque dicendi & reipub. gerendæ peritia, ut etiam qui caſtris & exercitibus præeſſent, Demoſthenis opera Chares, Diopithes, Leoſthenes, Ciceronis indiguerint Pompeius & Cæſar Octavius: quod ipſe in commentariis ad Agrippam & Mæcenatem commemoravit Cæſar. Porro quæ putatur imprimis & dicitur mores hominis probare & explorare, poteſtatem ſummam & imperium, quod omnes verſat affectus omnemque improbitatem detegit, non habuit Demoſthenes, neque ſpecimen in eo dedit ſui, qui magiſtratum majorem nullum geſſit, neque quem contra Philippum comparaverat exercitum, ipſe duxit: Cicero autem in Siciliam quæſtor, proconſul in Ciliciam & Cappadociam miſſus, (quo tempore, quia maxime regnabat avaritia, duces autem & præſides qui in provincias mittebantur, quaſi furari res eſſet probroſa, ad rapiendum ſe convertebant, non capere ducebatur turpe, ſed qui mediocriter caperet, laudabatur) clare oſtendit con-

temnere

ἐπίδειξιν ὑπεροψίας χρημάτων ἐποιήσατο, πολλὴν δὲ φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ, λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς ὕπατος, ἐξουσίαν δὲ λαβὼν αὐτοκράτορος καὶ δικτάτορος ἐπὶ τοὺς περὶ Κατιλίναν, ἐμαρτύρησεν ἅμα τῷ Πλάτωνι, μαντευομένῳ παῦλαν ἕξειν κακῶν τὰς πόλεις, ὅταν εἰς ταυτὸ δύναμίς τε μεγάλη καὶ φρόνησις ἔκ τινος τύχης χρηστῆς ἀπαντήσῃ μετὰ δικαιοσύνης. χρηματίσασθαι τοίνυν ἀπὸ τοῦ λόγου Δημοσθένης μὲν ἐπιψόγως λέγεται, λογογραφῶν κρύφα τοῖς περὶ Φορμίωνα καὶ Ἀπολλόδωρον ἀντιδίκοις· καὶ διαβληθεὶς μὲν ἐπὶ τοῖς βασιλικοῖς χρήμασιν, ὄφλων δὲ τῶν Ἁρπαλείων. εἰ δὲ ταῦτα τοὺς ἀντιγεγράφοντας (οὐκ ὀλίγοι δ' εἰσὶν οὗτοι) ψεύδεσθαι φαίημεν, ἀλλ' ὅτι γε πρὸς δωρεὰς βασιλέων σὺν χάριτι καὶ τιμῇ διδομένας ἀντιβλέψαι Δημοσθένης οὐκ ἂν ἐτόλμησεν, οὐδ' ἦν τοῦτο τὸ ἔργον ἀνθρώπου δανείζοντος ἐπὶ ναυτικοῖς, ἀμήχανον ἀντειπεῖν. περὶ δὲ Κικέρωνος, ὅτι καὶ Σικελιωτῶν ἀγορανομοῦντι, καὶ βασιλέως τοῦ Καππαδοκῶν ἀνθυπατεύοντι, καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, ὅτ' ἐξέπιπτε τῆς πόλεως, δωρουμένων πολλὰ καὶ δεομένων λαβεῖν, ἀντέσχεν, εἴρηται.

Καὶ μὴν ἥ γε φυγὴ τῷ μὲν αἰσχρὰ, κλοπῆς ἁλόντι, συνέπεσε, τῷ δὲ, κάλλιστον ἔργον, ἀνθρώπους ἀλιτηρίους ἐκκόψαντι τῆς πατρίδος. διὸ τοῦ μὲν οὐδεὶς λόγος ἐκπίπτοντος, ἐφ' ᾧ δ' ἡ σύγκλητος ἐσθῆτά τε διήλλαξε, καὶ πένθος ἔσχε, καὶ γνώμην ὑπὲρ οὐδενὸς εἰπεῖν ἐπείσθη πρότερον ἢ Κικέρωνι κάθοδον ψηφίσασθαι. τὴν μέντοι φυγὴν ἀργῶς ὁ Κικέρων διήνεγκεν ἐν Μακεδονίᾳ καθήμενος· τῷ δὲ Δημοσθένει καὶ ἡ φυγὴ μέγα μέρος τῆς πολιτείας γέγονε. συν-

αγω-

temnere se pecuniam, multaque argumenta dedit humanitatis & facilitatis. Præterea creatus Romæ verbo consul, sed accepta soluta & dictatoria potestate contra Catilinæ gregales, comprobavit Platonis vaticinium: malis civitates explicatum iri ubi magna potentia & sapientia coissent secunda fortuna cum justitia. Demosthenes vero quæstuariam habuisse magno cum dedecore eloquentiam perhibetur, qui adversariis in judicio scripsit clam orationes Phormioni & Apollodoro. Objectum quoque ei de regiis pecuniis fuit, & damnatus ob Harpalias. Quod si hæc illos qui in eum scripserunt (nec sunt hi pauci) mentiri contendamus: hoc certe, quin contra intueri regum munera, quæ ei benevolentiæ & honoris gratia mittebant, non sustinuerit Demosthenes, neque id hominis fuisse qui nauticum fœnus exerceret, nemo queat inficias ire. At Ciceronem, Siculos ædili curuli, regem Cappadociæ proconsuli, exuli amicos urbanos multa largientes, & ut caperet orantes, repulisse ante est dictum.

Jam exilium Demostheni fœde judicato repetundarum oblatum est, huic ob præstantissimum factum, quod homines pestiferos patriæ hostes excidisset. Itaque illius habita ratio in exilium euntis nulla est: hujus causa vestem senatus mutavit, in luctu fuit, de nulla re agi prius secum quam de reditu ejus esset relatum, passus est. Atqui exilium desidenti in Macedonia Ciceroni fuit segne: Demosthenis exilium magnam partem rerum ab eo gestarum complectitur. Nam

per-

ἀγωνιζόμενος γὰρ, ὥσπερ εἴρηται, τοῖς Ἕλλησι, καὶ τοὺς Μακεδόνων πρέσβεις ἐξελαύνων, ἐπήρχετο τὰς πόλεις, πολὺ βελτίων Θεμιστοκλέους καὶ Ἀλκιβιάδου παρὰ τὰς αὐτὰς τύχας φανεὶς πολίτης. καὶ μέντοι κατελθὼν αὖθις ἑαυτὸν ἐπέδωκεν εἰς τὴν αὐτὴν ταύτην πολιτείαν· καὶ διετέλει πολεμῶν πρὸς Ἀντίπατρον καὶ Μακεδόνας. Κικέρωνα δ' ὠνείδισεν ἐν τῇ βουλῇ Λαίλιος, αἰτουμένου Καίσαρος ὑπατείαν μετιέναι παράνομον οὔπω γενειῶντος, σιωπῇ καθήμενον. ἔγραφε δὲ Βροῦτος, ἐγκαλῶν ὡς μείζονα καὶ βαρυτέραν πεπαιδοτριβηκότι τυραννίδα τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλυθείσης.

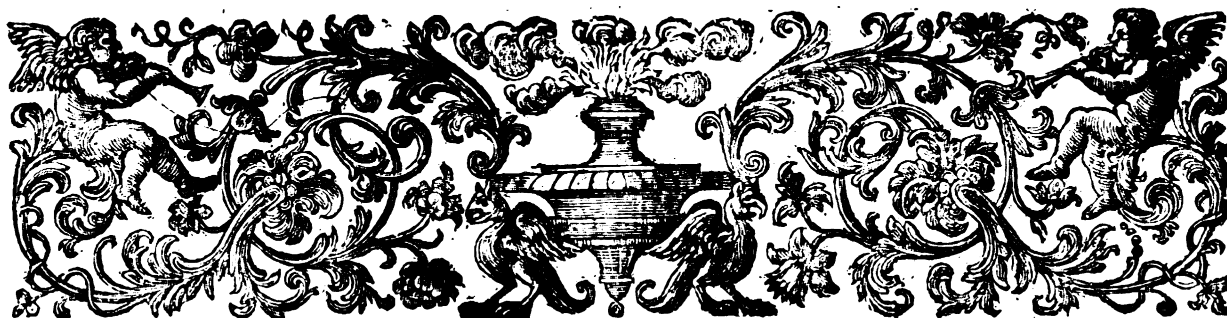
Ἐπὶ πᾶσι δὲ τῆς τελευτῆς, τὸν μὲν οἰκτείραι τις, ἄνδρα πρεσβύτην δι' ἀγέννειαν ὑπὸ οἰκετῶν ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενον καὶ περιφεύγοντα τὸν θάνατον καὶ ἀποκρυπτόμενον τὸν οὐ πολὺ πρὸ τῆς φύσεως ἥκοντα ἐπ' αὐτὸν, εἶτ' ἀποσφαγέντα· τοῦ δ', εἰ καὶ μικρὰ πρὸς τὴν ἱκετείαν ἐνέδωκεν, ἀγαστὴ μὲν ἡ παρασκευὴ τοῦ φαρμάκου καὶ τήρησις, ἀγαστὴ δὲ ἡ χρῆσις· ὅτι τοῦ Θεοῦ μὴ παρέχοντος αὐτῷ τὴν ἀσυλίαν, ὥσπερ ἐπὶ μείζονα βωμὸν καταφυγὼν, ἐκ τῶν ὅπλων καὶ τῶν δορυφόρων λαβὼν ἑαυτὸν ᾤχετο, τῆς Ἀντιπάτρου καταγελάσας ὠμότητος.

peragrans urbes, Græcos, ſicut diximus, adjuvit, & Macedonum legatos ſummovit, præbuitque multo ſe civem pari in fortuna Themiſtocle & Alcibiade præſtantiorem. Jam etiam reverſus domum ad priſtinas ſe retulit actiones, neque deſtitit oppugnare Antipatrum & Macedonas. Ciceroni autem in ſenatu, quum poſtularet Cæſar contra leges ut petere ſibi conſulatum liceret imberbis adhuc, tacitum ſediſſe exprobravit Lælius. Ad hæc, conqueſtus eſt in literis ſuis Brutus majorem eum & duriorem atque ipſi ſuſtuliſſent, aluiſſe tyrannidem.

Poſtremo, quod ad vitæ exitum attinet, miſereatur hujus aliquis, qui ſenex ob timiditatem a ſervis ſurſum ac deorſum circumlatus eſt ad occultandum ſe, & mortem undequaque refugit non admodum immaturam, ac mox obtruncatus eſt: Demoſthenes, etſi hactenus delapſus ſit, aliquantum ut ſupplicem præbuerit ſe, commendandus eſt tamen cum quod præparaverit venenum & ſervaverit, tum quod eo ſit uſus: qui, poſtquam ſecuritatem ei non præſtitit Neptunus, ſicut ad majorem confugiens aram, ex telis ſe & ſatellitibus ſubduxerit, & Antipatri ludificatus ſit crudelitatem.

Finis Voluminis Quarti.





JOANNIS RUALDI

ANIMADVERSIONES

AD

INSIGNIORA ΣΦΑΛΜΑΤΑ,

Sive Lapsiones in Vitis Parallelis Plutarchi Chæronensis, quæ hoc Volumine continentur.

ANIMADVERS. XVIII.

Quod falso scriptum Plutarcho sit, & Cæsarem post Syllæ reditum in Urbem, Flaminium petivisse: & in ejus Sacerdotii petitione repulsam passum esse. Dio & Tacitus cum Velleio & Suetonio conciliati. Taciti chronicus lapsus, qui Lipsium fugit.

In Cæsare pag. 100.



Σ δὲ ὑπὸ πλήθους φόνων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀσχολίας ὑπὸ Σύλλα παρεωραμένος, οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιὼν τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προῆλθεν, οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς Σύλλας παρεσκεύασε. Utrumque falsum, & Cæsarem non nisi L. Corn. Sylla dominante ambivisse sacerdotium: & quando petivit, ab eo, adversante Sylla decidisse. Hoc vero certissimum, a Mario Cinnaque adhuc Romæ dominantibus sacerdotem Dialem Cæsarem factum esse: postmodum vero, Syllam victorem id sacerdotium ei ademisse. Velleius II. lib. cap. XLIII. *Cæsar pœne puer a Mario Cinnaque Flamen Dialis creatus, victoria Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisit id sacerdotium.* Sueton. primo libro: *Annum agens* XVII. *Flamen Dialis destinatus,* & mox: *Sacerdotio multatus.*

Hunc itaque Plutarchi lapſum recte notavit Caſaubonus. Sed eidem non viſa, certe non diſcuſſa nubecula, quam huic tam claræ luci aliud Hiſtoricorum eximium par offundunt. Dio libro LIV. extremo: Τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερούλαν ἀπεδείχθη. Apud Tacitum pariter Annali III. Servius Maluginenſis: *Sæpe Pontifices Dialia ſacra feciſſe, ſi Flamen valetudine aut munere publico impediretur: duobus & ſeptuaginta annis poſt Cor. Merulæ cædem, neminem ſuffectum: neque tamen ceſſaviſſe religiones.* Diſerte negant quemquam poſt Cornelium Merulam ante medium ferme Auguſti principatum Diale ſacerdotium obtinuiſſe. Pugnant igitur contra Velleium & Suetonium, qui Cæſari delatum hoc idem ſacerdotium a Mario Cinnaque triennio poſt Merulæ interitum auctores ſunt. Reſpondeo, caute ac prudenter hos tantum dicere Cæſarem *deſtinatum* & *creatum*, hoc eſt, deſignatum ſive nominatum ad ipſum Flaminium: Dionem vero atque Tacitum hoc idem Flaminium, quia nunquam geſtum aut initum, facile ſubterhabuiſſe. Si mentis alius hi duo poſtremi fuerint, culpæ non libero.

Quod autem a Merula interfecto ad novum Flaminem ab Auguſto ſuffectum interjectos ſolum annos II. & LXX. exiſtimat Corn. Tacitus, in hoc auctorem diligentiſſimum male calculos poſuiſſe, perſpicuum eſt. Scribere VII. & LXX. oportuit. Tot enim præciſe intermedii fluxerunt a Jun. Africano & Fab. Maximo Coſſ. A. U. C. DCCXLIII. quo Diale Flaminium teſte Dione reſtituit Auguſtus, ad Cn. Octavium & Corn. Cinnam Coſſ. A. DCLXVI. quo Merula Flamen Dialis in Capitolio ſibi venas præcidit, ſcripta prius tabella teſtatus, id ſe depoſito apice feciſſe: Flaminem enim apicatum mori nefas habebatur. Lege Florum lib. III. cap. XXI. & Appian. I. Ἐμφυλίων. Tacitus forte ſcripſerat VII. & LXX. & quinaria nota potuit incuria librariorum vel impreſſorum excidere. Ut ut ſit, ſane ratio non conſtat in hodierno Tacito, quamvis aliter docto ejus interpreti viſum ſit.

ANIMADVERS. XIX.

Quod cauſſam mutandæ domus Cæſari fuiſſe morbum non dicat Plutarchus, contra ac viſum Caſaubono. διὰ *in quarto caſu pro* ἐν *aliquando uſurpari, contra quam videtur ſenſiſſe idem Caſaubonus: in ſecundo tamen ſæpius.*

In eodem Cæſare, pag. 101.

Ἔπειτα δι᾽ ἀῤῥωστίαν εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος κατὰ νύκτα, περιπίπτει στρατιώταις τοῦ Σύλλα, διερευνωμένοις ἐκεῖνα τὰ χωρία, καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμβάνου-

βάνουσιν, ὧν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυσὶ ταλάντοις ἀφείθη. *Deinde cum morbi caussa in aliam domum per singulas noctes transportaretur, incidit in Syllæ milites, dum ea loca perscrutantur, & latitantes corripiunt: quorum Ducem Cornelium* (Phagitam Syllæ libertum) *binis talentis*, aut duodenis drachmarum millibus, æris nostratis millenis aureis solatis, *sibi devinxit, & dimissus est.* Male merentur de Plutarcho, pejus de se ipsis, qui hunc locum sic accipiunt, quasi dicat auctor caussam mutandæ domus Cæsarem morbum habuisse. Falsum hoc velle Plutarchum: sed tantum, Cæsarem secedentem in aliam subinde domum Syllæ metu, ideo fuisse transportatum, a servis puta, sive lecticariis, quia erat incommodæ valetudinis, ut pedes ire hautquaquam posset. Sic C. Suetonium mire illustrat, vicissim ab eo illustrandus. *Cæsar*, inquit primo libro Suetonius, *diversarum partium* (Marianarum) *habebatur: ut etiam discedere e medio, & quanquam morbo quartanæ aggravante, prope per singulas noctes commutare latebras cogeretur, seque ab inquisitoribus pecunia redimere.* Iterum eodem libro cap. LXXIV. *Cornelio Phagitæ, cujus quondam nocturnas insidias æger ac latens, ne perduceretur ad Syllam, vix præmio dato evaserat, nunquam nocere sustinuit.* Illos τὸ μετακομιζόμενος facile advertere potuit, atque mentis Plutarchianæ admonere. Nam vel pueri norunt, esse μετακομίζεσθαι, non ire suis pedibus, sed ab alio aliquo transportari. Esse igitur διὰ re quidem vera hic positum fateor αἰτιολογικῶς: sed ita ut caussam aperiat ipsius vecturæ sive gestationis, non autem ædium subinde mutandarum, sicut illi perperam notaverunt.

Quid si quod dicimus, μετακομιζόμενος, non plane pervinceret? Adhuc Plutarchum omni culpa paulo negotio liberaremus. Esset namque in promptu dicere, διὰ hoc in loco ab auctore usurpatum ἐνδεικτικῶς, & statum indicare ipsum, in quo Cæsar esset, cum Syllanorum inquisitorum metu alio atque alio demigraret. Hoc enim sensu eleganter sumi posse, manifestum ex Homero προπάτορι καὶ ἀρχηγόνῳ τῶν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους λόγων, ut eum jure nominat Euphrades Themistius. Rhapsodia XV. Odyss. v. IX.

Νύκτα δι' ἀμβροσίην μελεδήματα πατρὸς ἔγειρεν.

διὰ νύκτα, *per noctem, cum nox esset:* δι' ἀῤῥωστίαν, *per morbum*, id est, ἀῤῥωστῶν, *cum ægrotaret.* Est itaque frustra eruditissimus Casaubonus, qui, ut hic sensus ex præpositione διὰ in hoc Plutarchi loco eliceretur, & culpæ auctor absolveretur, ait scribi oportere non δι' ἀῤῥωστίαν, ut codices omnes habent, in quarto casu, sed in secundo δι' ἀῤῥωστίας. Etsi minime sum nescius, διὰ in hoc secun-

do casu ἀντὶ ἐν, & eo sensu, quem dicimus, positum apud auctores frequentius quam in quarto reperiri. Exemplum ipse adducit ex D. Paulo, ad Timotheum: Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας· *servabitur tamen per liberorum procreationem*, id est, τεκνογονοῦσα, vel ἐν τῷ τεκνογονεῖν. Ecce aliud nos subjicimus ex eodem sancto Apostolo ad Rom. cap. IV. sect. XI. εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας· *ut esset Abraham pater omnium credentium in præputio*. Dictum enim πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας, ἀντὶ τοῦ, πάντων τῶν ὄντων ἐν ἀκροβυστίᾳ καὶ πιστευόντων· ut recte Scholiastæ Græci explicarunt.

ANIMADVERS. XX.

Plutarchi negligentia Hispaniam pro Ulteriore Hispania usurpantis. Velleius & Appianus citati ejusdem ἀπροσεξίας. Simillimæ Dio & Tacitus: contrariæ idem Dio & Xiphilinus. Hispaniarum divisio ratione gubernationis.

In eodem Cæsare, pag. 111.

ΟΔΕ Καῖσαρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τῶν ἐπαρχιῶν τὴν Ἰβηρίαν λαβών· *Cæsar statim ex Prætura provinciam sortitus Iberiam* vel Hispaniam. Quippe duo hæc vocabula synonyma sunt, & eorum alterutro significatur illa ingens tellus, quæ Galliam Afris committens, hinc Pyrenæis, Oceano illinc terminatur. Monet Appianus in principio & fine Ἰβηρικῆς. Strabo quoque Geographiæ III. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν σύμπασαν καλέσαντες ὁμωνύμως Ἰβηρίαν τε καὶ Ἱσπανίαν, τὸ μὲν αὐτῆς μέρος εἶπον τὴν ἐντός, τὸ δὲ ἕτερον, τὴν ἐκτός. Igitur Plutarchi verba incautum lectorem persuadeant, hanc utramque Hispaniam, id est, universam, Cæsari Prætori obvenisse, neque fortasse pluribus quam uni Præsidi sive Prætori Romanos veteres illam permittere amavisse. Atqui hoc esse falsissimum, & sciunt qui Romanæ antiquitatis non omnino rudes sunt, & Cæsar ipse apud auctorem libri De bello Hispaniensi, sub finem, Quæstorem se ac Prætorem non nisi partem Hispaniæ sortitum fuisse, illam nimirum, quæ trans Iberum fluvium est, quæque vulgo Exterior Ulteriorve idoneis auctoribus dicitur, manifestum facit. Nam tandem recuperata ipsa Ulteriore Hispania, quæ ad Pompeii liberos ferme tota defecerat, advocata concione Hispali (urbs est ejusdem Hispaniæ Ulterioris olim atque hodie clarissima) *commemorat initio Quæsturæ suæ eam Provinciam ex omnibus Provinciis peculiarem sibi constitisse, & quæ potuisset, eo tempore beneficia largitum esse. Insequenti Prætura ampliato honore vectigalia, quæ Metellus posuisset, à Senatu petisse*, &c. Tranquillus Sueton. proprie atque accurate, ut solet, id quod res est, exprimens, lib. I. cap. VII. *Quæstori* (Cæsari) *Ulterior Hispania obvenit*.

nit. Cap. XVIII. *Ex Prætura Ulteriorem ſortitus Hiſpaniam.* Itaque recte Plutarchum hic citat negligentiæ diligentiſſimus Caſaubonus. Putet aliquis excidiſſe ἐκτὸς, legendumque τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, *Exteriorem Hiſpaniam.* Sed hanc ſibi parari defenſionem vetat ipſe Plutarchus, qui eandem Cæſaris provinciam paulo poſt ſemel iterumque τὴν Ἰβηρίαν abſolute uſurpat. Antea ſimiliter, pag. 104. Θάψας δὲ τὴν γυναῖκα, ταμίας εἰς Ἰβηρίαν ἑνὶ τῶν στρατηγῶν Βαίτωρι συνεξῆλθεν· *Exequiis uxoris* (Corneliæ) *peractis, in Hiſpaniam cum uno e Prætoribus Antiſtio Vætore* (malim *Vetere* ex Paterculo) *Quæſtor diſceſſit.* Quamvis non deſit hic locus ambigendi, de quibus Prætoribus auctor loquatur: illiſne, qui eo anno in Hiſpaniam profecti ſunt (ſic enim cum aliis Hiſtoricis recte conveniret) an potius eos intelligat, qui multi pro numero Provinciarum creati, quotannis in eas ſingulas ſinguli proficiſcebantur.

Melius, arbitror, emolliendo Plutarchi errori reſponderimus, primo non tam ei eſſe propoſitum, ut declaret, quæ & quam ampla Cæſari provincia ſorte contigerit, quam quæ & ubi præclara ipſe facinora ediderit: deinde nihil videri commiſiſſe, in quod alii magni & accurati ſcriptores non vltro ſæpe incurrant. Velleius II. libri cap. XLIII. de hoc eodem Julio Cæſare: *Prætura Quæſturaque mirabili virtute atque induſtria obita in Hiſpania.* Appianus ſimiliter II. De bellis Civil. Ὁ δὲ Καῖσαρ στρατηγὸς ἐς Ἰβηρίαν αἱρεθείς. Sed tam Velleium, ubique properantem Epitomaſtem, non ſtricte ac præciſe res eloqui, quam Plutarchi compilatorem & in multis exſcriptorem, Appianum, non accuratius eo, a quo ſumit, narrationes conficere, magnopere mirabile non eſt. Hoc potius in duobus ſummis auctoribus, quos imus nominatum, jure admiramur. Dio libro LXIII. in ultimis Neronis rebus, Galbam τῆς Ἰβηρίας ἄρχοντα, *Hiſpaniæ Præſidem* vocat, quem tamen Hiſpaniæ ſoli Tarraconenſi præfuiſſe, diſerte notat in ejus vita cap. VIII. C. Suetonius. Tacitus Annali IV. *Vibius Serenus Proconſul Ulterioris Hiſpaniæ. Proconſul* igitur Hiſpaniæ Bæticæ, non totius Ulterioris. Hæc enim, uti mox liquebit, Auguſto diviſa bifariam, in Luſitaniam, cui Præſides pro ſuo libitu ipſe dare voluit, & Bæticam, quam populo reliquit. Attributæ autem populo Provinciæ proprie dictæ ſunt *Proconſulares.* Suetonius lib. II. cap. XLVII. *Provincias validiores, & quas annuis Magiſtratuum imperiis regi nec facile, nec tutum erat, ipſe ſuſcepit: cæteras Proconſulibus ſortito permiſit.* Etſi fateor hac in re κυριολεξίαν & ἀκριβολογίαν non ſemper auctores ſervaviſſe. Idem Corn. Tacitus Hiſtoriarum I. libro: *Hiſpaniæ præerat Cluvius Rufus.* Libro II. *Vitellium M. Cluvius Rufus aſſequitur, omiſſa Hiſpania.*

nia. Et: *Cluvius comitatu Principis adjectus, non adempta Hispania, quam rexit absens.* Vocat hic, atque alibi passim, Cluvii provinciam, quæ fuit Hispania Citerior sive Tarraconensis, communi nomine Hispaniam; credo, quod esset reliquis amplior, atque legiones ferme omnes & Hispaniæ robur haberet. Bætica inermis, Lusitania usque eo dissita, non magnopere timebantur.

Porro sub Cæsaribus vel Hispaniæ universæ, vel soli Ulteriori neminem, nedum Galbam, Cluvium, aut Serenum, præfuisse, aliunde cogi atque convinci potest. Nam auctore Augusto anno U. C. DCCXXVI. in tres partes abiisse universam Hispaniam constat, in Lusitaniam, Bæticam, quæ ulterior Hispania ferme tota sunt, & Tarraconensem, olim dictam Citeriorem. Atque ab illo tempore eæ singulæ suos singulos magistratus habuerunt. Dio clare ac breviter libro LIII. in illius anni DCCXXVI. rebus: Βαιτικὴ, τοῦ τε δήμου καὶ τῆς γερουσίας εἶναι. τοῦ δὲ δὴ Καίσαρος, ἥτε λοιπὴ Ἰβηρία, ἥτε περὶ Ταῤῥάκωνα, καὶ ἡ Λυσιτανία ἐνομίσθη. Appianus libro extremo Belli Hispaniensis: Ἐξ ἐκείνου μοι δοκοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν Ἰβηρίαν, ἣν δὴ νῦν Ἱσπανίαν καλοῦσιν, ἐς τρία διαιρεῖν· καὶ στρατηγοὺς ἐπιπέμπειν ἐτησίους μὲν ἐς τὰ δύο βασιλεὺς, τὸν δὲ τρίτον ἡ βουλὴ (mendose vulgo, ἐς τὰ δύο ἡ βουλὴ, τὸν δὲ τρίτον βασιλεὺς, scilicet transpositis vocabulis βουλὴ & βασιλεὺς, ut ex citato Dione atque Strabone infra constat) ἐφ' ὅσον δοκιμάζειν. Tantum pugnat cum Dione Appianus, quod ille sic ab Augusto divisam Hispaniam anno Urbis XXVI. & DCC. hic confecto bello Cantabrico, id est, solido triennio post, narrant. Cætera conveniunt. Neque Strabo non plane utrumque confirmat: *Nostra quidem*, ait lib. III. *tempestate, Provinciis aliis S. P. Q. R. assignatis, aliis Principi, Bætica populo attributa est, mittiturque in eam Proconsul, qui habet Quæstorem & Legatum: reliqua est Principis, & in eam duo Legati mittuntur, Prætorius & Consularis: quorum ille cum Legato jus dicit Lusitaniæ, quæ attingit Bæticam, & porrigitur usque ad Durium amnem: cætera, & quidem major pars* (ἡ ἐκτὸς, quæ intra Iberum Citeriorve) *subest Consulari Legato, qui exercitum habet.* Maneat ergo Dionem & Tacitum, ut Velleium atque Appianum missos faciam, non minorem sui traducendi quam Plutarchum, in locis supra citatis occasionem nobis reliquisse: præsertim quia Hispaniarum administratio firma & constans erat, quando Galba, Serenus & Rufus eas obtinuerunt: contra circa ævum Cæsaris, atque ante, vaga & arbitraria, prout ratio & necessitas exigebant. Quare Tacito, & aliis quos notavimus, Suetonium velle adjungere, tanquam eidem negligentiæ conscium, quod in Galba cap. III. Sergium Galbam *ex Prætura Hispaniam obtinuisse* scrip-

scripsit, sit eruditis Criticis sese denotandum manifeste propinare. Nam isti Galbæ plus integro seculo ante illam Augustæam Hispanicæ administrationis divisionem ipsa Provincia obvenerat, ut clarum est. Quo tempore, ut dixi modo, regimen usui accommodabant, atque interdum totam Hispaniam ad unius solius curam transferebant. T. Livius lib. XLIII. initio: *L. Canuleio Prætori, qui Hispaniam sortitus erat* (A. DLXXXII.) *negotium datum est*, &c. Interdum duobus eam mandabant. Idem eodem libro: *M. Titinius A. Manlio, M. Junio Coss.* (A. U. C. DLXXV.) *Prætor in Citeriore Hispania fuerat.*

Ut ut sit, nullo dubio auxere supra quam oportuit Provinciam Cæsaris Velleius, Plutarchus, Appianus: Galbæ, Sereni & Rufi Dio & Corn. Tacitus. Contra idem Dio illam ejusdem Cæsaris nimium quantum imminuit lib. XXXVII. Ὁ δ' δὴ Καῖσαρ τ̃ς τε Λυσιτανίας μ̃τ̓ τὴν στρατηγίαν ἦρξε. Nam Lusitania portio minima bipartitæ Hispaniæ Ulterioris: longe nobilissima Bætica, id quod vel initiati solum Geographiæ studiis norunt. Itaque de tota Ulteriore Hispania Bætica sæpe usurpata. Plin. cap. I. lib. III. *In eo* (sinu) *prima Hispania terrarum est, Ulterior appellata, eadem Bætica.* Venit & Xiphilinus in societatem ejusdem Dioniæ ἀπεστρατηγίας· Καίσαρι τ̃ς Λυσιτανίας ἄρχοντι. Et principio Epitomes lib. XXXVIII. Ὑπατεύοντος δ' ὁ Καῖσαρ μετὰ τὴν τ̃ς Λυσιτανίας ἀρχήν. Dionem, ut arbitror, fefellit, quod in Lusitania præsertim bella Cæsari bellata meminerat, ut docent noster pag. 112. & Livii Epitome CIII. nec nisi ad sua tempora, dum hoc scriberet, forte respiciebat, quibus alius Prætor Lusitaniam, Bæticam alius gubernabant. Hoc mihi videtur.

ANIMADVERS. XXI.

Quod Cæsaris Commentarios Ἐφημερίδας *non recte Plutarchus appellarit. Cæsaris Ephemerides aliæ ab ejus Commentariis. Earum* ἀποσπασμάτιον *ex Servio. Cæsaris Commentarii servato cujusque anni ordine compositi. Quid Ephemeris, Diarium,* Journal, Almanac. *Quid proprie Commentarii. Græce* ὑπομνήματα *recte atque passim appellati. Posse tamen dici quosdam ex iis* Ἐφημερίδας, *Diaria, &c. sed non Cæsarianos. Veterum summa diligentia in suarum rerum Commentariis conficiendis. Mos iste a Græcis ortus. Alia.*

In eodem Cæsare, pag. 124.

Περὶ δ' τ̃ πρὸς τούτους (Ἴπας καὶ Τενκτερίδας) γενομένης μάχης, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐν ταῖς Ἐφημερίσι γέγραφε. Pugnæ illius narrationem in IV. Commentariorum Cæsaris de bello Gallico fusissime contextam jam initio & deinceps habemus. Ut non

non ſit dubium, quin Plutarchus inde huc eam tranſtulerit, & *Commentarios*, Ἐφημερίδας Græce appellarit. Quod inſcite factum aio triplici cauſſa. Prima eſt, quod cum laudat Cæſaris Ephemeridas, peritum lectorem ſane inducit, & aperte ſuadet, adeat illud Cæſarianum opus, cui titulum *Ephemeridem* vel *Ephemeridas* ipſe auctor fecerat, & quod hodie quidem deſideratur, Plutarchi autem extabat temporibus: ſiquidem Maurus Servius Honoratus, Plutarcho paulo junior (ſub Hadriano ſcripſit) ejus late meminit, in ſuis ad Virgilianam Poëſim doctiſſimis Commentariis, & Hiſtoriam expromit inde in XI. Æneid. *C. Julius Cæſar, cum dimicaret in Gallia, & ab hoſte raptus equo ejus portaretur armatus, occurrit quidam de hoſtibus, qui eum noſſet; & inſultans ait: Cecos Cæſar. quod Gallorum lingua, Dimitte, ſignificat: & ita factum eſt, ut dimitteretur. Hoc autem ipſe Cæſar in Ephemeride ſua dicit, ubi propriam commemorat felicitatem.* Hiſtoriam totam adſcripſi, ut appareat Servium aliud opus intelligere, quam cui *Commentarii* Cæſaris titulus eſt, in quibus videlicet ea nulla plane reperitur.

Ratio quam alteram oppono, eſt, quod res annorum plurium a ſe in Gallia geſtas tantum obſervato cujuſque anni ordine in ſuis Commentariis Cæſar perſcripſit, ut ſciunt qui eum incurioſe non legerunt, & ſingulorum annorum ſingulos Commentarios fecit, quod item conſtat, & A. Hirtius admonet paulo ante finem ſui VIII. Commentarii: ut Annales eam ſcriptionem jure ac proprie nuncupare potuiſſet, niſi jam illius ævo Annalium nomine amplior & uberior Hiſtoria cœpiſſet intelligi, quam ipſi Cæſaris Commentarii ſint. Non igitur Ἐφημερὶς vel Ἐφημερίδες dici Plutarcho debuerunt, in quibus non per annos, ſed per dies ſingulos res geſtæ commemorantur, ut docet A. Gellius libri V. cap. XVIII. Suidas quoque: Ἐφημερὶς, τῶν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας συμπιπτόντων ἀπογραφή. Idque vel ipſa nominis notatio plus ſatis indicat Latini Græcique, adde ſis, & noſtri vernaculi: dicimus enim *journal*, vel *papier journal*. Juvenalis eadem cauſſa *Diurnum* dixit: *longi relegit tranſacta diurni.* Cornelius Tacitus περιφραστικῶς Annali III. *diurnam actorum ſcripturam.* & Annali XIII. *acta diurna.* Suetonius, quem κυριολογίᾳ vel proprietate verborum nemini Latino ſcriptori jure poſtpoſueris, eleganter in Auguſto cap. XLIV. *diurnos Commentarios.* & cap. LXXVIII. *actus diurnos* appellavit. Alii antiqui *acta diurnalia*, & *actiones diurnales* vocarunt, ut ex Annalium Corn. Taciti veteris editionis falſa Epigraphe cognoſcimus. Omitto dicere, Calendaria, vel Faſtorum tabulas, & Aſtrologorum Lunaria (Euſebius Ἀλμενιχιακά, noſtrates *Almanac* uſurparunt, articulo Arabico, & voce Græca, quam tamen inflexione ſuam Latini fe-

fecerunt, μηνιαῖος, *Maniacus*, seu *Manacus*, ut notatum Scaligero) *Ephemeridas* hodie, ut olim, vocari, quod in iis sit perscriptum, quid unoquoque die præcipue cavere vel meminisse oporteat.

Commentarii autem (tertia hæc erit mihi ratio) qui Latine ac proprie nihil aliud sunt quam libelli quidam memoriæ subsidio facti, &, ut ita dicam, memorialia, qui homines advertunt, & quasi capita rerum, cuicuimodi illa sint, solum complectuntur: ὑπομνήματα, ἢ ἀπομνήματα scite Græci appellant. Sic Lucianus in Demosthenis encomio, Commentarios regiæ domus Macedonum, ex quibus Philippi Regis cum Antipatro familiare colloquium super ipsius Demosthenis interitu se descripsisse ait, ὑπομνήματα usurpavit. Μακεδονικοῖς ἐντυχὼν τῆς βασιλικῆς οἰκίας ὑπομνήμασι, &c. Sic quos rerum suarum Commentarios Sylla fecit, noster in Lucullo pag. 142. eodem vocabulo recte expressit: τὴν γραφὴν τῶν ὑπομνημάτων ἐκείνῳ (Λευκόλλῳ) δι' εὔνοιαν ἀνέθηκε. Sic Appianus, qui Plutarchum syllabatim plerumque amat describere, tamen ejusdem Cæsaris Commentarios non Ἐφημερίδας, sed ὑπομνήματα caute dixit. Ἐμφυλίων lib. II. τῆς δ' αὐτῆς νυκτὸς καὶ τὰ χρήματα τοῦ Καίσαρος, καὶ τὰ ὑπομνήματα τῆς ἀρχῆς ἐς τὸν Ἀντώνιον μετεκομίζετο. Sic Strabo in quarto rerum Geographicarum statim initio: Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Θεὸς Καῖσαρ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. Ait autem, *Divus Cæsar.* igitur suam cœpit contexere Geographiam eo interfecto & sacrato: nec mirum, siquidem adhuc in vivis erat, & scribebat imperante Tiberio, ejus anno IX. & XI. qui U. C. fuit DCCLXXVI. & DCCLXXVIII. ut illius verba XII. & XVII. lib. evincunt. Ipse quoque Plutarchus in Antonio quasi errorem confessus, eosdem eodem nomine appellavit. Sic denique qui olim Cæsaris Commentarios de bello Gallico, in Græcum e Latino vertit, sive Maximus Planudes, Constantinopolitanus Monachus doctissimus, & linguæ Græcæ callentissimus, sive Theodorus Gaza, Thessalonicus vir, neque nominis, neque doctrinæ deterioris, Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πολέμου inscripsit.

Nolim autem inficiari, scriptionem id genus, in quam & Græci & Latini principes acta sua curiosissime quondam referebant, etiam ab Auctoribus vocari *Ephemeridem*, aut quo alio nomine ejusdem significationis, quod videlicet, ut constat, res singulis diebus gestæ, observato cujusque diei ordine inibi vulgo perscriberentur. Suetonius de Augusto lib. II. cap. LXIV. *Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret: vetaretque loqui aut agere quicquam, nisi propalam, & quod in diurnos Commentarios referretur.* Idem cap. LXXVIII. *A cœna lucubratoriam se in*

in lecticam recipiebat: Ibi donec residua diurni actus conficeret, &c. Servius Ephemeridem a Julio Cæsare factam ante admonuit. Noster de Alexandri talibus commentariis in ejus vita extrema, pag. 97. Ἐν δὲ ταῖς Ἐφημερίσι οὕτως γέγραπται περὶ τὴν νόσον. & mox: τούτων τὰ πλεῖστα κατὰ λέξιν ἐν ταῖς Ἐφημερίσιν οὕτω γέγραπται. Philostratus lib. II. de Vitis Sophistarum, in Aristide Adrianensi: Ἐν ἱεροῖς βιβλίοις αὐτὸς φράζει. τὰ δὲ βιβλία ταῦτα, Ἐφημερίδων αὐτοῦ τινα λόγον ἐπέχει. Trebellius Pollio, sive Jul. Capitolinus, in duobus Gallienis ad calcem: *Quæ qui volet scire, legat Palfurium Suram, qui Ephemeridas ejus Gallieni vitæ composuit*. Flavius Vopiscus in Aureliani præfatione: *Et tamen, si bene novi, Ephemeridas illius viri scriptas habemus*. Idem in Probo statim initio: *Me ad colligenda talis viri* (Probi) *gesta Ephemeris Turduli Gallicani plurimum juvit*. Quæ plura paulo exempla de industria congero, ut præterea ostendam, non de nihilo a Cicerone proditum in Verrinis, morem fuisse veterum Romanorum, ut singuli rerum suarum tabulas diligentissime conficerent. Quod a Græcis eos accepisse satis intelligat, qui & Ephemeridum Alexandri Magni, & Commentariorum Philippi ac regiæ domus Macedonum meminerit, prout superius ex Luciano & Plutarcho est declaratum. Et hoc jam liquet, in iis conficiendis alios manu operaque alterius esse usos, alios autem industriam suam ac laborem impendere minime dedignatos. etiam hoc: istas Ephemeridas, vel Commentarios, non omnes omnem vitam uniuscujusque continuisse; sed plerumque his acta publice, illis acta privatim fuisse consignata. Sic Ephemeris illa Cæsaris, res ejus privatas & domesticas tantum, ut arbitror, exequebatur: nam qualis in Imperio & bellis fuerit, docent affatim Commentarii. Sic nepos ejus Augustus, quæ ad Imperii rationarium pertinebant, ea in diurnos illos actus, quos ipse quotidie in lectica sua lucubratoria solitus est conficere, solum referebat: exactam ejus domus disciplinam ac privata omnia recipiebant diurni commentarii, quos servus vel libertus aliquis curabat, qui a memoria vel a commentariis dicebatur, ut bene interpretatur eruditus Casaubonus. Severus quidem Imperator, vitam suam privatam publicamque ipse quoque composuit, Ælio Spartiano cap. XVIII. & Aurelio Victore in actis illius, auctoribus: sed incertum mihi formane Commentariorum vel Ephemeridum, an Historiæ plenioris.

ANIMADVERS. XXII.

Desultoria sententia Plutarchi eandem summam hic DL. *alibi* DCCL. *Myriadum facientis. Sed* ἀναγνώσματος *forte auctor librarius. De lege Catonis Annonaria dictum Plutarcho mendaciter an negligenter.*

In

In eodem Cæsare, pag. 108.

Ὁ Κάτων ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον αὐτοῖς ἔμμηνον, ἐξ οὗ δαπάνη μὲν πεντακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι: *Senatui auctor fuit Cato, ut egenæ plebi frumentum singulis mensibus distribueretur: unde reliquis oneribus accessere annuatim quingenæ quinquagenæ myriades*, hoc est, quinquagies quinquies centena millia drachmarum, æris Romani circiter HS. ducenties vicies, Regalium Castiliensium, aut Juliorum Pontificiorum, vel quadrantum nostri Francici nummi, ut vulgo logistæ loquuntur, quini milliones & unus dimidiatus. Sed in Catone eandem summam χιλίοις καὶ διακοσίοις καὶ πεντήκοντα ταλάντοις æquat, manifestissimo παραλογισμῷ. Mille ducenta quinquaginta talenta, Septuagies quinquies centena millia drachmarum sine ullo dubio efficiunt. Discrimen ingens, ducenum scilicet myriadum, aut vicies centenum millium drachmarum, sestertium octogies, duum millionum Regalium Hispanicorum, quingenum millium nostrorum Francicorum sive librarum Turonearum. Tolli non potest, quin aut in Catone legatur, ἐννεακοσίοις καὶ δεκαεπτὰ ταλάντοις, τεττημορίου λείποντος, aut hic in Cæsare ἑπτακόσιαι πεντήκοντα μυριάδες. Quod posterius libens, & amore Plutarchi agnoverim: sic enim ab eo in ejus exscriptores non difficile culpa derivabitur, lapsu admodum prono τοῦ ἑπτακόσιαι in πεντακόσιαι, aut, si notis usus sit Arithmeticis, τοῦ φ´ in ψ´.

Verum ecce dum uno crimine Plutarchum liberare conor, fere alterius eum interrogare gestio. Vult clare, opinor, legem istam annonariam non solum Catonem rogavisse suasisseque, sed etiam Patres, uti rogati erant, jussisse, ac deinceps Romæ illam viguisse. At Pedianus Asconius, istius legis, quam eum Criticum & Historicum usque adeo accuratum fugisse non est credibile, data præclara occasione, non plane tamen meminit, ut sit necesse vel rogatam simul & antiquatam, vel acceptam quidem, sed statim ac fere crastino (quemadmodum dicitur) aut perendino die abrogatam. *Diximus* (ait doctissimus ille Patavinus commentator in illam Orationem Ciceronis, quæ est contra L. Pisonem) *L. Pisone & A. Gabinio Coss. Clodium Tribunum plebis quatuor leges perniciosas Reipubl. tulisse: Annonariam, qua fuit summe popularis, ut frumentum populo, quod antea semis æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur: alteram, ne quis, &c.* Lex, cui hanc P. Clodii successisse vult, & quæ frumentum æris semisse ac trientibus in singulos modios dari jubebat, manifeste Gracchana intelligenda venit, de qua T. Livius, vel potius ejus Epito-

pitomaſtes libro LX. *C. Gracchus Tiberii frater, Tribunus pl. eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges tulit, inter quas Frumentariam, ut ſemiſſe & triente frumentum plebi daretur.* At inter hanc legem Gracchanam, quæ lata Q. Cæcilio Metello & T. Quinctio Flaminio Coſſ. A. U. C. DXXX. & Clodianam illam, quæ Coſſ. Piſone & Gabinio, id eſt, A. U. C. DCXCV. promulgata eſt, Frumentariam ſive annonariam nullam aliam legem agnoſcit Pedianus: argumento certiſſimo nullam, ſaltem ratam firmamque, intermediam, extitiſſe, nedum illam M. Catonis, quam ipſe propoſuit ſtatim occiſis Catilinæ conjuratis: igitur ſolido quadriennio ante Clodii Tribunatum. Omnino hæc dicta Plutarcho vel imperite, vel negligentiſſime.

ANIMADVERS. XXIII.

In enumeratione triumphorum Cæſaris Gallicus, qui primus & excellentiſſimus, Plutarcho nimia negligentia prætermiſſus. Incogitantia Flori Hiſpanienſem cum Africano conjungentis. Excuſatus Velleius.

In eodem Cæſare, pag. 157.

ΩΣ ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, θριάμβους κατῆγε τὸν Αἰγυπτιακὸν, τὸν Ποντικὸν, τὸν Λιβυκὸν, οὐκ ἀπὸ Σκιπίωνος, ἀλλ᾽ ἀπὸ Ἰόβα δῆθεν τοῦ βασιλέως. Gallici triumphi, qui primus & excellentiſſimus omnium fuit, memoriam cur ſilentio præterivit? Livii Epitome CXV. *Cæſar quatuor triumphos duxit: ex Gallia, ex Ægypto, ex Ponto, & Africa.* Suetonius I. lib. XXXVII. cap. *Triumphavit poſt devictum Scipionem quater eodem menſe, ſed interjectis diebus. Primum & excellentiſſimum triumphum egit Gallicum, ſequentem Alexandrinum. deinde Ponticum, huic proximum Africanum.* Appianus II. de Bellis Civil. Ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ἐθριάμβευε τέσσαρας ὁμοῦ θριάμβους, ἐπί τε Γαλάταις, καὶ Ποντικὸν ἐπὶ Φαρνάκει, καὶ Λιβυκὸν ἐπὶ Λιβύων, τοῖς συμμαχήσασι τῷ Σκιπίωνι. παρήγαγε δέ τινα καὶ τὸν ἀνὰ τὸν Νεῖλον ναυμαχίας θρίαμβον Αἰγύπτιον μεταξὺ τοῦ Γαλατῶν καὶ Φαρνάκους. Dio lib. XLII. τὰ ἐπινίκια τῶν τε Γαλατῶν, καὶ τοῦ Αἰγύπτου, τοῦ τε Φαρνάκου, καὶ τοῦ Ἰόβα, τετραχῇ χωρὶς τέσσαρσιν ἡμέραις ἔπεμψε.

Velleius Paterculus totidem nominat, quinto addito tanquam continuo, quem tamen non egit Cæſar, niſi anno conſequente, U. C. DCCVIII. poſt ſuperatos Pompeii liberos in Hiſpania. *Quinque egit triumphos. Gallici apparatus, ex citro; Pontici, ex Achanto; Alexandrini, teſtudine; Africi, ebore; Hiſpanienſis, raſili argento conſtitit.* Sed Velleio Epitomaſtæ, non id propoſitum, ut ſignet tempora, quibus triumphi Cæſaris acti: ſolum

ſolum quoties & quanto apparatu hic triumphaverit, curſim voluit indicare. Incogitantius Florus Hiſpanienſem cum Africano videtur conjunxiſſe. *Cæſar in patriam victor invehitur. Primum de Gallia triumphum tranſmiſerat Rhenus & Rhodanus, & ex auro captivus Oceanus. Alterum laurus Ægyptia. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Jubam & Mauros, & hic ſubactam oſtendebat Hiſpaniam.* Alii codices & *bis ſubactam* habent. Recte, opinor. Nam bis in Hiſpaniam cum exercitu Cæſar profectus eſt, ſemel ante pugnam Pharſalicam contra Petreium & Afranium legatos: iterum poſt ſubactam Africam adverſus Pompeios Cnæum & Sextum Magni liberos, id quod conſtat.

ANIMADVERS. XXIV.

Quod actum a Julio Cæſare cenſum falſo Plutarchus tradiderit. Ejuſdem erroris contagione afflati breviator Livii, Appianus, Dio. Diſſenſum a Lipſio. Cenſus ſine luſtro nullus actus, niſi religio aliter ſuaderet. Varronis morientis, Maronis naſcentis annus indicatus. Ancyranus lapis. Supinitas Plutarchi, Romæ belli Pompeiani initio, non plus CCCXX. *millia civium fuiſſe prodentis. Civium numerus ſemper cum Imperio auctus. Phlegontis ætas. Sine cauſſa Florus de mendo ſuſpectus a Delrio: Ad* CL. *millia pop. Romanum decreviſſe poſt Cæſaris victorias Plutarcho creditum ridicule. Quando cenſita civium* XL. *centena* LXIV. *millia. Quando* XLIII *centena* XXXIII. *millia. Quando* LXIX. *centena* LXIV. *millia. Chronici Euſebiani mendum geminum. Suidæ alogia craſſiſſima, ex orbe toto Romano, Auguſto imperante, non plus* XLI. *centenis millibus,* MXVII. *capitibus in cenſum veniſſe affirmantis. Geminum Baronii & ejus breviatoris* παρόραμα *in loco Suidæ. Geographica Orbis deſcriptio ab Auguſto facta non ſemel. Suidas Idiota in multis. Copia hominum & cultus Orbis terræ ſub Cæſaribus. Ægypti, Alexandriæ, Judææ* πολυανθρωπία. *Omnes omnis ætatis & ſexus homines in cenſum veniſſe, ſolis ſervis & peregrinis exceptis; etiam Infantes poſt luſtricum diem ſive nominalem. Nomina pueris in Græcia, Italia, Judæa quando indita. Ætas militaris. In numero cenſorum diſſentientes ſcriptores quomodo conciliari poſſint. Cauſſa hujus tergeminæ hallucinationis Plutarchi, diſcrimen cenſus & recenſus ab eo ignoratum. Alia compluria.*

In eodem Cæſare, pag. 157.

ΜΕτὰ δὲ τὰς θέας γινομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων ἐξητάσθησαν αἱ πεντεκαίδεκα. τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ

τοσοῦτον ἀπανήλωσε τοῦ δήμου μέρος. Lapsus tergeminus. Primus est, quod actum a Julio Cæsare censum falso tradit, etsi Livianus Epitomastes, Appianus Alexandrinus, Cocceius Dio manifeste pro eo pugnant. Appianus II. Ἐμφυλ. τὸ δὲ τοῦ δήμου πλῆθος ἀναγραφόμενον ἐς ἥμισυ λέγεται τῶν πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου φερομένων εὑρεθῆναι. Dio libro XLIII. Ἐπειδή τε δεινὴ ὀλιγανθρωπία, διὰ τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὡς ἔκ τε τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκείνας, τάτε ἄλλα, ὥσπερ τις τιμητὴς, ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὄψεως ἠλέγχετο. Recte. nam more atque ordine per Censores in campo Martio, additis publicis scribis res peragebatur. Clare porro, si quid video, censum populi Romani a Cæsare factum uterque astruit, contra ac censuit doctus Lipsius in primo Electorum: quem vide. Astruit quoque verbis solemnibus T. Livii breviator, synopsi CXV. *Et censum Cæsar egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta millia.* Quaterni ejusdem mendacii assertores non easdem pœnas promerentur. Maximas a Plutarcho exigi, ut pote illius auctore, fas jusque suadent. Nam istud pro certo & testato Appianum, sicut alia quam multa, ut docti sciunt, nec non & Dionem, ab eo accepisse Jovem lapidem jurare nulla religio fuerit. Est item vero mihi perquam simile, totum hoc Livianæ synopsis: *censum egit, quo censa sunt capita* CL. *millia:* quum ab aliquo sciolo adhuc recente a lectione Cæsaris Plutarchici esset in albo libri annotatum, postea, ut fit, in contextum irrepsisse. Nam esse alius quam auctoris, vel ipsa φράσις indicium non parvum facit, sicut infra videbitur.

Ut igitur sic sentiam contra Plutarchum, & hos ejus compilatores, me impellit primum quidem Suetonius, apud quem vel minimum Cæsariani census vestigium nullus deprehenderis, licet talia solitus sit accuratissime ac pene curiose recensere. Sed instar millenum testium, in hac re quidem, potest ac debet esse unus nobis Octavius Augustus, qui, omnium Cæsaris patris actorum, sicut & laudum, quam supra omnes conscius atque intelligens, tam vindex ac prædicator studiosissimus, in rerum tamen suarum volumine nullum ante se aut a Julio Cæsare, aut ab alio quoquam post annum U. C. DCLXXXIII. censum populi Romani actum, clarissime testificatur. Ejus hæc verba sunt ex serie II. monumenti Ancyrani. IN CONSULATU SEXTO CENSUM POPULI COLLEGA M. AGRIPPA EGI. LUSTRUM POST ANNUM ALTERUM ET QUADRAGESIMUM FECI. Negat lustrum ante hunc suum sextum Consulatum aliquod conditum annis II. & XL. Si lustrum nemo condidit, ergo nec numerum universum civium in tabulas quisquam retulit, ut acute colligit

git Justus Lipsius. Nam qui annus lustro, idem & censu utique insignis, nisi quæ religio (adverte) prohiberet. T. Livius lib. III. historiarum: *Census actus eo anno* (U. C. CCCXXXVIII.) *lustrum propter Capitolium captum, Consulem occisum condi religiosum fuit.* Aliter census & lustrum, iterum dico, eundem annum insignem faciebant, ut hic locus pervincit, & notum est iis, qui in T. Livii, & ejus Epitomastæ, ne alios commemorem, lectione aliquem usum habent. Epitome III. *Census bis actus: priore lustro censa sunt,* &c. *sequenti* &c. T. Livius Annali III. *Census perficitur. idque lustrum ab origine urbis decimum conditum.* Vides *censum* & *lustrum* scribi vicissim, & alterum altero significari haud ineleganter. Neque aliter supra loquutus Augustus. Hinc factum puta, ut quoties festinat Historicus, nec ex professo ista commemorat, alterutrius tantum meminerit. Annali IV. Livius: *Ibique* (in campo Martio) *census primum actus. Annali* VIII. *Eodem anno* (CDXXI.) *census actus, novique cives censi. tribus propter eos additæ.* Alias, & vulgo passim auctores utrumque ἐμφάσεως χάριν conjungunt. Certe, breviatorem Livii quod attinet, hoc solemne habet, ut nullibi civium numerum exacto censu adscribat, quin lustri conditi mentionem simul adjiciat. Unde possis colligere, spurium esse ac insititium istud colon sive membrum, quo civium capita Cæsar censuisse fertur. Quod autem ait Augustus VI. *se Cos. censum egisse, lustrum condidisse post annos* II. & XL. id est dicere, nullum Romæ censum actum, lustrumve conditum post A. U. C. DCLXXXIII. ut ante monui. Nam ille sextus Augusti, & M. Vipsanii Agrippæ secundus Consulatus incidit in annum DCCXXV. quo suum obiit diem prope nonagenarius Romanorum doctissimus Varro. Inde illos II. & XL. exime annos, dabitur omnino annus U. C. DCLXXXIII. & Virgilii natalibus, & primo Cn. Pompeii atque M. Crassi Consulatu nobilis, quo lustrum a Cn. Lentulo & L. Gellio Censoribus conditum, censumque factum Liviana Synopsis duodevicesima commonet, eoque cum Ancyrano monumento præclare concordat.

Ancyranum monumentum (disce hoc obiter, nam ejus passim hodierni Critici meminerunt) vocamus libellum, aut potius indicem rerum Augusti, quem ipse confecerat, teste Suetonio II. libro extremo, paucis diebus ante suum novissimum ex Urbe discessum, & cujus in æneis pilis, ut ejus fert inscriptio, Romæ postmodum incisi exemplar Ancyrani olim studiosissime incidi quoque in idoneo lapide curaverant, inque templum Augusti, quod in sua urbe Ancyra, Galatiæ tum temporis metropoli, ei posuerant, transferri. Inde igitur χθὲς καὶ πρώην iste index fœde quantumvis lacerus & multis partibus

bus exesus, in Europam ad nos relatus est non sine magno plausu studiosorum antiquitatis. Per eum enim a veris falsa pleraque secernimus, auctorum alios illustramus ac defendimus, alios erroris manifestissimi convincimus, hic exempli caussa Plutarchum, Appianum, Dionem.

Alter Plutarchi lapsus est, isque putidissimus, quod sub initium belli Civilis inter Cæsarem & Pompeium fuisse duntaxat in urbe Roma CCCXX. millia civium crediderit. Nam ecce longe deterioribus Reipubl. temporibus, atque ante plus centum annis, capita civium plura relata in tabulas actaque, T. Livii Epitome XLVI. manifestat: *Lustrum a censoribus conditum est. Censa eo sunt civium capita* CCCXXVII. *millia* XXII. Annus hujus census lustrive habuit Coss. C. Sulpitium Gallum, & M. Claudium Marcellum: Urbis igitur fuit quingentesimus octogesimus septimus. Et ille civium numerus inde porro magis ac magis in annos singulos crevit. *Censa civium capita* CCCXC. *millia* DCCXXXVI. post annos unum & quadraginta eadem fert Epitome Liviana sexagesima. Olympiadis centesimæ septuagesimæ septimæ anno tertio, id est, U. C. DCLXXXIII. *censas civium myriades nonaginta & unam*, hoc est, millia decem supra nongenta millia, prodit Phlegon Trallianus, qui Hadriani Augusti libertus fuit, Plutarcho ætate conjunctus, in Olympicorum & Chronicorum Synagoge apud Photium tmemate XCVIII. Epitomæ Livianæ codex vetus duodecentesimus eundem censum non modo non imminuit, sed & quadragenis millibus auctiorem facit: *A quibus* (Cn. Lentulo & L. Gellio Censoribus) *lustrum conditum est. Censa sunt civium capita* DCCCL. *millia.* Quod positum ὑπερβολικῶς, eoque vulgatam lectionem præferendam, quæ plus dimidio pauciora capite censa fuisse ait, non recte credidit vir doctus Delrius. Nam Trallianus Phlegon ab illo antiquo codice non longe abit: & post censa fere CD. millia, Urbis anno DCXXVIII. ut dixi modo, cum deinceps socii late in civitatem recepti sint, omnibus rebus florentissimis, per annos paulo minus sexaginta in prædictam multitudinem populus Romanus non difficile crescere potuit. Igitur cum Romæ civium numerus semper cum imperio auctus sit, & a Censoribus, Lentulo Gellioque, ad initium belli civilis Pompeiani anni plus viginti interjecti sint, nec interim ulla memorabili clade tam prodigiose imminutus populus apud quemquam reperiatur: quis tam profestus homo ac insubidus, qui ante illud bellum fuisse censita duntaxat CCCXX. millia civium narranti Plutarcho fidem adhibere possit?

Denique (qui tertius ejus lapsus) ut quamplurimi civili dissensione cum in Hispania, tum in Græcia, Ægypto, Africa, aliisque terris ceciderint: qui

qui tamen adduci queam, ut credam non solido triennio populum usque eo numerosum ad CL. millia decrevisse, sicut existimat bonus Chæronensis? Hoc si esset, potuissetne Cæsar ex urbe sic exhausta adhuc octoginta millia civium educere, quæ ab eo in transmarinas colonias distributa, non nimium longe post, testis est gravissimus Sueton. in ejus vita cap. XLII. Quid quod vix decem & octo post annis Octavius Augustus se VI. & Agrippa Coss. lustro condito *censita civium Romanorum capita quadragiens centum millia & sexaginta tria millia*, id est, ut nostro more & compendio dicam, quatuor civium milliones & sexaginta tria millia, ipse in rerum suarum Indice memoriæ certissimæ consignatum reliquit? Unde igitur tanta tamque stupenda tam paucis annis hominum vis? Eusebianum Chronicon numero M DCCCC LXXXIX. idem, quod iste optimus Index sive Ancyranus lapis, attestatur: imo auget aliquantum, sed vitio manifesto. *Censu*, inquit ex versione Hieronymi, *Romæ agitato, inventa sunt civium Romanorum* XLI. *centena &* LXIII. *millia.* In utroque numero inducendam posteriorem notam, ut sit XL. centena & LXIII. millia, ex ejus Augusti verbis in dicto Ancyrano lapide nimis liquet. Docet hoc idem nobilissimum vetustatis monumentum, anno vicesimo post lustrum superius, hoc est, U. C. DCCXLV. Martio Censorino & Asinio Gallo Coss. altero censu Augustum *capita civium Romanorum quadragiens centum millia, & ducenta triginta tria millia* invenisse: ut hic census priorem centum septuaginta millibus excesserit. Anno denique uno & vicesimo post lustrum proximum, U. C. DCCLXVI. duobus Sextis Pompeio & Apuleio Coss. tertio censu cum Tiberio filio agitato, paucis mensibus antequam moreretur, minorem paululo quam primo censu lustrove, Romanorum capitum numerum, *quadragiens* videlicet *centum millia triginta & septem millia* reperisse.

Ex hoc igitur lapide, tam Eusebium quam Suidam, huic postremi census Augustæi numero immane quantum, alterum addentem, alterum detrahentem, mendacii apertissimi convincere nullo negotio possumus. Scribit Cæsariensis Eusebius Chronici posteriore volumine numero MMXXVIII. *Augustus cum Tiberio filio suo censum Romæ agitans invenit hominum nonagesies trecenta millia.* Immanissima summa, & Augustæa, id est vera certaque, plus semisse major. Ne Claudio quidem Imperatore, auctiore valde populo ex multis gentibus post Augustum in civitatem acceptis, censa civium plus LXIX. centena & LXIV. millia, Tacitus, & ipse fere Eusebius, auctores sunt. Suidam vero capita omnia, quæ Augusto principe venerunt in censum ex universis Imperii provinciis, eo fere nume-

numero, quem habet lapis Ancyranus, comprehendentem, quis non risu prosequatur? Sic ille ἐν τῷ, Αὔγουστος· Ὅτι Αὔγουστος Καῖσαρ, δόξαν αὐτῷ πάντας τοὺς οἰκήτορας τῶν Ῥωμαίων κατὰ πρόσωπον ἀριθμεῖν, βουλόμενος γνῶναι πόσον ἐστὶ πλῆθος. καὶ εὑρίσκοντο οἱ τὴν Ῥωμαίων οἰκοῦντες υι´ μυριάδες, καὶ χίλιοι ιζ´ ἄνδρες. Hoc est Latine dicere, quadragies & semel centena millia, mille & septemdecim capita. Hispanias, Gallias, Italiam, Græciam, Macedoniam, Thraciam, Ægyptum, Africam propriam, Mauritaniam, Armeniam, Asiam totam minorem, Syriam, Judæam; quicquid denique terrarum Oceanus hinc alluit, illinc claudit Euphrates, ab Aquilone Danubius & Rhenus, ab Austro mons Atlas, Nili cataractæ, Africæque deserta cingunt, Augusto imperante non plus quaternis millionibus, centenis millibus, millenis & septenisdenis capitibus dedisse, tam incredibile est, quam quod esse maxime potest.

Nisi hoc fortassis παραδοξότερον judicaveris, summo Cardinali Cæsari Baronio, & illis, qui eum in Epitomen arctaverunt, nullum in hoc Suidæ loco vitium vel levissime suboluisse, præcipue cum in eos libros inciderint, qui numerum millibus prope centenis quam diximus minorem præferebant: ac præterea ejusdem Suidæ atque Cassiodori locum alterum de censito terrarum Orbe Augusti temporibus eosdem parum caute usurpavisse. Vero quidem verius est, quod primum aiunt, nascente Christo Jesu actum esse omnium populorum Imperii Romani censum ex Cæsaris Augusti edicto. Nam hoc expresse notat Evangelista Lucas scribens, instante Virginis beatissimæ partu, ἐξελθεῖν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· intellige quibus jura legesque dabat Romanus Imperator. Justinus Martyr Apologia II. pro Christianis ad Antoninum Pium, & Florens Tertull. lib. IV. contra Marcionem cap. VII. ex tabulis censualibus sive ἀρχείοις Romanis eandem cognosci manifesto potuisse ἀπογραφὴν, non dubitanter pronunciant. Sed orbem terrarum ab Augusto Cæsare plus semel descriptum censitumque ignorare non possunt, qui Dionis Cassii Annales non incuriose aliquando legerunt. Scribit enim libro LVI. L. Munatio, C. Silio Coss. hoc est, A. U. C. DCCLXVI. Christi nati XV. Augustum πέμψαι ἄλλους ἄλλῃ τά τε τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τὰ τῶν πόλεων κτήματα ἀπογραψομένους. Itaque non inconsulte atque statim assentiendum existimo Baronio & ejus Epitomatoribus, quando Apparatus numero hi XXIX. ille XCIII. ad istam Orbis descriptionem, quæ Christum nascentem excepit, nihil dubitantes trahunt, & hæc Cassiodori Variar. III. LII. *Augusti temporibus Orbis Romanus agris divisus, censuque descriptus est, ut possessio sua nulli haberetur incerta,*

incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. & hæc Suidæ in voce Ἀπογραφή· Ὁ δὲ Καῖσαρ Αὔγουστος ὁ μοναρχήσας, εἴκοσιν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον ἐπιλεξάμενος, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶντε ἀνθρώπων, καὶ τῶν οὐσιῶν, αὐτάρκη τινὰ προστάξας τῷ δημοσίῳ μοῖραν ἐκ τούτων εἰσφέρεσθαι. Nec enim Suidas & Cassiodorus tempus hujus descriptionis expresserunt, ut ex eorum verbis cogi non possit, illamne D. Lucæ, an Dionis, quæ multis annis posterior, ἀπογραφὴν intellexerint.

Dioniam potius in mente habuisse, suadeat illa diserta mentio tributorum per eam descriptionem exigendorum, quam & expressam habet Dio Cassius eodem libro quem dixi: nam apud Evangelistam talis exactionis vestigium nullum comparet. Atque sane jam plerosque incessit suspicio, Augustum illam priorem instituisse ἀπογραφὴν, non ut pecunias exigeret, sicut in posteriore factum scimus, sed duntaxat ut omnes tam subditos, quam eorum facultates ac proventus, Imperiique vires cognosceret. Hac igitur de re amplius eruditi quærere non immerito possunt. Nam ad id quod agimus, nihil omnino pertinet.

Quod autem indicando censorum capitum numero Suidam Viri ante laudati adducunt, neque damnant, hóc esse ταχυπειθείας & nimiæ credulitatis reos sese peragere, quanquam ex iis quæ paulo supra retulimus, non parum jam liqueat, & doctis hominibus illud sit pridem animadversum: quia tamen est hæc quæstio nobilissima, & ei summa cum eo, in quo versamur, ὁμολογία & convenientia intercedit, eam denuo ad obrussam veritatis exigimus, momentoque suo ponderamus. Ac primum quidem Suidam plerumque Arcadicum sapere atque Midinum, multa nullo judicio curaque in suum Lexicon ab aliis auctoribus optimis, pessimis transtulisse, suppressis fere nominibus, ignorare non potuit summus eruditione ac ingenio ipse ille Baronius. Conjicere non difficile fuit, supradictum numerum Suidam ex Eusebiano Chronico (etsi paulisper discrepant) accepisse, aut ex alio aliquo, qui prior inde desumpserat: & per singularem incogitantiam omnia totius Imperii capita eo numero comprehendi putavisse, quo Eusebius duntaxat (venia Baroniani Epitomatoris, qui Eusebium cum Suida eundem, hoc est, Orbis totius referre censum videtur existimasse) comprehenderat eos, quorum Romæ facta fuerat descriptio, & noster Ancyræ positus lapis id clarissime pervincebat. Absque hoc autem & illo Eusebii loco esset, vel mediocriter eruditi, nedum ὁ πάνυ Cæsar Baronius, aliunde oscitantiam Suidæ ac supinitatem demonstravissent. Sub Cæsaribus or-

 bem

bem terræ oppido frequentem fuisse plerumque, omnes historiæ clamant, & hic, qui occurrit, Afri acutissimi locus insignis cap. XXX. libri de Anima eximie docet: *Certe quidem ipse orbis in promptu est, cultior de die, & instructior pristino. Omnia jam pervia, omnia nota, omnia negotiosa. Solitudines famosas retro fundi amœnissimi obliteraverunt, sylvas arva domuerunt; feras pecora fugaverunt, arenæ seruntur, saxa panguntur, paludes eliquantur. Tantæ urbes, quantæ non casæ quondam. Jam nec Insulæ horrent, nec scopuli terrent: ubique domus, ubique populus, ubique Respubl. ubique vita.* Vel sola Ægyptus, non puto, tricesima universi imperii Romani portio, numerum altero tanto ampliorem potuit eo reddere, quem tradit Suidas omnes personas complexum Romanæ ditionis. Clare Josephus II. Ἁλώσεως cap. XVI. Αἴγυπτος πεντήκοντα πρὸς ταῖς ἑπτακοσίαις ἔχουσα μυριάδας ἀνθρώπων δίχα τῶν Ἀλεξάνδρειαν κατοικούντων, ὡς ἔνεστιν ἐκ τῆς καθ' ἑκάστην κεφαλὴν εἰσφορᾶς τεκμήρασθαι. Illa septuagies centena quinquagena millia, sive, ut Græci loquuntur, septingenæ quinquagenæ myriades, nostris hominibus dicerentur septem milliones & quinquaginta millia. Etiam regni caput Alexandriam excipit, incolarum multitudine atque opibus abundantem, neque magnitudine imparem, patentem videlicet latitudine quidem minimum stadia decem, longitudine vero triplo amplius, ut ibidem ipse declarat. Illa igitur trecena vel quadringena millia hominum facile numerare potuisset. Divinare me aut vaticinari ne putes, audi testem oculatum Diodorum Biblioth. lib. XVII. Sect. DXC. Καθ' ὃν γὰρ δὴ καιρὸν ἡμεῖς παρεβάλομεν εἰς Αἴγυπτον, ἔφασαν οἱ τὰς ἀναγραφὰς ἔχοντες τῶν κατοικούντων, εἶναι τοὺς ἐν αὐτῇ διατρίβοντας ἐλευθέρους πλείους τῶν τριάκοντα μυριάδων. Atqui quo hæc tempore scripsit aut potius didicit Diodorus (ante Cæsaris Dictaturam XV. aut XX. annos) nondum in flore Alexandria erat, & eo apice, in quem Cæsareæ Reipub. ac Josephi temporibus se ipsa extulit. Judæa in imperio Romano provinciarum amplitudine fere minima, multitudine capitum, prope dixerim, vix infra Ægyptum, certe supra istum Suidæ numerum utique fuit. Sciunt omnes Excidii tempore undecies centena millia Judæorum mortem oppetivisse, alia centena millia in hostium manus venisse. Auctor est idem Josephus lib. VI. cap. XVII. Nerone imperante (hoc Principe & illa prædicta hominum vis in Ægypto censita eidem historico observatur) ad solemnem esum agni Paschalis Hierosolyma convenisse, ἀνδρῶν μυριάδας ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίας, καθαρῶν ἁπάντων καὶ ἁγίων. Οὔτε γὰρ λεπροῖς, subdit, οὔτε γονοῤῥοίοις, οὔτε γυναιξὶν ἐπεμμήνοις, οὔτε τοῖς ἄλλως μεμιασμένοις ἐξῆν τῆσδε τῆς θυσίας μεταλαμβάνειν· quorum cer-

te,

te, una cum pueris, senibus, & muliercułis, quæ neque adesse poterant, prope infinita multitudo fuit. Prætereo quod extremo cap. II. Regum proditum legimus, in Palæstina, tantula provincia, Davidem olim censuisse *millies mille & trecena millia virorum fortium, qui educerent gladium*, id est, bello per ætatem aptorum. Neque tamen sub eum censum venerunt hostes Philistæi, non Tyrii, non tribus Benjamin, non pueri, senes, mulieres, cæteri non ætatis militaris, qui omnes illa tredecies centena millia, quinquies, sexies æquare facile potuissent. Quid porro mirabile? vel una urbs ex famosis hodiernis amplius possit. Cairum Ægypti (veterum, ut creditur, Memphis) septuagies centena millia hominum numerare fertur. At Sinarum regia urbs (*Suntien* vel *Quinzai* linguâ sua, quasi *cœli civitatem*, vocant) familiarum plus sesquimillione spectabilis est. Si bellum sit, non minus ducenis armatorum millibus Regi subministrat. Ut Augustæa Roma, quantam quantam in ea hominum frequentiam censitam fuisse dicimus, præ his ὀλιγάνθρωπος, neque cultissima videri possit.

Suidas, & qui eum audiunt, eo minus excusandi veniunt, quod non puberes duntaxat & viros militares, sicut Davidi placuit, sed omnes omnis ætatis sexusque homines (præter servos ac peregrinos) Republ. tam vetere quam nova Romani censere consueverant. Id a Dionysio Halicarnassensi IV. Ἀρχαιολογίας perspicue docti sumus. Facit nobilis hic Historicus census Romani auctorem Servium Tullium regem, quem ait etiam rusticanæ multitudinis numerum inivisse, jusso, ut Paganalibus (sacrum diem a pagis ita nominarunt) pagani omnes sive ruricolæ in singula capita certum numismatis genus contribuerent, sed aliud viri, aliud mulieres, aliud impuberes: quibus nummis per sacrorum præsides dinumeratis, quantus esset omnium rusticorum numerus per sexus ætatesque distinctus cognoscebatur. Addit eum pene quoque pari ratione effecisse, ut id ipsum in urbe intelligeretur, instituto, ut pro nascentibus in ærarium Ilithyiæ sive Lucinæ certi pretii nummi à propinquis deferrentur, in Veneris aut Libitinæ, pro morientibus, in Juventutis denique, pro iis qui in viros adscriberentur. His ita institutis, ait Dionysius, ἐκέλευσεν ἅπαντας Ῥωμαίους ἀπογράφεσθαί τε καὶ τιμᾶσθαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, πατέρων τε ὧν εἰσι γράφοντας, καὶ ἡλικίαν ἣν ἔχουσι δηλοῦντας, γυναῖκάς τε, καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, &c. Qui non omnia bona in censum detulisset, aut in aliqua alia re fefellisset, vel fiebat ærarius, & in Cæritum tabulas referebatur, vel cæsus virgis vænibat ipse bonaque illius, ut ex eodem auctore compertum habemus. Hoc eximium institutum stante Republ. utique obtinuisse,

nuisse, idem Dionysius cum T. Livio aliisque testantur.

An autem etiam extincta libertate placuit? Omnino. Mulieres quidem fuisse censitas etiam sub Cæsaribus planissime indicat Evangelista, scribens, ἀναβῆναι καὶ Ἰωσὴφ ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί. De pueris etiam in cunis vagientibus non sinit nos dubitare Jurisconsultus, qui L. ætatem, ff. de censibus, infantem, qui acto censu natus esset, lustro tamen nondum condito, in ipsas censuales tabulas referendum olim respondit. Etsi minor septem, vel octo, aut novem diebus referri non potuisset, scilicet adhuc ἀνώνυμος. Cum enim profitebantur natos liberos parentes, sub nomine hoc vel illo eos deferre necesse habebant, nec in acta sine nomine, puto & cognomine, quisquam referebatur. Julius Capitolinus in Gordianis: *Jam illud satis constat, quod filium Gordianum nomine, Antonini signo illustravit, quum apud præfectum ærarii* more Romano *professus filium, publicis actis ejus nomen insereret.* In Judæa quidem non nisi octavo die nomen dari solitum infantibus ex D. Luca notum nimis est capp. 1. & 2. section. LIX. & XXI. Græci vero, si nescis, die uno citius nomina imponebant, id quod ab Aristotele docti sumus: præ quo non, opinor, gravate Suidam contempseris in voce Ἀμφιδρόμια, biduo serius, id est, decimo die a natali hoc fieri solere adnotantem. Locus Aristotelis est VII. περὶ ζώων ἱστορίας cap. XII. Τὰ πλεῖστα (παιδία) ἀναιρεῖται πρὸ τῆς ἑβδόμης· διὸ καὶ τὰ ὀνόματα τότε τίθενται, ὡς πιστεύοντες ἤδη μᾶλλον τῇ σωτηρίᾳ. Romæ autem lustricus infantium dies nominalisve (*lustricam solemnitatem* Symmachus, *Nominalia* Tertullianus, ὀνομαστήρια Gregorius Nazianzenus haud inscite vocitarunt) feminis octavus, maribus nonus fuit, quo scilicet infantes lustrabantur, nominaque accipiebant. Unde & *Nundinam* Deam ab ipso nono die, cui præerat, dictam Romani habuerunt. Docent Macrobius Saturn. I. lib. cap. XVI. Festus Pomp. lib. IX. & noster Ῥωμαϊκῶν problem. CII. pag. CCLXXXVIII.

Ita porro in quolibet censu omnium sane hominum nomina exigebantur scribebanturque, ut in has aut illas tabulas unusquisque pro sexu & gradu ætatis referretur. Ante omnia vero cavebant Censores, uti τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἔχοντες, *viri ætatis militaris* (annus XVII. eam incipiebat, finiebat XLV. aut XLVI.) & una fortean οἱ ἐν ἥβῃ, *puberes*, seorsim adscriberentur, quod ab iis, ut patet, robur ac vires Imperii penderent. Quocirca scriptores eminentissimos video plerumque horum dumtaxat numerum, reliqua prætermissa multitudine, memoriæ tradere posteritatis. Halicarnasseus lib. V. Τιμήσεις ἐγίνοντο, ἐξ ὧν εὑρέθη τῶν ἐν ἥβῃ Ῥωμαίων

μαίων περὶ τρισκαίδεκα μυριάδας. Observa etiam, puberibus, imo pubescere incipientibus, id est, annis septem & decem junioribus, vetere angustaque Repub. castra patuisse. Vegetius lib. I. cap. IV. *Si antiqua consuetudo servanda sit, incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat.* Silius Italicus II. libro:

Pubescit miles castris, galeaque teruntur
Nondum signatæ flava lanugine malæ.

Idem Halicarnasseus lib. IX. *Actus census his Coss.* (A. Manlio, L. Furio, U. C. A. CCLXXX.) *Cives, qui se cum opibus suis ac filiis puberibus censendos obtulerunt, reperti sunt paulo plures* CIII. *millibus.* Nec fere aliter hic Historicus. Tenebræ inde obortæ aliquando T. Livio, quod qui ante illum scripserant, non satis distincte id notavissent. *Millia,* inquit, LXXX. *eo lustro civium censa dicuntur. Adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum, qui ferre arma possent, eum numerum fuisse.* Locus est I. libro Historiarum ab urbe condita.

Ex hac observatione possis dissentientes scriptores interdum conciliare, pluraque aut pauciora quam sit credibile, millia prodentes utcumque defendere. Cornelius Tacitus Annali XI. *Condidit lustrum Claudius Imperator* (A. U. C. DCCCI. Christi Domini L.) *quo censa sunt civium* LXIX. *centena,* & LXIV. *millia.* Chronicum Eusebianum Græcum eandem censuram numero MMLXI. notat, refertque, prædictum Imperatorem, ἀπογράψαι τοὺς πολίτας Ῥώμης μυριάδας χςδʹ. καὶ α, quod est Latine dicere, undeseptuagies centena, unum & quadraginta millia, discrimine parvo. Augetur Hieronymiana versione, quæ tantum habet LXVIII. centena, XLIV. millia. De hoc eodem censu Lapis vetus: *Temporibus Claudii Tiberii facta hominum armigerum ostensione in Roma septiesdecies centena millia,* LXXXVII. Numerus fere quadruplo minor, quam in Tacito Eusebiove, neque tamen pugnant. Hi tam pueros quam senes, viros ac fœminas sine dubio intelligunt: Lapis duntaxat eos exhibet, qui ferre arma possent. Quid si scriptor quis alius aliquot myriadas minus habeat, quam Eusebius Tacitusque? puta illa LXIV. millia numeri posterioris missa faciat? Possis dicere vel locutum παχυμερῶς, rotundandi numeri studio, ut sæpe auctores: vel non comprehendisse aut infantes, aut orbos orbasque. Nam hos excipi aliquando ab Historicis observamus. T. Livius lib. III. *Census deinde actus, & conditum a Quintio lustrum. Censa civium capita* CXXIV. *millia* CCXIV. *dicuntur, præter orbos orbasque.*

Exteros autem & servos numquam sub censum Romæ venisse supra monui. Non igitur certus eorum numerus sciri potest, etsi sub Cæsaribus fuisse prope innumerabilem vix dubitem affirmare. De suo, id est, Neronis

ronis ævo Seneca consolat. ad Helviam. *Adspice hanc frequentiam, cui vix urbis immensæ tecta sufficiunt, maxima pars illius turba patria caret, ex municipiis, ex coloniis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt.* Et mox: *Nullam non hominum genus concurrit in urbem, & virtutibus & vitiis magna præmia ponentem. Jube hos omnes ad nomen citari, & unde domo quisque sit, quære: videbis majorem partem esse, quæ relictis sedibus suis venerit in maximam quidem ac pulcherrimam urbem, non tamen suam.* Quare nisi paratum habemus dicere, Philosophum, Oratorem hic egisse insigniter, civibus atque indigenis plures ἀλλοδαπὺς exterosve Romæ fuisse, agnoscamus necesse est. Cives quidem infra servos numero fuisse, idem indicio manifestissimo probat, cap. XXIV. libri I. de Clementia. *In Senatu,* inquit, *dicta est aliquando sententia, ut servos a liberis cultus distingueret: deinde apparuit quantum periculum immineret, si servi nostri numerare nos cœpissent.* Quidni? absque famulo civis vix ullus: at quam multi è locupletibus centenos, ducenos post se trahebant? bis, ter, quater, vel amplius millenos quam multi e proceribus? Nolim mihi credi, sed magno testi Athenæo Deipnosophistarum VI. lib. cap. XX. Ῥωμαίων ἕκαστος πλείστους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας· καὶ γὰρ μυρίους, καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους ἢ πάμπολλοι κέκτηνται, ὐκ ἐπὶ προσόδοις, ἀλλ' οἱ πλείυς συμπροϊόντας τὺς πλείςυς. Fateor nimisquam extra lineam exiluimus: sed difficultas aliam alia peperit, ut nexus ducit catena suos, & vibiam vara trahit. Neque operæ usquam pœniteat, si nihil sit dictum, quod non prodesse antiquitatis candidatis, bonisque scriptoribus lucem aliquam adferre possit.

Quæ caussa porro nostrum Chæronensem ter usque adeo fœde cespitare adegerit, non erit inutile, opinor, in hac extrema pagina indicare. Legerat in aliquo auctore Romano, Cæsarem victo Scipione redeuntem ex Africa egisse quendam recensum, hoc est, examen recognitionemque in eos, qui plebis fere tenuissima pars, frumentariam largitionem, de qua frequens mentio apud rerum Romanarum scriptores, participabant: cognitoque, quod per bella civilia numerus accipientium ad vicena trecena millia venerat, eum dimidio imminutum voluisse, atque ad sexagena centena retraxisse. Dio Cassius aperte libro XLIII. Τῦ πλήθυς τῦ τὸν σῖτον φέροντος ἐπὶ μακρότατον ὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς στάσεσιν εἴωθε γίνεσθαι, ἐπαυξηθέντος, ἐξέτασιν ἐποιήσατο, καὶ τὺς γε ἡμίσεις ὁμῦ τι αὐτῶν περιαπήλειψε. Suetonius haud minus enucleate in Cæsare cap. XLI. *Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed viritim per dominos Insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum e publico, ad centum quinquaginta*

ginta retraxit. Jure monet, *nec more nec loco ſolito*. Nam id muneris cenſorum & publicorum ſcribarum antiquo more fuit, cui peragendo vel forum, vel villa publica in campo Martio erat deſtinata. Cæſar vero egit *vicatim per dominos inſularum*: quod eſt dicere, per locatores, a quibus inſulas ſive domos egena plebs conducebat. Idque Cæſar egit, non ut cenſor, ſed ut τῶν τρόπων τῶν ἑκάστου ἐπιστάτης, *morum uniuſcujuſque magiſter*, ſicut eum apud Dionem ſupra, in tres annos creavit Senatus. In numero leviter diſſentit a Suetonio Dio: ait enim ἡμίσεις, quaſi velit poſt Cæſaris recenſionem datum adhuc frumentum CLX. Sed hoc puto, dixit ὁλοσχερῶς non ἀκριβῶς, eoque inſervit ὁμοῦτι, *fere*, *circiter*, *aliquatenus*. Rectius viciſſim, & magis proprie de frumentum accipientibus τὸ πλῆθος uſurpavit, quam vocem *populus*, Suetonius. Ea namque frumenti largitio ſolius multitudinis, & egenæ plebeculæ fuit, ut nimis conſtat, non autem populi totius. Quamobrem quoties Livius hujus diſtributionis meminit, vocem *plebis* amat uſurpare; tametſi & hanc *populus* ab eodem in eadem re plus ſemel poſitam ſatis notum mihi ſit. Plutarchum igitur, (nam eum hîc velle obſtinate defendere, quod olim fieri poſſe arbitrabar, quaſi militiæ aptam ſolam multitudinem exprimere in mente habuerit, ut alios claſſicos auctores nonnunquam facere ante docuimus, eſſet in aperta luce ſuapte ſponte connivère, quam ſcilicet Dio & Suet. cum eo collati nimis multam ſufficiunt) Plutarchum, inquam, dum ex intelligentia rerum, quam experiendo fuerat adeptus, vim verborum Latinorum, ut ipſe gloriatur in Demoſthene, ſe aſſequi poſſe credidit, voces induxerunt *recenſus* & *populus* in eo Latino ſcriptore, ſive Suetonius, ſive aliquis alius is ſit, a quo hæc eſt fœneratus. Putavit *cenſum* & *recenſum*, quæ differunt in hac re quidem, quantum τίμησις & ἐξέτασις, hoc eſt plurimum, & quæ nunquam pure & emendate loquenti, quod eſt Latine, confunduntur, eſſe λέξεις plane συνωνύμους. Credidit & *populi* voce, auctorem, ex quo deſumpſit, omnes urbis ordines intellexiſſe, cum plebem frumentum publicum accipientem tantum intelligeret, ut liquet; & in Suetonio quæ ſtatim ſequuntur, nec a ſuperioribus niſi paragrapho diſtinguenda ſunt, clare oſtendunt.

Neque vero Suetonius, aut ille, quem noſter ſequutus eſt, vocem hanc *populi* ſtricte uſque adeo primus ſoluſque cepit. T. Livius, quod ante dixi, perſæpe in eadem re: Libro XXXI. *Ædiles frumenti vim ingentem, quod ex Africa proconſul Scipio miſerat, quaternis æris* populo *cum ſumma fide & gratia diviſerunt*. Libro XXXIV. *Ædiles Curules tritici decies centum millia binis æris* populo *diviſerunt*. Aſconius in eam pro Milone: *Anno-*

nariam legem tulit, ut frumentum populo *gratis daretur*. Plinius libro XVIII. cap. III. *Manius Marcius Ædilis primus frumentum* populo *in modios assibus donavit.* Etsi, ne quid dissimulem, positam in his omnibus locis aliquanto latius quam apud Suetonium supra vocem *populi*, fere dubium mihi nullum est, siquidem vetere Repub. non certus ac definitus accipientium numerus fuisse videtur, sed omnes admissos cives tenuiores existimo, sicut & Plutarchi ac Cæsarum posteriorum temporibus, quibus ab ea largitione fere nullus exclusus. Seneca non obscure id ævo suo jam receptum admonet IV. de Benef. cap. XXVII. *Frumentum publicum tam fur quam perjurus & adulter accipiunt, & sine delectu morum quisquis civis est.* At Julii Cæsaris principatu, quo de hic agimus, non plebis pars decima in hujus liberalitatis frumentariæ communitatem venit: quandoquidem non plus centenis quinquagenis millibus civium acceperunt: multo minus Augusto imperante, quamvis τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτουμένου πλῆθος εἰς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε· *Numerum eorum, qui frumentum caperent, viginti myriadibus incluserit*, hoc est, ad ducena millia hominum e plebe reduxerit. Nam cives sub eo minimum duplo plures quam sub Julio Cæsare cepisse Romam, facile mihi persuaserim, & ex antedictis quivis evincere non dubio potest.

ANIMADVERS. XXV.

Quod mendacii dicam Plutarcho inique quidam impegerint, quia Catonem suam Hortensio uxorem utendam dedisse scripsit. Tertulliani erratum ex lapsione memoriæ. Quod iidem evidenti calumnia, Romæ uxores fuisse usurarias & mutuatitias, tradidisse Plutarchum & Appianum objecerint. Id autem Straboni expresse notatum, & si forte D. Augustino. Apud quasdam gentes olim uxorem alteri elocandi mos receptus, Spartanos, Tapyros, Hebudes; etiam hodie apud Calecutenses. Eundem Romæ aliquando placuisse non videri.

In CATONE, pag. 240.

OYK ὤκνησε Κόϊντος Ὁρτήσιος ἀποκαλυψάμενος, αἰτεῖν τὴν αὐτοῦ γυναῖκα Κάτωνος. ὁ δ' οὖν Κάτων ὁρῶν τὴν τοῦ Ὁρτησίου σπουδὴν καὶ προθυμίαν, οὐκ ἀντεῖπεν. Nuperi emendatores bis lapsum hoc in loco Plutarchum censuerunt, & quia Uticensem Catonem, Hortensio mutuam dedisse uxorem scripserit, & quia hoc apud Romanos licuisse facere tradiderit. De hoc posteriore statim videbimus: at prioris istius caussa qui vellicant, jure merito ipsi nobis vellicandi veniunt, nisi forte non supra eos sit maximus omnium scriptorum super eo Catonis facinore consensus. Mitto quod ab historico Thrasea id se accepisse testatur Plutarchus:

tarchus: & Munatius Catonis ejusdem familiaris & convictor, Thraseam ita rem accidisse docuerat, ipse illius αὐτόπτης. Strabo clare in XI. Rerum Geographicarum: Καὶ Κάτων Ὁρτησίῳ δεηθέντι ἐξέδωκε τὴν Μαρκίαν ἐφ' ἡμῶν. Vellem in moderatione sententiæ, τῷ ἐφ' ἡμῶν adnexuisset, ὁμοῦ τι, vel παρὰ μικρὸν, σχεδὸν, aut quid simile. Nec enim videre Catonem potuit Strabo, nisi admodum adolescens: certe annos ferme octogenos vixit ei superstes. M. Fabius Quintilianus, Plutarcho paulo prior, inde ceu ex Historia nemini non cognita, declamationum materiam stylo exercendo pueros accepisse indicat V. cap. libri X. Oratoriarum Institut. *Cato Martiam honestene tradiderit Hortensio? An conveniat necne res tali viro?* Appianus aliquanto posterior II. de bellis Civil. Ὁμολογούμενος δὲ τήν τε γνώμην, ἐς ὅ, τι κρίνειε, πάντων ἀνδρῶν ἐπιμονώτατος φῦναι, καὶ τὸ δίκαιον ἢ πρέπον ἢ καλὸν οὐκ ἔθεσι μᾶλλον ἢ μεγαλοψύχοις λογισμοῖς ὁρίσαι. Μαρκίᾳ γέ τοι τῇ Φιλίππου συνὼν ἐκ παρθένου, καὶ ἀρεσκόμενος αὐτῇ μάλιστα, καὶ παῖδας ἔχων ἐξ ἐκείνης, ἔδωκεν ὅμως αὐτὴν Ὁρτησίῳ, τῶν φίλων τινὶ, παίδων τε ἐπιθυμοῦντι, καὶ τεκνοποιοῦ γυναικὸς οὐ τυγχάνοντι. μέχρι κἀκείνῳ κυήσασαν ἐς τὸν οἶκον αὖθις ὡς χρήσασαν (bipartior, & scribo, χρήσας ἂν) ἐδέξατο. Florens Tertullianus Appiano ætate quamproximus in doctissimo Apologetico adversus gentes cap. XXXIX. *Omnia indiscreta sunt apud nos præter uxores: in isto loco consortium solvimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent. Qui non amicorum solummodo matrimonia usurpant, sed & sua amicis patientissime subministrant: ex illa, credo, majorum & sapientissimorum disciplina Græci Socratis & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt, quas in matrimonium duxerant liberorum caussa, & alibi creandorum, nescio quidem an invitas. Quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facile donaverant? O sapientiæ Atticæ, O Romanæ gravitatis exemplum! leno est Philosophus, & Censor: quid ergo mirum, si tanta charitas conviolatur?* Quem locum totum libuit adscribere, ut Tertulliani σφάλμα μνημονικὸν indicarem. Tribuit enim Catoni majori sive Censori, quod Minori & Uticensi oportuit, ut ex ante laudatis scriptoribus, & Plutarcho apparet. D. Augustinus longissimo tempore post Tertullianum, in ejusdem Historiæ narratione, scribens, nunc *Romanum Catonem*, nunc *Catonem* ἁπλῶς, sibi, ne mendacii argui posset, egregie cavit. Libro de Bono Conjugali adversus Jovinianum cap. XVIII. *Nec caussa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri, quod dicitur fecisse Cato Romanus, ut traderet vivus uxorem suam, alterius domum filiis impleturam. In nostrarum quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti,*

quam fœcunditas uteri. Libro de Fide & Operibus cap. VII. *In civitate Domini, in monte sancto ejus, hoc est, in Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, verumetiam sacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere: quod in Republ. tunc Romana non solum minime culpabiliter, verumetiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur.*

Videtur summus doctor velle, stante Republ. licuisse more, ac nullo vitio sive probro, uxores dare, sumereque usurarias & mutuatitias. Sane de vetere Roma constantissime hoc affirmat auctor gravissimus & antiquus Strabo, & ait libro ante laudato M. Catonem, suam Hortensio conjugem elocavisse κατὰ παλαιὸν ἔθος. Hæc si legissent, aut certe meminissent, Bodinus & Anton. Possevinus, credo ab inculpando Plutarcho utique abstinuissent, etiamsi eadem quæ Strabo, de hoc more, prodidisset. Sed enimvero, si quid intelligere possum, id dicere ne cogitavit quidem. Scribit, Hortensium, Catonis uxorem, sibi commodari flagitantem, non quidem repulsam passum esse; verum id ceu rari exempli commemorat, & notat expresse, a Catone non concessam prius, quam Philippus Martiæ pater sit quoque assensus. Quid quod ante paulo, cum idem Hortensius prius rogavisset Catonem, ut filiam suam Portiam, quæ Bibulo nupserat, & duos ei filios jam pepererat, sibi aliquamdiu permitteret, restituturum se pollicitus eidem Bibulo, postquam ex ea prolem suscepisset: ipse Plutarchus disertis verbis notat Catonem respondisse, ὡς Ὁρτήσιον μὲν ἀγαπᾷ, καὶ δοκιμάζει κοινωνὸν οἰκειότητος. ἄτοπον δὲ ἡγεῖται ποιεῖσθαι λόγον περὶ γάμον θυγατρὸς, ἑτέρῳ διδομένης. Absurdum Cato, legum & moris patrii observantissimus, censet, uxorem usurariam sumi: hoc audit, hoc prodit Plutarchus. Non igitur ipsum in urbe Roma solemne ac legitimum fuisse credidit, non certe literis ita consignavit. Non item hoc dixit Appianus, contra ac supra laudato Bodino in Methodo Historica visum.

An vero dicere credereque hi ambo, Plutarchus, inquam, & Appianus, cum Strabone, id necne debuerint, haud satis scio. Apud Lacedæmonios eam obtinuisse consuetudinem ac legem, etiam lippi tonsoresque sciunt. De Tapyris gente Parthorum narrat lib. XI. Geographus, lege apud eos receptum fuisse, ut uxores suas aliis viris elocarent, postquam ipsi ex iis duos aut tres liberos sustulissent. De Hebudibus scribens Solinus, Regi negat uxorem esse suam, sed usurpatitiam & mutuo sumptam. *Nulla,* inquit, *datur fœmina propria, sed per vicissitudines in quacumque commotus fuerit, usurariam sumit.* Etiam hodie in Calecuti regno, si neotericos scriptores audiamus, Rex, quem lingua vernacula *Samori*, hoc est, *summum*

Impe-

Imperatorem, nominant, quam sibi cumque uxorem asciverit, eam suorum sacerdotum honoratissimo amat deflorandam committere: pretium nocturni laboris quingeni aurei sacerdotem manent. Reliqui Calecutani suas conjuges firmandæ vel ineundæ inter se amicitiæ recepto more commutant: Sed eum morem cum severitate Romanorum veterum concordare aliquando potuisse vix Straboni crediderim. Neque alium ab eo auctorem, qui hoc idem notaverit, habemus.

ANIMADVERS. XXVI.

Quod C. Gracchus judicandi potestatem non communem Senatorum & Equitum fecerit, ut est scriptum a Plutarcho; sed ad solos Equites totam transtulerit. Erroris damnatus Paterculus. Quando & a quibus inter utrumque ordinem æqualiter divisus ille honos. Quando cum Tribunis ærariis communicatus. Indicatus Varronis locus, quem Florus videtur expressisse. Caute legendum in Velleio, Drusum ab Equitibus ad Senatum judicia transferre voluisse. Liviani Epitomatoris hallucinatio. Plutarchi error de Tiberio Graccho, isti priori de Caio plane geminus.

In GRACCHIS, pag. 387.

Ὧν (τῶν νόμων δικαστικῶν) τὸ πλεῖστον ἀπέκοψε Γάιος Γράκχος τῆς τῶν συγκλητικῶν δυνάμεως· μόνοι γὰρ ἔκρινον τὰς δίκας, καὶ διὰ τοῦτο φοβεροὶ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἦσαν. ὁ δὲ τριακοσίους τῶν ἱππέων προσκατέλεξεν αὐτοῖς, οὖσι τριακοσίοις, καὶ τὰς κρίσεις κοινὰς τῶν ἑξακοσίων ἐποίησε. Longe fallitur: nam & Gracchana lege totum fuit munus judicandi solius ordinis equestris: & hic illud cum Senatu commune non habuit, nisi ferme triginta post necem C. Gracchi annis, auctore M. Livio Druso. Sed quoniam nihil ἀνέλεγκτον neque ἀμάρτυρον proferre solemus; ecce testes longe gravissimos ordine producimus. Velleius Paterculus VI. capite Historiarum lib. II. *Decem deinde interpositis annis, qui Tiberium Gracchum, idem Caium, fratrem ejus, occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus, quam huic errori similem, ingenio etiam eloquentiaque longe præstantiorem*, &c. Et mox: *Judicia à Senatu transferebat ad equites.* cap. XIII. *Judiciorum potestatem nacti equites Gracchanis legibus.* cap. XXXII. *Per idem tempus Cotta judicandi munus, quod C. Gracchus ereptum Senatui ad equites, Sulla ab illis ad Senatum transtulerant, æqualiter inter utrumque ordinem partitus est.* Obiter, & ὁδοῦ πάρεργον, erroris Velleium hoc in loco convincimus. Nam Aurelius Cotta prætor, quibus temporibus à Cicerone accusatus est Verres, legem judiciariam tulit, qua communicata sunt judicia Senatui & equitibus Romanis, & qui ex plebe erant Tribuni

nis ærariis. Rursus deinde Pompeius in Consulatu II. quo contra L. Pisonem dixit M. Tullius, promulgavit, ut amplissimo ex censu ex centuriis aliter quam antea lecti judices, æque tamen ex illis tribus ordinibus res judicarent. Docet eruditus interpres Asconius commentario extremo in illam, quæ contra Pisonem dicitur. Idem in eam, cui Divinatio titulus est: *C. Gracchus legem tulerat* (A. U. C. DCXXX.) *ut equites Romani judicarent. Judicaverunt per annos* XL. *sine infamia. Post victor Sylla leges tulerat, ut Senatorius ordo judicaret: & judicavit per* X. *annos turpiter. Nunc* (accusante Verrem M. Tullio) *Aurel. Cotta legem fert, ut Senatores & Equites Romani, ac Tribuni ærarii simul judicent. Et bene addit Cicero,* quoque, *ut simul judicaturos alios esse monstraret.* Verba Ciceronis sunt. *Ordo quoque alius ad res judicandas postulatur.* Hac in una sententia Pedianus & Ciceronem contra Velleium stare ostendit, & eundem ipse Velleium denuo manifesti erroris nobis arguit, simul & Plutarchum, adversus quem, omisso Velleio, iterum testes adducimus. Plinius capite II. libri XXXIII. Natural. Historiæ: *Judicum appellatione separari eum ordinem* (Senatorium) *primi omnium instituere Gracchi, discordi popularitate in contumeliam Senatus.* Appianus in primo De bellis Civil. ὁ μὲν Γάϊος Γράκχος τὰ δικαστήρια ἀδόξοῦντα ἐπὶ δωροδοκίαις ἐς τοὺς ἱππέας ἀπὸ τῶν βουλευτῶν μετέφερε. Et paulo post: καὶ μετηνέχθη μὲν ὧδε ἐς τοὺς ἱππέας ἀπὸ τῆς βουλῆς τὰ δικαστήρια. φασὶ δὲ κυρωθέντος ἄρτι τοῦ νόμου, τὸν Γράκχον εἰπεῖν ὅτι ἀθρόως τὴν βουλὴν καθῃρήκει. L. Annæus Florus lib. III. cap. XVII. *Judiciaria lege C. Gracchi diviserant popul. Romanum, & bicipitem ex una fecerant civitatem equites Romani.* Denique M. Varro his omnibus scriptor antiquior, & propior Gracchorum temporibus, in IV. de vita populi Romani apud Nonium Marcellum, cap. de impropriis: *Iniquus* (C. Gracchus) *judicia equestri ordini tradidit, ac bicipitem civitatem fecit, discordiarum civilium fontem.* Hæc enim verba de C. Graccho esse intelligenda, superiora Flori docent: ex his contra Florum Varronis floribus suam exornasse Historiam non vana suspicio est.

Non igitur C. Gracchus judicia æqualiter inter Senatores & Equites partitus est. Id autem qui fecerit primus, M. Livius Drusus nominatur. Velleius II. libri cap. XIII. *Tribunatum iniit* (A. U. C. DCLXII. Lucio Marcio Philippo, Sexto Julio Cæsare Coss.) *M. Livius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio animoque quam fortuna usus, qui cum Senatui priscum restituere cuperet decus, & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem, in iis ipsis, quæ pro Senatu moliebatur, Senatum habuit adversarium.* Quæ Velleii caute velim accipias:

cipias: non enim Senatui priſcum reſtituebat decus, niſi ex parte: neque judicia prorſus ad eum transferebat, ſed æqualiter cum eo & equitibus communicabat. T. Livius lib. LXXI. *M. Livius Druſus Trib. pleb. legem judicialem tulit, ut æqua parte judicia penes Senatum & Equeſtrem ordinem eſſent.* Appianus I. ἐμφυλ. Λίβιος Δροῦσος δημαρχῶν, ἀνὴρ ἐπιφανέστατος ἐκ γένους, τὴν βουλὴν καὶ τοὺς ἱππέας, οἳ μάλιστα δὴ τότε ἀλλήλοις διὰ τὰ δικαστήρια διεφέροντο, ἐπὶ κοινῷ νόμῳ συναγαγεῖν ἐπειρᾶτο, σαφῶς μὲν οὐ δυνάμενος ἐς τὴν βουλὴν ἐπανενεγκεῖν, διὰ τὰς στάσεις τότε ὄντων μόλις ἀμφὶ τῶν τριακοσίων, τόσους δ' ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο ἀριστίνδην προσκαταλεγῆναι, καὶ ἐκ τῶνδε πάντων ἐς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια. Hæc porro Livia lex ſtatim & eodem anno quam lata fuerat, abrogata eſt. Nam Philippus Conſul, qui Livio inimicus erat, obtinuit a Senatu, ut leges ejus omnes uno S. C. tollerentur. Decretum eſt enim contra auſpicia eſſe latas, neque iis teneri populum. Auctor eſt Aſconius in orationem pro C. Cornelio, majeſtatis reo. Itaque illam legem idem Aſconius ſupra facile ſubter habuit, neque agnovit, ſcribens ſine ulla exceptione, Equites judicaſſe per annos XL. & ad Syllam uſque: cum tamen certum ſit equitibus anno triceſimo, poſtquam ſoli judicia obtinuerant, ſocios in judicando pari numero datos fuiſſe a Livio Druſo Senatores. Sed hoc ſtatim reſciſſum irritumque factum.

Ex antiquis & hoc habes, per ſummam oſcitantiam ſcriptum a T. Livii breviatore lib. LX. manu ſcripto (nam excuſi codices diverſe aliquanto leguntur) legem a C. Graccho latam, *qua equeſtrem ordinem tum cum Senatu conſentientem corrumperet, ut ſexcenti ex equitibus in curiam ſublegerentur: & quia illis temporibus trecenti tantum Senatores erant, ſexcenti equites trecentis Senatoribus admiſcerentur.* Item & noſtro perperam quoque, ut alia multa, hoc excidiſſe in hac eadem vita, pagina 375. Καὶ τοῖς κρίνουσι τότε συγκλητικοῖς οὖσι καταμιγνὺς (ὁ Τιβέριος) ἐκ τῶν ἱππέων τὸν ἴσον ἀριθμόν. hoc eſt, æqualiter inter utrumque ordinem judicia partiebatur. Hoc nihil falſius. Qui furor Caium, idem plane Tiberium ante occupaverat, ut ſatis jam liquet. Quam porro variæ leges judiciales Romæ ſtante Repub. fuerint, cum alii docent, tum magnæ & veræ famæ Jacobus Cujacius admonet erudite, cap. XXXI. libri XXI. Obſervationum.

ANIMADVERS. XXVII.

Quod parum æqua reprehenſio Plutarchi a Joſepho Scaligero peracta ſit in convertendo loco ex Oratione Ciceronis.

nis pro Sexto Roscio. Quod Nummus & Sestertius non semper ἀντισρέφον. Notatus Lambinus. Nummus pro Didrachmo positus, pro Asse. pro Drachma vel Denario. Casauboni παρόρασις. An forte queat vellicari Plutarchus, quod passim quatuor sestertios vel denarium δραχμὴν vertit.

In CICERONE, pag. 442.

EN δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Χρυσόγονος ἀπελεύθερος Σύλλα, προσαγγείλαντός τινος οὐσίαν ὡς ἐκ προγραφῆς ἀναιρεθέντος, αὐτὸς ἐωνήσατο δισχιλίων δραχμῶν. Ex hoc loco Scaliger Plutarchum damnat ἀλογιστίας, & eam evincit ex M. Tullio in Oratione pro Sexto Roscio Amerino. cujus hæc verba: *Quæ res ea est? bona patris hujusce Sexti Roscii, quæ sunt sexagies, quæ de L. Sylla duobus millibus nummum sese dicit emisse L. Corn. Chrysogonus.* Objicit itaque Scaliger, inconsiderate positum a nostro δισχιλίων δραχμῶν, ἀντὶ δισχιλίων σηστερτίων ἢ νούμμων, hoc est, πεντακοσίων δραχμῶν, vel potius δηναρίων. Cur istud? quia nummum pro sestertio haud dubie Cicero usurpavit. Qui doces? quia nummus & sestertius apud omnes utriusque linguæ auctores vulgo passim ἀντισρέφον. vulgo passim, fateor: at semper, & nunquam aliter, quod probare oportuit, hoc vero pernego, & selectis magnorum scriptorum testimoniis tam clarum quam lucem reddo. Latinæ princeps Comœdiæ, & Musarum corculum Plautus in Pseudolo, Actu III. vers. 824. & deinceps, coquum ita loquentem inducit:

Quia enim cum extemplo veniunt conductum coquum,
Nemo illum quærit, qui optimus & carissimu'st:
Illum conducunt potius, qui vilissimu'st.
Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
Illi drachmis issent miseri, me nemo potest
Minoris quisquam nummo ut surgam, subigere.

Hoc, inquit, id est, ob hoc solus in foro relictus sum, quod sim omnium carissimus, alii autem conducti sunt, quia vilissimi. Quippe illi drachmis *issent*, vel, ut habent libri veteres, *drachmissant*, id est, drachmas solummodo poscunt, & drachmis itare parati sunt, ego minoris nummo meas operas nemini loco, nec patior avelli me, aut quoquam e foro abstrahi, nisi nummus pretium industriæ meæ mihi proponatur. Clarum est *nummum* hic a poeta pluris non tantum sestertio, sed etiam drachma, vel forte aliquot drachmis æstimari. Ut mirari satis nequeam Dionysium Lambinum in tam perspicua luce adhuc potuisse hallucinari. Ait apud eundem in Truculento actu II. vers. 552. Geta servus:

De

—— De Mina una deminui
Modo quinque nummos, mihi detraxi partem Herculanam.
Nam hoc assimile est, quasi de fluvio qui aquam derivat sibi:
Nisi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.

Vocat *quinque nummos*, Minæ partem Herculanam, hoc est, decimam, ut nimis constat. Sed Mina centum drachmarum fuit. Plinius lib. XXI. cap. ultimo: *Mna pendet drachmas Atticas centum.* Pollux cap. VI. lib. IX. ἡ Μνᾶ δ' ὡς παρ' Ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς Ἀττικάς. Cleopatra: ἡ Μνᾶ Ἀττικὴ ἔχει οὐγγίας ιβ'. ς'., δραχμὰς ρ'. Igitur decem drachmæ, vel quinque didrachma pars Herculana, id est, decima unius Atticæ minæ sunt. Pro quibus, cum *quinque nummos* dixerit Plautus, nemo est, qui nummum valere interdum didrachmo, sive binis drachmis, aut octonis fere sestertiis amplius possit inficiari. Verumtamen eo sensu perquam raro, & fortassis apud solos Comicos fateor usurpatum. Neque puto, frequentius assis loco positum reperire queas. Sed positum aliquando hinc disce, quod cum vetus lex Furia testamentaria mille assium legatum prohibeat capere, ut Domitius Ulpianus J. C. libro singulari Regularum testificatur; Theophilus Antecessor, qui Justinianeas Institutiones in Græcam linguam olim transtulit, & planius ac fusius explicavit, istud legis Furiæ *mille assium*, χιλίων νούμμων reddidit. Id quod suis observationibus dignum judicavit Aquila Jurisconsultorum Jacobus Cujacius libro XIX. cap. XXXI. De drachma vero simplice, vel denario, aut quaternis sestertiis dictum, scio me inter legendum auctores etiam cultissimos persæpe animadvertisse. Idem, etiam M. Tullii judicio, refertus urbano, ingenioso, & faceto genere jocandi, Plautus in Pseudolo Actu I. Scena I.

---- *potes* (quærit Callidorus) *nunc mutuam*
Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
Pseud. *Vix certe opinor, si me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis?
Callidor. —— *restim volo*
Mihi emere. Pseud. *quamobrem?* Callid. *qui me faciam pensilem.*
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.
Pseud. *Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?*
An tu te ea caussa vis sciens suspendere,
Ut me defraudes drachma, si dederim tibi?
Quid fles? &c. Callid. *quid ego ni fleam?*
Cui nec paratus nummus argenti siet?

Et postea:

Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo.

Hoc est, *drachmam argenti*, ut vel

cæco clarum est. Syrus apud alterum Comicum, cujus fabellæ, ait M. Tullius, propter elegantiam sermonis putabantur a Lælio scribi, in Heautontimorumeno, actu III. scena III. vers. 39. ita loquitur:

Huic drachmarum argenti hæc mille
dederat mutuum.

Idem mox eandem summam Latine atque aperte *mille nummum* vocat:

—— Illam illi tamen
Post datura, mille nummum poscit.

Strabo libro V. rerum Geographicarum in fine: Ἐπὶ δὲ Ῥώμης Κασίλινον ἵδρυται ἐπὶ τῷ Οὐουλτούρνῳ, ἐν ᾗ πολιορκούμενοι Πραινεστίνων ἄνδρες μ΄. καὶ φ΄. πρὸς ἀκμάζοντα Ἀννίβαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντέχον, ὥστ', ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μυὸς (sic enim omnino legendum est, cum in vulgatis libris mendose scriptum sit μεδίμνου) ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ' ὁ πριάμενος. Valerius eam Historiam ita narrat libri VII. cap. VI. *In illa Casilini obsidione & fide cum trecenti Prænestini permanerent, evenit, ut ex iis quidam murem captum, ducentis potius denariis vendere, quam ipse leniendæ famis gratia consumere mallet.* Et Julius Frontinus Stratagematum lib. IV. cap. V. exemplo XX. *Casilini obsidente Hannibale tantam inopiam perpessi sunt, ut centum* (rescribe *bis centum*, *vel* CC. fuit enim facilis voculæ *bis*, aut unius notæ centenariæ lapsus) *denariis murem vænisse, proditum memoriæ sit: ejusque venditorem fame periisse, emptorem autem vixisse: fidem tamen servare Romanis perseveraverunt.* C. vero Plinius eandem ita reddidit lib. VIII. cap. LVII. *Vænisse murem ducentis nummis Casilinum obsidente Hannibale, eumque, qui vendiderat, fame interiisse, emptorem vixisse, Annales tradunt.* Murem eundem, *ducentis drachmis* vænisse dicit Strabo, Valerius & Frontinus *ducentis denariis*, Plinius autem *ducentis nummis*. Sic idem pretium non iisdem quidem vocabulis, sed ἰσοδυνάμοις, ut apparet, auctores nobilissimi expresserunt. Hujus nostræ observationis si erudito Casaubono in mentem venisset, non utique magnam apud scriptores in pretio istius muris inesse varietatem falsus prodidisset. Apud Ciceronem Verres actione V. ita loquitur: *Mihi frumento non opus est, nummos volo.* Cui Siculus arator mox respondet: *Non speraveram me ad denarium perventurum.* Quod si unquam alibi, certe in loco, quem ex Rosciana paulo ante interpretatus est Plutarchus, *nummi* nomine drachmam sive denarium intellexisse M. Tullium Ciceronem vero tam proximum est quam quod esse maxime possit. Cum enim bona Roscii fuerint *sexagies*, id est, *centenum quinquagenum millium Solarium scutatorum:* qui potuit, aut sane ausus est ea usque adeo elevare Chrysogonus, ut solum bis mille sestertios, id est, quinquagenos coronatos in eorum pretium vel offerre non erubuerit?

rit? Aio igitur esse longe ac longe probabilius, quod tuendo Plutarcho adversus Scaligerum nimisquam sufficit, posuisse Ciceronem *duobus millibus nummum*, pro *duobus millibus* saltem *denariorum*.

Patiatur itaque Scaliger in se, quam Plutarcho notam culpæ inustam voluerat, transferri ἀντιμοιβαίως, & agnoscat non minus fas ei fuisse vertere *nummos* δραχμὰς, quam Plinio δραχμὰς interpretari *nummos*, quam Plauto & Terentio *nummos* & *drachmas*, Ciceroni *nummos* & *denarios* promiscue ac nullo fere discrimine usurpare. Si quis tamen ex hoc loco aliquampiam vellicandi Plutarchum occasionem arripere gestierit, dicat non acri satis & subtili cura, neque *duo millia nummum* sive denarium δισχιλίας δραχμὰς, neque *sexagies HS.* πεντήκοντα καὶ διακόσια τάλαντα, reddidisse: quod si justissima computatione utrasque illas summas Græcas & Latinas æstimaverimus, *duo millia nummum* sive denarium facient æris nostratis sexcenas libras Turoneas, & *sexagies HS.* centena quinquagena millia coronatorum, ut dixi modo, vel quinquagena supra quadringena millia librarum Turonearum: at *drachmarum duo millia* quingenas libras Turoneas, & plusculo amplius; *ducena & quinquagena talenta*, centena vicena quina, & si quid excurrit, millia nostrorum coronatorum vel trecena septuagena quina millia librarum Turonearum.

Sed de his alibi accuratius, & Animadvers. XXXIV. strictim quædam adducimus, quæ & Plutarchum in hac re quidem omni calumniæ ferme subducunt, & rei nummariæ non satis intelligentibus usui esse alicui possunt.

ANIMADVERS. XXVIII.

Quod inepte Ἀπολλώνιον τοῦ Μόλωνος *bis vocaverit Plutarchus, qui Apollonius Molo fuit, Cæsaris & Ciceronis præceptor. Amiotus, Xylander. Casaubonus, ab eo dissensum in loco Suetonii. Eidem non assensum neganti prædictum Molonem a Cicerone alicubi etiam nominari Apollonium. Joci Ciceronis & Apollonii Mollis super hoc vocabulo* Molo. *Adhuc notatus Casaubonus. Duo Molones synchroni. Ex eo fonte ortus diverse peccantium error Plutarchi & Josephi.*

In eodem CICERONE, pag. 444.

EN δὲ Ῥόδῳ ῥήτορι μὲν Ἀπολλωνίῳ τῷ Μόλωνος συνεσχόλασεν. Per summam ἀπροσεξίαν ex Apollonio Molone præceptore Ciceronis in Rhetoricis, binos homines facit, filium unum, alterum patrem. Quem denuo errorem errat in Cæsare pag. 102. Ἔπλευσεν ὁ Καῖσαρ εἰς Ῥόδον ἐπὶ σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος, οὗ καὶ Κικέρων ἠκροᾶτο. In hujus culpæ societatem, dum Plutarchi Ciceronem vertit, non venit Amiotus, casu an consilio?

filio? haud temere dixerim: casu tamen opinor magis. Nam in Cæsare idem cum Plutarcho dixit. Neque Xylander quicquam ausus immutare. Nos Rhetorem ipsum Apollonium Molonem fuisse nominatum tam certum habemus quam lucere Solem. Fabius Institut. lib. XII. cap. VI. *Cum jam clarum meruisset inter patronos, qui tum erant, nomen M. Tullius, in Asiam navigavit, seque & aliis sine dubio eloquentiæ ac sapientiæ magistris, sed præcipue tamen Apollonio Moloni, quem Romæ quoque audierat, Rhodi rursus formandum, ac velut recoquendum dedit.* Suetonius in Cæsare cap. IV. *Rhodum secedere statuit, & ad declinandam invidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro operam daret.* Nec enim Isaacum Casaubonum audiendum hic censeo, legentem *Apollonio Molonis*, ut Molon sit Apollonii pater. Nam præterquam quod *Apollonio Molonis* Græco more dici, ut Molonis sit filius Apollonius, vix fert receptus Latine loquendi usus, in Suetonio præsertim, qui cum paucis Latine perbene loquitur, ut docti sciunt; & omnes cum regii, tum alii manu scripti Suetoniani codices *Moloni* in tertio casu habent, ut *Molon* cognomen sit: Plutarchus loco, quem extremum adscripsi, clare indicat, & Cæsarem & Ciceronem eidem Apollonio Rhodi operam navavisse. Sed illum *Molonem* fuisse cognominatum, & plane modo docuit Quintilianus, & M. Tullius, qui unus supra omnes debet esse nobis hac quidem in re, non aliter solet eum appellare. Libro de Claris Oratoribus, num. CCCVII. *Eodem anno etiam Moloni Rhodio Romæ dedimus operam, & actori summo caussarum, & magistro.* Paulo post: *Eodem tempore Moloni dedimus operam. Dictatore enim Sylla legatus ad Senatum de Rhodiorum præmiis venerat.* Postea: *Quibus non contentus Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romæ audiveram, Molonem applicavi, cum actorem in veris caussis scriptoremque præstantem, tum in notandis animadvertendisque vitiis, & instituendo docendoque prudentissimum. Is dederat operam (si modo id consequi potuit) ut nimis redundantes nos & superfluentes juvenili quadam dicendi impunitate & licentia reprimeret, & quasi extra ripas diffluentes coërceret.* Eundem alibi, contra ac credidit Casaubonus, Apollonium vocat. In I. de Oratore, n. LXXI. *Hæc cum ego Prætor Rhodum venissem, & cum summo illo doctore istius disciplinæ Apollonio, ea quæ a Panætio acceperam, contulissem.* Infra: *Ut dicebat Apollonius.* Nec enim occurrit, unde hunc alium esse ab isto Molone valide suspicemur. Etsi ad præsentem quæstionem id nihil attinet.

Ejusdem Molonis & aliis in locis video Ciceronem meminisse, & cum ejus laude circa nomen ipsius haud invenuste lusisse Epistola I. lib. II. ad Atticum: *Favonius accusavit Nasicam*

cam inhoneste, ac modeste tamen dixit, ut Rhodi videretur molis *potius, quam* Moloni *operam dedisse*. Aliter, & ex Græca originatione jocatus in eum Apollonius quidam cognomento Μαλακὸς, *Mollis*, qui ejus Molonis æqualis, cum se prior Rhodum, docendi caussa contulisset, Molon Apollonius sero; huic ille dixit: Ὀψὲ μολών, ἀντὶ τοῦ ἐλθών. μολέω sive μόλω significat quod ἔρχομαι. Narrat princeps Geographus lib. XIV. in Rhodo. Inibi quidem porro aperte duos facit Strabo, Apollonium quem Mollem vocat, & Molonem: sed inde sequi hunc nostrum non quoque dictum fuisse proprio nomine Apollonium, ut putat Casaubonus, sane nullus video. Nam quod in Plutarchi Cæsare Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος probat, in ejusdem Cicerone damnat & manifesti erroris arguit, erroris ipse ac incogitantiæ vix ferendæ manifestissimus est: siquidem unus ac idem utrobique Plutarcho intelligitur, ut dixi modo. Alias non negaverim fuisse alterum Apollonium τὸν τοῦ Μόλωνος, *filium Molonis* dictum, & huic nostro σύγχρονον, cujus meminit in quæstionibus Homericis Porphyrius, exque ipsa nominum affinitate inductum nostrum Chæronensem puto. Ab hac eadem caussa contra fortassean Josephus adversus Appionem lib. II. bis, ter Ἀπολλώνιον τὸν Μόλωνα, quendam Judaicæ gentis hostem infensissimum appellat, quem fuisse τοῦ Μόλωνος eruditos suspicio incessit.

ANIMADVERS. XXIX.

Supinitas Plutarchi, Verrem *dici Latinis porcum exectum arbitrantis. Maialis, Solitaurilia. Sollum, Osca vox. Solers. Solemnis, &c. Taurus*, ταυρὸς, ταυροῦν, λάσαυρος. ἀταύρωτος γυνή. *Jocus Ciceronis in Verrem Plutarcho indictus, qui explicatus. Jus Verrinum. Verre fecisse antiquos. Illustratus alter Ciceronis jocus in Q. Cæcilium*, τί Ἰουδαίῳ πρὸς χοῖρον; *Odium Judæorum in porcos. Ruffinus interpres Josephi falsus fallit Baronium. Multi errores Plutarchi ex ignoratione rerum Judaicarum.*

In eodem Cicerone, pag. 447.

Βέρρην γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐκτετμημένον χοῖρον καλοῦσιν. Quinimo porcus excisus, *Maialis*; non excisus sive incastratus, *Verres* Latine scientibus appellatur. Nam id, opinor, citius linguæ Romanæ longe ac longe scientissimi M. Terentii Varronis, quam ejusdem linguæ, quod dixi toties, imperitissimi Plutarchi judicio permittemus. Ait igitur in libris rerum rusticarum Varro, II. cap. IV. *Cum omnes sues fœminæ conceperunt, rursus segregantur Verres. Verres octo mensium incipit salire.* Post aliquan-

quanto: *Castrantur Verres commodissime anniculi, utique non minores quam semestres: quo facto nomen mutant, atque e Verribus dicuntur Maiales.* Itaque apud Nonium Titinius scitissime: *Nunc tecum obsecro, ne ego maialis fuam. Ne ego maialis fiam*, eleganter, pro, *ne ego castrer.* Festo eadem caussa *maiales* dici verveces, quod sint natura versa, excisis testiculis. Idem accommodate ad id quod volumus in voce *Solitaurilia*: *Solitaurilia*, inquit, *hostiarum trium diversi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris: quod omnes eæ solidi integrique sint corporis: quia* sollum *Osce totum & solidum significat. Unde tela quædam* solliferrea *vocantur tota ferrea: & homo bonarum artium, inque omni re prudens*, sollers: *&* solemne, *quod in omnibus annis præstari debet: & quæ nulla parte laxata cavaque sunt*, solida *nominantur. Atque harum Hostiarum omnium inviolati sunt* tauri, *quæ pars scilicet cæditur in castratione.* Acute: Nam *taurus*, ταῦρος, vox πολύσημος, & inter alia (sicut pessulus, πάσσαλος, apud Terentium & Aristophanem) dicitur de illa parte qua viri sumus, & omnes animantes, mares vocantur. Hinc ταυρεῖν, libidinosæ mulieres, & marem appetentes dictæ apud Comicos: & ἀταύρωτος ἢ ἀταυρώτη, fœmina ἄμικτος καὶ ἁγνὴ, & marem nondum passa, hoc est, integra, necdum imminuta, ut Jul. Pollux II. libri cap. IV. & Suidas vetus Glossographus notant. Inde quoque λάσταυρος, ἀντὶ πόρνος, salax, impudicus, ut λα sit ἐπιτατικόν. quo nomine, inter alia, Historicum Sallustium à Lenæo Grammatico laceratum scribit Suetonius. Neque de nihilo suspicetur aliquis horsum poetam Lyricum respexisse libri II. Ode V. quando de puella nondum viro matura, nec viripotente, ut Jurisconsulti nominant, scripsit:

Nondum subacta ferre jugum valet
Cervice: nondum munia comparis
Æquare: nec tauri ruentis
In venerem tolerare pondus.

Alias totam esse Odam allegoricam non imus inficias. Vides quid in Plutarcho linguæ Latinæ inscitia fecerit. Præfixisset μὴ particulam verbo ἐκτετμημένον, notæ culpam nullus incurrisset. Est enim *Verres*, χοῖρος μὴ ἐκτετμημένος.

Cæterum alia multa facete ac venuste ab Oratore in Verrem dicta ex occasione ipsius nominis, quæ hic omisit Historicus, & pueri sciunt, illi saltem, quibus nova Latinitas Marcum Tullium nondum e manibus excussit. Inter quæ istud Oratione tertia contra C. Verrem, quæ est de Prætura urbana, num. CXXI. *Hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inveniebantur ex dolore: quorum alii, ut audiistis, negabant mirandum esse, jus tam nequam esse Verrinum: alii etiam frigidiores: sed quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquis-*

liquisset. Geminus ex ambiguo jocus. Nam *jus Verrinum* aut jurisdictionem Verris Prætoris significare potest, aut jus Verrinæ, hoc est, porcinæ carnis, quod insipidum est & insuave. Item C. Sacerdos, ut Lipsii verbis dicam, ante Verrem Prætor urbanus fuerat: ei cum Verres succederet, ridiculi quidam homines Sacerdoti irasci se dicebant, qui Verrem tam improbum reliquisset. Sacerdotum enim erat hostias immolare. Verre autem porco solebant veteres rem divinam facere cum aliis quibusdam Diis, tum etiam Marti. Vetus quidam poeta:

Mars voveo, si unquam redierit, facturum bidente Verre.

Et supra Solitaurilibus, ex tribus hostiis quæ immolabantur, unam Verrem fuisse docuimus ex Festo. Ergo isti non tam faceti quam ridiculi homines, Sacerdotem execrabantur, quod hunc Verrem non immolasset, eumque tam improbum successorem reliquisset. De hujus porro joci utriusque acumine ac lepore vise Lipsium cap. XVII. lib. II. Variarum lectionum. Sed cave ne tibi fraudi sit, sicut ei noster fuit, cum impulit non satis cogitantem, ut ibidem scriberet, quod ipse noster prior, *Verrem, porcum exsectis genitalibus membris, Latinos dicere.*

Neque vero abs re (quod ἐπικιθαρίσματος χάριν additum sit) aliud scomma Ciceronis adversus Q. Cæcilium Nigrum, ἔνοχον τῷ Ἰουδαΐζειν, *qui animum a Judæis, & eorum religione non alienum habere credebatur*, & accusatorem se Verris constitui oportere contendebat, noster e multis unum hoc refert scriptor Chæronensis: τί Ἰουδαίῳ πρὸς χοῖρον; Nam verres sive porcos fugiebant Judæi, & aversabantur usque eo, ut non modo non eorum carnibus vescerentur, sed ne cadavera quidem contingere absque magno scelere se posse putarent, sicut ex Mosis verbis Levitici XI. cap. sectione VIII. & secundi Maccabaici cap. VI. distinct. XVIII. liquido convincimus. Passim veritas Hebraica vocat illos *temeim*, quod LXX. vertunt ἀκαθάρτους, & quibus non solum non vesci, sed neque operari fas esset. Quare ἀνοσίους appellat Josephus cap. I. lib. V. Excid. & ἀνιεροὺς apud Ægyptios, qui a Judæis hoc, ut alia pleraque, acceperant, eosdem fuisse habitos, auctor est noster lib. περὶ Ἴσιδος pag. 353. Igitur interpres Josephi Rufinus Aquileiensis, quod est a Casaubono docte observatum, ἀνόσια ζῶα, *nefanda animalia* imperite convertit, & magni caussa fuit erroris maximo Cardinali Baronio, & ejus Breviatoribus, qui existimantes *nefandos* a Josepho dictos esse porcos, *horum ne fari quidem nomina licuisse* tradiderunt; ipse illustrissimus Cardinalis ad annum Christi XXXI. num. LXIX. illi Epitomastæ anni ejusdem num. XXV. & anni CXXXVII. num. III. Hoc porro Judæorum antedictum in porcos odium

dium mirifice illustrant, quæ fide dignus Tyrius Historicus (ita Herodotum nominat in epistola quadam apud Suidam Julianus Ὁ παραβάτης) de Ægyptiis prodit in Euterpe sive lib. II. sectione XLVII. Ὗν δὲ Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἥγηνται θηρίον εἶναι, καὶ τοῦτο μὲν, ἤν τις ψαύσῃ αὐτῶν παρειὼν ὑὸς, αὐτοῖσι τοῖσι ἱματίοισι ἀπιὼν ἔβαψε ἑαυτὸν, βὰς ἐς τὸν ποταμόν. τοῦτο δὲ, οἱ συβῶται, ἐόντες Αἰγύπτιοι ἐγγενέες, ἐς ἱερὸν οὐδὲν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐσέρχονται μοῦνοι πάντων. οὐδέ σφι ἐκδίδοσθαι θυγατέρα οὐδεὶς ἐθέλει, οὐδ' ἄγεσθαι ἐξ αὐτέων. ἀλλ' ἐκδίδονται οἱ συβῶται, καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων. Abrahamum autem ex Judæa in Ægyptum multa, præcipue quæ religionem attinebant, olim transportavisse, cui non perspectum & exploratum? Lege sis eundem Herodotum lib. IV. sect. CLXXXVI.

Cæterum quoniam Judæos φιλαργυρεία, & auri sacra fames sensim eo compulit, ut etiam alendis porcorum gregibus operam dare plerosque non puderet amplius, quos scilicet aliis gentibus postea divenderent: Hyrcanus Pontifex Judæorum, & Rex Aristobulus, annis ante Dominicum adventum circiter septuagenis, ut ei malo mature occurrerent, decretum gravissimum in hæc verba conceperunt: *Maledictus esto, qui aluerit suem.* id quod Rabbini memoriæ proditum nobis reliquerunt, ut dudum Casaubonus quoque admonuit. Hinc igitur quanto Judæis odio & abominationi porci olim fuerint, habes. Mitto illud Macrobianum Saturn. II. cap. IV. de Augusto Cæsare, quo etiam muliercularum aures personant: *Cum audisset* (Cæsar Augustus) *inter pueros, quos in Syria Herodes Rex Judæorum intra bimatum jussit interfici, filium quoque ejus occisum, ait: Melius est Herodis porcum esse, quam filium.* Intellige quia, qui filios crudeliter interimeret, abstineret a nece porcorum, quos ne contingere quidem, multo minus suas eorum cruore manus polluere vir Judæus ausus fuisset. Quæ de industria dico iterum iterumque, & inculco, ut appareat quam insigni calumnia se Plutarchus traduxerit in IV. Symposiacωn, dum ponit in ambiguo, & vice habet problematis, πότερον οἱ Ἰουδαῖοι σεβόμενοι τὴν ὗν, ἢ δυσχεραίνοντες ἀπέχονται τῶν κρεῶν. Idque potius venerationis & honoris ergo ab iis factum ibidem non obscure innuit, simul eosdem Adonidi atque Baccho divinos honores exolvisse. Quod invidiæ illius, aut potius ignorantiæ rerum Judaicarum indicandæ sufficere potest. Sed utrumque commune habuit cum Trogo Pompeio sive Justino, Corn. Tacito, Appione, Posidonio, aliis fere universis Ethnicis scriptoribus, qui de Judæis quoties quidi inserunt, in mendacia & ψευδολογίας minime tolerabiles impudentissim e imperitissimeque incurrunt. Lege Josephum adversus Apionem.

ANI-

ANIMADVERS. XXX.

Ciceronem in æstimatione litis Verrinæ non tam videri prævaricatum, quam legitur apud Plutarchum. Damnati repetundarum pœnæ dupli vel majori obnoxii.

In eodem CICERONE, pag. 448.

ΟΥτω δὲ τοῦ Βέρρου καταδικαθέντος, ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδων τιμησάμενος τὴν δίκην ὁ Κικέρων, διαβολὴν ἔσχεν, ὡς ἐπ' ἀργυρίῳ τὸ τίμημα καθυφειμένος. *Myriades* LXXV. compendiose, & loquendi more Græcis usitato, appellat septingena quinquagena millia drachmarum, in quarum singulas quaternos sestertios nummi Romani solet imputare, ut sit ea summa duntaxat HS. tricies. Quis credat prævaricari usque adeo & voluisse & potuisse M. Ciceronem, ut septies vicies prope minoris quam lex jubebat, litem eam æstimarit? Nam quadringenties HS. ex Sicilia Verres abstulisse accusabatur. Ipse Orator II. Oratione in Verrem, ad calcem: *Dicimus C. Verrem cum multa libidinose, multa crudeliter in cives Romanos atque in socios, multa in Deos hominesque nefarie fecerit, tum præterea quadringenties HS. ex Sicilia contra leges abstulisse.* Accusari autem, convinci fuit, adeo luculentis testibus, tabulis, privatis publicisque auctoritatibus ipse orator, ut ait, planum facere paratus erat, quod objiciebat: eoque directe patrocinari accusato non est ausus Hortensius, tantum in æstimanda lite adfuit, quod Plutarchus confitetur. Sed repetundarum damnatos pœna duplionis vulgo passim, & major aliquando manebat, ut ex libris Juris manifestum est, & Asconius expresse attestatur: Igitur minimum HS. octingenties nomine dupli repeti exigique a Verre oportuit. Quod Orator inter agendum non modo libenter præstitit: sed etiam rapti sesquialterum, id est, HS millies per αὔξησιν palam ac diserte in Divinatione flagitavit. *Sicilia tota si una voce loqueretur, hoc diceret; quod argenti, quod auri, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unaquaque re beneficio Senatus populique Rom. juris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti atque abstulisti. Quo nomine abs te HS. millies ex lege repeto. Tricies HS.* stipe nostrate, vel Gallico numismate, sunt septuagena quina millia scutatorum Solarium: *quadringenties,* decies centena millia scutatorum, vel millio unus: *octingenties,* duo milliones: denique *millies HS.* sunt vicies quinquies centena millia nostrorum scutatorum Solarium, id est, milliones duo & unus dimidiatus. Has tam ingentes summas in primam illam, præ his posterioribus nimium quantum exiguam, Ciceronis conniventia & prævaricatione decrevisse non sane persuaderi queam. Aut est igitur mag-

magnus error Plutarchi, aut legendum ὀκτακοσίων, vel ἐννεακοσίων ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδων, ut sit sestertium trecenties septuagies, id est, scutati Solares octingenties septuagies quinquies mille; aut potius trecenties nonagies HS. id est, nongenties septuagies quinquies mille scutati Solares, quantum fere sibi ademptum Siculi querebantur. Fortasse etiam major summa errore librariorum desideratur.

ANIMADVERS. XXXI.

Quod Cæsaris sententia Catilinæ conjurati ad perpetuam custodiam damnati sint, frustra contradicente Plutarcho. Appianus ejusdem erroris conscius. Scriptorum super eadem illa sententia mirus dissensus. Illis & Plutarcho minime assensum, qui Cæsarem omnium primum non capite damnasse conjuratos volunt. Appiani lectio asserta contra Casaubonum. Censere. Assentiri.

In eodem CICERONE, pag. 461.

ἈΝαςὰς ὁ Καῖσαρ ἀπεφήνατο, μὴ θανατῦν τὺς ἄνδρας, ἀλλὰ τὰς ὐσίας εἶναι δημοσίας, αὐτὺς δ' ἀπαχθέντας εἰς πόλεις τ̃ Ἰταλίας, ἃς ἂν δοκῇ Κικέρωνι, τηρεῖσθαι δεδεμένυς, ἄχρις ἂν ὑ καταπολεμηθῇ Κατιλίνας. Scilicet quo postea Senatus per otium de caussa ipsorum cognosceret. Est Plutarchi, vel ejus auctoris, unde ipse habet, hallucinatio, quæ & Appianum in erroris communionem traxit: ut existimarit uterque placuisse Cæsari, non ad perpetuam custodiam damnandos conjuratos, sed solum habendos in vinculis, donec victo Catilina de ipsis maturius cognosceretur. Appianus in hæc verba effert II. De bellis Civil. non longe post initium: Προςετίθει διαθέσθαι τὺς ἄνδρας Κικέρωνα τ̃ Ἰταλίας ἐν πόλεσιν, αἷς ἂν αὐτὸς δοκιμάσῃ, μέχρι Κατιλίνα καταπολεμηθέντος, ἐς δικαςήριον ὑπαχθῶσι, καὶ μηδὲν ἀνήκεςον ἐς ἄνδρας ἐπιφανεῖς ᾖ, πρὸ λόγυ καὶ δίκης ἐξειργασμένυς. Contra Crispus Sallustius qui judicio vel interfuit, vel interesse potuit, eamque totam Historiam eloquenter juxta & accurate ac verissime perscripsit, conjuratos sententia Cæsaris in æterna vincula damnatos testatur, ut per eum prædictis Chæronensi & Alexandrino Historicis tacere omnino liceat. Conjurationis Catilinariæ cap. LI. *Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? minime. sed ita censeo. Publicandas eorum pecunias: ipsos in vinculis habendos per municipia, quæ maxime opibus valent: neu quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existimare, eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.* Suffragatur Dio Cassius lib.

lib. XXXVII. A. U. C. DCXCI. Ὁ Καῖσαρ πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ψηφισαμένων ἀποθανεῖν σφᾶς, γνώμην ἔδωκε δῆσαί τε αὐτοὺς, καὶ ἐς πόλεις ἄλλῃ καταθέσθαι, τῶν οὐσιῶν ἐστερημένους, ἐπὶ τῷ μήτε περὶ ἀδείας ἔτι αὐτῶν χρηματισθῆναι. κἂν διαδράσῃ τις, ἐν πολεμίων μοίρᾳ τὴν πόλιν, ἐξ ἧς ἂν φύγοι, εἶναι. *Julius Cæsar, cum universi, qui ante illum sententias dixerant, in eos ultimam pœnam statuissent, censuit habendos in vinculis, oppidatimque dividendos, suis pecuniis prius exutos. atque insuper de illorum caussa obtinendæ absolutionis ergo neminem unquam referre oportere; hac lege, ut si quis eorum effugiat, ejus urbis, unde fuga facta sit, oppidani pro hostibus & perduellibus habeantur.*

In hoc autem Dio & Sallustius non conveniunt, quod a sententia, quæ præsens supplicium decernebat, primum discedere ausum esse Julium Cæsarem vult scriptor Græcus. Stat quoque ab eo noster eadem hac pagina: περὶ τιμωρίας τῶν ἀνδρῶν ὁ πρῶτος ἐρωτηθεὶς γνώμην Σιλανὸς εἶπε τὴν ἐσχάτην δίκην δοῦναι προσήκειν ἀχθέντας εἰς τὸ δεσμωτήριον. καὶ προσετίθεντο τούτῳ πάντες ἐφεξῆς, μέχρι Γαΐου Καίσαρος. Concinit Tranquillus: tametsi super priore capite nihil ipse liquido pronunciet. *Prætor* (inquit cap. XIV.) *Cæsar creatus detecta conjuratione Catilinæ, senatuque universo in socios facinoris ultimam statuente pœnam, solus municipatim dividendos, custodiendosque, publicatis bonis, censuit.* Sic maximo trium magnorum testium consensu, ante Cæsarem nemo non mortis damnabat conjuratos, & ipse auctor fuit ac primus suasor sententiæ paulo mitioris.

Apud me tamen in hoc quidem, adhuc prægravat Sallustii auctoritas, qui diserte significat omnium primum non ivisse in sententiam Decimi Silani Tiberium Neronem; cui etiam Silanus, ab eo decedens quod ante censuerat, assentiri non renuit, postquam C. Cæsar longa & meditata oratione, illaque admodum vehemente, de conjuratis ultimum supplicium non sine maximis Reipub. periculis sumi posse comprobavit. *Decimus*, inquit, *Julius Silanus primus sententiam rogatus, quod eodem tempore Consul designatus erat, de his qui in custodiis tenebantur, supplicium sumendum decreverat: isque postea, permotus oratione C. Cæsaris, pedibus in sententiam Tiber. Neronis iturum se dixerat, quod de ea re præsidiis additis referendum censuerat.* Plane idem & Appianus, quamvis fere alibi Plutarchum sequi amet: Ἀξιοῦντι δὲ τοῦ Σιλανοῦ τοὺς ἄνδρας ἐσχάτῃ κολάσει μετιέναι, πολλοὶ συνετίθεντο, ἕως ἐπὶ Νέρωνα τῆς γνώμης περιιούσης, ὁ Νέρων ἐδικαίου φυλάττειν αὐτοὺς μέχρι Κατιλίναν ἐξέλωσι πολέμῳ, καὶ τὰ ἀκριβέστατα μάθωσι. Deinde Cæsaris sententiam subjungit iis verbis, quæ ante adscripsimus. Non

tam igitur decrevit Cæsar censuitve, hoc est, novam in Senatu sententiam non tam dixit, quam assensus est, & illi Neronis subscripsit, addito duntaxat, reos municipatim dividendos arbitrio Ciceronis. Itaque censenti Casaubono vulgatam lectionem esse corruptam, & *ἀντὶ τῦ προστίθει, addidit*, nempe ad sententiam Neronis, rescribendum esse *πρῦτίθει*, supple *γνώμην, statuit* vel *censuit*, non ipse quidem assentiri possum, neque alius opinor a me, quem cum cura & attentione totum Appiani locum expendere non piguerit. Sed *censere*, non *assentiri* apud Sallustium in extrema sua oratione ipsemet Cæsar dixit. Esto. nam & M. Cato *censere* se quoque paulo post ibidem pronunciat, & factum Senatus decretum addit Sallustius, sicut ille *censuerat*, qui tamen novæ sententiæ auctor non fuit, sed illius prioris, quam Silanus tulerat, defensor & approbator. Perpetuam in auctoribus *κυριολογίαν* requirere, velle istud est, eos plerumque pueros agere ac ineptire.

ANIMADVERS. XXXII.

Plutarcho scribenti Ciceronem patrem patriæ a M. Catone primum fuisse appellatum ipse Cicero oppositus. Indicatum tamen qui enantiophanes tolli possit: sicut & tollitur quicquid inesse videtur contradictionis inter Livium, Plinium, Plutarchum & Appianum, super eo cui primo iste honorificentissimus titulus delatus. Dissensum a Lipsio.

In eodem CICERONE, pag. 464.

ΤΗΝ Κικέρωνος ὑπάτειαν ὅτω ἦρε (Κάτων) τῷ λόγῳ μεγάλην δημηγορήσας, ὥστε τιμὰς αὐτῷ τὴν πώποτε μεγίστας ψηφίσασθαι, καὶ προσαγορεῦσαι πατέρα πατρίδος. πρώτῳ γὰρ ἐκείνῳ δοκεῖ τῦτο καθυπάρξαι, Κάτωνος αὐτὸν ὅτως ἐν τῷ δήμῳ προσαγορεύσαντος. Itidem Appianus: Κάτωνος δ' αὐτὸν καὶ πατέρα τῆς πατρίδος προσαγορεύσαντος, ἐπεβόησεν ὁ δῆμος. καὶ δοκεῖ τισιν ἥδε ἡ εὐφημία, ἀπὸ Κικέρωνος ἀρξαμένη, περιελθεῖν ἐς τὴν νῦν αὐτοκρατόρων τῦς φαινομένυς ἀξίυς. Falli utrumque gemino unius M. Tullii testimonio probatur. Oratione contra L. Pisonem: *Me Q. Catulus princeps hujus ordinis & auctor publici consilii frequentissimo Senatu Patrem patriæ nominavit*. Pro P. Sextio: *Meme ille ut patrem deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alii sæpe in Senatu Patrem patriæ nominarant*. Potuit in his aliis multis esse Cato: at non fuisse primum, ipse qui, arbitror, non id ignorabat, manifesto evincit.

Etsi, ut omnia dicam, video unde pax inter hos auctores conciliari utcumque possit, nempe si dixerimus velle Appianum & Plutarchum gloriosam patris patriæ appellationem Ci-

Ciceroni tributam a M. Catone trib. plebis apud populum, quam ipse a Q. Catulo in Senatu se accepisse declarat. Nam & illi δῆμον & hic *Senatum* expresse habent. Non tam igitur hi tres summi scriptores inter se pugnant, quam est visum doctissimo Lipsio cap. XX. III. Variarum. Simillima ratione Plutarchum & Appianum a T. Livio minime dissentire planum facio, tametsi hunc tantum honorem Camillo quidem iste, Ciceroni vero illi primo habitum perseverent. Annali V. Livius ait: *Camillus recuperata ex hostibus patria, triumphans in Urbem rediit: interque jocos militares Romulus, ac parens patriæ, conditorque alter Urbis haud vanis laudibus appellatus est.* Etenim Camillus in triumpho & a militibus in toga, Cicero a Patribus populoque, Catulo & Catone auctoribus, primus honorificum illud cognomentum est consequutus. Plinius lib. VII. cap. XXX. Historiæ Natural. ad Ciceronem, τρανῶς καὶ οὐκ ἀσαφῶς· *Salve primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæque lauream merite.*

ANIMADVERS. XXXIII.

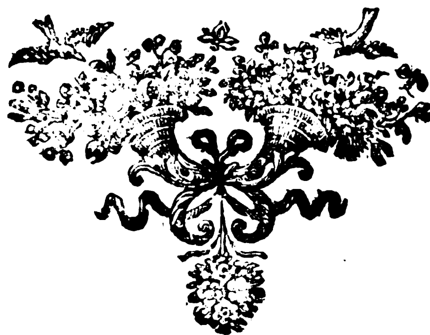
Dissensus Plutarchi primum a se, deinde a rei veritate, super summa quam apud Antonium Calpurnia deposuit. Irritus Hadriani Junii adversus Paterculum conatus.

In eodem CICERONE, pag. 488.

"Ἄρχεις οὖν Καῖσαρ ὁ νέος ἐξ Ἀπολλωνίας παραγενόμενος τόντε κλῆρον ἀνεδέξατο τοῦ Καίσαρος ἐκείνου, καὶ περὶ τῶν δισχιλίων πεντακοσίων μυριάδων, ἃς Ἀντώνιος ἐκ τῆς οὐσίας κατεῖχεν, εἰς διαφορὰν κατέστη πρὸς αὐτόν. Dissentit primum a se, deinde a veritate, atque ab aliis fidei certissimæ auctoribus. A se quidem, quia idem in M. Antonii vita pag. 79. de eadem re loquens hanc summam τετρακισχιλίων ταλάντων, *quaternum millium talentum* fuisse prodit. Verba ejus sunt: ἥτε γυνὴ Καλπουρνία πιστεύσασα, χρημάτων τὰ πλεῖστα κατέθετο πρὸς αὐτὸν (Ἀντώνιον) ἐκ τῆς οἰκίας, εἰς λόγον τὰ σύμπαντα τετρακισχιλίων ταλάντων. Talentum quaterna millia, bis mille quadringenas myriades pariunt, ducenties quadragies centena millia drachmarum, sestertium, non millies, ut Xylander interpres, & Justus Lipsius vertunt, sed nongenties sexies, Scutatorum Franciæ Solatorum duo milliones, millia trecenta triginta tria, trecenti triginta tres, cum triente. Bina vero millia & quingenæ myriades æquant, talentum quatuor millia, centum sexaginta sex, cum besse. Prior summa posteriore minor est CLXVI. talentis; myriadibus C. drachmarum M. millibus, Scutatorum LXXXIII. millibus, CCCXXXIII.

Utro-

Utrobique autem pugnat cum veritate Plutarchus, id est, utramque summam immane quantum excedit illa pecunia, quam apud Mar. Antonium Calpurnia cæso marito deposuit. Fuit namque illa septies millies; ut ab auctoribus fidei locupletissimæ testatum habemus. Velleius Paterculus in II. Historiarum cap. LX. *Sestertium septies millies depositum a Caio Cæsare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio.* Hadrianus Junius Animadversionum lib. IV. cap. X. in hoc Velleii loco induci debere vocem istam *septies* contendit, a Plutarcho scilicet induci se nimis credulus passus. nam ab hodierno Velleio stant & omnes vetusti codices, & M. Tullius Cicero, qui ex eo latrocinio accepta occasione amplissima invidiam odiumque contrahendi M. Antonio, eandem integram summam asserit disertissime, ut per eum unum & Plutarcho, & Junio, & cui alii cumque nota παρορράματος inuri jure merito possit. Sic ille Philippica, volvitur a prima quæ proxima, numero XCIII. *Ubi est septies millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat?* Iterum Philippica V. num. XI. *Illa vero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam sestertium septies millies falsis perscriptionibusque avertit* (Antonius) *ut portenti simile videatur tantam pecuniam populi Rom. tam brevi tempore perire potuisse. Septies millies* respondet Myriadum septemdecim millibus, quingentis: Talentum undetriginta millibus, centum sexaginta sex cum besse. Igitur minus quam oportuit dixit Plutarchus, in Cicerone quidem, XV. millibus Myriadum, XXXV. millibus talentum, millies quingenties centenis millibus drachmarum, XIV. millionibus: & quingentis millibus Scutatorum: In Antonio vero Myriadum XV. millibus, centum; Talentum XXV. millibus, CLXVI. cum besse; drachmarum millies quingenties decies centum millibus; Scutatorum Franciæ Solatorum XIV. millionibus, millibus DLXXXIII. CCCXXXIII. triente.



VARIÆ



VARIÆ LECTIONES IN VOLUMEN QUARTUM.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

PAG. 5. Τὸν] τὸ Καίσαρος βίον, A.
πάντα] ἐπεξειργασμένως, V.
μα] πολιορκίας, A.
P. 6. μον] τὸ πατραδέλφον, A.
φυλακῆς] δεομένων, V.
συνούσῃ] συνούσης, A.
P. 7. ὢν] τῇ καταχόπτοις, A.
Ὀλυμπιὰς] εἰς τὸ, V.
ἔχῃ] ἔχῃς, V.
Ib. ὡς Ἡγησίας, A.
P. 8. ἐπῆραν] δυσὶ, A.
διατετήρηκεν] ἃ διατετήρηκεν, A.
P. 9. γδ ὁ] ἀπποκλάζοντος. V.
δὴ] τῆς πρὸς τ' ἄλλα, V. A.
P. 11. σαίμων] ἕτεροι, V.
λωτος] ἐρισμοῦ, A.
Ib. οὗτος, V.
μετεωρίσας] ἀσφαλῶς ἀνέβη, A.
τὸ] προσέσειλε, V.
ἵππον] ἐνέδωκεν, A.
P. 12. μέχρι] λιθίνους, V.
P. 13. Δοκεῖ] προτρέψαι, V.
P. 14. τάλαντα] Δάρδαμις καὶ Κάλαμος, V.
γῖδος] Μίδρων, V.
τοὺς μὲν] ἐξήλασε, V.
λιν] παραχῶν, V.
μετέχειν] ἐνδῦσαι, V.
P. 16. ταῦτα] ἰὼν εἰς τὸ Ἀλεξάνδρου θαυμάσιον, A.
λὸν] ἐν πέδαις, V.
πιάδα] προσεκκαλεσάμενον, V.
P. 18. αὐτὴν] ἔταξε, ἔπεμψε, V.
P. 19. αὐτὴ] αὐτὴν, V.
θους] εἰς τὴν πόλιν, V.
P. 20. Διογένει] ταὐτὸν, V.
P. 21. ζοὺς καὶ] τετρακισμυρίους καὶ τρισχιλίους, V.
P. 22. ταμοῦ] ὄχθων, V.
πρὸς] γλυκάδας, V.
P. 23. λη καὶ] ἵπποις, V. A.
καὶ διὰ] παρρησίοντος, V.
γλῶ] πτερῶν, V.
P. 24. τὴν] Βουκέφαλος, V.
P. 25. λειπεῖς] προσεχεῖς, A.
γους] ἀνακαλύπτουσαν, A.
P. 26. ὁδοποιῆσαι] Βασιλίδος, V.
ρυμοῦ] τὸ Νίσορα, V.
Ib. ἐφελκύσαντι, V.
P. 27. ἔδοξε] Ἀλέξανδρος, V.
δρον] ἀσάνδης ὢν βασ. A.
ἐκράτησε] ἀσάνδου, A.
P. 29. θαλάττῃ] Πιννάρῳ, A.
P. 30. Δαρείου] εἰπεῖν, V.
τοῦτος] εἴδε μὲν ὄλαια καὶ χρυσοῦς. V. εἴδε μὲν ὀλ-
μια.
χρυσοῦ] ἀπὸ ἀρωμάτων, V.
των] καὶ τῆς, A.
P. 32. συνῆς] παρέπεμψεν, V.
αὐτῆς] Ἰωνίας, V.
ἐν ταύτῃ] εἶναι, V.
P. 33. Ἦν] ἔδειξε, V.
P. 34. τοὺς ἐπὶ] εὐτρεπῶς, V.
λαξιν] χαρίεστεροι, V.
διημερεύετ'] διημέρευεν, V. A.
μηδὲν] σχήμασι, V.
P. 35. πρὸς τὸ] Ἀλεξανδρείαν, V.
ἔφασαν] Σὰ γλυήσῃ, A.
P. 36. τινας] σχολάζοι, V. f. σχολάζοι.
P. 37. καὶ τοῖς] καὶ Κλεωνίδῃ τῷ δημαγωγῷ, V.
P. 38. ἀσύμβουλος] ἀσύμβολος, A.
Κανωβικοῦ] πλαίματος, V.
σχῆμα] συναρμόττοντας, A.
P. 39. λὰ καὶ] καταβιαζομένων, V.

P. 40.

P. 40. κατασβέσαντες] Ἄμμεως, V.
ἴσασαν] εἰς τ̃ νεὼν, A.
P. 42. κ̉ ἀπο.] ὑκῦν, V.
ἄλλυς] δεινότητ☉, V.
P. 43. ποί νη] ἐνέδει τ̃ἠ προσθεν, A.
P. 44. καλῶν] τοσῦτον ὁρᾷν φῶς, ὃ πάλιν ἀναλάμψοι, A.
P. 45. ρεῖον] ἐν Γαυγαμήλοις, A.
P. 46. μ̃ πεδίον] Γορδάκων.
P. 48. μα τ̃ἠ] Δικελικῶν ζωςόν. ἐπὶ ἢ τύτων, V.
χαίρε] πόρπωμα, V.
Βυκεφάλα] Βυκεφάλυ, V.
P. 49. παρακαλεῖν] αὐτοῖς ἵπποις, V. αὐτοῖς τε κ̉ τοῖς ἵπποις, A.
P. 51. μασι] Ἐκβατάνων, V.
τ̃] συνεχὲς, A.
P. 52. σβεσθῇ] τ̃ δύναμιν αὐτῦ ἐ̃), V.
μὴ] πολλοὶ, V.
βάλλειν] ἢ νοτίδα, V.
P. 53. ἄνθ☉] βαφικὴν, V.
P. 54. συνέπεσεν] γραφῶν, V.
τιώτας] ἤγαγε, V.
P. 55. καθ' αὐτὴν] περὶ τ̃ Ἀσίαν ἀπολαβὼν, V.
ἔτι δ'] ἐςι δ' ἂν, V.
ἀληθῶς] Ἀρίςων, A.
P. 56. ἀκράτυ] προπίωμαι, V.
πρὸς] εὖ ποίει, A.
Ib. ἐνδόξυς, V. ἐνδόξως, A.
P. 57. νίωνι] Σῦσα, V.
ἔχειν] ἐπιβυλευόμεν☉, V.
Ἐπεὶ] ἐκτετραφυκότας, V.
P. 58. ταπονηθέντων] ὅτι τοῖς, V.
σιλικώτατον] κ̉ τὸ, V.
εἰπεῖν] παρὰ τὰς.
μαι] ἔπεμψεν, V.
P. 59. ψον] τε πῶς, A.
Αἰγαῖ☉] Ἐγχαῖ☉, V.
ὅρα] ἢ ἔργοις ἢ λόγοις, V.
ἐλάθέρας] ἐλάθέρων, A.
P. 61. κότας] ἀπέδωκεν, V. A.
τᾶν] πιεῖν ἤπειγε, V.
δόνησαν] ἑκατέρῳ μέρει, V.
P. 62. μένον] Ὀξάθρην. A.
τ̃ ἵππον] Βυκέφαλον, V.
τ̃] συνοικεῖν, V.
P. 64. ἐν Ὑρκανίᾳ] προσέλαβε, A.
ἀλλ'] ἀπιέναι τε, V. ἀφεῖναι γε τὺς βυλομένυς ἐπιμαρτυράμεν☉, A.
αιταν] ἐκεῖναί τε, V.
P. 65. σας] ἐν χορτάνυ, A.
P. 67. Χαλαίςρας] παλέςρας, V.
τῦ ἢ] Κεβαλίνῳ τ̃ πέραν, A.
ὡς περὶ] ὁ ἢ Φιλώτας, V.
πόμενοι] πρὸς μέτριον. V. πρὸς Μέτρωνα, A.
λέξανδρον] ἠμύνατο, V.
P. 68. σατο] πρὸς τὺς πάλαι, V.
ὄργανον] ἀφιέμενον, V.
αις] ἀναπετάσαντ☉, A.
λώτυ] τῶν ἐχθρῶν, A.
P. 69. τ̃ αἰτίαν] εὑρίσκομεν, A.
τυ] θανάτῳ δαίμον☉, A.
ἡδέως] ὧν ὀργὴν κ̉, V.
P. 72. γῳ κ̉] πάθυς, V.
λέγε)] τ̃ Καλλισθένυς, V.
P. 73. τητι] βυλομένοις, V.
P. 74. Ἐν δὲ] διχοςασίυς, V.
ὐ φαύλως] λόγῳ V. λέγειν, A.
P. 75. γάρ σε] προσεκύνησε, V.
P. 77. μα] ἢ τὸ ἔργον, A.
νεν] κ̉ τ̃ ἀποσάντων, V. A.
μαλακώτατον] τοῖς λυομένοις, V.
P. 78. τίπατρον] τιθέμενοι, V.
χὴν] ἀρετὴν.
τοῖς] ἀτόλμοις, V. A.
ἀγωνιζόμεν☉] Νύσῃ, V.
τ̃] πρὸς αὐτὴν, V.
P. 79. λαίυ] πρεσβύτερον, V.
εἰμὶ] ἕτοιμός εἰμι εὖ ποιεῖν, A.
P. 81. Ἀθηναῖοι] πισεύσετε, V.
πλῆθ☉] κέρας, Περδίκκαν ἢ τὸ, A.
χῶν] ωιθαμὴν, V.
P. 82. μένυ] προμάχυς, V.
Ἐκ] Βυκέφαλ☉, V.
λον] ἀποβεβλημένον, V.
τὸ πρόσω] τ̃ πρόσω, A.
P. 83. κ̉ Πρασίων] Πραιτοσίων. ib. Γαρδαρίτῦν, V.
σκηνὴν] γάλην, V.
λεῖς] Ἀνδρόκοττ☉ γδ, V.
P. 84. πορθμεῖα] ἐκομίζετο, V.
λαμβάνων] λαβὼν, V.
P. 86. ὕτως] ὕτ☉, A.
φιληθείη] λοιπῶν τριῶν, V.
τελευταῖ☉] ἔχει ζῆν, A.
P. 88. κοβίων] ἰχθῦς, V.
νοις] παρασκευασμάτων, V.
P. 89. περὶ] ἐπήγοντο, V.

ἢ γὰρ] περὶ πολλοὺς, V.
P. 90. ἔπεμψεν] πολεμίων, V.
περ] χρυσὸν, V.
Πέρσας] ἀποξενώσαντος, V.
σαντα] Παλαιὸς, V.
χαράξαι] ὅθεν, V.
P. 91. ἦλθεν] τὸ νικητήριον, A.
σασιν] διέλυσε, A.
P. 92. σιλέως] πεπληρωμένους αὐτοῦ κατεπέμποντο εἰς τὴν θάλατταν, V.
P. 93. γλῶ] φυλάς, V.
τοὺς γὰρ] καὶ διαδόντες, A.
καὶ τετα.] ἐδάκρυσε, V.
P. 94. ἀλλὰ] ἅμα τῷ τὸ ἱερὸν, A.
σίωνος] ταφὴν, V.
P. 95. σεν] ὁρῶν πολλοὺς διαφθειρομένους, V.
P. 96. ταῦτα] τὸ λόγον οἰμωζομένων, V. οἰμώζει μὲν οὖν, A.
οἰμωζόμενοι] οὕτω φασὶ, V. A.
τας] κεραθῶσαι, V.
P. 97. Ἀλέξανδρον] ἀλλὰ καὶ χρησμὸν, V.
Ἡρακλέους] διαλγεὶς, V.
P. 98. ταύτης] τετάρτης, V.
μακείας] ζητήσεως, V.
P. 99. τῶν βασιλέως] ἀκούσαντος, V.

ΚΑΙΣΑΡ.

PAG. 101. ἐν Σαβίνοις] ἐν Σαλαμίνοις, V.
ταν] Νικομήδους, V.
P. 102. ἀδηρίτως] τῶν γὰρ πρωτείων, A.
εἴη] ἀπεῖναι, V.
P. 103. δοκίας] τῶν μάρτυρος, V.
μικρὰν] ἡγητέον οὕτω μικρὰν, A.
P. 104. πρὸς] Ποπλίλιον, A.
μίας] Βέτερ, A.
μὲν] πάλιν αὐτὸς ἄρχων, V.
P. 105. σάετο] καινοτομεῖν, V. A.
P. 107. μὲν κρύφα] ἄδηλον ἐστιν, V.
πράξει] ὑπάρξει, V. A.
P. 108. ρίση] ζητῶν, V.
των] ὑπεκκαύματα, V.
κλητον] ἑπτακοσίαι, V.
P. 111. λίχνιον] λυπηρῶν, V.
P. 112. ἀνδρὸς] ἐθνῶν τοσούτων, V.
ἂν] ἐπὶ τοῖς, V.
στρατηγιῶν] στρατηγικῶν, V.
P. 115. ὅπλα] συνέχοιντο, V.
μαρχον] περὶ τὸ γάμον, V.
P. 116. τέρους] ἤνθει τότε, V.
κησεν] καθωμήλισε, V.
βεβηκὼς] τῇ ἑτέρᾳ, V.
ρεὸν] οὐ παρῆκεν, V.
πάντας] Σκθίας, A.
ἐπὶ] περὶ Δύρρ. V.
P. 117. κραυγῆς] ἀπάντων, V.
P. 118. λαικὸς] καὶ ἐπὶ τοῖς ἐπιλ. V.
ἀρρωσίας] ἀπρύτοις, V.
ταις] θυρωλεῖν ἐντελεχῶς καὶ ταλειπορεῖν ἀπομαχόμενος, V.
γορδίειν] ἐξασκεῖν, V.
P. 119. διά] διάτε τὸ πλῆθος, V.
τὸ ἐν] ἀσπάραγον αὐτῷ καὶ μύρον.
σωνεση] Τυρίωνος, V.
P. 120. τὴν] τρυφῆσαι, V.
P. 121. αὐτὸς] χάριν, V.
θεραυσο] τὸ γνώμης, V.
Ib. Ῥωμαίοις.
ἐπιεχ.] ὁ μὴ, A.
P. 122. τοῖς] τοῖς τῶν πολιτῶν, V.
μασιν] Βέλτας, V.
θυρεὸν] πρὸ αὐτὴν, V.
P. 123. σος] Σαρδίνιος, V.
P. 124. τοὺς] Τεντηρίτας, V. Τάγχθερίδας, A.
μενοι] αὐτὸν ἐν σπονδοῖς, A.
καὶ περας.] Τανύσιος, V. Κανύσιος, V.
ὡς] ἐπὶ τὸ Καίσαρα, V.
ἀποπ.] Σίκαμβροι, A.
P. 125. την] ἐπ' αὐτοὺς, V.
ἐνδιδόντα] ἐνδιδόντος, V.
μεγάλων] χαλινώσας, V. A.
Περαιώσας] ὑπαντήσαι, V.
P. 126. φόρους] ἀπήρεν, V. A.
τέρα] τὴν μὲν οὖν Ἰταλίαν, A.
μασι] τῶν Ῥωμαίων, V.
Ib. ἀποστατῶν, V.
Ib. Ἀμβιόριγος, V.
γος] Τιτύριον, A.
P. 127. ὑπὸ] προσβάλλοντας, V. A.
ρωσθεῖσαι] ἀθεῖσαι, V.
P. 128. ἡγεμόνας] Ἀνδρίαν, Ἄραριν, V. A.
νους] Αἰδούων, A.
προσέσησαν] ἐνεποίησεν, V.
βουλόμενος] Σηκουάνων, V.
P. 129. περιεχόντων] τῶν μὲν ἄλλων, V.
βαρους] Ἀρουανοί. V. Ἀρουέρνοι, A.
πολιν] συνέφυγον, V.
ἀθροισθὲν] ἀθροισθὲν ἐν ὅπλοις, A.
Ῥωμαίων] τὴν πόλιν, V.

P. 130. μήνας] ἠφάνισαι, V.
καὶ κύκλῳ] ἀφαλλόμενος, V. A.
λεπὸν] Καίσαρι γὰρ, V.
γὰρ ἀπ'] ποιούμενος, V.
Ib. ἐπὶ τῆς ἀνταγωνιστὴν, V. A.
P. 132. βασιλικὴν] προσῳκοδόμησεν, A.
αὐτὸν] διέφθειρεν, V.
ρος] ὑπούλους, A.
P. 133. Καίσαρα] καταψηφιζόμενος, V. A.
Οὐ] περὶ Καίσαρος, V.
νεῖκε] βίᾳ τῆς ὑπο. V. A.
P. 134. τὰς] ἐπὶ μετὰ πένθει διὰ τὴν σύστασιν, V.
γὰρ καμ.] ἐνδιδόντος, A.
οὐ πολυ.] θαυμάζει τόλμαν, V.
P. 135. μενος] περικεκλημένας, V.
θεν] διορίζοντα, V. A.
σιγῇ] μεταλαγχάνων, V.
Πολλίων] συνηπόρησεν, V.
πᾶσιν] ἄλλοις ἀπολ. V.
P. 136. Πομπήϊον] τῶν μετὰ, A.
παραχωρ.] παραινοῦντα, V.
Ib. συγνωμόνως, V.
λον] κατηγορούντων, V. A.
P. 137. ὅταν] ἐπὴν, V. A.
λα] τῆς πολέμου, V.
τικοῖς] ἀφίκετο, V.
P. 138. εἰς] συνεξέπεμψε, A.
ἤδιους] ἐπέστρεψαν, V. ὅσαις, V.
P. 139. τινων] διατεινάμενος, ἀνατεινάμενος, V.
P. 140. παρηκμ.] πολέμου, A.
P. 141. πόῤῥω] πνεύσας πέλαγος, V. A.
ναύτας] ἀποτρέψων, V.
P. 143. σημείων] τῶν σημαίων, V.
στρατηγ.] ἐπικειμένας, V.
P. 144. Τουσκλάνον] Ἀφρόνιος, V. Ἀφράνιος, A.
P. 145. ζοντες] ἐθαύμαζον, V.
P. 146. Καῖσαρ] ἀγχώμη μᾶλλον, V.
τοῦ] Κορνιφίκιος, A.
ἐνορᾷ] ἄσημον, V.
ἐπὶ] ἐπὶ σκεπάσης, V.
P. 147. καὶ συξ.] προσδεξάμενος, V.
τῆς γὰρ] τὸ γὰρ μέσον Σκιπίων ἄγχει, V.
P. 148. πρῶτον] ἂν τοῦ πισὸν, V.
μασι] Γάϊε κράσινε, A.
Ib. πῶς τοῦ θράσους, A.
τὰς] ἀναχυόμενον, V. A.
περὶ] ἀκοντισμοῦ, V.
P. 149. φθέγοντι] μεταλαβὼν, V.
ναξας] ὑπηγάγοντο, V.

P. 150. τούτου] ποταμῷ, V.
καὶ πρὸς] ἤδη παρῆσαν, A.
παρατυχ.] ἐνωμότης, V.
Πομπήϊον] Κνιδίους τε, V. A.
P. 151. καταχθεὶς] κατενεχθεὶς, V.
τοὺς] συνεῖχον Φοτῖνον, A. & infra.
γων] μετρούμενον, V.
P. 152. δυσμεταχ.] τοῦ σόλῳ, V.
P. 153. ὅτι] καλῶν, V.
ὃν] προσηγόρευσαν, V.
ὀξύτητα] Ἀμάντιον, V.
καταστρ.] ἤρητο, A.
P. 154. μανία] Κορνιφίκιος, A.
ας] οὔτ' ἀγνοοῦν, A.
P. 155. θαλαττίοις] ἀποπλευσθεῖσι. V. ἀποπλεῦν. A. quod quid sibi velit, non facile divines, nisi ἀποπλευσθεῖσι etiam scribere voluit.
παραμιγ.] τοὺς ἵππους, V.
οντας] θάψον, V.
P. 156. ἧς] ἤρητο, V.
διαγαγεῖν] διαφυγεῖν, V.
P. 157. τος] κατὰ Καίσαρος, vel κατ' αὐτοῦ τοῦ, V.
P. 158. μάχη] περὶ πόλιν, V.
εἰ μηδὲν] εἰ γὰρ μὴ εἰδὼς, V.
P. 159. Ῥωμαίων] τύχαις, V.
δημοσίᾳ] πέμψαντα, V. A. ib. πολεμίων, V.
πολέμων] τόγε, V.
P. 161. θάλασσαν] περιεβθόντι τότε, εἰς, A.
ρινθίων] ἐπὶ τούτῳ, V.
χανώμενος] καὶ Σητίαν, A.
γισα] χρημάτων, V.
τιω] τεταραγμέναις, V. A.
P. 162. περὶ] ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῖς βασκαίνουσι, A.
Ib. παρὰ τοῖς βασκ. V.
βασιλεῖ] ἐπ' αὐτοῦ, V.
νοντος] ἄλμης, V.
P. 163. συστολῆς] τὰ τιμῆς, V.
P. 164. μος] ὀλίγα, V.
αδήμασιν] Φλαβνίος, V.
τὴν, καὶ] τοὺς ἀνδριάντας, V.
τῆς περὶ] τῆς παρὰ, V.
P. 165. ρι θίγων] Βροῦτος, V.
τῆς] παρόξυνεν αὐτὸς, A.
P. 166. οὐράνια] κλύπους, V. A.
βων] πολλοὺς μετὰ ἀνθρώπων, V.
παίξειε] Μάρτιαι ἡμέραι, V.
P. 167. ἅμα] καταλαμπούσης, V.
λαις] διωνεκῆ, V.

οἱ Καλπ.]

ἡ Καλπ.] πονηρίας, V.
πολλὰ] ἔφρασαν, V.
P. 169. εἰς τ] σιωπῶν, V.
Μετίλλι☉] τηρηθῆναι, V.
P. 170. μαξεν] φθόν☉, V.
P. 171. ὥστε] τὰς μ, V.
P. 173. ὃν] ὑπολαβόντες, V.
πεῖν] ἀποκλινόντων, V.
τας] γνώμας, V.

ΦΩΚΙΩΝ.

PAG. 176. Καίτοι] ὅταν ἐντυχῶσιν, V.
κῶσιν] συμβαίνει, V.
βαίνειν] μικρολόγα, V.
συνεἰκοντες] συνέλκοντες, V.
P. 180. γδ ὁ] προσφέρεσθαι, A.
τ☉] ἔχειν, A.
φασὶ] ἐπὶ σκηνῆς, V.
ἑαυτῷ] ἑαυτὸν, V.
P. 181. δὶ] ἀνάλωσιν, V.
P. 182. σαντ☉] καλῶν, V.
κ, Ὑπ.] Κλεωσθένη, V.
γεῖν] πολεμεῖν, V.
Ἀμφότεροι] ὁμαλοῖς θεοῖς, V.
Καὶ] ἑρατὴν, V.
κ, τ] πολιτικὴν. κ, γδ ἐκαλεῖτο αὐτὴ κ, πολι-
ας, V.
P. 183. στρατηγίας] ἀρχαιρεσίαις, A.
νοῦντας] αὐτοῦ.
P. 184. πολεμίους] ὡς δ' ἐβάλετο, A.
μεν] ἀνθεῖτε, V.
κρείττους] ἥττους, V.
P. 185. βουλῇ] μάρτυρα, V.
γῳ] τὰ σκέλη καταδεδεμένος, A.
P. 186. νον] κατεξανιστάναι, V.
γείτον☉] δίκην, V.
P. 188. πρότερον] ἐνέβαλλεν, V.
νήσου] ὅσους ἔλαβεν αἰχμαλώτους, V. Ἕλληνας
ἀφῆκε, V. A.
τινα] πρὸς αὐτοὺς, V.
P. 189. λὰ τοῖς] κ, τοῖς χωρὶς, A.
σωθῆναι] ἣν μ γδ ἔδει, A.
P. 190. ἔωθεν] περὶ τ Μεγ. V.
χρύσαντ☉] αὐτῷ, A.
P. 194. μένους] ἐπ' αἰτίους, V.
πανεῖ] ὅτε Ἀλέξ. V.
P. 195. κόσμον] ἐντιλοκίοις, V. A.
κίων] συνεχώρησεν, V.
ψειν] μύρον, V.
P. 196. πρὸς] τότε πρῶτον, A.
δρόμ☉] τοῦτους, V.
μικρὰ] προσήκατο, V.
P. 197. τρίτην] τρίτην ἡμέραν, V.
Ὡς] Λαμιακὸν πόλεμον, A.
ἐν τοῖς] συγκομπάζοντ☉, V.
P. 198. αὐτῷ] οὕτω, A.
P. 200. ἐνίκα] μαχόμεν☉, V.
ὑπὸ] καλοῦντ☉ τε, V.
P. 201. ἐπιτρέπειν] Λεωσθένης, V.
Ὡς] εἰς τὸ ἄστυ, V. ib. ταῦτα V.
P. 202. φερεῖν] πάντας, V.
οὕτως] ἑορτηθῆναι, V.
ὃ οὗτ☉] πιστεῖς, V.
μάτων] γιγνομένη κατάλυσις, A.
μ γδ] τοῖς μεγίστοις ἀτυχήμασι, A.
P. 203. νιῶτ☉] προφανῶς, V.
περὶ] γέγραπται, V.
P. 206. Ἐπεὶ] Πολυσπέρχοντα, V. A. & infra.
χον] Φρυγαρχίας, A.
P. 207. φοβούμεν☉] εἰς πόλιν, V.
ν☉] ἐκεῖν☉, V. A.
P. 210. ἐλευθέρους] ἐλευθέρους ἤδη, A.
P. 211. περὶ] ἀποχειροτονηθῶσιν, V.
P. 212. ἔφη] λέγων μὴ, V.
παντάπασιν] διεσπαρμένοις, V.
P. 213. λεσεν] ἔστησαν, V.
λεσιν] ῥητόρων, V.
μένης] Λυκείῳ, A.
γομένῳ] φίλον, V.

ΚΑΤΩΝ Ο ΝΕΩΤΕΡΟΣ.

PAG. 215. τροφὴν] ὄντι πρὸς μητρὸς, A.
P. 216. ματαίας] ἀναδεχομένους, V.
Ib. τ παθημάτων, V.
Ib. ἔγγαμμα. A. sed pro eo tamen sine dubio
ἔγκωμα scribendum fuit.
των] δύσπειστον, V.
ὅπως] καὶ τοῦ Πομπ. V.
P. 217. Οὕτω] ἐπειδὴ, V.
P. 220. λὰ κ,] τραχύτητι, A.
εἶχεν] ἀπάνθρωπον, A.
παρέβαλλεν] ὀχουμένῳ, V.
πυρέττων] ἐφ' ἑαυτὸν, V.
P. 221. κ, κατ'] ἅπαξ πιὼν, ἀνέστη, A.
ἀλλὰ] μόνον, V.
P. 222. πρὸ] μεταβληθεὶς, V.

·Ατιλίαν] Ἀτίλιαν Σωρανὸ, V.
μὲ ἱερ.] στρατείας, A.
παραγγ.] ὀνοματολόγοις, V.
μόνος] ἐπέθετο, A.
P. 223. Ἀποδειχθεὶς] ἐπέμφθη, V. ib. Ῥωμ-
Ϭρίον, V.
P. 224. νοιαν] εἰ μὴ δι' ἄκρας, A.
P. 225. μόνον] ἐπέσδυσεν, V.
P. 226. κείῳ] ὑπομονὴν, V.
νος] κατεῖχεν, V.
παρέσεις] αὐτὰς, V. A.
P. 230. ὄνομα] ὑπηρέτας, V.
εἶτε] διηρημένος, V.
P. 231. σαν] πράγματι, γράμματι, V.
των] πρῶτον μὲ γὰρ, A.
ρον] προγεγονότες, V.
P. 232. ὅτε] πρότερός τις, A.
ψαι] ὀφειλομένων, A.
P. 233. ἐπιβουλὴν] ἐπειγομένης, V.
προσέχειν] προσέχειν, V. A.
Ib. τῶ χηρίων, V.
P. 234. μένη] Τερεντίας, A.
P. 236. καὶ πιστῶν] πιστῶν διετέλεσεν, V.
P. 237. φανερᾶς] καὶ τῶ Κικέρωνος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου, A.
P. 238. γῳ μετ'] πλῆθος, V.
P. 239. κινουμένους] χελιδόνιες, κινουμένους καὶ ἀναγ. V.
ρὶ] εὐσχημονέστερα, V.
Εἶτα] Μαρκίαν ὀνόματι ἐπ. V.
P. 240. τῶ] ἀποτίκλουσαν, V.
Ib. δεόμενος, V.
P. 241. ἄπορον] ἐνιαυσίου χιλίων, A.
P. 242. μὸς] ἀγονιζομένης, V.
ἐνὸς] Μινουκίου, A.
Ib. κατεβόησαν, V.
P. 243. βαλλόμ] παρεῖδε, V.
P. 245. τῆ ἀρχῆς] τυραννικῶς, V.
Φιλόκαλλος] φιλανθρωπία, V.
τῶ] προὔπεμψεν, V.
P. 247. ταυτὸ] συνέτρεψεν, V.
Πομπηΐου] παρεῖδεν αὐτὸν αἴτιον ἑτέραν δυνάμει, A. ἑτέραν δύναμιν, V.
ταῦτα] τάξιων, V.
P. 250. τηρ] Γαβίνιον Αὖλον, A.
P. 251. νος] προσελθὼν, V.
χεν] πολὺ πονηρὸς, V.
P. 252. ἐπιτυχόντων] αὐτοῖς τούτοις. V. αὐτοῖς τούτῳ, A.
ως] δυνατῶν, A.
P. 253. τῆ ἐχ.] τοῖς ἔθεσι, A.
τῆ ὀργὴν] περὶ τοῦ Κάτωνος, V.
βεῖν] σκαιωρουμένου, V.
P. 254. περιβλεψ.] περὶ, V.
P. 255. οικηται] ἄλλως τε καὶ τῶ, V. A.
βου] σκαιὸν ἐνίοις τοῦτο, A.
P. 256. χον] ἀναιρεθῆναι, V.
P. 257. σχολαζομένων] ἀπέστρεψαν, V.
P. 258. ἔπειτα] τῶ ἔπειτα διδόναι δίκας διὰ ψηφίσματος τὸ ἀνυπεύθυνον κατασκευάσαντες, A.
τες] προῆγον, V.
μείας] χρησάμενος, V.
P. 260. πλῆθος] λεγόντων ἅμα σὺν αὐτῷ βαδίζειν, A.
ἑάλωσε] τοῦ τε, V.
P. 261. πλήθει] ἐντεῦθεν, V. A.
P. 262. ματα] παρετίθεντο, V. A.
σεν] δικαστηρίων, V.
θέμενοι] δικαίῳ τε, A.
P. 263. αὖθις] ὑπορρύεις, V.
αὐτοῦ] καὶ ἐξετασάμενος, V.
την] ὁ συνεργὸς, V.
δὴν] ὥσπερ οἶνον, V. A.
P. 264. λέγξας] ἔλυε, V.
τῶ Φαων.] τῆ ἀρχῆς. V. A. Ib. διεῖπεν ἐν τῷ θεάτρῳ, V. A.
μαίοις] σικύους. V.
ὧν] οἱ τε ἥδοντο, A.
κατεσυμμένον] μεταβάλλον, A.
P. 265. πρόεδρον] πάρεδρον, V.
P. 266. καινὰ] ἐκέλευσε, V.
μιᾷ] πείσεσθαι, vel πείσεσθαι τούτους, οἳ παρέβαινον ὅτ' ἤδικουν νόμον κατὰ τοῦτον. V. πείσεσθαι τοὺς ὂν, A.
περὶ] Μουνατίῳ Πλάγκῳ, A.
ψας] καταδίκης, V.
Φλάκκος] ὁ τε Πλάγκος, A.
σιν] τῷ Κάτωνα, V.
δικαίοις] ἐνίοις, V. A.
P. 267. τῶ ἐν] προσαγορεύσεις, V.
σεις] ἀνέφερον, V.
τε ἐν.] ἐξηγεῖτο, V.
P. 268. αὐτὸν] αὐτοῦ τρόπον, A.
Ib. ὁμοίως, V.
P. 270. κίας] χηδόμενος, V.
ρεῖν] γυναῖκα, V.
Πρῶτα] Πρῶτον μὲ οὖν, τ' ἄρρητ', A.
ὅμοιον] τὸ Ἡρακλεῖ, A.
αν] ἀλληπτη, V.

P. 272.

P. 272. ὠφέλιμος] τῆ ἀδελφῷ, V. A.
ὑδὲν] πειθοῖ, A.
ἓν] πάσης δεσποτείας, A.
P. 274. δείας] πρῶτῳ ὃ, V. A.
Πομπηΐυ] Οὐάῤῥον Ἄτλιον, A.
P. 275. χειμῶνος] ὀλίγῳ, V.
τι καὶ] κατὰ τῆ Κάτωνος, V. A.
λαξεν] πρῶτων, A.
P. 277. ας] εἰ μὴ μόνος, A.
νυ κατὰ] πρὸς ἑσπέραν, V.
κατεῖχεν] προελθὼν, V.
P. 278. ἐκέλευεν] ἐκέλευσεν, V.
ἐσχάτλω] Ἀδράμητον, V.
P. 279. ὕπω] ἀλήθειαν, V.
τῆ] τῆ μεγάλοις, V.
P. 280. ἰησι] ψυχέμβα, V.
P. 281. εἶχεν] τὺς μὲν τριακοσίυς, V.
μὲν ἱππ.] διελέγοντο, A.
P. 282. τρια] μισθοδοτῦντος, V.
συγκλητικῶν] Καίσαρος ὄντος, V.
P. 283. ζειδ] πρὸς αὐτὸν, V.
πρὸς τ] φάσχοντος, A. f. φάσκοντος.
P. 288. ἐνεςιν] ἐξεςιν, A.
ἑτέρας] τ Κάτωνα, V.
P. 289. φιλοσοφεῖτε] χρῆσθε, V. οἱ φιλόσοφοι χρῆσθε, A.
P. 290. φράσαντος] πάλιν πολλλώ, V.
τά τε] καθισάναι, V.
ἀλλήλυς] τ πρὸς Κάτωνα τιμῆς, V.
P. 291. θεῖν] περὶ Καίσαρος, V.

ΑΓΙΣ.

PAG. 295. τ δῆμον] ἐν αἷς ὑκ ἦν εἰπεῖν, τίω ὑκέτι καλῶν αἰσχρὸν ἤδη τὸ μὴ παύσασθαι, A.
ὑκέτ'] τὸ πεπαῦσθαι, V.
P. 296. Ἆγις] περὶ ὗ τάδε, A.
P. 297. αὐτὸν] αὐτίω, A.
P. 298. τε καὶ] τῆ οἴκων, ὧν, V. A.
πόλιν] τῆ καλῶν ἐπιφέρυσα, A.
καὶ δυσμ.] ἑπτακοσίων πλείονες, V.
P. 300. συνὴ] ἐκείνων, A.
βασιλέως] βασιλέως κληθομβμος, V.
τούτο] τοσαῦτα, V.
εὐδαιμονιζομβίω] εὐδαιμονιζομένης, A.
P. 301. εὐθὺς] δι' ἑαυτῦ, V.
τακισχιλίυς] καὶ ταύτίω, V. A.
περιοίκων] καὶ χαρίεντες, A.
τῆ Σπάρτῃ] καὶ τ ἔναγχος ἐκ Πασιφάας κεκομισμένων αὐτοῖς, V.

P. 303. Λεωνίδαν] πρῶτεσθαι, V.
Ib. ὧν τὸ κράτος, V. A.
P. 304. Ὀλυμπίας] Ὀλυμπιάσ. V.
ὑπάρχων] τὰ δύο π. V.
Ib. τεχνώσατο, V. A.
P. 305. Ἐν] ἀρχῆς, V. A.
P. 306. σῶν] συνενέγκαντες, V.
παρήγαγε] παρῆγε, V.
Οἱ ὃ] ἐπηρμένοι, V.
τῆ] καὶ τ μὲν ἀπὸ, V.
Ib. ξένοι γὰρ ὄντες, V.
P. 307. στρατηγεῖν] προστάξων, V.
P. 310. νεον] ἑαυτὸν, V.
τ ἀνδρὸς] τ ἀνδρὸς αὐτῆ σωτ. V.
P. 311. πολυτελῶν] διὰ πάντα, V.
P. 312. τὸ οἴκημα] ἤθοντο, V.
P. 313. γίςῳ] πολιτίδων, A.
φωνάς] εἶπεν, εἰ τοίνυν ἔφη ταῦτα, V.
τας] ἀλλ' ἀλγῦντας, V.
φάρη] μηδὲν δὲ δεινότερον, μηδὲν ἀνοσιώτερον, V.
P. 314. πληγίω αι] ἀμφιλογίας, V.

ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ.

PAG. 316. ἰσότητος] τῦτο, V. τύτων τῆς περὶ τ Ἆγιν, A.
αὐτῷ] αὐτὸς, V. Ib. καταλαβεῖν, V.
P. 318. νυκτὸς] Ἀθίωαιον τ Βελβίναν. V.
P. 319. δαιμονίυς] τυγχάνει, V.
τὸ Δύκαιον] Λύκειον, V.
διεπλόησεν] διεπλοίησε, V.
P. 320. λων] φιλοτιμυμένης, V.
ἐπέσησε] Αὐσιάδας, A. & infra
P. 321. πολιτῶν] Αὐσιάδας. A. sic enim hic passim loco Λ initialis habet A. verisimillimum autem est, anonymum illum, quisquis fuerit, literam Λ putasse literam A esse, quod ex eo vel solo apparet, quod vocali V spiritum lenem nusquam superposuerit. Ergo hic pro Αὐσιάδας & Αὐσιάδυ, Λυσιάδας & Λυσιάδυ legendum est.
θέντος] φίλυς, V.
P. 322. καὶ πρήει] σχεδὸν, V.
των] ἔκλειναν, V.
P. 323. συνέχεσθαι] φόβῳ, V. A.
P. 324. ρας] δεομένίω, V. A.
ρον] αὐτὺς ἔφη, V.
μυς] καὶ τὰ πρεσβύτερα, A.

P. 325.

P. 325. ἐφορῶντες] ἀφορῶντες, V.
P. 326. προσήκοντα] ἀντιλαμβανόντων, V. ἀνα-
λαμβανόντων, A.
P. 327. τάς τε] καὶ τὸ λέγειν, V. A.
καὶ φιλ] τὸ πότον, A.
P. 328. γὰρ αὐτὸς] τὸ τρόπον, A.
παρεισπεσόντες] παρεισπεσόντι, V. A.
P. 329. νων ἐν] ἐν Δύμαις, V.
σαντα] ψυχροποσία, V.
P. 331. ομένες] καταλελυθότος, V.
P. 333. πολὺ] ὅθεν θαυμάζοντες τὴν ὀξύτητα καὶ
βίαν τοῦ Κλεομένους, V.
των] ὑπείδοντο, V.
περὶ] τοὺς Σπαρτιάτας, V. A.
τῆς Ἑλλ.] τῇ Λακεδαίμονι, V. A.
τῆς λεγ.] ἐπίτασιν, ἀπίστασιν, V.
καὶ τὴν] βουλομένην, A.
τοὺς πολ.] πρὸς τὰς πολ. V.
Ib. διολισθῶν, V.
P. 334. ᾤετο] τὰ ὤνια, A.
P. 335. καταχλ.] ἐξεβάλλετο, V. A.
ἀφισαμ.] πράττων μετ' αὐτῶν, V.
P. 336. σειν] εἰσαλέας, V.
πραγμάτων] καὶ μικρᾶς ὕλης, V.
P. 337. ἐν ᾧ] τάτε πράγματα, V.
P. 338. ἐρ' οὗ] ἤκουσεν, V.
P. 339. σάντων] ταύτην διαρπάσαι, V. A.
δεῖπνα] δειπνοποιησάμενος, V. A.
ἐπὶ τὴν] ταγμάτων, V.
P. 340. τας] ἐσώθησαν οὖν καὶ τῶν βοηθούντων καὶ
προσμαχομένων, V.
P. 340. μένῳ] βασιλικώτερον, A.
οὖν ὁ] τὸ πιστεῦσαι, V. A.
εἰπὼν] ἀπέσειλε, V.
P. 341. ρη] κατακόψας, V.
δέως] ἀνιστάμενος, V.
ἐκέλευσε] οὐ πολλοὺς ἔχων, A.
ὡς φησι] κατὰ πόλεις, A.
P. 342. ἀπειργασ.] οἷς ἐπὶ παιδιᾷ, A.
περὶ] κακῶς, V.
P. 343. οὖντα] Ὀλόγυντον, V.
δ' οὐκ] τὸ προφέρας, V. ὅπλα ἦν, A.
τεταγμένα] καὶ καθάπερ οἱ, V.
ταβαροῦσι] οὕτως καὶ ὁ Ἀντίγονος, V.
P. 344. νων] διεξελήτη, V.
P. 345. νει] ὃ μέλλαι, V.
P. 346. τὸ πρόσωπον] διαγαπώντας, V. οὕτω
διαναπ. V.
οὐδ'] καὶ νόμον, V.
κατεῖχεν] καταῤῥήξας συντόμως, A.
προσαναρ.] τῆς λέχαις, A.
P. 347. τῆς] νυνὶ ἔτι πάρεισιν, V.
P. 348. σον] ἐν ἑτοίμῳ, V.
P. 349. τῆς Κλε.] μέγαν, V.
P. 350. Πελοπον.] γεγυμνωμένης, V.
ἄσοις] τῶν ἄλλων, V.
P. 351. δῆλος] τῶν ἱερέων, V.
P. 352. τὸ Κλ.] παρέχοντα, V.
δυσθήρητον] δυσήρητον, V.
ἐβουλεύσ.] ἀμυνάμενοι, V. A.
P. 353. τῆς δεξιᾶς] ἀναδυσάμενος, V.
θεραπὸν] περὶ τὰς θύρας, V.
P. 354. αὐτοῦ] Ἱππίτας, V.
γενόμενον] ἐκέλευσεν, V.
P. 355. νημα] τὸ γὰρ παιδίον, V.
λαττον] ὀλίγον γὰρ, V.
P. 356. ἀνῃρημένου] προσεσχηκότα, προσελόντα, V.

ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΣ.

PAG. 358. Γράκχου] τιμητὴς Ῥωμαίων, Bodl. 5.
πρότερον] διὸ τῆς, Bodl. 5.
τέρου] διαιρεῖν] Bodl. 5.
P. 359. ἐλάσθερ.] μεγάλαι πρὸς, V. Bodl. 5.
P. 360. δὲ] Κλέωνα τὸν Ἀθηναῖον ἱστορεῖ γὰρ, λῦσαι
τε τῆς ἀναβολῆς καὶ τὸ μικρὸν παράξαι, Bodl. 5.
νωμένος] γὰρ δὴ, Bodl. 5.
μὲν] ὁ γὰρ ταχὺς, V.
φωνῆς] ἀφεὶς, Bodl. 5.
Αἱ] ἀνδραγαθία, V.
P. 361. μητικὸς] πολλῷ, Bodl. 5.
φρονήματι] καθ' αὑτὸν, Bodl. 5.
τὸ] εἰ γὰρ, Bodl. 5. Ib. τὸ Γράκχου νυμφίον, V.
γὰρ ὅτι] τὸ Γράκχον, Bodl. 5.
πάντων] προκρίνας, Bodl. 5.
P. 362. ἀπαλλ.] κατέλιπε, Bodl. 5.
Μαγκίνῳ] στρατιῶν, V. Bodl. 5.
γὰρ πᾶν] πάντων, Bodl. 5.
P. 363. πολλοὺς] πρὸς τοὺς, V. Bodl. 5.
σάσιν] τήν τε, Bodl. 5.
P. 364. γεῖν] τὰς δέλτους, Bodl. 5.
μεῖας] Σαμνιτῶν, A.
P. 365. Ῥωμαῖοι] ἀπετίμοντο, A.
φῆς] αἰσθέας, V.
τὸ θορ.] deest καὶ. Ib. καὶ φρόνιμος, Bodl. 5.
P. 366. προσφων.] deest καὶ, Bodl. 5.
τῆς μητέρα] καὶ τοὺς υἱοὺς, Bodl. 5.
χοις] καταγραφομένων, Bodl. 5. V.

P. 367.

P. 367. μ τ] δι' ἰχνίας, V. Bodl. ς.
των] θηεία τ, Bodl. ς.
ταῖον] αὐτοῖς, V. Bodl. ς.
P. 368. Τέτυς] κατατείνοντα, V. Bodl. ς.
ὑδ' ἐν] οἱ παλαιοὶ, Bodl. ς.
ςαδς] περὶ τὸ, Bodl. ς.
P. 369. ἐφίςησι] ἀπεχόμενον, Bodl. ς.
τοῖς] ἐκήρυξεν, V.
σύγχυσιν] ἀλλὰ καὶ τ, Bodl. ς.
καὶ συςρεφ.] ἐπὶ τότο, V.
δῶ] ἀξιόχρεων, Bodl. ς.
P. 370. πλαισίον] πρὸς τὸ, Bodl. ς.
ἀνδ] διελθεῖν, V. Ib. τύτυ μόνον, V. A. Bodl. ς.
πένΊε] ἐξενηνόχεισαν, V. Bodl. ς.
χεῖν] περιέβαλεν, Bodl. ς.
P. 371. ἐπὶ] καὶ διανομὴν, Bodl. ς.
λα] ςρατείαν ςρατ. V. ςρατιὰν ςρατ. Bodl. ς.
P. 373. ἐκάλει] τ ἀνθρώπων, Bodl. ς.
των] ὑ γὰρ ἀναβῆ . . . . . desunt τὸ γὰρ ὀργισθῆς.
Bodl. ς.
P. 374. ςηκεν] κολάσει. V. κολάσῃ, A. Bodl. ς.
δήμαρχον] δεήσῃ, Bodl. ς.
καταλύῃ] ὑδὲ δήμαρχος, A.
ὁ] ἄξῃ, Bodl. ς.
δῆμος] πρὸς τὸ, Bodl. ς.
πάτρῳ] τίσ' ἂν, Bodl. ς.
ἀλλ'] κατορύαςη, V.
P. 375. χος] τὴν δήμων, V. Bodl. ς. Ib. δίκαιον, V.
τὺς τε] ςρατιῶν, V.
P. 376. εὖ] αὕτη γε, Bodl. ς.
γὰρ] εὐπρεπῶς, Bodl. ς.
τιτο] πρῶτα, V.
περὶ] ἀπίςησεν, V. Ib. Βλόσσιος, A.
P. 377. τὴν] ὠθυμένων γὰρ καὶ, Bodl. ς.
ἐναντίυς] Φυλέβιος, A.
ἀπὸ] ὡς ἐμφανὴς, Bodl. ς.
διεσήμηνε] φθάσαι τι, Bodl. ς.
P. 378. τὸ τ] ἐθορύβησαν, V.
τ] μέντοι, Bodl. ς.
ἐπομένων] εἰώθει, V. Bodl. ς.
τωκότας] ἐπὶ τ, V.
P. 379. φόνε] φόβε, V.
P. 380. πρῶτον] ἂν τῦ Τιβερίυ, Bodl. ς.
κάμοι] πρᾶξαι ἔχειν, A.
διανομὴν] ἕτερον ἀντὶ, A.
τος] πλείονες, Bodl. ς.
γεάφομεν] ἰσορήκασιν, V.
μ] μὴ ὂν, Bodl. ς. V.
πλανώμενος] ἀδόξως, V.
P. 381. πρῶτον] deest μ, Bodl. ς.

ΓΑΙΟΣ ΓΡΑΚΧΟΣ.

PAG. 382. συνεπτῶν] deest καὶ ante δήμυ.
Ib. βάκχυ ὄντος, V. [Bodl. ς.
P. 383. σιν] τυγχάνει, V.
φοτέροις] πεπολιτευμένας, Bodl. ς.
Γενόμενος] ὢν ὁ, Bodl. ς.
P. 384. βεις] πέμψει, Bodl. ς.
ἐπιμένειν] αὐτῶν, αὐτὸν, V.
ομένων] ἐξ ἀνάγκης, A. Ib. ςρατὸς, Bodl. ς.
Ib. διετίαν, A.
ρεις] εἰσενηνοχὼς κενὸν ἐξενηνοχέναι, Bodl. ς.
χυς] ἀφιςῶντι, V. Bodl. ς.
P. 385. δορηθέντος] Βετουρίυ, A. Bodl. ς.
P. 386. τυ] δίκην διδόντα, V. Bodl. ς.
τον] ἧς γε καὶ. V. Bodl. ς.
Κορνηλίαν] Κορνηλία σεαυτὸν, V. Bodl. ς.
P. 387. κασιχός] ἐξέκοψε, Bodl. ς.
P. 388. προσπομ.] ὑφισὰς, V. Ib. ἀποτριβόμενος, Bodl. ς.
χάριν] ἀφθεὶς, V. τ γὰρ . . . . χρήμασιν, Bodl. ς.
Ib. ἀχλῆς, V. Bodl. ς.
P. 389. ὑπ' αὐτὸν] ἀναβιβάζοντος, V.
γίνηται] καὶ καινὴν, Bodl. ς.
P. 390. μένος] ἤθει γὰρ καὶ, V. A. Bodl. ς.
ναμένοις] ἀνταγωνιςὴς, V.
συςῆναι] desunt a βιαζόμενον ad ὑπὲρ ὧν. Bodl. ς.
'Επιδὺς] Λυΐος. V.
δύο] τ πολλῶν. V.
P. 392. περιπετὴς] ταῦτα μ. V. A. Bodl. ς.
παρυσίας] 'Οπίμιος, A.
Φάννιον] προσαγαγόντος, Bodl. ς.
P. 393. 'Επανελθὼν] μετῴκισεν, V.
ὕπατον] εἰσβαλεῖν, Bodl. ς.
χεῖν] διὰ τ, Bodl. ς.
χόντων] οἱ πρῶτοι, V. Bodl. ς.
P. 394. τὰ θεωρ.] καθ' ἡμέραν, Bodl. ς.
P. 395. σῶμα] διὰ τὸ, V.
δεινῷ] καὶ ἀναμιμνήσκειν, V.
δήμαρχον] 'Αντύλλιος, ὡς, Bodl. ς.
P. 396. ρωντες] τ οἰκίαν αὐτῦ, V.
μενοι] deest ἀλλ', Bodl. ς.
P. 397. προσπέμπω] πέμπω, Bodl. ς.
κρατηκεν] deest ἤδη, Bodl. ς.
P. 398. φυγὼν] ἀνεσφάγη, Bodl. ς.
γινομένοις] μαχομένοις, V.

περὶ

περὶ] ἐκεῖνον, Bodl. 5.
P. 399. σιον] ἐνέτυχεσι, V. Bodl. 5.
τὸ] ὠμότατον, V. Bodl. 5.
P. 400. ἀρετῇ] desunt Ὀπίμιος δὲ, Bodl. 5.
P. 401. ϛη μὲν] σωιῦσι, Bodl. 5.
λὸς] φυλαττομένης, V. A. Bodl. 5.
μὲν] τὰ κακά. A.
P. 403. 404. Ἥ γε] ἡ βουλή. Bodl. 5.
δος] μικρὰ καὶ, Bodl. 5. Ib. ἁμαρτημάτων, V.
νος] παρασκευάσαντες, Bodl. 5.
πολιτείᾳ] ὁ Ἆγις, Bodl. 5.
P. 404. Οἶμαι] δὲ τὰς, Bodl. 5.
τόθι] ἀνέφηνεν, A.
ἡλικίαν] μαλακίαν, A.
τὸ] οὖν τοὺς, Bodl. 5.
οὐκ ὀλίγους] μετέστησεν, A.
P. 405. χώρησεν] τὸ δεινὸν. V.
χοντα] αὐτοῦ τοῦ Γαΐῳ, A.
ρη] τὰς φυγάς, Bodl. 5.
P. 406. καὶ μὴν] τούτοις μὲν, Bodl. 5.
σαμένους] τὸ αὐτοῦ.... ἀφεῖναι πρὸς, A.
οὐδὲ] καὶ αὐτὸς ἐκ, V.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ.

PAG. 407. κῶν] λιμένα τοῦ Πειραιῶς παρελθεῖν, V.
P. 408. ἔχειν] διαφυγόντα, A.
P. 409. ἐν ἀπ.] Κεκίλιος, Bodl. 3.
τὸ] αὐτῷ τὸ, Bodl. 3.
P. 410. τρὸς] γεγόνοι, V. Bodl. 3.
ἀποστερῆσαι] ἐν ἐλευθέρῳ, Bodl. 3.
P. 411. πόμενον] ἐθαύμασε καὶ κατενόησε, V. A.
μελέταις] ὡς ἂν τὸ λεγόντων ἐσόμενος καὶ αὐτὸν ἐχρήσατο, V. καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο, V.
P. 412. νι, καὶ] ὠφελῆσαι, Bodl. 3.
P. 414. τοῦ μηδὲ] προσελθεῖν, V.
παντοδαπὰς] ὑφ' ἑτέρου, V. Bodl. 3.
αὑτὸν] ἄλλον, V.
ρου] καθήμενος, V.
εἰς] εἰς τοῦτο δὲ ἀλλοιτε, V.
P. 416. τὸ δὲ] τις αὐτῶν, Bodl. 3.
των] ὡς παρέλαβεν, A.
πησε] παραλαβεῖν ὁ, A.
P. 417. καὶ λόγους] προσφερόμενον, V.
καὶ διεξ.] τὸ Δημοσθένη, Bodl. 3.
P. 419. φυλάξας] ἐπὶ τοῦ, Bodl. 3.
P. 420. λόγων] μόνου τοῦ, Bodl. 3.
εἴγε] εἴγε τῇ περὶ, V. Bodl. 3.
χείρων] ἔδοξεν Ἐφιάλτου, Bodl. 3.
P. 421. καὶ τὸ] ἄλλα τε, Bodl. 3.
P. 422. νίσατο] ὑπὲρ τὸ, A.
γῶς] παρελθόντος, Bodl. 3.
καὶ περὶ] Φιλίππῳ, V. A.
περὶ] Φιλοκράτη . . . ἐκεῖνον, Bodl. 3.
P. 424. τὸ βῆμα] ἀλλ' ἀπορίας, Bodl. 3.
τὸ] ὡς εἰς φόβον, V. Bodl. 3.
P. 425. κλαίει] Κλαῖε. Bodl. 3.
ταμὸν] ταύτην, V.
P. 426. μώδων] ἐπὶ δὲ τούτῳ, Bodl. 3.
μὸν] λέγει πρὸς δὲ, V.
Τὴν εἰ] τὴν εἴ τοι. V. Ib. ἀνθρώπεια, A.
οὐδὲν] λιπαρὸν τὸ, V.
ματος] διαιρεῖν, V.
P. 427. ως] σατράπαις ἐπὶ θάλασσαν, V.
P. 428. ταλαμβάνων] τοῦ θαῤῥεῖν, A.
πλαίσασιν] εἶχε καὶ θύειν. V. A.
καὶ παίων.] αὐτοῦ τοῦ, V.
P. 429. σουσι] ὥσπερ οἱ, V. A. Bodl. 3.
ματα] κελεύοντες.... ἐπαγάγοιτο, V. A. Bodl. 3.
παρηγορίαν] ἐντυχούσης, V. A.
P. 430. κεν] ἐζήτει, Bodl. 3.
λόγον] ὡς τοῖς, V. A. Bodl. 3.
δρῶν] πρεσβείαν, Bodl. 3.
αὐτῶν] αὐτοῦ τὸ, V.
P. 431. ἡδέντα] βαρβαρικῇ, V. Bodl. 3.
P. 432. ἐρωτικοῦ] ὄψει, V. A.
ραν] τελιξάμενος, Bodl. 3.
ζον] παρ' ἀργυράρχης, Bodl. 3.
τὸ δήμου] βουλόμενον, V. A.
ναμένου] ἀπέδρα, τοὺς μὲν λαθὼν, A.
P. 433. ον] αὐτὸν, ἅμα δὲ, V. A.
P. 435. ταδίκην] ἐσοφίσαντο, A. Bodl. 3.
νῳ] ὅσον ἦν, V. Bodl. 3.
περὶ] Κρανῶν, Bodl. 3.
τὸ ῥήτορος] μαθηταῖς, A.
P. 438. Οὔποτ'] ἀνὴρ Μακεδὼν, Bodl. 3.
Μικρὸν] τοιόνδε, Bodl. 3.
ὁ θεὶς] desunt οὐκ ὀλίγον χρόνον, Bodl. 3.
P. 439. παροξυνθεὶς] οὗτος, Bodl. 3.
ονος] ἀπέχεις. V. Bodl. 3.

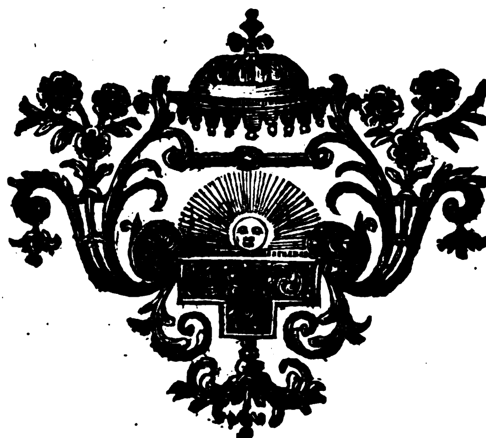
ΚΙΚΕΡΩΝ.

PAG. 440. Κικέρωνος] Ἐλβίαν, V. A.
τραφῆναι] εἰς Τύλλον Ἄττιον, A.
Οὐολούσκοις] καὶ πολεμήσαντα Ῥωμαίοις οὐκ ἀδυνάτως. ὁ μέντοι, V. A.

ἐρέβινθον] Διασολῶ, ὡς ἔοικεν, V.
P. 441. ἀνάθημα] τῶ ὀνομάτων, V.
P. 443. ἀπεδήμησεν] σώματος αὐτοῦ. A. Bodl. 3.
τίοχος] ἐγκατέλιπεν, Bodl. 3.
νικλῶ] ἐπέτραπο, A.
P. 444. ἔπλδισε] Ἀτραμυτίνῳ, Bodl. 3.
χρόνον] ἀρχομένε, V.
ἡμῖν] παιδείαν καὶ, Bodl. 3.
χρησμοῦ] ἀπημβλυώθη, Bodl. 3.
P. 446. πράξεις] πολιτῶν, A.
σιν] ἔθισε μνημονεύειν, V. A.
P. 447. δίκλω] μὴ ἐκλετμημένον, A.
παρφσάμενος] Ἰεδαίε, Bodl. 3.
P. 448. τὸ] μυριάδων δέκα, V.
P. 449. ἀναςρέψας] κατακλινείς, Bodl. 3.
καὶ μὴ] εἶπεν, A.
προσήγαγε] ἄθυμον, Bodl. 3.
λῶ] ἡμέρας αὐτοῦ μιᾶς, V. αὐτοῦ, μίαν, A.
P. 450. χοντα] βελομένε, A. βελομένῳ, Bodl. 3.
P. 451. ἀφειδῶς] ἀποςασίαν, Bodl. 3.
τὸ χεῖρον] προσθήκη, V. A. Ib. ἐσομένῳ, V. A.
P. 453. νοις] ἀτιμίας, V. Bodl. 3.
P. 454. ἅμα] μανικὴν, V.
ὑπόκρισιν] ὑπόκρισιν, A.
P. 455. χομένων] καὶ καταλοχιζομένων, καὶ τῆς. V. A.
πᾶσαι] γὰρ Κοίντος, Bodl. 3.
P. 457. τὸ] deest πάνυ, Bodl. 3.
P. 458. Οὐδὲν] κακὸν, καλὸν, V. καλὸν, Bodl. 3.
P. 459. ὑποσκοπεῦντας] τὴν συνέχειν, Bodl. 3.
διήλλαξεν] ἔτω μὴ, Bodl. 3.
P. 460. τας] δόξει, Bodl. 3.
P. 461. τος] αὐτὸς γὰρ, Bodl. 3.
P. 463. νον] πράγματα, καὶ, V.
θαυμαςὸν] μέγιςον τὸ, V. A.
P. 464. αὐτοῦ] δήμαρχοι, V. A.
ἐξεσίας] ὁ μείζων, V.
P. 466. Ταῦτα] ἐπαιρόμενον, Bodl. 3.
νότητι] Μενατίῳ, V. A. Bodl. 3. & infra.
P. 467. Κράσσων] Κράσσον, V.
γὰρ] εἰπεῖν, Bodl. 3.
τέθνηκεν] κακῶς τοίνυν, V.
P. 468. αὐτοῦ] παρέντος, V.
τοῦ καιρῷ] Ποπίλλιον γὰρ Γάϊον, V. Πόπλιον γὰρ Κόταν, A.
P. 469. νῆ] μεγάλα, Bodl. 3.
P. 470. ἐν δανείοις] ἀπάρτιον, Budæus, V. A.
βοήτε] καὶ δίκη, A.
P. 471. ἀδελφαῖς] Τερτίαν, V. A.
P. 472. δικασαὶ] συγκεχυμένοις, Bodl. 3.

Διαφυγὼν] deest εὐθὺς, Bodl. 3.
κεδονίαν] Σαβίνῳ, Bodl. 3.
P. 473. γον] ἦν ἡ, Bodl. 3. Ib. ἐπὶ τέτῳ . . . ἐγκαλεῖτο, A.
ψηφίσαιτο] ψηφίσαιτο, Bodl. 3.
P. 474. φάγειν] ἡ βία καὶ σιδήρῳ, Bodl. 3.
P. 475. λεις] διὰ τὸ γράμματος, Bodl. 3.
ςρατεύοντος] ἔπαρχος, V.
καταγράψειν] Οὐεργίλιος, A.
τὴν] πρὸς αὐτὸν τὸ πρεσβείαις, V. αὐτὰς, Bodl. 3.
P. 476. λόγον] ἐνομόρξασθαι, A. Bodl. 3.
τὴν δ'] ἐπώλει, V.
P. 477. κίων] περίλιθοι, Bodl. 3.
P. 478. τρέμων] κατάςασιν, V. Bodl. 3.
P. 479. φύλαξεν] Ἀλβανὸν, Bodl. 3.
P. 480. ψάμενος] Καιλίε, A.
παθήσας] διαπορεῖν ποτέρως, V. A.
P. 481. τα τῇ] ἴσος, A. ἴσως, Bodl. 3.
P. 482. τος] περιγινέσθαι, V. A.
P. 483. λις] διῆκεν, V.
P. 484. Διαλόγες] μεταφράζειν Πλάτωνος, V. τινὰ τὸ Πλάτωνος καὶ τὴν, A.
τὸ φαντ.] συγκατάθεσιν, V. A. Ib. ἀποχὴν, V. A. Bodl. 3.
P. 485. Διανοούμ.] περιλαβεῖν, V.
πολλὰ] ὅλως τὲς συνηγμένες λόγες αὐτοῦ καὶ μύθες ἐνταῦθα τρέψαι, V. A.
ὑπὸ] περὶ τὸ, V.
πρὸς] ἐσίαν αὐτῆς, Bodl. 3.
P. 486. λων] συνιςαμένων ἐπὶ τὲς ἄνδρας αὖθις, V. A.
P. 487. πεσόντων] μεταβεβλῆσθαι, V. A.
P. 488. διημάρτανεν] πλῆθος ἀνθρώπων ὑπὸ χαρᾶς καὶ πόθε πρὸς τὸ, V. A.
νον] ἀντιπαρεξιόντες, Bodl. 3.
συνέθεντο] τὸ ἀπὸ τὸ, V. Bodl. 3.
ςρατευσαμένων] ἐδόκει γὰρ καὶ μείζων τις αἰτία γεγονέναι τὸ τὸ Κικέρωνα δέξασθαι. V. item A. nisi quod habeat ἀναδέξασθαι.
P. 490. νομίζοντα] νομίζοντι. V. Ib. deest. πρὸς V. Bodl. 3.
νος] θεραπόντων τὸ, V. A.
περισπᾶν] deest αὐτὸ, Bodl. 3.
P. 492. ἔχων] εἰς θάλασσαν πρὸς, V.
ἔφη] ἄμεινον μὴ ὂν, Bodl. 3.
κοθεν] περιλαβόντες, Bodl. 3.
ὁδὸν] καὶ παλίντροπα βελεύματα, V. καὶ παλίντροπα Καιήτης κατὰ πλοῦν βελεύματα, A.
P. 493. ταὶ] αὐτοῦ βοηθεῖ, A.

Ἐν] Πίλλιος, Bodl. 3.
P. 494. ἀπελεύθερος] Τίρων, A.
P. 496. ἀσκήσεως] ἐναργείᾳ, V.
δεικτικοὺς] ἀκριβείᾳ καὶ τέχνῃ, Bodl. 3.
P. 497. σπουδῇ] φροντιστικὸν τοῦτο, V. A.
τρία] περιταυτολογίας, Bodl. 3.
P. 498. πρεπέστατος] πρεπέστερος, A.
μὲν] Κλεωφάνη, V. Λεωφάνη, Bodl. 3.
P. 499. ἢ τοῦ] γράφοντας, V. Bodl. 3.
P. 500. τίπατρον] Μακεδονίας sine καὶ, Bodl. 3.
Ἐπὶ] ἀγλύνειαν, A.
θάνατον] τοὺς.....ἤκοντας, V.



NOTÆ



NOTÆ & EMENDATIONES

Gul. Xylandri, Hermanni Cruserii, Henr. Stephani, &c. in PLUTARCHI VITAS; quibus & Editoris nonnullæ posthumæ, & Mosis Du Soul non paucæ admiscentur.

ALEXANDER.

Pag. 5. lin. 9. ΠΟλιορκία π.] Uti μάχαι dixit, & παρατάξεις, plurali numero; ita & hic ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΙ dicat, auctor sim: quod & in A. fuisse credo.

Ib. l. 6, 7. ἀδελφὸν ἀ. Ἀρύμβαν] Ed. Fl. Ἀρύββαν habet. Justini Codices optimi, *Arymbam*, uti & Diod. Sic. XVI. notante Xylandro: qui etiam, pro ἀδελφὸν αὐτῆς, ἀδελφὸν τοῦ πατρὸς αὐτῆς legendum esse existimat.

Ib. l. 14. Ἀρισ. ὁ Τελμησσεὺς] Nominatur passim in hac Vita; eo enim potissimum vate utebatur Alexander. Patria, solo hoc in loco additur. Sed ΤΕΛΜΙΣΣΕΥΣ scribendum est, uti recte apud Arrianum legitur, p. 30, 72, & 76. Erat enim ex urbe Lyciæ oriundus, cujus nomen Τελμισσὸς scribi oportere, multis argumentis probat Cellarius: apud quem Herodoti & Ciceronis loca habes unde constat, *Haruspicum disciplinam* ibi maxime floruisse. In Luciani notho *Philopatr.* ΤΕΛΜΙΣΣΕΥΣ etiam appellatur Aristander. *Ed.* & *M. D.*

Ib. l. pen. ἐπ' αὐτῷ] Vide quæ a me ad III. 342, 17. annotata sunt. *M. D.*

P. 6. l. ult. συνιόσῃ] Scribe συνιούσης, ut in A. Cod. extat.

P. 7. l. 6. ὄφεις...] Vide hac de re Lucian. in *Alex.* c. 7. *M. D.*

Ib. l. 18. Ἥραν] Addenda hic est interrogandi aut admirandi nota: uti jam H. Steph. monuerat. *M. D.*

Ib. l. pen. ὡς Ἡγησίας...] Legendum ᾧ cum Cod. A. Timæo autem tribuit Cic. de Nat. D. II. concinneque dictum putat. Ego etiam concinnum putarem, si a Luciano Deos illos irridente dictum foret: sed serio dictum friget, & inter ea merito recensetur quæ a Longino in eo Scriptore culpantur. *Ed.* & *M. D.*

P. 8. l. 9. τρισὶ νίκαις] Sciolus aliquis, captæ Potidææ immemor, δυσὶ, in A. scripti, auctor est. *M. D.*

Ib. l. 11. μάλιστα πολλοί...] Ante has voces excidisse arbitror ἀ. Vide Var. L. Et μάλιστα in μάλα mutandum, aut prorsus (ut ex l. præced. repetitum) delendum. Si aliter instituas, parenthesi includenda tibi erunt hæc verba; (καὶ γὰρ.... ἀπεμιμοῦντο.) *Successores & amicos Lysippi* absurde hic intelligit Dacerius, quos *Alexandri successores & Amicos* vel sola posterior vox satis ostendit intelligendos. *Ed.* & *M. D.*

P. 8. l. 14. κεραυνοφόρον] De hac tabula, quæ in templo Dianæ Ephesiæ erat, vide Plin. XXXV. 10. & Op. Mor. 597, 4. *M. D.*

Ib. l. 19. ὑπομν. Ἀρ.] Meminit horum & Athen. p. 619. E.

P. 9. l. 4. πρὸς τἄλλα] Præmitte his, τῷ, quod exhibent V. & A. *M. D.*

P. 10. l. 9. εἰς ἐκεῖνον] Vide III. 75, 1. ubi de fluvio ait; ἄχρι τῆ ἑλῶν ἘΝ ΟἿΣ ὁ Μ. ΚΑΤΑΝΑΛΙΣΚΕΤΑΙ. Quod ibi ἐν οἷς est; id hic εἰς ἐκεῖνον. *M. D.*

Ib. l. 11. αὐτοῦ] Mallem αὐτῷ, si per Codd. liceret. *M. D.*

Ib. l. 13. ὢν φεύγων...] Scripserat, credo, Plutarchus, ΟΥ φεύγων. quasi diceret; *Non sordebat ipsi nomen Pædagogi ....sed ab aliis &c. Pædagogum* certe vocat ipse Alexander honoris causa, cum laudat summopere, pag. 33, 7. *Ed. & M. D.*

P. 11. l. 16. περιχαλπάσας...] Emendandum censet hunc locum Palmerius, vir non doctus solum, sed rei equestris peritissimus; cujus Notam integram consule si lubet. Pro περιχαλπάσας, περιπαλπάσας scribendum arbitratur: pro πληρούμενον autem, χηρούμενον vel στερούμενον: pro περιέβη denique, περιανέβη. De reliquo viderint alii. Certe postrema vox emendatione non indiget: ut ostendent loca sequentia, II. 169, 16. & 444, ult. III. 223, 6. & 398, 10. hoc ipso T. IV. 50, 5. Forsan etiam, si cui displiceat περιχαλπάσας, melius conveniet huic rei ΠΑΡΑΚΡΟΤΗΣΑΣ quo utitur Lucian. *de Gymn.* c. 1. *M. D.*

P. 12. l. 3. τι] Mallem τε, propter καὶ quod mox sequitur. *M. D.*

P. 13. l. 17. Ὀνησικράτης] Sic scribitur illud nomen etiam apud Luc. *de Conscrib. Hist.* c. 40. sed mendose. ὈΝΗΣΙΚΡΙΤΟΣ, & hic & illic, scribendum est. Et ita in multis hujus Vitæ locis scriptum invenies, quæ tibi Index suppeditabit. *M. D.*

P. 14. l. 11. Μεδάρων] Ego *Medaros* nullos novi: qui noverit, prodat. *Medos* novi, gentem Thracicam, Macedoniæ vicinam. Liviusque etiam XXVI. incursionem eos in Macedoniam facere solitos ait, quoties externo bello rex Macedoniæ detineretur. Ergo *Medos* scripsi. *Xyl.*

V. Cod. Μέδρων habet. Sed scribendum ΜΑΙΔΩΝ. de quibus consule Cellarium. *M. D.*

Ib. l. 12. ἐξαπήλασεν] Repone ex V. ἐξήλασεν. *M. D.*

Ib. l. 14. ἐνσεῖσαι τῷ] Non solet hoc verbum sic construi, sed cum εἰς potius: ut III. 243, 13. infra 321, 2. & apud Lucian. vel absolute, ut 81, 13. Non tamen placet ἐνδῦσαι, Cod. V. *M. D.*

P. 15. l. 13. Ἰλλυριοῖς] Scribe Ἰλλυριοῖς, ut in Ed. Fl. est, & paulo post in hac ipsa aliisque, l. 17.. Apud Arrianum, ἐν Ἰλλυρίοις; & ita hic Fl.

Ib. l. pen. Πηξόδωρος] Male Arrianus Lib. I. Πιξόδαρον vocat. Apud Diod. Πηξόδωρος legitur, XVI. *Xyl.*

P. 16. l. 8. ὄντα] H. Steph. ἸΟΝΤΑ scribere jubet. Cod. A. ἰὼν εἰς τὸ Ἀλεξάνδρου; quod mihi, uti & Dacerio, placet.

Accedo etiam doctorum virorum sententiæ, modo post παραλαβὼν inseratur τε, quod poscit sententia. *M. D.*

Ib. l. 13. ἐπὶ πέδαις δεδεμ.] V. ἐν πέδαις, recte. *M. D.*

Ib. l. ult. τὸ τῆ Μ. ἰ.] Versu 288. *Dacer.*

P. 17. l. 16. ἐπιβησομένων ἀπάντων.] Utitur quidem Noster verbo ἐπιβαίνω, pro *insultare*. Vide III. 126, 17. συνέστελλε τῆ δῆμον ἘΠΙΒΑΙΝΟΝΤΑ τοῖς ἀρίστοις. Sed hic legendum censeo, ἘΠΙΘΗΣΟΜΕΝΩΝ ἀπάντων, & ita in Vett. Codd. reper-

pertum iri confido, si diligenter inspiciantur. *M. D.*

P. 17. l. pen. συμφέρειν αὐτοὺς Ἀθηναίοις] Absurda hæc. Scribe ocius σ. ΑΥΤΟΙΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ. & vide Arrian. I. 19. Quæ sequuntur autem verba, ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι, delenda hic videntur; quia satis in ipsis, quæ sequuntur, Alexandri verbis continentur.

P. 18. l. pen. Τιμοκλ.] De hac fuse in Op. Mor. p. 462, & seqq. ipse Plutarchus.

P. 20. l. 4. ἐντυχών τι] Aut dele illud τι: aut, pro eo, τε scribas auctor sim. *M. D.*

Ib. l. 17. εἶπεν] Propter ὥστε, quod præcessit, scribendum est εἰπεῖν.

P. 21. l. 6. τὸ περὶ Λείβηθρα] Arrianus, pro his, τὸ ἐν Πιερίδι, habet; p. 30.

P. 22. l. 11. ἦ τὰ κλέα...] Il. I. 189. Τῇ ὅγε θυμὸν ἔτερπεν, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν. *M. D.*

P. 23. l. 3. ἵππους] Recte V. A. & Ed. Fl. ἵπποις. *M. D.*

Ib. l. 13. Σπιθριδάτου] Diod. Σπιθροβάτην appellat, p. 501. Arrianus vero ut Noster. Cæterum hæc omnia aliter apud Arrianum narrantur, quem vide p. 44. quæ enim hic Spithridati tribuuntur, Rhæsaco a Diodoro & Arriano assignantur. Ῥωσάκην autem vocat Diod.

Ib. l. 16. ὑποστήσας] Forsan ἐπιστήσας.

Ib. l. pen. ἑτέραν...ἐπαιρόμενον] Cl. Editor suspicabatur excidisse hic εἰς ante ἑτέραν. Sed nihil eo est opus. Sic apud Luc. in *Bis acc.* διώκει ἘΠΗΡΜΕΝΟΣ τὸ βάκτρον. Vide V. 395, 4. & Not. ad 143, 6. *M. D.*

Ib. l. ult. Κλ. ὁ μέγας] Blancardus ad Arr. p. 44. pro μέγας, ΜΕΛΑΣ legere jubet. quem vide. Certe Diod. (502. & 533.) Κλεῖτος ὁ ΜΕΛΑΣ habet. Et Athenæo (539. C.) alius est Clitus ὁ ΛΕΥΚΟΣ καλούμενος.

P. 24. l. 3. σωμάτων αἱ πεζαὶ δ.] Cl. Editor conjiciebat, αἱ Περσικαὶ, vel αἱ πεζαὶ Περσῶν δυν. reponendum. *M. D.*

Ib. l. 7. Βουκεφάλας] Steph. observat, legi etiam Βουκέφαλος. & sane ita V. Cod. Sed, inquit, usitatum est hoc nomen in illa etiam terminatione. *M. D.*

Ib. l. 10. δισμύριοι] Quidam Stephani Codd. habebant tantum μύριοι. qui numerus etiam est apud Diod. 505. Equitesque idem haud plures duobus millibus cecidisse tradit; Arrianus autem p. 45. εἰς χιλίους.

Ib. l. 11. τεσσαρ. καὶ τριακ.] Arrianus (47.) τῶν ἑταίρων ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε.... τῶν δ' ἄλλων ἱππέων ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα. πεζοὶ δὲ ἐς τοὺς τριάκοντα: Statuas autem, ἑταίρων tantum effictas, non omnium qui in eo prœlio ceciderant.

Ib. l. 15. ἀσπίδας] Idem Scriptor πανοπλίας habet; p. 48.

Ib. l. 16. Ὁ] Articulum omittit Arrianus; quod ego recte factum ab eo censeo.

P. 25. l. 9. περὶ τ....] Pro περὶ, legendum videtur παρά. *M. D.*

Ib. l. 13. Φοινίκης] Quam Phœnicem intelligat, docebit te eruditissima Palmerii ad hunc locum Nota in ejus Exerc. p. 207. & seq. *M. D.*

Ib. l. 17. περοντχεῖς] A. Cod. recte περονεχεῖς. Vide Cas. ad Strab. 791. C. Ed. Par. & ad 681. D. qui in plurimis Strabonis locis hanc vocem, aut ex MSS. asserit, aut ipse restituit. *Ed.* & *M. D.*

Ib. l. 18. διακαλ.] Malo quod præfert A. ἀνακαλύπτουσαν. *M. D.*

P. 27. l. 2. ἐκ Σούσων] Diod. p. 511. ἐκ Βαβυλῶνος.

Ib. l. 6. ἀσγάνδης] ἈΣΤΑΝΔΗΣ reponendum esse, ex Hesychio & Suida constat. Ἀστάνδης, inquit ille, ἡμεροδρόμος. Hic autem, Ἀστάνδαι, οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμμα-

ματοφόροι. Vocarique eosdem & ἀγγάρους, addit: & ambo hæc nomina esse Persica. *H. Steph.*

Xylandri Notam non addidi. Persicum esse vocabulum vere Suidas tradidit: confirmatque, apud Dacerium, vir doctissimus & linguarum Orientalium callentissimus Renaldotius. Apud Persas enim, inquit, *Istanda* stator est; *Staden* stare. In Cod. A. recte Ἀστάνδης hic extat, & mox ἀστάνδου.

P. 27. l. 8. λαμπρεὰ γενέσεως] Scrib. puto γεννήσεως. *H. Steph.*

Ib. l. 18. φιλίᾳ] Quam charus fuerit Alexandro Philippus, ex sequentibus patebit: quod quantum ad sanandum ægrum conducat, si ars Medica vere adsit, omnes norunt, quibus contigit ægris adsidere amicis. *M. D.*

P. 29. l. 12. Πινδάρῳ] H. Stephanus Πίνδῳ scribendum arbitrabatur. Cod. A. Πιννάρῳ habet. Sed unico ν scribendum hoc nomen, uti scribitur apud Strab. XIV. p. 465. & Blancardus suadet ad Arr. p. 95. Adde etiam Cellar. qui *Pinarum* hunc fluvium recte scribi, multis evincit argumentis. *Ed. & M. D.*

P. 30. l. 2. ἕνδεκα μ.] Diod. Sic. *tredecim* habet, p. 515.

Ib. l. 13. μυριόλκια] Ex duabus vocibus unam fecerunt festinantes Librarii. Vide Var. L. & scribe, μυρὶ ὅλκια. Cujus restitutionis duplex erit dos. Nam primo, ad exclamationem usque Alexandri producetur sententia, qui, his demum omnibus visis, in verba illa erupit. Secundo, una voce minuentur Lexica nostra, quam hæc peperit depravatio. Ὅλκια autem, non apud Pollucem tantum extat, sed & apud Philemonem extitisse, ejus Fragmenta etiamnum testantur. *M. D.*

Ib. l. 14. ὑπὸ ἀρωμ] Malo, ἀπό, quod V. habet. *M. D.*

Ib. l. 16. τοῦ....ἄξια] Legendum est τῷ, ut referatur ad κόσμῳ: præsertim cum nihil sit ad quod τοῦ referri possit. Quin ita in A. scriptum esse nunc demum animadverto. Deinde ἈΞΙΑΝ scribendum. cum palam sit, ad σκηνὴν, quod præcessit, pertinere; uti recte viderunt Interpp. *M. D.*

P. 30. l. 17. Τοῦτο ἦν...] Omnes Interpretes, alter altero pejus, hæc ita vertunt ut, se tum demum regnare putet Alexander, cum his lautitiis cœpit gaudere. Cum, & ex ἦν, & ex ὡς ἔοικεν, satis pateat, miserantis Darium esse verba, qui in hisce Regiam Majestatem sitam esse putaret. Verti ergo debebat, *Hoccine ergo erat quod regnare homines putant!* Vide p. seq. l. 15. *M. D.*

P. 31. l. 18. Βαρσήνης] Scribe Βαρσίνης; ut III. 338, 6.

P. 32. l. 1. καλῆς...καὶ τὸ κάλλος] Absurda hæc esse & corrupta nemo non videt. Stephanus tollit καί. Sed nondum sic sanatur locus. Alii κατὰ, pro καὶ, aut περὶ legunt. Excidisse verba aliquot statuendum est. De Darii enim uxore palam hic sermo est, quam videre recusavit Alexander. Eaque sententia Cl. Editoris fuisse videtur, qui codici suo adscripsit [Vide Op. Mor. 603. & 926.] ad hæc verba, credo, respiciens: οὐδὲ φωνὴν ἐπαινοῦσαν τὸ κάλλος ἤκουσεν. & ad ista; οὐδὲ εἰς ὄψιν ἦλθε τῆς Δαρείου γυναικός, εὐπρεπεστάτης εἶναι λεγομένης. Vide hac ipsa p. l. 18. sequeturque tunc aptissime, τὰς δὲ ἌΛΛΑΣ αἰχμαλώτους ὁρῶν, quod nunc minus concinne additur. *M. D.*

Ib. l. 6. Φιλόξενος] *Nicanori* hoc munus apud Arrianum tribuitur, p. 53. *Hegelocho* autem, p. 84. Sed *Philoxenum* vocat iterum noster Op. Mor. p. 2016.

Ib. l. 12. νεανίσκῳ] Delendam censet hanc vocem Cl. Editor. Ego ΝΕΑΝΙ-

ΚΩΣ

ΚΩΣ scribendum censeo, ut dicatur Alexander *strenue* increpuisse, &c. ut Agesil. p. 380, 5. ἐπεφέατο ΝΕΑΝΙΚΩΣ ἀπομάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Si hoc non placet, ΝΕΑΝΙΣΚΟΝ scribas, & post Κεφβύλον ponas. *M. D.*

P. 33. l. 19. συντάττων] Hæc vox, ab Interpretibus aut neglecta aut prave reddita, magna Imperatoris laude Alexandrum fraudat. συντάττων ἢ δικάζων τι τῶν πολεμικῶν, muneris Imperatorii partes sunt in quotidiana vita primariæ; quarum illa in Institutione, hæc in reliqua Disciplina qua continentur hominum inter se mores, sitæ sunt. Vertendum est itaque; *aut militaribus imperiis, judiciisve, operam dans.* Vide 48, 17. ΣΥΝΤΑΤΤΩΝ τι τῆς φάλαγγος. *M. D.*

P. 34. l. 2. τῶν ἐφημερίδων] Diarii illius meminit iterum p. 97, 16. Meminit & Athenæus 434. B. Non autem ut ab Alexandro ipso, uti Dacerio visum est, scripti; sed ab Eumene Cardiano, & Diodoto Erythræo.

Ib. l. 3. ἐυπρεπῶς] V. εὐτρεπῶς, quod minime spernendum. *M. D.*

Ib. l. 14. διημερεύετ'] Melius V. & A. διημέρευεν. *M. D.*

P. 35. l. ult. Σὴ γ. Τύρος.] Scribe, cum A. Cod. Σὰ γ. Τύρος. *M. D.*

P. 36. l. 14. ἐξκαύσαντες] Scribendum videtur, ἘΝΑΥΣΑΝΤΕΣ.

P. 37. l. 2. συμφ.] Fl. Ed. συμφιλοτιμέμενος. quod genuinum puto, & secuti sunt Interpp. *M. D.*

Ib. l. 14. Λεωνίδη] Cave hunc diversum putes ab eo de quo supra legisti (p. 10, 12. & 33, 7.) quia hic aliter scribitur. Pessime hic V. Cod. Vide V. L. *M. D.*

P. 38. l. 7. οὐδὲ ἀσύμβολος] Merito ἀσύμβολος mavult Dacerius, quod in A. extat. Sic in Op. Mor. p. 1762, pen. ἄγειον ὂν ἡμῖν ὄντα καὶ ἈΣΥΜΒΟΛΟΝ τὸν βίον, τοῦτο τὸ στοιχεῖον (Aqua) συνῆψε καὶ τέλειον ἐποίησε, διορθούμενον τῇ παρ' ἀλλήλων ἐπικουρίαις, καὶ ἀντιδόσεσι κοινωνίαν ἐργαζόμενον καὶ φιλίαν. qui locus huc apprime facere mihi videtur; sed ab eo non est allatus. Utitur & voce ἘΥΣΥΜΒΟΛΟΣ, V. 18, 9. quod a Cl. Editore in margine Cod. sui observatum est, eodem sensu. ἐδόκει δὲ καὶ πρὸς πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ πρὸς στρατείαν ἘΥΣΥΜΒΟΛΟΣ ἀπαντήσας εἶναι καὶ ὀφθείς. His duobus locis perlectis, nemo, credo, quin ἀσύμβολος genuina sit Plutarchi Scriptura dubitabit. Addi tamen potest II. 59, 17. & Luci. *Rhet. Mag.* sub finem, ubi ἀσύμβολος etiam in unica Edit. pro cæterarum ἀσύμβουλος, legitur. *M. D.*

Ib. l. 13. Νῆσος] Od. Δ. 354. De reliquo, consule Strab. Ed. Par. p. 791. & seq. *M. D.*

Ib. l. ult. συναρμόττοντα] Melius A. plurali numero συναρμόττοντας. Cl. Editor συναρμόττον malebat. *M. D.*

P. 39. l. 6. ὑπελίποντο] Forsan ὑπέλιπον, inquit Cl. Editor. Avium, quod miror, apud Strab. nulla mentio fit. *M. D.*

Ib. l. pen. τὰ συντυχ...] Mens Plutarchi, quam non satis dextre exprimunt Versiones, hæc est. Quæ in hoc itinere Alexandro evenerunt, a Diis opem ferentibus esse missa, facilius creditum vulgo est; quam, ab iisdem profecta esse quæ insecuta sunt Oracula. *M. D.*

P. 40. l. 3. πρὸς αὐτὴν] Suspecta mihi hæc. Sed si serves, cum reliquis Edd. scribendum est αὐτὸν. *M. D.*

Ib. l. 10. τὴν πόλιν] Variant hic Codd. Ed. Fl. τὸν τόπον habet: A. Cod. τὸν νεών.

P. 41. l. 11. ὑποφ.] Rectius fortasse, ὑποφειδομένως. Sicut a φείδομαι est adverbium φειδομένως, nec non περιφεισμένως. Hæc H. Stephanus, cui assentior, parum eleganter conjungi μετρίως cum ὑποφειδόμενος censenti. Sed si ΜΕΤΡΙΟΣ, ut σοβαρὸς, legatur, servari poterit Verbum. Sic enim utitur Luci. in *Peregr.* c. 6.

τὰς

τὰς τρίχας ἐτίλλετο, ΥΠΟΦΕΙΔΟΜΕΝΟΣ μὴ πάνυ ἕλκειν. *M.D.*

P. 41. l. 16. ἰχῶρ] Il. E. 340. Quæ vox cum apud Homerum versum incipiat, & hic incipere debebat. *M.D.*

P. 42. l. 1. τοῦ γε...] Vide de hoc Anaxarchi dicto, Diog. Laert. apud quem melius enarrantur hæc. *Dacer.*

P. 43. l. 3. δεομένους μ.] Fl. Ed. post δεομένους comma interponit. Recte. Sic enim, quid oratum veniant, seorsim deinceps melius intelligitur.

Ib. l. 4. ἐντὸς Εὐφράτου] Apud Diod. aliter: nempe ἐντὸς Ἅλυος. p. 518. & 530.

P. 44. l. 12. Τείρεως] Τίρεως supra scriptum vidisti, (p. præc. l. 14.); & hic ita scribendum censeo. *M.D.*

Ib. l. 13. αὐτοῦ] Fl. Ed. recte αὑτοῦ.

P. 45. l. ult. Γαυσαμ.] Scribe Γαυγαμήλαις, uti recte in A. Cod. legitur. Sic enim Strabo & reliqui Scriptores.

P. 46. l. 4. τοῦ βοηδρ.] Recte, ad I. 305, 10. observatum a Cl. Editore est, excidisse illic diei numerum; qui hic itidem excidisse videri potest. Verum hic quidem adscribi nihil opus erat, cum omnibus notum sit, Eclipsin lunæ non nisi in plenilunio accidere. Adi tamen, si lubet, Petiti Misc. VIII. 2. *M.D.*

P. 46. l. 9. τοῦ Φοίβῳ] Amiotus, in quibusdam exemplaribus, teste Xyl. reperisse se ait Φόβῳ, quod neque ei neque Stephano displicebat: præsertim cum hic in Thesei vita scripturam hanc asseruerit (I. 26, 5.). Dacerius etiam hic Φόβῳ reponendum censet, cui ego assentior.

Ib. l. 10. μεταξὺ τοῦ N. καὶ τῶν ὀρῶν τῶν Γορδυαίων] A. Cod. Γορδάκων habet. Forsan Γορδυαίων, inquit Cl. Editor. Ego, cur *Niphates* & *Montes Gordyæi* ex Armenia ad Gaugamela adducantur, non satis assequor; aliisque restituendum hunc locum relinquo. *M.D.*

P. 47. l. 11. διεγερθέντος, οὕτως...] Si incommodum illud οὕτως servare velis; saltem comma addatur post ἐρωτᾶν. *M.D.*

P. 48. l. pen. παρήλικος] Notam in hunc locum scripsit Palmerius, in qua *unoculum* etiam fuisse Bucephalum, ex Pelagoni nescio cujus Geoponicis, ait. Sed fallitur Vir doctus. ἑτερόφθαλμος non est *unoculus*, sed qui *varios oculos habet*, aut coloris alter ab altero diversi; quod Virum rei equestris adeo peritum fugisse miror. Galli *Cheval vairon*, ejusmodi equum vocant, Angli *Wall-eyed. M.D.*

P. 49. l. 4. γεγονώς] Deesse videtur post hanc vocem, ἦν vel εἴη.

Ib. l. 19. περιασπαίροντες αὐτοῖς....] Quid περιασπαίρω significet, videre poteris p. 170, 19. quod huic loco sufficere non videtur, cum addatur αὐτοῖς καὶ ἵπποις. Scribendum itaque videtur ΠΕΡΙΣΠΕΙΡΩΝΤΕΣ: quo verbo utitur & Noster III. 404, ult. sed signantius adhibet *Luci.* & eodem prorsus sensu quo hic a Plutarcho adhibitum pro certo habeo. Vide *Dips.* c. 6. τὸ θηρίον ὑπὸ τῆς διψάδος, ἐμπεφυκὸς αὐτοῦ ΠΕΡΙΕΣΠΕΙΡΑΣΘΑΙ τοῦ ποδί. & *de Conscrib. Hist.* c. 29. de Draconibus Parthorum, quos mendaces ævi sui Scriptores crepasse ait, ΠΕΡΙΣΠΕΙΡΑΘΕΝΤΩΝ αὐτοῖς ἀποπνιγῆναι. Malo etiam, quod in A. extat, (prave in V. L. ad lin. 9. refertur, cum ad hanc pertineat, uti recte in Par. Ed. erat,) αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἵπποις.

Ed. & M.D.

P. 51. l. 1. Φαύλου] Φάϋλλος apud Herodotum scribitur, L. VIII. c. 47. (p. Ed. St. 302, 10.) Κροτωνιῆται μοῦνοι ἦσαν οἱ βοηθήσαντες τῇ Ἑλλάδι κινδυνευούσῃ. νηῒ μιῇ, τῆς ἦρχε ἀνὴρ τρὶς πυθιονίκης Φάϋλλος. *Dacer.*

Recte monet Vir doctus. Sed si consulas seriem Chron. Olympion. a G. Lloyd, Doctissimi & optimi Vigorniensis Episcopi docto & ipso filio concinnatam, *Phaüllum* invenies nullum; pro eoque habebis *Astyalum* Crotoniatem, ini-

Initio regni Xerxis ter Victorem; de quo haud dubie Herodotus & Plutarchus hoc in loco sunt locuti. Vide ergo, si otium tibi ad has res sit, utrorum tibi scriptura sequenda sit; Herodoti ne & Plutarchi Codicum, an vero Pausaniæ, Dionysii Halic. & Diodori etiam Sic. quos ibi, ex Patris penu, testes adducit, Viri diligentissimi, doctisque omnibus, dum vixit, charissimi, quem nunc etiam honoris causa nomino. *M. D.*

P. 51. l. 7. ἐν Ἐκβατάνοις] In Media hæc urbs sita est; hiatus autem ille prope Arbelas in *Artacene*. Vide Strabonem (Ed. Par. p. 737. D. & seq.) Sed Scaliger Ἀρακτηνῇ legendum censet. Unde & hic ἐν ἈΡΑΚΤΗΝΗ, legendum videtur, quæ regio *Arec* dicitur Gen. X. 10. *Dacer.*

Ib. l. 16. συνεχής] Immo συνεχές, cum Cod. A. scribendum, ut ad πῦρ referatur. *M. D.*

P. 52. l. 6. πολλά] Multo elegantius in V. πολλοί. *M. D.*

Ib. l. 9. μῦθον ἀνασώζοντες π. τ. ἀ.] Corrupta hæc sunt. Forsan, pro ἀνασώζοντες, ἈΝΑΡΜΟΖΟΝΤΕΣ vel ἐναρμόζοντες, ut I. 2, 13. & infra, 72, 15. legendum est. Hactenus Cl. Editor. Ego ἈΝΑΦΕΡΟΝΤΕΣ mallem. ut p. 239, 18. *M. D.*

Ib. l. 12. ἐκεῖθεν] Ferri hæc scriptura non potest. Rescribe, ἐγγύθεν, loci sententia ductus; uti II. 261. a nobis jam monitum est.

Ib. l. 16. διαρχῆ] Forsan διαυγῆ. qua voce frequenter in hisce rebus utitur noster. Vide 77, 18. III. 40, 1. & V. 114, 8.

Ead. ib. πνευματοῦντα] Extatne alibi hæc vox? aut, si extaret, non melius putabis ΠΑΡΑΜΕΝΟΝΤΑ huic loco convenire? Vide 63, 12. & de emendatione hac, eo loco perlecto, quod voles statuito. Melius etiam ἤ videtur, quod ante νοτίδα habet V. quam quod in impressis est καί. *M. D.*

Ib. l. 17. εἴτε μ.] Alterum εἴτε, cum causa sua, quæ posterius hoc præcesserint, excidisse necesse est; uti ab Amioto jam & Xyl. observatum est. Sed una causa, an plures exciderint, & unde repetamus, nisi MSS. codd. novi subsidium afferant, non habemus.

P. 53. l. 4. κιττόν...] Tangit & in Op. Mor. p. 1151.. ubi patet, ex Theophrasto hausisse hæc Plutarchum. Vide Hist. Plant. IV. 4. Causam autem L. II. 4. *Ed & M. D.*

Ib. l. 19. ἐπεφ.] Malim ἀπεφεύγει. Vide p. seq. l. 19. *M. D.*

P. 54. l. 5. φασίν] Quod supra dictum est, γράφει γὰρ αὐτός, forsan hucusque pertinet; legendumque adeo ΦΗΣΙΝ. Vide V. 170, 15. ubi sic iterum a librariis peccatum est.

Ib. l. 6. πένταχ.] Diod. *tria* tantum *millia* habet. p. 544.

P. 55. l. 6. λόγος ἔχῃ] Non memini sic adhiberi. Vide num potius scripserit, λόγος ἤχῃ.

Ib. l. pen. ἀρίστων. ὁ] Recte Cruserius, quem secuti sunt Interpp. Gall. & Angl. *Aristonem* fecit. Scribe itaque, cum Cod. A. Ἀρίστων ὁ, & vide p. 58, pen.

P. 56. l. 13. δὴ γελάσας] ΔΙΑΓΕΛΑΣΑΣ, pro his, legendum arbitror; ut infra, p. 103, 16.

P. 57. l. 7. τῶν περὶ Σοῦσων] Cruserius vertit, *ad cultum pertinentium*, quasi legisset, τῶν περιουσῶν. Angl. Interpres, *Susiana talenta*; nescio quid secutus. V. τῶν περὶ Σοῦσα habet, ut in Op. Mor. (p. 1794, 4.) αἱ περὶ ΣΟΥΣΑ βόες: quod & hic sequendum censeo.

Ib. l. 18. ἰέναι] Aut delenda hæc vox, aut in εἶναι vertenda. ut πρὸς ἄλειμμα καὶ λουτρὸν ad χρωμένους pertineat; & sensus sit, unguento plures quam oleo uti ad bal-

neum & exercitationes Gymnasticas, non ad lavationes & *unctiones*, ut in Lat. Interpretatione est. *M. D.*

P. 57. l. ult. τ̃ καταπονηθέντων...] Ut sensus sit conveniens, legendum videtur, τ̃ ἈΠΟΠΟΝΗΘΕΝΤΩΝ. *Iis qui a labore cessarunt, laborantes melius dormiunt.* *Palm.*

Nihil mutandum. Recte opponuntur *conficientes confectis*, ut gnavi ignavis; recteque dicuntur melius dormire qui confecerunt adversarium, quam qui ab adversario sunt confecti. Fl. Ed. καταπονουμένων habet. *M. D.*

P. 58. l. 5. πέρας] An hoc sensu alibi adhibeatur πέρας nescio. Servandum tamen. *M. D.*

P. 59. l. 2. τὸ πῶς... καὶ] Pro τὸ recte A. habet τε.

Ib. l. 18. ἐλλιθέρας] Melius idem Cod. ἐλλιθέρων. *M. D.*

P. 60. l. 6. κινδυνεύοντι] Ant. Meliss. I. 53. teste Dan. Ballowe in margine codicis mei, ἀπόντι legere jubet. Frustra. immo pessime. Quis enim reus, dicente accusatore *absens*, crimina diluere poterit? *M. D.*

P. 61. l. 1. ἐπέδωκεν] Scribe, præeuntibus V. A. & Ed. Fl. ἀπέδωκεν. *M. D.*

P. 62. l. 3. Ἐξάθρην] A. Cod. Ὀξάθρην habet, uti & apud Curtium & Diod. Sic. est, p. 549.

Ib. l. 9. πολλοῖς ἔτεσιν...] Quinam veterum id tradiderint nescio; sed falsum est. Vide Cellar. 786. *M. D.*

P. 63. l. 18. εἰσαγγελεῦς] Holstenii & Reinesii emendationem secutus sum, pro hac voce, hic & lin. seq. ὁ Θεαγγελεῦς legentium. De posteriore ex Athenæo constat, Lib. VI. p. 271. Apud Strab. etiam L. XIII. p. 611. C. Συναγέλα mendose, pro Θεάγγελα, legi Harduinus docet in Not. ad Plin. X. 29. *Dacer.*

P. 64. l. 9. τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος... τοὺς ἀρίστους...] Non placet προσέβαλε, λέγων. Non ita loqui solet Plutarchus. Mallem ΠΡΟΕΒΑΛΕ ΛΟΓΟΝ. Vide 75, 14. &c. Nec quos compellet constat; ducesne tantum, an milites etiam. Dacerii commentum qui cum Græcis contulerit, stare non posse sine me satis perspiciet. Vide Curt. VI. 2. eadem fusius narrantem. *M. D.*

P. 64. l. 13. καὶ μαρτ.] Forsan καταμαρτυράμενος. A. certe ἐπιμαρτυράμενος habet.

Ib. l. 14. ἐθελόντων] Melius scribetur ἐθελοντῶν.

P. 65. l. 3. ἐν τινι χρόνῳ] A. Cod. ἐν χορτάνῳ habet; unde Dacerius se nihil elicere posse fatetur. Nobis Diodorus opem feret, apud quem (p. 550.) Χορτακάνα πόλιν est. Forsan *Artacana* Ammiani; de quo vide Cellarium; nisi mavis hic, ἐν ἈΡΤΙΚΗΝΗ, legere. *Ed. & M. D.*

P. 67. l. 8. Λίμνος] *Dymnus* hic Curtio & Diodoro est, p. 550. Recteque apud Cruserium, & in Indice mutatum est.

Ib. l. 9. χαλεπῶς ἐπιβουλεύων] Suspicor aliquid excidisse quod inter has voces fuerat. *M. D.*

Ib. l. 11. Βαλείνῳ] A. Cod. Κεβαλίνῳ habet. & ita apud Curt. & Diod. est, p. 551.

Ib. l. 15. ἐποίησαν] Scribendum esse puto, ἐποίησεν. *H. Steph.*

Ead. ib. καθ' ὑπ.] Forsan καθ' ὑπουργίαν.

Ib. l. 16. ἕτερον] V. Μέτρον. A. autem, Μέτρωνα. Certe nomen proprium desiderari videtur; *Metronaque* habet Q. Curtius. *Ed. & M. D.*

P. 68. l. 6. ἀναπ.] Scribe, cum A. Cod. ἀναπετάσαντος. Sic Luci. καὶ μάλιστα ἣν ἅπασιν αὐτοῖς ἈΝΑΠΕΤΑΣΗΣ τὰ ὦτα: *de Conscr. Hist.* c. 7. *M. D.*

P. 69. l. 3. εὑρίσκοντες] A. Cod. εὑρίσκομεν. Forsan melius legatur εὑρίσκοιεν. Mutanda certe vulgata.

P.

P. 71. l. 2. 'Αρ.] Rescribe 'Αριςόνυ. Sic enim pluries a Q. Curtio, & ab Arriano, vocatur. *Palm.*

Ib. l. 9. Εὐεπ.] In Andromache vers. 693. & seqq. quorum initium tantum ponit Plutarchus, quia tum temporis omnibus erant noti. Nunc vero, cum pauci admodum Græcos poetas memoriter tenent, tibi auctor sim ut apud Euripidem legas. Adi etiam, si lubet Juliani Imp. Cæsares; ubi, dum Alexandrum exagitat, eadem Euripidis adducit verba, ut Vir doctus in meo codice monet. *M. D.*

P. 72. l. 5. πένθους] Melius Cod. St. & V. πάθους: ut infra l. 14. *M. D.*

Ib. l. 11. τὴν δίκην....] Hinc emendandus insignis locus in Op. Mor. p. 1398, 10. &, pro Κλεῖτῳ δὴ, ΤΩ, ΔΙΙ; pro τῶν Θεῶν autem, ΤΗΝ ΘΕΜΙΝ scribendum est. quæ emendatio, notante D. Ballowe, debetur Petavio ad Themist. 18. Sed locum ipsum adi, ut quid de hoc Sophismate senserit Plut. videas; & adde, si lubet, Platonem de Legg. IV. Ed. Lugd. p. 600. G. *M. D.*

Ib. l. 18. τοῖς δὲ λ.] Cl. Editor mallet δή. Ego prorsus tollendum censeo; delendumque comma, quod importune ante τοῖς est. Sic Luci. Tox. c. 54. καὶ αὐτὸς ΜΕΤΕΣΧΟΝ τῆς ἐξόδου αὐτοῖς. *M. D.*

P. 73. l. 7. κατοικίσαι πάλιν τὴν π.] Olynthium fuisse, ipse Plut. tradit III. 96, 3. Olynthus autem a Philippo eversa erat; Op. Mor. 814, 29. ὥσπερ ὃν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου τις εἶπε κατασκάψαντος Ὄλυνθον, Ἀλλ' οὐκ ἀνοικίσαι γε (Sic enim legendum, non ἂν οἰκίσαι γε) πόλιν ἐκεῖνος δύναιτο τηλικαύτην, &c. An autem id ei concesserit Alexander incertum. Sed restauratam fuisse constat, & Ciceronis ætate rebus omnibus auctam & ornatam floruisse. Vide Or. III. in Verr. *M. D.*

Ib. l. 13. Μισῶ....] Ex Euripidis Medea, teste Cicerone Ep. ad fam. XIII. 15. & VII. 6. ubi vide, si lubet, Notas Ed. Græv. In nostra tamen non extat. Unde colligitur duas fuisse. Alibi etiam laudat Noster (in Op. Mor. 2067.) Sed sine Auctoris nomine. Rectius autem ibi, & apud Cic. & Lucianum, legitur, οὐχ αὑτῷ, quam hic οὐδ' αὑτῷ. *M. D.*

P. 73. l. 17. Εὐρ.] In Bacch. vers. 266. ubi, pro εὐλογεῖν, εὖ λέγειν, uti & hic in quibusdam Stephani Codd. erat, legitur.

P. 74. l. 9. πρὸς αὐτὸν] *Ad se ipsum* vertunt Lat. & Angl. Interpp. absurde. Ex Il. autem Φ. 107. hic versus depromptus est. *M. D.*

P. 77. l. 2. τὸ ἔργον] A Cod. ἢ τὸ ἔργον. Forsan τοῦ ἔργου.

Ib. l. 4. αὐτοῦ] Cruf. *ibidem*; absurde. Reliqui omisere. Sed 'ΑΥΤΟΙ legendum est, quod orationi vim addit. *M. D.*

Ib. l. 8. τὴν ἀπος.] Scribe τῆς, cum V. & A.

P. 78. l. 3. στρατιᾶς] Legendum est, στρατείας.

Ib. l. 6. νεανικοῖς] Cruserius *inconsulte* vertit. Angl. & Gall. melius, *ingentia vulnera*; quo sensu passim usurpatur ea vox. Vide V. 228, 16. ὀδύνας τε ΝΕΑΝΙΚΑΣ καὶ φλεγμονὰς πυρετοὺς ἐπιλαβεῖν ἐκ τοῦ τραύματος. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 9. ὀχυρὸν...εὐτόλμοις] Melius V. & A ἀτόλμοις. *vel tutum ignavis.*

Ib. l. 18. Νύσῃ] Duplici σ scribitur in V. Cod. & apud Arr. initio L. V.

P. 79. l. 16. εὖ π.] A. Cod. εἰμι εὖ π. melius. *M. D.*

P. 80. l. 7. οἱ φιλόσοφοι] *Gymnosophistas* intelligit; Vide infra 85, 12. Forsan οἱ ΓΥΜΝΟΣΟΦΙΣΤΑΙ λεγόμενοι, pro οἱ φιλόσοφοι, scribendum est. *M. D.*

Ib. l. 14. βαρβ. μὴ φοβεῖσθαι] A nullo Interpretum Plutarchi mens redditur. Lat. Angl. & nova Dacerii Gallica versio, *quo assuefaceret suos*, habent, *non for-*

formidare Barbaros. Arrianus lectus (L. V. Ed. St. p. 108. A. & B.) aliud sub his latere te docebit. Non *suos* non timere strepitus ille assuefecit, sed *Barbaros* ipsos; quos securos, tandem aliquando, vero trajiciendi fluminis strepitu oppressurus erat. *M. D.*

P. 81. l. 13. κοινῇ] A.Cod. pro hac voce, quod mireris, Περδίκκαν habet. quam scripturam amplectitur tamen Dacerius. Faustioribus ominibus Blancardus ad Arr. p. 342. Κοίνῳ, vel Κοῖνον, legere jubet. Confirmaturque ea emendatio auctoritate Diodori Sic. apud quem (p. 533.) expresse Κοῖνος nominatur.

Legendum omnino Κοῖνον est; de quo passim Arrianus. Sed ulteriore emendatione egere hic locus mihi videtur. Ante hæc verba enim, pro κατὰ θάτερον κέρας, scribendum est, κατ' ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ κ. quod idem Arr. sic extulit. αὐτὸς μὲν ἐπὶ τὸ εὐώνυμον κέρας τῶν πολεμίων παρήλαυνεν.... Κοῖνον δὲ πέμπει ἐπὶ τὸ δεξιόν. *M. D.*

Ib. l. 15. ὅθεν ἤδη] Quid hæc verba sibi velint, nemo, credo, expediet. Ego, ἙΩΘΕΝ ΔΕ, vel ἙΩΘΕΝ ἨΔΗ, legendum censeo; quod postulant verba sequentia, ὀγδόης ὥρας. Nisi enim initium pugnæ notasset, absurde ex fine diuturnitatem conjici postularet. *M. D.*

Ib. l. 19. μῆκος ἱππότου] Prava hæc interpunctio fraudi fuit Gallico Interpreti. In Nota enim ait; si Græca sequamur, excessisse eum, totis quatuor cubitis & palmo insuper, humanam magnitudinem. Ponendum est comma post μῆκος. ἱππότου enim ab ἀποδέων regitur. *Ultra quinque cubitos* Arrianus habet. Diod. notante Cl. Editore, *quinque*. *M. D.*

P. 82. l. 1. προμ.] Scrib. προσμαχομένους. Vide infra 92, 8.. Qui enim vulgatam sequuntur, aut Cod. V. scripturam adsciscunt (προμάχους), Pori ipsius antesignanos intelligant necesse est, quo nihil huic loco minus conveniens.

P. 82. l. 8. καὶ τοὺς....] Delendum censeo illud καὶ, quo inducitur expectatio alterius verbi, τῷ προσέθηκε, similis. *M. D.*

Ib. l. 9. πεντακ.] Arrianus modeste, πλείονα τῶν πρόσθεν. Numerum hunc insignium urbium debemus, haud dubie, Librariis. Sed absque meliorum Codd. ope quis verum Plutarchi numerum restituet? Ecce autem insperato opem feret Arrianus, (Ed. St. p. 115. A.) ἔλαβε, inquit, πόλεις μὲν ἐς τριάκοντα καὶ ἑπτά. ὧν, ἵνα ὀλιγιστοὶ ἦσαν οἰκήτορες, πεντακισχιλίων οὐκ ἐλάττους ἦσαν, πολλῶν δὲ καὶ ὑπὲρ μυρίους. καὶ κώμας πλήθει τε πολλὰς ἔλαβε, καὶ πολυανθρώπους, οὐ μεῖον τῶν πόλεων. καὶ ταύτης τῆς χώρας Πώρῳ ἄρχειν ἔδωκε. Vides jam unde nobis *tot Urbes* dederint insigni magnitudine: numerum *Incolarum*, pro numero *Urbium* nobis tradunt. Sic ergo refingendus videtur hic locus. πόλεις δὲ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ἙΠΤΑ ἀξιολόγους &c. Quod si de πεντακισχιλίας aliquid retinere velis, ἀξιολόγους exulare jubeas necesse est, & ex Arriani verbis, minimo labore, quod voles efficies, harum urbium incolas ad minimum V. millium faciens. Mihi, donec a melioribus MSS. Codd. subsidium afferatur, altera illa ratio placet. *M. D.*

Ib l. 10. ἄλλην... τοσαύτην ἧς] Si hanc scripturam sequamur, dabit Poro & hanc regionem. Sed scribendum est, ἈΛΛΗΣ δὲ τρὶς ΤΟΣΑΥΤΗΣ Φ. *M. D.*

Ib. l. ult. τὸ πρόσω] Recte in A. legitur τοῦ πρόσω.

Ead. ib. προσελθεῖν] Non convenit hæc vox cum πρόσω: Sed conveniet ΠΡΟΕΛΘΕΙΝ, quod & H. Stephano placuisse video. Sic III. 241, ult. μηδένα λελεῖφθαι τοῖς Ἀ. τόπον ἀμαχεὶ ΠΡΟΕΛΘΕΙΝ. *M. D.*

P. 83. l. 4. ἀντιπ. δὲ τ. ὄ.] Scribendum puto, τὰς δὲ ἀντιπέρας ὄχθας. *H. Steph.*

P. 83. l. 5. ὀκτὼ....] Diod. Equitum, XX. tantum millia: Curruum, II. M. Elephantorum Millia IV. habet. p. 562.

Ib. l. 6. Γανδαρειτῶν] Blanc. ad Arr. p. 366. Γανδαριδῶν scribere jubet: &, pro Πραισίων, Ταβραισίων ex Diod. 561. Cellarius *Gangaridas* tuetur. Apud Strabonem tamen *Gandaris* & *Gandaritis* scribitur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 17. βωμοὺς Θεῶν] Τῶν δώδεκα Θεῶν habet Diod. 563.

Ead. ib. Πραισιαίων] Supra Πραισίων scriptum vidisti. Cellarius, Strabonem secutus, *Prasios* vocat. *M. D.*

P. 84. l. 2. ἐκόμιζε] Recte V. ἐκομίζετο. Librarii, quia sequitur τοῖς, peccarunt. Lat. Int. optime expressit; neque ab eo reliqui discesserunt. *M. D.*

Ib. l. 17. Λιμναῖος] Op. Mor. p. 613, 28. Ληνναῖοι prave scribitur. recte autem p. 583, 16. Curtius *Timæum* vocat; quod & Cruf. observavit.

Ib. l. 18. προσέστησαν]. Cl. Ed. περιέστησαν censet legendum. Ego ΠΡΟΣΗΕΣΑΝ malim. Curtius certe, tum demum *supervenisse* ait; &, *solum* diu ibi fuisse Alexandrum, apud omnes constat. *M. D.*

P. 85. l. 1. ἐπὶ σκηνῆς ἐκομ.] Lege ἐπὶ ΣΚΗΝΗΝ. Non enim ἐπὶ σκηνῆς, ut ἐπὶ ΒΑΒΥΛΩΝΟΣ, &c. dicebant. *M. D.*

Ib. l. 4. ἀπολυθ.] Forsan ἀποδυθέντος: ut in Dione. V. 193, 17. ἈΠΟΔΥΣΑΝΤΑΣ αὐτοῦ τὰ δώδεκα,

Ib. l. 5. τριῶν ... τεσσάρων] In Op. Mor. latitudo, IV. digitorum; longitudo, V. fuisse dicitur; p. 613, 21.

Ib. l. 12. Σάββαν] Diod. Σάμβαν appellat; p. 569.

Ib. l. 14. προὔγραφεν] Inter variantes lectiones locum meretur, quod H. Stephanus in quibusdam Codd. invenit, προὔφερεν. *M. D.*

Ib. l. 15. μὴ ὀρθῶς] ΚΑΚΙΣΤΑ reponendum esse, pro μὴ ὀρθῶς, ex pag. seq. patet. Ait enim Judex (l. 14.) Alexandrum dixisse, πρῶτον ἀποκτενεῖν τὸν ἀποκεκριμένον ΚΑΚΙΣΤΑ. *M. D.*

P. 85. l. 17. τοὺς ζῶντας...] Idem ab Anacharside quæsitum fuisse tradit Diog. Laert. 67. cujus responsum, si recte habent Diogenis Codd. huic non est æquiparandum.

P. 86. l. 2. κακῶς] Scripturam hanc omnium Editionum tuetur & vetustissimus Cod. Bibl. regiæ Parif. Aliam habet codex cum G. collatus; nempe καλῶς, teste Dacerio, qui & posteriorem priori præfert. In eadem sententia Cl. etiam Editor fuisse videtur. Ego vulgatam genuinam esse censeo: quia in omnibus illis responsis, *Acre* Horatii, cum ejusdem *ridiculo* conjunctum deprehendo, *quod magnas plerumque secat res*, ut ait ille: in nova non deprehendo. *M. D.*

Ib. l. 4. ἔτως] Scribe ἔτος, cum Cod. A. *M. D.*

Ib. l. 6. λοιπῶν, ὁ μὲν] Τριῶν addit V. post λοιπῶν. Recte. *M. D.*

Ib. l. 9. ἔχον] Forsan ἔχοι, inquit Cl. Ed. nondum, credo, inspecta Cod. A. scriptura, in quo recte ἔχει est. *M. D.*

Ead. ib. μὴ ν....] Displicet Dacerio illud μή; μὲνque adeo, pro eo, reponamus auctor est. Sed si viro docto morem geramus, peribit tota responsi argutia. *M. D.*

P. 87. l. 2. λίαν ἢ τοὺς νόμους α. β.] Dacerius dum putat, id unice respexisse Dandamin, quod non nudi & paucis contenti, sicut ipsi, vixissent, Viri Magni sententiam in angustum admodum cogit: cum palam sit, multo plura & majora hisce verbis in iis desiderasse: quod scilicet suam de Diis sententiam non ausi essent palam profiteri; & quod Institutis patriæ nimium in se aliosque juris tribuissent. Cujus sententiæ arbitrium non cujusvis est viri; Dacerio præsertim haud temere com-

committendum, qui Regi suo serviliter adeo Religionem suam addixerat. *M. D.*

P. 87. l. 17. Σκιλλοῦςιν..]Κιλλοῦτα dictam fuisse tradit Arrianus L. VI. nihil aliud.

P. 88. l. 7. ἰχθύας...] Ita disertis verbis de Ichthyophagis illius oræ Strabo (Lib. XV. p. Ed. Par. 720. D.) τοῖς δ' ἰχθύσι χρῶνται, καὶ αὐτοὶ, καὶ τὰ θρέμματα... καὶ τὰ κρέα δὲ τῶν θρεμμάτων ἰχθύων προσβάλλει. Ad quem locum vide Casauboni eruditam observationem, cui ex hisce Plutarchi verbis magnum robur accedet. *M. D.*

Ib. l. 19. βαπτίζοντες] Suspecta mihi hæc vox, cum ἐκ πίθων ita constructa. Nolim tamen 'ΑΡΥΟΝΤΕΣ absque Codd. auctoritate reponere. *M. D.*

P. 89. l. 1. τῆ φιάλαις...] Corruptum hunc locum Tan. Faber in Not. ad Anacr. ita restituit. παρείπετο 'Ο ΦΑΛΗΣ. *Sequebatur Phales & Bacchicæ licentiæ lusus. Phales* autem, est Priapus, in Bacchanalibus circumferri solitus. Hactenus Dacerius. Cl. Ed. ΤΗΣ ΦΑΛΛΟΦΟΡΙΑΣ π. ΚΑΙ β. ὑ. Mallet. Ego, ΚΑΙ ΘΙΑΣΟΣ. Vide Athen. 362. E. & nostrum V. 142, 7. *M. D.*

Ib. l. 3. τῆς Γεδρωσίας] Gedrosia relicta, peragraverat, VII. certe diebus, Carmaniam; (p. præc. l. 11..) in eaque aut in proxima regione, quæ Persia erat, jam versari, non in Gedrosia, necesse est. Nondum autem in Perside pervenisse videtur; cum (p. 90, 8.) ἐν δὲ Πέρσαις, satis innuat alibi gesta quæ supra memorata fuerant. Dacerius τῆς ΚΑΡΜΑΝΙΑΣ, pro τῆς Γεδρωσίας reponit. Forsan 'ΕΚ τῆς Γεδρωσίας ἧκεν. Certe *regia Carmaniæ* nulla memoratur; *metropolis* autem, non ab Armuza tantum remotior fuisse videtur quam ut, classe relicta, eò proficisci potuerit Nearchus, sed ab itinere etiam, quo reduxisse copias Alexandrum constat. *M. D.*

Ib. l. 13. τὸ περὶ Μαλλοὺς τςρατόδμα] Corrupta hæc, haud dubie. De περὶ M. variant Codd. In V. παρὰ πολλοὺς est. Deinde, quid est hic τςρατόδμα? Si stet περὶ Μαλλοὺς, ΠΑΘΗΜΑ, aut potius ἥττημα, non τςρατόδμα, dicendum fuerat. Ego me hinc, absque meliorum Codd. ope, expedire non valeo. *M. D.*

P. 90. l. 13. Πελλαῖος... Πολ.] Quid ergo de Curtii Orsine, & Arriani Orxine (sub fin. VI.) censendum est? Vide Q. Curt. Lib. X. 1. *M. D.*

P. 91. l. 1.. κατασπείσας ἑαυτοῦ] Scribe 'ΕΑΥΤΟΝ: ut III. 320, 5. κατεσπεικότων 'ΕΑΥΤΟΥΣ. *M. D.*

Ib. l. 4. αὐτὸν] Mallem αὐτὸς: quia putidum est αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον, dicendumque potius esset αὐτὸν, si casum illum posceret oratio. *M. D.*

Ib. l. 13. τςέφανον τάλαντον] Aut cum H. Stephano, καὶ interjiciendum est; aut ΤΑΛΑΝΤΟΥ scribendum; aut delenda prorsus ea vox: aut denique aliquid excidisse necesse est. A Cod. τῆ νικ. τςεφ. habet. Recte, si non etiam τάλαντον haberet. *M. D.*

Ib. l. 16. Σταт.] Βαρσίνην corrupte habet Arrianus. (Ed. St. 148. D.) *M. D.*

P. 93. l. 5. διδ. λογ.] Lege, cum A. Cod. διαδόντες λ. *Dacer.*

Ead. ib. ἐταπείνουντο] Invidia & ira torquebantur adhuc, necdum *resipuerant*; (quod hac voce, ut e linea 12, videre est, subinnui patet; cui adde & V. 307, 9. ubi ΤΑΠΕΙΝΟΝ καὶ ἡσυχαῖον opponuntur τοῖς, ΤΡΑΧΥ καὶ ἀγέρωχον) cum paulo post tandem diserte dicat, τέλος δὲ συμφερνήσαντες. Quomodo ergo stare potest hæc scriptura? Forsan 'ΕΤΡΑΧΥΝΟΝΤΟ scribendum. Vide III. 13. 2. *M. D.*

Ib. l. 10. κοίρανον ἀνακ.] Huic voci aliquid inesse oportet quod blandientibus conveniat, magisque conciliandæ benevolentiæ aptum sit quam vulgaris βασιλεύς. Est quidem apud Homerum (Il. B.

B. 204.) Οὐχ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω. Unde putare quis possit, hic κοίρανον ΈΝΑ ἀνακαλοῦντες legendum esse. Sed non placet. Malo in sententiam abire Constantini; qui in Lex. Κοίρανος exponit, ὁ ἐν τῷ καιρῷ ἄρχων. *h. e. qui opportune imperat & absque suorum injuria.* Unde autem ista hauserit, nescio. Sed huic loco apprime conveniunt. *M. D.*

P. 94. l. 1. ἀλλὰ τῷ] A. Codd. ἀλλ' ἅμα τῷ. Melius.

Ib. l. 10. Κοσσαῖον] Arr. & Diod. Κοσσαῖον scribunt; ille p. 493. hic, 478. Rectius.

Ib. l. 12. μυρίων ταλ.] Diod. XII. Millia habet, p. 581.

Ib. l. 14. Στασ.] *Dinocratem* hunc nominat Vitruvius in Præf. L. II. *Xyl.* *Stasicratem* iterum vocat Noster Op. Mor. 597, 19. quod ego verum nomen esse puto. *Dinocratem* vero Alexandriæ condendæ præfuisse auctor est Plin. V. 10. & VII. 37. Lucianus, qui de Atho in statuam Alexandri formando etiam meminit, Architecti nomen non tradit. *M. D.*

Ib. l. 18. ἐξεργάσασθαι] Scribe haud cunctanter, ἐξεργάσεσθαι.

P. 95. l. 5. διαφερομένους..] Sic infra in Cæs. p. 136, 9. τὰς πόλεις αὐτὰς ἀνισταμένας φυγῇ ΔΙΑΦΕΡΕΣΘΑΙ δι' ἀλλήλων. Vide & V. 394, 14. *M. D.*

Ib. l. 7. Πυθαγ.] Arrianus Πειθαγόραν habet.

Ib. l. 9. ἰσχυρὸν τὸ σ.] Arrianus, μέγα καὶ χαλεπὸν, habet. p. 482.

P. 96. l. 4. Ἰόλα⊙.] Scribendum est Ἰόλλας. Vide 98, 19. τοῦ Ἰόλα τεθνηκότος. In Op. Mor. p. 1561, 10. Ἰόλα τῷ δόντι Ἀλ. τὸ φάρμακον. Sed Arr. & Curt. duplici λ scribunt: ille p. 501; hic Lib. X. 10. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 14. οἰμωξόμενοι] Malo quod in A. Cod. est, οἰμώξει μὲν οὖν. Scilicet, Antipater. vel ΟΙΜΩΞΕΤΕ, ut postulare videtur ἀδικοῦντες φανῆτε. *M. D.*

P. 96. ib. αὐτοῦ φ.] A. recte, οὕτω φασί. Sequitur enim mox ὥστε. *M. D.*

P. 97. l. 4. δίκην....] Locus mancus & corruptus, quem Petavius ad Themist. p. 540. ita refingit. ἡ δεισιδαιμονία δ. ὑ. α. πρὸς τὸ ταπεινούμενον ΡΕΟΥΣΑ καὶ ΑΝΑΠΙΜΠΛΑΣΑ ΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ. Nescio an aliis; mihi hæc emendatio quam ex margine codicis mei tantum habeo, non satisfacit. Mallem: ἡ δεισιδαιμονία, δίκην ὕδατος, ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον καὶ ΚΑΤΑΝΤΕΣ ΡΕΟΥΣΑ, ἀβελτηρίας καὶ φόβου τὸν Ἀλέξανδρον ΑΝΕΠΛΗΡΟΥ. Vide Op. Mor. p. 832. *M. D.*

Ib. l. 11. οὕτε ἄφνω....] Ita tradit etiam Diod. p. 582.

Ib. l. 15. τριακάδι] Mendacem fuisse Aristobulum omnes norunt. Vix tamen putem, quo mensis die mortuus esset Alexander, noluisse vere tradere. Qui dies cum τρίτη φθίνοντος p. seq. l. 15. in Ephemeridibus dicatur; arbitror & hic legendum ΤΡΙΤΗ ΦΘΙΝΟΝΤΟΣ, pro τριακάδι. Non ausim tamen ejusmodi interpolationem in textum absque MSS. Codd. auctoritate recipere. *M. D.*

Ib. l. 16. ἐφημ.] Idem Diarium citatur & ab Arriano, p. 497.

Ib. l. ult. λουτρῶνι] Apud Arr. ἀνδρῶνι legitur. *M. D.*

P. 98. l. 7. ταξιάρχους] Apud Arr. (499.) χιλιάρχους.

Ib. l. 13. ταύτης δὲ τῆς ἡμ.] V. recte τετάρτης habet. *M. D.*

Ib. l. 19. Ἰόλα] Scrib. Ἰόλλα. Vide Not. ad 96, 4. *Ed. & M. D.*

P. 99. l. 3. ὄνου] Arr. p. 500. ἡμιόνου habet. Sed hæc duo passim confunduntur apud Auctores. Sic legitur tamen & in Op. Mor. p. 1758, 16. quem locum excutere nunc non vacat. *Ed. & M. D.*

C Æ-

CÆSAR.

P. 100. l. 9. περιῆλθεν] Περιῆλθεν a Plutarcho scriptum fuisse arbitror. qua de re monui jam ad III. 446, ult. *M. D.*

Ead. ib. μειράκιον ὢν... ἐκπεσεῖν... παρεσκεύασεν] Videndus ad hæc Rualdus. Legi etiam possunt quæ a Palmerio in eam rem dicta sunt, adversus posteriorem illius Animadversionis partem. Recte tamen vertisse mihi videtur Rualdus. *M. D.*

P. 101. l. 1. δι' ἀρρ... μεταχ.] Videndus hic iterum Rualdus. Cui addi etiam potest Gatakerus p. 350.

Ib. l. 12. φίλε] *Medicus* apud Suetonium dicitur amicus ille. Qua de re videndus ad eum locum Casaubonus. Viros eximios in itineribus circumducere Romani solebant. Vide p. 224.

Ib. l. 19. παιδιᾷ] Recte Xyl. verterat *joco*. Cruf. & reliqui Interpp. prave *ætati*. Vide p. seq. l. 8. δοκῶν ΠΑΙΖΕΙΝ.

P. 102. l. 3. Ἰόνιον] Fl. Ed. & MS. Par. Ἰόσκον. Sed vide Vell. Paterc. p. 150. (II. 42.) Recte itaque Xyl. lectionem alteram secutus est.

Ib. l. 10. Ἀπ. τ̃ τοῦ Μόλωνος] Errasse hic Plutarchum, dum Apollonium hunc *Molonis F.* facit, pluribus ostendit Rualdus ad vitam Cic. 444, 7. quem vide. *Molo* enim ipsius Apollonii cognomen erat, uti ex Suetonio & aliis constat.

Ib. l. 14. τὸ ᾗ πρωτεῖον...] Variæ de hoc loco emendando sententiæ sunt, Xyl. οὐχ, ante ὅπως inserit. prave. H. Steph. ἀλλ' delet, ante ἀσχοληθείς. quod & Dacerius probat. Cl. Editor ἈΛΛΟΙΣ ἀσχοληθείς, mavult, optime. Pro τὸ ᾗ πρωτεῖον etiam, cum A. scribendum censeo, τῶν πρωτείων: ut in Galba (V. 388, 1.) μάλιστα ΤΩΝ ΠΡΩΤΕΙΩΝ ὑφιέμενος αὐτῷ. *M. D.*

P. 102. l. 17. ἐν τῇ.... περὶ Κάτ. ἀντιγρ.] Parum commode Lat. Int. *Orationem* vertit. *Anticatonem* Cæsaris designat; de quo vide infra p. 156. & 253, 10. Recte Angl. & Gall. *M. D.*

P. 103. l. 6. αὐτοῦ χάρις] Melius *gratiam* vertit Gall. Int. quam Lat. & Angl. *venustatem*. Sic in Nicia III. 238, 13. ὁ Πλάτων ἘΚΛΑΜΨΑΣΑ δόξα. *M. D.*

Ib. l. 14. μικρὰν, ὦ οὖ....] Longa in hunc locum extat H. Steph. nota. Recte conjecerat, ante μικρὰν deesse οὕτω: quod cum in Cod. A. extet, missis aliis conjecturis, acquiesco; nec lectorem amplius morabor. *M. D.*

Ib. l. ult. ἑνὶ δ. κνωμ.] De mollibus dicitur; uti vel ex Clodianis in Pompeium contumeliis, ex nostro Auctore constat; & ex Luciano in *Rhet. præc.* ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ τ̃ κεφαλὴν κνώμενον. *Xyl.*

P. 104. l. 4. Πόπλιον] Omnes Int. *Popilium* habent. In Græco itaque etiam Ποπίλιον scribi par erat.

Ib. l. 16. Βαίτωρι] A. Cod. Βέτερι. Optime; *Antistium* enim *Veterem* appellat Paterculus, II. 43. De Provincia Hispania, adi Rualdum, nimis scrupulose, ut mihi quidem videtur, hæc pensitantem. Tangit enim Historiam, in hisce Vitis, Plutarchus, non ipse Historiam scribit. Vide iterum p. 111, 11. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 17. πάλιν ἄρχων] Opportune admodum V. inter has voces αὐτὸς inserit. *M. D.*

P. 105. l. 11. προσαγαγέσθαι] Non, *sibi conciliare* vult. Hujus loci non est ea res. Sed *erigere & provehere* vult. quod & res ipsa indicat, & vox ἀναρρῶσαι quæ præcessit. Unde patet scribendum esse, ΠΡΟΑΓΑΓΕΣΘΑΙ. Vide p. 113, 17. & 125, 18.

Ib. l. 19. προμαλαττόμενον] Si demulsum a Cæsare Populum intelligi vellet, ut ab Intt. vertitur. προμεμαλαγμένον scribi

ſcribi debuit. Vox a balneis ſumpta. Vide Περμαλακῆριον in Conſtantini, aut Gorræi, Lexico. Deinde, illud ἅτε ſolum, quid monſtri alit? Cl. Ed. pro eo, ἅ τι legendum cenſet. Vide p. 107, 7. Melius delebitur prorſus τε. Ego amplius de toto hoc loco deliberandum cenſeo. *M. D.*

P. 105. l. pen. κενοτ.] Immo καινοτομεῖν: ut in V. & A.

Ib. l. ult. αὐτοὺς] MS. Par. ἀλλήλους. Melius.

P. 106. l. 8. ἐπήρθησαν] MS. Par. ἐπερρώθησαν: ut in Pyrrho (II. 445, 1.) & in Lyſ. (III. 8, 8.) Hæc Cl. Editor. Sed ſunt etiam quibus ſe tueatur vulgata; meliuſque convenire videtur huic loco *elationis* ſignificatio. *M. D.*

Ib. l. 17. προσδανεισάμενος] Scribere mallet Stephanus, προσδανεισάμενος. Ego nihil mutandum cenſeo. Optime vertit Angl. Interpres, niſi quod æris alieni jam contracti non meminit, quod hæc vox innuit Cæſarem *aucturum*. Male Latinus. Commode & apte Gallicus. *M. D.*

P. 107. l. 8. ἄδηλος] V. ἄδηλον. uti volebat Steph. *M. D.*

Ib. l. 13. μὴ] Scribendum videtur, ΈΙ μή. *M. D.*

Ib. l. 16. πράξει.] V. & A. ἀπράξει. quod cum Dacerio probo.

P. 108. l. 16. πεντακόσιαι] In V. & Steph. ἑπτακόσιαι: quæ ſumma ad eam redit quam in Talentis exhibet noſter in Cat. (p. 241, 8.) cum Talenti ad Myriadem drachmarum, obſervante Xylandro, ea proportio ſit, quæ ternarii ad quinarium. His non obſervatis, erudite pro more ſuo, Rualdus in Plutarchum aut Librarios debacchatur; Anim. XXII. cum ipſe negligentiæ hac in re argui mereatur. *Ed. & M. D.*

P. 110. l. 5. ὡς ὃ] Melius legetur, ὡς δή.

P. 111. l. 7. συγχεχ. τ. πράγμασι τὰς γν.] In Cic. p. 472, 1.. rem eandem narrans, τὰς δέλτους συγκεχυμένας τοῖς γράμμασιν, habet. Dacerius, *tuliſſe ſententias per Saturam*, vertendum ait; quod apud Populum fiebat, cum una rogatione plura continerentur capita; & apud Judices obtinuiſſe vult, donec Lege Cæcilia & Didia, ut ſententiæ dividerentur cautum eſt. Plura qui volet, ipſum adeat.

Ib. l. 11. Ἰβηρίαν] Tetigimus jam ad p. 104, 16. Caſaubonus ἐκτὸς inſerebat. Ego, non tam ſcrupuloſe hæc a Plutarcho tractari opus fuiſſe, cenſeo. *M. D.*

Ead. ib. λαβὼν] Forſan λαχών.

Ib. l. 19. παρερχομένους...] Elegantior erit hic locus, ſi mecum legas & interpungas: παρερχομένου, τοὺς ἑταίρους ἅμα...

P. 112. l. 6. τοσούτων] V. ἐθνῶν τ. quod genuinum puto. H. Steph. Cod. quidam, etiam ἐθνῶν habebat. *M. D.*

Ib. l. 9. Καλλαϊκοὺς] Cruſerius *Gallæcos* ſcribit. Prave. Vide Cellarium. *Ed. & M. D.*

P. 113, l. 5. πολίτευμα τι... ἐξαπατῆσαν] MS. Par. πολιτεύματι... ἐξαπατήσαντι habet; ſed nihil mutandum. Idem MS, l. 8. συνεισενεγκάμενος habet.

P. 114. l. 6. οὐδὲ τ... εὐλαβείας πρέπουσαν] Scribendum puto; τῇ.... εὐλαβείᾳ. *H. Steph.*

P. 116. l. pen. Σκύλαξ] A. Cod. Σκύλας: Melius. *M. D.*

P. 117. l. 1. ἑκατὸν καὶ τρ.] Cæſar ipſe, (De B. Civ. III.) CCXXX. in clypeo inventa foramina, tradit. *Dacer.*

Ib. l. 4. ἀπέστρεψεν] MS. Par. ἀπέκτεινεν. & mox ὑδάτων.

Ib. l. 6. στρατ....] Abſurde, non tantum interpunguntur hæc, ſed & vertuntur a Gall. & Lat. Interpp. Sapiebat Anglicus hujus Vitæ Int. vir doctiſſ. qui, non *militem Cæſaris*, ſed *Miles, Cæſare ipſo pugnam ſpectante*, vertit. Et ita

ita omnino interpungendum. *M. D.*

P. 117. l. 9. ῥεύματα τελματώδη] MS. Par. τέλματα ῥευματώδη.

Ib. l. 14. Πέτρων] *Petronius* is, non *Petro*, dicebatur: recteque a Cruserio factum, qui ita in versione scripsit.

Ib. l. 16. τοὺς...στρατιώτας] Melius in MS. Par. τοῖς...στρατιώταις: propter ἔθος ἦν quod sequitur.

Ib. l. 20. τρυφὴν ἰδίαν] Idem MS. τρυφὰς ἰδίας.

Ib. l. ult. μέτεστιν....] Hunc locum corruptum censeo. Sed absque MSS. ope, quo pacto emendem non succurrit. *M. D.*

P. 118. l. 9. θυραυλεῖν] Post hanc vocem in MS. Par. hæc inseruntur, ἐνδελεχῶς καὶ ταλαιπωρεῖν, quæ etiam, sed mendose, in V. leguntur. *M. D.*

P. 119. l. 2. διά τε πλ.] Recte V. διά τε τὸ πλ. *M. D.*

P. 120. l. 4. οὐκ αὐτῆς μόνον] Fl. Ed. μόνων habet. Forsan pro αὐτῆς, ἀνδρῶν legendum est.

Ib. l. 8. παρόντων] Forsan προϊόντων.

Ib. l. 15. ἐπινομ.] MS. Par ἐπινεμηθήσεσθαι: ut de igne usurpat, 152, 18. Nisi malis ἐπινεμήσεσθαι scribere. *Ed. & M. D.*

P. 121. l. 7. ὃ μὴ] Delendum videtur illud ὅ.

Ib. l. 9. ἱερῶν γυν.] Dacerius, pro ἱερῶν, ἰδίων reponit, aitque se id debere codici Thuani, qui ita Dionem secutus emendarat. Apud eum enim est, αἱ γυναῖκες αὐτῆς Βαρβάρων. Et apud Cæsarem, *Matres familias eorum*. Sed vide Menag. ad Diog. Laert. in Prooem. §. 1.

Ib. l. 16. τετρακοσίους] Quidam Codd. τετρακοσίους. *H. Steph.*

Dacerius τετράκοντα legendum putat, quia apud Cæsarem, *millia passuum ex eo loco circiter quinque* ad Rhenum flumen, quo fugientes pervenerunt, fuisse dicuntur, sed cum in St. & Par. τετρακοσίους legatur, melius reponetur ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ.

P. 122. l. 5. ἄλλον δὲ] Melius legetur δὴ, quam δέ.

Ib. l. 7. τοῖς πολιτῶν] Insere ex V. articulum τῆς. *M. D.*

Ib. l. 16. συμμιγεῖς δρυμοὺς] Quid συμμιγεῖς δρυμοὶ sint, quis nos docebit? Ego ΣΥΝΗΡΕΦΕΙΣ scriptum a Plutarcho fuisse existimo, qua voce ad eam rem uti fere solet. In Public. I. 238, 3. ἐν χωρίοις ΣΥΝΗΡΕΦΕΣΙ καὶ κοίλοις. In Marcello II. 279, pen. ὑλώδους λόφου καὶ ΣΥΝΗΡΕΦΟΥΣ. In Demetr. V. 60, 4. ὕλην τινὰ ΣΥΝΗΡΕΦΗ. Conferendus utique hic locus est, cum iis quæ in Mario dicuntur (II. 496, 2—.) de Cimbris. τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῆς καὶ μαχιμώτατον ᾤκουν παρὰ τὴν ἔξω θάλασσαν. ὥσπερ δή φασι γῆν μὲν νεμεσθαι ΣΥΣΚΙΟΝ καὶ ὙΛΩΔΗ καὶ δυσήλιον πάντη, διὰ ΒΑΘΟΣ καὶ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΔΡΥΜΩΝ, οὓς μέχρι τῶν Ἑρκυνίων εἴσω διήκειν. Quibus addas licet loca sequentia. In Æm. Paulo, II. 162, 2. ΚΑΤΗΡΕΦΕΣ δένδρεσιν ὄρος: & apud Heliod. in Æthiop. p. 398. δένδρεσι...ΕΠΗΡΕΦΗ τε καὶ κατάσκιον. & Cæsarem ipsum Lib. II.

Ib. l. ult. μαχ] MS. Par. μαχομένοις, quod ad βαρβάροις refertur: prave.

P. 123. l. 1. δωδέκατον] Legendum δέκατον: cum, quia *Duodecimam* legionem ab hoste cum septima circumventam jam dixit; tum, quod ita diserte Cæsar ipse Lib. II. & MS. Par. habent.

Ib. l. 4. βουλόνται....] Hoc quomodo compertum sit, Cæsar ipse narrat. *M. D.*

Ib. l. 18. διεκρίθησαν. ἐπὶ τούτοις] Pessime hæc interpunguntur. Tolle odiosum illud punctum, & scribe; διεκρίθησαν ἐπὶ τούτοις. ἔδει &c. *M. D.*

P. 124. l. 9. Οὐσίπας] *Usipetes* Xyl. & Cruf. vertunt. & ita D. Vossius ad Cæsarem.

P. 124.

P. 124. l. 10. Τενίερίδας] Præter Var. L. MS. Par. habet hic Τενίερίτας: & supra, Εἴπας. Sed *Tenchteros* Cæsar vocat, intio L. IV. quem secutus est Int. Lat. *Ed.* & *M. D.*

Ib. l. 11. ἐφημ.] Hac voce *Commentarios* Cæsaris hic designat Plutarchus: propter quod culpatur a Rualdo, quem vide.

Ib. l. 12. ἐν σπονδαῖς, ἐπιθ.] Melius in A. scribitur, ἐνσπόνδοις ἐπιθοῖντο. *M. D.*

Ib. l. 16. Γανύσιος] A. Cod. Κανύσιος: quod secutus est Cruserius. Recte. *M. D.*

Ib. l. 17. καὶ θ.] Ante hæc verba, MS. Par. καὶ σπονδὰς insuper addit.

Ib. l. pen. μυριάδες] Ex Cæsare, sic legendum esse, constat. Angelus, pro μυριάδες, χιλιάδες legisse videtur, cum vertat XL. non CD. millia. *Xyl.*

Ib. l. ult. Σωγ.] Recte A. Cod. Σίκαμβροι.

P. 125. l. 1. πρὸς αὐτοὺς] Melius in V. ἐπ' αὐτοὺς. *M. D.*

Ib. l. 5. ἐνδιδόντα] V. prave ἐνδιδόντος. Mallem aliam vocem nobis, sed quarti etiam casus, exhibuisset. Ego certe à Plutarcho hanc profectam esse minime arbitror, sed ab imperitis librariis pro ἐντείνοντα suppositam esse. *M. D.*

Ib. l. 6. γαλινώσας] Optime in V. & A. legitur χαλινώσας. *M. D.*

Ib. l. 18. πρόσην.] Repono προσήγαγεν. *H. Steph.*

P. 126. l. 3. ἀπῆλθεν] Scribo, ἀπῆρεν: ut in V. A. & P. est.

Ib. l. 9. τῶν μὲν] Adde οὖν, ex Cod. A.

Ib. l. 15. τοῖς Ῥωμ.] Scribe τῷ cum V. Cod. & mox, Ἀμβιόριγος, cum eodem.

Ib. l. 16. Τηγύριον] Recte A. Cod. Τιτύριον, uti apud Suet. est. Recte etiam Interpres uterque Lat.

P. 127. l. 6. βάλλοντας] Rescribe omnino, προσβάλλοντας, quod exhibent V. & A.

Ib. l. 17. πάγοις] Rescribe ocius ΠΑΓΟΙ. ut δρυμοὶ, πεδία, &c. *M. D.*

Ib. l. 19. ἀσαφείᾳ πολλῇ] Leg. ἀσάφεια πολλή.

P. 128. l. 5. Ἀδρίαν] Prava, haud dubie, scriptura. Meliorem exhibent Var. Lect. in quibusdam enim Ἄραριν scriptum est; non Ἄραρα, ut in Dacerii Nota editum est. De duplici hujus fluvii nomine, vide Cellarium. *Ed.* & *M. D.*

Ib. l. 10. καιρῷ πεφυκὼς] Cave credas καιρῷ ad πεφυκὼς pertinere; regitur enim a χρῆσθαι: debetque adeo commate ab illo distingui. Quod non monerem nisi Viro doctissimo, hujus Vitæ Interpr. Angl. id non observatum fraudi fuisse animadverterem. Omisit enim prorsus μάλιστα δὲ καιρῷ: haud sane talia admissurus, si rite interpuncta hæc verba fuissent, aut a Lat. Int. melius versa. Dacerius optime hæc & intellexit & vertit. *M. D.*

Ib. l. ult. Σικουανῶν] Scribe Σηκουανῶν: ut in V. extat, & supra p. 121, pen.

P. 129. l. 2. τοῖς μὲν ἄλλοις....] V. τῶν μὲν ἄλλων. Sed hoc nihil juvat. Dacerius, τοῖς Γερμάνοις legendum censet, quia in eo prœlio *Germani a dextro latere summum jugum nacti, hostes loco depulisse*, in Cæs. Comm. Lib. VII. dicuntur; quod Cæsaris victoriæ initium fuit. Ego aliquid aliud subesse suspicor; & excidisse verba aliquot; deque summa totius expeditionis administratione sermonem esse. *M. D.*

Ib. l. 4. Ἀρυέλωοὶ] Ἀρυέρνοι, recte A. Cod.

Ib. l. 12. ὅπλοις] Accerse huc ex A. Cod. quod huic voci præmittas ἐν. *M. D.*

Ib. l. 19. λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει....] Unde hæc hauserit Plutarchus, merito miratur Dacerius; in eo tantum in Scriptorem nobilem injurius, quod ne adventum quidem suorum sensisse, dicat a Plu-

 tarcho

tarcho hic traditum. De Prœlii tantum ultimi eventu hic sermo est; pessimeque hic locus a Dacerio versus est. Lat. Int. & Angl. recte vertunt. *M.D.*

P. 129. l. ult. περὶ τῇ πόλει] V. περὶ τ̃ πόλιν: ut supra l. 19. *M.D.*

P. 130. l. 10. ἀφελόμενος] Scribe, cum V. & A. ἀφαλλόμενος. Pessime enim & Amiotus & Lat. Int. vulgatam secuti se dederunt. *Dacer.*

Ib. l. 18. ἐξ ὀλίγου] Soli Cruserio fraudi fuit hæc phrasis: Xyl. & Interpp. Angl. & Gall. recte, *nuper admodum*, vertunt.

Ib. l. 19. ἔργον, ὂν.] Excidisse puto ὂν, post ἔργον. facili librariorum lapsu, qui aliud ὂν videbant. *M. D.*

Ib. l. 20. ἐπὶ τὴν ἀντάγ.] V. & A. melius, ἐπὶ τ̀ ἀνταγωνιστὴν *M. D.*

P. 132. l. 10. προσεκόμισεν] Mendosa haud dubie scriptura. Meliorem exhibet Cod. A. προσῳκοδόμησεν. ut V. 141, 3. quam amplectitur Dacerius. Sed quia eodem halitu sequitur οἰκοδομηθεῖσαν, si cum eo & Cruf. vertas *condidit*, actum ages. *Ampliavit* vertendum est.

Ego ΠΡΟΣΕΚΟΣΜΗΣΕΝ scriptum fuisse suspicor. Vide 169, 8. *M.D.*

Ib. l. 18. διὰ φθόνον κ̀ πολιτείας ὑπεῖλε] Miror tam patienter tulisse Viros Græce doctos, menda usque adeo manifesta. Cod. A. ὑπέλευ subministrat. Hoc saltem in textum erat recipiendum, aut certe φθόνῳ scribendum erat. *M.D.*

P. 133. l. 3. ψηφιζομ.] Recte V. & A. καταψηφιζόμενος. Dacerius, pro more suo unum tantum MS. testem adducit. *M.D.*

Ib. l. 16. διὰ τὴν ὑ.] V. & A. recte, βίᾳ τὴν ὑπ. uti emendare jusserat jampridem Xyl. Sic supra, (126, 9.) ΒΙΑ, τ̃ δημάρχων.

P. 134. l. 11. δυδόντ.] Non sollicito hanc scripturam; sed neque rejiciendam puto quam præfert Cod. A. ἐνδιδόντ. *M.D.*

Ib. l. 12. Κουρίωνα] Qui prave hic *Curio* dicitur, *Q. Cassius* est; ut patet ex iis quæ de profectione ejus cum Antonio ad Cæsarem dicuntur V. 70, pen. collatis cum hisce, & cum Cæsaris ipsius verbis, non longe ab initio L. I. de B. Civ. *Intercedunt M. Antonius, Q. Cassius, Tribuni plebis.* De Curione ibi nihil est. Qui intercesserant, convicio excepti a Consulibus, curia ejiciuntur, & ad Cæsarem servili habitu raptim meritoria rheda profugiunt. Quid vis amplius? Reponendum ergo, ΚΑΣΣΙΟΝ ΚΟΙΝΤΟΝ. *Ed. & M.D.*

Ib. l. pen. μᾶλλον ἢ] Melius legetur μ. δέ. *M.D.*

P. 135. l. 12. ὁρίζοντα] Signantius V. & A. διορίζοντα. *M.D.*

P. 136. l. 16. τοῖς μὲν] Scribe, cum A. Cod. τὴν μὲν, ut infra τὴν δ': & in fine sententiæ, κατηγορεῖν των, ex eodem & V. *M.D.*

Pag. 137. l. 1. ἀπίῃ] Scribe, cum iisdem, ἐπίῃ. quod miror a nullo Interpp. esse animadversum. Cæsarem autem intelligi debere, non est quod moneam. *M.D.*

Ib. l. 5. συνεκρύβη τῇ πάντων φορᾷ· κ̀] Fl. Ed. & MS. Par. κ̀ συνεκκρυβεὶς τῇ π. φ. ψηφίζεται. Probarem & ego, cum Cl. Editore, duplici κ scribi, & servari hanc vocem, nisi suspicarer ΣΥΝΕΞΕΝΕΧΘΗ potius a Plutarcho fuisse scriptum, ut fere solet hoc verbum cum φορᾷ additur. Sic in Ages. III. 395, 14. τῇ φιλοτιμίᾳ.... ΣΥΝΕΚΦΕΡΟΜΕΝΟΣ. Melius certe mihi videtur absolute poni quam συνεκκρυβεὶς. Vide l. 13. hujus pag. *M.D.*

P. 140. l. 14. πολεμίων] Optime A. Cod. πολέμων. Et sic Xyl. & Angl. Int. Cruserius autem & Dacerius vulgatam secuti sunt; absurde. *Ed. & M.D.*

Ib. l. 16. καταθήσεται] Fuit cum putarem, legendum esse καταστήσει): ut in Pyrrho II. 451, 1. ἐνταῦθα τὴν λόγων ΚΑΤΑΣΤΗΣΑΣ τ̃ Π. Sed revocarunt ad vul-

vulgatam loca sequentia. P. 264, antep. εἰς τὰ μηδενὸς ἄξια φροντίδας μεγάλας καὶ σπουδὰς ΚΑΤΑΤΙΘΕΜΕΝΟΝ. Et in Dione V. 160, 7. quod huc apprime facit; τοῦ τέλους εἰς ὃ πρoῦθεντο τὰς πράξεις... ΚΑΤΑΘΕΣΘΑΙ. MS. Par. pro πῆ, ποῖ habet: & ὄντος inserit, post ἀνὴρ: ἀτρώτοις denique, pro ἀτρύτοις, habet.

P. 141. l. 2. & 4. Irrepserunt hic, nescio quomodo, duo menda typographica; legendum est enim, ut in omnibus aliis Edd. μεταβαλόντες, & Ἤπειρον. *M. D.*

Ib. l. 12. Ἀνίῳ] Ἄωον appellat Strabo Lib. VII. (Ed. Par. p. 316. B C.) qui & ab Hecatæo Αἴαντα dici monet. Apud Polybium mendose legitur Λῷος: Sed a Casaubono emendatur. *Dacer.*

Ib. l. 14. πλεύσας] V. A. & MS. Par. πνεύσας: recte. Sed de toto hoc loco videndus Appianus; & forsan antea legendum ἈΠΩΘΟΥΣΑΝ.

Ib. l. ult. ἐλάθοντο] Hiulca est oratio. Excidit ἄν, aut γοῦν, post hanc vocem. *Ed. & M. D.*

P. 142. l. 11. ῥίζαν...] *Charam* vocat Cæsar Lib. III. Sed sunt qui *Clara* legendum censent. Vide N. Loens. p. 396. *M. D.*

P. 143. l. 3. σημείων] In V. Cod. σημαίων, ut 392, 11. *M. D.*

Ib. l. 6. ἐπειρᾶτο τὴν μάχαιραν..] Mendosa est, haud dubie, prima vox. pro qua reponendum censeo, ἘΠΗΡΕΤΟ: nisi forsan Codd. habent ἘΠΕΔΡΑΤΤΕΤΟ. Potuit enim & hac uti, sicut p. 37, 16. Sed priorem genuinam puto; quia tam frequenter usurpant scriptores omnes de petentibus, aut ictum intentantibus. Vide 23, pen. & I. 259, 8. ἘΠΑΡΑΜΕΝΟΥ δὲ τὴν βακτηρίαν ὡς πατάξοντος. *M. D.*

Ib. l. 11.. εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.] Hujus dicti acumen fateor me in Græcis istis non assequi. Extant tamen iisdem Syllabis & in Pomp. p. 495. Coguntur Interpp. aliquid de suo assuere. Unde conjicio, non mea solius culpa fieri, quod non intelligam. Νικῶν enim *victor* est; nihil aliud. Vide 42, 16. ἀναγορευθῆναι ΝΙΚΩΝΤΑ. Quis a Cæsare dictum putabit, *Victoria penes hostes hodie fuisset, si Victorem haberent*? Quid tu ergo, inquies? Quid? Quidvis potius quam putidum hoc. Latine dixerit, *si Ducem*, aut Imperatorem, *habuissent*. Plutarchus autem verterit ἈΡΧΟΝΤΑ, aut simile quid, quod a Librariis in τὸν νικῶντα mutatum fuerit. Inspiciant diligenter quibus MSS. copia est, ut aliquid Cæsare & Plutarcho non indignum inveniatur. Suet. in J. Cæs. c. 36. *Negavit eum vincere scire*. Unde forsan hic scriptum fuit, εἰ ἘΙΔΟΤΑ ΝΙΚΑΝ τὸν ἈΡΧΟΝΤΑ εἶχον. *M. D.*

Ib. l. 17. περιπαθεὶς καὶ ἀνιαθεὶς] MS. Par. ῥιπτασθεὶς καὶ ἀδημονήσας, quæ Scholium sapiunt. Ego, pro priore, ΠΕΡΙΠΑΘΗΣ scriptum fuisse a Plutarcho arbitror: ut V. 9, 11. λυπούμενος καὶ ΠΕΡΙΠΑΘΩΝ. 54, pen. ΠΕΡΙΠΑΘΗΣ γενόμενος. & alibi passim, de summo dolore. Certe non convenit huic loco περιπαθείς. Nec satis aptum rursus videtur ῥιπτασθεὶς, quo utitur quidem Noster in Cic. (p. 480, 18.) cum inter Pompeium & Cæsarem fluctuans hæreret, his verbis. τῇ γνώμῃ πολλὰ ῬΙΠΤΑΣΘΕΙΣ ἐπ' ἀμφότερα καὶ δυσπαθήσας. Ἀδημονήσας quod attinet, vide in Ant. V. p. 117, 18. βραδυνούσης ἈΔΗΜΟΝΩΝ ἤλυε. In Op. Mor. 133, 17. ἈΔΗΜΟΝΟΥΝΤΑ καὶ δυσκολαίνοντα πᾶσι πράγμασι καὶ ἀσχολίαις. & p. 486, 25.

P. 144. l. 7. καὶ τειχομ.] Pro hisce duabus vocibus, in MS. Par. τειχοφυλακοῦντες legitur.

Ib. l. ult. Π. μοναρχίαν] MS. Par. φιλαρχίαν. Vere. Pompeio enim id vitium vulgo objiciebatur. Vide Op. Mor. 1407. & in ejus Vita, III. p. 481. 4.

Ead. ib. Ἀφράνιον] Rescribe, præeuntibus

tibus omnibus MSS. nostris, monentibusque de mendo Xyl. & Dac. Ἀφράνιος. Parenthesis etiam melius claudetur post στρατηγήσας, uti recte in Ed. St. factum est. *Ed. & M. D.*

P. 145. l. 9. διεκρ.] Scribe διεκκρούσαντο, & vide 368, 11. *M. D.*

Ib. l. 13. ἔδοξε γδ....] Manca hæc esse, palam est: cum in plausu nihil sit *diri*; petendumque sit *dirum* illud ex *loci* circumstantiis, quæ hic non narrantur. Amiotus & Dacerius ex Pomp. supplent: quibus favere videtur Cl. Editor. Ego potius accedendum puto sententiæ Doct. Interpretis Anglici, qui, quod Scholium esse putaret, omisit. *M. D.*

P. 146. l. 2. τετρακισμ....] In Pomp. III. 500, 10. numerum Pompeianorum his tantum verbis indicat; βραχεῖ πλείονες ἢ διπλάσιοι. Appianus majorem numerum facit. Vide Lips. de Magn. Rom. 212.

Ib. l. 5. Κορφ.] Omnes emendant, & Κορνιφίκιος, ut in A. est, legunt. Occurrit iterum p. 154, 5.

Ib. l. 16. περὶ τὸ μεσονύκτιον] In Pomp. rem eandem narrans, III. 498, 12. ἑωθινῆς φυλακῆς, id accidisse dicitur.

Ib. l. 18. ἔδοξεν] Sic vertunt Lat. & Gall. quasi, non quartus, sed primus præcessisset casus; & ab aliis, non a Cæsare ipso, visa esset fax illa. Anglicus melius. Vide Pomp. 498, 15. & meam ad eum locum Notam. *M. D.*

Ib. l. ult. ἐπὶ σκότυς] Mendose. V. recte, ἐπὶ Σκοτούσης. Dixi ad III. 498, 16. Recte in Versionibus, excepto Dacerio, omnes *Scotusam* habent. MS. Par. Σκοτούσσης, cum duplici σ, scribit. *Ed. & M. D.*

P. 147. l. 14. καταῤῥάξειεν] Est quidem Græcum verbum καταῤῥάττω: quo & Luci. utitur in Ἐπισκ. c. 19. Sed hic scribendum est, ΚΑΤΑΡΡΗΞΕΣΘΑΙ. *M. D.*

Ib. l. 19. μετὰ δρόμου καὶ φοβερὰν] Pro φοβερὰν, scribendum est φορᾶς: quod in MS. Par. extat; & in Pomp. 500, 8. cum ἐνθουσιασμοῦ, ubi de eadem re sermo est, conjungitur.

P. 148. l. 3. Κρασίνιε] In Pomp. 501, 15. Κρασιανὸς appellatur. Cæsar *Crastinum* vocat. A. Cod. Κράσινε habet, ad verum proxime accedens. *Ed. & M. D.*

Ead. ib. πῶς τι θράσους] A. Cod. uti volebat Steph. πῶς τοῦ θράσους. *M. D.*

Ib. l. 5. ἐμὲ γδ...] Apage istud γδ, quo vir fortis & prudens in Thrasonem Comicum mutatur. Scribe ΓΕ, vel ut in Pomp. est, δέ. *M. D.*

Ib. l. 12. ἀνεχόμενοι] V. & A. ἀναχεόμενον: mendose quidem quoad ultimam literam; cætera optime. Scribendum enim ἀναχεόμενοι. MS. Par. pro ἴλας, ἄλας habet.

Ib. l. 13. ἀκοντίσμασι] Suspecta hæc vox fuit Cl. Editori. In V. etiam ἀκοντισμοῦ legitur. Ego nihil mutandum censeo. *Missile* notat. Vide supra, p. 61, 10. πολλῶν ἈΚΟΝΤΙΣΜΑΤΩΝ κατάπλεως τὸ σῶμα. *M. D.*

Ib. l. pen. ἐπεστρέφοντο] Mallem ἈΠΕΣΤΡΕΦΟΝΤΟ. Vide infra, 176, 18. τὰ δὲ αὐγὴν ἔχοντα καὶ φῶς ἈΠΟΣΤΡΕΦΕΤΑΙ, de oculo dictum. *M. D.*

P. 149. l. 11. οὗτος μὲν δὴ] Pro οὗτος legendum videtur ὉΣΑΙΣ vel ὉΠΟΙΑΙΣ. Et, pro δηλοῦμεν, ΔΗΛΩΣΟΜΕΝ: ut 138, 15. se eam quoque vitam *Scripturum* ait. Forsan tamen scripserit Plutarchus ἍΙΣ ὕστερον &c. ut 327, 2. ἩΝ δ' ἔχει τὸ τοιοῦτον τῆς παιδίας εἶδος ὠφελείαν... γέγραπται &c. *M. D.*

P. 150. l. 1. πεζῶν τῶν] Pro his, prave in MS. Par. ζώντων.

Ib. l. 15. ἐνωμότως] Plutarchum scripsisse arbitror, ἘΝΩΜΟΤΟΣ. Vide Var. Lect. *M. D.*

Ib. l. 19. Κν. δὲ] Scribe, præeuntibus V. & A. Κν. τε.

P. 151. l. 8. Ποθεινὸν] Scribe, cum A. Cod.

Cod. Φοτῖνον: uti & l. 19. & p. f. l. 11. & 12. & vide Not. ad Pomp. 509. *M. D.*

P. 152. l. 2. ἐκβάσα] Aut aliter interpungendum, aut 'ΕΜΒΑΣΑ legendum est.

P. 153. l. 7. ἀπηγόρδυσαν] Melius in V. προσηγόρδυσαν. *M. D.*

Ib. l. 13. Ζήλαν] Cl. Davisius ad Cæs. de B. Alex. c. 7. 2. Ζιήλαν scribendum censet. Aliter Cellarius, qui Strabonem, Ptolemæum, & Plutarchum, in hac scriptura cum Notitiis etiam consentire ostendens, (nisi quod Plut. singulari forma terminat, plurali Græcorum more reliqui) veram hanc esse confirmat.

Ed. & M. D.

Ib. l. pen. ἤρετο] Scribe ἤρητο, cum cod. A. *M. D.*

P. 154. l. 2. ἀντὶ στρ. πολ.] Vernaculi Intt. & Plutarchus ipse, non videntur assecuti vim appellationis istius mutatæ. Notula certe Dacerium id indicare decebat. Ea enim Imperatoris voce exauctorabantur. *M. D.*

Ib. l. 5. 'Ανί.. Κορφ.] Locus est interpolatus. Quæ de Pompeii domo dicuntur, satis constat ad Antonium pertinere, cum ex aliis & vita Antonii, tum ex Philip. Ciceronis II. (c. 26. & seq.) *Xyl.*

Ib. l. 8. ὑκ.... τοῖς ὑπ.] Pro ὑκ, A. Cod. ὑτ' habet: recte. Pro τοῖς, mallem τούτοις.

P. 155. l. 5. ἀποπλυθ.] Scribe ἀποπλυθείσης, ut in Var. L. est. *M. D.*

Ib. l. 19. Θάψακον] Scribendum est ΘΑΨΟΝ: de qua urbe, vide Cellarium. *M. D.*

Ib. l. ult, ἀφράκτυς] Scribe haud cunctanter, 'ΑΦΡΑΚΤΟΥΣ. *M. D.*

P. 156. l. ult. Βρ. αὐτὸν] Nihil est cur αὐτὸς hic addatur nomini Bruti. Quapropter 'ΑΥΤΟΥ legendum censeo; ut sit ad quod ἐπιεικείᾳ referatur. *M. D.*

P. 157. l. 13. θεράμβυς....] Vide Ruald. An. XXIII. Excidit omnium præcipuus, *Gallicus.*

Ib. l. 16. β. καὶ Νομ.] Melius in MS. Par. βαρβάρυ καὶ Νομάδος.

Ib. l. ult. χρυ. τιμήσεων] Vide iterum Ruald. An. XXIV. multa hic reprehendentem.

P. 158. l. 15. Διον. ἑ.] Recte Cruf. vertit *Liberalibus*: quod Dacerium fugisse videtur.

P. 159. l. 1. τύχῃ] Melius in V. τύχαις. *M. D.*

Ib. l. 5. πέμψαι] Scribe, præeuntibus V. & A. πέμψαντα. quod tam necessario postulat sententia, ut vel invitis Libris ita scribendum esse palam sit. *M. D.*

Ib. l. 18. ἀνέγκλητον π.] Quem? Deest 'ΑΥΤΟΝ, inter has voces inserendum. *M. D.*

Ead. ib. τότε τ...] Pro τότε, scribe τό γε: ex V. *M. D.*

P. 160. l. 5. ἑαυτῦ ἅμα] Rejicit hæc ut spuria MS. Par. Cl. Editor conjiciebat ἔρυμα, pro iis, esse reponendum. Ego potius ΠΕΡΙΑΜΜΑ scriptum fuisse arbitrarer. Vide III. 451, 5. V. 206, 18. & 275, 12. Sed, ἑαυτῦ deleto, omnia recte habebunt. *M. D.*

Ib. l. 8. ἂις καὶ...] Deest 'ΩΣ, ante καὶ reponendum. *M. D.*

Ib. l. 14. 'Ρεβίλιον] *Rebilum* vocat Macrobius: & ita scribunt Xyl. & Dac.

P. 161. l. 2. τόπον] Vox palam mendosa. Cod. A. τότε habet. quod amplectitur Dacerius, & Stephanus volebat. MS. Par. Πόντον, ut suspicatus erat Cruserius. Idque genuinum puto.

Ib. l. 6. 'Ανιηνὸν ἐπὶ τῦτο π.] Si Intt. omnes hic audias, absurdissima hic Plutarchus scripsit. Quæ enim illi de Aniene & Tiberi, fossa communi ab Urbe in mare perducendis, habent, cum notum sit Anienem supra Urbem in Tiberim influere, ridicule dicuntur. Sufficit enim Ti-

Tiberim nominare. Præterea Ἀνίων dicitur Græce fluvius ille, non Ἀνιηνός. Sed, ut aliter quam vulgo solebat, nomen illud inflexerit Plutarchus, quid tandem est, Ἀνιηνὸν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένος? Oedipo certe opus est, si cum sequentibus conjungas. Juvabit quidem nonnihil V. Cod. qui ἐπὶ τούτῳ recte habet. Sed eadem de Aniene absurditas manet. Dicam ergo id quod sentio. Verba hæc, non cum sequentibus, sed cum præcedentibus conjungenda sunt; vertendaque; *Anieno ei rei præfecto*, perfossioni scilicet Isthmi inchoandæ & perficiendæ. De Tiberi quod additur, Suetonius, quod miror, non habet. Vide cap. 44. *M. D.*

P. 161. l. 10. Νωμέντινον καὶ Σήτιον] In Cod. A. pro Σήτιον, recte Σητίαν scriptum est. De priore nomine nullam exhibent diversam scripturam Collectanea nostra. Sed Strabonis verba Lib. V. (p. Ed. P. 231. C D) Plutarcho lucem afferent. Cum enim dixisset, totum Latium esse felix & ferax, addit statim; πλὴν ὀλίγων χωρίων τῶν κατὰ τὴν παραλίαν, ὅσα ΕΛΩΔΗ καὶ νοσερά, οἷα τὰ τῶν Ἀρδεατῶν καὶ μεταξὺ Ἀντίου καὶ Λαουϊνίου, μέχρι ΠΩΜΕΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ΤΗΣ ΣΗΤΗΝΗΣ ΧΩΡΙΩΝ. Suetonius etiam (c. 44.) inter ea quæ destinabat Cæsar, *Siccare Pomptinas paludes*, ponit. Unde satis patet, emendandam priorem illam Plutarchi vocem, scribendumque esse, ΠΩΜΕΝΤΙΟΝ. *M. D.*

Ib. l. 18. τεταγμένας] Corrige ocius, præeuntibus V. A. & P. & repone, τεταραγμένας. Vide I. 155..

P. 162. l. 3. Μερκηδόνιον] Aliter, sed prave, scribitur in Numa I. 156, 2. Μερκιδῖνον. Festus *Mercedonium* vocat. *M. D.*

Ib. l. 7. ἔδειξεν] Prave in MS. Par. ἔμιξεν legitur. Vide Noris Cenot. Pis.

Ib. l. 9. περὶ τοῖς] Scribe, cum A. Cod. τοῦτο τοῖς.

P. 163. l. 13. καταλαμβάνεσθαι] Medicorum est vocabulum. Anglice vertendum, *fall into fits*. Vide Oec. Hippocr. *M. D.*

Ib. l. ult. λασίοις] Pro hac voce, in Ant. V. 77, 9. λόχοις est. Sed recte habet λασίοις. Vide I. 65, 19.. τὰ δέρματα τῶν αἰγῶν κατατεμόντες... τοῖς σκύτεσι τοὺς ἐμποδὼν παίοντες: &, pro τὸ, scribe τοὺς, ut hic recte legitur. *M. D.*

P. 164. l. 18. τὸν M.] Excidit hinc nomen alterius Tribuni. quod animadverterunt Intt. omnes. Reponendum ergo τὸν ΦΛΑΟΥΙΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ M. Vide Suet. J. Cæs. 79. *M. D.*

Ib. l. 19. Κυμαίους] An Romani eam vocem usurparint, nescio. Græcis certe familiaris erat. Vide Strab. p. 622. B C D. & Luci. ὄνος c. 3. *M. D.*

P. 165. l. 6. εἰς τέταρτον ἔτος] Non est sollicitanda hæc scriptura. Suet. c. 76. *Eadem licentia, spreto patriæ more, Magistratus IN PLURES ANNOS ordinavit*. Verum, an etiam de Consulatu eo cum Cassio certamen Bruto fuerit, pronuntiare non ausim. A Cl. Editore monitus consule vitam Bruti V. 222. & seq. ubi certamen illud, non Consulatum, sed Prætoriam provinciam spectat. *M. D.*

Ib. l. 10. Ἀναμένει...] Variant hic Codd. nec mirum: corrupta enim hæc sunt. MS. Par. pro δέρμα, σῶμα habet. Idem Cod. & V. etiam, Βροῦτος legunt, non Βροῦτον. Recte utrumque. Reliquum est igitur, ut Ἀναμένει etiam scribatur. Sic autem restitutum hunc locum, si cum V. 223, 16. conferas, de emendatione nostra non dubitabis. Illinc tantum verba aliquot, quæ in sequentibus desunt, supplenda erunt, in hunc modum. Ἀναμενεῖ τοῦτο τὸ σῶμα Βροῦτος. ὡς [οὐδενὶ πρόσηκον

ἡκον ἄλλῳ μεθ' ἑαυτὸν ἢ Βρούτῳ δυνάμεως τοσοῦτον.]

P. 165. l. 12. γενόμενον] Legendum est necessario, ΓΕΝΗΣΟΜΕΝΟΝ. *M. D.*

Ib. l. 17. παρώξυνεν αὐτοὺς] Quosnam? Plebemne, an eosdem qui jam...? Ridiculum. Fraudi tamen fuit Dacerio: sed non reliquis Interpp. Scribendum est, παρώξυνεν αὐτὸς ἰδίᾳ. Et ita plane Cod. A. Vide in Bruto p. 224. initio.

P. 166. l. 7. τύπους] Melius V. A. & P. κτύπους.

Ib. l. 19. ἐπιστολὰς] MS. Par. ἐπιστολαῖς: uti volebat Steph.

P. 167. l. 3. καὶ λαμπ.] Melius V. & A. καταλαμπούσης.

Ib. l. 17. Δέκιος] MS. P. Δέκιμος: & sic App. & Suet.

P. 169. l. 8. προσκ.] Suspicor legendum esse προσκεκοσμημένων. Vide supra, 132, 10. *M. D.*

Ib. l. 9. πρᾶξιν ἔργον γεγ.] Prava distinctio locum hunc perturbat. Pone comma post πρᾶξιν. Supra autem (l. 6.) prave ponitur comma post ἠθροίσθη, quod post τότε tandem apponi decuit. *M. D.*

Ib. l. 14. Βρ. 'Αλβ.] In Bruto V. 232, 17. partes hæ assignantur *C. Trebonio*. Facili librariorum lapsu, hic, pro Γάϊος Τρεβώνιος, nomen hoc, quod supra occurrebat (167, 17.), repetitum est. Apud Appianum certe, etiam *Trebonius* legitur. Vide Not. ad V. 232, 17.

Ib. l. 17. Μετιλλίῳ K.] *Cimber Tullius* dicitur Suetonio hic, non *Metillius Cimber*. Quin ita scribitur in Bruto, 232. & seq. Appiano quidem est 'Ατίλιος Κίμβερ, L. II. & in nummo ita scriptum invenitur. Sed nummus ille suspectus; cum neque Ursinus, neque Augustinus, hunc *Atilium Cimbrum* norint, qui Gentis Atiliæ in scriptis suis quasi censum egerunt. Forsan M. Tullius Cimber ei verum nomen erat. *Dacer.*

P. 170. l. 1. βαρεῖαν] Legendum est ΒΑΘΕΙΑΝ. In Bruto enim, (233, 3.) οὐκ εἰς ΒΑΘΟΣ diserte dicitur illud vulnus adactum.

Ib. l. 5. τῆς ἀρχῆς] MS. P. ταραχῆς: ut III. 293, 1. Sed hic quidem vulgata potior est.

Ib. l. 16. ἀπὸ τῶν] Scrib. ὑπό. *M. D.*

P. 171. l. 4. τὰς μὲν] Scribe, cum V. τοὺς μὲν, ut paulo post τοὺς δὲ legitur. *Dacer.*

P. 172. l. 8. αὐτῶν] An aliquid sub hac voce lateat, nescio. Certe ad sententiam nihil confert.

Forsan 'ΑΛΓΟΥΝ scriptum fuerat. *M. D.*

Ib. l. 9. αὐτοῦ] Miror a nullo Intt. hanc vocem esse animadversam, cum tantum ponderis addat orationi. Non enim pronomen est, ut putasse videntur qui neglexerunt, sed adverbium, quod vel ex eo constat quod ὑφάπτω quartum semper casum postulat. *M. D.*

P. 174. l. 11. ὄψῃ] Scribendum est, ὄψει: ut in MS. Par. recte legitur. Atticismus enim ille in communem etiam linguam transiit. *Ed. & M. D.*

Ib. l. ult. ὥς φασιν ἐπιρρ.] Pro his in MS. Par. συνεπιρρώσαντος est. Sed potius legendum videtur, ὥς φασι, ΣΥΝΕΠΕΡΕΙΣΑΝΤΟΣ πληγήν: quo verbo utitur in Bruto, 270, 5.

PHOCION.

P. 175. l. 5. τῷ ῥήματι] H. Steph. monet, legi in quibusdam τῷ ῥήτορι: quod mihi non displicet. *M. D.*

P. 176. l. 1. 'Αλλ'..] Ex Soph. Antig. 573. Citatur etiam in Op. Mor. p. 819. iisdem Syllabis. At in Codd. Sophoclis hodiernis, Οὐ γάρ ποτ', ὦ ἄναξ, legitur.

Ib. l. 7. συμβαίνειν] Malo συμβαίνει, quod præfert V. Cod. *M. D.*

Ib. l. 8. μικρόλυπα] Nequis forte, quia rarior vox hæc est, μικρόλογα malit,

malit, quod in V. est; adi, quæso, Op. Mor. p. 807, 23. ubi sic ὀργιλότητα describit. Ὅταν ἑλκώδης ϰ͂ ΜΙΚΡΟΛΥΠΟΣ ὁ θυμὸς γένηται ϰ͂ φιλαίτιος ὑπὸ τῆς τυχόντων, &c. *M. D.*

P. 176. l. 15. ἠδομένω τ ψυχῆς] Οἰδουμένω legendum censent Crus. & Dac. Ego nihil mutandum censeo. Sic enim coloribus tristibus statim dicitur oculus inflammatus ἡδέςα immorari. *Ed. & M. D.*

Ib. l. pen. ἀναφοράν....] Quid ἀναφορά hic significet, non assecuti sunt Intt. Vide in Fabio I. 394, 10. ὁ γὰρ ἤλπιζον ἕξειν ἈΝΑΦΟΡΑΝ τ πόλιν ἐν τοσαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. Gallice *ressource*. *M. D.*

P. 177. l. 1. πϱοσαπ.] Acute Cruserius vertit, quasi ΠΡΟΑΠΟΛΛΥΣΙ scriptum fuisset.

Ib. l. 18. Κα.] Ad Att. II. 2. Verum quod de repulsa Catonis consulatum petentis hic additur, Plutarchi, non Ciceronis est. Post annos enim demum VIII. a scripta hac epistola, id accidit: ut a Xyl. & Dacerio observatum est.

P. 178. l. 3. βάρος ϰ͂ μέγεθος] Consulant MSS. Codd. quibus copia est, num & hic ΒΑΘΟΣ cum μέγεθος a Plut. ut III. 481, 12. sit conjunctum. *M. D.*

P. 179. l. 4. καταπεπλωκότος] Mallem ΚΑΤΑΠΕΠΤΗΧΟΤΟΣ. Vide supra, 105, 10. ἡ τότε ΚΑΤΕΠΤΗΧΕΙ.. κομιδῇ ταπεινὰ πεάττουσα. *M. D.*

Ib. l. 8. ϰ͂ παιδ.] Pro καὶ, leg. censeo γε. *M. D.*

P. 180. l. 1. ἐντυχήμασι....] Spuria hæc vox. Salvinius apud Dacerium, ἐνθυμήμασι legere se ait: quod & Dac. & Cl. Editor amplecti videntur. Ego vero ἘΠΙΧΕΙΡΗΜΑΣΙ potius a Plutarchi manu esse arbitror. Vide 374, 5. *M. D.*

P. 183. l. 8. πολιτικῶν] Fl. Ed. πολιτῶν, quod non immerito secuti sunt Interpp.

P. 184. l. 3. ὡς ὐκ] Scrib videtur ὡς δ' ὐκ: ut volebat haud dubie Cod. A.

Ib. l. 12. ἥττους] V. melius ἥττων. *M. D.*

Ib. l. 16. Φωκίων ἂν] Exciderunt hinc verba aliquot; ut videre est ex Op. Mor. p. 329, 24.. unde sic supplenda reor. Φωκίων, ἐὰν μανῶσι. Ἐμὲ μὲν ἂν μ. *M. D.*

P. 185. l. 3. δέκα τῶν πολιτῶν] Uti supra (183, 8.) pro πολιτικῶν, πολιτῶν legendum esse vidimus; ita hic vice versa, pro πολιτῶν, πολιτικῶν legendum videtur. Decem enim illi quos nominatim sibi dedi postulabat Alexander, δημαγωγοὶ erant. Vide in Demosth. p. 430, 2.

Ib. l. 16. χρηςοῦ] *Boni* cognomen ei, cum alii, tum Æmilius etiam Probus, diserte tribuit. *Xyl.*

P. 186. l. 4. κατεξ.] Fl. Ed. συνεξαναςῆναι. Sed genuina videtur scriptura Cod. V. in quo κατεξανιςάναι legitur. Vide supra 11, 5. *M. D.*

Pag. 187. l. 3. διωρυγμένα] Utitur ea voce Demosth. Philip. III. ὕτω δὲ κακῶς διακείμεθα ϰ͂ ΔΙΟΡΩΡΥΓΜΕΘΑ κατὰ πόλεις, &c. *M. D.*

Ib. l. 5. ἀποκρ.] Non convenit hæc vox tumulo in campo sito. Adeoque legendum arbitror, ἈΠΟΚΟΠΤΟΜΕΝΟΝ, vel potius ἈΠΟΚΕΚΟΜΜΕΝΟΝ; quod & Interpretes videntur animadvertisse. Angl. etiam, pro ἐπιπέδων, *castra* nobis obtrudit. Tamynæ autem, urbs erat Eretricæ ditionis, a Cellario prætermissa. Vide Strab. Ed. P. p. 447. D. *Ed. & M. D.*

P. 188. l. 11. ὕτε λαβεῖν.... ἐφῆκε.] Ex Var. L. facile colligas, scriptum fuisse, ὅσυς ἔλαβεν.... ἀφῆκε. quorum ultimum etiam in Steph. Cod. erat.

Ib. 189. l. 6. καίτοι...δυνάμενοι] Præeuntibus, hinc Cod. A. illinc Ed. Ald. legendum est; ϰ͂ τοῖς.... δυναμένοις. Posterius enim in illa Editione; prius in MS. leguntur.

Ib. l. 10. ἦν μὲν ἤδη] Recte Cod. A. ἦν μὲν γὰρ ἤδη. *M. D.*

P. 190. l. 9. τῶν] Non agnoscit hunc articulum

articulum Fl. Ed. Forsan αὐτῆς, inquit Cl. Editor. Ego non τῆς modo servandum, sed & 'ΑΘΗΝΑΙΩΝ addendum censeo; quod cum statim ante hæc verba fuisset, a Librariis neglectum hic fuerit. *M. D.*

P. 190. l. 13. αὐτῦ] Scribe αὐτῆς, duce Cod. A. *M. D.*

P. 191. l. 18. Σχέτλιε] Od. I. 494. & seqq. Quem locum, si non memineris, adire operæ pretium erit. *M. D.*

Ib. l. ult. ῥίψαι] Legendum est 'ΡΙΠΙΣΑΙ. Vide V. 90, 9. παῖδες... παρ' ἑκάτερον ἑςῶτες 'ΕΡΡΙΠΙΖΟΝ. De metaphorico sensu, adi, si lubet, Cl. Hemsterh. ad Luci. Opusc. p. 99.

Adde insignem nostri locum, de Hercule apud Omphalen, Op. Mor. 1406, 27. ἐνδιδόντα Λυδαῖς θεραπαινίσι 'ΡΙΠΙΖΕΙΝ καὶ παραπλέκειν ἑαυτόν. Ubi fuit cum legendum putarem ῥαπίζειν, quia apud Lucianum *de Hist. conscr.* c. 10. & alibi, Herculem pictum legimus, ab Omphale παιόμενον τῷ σανδάλῳ. Sed alia prorsus hic tabula narratur, in qua mulierculis se præbet *ventilandum & calamistrandum. M. D.*

P. 194. l. 1. Ἴμβρον] Ἱμεραῖον habet Æl. V. H. I. 25. Sed vide illic Not. Kuhnii, qui, uti Palmerius monuerat, hinc quod deerat supplevit. *M. D.*

Ib. l. 5. Γεργήθυ] Scribendum est, Γεργίθυ. Vide Strabonem. *Xyl.*

P. 195. l. 1. ἐμπλοκίοις] V. & A. in Var. L. ἐνπλοκίοις. haud dubie, pro ἐν πλοκίοις, quæ genuina lectio est. Viderunt id Salvinius & Dacerius. In Op. Mor. 245, 21. ἱμάτια καὶ ΠΛΟΚΙΑ τῶν πολυτελῶν a Siciliæ tyranno Lysandri filiabus missa legimus. De ἐν in hac phrasi, adi p. 253, 1.. ὅσης ἦ.... 'ΕΝ ἐκπώμασι.. καὶ πορφύραις κατασκευῆς. Vide & Stobæum c. 74. hinc emendandum.

Ed. & M. D.

P. 195. l. 3. Φωκίων] In quibusdam Codd. Stephani, Φώκῳ recte legitur. Vide l. 10. & 212, 6. & apud Athen. p. 168 E. De quibus monuit etiam Xyl. *M. D.*

Ead. ib. ἀς. Π. ἀποβάτην] De hoc certaminis genere, Suid. Etym. Xyl. & Fab. Agon. I. 26. & II. 18. multa quæ videre potes. Dacerius putat, cum *curru certare* adolescens cuperet, parentem *pedibus* tantum concessisse: quo sensu stare potest vulgata interpunctio. Ego comma, ante ἀποβάτην, tollendum censeo. *M. D.*

Ib. l. 7. παρεχ.] Melius V. συνεχώρησεν. *M. D.*

Ib. l. 10. Φῶκε] Fl. Ed. Φώκιε. Sed recte Stephanus ex Vet. Cod. Φῶκε reposuit; ut illa ipsa Ed. p. 212. id nomen exhibet. Vide Not. ad l. 3. hujus. *Ed. & M. D.*

P. 196. l. 2. ποτε] Recte Cod. A. τότε. *M. D.*

Ib. l. 19. Πυθονίκης] Palm. Πυθιονίκης scribendum putat, quia apud Athenæum ita scribitur. (Vide p. 594. D E.) Dacerius a Curtio *Pothymian* appellari ait. Neuter Scriptoris locum designat. Palmerii emendationem firmabit Pauf. Ed. Sylb. p. 36, 1. qui locus cum hoc conferri meretur. *Ed. & M. D.*

P. 197. l. 2. ἐν Ἑρμείῳ] Dictum est fuse de eo loco ad I. 9, ult. Sed ibi omissa est Nota Palmerii, nunquam, credo Cl. Editori visa; in qua ex Harpocratione, Hesychio, Stephano, & Suida, ἐν 'ΕΡΜΕΙ reponere audacter jubet; quia his omnibus τὸ Ἑρμὸς Demus est Acamantidis Tribus, hic in Attica situs. Idem Palm. & hic ἐν 'ΕΡΜΕΙ scribere jubet. *M. D.*

Ib. l. 14. εἰς τρίτην] In Op. Mor. 330, 19. pro his εἰσέτι legitur. Sed potior hujus loci scriptura est. *M. D.*

Ib. l. 17. Ἑλλ. πολ.] Cod. A. Λαμιακὸν π. quod Intt. excepto Angl. omnes merito secuti sunt. Vide l. 10. p. seq. &, si lubet, quem hic laudat Xyl. Diod. Sic. XVIII. *Ed. & M. D.*

P. 198. l. 6. πῶς....] Hinc emendandus locus Op. Mor. 1437, 16. ubi prave Λεωσθένους νίκης legitur. Melius saltem hic, ante res gestas, hæc Phocion. *M. D.*

Ib. l. 13. ὄντως πέτρ.] In Op. Mor. 330, 25. pro ἀυτῶς legitur ὅτω. Neutrum placet. Scribe αὐτῶς. ut II. 109, 18. *M. D.*

P. 199. l. 9. τοὺς ἄχρι....] Non intellexerunt hunc locum Interpp. miserisque modis & hic & in Op. Mor. 1465. mentem Auctoris depravarunt. Adi modo Agesf. III. 396, 5. videbis quæ ratio sit Græcis computandi ἀφ' ἥβης. Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαράκοντα γεγονὼς ἈΦ' ἭΒΗΣ, καὶ στρατείας ἔχων ἄφεσιν ὑπὸ τῶν νόμων. Cur non & illic ἀφ' ἥβης omittunt? Verte ergo, *qui stipendia fecissent sexaginta*. Vereor enim, si *a pubertate sexagenarios* vertas, ne rursus non intelligant qui in linguas nostras vernaculas Græca aut Latina vertent. Hic enim Cruserius habebat, *qui a pubertate intra* LX. *annos essent*: quod illi ita acceperunt quasi LX. illi anni, non *a pubertate*, sed ab natalitiis inciperent. Sic concinne admodum Phocion *Octogenarius* Imperator, exercitum sibi parat *Octogenariorum*; remque ridiculo secat, quam ratione & gravissimis argumentis inhibere non valuerat. Anglicum hujus Vitæ Interp. hoc admisisse non miror, qui p. præc. l. 7. στάδιον, & τὸν τοῦ πολέμου δόλιχον, tam misere vertit. Sed Dacerium, ad illum Agesilai locum nota tali scripta, hic ita dormitasse mirum est. *M. D.*

P. 200. l. 14. μηθὲν] Videtur deesse, ante hanc vocem, ὅς.

P. 201. l. 8. τὸ ἀυτὸ] Melius in V. ταῦτα. *M. D.*

P. 202. l. 15. κατάληψις] *Imperium* vertit Cruf. Male Dacerius etiam. Solus Angl. *de præsidio urbem invadente* & intellexit & vertit. Neque enim audiendus est Cod. A. κατάλυσις, pro κατάληψις reponens. *M. D.*

Ib. l. 19. ἀρίστοις εὐτυχήμασιν] Pro his in A. est μεγίστοις ἀτυχήμασι: quod a Dacerio in Nota laudatur. At mihi genuina videtur vulgata; cum τοῖς εὐτυχήμασιν, statim opponantur, δυσχερέστατα πάθη. Νῦν δὲ &c.

P. 203. l. 7. ἐν καθαρῷ λιμένι] Hujus loci Emendationem debemus Florenti Christiano, qui in Nota ad Aristoph. εἰρ. p. 633. Ed. Gen. pro καθαρῷ λιμένι, quod nihil significare potest nisi *portum sine navibus*, ut apud Theocritum καθαρὸς λειμὼν *pratum* est *sine floribus*, ΚΑΝΘΑΡΩ, λιμένι reponendum esse arbitrabatur. Qua de re a Dacerio moniti, libenter amplectimur. Erat enim, ut illic videbis, e tribus Piræei portubus, unus *Cantharus*.

Ib. l. 16. περιγ.] V. uti volebam, γέγραπται.

Ib. l. 17. τοῦτο....] Cum iterum occurrat τοῦτο (l. ult.) alterum horum delendum censet Steph. Sed retineri, ob tantam, quæ intercedit, intercapedinem potest. *M. D.*

P. 206. l. 8. Πολυπ.] V. & A. hic & infra Πολυαπέρχοντα scribunt. Sed Dacerius ad Tan. Fabri Notam in Justinum nos amandat, in qua demonstratum esse ait, sine σ scribi debere.

Ib. l. 11. φυλαρχίας] Legendum est φρουραρχίας, ut recte in A. scribitur. Sic Nicanor φρούραρχος a Diod. Sic. vocatur, p. 641.

Ib. l. pen. καταπ.] Mallem καταπολιτευσόμενος. *M. D.*

P. 207. l. 15. μὴ ... παραβαίνει] Salvinius & Dacerius παραβαίνοι scribendum censent. *M. D.*

Ib. l. pen. ἐκεῖνον] Fl. Ed. non agnoscit. V. & A. recte ἐκεῖνος habent.

P. 208. l. 18. Περικλέα] De Pericle hoc nihil comperti habemus. Quin mendosum videtur. Infra enim cum eodem Callime-

fimedonte, non *Pericles*, fed *Charicles*, nominatur (211, 16.): generumque Phocionis fuiffe arbitror, de quo 196, 16.

P. 210. l. 10. ἐλ. τε δὴ] Scribe, cum V. & A. ἐλ. ἤδη. *M.D.*

P. 213. l. 19. Λυκίῳ] Scribe, cum A. Cod. Λυκείῳ: uti jubebat & Stephanus. *M. D.*

Ib. l. pen. εἰ τὸ φίλον] V. Cod. articulum omififfe videtur. Optime Cl. Editor τὸ, ut in reliquis, legendum cenfebat. *M.D.*

CATO UTICENSIS.

P. 215. l. 7. θείῳ ... τ μ.] Recte monent Xyl. & Dacerius, πρὸς μητρὸς, cum Cod. A. fcribendum effe. Pofterior etiam obfervat, plures Catoni fuiffe ex eadem matre forores, quarum altera mater Bruti fuit, altera Lucullo nupfit, tertia Junio Silano: Cæpionem quoque, non ex eodem patre ei fratrem fuiffe.

P. 216. l. 5. εὐφυεῖς ἀναμνηστικοὺς] Videtur contra dici debuiffe ἀμνηστικούς. quod, nullo præeunte Codice, fecuti funt omnes Interpp.

Ib. l. 7. δύσπιστον] Fl. Ed. & Cod. V. δύσπειστον, quod Cruferio magis placuit. Mihi etiam propter fequentia omnia.

Ib. l. 16. Πομπ. Σίλλων] *Silo Popedius* legendum effe, in Mario oftendi (II. 523, ult.) *Xyl.*

P. 218. l. 4. εἶξας παρεῖχεν] Leg. eft ΠΑΡΕΙΚΕΝ: ut 267, 10.. ὅ τις νομίζει τῶν ἀγαθῶν μέγιστον, ἑτέρῳ μὴ ΠΑΡΙΗΣΙ. *M. D.*

Ib. l. 10. ἀγ. καὶ στρεβλ.] Pofterior vox aptiffima eft, & ἀσεβῶν χώρῳ conveniens: prior non item. Ideoque fufpicor ἈΓΧΟΜΕΝΩΝ, pro ea, reponendum. *M.D.*

P. 220. l. 6. τραχύς.] Nifi ΒΡΑΧΥΣ legas, quid quæfo, in his erit cur ftatim ΒΡΑΧΥΤΗΤΑ, ut jam dictam, nominet? Nifi & illic τραχύτητι, cum Cod. A. reponere velis.

P. 220. l. 16. ὀχυμῷῶν] Nonnunquam fic loquitur nofter. Malim tamen hic ὀχυμῷῳ, quod exhibet V. *M.D.*

P. 221. l. 2. ἐπιπιὼν ....] Melius habebit hic locus, fi partem pofteriorem Var. L. Cod. A. adfcifcas, in hunc modum: ἐπιπιὼν, ἔπειτα τὸ δ. α. *M. D.*

P. 222. l. 6. Σωῤῥανοῦ] Melius in V. Σωρανοῦ. *M. D.*

Ib. l. 10. στρατηγίας] In Cod. A. melius legitur, στρατείας. Iterum tamen infra (224, pen.) στρατηγίαν, in omnibus, fi diligentes fuerunt Collatores, legitur. Aft ibi de Tribuno faltem dicitur, cum hic privatus adhuc militet. *Ed & M.D.*

Ib. l. pen. μόνος ἐπέθετο τῷ νόμῳ] Cod. A. ἐπείθετο. quod genuinum effe, omnia fuadent. Tuentur tamen, diverfa ratione, vulgatam Xyl. & Dac. Ille enim *refiftere legi* vertens, idem dixiffe Plutarchum cenfet quod a Cic. in Or. pro Mur. c. 36. diferte Catoni objicitur his verbis. *Quid quod habes nomenclatorem? &c.* Dacerius vero, verbo ἐπιτίθεσθαι ita *parendi* fenfum accommodat, ut etiam ab aliis fcriptoribus ita ufurpatum effe arbitretur. Ego, cum Stephano, nulla ratione fieri poffe arbitror ut idem hic Plutarchus cum Cicerone dixerit; & ἐπείθετο reponendum, cum eodem, cenfeo. Sed ea Lex cum videatur non fuiffe diuturna, antiquatam fuiffe credo cum Cicero Murenam defendit. Certe de ea filent omnes JC. celeberrimi, nec de Lege violata quicquam a Cicerone Catoni objicitur. *M.D.*

P. 224. l. 6. ἢ δι'] Scribendum, cum Cod. A. εἰ μὴ δι'. *Dac.*

Ib. l. 8. αἰδοῦν τ δ.] Excidit MEN ante τὴν δόξαν. *M. D.*

Ib. l. 13. διαμεμ.] Utitur eleganter hac voce Nofter infra (233, 13.) ΔΙΕΜΗΧΑ-

4 ΝΩΝΤΟ

ΝΩΝΤΟ ϖεϱισπᾶν. & (250, 19.) τῦτο ΔΙΑΜΗΧΑΝΩΜΕΝΟΣ. Sed nusquam ita adhibet uti hic vides usurpatam. Recte itaque textus integritati consuluisse mihi Cl. Editor videtur cum Margini sui Cod. adscripsit; Forsan ΔΙΑΜΕΜΑΧΗΜΕΝΟΝ. Vide V. 45, 15. τῷ πάϑει ΔΙΑΜΑΧΟΜΕΝΟΝ. *M. D.*

P. 225. l. 8. λίϑων Θ.] De marmore Thasio, quod maculosum erat, & in pretio esse sero cœpit, vide Plin. XXXVI. 6. ne forte de *Pario* cogites. *M. D.*

Ib. l. 16.. ϗ ταῦτα....] Corruptissima hæc esse, Interpretum nullus observavit. Vide quam absurde post ϖϱάξαντ⊚, addatur ϗ ϖϱάττοντ⊚. Miror Xylandrum, qui *Anticatonem* Cæsaris sequentibus verbis innui olfecit, non etiam vidisse, sub hisce corruptis latere nomen ipsum Cæsaris. At Petavium hæc non fugere, qui Not. ad Themist. p. 556. si non fallit me Ballovii manus in meo codice, sic emendare jubet: ϗ ταῦτα ϖϱάξαντ⊚ αὐτῦ, ΚΑΙΣΑΡ ῾ΟΜΩΣ, vel ΚΑΙΣΑΡ ᾿ΕΝ ᾿ΑΝΤΙΚΑΤΩΝΙ, ᾿ΕΓΡΑΨΕΝ &c. Ego ΚΑΙΣΑΡ ᾿ΑΥΤΟΣ, malim; qua ratione retineri etiam poterit, ἦν ὁ γϱάψας. *M. D.*

Ib. l. 19. τ̀ ἀν.... ἐπίςαϑαι.] Idem Petavius hic, pro τ̀, reponit ῾ΕΑΥΤΟΝ, Dacerio improbante, *quia*, scilicet, *Cæsarem hic nominari non decet*. Quid silere Plutarchum aut non silere decuerit, aliis judicandum relinquam; sed. certe Græce scribentem Græca phrasi uti decuit; quod si vulgatam sequaris, ab eo, credo, non comperietur factum. Quid enim est, ἐπίςαϑε τὸν ἀνυπεύϑυνον? Nihil certe ejus quod sententia requirit. Cl. Editor conjiciebat, ΤΟ.... ᾿ΕΠΕΤΗΔΕΥΕΝ. Ego Petavii emendationem sequor, quæ cum præcedenti conjuncta facilitate sua se commendat. *M. D.*

Ib. l. ult. ἀπλήςοις] Melius, ni fallor, legetur hic ΑΠΛΑΣΤΟΙΣ, quod ego certe a Plutarcho scriptum fuisse non dubito. *M. D.*

P. 226. l. 16. αὐτὸς] Scribe omnino, cum V. A. & Ed. Fl. αὐτῦς.

P. 227. l. 3. ϖάντων ἂν μᾶλλον] Παντὸς μᾶλλον Noster III. 403, 12. Lucianus passim, aliique Scriptores, sic usurpant. Sed non memini usurpatum usquam alibi plurali numero: ϖαντὸςque reponendum & hic censeo. *M. D.*

P. 230. l. 14. ὑπὸ... ἐκβάλλεσϑ.] Hunc locum nullus eorum quos vidi Intt. intellexit. Ipse Plutarchus, suorum optimus Interpres, tibi quid voluerit enarrabit, Op. Mor. p. 948. αἰσχρὸν ἐςιν, ἔφη, Κάτλε, σὲ τ̀ τιμητὴν, ἀπαλλαγῆναι μὴ βουλόμϑμον ἐντεῦϑεν, ὑπὸ τῆς ἐμῆς ὑπηρετῆς ῾ΕΛΚΕΣΘΑΙ. Cujus rei exemplum habes luculentum p. 371, 8. *M. D.*

P. 231. l. 6. ϖϱότεϱον] Cod. A. melius ϖϱῶτον. habebis ἔπειτα, l. 11. *M. D.*

Ib. l. 16. ἐκ ϖϱ. ἑτέϱας] Suspecta mihi vox ἑτέϱας. Sic quidem usurpant Latini *alteram*. Sed an a Græcis etiam ita usurpetur, dubito. *M. D.*

P. 232. l. 5. ϖϱῶτός τις] Recte A. Cod. ϖϱότεϱός τις. *M. D.*

Ib. l. 17. ὀφ.] Melius A. Cod. ὀφειλομένων. *M. D.*

P. 233. l. 19. ϖϱοσέχεσϑ τοῖς κ.] V. & A. ϖϱοσέχειν habent. Sed genuina Plutarchi vox, ΠΡΟΣΙΣΧΕΣΘΑΙ, est huic loco aptissima; & 1 Tim. IV. 3. etiam, pro vulgata ϖϱοσέϱχεϑ, reponenda.

P. 234. l. 2. Φ. Τεϱεντία, ἀδ.] Elegantius & verius Cod. A. Φαβία Τεϱεντίας ἀδελφή. *M. D.*

Ib. l. 11. ᾿Αμναῖ⊚] In Luc. (III. 194.) Catoni ipsi tribuitur. *Xyl.*

P. 236. l. ult. ἐπὶ τῦ β.] Hæc verba in V. non extant; & absque ullo sententiæ detrimento omitti possunt. *M. D.*

P. 237. l. 12. ὡς....] Locum hunc man-

mancum & corruptum sic restituit A. Cod. καὶ τοῦ Κικέρων☉, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γ. *Dacer.*

P. 237. l. 19. ἐκέλευσεν] Rectius 'ΕΚΕΛΕΥΕΝ scribetur. *H. Steph.*

P. 238. l. 15. εἰς ἴχνος τι κ.] Vide p. 333, 11. Sed verba aliquot excidisse videntur. *M. D.*

P. 239. l. 4. γεγρ.] Non video quomodo γεγραμμένης ferri possit; nec dubito quin mutari in γεγραμμένον debeat. *H. Steph.*

P. 240. antep. Φιλ.] Vide Ruald. An. XXV.

P. 241. l. 7. ἀπ. καὶ ἀνέμητον ὄχλον] Corruptam esse vocem ἀνέμητον, certum est. quid enim significabit quod huic loco non sit ineptum? Scribendum est, 'ΑΚΤΗΜΟΝΑ ut I. 94, 16. πολλῶν 'ΑΚΤΗΜΟΝΩΝ καὶ ἀπόρων. hoc Vol. IV. 365, 7. ἐδίδοσαν νέμεσθαι τοῖς 'ΑΚΤΗΜΟΣΙ καὶ ἀπόροις τῶν πολιτῶν. quibus opponuntur in eadem vita (367, 9.) οἱ πλούσιοι καὶ ΚΤΗΜΑΤΙΚΟΙ. Occurrit & V. 195, 12. sed sine ἄπορ☉. Posset etiam reponi ΠΕΝΗΤΑ, ut infra 249, 16. τῷ Κ.... προσκαταλέμοντα τοῖς ἀπόροις καὶ ΠΕΝΗΣΙΝ. *M. D.*

Ead. ib. ἐνιαυτοῦ] Cod. A. melius, ἐνιαυσίου. *M. D.*

P. 242. l. 4. ἀρετῇ, ἐνθ.... ἀγων.] Levi mutatione nitori suo restituetur hic locus, uti nunc habet, salebrosus. Uti supra dixit, ἡ μὲν Μετέλλου πολιτεία, μανία, &c. ita hic, ἡ δὲ Κάτων☉, 'ΑΡΕΤΗΣ ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῶν καλῶν καὶ δικαίων 'ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΗΣ. Et ita in V. fuisse non dubito, cum ἀγωνιζομένης agnoscat. Quin ita restituendum esse monuit jam, quod nondum videram, H. Steph. qui & ἀρετῆς in quibusdam legi testatur. *M. D.*

Ib. l. 13. γυναῖκας] Sic aliquando loquuntur. Verumtamen, ΓΥΝΑΙΚΑ hic reponendum censeo. *M. D.*

P. 242. l. 16. Μιν.] Scribe, cum A. Cod. Μινυκίου. *M. D.*

P. 243. l. 17. οἴκοθεν] In Castoris templo, non in Metelli domo, manus illa armata præsto erat. Dacerius ἐκεῖθεν, vel αὐτόθεν mallet. Mihi etiam posterius placet. *M. D.*

P. 244. l. 4. προσ.] Scrib. est ΠΡΟΕΛΘΩΝ: ut l. 9.

Ib. l. 11. ἀρχῆθεν] Corruptam esse hanc vocem, arbitror; scriptumque fuisse ΤΟΙΣ 'ΑΡΧΟΥΣΙ, aut ΤΑΙΣ 'ΑΡΧΑΙΣ. Sic enim, ni fallor, solebant, *Magistratibus Remp.* committere hac formula; *viderent Consules, &c. ne quid Resp. detrimenti caperet.* Vid. Liv. III. 4. *M. D.*

P. 245. l. 12. τέλ☉ δ....] Sana hæc mihi non videntur. An tribunatu, alióve quo magistratu, privatus est Cato? Minime. Quid ergo? Dicam. Pro τέλ☉ δ, legendum est, τέλος δ, ΜΕΤΕΛΛΟΥ τῆς ἀρχῆς 'ΕΚΒΑΛΛΟΜΕΝΟΥ ὡς ΤΥΡΑΝΝΟΥΝΤΟΣ, vel, pro ὡς τ. misso ὡς & commate interposito, τυραννίδ☉ τοσοῦτον &c. *M. D.*

P. 247. l. 5. τῶν μεγ....] Hæc verba corrupta esse & manca, probe observavit Dacerius, cui placet scriptura Cod. A. τῶν μεγίστων περιεῖδεν αὐτὸν αἴτιον ἑτέρων δυνάμει προσγενόμενον. Sed neque hæc satis sana videntur. Ego certe postremam vocem mendosam esse arbitror; & ita locum totum refingendum. τῶν μεγίστων περιεῖδεν αὐτὸν αἴτιον, ἑτέρων δυνάμει (aut δυνάμεως) ΠΡΟΣΘΗΚΗΝ γενόμενον. Ut in Cic. 451. 14. ΠΡΟΣΘΗΚΗΝ δ' ἀγοντ☉ ἑτέρου δυνάμεως ἐσομένου. Ubi vide Not. Rursus (461, 15.) ὅτι μᾶλλον γένοιτο ΠΡΟΣΘΗΚΗ Καίσαρι σωτηρίας, ἢ Καίσαρ ἐκείνοις κολάσεως. In Ant. V. 128, 1. οὕτω δ' ἄρα ΠΡΟΣΘΗΚΗ τῆς γυναικὸς ἦν. In Bruto denique V. 246, 10. ΠΡΟΣΘΗΚΗΝ ἑαυτὸν 'Οκταβίῳ δέδωκεν. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 12. δημαγωγῶν] Melius forsan legeretur, ΔΗΜΑΡΧΩΝ.

P. 248.

P. 248. l. pen. Μετ. τȣ̃ π.] Vide II. 520.

P. 250. l. 6.. Καίσαρι μὲν... ἄρχειν] Fl. Ed. ἀρχὴν: quod probat Cl. Editor. Ego ΚΑΙΣΑΡΑ ſcribendum potius cenſeo, ut poſtea Πόπλιον δέ. *M. D.*

Ib. l. 8. Κάτωνος, εἰς....] Excidit vocula ὡς, ante εἰς reponenda: ut 201, 3. *M. D.*

Ib. l. 9. παρανόμως] Sic vulgo putabant. Aliter Cato ſentiebat. Vide 256, 18. & Not. *M. D.*

Ib. l. 12. Παῦλον] Scribe, cum A. Cod. Αὖλον. *M. D.*

Ib. l. 16. τότε] Aut divide, & ſcribe τό τε: aut lege, τό γε.

P. 251. l. 1.] ἀρχὴν] Omnes Steph. Codd. καὶ Πτολεμαῖον ἀρχὴν. quod adeo in textum recipiendum. *M. D.*

P. 252. l. 3. αὐτὸν τȣ̃το] Melius in A. Cod. αὐτῷ τȣ́τῳ. *M. D.*

Ib. l. 9. τῶν ἐν Ῥ. δυναςῶν] Non ſolet noſter Romanos δυναςῶν nomine inſignire. quapropter δυνατῶν malim, quod in Cod. A. legitur.

P. 253. l. 5. ἔθεσι] Genuina mihi videur ſcriptura Cod. A. in quo ἔθνεσι eſt. *M. D.*

Ib. l. 14. αὐτȣ̃] Scribendum videtur αὐτȣ̃. *M. D.*

P. 254. l. 10. ὅπȣ βȣ́λεται] Scribe ὅπȣ βȣ́λωνται, ut ὅπȣ κατακλιθείη.

Ib. l. pen. ἑπτ.] Lipſ. de Magn. Rom. p. 715. XXVII. Millia habet.

P. 255. l. 11. ἄλλως τε] V. & A. recte, ἄλλως δέ. *M. D.*

Ib. l. 12. ὑπὲρ αὐτȣ̃] Leg. ὑπὲρ αὑτȣ̃.

Ib. l. 15. ἱερεῖς] Forſan ἱππεῖς.

Ib. l. 17. σκαιὸν τȣ̃το] Ἐνίοις, inter hæc duo, inſerunt Fl. Ed. & A. Cod. quod & Ald. agnoſcit, in qua σκαιὸν deeſt. Fl. etiam, pro τȣ̃το, τότε habet.

P. 256. l. 18. παρανόμως....] Si Græca cum Lat. Gall. Anglicisve conferas, negari in his quæ in illis affirmantur videbis. Deeſt nempe ȣ̓, ante παρανόμως ut ego quidem arbitror, a Librariis omiſſum quia ultima præcedentis vocis Syllaba ȣ erat. Forſan ȣ̓χ αἱρ. Fluctuantem vel unius Cod. MS. auctoritas, ſi acceſſerit aliquando, confirmabit. *M. D.*

Ib. l. ult. συναδ.] Forſan ΜΗ ἈΔΙΚΗΣΑΣΑΝ. *M. D.*

P. 257. l. 9. ὀφθέντας] Fl. Ed. ὀφθέντες. Recte. Ita Xyl. & Cr.

P. 258. l. 12. καὶ τοῖς δ....] Ex his verbis nullus ſenſus elici poteſt. Ex re ipſa petierunt Interpp. quod laudo. Sed Græca etiam reſtituenda ſunt: quod levi mutatione fiet. Abſurdum illud καὶ, pro ΔΙΚΑΙ ab oſcitantibus librariis ſcriptum eſt. Dacerius alieno in loco δίκαι, pro δῆμον, deleto καὶ, reponebat: prave. *M. D.*

Ib. l. 14. προσῆγον] Scribe, cum V. & S. προῆγον. *M. D.*

P. 259. l. 4. καὶ κατ] Delendum videtur illud καί.

P. 260. l. 6. Ἀκύλλιον] Scribendum eſt, Ἀκυΐλλιον. *M. D.*

Ib. l. 7. προσελθεῖν] Immo vero, ΠΡΟΕΛΘΕΙΝ: ſæpiſſime in hac voce peccatur. Vid. p. ſeq. l. 1. & V. 317, 10. *M. D.*

P. 261. l. 1. προσερχ] Scribe προερχόμενος: ut l. 11. *M. D.*

P. 262. l. 3. προετίθεντο] Scribendum, præeuntibus S. V. & A. παρετίθεντο.

Ib. l. 18. δικαίȣ] Optime Cod. A. δικαίῳ: non, ut emendare jubebat Dacerius, δίκαιον. *M. D.*

P. 263. l. 1. προσέβαλλεν] Melius, ni fallor, legeretur, προέβαλλεν. *M. D.*

Ib. l. 2. καταῤῥυεὶς] Melius in V. & S. ὑποῤῥυεὶς: ut III. 205, 1. Vide & III. 253, 1. & IV. 58, 18. ubi proprie uſurpatur. *M. D.*

Ib. l. ult. αὐτȣ̃ καθαψ.] Sic I. 170, 12. ὥσπερ

ὥσπερ βαφῆς ἀκεράτε καὶ ἰσχυρᾶς ΚΑΘΑΨΑΜΕΝΗΣ. & Chrysost. ad Pop. Ant. Hom. XVIII. ἕτως σε ΚΑΘΗΨΑΤΟ τὰ δεινά; Unde legendum videtur, ὡς ΠΑΡΟΙΝΟΥ καὶ ΜΑΝΙΚΩΤΕΡΟΥ. *M. D.*

P. 264. l. 4. ἀρετῆς] Repone ἀρχῆς, quod Ed. Fl. S. V. & A. exhibent, pro ἀρετῆς. Et mox ἐν τῷ θεάτρῳ.

Ib. l. 8. σικίες] Scribe σικύες, præeunte V. Cod. & totum hunc locum confer cum Op. Mor. 621, 28. & seqq. *M. D.*

Ib. l. 9. ἡδῦντο] Scribendum, cum A. Cod. ἡδόντο. ut recte vertunt Intt. Et mox, cum eodem, μετάβαλλον, quod & Fl. Ed. habet, in qua hic ἡδῦντο est.

Ib. l. 13. τὰς θεατάς] Optime Dacerius jubet hic rescribere ΤΟΙΣ ΘΕΑΤΑΙΣ. Frigide enim, vulgatam Scripturam secuti Intt. *contestantem* Favonium faciunt, se rem Catoni permisisse: concinneque admodum, quasi gregarius spectator, Catonem orat, ut *histrionibus* qui Populo placuissent donet. Ita enim intelligo, non uti Dacerius vult, ut *spectatoribus ipsis* largiatur. Vix enim credo, qui id a Catone petere auderet, extitisse.

Ed. & M. D.

P. 265. l. pen. προέδρον] V. πάρεδρον: uti conjiciebat Cl. Editor. Ego πρόσεδρον malim: certe non προέδρον, quod tamen secuti sunt Lat. & Gall. Interpp. *M. D.*

P. 266. l. 6. ζητεῖν ὀρίσαι] Suspicor a Plutarchi manu non sic, sed ΖΗΤΩΝ ὀρίσαι fuisse: lubenterque, si copia esset, Codices veteres excuterem. *M. D.*

Ib. l. 7. τῦτον ὄν] Melius A. Cod. τὰς ὄν. Ac tum quidem, delendum est comma ante τὰς. *M. D.*

Ib. l. 11. Φλάκκῳ] Recte in A. Cod. & hic & infra, l. 14. Πλάγκῳ. Quod Xylandrum non fugit, ex Cicerone *Plancum* restituentem.

Ib. l. 17. τῆ Κ...] Scribe, cum V. τῷ Κάτωνα φθέγγειν δόξαντες ἐ θαῤῥεῖν τοῖς δικαίοις. Sic enim longe elegantius habent hæc verba.

Ib. l. 18. ἐνίες] Repone ocius, præeuntibus V. & A. ἐνίοις. pendet enim a πρῦφερον ὡς ὄνειδ@ μέγα.

Ib. l. pen. προτ.] Ego, cum Stephano, qui in Cod. aliquo ita legi affirmat, προτεινόμενον genuinum esse censeo. Qui vulgatam tuentur, nunquam, credo, rem expedient. *M. D.*

P. 267. l. 3. ἀνέφερον] Ante Steph. Edit. in omnibus Imprr. prave legebatur προέφερεν; pro quo ille, ex vetustorum exemplarium auctoritate, ἀνέφερον reposuit: ut in Vita Agid. 298, 4. τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἄλλων ἈΝΕΦΕΡΕΝ ἁμαρτημάτων. *M. D.*

Ib. l. 17. ποιέμενος] Forsan melius legeretur, ΜΗ π.

P. 268. l. 11. αὐτὸν τρόπον] Recte A. Cod. αὐτῦ τρόπον.

P. 269. l. 5. Βρετλανῶν] Amiotus & Dacerius, ΓΕΡΜΑΝΩΝ, legere jubent. *M. D.*

P. 270. l. 11. προσφέρει] Legendum ΠΡΟΦΕΡΕΙ: ut supra 266, 18. ἐνίοις δὲ καὶ ΠΡΟΥΦΕΡΟΝ οἱ λοιδορῦντες ὡς ὄνειδ@ μέγα, &c.

Ib. l. 14. Εὐρ.] In Her. fur. vers. 174. unde hic legendum τ' ἄῤῥητ'. uti jam Dacerius & Xyl. monuerant. *M. D.*

Ib. l. 15. Πρ....] Scribe, cum A. Cod. Πρῶτον μὲν ὄν τ' ἄῤῥητ'. *M. D.*

Ib. l. 17. τῷ Ἡρ....] Melius in A. τὸ Ἡρ. *M. D.*

Ib. l. pen. εἶγ. γε] Pro γε, ΓΟΥΝ aut ΓΕ legendum est. *M. D.*

P. 271. l. 6. Μεσλώνιν] Scribendum hoc nomen cum duplici σ. Vide Cellarium. *M. D.*

Ib. l. 9. πολλῶ...πλάνον] Legitur etiam πολλλῶ... πλάνλω. Sed πλάνον quoque dici, cum ab aliis tum ab Eustathio annotatur. *H. Steph.*

P. 271. l. 13. ὑπερχ.] Genuina scriptura est, quam præfert Ed. princeps, ἐπερχομένης: ut 20, 12. *Ed.* & *M. D.*

P. 272. l. 2. Σερβ.. ἀδελφιδῶν] Reponendum ἀδελφήν: quod V. & A. habent. Vide 245, 11. & 239, 3—8. Quod recte ab Interpp. videtur esse animadversum. *M. D.*

Ib. l. 7. πεῖσθαι] Repone πειθοῖ, quod in Ed. principe erat, & in A. Cod. legitur.

Ib. l. 14. πολιτείας] Melius videri potest δεσποτείας quod exhibet Cod. A. Sed servari etiam vulgata potest, modo comma quod nunc ante πάσης est, post πολιτείας demum ponatur. *M. D.*

P. 273. l. 16. δι' ἀπιστίαν ἅμα καὶ φόβον] Cr. & Angl. Int. mendosam esse vocem ἀπιστίαν putantes, vertunt; *quod pariter fideret ei & timeret*; quasi nempe scriptum esset, διὰ πίστιν. Conjunguntur quidem alibi a nostro ἀπιστία & φόβος. Vide V. 184, 7. Sed diversa ut hic dicantur, postulat sententia.

Ib. l. 18. ὡς προείρηται] Frigent hæc. Fl. Ed. προείρεται. Lege mecum, ὡς ΠΡΟΗΡΗΤΑΙ. Absurde hæc duo in versione sua conjunxit Crus. Melius Angl. qui *ut diximus* omisit. Vide Luci. in *Bis acc.* c. 26. ἐμὲ δὲ, ὡς ΠΡΟΗΡΗΜΑΙ καὶ βεβέλημαι, τὴν κατηγορίαν ἐᾶσαι ποιήσασθαι. *M. D.*

Ib. l. pen. ἀπερρίφησαν] Aut ὑπερρίφησαν ut III. 361, 17. mallem, aut ὑπελείφθησαν, ut p. seq. l. 12. *M. D.*

P. 274. l. 5. τὸ Π.] Excidisse hic videtur vox NEON, quam alibi, cum de hoc Pompeii filio loquitur, addit; ut 279, 3. & 482, ult.

Ib. l. 9. πρῶτον] Repone, ex V. & A. πρώτῳ. *M. D.*

Ib. l. pen. Ἄπιον] Scribe Ἄπιον, ut in A. legitur; & ex Dione monet Xyl.

P. 275. l. 5. συνεχῶς ἑπτὰ....] VII. diebus tantum iter confici nequit, quantum inter Cyrenen & Jubæ regnum intercedebat. Si Livii supplementa sequamur, LXX. pro VII. reponenda erunt. Sed tum συνεχῶς non erit servandum. Consulendi omnino Cod. MSS. & rite inspiciendi, ut vera Plutarchi scriptura postliminio in hunc locum fœde corruptum redeat. *M. D.*

Ib. l. 16. τοῦ K.] Scrib. cum V. & A. καὶ τοῦ K. *M. D.*

Ib. l. pen. πρῶτον] Scribe πρώτων, cum A. Cod. *M. D.*

P. 276. l. ult. ἦν τυρ.] Forsan ᾗ.

P. 277. l. 14. μᾶλλον] Non memini me μᾶλλον sic, pro θᾶττον usurpatum, legere. *M. D.*

Ib. l. ult. προσελθών] Scribendum est προελθών: ut & in V. legitur. Nam, quod paulo post προσελθών iterum legitur (p. seq. l. 6.); ibi quidem recte habet, quia ad certum locum, in quo sessura erat Curia, tendebat: hic vero, consternationem sedaturus, huc illuc cursitaret necesse erat. *M. D.*

P. 278. l. 15. μεμψάμενος] Rescribendum omnino, ΜΕΜΨΟΜΕΝΟΣ, cum quid decreturi sint adhuc incertum sit, faciatque decernendi potestatem; & sic etiam statim ΘΗΣΟΜΕΝΟΣ, & ΕΠΑΙΝΕΣΟΜΕΝΟΣ. *M. D.*

P. 279. l. 3. τὸν νέον] Cum plures essent Pompeii M. filii, *Cneus*que diceretur is de quo hic sermo est, putabam Γναῖον in τὸν νέον mutatum fuisse. Sed nihil mutandum est. Sic enim iterum de eodem, 482, ult. & de Octavio, qui ei ὁ Καῖσαρ ὁ ΝΕΟΣ est; 488, 12. & 16. & 498, 12. *M. D.*

Ib. l. 7. οὐχ ὥσπερ....] Forsan excidit ὡς, ante οὐχ.

P. 280. l. 11. καθάπερ τῶν] Aptius scriberetur, καὶ καθάπερ, inquit H. Steph. Ego

Ego mallem καθάπερ ΓΑΡ. *M. D.*

P. 281. l. pen. διαλ.] Prave. Reponendum est, ex Cod. A. διαλέγοντο. *Dacer.*

P. 282. l. 6. μιθολογοῦντος.] Corrupta hæc vox. Nec juvat quod in Ed. Fl. μιθολογοῦντες legitur. Scribe, cum V. Cod. μιθοδοτοῦντος.

Ib. l. 9. δεῖταί τις] Absurdum est illud τις. quod & senserunt Angl. & Gall. Intt. reponendumque est τι. *M. D.*

Ib. l. 18. ὡς οὐκ.] Mendum typogr. hic emenda: in omnibus enim aliis impressis, ante οὐκ est ὡς, quod hic nescio quomodo excidit. *M. D.*

P. 283. l. 15. ἄδηλος... πάσχοντος.] Hæc verba in omnibus Imprr. corrupte, quamvis in aliis aliter, leguntur; sic ex Steph. Codd. & A. scribenda. ἄδηλος ἢ πρὸς τὸν θάνατον αὐτοῦ φορᾷ, καίπερ οὐ φάσκοντος. Sic apud Xen. Luci. alios; οἱ φιλοσοφεῖν ΦΑΣΚΟΝΤΕΣ. *Ed. & M. D.*

P. 285. l. 11. Ἀπολλ. τῷ Στ.] Pro *Apollonide* Cruserius nobis *Apollonium*, nescio quid secutus, dedit; nisi forsan de Apollonio Rhodio, seu Molone, intellexit. Et hinc in Indice etiam prave scribitur. *Ed. & M. D.*

P. 287. l. 5. κατηφ.....] Aliter interpungendum esse, recte viderunt omnes, excepto Cruserio, Intt. Delendum est comma, ante ὢν, & post πᾶσιν ponendum.

Ib. l. 6. ὑπὲρ τῆς...] Sic supra 132, 16. κατέσπειραν λόγους (οὐ χρηστοὺς) ΥΠΕΡ τοῦ Καίσαρος. Sic V. 216, 7. ΥΠΕΡ οὗ γέγραπται ταῦτα. Suspicatur tamen Cl. Editor, legendum esse ΠΕΡΙ. Qua de re vide Not. ad 296, 12. *M. D.*

Ib. l. 11. σωμάτιον, ἤδη] Tolle comma; & post ἤδη demum pone.

Ib. l. 14. τὸ περὶ ψ.] Dialogus est quem sub *Phædonis* nomine Editiones nostræ exhibent, inter Platonis longissimos. *M. D.*

P. 289. l. 2.. οἷς καὶ ὑμεῖς φιλοσοφεῖτε χρῆσθαι.] Corrupta hæc palam sunt. Si χρῆσθαι deleatur, quod ex superiore linea irrepsisse verisimile est, satis commode habebunt. Dacerius Scripturam Cod. A. sequitur, quam vide in Var. L. *M. D.*

P. 290. l. 19. ἐποίησεν τῇ....] Excidisse videtur ἂν, inter has voces, proclivi Librariorum lapsu.

P. 291. l. 4. καὶ προσῆγεν] Inutile illud καὶ valere jubeo.

Ib. l. 8. τὸ δὲ πραχθὲν...] Corrupta hæc censeo. Forsan, ΤΙ Δ'ΕΠΡΑΤΤΕΝ 'ΑΝ legendum est. *M. D.*

Ib. l. 9. περὶ K.] Malo quod præfert V. παρὰ K. *M. D.*

AGIS.

P. 293. l. 6. μικτὰ] Omnes ante Stephanum Edd. μικρὰ habebant; quod Xyl. & Cruſ. secuti sunt. Prave. Melius vernaculæ Versiones, quæ *hybridas* habent. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 7. ὅπερ.] Melius legetur ὭΣΠΕΡ.

P. 294. l. 6. καὶ διὰ...] Inutile est illud καί.

P. 295. l. 9. προσειληφ.] Scribendum videtur, περιειληφότες, vel, potius παρειλ—.

Ib. l. 14. τὸ, ἐπεὶ.... τοπάσασθαι.] Xyl. partem Senarii esse, ἐπεὶ μὴ καλὸν αἰσχρὸν ἤδη, ait, quem se alicubi legisse meminerat. H. Steph. in Vet. Cod. τὸ παύσασθαι scriptum fuisse observat: unde locum ita refingit. ἐπεὶ μὴ καλὸν, 'ΟΥΚ αἰσχρὸν ἤδη τὸ παύσασθαι. In V. πεπαῦσθαι est. Frustra ex Hesychio Dacerius vulgatam tueri conatur. Plutarchum ipsum audiamus Op. Mor. 1430, 5—11. ὡς Γ. Γράκχος.... ταχὺ μὲν ἐπλήσθη πραγμάτων καὶ δόξης, ζητῶν δὲ ΠΑΥΣΑΣΘΑΙ, καὶ δεόμενος μεταβολῆς καὶ ἡσυχίας, οὐχ εὗρε καταθέσθαι τὴν δύναμιν αὐτοῦ διὰ μέγεθος, ἀλλὰ προαπώλετο. Putasne qui hæc de eodem viro, eadem-

eademque re, ſcripſerit, hic non idem voluiſſe? De aliis etiam uſurpavit illud παύσασθαι. Vide Op. Mor. 1402, antep. de Dionyſio: & in M. Cor. II. 85, 12.

P. 296. l. 8. Μανδόνιον] Fruſtra quæſivit Xylander. Scrib. eſt ΜΑΝΔΥΡΙΟΝ. Vide Cellar. p. 902. *M.D.*

Ib. l. 12. ἐπὶ τοῦ] Scribendum eſt, περὶ τοῦ. ut in A. extat. Vide tamen Not. ad 287, 6. & V. 216, 7.

P. 297. l. 6. ἐκκεκλ.] Lege 'ΕΓΚΕΚΛΙΚΟΤΩΝ: ut ſupra 159, 7. πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς 'ΕΓΚΕΚΛΙΚΟΤΕΣ καὶ δεδεγμένοι τὸν χαλινόν. *M.D.*

Ib. l. 16. καὶ τὸ μὴ ἐπ....] Vox ἐπιτρέψαι haud dubie mendoſa eſt. Ego 'ΕΠΙΠΡΕΨΑΙ repono; quod genuinum eſſe ex reliquis ſatis patet. Legendum etiam cenſeo, τὸ μάλιστα ἐπιπρ. Adi autem locum noſtri in Op. Mor. 1035, 20.. ubi eadem opera mendum fœdiſſimum corrigendum eſt. καλῆς μὲν ἐσθῆτος δεόμενον (σῶμα), ἵνα τοῖς ἐρασταῖς ἐγκαμπίσηται (Lege ἐγκαλλωπίσηται) τοσούτοις οὖσιν, &c.

Ib. l. 20. αὐτὸν] Repone αὐτήν: ut ad βασιλείας referatur. Ita enim MS. S. Germ. inquit Dacerius. Addere poterat & Steph. & A. Sed Dacerio ſolennis hic mos eſt, ſi vel unum MS. Cod. habeat a ſe facientem, reliquos negligere. *M.D.*

P. 298. l. 1. τὸν οἶκον ὂν] Scribe, cum V. & A. τῶν οἴκων ὤν. *Dacer.*

Ib. l. 2. τὸν ἀριθμὸν] Non *domorum numerum* Lycurgus ſanxerat. Abſurdum enim hoc. Ad κλήρους itaque confugiunt Interpp. omnes. Sed hac ratione duo in unum confundunt; de *ſortibus* enim diſerte in verbis ſequentibus loquitur, hic de *ædibus*. Ne dicam jam, ſortium numerum deinceps eſſe auctum. (Vide I. 95.) Scribe itaque, me auctore, ΤΟ 'ΑΡΡΥΘΜΟΝ. Quæ res notior eſt quam ut enarrari opus habeat. Adi modo p. 101. Vol. I. ubi ea de re Una ex tribus Lycurgi quas vocant Rhetris recenſetur; ex qua patet, hic legendum eſſe, τῶν 'ΟΙΚΩΝ (vel οἰκιῶν) ὤν,.... ΤΟ 'ΑΡΡΥΘΜΟΝ &c. *M.D.*

P. 298. l. 12. τῶν καλῶν καὶ ἀγ.] Scribendum videtur, καὶ τῶν καλῶν ἀσχολίαν, duplici commodo. Neque enim rite ἀνελευθερία τῶν καλῶν dici poteſt. & optime cum ἀσχολίαν conjungetur τῶν καλῶν. Lucianum audi in *Icar.* c. 4. de divitiis, dignitatibus, &c. loquentem. τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν 'ΑΣΧΟΛΙΑΝ ΤΩΝ ἀληθῶς ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ ὑπολαβών. *M.D.*

Ib. l. 18. ἀναπληρῶσαι] Vide 301, 11. & 325, 19. *M.D.*

P. 299. l. 3. ἀγομένους] Rectius ſcribetur, 'ΑΓΟΜΕΝΟΙΣ, quia præceſſit πλείστοις.

P. 300. l. 5. ἐκείνου] Reponendum eſt ἐκείνων, quod in A. G. & Edd. Fl. & Ald. legitur.

Ib. l. 16. εὐδαιμ.] Scribe, cum A. & S. εὐδαιμονιζομένης.

Ib. l. 17. αὐτῶν] Sic infra 318, 8.

P. 301. l. 10. ταῦτα μὲν] Scribo, cum V. & A. ταύτην μὲν, ut mox, ΤΗΝ δὲ ἐντός. *M.D.*

Ib. l. 12. χάριτος] Rectius V. A. & Ed. Fl. χαρίεντες.

Ib. l. 13...σύνταξιν δὲ....] Locus obſcurus, &, ni fallor, corruptus. Quis enim ferat, φιδίτια, quæ ex Lycurgi inſtituto XV. hominibus conſtabant, ad CC. & CD. augeri? Quid præterea, quod ne ſic quidem ſibi conſtabit? Nam (cum IV. millia, D. ſortes fuerint) ſi *Ducenorum* cœtus VII. *Quadringenorum* totidem ponantur, decimus quintus *tricenis*, non *ducenis* aut *quadringenis*, conſtiterit neceſſe eſt. Scripſerat, credo, Plut. *Hos in Convivia*, XV. *viris conſtantia, diſtribui juſſiſſe*; nihil aliud. Aliquis in margine, Scholii loco, *TRECENTA ejuſmodi fuiſſe, addiderit:* tum enim quadrabit ſumma,

summa, si 15. in 300. ducas. Certe, si tollantur ista, κτ' τετρ. καὶ διαχ. omnia recte habebunt. *M. D.*

P. 301. l. pen. χρησμὸν] Extat apud multos Græcos scriptores oraculum Apollinis Pythii; Ἁ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν. *Xyl.*

Ib. l. ult. ἐκ Πασιφάας] V. & G. addunt, κεκομισμένων αὐτοῖς, quod in textum recipiendum censet Dacerius. Hoc templum autem & Oraculum, non Pasiphaes, sed Παφίης, Pausaniæ bis eadem pagina dici, observat Palmerius; & esse Dæmonem indigetem Thalamatibus. *M. D.*

P. 302. l. 1. ἐν Θαλαμίαις] Sic etiam scribitur in Polybii Exc. Valef. sed ibi Cellarius, hic Xyl. Θαλάμαις reponunt, ex Pauf. in Lacon. Stephano, & Ptolemæo. De cujus urbis situ, consule Cellarium. Oraculi meminit & Cic. de Div. I. ubi cum *propter urbem* fanum esse situm *in agro* dicatur, Dacerius nomen urbis excidisse putat. *M. D.*

Ib. l. 2. τὸν ἐκ Διός] Corrupta hæc esse vidit Dacerius. Leg. τὸ ἐκ Διὸς Ἀμμ. *M. D.*

P. 303. l. 9. συναναχρ.] Recepta hæc Scriptura mihi minus placet. A Plutarcho potius scriptum fuisse arbitror, ΣΥΝΑΝΑΧΩΝΝΥΜΕΝΟΙ. Aptior certe hæc metaphora est rei exprimendæ. *M. D.*

Ib. l. 13. Ἐκπρεπῆ] Emenda hinc nomen hoc, in Op. Mor. 390. prave scriptum. quod a Xyl. in versione factum, & hic observatum est.

Ib. l. ult. οἷς τὸ κράτιστον ἦν] Repone, ὧν τὸ κράτος ἦν, ut in V. & A. legitur; & vide 328, ult. *M. D.*

P. 304. l. 10.. ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας] Forsan Ὀλυμπιάσε: quod & voluisse videtur V. in quo Ὀλυμπιάς legitur.

Ib. l. 14. συνοικησ.] Rectius legetur συνοικίσαντος.

Ead. id. τεκνῶσαι] Melius V. & A. τεκνώσαιτο: ut supra l. 4. *M. D.*

P. 305. l. 1. δ' ἀρχῆς] Recte V. & A. δὲ τῆς ἀρχῆς. quamvis in hac Editione, typographorum incuria, quæ Editorem fugit, omissa sint in Var. Lect. *M. D.*

P. 306. l. pen. νέοι] Rectius in V. ξένοι. *M. D.*

Ead. ib. τῆς ἀπὸ] Scribo, cum V. τῆς μὲν ἀπό: sequitur enim, τῆς δὲ ἀγρῶς. *M. D.*

P. 307. l. 2. καὶ μονονοὺ καὶ] Lego, pro his, καὶ μόνον οὐχί.

P. 310. l. 11. βωμὸν τῆ Θεῶ] Cujusnam *Deæ*? Immo *Neptuni*; in cujus perfugerat Templum. Scribe ergo, ΤΟΥ Θεοῦ.

P. 311. l. 3. ὑπακοῦσαι τὸν Λ.] Excutiendi Codd. numquis ΥΠΕΚΚΑΥΣΑΙ ΤΟΝ Λ. habeat. Sic enim scriptum fuisse cur suspicer multa faciunt. *M. D.*

P. 312. l. 6. εἰς τὴν καλ. Δεκάδα] Brod. (Misc. VI. 22.) Druf. & Xyl. Καιάδαν hic reponere jubent, pro Δεκάδα, quia hæc vox nusquam eo sensu alibi occurrit. Sed potuit esse Carceris pars a *Caiada* diversa, quo Cadavera jam necatorum projici mos fuerit, uti recte Dacerius observat: &, si Δεκάδα mutes, mutanda etiam erunt alia, scribendumque τὴν καλουμένην. Vide etiam p. seq. l. 17. ubi Cadavera inde efferuntur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 12. ἠδόλωτο] Rectius in V. ἠδόνητο legitur. *M. D.*

P. 313. l. 7. πολιτικῶν] Scribo, πολιτίδων: uti legitur in A. & G. sic V. 281, 12. δημότισιν usurpat, quæ vox æque rara est.

CLEOMENES.

P. 316. l. 12. τούτῳ, τὸν] Pro τούτῳ, ex quo nihil effici posse palam est, in V. τοῦτο est, non minus absurdum. Aliter rursus in A. sed nihil ad rem. Ego, ΟΥΤΩ τὸν π. Ἀ. ἀ. uno halitu legendum censeo. *M. D.*

P. 316.

P. 316. l. pen. Λ.... αἰκάλλειν] In Op. Mor. Anonymo tribuitur, p. 419. &, pro αἰκάλλειν, κακανεῖν ibi legitur. Alibi Leonidæ quidem tribuitur, sed καλλωύειν prave ibi scriptum est; p. 1766. Xylander unico λ, αἰκάλειν scribendum putat; Scholiastemque Aristoph. allegat ad ἱππ. (p. Ed. Gen. 298.) ubi in textu αἰκάλλει est, uti & apud Philostratum ab eo citatum.

P. 318. l. 12. Βελβίναν] Xyl. Laconiæ oppidum, non Insulam, hic esse observat. Vide Cellar. *M. D.*

P. 319. l. 14. τῶν παλ. τινὸς... βασιλέων...] Agidi prisco tribuitur in Op. Mor. 381. ubi μάτην non extat. *M. D.*

Ib. l. 15. ὅτι μάτην Λ...] Negotium hic facessit vox μάτην, quæ alio in loco non comparet. H. Steph. 'ΟΥ μάτην εἰπόντος ὅτι Λ. rescribendum censet. Acute sane. Dacerius, ὅτι 'ΟΥΚ 'ΑΝ ΔΗ, minus commode.

P. 320. l. 17. Λεῦκτρα] Hunc locum Polybius L. II. Λαοδικία vocat; cujus hæc verba sunt. ἐν τοῖς Λαοδικίοις τῆς Μεγαλοπολίτιδος. *Xyl. & Dac.*

Ib. l. ult. Λυδιάδας] Cod. A. hic & infra Αὐσιάδας, pro Λυσιάδας, quæ vera est Scriptura, habet. Ita enim Cic. (Phil. V. 1903.) & Polybius, vocant. Quæ Xyl. & Dacer. non fugerunt. Noster etiam V. 342, 10. & seqq.

P. 321. l. 9. καταθεμ.] Sic MS. G. teste Dacerio. In reliquis Imprr. καθέμενος legitur.

P. 322. l. 3. 'Αλσαίαν] Hoc vocabulum nusquam alibi reperio: de Arcadica aliqua urbe dici apparet.— Videndum an de *Alea* loquatur, cujus cum alii Auctores, tum Plinius quoque meminit. IV. 6. *Xyl.*

Ib. l. 11. Θηρικίων] Scribe Θηρυκίων: ut 347, 3. & 348, 2.

Ib. l. 12. Σαμοθρ. κ.] Hi, quos vocat Plutarchus *Samothracas*, videntur iidem esse, quos vocat Herodotus Πυθίας, Lib. VI. *Palm.*

Locus Herod. extat Ed. Steph. p. 221. Sed aliud quid fuisse videntur, ut recte a Dacerio observatum est. Quid si ΣΑΜΑΝΤΟΡΑΣ scripserit? *Ed. & M. D.*

P. 323. l. 6. νόμῳ] Recte V. A. S. & G. φόβῳ, non νόμῳ habent. quod & Intt. sunt secuti, & a Steph. jampridem observatum fuerat.

Ib. l. 15. 'Ομ.] Il. Γ. 172. & Δ. 431. *Dacer.*

P. 324. l. 6. δεομένης] Corrige ocius, præeuntibus V. & A. monenteque H. Steph. & scribe, δεομένην, ut referatur ad πόλιν.

Ib. l. 14. ἐπισφοδρύναντα] Fl. Ed. ἐπιφαιδρυόντα. Sed scribendum erat ἐπιφαιδρύναντα. Quod secutus est Cruserius. Nova scriptura a Stephano invecta est ex Vet. codice.

Ib. l. ult. καὶ πρεσβ.] Rectius A. Cod. καὶ τὰ πρεσβ. *M. D.*

P. 325. l. 8. αὐτὸν.. ποιησάμενον] Hæ duæ voces omnibus fraudi fuerunt Interpp. uno Creechio excepto, qui a cæteris paululum discessit. De Lycurgo sermo jam non est, sed de Cleomene ipso; quod omnia quæ sequuntur ostendunt. Scribendum itaque, non αὐτὸν, sed 'ΑΥΤΟΝ: & ΠΟΙΗΣΑΜΕΝΟΣ, non ποιησάμενον. Quo facto omnia optime habebunt. Vide 303, 6. *M. D.*

Ib. l. 13. Αἰτ. καὶ 'Ιλλ.] De Ætolis passim; de *Illyriis* vide 403. & II. 378. *M. D.*

P. 326. l. 3. ἀναλαμβανομ.] Melius in A. Cod. ἀναλαμβανόντων.

Ib. l. 5. περίθυμος.] Utitur hac voce iterum eodem significatu, p. 480, 15. *M. D.*

Ib. l. 11. ἐπιθυμ. τοῦ στρατ.] Auctior duabus vocibus Ed. Fl. καὶ προθυμίαν. Sed non placet ἐπιθυμία. Mallem 'ΕΚΘΥΜΙΑΝ: ut infra, (344, 16.) dicit; 'ΕΚΘΥΜΟΙΣ

5

ΘΥΜΟΙΣ ϛ χρησιμώτατ@ τοῖς πολίταις. aut 'ΕΥΝΟΙΑΝ ϗ προθυμίαν, uti conjunctim leguntur, V. 255, 5. 'ΕΥΝΟΙΑ, ϗ προθυμία τ̃ δυνάμεως.

P. 327. l. 1. ϗ τὸ] Scribe, cum Cod. A. ϗ τῷ.

Ib. l. 2. ἣν δ' ἔχει....] De hac phrasi vide quæ a me ad III. 149, 11. annotata sunt. *M.D.*

Ib. l. 13. διὰ γραμματίων] MS. G. διὰ γραμματεῶν. Neutrum placet; quia nusquam hujus moris in Historia vestigia ulla comparent. Lego itaque, διὰ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΝ. id est, per eos quos hodie *Secretarios* vocamus. *Dacer.*

Ib. l. ult. τ̃ οἶνον] Melius in A. Cod. τ̃ πότον. *M.D.*

P. 328. l. 7. τὸ πότον] Tolle hinc, præeunte Cod. A. mendum tam fœdum, & scribe τ̃ πότον. Vide V. 251, 11.

Ib. l. 15. παρεισασ.] Scribe, cum V. & A. παρεισπεσόντι. *M.D.*

P. 329. l. 2. ἐν Δυμαίαις] V. ἐν Δύμαις Polyb. II. ἐν Δυμαίᾳ, qui Hecatombæi etiam meminit, his verbis; περὶ τὸ καλέμενον Ἑκατόμβαιον. Unde non fuisse Templum conjicio, sed nomen loci: nec cum Dacerio, qui hunc Polybii locum affert, miror a Pausania prætermissum. *M.D.*

P. 330. l. 1. ἄλλως τε] H. Steph. pro τε, ΓΕ scribit. *M.D.*

P. 331. l. 2. Τρικκαίων] Suspectam merito hanc vocem habuit Cl. Editor. Quid enim rei *Triccæ* erat, urbi Thessaliæ, cum Fœderata Achaia, de qua hic palam sermo est? Recte ergo videndam annotavit pag. 322, 15. Vol. V. ubi inter viles hujus Fœderis urbes, per vices imperantes, Ducem exercitus nominat; εἴτε Δυμαῖ@, inquit, εἴτε ΤΡΙΤΕΥΣ, εἴτε μικροτέρας τινὸς ἂν τύχοι πόλεως. Unde liquet, & hic ΤΡΙΤΑΙΕΑΝ legendum. Erat enim Triteæ, ΤΡΙΤΑΙΑΙ, urbs inter Phocidem & Locros Ozolas, pars hujus Fœderis; legendumque in illo loco, non ΤΡΙΤΕΥΣ, sed ΤΡΙΤΑΙΕΥΣ. *M.D.*

Ib. l. 15. καθομιλήσας] Mallem ΚΑΘΟΜΑΛΙΣΑΣ. Vide 116, 7. In Vet. Cod. Stephanus ait legi, καθομολογήσας.

Ib. l. 17. Κυλλαράβιον] Ter apud Plutarchum, in hoc Opere, hujus Gymnasii mentio fit: inque tribus illis locis varie scribitur nomen illud. In Pyrrho, II. 479, 1. τ̃ ΚΥΛΑΡΑΒΙΝ habes, ad verum proxime: hic, τὸ Κυλλαράβιον: infra, 342, 16. τ̃ Κυλλάβαρι. Vide Cl. Grævii Not. ad Luci. Apol. pro Merc. cond. c. 13. ubi insigni Emendatione locum corruptissimum restituit, legendo, pro κοίλην Ἀραβίην ἀπείρειν, ΤΗΝ ΚΥΛΛΑΡΑΒΙΝ ἀπείρειν. Ita enim scribendum hoc nomen. Vide Liv. XXXIV. 26. *M.D.*

Ib. l. 19. τότε] Forsan τοῦτο.

P. 332. l. 6. ἐνίων ϛ] In quibusdam νῦν δὲ scriptum est. *H. Steph.*

P. 333. l. 6. περὶ τῆς Σπ.] Rectius V. & A. περὶ τὲς Σπαρτιάτας. Quin ita etiam MS. G. qui, pro περὶ, præterea γεγονέναι habet, teste Dacerio.

Ib. l. 10. ἀψάμενοι μόνων] Legendum videtur ΜΟΝΟΝ.

Ib. l. 13. τ̃ Λ.] Scribe, præeuntibus V. & A. τῇ Λακεδαίμονι. quod etiam in G. extat.

Ib. l. 19. βωλομένων] Scrib. βελομένῳ, ut recte A. & G. habent.

P. 334. l. 11. Τριτύμαλλον....] In Arato, V. 365, 1. *Tripylus* hic dicitur. ἰδίᾳ ϛ πρὸς αὐτὸν ἔπεμψε — ΤΡΙΠΥΛΟΝ, καὶ πάλιν ΜΕΓΙΣΤΟΝΟΥΝ τ̃ πατρῷον. unde forsan & hic legendum, ΤΡΙΠΥΛΟΝ ϛ ΚΑΙ πάλιν ΜΕΓΙΣΤΟΝΟΥΝ. *Ed.&M.D.*

Ib. l. ult. Ὤνια] Scribendum est 'ΟΝΕΙΑ. Vide Strab. VIII. (p. Ed. Par. 380. A.) *Xyl.*

Idem monet, iisdemque fere verbis, Dacerius. Palmerius Thucyd. & Xen. testes adducit. *M.D.*

P. 335.

P. 335. l. 8. ἐβϋλετο] Scribe, cum V. & A. ἐβυλεύετο. *M. D.*

Ib. l. 9. Ἡραῖον] Situm erat inter Lechæum & Pagas, teste Strabone L. VIII. p. 380 B. Meminit & Livius, monente Dacerio, XXXII. 23. *M. D.*

P. 336. l. 19. μετὰ μικρὸν] Non agnoscit V. Cod. illud μετά. Et sane importunum est. Leg. ΠΑΡΑ μ. aut sine præp. ΜΙΚΡΟΥ. *M. D.*

Ib. l. pen. τῶν ςρατευομένων] Legendum videtur, τῶν συςρατευομένων.

P. 337. l. 15. πρὸς αὐτῷ] Scribe πρὸς αὐτῷ: & vide III. 380, 14. & in hoc Vol. 54, 11. 112, 3. & 180, 9. *M. D.*

P. 339. l. 4. ταῦτα διαρπ.] Scribe ταύτην: ut recte in V. A. & G. legitur.

Ib. l. 8. δεῖπνα ποιησ.] Melius S. V. & A. δειπνοποιησάμενος.

Ead. ib. Ῥοίτιον] Cellarius Zoetium inter urbes numerat quas exhauserat Megalopolis, & in vicos verterat. Hanc designari hic putem. *M. D.*

Ead. ib. Ἑλικοῦντος] Certa est Lubini emendatio legentis ἙΛΛΙΣΣΟΝΤΟΣ. Consule Cellarium & Pauſ. c. XXX.

P. 340. l. 7. βασιλ.] Rectius scribetur, βασιλικώτερον. *H. Steph.*

Ib. l. 13. τῷ πις.] Exercuit illud τῷ, non Dacerium solum. V. & A. τὸ habent. G. autem τὸ ταῦτα. Prave omnes. Scribe τῳ sine accentu, pro *cuiquam:* ut in Bruto iterum tibi erit emendandum, p. 252, 8.

P. 341. l. 15. πολλοὺς ἔχων] A. Cod. ὁ πολλοὺς ἐ. quæ genuina scriptura est. Vide l. 19. Nulli Intt. nisi Creechio, fraudi fuit hoc mendum. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 18. Πολ.] Lib. II. versus finem.

Ead. ib. κατὰ πόλιν] Recte A. Cod. κατὰ πόλεις. *M. D.*

P. 342. l. 3. ἀνεςρεφ.] Steph. Cod. συνεςρέφοντο. quod malim. *M. D.*

Ib. l. 15. ὡς... χειρωμένους...συγκ.] Pro ὡς, in A. οἷς est: quod non placet. Mallem ὩΣΤΕ, quod melius convenit cum accusativo & infinitivo sequentibus. Pro συγκατατρέψαι autem, in G. legitur συγκαταρρίψαι, quod cur vulgatæ præferat Dacerius, non video. *M. D.*

P. 342. l. 16. Κυλλάβαριν] Scribe ΚΥΛΛΑΡΑΒΙΝ: quod & Steph. monuit; & vide Not. ad 331, 17. *M. D.*

P. 343. l. 14. πρότερον ἐςὶν....τοῦ πρώρα τὸ φ.] Nihil ex his verbis confici posse, viderunt omnes. Pro πρώρα, in G. προρατεῦσαι est: quod arripit Dacerius. Sed quid juvat hoc? Vertit Vir doctus, *proram aptare*; quia sic lubuit, non quod usquam, credo, ita legerit usurpatum. In V. τοῦ πρώρας legitur. In Cod. A. nova lectio est. pro τοῦ πρώρα, ὁπλῶν, aut fortasse τοῦ ὁπλῶν. Melius sane quam in reliquis. Sed an ita scripserit Plutarchus, donec aut ex Vett. Codd. fide constet, aut ex aliquo ejusdem alteriusve Scriptoris loco hic elucidetur, mihi N. L. Confer tamen hunc locum cum Op. Mor. 621, 27. *M. D.*

P. 343. l. 15. Ἀρχιδ.] De hoc dicto, vide III. 250, 13. & Not. *M. D.*

P. 344. l. 1. ἀντιςάντων] Quisquamne ita ἀντιςὰς usurpavit? Ego ἈΝΤΙΣΠΑΝΤΩΝ legendum censeo. *M. D.*

Ib. l. 5. ὧν κομ.] Hæc verba si Plutarchi sint, excidisse aliquid oportet. Onerant enim sententiam, & delenda prorsus videntur. *M. D.*

P. 345. l. 7. ὑπ' αὐτοῦ] Immo, ὑπ' ἈΝΤΙΓΟΝΟΥ, quod invitis omnibus Libris nostris reponendum censeo. *M. D.*

Ib. l. pen. μέλλοι] V. ὁ μέλλοι. Recte. id enim poscit, quod sequitur, τοῦτο πράξειν. *M. D.*

P. 346. l. 16. σωθέντον] Recte Cod. A. σωύτονον.

Ib. l. 19. κραυγῇ τὸ σῶμα πρ.] Viderint Medici an recte conjecerim. Pro σῶμα,

σῶμα, 'ΑΠΟΣΤΗΜΑ legendum, si per eos liceat, censeo: ut in Sylla III. 96, ult. τῇ δὲ κραυγῇ καὶ τῷ παραγμῷ τὸ 'ΑΠΟΣΤΗΜΑ ῥίψας: ubi etiam, cum eorum bona venia, 'ΡΗΞΑΣ legendum esse, ut illic in Nota dixi, arbitror. *M. D.*

P. 346. l. pen. χολαῖς] Malo quod suppeditat A. λέχαις.

P. 347. l. 8. μακεᾷ] H. Stephanus mallet, μακεάν. *M. D.*

P. 348. l. 15. αἰγιαλῶν] Nomen proprium est. Insula nempe quam p. præc. l. 2. Αἰγιαλίαν vocavit. Sic, ἀπὸ Κυθήρων (p. 347, 2.) dicit, quod aliter etiam ἀπὸ Κυθήρας dicere potuerat. Hæc tamen vulgo Αἰγιλία, & Αἴγυλα etiam, non Αἰγιαλοὶ audit. Vide Cellar. *M. D.*

Ib. l. 17. Πτολ.] Ei scilicet qui Euergetes dicitur. *Xyl. & Palm.*

P. 349. l. 6. αὐτὸν καὶ] Excidisse puto τε. *M. D.*

Ib. l. 11. ὁ μὲν γὰρ βασ.] Hic fuit qui Philopator cognominatus est. *Palm.*

P. 350. l. 2. τοῖς ἐν φίλοις] Miror tot Editorum patientiam. Scribe, ἐν τοῖς φίλοις. *M. D.*

Ib. l. 12. παρισκ.] St. Cod. παρεπισκοπῶν: quod ille amplectitur. *M. D.*

Ib. l. 16. ἐκεῖνον] Corrupta haud dubie vox. Sed quid reponemus? An ἐκεῖ? inquit Cl. Editor. Ego ἐκεῖσε mallem. *M. D.*

P. 351. l. 6. ἀλλὰ....] Il. A. 491. *M. D.*

P. 352. l. 13. τότε] Mallem ΠΟΤΕ, si per Codd. liceat. *M. D.*

Ib. l. 17. δυσθήρατον] V. δυστήρητον, uti conjeceram legendum, & ut etiam volebat Steph.

Ib. l. pen. ἀμυνόμενοι] Melius V. & A. ἀμυνάμενοι. *M. D.*

P. 353. l. ult. ἀναλαβ.] Mallem 'ΑΝΑΒΑΛΟΝΤΕΣ: ut in Eum. 346, ult. ὅμως δὲ 'ΑΝΑΒΛΗΘΕΙΣ ἐπὶ τὸν ἵππον, ἐδίωκε. *M. D.*

P. 354. l. 1. τοῖς δὲ] Forsan αὐτοῖς.

P. 356. l. 18. ἄλλων] Nihili est hæc vox. Forsan ἀλλοίων, vel ἀλλοκότων, scriptum a Plut. fuerat.

Ib. l. 19. περίτρεπον] Melius scribetur, ut in V. (sed cum mendo) est, ΠΡΟΕΤΡΕΠΟΝΤΟ. Solus Intt. Creechius hoc verbum intellexit. & rite vertit. Vide sodes Dionis vitam, V. 186, 15. καὶ καθ' ὃς γένοιτο, περιχύταις τε βαλλόντων, καὶ ΠΡΟΤΡΕΠΟΜΕΝΩΝ ὥσπερ θεὸν κατεύχαῖς. Reliqui sic vertunt quasi περιέτρεχον legissent. *M. D.*

Ib. l. pen. διδόντες λόγον] Scribendum videtur, ΔΙΑΔΟΝΤΕΣ λ. ut supra, 353, 6. ΔΙΕΔΩΚΑΝ λόγον ὡς &c.

TIBERIUS GRACCHUS.

P. 360. l. 9. δελφῖνας] Legendum est ΔΕΛΦΙΚΑΣ. Erant enim mensæ, ad formam Delphici tripodis factæ. *Dacer.*

Ib. l. 19. ἀνδραγαθίαι] Melius in V. ἀνδραγαθία. *M. D.*

P. 362. l. 8. κατέλειπε] Melius in B. & Ed. Fl. κατέλιπε. *M. D.*

P. 363. l. 4. πρὸς Ν.] V. & B. πρὸς τὸν Ν. Melius. *M. D.*

Ib. l. 14. τὰς δέλτους] Sic iterum p. seq. l. 2. At illic quidem Cod. B. recte τὰς δέλτους habet. Quod & hic reponendum. *M. D.*

Ib. l. pen. τοῦ δὲ δ.] Scribe potius, cum B. τῶν τε δ.

P. 365. l. 6. ἐπετέμοντο] Rectius A. Cod. ἀπετέμοντο. *M. D.*

Ib. l. 17. ὡς.... ἔσεσθαι] Locus haud dubie corruptus. Pro ἔσεσθαι, quod ferri nullo modo potest, V. Cod. αἰσθέσθαι habet. quod amplector. Vide III. 375, 4. *M. D.*

P. 366. l. 19. γραφ.] Scribe, præeuntibus V. & B. καταγραφομένων. *M. D.*

P. 367. l. 10. δι' ἔχθους] Rectius V. & B. δι' ἔχθρας. *M. D.*

P. 368. l. 5. κατιόντας] Aliam lectionem exhibent V. & B. sed servanda hæc. rei enim aptissima, & elegans metaphora est. Sic III. 149, 17. ΚΑΤΙΟΝΤΟΣ πνεύματος. & de flumine, 170, 5. *M. D.*

Ib. l. 11. διεκρύετο] Leg. videtur διεκχρύετο. Vide supra ad p. 145, 9. *M. D.*

Ib. l. 12. οἱ πολλοὶ....] B. παλαιοὶ: prave. Mallem οἱ ΛΟΙΠΟΙ.

Ib. l. pen. ἐν βακχ.] Pervenuste alludit ad illud Tiresiæ apud Eurip. in Bacch.

——— Ἀλλ᾽ ἐν τῇ φύσει
Τὸ σωφρονεῖν ἔνεστιν εἰς τὰ πάντ᾽ ἀεί.
Τοῦτο σκοπεῖν χρή. καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
Οὖσ᾽ ἥγε σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

(vers. 315.) *Xyl.*

P. 369. l. 17. ἐπὶ τούτῳ] V. ἐπὶ τοῦτο: melius. Mallem tamen ἐπὶ Τ'ΑΥΤΟ. *M. D.*

Ib. l. pen. ἀξιόχρεως] G. recte, ἀξιόχρεω. *Dacer.*

P. 370. l. 4. ἰδ. φανερῶς, αὐτῷ] Lego αὐτοῦ, sublato commate.

P. 371. l. 6. ὑποστῆναι....] Sic refingo hæc verba: ὑποστῆναι πᾶν δεινὸν, καὶ οὐκ. .

Ib. l. 11. ἐσώθη μόνος] Pro μόνος, Cod. G. recte μόλις habet. *Dacer.*

Ib. l. pen. Μούκιον] App. de B. Civ. I. *Q. Mummium* appellat. Noster iterum infra (377, 9.) Mucium. *Xyl.*

P. 372. l. 8. σημ.... ἐπιδραμόντων] Suspecta mihi ultima vox; pro qua credo fuisse, aut ἐπιφανέντων, aut 'ΕΠΙΠΑΡΟΝΤΩΝ. Iterum tamen adhibet, p. 392, 1. *M. D.*

Ib. l. 17. Φιλοπ.] Immo Φιλομήτορος, ut recte in G. legitur. *Dacer.*

P. 373. l. 11. ὁρισμὸν] H. Steph. & Bigotius apud Dacerium, ὁρκισμὸν reponere jubent. Forsan 'ΕΡΙΣΜΟΝ, inquit Cl. Editor, qui nos ad p. 11, 13. amandat, ubi inter Var. L. ἑρισμοῦ est, pro ὁρισμοῦ in textu. Ego servandam receptam lectionem censeo. Vide locum ipsum ab eo allatum. Adde & hunc ex vita Ant. V. 125, 3. ἔκ τινος 'ΟΡΙΣΜΟΥ καὶ συνθήκης. Ludicra hæc sunt, inquies: nostra autem hæc seria & juridica. Fateor. Sed *Sponsio* in utrisque eadem, eodem etiam nomine indicari apte potest. *M. D.*

P. 373. l. 14. Ἄννιον] B. ἄνθρωπον habet. Solebant enim Librarii, brevitatis causa, sæpe, pro ἄνθρωπον, ἀνον scribere; quod multa loca Auctorum deinde corrupit. Sic apud Aristoph. Scholiastem ad vers. 86. Acharn. Ἄννος Αἰγύπτιος editum est (Ed. Gen. p. 374 E.), pro "ΑΝΘΡΩΠΟΣ Αἰγ. & mox ib. Ἄννος κρίβανον, pro 'ΑΝΘΡΩΠΟΣ κριβ. Sic contra apud nostrum, in Op. Mor. 1050, 3. ἄλογος ὃ καὶ ἀνθρώπους οὐκ ἔστιν, editum esse videtur, pro ἄλογος ὃ καὶ 'ΑΝΟΥΣ. Hic autem Ἄννιον recte legitur.

P. 374. l. 5. ἄτοπον ἦν] Forsan εἶεν, non ἦν. Stephanus εἴη reponere jubet.

Ib. l. 8. κωλύη] Recte A. & B. κολύη. pro quo V. minus commode, κολύει.

Ib. l. 10. Καπετώλιον] Sic prave scriptum invenies permultis in locis, donec tandem p. 489, 3. recte Καπιτώλιον scribitur. *M. D.*

Ib. l. 12. οὐ δημ.] A. Cod. οὐδὲ δημ. Recte. *M. D.*

P. 375. l. 13. τοὺς τε χρόνους] Scrib. ΤΟΥ τε ΧΡΟΝΟΥ. Vide 387, 3. *M. D.*

P. 376. l. 12. ἐξεγλύψαντο] Miror vocem hanc aperte corruptam, post tot Plutarchi editiones, adhuc hoc in loco conspici. Scribendum est, 'ΕΞΕΚΛΕΨΑΝ, vel 'ΕΞΕΚΟΛΑΨΑΝ, quæ voces sunt ei rei propriæ. Luci. Veræ Hist. I. c. 22. 'ΕΚΚΟΛΑΠΤΟΥΣΙ τοὺς ἀνθρώπους: ex glandibus, scilicet, quasi pullos ex ovo. Et L. II. 40. διακόψαντες ἐν τῶν ὠῶν, νεοττὸν ἄπτερον 'ΕΞΕΚΟΛΑΨΑΜΕΝ. De ἐξέκλεψαν, Vide II. 528, 18. Op. Mor. 678. & Arist. de Animal. V. c. ult. *M. D.*

P. 376.

P. 376. l. 13. περσήει] Melius περήει, ut in V. legitur. *M. D.*

Ead. ib. ἄνω] Sic in Nic. III. 214, 7. ἐκκλησίας πότε οὔσης, τὸ μὲν δῆμον καθήμενον ἌΝΩ περιμένειν. *M. D.*

Ib. l. 20. Βλάςος] Scribendum est Βλόσσιος, uti in Cod. A. legitur. Recteque ita vertunt Intt. Vide supra 366, 3..

P. 377. l. 11. Φλάβιος] A. Cod. Φύλβιος: quod secutus est Xyl. qui M. Fulvium Flaccum esse putat, octavo post anno Consulem factum, & cum C. Graccho, quadriennio post, occisum. Dacerius etiam.

P. 378. l. 3. τοῦτο σημεῖον] Mallem ΤΟΥΤΟΥ. *M. D.*

Ib. l. 7. εἰ μὲν τι... τι] Recte B. εἰ μέντοι... τι. uti emendare jubet Cl. Davisius ad Tusc. Q. IV. 23.

P. 379. l. 8. ῥᾷον εἶξε] Cl. Editor, ἘΙΞΑΙ reponit, ut ἐνδῦναι, quod probo. Forsan, Ἢ ἈΡΙΘΜΩ, ἩΤΤΗΘΕΙΣ, pro ἔτι ἢ ῥᾷον, scriptum fuerat. *M. D.*

Ib. l. 16. Βίλλιον] Recte supplementa Liviana *Villium* scribunt; Interpretes omnes prave *Billium*. *M. D.*

P. 380. l. 1. κελεύσαντος] Absurde. Rescribe ocius ΚΕΛΕΥΣΟΝΤΟΣ, uti & Lat. Gall. que Intt. recte verterunt. *M. D.*

Ib. l. 3. ἔχειν] Vel εἶχεν, vel ἔχοι, reponere jubebat Steph. A. Cod. recte εἶχεν habet. *M. D.*

Ib. l. 7. Τῖτον] Absurda scriptura. Cod. A. ἕτερον habet. ΤΡΙΤΟΝ haud dubie scriptum erat. Vide supra 371, 15. αἱρεῖσθαι ἢ ΤΡΕΙΣ ἄνδρας ἐπὶ τὴν διάκρισιν καὶ τὴν διανομὴν, &c. *M. D.*

Ib. l. 19. ἐνδεδεμένος....] Ita legitur & in B. At Ed. Steph. ἐνδεδυμένος habet; uti & Op. Mor. 774, 2. τὰ φυσικαῖς ἄγαν ἐνδεδυμένος αἰτίαις. Verum & illic in Var. L. scriptura quam sequimur extat.

P. 381. l. 6. ὡς...] Od. A. 47.

CAIUS GRACCHUS.

P. 383. l. 11. Κικ.] Hoc in Lib. de Divin. I. habemus. *Xyl.*

Ib. l. 15. γοῦν] B. melius οὖν. *M. D.*

P. 384. l. 16. ἐν ἀνάγκαις] Melius in A. ἐξ ἀνάγκης. *M. D.*

Ead. ib. τριετίαν] Cod. A. διετίαν habet: quod an genuinum sit, haud facile, deperditis Livii libris illis, statui potest. In Oratione Caii apud A. Gellium XV. 12. a Dacerio laudata, *biennium* est.

Ib. l. 18. τὸ β. εἰσενηνοχέναι] Sic restitue, ex Ed. Fl. & Codd. B. & G. τὸ β. εἰσενηνοχὼς, κενὸν ἐξενηνοχέναι.

P. 385. l. 13. Βετλυρίω] Melius in A. B. Βετλυρίω. Prave Cruſ. *Vulturium* reddit.

P. 386. l. 9. ἐπανείλετο] Fraudi fuit hæc vox omnibus Interpp. qui *antiquare* vertunt, cum *mittere* tantum significet; ut supra, 368, 13. ubi iterum a Lat. Interp. peccatum est, sed non ab Angl. neque a Gall. *M. D.*

Ib. l. 10. ἠγάπη] Sic & alibi noster: ut III. 149, 7. τὸ θεῖον...ἈΓΑΣΘΕΝ αὐτῶν τὴν ἀνδραγαθίαν. *M. D.*

Ib. l. 11. ἧς γε χ.] Elegantius & verius V. & B. ἧς γε καὶ χ. *M. D.*

Ib. l. 16. Κορνηλίαν σεαυτῆς] Rectius in V. & B. Κορνηλία σεαυτόν. *M. D.*

P. 387. l. 1. ἅμα ν.] Forte ἈΝΑΝΕΜΩΝ. *M. D.*

Ib. l. 8. τρίαχ.] Rualdi An. XXVI.

P. 388. l. 17. ἀτρεμεῖς] Minus commoda hæc vox. Forsan ἀτενεῖς scriptum fuit. Vide I. 263, 5. Vel potius ἀσεβεῖς, qua voce utitur in Op. Mor. 1396, 17. & 5, 18. Ita Cl. Editor. Ego ἀτρεπτοὶ mallem. *M. D.*

Ib. l. 18. ἀκλοῖς] Melius refertur ad ἅμμε, in V. & B. qui ἀκλῆς habent. *M. D.*

P. 390. l. 2. ἤδη] Recte V. A. & B. ᾔδει.

P. 390. l. 2. ἐν τοῖς] Ἐν delere jubet Steph. ut ἐνάμιλλος dativo jungatur, sicut infra 404, 14. Quod & ego probo. *M. D.*

Ib. l. 11. δυσχεραίνουσα..... βουλομένη.] Recte & hic monet idem Steph. δυσχεραίνουσαν, & βουλομένην, scribi debere. *M. D.*

P. 392. l. 7. τὰ μὲν] Melius V. A. & B. ταῦτα μὲν.

Ib. l. 18. Ὁστίλιος] Aretinus, Sigonius, Xylander, alii, *Opimium*, pro Hostilio, reponere jubent. Et ita Cod. A. Ὀπίμιος: & p. 394, 11.

P. 394. l. 8. Σαρδόνιον] Cum ω scribitur, tum apud alios, tum apud nostrum ipsum; Op. Mor. 294, 26. *M. D.*

P. 398. l. 12. Λικιννίου] *Lætorium* vocat Aur. Victor, monente Dacerio, & Val. Maximus. Apud priorem etiam, pro Antyllio, *Atilius* est; ut infra (399, 9.) Recte autem *Septimuleium* scribit, quem noster Σεπτιμουλήιον vocat. *Ed. & M. D.*

Ib. l. ult. Φιλοκράτης] *Euporus* vocatur a Paterculo. Ab Aur. Victore, *Euphorus*. Val. Max. *Philocratem*, ut noster, vocat; sed nomen *Eupori* etiam ei tribui ait. Adde Macrob. I. 11. *M. D.*

P. 399. l. 9. φίλον Ὀπιμίου] Recte Plutarchus *amicum Opimii* hunc facit, quem Plin. & Val. Max. *familiarem Gracchi* vocant. *M. D.*

Ib. l. 17. ἀπεῖπαν] Melius scribetur, ἀπεῖπον.

P. 401. l. 10. φυλαττ.] Scribe, cum Ed. Fl. Codd. que V. A. & B. φυλαττομένης. Sed, pro τὰ καλὰ, quod absurde in Imprr. legitur, repone ex Cod. A. τὰ κακά. φυλάττομαι enim *vitare* significat, numquam *servare*. *M. D.*

Ib. l. pen. οὐ περιττεύεται] Scribendum περιαιρεῖται: ut in Ed. Fl. extat.

Adde etiam, ante οὐ, τὰ κακά. *M. D.*

P. 403. l. 7. μῖξαι τὰ δ.] Vide supra ad p. 387, 8. & Ruald. An. XXVI.

P. 403. l. 9. Πλατ.] De Rep. IV. (Ed. Lugd. p. 448 A.) *Xyl.*

Ib. l. 10. περισκυθίσαι] Prava, haud dubie, scriptura. Prava itidem Codicis B. nisi forsan παραπαράσαι voluit, quod aliquid afferret. G. μετασκευάσαι: quod cur rejiceret Dacerius, a quo profertur, nihil erat. Aptissima enim hæc vox; & Athenæo, L. IX. usurpata, pro *immutare*. Ut non opus sit, aut Tan. Fabri ἀνασκευάσαι, aut ipsius Dacerii κατασκευάσαι: quorum prius in re quidem Medica usurpatur eo sensu qui hic convenire potest; posterius ineptum prorsus videtur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 15. τὸ ἔργον ἐπέθηκε] Mallem τὸ ΤΕΛΟΣ. Ut 143, 9. ἔργῳ μεγάλῳ ΤΕΛΟΣ οὐκ ἘΠΕΘΗΚΕΝ. *M. D.*

P. 404. l. 1. Ἰλλ. καὶ Γαλατικῶν] De prioribus, satis constat. Vide supra ad 325, 13. Et dicendum erit iterum ad V. 351, 8. De posterioribus dubito; & ἈΙΤΩΛΙΚΩΝ scriptum fuisse a Plut. suspicor. Vide 325, 13. & Not. ad V. 351, 8. *M. D.*

Ib. l. 4. μαχόμενοι] De Caio dici hoc potest, de Tiberio non item. *M. D.*

Ib. l. 12. καὶ Γάϊος δὲ] Forsan, pro δὲ, melius legatur δή: inquit Cl. Editor. Ego, γε malim. *M. D.*

Ib. l. 13. ἀνδρ. ἔφηνεν] A. Cod. ἀνέφηνεν: quod genuinum videtur. *M. D.*

Ib. l. 14. γενέσθαι] Sic apud nostrum passim pro futuro usurpari videas. *M. D.*

Ib. l. 18. ἡλικίαν] Lubens amplector quod offert Cod. A. μαλακίαν. *Ætas* enim illa Agidis, ut plurimum ferventior æquo est. *M. D.*

Ib. l. ult. μετέστησαν] Melius in A. Cod. μετέστησεν. *M. D.*

P. 405. l. 11. αὐτὸς τοῦ Γαΐου....] Non aperit Dacerius in quonam Codice desint τοῦ Γαΐου. Cum de Codice Bibl. S. Germ. loquitur, nomen addere solet. Certe

Certe idem Cod. A. qui in Var. L. ἀυτοῦ habet, habet & reliqua. Quid tu ergo, inquies? An servanda censes verba tam absurda & falsa? Ego vero censeo. Sed ideo tantum, ut tandem aliquando reperiatur aliquis qui quid sub illis lateat feliciter aperiat. Forsan aliquid de *Mucio*, ei surrogato quem ejicerat: legendumque καὶ 'ΑΝΤ' 'ΑΥΤΟΥ ΜΟΥΚΙΩ, δημαρχίαν μετῄει. Sic enim augetur ejusdem facti invidia; quod **unicum** esse decet, quia dixit, μέγιστον ἐγκλημάτων: **duplex** autem erit, si missis τοῦ Γαΐῳ, δεύτερον αὐτοῦ legas. *M. D.*

P. 405. l. 17. βασιλεύειν] Genuina videtur hæc scriptura. Quæ in S. & G. est, συμβασιλεύειν, minime necessaria est & interpolationem sapit. *M. D.*

P. 406. l. 4. τοῦτον] Cleomenem solum innuit. B. & G. & Interpp. omnes Agidem ei addunt, τούτοις legendo, pro τοῦτον. Ego duram phrasin puto τερπὸν πολεμοποιόν: & vulgatam sequor, quæ Agidem hisce non admiscet. *M. D.*

Ib. l. 7. ἐφεῖναι περὶ] Melius in A. Cod. ἀφεῖναι περὶ. Quod idem, pro αὐτῆς φύσιν, αὐτοῦ φύσιν habet, non probo. *M. D.*

DEMOSTHENES.

P. 407. l. 7. 'Ιουλίδα] Hinc Aristo Ceus, 'Ιουλιήτης Diogeni Laertio dicitur, Lib. VII. Vide Menag. ad §. 164. Oriundos inde Poetas, Simonidem & Bacchylidem intelligit. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 8. Αἴγιν.] Polum indicat. Vide infra 435, 15. *M. D.*

P. 408. l. 2. φύσεώς τε] Melius legetur γε.

Ib. l. 9. διαφυγ.] Melius A. Cod. διαφυγόντα. *M. D.*

Ib. l. 15. ἠψάμεθα] Forsan ἠρξάμεθα: ut infra 412, 6. 'ΗΡΞΑΤΟ δικάζειν.

Ib. l. 17. ὡς....] Stare non potest hæc lectio. Videat igitur Lector, num ita scribendum sit: ὡς ἐξ ἧς τῶν πραγμάτων ἀμωσγέπως εἴχομεν ἐμπειρίας. *H. Steph.*

P. 409. l. 8. Κακεῖ... δελφ...] Grot. Καὶ, inquit Ballowe. Ego etiam emendatione opus esse censeo. At ubi hoc notarit Grotius, non invenio. Forsan ΚΑΚΗ legendum, & 'Η inserendum ante δελφῖνος, quo integer erit Trimeter. Dacerius pessime locum hunc vertit. Reliqui proverbium faciunt ei simile, notante Xylandro, quod apud Livium legitur; *Cantherium in fossa.* *M. D.*

Ib. l. 9. Καικίλιος] Ita iterum scribit Op. Mor. 1531, 1. 1532, 4. 1544, 6. & passim. Κεκίλιος quidem in B. legitur, & apud Longinum. Apud Athenæum vero Lib. VI. c. 21. eodem quo hic apud Plutarchum modo, in impressis legitur. An de alio Cæcilio ibi sermo sit, deque Cæcilii patria & ætate, consule Voss. de Hist. Gr. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 12. τὸ αὐτὸν] Quo ista referemus? An τερπὸν addendum esse, suspicabimur? Legendum 'Ο 'ΑΥΤΟΣ censeo; & ὁ tollendum ante Δαίμων. Pro γοῦν autem, scribendum, aut ΓΟΥΝ, aut saltem ΓΕ. *M. D.*

P. 410. l. 5. Αἰσχ.] In Or. adv. Ctesiph. *Xyl.*

Ib. l. 16. Βάταλον] De Origine hujus vocis, videndus Luci. περ. ἀπαιδ. c. 23. qui etiam tibicini tribuit. Cl. Editor Aristoph. Scholia adire jubet ad Plut. vers. 1012. (Ed. Gen. p. 98 FG.) ubi, pro μικρὰς θηλείας, ΜΙΑΡΑΣ legere jubet. *M. D.*

Ib. l. ult. Ἄργας....] Vide, si lubet, Palmerii ad hunc locum Notam, in qua aliam hujus cognominis causam ex fabula Æsopica petit. *M. D.*

P. 411. l. 4. ταῦτα μὲν οὖν ταύτῃ, κ. Πλ.] Utitur & alibi noster; ut Op. Mor. 980, 9. Sed ad Platonem auctorem non refert;

fert; apud quem formula mittendi est a vulgari paululum recedens, καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. Vide Epist. III. p. 709.E. *M. D.*

P. 411. l. 15. πολλῶν] Forsan melius legatur, ΠΟΛΙΤΩΝ.

Ead. ib. ἐθαύμασε] Addunt V. & A. καὶ κατενόησε, quod genuinum puto, utpote de Adolescentulo dictum. *M. D.*

Ib. l. 18. εὐστομος] Adde ex V. καὶ αὐτός. *M. D.*

Ib. l. pen. μὴ δυνάμενος] Atqui in Isæi vita, Op. Mor. 1543. hæc verba habes. καθηγήσατο δὲ Δημοσθένους, ἀποστὰς τῆς σχολῆς, ἐπὶ δραχμαῖς μυρίαις. *Dacer.*

P. 412. l. 4. Ἰσοκράτους] In Op. Mor. 1551, 20. τοῦ Ζήθου τοῦ Ἀμφιπολίτου λόγους habet: & διὰ Χαρικλέους τοῦ Καρυστίου τοὺς Ἀλκιδάμαντος. *Ed. & M. D.*

P. 413. l. 1. πικρὸς] Non convenit huic loco hæc vox. Optime conveniet ΠΥΚΝΩΣ. Sic enim Op. Mor. 1766, 28. ΠΥΚΝΑ καὶ πιθανὰ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐπάγων ὁ λόγος. Legitur tamen de Demosthene, Op. Mor. 1436, 30. ἐνθυμήμασι ΠΙΚΡΟΙΣ. Eidemque infra objicietur ΠΙΚΡΙΑ τοῦ τρόπου. p. 496, pen.

Ib. l. 10. Σάτυρον] In Op. Mor. 1552. *Neoptolemus* dicitur histrio, quem magna mercede conduxit, ut ab eo uno halitu periodos integras pronuntiare disceret: *Andronicus* vero hic, quem *Satyrum* vocat hic Plutarchus.

P. 414. l. 5. προσελθεῖν] Scribe, cum V. περιελθεῖν: ut in Op. Mor. p. c. recte scribitur. *M. D.*

Ib. l. 17. εἰς τοῦτο. ἄλλοι] Melius in V. puncto ante hæc posito, εἰς τοῦτο δὲ ἄλλοι.

P. 415. l. 9. ῥέοντι πολλῷ] Verba hæc desumpta sunt ex ipsa Demosthenis Or. π. στεφ. c. 43. *M. D.*

Ib. l. 10. Μυῤῥ.] In Op. Mor. 1553, 9. prave scriptum est Τερεναίου. Quin hic, quamvis ad verum propius, nondum satis recte habet scriptura. Si Atheniensis fuisset, Μυῤῥινούσιε scribi deberet: ut ib. 1538, 7. Erat enim pagus Atticæ Μυῤῥινοῦς, Tribus Pandionidis; cujus incolæ ΜΥΡΡΙΝΟΥΣΙΟΙ dicebantur. Strab. p. 611. quamvis apud Steph. & Max. Tyr. VIII. unico ρ scribatur. Sed est Μυρίνη urbs Æolidis, & oppidum Lemni, de quo intelligit Xylander, & ΜΥΡΙΝΑΙΟΥ scribendum censet.

P. 416. l. 7. κωμ.] E quibus duos nominat. Op. Mor. 1553, 2. Antiphanem, & Timagenem.

Ead. ib. ῥωποπ.] De hac voce, quam ex Vet. exempl. auctoritate reposuit Stephanus, videndus ad Diogen. La. 124. Menagius. Multa etiam habet Xyl. in Nota, quæ instituti nostri non sunt.

Ib. l. 8. ὅπως ἀπέλαβεν...] Quis in hisce jocus sit, nisi unde petitus esset sequentia aperirent, haud facile perspici posset. Sed ne sic quidem argutiam ejus, si quæ insit, assequi me fateor. A. Cod. παρέλαβεν habet, pro ἔλαβεν. credo, quia mox sequitur παραλαβών. *M. D.*

Ib. l. 9. ῥῆμα τοῦτο παραλαβὼν Δ.] Pro Δημοσθένης, Dacerius Περικλῆς legere jubet, de quo etiam omnia quæ hucusque dicta sunt ab ultima pag. præc. linea, intelligit. Sententiæ suæ rationes cum ipse non attulerit, non inquiram. Omnes Interpp. παραλαβὼν *usurpare* vertunt; quod qua auctoritate nitatur, nescio. Si de Pericle sermo esset, uti Dacerio visum est, optime haberet hæc vox, vertenda tum, a *Pericle acceptum*. Verum Demosthenem, non Periclem, a Comicis petitum hic dici cum censeam, quid de ea statuam non habeo. *M. D.*

Ib. l. 10. τὸ περὶ Ἀ. λ.] Extat eo titulo inter Demosthenicas Oratio, sed Libanio suspecta; in cujus ferme initio verba hæc, quæ tangere noster videtur, leges, ἔχετε τὴν νῆσον, ἀντὶ ΛΑΒΗΤΕ, ἀντὶ ΑΠΟ-

ʼΑΠΟΛΑΒΗΤΕ. *M. D.*

P. 416. l. 14. ὠυτὸν σχεδ.] Scribe unico verbo, ʼΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑ. Quamvis enim simplex stare, si non præcessisset ὠυτὸν, possit; composito, quo passim alibi utitur, & hic usum esse certum videtur, quia ni id sit nihili prorsus est illud ὠυτόν.

P. 417. l. 2. πρὸς τ̀ βίον...] Rejicit hæc Dacerius ut Plutarcho indigna. Ego, ut & verissima & viro gravi & sapiente dignissima censeo; mecumque credo sentire omnes quibus, quid Sapientiæ & Integritatis opinio apud homines possit usu compertum est. Hinc illud Virgilii,

—*Tum pietate gravem ac meritis* &c. *M. D.*

Ib. l. 10. στίχους... περσφ.] Scribendum omnino est, περφερόμενον: ut in V. extat. *M. D.*

Ib. l. 13. Δημ.] Recte in B. Δημοσθένη.

Ib. l. 19. Αἰσίωνα] De hoc viro nihil aliud novimus. Civem Atheniensem fuisse oportet. In vita hac Demosthenis cum Operibus ejus impressa, Xylander monet, pro *Æsione*, *Appionem* legi. *Ed. & M. D.*

P. 418. l. 9. ὅταν... ἔχωμεν] Mallem ʼΕΣΤ ʼΑΝ. *M. D.*

Ib. l. ult. Οὐ γ̀] Il. Υ. 467. *M. D.*

P. 419. l. 18. ἀπολογ. διὰ] Non solet διὰ sic cum hoc verbo construi. Aut prorsus delendum, aut ΔΗ reponendum est. *M. D.*

P. 420. l. 6. ἀφ' ἑνὸς... διαγράμματος.] A Musicis petita metaphora est, nulli Interpp. animadversa. Usurpat iterum in Op. Mor. 95, 28. ὁ δ̀ κόλαξ ʼΑΦ' ʽΕΝΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ἀεὶ τὸ ἡδὺ ϗ τὸ πρὸς χάριν εἰωθὼς ὑποκρέκειν. Adde 806, 14. & Diog. L. (352 C D. Ed. L.) Quid proprie διάγραμμα sit, Musicis enarrandum relinquo. *M. D.*

Ib. l. 8. μόνον] Scribe μόνῳ, cum Ed. Fl. & B.

P. 420. l. 13. εἴγε περὶ] Adde articulum, εἴγε τῇ περὶ, qui in V. & B. recte legitur.

Ib. l. 17. Τῶν γοῦν μετ' ὠυτὸν] Recipienda omnino Emendatio Wolfii est, legentis ΚΑΤ' ὠυτὸν. Hoc enim Phocionis exemplo ostendit, quanta Demosthenis futura fuisset gloria, qui saniori gerendæ Reipublicæ formulæ adhærebat; cum ille, qui aliam sequebatur Populo invisam, assecutus sit tamen tam splendidam, ut Antiquis illis par videretur. Adde quod infra (p. seq. l. 3.) disertis verbis ait: τοὺς γε ΚΑΘʼ ʽΑΥΤΟΝ ῥήτορας, ἔξω δ̀ λόγου τίθεμαι Φωκίωνα, ϗ τῷ βίῳ παρῆλθε. *Ed. & M. D.*

P. 421. l. 8. ὡς οὐχ] Deesse videtur ϗ, ante has voces. *M. D.*

Ib. l. 14. παραδοθεὶς] Suspecta mihi vox. Sed quam pro ea reponam, non succurrit. Vide Demosth. Or. π. τοῦ στεφ. c. 42. ubi Senatus Areop. dicitur virum ad Populum *reduxisse* judicandum. *M. D.*

P. 422. l. 8. συνωνύμων] Is. Casaub. (ad Diog. Laert. 23.) ʼΟΜΩΝΥΜΩΝ legere jubet. Sed videndus Diog. p. 611. B. ubi eodem quo hic modo scribitur; adeo ut de utrisque editos fuisse ab eo Libros censeat Vossius.

Ib. l. 17. παρὰ Φιλίππου] Melius V. & A. παρὰ Φιλίππῳ. *M. D.*

P. 424. l. 12. ϗ Θ. ϗ Θρασ..] Vide Palmerii Notam. Uti de Superioribus duobus dixerat esse *Macedonas*, ita hic patriam horum nominare voluisse vero simile est: quod fiet, si prius ϗ tollas, & post Θρασυδᾶον, ʼΗΛΕΙΟΝ addas, quod facile excidisse festinantibus Librariis potuit. Dicitur enim *Eleus* Op. Mor. 1536, 20. quanquam ibi quidem prave scriptum est Θρασύλαιον. *Ed. & M. D.*

P. 425. l. 6. ὡς ἔοικε] Illud ὡς, nisi deleas, totam pervertet sententiam. *M. D.*

P. 426

P. 426. l. 4. ἀνθρώποισι] Scribe, cum A. Cod. ἀνθρώπεια.

Ib. l. 8. προσχεῖν] Haud facile adducar ut genuinam esse hanc Scripturam putem. Inspiciantur accurate Codd. In optimis, ni fallor, reperietur ΠΡΟΣΕΧΕΙΝ, ut p. seq. l. 2. 434, 4. & passim. *M. D.*

Ib. l. 14. Ἀγ. τύχη] In Op. Mor. 1554, 8.. Ἀγαθὴν τύχην est.

P. 427. l. 1. πατρ.] V. ἐπὶ θάλασσαν addit. quod genuinum videtur. *M. D.*

P. 428. l. 12. καλῶς, εἰ γὰρ] Scribendum, ut in V. & A. Codd. est; καλῶς εἶχε. quod Dacerius etiam observavit. In Op. Mor. 207. verba ipsa Æschinis exhibet.

P. 429. l. 4.. ὥσπερεὶ..... κελεύοντας.] V. A. & B. recte, ὥσπερ οἱ.... κελεύοντες.

Ib. l. 6. ἀπαγ.] Melius iidem, ἐπαγάγοιτο.

Ib. l. 7. ἀτυχέστης] Immo, ut tota orationis series poscit, & jubent V. & A. Codd. εὐτυχέστης. Cui Scripturæ sola vox παθῶν non videtur favere, quia haud temere in bonam partem usurpata reperitur. Sed media est, quamvis in sequiorem fere partem rapiant. Vide p. præc. l. 18. Aut, si qua mutatione opus sit, legendum; ἐκ τῶν κοινῶν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ΠΑΘΗ. *M. D.*

Ib. l. 18. ἀπεσβήκει] Forsan ἀπεπτήχει, inquit Cl. Editor: ut p. seq. l. 19. & V. 333, 15. simplex usurpatur. Sed mihi servanda videtur vulgata. Vide supra 240, 5. τὸ γόνιμον ἈΠΟΣΒΕΣΑΣΑ. Et Xen. (Ed. Steph. 142, 15.) τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ.... μελετᾶν, ἈΠΕΣΒΗΚΕ. *M. D.*

P. 430. l. 2. ἐζήτει] Ita scribitur etiam in Op. Mor. 1556, 26. & 1557, 7. Sed recte Cod. B. ἐξῄτει. Vide supra 185, 3. δέκα τῶν π. ἘΞΑΙΤΟΥΝΤΟΣ Ἀλ. Op. Mor. 1546, 27. & Diod. Sic. p. 498. Passim autem ea voce utitur noster.

Ib. l. 4. Μυρσκλέα] B. Cod. (quod in Var. L. omissum est.) pro hoc, Ναυσικλέα habet; de quo vide Op. Mor. 1552, 20. Sed nihil mutandum. Vide supra 420, 15. Meurs. tamen Μοιροκλέα legit.

P. 430. l. 6. ὃς... ἐξέδωκε] Fl. Ed. V. A. & B. ὡς. Melius, mea quidem sententia, scribetur, Ὁ. *M. D.*

Ib. l. 16. αὐτῷ τῷ π.] Melius in V. αὐτῷ. *M. D.*

Ib. l. ult. Χαιρώνδου] Legendum Χαιρώνδου, ut recte scriptum est Op. Mor. 1549, 5. & emendanda ea vox p. 1539, 26.

P. 431. l. 1. ἔτεσι δέκα] Palmerius & Dacerius, non X. sed VIII. tantum dici debuisse, hic ex Archontarum serie, ille ex Olympiadum apud Diod. notatione, putant. *M. D.*

Ib. l. pen. εἰκ. ταλ.] Δαρεικοὺς χιλίους. Op. Mor. 1554, 23.

P. 432. l. 1. ὄψιν] Scribe, cum V. & A. ὄψει. Sic enim melius est.

Ib. l. 7. ἀπ' ἀργ.] B. pro ἀπ' habet παρ'. Neutrum placet. Scribendum ὙΠ' ἀργυράγχης, eodem modo quo supra ὙΠΟ συνάγχης dixit. *M. D.*

Ib. l. 8. βουλομένου] Prave. Repone βουλόμενον, præeuntibus V. & A. uti & Steph. volebat. *M. D.*

Ib. l. 10. Οὐκ.....] Qui hanc vitam Anglice vertit Anonymus, Notas Tan. Fabri ad Tim. Luciani non viderat. Optime hæc enarrat Dacerius. *M. D.*

Ib. l. 13. Καλλ.] Fœnerator erat. Vide supra 183, 18. *M. D.*

Ib. l. 19. πεντήκοντα] Op. Mor. 1555, 6. & 14. XXX. tantum Talenta leguntur. Prave. Vide infra 435, 4. ubi iterum L. leguntur.

P. 433. l. 5. ἐπιδιώξαντες αὐτῷ] Αὐτὸν habent V. & A. *M. D.*

P. 434. l. 1. Λαμία] Vide Op. Mor. 1555, 18. ubi prave Λάμεια scribitur.

P. 435. l. 2. ἐσοφίζοντο] Melius A. & B. ἐσοφίσαντο, ut Xyl. volebat. Prave Ed. Fl. ἐψηφίσαντο.

P. 435.

P. 435. l. 17. μαθητὴν] Melius in A. Cod. μαθηταῖς. *M. D.*

Ib. l. 18. Ὑπερίδην....Ἀριςόνικον] De priore, vide Op. Mor. 1560, 2—. De posteriore, 1554, 15. & 1558, 28.

Pro Hyperide Luci. in *Demosth. Eucratem* habet. c. 31. *M. D.*

Ib. l. 20. Αἰάκειον] Op. Mor. 1555, 26. Ἀκεραῖον legitur. Prave. Hoc Templum, urbe ab Atheniensibus postea diruta, extabat adhuc Pausaniæ ætate; (Ed. Sylb. 33, 42.) ἔςι δὲ ἀγορᾶς τε ἔτι ἐρείπια, καὶ ΝΑΟΣ ΑΙΑΝΤΟΣ. Unde conjicere est, ΑΙΑΝΤΕΙΟΝ apud Nostrum scribi debere. *Ed. & M. D.*

Ib. l. ult. γλ. ἐκτεμ.] Auctor Vitarum X. Rhet. in Op. Mor. 1560, 6. βασανιζόμενος ΔΙΕΦΑΓΕ τὴν γλῶτταν, ὥςε μηδὲ ἐξειπεῖν, &c. *M. D.*

P. 436. l. 1. Καλαβρίᾳ] Recte observat Xyl. β frequenter in MSS. pro υ legi. Hic certe, & 438, 7. ita peccatum est. At recte apud Luci. in *Demosth.* Καλαυρίᾳ scribitur. De Insula hac, & Neptuni asylo, vide Strab. (Ed. Par. 373. & seq.) Ante portum Trœzenium sita erat. In Var. L. omissa sunt hæc verba, quæ in Ed. Par. extant. οἶκος ἐν ᾧ προσκυνεῖται ὁ Θεός. V. Scholium est ad vocem ἱερῷ pertinens. Stephanus ex Strabone emendandus est, apud quem prave πρὸς τῇ Κρήτῃ legitur.

Ib. l. pen. τὸ....Κρέοντα...] Respicit Sophoclis Antig. Vide vers. 25, &c.

P. 437. l. 5. Ἀρίςων] Chium intelligit Vossius, Stoicum. *Chius* dicitur II. 290, pen. *Philosophus*, II. 351, 3. & 249, 5. At quæ hic *Aristoni* huic, Op. Mor. 1556, 14. *Satyro* tribuuntur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 8. Δημ. Ἀντ.] Verius sic puto, quam ut Op. Mor. 1556, 12. Δημ. Ἀντ. χαίρειν.

P. 438. l. 1. εἰκόνα τε χ.] Vide Op. Mor. 1557, 4. & seqq. *M. D.*

Ib. l. 7. οἱ γὰρ....] Sic tamen Demetrius Magnesius, Op. Mor. 1556, 5.

Ead. ib. Καλ.] Repone & hic Καλαυρίᾳ. *M. D.*

P. 439. l. 3. Κάσανδρος] Diod. Sic. p. 625. Ἀντίπατρος habet. Prave. Vide Nostrum 206, 3. ubi iterum *Cassandro* id tribuit.

CICERO.

P. 440. l. 1. Ὀλβίαν] V. & A. Ἐλβίαν, recte: nisi quod, pro tenui, asperum debet habere spiritum. Videratque Xyl. ita scribendum, qui apud Eusebium *Helviam* dici observat, Num. MDCCCCXI. ad quem locum emendare Plutarchum Scaliger jubet.

Ib. l. 4. Ἄπιον] Recte in A. legitur Ἄττιον. Intelligit autem Tullum Attium, ad quem confugit Coriolanus. (Vide II. 77, 8. Τύλλον) Addenda etiam, post Οὐολούσκοις, hæc verba, ex V. & A. καὶ πολεμήσαντα Ῥωμαίοις οὐκ ἀδυνάτως. *Xyl. & Dac.*

P. 441. l. 3. τῶν δύο ὀν.] V. non agnoscit δύο. Abest etiam in Op. Mor. 361, 13. Et sane loco moveri debet, nisi velis cum Lat. Int. *initia* vertere, quod absurdum est. Steph. censebat scribendum, τὰ μὲν πρῶτα δύο τῶν ὀνομ. optime. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 8. ἡμ. τρίτη....] De hoc loco, consule, si lubet, Lipsii Excurs. A. B. ad Tac. Ann. XVI. At fugit virum eruditissimum locus Luciani ad rem apprime faciens, in *Apophr.* c. 8. ἡ μὲν τοῦ ἔτους ἀρχὴ, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῆς μεγάλης νουμηνίας ΤΡΙΤΗ, ἐν ᾗ οἱ Ῥωμαῖοι, κατά τι ἀρχαῖον εὔχονταί τε αὐτοὶ ὑπὲρ ἅπαντος τοῦ ἔτους εὐχάς τινας, καὶ θύουσι, Νουμᾶ τοῦ βασιλέως καταστησαμένου τὰς ἱερουργίας αὐτοῖς. *M. D.*

Ib. l. 17. Πλατ.] Verba hæc Platonis respicit, Polit. V. (Ed. Lugd. p. 466 G.) οὐκοῦν καὶ τὸν φιλόσοφον, σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τῆς μὲν, τῆς δὲ οὔ, ἀλλὰ πάσης; Et

iterum initio VI. (p. 469 E.) *Xyl.* & *Dac.*

P. 441. l. pen. Πόντιϛ Γλαῦκοϛ] Periit poema illud. Alius hic Glaucus ab illo de quo Virg. Georg. III. 267. quod ideo moneo quia hujus Vitæ Int. Angl. id nesciens, de emendatione cogitavit. De utroque Consule Lloyd. *M. D.*

P. 442. l. 11. σχολαςὴν βίον] Forsan melius legeretur ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΝ. Vide infra 445, 2. Nescio etiam, an non ἀνελθὼν sit rescribendum.

Ib. l. 17. πεντήκοντα....] Rualdus hic Plutarchum adversus Scaligerum vindicat, An. XXVII. quam vide ad calcem. Extant etiam Xyl. & Dac. in eam rem Notæ.

P. 443. l. 3. αὐτοῦ] Repone, ex A. & B. αὐτῷ.

Ib. l. pen. ἐτέθεαπτο] Recte H. Steph. mutare jubet in ἐτέτεαπτο. Et ita Cod. A.

P. 444. l. 7. τῷ M.] Vide Ruald. An. XXVIII.

Ib. l. 18. ἀπημβλύθη] Apagesis. Rescribe ocius, cum B. ἀπημβλώθη.

P. 446. l. 3. φησι] In Or. pro Planc. (Num. Græv. 26.) *Xyl.*

Ib. l. 12. καὶ πολλ.] Steph. nisi insolens ei videretur hæc verbi ἐπιταράττω constructio, Plutarchum scripsisse putaret, ὁ καὶ &c. *M. D.*

Ib. l. 17. πολιτικῶν] Recte A. Cod. πολιτῶν.

Ib. l. 18. εἴθιζεν αὐτὸν] Idem Cod. & V. etiam, εἴθισε μνημονεύειν: quod utique melius est vulgata. H. Steph. ΤΗ, τῶν ὄν. conjiciebat legendum.

P. 447. l. 12. τὸ ἐκτ.] Recte A. Cod. τὸ μὴ ἐκτετμημένον. Quo admisso cadit Rualdi Animadversio XXIX. *M. D.*

Ib. l. ult. καὶ μὴν ἐπὶ....] Inserendum est ἜΦΗ. καὶ μὴν, ἜΦΗ, ἐπὶ &c.

P. 448. l. 1. ἐβδ.] Vide Ruald. An. XXX.

Ib. l. 6. Ἄρποις] Scrib. ἈΡΠΙΝΟΙΣ: ut II. 486, 2. *Xyl.*

P. 449. l. 10. ἐπιμελῶς] Alibi utitur, non hac, sed cognata voce: p. 453, 5. δεῖ τὸ ἘΜΜΕΛΩΣ πολιτευόμενον &c. V. 290, 12. ἦν δέ τις ἘΜΜΕΛΕΙΑ καὶ περὶ τὰς ἐξαμαρτανόντων δικαιώσεις. Unde forsan & hic ἘΜΜΕΛΩΣ scribendum.

Ib. l. 13. εἰπεῖν] Lege, cum A. Cod. εἶπεν: uti jubebat H. Steph. *M. D.*

Ib. l. pen. αὐτὸν....] Non satis sanus mihi hic locus videtur. Forsan addendum πολλῶν, post καλέντων. Forsan etiam ἐγκαλέντων, non καλέντων, scribendum est. *M. D.*

P. 450. l. 2. ταῦτα] Immo Τ'ΑΥΤΑ. *M., D.*

Ib. l. 4. βουλομένων] Non sollicito vulgatam. Sed si plures accederent Codd. potior mihi videretur scriptura Cod. A. βουλομένου legentis. *M. D.*

Ib. l. 10. διὰ τὸ πόλιν...] Hæc verba an aliunde huc illata sint, nondum video. Hinc certe eliminanda videntur. *M. D.*

P. 451. l. 14. προσθήκην....] De pravatissima hæc verba sunt. At primo quidem, præeuntibus V. & A. προσθήκη & ἑσομένῳ scribendum est, uti postulat ἀνδρὶ ad quod referuntur. Deinde, pro ἄγοντος, ego ἈΡΧΟΝΤΟΣ reponendum esse censeo; quia de *Collega* hic palam sermo est.

Ib. l. 17. καίτοι... μόνος...] Quis hæc legens non putet, cum Angl. Int. *solum* Ciceronem fuisse *plebeium*? Atqui ex VII. Candidatis, *duo* tantum *Patricii* erant. Sed *solus* erat *homo novus*: (Vide Suppl. Liv. CII. 32.) quod voluit hisce Plutarchus, melius habituris, si ἱππικοῦ ΜΕΝ π. οὐ, β. ΔΕ, legas. *M. D.*

P. 452. l. 6. φυγάδας ἐκβάλλειν] Siccine conficietur quod volebant a Rep. per Syllanas leges remoti? quibus (l. 3.) favisse

visse dixit hanc Rogationem. Minime gentium. Quis ergo Plutarcho tam iniquus est, ut hæc ab eo profecta esse censeat? *Exules* contra his Xviris *reducendi* potestas, haud dubie, hoc Plebiscito fiebat: legendumque, pro ἐκβάλλειν, ΚΑΤΑΓΕΙΝ, quæ vox ei rei propria est. *M. D.*

P. 453. l. 10. M. 'Ο στρατ.] *Tribunus pl.* hanc legem tulit Otho. Vide, si lubet, longam hac de re Xylandri Notam. *M. D.*

P. 454. l. 16. ὑποκρ.] Scribe cum A. Cod. ἀπόκρισιν. *M. D.*

P. 455. l. 4. ὕστερον τούτων...] Sic usurpari interdum, non ignoro. Mallem tamen hic, pro τούτων, ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ: de quibus supra p. præc. l. 2. & seqq. Post συνερχομένων autem, addendum ex Codd. V. & A. καὶ καταλοχιζομένων. Vide l. 19.

P. 455. l. 15. καί τι τῆς αἰτίας ἀποδυόμενος] Scribendum censeo 'ΑΠΟΛΥΟΜΕΝΟΣ, quod hac in re proprium est. Vide III. 248, 13. τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς 'ΑΠΟΛΥΣΑΜΕΝΟΣ. *M. D.*

Ib. l. 18. Ἄρριος] Solus Interpretum Dacerius vulgatam hic sequitur. Cruf. *Martium* vertit. Xyl. *Attium.* Angl. ex Sallustio *Marrium.*

P. 456. l. 9. Μάρκιον...] Priorem, *C. Cornelium* Cicero & Sallustius: posteriorem, Sallustius Vergunteium vocant. *Dacer.*

P. 457. l. 9. ὡς ἔθος...] Sic & Dio Lib. XXXVII. καὶ ὁ Λέντουλος ὁ Πόπλιος, ὁ μετὰ τὴν ὑπατείαν ἐκ τῆς γερουσίας ἐκπεσών, ἐστρατήγει γὰρ ὅπως τὴν βουλείαν ἀναλάβη. *Dacer.*

P. 459. l. 7. ἀλλήλοις] Videtur hæc vox in textum irrepsisse ex quibusdam Codd. in quibus prave pro ἀδήλως, quod sequitur, scripta fuerit.

P. 460. l. pen. ὡς αὐτός...] A nemine observatus est, in Operibus Ciceronis quæ supersunt, locus ille. *M. D.*

P. 461. l. 19. ἄχρις ἂν οὗ...] Vide Ruald. An. XXXI.

P. 462. l. 9. συναπερείσας] Utitur eadem voce, in reque eadem, p. 107. ult. Suspicabatur tamen Cl. Editor, legi debere ἐναπερείσας. *M. D.*

P. 463. l. ult. ὅτι μέγιστος ἦν] Recte V. & A. μέγιστον, pro μέγιστος ἦν, habent.

P. 464. l. 14. χιλίαρχοι] Immo δήμαρχοι, uti recte in V. & A. legitur.

Ib. l. 18. ἐκείνου] Stante hac Scriptura, *Cæsarem* intelligi necesse est; de quo tamen dici non potest ἀπ' ἴσης ἐξουσίας. Unde patet, legendum esse 'ΕΚΕΙΝΩΝ, ut ad *Tribunos* referatur. Erat enim Cato Tribunus pl. *designatus*. Emendationem hanc secuti sunt omnes Intt. quod probo. *Ed. & M. D.*

P. 465. l. 1. πρώτῳ...] Vide Ruald. An. XXXII.

Ib. l. 17. μέγιστον] Mallem ΜΗΚΙΣΤΟΝ.

Ib. l. 18. ἐν ὅπῃ.] Hoc Ciceronis dictum frustra in Epistolis quæsivi. *Dacer.*

P. 466. l. 6. 'Ηρώδην] Suspectum mihi hoc nomen, quod Adolescentis potius alicujus Romani esse decebat, cui, uti & filio, auctor esset, &c. *M. D.*

Ib. l. 14. ἐπαιρομένου] Magis mihi arridet scriptura Ed. Fl. & Cod. B. ἐπαιρόμενον. *M. D.*

Ib. l. 15. Νουμ.] Reponendum & hic & l. 17. Μουνατίῳ, quod in V. A. & B. legitur.

Ib. l. pen. κακός] Scribe, cum V. κακῶς: ut Op. Mor. 361, pen. *M. D.*

P. 468. l. 6. τὸ ὡς ἀτρύπητον.] Vide Exod. XV. 6. Qui mos ad Ethnicos manarat. *Dacer.*

Adde Op. Mor. 361. & 1121, 23.

Ib. l. 11. Π. ὁ Σηστίου] Erant Romæ Sestii; sed hic, ni fallor, P. Sextius

TIUS est, Ciceronis studiosissimus; pro quo extat Oratio. Vide tamen Cic. Epist. ad Att. VII. 27. ad Fam. VII. 13. *M. D.*

P. 468. l. 12. παρεόντ@.] Prava utique hæc scriptura est. V. παρεέντ@. Optime. *M. D.*

Ib. l. 13. ἀφιεμ.] Mendosam esse hanc vocem suspicor. Si enim *absolvatur*, quo modo *privatus* erit cras? *M. D.*

Ib. l. 14. Κώνςαν] Repone, Κότταν, ex Cod. A. Sed vide etiam Op. Mor. 362, 2. ubi *Poppilium Castum* vocat. *M. D.*

Ib. l. 18. ὁ K.] Scribendum est, ὦ K.

P. 469. l. 2. Φίλαγρον.] In Op. Mor. 361, 26. Διόδοτον habet. *M. D.*

Ib. l. 10. M. Ἀκυίνιον] *M. Aquilium* omnes Interpp. faciunt. Merito.

Ib. l. 16. Φοίβε...] Sophoclis hic versus est, de Laio. *Dacer.*

Ib. l. pen. τῶν ἀναπεφωνηκότων] Forsan τῶν ΠΕΦΩΝΑΣΚΗΚΟΤΩΝ: de qua voce vide Op. Mor. 621, pen. *M. D.*

P. 470. l. 1. ἁμαρτίαν] Scribe, præeuntibus V. & A. Codd. ἀπάρτιον: uti recte Op. Mor. 362, 13. scriptum extat. Qua de re Cruf. & Dac. jam monuerunt.

Ib. l. 12. Αὐρ. θερ.] Scribe Αὐρηλίας θερ. ut in Cæs. p. 110, 4. Quod a Xyl. & Dac. in versione factum est. Et mox, pro Αὔραν, Ἄβραν.

Ib. l. 17. σωῆλθε] Melius in Cæs. (110, 12.) συνεισῆλθε. *Xyl.*

Ib. l. 18. δίκην... ἀπεγράψατο] Stante hac scriptura, Cæsar ipse Clodium defert; quod veritati historiæ repugnat. In Cæs. enim, 110, 18. a Trib. pl. ei dies dicitur. A. Cod. habet δίκη. Sed exempla desidero: maloque ἈΠΕΓΡΑΨΑΝΤΟ reponere. Senatus enim, re audita, ad Pontifices retulit; a quibus nefas esse perpetratum, pronuntiatum est. Vide Cic. Epist. ad Att. I. 13. *M. D.*

P. 471. l. 7. Τύλλε] Τυλλίε malim: ut libertus aliquis Ciceronis intelligatur. *Xyl.*

Ib. l. 15. Τερεντίαν] V. & A. Τερτίαν: quod genuinum puto. *M. D.*

Ib. l. 16. Κυαδράντίαν] Cum Romana vox sit, Romano more scribi etiam decuit, Κυαδραντaρίαν. Vide Cic. Or. pro M. Cœlio, c. 28. & Comment. *M. D.*

P. 472. l. 1. συγκεχυμένας τοῖς γράμμασιν] In Cæs. 111, 7. σ. τοῖς ΠΡΑΓΜΑΣΙ τὰς γνώμας habet: quam genuinam esse scripturam, & hic reponendam, magnopere probare nititur Dacerius.

Ib. l. ult. ὑπὸ τ. ὑ.] Dele illud ὑπό: & vide Not. ad p. 490, 1. *M. D.*

P. 473. l. 1. ἠξίωσε...] Non ita Cicero. Vide Ep. 18. Lib. II. ad Att. *A Cæsare valde liberaliter invitor in legationem illam, sibi ut sim legatus, &c. Dac.*

Ib. l. 11. ἐπὶ τοῦτ' ὁ K. ἐκαλεῖτο] Optime hæc restituit Cod. A. in quo ita habent. ἐπὶ τούτῳ ὁ K. ἐγκαλεῖτο. *M. D.*

Ib. l. 12. κόμης ἀνάπλεως] Sic iterum infra l. 19. ΚΟΜΩΝΤΕΣ. & p. 494, 6. αὐχμοῦ καὶ ΚΟΜΗΣ ἈΝΑΠΛΕΩΣ. Sic 479, 2. ΚΟΜΗΝ θρέψαι, καὶ μεταβαλεῖν ἐσθῆτα φαιὰν ἀπαξιώσαντ@. Sic denique in Mario, II. 535, pen. ἐσθῆτι φαύλῃ κεχρημένο@, καὶ ΚΟΜΩΝ, ἀφ' ἧς ἔφυγεν ἡμέρας. Unde liquet emendatione opus non esse.

P. 475. l. 8. Ἱππ.] Melius in Ed. Fl. Ἱππωνίῳ. Sic enim Strabo & Scylax scribunt. *M. D.*

Ib. l. 10. ὕπαρχ@.] Prave. Scribe, cum V. ἔπαρχ@: ut infra 482, 5. τεκτόνων ἘΠΑΡΧΟΣ bis scribitur. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 11. καταγράψειν] Donec aliunde mihi pateat, hanc vocem ita usurpari, ego a Plutarchi manu, potius ΚΑΤΑΤΑΞΕΙΝ fuisse arbitrabor. *M. D.*

Ead. id. Γ. Οὐεργίνι@.] Sunt qui *Virgilium* malint: & ita A. Cod. &, monente Xylandro, Cic. in Or. pro Plancio (Num. Græv. 40.)

7 P. 547.

P. 475. l. 19. πρὸς αὐτὸν] V. Cod. addit, ταῖς πρεσβείαις.

Ib. l. pen. περὶ τὸ Ἰτ.] Videtur dicendum potius fuisse, πρὸς τὸ Ἰ. *H. Steph.*

P. 476. l. 5. ἀνομ.] Malo, cum A. & B. ὀνομόρξασθαι. Sic in Craſ. III. 249, 14. ΠΡΟΣΟΜΟΡΞΑΣΘΑΙ τὸ ἄγος. Quod confer cum 265, 17. Καίσαρι τὴν αἰτίαν προςτριβόμενος. *M. D.*

P. 477. l. 2. βιαίως] Non ſolet noſter hoc adverbio uti. ſuſpicor ΒΙΑΙΩΝ in Codd. fuiſſe; & ita accepiſſe ſcriptorem Supplem. Liv. video, (CIV. 47.) cum ait; *poſtremo lege Plotia de vi reum fecit.* *M. D.*

Ib. l. 10. τὸ ῥηθὲν....] In Or. poſt redit. in Sen. *Xyl.*

P. 478. l. 15. Λικιννίῳ τῷ M.] *L. Licinius Murena* is eſt, pro quo extat hodieque Ciceronis Oratio. quod ideo hic moneo, ne quis forte, pro *Licinio, Lucium* ſcribere velit; quia vulgo tantum *L. Murena* audit. *M. D.*

P. 479. l. 6. Γίνεται...τῶν ἱερέων, ὃς] Deeſſe videtur εἷς, ante ὃς.

P. 480. l. 1. Κεκιλίου] A. Cod. Καιλίου. Sed Κοιλίου ſcribendum eſt. Extat epiſtola, de qua mox dicet, L. II. ad Fam. 11. Bochartus de Anim. S. S. III. 8. & uterque Lat. Interp. *Cælium* repoſuerunt. Dacerius etiam in Nota. *Ed. & M. D.*

Ib. l. 14. αὐτοῦ Π.] Abſurdum eſt hoc αὐτοῦ: proque eo ſcribendum ἌΥ ΤΟΥ. Cujus locutionis etſi exempla nunc in promptu non habeam, probabunt, ſat ſcio, elegantiarum iſtarum non incurioſi homines hanc Emendationem. *M. D.*

Ib. l. 19. Ποτέρωσε...] Stante hac ſcriptura, verba ſunt ipſa Ciceronis, quæ tamen a Doctorum nullo in ejus Epiſtolis reperta ſunt. V. & A. Codd. ante hæc inſerentes διαπορεῖν, Plutarcho ſua reddunt. Ac tum quidem in Ep. 9. Lib. VIII. rationes illas dubitandi invenies. *M. D.*

P. 481. l. 11. αὐτῷ] Immo αὑτῷ: de ſeipſo enim Catonem loquentem facit. *M. D.*

Ib. l. 13. ἴσα] Mira in Codd. circa hanc vocem varietas. Ego nullam harum lectionum genuinam cenſeo: delendamque, aut in ἩΣΥΧΩΣ mutandam. *M. D.*

P. 482. l. 15. παραγ.] Reſcribe ocius, præeuntibus V. & A. Codd. παρεγγυῶντος.

Ib. l. 17. Ἀλλὰ γὰρ] Forſan meliuſcule habebunt hæc, ſi ΚΑΙ, pro γὰρ, legamus. *M. D.*

P. 483. l. pen. ἱέναι χεῖρας] Scribendum eſt ἱέναι.

P. 484. l. 8. μεταφράζειν] Non rejicienda videntur quæ in V. & A. Codd. de Platone adduntur. Addo itaque τινὰ τοῦ Πλάτωνος. *M. D.*

Ib. l. 10. καταθ.] Scribendum, cum V. & A. συγκατάθεσιν. uti jubebat Stephanus: (Vide Acad. Q. IV. 12.) Sed non ἀποχὴν, quod B. & Ed. Fl. habent. *M. D.*

P. 485. l. 19. αὖθις] Immo αὐτῆς, uti recte Fl. Ed. & B. Cod. habent.

P. 486. l. 16. σιωπ.] Addunt V. & A. ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. quod in textum recipiendum cenſeo. *M. D.*

P. 487. l. pen. μεταμ.] Reſcribendum, μεταβεβλῆσθαι: ut in V. & A. legitur.

P. 488. l. 3. πλῆθος] Adde, ex V. & A. ἀνθρώπων ὑπὸ χειρὸς καὶ ποδός. *M. D.*

Ib. l. 11. ἀντιπ.] Scribe, cum B. ἀντιπαρεξιόντες.

Ib. l. 13. διαχ...] Vide Ruald. An. XXXIII.

Ib. l. ult. ἐδόκει τῷ καὶ] Exciderunt, poſt hæc, verba aliquot quæ nobis exhibent V. & A. Codd. nempe: μείζων τις αἰτία γεγονέναι τοῦ τὸ Κικέρωνα.

P. 489. l. 2. καλεῖν τινας τοὺς...] Prava hæc: Scribe τινα.

Ib. l. 15. ἀδελφῆς K.] Scribe, ἈΔΕΛΦΙΔΗΣ. Fuit enim Attia Octavii uxor, mater Auguſti, filia M. Attii Balbi, & Juliæ

Juliæ ſororis Cæſaris. Ideo fuit ejus ex ſorore *neptis*, non *ſoror*. Infra in Ant. idem eſt error, ſed ab H. Steph. notatus. *Palm.*

P. 490. l. 1. οὕτω γὰρ ὑπήει πρὸς τὸ μ. αὐτὸν] Quis ferat hæc? Delent quidem πρὸς V. & B. Sed quid tum? Quis enarrabit, ὑπήει αὐτόν? aut, ſi ita lubet, αὐτὸ, ut ad μειράκιον referatur? Corrupta ergo eſt vox ὑπήει. Exempla certe deſidero, in quibus ὕπειμι ita uſurpetur. Si quis tamen ſervare velit, αὐτὸν poſt πατέρα collocet auctor ſim. Ego ſic refingo. οὕτω γὰρ ΥΠΕΔΥΕΤΟ τὸ μειράκιον, ὥστε &c. Sic III. 446, 17. ΥΠΟΔΥΟΜΕΝΟΣ τὸν δῆμον. Vide & hoc Vol. p. 15, pen. 275, 10. ΥΠΟΔΥΟΜΕΝΟΙΣ τὸν Ἴϐαν. & 472, ult. *M. D.*

Ib. l. 4. θερ. K.] Recte V. & A. θεραπόντων τὸν K. quod & Interpp. viderunt.

Ib. l. 16. αὐτοῦ] Recte abeſt in B.

P. 492. l. 7. λογισμοὺς αὐτοὺς] Recte Ed. Fl. λογισμὸς αὐτόν. Vide V. 190, 4. & Not. *M. D.*

Ib. l. 8. ἔφη] Melius legeretur ἜΦΘΗ: ut paſſim; niſi mox ſequeretur εἶπε.

Ib. l. 10. συσκ.] Scribendum eſt ΣΥΣΚΕΥΑΣΟΜΕΝΟΝ. *M. D.*

Ib. l. ult. καὶ τ' ἄλλα....] Neque ex Var. L. quicquam liquido confici poteſt; neque hæc mihi admodum placent. Id unice ex Var. L. elici poteſt, ſcriptum fuiſſe, ΚΑΙΑΤΤΑΝ, vel quocunque demum pacto Græce *Caietam* ſcriptam voluit Plutarchus, pro noſtro Καπίτας. Appianus, *prope Capuam* interfectum fuiſſe, ait. Val. Max. in villa Caietana factum tradit; l. 4. *Ed. & M. D.*

P. 493. l. 13. αὐτοῦ] Lege, cum A. αὐτῷ: ut poſcit βοηθεῖ. *M. D.*

Ib. l. ult. Φιλ.] Cic. Epiſt. ad Quintum fratrem, I. 3. *Philogonum* vocat. *M. D.*

P. 494. l. 6. ἀτενὲς ἑώρα τοῖς σφ.] Quid audio? Ὁράω cum dativo conjunctum! O Veneres Græcas! Scribe ἘΝΕΩΡΑ, Noſtro familiare; quod regimen illud amat. *M. D.*

Ib. l. ult. Τύρων] Ita etiam antea (485, 18.) ſcriptum vidimus hoc nomen. At hic quidem Cod. A. Τίρων habet, quæ genuina ſcriptura eſt. *M. D.*

P. 496. l. 13. Δημοσθενικὸς] Quonam referemus? ad ἦθος, an ad δίοψις, quæ ſola præceſſere? Repugnat utrumque. Scribe ergo ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, ut & infra ſcriptum eſt Κικέρων: aut Subſtantivum exhibe quod exciderit. Habemus idem Pytheæ dictum ſupra 414, 17. ubi ἐλλυχνίων ὄζειν αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα ait: & apud Luci. Δημ. c. 15. ὁ χειρὸς τῶν Δημοσθενικῶν λόγων ἀπόζειν τοῦ νυκτερινοῦ λύχνου. *M. D.*

P. 497. l. 3. Κελίου] Scribe ΚΟΙΛΙΟΥ. Vide ſupra ad 480, 1. Extat autem hæc pro Cœlio Oratio. Negat Dacerius, in ea reperiri ſententiam quam carpit noſter. Quid ergo ſibi volunt hæc verba c.17? *Multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit .... ſi quem forte inveneris qui aſpernetur, ...huic homini ego fortaſſe & pauci, Deos propitios; plerique autem, iratos putabunt.* Quid hæc? *Alii, voluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt,* &c. *M. D.*

Ib. l. 10. εἰπεῖν] Cum Catonis hæc verba eſſe conſtet, excidiſſe Ὁ ΚΑΤΩΝ neceſſe eſt; quod adeo poſt δικαστὰς reponendum cenſeo. Ut enim nunc oratio habet, Ciceronis ipſius verba expectantur. *M. D.*

Ib. l. 11. τό, τε] Mallem ΓΕ. *M. D.*

Ib. l. 13. ἀηδὴ καὶ....] Prava hæc eſſe palam eſt. Recte V. & A. τὸ φροντιστικὸν τοῦτο habent. Unde & aliter interpungendum eſſe patet, in hunc modum. ἀηδὴ. καὶ τὸ φρ. τοῦτο καὶ &c.

P. 498. l. 3. Βελτίω....] Laudat & in Op. Mor. 565, pen. 596, 9. ubi Æſchylo

ſchylo tribuit: & 1136, 18. *M. D.*

P. 499. l. 4. Πλατ.] Vide de Rep. V. (Ed. Lugd. p. 466 B.) quamvis verba aliquantum diſcrepent. Et Epiſt. VII. p. 716 D. *M. D.*

Ib. l. 9. ἀντιγρ.] Melius, mea quidem ſententia, V. & B. γεάφοντας. *M. D.*

Ib. l. 12. δαν. ἐπὶ ναυτ.] Apud Athenienſes ναυτικὸς τόκος fuit ἐπίπεμπτος. &c. *Int. Angl.*

P. 500. l. 6. παράνομον] Melius dividetur hæc vox, & παρὰ νόμον ſcribetur.

Ib. l. 9. συγγνῶναι] Immo ἀγνῶναι, uti recte habet A. Cod. & emendandum viderunt Lat. & Gall. Interpp. Iidem non ſatis obſervaſſe videntur, quo ſenſu οἰκτείρειν hic a Plutarcho ſit uſurpatum, cum *miſereri* vertunt. Significat enim *tædere*, cum culpam aliquam ignaviæ & imbecillitatis connotet. Vide in Ant. V. 123, 18. Ῥωμαῖοι δὲ ὬΚΤΕΙΡΟΝ οὐκ ἐκείνην (Octaviam) ἀλλ' Ἀντώνιον. ubi etiam liquido patet, non *miſereri* ſignificare, ſed *ſtuporem mirari*. Vide locum integrum, & mecum, credo, ſenties. *M. D.*

Ib. l. 11. ἀποκρυπτόμενον τὸν...] Peſſime in V. pro τὸν...ἥκοντα, quo *Mortem* deſignat, (θάνατον enim præceſſit) τὸν..ἥκοντας legitur. Sed incommodum fortaſſe alicui videbitur ἀποκρυπτόμενον ita ſitum. Certe Lat. & Gall. Intt. loco moverunt, & ſic vertunt quaſi περιφρονοῦντα τὸν θάνατον τὸν...ſcriptum eſſet. Sed en tibi Luciani locum, quo ſcrupulus iſte eximetur; Ver. Hiſt. Lib. II. c. 38. ἐπεὶ δ' ἈΠΕΚΡΥΨΑΜΕΝ αὐτοὺς: eodem plane quo hic ſenſu. Fuit quidem cum ibi putarem ſcribendum ἈΠΕΚΡΟΥΣΑΜΕΝ. Sed nihil aut apud Lucianum eo in loco, aut apud Noſtrum in hoc, mutandum eſt. Ibique in Cl. viri J. Pellet codice, a viro docto adducuntur Virgilii verba Æn. III.

[*Phæacum abſcondimus arces*; vox e re nautica petita.] Vide omnino I. 260, 9. *M. D.*

P. 500. l. 12. εἰ δὲ...] Nihil in ejus Vita traditum a Noſtro memini, unde confici poſſit quod Interpretes volunt. Quid intellexerit Plutarchus, oſtendent hæc ejus verba, p. 436, 1. τὸν δὲ Δημοσθένη πυθόμενος ἹΚΕΤΗΝ ἐν Καλαυρείᾳ ἐν τῷ ἱερῷ Ποσειδῶνος ΚΑΘΕΖΕΣΘΑΙ. Nullas hic *preces*; quam ἱκετείαν innuere voluerit, vides. *M. D.*

F I N I S.

